UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiæ Societatis Jesu Pars ...

Complectens Res Gestas Sub Mutio Vitellescho ... Ab Anno Christi MDCXVI. Societatis LXXVII. / Auctore Julio Cordara Societatis Ejusdem Sacerdote

Orlandini, Nicola

Romæ, MDCCL

urn:nbn:de:hbz:466:1-98108

Visual Library

N. VI. 5. Th. 1176 a.

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU

PARS SEXTA

COMPLECTENS RES GESTAS

SUB

MUTIO VITELLESCHO

TOMUS PRIOR

AB ANNO CHRISTI MDCXVI.

SOCIETATIS LXXVII.

AUCTORE

JULIO CORDARA

SOCIETATIS EJUSDEM SACERDOTE.

Collegii Paderborno Societatis Jesu 1757

ROMÆ ANNO JUBILÆI MDCCL.

EX TYPOGRAPHIA ANTONII DE RUBEIS

SUPERIORUM PERMISSU.

HISTORIÆ
SOCIETATIS JESU
PARS SEXTA
COMPLECTENS RES GESTAS
SUB
MUTIO VITELLESCHO
TOMUS PRIOR
AB ANNO CHRISTI MDCXVI
SOCIETATIS LXXVII.
AUCTORE
JULIO CORDARA
SOCIETATIS EJUSDEM SACERDOTE.

ROMÆ ANNO JUBILÆI MDCCL
EX TYPOGRAPHIA ANTONII DE RUBEIS
SUPERIORUM PERMISSU

FRANCISCUS RETZ

PRÆPOSITUS GENERALIS SOCIETATIS JESU.

Cum librum, cui titulus *Historiæ Societatis Jesu Pars sexta, Tomus Prior*, Auctore Julio Cordara Societatis ejusdem Sacerdote, aliquot Societatis nostræ Theologi recognoverint, & in lucem edi posse probaverint, potestatem facimus, ut Typis mandetur, si iis ad quos spectat ita videbitur. Cujus rei gratia has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romæ 24. Septembris 1749.

Franciscus Retz.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo P. Magistro Sac. Palatii Apostolici.

F. M. De Rubeis Archiep. Tarsi Vicesgerens.

Historiæ Societatis Jesu partem, ut inscribitur, sextam, a Julio Cordara Societatis ejusdem Sacerdote conscriptam, jussu Reverendissimi Patris Josephi Augustini Orsi Sacri Palatii Apostolici Magistri, legi diligenter ac sedulo, neque solum in ea nihil reperi, quo quisquam vel leviter offendi possit, verum e converso quam plurima deprehendi, quibus magnopere excitari foverique possit legentium pietas, ac porro debeat. Occurrunt enim passim Virtutum exempla splendidissima ab inclytæ Societatis hominibus edita; quibus in exponendis ut elucet Scriptoris nobilissimi ingenium, & artificium, cum exquisito styli nitore, elegantiaque conjunctum, ita ejusdem sæpe fidem, candorem, prudentiamque laudare necesse est, cum alia sequioris exempli sunt explicanda. Adeo omnia ex vero depromit, quæcunque ea sint, nihil per fraudem dissimulans, nihil tegens, libertatem tamen Historiæ cautè compescens ac temperans religiosa modestia. Ut mihi quidem videatur Historici partes omnes ac numeros egregiè assecutus, & cum præstantissimis quibusque Annalium Scriptoribus comparandus. Opus itaque auctori suo primum, deinde Societati Jesu perhonorificum, ut augurari licet, futurum, nec mediocrem Reipublicæ utilitatem allaturum, dignissimum censeo quod publici juris fiat. Romæ ex Monasterio Sancti Stephani supra Caccum Idibus Februarii 1750.

Carolus Lucarellus Abbas Ord. S. Ben. Congregationis Silvestrinæ Sac. Rit. Congr. Consultor.

SExtam Hiſtoriæ Partem de Societate Jeſu luculentiſſime elaboratam a Viro Cl. Julio Cordara ejuſdem Soc. Presbytero, Rmi Patris Auguſtini de Urſis ex Ord. Prædic. Sac. Palatii Apoſtolici Magiſtri mandatis obſequens, cupide admodum, & diligenter perlegi. De hoc igitur Opere ut dicam paucis, ſic ſtatuo, Annales omnes temporum, & rerum teſtes, eſſe omninò prudentiæ, ſapientiæque fontes & capita locupletiſſima. Hanc vero Societatis hiſtoriam ſi quis virorum Apoſtolicorum, ad magna quæque & ardua pro Dei gloria adſpirantium, theatrum ampliſſimum, & triumphum dicat, quod minus dixerit, detrahet veritati. Itum in omnes Terrarum partes, ubique propagata Religio, Pietas, Eruditio, ubique Templorum honos & ſanctitas reſtituta, ubique error, inſania, impietas profligata; ut vix credibile videatur, unam dumtaxat religioſorum hominum familiam tantum audere, aut etiam cogitare potuiſſe. Quare Scriptorem egregium, & jamdiu in litteris omnibus clarum mirari non deſino, quod eventa rerum mirabilia, perilluſtrium & frugi virorum geſta ad imitandum propoſita, regionum procul diſſitarum tractus graphice deſignatos, hiſtoriam denique virtutum omnium exemplis inſignibus refertiſſimam expoſuerit, eamque ſtylo tam uberi, tam perpolito, lautoque exaratam, ut inclyti, & laudatiſſimi Ordinis curis magnis, miriſque conatibus, omnino parem ſcribendi copiam, & dignitatem attulerit. Cumque omnia chriſtianis moribus, & catholicæ perſuaſionis, fideique regulis plane conſentiant, dignum opus cenſeo, quod publica luce typorum æternitate donetur. Salvo &c.

Vbaldus Mignonius de Cl. Reg. Schol. Piarum in Sacra Congregatione promovendorum ad Epiſcopatum Examinator Theologus.

IMPRIMATUR.

F. Joſeph Auguſtinus Orſi Ord. Præd. Sacri Palatii Apoſtolici Mag.

PA-

PATRIBUS ET FRATRIBUS SOCIETATIS JESU.

Multo antea debebatur vobis, quæ nunc demum in lucem educi incipit, Hiſtoriæ noſtræ pars ſexta; nec habeo dicere cur dilata tandiu fuerit, niſi quod vel hinc debetis exiſtimare, cujus operis negotiique ſit Hiſtoriam ſcribere, cum præſertim eroſas vetuſtate chartas evolvere neceſſe eſt, & ex farragine documentorum propemodum infinita colligere materiam idoneam, quam deinde ordines, atque contexas, poſtremo latinam facias. Mihi quidem hujus laboris minima, ut verè dicam, relicta pars eſt, eaque ferè planiſſima. Qui enim me præceſſit Hiſtoricus Societatis Vincentius Guiniſius, Vir æquè induſtrius & laboris patiens, totus perdiu fuit in excutiendis Tabularii domeſtici monumentis, ſeponendiſque rebus annalium memoria dignis: quas tametſi, utpote in extrema ſenectute ad ſcribendum aggreſſus, minus feliciter explicaverit; commentarios tamen confecit ſpiſſos atque uberes, in quibus ego acta annorum quindecim, paratam veluti meſſem, inveni, & alieni laboris fructum cepi maximum: Quippe abſolutus illa cura, qua non alia moleſtior, percurrendi litteras numero innu-

numerabiles, difficili ſæpe ſcriptura exaratas, carie etiam interdum ac ſitu corruptas, vixque alium præterea laborem ſumere coactus, quam ut multa demerem, adderem admodum pauca, omnia diſtinctius digererem in ſuos annos, & apta, quam potui, latinitate donarem.

Jam ut de tota ratione operis, Rev. Patres, Fratresque carissimi, *vos præmoneam, principio illum mihi ordinem conſectandum putavi, quem principes Hiſtoriæ noſtræ Orlandinus, & Sacchinus, quemque alii Religioſorum annalium Scriptores præmonſtrarunt. Annis ergo ſingulis ſingulas Societatis Provincias percurro, quodque eo ſpatio geſtum eſt, uno libro complector: Neque id tamen adeo ſuperſtitiosè, ut non interdum res plurium annorum in unum congeram librum, cum ea nimirum eſt rerum indoles, quæ uno ac continuato narrationis contextu peragi poſtulat. Viſum id convenientius, quam partiri rerum genera, eaque a ſuis initiis uſque ad exitum deducere, quod Juvencius, relicto majorum inſtituto, fecit. Nam tametſi expedire omnia per ſuas claſſes, id ſcribenti legentique commodius accidat, plerique tamen ſeriem temporum quærunt, quoque ordine res ſingulæ contigerunt, eodem narrari volunt: quorum ego judicium ſequi malui, quam Juvencii exemplum; cum maximè audirem fore aliquando, ut ejus Hiſtoria, cæteroqui comptiſſima, ad normam priorum annalium reformaretur.*

Porrò in delectu materiæ multo difficilior mihi deliberatio fuit, quam ſumerem, quamque rejicerem. Occurrebat rerum bene feliciterque geſtarum mira ubertas, ſed ex earum genere, quæ propriæ inſtituti noſtri ſunt, ac penè jam uſu aſſiduo vilùerunt. Hæc ſi quoties acta ſunt, toties narranda ſuſcepiſſem, infinitus planè eram, ac propter rerum ſimilitudinem legenti permoleſtus. Sed neque, ut legentium ſatietati occurrerem, præterire omnia debui. Nam præterquamquod, iis demptis, vix quidquam magnopere memorandum in Religioſa Familia reliquum ſit; cur oblivioni traderem facta præclara, & ad inflammandam acuendamque noſtrorum virtutem, quod mihi

præ-

præcipuè propositum est, in primis idonea? Mediam itaque ingressus viam, ea duntaxat sum executus, quæ, cum per se laudabilia, tum novitatem aliquam, aut certè singulare pretium habere visa. Reliqua ejusdem generis prætermisi, non quia parum splendida, sed quia usitata, & nimis multa.

Sed neque sic fortasse perfecerim, ne fastidiosis quibusdam hujus ævi lectoribus videar justo prolixior, & insulsus. Nam quid attinebat, inquient, toties sacras Missiones, Conciones, Exercitia, ut loquimur, spiritualia, & Improborum conversiones obtrudere, in quibus rebus nulla varietas aut amœnitas, quasque passim usurpatas videmus, nunquam sine fructu, semper sine admiratione? Horum ego si censuram metuerem, excusarem facilè me exemplo non minus illustri, quam gravi, clarissimorum Scriptorum, qui Regum, aut Rerumpublicarum Historias meris bellorum consiliis, aut eventibus impleverunt; non hæc rati minus insignia quia crebra, nec quia inter se quam simillima, ideo tacenda. Quod si illis licuit suis præliis & victoriis volumina integra confercire, cur nobis non liceat nostris? Nisi fortè pulchriora illa dicenda sunt, quia ex ambitione suscepta, injusta sæpe, semper cruenta, nec fere a vi, a scelere, cladibusque disjuncta. Mihi certè multo molestius fuit hæc scribere, quàm cuiquam legere futurum sit. Veruntamen non debui pensi habere quid externi aliqui dicturi sint, cum vestræ tantum utilitati, & voluptati scriberem. Vobis autem non modo utile, sed & jucundum fore confido, videre in aliis laudata quæ ipsi facitis, nec dubito quin inde novos ad agendum stimulos, novamque alacritatem accepturi sitis.

Hac mente addidi etiam præstantium Virorum elogia, quorum funera in hoc, de quo scribo, tempus inciderunt. Qua in re recedendum mihi nonnihil duxi ab aliorum Scriptorum consuetudine, qui talium hominum vitam integram suis annalibus intexuerunt. Eorum ego virtutes, res gestas, & præcipuas duntaxat laudes attigi, quan-

quantum ſatis viſum eſt, tum ne illorum memoria penitus interiret, tum ne vobis ad æmulationem deeſſent domeſtica incitamenta. Longiorem narrationem omiſi, ne opus præter modum juſtæ molis excreſceret.

Præter hæc, quidquid ubique accidit novum & inſolens, ſive illud noſtro Ordini decorum & ſplendidum, ſive minus honorificum, cum fide retuli; pro certo ſumens, æquis rerum æſtimatoribus omnia perinde profutura. Quæ enim honeſtatem & gloriam adjunctam habent, amorem virtutis, quæ vero turpitudinem, ea vitiorum odium & fugam excitant. Nec ſi quiſquam noſtrorum interdum minus ſapienter, aut parum honeſtè fecit, id ego diſſimulandum putavi. Nam quis miretur, in tanta hominum multitudine unum & alterum inveniri degenerem! Optandum quidem ut nemo ſit, ſed in magno mortalium numero non ſperandum. Videbitis proinde alicubi Societatem in deliciis habitam, & votis communibus expetitam, alibi cum ignominia pulſam: Hic vexatam atrociter, nullo ſuo merito; illic invidia non minus gravi, quam juſta laborantem: Nunc unius temeritate in diſcrimen adductam, nunc alterius fide induſtriaque, non ſervatam modo, ſed honoribus præterea, & beneficiis auctam: Ubique tamen ac ſemper (quod ſolatii genus optimum) bonis caram, improbis hæreticiſque odioſiſſimam, & ex maximis graviſſimiſque tempeſtatibus, Deo protegente, ereptam adeo feliciter, ut, quemadmodum de margaritis tradunt, a jactatione & fluctibus pretium firmitatis candoriſque traxerit.

Atque hæc quidem ego, quæcunque ſint, ita trado, ut extant in domeſticis monumentis, quorum ſanctiſſima apud nos fides, nec cuiquam ſapienti ſubleſta, aut parum tuta eſſe debeat. Noſtra enim monumenta cum dico, eas dico litteras, quas Rectores Provinciarum, aut alii probatæ religionis, & prudentiæ Patres, ſcribere ſolent ad Generalem Præpoſitum de rebus ſuis, quæque in Tabulario Societatis Romæ cuſtodiuntur. Quis porro ſuſpicetur, Viros tales, aut ignorare quæ ſcribunt, aut ſu-

pre-

premo totius Ordinis Moderatori velle mentiri? Hinc si-quando aliorum scriptis minus consentire videbitur narratio nostra, promptum unicuique erit judicare, cui potissimum fides adhibenda sit; nec ullum fore arbitror tam rebus nostris iniquum, qui veraciores putet tot illos contra Societatem editos libros, quorum auctores constat, vel latere omnino, vel infamia notatos esse, vel denique, quod indignissimum est, mero odio, ac maledicendi studio scripsisse: ut etiamsi mendacii calumniæque comperti non sint, dent certè suspicioni locum, sibique omnem fidem ipsa stili acerbitate derogent.

Postremò curæ mihi fuit, ut quicunque aliqua re bene de nobis meriti sunt, eorum his annalibus consignarem nomen; tegerem contra eorum, a quibus maleficium aliquod, aut injuriam accepimus. Probabitis, puto, ut estis sapientes, consilium meum. Nam, ut grati animi est alere beneficiorum memoriam, eorumque a quibus beneficium acceperis recordari, religiosi item est injuriarum oblivisci. Et quamvis præteritas meminisse calamitates interdum juvet, calamitatum certè auctores scire nil attinet. Equidem in hac re malui Historici partibus, aliquid tacendo, deesse, quam minus caute ac moderate facere, aut non omnino obsequi ingenio vestro, quod ab omni, non modo offensione, verum etiam offensionis periculo alienissimum scio.

Atque hæc demum sunt, Reverendi Patres, Fratresque in Christo optatissimi, *quæ Vobis in antecessum indicata volui de tota ratione Operis, quod Majorum voluntate susceptum huc usque perduxi. Ad reliqua properanti multum accedet animi, si primum hunc fructum laboris, & industriæ meæ Vobis probari intellexero.*

Protestatio Auctoris.

Quæcunque narrantur in his annalibus de Virorum Illustrium quorumcunque virtutibus, aut miraculis, ac si quæ alia referuntur, quæ vim & conditionem naturæ ullo modo videantur excedere, ea Scriptor ita vult intelligi, ut à privata duntaxat auctoritate profecta, nec fidem humana majorem promerentia: quod Urbani VIII. decretis insistens profitetur, ut S. R. Ecclesiæ, cujus est de his rebus judicium ferre, suum præstet obsequium, ac reverentiam.

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ LIBER PRIMUS

ANNUS CHR. 1616. SOC. 77.

SEXTAM domesticæ Historiæ partem, Deo bene favente, scripturo, initium mihi erit annus a Christo nato millesimus sexcentesimus decimus sextus, a condita Societate septimus supra septuagesimum, quò usque Juvencius, proximus ante me rerum nostrarum scriptor, quintam produxit. Triginta ipsos annos hac ego parte complector; totidem enim Mutius Vitelleschus, cujus modò decurrendum est regimen, Societati præfuit. Rerum hoc tempore gestarum magnitudo, ac varietas, argumentum dabit ad scribendum ferax, nec, ut spero, legentibus injucundum. Felicem enimvero, ac pacatum eo moderante cursum Societas tenere visa est, si præsertim turbulentiora Aquavivæ tempora repetantur. Sed tamen procellæ non defuerunt, ut ferè in longiore navigatione non desunt. Hæreticorum furor, improborum calumniæ, barbarorum Canadensium crudelitas, Japonum rogi, materia patientiæ fuerunt, & gloriæ. Regiones ego singulas, in quibus non improsperè versatus est, superis adjuvantibus, nostrorum labor, calamo diligenti percurram, quidque in unaquaque gestum sit, si modò scitu dignum videatur, in suos annos digestum exponam. Nec tametsi aliqua interdum acciderint exempli sequioris, & ab Instituti nostri rationibus aliena, ea silentio tegam: satis gnarus, & rectè, & perperam factorum exempla ex æquo prodesse, si ita sis animo comparatus, ut illa sequi, hæc declinare velis. Invitus equidem faciam, cum aliquid domesticæ labis expromam, quod certè mallem oblivioni tradi, quam litteris: At Historicum ago, cujus est vera, non gloriosa sectari. Nec proinde verecundia impediar ne laudabilia, nec cæco rerum nostrarum studio, ne probrosiora, si qua erunt, cum fide referam. 1. Prooemium.

Erat status Societatis hoc tempore admodum felix. Principio Hispanici motus, qui ante aliquot annos totam pene Societatem concusserat, nec reliquiæ supererant. Pacatè vivebant ubique Socii, magna inter se consensione, majori cum suo capite, quam animorum conjunctionem nullus deinde casus imminuit. Inveniebatur præterea in unaquaque Provincia Virorum litteris ac sanctimonia præstantium mira copia, & qua non alia fortasse ætas majorem vidit. Nam ad do- 2. Status Societatis hoc tempore satis felix.

3. Quales Viri floverent sub hoc tempus in Societate.

ctrinam quod attinet, florebant hoc tempore in Theologica facultate, præter Doctorem eximium Franciscum Suarez, Leonardus Lessius, Joannes de Lugo postea Cardinalis, Ægidius de Coninck, Joannes Dicastillus, Antonius de Escobar, Gaspar Hurtadus, Franciscus Amicus, Rodericus de Arriaga, Jo: Martinez Ripalda, Luisius Turrianus, Joannes Ledesma, Ludovicus Ribas, aliique ejusdem notæ. In Dogmatica Robertus Cardinalis Bellarminus, Franciscus Annatus, Dionysius Petavius, Jacobus Sirmondus, Joannes Gonterius, Maximilianus Sandæus, Martinus Smiglecius, Martinus Becanus, Jacobus Gretserus, Theophilus Rainaudus. In Ascetica Eusebius Nierembergus, Ludovicus à Ponte, Stephanus Binetus, Alphonsus Rodriguez, Hieremias Dressellius, Ludovicus Pinerus, Jacobus Alvarez de Paz, Ludovicus Richeomus. In scientia morum Paulus Comitolus, Vincentius Filliuccius, Stephanus Fagundez, Paulus Laiman, Ferdinandus Castropalaus, Franciscus Pellizzarius, Valerius Reginaldus, Thomas Tamburinus. In sacrorum Codicum intelligentia Cornelius à Lapide, Ferdinandus de Salazar, Jacobus Bonfrerius, Joannes Lorinus, Didacus de Celada, Stephanus Menocchius, Augustinus de Quiros, Joannes Pineda, Franciscus Ribera, Gaspar Sancius, Didacus de Baeza, Jacobus Tirinus. Quoad reliquas vero litteras, tum graviores, tum amœniores, eminebant inter Philosophos ac Mathematicos Nicolaus Cabeus, Jo: Baptista Ricciolius, Christophorus Scheinerus, Gregorius à S. Vincentio, Paulus Guldinus, Christophorus Grierbengerus: Inter Historicos Joannes Mariana, Jacobus Salianus, Joannes Bollandus, Matthæus Raderus, Famianus Strada, Franciscus Sacchinus, Julius Cæsar Bulengerus, Heribertus Rosweydus: Demum inter Rhætoricos ac Poetas Bernardinus Stephonius, Nicolaus Caussinus, Jo: Ludovicus de la Cerda, Michael Coyssardus, Jacobus Pontanus, Tarquinius Gallutius, Sidronius Hoschius, Franciscus Remondus, Matthias Casimirus Sarbievius, aliique complures, quorum laudatissima sunt nomina, scripta autem in Bibliothecis cum honore versantur. Nec minus interim vitæ sanctitate spectabantur, in Italia Julius Mancinellus, Bernardinus Realinus, Marcellus Mastrillus, Robertus Bellarminus Cardinalis, Vincentius Carafa, (idem ille qui Vitelleschо in Societatis præfectura successit) Evangelista de Gattis, Franciscus Pavonus, Nicolaus Zucchius, & intemeratus juvenis Joannes Berehmans: In Sicilia Ludovicus Lanuza, Jo: Baptista Carminata, Carolus Romanus, Josephus Scammaca, & Gaspar Paraninfus: In Sardinia Salvator Pizqueda, Joannes Manconius, & Joannes Garrucius: Andreas Bobola, Nicolaus Lancicius, & Joannes Argentus in Polonia: Martinus Stredonius, Hieronymus Dresselius, Andræas Nigrinus, Albertus Chanowschius, & Gulielmus Lamormainius in Germania: In Belgio Thomas Saillius, & Franciscus Costerus: In Anglia Thomas Pondus, Joannes Gerardus, Franciscus Walsingamus, & Richardus Blondus: In Gallia Petrus Cottonus, Franciscus Anna de Bovò, & S. Joannes Franciscus Regis: In Hispania Ludovicus à Ponte, Hieronymus de Florentia, Alphonsus Rodriguez, Hieronymus Lopez, Petrus de Urteaga, Joannes Gondinus, Petrus de Leon, Rodericus Ninus de Guzman, Josephus de Calatayud, aliique. In Lusitania Franciscus Mendoza, Hieronymus Diaz, Antonius Moralius, Leo Henricius, Joannes Correa, Antonius Mascarenia. Denique in Provinciis Americanis Alvarus de Paz, Ruizius de Montoja, Alphonsus Sandovallius, Petrus Claver: Ut nihil dicam de Carolo Spinula, Sebastiano Kimura, Didaco, & Michaele Carvallio, Hieronymo de Angelis, aliisque non adeo paucis, qui in Japonia, in Mexico, in Æthiopia, inter Cafros, & Mogoles, divinam Religionem pro suis quisque viribus propagabant, ac demum igne aut ferro consumpti, gloriosam pro Christo necem obierunt. Ex ipso Fratrum Coadjutorum ordine (hoc nomine suos Laicos appellat Societas) plurimi censebantur sanctitatis fama conspicui, veluti Simon Buccerius, & Marcellus Scalionus in Sicilia, Jacobus Alagonius, & Franciscus Hortulanus in Sardinia, Joannes Cornelius in Germania, Alphonsus Rodericius in Baleari majori, atque alii, quorum in decursu Annalium mentio fiet. Ferebantur eodem tempore secundissima fama labores apo-

apostolici Patrum Franciſci Buzomii in Cocincina, Roberti de Nobilibus in Regno Madurenſi, Aloyſii Valdiviæ in Chileno, Petri Romeri, & Rochi Gonzali in Paraquaria, Antonii Rubbini in Ceilano, Petri Paezii inter Abiſſinos, Hieronymi Xaverii inter Mogoles, Lazzari Catanei, Alphonſi Vagnoni, & Sabbatini de Urſis in Sina: Atque ut omnia paucis complectar, penè ex omnibus terræ plagis læti afferebantur quotidie nuncii, deſudantibus ubique filiis Societatis, ut rem Chriſtianam augerent, & ſuæ profeſſione digni invenirentur. His omnibus, quaſi felicitatis cumulus, accedebat novus Generalis Præpoſitus, in quo nullam optimi moderatoris partem deſiderares. Mitiori quidem natura vir, comis idem, atque ab omni faſtu arrogantiaque alieniſſimus; ſed juris æquè tenax, omnia ad leges metiri ſolitus, nec facilis quidquam de diſciplina remittere cujuſquam gratia, vel metu. Magna illi apud ſuos auctoritas, magna domi foriſque exiſtimatio: quodque ad cuſtodiendas ordinis leges, omneſque in officio continendos, momenti plurimum afferre ſolet, multum gratia poterat, cum apud omnes Principes, tum apud Pontificem in primis, ac reliquos Romanæ aulæ Proceres. Eam porrò ſibi paraverat nativo candore animi, & agendi modo prorſus ingenuo ac liberali, prudentia deinde, ac rerum uſu, quo præſtabat in paucis; poſtremò religioſarum virtutum magnitudine, quibus omnium in ſe oculos convertebat. His ergo inſtructus imperandi artibus, ſedebat ad clavum Societatis Vitelleſchus, & in totum latè Ordinem curas & conſilia dividebat, nullam rem prætermittens, qua non modo auctoritatem imperii ſui, ſed & concordiam inter ſocios, & inſtituta majorum, & litterarum ſtudia proveheret.

4. Quam idoneus eſſet ad gubernandum Societatem Mutius Vitelleſchus.

In ipſis autem magiſtratus ſui primordiis, nec dum ſoluto generali conventu (qui in hunc, de quo ſcribimus, annum exceſſit), eam ſibi formam vitæ præſcripſit, unde licuit conjecturam facere, felicem ac fauſtam ejus adminiſtrationem Societati fore. Exemplo ſit quod ſubjicio. Conſueverant hactenus Generalium plerique cibum ſumere in ſuo conclavi, ſeorſum a familia reliqua; namque id illis, juſtas ob cauſas, leges noſtræ permittunt. Mutius communi omnium menſa uti cœpit; quin egit in comitiis, ut id perpetuò ſervandum decerneretur. Quod tametſi Patres, collaudata ejus voluntate, decernere noluerunt, perrexit ille tamen uti cœperat, & exemplum reliquit, quod ex eo tempore apud ſucceſſores fere in morem abiit. Verum id levius. Illud multo præſtantius, quod graviſſimè læſus, patrocinium ſuſcepit adverſariorum ſuorum, nec ſolum omnem ab illis pœnam deprecatus eſt, verum & eoſdem deinceps amicorum numero, & loco habuit. Res eſt digna ſcitu, & paulo altius repetenda. Quo tempore generalia Comitia ad ſubſtituendum Aquavivæ ſucceſſorem indicta fuerant, pauci aliqui Sociorum, nec ſcio utrum bonæ an malæ mentis homines, turbidi certe, audaceſque, collatis inter ſe conſiliis conſpiraverunt, ut Vitelleſchum ab ſummo honore dejicerent: Hunc enim unum videbant tacitis omnium votis Præpoſitum deſignari. Bonum obtendebant publicum Societatis, cui ajebant minime conſultum iri, ſi rerum potiretur Mutius, homo ſcilicet honorum, ut dictitabant, appetentiſſimus, qui plus æquo coli vellet, qui potentiorum amicitias in omni vita captaſſet, qui frequentia clientelarum abuteretur ad potentiæ oſtentationem. Quam temere ac falsò conficta hæc eſſent, videbant omnes, quotquot erant animo a præjudiciis vacuo. Verſabantur quippe in omnium oculis mores ejus integri, religioſi, candidi, & ab omni non modo ambitione, verum etiam ambitionis ſuſpicione remotiſſimi. Illi nihilominus, falſa opinione occupati, concurſare huc illuc, ſuffragatores, ut quiſque in Urbem advenerat, fucatis ſermonibus circumvenire, multa ſpargere, quæ innocenti invidiam facerent, idem omnes compoſito machinari. Atque ubi vident carere ſucceſſu ſua conata, rumoremque domi gliſcere, Mutium præ cunctis Præſidem totius Ordinis electum iri, ad extrema converſi, rem incœptant apud nos inauditam. Adeunt Oratores Galliæ Hiſpaniæque, ſollicitant illos, & ſuas trahere in partes conantur, pro certo ſumentes, interventu ac deprecatione Virorum ta-

5. Modeſtiæ ſpecimen a Vitelleſcho editum, vix inito Magiſtratu.

6. Indicatur conſpiratio ab aliquibus facta, ad impediendam Mutii electionem.

talium flectendos Electorum animos, & a suscepto consilio dimovendos. Ipsum quin etiam adoriri Pontificem Maximum ausi sunt, exaggerantes quod instabat periculum, roganteque, ut pro egregia sua in nostrum Ordinem voluntate, vellet, juberet, alium quemlibet Societati Rectorem imponi, præter quam Vitelleschum. Nihil his molitionibus miseri, nisi pudorem, & facti pœnitentiam retulerunt. Pontifex Paulus V, cui non facilè quisquam mortalium imponeret, auditis eorum obtrectationibus, hæc totidem verbis respondisse dicitur: *Si Mutius est qualem dicitis, frustra timetis ne fiat vester Præpositus.* Legatus Gallicus (erat is Franciscus Hannibal Dux Estræus) disertè negavit, ullam se partem suscepturum in negotio, de quo nullum à Rege mandatum accepisset. Hispanicus Franciscus de Castro, tametsi visus initio favere velle factiosis, mutavit paulo post mentem, & ab incœpto destitit. At Electores adeo nihil tot machinis moti sunt, ut inde potius incitamentum habuerint ad eum eligendum virum, quem cum per se dignissimum summo honore, tum hominibus parum religiosis minime acceptum esse intelligebant. Et multorum fuit opinio, nisi Adversarii tot artibus, & quasi aperta vi grassari contra Mutium instituissent, non ita facile Patres in ejus electionem fuisse consensuros. Humani certè ingenii proprium est niti contra injustam vim, & faciendi jus, cum impetitur, inter causas rationesque faciendi ponere. Id saltem effectum tot obtrectationibus, ut Patres exteri in Mutium inquirerent curiosius, eumque interius ac plenius agnoscerent. Ita demum, peractis quæ lege & more servanda fuerant, XVII. Cal. Decembris Mutius Vitelleschus Societatis Præpositus fuit salutatus, paucorum quidem ingratiis, sed bonorum omnium summa gratulatione, & gaudio.

7. Pauli V. Pontificis prudens responsum ad Accusatores Mutii.

8. Mutius jam Generalis adversariorum suorum patrocinium suscipit.

At ægerrimè ferens Congregatio Generalis quæ contra leges primò, tum contra Mutii ipsius dignitatem incepta fuerant, nullam curarum potiorem habebat, quam ut de tam gravi flagitio institueretur severissima quæstio, & turbulenti homines pro modo culpæ plecterentur. Res enim agebatur exempli pessimi, & quæ publicæ offensioni fuerat. Ne statim fieret hoc decretum unus intercessit Mutius, impetravitque, qua precibus, qua auctoritate, ut mitescerent tantisper animi, ac toti essent interea in gravioribus Societatis negotiis. Reipsa extractis Comitiis usque ad VII. Cal. Februarii, una fuit hoc toto spatio omnium cura, ut publicæ prospicerent rei, quem in usum multa salubriter constituta, ac universo deinde Ordini denunciata fuerunt. At dilata animadversio fuerat, non remissa, non oblivioni tradita. Extremo Comitiorum die iterum agi placuit de coitione illa quam diximus. Relatione autem facta, perrogatisque sententiis, censebant miro omnes consensu Patres, judicium de tam gravi causa decernendum videri, omnino pœnas de sontibus exigendas. At Vitelleschus post omnes, ut mos est, dicere exorsus: Imo vero, ait, rem perpetua oblivione delendam ego existimo. Esto enim illi ab officio discesserint, esto parum sapienter & consideratè fecerint: At amore Societatis abrepti sunt, cujus arbitrabantur interesse plurimum, ne fieret summus Præses, quem tanto muneri imparem, nec immeritò, judicabant. Non sane probandum, quod modum omnem prætergressi sint, sed quod non malo animo male egerint, ignoscendum. Tum ad preces conversus, peroravit eorum causam tam graviter, tam appositè, ut verecundia fuerit Patribus orationi communis Parentis refragari diutius, & obsistere. Itum igitur est in ejus sententiam, datumque ejus gratiæ, ut rei tam odiosæ nulla deinceps quæstio, nec mentio fieret, sed omnino facti memoria è publicis Congregationis actis eraderetur. Lætus successu Mutius, cum nihil esset præterea in communi deliberandum, de conventu solvendo proposuit. Prius tamen quam Patres dimitteret, eos supremum alloquens, rogavit omnes vehementer, atque obtestatus est, ut siquidem onus sibi majus viribus imposuissent, fatiscenti opem & auxilium ferrent: Caperent ipsi partem sollicitudinis suæ: viderent etiam atque etiam, ne quid uspiam Societas detrimenti ferret, quæque communi consensu decrevissent, ea in suis quisque Provinciis servanda curarent. Sibi enim-

9. Congregationem Generalem dimittit, edito prius insigni demissionis exemplo.

enimvero gratissimum fore, si quid rei communis interesset, a quolibet etiam privato admoneri, & daturum operam, ne frustra admonitus videretur. Quæ, & similia locutus, abjecit humi se, pedes proximè assidentis, ac deinceps cæterorum osculaturus. Verum illi uno simul impetu è subselliis exilientes, jacentem erexerunt, abituri quantocyus, ni absisteret. Quod ergo unum supererat, debitæ Omnipotenti Deo gratiæ peractæ sunt, hymno eucharistico decantato; atque inter mutuos amplexus felicem curarum exitum sibi invicem gratulantium, Mutius Congregationem dissolvit. Post hæc in suas singuli provincias reversi Patres, magnam ubique de Mutio opinionem excitarunt, magnam Societatis per eum feliciter administrandæ spem. Nec jam aliter sentiebant iidem illi, quos antea habuerat obtrectatores invidos, & rebus suis iniquos. Fatebantur ultro miseri, se secus quam par esset de Parente optimo judicasse, ad eumque timidi adventabant, ac pudore suffusi, veniam oraturi scilicet, & gratias acturi, quod non pro suo merito pœnas malefactorum luerent. Verum ut fari cœperant, abrumpebat molestum sermonem vir ingenio mansuetissimus, in genua provolutos erigebat, amantissime amplexabatur, bono & alacri animo jubebat esse, se, inquiens, ita illis injuriam omnem remittere, quemadmodum sua sibi crimina a Deo O. M. condonari cuperet. Atque hæc adeo sincerè, & ex animo, ut eorum nonnullos habuerit deinde in omni vita amicissimos, & maximè familiares.

10. Mansuetudine suos sibi obligat adversarios.

Dum autem primis distinebatur regiminis curis, & quasi ex altissima specula laborantem ubique gentium pro animarum salute Societatem circumspiciebat, vidit in ipsa Urbe Roma confectum opus piarum exercitationum feraciſſimum, & quo nescio equidem an aliud sit ad fovendam Romanorum pietatem utilius, Oratorium scilicet, quod Indiarum Apostolo S. Francisco Xaverio dedicatum, à P. Gravita nominari vulgo solet. Ædes est justæ magnitudinis Collegio Romano proxima, eique ponte conjuncta, cujus ministerio certi destinati sunt Patres in eodem Romano Collegio habitantes. Ædis porrò usus multiplex. Primò aperitur quotidie sub occasum solis ad magnam hominum omnis generis multitudinem, exclusis dumtaxat feminis. Adest Sacerdos, qui pro concione loquitur, ad excitandam detestationem criminum, pellendasque salutari metu flagitiosorum mentes. Si quos, ut ferè semper, tangat Cœlestis Gratia, & ad deponenda onera conscientiæ permoveat, parati sunt in pœnitentiæ sellis alii plurimi Sacerdotes, qui confitentibus aures præbent. Adduntur piæ preces, voluntaria verbera, aliaque ad placandas cœlestes iras opportuna piacula, donec post unam, & alteram horam, omnes abscedunt. Haud facilè dixerim, quanta inde utilitas manet in publicum, concurrentibus ad nocturnam ejusmodi exercitationem summis infimisque eo liberius, quo occultius. Est deinde eidem Oratorio addicta sodalitas, cui Roma quantum debeat, nemo satis judicaverit. Viri omnes sunt probatæ virtutis, delectique inter optimos Civitatis, Opifices plerique, labore manuum victitare soliti, & pars maxima Patres familiarum, ut eorum pietas ad domesticos quoque pertineat. His sodalibus frequentatur eadem ædes diebus Dominicis, & festis omnibus, atque ita frequentatur, ut vix ullum per eos dies otium capiant ab officiis, ac laboribus piis. Conveniunt mane summo, quodque interfluit temporis usque ad meridiem, divinarum rerum meditationi, & lectioni, tum decurrendis in communi laudibus B. Virginis, audiendæ concioni, & sacris participandis impendunt. Redeunt in ædem a prandio, & inde mox ad urbanam, ut loquimur, Missionem egrediuntur: qua exacta, iterum redeunt ingruente nocte, nec ante abscedunt, quam illa, quam supra memoravimus, nocturna exercitatio peracta sit: Ut quos habent toto anno solos ad respirandum dies, eos Viri optimi omnino sanctè, ac meris Religionibus transigant. Neque vero ejus, quam dixi, Missionis urbanæ modicus labor, aut pretium contemnendum. Sed interest scire quid illa sit, & quantum ad eam sodales Oratorii conferant. Est ita à Majoribus institutum, ut omnibus diebus festis, quotquot intra annum incidunt, aliquam Romanæ Ur-

11. Res Provinciæ Romanæ. Institutio celebris Oratorii, quod à P. Gravita passim nominant Romæ.

12. Quale sodalitium in eodem Oratorio sit institutum.

13. Quid sit Missio Urbana, & quam fructuosa.

Urbis partem nostri homines excolant Catechesi, Concionibus, aliisque id genus ministeriis, quæ in sacris Missionibus passim usurpari solent. Munus laboriosum æquè, ac frugiferum Patribus Oratorii curam gerentibus commissum est. In duodecim Urbis regionibus totidem sunt in hunc usum destinata Templa, quæ per eos dies nostris hominibus permittuntur. Peragi solet popularis celebritas concursu incredibili omnis ætatis ac sexus, & pari fructu, quod criminum confessiones indicant, magno semper numero, & singulari doloris sensu fieri solitæ. Transfertur ex uno in aliud Templum singulis in orbem mensibus. Prius tamen quam transferatur, ipso mensis ultimo die festo, synaxis celebratur, tanta plerumque frequentia, ut nisi ædes satis ampla sit, multitudinem ægrè contineat. Adsunt sæpe aliqui Cardinalium, & peracta ibidem re divina, suis ipsi manibus sacram Hostiam circumferunt, & populo impertiunt. Ipsi se aliquando in turbam conjiciunt Proceres Civitatis, ut ad mensas accedant longo ordine dispositas, & divinam dapem accipiant. Denique, ne longior sim, ex omnibus rebus, quæ ad corrigendos mortalium mores, fovendamque in magno populo pietatem excogitari possunt, vix alia est perpetua ista Missione salubrior: Ut nihil vereamur dicere, etiamsi cætera deessent, nunquam defuturam Romæ pietatem eximiam, hac una salva. Jam, tametsi præcipuas in hoc opere partes gerant homines Societatis, multum etiam adjuvant Oratorii sodales, & Apostolici muneris partem sumunt, ut laici, non exiguam, nec sterilem. Missioni initium ipsi faciunt, longo ordine incedentes ab Oratorio ad præstitutum Templum, ac divinas interim laudes, excusso pudore malo, concinentes. Solent eodem tempore circummitti per frequentiora Urbis fora nostri Juvenes ad concionandum. Hos semper assectantur aliqui sodalium, ut male feriatos homines ad concionem cogant, & silentium concionanti præstent. Simul ac finis dicendi factus, vocem intendunt, Lauretanum præcinentes carmen, ac sublimi Cruce, totam ferè concionem magno agmine post se trahunt ad destinatum Missioni Templum. Iidem, ubi sacra synaxis indicta est, mensas Eucharistici Convivii sternunt, Sacerdotibus confessiones audituris sedilia provident, in sacris carminibus præcentores, in rebus omnibus administri.

14. Quantum ad eam conferant pro sua parte sodales Oratorii.

Hæc ergo omnia, ita prorsus ut nunc fieri cernimus, partim de novo inventa, partim in morem inducta, partim firmioribus legibus constituta vidit hoc ipso anno labente Mutius, eaque consilio, opera, & industria Viri nominatissimi Petri Gravitæ, qui propterea primus quasi auctor & parens Oratorii creditur. Cæterum, ad Missionem quod pertinet, ejus paulo antiquiora fuerunt initia, nec alienum, puto, erit pauca de illis ad memoriam posteritatis attingere. Operis tam insignis fundamenta jecerant quidam ex nostris Collegii Romani Scholasticis, ante annos ferè duodecim. Nam ut solebant diebus festis per infrequentiores Urbis vias inambulare animi causa, conspicati multos ad ripam Tiberis naviculatores, multos item rusticorum greges in foris compitisque otiantes, eos piis detinere colloquiis, & privatim ad pietatem hortari cœperunt. Id semel, iterum, ac tertio cum feciſſent, redeuntibus jam octavo quoque die in eadem loca nostris junioribus, affundebantur ultro ex otiosa plebe quamplurimi, & se circum agglomerabant, audiendi studio. Illi, quo audirentur commodius, ut forte scamnum viderant, aut aliud quidlibet ab humo extans, eò conscendere, illud pro suggestu habere, nec jam privatim, sed publicè verba facere instituerunt. Concionum is erat plerumque exitus, ut cum discedendum erat, secum aliquos audientium abducerent in proximius Templum, ad animæ labes confessione purgandas. Sic illi perdiu, duce omnium, & quasi ad Apostolicum laborem antesignano, Nicolao Promontorio, Juvene, ut tunc erat, ingentis spiritus, & eximiæ spei: Qui successum videns consiliorum suorum oppidò lætum, & spe prope majorem, traxit in ejusdem societatem operis aliquot Collegii Patres ex gravioribus, perpulitque eos, ut stata hora adesse vellent in certis quibusdam Templis, ad hominum confessiones audiendas. Hinc, ut facile est ex bene cœptis ad meliora progredi, venit in mentem Patribus Dario

15. Cur P. Petrus Gravita Oratorii primus auctor existimetur.

16. Quæ fuerint initia Missionis Urbanæ.

17. Nicolaus Promontorius adhuc Scholasticus præclarum opus instituit, & promovet.

Tam-

Tamburello, & Julio Ursino (erant hi animarum studiosi supra communem modum), posse commodè cœpti tam salutaris utilitatem ad universam Romanam plebem traduci, si ad celebriora urbis compita mitterentur Concionatores circumforanei, qui peracta concione, suos auditores ad Romani Collegii Templum deducerent: Ibi enim nunquam defuturos, qui confitentibus aures darent. Consilium re exequi placuit, uno præ cunctis designato, qui ad affusam omnis generis multitudinem verba faceret in foro Agonali, totius urbis celebratissimo. Ac tum primo visi nostri Juvenes, prælata Cruce, ductare per urbem mediam agmina hominum non infrequentia, & ad modestiam pietatemque composita; quod spectaculum insolens, & novi moris, omnium tunc quidem oculos in se traxit. Hæc sanè, utpote nova, nonnullis domesticorum minus placebant: At magnopere probabantur Generali Aquavivæ, quem, præter magnitudinem fructus inde colligendi, oblectabat etiam ille ardor nobilis nostrorum Juvenum in adeundis pro salute animarum laboribus quibuscunque; hac enim mente, ajebat, debere adolescere qui in Societatis seminariis educantur, ut nullum pro tam excellenti causa incommodum a se alienum putent. Nec secus censebant major meliorque pars Civitatis. At Pontifex Paulus V., rei certior factus, non modò eam laudavit majorem in modum, verum etiam universis, qui concionibus, precibusque per eam occasionem fieri solitis interessent, omnium peccatorum veniam attribuit duodecies in anno percipiendam, si modò rite confessi divina participassent. Atque hinc orta menstruæ synaxeos institutio, hinc illa sodalitas urbanæ Missionis ministerio destinata, de quibus dictum est supra: Quæ tametsi Promontorius inchoaverit, & quibusdam legibus constitutis ad certam formam redegerit, tamen operis perfecti laudem Gravitæ successori suo reliquit. Operæ pretium duxi de hac re dicere paulo copiosius, tum propter ipsius utilitatem, quæ certè maxima est, tum etiam quod, manante exemplo ab urbe Roma ad reliquas Italiæ civitates prius, deinde etiam ultra montes, paulatim menstruæ Communionis institutum, ubicunque invenitur Societas, usu receptum est. Et casu nescio quo factum, ut per eos ipsos propagari inciperet, qui ejus primum quasi semen jecerant. Hoc certè anno Collegii Romani Juvenes eamdem consuetudinem invexere Tusculum, dum ibi per autumnales ferias rusticabantur, & lætis quidem initiis. Profecti enim prius ad omnia circum oppida, ut diversos populos ad sacrum epulum invitarent, eos viderunt die S. Matthæo sacra, quam in diem indicta fuerat religiosa celebritas, magnis undique agminibus adventantes Tusculum, ut Eucharistica dape, & Indulgentiæ beneficio fruerentur. Eodem anno Promontorius illam intulit in provinciam Mediolanensem, & primo quasi experimento Cremonæ facto, eandem haud multo post Ticinum traduxit. Atque ita brevi ad totam fere Italiam pervasit novum religionis genus, quod aliis atque aliis Indulgentiarum largitionibus à Paulo V. Pontifice locupletatum, miro ubique consensu, & secundissima approbatione acceptum est.

18. Diversa hominum judicia de novo Missionis Urbanæ instituto.

19. Menstruæ Communionis Generalis consuetudo latissimè propagatur.

Afferebatur interim novo Præposito Generali cura non levis ex Provincia Sicula, propter exacerbatum erga nos animum Petri Gironi Oxunensium Ducis, qui rem illius insulæ publicam pro Rege Catholico administrabat. Occasionem offensioni dederat Hieronymus Tagliavia collegii Panormitani Rector, nullo tamen, ut prudentioribus videbatur, suo merito, quod ex facti narratione constabit. Est inter fundos collegii Panormitani sacerdotium S. Mariæ ad criptam, quod olim cum esset monasterium Benedictinum, eo nomine Rector, quasi Abbatem antiquum referens, jus habet suffragii in comitiis Regni, quæ Siculi *Parlamentum* vocant. Nullus Rectorum hactenus hoc jure usus fuerat, cunctis à se alienum existimantibus negotiis regni publicis implicari. Tagliaviam Prorex adesse comitiis jussit, ac diu multumque tergiversantem pro imperio compulit, ut unà cum reliquo Insulatorum ordine deliberaret de subsidio nescio quo extraordinario, Regi persolvendo. Affuit ergo in conventu; sed rogatus quid de illo subsidio censeret, ne in rem populis odiosam consentire videretur, negavit

20. Res Provinciæ Siculæ. Prorex Societati succensèt. Quæ fuerit causa.

gavit apertè scire se, quæ, aut quanta esset ejus necessitas: Quam vocem Prorex, bene cæteroqui erga res nostras antea affectus, in malam partem accipiens, perinde quasi nostri homines populorum favorem Regiis rationibus anteferrent, ingentem irarum molem concepit adversus Societatem universam. Agebat itaque nobiscum duriter, ut minimè dicam, atque inclementer, quodque gravius, quibuscunque aliquid rei nobiscum erat, ii Proregis alienationem occasionem suam existimantes, ad divexandam litibus, judiciis, injuriisque Societatem animabantur; nec est ut referam, quam multis ob eam causam incommodis conflictata fuerit toto regno Societas. His cognitis Mutius, placandum specie aliqua satisfactionis infensum Proregis animum, simul Tagliaviam invidiæ subducendum ratus, hunc minimè renuentem dimovit è collegio Panormitano, ac Romam accitum collegio Gregoriano Rectorem imposuit; utrumque scilicet spectans, ut potentiori exhiberet obsequium, eademque opera innocentis dignitati consuleret. Gratissimum habuit Mutii consilium prudens, & erga se officiosum Gironus, ut qui fortè non tam esset ex animo iratus, quam ex officio videri vellet; atque aliam momento personam induens, primò per litteras humanissimas purgavit se apud Mutium omnis facti dictique, quo Societatem in æstu illo iracundiæ violasset: Tum æris certum numerum, qui nostris ab ærario publico debebatur, ad nummum dissolvi jussit. Quoddam erat præterea propugnaculum Panormitanæ domui probationis conjunctum, quod nobis cum ademisset Prorex infensus, nunc placatus restituit, iterum excitatis murorum brachiis, quæ ante per vim magis, quam jure disjecerat. Tandem P. Carolo Mastrillo provinciæ Siculæ Præposito sanctè recepit, nulla re Societati se defuturum in posterum, & multo fore amiciorem posthac, quam antea fuisset. Et verò consensere facta verbis, nec expectanda diu fuit occasio, qua vir benevolus suam erga nos egregiam voluntatem expromeret. Agebatur forte gravis admodum causa collegii Drepanitani, quod cum esset ex integro ædificandum, contendebant Civium plerique, in aliam urbis suæ partem transferri oportere. Causa cur ita fieri vellent, pars soli publici, eaque perexigua, qua domicilium a Templo discludebatur. Nam cum solum illud nostri olim à Prorege Feriensium Duce concessum muro cinxissent, & intra collegii ambitum conclusissent, offenderat ea res Civitatem usque adeo, ut arma caperent seditionis in morem. Et quamquam mox Patres, muro diruto, solum, de quo lis erat, in publicum restituerant, instabant nihilominus Quatuorviri (summus est Drepani Magistratus), ut siquidem novum extruendum esset collegium, ædificium aliò traduceretur, metu, ut ajebant, ne Jesuitæ reciperent aliquando quod tunc inviti dimisissent. Inexorabiles faciebat quod scirent, averso à nobis animo Proregem esse (nec enim mutatum audierant hactenus), putarentque, in actione, quam contra nos parabant, minime defuturum sibi ejus favorem ac patrocinium. At sua illos lusit opinio. Itum est ad Proregem, qui causa cognita, non solum Quatuorviros nihil juvit, verum etiam admonuit Rectorem collegii Drepanitani, ne differret in veteri suo loco novum ædificium struere. At jussa dum facit Rector, & jam fundamenta jaciuntur, ecce tibi nova repente mora. Proponitur a Magistratu edictum gravissimis conceptum verbis, ne quis ædificationem juvare aut opera, aut quavis alia commoditate audeat. Si qui secus fecerint, iis certa multa irrogatur. Hic enimvero exarsit Gironus. Rei indignitatem non ferens, increpuit graviter Quatuorviros, utque edictum illud suum quamprimum refigerent, neu molem regia auctoritate surgentem morarentur, imperavit. Quibus porrò litteris id ita fieri jubebat, addiderat, iterum se Collegio permittere illam soli partem, quam olim Feriæ Dux permisisset: sed hoc caput Mastrillus, ad præcidendas querelarum causas, ex litteris tollendum curavit. Rem in hunc modum ferè compositam novis deinde implicare difficultatibus conabatur Civitatis Procurator, Romam ob eam maximè causam missus. Verum inter hæc, quatuorviratum adepti viri graves, & nobis æquiores, civium plerosque ad nostras partes adduxerunt, & omni nos in posterum molestia liberaverunt. Mansit itaque in

21. Eum Mutius denuo Societati conciliat, & amicissimum experitur.

22. Controversia de situ Collegii Drepanitani, ejusque causa.

23. Favet Societati Prorex, & Civium conata compescit.

in suo loco collegium, quodque erat optandum maxime, mansit Civitate non invita. Nam quid indignius, quam eos habere inimicos, quibus prodesse velis? Atque ex eo tempore nova quædam, ac mira inter nos ac Drepanitanos coaluit animorum conjunctio. Argumento sit, quod tandem, annis pluribus præterlapsis, ita nobiscum cives amantissimi transegere, ut eadem illa viæ publicæ pars, pro qua tantopere certatum fuerat, in usum ac jus collegii transiret.

24. Res Provinciæ Venetæ. Marchio Castellionensis Societati irascitur. Quæ fuerit offensionis causa.

Pari exitu composita lis fortasse gravior in Provincia Veneta. Erat Castellione a sex, vel septem annis Societas in domicilio stabili, præcipuam navans operam collegio lectissimarum Virginum, quod tres innuptæ Rodulphi Gonzagæ filiæ haud ita pridem sibi, & Mantuanæ nobilitati condiderant. Loci dominus Franciscus Gonzaga, S. Aloysii, & ejus quem dixi Rodulphi germanus frater, fovebat Societatem impensè: vicissim nostri nullam prætermittebant obsequii partem adversus eum. Rebus tam belle fluentibus, res accidit, quæ momento turbavit omnia, nihilque factum est proprius, quam ut eam sedem relinquere cogeremur. Legem tulerat Princeps, qua se nostri peræque ac cæteri Religiosi exemplos arbitrabantur. Eam nostri etsi sponte servabant, quod tamen ille postulabat, ut pollicerentur præterea se perpetuò servaturos, id non putabant licere, salvis Ecclesiæ juribus. Dum cunctantur, & moras nectunt, iratus ille, eoque acerbius, quod se contemptum, & obtentu religionis ludificatum putabat, nostro homines paulatim aversari, obloqui de rebus nostris, palam se pro infenso gerere cœpit. Erat illi ex omnibus maxime familiaris, & arcanorum omnium conscius Pater Virgilius Ceparius, qui, auditis Romæ quæ de rebus Castellionensibus nunciabantur, iratum placare dum studet, atrocius irritavit. Usus enim veteris amicitiæ jure, & fortasse amplius quam tempori congruebat, litteras ad eum dedit, non illiberales quidem, sed liberiores, quibus ejus indolis quædam vitia perstringens, hæc ajebat impedimento esse, ne meliora interdum consilia sequeretur. Claudebat epistolam duriori adhuc stylo, significans, si forte eum collegii Castellione conditi pœniteret, sine mora dissolvi posse, nihilque obstaturam ex parte Societatis, quin protinus dissolveretur. Libertatem, in amicitia excusabilem, iniquissime tulit eo mentis habitu Gonzaga: tamen iracundiam comprimebat sinu, ne ad extrema prorumperet. At demum alia superveniente causa, penè in furorem actus est. Dies erat Sanctorum omnium anniversaria, quo die Princeps cum vellet religionis mysteria participare, veniebat cum omni aulico comitatu in ædem nostram. Venienti P. Petrus Justinellus, qui fuerat illi hactenus a confessionibus, codicillos misit, in quibus erat, si obstinasset legem illam suam tueri velle, frustra accedere, a sacris arcendum scilicet, & fidelium communione privandum. Conticuit ad hæc Princeps, & retro pedem flexit. At elatus ira, & plus jam nimio violatam clamans dignitatem suam, Patribus haud multo post per Prætorem Castellionensem edicit, ut vasa colligant, & ab oppido actutum excedant. Dum illi pendent animis quid sibi faciendum putent, commotæ tristi nuncio tres quas dixi ornatissimæ virgines, accurrunt ad patruum propere, ejusque pedibus advolutæ, per quidquid ubique sanctum est, per beati fratris Aloysii memoriam, orant obtestanturque, ne suos sibi Patres adimat. Sed nullis neque precibus, neque lacrymis flecti potuit animus supra modum exulceratus Principis. Illud ægre impetratum, ut migrandi proferret spatium, donec ab urbe Roma Præpositi Generalis responsa adveniissent. Mutius, auditis omnibus quæ in negotio Castellionensi contigerant, vidit de Cepario & Justinello Principem justè queri; nec enim debuisse nostros quacunque causa cum tali viro tam libere, tam confidenter agere. Itaque ad eum scribens, valde sibi displicuisse profitebatur, quæ duo Patres minus considerate fecissent. Addebat, ejus arbitrio se permittere, qua illi pœna mulctandi ob ejusmodi causam essent. Quod attinet ad legem, unde natum erat omne dissidium, se quidem, ajebat, religione impediri ne eam admitteret, quippe Ecclesiæ sanctionibus adversantem: tamen, ne quid omnium, quæ in sua essent potestate, negaret Principi tam bene de Societate merito, curæ sibi fore, ut

25. Ejus iracundiam duo nostrorum imprudenter exasperant.

26. Princeps abire jubet nostros è Collegio Castellionensi.

27. Iratum Mutius prudentissimo consilio mitigat, & Collegium servat.

Rectores collegii Castellionensis idem perpetuò servarent, quod cæteri ab ejusmodi legum vinculis exempti servaturi essent, idque se Rectoribus injuncturum. Multa adjiciebat officii verba, multa ad deliniendum ejus animum opportunissima. Et illico patuit, quam facilè acerbitatem deponat, qui amicis irascitur, nec eos odit tamen. His litteris Gonzaga, sibi, ac dignitati suæ cumulatissimè satisfactum professus, ea exhibuit reconciliati animi signa, quæ nemo a Principe, vix a privato quisquam expectaret. Justinellum arcessit, excipitque uti solebat antea comiter, & humaniter. Tum de præterita offensione dicere incipientem interfatus: Quandoquidem, inquit, Præpositus Generalis meum esse judicium voluit, quam pœnam subeas, eam ego tibi injungam, quam maximè gravem futuram scio. Sub hæc, in genua procidens, veniam rogat, si quid asperius in illa animi perturbatione dixisset, egissetque contra sibi carissimam Societatem. Collacrymari ad hoc tantum virtutis exemplum omnes qui aderant, omnes verum Aloysii fratrem agnoscere. Justinellus, pudore simul & admiratione perfusus, nec vocem mittere, nisi fractam, & lacrymis impeditam. Atque ita demum, non solum omnis discordia sublata est, verum etiam ira viri amantissimi amoris redintegratio fuit. Cæterùm, mortuo sub finem ejusdem anni Francisco, legem illam, utpote Ecclesiastico ordini gravem, hæredes sustulerunt.

28. Humilitatis exemplum insigne ab eodem Principe exhibitum.

Servato in hunc modum collegio Castellionensi, Buxeti domus tertiæ, ut loquimur, probationis erecta est. Ditionis Parmensis oppidum est Buxetum, haud sanè magnum, frequens tamen, & pro modo regionis opulentum. Jacet in amœna planitie Placentiam inter & Parmam, pari ferme ab utraque intervallo. Civis indidem erat Petrus Pectorellus, vir probitatis antiquæ, qui cum rem familiarem parsimonia, & honestis mercimoniis auxisset, nec liberos haberet, aut quemquam proximæ cognationis hæredem, secum deliberabat, quonam maxime modo bona sua popularium suorum commoditati addiceret. Hæc agitantem Rainutius Parmæ Dux hortando suadendoque perpulit, ut Societatem Buxeti collocaret: simul amantissimus nostri ordinis Princeps P. Carolo Sangro provinciæ Venetæ per illud tempus Præposito significavit, gratissimum fore sibi, si recepta Pectorelli donatione, Societas domum probationis Buxeti poneret; valde enim cupere se, intra fines suæ ditionis esse omnia nostri ordinis seminaria, nec jam aliud deesse, præter tironum domum. Nondum, cum hæc agebantur, decesserat Aquaviva, qui tametsi domos Societatis haud libenter admitteret in parvis oppidis, hanc tamen, ut Principi tam benevolo obsecundaret, admittendam censuit. Re igitur deliberata, ædes pro loco satis commodas ære suo conduxit ipse Dux Parmensis, pretium locationis tandiu soluturus, quoad Societas habitare cœpisset in suis: ad usum verò sacrorum, Templum S. Antonii Cardinalis Crescentius nostris utendum permisit. Ita, immissis Buxetum duobus Patribus, qui sacris ministeriis fungerentur, qualiscunque domicilii initium est factum, magno tunc quidem oppidanorum omnium gaudio, sed Pectorelli in primis. Verum is haud multo post, vel suopte ingenio, vel aliorum sollicitationibus, mutari visus, & aliam erga nos mentem induere; neque vero dissimulabat, quod nobis benignè fecisset, infectum malle, nec nisi invitissimum dare, & porro daturum quod promiserat. Dolebat scilicet, nulla aperiri erudiendæ juventuti gymnasia, nullos Buxetanis ludimagistros dari, idque, ut ajebat, contra pactorum fidem, & promissa Sangri. His rebus cognitis Dux, tametsi nulla esse sciret quæ oggerebantur promissa, tamen ad deliniendum optimi senis animum, Patribus auctor fuit, ut latinitatis ludum aperirent Buxeti, & tertium prioribus adderent Sacerdotem, qui diebus festis ad populum verba faceret. Principis consilium executi sunt Patres, eaque res vix credibile, ut Pectorellum demulserit. Jam nihil æque in deliciis habere, ac nostrorum ministeria, & consuetudinem. Ita nobiscum transegerat ab initio, ut vivens partem duntaxat destinati census traderet Societati, partem aliam post suum obitum testamento relinqueret. Nunc donationis stipulationem faciens, pensionem addidit du-

29. Fundatur Buxeti domus tertiæ Probationis, hortatu Rainutii Parmensis Ducis.

30. Petri Pectorelli Fundatoris querelæ, ob negatos Buxetanis Ludimagistros.

31. Aperto ad tempus litterario ludo, Fundator Societati ex animo reconciliatur.

ducentorum aureorum, persolvendam quotannis vivente se; nec tamen in publicis tabulis mentionem ullam scholarum fieri voluit. Tabulas ratas habuit Mutius, & Pectorellum Buxetanæ domus Fundatorem appellans, eundem usitato donavit diplomate, quod cum illi oblatum est, magnam præ gaudio vim lachrymarum fudit, ac paulo post testamentum condens, domum à se fundatam hæredem ex asse scripsit. Ea porro domus in usum tertiæ probationis deinde versa est, quæ tametsi Tirocinium propriè non sit, Tirocinii speciem quamdam apud nos habet.

32. Res Provinciæ Mediolanensis. In ora Ligustica Societati adimitur domicilium S. Romuli.

Dum hæc in Provincia Veneta gerebantur, in Mediolanensi recuperatum nobis est domicilium S. Romuli, quod ante sesquiannum necessariò magis quam honestè dimissum fuerat. Quod S. Romulum vocant, oppidum est frequens, & locuples in ea parte Liguriæ, quæ vergit in occidentem solem. Civis hujus loci honestissimus Alexander Bernardus, testamento ante triennium facto, bona sua legaverat Genuensi collegio, cum hoc tamen, ut ex fructibus hæreditatis qualemcumque Societatis familiam aleret in S. Romuli, eòque mitteret operarios, qui usitata Societatis munia exercerent. Nihil distulerant Patres Genuenses Testatoris jussa facere, miserantque confestim ad illam urbem Hieronymum Galeratum, & alterum Sacerdotem, cujus nomen intercidit. Verùm hi, ut magnopere se, & labores suos probarent oppidanorum plerisque, non item accepti erant Religiosis quibusdam alterius Ordinis ibi commorantibus: Utque ita plerumque fit, ut plus ad nocendum valeant pauci adversarii, quam amicorum ingens numerus ad juvandum, illi factionem paucorum capitum contra nos concitantes, rumorem latè sparserunt Societati invidiosissimum, post adventum Jesuitarum scissum esse in partes populum S. Romuli, regnare feralem in Civitate discordiam, nullam revocandæ quietis pristinæ viam inveniri. Id ipsum Genuam ad Senatum scripsit oppidi Gubernator, addens, circa retinendam Societatem dissentire inter se cives, & divisa hominum judicia esse. Ægrè inducebat animum Senatus Genuensis, ut minus honorificè de nobis sentiret, statueretque. Tamen deliberantibus Senatoribus quid facto esset opus, vicit sententia quæ censebat, evocandos inde nostros, saltem ad tempus. Sic illa statio, paulò post quam posita fuerat, concidit, magno quidem bonorum mœrore, sed non diuturno. Mense enim post hæc decimoseptimo, rem iterum ad Senatum referente ipso Duce Reipublicæ, summo omnium consensu decretum est, placere Patres Societatis reverti ad S. Romulum, atque ita consuli, cum nostri Ordinis famæ, tum etiam illius oppidi commodo. Ut eandem stationem Mutius postea dissolverit, ut aucto postmodum per oppidanos censu, illam iterum Vincentius Carafa restituerit, & in formulam collegii receperit, suis infra locis narrandum erit.

33. Sed mox redditur decreto Senatus Genuensis.

Interim in Provincia Neapolitana Lupiensium Civitas ademptum sibi doluit Virum sanctimonia insigni, P. Bernardinum Realinum, de quo in Beatorum album referendo, nobis ista scribentibus, apud Pontificem Maximum agebatur. Extat sæpius impressa, omniumque manibus teritur ejus vita a Jacobo Fuligatto exarata, ad quam nos Lectorem rejicientes, summa tantum capita delibabimus. Natus Realinus in Carpensi oppido prope Mutinam, inde Neapolim, nescio qua causa, translatus, Viri cujusdam principis domum, & negotia administrabat; cum oranti perspicuam se præbuit Virgo Dei Mater, & terrenis curis implicitum monuit, ut Filii sui Societatem ingrederetur. Fecit ille, divisa prius re sua familiari inter pauperes, ne quid amplius haberet cum mundo commune, adscitusque in nostrum Ordinem, primos decem annos Neapoli exegit, reliquos quadraginta duos Lupiis, cui semel urbi datus, nunquam deinceps adimi potuit. Sæpe illum Præpositi Generales Everardus, & Claudius aliò evocaverunt: semper aliquo inopinato eventu, morbo interdum, sæpissime imbribus, prohibitus fuit egredi, aut redire compulsus. Quæ causa fuit, ut Realinum Lupienses sibi divinitus traditum, & conservatum crederent, haberentque inter manifesta divini Numinis beneficia, talem ac tantum ejus famulum perpetuò

34. Res Provinciæ Neapolitanæ. Obitus V. P. Bernardini Realini, ejusque vitæ compendium.

petuò esse apud se, nec ullis hominum consiliis amoveri posse. Religiosæ vitæ cursum quo ardore arripuit ab ipso aditu Societatis, eodem sequi perrexit usque ad extremum. Visus autem brevi tam supra communem modum virtutibus exercitatus, & cultus, ut paucorum annorum Religiosus, & vix Sacerdos, instituendis Tironibus, & domesticorum conscientiis moderandis adhibitus fuerit.

35. De eximiis ejus virtutibus pauca indicantur.

De se adeo humiliter existimabat, ut in infimo Fratrum adjutorum gradu mereri vellet, nec Sacerdotium acceperit, nisi Majorum imperio. Ejus patientiam nemo satis mirari poterat. Nondum, cum Lupias venit, erat ibi Collegium Societatis. Vivebat in privata domo, unum habens ad usum vitæ famulum, sed inquietum adeo, & in agendo asperum, ut ejus arrogantia omnes offenderentur. Realinus nec hominem appellavit umquam imperiosiùs, nec de eo queri umquam auditus. Solus interea instar Collegii erat: adeo in exequendis nostri ordinis ministeriis multorum partes implebat. Ille nosocomia publica, ille carceres, ille privatas inopum domos circumire dies ac noctes, ut languentibus, ut vinctis, ut ærumnosis omnibus opem, ac solatium ferret; idque charitate tanta, quanta nullus Parentum affici solet erga proprios liberos. Quoties ad supplicium producebantur facinorosi, si fortè, ut sæpe fit, candenti forcipe concerperentur, assistens inter ministeria carnificis Realinus, solabatur miseros, non verbis tantum amantissimis, sed etiam factis, atque illa præsertim re ad memoriam insigni, quod inusta ferro vulnera detergens lingua, doloris sensum, ut poterat, mitigabat. Erant Lupiis, & in circumposita regione, Turcarum multi ac miseri greges, maritimis capti prœliis, & in servitutem adacti. Hos ille erudiendos sumpserat, erudiebatque incredibili patientia, & sæpe aliquos ad baptismum trahebat. Condito Lupiensi Collegio, divisisque inter reliquos Patres propriis instituti nostri muneribus, curam puerorum, ac Turcarum sibi retinuit Realinus, nec quandiu vixit, explicare illis elementa Christianæ Fidei desiit, confluente ad audiendum promiscua omnis ætatis atque ordinis multitudine, quæ venerabilis Viri aspectu ipso, ac voce plurimum capiebatur. Audiendis confessionibus tantum temporis & patientiæ tribuebat, quantum nemo satis existimare possit, adibaturque eo majori concursu, quod non solum benignè omnes excipiebat, sed etiam introspicere videbatur secretiores animorum recessus, & interdum latentia ulcera divino instinctu detegebat. Ob eximiam, qua pollebat, prudentiam, sæpe regendo Lupiensi Collegio fuit adhibitus: Ut autem illo privato nihil obedientius, sic nemo Rectorem charitate, modestia, ac providentia vincebat. Erga reliquos mortales mansuetissimus, in se unum sæviebat acerrimè, solitus appressum carni cilicium setis horridum assiduè gestare, somnum brevissimum in nudis asseribus carpere, quotidie se flagris concidere, nunquam muscas, aut culices, quod non leve molestiæ genus, abigere. Jejunia vero sic continuabat, ut per duos intra hebdomadam dies nihil obsonii ad panem & gelidam adhiberet, nec fere in quotidianis prandiis ultra septem cibi uncias sumeret. Fuit cum omni cibo abstinuit per quatriduum integrum: semel quadragesimam jejuniorum arido tantum pane transegit. Tot debilitatum afflictationibus corpus ægrè sustentabat. Itaque post annos ejusmodi vitæ ferme triginta, fulcro indigens, arundinem adhibere cœpit, quam subinde usu detritam, diffractamque filo circumligabat, studio paupertatis. Multa supra naturæ usum patrasse dicitur, sæpe divino afflatus spiritu futura prænunciasse, sæpe Cœlestium alloquio, & Deiparæ Virginis aspectu dignatus fuisse: a quibus ego abstineo, ne longior sim. At tandem anno ætatis suæ octogesimo sexto, ab inita Societate quinquagesimo secundo, ipso Præsentatæ Virginis die, vir omnium opinione sanctissimus vivere desiit.

36. Realinum morti proximum Lupienses Civitatis suæ Patronum eligunt.

Qui fuerint Lupiensium animi in ejus obitu, quantus privatim ac publicè luctus extiterit, non est facile explicatu. Ut percrebuit urbe rumor, Bernardinum subito noxii humoris illapsu ad extrema deductum, visa commoveri Civitas universa, accurrentibus ad Collegium summis infimisque, studio videndi, ut ajebant, cujusmodi sit mors Sanctorum. Pridie Cal. Julii celebrari cœpit

ab

ab infinita hominum frequentia cubiculum in quo jacebat, nec deſiit, niſi poſtridie Calendas ejuſdem menſis, cum ſpiritum Deo reddidit. Toto hoc triduo non ſolum incredibiles ad eum concurſus facti, ſed viventi adhuc ſpirantique eadem prope veneratio exhibita, ac ſi eſſet jam Beatorum indici adſcriptus. Afferebantur paſſim piacularia grana, icunculæ, linteola, aliæque hujus generis res, ut ejus quaſi contactu ſacrarentur. Adfuit inter cæteros urbis Syndicus (hoc nomine Lupienſes ſummum Magiſtratum vocant) cum ſuis Aſſeſſoribus, & nobilitatis magno comitatu, ut ſupremum Parenti optimo vale diceret, ſimul ut illum jam tum ſuæ Civitatis Patronum eligeret. Re ipſa, ut acceſſit propius ad lectulum morientis, multa præfatus de pluribus ejus, & immortalibus in Lupienſes meritis, rogavit illum publico civium nomine, an non etiam poſt mortem vellet eandem exercere benevolentiam erga Lupias, quam vivens exercuiſſet, & amantiſſimæ Civitatis Patronum agere apud Deum? Ad quæ venerabilis ſenex, cum voce non poſſet, læto oculorum intuitu viſus annuere. Re in vulgus emiſſa, quis motum populi, quis mixtam mœrori lætitiam explicet! Multo tamen magis commoveri cœperunt cives, cum de Realini morte vulgatum eſt. Accurrere omnes ad Collegium, omnes Patronum ſuum intueri, ac ſupremum venerari ſe velle dicere. Qua hora expiravit, providerant Magiſtratus ut occuparentur Collegii, & Eccleſiæ fores cuſtodiis militaribus, quæ arcerent irruentem populum, & aditu prohiberent: verum illis impetum multitudinis ægrè ſuſtinentibus, quod unum licuit, valvæ omnes occluſæ fuerunt. Hinc tumultus & fremitus major. Audiebantur multorum voces indignatione libera quiritantium, virum talem privato funere efferri non oportere, nec ſe ſolatio exequiarum privandos. Quibus conterriti vocibus Magiſtratus, interpoſita Antiſtitis auctoritate, Rectori perſuaſerunt, ne juſtum populi deſiderium celebritate funeris fraudatum vellet, ſibi curæ fore pollicentes, ne quid præter ordinem, aut ex tumultu fieret. Ergo nocte proxima pegma ingens extruitur ante aram Templi maximam: pegmati prætenduntur è ſolido ligno cancelli, inter quos venerandum cadaver in lecto funebri collocatur, atque ita quidem, ut eſſet in conſpectu populi, ſed nulli ad oſculandos ejus pedes pateret acceſſus, niſi per cancellorum intervalla. Stabant in armis diſpoſiti circum milites cum mandatis, ne quem intra ſeptum reciperent. Rebus ita compoſitis, recluditur mane ſummo Templum, ac momento oppletur, exundante hominum innumera multitudine, quæ non ſolum ex Urbe, verum etiam ex omni circum agro confluxerat. Omnia clamoribus perſonant. Adnituntur certatim cuncti, contruduntque ſe invicem, ut accedant propiùs ad oſculandos venerabilis viri pedes. Poſt multas continenter horas eadem populi frequentia, idem viſendi atque oſculandi ſtudium. Inclinante in veſperam die, venerat Epiſcopus cum Canonicorum Collegio, ſolemnia funeris peracturus: at militibus ægrè turbam ſubmoventibus, vix demum ipſe pervaſit intra cancellos. Cæteri de comitatu, huc illucque jactati, in turba conſtitere; exorſi autem exequiale carmen occinere, obſtrepente populi fremitu, deſiſtere coacti ſunt. Placuit experiri, num ſaltem populus Oratori ſilentium præberet. Prodiit itaque in ſuggeſtum concionator magni nominis ex familia Carmelitarum, & de Realini laudibus dicere cœpit. Sed cum nemo dicenti aures daret, memor ejus qui monuit, *Ne effundas ſermonem ubi non eſt auditus*, oratione vix inchoata, deſcendit. Tenuit concurſus reliquum ejus diei, donec poſt horam ſecundam noctis, emiſſis omnibus, vel potius ejectis, Templum occluſum eſt. Poſtridie clam omnibus, præterquam noſtris, & Magiſtratu urbano, venerabilis Viri corpus includitur in arca lignea ſub duabus clavibus, quarum una penès Rectorem Collegii, altera penès Syndicum Civitatis perpetuò eſſet, (namque ita ferebat decretum Conſilii publici, cui Rector refragari non eſt auſus) arca autem deponitur in communi noſtrorum ſepulcro, quoad confectus eſſet præclari operis tumulus, quem Patrono ſuo Civitas ære publico extruendum decreverat. Sed ferre tandiu non potuit pia civium voluntas, jacere ſic cadaveri-

37. Qua celebritate & frequentia mortuo parentaverint.

Eccl. c. 32. v. 6.

38. Realini Corpus ſervatur ſub duabus clavibus, quarum una penès Civitatis Syndicum.

39. Transfertur in nobiliorem arcam, & calidum invenitur ex parte cordis.

veribus permixtum cæteris pretiosum pignus. Tertio post mense educi placuit è priore sarcophago, & nobiliorem in arcam attalico convestitam velo transferri, in sacrario deinceps cum honore asservandum. Qua occasione cum fuisset retectum, magna sui parte integrum inventum est, & pectore, qua cordi respondet, adeo calente, ut qui manum admoverunt viri, numero plures, & auctoritate præcipui, miraculi magnitudine obstupescerent. Non dicam, qua tunc contentione certatum fuerit inter primores civium, ut de veteribus ejus vestibus, quæ mutatæ fuerunt, laciniam quisque decerperet, utque post illud tempus creverint ad ejus tumulum concursus, aut beneficia flagitantium, aut votivas tabellas, acceptorum beneficiorum indicia, afferentium (quæ religiosi cultus signa nostri tunc quidem, ante decreta Urbani VIII. Pontificis, prohibere non potuerunt); namque hæc longum esset velle per partes exequi. Absoluta tandem post annum novi tumuli mole è lecto marmore, ad inferendum in eam Realini corpus delecta fuit concubiæ noctis hora, ut nec strepitus ullus, nec concursus fieret, sed frustra. Suboluit, nescio quo pacto, res, ejusque fama per Urbem dilata, accurrit eadem hora pars Civitatis multo maxima. Omnium una vox audiebatur, velle se adhuc semel ossa carissimi Parentis, ac Patroni sui intueri. Is erat tunc Lupiensium amor, ea veneratio erga Realinum: Neque hactenus, tot annis interlapsis, diuturnitas temporis, quæ humana omnia, & maxime hominum studia sensim minuere solet, ardorem illum extinxit.

40. Iterum transfertur in tumulum sumptu publico Civitatis extructum.

41. Obitus & Elogium P. Josephi Melchiorris.

Realinum secutus est eodem anno exeunte P. Josephus Melchior, vir hic etiam sanctitatis eximiæ, quem Aquilæ in Urbe Samnitium primaria strenuè laborantem mors oppressit III. Cal. Januarias. Mediolani in lucem editus, Societatem inierat adhuc adolescens Nolæ, ubi etiam tirocinium posuit. Emenso studiorum curriculo, cum esset humanis divinisque litteris præter communem modum instructus, priores illas ad octo annos circiter nostris scholasticis tradidit Neapoli, viditque è sua institutione ac disciplina profectos Rhetoricæ facultatis magistros inclytos, ac præter alios Joannem Baptistam Masculum, scriptorem illum in Lyricis ætatis suæ nulli secundum. E magisterio domestico traductus postmodum ad ministerium concionum, miram qua pollebat eloquentiam in sacris rostris exprompsit, auditus ubique pari omnium approbatione, ac fructu. Demum Aquilæ considere est jussus, ut Theologiam quæ de moribus est explicaret, eoque in munere occubuit, adhuc robusta ætate, annum decurrens quinquagesimum. Fidem pene superant quæ de hujus viri demissione, charitate, patientia, ac studio animarum, memoriæ sunt prodita. Orator cum esset excellens in paucis, & magni nominis, quoties in urbem aliquam ad ineundum cursum quadragesimalem mittebatur, nullam admittebat commoditatem ex iis, quas nunc multi Concionatorum sibi necessarias putant, jens redienque suis semper pedibus, quæcunque inciderent anni tempora, nullo humano præsidio instructus, ac viatico fere nullo, nisi quod emendicando corrogasset. In Collegio Aquilano, præter culturam quam ordini Clericali maximam, ac sane fructuosam adhibebat, abjectissima quæque ac laboriosissima Fratrum ministeria suscipiebat, quodque habebat vacuum à studiis, precibusque tempus, everrendis ambulacris, comportandis disponendisque per Templum scamnis, patinis abstergendis, aliisque id genus muniis obeundis impendebat, prorsus ac si communis famulus domesticorum esset. Quin sæpe exibat cum bipenni in vicinam silvam ad lignandum, collectosque lignorum fasces, & jumento impositos in Collegium devehebat, quorum partem maximam in usum culinæ transferens, partem seponebat sibi, ut eam deinde in candelabra tornaret, & Ecclesiæ tunc inopi qualecunque instrumentum provideret. Fuit ex nostris Neapoli, qui Melchiorrem ex hac parte reprehendit, scripsitque ad eum, non esse è dignitate ordinis Sacerdotalis securim tractare, dolare ligna, aliisque ejusmodi fabrilibus operibus distineri. Respondit ipse, partim seriò, partim festivè, ac per jocum, à se alienam non duxisse Apostolum Doctorem Gentium scenofactoriam artem, minimè vero indecoram ordini Sacerdotali securim videri, quam Dei Filius,

Sa-

Sacerdotum utique primus, ſibi attribuiſſet per ea verba: *Jam ſecuris ad radicem arborum appoſita eſt*. Cum ſilvis, & arborum truncis familiaritatem habuiſſe ſanctiſſimos Anachoretas, ſine dedecore: ſe in candelabris adornandis ſervire Altari non incommodè, quod quidem Sacerdotis proprium eſt. Addidit ejuſdem generis multa, perrexitque uti prius inſtitutum ſequi, in quo uno multas ſimul & varias virtutes exercebat, charitatem, paupertatem, patientiam, religionem, contemptum mundi, ac ſui met. Sed iſtarum aliarumque virtutum multo latiorem ſibi campum aperuit in celebri ſodalitio, quod pro Opificibus Civitatis inſtituit, ſive, ut alii malunt, a Sertorio Caputo inſtitutum reſtituit, firmavitque in Collegio Aquilano. Ter quot hebdomadis ſuos celebrabant cœtus pii ſodales, ſemper ante lucem, ut ſol exoriens ſuis diſtentos opificiis inveniret, nihilque de quotidiano quæſtu deperderent. Adventantes præſtolabatur ad Collegii januam Pater Melchior, benevolè comiterque ſingulos excipiebat, frigore rigeſcentes, imbre madidos interdum, aut nive conſperſos, excitata è ſarmentis flamma recreabat: mox vero in Oratorium convocatos iis detinebat religionis officiis, iis hortationibus inflammabat, ut pietatis ſtudio mirum in modum incaleſcerent. Quot hinc, & quantæ manarint in publicum utilitates, majus eſt quam ut verbis conſequi poſſim. Huic quidem certè operi debuit Civitas Aquilana, quod caſtigatos viderit in populo mores, & novam pietatis ſpeciem in familias inductam. At enim tot, ac tam aſſiduis laboribus adeo detrita eſt Viri Apoſtolici valetudo, ut demum oneri ſuccubuerit. Ajunt, ipſa die Chriſto naſcenti ſacra, cum viribus eſſet omnino integris, prædixiſſe P. Franciſco Amico (is ille eſt Amicus editis de Theologia libris ubique nominatiſſimus), ſe moriturum intra quatriduum, eique ſtatim indicaturum de ſuo poſt mortem ſtatu. Quod ſi verum eſt, datam certè non fefellit fidem. Eadem quippe die, qua mortuus eſt Melchior, venit ad Amicum Matrona ſpectatæ pietatis, ſibique illum oranti viſum narravit in ſplendenti amictu, cum B. Virginem, & Angelum ſuum tutelarem ſequeretur in cœlum. Simul conſpectos ſibi ajebat ex alia parte duos horrenda forma dæmones catenatos, & pudore oppletos: Quo confirmata eorum opinio, qui Melchiorrem cum audiſſent in extremo agone Deiparam ſæpe, ſæpe ſuum tutelarem Angelum invocantem, magnis eum terroribus agitatum crediderant. Sed de Italicis Provinciis ſatis multa.

42. Res Germaniæ Superioris. Fructus ex tota Provincia collecti.

Ad Germanicas properanti offert ſe ante alias, quæ Germaniæ Superioris, uſitato apud nos vocabulo, appellatur. Complectitur quidquid habet Societas in Tyroli, Bavaria, ſuperiore Palatinatu, itemque in Helvetia, Valeſiaque, ac tandem in Svevia, atque Briſgovia. In omnibus quas recenſui regionibus nonnullam Societati frugem hic annus reddidit, fueruntque omnino mille quadringenti ex diverſis Hæreticorum ſectis ad Eccleſiam reducti. Singulariter memorandus magni nominis Vir ex familia Heberſtorfia, gente Styrus, genere nobiliſſimus. Is, jubente haud ita pridem Archiduce Ferdinando, Hæreticos ejus regionis, aut fidem mutare, aut ſolum vertere, maluerat hoc alterum, ob eamque cauſam exul à patria conceſſerat Neoburgum. Erat ibi ab aliquo tempore anceps animi, quam Religionem ſibi amplectendam putaret, ſed Catholico ferè propior. Dum enim aulam frequentat, auditis Jacobi Rehingii Sacerdotis noſtri concionibus, paulatim diſplicere ſibi cœperat, angebaturque aſſiduis conſcientiæ ſtimulis, valde metuens ne à ſalutis via longiſſimè aberraret. Die quadam, cum eſſet ſupra quam ſoleret inquies, ut forte aſſidebat abaco, in quo plurimi obverſabantur utriuſque Religionis libri, manu temerè injecta, unum extraxit, ut ſors ferret. Erat aureum illud opus Caniſii, quod *Manuale Catholicorum* inſcribitur. Aperit, ac legere incipienti objicitur precationis formula totidem concepta verbis: *Domine, in cujus manibus ſunt ſortes meæ, da mihi gratiam quamprimum faciendi confeſſionem de tota vita mea*. Diceres, non verba hæc fuiſſe, ſed jacula, ſic altè in ejus animum, cœleſti aſpirante gratia, penetrarunt. Nihil ultra cunctandum ratus, Rehingium adit, peractaque multis cum lachrymis totius vitæ confeſſione, ſeſe

43. Viri Nobilis converſio memorabilis

sese Catholicis aggregat. Hunc, præter alios plures, ceperunt fructum laboris & industriæ suæ Patres Antonius Velserus, & Jacobus Rheingius, Viri ambo tunc Religionis studio laudatissimi, ac de toto Palatinatu præclarè meriti. Eos ante annos quatuor secum in aulam Neoburgicam adduxerat Magdalena Bavarica, Wolfango Wilhelmo Ludovici Palatini filio nupta. Femina quippe eximiè Catholica id inter pacta matrimonii postulaverat, ut darentur sibi suæ professionis Ministri, liceretque illis officiâ Religionis palam ac libere exercere in Sacello aulico. Atque illi quidem perdiu Neoburgi, ut in urbe penitus Calviniana, sementem Orthodoxæ doctrinæ fecerant clam, & timidè, vix ausi extra aulam de Religione sermonem serere, metu Ludovici Ducis, qui præfractè hæreticus, hæreticis etiam se fautorem, ac patronum præbebat. Sed Ludovico post duos annos extincto, in ejusque locum jure successionis suffecto Wolfango jam occultè catholico, magna rerum conversio est facta. Princeps catholicum se palam & apertè professus, non solum tueri cœpit duos quos dixi Patres, eosque ad provehendam Neoburgi fidem Orthodoxam accendere, verum etiam alios adscivit homines Societatis, donec, collecta sex sociorum lecta manu, collegii fundamenta jecit. Nihil ad formam Collegii deerat hoc anno, præter censum, atque hunc etiam Princeps nostri ordinis studiosissimus brevi constituit. Accepta enim à Pontifice Maximo potestate transferendi ad nostros Monasterium Echembrunense, mille florenis annuis, qui ex ejus bonis proveniebant, addidit aliunde quingentos, & justam Collegii dotem confecit. Neque hic finem suæ erga nos beneficentiæ fecit, sed paulo post etiam sacram ædem principali magnificentia ædificatam, ut infra dicemus, tradidit Societati.

44. Acta Neoburgi à PP. Velsero, & Rehingio.

45. Wolfangus Neoburgensis Dux Societatis Collegium collocat Neoburgi.

Aliter erant erga nos animati hoc tempore Friburgenses in Helvetia, facti ex amantissimis implacabiliter infensi, idque ob nullius momenti causam: Ut mirari subeat, ob ejusmodi rem illos tantopere succensuisse, nostros offensioni locum præbuisse. Conciones habuerat ante biennium Friburgi in S. Nicolai P. Joachimus Megglinus: utque erat, non solum in dicendo eloquens, sed etiam integerrimi moris, & indolis suavissimæ, delectati ejus consuetudine cives, videbantur eo carere posthac omnino non posse, aut certè nolle. Itaque deliberantibus Societatis moderatoribus Megglinum aliò traducere, tanta ad eum retinendum est exorta contentio, quanta esse vix posset, si de negotio Reipublicæ, eoque gravissimo actum esset. Nihilo secius perstitit in priore sententia Præpositus Provincialis, & Megglinum silentio noctis ire jussit Lucernam, Friburgensibus non solum invitis, sed ne scientibus quidem. Verum id postridie ut palam est factum, haud facile dixerim, quantum Civitas adversus nostros exarserit. Mittitur confestim in Collegium apparitor, qui nomine Senatus reposcat suggesti clavem, jam pridem Ven. Petro Canisio cum munere concionandi traditam in S. Nicolai, quæ vix recepta Familiæ Patrum Capuccinorum traditur. Erant alia tria Friburgi Templa, in quibus nostri singulis diebus Dominicis concionabantur. Proxima die Dominica, cum venissent qui solebant Patres ad habendam concionem, non solum fuerunt cum ignominia repulsi, verum etiam actum in Senatu, ut illæ similiter Cathedræ concionales a nobis transferrentur ad Capuccinos: quod decretum ne fieret, iidem obstitere, quibus destinabantur, Viri religiosissimi. Jactatæ præterea voces exilium nobis, aut saltem bonorum occupationem comminantium. Verum inter hæc lues exitialis, urbem repente corripiens, restinxit indignationem Civium, & nobis saluti fuit. Vix prima se prodiderant mali semina, cum Rector Collegii P. Adamus Straub Senatui libellum obtulit, quo suorum operam in ea calamitate præsto futuram promittens, rogabat Senatores ut statuerent, qualiter tali tempore uti vellent paratis ad omne obsequium hominibus Societatis. Hæc in Curia publicè cum recitarentur, adeo mitigati fuerunt Senatorum plerique, ut nonnullis etiam lachrymæ excidisse dicantur. Accepta est cum magna gratiarum actione Patrum voluntas, iisdem ægrotantium procuratio permissa. Nec mora. Egressi ad tam arduum christianæ charitatis opus aliqui Patres, quorum erat animus promptior, & ad vir-

46. Friburgensium gravis offensio, ejusque causa.

47. Quid Cives in illo æstu iracundiæ inceperint contra Societatem.

48. Grassante pestilentia, nostrorum obsequio Civitas delinitur.

virtutem exercitatior, obire domos, sacra languentibus ministrare, omnibus æternæ, atque hujus vitæ præsidia circumferre cœperunt. Nec interea domi, si tantum scholas excipias, de consuetis officiis quidquam intermissum. Semper ædes Collegii patuit, semper confiteri volentibus Sacerdotum copia in promptu fuit. Totis sex mensibus pestilentia grassata est, quo tempore nostrorum decessisse neminem, etsi ægrorum lectis aliqui dies noctesque assedissent, portenti simile visum. Eos tamen credibile est, Venerabilis Canisii ope fuisse servatos, idque ut de cunctis opinemur effecit unus nominatim, qui cum fuisset mali contagione prostratus, Canisio vix invocato, convaluit præter omnem humanam spem, perrexitque, uti cœperat, operam ægrotis navare. Neque solum nostri præsens ejus auxilium tam sævo tempore experti sunt, verum etiam externi. Ei quidem certe valetudinem debuit quædam præ cæteris Virgo, quæ nullo licet adhibito humano remedio, luem à se depulsam vidit eo prorsus tempore, quo ipsius Mater pro incolumitate filiæ morientis Canisio supplicabat. Quare venerabilis Viri sepulchrum Friburgenses majori quam umquam antea concursu frequentare cœperunt hoc tempore, ad eum, tamquam ad Patronum Civitatis suæ, quotidie confugientes.

49. Augetur tam sævo tempore Friburgensium veneratio erga Canisium.

Provinciam Germaniæ Superioris attingit ab oriente Austriaca, cujus, eo de quo scribimus tempore, adhuc pars erant domicilia Bohemiæ, Moraviæque. Bis mille & octingenti fuerunt per hanc ubique Provinciam Hæretici, quos anno uno ad Ecclesiam reduxit Societatis labor. Viennæ debuit nostrorum præcipue officiis, & commendationibus Familia Religiosorum S. Joannis de Deo, quod cognita, quod retenta, & non unis beneficiis ornata fuerit. Venerant in illam urbem viri religiosissimi, ut Nosocomium pro ratione instituti sui conderent. Viennenses, qui de illis parum admodum scirent, aut non pro dignitate sentirent, eorum consiliis obstiterant hactenus, nec modo opem nullam, sed nec aures dederant. Itaque, desperato rei exitu, abire pii hospites cogitabant. Ne abirent perfecere nostri: neque solum discessuros ad spem meliorum confirmaverunt, verum etiam hortando, monendoque Civibus persuaserunt, ut ejus ordinis homines, & instituta complecterentur. Hinc valetudinario, ut optaverant, constituto, non commiserunt viri optimi, ut beneficii immemores viderentur: sed præterquam quod in iis, quæ ad conscientiam pertinent, totos se nostris hominibus permiserunt, illud etiam instituerunt, ut audiendis ægrorum confessionibus, sacrisque ministrandis, non alii in nosocomium admitterentur, quam Sacerdotes Societatis. Eodem anno Pragæ Matthias Cæsar nostrum illud Collegium, & Academiam, duo avitæ pietatis illustria monumenta, ita auxit illustravitque, ut quasi novus utriusque Fundator & Parens videri posset. Quod ad Collegium attinet, cum audisset, multis partibus imminuta esse vectigalia, illi olim a Fundatore Ferdinando augusto attributa, & alendis omnium disciplinarum Professoribus ægrè sufficere, addidit ipse censum annuum, quo rem domicilii penè collapsam restituit. At Academiam novo diplomate confirmavit, idque cum insigni celebritate ac pompa, cujus splendorem auxit humanitate ac præsentia sua plurimum. Adfuit enim ipse coram in Divi Salvatoris cum magna Procerum corona, & Legatis Regum, & in illo tanto consessu, postquam Melchior Cardinalis Klesselius rem divinam solemniori ritu fecerat, suum diploma Cæsareum publicè recitari jussit. Prius quam hæc agerentur, adjecerat animum religiosissimus Imperator ad reponendam in Hungaria Societatem, quam ante annos decem Hæretici, duce Stephano Botzkajo rebellantes, expulerant. Unum fuerat nobis toto illo regno Collegium Selliæ, cujus bona si addicerentur denuo Societati, videbat Cæsar, facili negotio Collegium, vel in eadem urbe, vel in alia qualibet posse restitui. In iis bonis censebatur Turocienſis Præpositura; verum hanc Societati reddere, ut erant tempora, non audebat. Nam tametsi pax inter ipsum & perduelles utcunque coaluisset, prævalebant tamen in publico regni conventu Hæretici, & nuper decernendum curaverant, ne liceret unquam in Hungaria Jesuitas ad ullam bonorum, quæ solo

50. Res Provinciæ Austriacæ. Hæretici ad Ecclesiam adducti hoc anno.

51. Religiosi S. Joannis de Deo nostrorum præcipuè opera retinentur Viennæ.

52. Matthias Imperator Pragense collegium auget proventu, & academiam denuo confirmat.

53. Idem Cæsar Tyrnaviæ in Hungaria collegium Societatis constituit.

continentur, possessionem admittere: Quod decretum si violaretur, periculum erat, ne denuo hæretici occasionem tumultuandi sumerent. Hæc reputans pius Princeps, quam dixi Præposituram tradidit Cardinali Forgatzio Archiepiscopo Strigoniensi, ea tamen lege, ut ex ejus fructibus quotannis certam pensionem repræsentaret collegio Societatis à se designando, quæ lex transiret in perpetuum ad eos omnes, qui eadem Præpositura potirentur. Constituto in hunc modum censu, aptus quærebatur reponendo Collegio locus, placebatque eligere unam aliquam ex munitis Hungariæ Urbibus, quæ, si forte bellum increpuisset denuo, non tam facilè hostium pateret incursibus, sicuti Sellia. Visa ex omnibus opportunissima Tyrnavia, urbs quippe validis cincta mœnibus, & in illa atrocitate temporum adhuc avita religione, & fide erga Regem insignis. Erat Tyrnaviæ vetus ædificium, olim cœnobium Dominicanorum, nunc monasterium sacrarum Virginum ejusdem ordinis, sed male materiatum, & ex parte collapsum. Id Forgatzius, translatis ad Posonienſem Parthenonem Virginibus, nostris mancipio tradidit, addens pecuniæ non exiguum numerum, ut reparato celeriter ædificio, habitarent in eo tanquam in domicilio proprio Patres, & quæcunque sunt nostri ordinis propria exercerent. Erectum ergo est Tyrnaviæ collegium, in eoque tres aperti latinitatis ludi ad erudiendam teneriorem ætatem: Id quod adeo Civitati gratum accidit, ut illico scholam suam publicam & antiquam occluserint cives; Canonici autem Juventutem seminarii sui ad collegium miserint. Post hæc Forgatzius parabat sacram nobis ædem à fundamentis extruere; sed præclara ejus consilia mors intervertit.

54. Cardinalis Forgatzii beneficentia erga collegium Tyrnaviense.

Mortem amantissimi Præsulis ne nimis longo luctu prosequeremur, effecit successor illi datus Petrus Pazmanius, postea S. R. E. Cardinalis, cujus viri mentio ipsa me admonet, ut quibus gradibus ad Strigoniensem Tiaram pervenerit, paulo diligentius exponam: Eoque facio libentius, quod simul delebitur quædam, vel ambitionis, vel inconstantiæ macula, quam præclarissimi hominis memoriæ apud rerum imperitos inustam scio. Natus erat Pazmanius Varadini in Transilvania, materni æquè, ac paterni generis antiqua nobilitate conspicuus. Educatus Claudiopoli sub disciplina nostrorum, anno ætatis decimo sexto Societatem amplexus est. Exacto tirocinio, philosophiam Viennæ, Romæ theologiam audivit, utramque in Græcensi academia docuit, magna ingenii doctrinæque laude. Inde adversus religionis, & pietatis hostes in aciem descendit, non eruditis lucubrationibus tantum, & egregiis libris, sed & apostolicis in Pannonia missionibus, quibus strenuè insudantem Cardinalis Forgatzius Archiepiscopus Strigoniensis sibi assumpsit à confessionibus, habuitque reliquo vitæ tempore apud se conscientiæ arbitrum, & consiliarium. Mortuo Forgatzio non alium Matthias Imperator subrogatum voluit, præter hunc ipsum spectatissimæ virtutis, & prudentiæ virum, cujus operam videbat turbulentis illis temporibus futuram sibi, & Catholicæ rei perutilem in Hungaria. Nec difficile fuit Cæsari impetrare à Pontifice Maximo, ut oblatam dignitatem admittere nolentem cogeret. Id ita factum esse, colligo ex ipsis Matthiæ litteris, quibus Turocienſem Præposituram Pazmanio nondum à nobis digresso deferens, sic eum alloquitur. „ Quem Beatissimi in Christo Patris, & Domini, divina Providentia Papæ Pauli V. auctoritate, non solum ab obligatione Patrum Societatis
„ Jesu exemptum, verum etiam ad quævis beneficia Ecclesiastica adeunda, juxta
„ beneplacitum nostrum, *speciali mandato adstrictum esse*, compertum habemus. „ At Pazmanius, cum nec infulas prope per vim impositas posset excutere, nec vellet novo pernicioso que exemplo perfodere sacrum illum parietem, quo Societatis professi ab ejusmodi dignitatibus excluduntur, Paulo V. Pontifici supplicavit, sibi ut liceret prius cum bona ejus venia transire ad Clericos S. Majoli, quos Somaschæ Congregationis vocant, illud credo unum spectans, ut quoquo modo mederetur gravissimo Societatis vulneri, nec ex ea assumptus ad Episcopatum dici posset. Annuit petitioni Pontifex hoc ipso anno, deditque ea super re litteras III. Cal. Maji ad Melphiensem Episcopum, Legatum Sedis Apostolicæ

55. Forgatzio in Strigoniensi Episcopatu succedit P. Petrus Pazmanius postea Cardinalis.

56. Dignitatem accipit coactus præcepto Romani Pontificis.

57. Sed prius transit ad Clericos Congregationis Somaschæ.

apud

apud Cæsarem. Pazmanius itaque in eam quam dixi Congregationem se recepit. Sed nondum quinque mensibus in ea positis, XII. Cal. Octobris Strigoniensis Archiepiscopus fuit renunciatus. Quare, si quod recusare non poterat, modeste admisit, in eo certè reprehendi non debet. Quod autem ad alium ordinem transferri prius voluerit, quam vetiti apud nos honoris insignibus ornaretur, laudandus maxime, ut qui maluerit Societatem in speciem deserere, quam sanctiora ejus instituta violare. Sunt qui dubitant, an apud Somaschas religiosæ professionis sacramentum Pazmanius dixerit. Qua super re non dissimulabo, visum mihi esse exemplum litterarum, quibus id affirmat Alexander Vasolus, Melphiensis Episcopi in Legatione Germanica familiaris, testaturque, ipsum se Pazmanii professionem excepisse Legati Pontificii nomine. Sed, ut modò non quæram de veritate illarum litterarum, valde vereor, ne Fasolus meram professionem transeundi ab uno ad alium ordinem, pro religiosæ professionis sacramento sumpserit. Nam cui credibile videatur, ab Apostolico Nuncio unum quemdam e sua familia fuisse delegatum, qui tanti viri, & jam Archiepiscopi designati, solemnem professionem exciperet? Cæterum, nec hujus professionis autographum documentum invenitur apud Somaschas, & Pazmanius ipse jam Cardinalis Romæ passim affirmabat, ut Oldoinus testatur, se esse è Societate Jesu; quod verè dicere non poterat, si obedientiæ sacramentum alibi quam in Societate dixisset. Sed quid opus est conjecturas sequi? Sunt in nostro Tabulario litteræ ad Mutium Generalem, Pazmanii ipsius manu exaratæ III. Idus Decembris, anno MDCXXV., quibus litteris dubium omne præciditur. Præfatus enim angi se aliqua religione, qua liberari vellet, anxietatis suæ causam totidem verbis explicat. „ Ego in Societate a prima adolescentia egi. Ut ad hoc laboriosissimum, ac periculosissimum munus Archiepiscopale, cum nihil minus „ quam hoc cogitarem, assumerer, sanctæ memoriæ Pauli Papæ nutu in Con- „ gregationem S. Majoli translatus fui, ut illinc deinde ad Prælaturam promo- „ verer. Et licet a superioribus ordinis Somaschæ litteras acceperim, quibus in „ illum ordinem me fuisse adscriptum significabatur, *ego tamen nullam in eo or-* „ *dine professionem emisi*, sed confestim ad Archiepiscopatum postulatus fui. Quo- „ circa non sine aliqua mentis anxietate ambigo, an obligationi meæ satisfece- „ rim, vel potius aliquid supersit a me præstandum in hoc genere „. Has ego litteras Vasoli litteris oppono, hoc ejus testimonio testimonium, in medio relinquens, utri major adhibenda fides videatur.

58. Utrum in ea Congregatione religiosam Professionem emiserit.

59. Non emisisse testatur ipse de se litteris ad Mutium scriptis.

Sed ut eò regrediar, unde non nihil digressus sum, quo tempore redux in Hungariam Societas summa bonorum omnium gratulatione excipiebatur, pauci aliqui, nec sane boni, in Polonia ad ejus obterendam famam agressi sunt. Prodiere Cracoviæ pestilentes libelli plures, quibus clariores Societatis operarii nominatim impetebantur, neque solum per manus hominum impune volitarunt, sed in publicis etiam, & celebrioribus urbis locis affixi fuerunt, ad concitandum contra nos populum, & conflandam nostro nomini invidiam. In tanta maledicendi licentia apparuere ad extremum *Monita privata Societatis Jesu*, quo opere, ut modeste dicam, nihil ineptius. Inducitur eo libro Præpositus Societatis suos alloquens, & iniqua multa præcipiens, non omnibus quidem, sed Patrum duntaxat gravioribus committenda. Artifex tenebricosæ lucubrationis fuerat de Societate, sed ejectus haud ita pridem cum ignominia, conabatur nunc dedecus ejectionis suæ mordacissimis ejusmodi scriptis obtegere, vel ulcisci. Utrum assecutus fuerit malæ mentis propositum, non definio. Libellum certe ad omnes Europæ partes mira celeritate propagatum, tametsi multi summis exceperint laudibus, sapientes non alia quam flammarum luce dignum judicarunt, Romæ autem Cardinales conficiendo Indici librorum vetitorum præposiți inter proscriptos transtulerunt. Eumdem haud multo post noster Jacobus Gretserus refutavit luculentissimo opusculo, quod extat inter alia hujus scriptoris monumenta. At Posnaniæ malevoli, qui ubique plures, aliam inierunt vexandæ Societatis viam, & quamquam nullum damnum, molestiam tamen haud levem nostris hominibus attulerunt. Conflagraverat,

60. Res Poloniæ. Cracoviæ Societas famosis libellis impetitur.

61. Socii Posnanienses a fœda calumnia vindicantur.

verat, nescio quo casu, Fanum Hæreticorum, apparebatque flammas humana fraude injectas fuisse. Dum illi uruntur dolore injuriæ, & auctorem maleficii perquirunt, unus quidam Gregalium affirmare palam cæpit, Jesuitarum vel opera, vel consilio patratum fuisse facinus, vocibus seditiosis exstimulans cæteros ad vindictam, & nostris ædibus prædiisque parem cladem interminans. Nostri ut infamiam a se depellerent, averterentque quod denunciabatur infortunium, rem omnem ad Magistratum detulerunt. Adesse jubetur calumniator, & causam dicere, ob quam censeret, homines Societatis auctores incendii fuisse. Negabat homo vecors, id a se affirmatum aliquando; sed multorum testimonio revictus, carcere damnatus est, nec ante dimissus, quam datis vadibus sponderet, nunquam se posthac nostris molestum fore. Non tam facilè prohiberi potuit excidium Collegii Camenecensis, quod unà cum urbe propemodum universa miserabili incendio periit. Accessit hoc malum quasi cumulus aliis multis, gravibusque, quibus hactenus ea civitas fuerat conflictata. Primo enim finitimi Scytæ, quos vocant Tartaros, Podoliam cum infesto agmine ingressi, totam circa regionem omni belli clade vastaverant. Eos exceperat Cosaccorum exercitus, prædonum magis quam militum multitudo, qui licet socii, & sub Rege Polonorum stipendia merentes, stativis, atque itineribus agrum exhauserant nihil minus quam hostes. Vix demum horum discessu civitas respirabat, cum Idibus Quintilibus, circa meridiem, improvisa vis ignis, incertum unde mota, urbem invasit, & spatio horarum trium fere totam absumpsit. Nostri, amisso templo, & maxima collegii parte, præsidio cœlitum retulere acceptum, quod Sacrarium, & Bibliothecam victricibus flammis eripuerint; & quamquam magna pressi rei familiaris angustia, statim agressi sunt sacram ædem, & scholarum aulas restituere, quibus intra eundem annum refectis, ad ministeria sui moris continuo redierunt.

62. Collegium Camenecense subito incendio consumitur cum tota ferè Urbe.

Tot inter adversa solatio fuit Patribus in Polonia, quod nihilo segnius pro salute publica laborantes, operæ pretium fecerunt minime pœnitendum. Sexaginta fuerunt Cracoviæ Hæretici ex multiplici varietate sectarum ad Romanam fidem revocati. Totidem fere Posnaniæ, ex quibus præcipue memorabilis vir genere nobilis, & falsæ doctrinæ consultissimus, qui annos circiter quadraginta Calvinianæ hæreseos magistrum egerat. Is errorem dedoctus sex ante obitum mensibus, juravit in verba Catholicæ Religionis coram innumera frequentia civium, frementibus frustra Gregalibus, ac talis transitionem viri ferentibus indignissime. Eidem haud multo post mortuo nostri funus apud se paravere cum insigni pompa, quam Sacerdotum collegia, & Magistratus urbis sua præsentia cohonestarunt. Eodem tempore Patres Camenecenses ad totam late Podoliam, conterminasque provincias Ukraniam, & Volhiniam, cum Sacris Missionibus procurrerunt. Erat ea regio admodum inculta. Nam quia totus ille terræ tractus obnoxius est excursionibus prope quotidianis Scytarum, haud facile inveniebantur Catholici Sacerdotes, qui habitare ibi cum tanto mortis, vel servitutis periculo sustinerent. Itaque ex omni errorum, ac vitiorum germine sylvescebat. Magnus incolarum numerus schisma sequebantur. His permixti erant Judæi, ob varias commerciorum utilitates, mercaturam exercentes. Aliquæ Scytarum coloniæ Idola colebant: nec deerant, qui recentiores Protestantium errores profiterentur. Pars reliqua, utique minor, Catholici; sed iis moribus, ut a sectis, inter quas vivebant, non multum differrent. Uxores, ut alia præteream, haud secus quam empta pretio mancipia permutabant, nec matrimonia difficilius quam alia quævis pacta solvebant. Ad has ergo plagas profecti sunt e collegio Camenecensi Sacerdotes quatuor. Par Vinitzæ substitit cum præsidio militum eam arcem obtinentium. Duo reliqui interiora regionis obierunt. Omnes laboris & industriæ suæ fructum non pigendum ceperunt. Catholicorum libidines ex parte compressæ sunt, emendati mores, pietas excitata. A schismate revocati plures, atque in his unus ex Sacerdotibus, quos illi patrio vocabulo Popas vocant. Sed illud in primis utile, quod persuasum est viro in tota Volhinia

63. Res utiliter gestæ in diversis Polonicæ Provinciæ locis.

64. Fructuosa expeditio in Ukraniam, & Volhiniam.

hinia illustri, & multarum opum, ut in sua ditione quinque erigeret curiales ædes, & in singulis Curiones constitueret cum apto censu, unde etiam certus pauperum numerus sustentaretur. Hæc agentibus ibi nostris, venit in Podoliam cum exercitu Stanislaus Zolkevichius, supremus copiarum ductor, ut defenderet regni fines, & Valaccorum Turcarumque irruptiones prohiberet. Positis prope Camenecum castris, vir non bellica magis virtute, quam pietate conspicuus, evocavit ad se Rectorem collegii Camenecensis, ut cum eo per otium deliberaret de cultu veræ Religionis in illa provincia augendo, vel reparando. Multa subjecit Rector. Tria Zolkevichius præstitit, quæ visa ad præsentem usum magis idonea. Primò, ad instauranda Cameneci Templa, quæ incendio deflagrasse supra docuimus, pecuniam numeravit, & nostris quidem ampliorem quam cæteris. Deinde collegio Camenecensi perpetuum censum coemit; cum hoc tamen, ut duos aleret operarios, qui maximam anni partem in sacris expeditionibus quaquaversum impenderent. Postremò impetravit a Rege Sigismundo subsidia, quibus nova nostrorum statio poneretur Bari. Sed de hac nobis sermo redibit anno proximo.

65. Stanislaus Zolkevichius rem Catholicam adjuvat in Podolia, & bene de nostris meretur.

In Lithuania dum similiter desudabat Societas, ut jacentem, aut inclinatam ubique pietatem erigeret, magnam agendi opportunitatem illi præbuit Josephus Velaminius Ruthenorum Metropolita, qui olim Romæ in Græcorum collegio educatus, amabat nunc etiam nostros impense, eorumque præsertim opera utebatur ad castigandos Ecclesiæ sibi commissæ mores inquinatissimos. Multa in hunc finem sapienter inceperat, multa gesserat. At nuper reputans, quantum momenti habere soleant apud populum exempla Religiosorum, instaurandam susceperat disciplinam omnino collapsam inter Monachos, qui cum essent nomine Basiliani, præscriptam a magno Basilio vivendi formam, aut ignorabant penitus, aut negligebant. Sic autem apud se constituerat, non posse commodiùs in totum ordinem disciplinam reduci, quam si Tirones optimis institutis imbuerentur ab initio, & ad S. Basilii regulam aptè formarentur. Nam antiquiores Monachos, usu ipso licentioris vitæ impunitatem adeptos, retrahere ad frugem, id esse plus nimio arduum intelligebat, nec nisi cautè, & quasi tentandi vadi causa conandum. Hac mente designavit Bithinense Monasterium, in quo religiosæ vitæ tirocinium poneretur in posterum: instituendis autem tironibus duos præfecit Societatis nostræ Patres, Simonem Pruskium, & Andræam Koniuskium. Hi non juniores tantum, sed paulatim etiam veteranos Monachos nacti dociles, & ad omnia obsequentes, anno uno talem inter eos induxere vivendi formam, ut omnino alia videretur domus, nec inde nisi sanctimoniæ exempla diffunderentur. Neque verò intra unius cœnobii parietes utilitas constitit, sed ad alia etiam remotiora pervasit. Exciti enim fama reflorescentis in Bithinensi monasterio disciplinæ multi ejusdem ordinis, eodem accurrerunt, se pariter nostris in disciplinam dederunt, & studium pietatis ibi haustum ad sua deinde cœnobia detulerunt. Convenerat a principio, ne nostri illud munus gererent ultra annum. Multo diutiùs gerere coacti sunt, ne Monachis, & Ruthenorum Proceribus ægre facerent. Pertinuit fructus operæ, quod proniſſimum erat, etiam ad plebem. Quippe oppidani videntes, quam melioribus ac antea Monachis uterentur, nec ignorantes, quorum industria facta esset ea rerum conversio, bene jam de nostris, ac præclare sentire, confluere ad eos magno numero, iisdem se regendos, ac moderandos permittere: idque illi etiam, qui, ut græcanici ritus retinentissimi, nefas antea ducebant Latinos Sacerdotes pœnitentiæ causa adire. Hæc præstitere nostrorum duo intra privatos quosdam parietes, atque, ut ita dicam, sub tabernaculis considentes. Alii interim in apertum solem & pulverem egressi, majora moliebantur.

66. Res Lithuaniæ. Monachorum disciplinam nostri instauran-dam suscipiunt.

67. Pretium operæ factum in Monasterio Bithinensi.

Pertinebat hoc tempore ad Provinciam Lithuaniæ Livonia, regio admodum rudis, & cunctis errorum pestibus fœde corrupta. Duo habebat Societatis Collegia, alterum Derpati, sive, ut alii malunt, Torpati, Rigæ alterum in ipsa sede Provinciæ. Verum in utraque urbe, prævalentibus numero opibusque

68. Res gestæ Sociorum in Livonia.

busque Heterodoxis, perexiguum hactenus laboris sui fructum nostri retulerant; nec, ut erant res, uberiorem sperabant in posterum. Quare præcipuam collocare operam cœperant apud rusticos, homines scilicet priscæ simplicitatis, nec tam pravo novitatis studio, quam ignorantia veri, falsa sectantes. Excurrebant in omnem partem, veræ doctrinæ lucem circumferentes, subibant mapalia, & humiles villicorum casas, ignaros rerum omnium erudiebant, copiosam ubique messem in Christi aream inferebant. Addebat ad laborandum animos pretium laboris oppidò lætum, atque ingens. Sed nimis pauci erant pro agri magnitudine operarii, nec omnes gentis linguam callebant. Tres enim nationes Livoniam occupant, Libici, Lotavi, & Esthones, sua singuli utentes lingua, & exceptis nobilibus, quibus est Germanica familiaris, aliarum imperiti. Sedem præterea non habebat Societas, unde ad omnia Livoniæ latera facilis esset excursio. His incommodis ut ex parte occurreret P. Joannes Argentus Lithuanæ Provinciæ inspector, sociorum stationem posuit Vendæ, quæ urbs est Lotaviæ caput, & ad totam peragrandam Livoniam opportunissimo loco sita. In ea statione viros impigros, & linguarum regionis scientissimos collocavit, Petrum Culesium, & Joannem Stribingium. Istorum autem operam mirum, ut brevi tempore pietas & religio in toto illo tractu refloruerit. Duplicato postmodum sociorum numero, & aucto ex piorum largitionibus censu, parabant nostri ex mera statione Collegium facere: sed tam læta initia clades belli Svecici, ut infra narrabimus, prorsus extinxit.

69. Vendæ Societatis statio collocatur.

70. Fundatur Collegium Crosense in Samogitia.

Per hæc fundatum est Crosense collegium in Samogitia. Est Samogitia Polonici juris ampla provincia, sed magna ex parte silvosa. Urbes habet admodum paucas, nec magnæ celebritatis. Incolarum pars maxima rusticani, & usque ad tempora Sigismundi Augusti plerique adhuc Idolorum cultores. Quamvis autem Sigismundi imperio Christianam Religionem suscepissent, adhuc tamen plurimi clam avitam retinebant superstitionem, eamque sacrilegis ritibus exercebant. Accesserant variarum hæresum pestes, quæ bonæ frugis nihil in tam inculto solo reliquerant. Ad hoc senticetum excolendum mitti cœperant per intervalla temporum operarii Societatis, sed ii erant mores, ea gentis ingenia, ut longe majori indigerent cultura, quam quæ per ejusmodi excursiones impendi posset. Id reputans Nicolaus Pac Episcopus Samogitiæ, expetebat collegium stabile Societatis, offerebatque de suo vectigalia tribus alendis hominibus; majora enim prò præsenti copia non poterat. Quod doti conficiendæ deerat, id se suppleturum spondebat Joannes Carolus Chodkievicius, supremus in Samogitia armorum Præfectus. Utriusque liberalitatem, actis impense gratiis, accepit Visitator Argentus, æquum existimans tam benevolæ eorum voluntati obsecundare. Reliqua erat deliberatio de loco, ubi collegium excitaretur. Episcopus magnopere pugnabat pro urbe sua Episcopali Vormatia. Chodkievicius, etsi rem Societatis arbitrio permittebat, tamen si Scudium suæ ditionis oppidum eligeretur, commodiorem amplioremque pollicebatur domum, & censum multo lautiorem. Contentionis arbiter erat P. Argentus, qui aperte professus, non id agi ut Patres laute viverent, aut commode habitarent, sed ut populis utile ministerium exhiberent, reliquis urbibus præferendam censuit Crosam, quippe oppidum in media fere Provincia situm, eoque facile adeundum a Provincialibus, & ex quo invicem ad omnem circa regionem excurri non incommode posset. Erat hoc oppidum in ditione Nicolai Christophori Radzivilii, viri Societatis nostræ amantissimi, qui haud ita pridem ære suo collegium Nieswiziense fundaverat. Is ut accepit quod de Crosensi decretum fuerat, delectatus ea re majorem in modum, domum quam Crosæ habebat satis amplam, & huic adjunctam aream, nascenti collegio donavit. Pari liberalitate Martinus Syzkowskius Plocensis Antistes, Societatem in urbe sua Episcopali constitui cupiens, fundum ad collegium inædificandum obtulit, ædes pro præsenti usu conduxit, & ex bonis Ecclesiæ suæ detractis proventum aptum attribuens, Ploci collocatam vidit hoc ipso anno familiam Societatis, apertas latinitatis scholas, in iisque florentissimam Juventutem

71. Cur Crosa aliis oppidis anteposita.

72. Collegii Plocensis initia.

tem pietati ac litteris operantem. Cæterum Plocenſis ſedes collegii ſtatum & nomen non obtinuit, niſi poſt annos circiter novem. Martino enim ad infulas Cracovienſes provecto, ſucceſſor Henricus Firleus, etſi amans Societatis, donationem ex bonis Eccleſiæ factam perdiu ratam habere noluit. Atque hæc de Provinciis ſeptentrionalibus, quæ vergunt ad orientem ſolem.

Earum quæ jacent ex adverſo, prima eſt Belgium. Hujus domicilia Claudius Aquaviva ante quadriennium in duas Provincias diſtraxerat, attributis uni Civitatibus, quæ Flandrica utuntur lingua, alteri quæ Gallica: unde illi Flandrobelgicæ, huic Gallobelgicæ nomen. Utraque hoc anno novis aucta eſt domiciliis. Ut de Flandrobelgica dicere incipiam, Antuerpiæ ex collegio domus Profeſſorum eſt facta, & nova collegio ſedes data. Debuimus id, cum ſolertiæ Caroli Scribani Præpoſiti Provincialis, tum maximè civium liberalitati, & prono erga nos animo. Quærentibus enim noſtris opportunum transferendo collegio locum, Senatus urbanus domum addixit amplam, quæ olim Anglis negotiatoribus locari ſolebat. Huc ergo immigrarunt qui rem ſcholaſticam curaturi erant Patres: qui verò in veteri domicilio relicti ſunt, ii mendicato vivere, & eam paupertatis formam ſervare cœperunt, quam B. P. Ignatius propriam Profeſſorum domibus eſſe voluit. Haud multo poſt Liræ domus tertiæ, ut loquimur, probationis erecta eſt. Ab urbe Antuerpienſi novem circiter millibus paſſuum diſtat Lira, Brabantiæ oppidum haud ita magnum, ſed amœnitate ſitus, & ædificiorum frequentia elegantiaque laudatum, remotum præterea ab omni ſtrepitu, cum aulico, tum forenſi, eoque noſtrorum ſeceſſui apprimè idoneum. Cum parata jam eſſet domus, affuerunt ibi circa dimidium ætatis decem ex noſtris Sacerdotibus, iterum inſtituendi, probandique Tironum more: quæ res ignorantibus id eſſe è conſuetudine Societatis, admirationem ingentem movit, eoque majorem, quod erant inter illos aliqui jam Rectorum munere, aut publicis Philoſophiæ, ac Theologiæ magiſteriis perfuncti.

73. Res Flandrobelgicæ. Antuerpiæ domus profeſſorum conſtituitur, translato in aliam ſedem collegio.

74. Liræ domus tertiæ probationis erigitur.

Quod pertinet ad res geſtas hujus Provinciæ, admirationi fuit Antuerpienſibus alienæ ſalutis ſtudium ab operariis Societatis in teneriorem quoque ætatem diffuſum. Erat in agro proximo Opilionum ingens numerus, quorum liberi, vel inopia, vel incuria parentum, nullis neque litteris, neque chriſtianæ doctrinæ rudimentis imbuebantur. Eorum miſeratus vicem P. Gulielmus de Pretere, ut forte præerat frequenti adoleſcentum ſodalitio, ad eos retulit, vellent ne in obſequium B. Virginis miſeros illos ruſticorum pueros docere rudimenta fidei, ac primam præterea legendi ſcribendique artem? Excepta eſt cum incredibili omnium aſſenſu relatio. Fit in communi decretum de ea re, ſcribuntur leges, ſua cuique pars operis committitur. Atque exinde viſi per dies feſtos grandiuſculi adoleſcentes partitis agminibus in ſuburbia prodire, & inopum puerorum manipulos cogere ad audiendam fidei doctrinam, qua ad eorum captum explicata, ſingulos deinde lectione ac ſcriptione exercebant, præeuntes voce, ducentes manum, hujus laudantes ſolertiam, illius ignaviam increpantes, ea non ſolum patientia, ſed etiam aſſiduitate, ac peritia, ut hæc intuentes viri grandiores, hærerent admiratione defixi, quidam a lachrymis non temperarent. Verum hæc in ſpeciem leviora. Jamdiu, auctore Alexandro Farneſio, Societas in Belgio miſsiones inſtituerat, quas caſtrenſes dicimus: præclarum inventum ad fovendam inter milites pietatem, illam ſcilicet rem, qua nulla in caſtris utilior; nam & diſciplinæ militaris cuſtos eſt pietas, & in acie virtutem bellicam acuit. Nunc, præter alios ubique inter copias & arma commorantes, ſeptem verſabantur noſtri ordinis Sacerdotes Veſaliæ in Ducatu Clivienſi: huc enim Archiduces ingens præſidium contraxerant ad continendos Batavos, qui Juliacum interceperant, & Auſtriaci imperii finibus imminebant. Erat porrò Veſalia, non modò partium hæreticarum, ſed Societati noſtræ infenſa uſque adeo, ut paſsim cives dictitarent, minus gravia ſibi futura triginta cohortium hyberna, quam eſſet exigua illa Jeſuitarum manus. Cum non poſſent noſtros excludere mœnibus, ſaltem ab eorum congreſſu arcere conabantur populares ſuos, acribus conviciis

75. Pueri ad culturam puerorum adhibiti, cum magno fructu.

76. Noſtri in miſſione Caſtrenſi utiliter laborant Veſaliæ.

& maledictis excipientes, si quem deprehendissent ad domicilium nostrorum divertere. Omnino nullus relinquebatur Patribus locus juvandi tam male affectos oppidanos. At militibus dici vix potest, quantum prodesset eorum præsentia, & labor. Collecti erant milites ex tribus nationibus, Hispani, Belgæ, & Sequani, lingua inter se diversi. Omnibus proprio gentium sermone catecheses, concionesque habebantur, quarum is plerumque erat exitus, ut multi veteres conscientiæ maculas confessione purgarent. Pomeridianis horis Patres, præsidia stationesque militum obeuntes, insinuabant se illis per speciem familiaris colloquii, sermonem jucunda aliqua narratiuncula condiebant, rectè ac malè factorum diversos exitus ostendebant, hisque artibus homines talium inexpertos sensim ad meliorum imitationem, ad fugam deteriorum impellebant. Promovebant in primis cultum B. Virginis, quem hæretici, non minus stultè quam impiè, idololatriæ affinem putant, nos inter præcipua pietatis officia, aut incitamenta reponimus. Et forte res accidit memorabilis, unde ipsi intelligerent Heterodoxi, Deo rem gratissimam facere, qui ejus Matrem venerantur. Miles erat Vesaliæ olim à Turcis in servitutem abductus, nec manumissus, nisi post annos duos supra viginti. Præter alia crudeliter in eum facta, illum Turcæ lingua multaverant, qua miser carens, nutibus, ac digitorum motu pro vocibus utebatur, eratque propterea in castris notissimus. Is ergo mense Majo hujus anni, cum homologesim apud nostrum Sacerdotem peregisset mutis tantummodo, ut solebat, signis, repente loquendi facultatem recepit, qualem habuerat ante injuriam Turcicam. Fama miraculi momento temporis castra urbemque pervagata, magnam hominum frequentiam ad eum contraxit. Quibus ille, repetens ab initio quam multa à barbaris, quamque immania per annos ipsos viginti duos pertulisset, toto eo spatio, adjecit, se quotidie Aspricollensi Deiparæ supplicasse, ut aliquanto saltem ante supremam diem usum vocis sibi restitueret. Id se non alia magis causa postulasse, quam ut posset ad ejus laudes aliquid de suo addere: & olim audisse intimam, & claram vocem, quæ promittebat, voti compotem fore. Non hic referam, qui motus animorum sint facti in tam comperto miraculo, quantum lachrymarum fusum, ut omnes ad colendam impensius Virginem incaluerint; hæc enim facilè quivis assequi cogitatione possit. Rem, ut à me traditur, accepit P. Carolus Scribanus ex relatione nostrorum Vesaliæ commorantium, eamque Mutio Generali perscripsit, addens, fuisse toto illo tractu regionis testatissimam. Hæc in Flandrobelgica.

77. Cultus B. Virginis insigni miraculo comprobatus.

78. Res Gallobelgicæ. Fundatur collegium Huense.

In Gallobelgica tria nobis collegia hic annus addidit, alterum Hui Eburonum, Bethuniæ alterum, tertium Malbodii. Huum ad Mosam jacens Leodium inter & Namureum, oppidum est in ditione Episcopi & Principis Leodiensis, amæno loco situm, nec populo infrequens. In hoc oppidum ante aliquot annos Societatem vocaverat Ferdinandus a Bavaria Episcopus Leodiensis; sed tunc Patribus, nescio qua causa, visum non fuerat uti beneficio illius. Nunc autem duo nostrorum, Joannes, & Ægidius de Mean, germani fratres, atque indidem cives, cum statuissent de communi patrimonio fundare in patria sua domum Societatis, illud perfecere primum, ut donationem Præpositus Generalis reciperet, deinde ut Princeps, & Magistratus urbanus nostros admitterent intra urbem, etiam si Cœnobitæ nonnulli acriter reclamarent. Nonnihil operi perficiendo contulit vir in civitate honestissimus, Lambertus de Outrelousio, qui tres habens in Societate filios, eorum gratia prædium suburbanum nascenti collegio transcripsit. Gravioris negotii fuit sedem Bethuniæ figere in Artesia. Joannes de Loos cœnobii Choquensis Abbas ante annos quatuor domum Bethuniæ coemerat, tunc nostris hominibus habitandam, si quando, ut sperabat, collegium ibi conderetur. Ne fieret, obstabant civium plerique, avertebantque eorum a nobis animos religiosi quidam alterius ordinis, pollicentes, si domicilium sibi Bethuniæ, & gymnasii publici administratio traderetur, se docendi munus ita gesturos, ut nec stipendium exigerent, nec stipem a civibus corrogarent. Ob hanc causam perdiu res hæsit in ancipiti, donec ex Ariensi collegio Bethuniam

79. Et post multas difficultates, etiam Bethuniense.

niam venit ad concionandum P. Ægidius Bouchier. Ejus autem adventu, concionibus, consuetudine, ea facta erga nos omnium ordinum inclinatio, ut jam alterius tam liberalis familiæ nec mentio fieret. Apertæ sunt illico scholæ tres, faventibus præter omnium opinionem, & suos in collegium liberos deducentibus iis quoque, qui nihil intentatum reliquerant, ut Societas oppido excluderetur. Quid plura? Carentibus sacra æde nostris ultro civitas utendum permisit sacellum, quod habebat maximæ religionis, Sanctis Eligio, & Nicolao dicatum. Ita cœpta Bethunienſis domus, quæ tamen justam collegii dotem non obtinuit, nisi post annos ferè septemdecim, cum Baro de Liberſart Societatem ingressus, ejusque Avunculus Dominus de Nedonchel Tornacensis Ecclesiæ Archidiaconus, eam bonorum suorum hæredem scripsere. Citius collegii dotem & dignitatem est consecuta sedes Malbodiensis. Malbodium Artesiæ oppidum est in Diœcesi Cameracensi. In hoc oppido Matrona erat nobilis & locuples, Franciſca Brunella, vidua Hugonis Burghesii, viri multis nominibus insignis, & notæ in nostrum ordinem benevolentiæ: quæ spectatissima femina cum duos filios, spem familiæ unicam, dedisset jam Societati, nunc denique etiam domum, & magnam patrimonii sui partem fundandæ Malbodii domui Societatis addixit. Auxit proventum non mediocriter Archiepiscopus Cameracensis Franciscus Vanderburchius. Ædes necessaria supellectili, sacra, & profana, oppidani instruxerunt. Nec silenda liberalitas religiosissimi viri Antonii de Winghe Lætiensis Monasterii Præsidis, qui nascenti collegio censum annuum ducentorum florenorum attribuit. Hoc igitur anno, reversus Roma à comitiis generalibus P. Joannes Herennius Præpositus Gallobelgicæ, Malbodiensem domum adjunxit Societati. Triennio post, tres apertæ sunt juventuti classes, & quæ hactenus residentia fuerat, eam Mutius Generalis collegii nomine honestavit, Rectore imposito, qui omnium primus fuit P. Joannes Burghesius, ejus quam supra memoravimus Viduæ filius natu major.

80. Initia collegii Malbodiensis, & multorum liberalitas erga illud.

Crescente in hunc modum numero collegiorum in Gallobelgica, Sociorum quoque ardor, & divinæ gloriæ amplificandæ studium augebatur. Non referam per partes quidquid gestum ubique est, ne fiam prolixior. Ut aliqua tamen indicem, Duaco, Audomaro, Leodio, Insulis, Cameraco, in proximas regiones itum est cum Evangelico ministerio, & divini verbi semen ubique cum ingenti fruge jactum. Valencenis Præses cœnobii Marchienensis non solebat tirones suos ad solemne professionis sacramentum admittere, nisi prius fuissent certo dierum spatio Ignatianis exercitationibus exculti in collegio nostro. Misit hoc anno juvenes septem, eosque ad religiosæ vitæ cursum optimè animatos recepit. E' collegio Luxemburgensi profectus ad insignem virginum Parthenonem inter Lotharingiam, ditionemque Luxemburgicam unus ex nostris, non modò veteris disciplinæ formam, quæ magna ex parte conciderat, excitavit, sed & virginibus persuasit, ut se iterum, atque ultro subjicerent Trevirensi Pontifici, cui ante annos quadraginta parere desierant. Duo fuerunt milites Luxemburgi capitali pœna damnati, qui cum ignominiam patibuli iniquissimè ferrent, tamen hortatu nostri Sacerdotis ad supplicium processere alacres adeo, ac tanta spe vitæ melioris erecti, ut palam affirmarent, sibi eam diem ex omnibus esse faustissimam: quam animi firmitatem ad extremum usque retinentes, spectatorum multitudini lachrymas excussere. Præter hæc, plures eodem anno fuerunt e sectis hæreticorum ad Catholicas partes reducti. Sed longum esset omnia hujus generis diligentius persequi.

81. Acta Sociorum in variis Provinciæ partibus.

His ergo præteritis, ex Belgio gradum facimus in Provinciam Rhenanam, quæ quidem per illud tempus nondum erat, ut nunc, divisa in superiorem, & inferiorem, sed continebat quidquid domiciliorum habet Societas in Westphalia, Franconia, Thuringia, ac toto illo terræ tractu, qui Rheno adjacet inter Alsatiam, regionemque Juliaci, & Cliviæ. Initium narrationis ducimus à collegio Wormatiensi, quod anno hujus sæculi nono cœptum Fundator novis in diem beneficiis ornare perrexit, donec anno labente moriens optimè constabilitum reli-

82. Res Provinciæ Rhenanæ. Fundatur Wormatiæ collegium ab Episcopo.

reliquit. Wormatia Rheno imposita inter Moguntiam, & Spiram, Palatinatus inferioris amœnissimum agrum occupat, Comitiis Imperii, & Antistitum conciliis notissima. Lutheranæ pestis primos afflatus ita hauserat, ut præter Clerum, paucos admodum numeraret sanæ doctrinæ religionisque cultores. Societatem verò nostram execrabatur usque adeo, ut ejus nec nomen ferre posset. His nihil perterritus Wormatiensis Episcopus Wilhelmus ab Efferen, penès quem jus imperii, tum sacri, tum civilis erat, rem populo quidem odiosissimam, sed æquè, ut arbitrabatur, salutarem magno animo, nec minori prudentia suscipiens, primò duos, deinde alios totidem nostri ordinis Patres Wormatiam immisit eo animo, ut paulatim collegii fundamenta poneret. Cognito Episcopi consilio, cives tumultuari haud secus, quam si pro aris & focis pugnandum esset. Arma sumunt, & in ipsas Principis ædes impetum se facturos minantur. Compressa seditio est, primò constantia illius, deinde interdicto supremi Spirensis consilii, postremò litteris Rodulphi Cæsaris, quas Germani Protectoriales appellant: quibus lirteris si quem dignetur Cæsar, ei nemo intra fines Imperii nocere potest, salva majestate Cæsaris. Non proinde Lutheranis voluntas extrudendi Patres, si quo modo citra vim possent, defuit. Non contenti jactare minas, famamque Patrum conviciis obterere, ad vicinos Protestantium Principes litteras atrocissimas dederunt, a quibus etiam scriptæ sunt aliæ ad Wormatiensem Episcopum plenæ minarum, & in Societatem contumeliosæ. Sed his in conventu Principum Electorum, qui per idem tempus habebatur Norimbergæ, recitatis, graviter stomachati Catholici Principes, Antistitem hortati sunt, ut neglectis Protestantium litteris, ac minis, jus suum, & libertatem religionis tueretur. Accessit amplissimum Cæsaris diploma, quo privilegia omnia Clero Wormatiensi olim concessa, Societati prolixè impertiebantur. Quare sublato omni metu, constitutum rite fuit collegium anno sæculi tertiodecimo. Molliti interim sunt nostrorum præsentia animi, & vetus odium ex parte refrixit. Placuit Patrum in obeundis instituti sui ministeriis assiduitas, eruditio, & charitas, præsertim cum unus ex illis pauperem in publico jacentem, atque ab omnibus contagiosi morbi metu derelictum, sustulit in humeros, & in nosocomium deportavit, non sine præsenti charitatis præmio, siquidem paulo post eodem ipse correptus morbo decessit. Animatus benevolentia civium Præsul, & meliora in dies animo præcipiens, fovebat impensè nostros, iisque ut sociis, & adjutoribus in Episcopatu administrando utebatur, identidem affirmare solitus, constare sibi fructum pecuniæ, quam in fundando collegio collocasset. Censum quoque amplificare meditabatur: Sed hæc cogitantem mors oppressit, hoc ipso anno labente. Morienti, non Wormatienses tantum Patres, sed etiam Spirenses, ut patrono suo amantissimo, affuerunt.

83. Civium conata ad arcendam Societatem irrita.

84. Wormatienses paulatim erga nos mitigantur.

85. Collegii Fundator Episcopus moritur.

Vertente eodem anno Theodorus à Furstembergio Episcopus Paderbornensis, pro certo statuens, ad exscindendas hæreses, quæ ante adventum Societatis totam illam Diœcesim corruperant, momenti plurimum attulisse scholas collegii pridem a se Paderbornæ fundati, eas ita augere constituit, ut ad ordinem Gymnasii universalis assurgerent. Additis propterea ad alendos disciplinarum Professores novis vectigalibus, diplomata impetravit Matthiæ Cæsaris, & Pauli V. Pontificis, quibus jura omnia, ac privilegia Universitatum Paderbornensi collegio tribuebantur. Pari modo Leopoldus Austriacus Ferdinandi Cæsaris frater, Episcopus Argentoratensis, Molshemiense Societatis gymnasium, cum tituli dignitate, tum numero disciplinarum amplificandum curavit. Xanthi interim, quod celebre oppidum est Cliviæ in Colonienſi Diœcesi, domus Societatis collocata est ex earum genere, quas residentias dicimus. Ante Lutherum summam huic oppido conciliabat celebritatem memoria S. Victoris e Thebæorum legione Martyris, cujus corpus pia Constantini Mater Helena insigni Basilica nobilitaverat. Sed sparsa latè per Germaniam hæresi, huc etiam irrepserant pestilentis mali germina: & jamdiu in illam priscæ religionis Basilicam imminebant impii grassatores eo ardentiùs, quod mortuo sine liberis

86. Paderbornæ, & Molshemii studiorum Universitas instituitur.

87. Residentiæ Xanthensis initia.

Gu-

Gulielmo Cliviæ duce Catholico, Joannes Sigismundus Septemvir Brandemburgicus, & Wolphangus Wilhelmus Palatinus Neoburgicus, ambo id temporis heterodoxi, de successione certabant. Dolebant impendentem cladem Canonici, quorum est Xanthi collegium in primis nobile. Ad eam porro avertendam, anno labentis sæculi nono, Societatis auxiliarem manum evocaverunt è vicino Embricensi collegio, nec vero frustra. Auditis nostrorum concionibus, excitati sunt Catholici, ut avitam religionem contra novitatis illecebras, & insidiosam falsitatem defenderent. Compulsi præcones erroris, aut silere, aut fugere. Sacrorum frequentia, jejunii leges, res jamdiu ob licentiam temporum jacentes, in usum pristinum restitutæ. Quæ videntes civium primores, & capita Sacerdotum, male factum ajebant, quod operam Societatis non multo antea quæsivissent, statueruntque semel advocatam perpetuò esse retinendam. Assensere Moderatores Societatis, aliisque submissis Patribus, ex missione incerta ac temporaria stabilem, ut loquimur, residentiam hoc anno constituerunt. Circa idem tempus Ferdinandus à Bavaria, Colonienſis Septemvir, & Episcopus Monasterienſis, nostros in Embslandiam induxit. Westphaliæ tractus est Embslandia, intra fines diœcesum Monasterienſis, & Osnabrugensis, utrique Episcopo parens, illi jure Sacerdotii, huic Imperii. Jamdiu tota regio in partes Lutheri transierat, cum ad eam hæresi liberandam Ferdinandus omnem curam intendens, Mappenæ, quæ caput est regionis, pulsis nefariæ sectæ præconibus, duos collocavit nostri ordinis Sacerdotes. Hi principalibus adjuti edictis, brevi oppidanos ad Ecclesiam reduxerunt. Princeps successum consiliorum suorum videns oppidò lætum, & in spem meliorum erectus, Vechtam quoque, quod alterum est Embslandiæ oppidum, par sociorum immisit. Verum hi, quamvis nec labori parcerent, nec industriæ, toto sexennio operæ pretium fecerunt nullum, aut perexiguum: donec tot annorum sterilitatem unius feracitas compensavit, ut suo infra loco memorabimus.

88. Societas in Embslandiam inducitur.

Interim alii duo Patres, Frideslariæ feliciùs desudantes, religionem omnino collapsam excitabant. Oppidum est Frideslaria intra fines Hassienſis Ducatus, haud Cassela procul, in ditione Septemviri Moguntini. Floruerat ibi religio ac pietas ut ſicubi uspiam usque ad Lutheri tempora, extabatque adhuc, præter insigne Canonicorum collegium, celebre Monasterium, cujus fuisse auctor dicebatur S. Bonifacius. Sed Hassiani proximi, sub ipsa nascentis hæresis initia Lutherum secuti, Frideslariam quoque in partes traxerant, vix avitæ religionis relicto vestigio. Populus Pastores non sumebat nisi de secta; cur autem nollet de Ecclesia, causabatur pravos Clericorum apud se degentium mores: quasi verò cœlestium dogmatum veritas ex docentium vita penderet. Erat hoc tempore Archiepiscopus Moguntinus Joannes Svicardus è clarissimo Crombergiorum genere, vir sæpe nobis cum laude memorandus, qui Romæ apud nos educatus in collegio Germanico, flagrantissimum religionis studium cum singulari erga Societatem benevolentia conjungebat. Is ut occurreret gliscenti malo, quod in vitia Sacerdotum rejiciebatur, ab emendatione hujus ordinis initium duxerat, misso Frideslariam Inspectore, qui Clericorum libidines coerceret, eosque cogeret congruentes professioni sacræ mores induere. Claudi post hæc Templum Lutheranorum, nec nisi Catholicorum conciones frequentari jusserat. Postremò duos immiserat è nostro collegio Moguntino Sacerdotes, qui privatis publicisque sermonibus salutis æternæ viam erranti populo commonstrarent. At Patribus initio visa res multo impeditior, quam ut explicari facilè posset. Negabant præfractè cives, sese à Luthero discessuros aliquando, fremebant liberè contra nostros, apertam vim minabantur, si forte multis, pignoribusque, aut quovis alio coercitionis modo ad professionem Romani cultus compellerentur. Seditiosis & contumacibus animos faciebat vicinus Hassianus, cujus opem sciebant sibi affuturam, si forte arma adversus Principem religionis causa sumpsissent. In hoc statu rerum prudentissimus Archiepiscopus consilium cepit Pastore dignum, non indignum Principe. Litteras exaravit ad duos, quos dixi, Patres, plenas cha-

89. Instauratur religio Frideslariæ, adnitente Archiepiscopo Moguntino.

90. Refractarii cives vincuntur benignitate Principis.

charitatis atque clementiæ, quibus cæcitatem populi Frideslarienſis in exitium ſempiternum ruentis paternè deplorans, eos etiam atque etiam hortabatur, ne propterea deſponderent animum, ſed porro pergerent vel nolentibus, & invitis ſalutem offerre. Sibi quidem, ajebat, in eo negotio aliud nihil eſſe propoſitum, quam ut oves ſibi creditas ad æternam vitam perduceret. Agerent ipſi in hunc finem quod e re futurum putarent: ſed has interim litteras palam legerent, ac populo in mentem reducerent obedientiæ ſacramentum, quo Principi tenebantur. Fecerunt ut juſſi fuerant Patres. Recitatis autem in Senatu litteris, videre licuit, ad flectendos hominum liberalium animos quid poſſit benignitas, atque clementia. Pars maxima Senatorum ultro profeſſi ſunt, ſe futuros in poteſtate Archiepiſcopi & Patrum, ac re ipſa fuerunt. Solus obfirmavit ad contumaciam populus, nec verò ſubigendus verbis ullis, aut litteris videbatur. Quo enim rudiora ſunt ingenia, eo minus benignitate tanguntur, & niſi vi comprimantur, inſoleſcunt ferociùs. Sed ille etiam ad extremum reſipuit, partim metu Cæſaris, cujus allata ſunt edicta graviſſima, partim divinæ ſeveritatis terrifico exemplo, quod uni exitiale, cæteris documento fuit. Mulier præter modum impia, & pervicax, imprecata ſibi fuerat, ut cervicem prius frangeret, quam Jeſuitæ concionanti aures daret. Eadem paulo poſt lapſa per ſcalarum gradus, fracta cervice interiit: quod ut in vulgus emiſſum eſt, converſi momento ſunt omnium animi, & ex refractariis dociles facti, nemine non agnoſcente divinæ voluntatis manifeſtum indicium. Jam ergo alia erat civitas, ac fere ex toto Catholica, parabantque noſtri, ut nihil habentes præterea quod ibi agerent, Moguntiam regredi ante exitum hujus anni: cum Haſſianorum Lantgravius, veritus, ut arbitror, ne ditionis ſuæ populi exemplum vicinæ urbis ſequerentur, acres ad Moguntinum perſcripſit litteras, vehementer poſtulans, ut noſtros Sacerdotes quamprimum abduceret Frideslaria, & malum per ambages denuntians, niſi faceret poſtulata. His litteris Præſul non amplius eſt motus, quam ut eodem induceret alios duos. Adeo Principi iniqua poſtulanti nihil indulgendum cenſuit. Collocata itaque eſt Frideslariæ, ut in ſede ſtabili, noſtrorum familia, eique ad uſum ſacrorum attributa ædes S. Bonifacii. Curavere paulo poſt cives, ut ad liberorum ſuorum inſtitutionem tres aperirentur ludi latinitatis, quo paulatim ea domus ad collegii formam excrevit. Sed afflicta poſt annos fere quindecim turbine belli Svecici, adhuc jacet.

91. Stabilis Societati ſedes tribuitur Frideslariæ, invito Haſſiæ Lantgravio.

Cæterum ſcholas Societatis in Rheni Provincia ipſi laudabant Heterodoxi, fatebanturque ad Rempublicam pertinere, ut noſtri juventutem ubique litteris informarent. Qui Societatis gymnaſia frequentabant, modeſtia ipſa ſpectabantur inter cæteros adoleſcentes: Quod cum ſæpius obſervaſſet in urbe Monaſterienſi mulier locuples de Lutheri grege, cenſum emit, unde ſeptima quaque die diſtribueretur certum panis demenſum pueris centum quinquaginta collegii noſtri ſcholas adeuntibus. Multo tamen magis noſtrorum diſciplinam celebrabant Catholici, qualis ea eſſet, ex puerorum pietate & moribus æſtimare ſoliti. Fuldæ unus quidam civium, apud quem adoleſcens ſtudiorum cauſa diverſabatur, narrabat, ſe cum tota familia ad pietatem erudiri ſermonibus, & exemplis illius. In Franconia vulgatum erat, ex quo ibi eſſe cœpiſſent gymnaſia Societatis, adoleſcentium incredibiles concurſus fieri ad Religioſorum cœnobia, eaque multitudinem ſeſe offerentium non capere. Multa etiam extant in monumentis hujus temporis documenta conſtantiæ minimè puerilis, ab alumnis noſtrarum ſcholarum edita, quorum ego unum ad ſpecimen cæterorum ſubjicio. Puer annorum haud amplius ſeptem Heiligenſtadii fratres ſuos natu majores viderat veſci carnibus eſuriali die. Non ſolùm eos officii commonefecit, ſed quia Parentes hæretici non alios apponebant cibos, niſi vetitos, ipſe toto quadragenarii jejunii tempore ſolo atque arido pane victitavit. Abſtinentiæ exemplum ſane admirandum, quod in tantula ætate vix crederem, niſi rei magnitudine major eſſet narrantis auctoritas.

92. Scholæ Societatis in tota Provincia celebrantur.

93. Abſtinentiæ exemplum memorabile a puero Catholico editum.

94. Res Anglicanæ.

Is erat rerum ſtatus ad Rhenum, cum Angliæ Heroem magni nominis

mors

Mors eſt Elogium Thomæ Pondi, ejuſque vitæ ſynopſis.

mors ademit, Thomam Pondum, cujus & alibi in annalibus Societatis eſt facta mentio, & nunc vita omnis breviter percurrenda. Natus ex nobili & opulenta familia Belmontii, quod oppidum eſt duodecim millibus paſſuum à Vintonia, ſortituſque à natura, non ſolum acre & exporrectum ingenium, verum etiam formam corporis elegantiſſimam, ſimul atque ſui juris per obitum Patris eſt factus, tranſtulit ſe in aulam Londinenſem, ubi patrimonium in luxu, ac ſplendido vitæ cultu prodigens, facile gratiam iniit ab Eliſabetha Regina, cujus externè ſectam profitebatur, licet à puero Catholicè inſtitutus, ac politioribus etiam litteris egregiè excultus fuiſſet. Placebat ipſe ſibi Pondus, cum ob alia corporis animique ornamenta, tum præſertim ob ſaltandi artem, qua excellebat plurimum, nec fere parem habere in Anglia dicebatur, animæ cæteroqui, ac ſalutis æternæ penitus incurioſus. At non item ejus ſaluti indormiebat clementiſſima Numinis providentia. Qua potiſſimum parte debilem norat, ea miſericors Pater juvenem nihil minus cogitantem adortus eſt, ſibique ſubjecit. Agebantur forte dies Chriſto naſcenti ſacri, eoſque Regina, velut publicæ voluptati conſecratos, ſaltationibus ac ludis celebrari juſſerat in ſuo regali palatio: Ita namque ſervabantur ſanctiores in Anglia dies, Muliere res Eccleſiaſticas moderante. Pondus, cui ob ſingularem præſtantiam data regendarum chorearum cura, non id ſolum curavit ut omnia rite atque ordine fierent, ſed præterea in medium progreſſus, tam ſcite eleganterque ſaltavit, ut acclamatum illi fuerit ab omni nobilitate, quæ aderat frequentiſſima, nec ipſa continere ſe potuerit Regina, quin eidem amiciſſimè gratularetur. Succeſſu elatus proſpero, poſt modicam quietem, deſcendit in patentem aream denuo, ſpectante circum theatro, & plaudente. At dum maximè corpus librat agilitate incredibili, ſeque multiplices in orbes rotat, correptus ſubita vertigine concidit, jacuitque humi proſtratus. Eo caſu verſæ momento vices. Tollitur malignus clamor exprobrantium turpitudinem, atque irridentium. Sannis ac ſtabilis tota aula perſonat. Regina ludibrio contumeliam addens, bovem cum inſigni contemptu appellavit, & ſurgere jacentem juſſit. Surrexit a lapſu Pondus pudore oppletus. At ſecum reputans tantam ex fortuito caſu rerum converſionem, facile intellexit, nihil in hominum favore tutum ac fidum eſſe, omni autem pelago mobiliorem fallacioremque eſſe aulæ fortunam. Itaque ex eo temporis puncto valere aulam jubens, Belmontium natale ſolum repetiit, uni poſthac ſibi ac Deo victurus in profeſſione Catholica, quam nunquam ex animo depoſuerat. Non ſecus ac ſtatuerat fecit. Biennium integrum domi delituit, meris divinarum rerum commentationibus, precibus, ac lectione pia mentem excolens, corpus cilicio, jejunio, flagris exercens. Hæretici ut male ſanum, eoque mentis ægritudine, & deſperatione adactum traducebant. Ille poſt duos annos ſolitudinis, quaſi Apoſtolicæ vitæ tirocinio eſſet perfunctus, prodiit in publicum, & curas inter ſuam & proximorum ſalutem diviſit. Rudes erudiebat, multis, præſertim tenerioris ætatis, errorem eximebat, Catholicos voce & exemplo ad conſtantiam confirmabat. In ejus domo, quæ ſolis patebat Catholicis, tanquam in publica pietatis palæſtra, omnia religionis officia peragebantur. Urebat ea libertas Eterodoxos, neque hoc Pondus neſciebat: pergebat tamen forti ac magno animo, tunc ſe beatiſſimum fore dictitans, ſi pro ejuſmodi cauſa induere vincula, & ad ſupplicium rapi contingeret. Inter hæc, oblatis caſu litteris neſcio quibus noſtrorum in India deſudantium, cum relatione rerum, quæ ibi inter barbaros gerebantur, ſenſit ſe intimo inſtinctu pelli ad amplectendam Societatem, tunc fama duntaxat ſibi cognitam. Multo eſt magis incenſus pio deſiderio, cum occaſionem nactus alloquendi Sacerdotem neſcio quem nuper Roma in Angliam advectum, de inſtituti noſtri ratione uberius edoctus eſt. Rupit moras omnes, aſſumptoque viæ & ejuſdem conſilii comite Thoma Stephano, lectiſſimo juvene, ad Romanum iter ſe accinxit, ut in Societatem reciperetur. At Londinum delatus, dum parat navigium conſcendere, oppreſſus repente à ſatellitum globo, ad Pſeudoepiſcopum Londinenſem primò, inde, quia nullis adduci ſuaſionibus

nibus potuit, ut concioni Protestantium vel semel interesse vellet, in carcerem abripitur. Non ultra sex menses hæsit tunc quidem in vinculis. At Belmontium remissus, dum nihilo secius pergit Catholicis animum facere, & Hæreticorum deliramenta palam refellere, capitur denuo à Pseudoepiscopo Lancastriensi, & in tenebricosam custodiam conjicitur. Sensit Pondus, non adeo brevi se vinculis exemptum iri posthac. Quod itaque coram non licebat, id conari per litteras statuit, ut cooptaretur in nostrum ordinem, eoque consilio misit Romam ad Generalem Præpositum Societatis (is erat tunc Everardus Mercurianus) quem dixi Stephanum familiarem suum, ut negotium urgeret. Peroravit Stephanus tam appositè, tum pro Pondo, à quo fuerat missus, tum etiam pro se ipso, ut utrumque Generalis receperit. Ac Stephanum quidem attinuit in Romano tyrocinio, missioni Indicæ destinatum. Ad Pondum vero scripsit admissionis litteras in hæc verba. „ Etsi instituta nostra ita ferunt, ut nullum, nisi „ bene multis probatum experimentis, in numerum nostrum recipiamus; tamen „ tam luculento, tum Stephani, tum aliorum testimonio permoti, & pro ido„ nea probatione tot annorum labores & ærumnas accipientes, pro ea auctoritate, „ quam nobis licet indignis Dominus Deus dare dignatus est, jam nunc Domina„ tionem vestram tanquam Filium & Fratrem amplectentes, illam in Societatem „ nostram recipimus, & admittimus, & ut verum membrum huic corpori inser„ tum, deinceps nostrorum omnium operum, laborum, meritorumque consor„ tem, ac participem facimus. „ Has accepit litteras Pondus anno MDLXXVIII, cum numeraret annos ætatis triginta quinque, & jam duos exegisset in carcere. Quis verò ullis consequi verbis possit, quo exilierit gaudio, cum se compotem aliquando tandem vidit ejus voti, quod ante annos quinque conceptum aluerat hactenus incredibili ardore? Vestem quidem Societatis non induit, namque id in Anglia nefas: Verumtamen nullam exinde omisit rem, qua se verum Societatis filium probaret, commercium litterarum perpetuum habens cum P. Personio, qui post paulo irrepsit in Angliam, nutus ejus exquirens, eidem ut suo Præsidi per omnia obtemperans, quæ demum nostri sunt instituti, quantum conditio loci ac temporum patiebatur, exactè servans. Attinebatur interim in vinculis, quæ per annos continenter triginta duos nunquam exuit, licet mutare illa identidem cogeretur, quia ut quemque ingressus fuerat carcerem, in eo Hæreticos omnes ab errore ad veritatem trahebat. Sunt in Anglia, ac Londini præsertim, reorum custodiæ admodum horribiles, depressæ alicubi, subterraneæ, angustæ, luci aerique prorsus imperviæ, uliginoso luto, ac graveolentia intolerandæ, sepulcra verius, quam carceres. Ex his ergastulis multa nobilitavit præsentia & pietate sua Pondus, maxime verò Wisbicense, in quo decem ipsos annos confecit, compedibus præpeditus, ferro onustus, omnis omnino humani solatii expers; lætus tamen in tantum, ut illis solummodo invideret, qui a vinculis ad patibulum religionis causa traducebantur. Sortem hanc expetebat unicè, nec vero per ipsum stetit ne impetraret. Olim productus est ad tribunal cum Catholico nescio quo Sacerdote. Quærebat ex Sacerdote Judex, num Romanus Pontifex, an Regina supremam obtineret Ecclesiæ potestatem in Anglia? Tergiversanti animum addidit Pondus. *Dic*, ait, *liberè Romanum Pontificem: Nam quale monstrum, Ecclesiæ caput esse Femineum caput*! Ea vox capite erat luenda: tamen Pondo, quia glorioſæ necis cupientissimo, nex est condonata. Mortua Elisabetha, cum meliora sperarent Catholici sub Jacobo Rege, Pondus ex suo carcere libellum supplicem misit ad Regem, commendans illi causam innocentium Catholicorum, quos nimis multum oppressos ajebat ab Hæreticorum factione. Ob eam rem calumniæ est postulatus in judicio, & tamquam mendacii comperto præcisæ ambæ aures, addita quatuor millium aureorum multa Fisco persolvenda, ac perpetui carceris denunciatione, nisi Catholicos sibi notos, eorumque fautores indicaret. Nihil propterea exsculpere à viro fortissimo potuerunt. Quare Rex, vel desperans hominem ejus fortitudinis vinci posse, vel famam clementiæ quærens, exorari se tandem passus est ab Oratoribus Gallico

& Ve-

& Veneto, qui nullam culpam promeritum in libertatem reſtitui poſtulabant, deditque eorum deprecationi, ut vinculis ſolveretur. Rediit Belmontium præclarus fidei Pugil cano capite, atque alba barba, quippe jam major ſexagenario, documentum illuſtre circumferens ejus conſtantiæ, qua pro religione vera certandum eſt. Sed in corpore ſqualido, ac diuturnis ærumnis debilitato, ingens uti prius animus, ac minime infractus. Undecim annos vitæ reliquos habuit, eoſque ita exegit, ut emeritum Chriſti militem decuit, ſuæ ſemper ſtudens & alienæ ſaluti, paratus in omnem caſum ſe dare pro Catholica veritate, nullum finem ejus tuendæ ac promulgandæ faciens, donec tandem hoc anno, III. nonas Martii, ad præmium laborum eſt evocatus, anno ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſexto. De Pondo, ejuſque laudibus plura videri poterunt apud eos, qui de rebus Anglicanis fusè ſcripſerunt. Nobis ad alia properantibus hæc curſim indicaſſe ſufficiat.

95. Res Campaniæ. Nova Campaniæ Provincia conſtituitur.

Eodem anno labente Mutius Generalis novam conſtituit Provinciam Societatis in Gallia, ad quam modò tranſgredimur. Nomen Provinciæ dedit Campania, quippe pars ejus major, & potior, cui tamen adjunctum eſt quidquid habet Societas in Lotharingia, præter collegium Divionenſe, quod hactenus fuerat Provinciæ Lugdunenſis in Ducatu Burgundico. Mutium ut id decerneret multæ impulerunt cauſæ, ſed præ cæteris duæ. Primò Patres Romam ad comitia profecti retulerant, latiùs patere Provinciam Franciæ, quam ut poſſet ab uno Præpoſito ſuis temporibus obiri, atque inſpici; proptereaque cenſuerant dividendam. Deinde Henricus Lotharingiæ Dux ægre ferebat, ſuæ ditionis domicilia non ſeorſum regi a proprio moderatore, ac ſæpe per ſuum Romæ Oratorem Mutio ſignificaverat, gratiſſimum fore ſibi, ſi à provincia Francica dirimerentur. His de cauſis Vitelleſchus, quam facilè adductus eſt, ut novam Provinciam conſtitueret, tam æquum duxit eo quem ſupra docuimus modo illam deſcribere. At enim deſcriptio Duci non placuit. Graves ajebat eſſe cauſas, cur domicilia Lotharingiæ non eſſent communiter adminiſtranda cum illis, quæ ſupremæ curiæ Pariſienſi ſunt obnoxia. Hærebat deinde in novæ Provinciæ nomine, quod non à Campania, ſed magis à Lotharingia petendum contendebat, vel certè ab aliquo Sanctorum, cujus tutelæ commendaretur, ut in nonnullis religioſis ordinibus fieri ſolet. Verùm ſuper his ita ſatisfactum eſt Principi, ut demum de re tota conſenſerit non invitus. Primus Provinciæ Campaniæ Præſes eſt datus P. Ignatius Armandus, probatæ virtutis vir, & nuper adminiſtratione domus Profeſſorum Pariſienſis cum laude perfunctus. Provincia vix conſtituta augetur poſtmodum novo collegio Nanceï, quod eſt Lotharingiæ caput, & ſedes Principis. Debuimus beneficium Tullenſi Epiſcopo Joanni Porcelletto, viro noſtri nominis ſtudioſiſſimo, qui cum veniſſet hoc ipſo anno Nancejum ad celebrandum in noſtra probationis domo Beati P. Ignatii natalem diem, eodem die ſtatuit novam B. Patris familiam ſuis opibus ſuſtentare Nancei, & tabulas fundationis confici juſſit. Ita rebus omnibus quæ opus erant celeriter paratis, poſt bimenſem ſtetit Nancejanum collegium, & in eo tres litterarii ludi ad erudiendam teneriorem ætatem aperti ſunt. Eodem anno Carolopoli (oppidum eſt Moſæ impoſitum in Campania) domus Societatis, quæ hactenus paucorum duntaxat capitum ſtatio fuerat, ad ſtatum nomenque collegii pervenit.

96. Deſcriptio novæ Provinciæ Duci Lotharingiæ non placet, & quare.

97. Principi ſatisfit, & fundatur collegium Nancejanum.

98. E' ſtatione Carolopolitana fit collegium.

Verum inter hæc Provinciæ incrementa, damnum haud leve factum obitu P. Gulielmi Mardochi, de quo viro dubites, plura ne pro religione geſſerit, an toleraverit. Olim cum degeret Pariſiis, vocatus fuit ad audiendum pro confeſſione hominem morti proximum, inductuſque per dolum in intima penetralia cujuſdam ædis. Ibi nihil metuentem circumſiſtunt juvenes audaciſſimi, virgis immitibus armati, ſævire nimirum certi, ac ridere. Jam detrahere illi veſtes cœpetanta ſimul admiratione, & pœnitentia fuerunt capti, ut ad ejus pedes accederint ſupplices, & cogitati ſceleris veniam rogaverint. Miſſus inde in Scotiam natale ſolum, peragravit omnes regni partes annis quatuordecim, & rem Catholicam

99. Mors & elogium P. Gulielmi Mardochi.

licam egregiè juvit, redactis ad veram fidem multis, pluribus qui nutabant, in fide confirmatis. Ejus precibus vulgo acceptam retulere victoriam, quam Comes Huntlæus Dux partium Catholicarum, etsi viribus longè inferior, retulit de Argilensi. Certe qua illi die in aciem exierunt, Mardochus absens vocatos in ædem sacram Catholicos monuit, ut preces & vota pro communi causa facerent; nec multo post surgens à precibus, partam illo ipso tempore victoriam nunciavit. Lapsus in manus Hæreticorum, & in custodiam conjectus, contumelias, & indignitates omnes subire coactus est, nunc vestibus dispoliatus, nunc contusus verberibus, sæpe per tribunalia raptatus. Ut alia prætream, semel eum Judices toto circumduci jusserunt Edimburgo ornatu sacrificali indutum. Processit ille inter convicia & sibilos concitatæ plebis, nec quamvis luto & sordibus conspersus vultum dejecit. Ut ventum ad forum urbis frequentissimum, accensa est pyra, & Sacerdoti denunciatum, ut sua manu projiceret sacras in ignem vestes, projiciendus ipse, si facere cunctaretur. Risit vir fortissimus jussa impia, minas contempsit. Quare reductus in carcerem, squalorem & angustiam loci pertulit septem alios menses, donec indulgentia Jacobi Regis vincula mutavit exilio, & in Galliam transmisit, annum agens ætatis septuagesimum. Quod reliquum fuit vitæ, exegit Mussiponti, audiendis nostrorum externorumque confessionibus occupatus, quem laborem, etsi attrita plurimum valetudine, nunquam intermisit. Obiit XII. Cal. Septembris, annos natus undeoctoginta. B. Parentem Ignatium colebat studiosissimè, ejusque interdum præsentia & alloquio recreatus fuisse dicitur. Atque hæc de Provincia Campaniæ.

100. Res Provinciæ Francicæ. In comitiis Regni Societas periclitatur.

In reliquis Gallicanis Provinciis, & maximè in Francica, trepidaverat anno superiore Societas, dum Regni conventus celebraretur Parisiis; nec sane deerant qui nobis per eam occasionem crimen quærerent, veteri rerum nostrarum odio inflammati, curarentque gravius aliquid contra nos statuendum. Periculum discussere Clerus, & Nobilitas, duo præcipui in sanctissimo illo gentis consilio ordines, quorum auctoritate nihil, neque ad exagitandam Societatem, neque ad tollendam, quod aliqui conabantur, inter Sacerdotium, & Imperium concordiam, decretum est. Quin ordo uterque, oblatis paulo post Regi libellis, Societatem verbis amplissimis commendarunt. Liceat mihi ipsa eorum verba hoc loco attexere, cum ad memoriam tanti meriti sempiternam, tum etiam ut existat summæ auctoritatis testimonium adversùs illam libellorum turbam prope infinitam, quibus per idem tempus in Gallia Societas lacerabatur. Cleri preces totidem erant conceptæ verbis. „ Ea fuerunt olim, & nunc sunt in universam Ecclesiam, & in hoc potissimum Regnum, merita Societatis Jesu, ut nostri muneris esse censeamus Majestatem Tuam suppliciter orare, ut ad incrementum pietatis, reique litterariæ, cujus utriusque disciplinam ejus alumni profitentur, iisdem potestatem facias scholas iterum aperiendi in Claromontano suo collegio Parisiensi, fungendique cæteris omnibus institituti sui ministeriis, quibus antea solebant „. Tum indicata ratione tollendi controversias inde exorituras inter collegium nostrum, & Parisiensem academiam, hæc proximè subjiciebantur. „ Illud præterea rogamus, ut Majestati Tuæ placeat, rata illis & firma esse, quæ in quibuscunque ditionis tuæ oppidis domicilia instituerunt, ac omnibus Regni civitatibus potestatem facias eorum habendi domicilia, demum ut hanc Societatem, tui parentis exemplo, fovere, tuerique pergas. „ His paulò diversa perscripsit Nobilitas. „ Rogamus, ajebat, ut propter labores & fructus, quos Societas Jesu quotidie capit in propaganda religione, rectèque instituenda juventute, Majestati Tuæ placeat instaurari a Patribus collegii Claromontani munera jamdiu intermissa, profitendi publicè humanas sacrasque litteras, plenamque cunctis Regni civitatibus esse potestatem collegia iisdem construendi. „ Hæc tametsi ad superiorem annum pertineant, quia omissa sunt, vel obiter indicata à Juvencio, visum hoc loco reponere.

101. Clerus & nobilitas Societatis patrocinium suscipiunt apud Regem.

102. Res gestæ Parisiis ad pietatem augendam.

Cæterum Parisiis, etsi nondum recepta facultate aperiendi scholas, cætera sui ordinis ministeria nostri per quam utiliter exercebant. Quædam etiam hoc

anno

anno præter usitatum morem instituta fuerunt. Præter conciones Gallicas jam ante fieri solitas, dati Belgis Germanisque concionatores suæ utrisque linguæ, atque ita cautum à fraudibus, quibus Calvinianæ superstitionis præcones viris simplicibus insidias struebant. Sacerdos è domo Professorum cum instituisset tertia quaque die custodias publicas adire, pietatem nobilium Matronarum excitavit, ut vinctis benignè facerent, fueruntque non pauci per eas ære alieno, & vinculis expediti. Exemplo alterius è nostris, qui sexta quaque feria cœperat nosocomium invisere, moti sunt aliorum ordinum religiosi, ut idem sibi faciendum statuerent. Quare & ipsi diem sibi præfiniverunt, quo die deinceps adirent nosocomium, & languentibus opem, aut solatium ferrent. Nec vero minus feliciter gesta res extra Lutetiam. Ambiani minister sectæ Calvinianæ doctissimus, ausus cum nostro Sacerdote certamen instituere de religione, exagitatus est usque adeo, ut proferri sibi diem rogaverit ad respondendum; at eo miser impetrato, abdidit sese, maluitque ad multos dies acceptæ cladis pudore delitescere, quam denuo in aciem prodire. Peracta est disputatio cum maxima celebritate, coram ipso Præside Provinciæ Principe Longavilleo, & Notariis, qui utrinque dicta cum fide exceperunt. E' Cadomensi collegio Lexoviam excursum est, urbem Episcopalem, atque ibi plures è grege Calvini ad Ecclesiam reducti. In his virguncula utroque parente orbata, magno animo restitit aviæ locupleti & hæreticæ, ne sectam desereret dehortanti, eamque habere maluit inimicissimam, quam non aperte Catholicam se profiteri: & quamquam ob eam causam abdicata penitus, & domo ejecta, perrexit tamen assidua esse in Templis Catholicorum, & usu sacrorum pietatem colere, non aliud habens solatium solitudinis suæ, quam Deum, nec aliud quærens. Sed forte mirabilior in hoc genere virtus adolescentis, qui in collegio Calvinianorum Chavilliaeensi educabatur. Is Rothomagum venerat majoris jejunii tempore, & casu nescio quo pedem intulerat in sacram ædem, quo tempore Sacerdos Societatis ad populum pro concione dicebat. Ea oratione adolescens adeo est perculsus, ut postea quam Chavilliacum duobus inde millibus passuum rediit, convictoribus exprobraret impietatem Calvini, & Romanam fidem in cœlum ferret. Exceptus magno sodalium convicio, & à collegii moderatore acriter increpitus, pergebat uti priùs Catholicorum partes liberè & palam tueri. Rescivit de inopina filii mutatione genitor, homo impotens, truculentus, & ferox. Nec mora: Chavilliacum advolat, vocatum ad se filium gravissimis objurgat verbis, degenerem scilicet, & malesanum, qui professionem amplecti malit sapientum omnium judicio damnatam. Post ubi perstantem nihilo minus in priore proposito videt; immani elatus iracundia, miserum humi affligit, fuste, calcibus, alioque plagarum genere penè usque ad necem concidit. Nihil ille ad hæc, nisi Catholicum esse se, ac porro fore: qua constantia de inhumano parente victor, mansit inter contumelias & probra contubernalium, donec occasionem nactus, clam profugit ad nostros Rothomagum, atque inde in sacrum Capuccinorum ordinem se recepit. Priùs tamen quam è collegio se proriperet, res accidit, unde in fide Catholica plurimum est confirmatus. Transibat forte Chavilliaco viator Catholicus, quantum ex habitu conjici poterat, votivam peregrinationem gerens: utque erat diei summus æstus, potum à Rectore collegii flagitavit per Christi nomen. Rector inhumanus, non modo se daturum per summam inclementiam negavit, verum etiam addidit repulsæ ludibria, pietatem hominis, & totam illam peregrinandi religionem deridens. Aderat cum hæc agebantur quem dixi adolescens, nec continere se potuit, quin Rectorem admoneret, ut siquidem pauperi nihil dabat, saltem ne malediceret. Ferocior admonitione Rector, monitori colaphum infregit, perrexitque acerbiùs quam cœperat in peregrinum, & peregrinationes, aliosque pios Catholicorum mores, omne genus maledictorum evomere. Sed cito miser dedit impietatis pœnas. Momento eodem corripitur ardenti siti, quam cum nullus gelidæ modus posset extinguere, intra duas horas fœdam animam exhalavit.

103. Ambiani minister Calvinianus in publica disputatione victus latebras quærit.

104. Labores & fructus Patrum Cadomensium.

105. Adolescentis mira conversio, & in Catholica fide constantia.

106. Contemptor Catholicæ religionis memorabili exemplo plectitur.

107. Res Provinciæ Tolosanæ. Sociorum ubique labores, pericula, & fructus.

Per hæc Patres Provinciæ Tolosanæ, etsi numero pauci, totam Occitaniam, nec segniter, nec parum utiliter excolebant. Anno uno Hæreticorum ad centum, eoque amplius, ad Ecclesiam reducti numerantur. Notatus præsertim unius ex nostris apostolicus labor Auriliaci, in urbe Arverniæ nobili. Hanc ille urbem cum excoleret sacra missione, nullamque prætermitteret earum artium, quibus excitari pietas, tum publicè, tum privatim potest, cives, qui nihil tale unquam vidissent, mirari satis non poterant, unum hominem in Templis, in nosocomiis, in custodiis publicis, in privatis ædibus, tam multa ad animarum salutem gerere, eumdemque tot curis & laboribus minime obrui. Totum proinde ordinem ex unius sedulitate, & industria æstimantes, jam tum consilium iniere de condendo apud se Societatis collegio, quod reipsa post annos quinque condiderunt. Interim ex primariis unus, cum ex ictu apoplexiæ, implorata B. Ignatii ope, convaluisset, adeo non dubitavit se illius beneficio vivere, ut certum pecuniæ numerum erigendo in ejus honorem sacello sepofuerit. Ex Ruthenensi collegio Millavum est missus Sacerdos, qui rem Catholicam ibi ferè afflictam, jacentemque excitaret. Fecit ille tam strenuè ac feliciter, ut ministri superstitionis dolore acceptæ cladis in rabiem acti, gregalium plurimos ad arma concitaverint. Irruerunt itaque seditiosi in sacram ædem, Cœlitum icones, & vasa sacra fœdarunt, male profectò habituri nostrum concionatorem, nisi celeri fuga dilapsus, ab insanientium furore se subtraxisset. Postquam seditio compressa est, eò se contulit Ruthenensis collegii Rector P. Joannes Jacobus, ad colligendum præjacti seminis fructum. Vir autem ingenio mitior, nec adeo in dicendo vehemens, auditus est tam benevole, ut summi infimique ejus arbitrio se permiserint. Restituta in hunc modum religione, agebant Millavenses de collocanda apud se familia nostri ordinis, parabantque jam domum nobis, & sacram ædem extruere; sed metus impendentis belli curas eorum aliò transtulit.

108. Millavi religio instauratur, furentibus frustra Calvini ministris.

109. Res gestæ Claramontii, Rigoduni, Turnonii.

Par habendæ Societatis desiderium reliquerunt Claramontii duo Patres, ad eam excolendam civitatem profecti è collegio Billomensi. Alter ex eodem collegio Rigodunum missus ad concionandum, concione una tantum valuit, ut urbem ab omni opere meretricio purgaverit. Invectus enim incredibili ardore in lupanaria, vidit eadem die Consulem, cum sui magistratus insignibus, circumire urbem ad ea penitus abolenda. Turnonii, præter alia non improspere gesta, nostrorum industriam mirificè commendavit vir inter Calvinianos, non ætate minus, quam dignitate spectabilis, quippe officio Judex. Eorum enim hortatu transiit ad Catholicos, & in æde ejus collegii palam hæresim ejuravit cum duobus filiis. Anicii cœnobium est celeberrimæ antiquitatis. Monachi vitæ sanctioris desiderio incensi, præbuerunt se nostris ex disciplina B. P. Ignatii exercendos per dies octo: iis autem exactis, leges sibi præscripserunt cum primis utiles, curaveruntque a suo mox Præposito in perpetuum jubendas. In eadem urbe Virgines, quas Ursulinas vocant, vivebant quidem in communi, sed nullo religionis vinculo ad retinendum id vitæ genus adstringebantur. Ignatianis commentationibus certo dierum numero exercitæ, non solum consenserunt inter se, ut religionem deinceps sacramento voverent, sed meliora charismata æmulantes, formulam servandæ in posterum disciplinæ sumpserunt a Parthenone Burdigalensi S. Mariæ, qui magna tunc fama sanctimoniæ florebat. Idem Biterris præstitit alia Ursulinarum sodalitas, post dies octo similiter in pio secessu sub nostro Sacerdote traductos. Tolosæ ad supplicium erat producendus juvenis majestatis damnatus, nec ullis cujusquam suasionibus flectebatur, ut saltem in extremo vitæ regredi ad Catholicum cultum sexennio ante relictum vellet. Immotus ad omnia, & stolida ferocia imperterritus, Lutherum, ajebat, reprehendi non posse, qui Apostolicæ perfectionis formam jamdiu apud Christianos collapsam instauraſſet. His auditis, juvenem adoritur P. Jacobus Deliotus, ac paucis Lutheri vitam perstringens, summa decurrit capita: Ut sacramentum religiosæ professionis violaverit: ut cum Virgine Deo dicata Sacerdos, sacrilegus cum sacrilega, infames nuptias contraxerit: ut novam serere doctrinam cœperit ira-

110. Fructus Exercitiorum spiritualium Anicii, & Biterris.

111. Juvenis capite damnatus ad fidem Catholicam revocatur paulo ante supplicium.

iracundia percitus, & Romani Pontificis odio inflammatus : ut in omnem licentiam effusus, dies sæpe totas, ac noctes, inter pocula atque epulas temulentus exigeret, atque his similia. Tum percunctatur ex eo, an tale quiddam audierit aliquando de Apostolis ? an verò qui ita vixerit, eum ministrum satis idoneum putet, quo Deus ad renovandam Ecclesiæ suæ sanctitatem uti vellet ? Hac oratione convictus, non ultra restitit juvenis. Peregit cum multis lachrymis homologesim, Catholicæ professionis formulam in ipso loco supplicii, coram innumera multitudine, recitavit, plenus demum optimæ spei, atque alacer gladio cervices præbuit.

112. Res Provinciæ Lugdunensis. Ministri sectæ Calvinianæ Societatem insectantur.

Verum hæc aliaque ejusdem generis, quam grata Catholicis, tam odiosa accidebant Hæreticorum ministris. Hinc illis bellum inexpiabile cum Societate, hinc perpetui conatus ad eam, si qua fieri posset, opprimendam, ut videre præsertim licuit hoc anno in Provincia Lugdunensi. Gratianopoli conciones habebat Sacerdos de Societate. Eum ministri sectæ seditionis accusaverunt non alio nomine, nisi quod eorum errores tam apertè revicerat, ut non haberent quid contra dicerent. Quam accusationem cum audisset Prætor, tametsi Calvinianus, risit vecordiam hominum crimen inferentium Sacerdoti Catholico, quod in contentione doctrinæ superior fuisset. Episcopus Nemausensis cum oratorem per majora jejunia adsciviſſet è nostris P. Franciscum Laborerium, Calvinianos, qui erant tum in ea urbe numero & opibus validi, irritavit in tantum, ut odio ipsius de Laborerio necando deliberaverint. Et omnino illum necaverant, nisi sceleſtum percussorem fefelliſſet ictus ignitæ glandis, quæ in caput ejus directa, pileo, quo erat tectus, illisa est. Spe sua frustrati gregales, non proinde grassari contra innocentem desierunt. Sed aliam tentare viam placuit. Nomen Laborerii deferunt ad Prætorem, reum facientes violati Regii edicti, quo cautum erat, ne quis religionis causa quemquam afficeret probro : quasi verò in Calvinianos contumeliosus esset is, qui eorum errores validis rationibus refellebat. Sed innocentiam improbitas non oppressit. Depulsa est multorum testimonio calumnia : Prætor Laborerium, non solum omni crimine liberavit, verum etiam prohiberi non posse pronunciavit, quominus suo munere fungeretur. Jam verò ejus labor Nemausi, quæcunque impii molirentur, multum laudatus est à Catholicis. Quamdiu ibi substitit, præter quotidianas conciones, singulis hebdomadis ad Sacerdotes quæstiones de moribus copiosè disseruit : discedens autem, non modò stipendium laboris nullum exegit, sed nec sponte oblatum accepit. Excurrit inde Belliquadrum ejusdem Diœceseos oppidum, ac præter alia salubriter ibi gesta, consuetudinem sustulit antiquitate roboratam, sed à Christiana modestia plurimum abhorrentem. Solebant, redeunte quotannis natali die divini Præcursoris, prodire in campum feminæ, & tamquam orgia bacchantium celebrarent, motibus indecoris, non tam saltare, quam furere. Hunc ille morem una tantum concione exstirpavit. Denique in Diœcesi Nemausensi Laborerius ea gessit, ac tantam non modo sui, sed etiam Societatis opinionem reliquit, ut Canonici Ecclesiæ Pontificalis penſionem annuam constituerint, ad evocandos in posterum, alendosque operarios Societatis. Etiam in Diœcesi Bisuntina molestiæ aliquid creatum est nostro concionatori, sed non impune. Viri nomen est in obscuro, sed quocunque appellaretur nomine, eum Archiepiscopus Bisuntinus affirmabat videri sibi divinitus ad perorandum instructum. Hunc ergo Antistes, nunquam ad obeundam Diœcesim exire solitus sine uno aliquo nostri ordinis Sacerdote, cum adduxisset hoc anno secum, in oppido nescio quo, dum verba facit ad populum, acriùs declamantem adversùs immodicas saltationes, quidam de concione petulanti succlamatione interfatus, conviciis proscidit. At eum eadem paulo post in eum maledicta regeret, repente corruit exanimis. Missi eodem anno sunt per montes Allobrogum è collegio Camberiensi Patres, ac præter extinctas ubique factiones, & licentiam vitæ compressam, Nantuates ab hæretica lue, & iniquitate fœneratorum liberaverunt. Sed præ cæteris memoranda conversio cujusdam senis, sanè rara, & ad memoriam insignis, in qua lice-

113. P. Francisci Laborerii pericula, & labores in diœcesi Nemausensi.

114. Vir improbus nostro concionatori obloquutus, repente moritur.

115. Senex annorum amplius centum

proxime ante mortem ab hæresi ad Ecclesiam retrahitur.

licebit admirari Divinam circa salutem hominum providentiam. In oppido Diensi, quod oppidum est ad Drumium nobile in Delphinatu, duo erant in statione collocati Patres, quorum alter urbem, alter circumpositum agrum per usitata ordinis ministeria excolebat. Excurrerat hic posterior, intimo quodam pulsu permotus, ad oppidulum nescio quod, ubi longævus senex, annos natus quindecim supra centum, jam prope animam agebat, eternum periturus, quia hæresi Calvinianæ pertinacissimè addictus. Rei admonitus Sacerdos, ad eum recta contendit, hortatur miserum, ut in eo saltem rerum articulo respiciat sese, multa pro loco & tempore subjicit ad hominem permovendum idonea, sed nullo effectu. Nihil ille ad hæc reponebat, nisi velle se mori in sinu sanctæ matris Ecclesiæ reformatæ. Cum idem iterasset sæpius: *satis ne sanus es*, subjecit Sacerdos, *qui matrem appelles sectam longo tempore post te natam? Fatearis necesse est, unicam atque optimam tibi matrem esse Romanam Ecclesiam, cujus ministerio renatus sis per Baptismum*. Perculit ratio senem cætera non malum. Exclamat, enim vero ita esse, seque jam tum ad eam regredi, a qua perperam desciviisset. Peregit illico sacram homologesim cum largo fletu, & dulcedinis miro sensu; nec multo post lætus ex hac vita migravit.

116. Res Aquitaniæ. Dynastæ cujusdam conversio memorabilis.

Suas collegit hoc anno fruges etiam Provincia Aquitaniæ. Ex Aginnensi collegio Turnonum missi duo Patres, præter alios, ad vitam Christiano dignam traduxere Dynastem provectæ ætatis, qui tametsi Catholicum profiteretur, contemptu religionis famosus toto illo tractu erat. Res sacras, & Dei cultum homo perditus in postremis habebat. Si quando videri vellet parere legi de confessione piaculari, vocato ad se Parocho peccata narrabat inambulans, quasi fallendi temporis causa, nullo quidem sensu doloris, nullo pœnitentis indicio. Neque verò Eucharisticum panem sumebat, ut alii, in Templo, sed escaria exceptum lance servabat apud se domi, cum collibitum esset, sumpturus. Respondebant insigni impietati reliqui mores, flagitiosi, impuri, vitiis omnibus inquinatissimi. Ab hoc hominis portento, aspirante nostrorum cœptis gratia cœlesti, impetratum est, non utcunque ut rediret ad frugem, sed ut admirationi & exemplo esset in posterum, quibus antea offensioni fuerat. Quod boni quique reputantes, nullum faciebant finem laudandi Patrum solertiam, cui tam insperata conversio tribuebatur. Eodem anno Pictavii, cum hominum corpora, seu gravitate cœli, seu quavis alia causa, multiplici valetudine moverentur, Patribus ejus collegii ampla est oblata materies explendæ charitatis. Ut quisque periclitabatur, nobiles, plebeiique, nostros Sacerdotes ad se vocabant, ut opem opportunam & solatium haberent in extremo discrimine. Omnino sine illis mori nemo sustinebat. Iisdem multi, præter salutis æternæ præsidia, valetudinem corporis acceptam retulere, eamque remedio plusquam humano partam credidere.

117. Charitas impensa languentibus Pictavii.

118. Morborum curationes supra naturæ usum factæ.

Est in Pictaviensi collegio frustulum parvæ crucis, revulsæ, ut perhibent, è summitate baculi viatorii, cum quo olim Thomas Apostolus terrarum immensa spatia peragravit. Id aquæ, cui immergeretur, piè credebatur vim medicam indere. Experimento facto, opinionem non magis piam esse quam veram probavit curationum frequentia, quæ supra millenas trimestri spatio numeratæ fuerunt. E' collegio Burdigalensi, per ferias sanctioris hebdomadæ, prodierunt ad diversa circum loca socii ferè quinquaginta, ut ad celebranda rite Paschatis solemnia populos excitarent, fuitque in eo numero Professor philosophiæ, cujus nomen litteræ tacent. Is Bacgnesium cum venisset, oppidum Santonensis Diœceseos, ubi permixti Catholicis inveniebantur Calviniani plurimi, ad frequentem populum verba faciens, ostendebat, per magistros Calvinianæ sectæ multis partibus vitiatas fuisse sacras litteras. Dicenti succlamavit e media concione gregalium nescio quis, negans id ita esse: simul concionatorem ad singulare certamen de religione provocavit. Accepit ille provocationem, paratus jam tum cum petulanti adversario congredi, non tam ingenii fiducia, quam causæ. At non esse in re tali festinandum, respondit provocator modestior factus. Condicitur certus ad disceptandum dies, scribuntur leges,

119. Insignis victoria de Calvinianis doctoribus relata Bacgnesii.

at-

atque illa in primis, ut assistant arbitri, & utriusque partis notarii, qui dicta disputantium referant in commentaria. Interim Calviniani, parum fidentes ejus loci ministro, tres ex Santonibus evocant exquisitioris scientiæ Doctores, ac nominatim primipilum quemdam suum, Weilchium nomine, gente Scotum. Advenere illi citatis, ut moniti fuerant, equis, & certa victoriæ spe. Biduum disputatio tenuit. Is fuit exitus, qualem esse oportuit, ubi pro veritate adversùs errorem ab homine non indocto divina oracula, velut arma lucis, tractabantur. Hæretici nihilominus, natio hominum quam vinci facilis, tam difficilis ad deditionem cogi, & ubi cætera desint, voce ac impudentia semper superior, gloriabantur palam, à se stetisse victoriam, idque circummissis libellis latè vulgarunt, addentes, quò fidem mendacio adstruerent, disputatorem Jesuitam, ob ignominiam acceptæ cladis, Burdigalam profugisse. Nondum ille, cum hæc jactabantur, Burdigalam re ipsa redierat, sed cum esset Professor, ut diximus, Philosophiæ, instaretque feriarum exitus, ad suam scholam reversurus erat propediem. Tamen justam subesse causam putans extrahendæ profectionis, suæ Baegnesii substitit adhuc ad plures dies, qua mora testatum quam maxime fecit unum adversariorum mendacium de sua, ut illi vulgaverant, fuga. Ut alterum de victoria similiter innotesceret, in festum proximum concionem indixit, cumque eo die hominum multa millia convenissent, recitari publice jussit acta præteritæ disputationis, ex quibus luce clarius constabat, Magistros erroris contra Catholici defensoris rationes nihil habuisse quod dicerent. Auditus ad hæc fremitus quidam, & secundissima admurmuratio Catholicorum victoriam sibi gratulantium; iidemque mox uno pariter acti spiritu, nemine vel auctore, vel præcentore, Ambrosianum decantarunt pro gratiarum actione carmen, quo exacto, percurrerunt oppidum triumphantium in morem, ac totum illum diem laureati incesserunt. Lætitiæ cumulum addidit insperata transitio ad Catholicos Domini de Fontenellis, viri in tota secta gravissimi, qui vigesies orator suæ Provinciæ fuerat in gregalium Congressibus (Synodos vocabant ipsi), eratque omnium factionis arcanorum conscius.

120. Duo nostrorum per vim extruduntur Bearnia.

Urebantur his Hæretici gravius, quam ut mœrorem taciti ferrent; nostros autem eo infectabantur atrocius, quo acerbiores infligi sibi plagas videbant. Et quamquam in plerisque locis, ob æquitatem & vigilantiam Præsidum, latrarent illi magis, quam moderent, alicubi tamen interdum, sive aperta vi, sive fraudibus prævalebant. Nusquam Hæresis in tota Gallia altiores radices egerat, quam in Bearnia. Huc ex collegio Burdigalensi cum venisset anno superiore P. Joannes Bordes, & Sacerdos alius, cujus nomen intercidit, intenti ambo reparandis Religionis ruinis, obibant noctu domos, timidos, aut fluctuantes Catholicos confirmabant, divinis Mysteriis cultum vel restituendum, vel augendum curabant. Suboluit, nescio quibus indiciis, apud Hæreticos de mansione occulta, & conatibus Patrum. Nec mora: ad eos exturbandos coorti, utrumque confictis criminibus deferunt ad Præsidem. Erat is bonæ quidem mentis vir, sed animi infirmioris. Vocatos itaque in judicium Patres, auditosque, licet omni eos noxa liberaret, tamen accusatoribus plus æquo indulgens, abire confestim jussit, & militibus tradidit extra Bearniam deportandos. Sic illi post annum ejecti sunt per injuriam, cum maximè sibi videbantur copiosam animarum messem in Christi aream illaturi. Multa sanè confecerant jam ex usu rei Catholicæ, quæ meliora portendebant in posterum. Illud impetraverant prius, ne Catholici cum Hæreticis matrimonia jungerent. Deinde, ne Hæreticos adhiberent ad infantulos de fonte Baptismatis suscipiendos. Postremò, ad conciliandam sacræ Eucharistiæ reverentiam, instituerant, ut per dies octo, qui Christi Corporis diem festum consequuntur, piæ supplicationes peragerentur, celebritate ac pompa quam posset maxima. Qua de re quoniam incidit sermo, non est hoc loco prætermittendum quod Olerone per idem tempus accidisse traditur. Res enim est ad temporum memoriam insignis. Sacram Hostiam Catholici, non magnificè minus quam religiosè, circumferentes per urbem, ibant forte præ-

121. Calviniani miro ostento consternantur Olerone.

præter fanum Calviniſtarum, dum maximè aderant in eo gregales frequentiſſimi, & Miniſtrum pro concione dicentem audiebant. Catholici, ſacrum concinentes carmen vocem intendebant: Hæretici contra ſilentium concionatori præbebant ſuo. Inter hæc viſum repente e ſummo fani tecto deſcendere ad ima ſpectrum horribile, ac viſu formidoloſum, cujus aſpectu conterriti Calviniani refugerunt ſtatim, ſoluto conventu, atque huc illuc trepidi pallidique dilapſi ſunt. Quid illud fuerit, incertum. Rem ita contigiſſe, ipſa trepidatione ac fuga priùs, deinde etiam voce confirmaverunt teſtes oculati plures, quorum nonnulli inde moti ſunt, ut ſpretis Miniſtrorum conatibus, ad Chriſti gregem transfugerent. Sed de rebus Gallicis ſatis multa.

122. Res Provinciæ Castellanæ. Indicantur acta Sociorum in diverſis locis.

Ad Hiſpanienſes Provincias progredienti, prima omnium objicitur quam Caſtellanam dicimus. Plures ibi intra hunc annum expeditiones fuerunt noſtro more ſuſceptæ. Ex Ovetenſi collegio ad Aſturiæ montes, ex Santanderenſi ad montes Cantabriæ excurſum: utrobique homines, aut inſcitia rudes, aut rerum cœleſtium incurioſi, ad pietatem excitati. Duabus maximè rebus montani illi populi moveri ſe ajebant, ut noſtris hominibus dociles ſe præberent. Primò, quod corpora nihilo curarent commodius quam ipſi, iiſdemque prorſus victitarent cibis, frumento nimirum indico, & lacte. Deinde, quod tanti laboris nullam mercedem acciperent. Adeo præcipua vis Apoſtolici miniſterii in moribus Miniſtrorum eſt poſita. Legione, & Numantiæ, periculoſis gliſcentibus morbis, magno uſui fuit generoſa noſtrorum charitas, diu noctuque ad ægrotos accurrentium. Decem non amplius cenſebantur Sacerdotes in collegio Numantino. Octo interdum extra domum pernoctaverunt eodem tempore, vel obeuntes ægrorum domicilia, vel ægris aſſidentes. Compoſtellæ cum ingens inveniretur egenorum mendicato victitantium numerus, placuit otioſam turbam in formam ſodalitii colligere intra collegium Societatis: quæ deinde res uſu ipſo plurimum eſt comprobata. Hoc tamen in opere primas tulit beneficentia Antiſtitis, qui præter quotidiana ſubſidia, certum præfinivit unoquoque menſe diem, quo ſodales duplex acciperent demenſum, ſi illo die ſacra percepiſſent. His charitatis operibus addo modeſtiæ, & manſuetudinis exemplum inſigne, ut ſi quando res ita ferat, cæteris de Societate documento ſit. Rector collegii Salmanticenſis Senticam venerat (urbs eſt in Regno Legionenſi nobilis, quam nunc vulgo Zamoram appellant), duoſque ſecum adduxerat Patres, ut opus Evangelicum in ea civitate faceret, more Societatis. Jam ipſe ſociique audiri cœperant non minori Civium voluntate, quam fructu: cum neſcio quis alterius ordinis Concionator, ſive prava æmulatione, ſive odio incitatus, acriter in eos invehi ex ipſo ſuggeſtu cœpit, tanquam in certiſſimos veteratores, & novorum auctores dogmatum ubique damnatos; ſimul admonens cives, ut ſi ſani eſſent, caverent ſibi ab illis quammaximè, eorumque fraudulentis ſermonibus aures occluderent. Nihil tam impudenti oratione noſtris, ſibi multum detraxit, ut ferme uſuvenit in aperta ac liberiori maledicentia, conviciator. Fuit in ipſa concione, qui talia dicenti palam ac libere ſucclamavit. Noſtri ſuper ea re nec vocem mittebant. At non quievit Proepiſcopus, penes quem, abſente tunc Præſule, poteſtas ſacrorum erat. Caſtigandam hominis temeritatem ratus, non ſolum durioribus illum verbis increpuit, verum etiam edicto publico vetuit, ne deinceps in ulla diæceſeos æde ad facienda ſacra reciperetur. Nemo omnium fuit, qui non id jure factum diceret. Soli ad deprecandam illi pœnam aggreſſi ſunt noſtri, inſtiteruntque apud Proepiſcopum tot non modo ſuaſionibus, ſed etiam precibus, donec homini male de ſe merito admiſſi veniam impetraverunt.

123. Obtrectatoris ſui patrocinium noſtri ſuſcipiunt, & pœna liberant.

124. Res Provinciæ Aragoniensis. Novum inchoatur Minoreſſæ Collegium.

Per hæc in Provincia Aragonienſi novum Societati domicilium accrevit. Marchioniſſa Aytonis celebrem poſſidebat Minoreſſæ ſpeluncam, in qua Beatus P. Ignatius tirocinium vitæ ſanctioris poſuit, primamque, ut creditur, Societatis inſtituendæ formam concepit. Antrum talis viri hoſpitio, & lachrymis conſecratum jamdiu in honore habebant oppidani, accolæ ut ſacrum frequentabant. Jam ergo pia, quam dixi, Matrona, recte exiſtimans, Patris monumentum

tum adeo illuſtre apud neminem fore meliùs, quam apud filios, illud noſtræ Societati donavit. Nihil noſtris poterat optatius accidere. Hinc tametſi nullum haberent condendo collegio certum vectigal, tamen occupandum continuò locum ſtatione paucorum capitum cenſuerunt, in ſpem collegii alicunde excitandi. Quis enim dubitaret, extiturum aliquando in Hiſpania tot inter Ignatii clientes, qui pecuniam in hunc uſum conferret, & inchoatam domum cenſu firmaret? Conſtituta ergo eſt Minoreſſæ domus Societatis, nec diu dilata ſpes. Quarto poſt anno Lupercius de Arbiſiù, vir haud minus animi bonis, quam fortunæ opibus locuples, ſtationem Minoreſſanam ad juſti collegii formam erexit. Quod ad acta ſociorum pertinet, nihil minus in hac Provincia quam uſpiam alibi eſt laboratum hoc anno, nec minore ſucceſſu. Ex collegiis Gandienſi, Tarraconenſi, Gerundenſi, Bilbilitano, Turiaſonenſi, aliiſque, ad proximas regiones procurrerunt expediti operarii, magnam ubique cladem vitiis intulerunt, magnas animarum prædas convectaverunt. Qui ad Pyrenæos e collegio Urgelitano profecti ſunt, iis laborem auxit mira inſcitia, qua incolarum plerique tenebantur. Iniquis pactionibus commercia exercebant, & ne in foro pœnitentiæ damnarentur, eos ſibi ſumebant conſcientiæ arbitros, quos norant eſſe divini juris imperitiſſimos. Quocirca Patres, complexi brevi commentario diverſi generis pacta, rectique ac pravi inter hæc diſcrimine indicato, ejus plura exempla deſcribi, & latè ſpargi curarunt. Ilerdæ aboletur mos æquè inveteratus, ac barbarus, quo adoleſcentes per dies feſtos, in agmina diſtributi, mutua inter ſe lapidatione certabant. Perpiniani, noſtrorum hortatu, Conſules maritimæ negotiationis ad augendum divinæ Euchariſtiæ cultum transferunt pecuniæ neſcio quam ſummam, qua ſoliti antea fuerant per bacchanalia conducere ſymphoniacos, & ſaltationes publicas adornare. Tarracone, præter uſitata ordinis miniſteria, ſuſcipitur à noſtris Piſcatorum cura præcipua, quorum ingens numerus otiabantur in ora maris, eaque procuratio traditur uni ex Patribus, qui poſt emenſa ſtudiorum ſpatia tertio probationis anno exercentur. Inſtituta pridem fuerant in diverſis Provinciæ locis ſodalitia nobilium, qui curarent carceres, & vinctis liberaliter ſubvenirent. Eorum charitate, & induſtria effectum anno labente, ut nexorum ſupra centum eximerentur vinculis Cæſarauguſtæ, Valentiæ duplo plures, major, aut minor numerus alibi. Barchinone inſignis idem annus fuit excidio latronum, quos tota Gotholaunia manipulatim graſſantes Prorex armis eſt inſecutus, & ex maxima parte captos ultimo ſupplicio multavit. Rapiebantur miſeri ad patibulum, modico dierum intervallo, deni pariter, aut viceni, donec ex infelici arbore ſunt dejecti omnes ad unum. His, dum ad locum ſupplicii producebantur, non alii adfuerunt conſolatores, præter Sacerdotes Societatis, quorum ut ſuppeteret pro numero damnatorum copia, ex proximioribus quoque collegiis aliqui in partem pii laboris arceſſiti fuerunt.

125. Acta Sociorum in variis Provinciæ partibus.

Claudat Aragonienſes hujus anni res exemplum memorabile divinæ erga hominem flagitioſiſſimum miſericordiæ. Egreſſi domo profeſſorum Valentina duo Patres, circumpoſitam obibant regionem, & ſparſos latè populos ad deteſtationem criminum excitabant. In oppido neſcio quo inventus vir in omnem vitæ licentiam effuſus uſque adeo, ut nullo neque hominum, neque numinis metu ab inveteratis libidinibus retraheretur. Mulierculam, cum qua flagitiosè pernoctabat, oppreſſerat mors repentina, nec ideo reſpexerat ille ſeſe, aut finem peccandi fecerat. Tamen cum adveniſſent duo quos dixi Miſſionarii, videretque ad eos undique concurſus fieri, nec eſſe in toto oppido, qui non iiſdem ſe pro confeſſione audiendum iſteret; timuit ne male apud populares audiret, ſi unus ex omnibus non faceret. Hoc infamiæ metu victus, componit vultum ad pœnitentiam, turbæ ſe immiſcet, & apud unum ex Patribus confeſſionem ſimulatè peragit, pauca neſcio quæ levioris momenti narrans, cætera ſilentio tegens. Regreſſus domum, gratulabatur ſibi factam pulchrè fraudem Miſſionario prius, tum etiam populo. Ecce autem nocte proxima decumbenti offert ſe repente viri ſpecies ignota, & aſpectu horribilis. Exprobrat ſacrilegii impietatem, & niſi ocyùs

126. Exemplum memorabile divinæ miſericordiæ in converſione hominis flagitioſiſſimi.

vitæ labes absterserit confessione sincera, æterni supplicii minas intentat. Ostento miser perterrefactus, lecto exilit statim, eademque hora advolat ad hospitium Patrum, homologesim rite facturus. Erat nox intempesta, nec parvi temporis negotium videbatur confessionem ejus hominis à prima usque ætate repetendam audire. Quare illum Patres, bono animo esse jussum, ab se tunc quidem dimiserunt, condicta hora, ad quam rediret die postero. Iterum ergo se cubitum recipit. At secum reputans, cujus probri futurum erat tot Sacerdoti scelera, tam fœda, tam occulta retegere, quod auditus non fuerit, præclarè sibi cecidisse existimat, & malo pudore victus, obfirmat nunquam amplius confiteri. Hæc tacitus volutabat, cum lacunar cubiculi, soluta repente tignorum compage, corruit, ea tantum excepta parte, quæ lecto imminebat, nihilque factum est propius, quam ut ruina opprimeretur. Sensit enimvero tunc Dei miserentis nutum, cujus beneficio viveret, & vivere eternum posset, nisi mallet interitu voluntario perire. Recurrit anhelus ad Sacerdotem, & siquidem molestus accidat, veniam rogat: se tamen eodem momento temporis audiri velle. Auditus per otium, expiatusque est, nec ante dimissus, quam sibi videretur omnia conscientiæ onera penitus abjecisse. Sic ibi de nefarii hominis contumacia triumphavit gratia cœlestis.

127. Res Provinciæ Toletanæ. Ad impetrandam pluviam nostri cælestem opem implorant, nec frustra.

Alibi contra bonorum pietas cœlestes iras, æque memorabili exemplo, mitigavit, quod videre præsertim licuit Matriti in Provincia Toletana. Fuerat maximam anni partem ingens aquarum penuria, quæ si maneret diutius, toti regno Toletano sterilitatem agrorum, & annonæ caritatem inferebat. Aliis alia quærentibus ad pacem superum exorandam piacula, nostri ex adolescentibus collegii scholas frequentantibus supplicationem publicam instituerunt ad ædem urbis primariam, & signum Deiparæ sine labe conceptæ, incredibili apparatu ac pompa, circumtulerunt. Tum novendiale sacrum exorsi in honorem B. P. Ignatii, viderunt secunda die decidentem largè pluviam tandiu votis irritis expetitam, quæ diebus ultimis adhuc liberaliùs effusa, arentia ac siticulosa arva recreavit in tantum, ut metum sterilitatis magna frugum ubertas exceperit. Movit ea res Matritensium multos, ut in clientelam Ignatii se conferrent. B. Parentem colebant eximiè Complutenses, sed tamen hoc anno suam erga illum venerationem novo ac publico documento testati sunt. Erat Compluti vetus Xenodochium, ubi solebant hospitium sumere pauperiores juvenes, in illud omnium disciplinarum Emporium studiorum causa confluentes. Ostendebatur in eo cubiculum perangustum, quod olim Ignatius per biennium habitasse ferebatur; nec tamen ad id usque temporis locus in honore erat, præterquam apud nostros. Incuriam non tulit diutius pia liberalitas civium. Cubiculum in sacellum mutavit, curavitque suo quondam hospiti dedicandum. Acta res cum augustioribus cæremoniis, & celebritate insigni. Vicarius Archiepiscopi Toletani, inter exquisitos symphoniacorum concentus, sacris est operatus; de Ignatii verò laudibus ad frequentissimam omnium ordinum concionem dixit noster Hieronymus Florentia, orator sui temporis disertissimus. Dum hæc ibi gerebantur, Matriti XII. Cal. Maji vivere desiit vir inter Ignatii filios summè laudatus, P. Jacobus de la Fuente, patria Toletanus, de quo aliqua cursim breviterque sunt attingenda. Ejus opera duo novi generis sodalitia coaluerant Murciæ, cæcorum unum, alterum Æthiopum, in quibus excolendis hominibus vix credibile, quam multus esset, quot, & quantas molestias susciperet. Sæpius intra annum pauperes, & proletarios omnes ad se cogebat in Templum, nec eos dimittebat, nisi sacris refectos, & stipe quam paraverat large donatos. Vinctorum ærumnis prope ut communis omnium Pater afficiebatur. Itaque in ejus obitu visi carceres mœrore ac luctu oppleti haud secus, quam si gravissimum ipsis infortunium accidisset. Damnatis ad supplicium assistebat cura & arte præcipua, nec, ut quispiam capitalem sententiam accepisset, ab eo amplius divellebatur, suasiones, preces, lachrymas adhibens, interdum etiam flagris acriter se concidens, ut moriturum ad detestationem criminum permoveret. Aderat lecta-

128. Compluti cubiculum olim à S. Ignatio habitatum vertitur in sacellum.

129. Obitus & elogium P. Jacobi de la Fuente.

ma-

manus Sacerdotum, ex quibus secretum conflaverat sodalitium, iisque in hunc usum adjutoribus utebatur. In sacras expeditiones aliquando profectus, etsi nec sono vocis, nec habitu corporis ad eloquentiam factus, miros ubique excitavit animorum motus: quod enim donis naturæ deerat, supplebant animi dotes, & ornamenta, charitas præsertim, & precandi studium assiduum, in quibus rebus supra communem modum excelluit.

130. Res Provinciæ Bæticæ. Studia sociorum pro immaculata B. Virginis Conceptione.

In Provincia Bætica vehementius incalescebant hoc anno vetera nostrorum studia pro immunitate B. Virginis à communi labe, quam Divinæ Matris prærogativam ubique ac semper Societas acerrimè propugnavit, sed in Hispania præsertim. Erat in Hispalensi professorum domo sodalitas Sacerdotum sub tutela Virginis ab origine immaculatæ, certabantque miro consensu sodales, ut decus Patronæ suæ tam eximium quibuscunque possent artibus tuerentur. His porro cum subjicerent subinde stimulos nostri, unus quidam fervidior (fuit is Matthæus Vasquez de Leca Hispalensis Canonicus, & Archidiaconus Carmonensis) ad aulam cum multis Episcoporum litteris proficiscitur, Regique persuadet, ut patrocinium piæ causæ apud Romanum Pontificem suscipiat. Tum celeriter Romam ipse venit Regiis instructus mandatis, causam eandem per sese, tanquam omnium gravissimam, prosecuturus. Dum expectantur Romana responsa, exardescunt eodem studio Astigitani, nostrisque suadentibus jurant in communi, se, quoad per supremam Ecclesiæ potestatem licuerit, immaculatum Virginis conceptum defensuros, si ita res postulaverit, usque ad effusionem sanguinis. Qua in re primi, quod equidem sciam, dedere jurisjurandi exemplum, quod mox aliæ passim civitates sibi imitandum proposuerunt. Pietatem Astigitanorum probare visa de cœlo ipsa Virgo, obtrectatores suos coercens iræ manifestis exemplis, quorum unum, & alterum subjicere abs re non erit. Novendiale celebrabant pii cives in honorem Conceptionis immaculatæ, cum insigni religione, ac pompa, cujus non exigua pars erant quotidianæ ejus argumenti conciones, pleræque nostrorum. Excipiente has orationes secundissimis animis, auribusque populo, fuit ex ordine nobilitatis, qui oratorem copiosè, ut siquis alius, ornatèque locutum, aspernari, & contra ipsam causam liberius obloqui ausus est. Sed non abiit impune. Eadem die extinctum lachrymabili casu vidit filium parvulum, jam Melitensi militiæ adscriptum. Dum enim curru vehitur puer, excussus in terram, rota miserandum in modum discerpitur. Neque vero cœlestes iras una placavit victima. Hora vix interlapsa, tristis affertur parenti nuncius, filiorum alterum natu grandiorem, professione Monachum, in trajectu fluminis, jumento prolapso, demersum esse. Minores fratres sequitur paucos post dies natu maximus; & vix huic mœstissimus pater justa persolverat, cum certior fit per litteras, fratrem suum in Indiis naufragio periisse. Ipse demum tertio post mense, seu mœrore, seu quavis alia causa contabescens, tot unius familiæ funeribus quintus accedit: nemine non intelligente, pœnam hanc esse misero divinitus inflictam, ob jactata insolenter verba contra Divinæ Matris pulcherrimum privilegium. Eo autem visa justior animadversio, quod dicebatur habuisse domi illustre documentum, unde posset ab ea arrogantia deterreri. Domesticis enim de Conceptu Virginis inter se disceptantibus, ajebant auditam esse neptem ejus bimulam, & adhuc loqui nesciam, cum hæc semel atque iterum verba pronunciaret *sine macula originali*: quo miraculo, addebant, cæteros admiratione correptos in sententiam Virgini honorificam consensisse, ipsum verò unum obstinasse nunquam discedere ab opposita. Has ille pœnas dedit loquacitatis suæ. Alter ex proceribus ejusdem civitatis, per urbem obequitans, viderat pro foribus cujusdam domus tabellam his inscriptam verbis: *Virgini sine labe conceptæ*. Flectit equum continuò, eamque, ut vanæ religionis tesseram, diripere per summum nefas conatur. At in ipso molimine, laxata ex improviso rota brevioris tormenti, quod è balteo suspensum gerebat, parum, ac prope nihil abfuit, quin explosa glande trajiceretur. Periculo tam præsentis exitii ereptus, prudentior non est factus. Haud multo post, dum triumphantis more

131. Obtrectator publicæ pietatis terrifico exemplo plectitur.

132. Conceptio Virginis immaculata mirabili testimonio comprobatur.

133. Aliud exemplum ejusdem generis.

circumfertur per urbem Virginis immaculatæ signum, homo furiosus illa religionis specie nihil deterritus, totum pompæ ordinem disjicit, atque perturbat, quadrigis in assectantium cuneos violenter immissis. At sceleſtum pœna insecuta est pede non claudo. Primo enim, dum fertur admissis equis, curru prolapsus crus offendit graviter. Mox verò contumacem invasit occulta pestis, & paucis diebus extinxit. Paulo ante quam moreretur, sensit miser cui, cujusque noxæ pœnas daret, obsecravitque multis cum lachrymis divinam Matrem, ut morbum à se depelleret, futurum se promittens, si viveret, immaculati conceptus fautorem defensoremque studiosissimum. Sed irritæ fuerunt preces; nisi fortè, quod juvat sperare, negatum est quod rogabat, ut daretur quod magis expediebat.

134. Acta Sociorum in aliis Provinciæ Bæticæ partibus.

Jam ut paucis expediam quæ in reliqua Provincia Bætica gesta sunt, degebant Giennæ à paucis annis nostri Sacerdotes duo, stipe ostiatim petita victitantes. Quid rerum in illa urbe gererent egregii operarii, non aliis referam verbis, quam quibus Mutio Generali perscripsit Antistes ipse Giennensis Franciscus Martinius, à quo fuerant ibi collocati. „ Statio, inquit, Societatis, quam hic habemus, est admodum recens, sed ad commune civitatis bonum maximè necessaria. Cum enim duo tantum sint in ea Sacerdotes, concionibus, & ministeriis sacrorum, cæterisque, quæ Societatis propria sunt, quam plurimis hactenus saluti fuerunt, & pluribus in dies esse pergunt. „ Montilii noster concionator, cum vidisset inopi cultu sacrum viaticum ad ægrotos deferri, eaque de re publicè questus esset, movit civitatem, ut vectigal perpetuum constitueret pro stipendio quinque Presbyterorum, quorum unus in posterum prælato vexillo agmen assectantium duceret, cæteri conopeum supra Parochum, & divina mysteria sustinerent. In collegio Granatensi, licet tria essent jam sodalitia constituta, conditum est hoc anno quartum sub tutela Virginis ab Angelo salutatæ, eique adlecti viri civitatis honestissimi, quibus cordi esset, vel inter domesticas curas, ad perfectioris vitæ formam componi. Cordubensibus spectaculo fuerunt gymnasii nostri adolescentes, cum in magna aquarum penuria per urbem discurrerent onusti amphoris, quas aqua plenas ad publicas vinctorum custodias deferebant. Demum ex plerisque Provinciæ domiciliis itum est in sacras expeditiones, de quibus nihil amplius dicam, nisi feracissimas fuisse ejus frugis, quæ ex hujusmodi peregrinationibus obvenire solet. Nullibi tamen lætior collecta seges, quam in portu S. Mariæ. Capta fuerat à regia classe biremis Prædonum sex & triginta, per illa maria piraticam exercentium. Erant heterodoxi omnes. Quare cum essent supplicio afficiendi, placuit experiri prius, num fieri vellent Catholici. Vocantur è collegio nostro Gaditano Patres aliquot ad rem tentandam. Instant precibus & suasionibus Patres, at perdiu nullo successu. Repellebant illi cum magno contemptu preces, suasionibus nec aures dabant. Suus miseris illudebat error in tantum, ut pertinaciam haberent loco constantiæ, putarentque se, nisi à superstitione deficerent, Martyres fore. Patres, consumptis omnibus, quæ ad frangendam hominum pervicaciam occurrerant, ut in re prope desperata, ad B. Virginem se convertunt. Agebatur festum Virginis in cœlum assumptæ. Simul igitur in genua provoluti, rogant eam, atque obtestantur, ne quo ipsa die in cœlum subvecta fuisset, miseros istos detrudi sinat in tartarum. Exoratum est citius, quam sperarent. Vix precibus finem fecerant, cum Hæretici paulo ante inflexibiles, enimvero se, inquiunt, in eorum potestate esse, nec abnuere quominus Catholicis aggregentur: supplicium etiam in anteactæ vitæ piaculum libenter toleraturos. Sic omnibus Ecclesiæ conciliatis, expiatisque, tres & viginti supplendo classis remigio reservati sunt, tredecim tantum ex nocentioribus in patibulum acti, quorum mox cadavera oppidani funere quam apparatissimo extulerunt. Inter hæc vivere desiit Hispali in domo professorum P. Alphonsus Rodericius, auctor ubique celebratissimus aurei illius operis, quod inscribitur *de Exercitatione Perfectionis*. Qualis iste sit liber, nihil attinet hoc loco dicere: redditus quippe om-

135. Conversio aliquot Hæreticorum precibus impetrata.

136. Mors & elogium Patris Alphonsi Rodriguez.

omnium prope gentium linguis, piorum omnium manibus teritur, nec alius ferme est religiosam perfectionem profitentibus familiarior. De auctore scitè olim est dictum, quales ejus fuerint mores, satis ex ipso libro cognosci. Et fuerunt sanè digni tali ac tanto perfectionis magistro, religiosi, simplices, ab omni fastu atque arrogantia alieniſſimi. Magna illi cum Deo conjunctio, meditandi usus assiduus, in comprimendis animi motibus summa contentio. Ob singularem qua pollebat prudentiam tironibus instituendis adhibitus, munus graviſſimum aliquandiu in Provincia Toletana, postmodum in Bætica per triginta ipsos annos gessit, pari semper tenore virtutis, pari charitatis, & diligentiæ laude. Conjunxit Rodericius cum sanctimonia vitæ doctrinam non vulgarem, docuitque Monteregii morum Theologiam annis duodecim, tam secunda fama, ut ejus scripta passim doctiores exquirerent, ejus responsa Parochi ac Sacerdotes audirent tanquam oracula. Romæ Congregationi generali quintæ interfuit. Laboribus demum ac senio detritus, sanctè, uti vixerat, placidèque decessit VII. Cal. Martias. Natus erat Vallisoleti ante annos ferè nonaginta, quorum septuaginta exegit in Societate.

137. Res Sardiniæ. In collegiis Sassaritano, & Calaritano Patres utiliter laborant.

Hispanienſibus adnumeratur Provincia Sardiniæ, sociorum numero illa quidem inter provincias Europæ minima, sed laborum magnitudine, ac fructu, vix ulli secunda. Jampridem Patribus collegii Sassaritani grave onus imposuerat civium existimatio. Nam quia vulgo persuasum erat, eos demum vitam feliciter claudere, quibus ad bene decedendum auxilio esset Sacerdos Societatis, ut quisque ægrotaverat, evocabat continuò unum aliquem Patrum, quibus propterea vix per noctem licebat quietis, & à labore vacuis esse. Calari intra hunc annum duo, noſtris auctoribus, conflata sunt sodalitia, alterum sub invocatione Christi in cruce patientis, alterum sub patrocinio S. Restitutæ. Hujus posterioris instituendi occasionem sumpsit P. Franciscus Penna à sacris ossibus sanctæ Martyris, quæ diu ignota & occulta, nunc primum è suis latebris educta sunt. E collegio Calaritano missi in tractum Oleastrensem Sacerdotes duo, trimestri spatio oppida duo & viginti peragraverunt, labore quidem immodico, sed pari fructu. Incolis rara tunc erant ob situm regionis commercia cum aliis regni civitatibus, eoque rudiores incultioresque pleriſque Sardiniæ populis habebantur. Rarus apud eos usus sacrorum, crebra dissidia, factionesque. Adeo viluerat jurisjurandi sanctitas, ut in judiciis passim pejerarent, quantulacunque mercede. Multi mala mentis cogitata, & quamvis peſſimam peccandi voluntatem, nisi illam re ipsa exequerentur, sibi religioni non ducebant. Erant etiam qui confessionem piacularem criminum suppleri putabant stipe pauperibus data, aut sacrificiis. Hæc mala, & malorum semina pernicioſiſſima Patres ubique sustulerunt, longe aliis relictis moribus & institutis, quam quibus miserrimi mortalium insueverant. Accessit alia utilitas non tacenda. Parochi, sive incuria, sive inopia, Eucharistiæ mysterium in suis Templis non asservabant, ex quo sæpe consequebatur, decedere homines salutaris viatici expertes. Huic etiam incommodo, cui sæpe Antistites remedium frustra quæsierant, noſtrorum industria occursum est.

138. Fructuosa missio in tractum Olleastrensem.

De rebus Lusitaniæ nihil est in litteris hujus temporis magnopere memorandum, præter duo funera, quæ subjicio. Conimbricæ elatus est P. Joannes Correa, vir humanis sacrisque litteris in paucis excellens, sed religiosis virtutibus multo illustrior. Societati ab ipsa adolescentia adscriptus, patriam suam Villam regalem nunquam amplius revisere voluit, abstinuitque, dum vixit, omni cognatorum consuetudine usque adeo, ut eorum nec litteras interdum resignaret. Semel, cum ad Brigantinum collegium contenderet, impeditis aliis itineribus, transire coactus est Villa regali. Præteriit antelucanis horis, nullo consanguineorum salutato, ac ne viso quidem. Rexit plura collegia, bis Provinciam universam. Porro in Magistratu, invictam animi firmitatem cum religiosa prudentia conjungens, rationem domesticæ disciplinæ exigebat viriliter usque ad extremos apices, quamvis ob eam causam timeri posset interdum nonnulla poten-

139. Res Lusitaniæ. Obitus & elogium P. Joannis Correa.

tentiorum offensio. Hanc ajebat non esse pertimescendam, si caveri officio salvo non posset, nec legum nostrarum custodiam cujusvis externi cupiditatibus posthabendam. Adhuc junior, tegula ex alto lapsa, non levem accepit capite plagam, qua curata, dicitur factus exinde ingenio, quam esset antea, multo vividior. Obiit pridie Cal. Octobres, annorum septuaginta circiter. Corpus in domestico sacello seorsum à cæteris est conditum, qui honor apud nos viris duntaxat virtutis eximiæ haberi solitus. Eundem honorem retulit post duos ferè menses P. Antonius Moralius Madeirensis, frater natu minor Sebastiani illius Moralii, qui primus fuit Japoniæ Episcopus. Nulla est religiosæ laudis pars, quæ non in hoc homine eminuerit. Charitas eximia, summa demissio, studium orandi assiduum, obedientia ad omnes majorum nutus semper expedita. Levissimas quasque ordinis leges tam accuratè servabat, ut nullus illum in hac laude novitius vinceret, virum cæteroqui magnis in Societatem meritis, doctrina singulari, & cum doctissimis comparandum. Jussus fuerat summam philosophicæ disciplinæ scribere, quam deinceps unam Professores Conimbricenses suis auditoribus explicarent. At in ipsa operis meditatione luminibus repente orbatus, facere imperata non potuit. Eam tamen calamitatem in beneficii loco ponens, curas suas omnes ad altiora convertit, statuitque reliquo vitæ tempore uni sibi ac Deo vivere. Et nihilominus, quo licuit modo, perrexit usque ad extremum alienæ utilitati servire, confitentes audiens assiduè, nec minus domesticos quam externos ad omnem sanctimoniæ gradum consiliis promovens. Decessit Conimbricæ III. Cal. Decembris, magno sui desiderio, majori sanctitatis opinione post se relicta. Hactenus de Provinciis Europæ.

140. Et Patris Antonii Morales.

141. Res Provinciæ Goanæ. Goæ collegium transfertur in aliam sedem. Quæ fuerit transferendi causa.

Progredimur ad transmarinas, quas jam communi vocabulo Indicas appellamus, & narrationis initium ducimus ab urbe Goa, quæ Orientalis Indiæ primum quasi limen, & caput est. Eo porro de quo scribimus tempore, sedes erat Goa Provinciæ latissimæ, ut quæ, præter magnam Asiæ partem, in Africam exporrecta, Cafrariam quoque, & superiorem Æthiopiam complectebatur. Goæ igitur circa hoc tempus Societas non unis premebatur difficultatibus. Principio multos offenderat, quod nostri collegium S. Pauli ex ea urbis parte, ubi primum à Joanne Lusitaniæ Rege fuerat conditum, in aliam transtulissent. Causas tamen habuerant, non modo æquas, sed planè necessarias. Positum erat frequentissimæ juventutis domicilium ad radices exigui collis, cui inde palus adjacet iners, & angusto margine discluſa ab Oceano, inde planities depressa, ac fere semper uliginosa, ut in quam, pluviis omnia latè complentibus, influere solet ingens aquarum vis, ac lacunam limosi humoris efficere. Hinc in summis anni caloribus, quales sub torrida cœli plaga esse solent, pestiferi halitus, & aeris gravitas intoleranda. Hinc morbi crebri, & graves, corporibus præsertim nondum per ætatem satis firmis, & studiorum labore debilitatis. Nostrorum quidem certè juvenum vix erat, qui non per æstatem aliqua valetudine conflictaretur; & videbatur, nunquam ei familiæ melius fore, nisi aliò migraret. His ita se habentibus, visum Patribus traducere in illud ædificium Tirones, qui pro ædium magnitudine pauci, locari possent in parte noxiis vaporibus minus objecta, & vicissim collegii juventutem transferre in domum primæ probationis. Sita hæc erat in urbe media, & opportunissimo quidem loco; at prope alterius familiæ religiosos, qui gravem sibi futuram collegii propinquitatem obtendentes, irritati præterea, quod in proximo aliæ coemptæ fuissent ad excitandum externæ juventutis seminarium ædes, Matritensem aulam, & senatum Indicum querelis impleverunt, multisque nos difficultatibus implicuerunt. His molestiis, quas missus ad Regem Procurator feliciter superavit, accessit indignatio Goæ vehemens, ob desertam intempestivo tempore à nostris Insulam Madagascaris, de qua magna concepta spes erat, si missi ad eam Patres egissent, uti decuit, fortiter, & incœpto institissent. Est Madagascar, quam nunc Insulam S. Laurentii vocant, Insularum maxima, quas inter Æthiopiam atque Indiam alluit Oceanus. Adjacet Africæ è regione Cafrariæ, unde distat milliaria paulo amplius du-

142. Querelæ ob eam rem natæ, & mox compositæ.

143. Infelix exitus expeditionis in Insulam S. Laurentii.

ducenta. Nondum ibi ſedem fixerant Luſitani : id tamen & ſummè cupiebant, & ſperabant ſucceſſurum hoc tempore, fovente lætam ſpem Regis Fanzivani filio, quem habebant apud ſe veluti obſidem amicitiæ haud ita pridem contractæ cum Laurentianis. Nam cum ad auſtralem Inſulæ plagam appuliſſent Luſitani Negotiatores, exſcenſione facta prope Fanzivam, excepti fuerant à Rege præter ſpem amicè ac hoſpitaliter. At ejus filius admodum adoleſcens, dum peregrinam navim introſpicit puerili ſtudio, explicatis repente velis, abductus fuerat ab iiſdem negotiatoribus, & Goam avectus. Goæ puer, captus liberalitate Proregis Indici Hieronymi Azevedi, eruditus a noſtris, & baptiſmo conſignatus, nihil jam minus cogitabat quam patriam. Tamen, ſi revectus eſſet ad ſuos, ſpondebat, inclinaturum ſe Patris voluntatem, ut Luſitanorum non modò amicitiam, verum etiam religionem acciperet. Nemine dubitante, quin egregiæ indolis adoleſcens promiſſa præſtaret, Prorex quatuor inſtruit majoris alvei naves : navibus, præter claſſiarios, centuriam imponit militum, qui, ſi a Rege Fanzivæ daretur locus, ad ejus loci præſidium relinquerentur : Addit poſtremo quem dixi puerum, & Societatis quatuor delectos viros, ad religionem, quod erat expeditionis caput præcipuum, propagandam. Rebus ita comparatis, Goa ſolvit anno præterito claſſis, inter voces & vota civium fauſta omnia apprecantium. At nondum annus exierat, cum affertur nuncius, redire nulla re geſta naves, redeundi autem auctores fuiſſe Patres Societatis, quippe à Fanzivanis inclementer acceptos. Vix aliàs accidit Goæ, quod parem erga nos concitaret invidiam. Fremere omnes indignatione libera, & præ omnibus Prorex. Nec vero deerant, qui ſuam in alieno periculo conſtantiam jactantes, ſocordiæ criminarentur præclari operis deſertores, quaſi nihil fuiſſet quod à Rege Fanzivæ, aut ab incolis pertimeſcerent. Noſtri pudore oppleti, nec hiſcere audebant : tamen inauditos, ajebant, damnari non oportere. At Provinciæ Præpoſitus, nullam ſatis juſtam tam probroſi conſilii cauſam exiſtimans, nec audiendos cenſuit. Itaque Goam appropinquantibus ingreſſu urbis per internuncium interdixit, & mox omnes in diverſa loca Provinciæ relegavit, uno tantum excepto, qui contra aliorum ſententiam manendum cenſuerat, ſed plurium conſenſum magis improbare potuerat, quam non ſequi.

144. Invidia ob eam cauſam a noſtris contracta.

Illorum interim ſive ignaviam, ſive levitatem egregiè compenſabat aliorum virtus, qui in Cafraria inter ſexcenta pericula deſudantes, etſi toto quinquennio nullum, aut perexiguum feciſſent operæ pretium, non ideo inducebant animum, ut locum deſererent. Cafri, quod lingua gentis exleges ſonat, pars ſunt Æthiopum in illo Africæ tractu, qui à promontorio Bonæ ſpei per milliaria amplius ſeptingenta in latus Orienti obverſum excurrit. Hæc olim portio Imperii Monomotapæ, nunc Luſitano paret. Adjacet ei verſus orientem ſolem anguſto diſcluſa freto Mozambique, brevis Inſula, ſed Luſitanis peropportuna. Nam ex Europa in Indiam navigantibus multas præbet utilitates, ſive commeatus egeant, ſive tutæ ſtationis, ubi naves reficiant, aut ventorum opportunitatem opperiantur; nec mercimoniis inter Indos, Cafroſque, aliud toto illo Oceano aptius emporium eſt. Inſulam arce præmunitam firmo militum præſidio occupabant Luſitani, conſtituta ibidem ſede Præfecti, regiique Senatus, qui toti Cafrariæ præeſt. Hinc ingens loco facta frequentia, tum Luſitanorum, tum aliunde immigrantium. Soli deerant ad pietatem diſſeminandam Evangelici operarii, ſed non diu defuerunt. Anno labentis ſæculi decimo inducti ſunt Mozambiquem Societatis Sacerdotes ſex, præſide omnium P. Gaſpare Suario, qui, ut eò ventum eſt, videns ad rem divinam augendam utilius fore, ſpargi latè per Cafrariam ſocios, quam ſimul omnes degere Mozambique, ex illa ſodalium paucitate quatuor poſuit diverſis in locis ſtationes : primam Quelimani ad oſtia fluminis Cuames, trecenta & ſexaginta millia paſſuum a Mozambique : alteram in vico Sennæ, ad promontorium, cui nomen a Fluentis : tertiam in oppido Thetes, quæ eſt Luſitanorum colonia maximè mediterranea, in finibus Monomotapæ : quartam denique in ipſa Inſula Mozambiquenſi. Hæc Suarius, fa-

145. Societas Mozambiquem, & inde in Cafrariam inducta.

favente plurimum ejus consiliis Præfecto regionis Stephano de Athaide, viro probo, & nostri ordinis amantissimo, licet iisdem adversarentur aliqui de Societate, quibus solam insideri Mozambiquem placebat. Sic ergo divisi Patres, laborem suum ad omnem regionem derivabant, excurrentes ex illis quasi arcibus ad circumpositas plagas, nec interim curam Lusitanorum militum negligentes. Sed quod pertinet ad indigenas, parum admodum proficiebant. Cafri ingenio rudes, cultu barbari, & nedum externis, sed sibimet ipsis invicem insociabiles, ut multum illicerentur cunctis benevolentiæ signis, aut non credebant se Patribus, aut eorum doctrinam aspernabantur. Ipsa autem regio, præter incolarum ferociam, situ squalida, & cœli gravitate insalubris, nostris alio victu, aliaque cœli temperie uti assuetis, uberem patientiæ segetem subministrabat. Perstabant nihilominus tot inter angustias Patres magna constantia, pergebantque sterile solum colere, animum sustentantes meliorum temporum spe. Detinebantur etiam charitate paucorum, quos jam baptismo initiatos æquum non erat sacrorum ministerio destituere. Nec interim habitantibus Mozambique Sociis adversa defuerunt. Stephano de Athaide successor venerat longè aliter ac ipse affectus in Societatem. Is cum accepisset à Rege mandata, ut quasdam veteris ædificii parietinas dirueret, propterea quod Batavis ad everberandam tormentis arcem ex adverso stantem pro aggere fuerant, Regia jussa laxius interpretatus, domum quoque nostram parietinis adhærentem disjecit. Spoliati tecto Patres cogebantur, aut excedere Insula, aut vitam ærumnosam agere sub tabernaculis. Hoc alterum, quocunque suo incommodo, maluerunt.

146. Sociorum steriles labor in Cafraria.

147. Gravis jactura domicilii Mozambiquensis.

Dum hæc ibi gerebantur, Æthiopia (illam dico superiorem, quam Abissini incolunt) theatrum ingens rerum aperuit, initio quidem lætum, sed exitu luctuosum, ac demum Societatis sanguine cruentatum, quod nobis in decursu annalium scribendi materiam amplissimam dabit. Rerum potiebatur hoc tempore in Æthiopia Imperator Seltan-Seguedus, vir cunctis regnandi artibus excultissimus. Exclusus per vim ab Imperio, quod erat illi sanguinis jure debitum, fortunis spoliatus, quæsitus ad vincula, vitam, & libertatem, partim fuga, partim fida clientum manu tutatus fuerat per annos octo circiter, quo spatio temporis inops, atque exul, nusquam stabili sede, spe semper incerta, per silvas, & ardua montium erraverat; hoc dignior meliore fortuna, quod adversam fortiter tolerabat. At tandem prælio victor qui causa vincebat, & Imperium sublato æmulo consecutus, talis ad solium accesserat, ut nullam in eo laudem imperatoriam desiderares. Constantia promissorum, liberalitas in amicos, clementia in hostes, & quædam haud indecora Principi popularitas, propria ejus erant ornamenta. Idem ingentium curarum & capax, & patiens. Idem justitiæ tenax cum primis, & æque nescius injuriam facere, ac inultam pati. Animo supra opes elato, potior donandi, quam habendi voluptas erat. Itaque in bellis, quæ plurima gessit, labores & pericula cum milite, spolia inter milites dividebat. Tot dotibus accedebat Religio vera, quam a nostris oblatam suscepit, & post annos amplius mille in Æthiopiam quodam quasi postliminio revocavit, futurus propterea inter Principes clarissimæ famæ, nisi quæ pulcherrimè cœperat, in extremo vitæ corrupisset. Hoc quidem tempore in rem Catholicam egregie animatus, Patres Societatis complectebatur incredibili benevolentia, habebatque in honore ac pretio, quippe veritatis doctores in Æthiopia unicos, & exstirpandis erroribus sibi divinitus datos. Tantum, ad continendos in fide populos, eosque ad obedientiam Romani Pontificis adigendos, præstolabatur subsidia militis Lusitani, quæ haud ita pridem per litteras a Rege Catholico flagitaverat. Lætissima demum erat rerum facies in Æthiopia, cum appareret, nullam esse Principi curam religione potiorem. Præclaris ejus consiliis favebant nonnulli procerum, maximè verò frater ejus junior Cela-Christus, vir bellica laude celebratissimus, in quo, præter regiam agnationem, virtutes eminebant omnes, quibus claritas generis illustratur. Erant Societatis operarii in Æthiopia numero pauci, sed egregii omnes, & impigri, in quibus P. Petrus Paezius, cum

148. Status rerum in Æthiopia. Qualis ibi regnaret hoc tempore Imperator.

149. Nostris, & Religioni Catholicæ impensè favet.

usu

usu rerum Æthiopicarum, tum rebus gestis, & magnis in rem Catholicam meritis eminebat. Tres habebant diversis in locis stationes, unam Fremonæ in Regno Tigræo, Gorgoræ alteram in Dambeano, tertiam Colelæ in Gojamensi, erantque in his totidem instituta juventutis seminaria, ubi Lusitanorum filii, ac multi præterea indigenarum pietate, & litteris instituebantur. Imperator Cogæ cum tota Regia considens ad mare Dambeæ (hoc nomine Æthiopes vocant ingentem lacum, quem Nilus interfluit) Patres ad se subinde evocabat Gorgora, Paezium præsertim, ut cum illis communicaret quæcunque ad religionis causam pertinerent: quorum colloquiorum is erat plerumque exitus, ut nova semper, & maximè salutaria inirentur consilia ad convellendos errores, & fidem Catholicam instaurandam.

150. Socii in tribus stationibus collocati rem Catholicam egregie juvant.

Neque tamen hæ Patrum excursiones ad aulam periculo vacabant. Cum enim eluviones terrestria itinera clauserant, ire cogebantur per lacum parvis lintribus, qui cujusmodi sint nosse, non arbitror legentibus ingratum fore. Naviculæ sunt admodum exiguæ, quas non ex tabulis, ut nos, sed ex quodam contexunt genere fruticis, ad modum paleæ, cujus fertilis est ora lacus. Hujus nimirum fruticis culmos aridos, densatosque tigno infigunt tereti, & oblongo: infixos hinc inde adducunt, vimine constringunt, attolluntque in modum scaphæ, non sine specie puppis, & proræ, sed alveo peranguste. Levissima sunt ejusmodi actuariola, nec aguntur nisi remis, meris videlicet virgis sine parmula, quibus navicularii ex utroque latere fluctus verberant. Frangi mergive lembos adeo leves agilesque, vix contingit. At nisi vectores utramque partem aptè librent, aut non æqualiter collocata sint onera, altero latere vel tantillum præponderante, linter evertitur, quæ frequentissima est naufragiorum causa. Est deinde omni procella formidolosius in illo lacu monstrum, quod Gummarim Indigenæ, Lusitani Hippopotamum appellant. Animal quadrupes, mole corporis prope Taurum, crura habet brevissima, pedes quadrifariam fissos, armatosque ungulis quatuor. Venter belluæ latior quam longior, rigidum & breve collum, caput specie prorsus informi; depressum quippe, ac setis hirtum, equinis auribus, simis naribus, rictu immani, qui hiando tres pateat palmos. In dentibus præcipua feri vis. Superioris ordinis duo, ut in apris, acuti, & recurvi, crassitie quatuor digitorum, longi circiter sesquipalmum. Ex brevioribus nonnulli octonos digitos longi, ferè ternos lati. Toto corpore setis riget, cute admodum crassa, mollissima tamen, & cuivis telo penetrabili. Fremens sonum edit hinnienti similem. Qui belluæ carnes gustarunt, negant differre à bubula. Narrabant Patribus indigenæ, genus hoc animalium esse in lacu frequens, & in plures quasi greges distribui: diem agitare in aquis, nocte in proxima camporum ad pastum egredi, & nisi arceantur, certam segeti ruinam importare. Sed facilem esse arcendi modum, vel aggestis circum sata lapidibus ad altitudinem cubiti, vel ignibus proximè dispositis; nam nec septum transilire ob crurum brevitatem posse, nec audere ad ignem propius accedere. Sed quæcunque de his illi narrarent, animal est utrobique pertimescendum, & in aquis maxime: Fertur enim in parva illa navigia impetu ferociissimo, anterioribus unguibus apprehensa subvertit, effusosque in aquam vectores dentibus discerpit. Quæ pericula ut vitarent Patres, duabus plerumque utebantur naviculis, legebantque quam proximè poterant littus, longo circuitu. Monstrum viderunt aliquando, semel impetiti ab eo sunt, sed vocato Numine, periculum evaserunt.

151. Cujusmodi naviculis utantur Æthiopes in Lacu Dambeæ.

152. Quale monstrum sit Hippopotamus, & quam frequens in illo lacu.

Per hæc vitæ discrimina viam quærebant nostri, qua tandem Catholicam fidem, & cum Romana sede concordiam Æthiopiæ restituerent. Sed quamquam præclaris eorum cœptis faveret impensè Imperator, adversarii non deerant numero & viribus prævalidi, quos nec ipse Rex irritare posset impune. Principem in his locum dignitate & potentia obtinebat Simon Abuna, id est sacrorum summus Antistes. Abunæ se comites & fautores adjunxerant Monachorum plerique, quorum est in Æthiopia ingens numerus; natio hominum imperitissima, metuenda tamen, quippe auctoritate plurimum valens apud populum, superba,

153. Abuna gentis Antistes, aliique, præsertim Monachi, fidem Catholicam infectantur.

perba, audax, & ciendis turbis idonea. Demum Catholicos aperte infectabantur Imperatoris frater Emana-Christus; tum ejus gener Julius Tigræorum Prorex, vir ille quidem bello egregius, sed ob insanam potentiæ cupiditatem dudum Principi ac socero suo infensus: postremo Caslous, præpotens Eunuchus, regiæ domus Præfectus. Hi cum viderent, Imperatorem à sententia Romanæ fidei amplectendæ abduci nullo pacto posse, de illo perdendo conspiraverunt. Primum seditioni fomitem dedit Abuna, gentem inflammans veterum religionum obtentu. Nuper in gravissimo totius regni conventu cum nostris disputare ausus, victusque rationum momentis, damnaverat errorem Eutichetis, & Dioscori, & duas in Christo naturas palam admiserat. Nunc facti pœnitens, quicunque duas in Christo naturas agnoscerent, eos pro potestate, quam sibi ajebat à Principibus Apostolorum traditam, anathemate percussit. Commotus insolenti facto Imperator, denuo Cleri cœtum indixit apud se, ut in amplissimo consessu Procerum, ac Monachorum inconstantiæ rationem quæreret ex Abuna; tum etiam ut, re in communi deliberata, dissidium religionis finiret. Affuere cœnobiorum Præfecti cum Monachorum doctissimis. Affuit præ cunctis Abuna, sed cum eo comitatu, ut intelligeretur, non ad differendum, sed ad pugnandum venisse: tot undique exciverat suarum partium Monachos, non scientia, sed audacia timendos. Omnia ex tumultu magis, quam rite atque ordine acta sunt; apparuitque hic quoque, quod sæpe alias, hæreticos ad publicè disputandum ita comparatos accedere, ut cum errorem suum revinci senserint, in eo pertinacius obfirmentur. Principio rogatus ab Imperatore Abuna, cur sententiam mutasset? diserte negavit sibi unquam excidisse, ut duas in Christo naturas diceret. Quam mentiendi audaciam non ferens Princeps: Itane, inquit, his coram dictum negas, quod ex te omnes audierunt? Simul adstantes Catholicos antestabatur, an non illum audissent, cum affirmaret, duas in Christo naturas admitti oportere? Ad hæc homo effrons, neminem, ait, testem esse idoneum contra se: suspectos omnes, omnes esse intestabiles. Idem ex composito pronunciarunt Judices, quos deligi voluit Imperator, ut de testium exceptione cognoscerent. Ventum erat ad præcipuum controversiæ caput. Duplicis naturæ dogma differebat Cela-Christus ea perspicuitate, & vi, cui resisti non poterat. Succlamatum est ex adverso, non debere quæ diceret, vel audiri, vel refelli: quæ Dioscorus tradidisset, pro certis retinenda: vetuisse sibi Dioscorum æterno anathemate, ne Leonis doctrinam audirent. Tum sermone turbulento, & inconditis vocibus, conversi ad Principem, procaciter postulant, ut intercisis litibus, velit jubeat, solam Dioscori fidem, decem jam & amplius sæcula vigentem in Æthiopia, sartam tectam servari, nec Abissinos cogat, relicta Patrum religione, duos Christos cum Nestorio, vel quod deterius, duos cum Ethnicis habere Deos. Quo facto, aliqui Monachorum manipuli, egressi in castra circumposita, & per militum contubernia concursantes, miscent omnia vocibus seditiosis: adesse tempus oppignorandi pro pietate vitam, exemplo Martyrum: certandum adversus hæresim Nestorianam, moriendum, si res ita postulet, pro patrio dogmate. Affertur inter hæc Principi nuncius, tristia omnia imminere, milites seditionem moliri, parum abesse, quin à signis abscedant. His rebus cognitis P. Paezius, qui aderat in consessu, videns negotium versari in ancipiti, nec tales esse vires Imperatoris, ut legem dare nolentibus posset, auctor illi fuit, ut continuo cœtum dissolveret, in integro relicta re, cujus gratia fuerat convocatus. Nam coactæ in unum, & concitatæ multitudinis primos impetus esse prævalidos: minui tamen sensim, ac tolli penitus ejus vires, cum audaciam, quam multi sibi invicem fecerant, singulis adimit solitudo. Visa hæc Imperatori haud minus utilia, quam vera. Quocirca Monachos tumultuantes admonuit leniter, ut monumenta antiquitatis diligentius scrutarentur, mox pacatos dimisit in suas domos. At eorum post hæc odium adversus Regem exarsit impotentius. Audaciores faciebat favor multitudinis, quæ ad tuendas avitas religiones plus nimio incensa videbatur. Abuna,

154. Abuna Catholicam veritatem profitentes anathemate ferit.

155. Imperator Conventum Monachorum indicit.

156. Abunæ insignis audacia contra Principem.

157. Monachi dogma Catholicum respuunt per tumultum.

158. Et milites ad seditionem sollicitant.

159. Imperator Cœtum dissolvit re infecta.

na, homo sanguinarius, & pro hæresi Alexandrina præceps in omne scelus, ea populi consternatione uti statuit ad publicum parricidium, multosque potentiorum illexit, ut coirent infandi sceleris societatem adversus Regem, & se duces rebellioni præberent. Sed quemadmodum hæc omnis machina in suum reciderit auctorem, libro proximo demonstrabimus.

160. Acta Sociorum in Imperio Mogolico usque ad hoc tempus.

Ex Africa convertimur nunc in illam Asiæ partem, quæ inter Indum & Gangem continetur, & magni Mogoris Imperium dicitur: nam & hunc amplissimum terræ tractum excolebant Goanæ Provinciæ operarii. Jam ante annos aliquot domicilium, & sacram ædem habebat Societas in duabus Mogolici Regni præcipuis urbibus, Agræ, & Lahoriæ. Sociis ibi considentibus, & Christi amplificare cultum studentibus, præerat P. Hieronymus Xaverius, magni Xaverii Indiarum Apostoli fratris filius non degener, qui in cultura Mogolum, multis exanthlatis laboribus, consenuerat. Regnum obtinebat Selimus Jehanguirus, Princeps hactenus à Christiana religione adeo non alienus, ut imo nulli esset dubium, quin eam aliquando vellet amplecti. Nam & nostris amicissimum se præbebat, & iisdem regio diplomate potestatem amplissimam fecerat aggregandi Christianis quoscunque possent; & Mahometanorum, Ethnicorumque, qui ibi plurimi, superstitiones & fabulas ex æquo contemnebat; ac demum, ne qua subesset de sua voluntate suspicio, duos regiæ stirpis adolescentes, quos ut proprios alebat liberos, ultro tradiderat Patribus baptismo initiandos, educandosque Christianorum moribus, & institutis. Ex tam secundis initiis læta, ac fausta omnia sperabantur; sed dissimilis fuit exitus: magna autem rerum inclinatio hoc anno facta. Jehanguirus, seu non bona fide egisset usque ad hoc tempus, sive Christianæ legis difficultate deterritus mentem mutasset, ex improviso duos reposcit, quos dixi, adolescentes, & redire ad Mahometem jubet. Inconstantiæ non aliam obtendebat causam, nisi negatam Lusitanis à Prorege Indiæ facultatem ut filias suas Mogolibus jungerent. Cum esset ob eam rem male erga Proregem Indiæ animatus, alia nescio quo fato suborta est multo gravior offensio, quæ Societatem, & rem Christianam ultimum in discrimen adduxit. Præfectus Lusitanæ classis myoparonem Mogolensium negotiatorum mercibus onustum interceperat, propterea quod, contra jus Lusitanorum, ex Emporio Mocæ recta Cambajam tenderet. Jure an injuria captum esset, navigium cum præda reposcebat Rex Mogolicus: negante autem Prorege Indico se redditurum ex æquo & bono, bello repetere statuit. Hinc Patrum turbata tranquillitas, & progressus fidei plurimum retardati. Rectè enim existimans Rex, non posse se Proregi Lusitanisque ægrius facere, quam si contumelia Patres, religionem injuria afficeret, hinc ferale bellum exorsus est. Erat apud eum summè gratiosus, quem supra nominavi, P. Xaverius. Hunc ab se Goam dimittit, legatum veluti suum, & sequestrum pacis; simulans experiri velle, an talis viri auctoritate confici negotium sine armis posset. At proficiscentem, nihilque suspicantem minus, in ipso itinere detineri jubet per Prætorem Cambajæ: eodemque tempore, litteris ad Prætores regiarum urbium Lahoriæ, & Agræ datis, Patrum Ecclesias obserari, Patres ipsos adigi in exilium imperat. Nihil distulerunt Prætores jussa facere, Lahorienses præsertim, ferox ingenio vir, & secta Mahometanus. Involat confestim in domum Societatis cum satellitum manu, Patres Antonium Machadum, & Franciscum Corsium nihil tale metuentes occupat, exturbat domo, & cum insigni verborum contumelia excedere oppido jubet. Idem nihilo segniùs facturus erat Agrensis cum P. Josepho de Castro. At homo non adeo immitis facilè se exorari passus est, ut proferret nonnihil exilii diem: quo spatio interjecto Castrius Xaverium de re tota per cursorem celeriter submissum admonuit; ille autem per amicos, quos habebat in aula plurimos, obtinuit à Rege, ut saltem Agrensi domicilio parceret. Manst itaque Agræ Castrius, eodemque mox venire permissum Machado, & Corsio, quoad dissidia cum Lusitanis orta componerentur. At enim hæc acerbiùs crudescebant in dies. Goæ cum multa fuisset deliberatio de placando Mogole, qui ad pacem inclinatu-

161. Rex magni Mogoris irascitur Lusitanis. Quæ fuerit offensionis causa.

162. Vexantur Patres, & suis domiciliis per vim exturbantur.

163. Bellum inter Lusitanos & Mogoles nostrorum interventu componitur.

naturus putabatur, Prorex Azevedus ire maluit in eorum sententiam, qui speciosa utilibus præferentes censebant, esse è dignitate nominis Lusitani bellum minanti arma potius offerre, quam pacem. Classe igitur quam potuit instructissima in Cambajam solvit Prorex, paratus, si hostis vim faceret, litem ferro decernere. Et fortè non sine multo partium sanguine pugnabatur, nisi nostri interveniissent. Secum egerat Azevedus P. Emmanuelem Pinheirum, spectabilem canitie virum, & rerum Mogolicarum longo usu peritissimum. Huic se Xaverius adjunxit. Cum ambo mentionem pacis intulissent, leges propositæ sunt Lusitanis haud minus honestæ quam utiles, quibus utrinque acceptis, flamma belli jam prope erumpentis resedit. Lahoriæ, Agræque pax est publicata. Utrobique redditæ Patribus ædes pristinæ, & jus domicilii, quale antea fuerat, restitutum. Detractum tamen de regia in eos liberalitate plurimum, quodque gravius, conceptæ de Jehanguiro spes eversæ penitus, & extinctæ. Jam de sequendo Christo barbarus nec verbum pati, qui id sæpe antea se facturum promiserat: jam nullam religionem malle, quam Christianam. Utque ita fieri solet, ut Principum exemplis populi non minus quam imperiis ducantur, civium etiam pars multo maxima a nostris sacris incredibiliter abhorrere. Deliberabant propterea nostri, an non expediret solum illud Evangelicæ sementi contumax omnino deserere. Sed vicit sententia, quæ locum relinqui vetabat, ne qui ibi erant Christiani fere quingenti, sacrorum ministerio destituerentur.

164. Nostrorum & religionis res in deterius ruunt.

165. Res Provinciæ Malabaricæ. Status religionis inter Thomæos sub Antistite Francisco Rozo.

Goanam Provinciam excipit Malabarica. Hujus intra fines ingens est Christianorum numerus, quos Lusitani a locis quibus habitant Montanos, ipsi verò se à S. Thoma Apostolo, quo auctore, & Parente gloriantur, Thomæos nominant. Gentem ab hæresi Nestoriana, & a Babylonico Patriarcha haud ita pridem abstraxerat vir inclytæ famæ Alexius de Meneses Goanus Archiepiscopus, receperatque in obedientiam Romani Pontificis, obligata populorum fide, nunquam futuris temporibus habituros pro Episcopo, nisi quem designasset Lusitaniæ Rex, Romanus Pontifex instituisset. Primus post hæc Thomæorum Antistes fuerat renunciatus noster Franciscus Rozus, qui cum aliquandiu veteri Decessorum more consedisset Angamalæ, expertus postmodum, ob assidua inter Regulos circumpositos bella, nullum ibi tempus esse ab armorum tumultu, vel metu vacuum, impetrato assensu Pontificis Maximi, Sedem Archiepiscopalem transtulit Cranganorem, munitam urbem, & Lusitanis obnoxiam, unde Archiepiscopus Cranganorensis appellari cœpit, quo semper nomine a nobis in posterum designabitur. Hæc tametsi fusè prosequatur Juvencius in quinta parte, leviter indicata hoc loco volui, quia lucem dicendis in decursu annalium afferunt. Jam ergo Rozus, pacata circa se omnia, ac tuta videns Cranganore, adjecit animum, quantumvis pauper, ad constituendum ibi collegium Societatis, quod pridem inchoatum, sed sine certa domo, ac nullo penitus censu fuerat. Contulit in hunc usum quæcunque habebat. Agrum coemit soli per quam frugiferi prope arcem, ad sustendandos Patres: fundum ubi collegium inædificaretur nostris addixit; nec verò aliam conditionem imposuit, nisi ut victuri ibi Patres cura præcipua in Thomæorum salutem incumberent. Id unum Præpositum Generalem, id Provinciales sanctè enixèque obtestatus est. Quam æquissimam legem ut impleret Præpositus Provinciæ P. Gaspar Fernandius, dedit jam tum Antistiti viros religionis studio flagrantissimos, ac præ cæteris Patres Joannem Mariam Campora, & Joannem Sosa, par hominum insigne, qui ab ipso fundati collegii initio totam obire diœcesim aggressi, anno uno duodeviginti Thomæorum civitates lustraverunt. Non exequar per partes, quid in singulis ubique locis gesserint, ne sim prolixior. Non tamen prætermittam tacitus, quod Calicolani factum comperio. Erat omne oppidum privatorum inimicitiis scissum in partes, & maxime turbulentum. Progressus ad concionem frequentissimam unus Patrum, narravit prius S. Joannis Gualberti celebre exemplum, perrexitque mox de condonandis injuriis multa appositè diserteque dicere. Sensit ex vultu oculisque audientium, alte in omnium animos penetrare orationem. Institit con-

166. Fundatur collegium Cranganorense. Primi ejus fructus.

167. Multorum dissidia in uno oppido feliciter extincta.

contentiore voce, ac duos ex primoribus ira inveterata discordes compellans nominatim: Prodite, inquit, in medium vos: abjicite aliquando funesta odia, & vobiscum invicem in gratiam redite. Crederes Dei vocem fuisse. Exiliunt ambo, in mutuos amplexus ruunt, osculantur se se. Gestiebant lætitia cives in tam jucundo, & insperato spectaculo. Cum ecce tibi alii duo, & paulo post alii plures similiter alter alteri pacem & amplexum offerunt, usque ad viginti hominum paria. Fuit ex eo numero qui Regulo sæpe antea roganti ut simultates finiret, semper obstinatè restiterat. Ei nunc exprobrabat Præfectus urbis, quod externi hominis pauca verba pluris apud eum fuissent, quam tot Principis suasiones, & preces. Id minime mirandum esse, respondit; neque enim paris periculi fuisse in ea re voluntatem Principis, & Concionatoris monita aspernari: ab altero, præter exilium, nihil habuisse quod timeret: ab altero propositam sibi fuisse divini Numinis offensionem, & pœnam sempiternam. Cæterum tantam Patribus auctoritatem conciliabat, cum perspecta morum integritas, tum etiam opinio quædam, quæ latè pererebuerat, vim illis cœlestem esse ad pellendos morbos, aliaque supra naturæ usum patranda. Nec erat opinio prorsus imprudens. Solebant Patres decerptas ex Evangeliorum codice sententias exarare parvis in schedulis, easque poscentibus distribuere, præsidio futuras videlicet adversus artes maleficorum, aliaque infortunia. Schedulas Christiani argenteis inclusas laminis circumligabant brachiis, gestabantque perpetuò, ac sæpe in desperatis rebus utiles, præter omnem humanam opem, experiebantur. Ipsi, quod magis est, Ethnici interdum, ad hujusmodi schedularum contactum, valetudinem jam conclamatam recuperabant. Hinc apud vulgus Patrum existimatio incredibilis. Hinc ad eos crebri concursus, & tanti, ut vix possent omnibus satisfacere.

168. Curationes morborum supra naturæ vim factæ, nostris auctoritatem conciliant.

Ad australem Malabaricæ Provinciæ partem pertinebat hoc tempore Ceylanum, Insularum circa Peninsulam Indicam adjacentium maxima, quam multi putant illam esse tanti apud antiquos nominis Taprobanam, idest terram deliciarum. Opinioni fidem facit cœli mira temperies, ubertas soli, & omne genus deliciarum, quas ibi perhibent sponte nasci. Sed utcunque sit de hac re, inducta fuit Societas in Ceylanum ineunte sæculo de quo scribimus, auctore, quem alibi nominavimus, Hieronymo Azevedo, nostri Ignatii Azevedi Martyris germano fratre, qui dominantes ibi Regulos armis feliciter insecutus, pacavit ad extremum Insulam, & Regi suo subjecit. Borealem regionis partem Societas excolebat, australem oppositam Franciscani: sic enim præscripserat Episcopus Coccinensis, ne qua inter duos ordines contentio oriretur. Columbi, quæ arx est Lusitanorum præcipua, confederant initio nostri. Inde mox in interiora progressi, stationes collocaverant Chilai, Caymelæ, Mandapæ, & Mategamæ, quibus in locis cum nulli essent ante Patrum adventum Christiani, jam superstitionis vix reliquiæ supererant. Itum quoque in Cardivam, brevem Insulam, æstuario potius quam freto divisam à continenti, ac tribus diversis locis erectæ Ecclesiæ, dissipati errores, multi mortalium ad Christi gregem traducti. Sic in illa terræ plaga perrexerant nostri divinam Religionem augere usque ad hoc tempus: cum Cingalarum (ita Ceylanenses vocant) fœda defectio præsentem laboris successum, & spem futuri non nihil retardavit. Haud obscura præluxerant tumescentis rebellionis indicia; nec ignorabant Lusitani, indignantibus externa imperia populis, non animum ad rebellandum deesse, sed Ducem, quem non extiturum aliquando in tanta Ethnicorum multitudine, vix videbatur credibile. Extitit nunc, & temporius quidem, quam primi ejus conatus caveri potuerint, aut comprimi. Signum rebellionis sustulit vir conditionis infimæ, cui hominum fere quinque millia momento se aggregarunt. Discurrebant huc illuc perduelles quasi lymphati, vastabant oppida, expilabant domos, omnia tumultu, rapinis, cædibus miscebant. Venerant eorum circiter quinquaginta Mategamam, ubi simul degebant nostrorum Patrum duo, Joannes Metellus, & Ludovicus Matthæus Pelingottus, hic loci Pastor, ille hospes. Cæteris ad

169. Status rerum in Ceylano usque ad hoc tempus.

170. Ceylanensium seditio contra Lusitanos.

171. PP. Joannes Metellus, & Matthæus Pelingottus crudeliter interfecti.

ad diripiendas ædes oppidanorum dispersis, pauci recta provolant ad Ecclesiam, & nuntiari Patribus jubent, adesse missos à Prætore nuncios, qui litteras ad eos, & nescio quæ mandata perferrent. Patres quod erat minimè suspicantes, egrediuntur nullo metu. Poscebat litteras Pelingottus, cum loquentem invasit qui propius aderat sicarius, transfixitque, adacta in pectus lancea. Adrepsit ille semianimis ad crucem ex adverso ædis erectam, ubi dum genibus nixus Jesu nomen inclamat, eum barbari iteratis ictibus confecerunt. Metellus, tentata nequidquam fuga, ubi sensit non posse se hostes a tergo instantes evadere, procubuit in genua, necem excepturus fortiter, & lancea similiter confossus jacuit.

172. Odio Religionis peremptos Lusitani credunt, nec immerito.

Religionis, an gentis odium rebelles ad tantam immanitatem impulerit, haud satis constat. Patres fidei causa necatos Lusitani credidere, quam opinionem affirmare visa latronum insignis impietas. Patrata enim cæde, Ecclesiam, & sacra omnia furentium more diripuerunt, aras subverterunt, Christi crucifixi signum fœde mulctaverunt, demum capita interfectorum, sive ad Christianorum terrorem, sive ad religionis ludibrium, pro foribus templi hastilibus infixa reliquerunt. Corpora piè collegerunt Lusitani, ac tunc quidem in loco ubi fuerat Ecclesia condiderunt sine splendore ac pompa; sed melioribus postea temporibus Columbum honorificè deportarunt. Pelingottus gente Italus, natus erat Sorbolongi, in oppido Diœceseos Forosempronienſis. Metello patria fuerat Lusitaniæ pagus, cui Bonoviridario nomen, in ditione Præpositi Cratensis. Erant ambo in ipso robore ætatis, & Cingalarum linguam apprime callebant. Incidit eorum mors in diem sextam Decembris. Jam vero hoc Ethnicorum motu hæsit paululum in Ceylano promulgatio Evangelii. Sed mox seditione compressa, & pacata iterum Insula, cursu quo cœperat, læto admodum, ac felici progressa est. Interim cognoscere licuit iram læsi Numinis manifestam in præsenti impiorum pœna. Lusitani, contractis omnibus copiis, bellum internecinum rebellibus inferebant; sed dum prælium committitur, obruebantur numero, & terga dabant. Fugientibus, nescio quo casu, objicitur illud Christi crucifixi signum, quod barbari, ut supra docuimus, indignè violaverant, adhuc retinens illatæ contumeliæ notas. Ea species, mirum ut omnibus indignationem moverit, & quantum addiderit audaciæ, ac virium. Primus omnium redit in aciem nobilis Centurio Emmanuel Correa, vincendum clamans, aut pro Christi gloria moriendum. Sequuntur ejus voce & exemplo incitati cæteri milites, prælium redintegrant ferocia incredibili; donec, supplente numerum virtute, seditiosos jam victoria exultantes cum magna occidione fuderunt.

173. Rebelles insigni clade attriti pœnas impietatis luunt.

174. In Regno Bengalæ omnia ad interitum properant.

Rebus in hunc modum alternantibus in Ceylano, in regno Bengalæ, quod est circa Gangis ostium, itemque in Insulis, quas Molucas vocant, quousque Malabaricæ Provinciæ fines orientem versùs porrigebantur, omnia periere. Nihil jam Lusitanis, nihil religioni erat reliquum in regno Bengalensi, præter munitissimam quamdam arcem, in finibus regnorum Arracanensis & Peguani sitam, cui Siriæ nomen, & Sundivam, insulam brevi freto diremptam à continenti. Cætera paulatim ademerant Reges, qui plures, & validi in diversis ejus terræ oris imperitabant. His tamen stantibus, multum adhuc supererat spei. Portum efficit Siria, scopulorum objectu tutum. Arcem imposuerant Lusitani lapideis munimentis instructam, qua Reges proximos, tanquam fræno, continerent. Sæpe Rex Arracani, conjunctis cum Rege Tangi viribus, arcem terra marique obsederat, sed irrito semper conatu. Locum obtinebat pro Rege Lusitaniæ Philippus de Britto, lectam militum manum in præsidio habens. Aderant Societatis nonnulli Patres, & collectum Christianorum gregem non exiguum sedulò custodiebant. Cum Avæ Rex, omnibus quibus potuit viribus ad arcem exscindendam coortus, nactusque præsidiarios numero pauciores, & victoriis ipsis plurimum debilitatos, post obsidionem aliquot mensium, eos ad deditionem coegit. Captis omnibus, Brittum barbarus palo infixum extulit in editissimum propugnaculum, & misero in tam atroci supplicio crudeliter illudens, velle ajebat eum ibi esse, unde suam illam arcem habere subjectam oculis, & me-

175. Expugnatur à barbaris Arx Siriana, nostri in servitutem abducuntur.

melius in posterum custodire posset. Reliquam multitudinem, quatuor fere millia Christianorum, Avam in servitutem abduxit. Inventi in hoc numero Patres Didacus Nunnius, & Emmanuel Fonseca. Sed prior ærumnis captivitatis confectus decessit in ipso itinere. Alter post annum scribebat Goam ad socios, se jam Avæ mitius haberi, frui libera facultate agendi cum captivis, in iis excolendis consolandisque operam non inutilem ponere: se denique alia re non egere, nisi instrumento sacrificali, quod properè ad se mittendum curarent; redimi enim, quamdiu tantus ibi detineretur fidelium numerus, omnino nolle. Sed ut redeam ad rerum seriem, paulo post Sirianæ arcis excidium, etiam Sundiva collapsa est. Hanc nuper ex manibus barbarorum receperat, ac suam fecerat nobilis Lusitanus Sebastianus Gonsalvius. Adjunctis enim sibi aliquot suæ nationis hominibus, cum instituisset in maritimas illas oras armato lembo prædabundus excurrere, opes in dies augens ex præda, eas brevi collegerat vires, quibus occupare Sundivam potuit. Potitus Insula Gonsalvius, ut novæ ditionis initia religione firmaret, eò Societatem reduxerat, attributa sede pristina tribus nostrorum, qui colligerent Christianorum reliquias, & fidem nondum planè abolitam restituerent. Sic Lusitana, sic Christiana res stabat in illa Insula: cum Gonsalvii potentia in dies formidolosior finitimos excivit Reges, ut in ejus perniciem vires & arma conjungerent. Non ille propterea desponsebat animum, scopulis frætus scilicet, nativis loci propugnaculis, & suorum virtute. Sed tandem, commisso parum prosperè navali prœlio, cum amisisset classem, nec Insulam, ob terrestium virium paucitatem, tutari posset, loco cedere coactus est. Excessere pariter nostri; atque hoc uno casu, Lusitanorum æquè ac Societatis res in sinu Gangetico penitus conciderunt.

176. Ultima omnium deseritur Sundiva per vim a barbaris occupata.

In Molucis Insulis affulserat haud ita pridem læta spes reparandi religionis ruinas, quæ copiosè narrantur in quinta parte nostrorum annalium. Petrus de Acunia Prætor Philippinarum Ternatem munitissimam arcem expugnaverat, expulerat ex Insula Tydorensi Batavos, collocaverat opportunis in locis præsidia, relicto demum ad belli reliquias persequendas milite, victor Manilam se receperat. Quo rerum successu cum pateret denuo Societati aditus in eas insulas Xaverii primum, ac deinde Sociorum laboribus feliciter excultas, affuerunt continuò ex Provincia Malabarica PP. Joannes Baptista Scalamontius, Andreas Simi, Emmanuel Leitanus, aliique impigri operarii: Morum, & Morotajum fixis stationibus occuparunt, in reliquas Insulas excurrerunt; nactique adhuc vividam in multis indigenarum Christianam fidem, in aliis vix extinctam, gentem ubique docilem, aut non adversam, præteritas clades non improsperè reparabant. Verum inter hæc trepidus accurrit nuncius, adventare cum apparatissima classe Batavos, minaces proras in conspectu esse. Conterritus, ut in subito malo, Præfectus Hispanorum, incertusque ubi nam vellent exscensionem facere, quidquid usquam erat militum contrahit ad tuendam arcem Ternatensem, in qua rerum summa videbatur reposita. Ita Batavi, prohibente nemine, ejiciunt sese in Morum & Morotajum, ac duabus Insulis impune potiuntur. Ternatenses, qui ægrè Hispanis se subjecerant, audito Batavorum adventu, hanc occasionem suam rati, raptim expediunt arma, fugatisque Hispanis, omnia intra Insulam suam recuperant, præter arcem. In hanc simul cum militibus nostri se receperant, ut in asylum rei labantis ultimum. Accidit post paulo dira calamitas, quæ hinc etiam dejecit Hispanos, & spem omnem rerum meliorum in Molucis prorsus extinxit. Novus Philippinarum Prætor Joannes de Silva classem paraverat validissimam, utque certius cum Batavo simul & Ternatensi confligeret, misso Goam P. Emmanuele Ribero, petierat ab Indiarum Prorege Hieronymo Azevedo militum Lusitanorum auxilia; namque idem tunc Rex Hispaniæ, & Lusitaniæ. Azevedus quatuor confestim illi dederat eximiæ magnitudinis naves, refertas omni bellico instrumento, & veterano milite, sub Præfecto Francisco Miranda rei navalis scientissimo: quæ vires si cum Hispanicis jungerentur, nulli erat dubium, quin Batavi tota Molucarum possessione depelli pos-

177. Revirescit in Molucis religio nostrorum laboribus, & industria.

178. Batavorum adventu denuo concidit.

179. Hispanorum irriti conatus ad Molucas Insulas recuperandas.

possent. Sed celeritate opus erat, in qua fere semper aliquid commodi, sæpe rei summa versatur. Miranda autem Malacam delatus, prohibitus est aliquandiu

180. Lusitani auxiliares insignem victoriam referunt de Acenis.

adversitate ventorum ulteriùs progredi. Trahitur deinde in pugnam ab Acenorum Rege, qui ad expugnandam eam urbem veniebat cum classe navium ferè tercentum. Eminebant naves majoris formæ quinquaginta quinque, plenissimæ militum, & omnibus belli copiis instructæ. Atrox itaque conseritur prælium. Eo prælio barbarus amisisse dicitur majorum navium quadraginta, minorum fere centum, cum innumera hominum multitudine. Plenus quidem certè cladis & ignominiæ discessit. Sed caro stetit Lusitanis victoria, nec fere contingit, ut non etiam vincendo atterantur militum vires. Eduxerat in aciem Miranda, præter quatuor quas ipse ductabat naves, sex rostratas, & actuarias duodecim in portu Malacensi inventas. Ex illis prioribus una, nescio quo casu, conflagravit. Reliquarum aliæ deustæ sunt, aliæ tormentorum fulminibus laceratæ. Militum multi ceciderant in certamine, plures vulnerati fuerant. Quibus damnis reficiendis Malacam cum repeteret Miranda, & naves aliquæ, quippe instrumento nautico spoliatæ, remulco ducerentur; ecce tibi repente apparent ex adverso octo bellicæ Batavorum, quarum congressus nec vitari, nec ulla cum spe sustineri poterat. Lusitani, quod unum circumspicientibus occurrit, naves applicant ad parvam Insulam, ne hostibus pateant, nisi a fronte. Impressionem Batavi faciunt, quam Lusitani in tanta virium inæqualitate non sustinentes, in littus se ejiciunt, subjecto prius suis navibus igne, ne eas hostibus simul cum victoria relinquerent. Dum hæc agebantur, Joannes de Silva egressus ex Othoniensi Philippinarum portu, proras direxerat Malacam, ut se Mirandæ conjungeret. At vix ingressus fretum Aureæ Chersonesi, audit periisse classem Lusitanorum, Batavos victores intulisse hominum, & navium auxilia in Molucas. Concidit animo vir cæteroqui fortissimus, nec multo post, seu mœrore ejus cladis, seu alia quavis morbi causa contabescens, occubuit: quo destituti capite minores duces, classem, nulla re gesta, Manilam reduxere. Ita liberum Molucarum imperium Batavis relictum est. Nam & Ternatinam arcem Hispani, quam in tota provincia solam retinuerant, aliquanto post dimiserunt. Nunc autem ager ille, magni olim Xaverii laboribus & industria florentissimus, cultoribus destitutus omnino silvescit.

181. Mox a Batavis profligantur.

182. Hispani Molucarum imperium relinquunt Batavis.

183. Res Provinciæ Japonicæ. Novus Imperator religioni Christianæ se præbet infensum.

Sequitur post Malabaricam Provincia Japonica, extrema omnium quas in Asia Societas habet. Tempore de quo scribimus, præter regnum à quo nomen accepit, Sinam quoque, Cocincinam, & Tunkinum complectebatur; nondum enim Sina in proprium Vice-Provinciæ corpus erecta fuerat. Nos de singulis regionibus separatim agemus, ut locus & tempus poscet. Nunc Japoniam ingreditur historia, non tamen sine horrore quodam ac metu: tam atrox occurrit ærumnarum & suppliciorum facies, quibus religionem ac Societatem dirus Ethnicorum furor per triginta, qui sequuntur, annos laceravit. Et opportunè ingreditur eodem anno, qui novum Japoniæ Imperatorem dedit Xogunum, Daifusamæ improbi parentis pejorem filium, Japoniæ Neronem, quo nulla crudelior fera, nullum monstrum religioni exitialius. Paterna vitia Xogunus æmulabatur, aut superabat omnia, virtutes Patris, cujusmodicunque in Ethnico & crudeli Principe esse poterant, habebat nullas, & quanto regnandi artibus erat parente minor, tanto illum odio Christiani nominis anteibat. Educatus ab ipsis incunabulis in cœnobio Bonziorum, inde studium erga Deos inanes, odium erga Christianos hauserat. Pungebatur etiam molestis suspicionum aculeis contra Hispanos, quos sæpe audierat obtentu religionis Regno insidiari, & in omnem invadendæ Japoniæ occasionem imminere. Hoc velut œstro dies noctesque incitatus, perdere decrevit Sacerdotes & Religiosos omnes, nempe, ut putabat, consiliorum, quæ contra Japoniam struerentur, conscios, & administros. Tamen à principio nihil gravius statuebat: quæ res, ut nonnullis fecit rerum meliorum spem, ita plerosque Evangelii Præcones ad opus strenuè peragendum erexit. Erant tum ibi Societatis operarii omnino tres supra triginta, qui totam

184. Nostri rem

ferè

ferè Japoniam diversis itineribus obeuntes, hoc ipso anno adultorum mille & trecentos Christo adjunxerunt; pauciores illos quidem, quam solerent cum in tranquillo navigabatur, sed, ut erant tempora, satis multos. Non enim audebant jam publicos Christianorum conventus habere, sed clam domos singulorum lustrantes, operam ministerii sine strepitu circumferebant, ne præpostero ardore fructum præteriti laboris omnem momento perderent. Nam quamquam novus Imperator, aliis regni curis distentus, his indormire videretur, nimis tamen excubabat ad omnes motus, nec fidendum erat malaciæ subdolæ, ac fallaci, quam quælibet vel levissima rumoris aura turbare poterat. Serviendum itaque tempori existimabant, nec tam clamosis ministeriis agendum, quam patientia, silentio, latebris; cum præsertim usu ipso constaret, his artibus satis belle, quamvis paulo lentiùs, procedere rem Christianam. Sic procella sæviente, contrahit vela nauclerus prudens, obliquat sinus in ventum, ac tempestati parumper obsequitur. Aliter sentiebant alii fervidioris ingenii Religiosi, minimè probantes hanc rationem Christianæ rei gubernandæ, quam nostri ut certissimam, ac tutissimam sequebantur. Quousque, inquiebant, lenti residesque latebimus? Non est Evangelica lux occultanda sub modio, sed in apertum, ut luceat omnibus, proferenda. Prædicandus palam Christus, aut si non licet, pro Christo moriendum. Sic illi magno animo, sed fortasse minus prudenti consilio, quod paulo post usus ostendit. Nondum tertius exierat mensis postquam Xogunus Imperii administrationem susceperat, cum efferatus eorum ardore ac libertate barbarus, priora Daifusamæ contra Christianos edicta, quæ jam senuisse videbantur, instauravit, unde paulatim illata religioni pernicies.

Christianam sedulo administrant, caute tamen, & sine strepitu.

184. Aliorum Religiosorum fervidiora, & parum opportuna consilia.

Vulgatum fuerat in Mexico (nihil interest scire quibus auctoribus) sed certè vulgatum temerè fuerat, affuturam propediem ab Imperatore Japoniæ Legationem, cum mandatis paciscendi æquum fœdus, & jus mutui commercii inter Japones & Hispanos, postulandique complures Christianæ legis doctores cujuscunque ordinis, modo ne essent de Societate. Hac fama commoti Franciscani quatuor & viginti, conscensa properè navi, inde solvunt, & circa dimidium anni labentis Satzumam Japoniæ portum appellunt. Ad eorum adventum haud secus infremuit Tyrannus, quam si ad invadendam Japoniam centuriones & anteſignani à Christianis missi adessent. Excludi portu navim jussit. Tum circummissis per omnes Japoniæ provincias litteris, Regulos & Præfectos admonuit, ne quem Christianorum in posterum undecunque venientem reciperent. Pœnam capitis proposuit, si quis Sacerdotem, aut religiosi ordinis cujuslibet alumnum tecto exciperet: qua pœna comprehendi voluit patresfamilias vicinis decem ædibus habitantes, nisi de hospitio religiosis præbito indicarent. Hoc tam atroci edicto, nequaquam animus aut fiducia Evangelii Præconibus cessit. Nostri tamen præteritis exemplis edocti, quantam afferret sæpe numero perniciem inconsultus pietatis ardor, insistebant pristinis latendi, & omnia cautiùs agitandi consiliis. Cum Europæos oris color, vultus, vox, incessus ipse proderet, in densa nemora, in speluncas, in depressum domus infimæ cavum interdiu retrusi, nocte concubia paulisper ad Neophytos juvandos emergebant, & opem quam licebat pio ferebant gregi. In urbe Nangasachiensi, ubi severiores exercebantur quæstiones, septem latebant Patres. Civitatem diviserant in certas regiones, easque singuli procurabant, anxii unicè & solliciti, ne caris hospitibus exitium crearent. Alii contra Religiosi audacius rem gerere, quam cautius pergebant: prodire gestiebant in publicum, Principis edicta palam aspernabantur, nihil optantes avidiùs, quam gloriosum pro Christo mortem oppetere. Id ubi resciyit Imperator, minas, edicta, exploratores geminavit; adeo ut coacti demum fuerint ipsi quoque captare latebras sibi necessarias, & Christianis uticenſos in eandem secum sententiam trahunt, Magistratuum sollicitudinem, & investigandi curam acuerunt. Hinc primæ cædes, hinc primæ sub Xoguno victimæ religionis. Deprehensus in Figensi regno Paulus Tarisuquius, cum liberè

186. Atrox Imperatoris edictum contra Christianos, ejusque causa.

187. Quid nostri, quid alii Religiosi gesserint tam sævo tempore.

188. Paulus Tarisuquius prima religionis victima sub Xoguno Imperatore.

ac fidenter pro religione dissereret, in vincula conjectus est. Hunc ut amici rescivere captum, fingunt conscriptam ab eo schedam, qua Christi fidem à se abjuratam testaretur, eamque offerunt Magistratui, qui Tarisuquium eximit confestim vinculis: eundem tamen ad se perductum adscribere jubet in eadem schedam, ad quam ex pluribus Japoniæ sectis animum applicuisset. Sensit fraudem, & indignissimè tulit vir fortissimus. Schedam concerpsit, neque atramento, inquit, sed sanguine meo me Christianum esse scribam, ac publice profitebor. Verba factis æquavit. Jussus mori, unam oravit rem, ut in crucem ageretur exemplo Christi: negante autem Centurione facultatem sibi esse mutandæ sententiæ, quæ cervices ipsi præcidendas pronunciabat, lætus collum securi subjecit. Par genere supplicii, & animi magnitudine fuit in regno Chicungi Martinus Suguimotus. Cum nullis neque amicorum precibus, neque Præfecti minis ad ejurandam Christi fidem impelleretur, Præfectus expediri arundines jussit: tormenti genus, de quo infra dicemus. Sperabat improbus, intentato propius pœnarum metu frangendum. Ille non animo, non vultu mutatus, ponere sua manu tunicas, corpus ultro offerre tortoribus. Abstinuit tunc quidem ab eo violando Præfectus, credo reverentia generis, & cognationis splendidissimæ. Sed mox pergentem Christianorum instituta liberius exequi, denuo in custodiam detrusit cum conjuge, & liberis. Pari omnes alacritate ærumnam ferebant, pari mortem opperiebantur. Sed post novem dies solus ad supplicium rapitur Martinus, cæteris demuntur vincula. Nihil sic animos spectatorum perculit, quam cum eodem pariter educti sunt carcere, atque à se invicem distracti. Uxor & liberi, non viri & parentis necem, sed vitam suam lugentes, omnia gemitu ploratuque complebant. Ille siccis oculis, & erecto vultu, supremum abeuntibus vale dicens, unam illis etiam atque etiam mandavit rem, ne Christo fidem aliquando fallerent. Tum progressus ad supplicii locum, mira constantia cervices carnifici dedit. Tertiam hujus anni coronam tulit Firoximæ juvenis patria Voarensis. Hunc noverca à patris hæreditate excludebat, ut filium ex se genitum intruderet, negans jus ullum, aut actionem ei convenire, qui esset professione Christianus. Interrogatus de religione juvenis, non solum id quod erat liberè confirmavit, verum etiam addidit, nullo se neque præmio, neque supplicio à Christi cultu depulsum iri. Cruci ob eam causam suffixus est, in qua dum adstrictus ferreis manicis pediciscque pendebat, confertissimam multitudinem admonuit, extra divinam Christi religionem viam nullam esse ad æternam felicitatem. Atque hæc locutus, lanceis per utrumque latus transversim immissis, illustre martyrium explevit.

189. Religionis odio interficitur alter Christianus. Mira ejus fortitudo.

190. Par constantia cujusdam juvenis in subeundo ob eandem causam supplicio.

191. Multis cruciatibus tentatur Ludovicus quidam. Cujusmodi sit tormentum Arundinum.

Multo tamen plures fuerunt, quibus ad martyrium nihil defuit, præter beatæ mortis coronam. Ut de uno tantum dicam, ex quo capi de reliquis conjectura poterit, Cusani, qui regni Chicungensis est vicus, cruciatus ipsa prope morte acerbiores tulit Christianus nomine Ludovicus. Solam exorare non potuit mortem, ne finem suppliciorum inveniret. Eum primò ferox, & immitis Regulus arundinum tormento subjecit, quod est hujusmodi. Arundines per longum sectas funiculis contexunt in modum storeæ, sic tamen, ut cava calamorum in interiorem texti partem cadant. Homini deinde nudo circumdant illam quasi tegetem arundineam, prominentibus interne cannis horridam, adstriguntque quam possunt maxime, ut sic involuto vix copia sit animam reciprocandi. In eo tamen vis tormenti præcipua, quod præacutæ arundinum acies, dum adductis funibus comprimuntur, scindunt, penetrantque corpus, & ex omni parte dilacerant. Maceratus est diu tam immani supplicio Ludovicus. Cum inde constantior fieret, Surungæ, ut loquuntur Japones, admovetur, de quo tormento ita comperio. Duobus tigillis imponitur transversa trabs: e trabe duplex funis demittitur, cujus extremis capitibus hominem ea pœna puniendum alligant manibus, pedibusque. Circumagunt deinde, & rotare ex una parte non cessant, donec rudens intortus, seque magis ac magis in semet contrahens, ad summam usque trabem pendulum corpus attollat. Tunc omittunt illud naturali pon-

192. Surungæ tormentum describitur.

pondere deferendum in præceps. Funem in ſpiras agglomeratum dum moles corporis deorſum ruens ſua gravitate explicat, atque diſtendit, agitur in turbinem velociſſimè, totque illas, ac tam vehementes converſiones ſequuntur oculorum tenebræ, vertigo capitis, oppreſſio cordis, reſpirandi difficultas, aliæque acerbitates vix humanis viribus tolerandæ. Hunc Ludovicus cruciatum, intra unius horæ ſpatium, iterum ac tertio ſubire coactus eſt. Jacuit propterea ſemianimis, nec niſi longo poſt tempore, affuſa vultui frigida, ſpiritum ac vocem recepit. Inſtant ſatellites ut ſibi conſulat, & nuncium Chriſto remittat. Abneganti Judex ferreas applicari fiſtulas jubet ad utrumque ſiniſtri cruris latus, quas cum tortores quanta vi poterant comprimerent, concrepuit quaſi diffractum os tibiæ, pedis malleoli parum abfuit quin comminuerentur; nullam tamen vocem homine Chriſtiano indignam dolor quamvis acerrimus expreſſit. Ferocior inuſitata ac nova conſtantia Judex, eam frangere atrociore cruciatu parat. Ex eo genere calamorum, unde apud Japones confici ſagittæ ſolent, unum tortores deligunt intus vacuum, qui partem extremam habebat in orbem cuſpidatim inciſam. Hunc dextro ejus femori infigunt inſtar terebræ, vi multa verſantes, atque intra carnem immergentes. Quantum os calami ex carne circumſecta momorderat, tantum in vacuam ſubibat arundinem. Cum ad certam altitudinem ventum erat, educebatur calamus carne oppletus tamquam medulla, qua feſtucis extracta, denuo per idem foramen arundinem impellebant, fodiebantque altius in eodem vulnere, ac ſemper recentem doloris acerbiſſimi ſenſum excitabant. Terebrato in hunc modum Ludovici utroque femore, tormentum fiſtularum, quod antea deſcripſi, a læva tibia in dexteram translatum eſt. Sed cum nihilo ſecius perſtaret in ſententia Chriſti pugil invictus, tandem, ſive amicorum interventu, ſive deſperatione vincendi quem talia non vicerant, dimiſſus eſt. Tam inauditis ſævire cruciatibus cogebantur Japoniæ Magiſtratus, ut Chriſtianorum ardorem, & illam quaſi famem tormentorum avidam aut ſatiarent, aut opprimerent. Sed de his in decurſu annalium multo uberior nobis ſermo redibit.

193. Alios atrociores cruciatus vincit Ludovici fortitudo incredibilis.

Dum his calamitatibus in Japonia Chriſtiani conflictabantur, læta admodum erat rerum facies in Sina. Ex quindecim ejus Imperii Provinciis, quinas occupabat fixis ſtationibus Societas, Pekinenſem, Chekianenſem, Chiamſianam, Nankinenſem, & Cantonienſem. Sociorum numerus ad viginti omnino, Europæi tredecim, hique omnes Presbyteri, ſeptem reliqui Sinenſes, & domeſticis miniſteriis addicti, ſed iidem ob materni ſermonis peritiam, magno Patribus uſui ad docendum. Alebant præterea noſtri apud ſe delectos ex juventute plures Societatis candidatos, ſi ſe ſatis probaſſent, ſuo tempore recipiendos. Ipſi, obtrita penitus, quæ vix unquam minuenda videbatur, invidia peregrinitatis, minimè prohibebantur verſari luce palam in Sina, ex una in aliam Provinciam diſcurrere, Neophytos ad religionis officia cogere, Chriſtianam ubique rem promovere: quod tamen cautè præſtabant, ſatis gnari, (quod olim Matthæus Riccius, miſſionis Sinicæ primus fundator & parens, admonere ſolebat) religionem inter Sinenſes ſine fragore ac ſtrepitu adminiſtrandam eſſe, alliciendos peregrinæ ſcientiæ veluti hamo litteratos, adhibendam ubique moderationem, & legendum, ut in procelloſo mari, littus; ſic enim aptum eſſe ad gentis indolem ſuperbam, faſtidioſam, ab advenis non ſecus quam ab hoſtibus abhorrere ſolitam, domeſticarum autem legum & conſuetudinem tenaciſſimam. His noſtri conſiliis ſanctè inſiſtentes, irrepſerant paulatim in animos litteratorum, quorum eſt ibi natio florentiſſima, expetebantur paſſim à doctioribus Mandarinis, & de naturalibus diſciplinis diſſerentes audiebantur aviditate incredibili: quem illi ſermonem ſenſim ad arcana fidei deflectentes, hominibus ſuopte ingenio ab idolorum cultu alienis facilè perſuadebant, ut in Chriſti jura concederent. Hinc jam Mandarini Chriſtiani plures, iidem Patrum amici, & fautores eximii. Eminebant inter cæteros auctoritate & potentia duo ſæpe nobis in hac hiſtoria cum laude nominandi, Paulus, & Leo; viri quippe ſingulari doctrina, in ipſa

194. Res Sinicæ. Status Societatis, & religionis progreſſus.

195. Plures Mandarini Chriſtianam ſuſcipiunt & tuentur fidem.

aula prævalidi, & ad omnes religionis casus semper intenti. Demum ut in placido ac tranquillo mari, secundissima navigatione utebantur Patres, & spirantibus à puppi ventis vela paulo liberius explicabant: cum mota repente est adversa aura, quæ rerum cursum non nihil retardavit.

196. Turbantur res Pekini ob falsam de nostris opinionem.

Irrepserant haud ita pridem ex occidente in Sinam Bonzii nescio qui scelerati, qui sacras Christianorum cæremonias, imo virtutes, & pietatis opera externè imitantes, charitatis & pœnitentiæ speciem immanibus flagitiis obtendebant. Credulæ plebi imposuerant hactenus congerrones impii. sed deprehensi demum Pekini clandestinos agitare cœtus, & veneficorum execrandis sacris operari, moverunt rituum Præfectos, ut detraherent improbitati larvam, & exoticam superstitionem publico edicto proscriberent. Edictum in dedecus & perniciem Christiani nominis redundavit. Inde enim apud multos orta suspicio, ne quid pariter sceleris cultores Christi simulatione virtutis tegerent. Utque sancitum lege fuerat, nullo inter maleficos illos, Christianosque discrimine, ne cujuscunque sectæ hominibus unum in locum convenire liceret, ob eam rem sacræ Christianorum ædes solitudine, ac tristi divinorum officiorum vacatione aliquandiu damnatæ fuerunt. Itaque Patres Pekinenses Didacus Pantoja, & Sabbatinus de Ursis, haud plures hoc anno Neophytos Christo dederunt, quam viginti. Cujus paucitatis illud etiam fuit in causa, quod Patres usu edocti, Christianam legem inter Sinas multo facilius suscipi, quam impleri, non omnibus petitoribus fidei sacramentum committebant, sed iis tantum, qui facto periculo, viderentur divinam professionem vita & moribus impleturi. Nam sanctitatem quidem Christianæ legis probabant omnes: at ejus præcepta aliqui graviora existimabant, quam ferri à se possent. Erant non adeo pauci, qui in cæteris consentientes, cum deinde jubebantur plures secundi ordinis uxores, non toro solum excludere, sed etiam tecto, id enimvero indignum, & inhumanum ajebant esse. Est quippe feminis magno apud Sinenses probro, si à viris abjiciantur, quod nunquam fit, nisi deprehensis in flagitio; earum autem dedecus manat in filios, qui matre ejecta, pro nothis habentur. Pollicebantur propterea multi, se quas antea uxorum loco habuissent, non alio deinceps habituros officio, quam ancillarum, modo ne cogerentur eas à se dimittere. Sed neque id tolerabile videbatur Patribus. Metuebant scilicet, nec immerito, ne videntes Ethnici eumdem uti prius feminarum numerum apud Neophytos, eodem esse illas crederent loco, quo fuissent ante baptismum, ac perinde offenderentur. Cum ergo nulla suppeteret ad amoliendum hunc fidei obicem ratio, pauciores jam, nec sine exquisito delectu ad baptismum admittebantur.

197. Pauci ad baptismum admittuntur ob difficultatem Monogamiæ.

198. Neophytorum Nankinensium charitas, & pietatis ardor admirabilis.

Sed Neophytorum non tam numerus in pretio erat, quam pietas. Nankini, quæ altera est post Pekinum civitas Imperii princeps, pusillum Christi gregem ita educabat P. Alphonsus Vagnonus, ut speciem quamdam referret primævæ illius, quæ sub Apostolis fuit, Ecclesiæ. Dici vix potest, quo animi ardore officia religionis obirent novi Christiani, cum privatim apud se, tum communiter in sacris locis. Incurrebat præsertim in omnium oculos eorum charitas, & benefaciendi studium. Sibi mutuo præsto erant omnes, & quidem sic, ut esse quoddam inter eos videretur certamen benevolentiæ, cujus expertem esse patiebantur neminem. Pauperibus, & ægrotis omnia largè suppeditabant. Opifices ipsi, ac tabernarii labore manuum victitare soliti, partem de mercede diurni operis pauperioribus seponebant. Quibus deerat argentum, opera juvabant ægros, assidebantque illis noctu & interdiu non minore cura, quam si suos quisque parentes, aut liberos, aut germanos fratres curarent. Spectabatur præ cunctis Jacobus quidam, qui ne ab his charitatis officiis abstraheretur, matrimonio jungi noluerat. Vir tenuioris cæteroqui fortunæ, sua omnia pauperibus ægrotisque largiebatur. Monentibus autem amicis, si ita pergeret, mox ad ultimam egestatem redactum iri, negabat id futurum aliquando: & nihilominus, si ita factum esset, tunc enim vero, ajebat, fore se beatissimum; esse enim Christianis repositas apud Deum opes, terrenis istis & fluxis multo præ-

præstantiores, ac nunquam interituras. Eodem spiritu imbuebantur à P. Lazaro Cataneo Hamceani. Caput est Hamceum Provinciæ Chekianensis. Numerabantur ibi Christiani ferè quingenti, quorum dignitate, opibus, & religionis studio facilè primus Michael Mandarinus. Is præter alia præclara merita, initium Hamceanæ stationi fecerat ære suo, & domicilium nostris conduxerat. At homo eximiè pius angebatur plurimum, cum tam multi civium ad Christum quotidie transirent, non idem facere etiam uxorem suam, feminam pervicacissimam, & idolis perditè mancipatam. Quod diu summis, at irritis votis optaverat, obtinuit denique unde minime putandum erat. Anceps internè erat de religione mulier, ambigebatque quam sibi amplectendam putaret. Consuluit sua numina. Responsum est (utique Dei nutu, cui etiam stygii dæmones famulantur,) bene ac præclare facturam, si abdicata veteri superstitione, eodem quo vir itinere graderetur: quo responso permota, confestim Christianis adjungi voluit cum liberis, ac toto domestico Gynæceo. Ob eam rem Michaelis diuturnus mœror incredibili gaudio est commutatus. Gestiebat lætitia, vix sui compos videbatur. Pro gratiarum actione, sive, ut alii malunt, voti solvendi causa, coemit præsenti pecunia, quas prius tantum conduxerat in usum nostrorum ædes, easque Societati mancipio dedit. Sacellum amplificavit, ornavitque. Demum, quod magis est, cum jam pridem docendi munus, quod apud Sinas obiri vel à Proceribus solet, deposuisset, illud recepit denuo, ut simul cum Sinicis litteris instillare adolescentibus doctrinam Christi posset: quo suo consilio quantum profuerit rei Christianæ, vix credibile. Veritatem profecto teneris illis mentibus, non solum exquisita dicendi vis, sed etiam dicentis auctoritas persuadebant. Addunt, ejusdem voce, & imperio ipsos interdum Dæmones fuisse coactos de idolorum vanitate confiteri, idque ita factum narrant. Frequens est apud Sinas interrogare de occultis rebus Magos, quorum est propterea maximè quæstuosa professio. Responsa præstigiatores impii dum exquirunt à dæmone, penicillum magicum, scriptorio atramento imbutum, tenui filo suspendunt supra papyrum. Circumstat tacitus spectatorum globus intentis oculis, atque animis. Magi nescio quid inconditum murmurant. Sub hæc nutare paulatim incipit motus occulta vi penicillus, & in subjecta charta descriptas relinquit ambigui sensus litteras, quas Magi ut divina oracula interpretantur. Sic ibi, Deo permittente, Dæmon cultoribus illudit suis. Jam ergo ingressus forte Michael, ubi frequens hominum corona his nugis operabatur, sublata ad frontem dextera, signavit se cruce, ac momento eodem penicillus, qui litteras exarare cœperat, immotus restitit. Perculsis rei novitate cæteris, accessit propius Michael, ac dæmonem libera compellans voce: *Quid cessas*, inquit, *nequissime? Age: Scribe mihi nunc, quid sit idololatria*. Mirum dictu! Moveri iterum penicillus, donec in subjecta papyro Sinensibus depictæ sunt litteris istæ voces *Vanitas, & mendacium*. Testimonium illustre veritatis, quo adstantium multi ab errore retracti fuerunt.

199. Præclara merita, & singularis pietas Mandarini Michaelis in urbe Hamceo.

200. Vanitas Idolorum ipso Dæmonum testimonio comprobatur.

Interim P. Joannes Rocha, qui ante aliquot annos amplificandæ religioni feliciter allaborabat Nanciani in Provincia Chiamsiensi, novam Christianorum coloniam erexit Cenchiani, quæ urbs est in eadem Provincia nobilis, & si non magnitudine, soli tamen amænitate, ac feracitate cæteris præstans; eo autem de quo scribimus tempore, opibus, populo, voluptatibus, & vitiis inter pauciissimas abundabat. Ex ea mercator opulentus, & senex, profectus erat negotii nescio cujus causa Nancianum. Subiit illum cupido visendi Patres, homines videlicet ex ultimo delatos orbe, ut reversus in patriam de iis narrare, ac peregrinis moribus describendis percunctantes amicos oblectare posset. Sed primo congressu, auditis quæ Patres de uno Deo & vero, de pœnis æternis ac præmiis differebant, adeo rerum novitate ac magnitudine perculsus est, ut erudiri maluerit, quam negotiis, quorum causa venerat, operam dare. Eruditus aptè, baptismum, & Bartholomæi nomen accepit, rediitque Cenchianum. Hic de doctrina Christi, ejusque Præconibus mira prædicare, acuere omnium cupidita-

201. Initium novæ Christianorum coloniæ Cenchiani in Provincia Chiamsiensi.

ditatem, ut ejusdem boni participes esse vellent. Movit senis oratio plurimos. Excurrebant subinde bini, ternique, interdum plures Nancianum ad Patres: omnes post mensem Christiani redibant. Collectus erat hoc modo numerus Neophytorum non exiguus Cenchiani, sed qui rem sacram apud eos faceret, erat nullus. Præterea de tota ratione religiosi cultus non sic fuerant edocti, ut moderatore non indigerent. Id illi reputantes, Nancianum legationem miserunt, Rocham ut ad se paulisper excurreret, rogaverunt. Advolavit Sacerdos, comite ex domesticis adjutoribus Paschale Mendezio. Exceptus incredibili gaudio ab affusis obviam Neophytis, ad paratum hospitium deducitur. Postridie, qui erat dies SS. Simoni & Judæ sacer, adesse pusillum gregem jubet, sacris operatur, duos quos nominavi Apostolos nascentis Ecclesiæ patronos dicit. Cum nec ipse, nec Mendezius instituendis omnibus, qui ad cœlestem doctrinam audiendam concurrebant, par esset, delegit ex Neophytis probatiores quosdam, à quibus Ethnici prima elementa condiscerent. Intra mensem parati ad baptismum erant centum viginti, magnam partem Mandarini, & litterati. Omnes eodem die cum insigni apparatu abluti sunt: omen felix, & pignus futuræ messis, quæ proventu non minus celeri, quam læto succrevit. Quis jam Neophytorum pietatem explicet satis? Inanium deorum statuas provolvebant in luto palam, argenteas aureasve, subjectis ligneis, comburebant, ac liquabant.

202. Audax adolescentis Christiani facinus contra statuas falsorum numinum.

Enituit in primis ardor egregii adolescentis, cui Paulo nomen. Fanum erat prope paternam ipsius domum, recens à Bonziis ædificatum ad placandos nocturnos Lemures, quibus tota circum vicinia vexabatur. Ædem eximiæ apud populum religionis impii Sacrificuli magno idolorum numero repleverant. In eam venit Paulus nocte concubia cum ardenti face, omnesque circumiens falsorum Numinum formas, primo singulis ad ludibrium os adussit, tum dejectas ex basibus confregit, postremò relictis humi truncis malè multatis, abscissa capita in culinam transtulit ad alendum ignem. Fœda tot Deorum strages, ut illuxit, immane quam vehementer populum, & maxime Sacerdotes commoverit. Putabant plerique stragis auctores fuisse Patres, nec ferre modestè poterant, duos paucorum dierum hospites tantum nefas in aliena terra ausos esse. Concursum ad eos undique, cum ingenti indignatione & fremitu. Turba seditionis in modum hospitii nostri januam obsidebat, cum egreditur ad illam Paulus, & silentium manu poscens, profitetur, nihil esse quod de eversis confractisque idolis crimen inferant Patribus, qui ejus rei nec conscii fuissent: culpam, si quam in eo facto fuisse existimarent, in se uno residere, qui signa muta, & inanima non tulisset dignari cultu, qui uni summo Deo ac vero deberetur. Tum dicere exorsus de vanitate simulacrorum, tam aptè disertèque locutus est, ut qui audierunt, posità ferocià, alii aliò nihil ultra moventes abscesserint. Ita demum audax adolescentis consilium, Deo gubernante, non infeliciter cessit; utque appareret, illud in cœlo ratum fuisse habitum, exinde Pauli ipsius domus ab omni Lemurum molestia est liberata. Urebantur hæc videntes Bonzii: stetit tamen aliquandiu furor inter metum iramque velut constrictus. Dolebant contempta Numina, & se ipsos magis; sed male sibi metuentes à tot Proceribus Christianis, gravius quidquam incœptare non audebant. Apparuerunt denique in compitis probrosa in divinam legem scripta, mala carmina, infames satyræ, quibus traducebantur indignissimè Patres; Sinenses vero peregrinis religionibus impliciti in suspicionem vocabantur conjurationis initæ, ad patriam externo imperio subjiciendam. Refixa statim sunt a Neophytis scripta maledica, & contrariis scriptis tam perspicuè refutata, ut dempta sit Bonziis audacia amplius obloquendi. Atque ubi pacata omnia Cenchiani vidit Rocha, in stationem suam Nancianensem se recepit.

203. Tumultus inde ortus ejusdem adolescentis oratione comprimitur.

204. Bonzii libellos maledicos spargunt, sed nullo effectu.

205. Nostrorum labor Nankiumi prope inutilis.

Longè diversa utebantur fortuna Patres Gaspar Ferreira, & Emmanuel Diaz Nankiumi, in finibus Provinciæ Cantonienſis. Stationem ibi fixerant ante triennium, non sine magna rerum bene gerendarum spe. Erat enim oppidum ob situs opportunitatem mercimoniis frequens, plenumque advenarum, quos illuc

illuc ex diversis provinciis ratio mercaturæ contraxerat. Cives adeo non, sicut reliqui Cantonienses, inhumani, ac semibarbari, ut potius naturali indolis bonitate viderentur ad Evangelicam disciplinam, si ita loqui fas est, nati factique. Commune illis studium bene merendi de omnibus, cavendique ne quid, non modo in quemquam injustè, sed nec turpiter in semetipsos, & intemperanter admitterent. Homines itaque ipso quasi naturæ habitu ad virtutem proni, minimè dubitandum videbatur, quin agnoscerent sanctitatem Christianæ legis, & cognitam amplecterentur. Sed hic quoque, ut sæpe alibi, videre licuit, cœleste donum esse divinam fidem, nihilque in humanis rebus esse præsidii, nisi superna virtus aspiret. Toto triennio Nankiumi duo egregii divinæ legis magistri vix centum homines Christo subjecerunt, quorum ferme viginti pertinent ad hunc annum, cujus acta persequimur. Quodque magis mirere, ille ipse habitus animorum, unde Patres fiduciam sumpserant, plerisque impedimento fuit, ne oblatum beneficium reciperent. Pervaserat illuc ex India commentum vetus Gymnosophistarum de transitu animarum in alia corpora, in quibus aliter post mortem vivant. Hunc miseri errorem tam altè in pectus demiserant, ut contraria suadentibus nec aures darent. Atque ut interesse plurimum existimabant, qualiter in hac vita se gessissent; inde enim obventurum sibi corpus nobilius, aut vilius: sic vana illa spe corporis melioris, & vitæ beatioris, studebant innocenter vivere, atque omnibus bene facere. Ea tamen felicitate quam sibi ipsi pollicebantur contenti, oblatam a nostris contumaciter respuebant. Adeo qui videntur levius errare, errorem dediscunt ægriùs: qui autem de falsa virtute sibi placent, eos ad veram trahere difficillimum. Ejusmodi præjudiciis occupati non erant advenæ, convenæque; sed non propterea plus aliquid apud eos profectum. Homines scilicet mercimoniis unicè dediti, & curis augendæ rei distracti, de statu vitæ futuræ perparum, aut nihil laborabant, ex æquo repellentes nostrorum, & indigenarum doctrinam. Quare deliberabant Patres, an non expediret deserere solum divinæ sementi contumax, & apostolicos labores aliò transferre. Sed dimitti non debuit illa sedes, ne Sociis Sinensibus communicatio cum Macaensibus, quæ per Nankiumum erat commodissima, abrumperetur. Sed è Sina gradum faciamus in Cocincinam.

206. Cur Nankiumenses veritatem Christianæ religionis repellerent.

De Cocincinæ situ, natura, moribus, de Incolarum publica re, ac privata, dictum est fusè in quinta parte. Regnum hoc ingressus anno superiore Pater Franciscus Buzomius, populo bene docili, & ad excipiendos Evangelii fatus optime comparato utebatur. Anno uno erecta fuerant supremo Numini duo templa, quæ non minori Christianorum pietate, quam numero celebrabantur. Frigebant idolorum fana, cultusque multis in locis jacebat. Ægerrimè tulerant hactenus, sed tamen silentio tulerant, profani Sacerdotes (Onsajos vocant) templorum suorum solitudinem, contempta numina, se deridiculo habitos. Angebantur etiam egestatis metu, si ad sacras Christianorum ædes tota plebis liberalitas derivaretur. Ne tamen in apertam ultionem, & odia manifesta prorumperent, obstabat Regius in nostros favor. Nostros inquam; nam Buzomio comes accesserat P. Franciscus Pina cum duobus rei domesticæ curatoribus, hosque omnes Rex perhumaniter & amicè habebat. Sed compressus diu furor erupit aliquando. Via brevior ad Patres evertendos visa, si populus, cui etiam Reges interdum coguntur cedere, in eos commoveretur. Juvit improborum consilia sterilitas anni, ac difficultas annonæ. Cocincinam exundantes certis mensibus fluvii, ut Ægyptum Nilus, fœcundare solent. Hinc arvorum pingui uligine stagnantium ubertas, hinc tota spes messis. Nullus hoc anno imber deciderat, flumina arentes campos malignè, ac parcè rigaverant; adeo ut certa toti regno fames immineret. Arripiunt occasionem idolorum Sacrificuli, pœnam hanc esse conclamant ab iratis profectam Diis, quorum deserta essent templa, cultus neglectus. Piandum scelus eorum vel exilio, vel nece, qui religionem peregrinam invexerint; neque enim cœlestium irarum finem prius fore, quam illi exterminati penitus fuerint. His sermonibus inflammata plebs ad regiam concurrit, Patrum exi-

207. Status rerum in Cocincina, & religionis primi progressus.

208. Sacerdotes idolorum seditionem commovent contra Societatem. Unde sumpta sit occasio.

exilium insano clamore depoſcit. Quidam arma quatientes, & Tunkinum procaciter appellantes, defectionem minantur, ſi Rex pergat damnoſis hoſpitibus patrocinari. Rex, qui propter Tunkini propinquitatem precario magis quam juſto imperio dominabatur, ſatis gnarus quid Sacerdotum ſuorum ira, quid populi furor poſſet, Patres ad ſe vocat, & excuſata temporum neceſſitate, rogat ut abeſſe tantiſper velint: brevi revocandos promittit. Quid facerent? Periculoſum erat obſiſtere, obtemperare neceſſarium. Conſcenſa igitur navi, in exilium proficiſcuntur. Sed vix inde ſolverant, cum coorta ex adverſo ventorum vis eos impulit ad eandem oram. Cum excluderentur urbe, in proximam ſolitudinem ſeceſſere, ubi inter carecta & paludes abditi, rerum omnium inopia, preſſi, vitam ærumnoſiſſimam aliquandiu duxere. Buzomius, propter æſtuoſi cœli gravitatem, & ſoli putris ac lacunoſi noxios vapores, acri tentatus morbo, in ultimum vitæ diſcrimen venit; neque tamen ullis impetrari precibus potuit, ut in urbem vicinam deportaretur. Bacchabatur interim in noſtras ædes populi furor, nec ipſis temperaſſet Patribus, quantumvis extra urbem degentibus, ac prope nudis, niſi ad eorum incolumitatem excubans Chriſtianorum fida cuſtodia, vim impiam arcuiſſet. Concitatæ multitudinis odium auxit ficti miraculi ſpecies ex eorum genere, quibus ſæpe Deus mortales pœnam commeritos in errorem induci patitur. Eminebat inter Bonzios nequiſſimus veterator, ex auſteritate vitæ, nemorumque latebris, famam ſanctitatis maximam conſecutus. Non efferebat e ſua ſolitudine pedem, niſi onuſtus ferreis catenis. Tetro vultu, macilento, cadaveroſo, pietatem meram ſpirabat. Semper ruinas & exitia lamentabili voce denunciabat: quæ quidem familiari, & arcano cum ſuperis colloquio reſcire ſe mentiebatur. Et erat ei ſanè magna cum tenebrarum principibus familiaritas, ut vel maxime ex eventu, quem habemus præmanibus, patuit. Homo vanus, adductus in ſpem augendæ vehementer famæ, ſi ope tartarea pluviam extorquere cœlo pertinaci poſſet, ita ſe facturum palam edixit. Comitante igitur populo innumerabili, ſcandit montem, & magicas preces immurmurat. Obductum illico eſt cœlum nubibus, & aliquantulum imbris depluit. Parum id quidem erat ad explendam arvorum ſitim, ſed ad famam Præſtigiatoris augendam ſatis. Omnes divinum hominem prædicant, veſtes oſculantur, lambunt veſtigia, ipſum denique triumphantis ritu in urbem, atque adeo in regiam inducunt. Simul invehi in Chriſtianos petulanter Onſaii, exprobrare ipſis imbecillitatem ſui Dei, quem tamen cœli Deum ac Dominum dicerent. Non ſurdis auribus hæc opprobria Deus accepit, nec diu paſſus eſt illuſos homines in errore verſari. Dum oblitus latibuli ſui nebulo moratur in regia, dum alitur ſplendidè ac baſilicè, adjecit oculos ad unam è Reginis, eique ſtuprum intulit. Cognito ſcelere, in jus rapitur, & humo vivus infoditur ut flagitioſus & nequam, qui modò erat ſanctitatis opinione inclytus, & honores divinis proximos affectabat. Valuit ea res plurimum ad conſternandos Bonzios, recreandamque Chriſtianam rem afflictam prorſus ac perditam. Alia poſt paulo contigere, quibus in ſtatum priſtinum erecta eſt: ſed ea nos rejicimus in annum proximum.

209. Indicitur noſtris exilium. Eorum graves ærumnæ hoc tempore.

210. Cujuſdam Bonzii falſum miraculum, verum ſcelus, & juſta pœna.

Infra Sinas, inter circulum æquinoctialem, & tropicum Cancri, jacent Inſulæ Philippinæ, latus ad excolendum ager, & una e ſeptem provinciis, quas in India Hiſpanæ ditionis Societas cenſet. Sex habebamus hoc tempore majores domos in Philippinis: minora domicilia, ſeu reſidentias, ut loquimur, fixas omnino decem, præter varias huc illuc errantes Miſſiones. Ad majora domicilia pertinebant Collegia Manilanum, Zebuanum, Arevalenſe, & Cavitenſe: tum ſeminarium Hiſpanæ juventutis Manilæ conditum, & Probationis domus. Ex reſidentiis duæ apud Tagalas erant in Luzonia: reliquæ inter Biſſayas, diviſæ per tres majores inſulas, Samarim, Leitem, & Boholim. Acceſſerat anno ſuperiore Curja S. Michaelis in ſuburbio Manilenſi, cui aggregati ſunt plerique Japonum Religionis cauſa exulantium in illis inſulis. Fuerat jampridem apud nos longa deliberatio, utrum in Philippinis Societas Curiarum

211. Res Philippinarum. Status Societatis in illis Inſulis.

pro-

procurationem ſuſciperet. Obſtare videbantur Inſtituti noſtri leges, & mores. Sed rebus mature diſcuſſis, vicit quæ ſuprema lex eſt charitas; nec Claudius Generalis alienum a Societate duxit tale miniſterium, quo maxime quæri poterat Philippinenſium ſalus. Ea tamen providentia noſtri Curias late diſperſas adminiſtrabant, ut bini, quoad fieri poſſet, habitarent ubique, & ordinis diſciplinam, qualiſcunque eſſe poſſet in tam anguſtis domiciliis, ſervarent. Sanctum præterea illud erat, ut quotannis per certa temporum intervalla Parochi ad ſuum quiſque Rectorem convenirent, cum eo viverent plures continenter dies, eidem rerum ſuarum rationem redderent. Hæc nimirum, aliaque ejuſdem generis ſapienter in leges induxerat P. Didacus de Garzia Viſitator, ne noſtri ſeorſum apud ſe vivendo, paulatim excuterent domeſticæ diſciplinæ jugum, & conſuetudines communis vitæ dediſcerent. Quæ cum ſervarentur exactè, laborabant ubique Patres contentione tanta, ut monendi eſſent plerique, ne ſe abripi ſinerent ardore immodico, ſed adhiberent modum, curarentque in miniſteriis exercendis valetudinem ſuam. Id Præſides eo monebant impenſius, quod brevi temporis ſpatio laboribus confecti perierant operarii plures, nec ſupplementa conquiri facile poterant. Sed referre juvat, quid ad ejuſmodi Provincialis admonitionem hoc ipſo anno reſcripſerit P. Franciſcus Vincentius Puccius ex arce Othoniana. „ Si dies, inquit, nocteſque totas audiendis pœnitentibus aſſiderem, nunquam deeſſent quos audirem. Si decem mihi corpora ſint, & animi totidem, vix pro rerum gerendarum magnitudine ſatis fuerint. Itaque, quod me paterne mones omnia ſic agere, ut ad valetudinem reſpiciam, ſcito id fieri omnino non poſſe. Simul ac verba feci, circumſtant deſcendentem e ſuggeſtu conferti Hiſpani pariter, & Indigenæ: flent, opem, & ſalutis remedia flagitant. Quid dicam? feſſumne me, & defectum viribus? Hactenus ego, mi Pater, hujuſmodi nihil vidi. Omnes in lachrymas effuſi de totius anteactæ vitæ cauſis audiri poſtulant. Quem alibi fructum cepi ex pluribus, hìc fere ex omnibus capio. An non itaque, ſi vita corporis pereat, lucro apponam? „ Hæc ille: ex quibus æſtimare licet, quo ſpiritu ageretur is, cui vilis erat vitæ jactura, dum prodeſſe proximorum ſaluti poſſet.

212. Monentur Socii ut in laborando modum adhibeant.

213. Quid Provinciali reſcripſerit Pater Franciſcus Puccius.

„ „ „ „ „ „ „ „ „

Sed jam ſtilum ad ſe vocat America, quam vulgo Indiam occidentalem appellant. Dividitur America in partes duas, Septentrionalem, & Auſtralem. Ad priorem pertinet Regnum Mexicanum, de quo nunc, & Canadenſe. Ad poſteriorem Peruvia, novum Granatæ Regnum, Chile, Paraquaria, & Braſilia, totidem Societatis Provinciæ, quas deinde percurram. In Provincia Mexicana augebatur in dies proſperis ſucceſſibus chriſtiana religio. Per Cinaloam, quæ ampla eſt regio, & longe lateque fuſa, ſparſæ inveniebantur Neophytorum coloniæ plures, & frequentes. Progreſſi noſtri ad montes Topios, totam illam circumcurſabant plagam, quæ ſeptentrionem verſus ſexcenta circiter millia paſſuum excurrens, ab occidentali latere ſinum Californiæ proſpectat. Sed exorta repente fœda Tepeguanorum ſeditio, omnia in diſcrimen adduxit. Signum rebellionis ſuſtulit inſignis præſtigiator, qui ſe filium ſolis, ac cœli terræque Deum nominabat. Is chriſtiana religione, quam olim ſuſceperat, ejurata, in omnium flagitiorum licentiam effuſus, cum partam veneficiis auctoritatem maximè ab hominibus Societatis infringi cerneret, eos perdere, ac nomen Chriſtianum, ſi poſſet, delere conſtituit. Hac mente puſillum circumferens idolum, cujus ore reſponſa, atque oracula reddebat, pagos & oppida circumire, deterrere Chriſti cultores a religione vera, alios odio Hiſpanorum inflammare, omnes ad defectionem ſollicitare cœpit: quibus artibus concitata ſeditio ſenſim, ſed occulte gliſcebat. Noſtri, qui apud eam gentem erant omnino octo, tametſi minime ſuſpicarentur in quantam atrocitatem proruptura res eſſet, mutatos tamen erga ſe barbarornm animos haud obſcuris indiciis agnoſcentes, monuerunt Prætorem novæ Cantabriæ, ut proſpiceret publicæ rei, colligeret vires, ſaltem majoribus copiis montium præſidia firmaret. Irriſit vir militaris inanem, ut putabat, metum; non intelligens, pericula, præſertim ſumma, neminem bene

214. Res Provinciæ Mexicanæ. Quam læto ſucceſſu propagaretur ibi religio.

215. Inſignis Præſtigiator ſeditionem occultè concitat contra Societatem, & Hiſpanos.

aspernari, nisi qui præcavet. Magus interim, ubi animos rebellionis facibus incaluisse videt, vocata concione: „ Quousque, exclamat, quousque cives, ignotæ & „ peregrina gens abutetur patientia nostra? Quamdiu Hispanis servire Christianisque „ non pudebit? Nobis regionem & urbes nostras, nobis avita sacra, Deosque patrios „ eripuerunt. Nunc, nunc tempus est indignum excutere jugum: nunc in libertatis „ pristinæ possessionem redeundum. Ducem me vobis præclari facinoris, auctoremque do: præeuntem sequimini. Libertas, gloria, felicitas, belli fructus & „ merces erunt. Si quis in hoc fœdus nomen dare suum recusabit, æterno per „ me mactabitur infortunio. Qui vero fortiter in acie ceciderint, eos ego post „ dies septem ad vitam revocabo. Ite meum: urite hostiles agros, tecta diruite, „ templa, altaria, monumenta omnia, & vestigia peregrinæ religionis evertite. „ Ajunt, cum hæc diceret magus, idolum, Deo sic permittente, visum nutu capitis eadem confirmare. Hac ergo oratione incensi, conspirant Tepeguani in dirum fœdus, diemque exequendo impio facinori constituunt XI. Cal. Decembres, qui præsentatæ in templo Deiparæ sacer est. Magna eo die offerebatur barbaris opportunitas ad direptionem, & prædam. Proponenda siquidem publicæ venerationi erat in oppido S. Ignatii pulcherrima Divinæ Matris effigies allata Mexico, perque vias publicè circumvehenda cum solemni supplicantium Hispanorum agmine, qui ad celebritatem fuerant è suis coloniis invitati. Quod nisi rebelles condictam diem prævertissent, actum erat de Hispanis, & omnino de re Christiana. Milites quidem certe supplicationi intentos, & inermes, opprimere nullo negotio poterant barbari: Guadianam etiam, arcem eorum cervicibus recens impositam, sed præsidiariis per idem tempus vacuam, occupare facillimum erat. Sed ordinem gerendæ rei paucorum avaritia turbavit.

216. Tepeguani conspirant de mactandis uno die nostris, & Hispanis omnibus.

Dies erat XVI. Cal. Decembris, cum unus Hispanorum militum, vehicula nescio quæ plena cibariis deducens ad præsidiarios proximæ stationis, divertit in pagum S. Catharinæ. Vehicula ut viderunt pagani, illecti præda, ad ea diripienda consurgunt, agglomerant sese, & intentis armis ruunt. Ad primos irruentium clamores admisit equum miles, & celeri fuga se proripuit. Militi comitem se adjunxerat P. Ferdinandus de Tovar Mexicum petens, nihilque adversi suspicans. Hunc eminus conspicati sicarii, provolant turmatim, inermem ferociter invadunt, jumento detrahunt, ac demum lanceis confodiunt, illud vociferantes: Jam non audiemus ex te puerilem, quam nobis occinere solebas cantilenam: *Pater noster qui es in cœlis*: *Ave Maria gratia plena*. Hinc, ut in aperta seditione, cursare huc illuc furentium more, Hispanos ad cædem quærere. Convenerant in unum Hispani ferè ducenti, pars maxima feminæ, puerique, & grex servitiorum. Omnes a turba oppressi, incensis in quas se inclauserant ædibus, aut ferro, aut igne consumpti sunt. Cum his cecidit venerandæ memoriæ vir Petrus Guttierez ex ordine Franciscano Sacerdos, quem barbari egressum cum signo Christi crucifixi, & de pace dicere incipientem, sagitta confixerunt. Pago S. Catharinæ proximus erat vicus S. Jacobi, Papazquari dictus, ubi Patres Bernardus de Cisneros, & Didacus de Orosco rem Christianam curabant. Illi certiores de nefaria conjuratione facti, continuò Hispanos, & si qui ex Indis fidi restabant, in templum colligunt, in quo primos furentium impetus sustinere tantisper, ac remorari possent. Adsunt perduelles, templum obsidione cingunt. Ac primò quidem saxis, telisque parietes frustra quatiebant. Sed deinde, injectis facibus, eas in angustias adduxerunt inclusos, ut facienda deditio fuerit. Facta est in eas leges, ut obsessi positis armis discederent tuti, & incolumes, reciperentque se aliò. Prodiere itaque quicunque erant in templo, capita amplius centum, agmine in speciem supplicantium composito, ut objecta religionis species barbarorum animos ad reverentiam flecteret. Præibat P. Didacus de Orosco, sacrosanctam Eucharistiam gestans. Pater Bernardus de Cisneros sublimem ferebat imaginem B. Virginis affabre pictam in tabula. Perduelles novo pioque perculsi spectaculo, positis humi genibus, hæserunt initio quasi venerabundi, ac procedentem pompam taciti contuebantur.

217. Conjurati diem constitutum prævertunt, & cladem inchoant à P. Ferdinando de Tovar.

218. Barbarorum crudelitas contra alios plurimos.

219. PP. Bernardus de Cisneros, & Didacus de Orosco cum aliis multis crudeliter interempti.

tur. Animum sumpsit P. Didacus. Constitit parumper, & pauca pro re dicere aggressus, seditiosos hortabatur ad retinendam quam se magistro suscepissent fidem, graves denuncians ab ultore Deo, quem præsentem cernerent, pœnas, si quo casu deficerent. Hic illi, quasi ex condicto, simulatam pietatis personam exuere momento visi. Mentiri ipsum clamitant. Deum Christianorum nequaquam suum esse Deum. Alios sibi Deos, & præsentiores, melioresque esse. Nec plura. Eripiunt Sacerdoti de manibus sacram pixidem, divinam Hostiam spargunt humi, & proculcant, B. Virginis imaginem discerpunt, totum denique agmen crudeliter contrucidant. Ex duobus Patribus Bernardum de Cisneros clava in caput impacta necaverunt. Didacum de Orosco humi dejectum huc illucque raptarunt aliquandiu, donec supinum, & divaricatis jacentem cruribus brachiisque, unus securi medium dissecuit. Tot inter carnificinas vir mansuetissimus tortores ita compellabat: *Agite ut lubet, filii. Nihil tam durum accidere mihi a vobis potest, quod vestra, Christique causa non feram libenter.*

220. Seditiosorum impietas in rebus sacris violandis.

Barbari post hæc fuso sanguine ferociores, è vico S. Jacobi procurrunt ad pagum S. Ignatii, ubi parabatur, ut supra docuimus, solemnis pompa ad imaginem B. Virginis circumferendam. Patres Joannes à Valle, & Ludovicus de Alabes, quibus imposita pagi cura, rerum omnium quæ gerebantur ignari, nihilque hostile metuentes, ædem sacram ornabant. Aderant Hispani, servulique circiter octoginta: cum irruit in eos perduellium cohors adeo ex improviso, ut nec defensionis, nec fugæ parandæ spatium fuerit. Ut erant imparati & inermes omnes, ex clade nemo supersuit, præter unum adolescentem, qui sicarios tot cædibus distentos fefellit. Simul sanctissima religionis monumenta protrita, ac comminuta sunt. Dum hæc ibi geruntur, P. Joannes à Fonte, & P. Hieronymus de Moranta, invitati ad celebrandum in eodem pago diem Beatæ Virginis festum, illuc è suis sedibus properabant. Aberant jam mille duntaxat passibus, nec tamen de ferali tragœdia, quæ pridie acta fuerat, quidquam audierant. Progressi obviam barbari, primò jaculis eminus, mox cominus lanceis & clavis utrumque peremerunt. Octava demum accessit victima P. Ferdinandus de Santaren. Is Guadianam pergens, rogatu sociorum deflexerat nonnihil ex itinere, ut in pago S. Ignatii ad eam, quam sæpe dixi, celebritatem adesset. Fines Tepeguanorum ingressus, substitit parumper Tenerapæ, parabatque rem divinam facere. At desertum templum, aram eversam, direptas imagines sacras, & alia barbaræ impietatis vestigia intuens, mirari primò quid esset: Tum adversi aliquid suspicatus, abire festinabat. Indi, qui ex insidiis conspexerant venientem, profugum ad præterfluentem amnem assecuti, circumsistunt infestis telis, Jumento dejectum nudant, vinciuntque. Rogat vir mitissimus, quid in ipsos commiserit, cujus luere pœnam debeat. Respondent, satis ad necem causæ esse, quod Christianorum Sacerdos sit. Simulque impacta capiti trabe, aliisque impositis vulneribus, innocentem mactant. Corpus in profluentem abjiciunt.

221. Necantur Patres Joannes a Valle, & Ludovicus de Alabes.

222. Tum PP. Joannes a Fonte, & Hieronymus de Moranta.

223. Postremò Pater Ferdinandus de Santaren.

Lugenda Societati profecto jactura tot Heroum fuit, lugenda novæ Cantabriæ, cui discussa errorum, ac vitiorum caligine, cœperant ostendere virtutis, ac veritatis lucem. Jam è Tepeguanis, & vicina regione, censebantur supra quinquagies mille capita sacro fonte conspersa. Jam gentem silvestrem è summis montium jugis in planitiem nostri contraxerant, ac pagatim vivere consuefecerant, eamque communis vitæ, ac religionis vinculo colligatam, in summa pace ac tranquillitate continebant. Præter tres majores, quos supra nominavi pagos, numerabantur minores vici quamplurimi, ad quos Indi è suis montibus ac silvis erudiendi identidem confluebant. Bellissimè demum succedebant omnia, cum messem penè maturam scelerati Præstigiatoris dementia, & perduellium furor evertit. Tamen jacturam hanc tantam citius quam putabatur reparavit Hispanorum virtus; tum etiam Patrum, qui cæsorum in locum suffecti sunt, industria. Statim atque indignam cædem fama vulgavit, Gaspar de Albear novæ Cantabriæ Gubernator, contracto undique Hispano milite, in regionem parri-

224. Quam lugenda fuerit ea clades Christianæ rei.

225. Perduelles pœnas parricidii luunt, omnia restituuntur in pristinum.

ricidarum irrupit. Pars fuga dilapsi jam erant, satis gnari non impune sibi tot scelera fore. Pars, ut est natio ferox, & bellis assueta, domandi variis præliis fuere. Præcipui perduellionis auctores capti, & in furcam acti sunt. Cæteris in montium interiora compulsis Prætor pacem offerri jussit per duos Societatis Patres, Andream Perez, & Josephum de Lomas. Barbari, qui malefactorum conscientia Hispanis se permittere non auderent, venerunt ad Patres turmatim, ferociam posuerunt, iisdemque deprecatoribus & sequestris, in fidem pristinam recepti fuerunt. Hinc resloresçere denuo Christiana res cœpit. Instauratæ sacræ ædes, suos in pagos Parochi restituti. Visa quin etiam religio ex illa clade vividior vegetiorque; haud equidem scias, utrum præsentium cultorum opera, an magis sanguine occisorum. Horum corpora tertium prope mensem insepulta Prætor conquiri diligenter jussit, & honorificè in suis quæque Ecclesiis condi. At qui cæsi fuerant ad pagos S. Jacobi, & S. Ignatii, eorum quatuor corpora, quippe inventa labis omnis ac tabis, tanquam recenti cæde, prorsus expertia, deferri placuit in urbem Guadianam novæ Cantabriæ primariam, ubi cum insigni honore excepta sunt, affusa obviam populi, & nobilitatis promiscua multitudine, tubis lituisque personantibus, ac festo campani æris, & tormentorum fragore lætitiam publicam accendente. Ibi cum fuissent deposita in æde Societatis, reserato post aliquot annos sepulchro, inventa iterum sunt, non modo integra ab omni labe, verum etiam odore suavi fragrantia. Idem honor habitus viro maximè venerabili, P. Sebastiano Montano è sacro Prædicatorum ordine, quem ad Hispanorum stationes Rosarii propagandi causa profectum, similiter Tepeguani necaverant. Ejus autem corpus, non modo incorruptum, sed recenti perfusum sanguine repertum est: quodque auxit miraculum, adstabat prope codex quotidianæ psalmodiæ, ab imbribus, qui trimestri illo spatio frequentes deciderant, omnino inviolatus. Quare idem postea corpus Mexicum translatum est, & in æde Fratrum suorum per quam honorificè conditum. Sed ut redeamus ad nostros, aliqua jam de singulis attingemus, ne quorum vigent nomina, virtutes in oblivione sint.

226. Quatuor cæsorum corpora post tres menses integra inveniuntur.

227. Similiter corpus Patris Sebastiani Montani ordinis Prædicatorum.

228. Elogium PP. Ferdinandi de Tovar, & Didaci de Orosco.

P. Ferdinandus de Tovar patriam habuit Culiacanum, coloniam novæ Cantabriæ prænobilem, parentes genere inclytos, & cum Cardinali Duce Lermensi arcta propinquitate conjunctos. Erat ejus paterna domus commune ac dulce diversorium nostris Cinaolam ultro citroque commeantibus, unde illi adhuc puero datus locus cognoscendæ Societatis, & injecta mens amplectendæ. Ut adolevit, Mexicum studiorum causa missus, Societati se addixit anno ætatis XVII, spretis, quos Ducis Lermæi favor non temerè adpromittebat, honoribus. Internos ita vixit, ut Angeli cognomen, quod morum elegantia adolescenti fecerat, perpetuo retinuerit. Cumque dicendi facultate non vulgari polleret, ac posset in primariis urbibus elucere, maluit in missionum tutis utilibusque latebris delitescere. Suscepta cura novæ Cantabriæ, Acagæos primo, deinde Parras, demum Tepeguanos excoluit, quorum telis confixus, vitam Apostolicis ornatam virtutibus fortunatæ mortis laurea coronavit. Nondum annos quinque & triginta ætatis confecerat, duodevigesimum agebat in Societate. P. Didacus de Orosco ortus erat Placentiæ in Hispania ex illustri atque opulenta familia, ornatusque fuerat egregiis à natura dotibus, ut si vellet caduca sectari, facile niti posset ad magnam excellentemque fortunam. Maluit paupertatem Evangelicam sequi in Societate, cui nomen dedit admodum adolescens. Profectus in Indiam, & ad Tepeguanos missus, laboris non adeo diuturni mercedem quam diximus accepit, anno ætatis undetrigesimo, ab inita Societate decimoquarto. Quatuor tantum annis major erat P. Bernardus de Cisneros, gente Hispanus, & paulo diutius in eadem missione versatus fuerat. De ejus fortitudine, charitate, patientia, multa ac præclara commemorant, quorum specimen sit quod subjicio. Delubrum extruxerat præpotens Indus, in eoque idolum collocaverat. Bernardus indignitatem non ferens, templum diruit, simulacrum comminuit. Ultionem paulisper distulit ferox Indus, opportunitatem sæviendi captans. Interim

229. Et P. Bernardi de Cisneros.

tem-

templum aliud in vicino pago molitus, novum in eo idolum constituit. Advolat iterum Bernardus, & licet periculi quod imminebat probè conscius, templum disjicit denuo, idolum confractum in ruderibus sepelit. Vindictam non ultra prorogavit efferatus ethnicus. Stricto ferro nec opinum invadit, impositisque pectori tribus plagis, confectum arbitratus, fuga se subduxit. Sacerdos medicorum ope convaluit, sed negatam tunc beatæ necis coronam, nunc feliciter est consecutus.

230. Elogium P. Joannis à Valle.

Patris Joannis a Valle virtutem præcipuis laudibus annales litteræ prosequuntur. Illud unum quantum veræ laudis habet, quod in legibus instituti nostri servandis adeo fuerit religiosus, & vigil, nullam ut violare visus aliquando sit! Inter Tepeguanos omnia vilissimi mancipii obibat munia. Idem terram aratro proscindere, eique mandare semina & fruges, quibus barbari alerentur: idem ligna in eorum usum domesticum cædere, & in tuguria comportare: idem operam ædificandis templis locare, adjutare fabros, prandium illis & cœnam suis manibus apparare consuevit. Cibos lautiores, Regis Catholici liberalitate sibi ad quotidianum demensum attributos, inter Neophytos dividebat, insulso ipse pulmento, aut herbis temerè collectis victitans. Illatas a barbaris injurias excipiebat mansuetudine incredibili, & beneficiis rependebat. Nec illæ paucæ fuerunt, aut leves. Recedenti aliquando ab ara, peracto sacrificio, gravem colaphum impius ganeo infregit. Procidit ipse in genua, & alteram genam feriendam obtulit. Sæpe male multatus fuit à latronibus, quorum scelera increpabat. Semel fuste impetitus à projectæ pudicitiæ muliercula, quam ex infami educere cœno moliebatur, iterum a nefario amatore, cujus è sinu pellicem detrahere tentabat. Nunquam ad hæc commoveri visus, nisi ut male de se meritis supra quam soleret bene ac benigne faceret. Patientiam voluntaria sui vexatione cumulabat. Somnus in tabula nuda, aut corio bubulo tantum instrata. Vestitus obsoletus, & plerisque locis pertusus: itinera longinqua, inter avia nemora, & ignotas solitudines: Juge cilicium, crebræ, & cruentæ corporis verberationes. Templa struxit plurima, profanorum simulacra Numinum evertit, emendavit flagitia, odia, ac dissidia internecina composuit: qua in re tam feliciter Joannis versabatur industria, ut Joannes à Pace vulgo nuncuparetur. Erat Deiparæ cultor eximius, voveratque se nihil negaturum, quod ejus interposito nomine peteretur. Necem sibi à barbaris inferendam divinitus cognovit, eamque tribus ante mensibus amico per litteras significavit. Expleverat cum cæsus est vitæ annum quadragesimum, initæ Societatis vigesimum decurrebat. Victoria, totius Cantabriæ primaria civitas, illum inter cives suos numerabat.

231. Elogium P. Ludovici de Alabes.

P. Ludovicus de Alabes, nobili loco natus Guaxacæ in nova Hispania, simul ac per baptismum Christo renatus est, omen quoddam & præsagium mortis pro ejus nomine obeundæ accepisse dicitur, descriptus in libro baptizatorum, non ut cæteri atramento, sed rubrica, & majoribus litteris: id quod quocunque vel casu, vel consilio fecerit Parochus, visum post ejus cædem vaticinii vim habuisse. Suam certe, ac sociorum necem præscivit ipse divinitus, ac non obscure prædixit ante paucos dies. Dum enim ad aram operatur, auditus repente est, cum veluti extra se raptus in hæc verba prorumperet: *Ita ne omnes moriemur*? ac momento post: *Fiat Domine voluntas tua*. Quæ tunc quidem ad liquidum non intellecta, postea cognitum est quo spectarent. Quæcunque in Apostolico desiderari viro possunt virtutes, fuerunt in Ludovico summæ: animarum servandarum studium invictum, charitas erga barbaros inexhausta, insignis castimonia, conjunctio cum Deo, quem ubique præsentem intuebatur, assidua, erga Reginam virginum pietas singularis. Agebat annum ætatis vigesimum septimum. P. Hieronymus de Moranta lucem hauserat ante annos quadraginta in majore Balearium Insularum: viginti annorum erat, cum Societati se tradidit. Missus in novam Hispaniam, datusque P. Joanni à Valle socius & adjutor, in Tepeguanorum salutem indefessus incubuit. Mira inter ambos intercedebat contentio, uter alterum patientia, charitate, studio religionis ampli-

232. Et P. Hieronymi de Moranta.

plificandæ superaret. In quo certamine sic alter alterum æmulabatur, ut nemo vinci videretur. Morantæ apud Hispanos tam præclara erat existimatio, ut eum non alio fere quam sancti nomine designarent. Moriturum se fidei causa sæpius audierat à Ven. Fratre Alphonso Rodriguez, semel etiam à P. Richardo Haller Germano, qui cum magna sanctimoniæ fama vixit, obiitque Matriti.

233. Elogium Patris Ferdinandi de Santaren.

P. Ferdinandi de Santaren clarum erat Optæ genus in Celtiberis. Educatus in collegio, quod ibidem maternus ejus avus Societati fundaverat, in eam deinde receptus est, & Indicæ missioni, quam summis precibus flagitaverat, datus. Miram ad Evangelicas expeditiones indolem ac facultatem in ipsa statim navigatione ostendit. Vectorum nautarumque controversiæ omnes ad eum, licet nondum sacerdotio insignitum, deferebantur, ex ejusque sententia ratæ ac decisæ habebantur. Ejusdem concionibus plures in navi simultates & rixæ extinctæ sunt, ludi vetiti, voces impiæ, aliaque vitia sublata. Delatus Mexicum, & sacris initiatus ordinibus, mittitur in Cinaloam, quam primus cum P. Gondisalvo de Tapia per biennium excoluit. Transiit inde ad montes Topios: gentem in eo tractu longè deterrimam, Parras, Acagæos, Xiximos, Naparæos, Tepeguanos, & Papudos, incredibili labore cicuravit, eos denique hominum, imò Christianorum ritu vivere docuit, qui antehac propiores feris erant. Quis jam itinerum molestias satis explicet! Non æquabili ducitur jugo ea montium catena, sed pluribus assurgit verticibus, quos convalles præruptæ horribilesque disterminant. Per hæc inhospitalia & inaccessa loca perpetuò discurrebat Ferdinandus, sæpe reptans verius quam incedens, nunc invios pervadens saltus, nunc torrentes amnesque rapidos, ac visu formidolosos vado trajiciens. Tanto labori fructus respondit. Amplius quinquaginta Ethnicorum millia vitalibus baptismi aquis tinxisse fertur. In pagos amplius quadraginta deduxit Indos, è montium latibulis detractos, & ad vitæ socialis formam congregatos. Idolorum vim innumerabilem confregit: superstitiones, veneficia, & alia portentosa flagitia sustulit. Conjuratos in Christianum & Hispanum nomen barbaros non semel ad pacem & concordiam flexit, furentibusque odium ex animo, arma de manibus extorsit. Magnum addebat ejus verbis pondus perspectus virtutis, ac præsertim castimoniæ singularis nitor, quod ille lilium incredibili cura custodiebat. Ad necessarias ministerii sui molestias quotidianum flagrorum usum, & alios corporis affligendi modos adhibebat. Parcissimè victitabat, nec præter frumentum indicum, phaseolos, aut cucurbitas, quidquam lautioris obsonii ad reficiendas vires admittebat. Deum loquebatur, spirabat, cogitabatque unum, nec tantum orationis tempore ac loco, sed in medio negotiorum & occupationum æstu, ac tumultu. Hinc illæ quasi faces, quibus homines etiam perditissimos pietatis studio incendebat. Vixit annos quinquaginta & unum, quorum tres & viginti exegit in difficillima missione Topiana. Sed de Mexicana Provincia satis.

234. Res Provinciæ Peruanæ. Deteguntur occultæ superstitionis reliquiæ, & exscinduntur.

A Mexico si descendas ad dexteram, & mare Pacificum, occurret Peruvia, dives auri argentique regio, & ærarium Hispaniæ. De ea nunc differendum. Hoc anno in variis excursionibus e collegio Limano susceptis, maxima fuerunt affecti voluptate Patres, quod plerisque in locis, ubi nefarius Dæmoni cultus olim tribuebatur, nullum pristinæ impietatis vestigium extaret. At Sociis Cuzquensibus magnam moverunt admirationem repertæ non procul speluncæ, ac templa subterranea, in quibus animarum sempiternus hostis audiendum se miseris mortalibus, ac videndum identidem præbebat, eorumque donis & adoratione fruebatur. In iis antris publica veneratione consecratis, inventa est magna vis auri, argenti, & gemmarum, quibus Indigenæ Principem tenebrarum demereri, ac sibi suisque conciliare nitebantur. Jussere Patres obstrui ferales cavernas; allatæ autem ex oppido Cruces splendido cum apparatu in speluncarum culmine sunt collocatæ. Tum ad convellendas penitus occulti mali radices, Squillacensium Princeps Franciscus Borgia Prorex duo de novo domicilia construxit prope Limam, quorum in altero alerentur nobiliores adolescentes, ac præcipuè Caziquiorum, idest Principum, liberi; in altero tamquam in honesta custodia deti-

detinerentur, qui deprehensi posthac essent Idolorum Sacerdotio perfungi. Utrumque mox Societati administrandum commisit. Interim Patribus collegii Potosini non deerat laboris ampla materies, tum in frequentissima civitate, tum etiam in officinis metallicorum, quæ sunt ibi plures, & magnæ celebritatis. Multa Hispanorum, plura Æthiopum millia circa fodinas auri argentique desudabant, rudes plerique, inculti, & rerum divinarum penitus incuriosi. Singulis hominum generibus certæ sunt constitutæ sodalitates, in quibus ad pietatem informarentur. Aderant præterea Mercatores Europæi plures, qui de lucro magis, quam de salute sempiterna solliciti, haud facilè ad cœlestium opum desideria erigebantur. His ut consuleretur, quæstiones de moribus, & leges negotiationum explicari cœperunt, in quibus interpretandis sua cuique utilitas esse lex & magistra consueverat. In collegio Arequipensi pia sodalitas ex mulieribus est conflata, novo quidem instituto, sed ad fovendam promovendamque in familiis pietatem utilissimo, ut demonstravit orta statim inter viros & mulieres præclara contentio, cum neque viris feminæ, nec his vicissim illi de virtutis studio concederent, sed se invicem superare certarent. In sodalitium adscribi voluerunt nobilissimæ quæque civitatis feminæ, quarum cum essent exempla illustriora, earum pietas & modestia, non in ipsarum duntaxat domos, sed in universam plane urbem manavit. Ex oppido S. Crucis itum est ab Hispanis hoc anno ad novas indagandas provincias. Silvestres homines, & feris bestiis quam hominibus similiores sunt inventi, qui humanis carnibus vescebantur. Aderat in comitatu Hispanorum noster Sacerdos, qui non paucos ex ea gente in Ecclesiæ gremium induxit. Narrabant hi Neophyti, in provinciis proximioribus Caziquios quinque & quadraginta numerari, hoc est Regulos totidem, & provinciarum Principes; esse autem in propinquo montes auri argentique feracissimos. Quod ut cognovit Hispanus Prætor, futurum sperans ut Mercatores, lucri cupiditate illecti, penetrarent in illam amplissimi soli vastitatem, ejusque barbariem abstergerent, scripsit ad nostrum Provinciæ Peruanæ Præpositum, enixè petens strenuos Evangelii ministros, qui cœlestis doctrinæ thesauros genti miseræ ac destitutæ importarent. Advolarunt impigri operarii, magnamque ejus terræ partem vitiis, & superstitionibus silvescentem paulatim Christo subjecerunt.

Peruviæ ad latus septentrionale adjacet novum Granatæ Regnum, ita dictum à Granatensi cive Gonzalo Ximenio de Quesada, qui primus eam terram detexit, & Regis Catholici dominio subjecit. Perampla est regio, & frugum omnis generis ferax. Regni caput urbs Archiepiscopalis S. Fidei, & sedes supremi tribunalis, quod Hispani Regium Auditorium vocant. Pars antea fuerat apud nos novum Regnum Provinciæ Peruanæ. Sed cum longiùs abessent a Peruviæ finibus urbs S. Fidei, & nova Carthago, quam ut possent à Peruano Præposito commodè administrari, partem detraxit Claudius Generalis, additisque novo Regno domiciliis Quitensi, & Panamensi, novum & separatum Provinciæ corpus confecit, à novo regno appellatum. Sectum deinde est iterum istud corpus, quia amplum nimis, & immenso spatio diffusum, coaluitque quam nunc Provinciam Quitensem dicimus. Provinciæ novi regni præerat hoc tempore P. Gonzalus Lyra, Patri Didaco de Torres primo ejus moderatori, atque ut ita dicam, Parenti suffectus. Lyra autem præfecturam obtinente, aliæ atque aliæ Societati sedes accreverunt. Non longe à metropoli S. Fidei Tungia erat, Hispanorum ampla colonia, locuples, frequens, & copia ædificiorum nulli secunda. Cives incensi desiderio habendi apud se stabilem Societatem, domicilium offerebant. Accepit donationem Lyra, & Tungiæ domum probationis constituit. Caxicæ postmodum, Duitamo, & Fontibonæ, quæ oppida sunt non ignobilia, Socios dedit, qui Curias administrarent: ea tamen lege dedit, ut essent revocandi, simul ac ex educatis in seminario S. Fidei adolescentibus suppeterent Sacerdotes, quibus curiale ministerium tutò committi posset. Namque id Claudius Generalis sanxerat, id usu receptum erat. Interim in iis locis licuit agnoscere, quantum interfit inter bonos Pastores, & mercenarios, qui-

235. Patres Potosini pietatem inter metallicos & mercatores promovent.

236. Mulierum sodalitas in collegio Arequipensi excitatur.

237. Novæ detegunturgentes, & à nostris hominibus excoluntur.

238. Res novi Regni. De divisione hujus Provinciæ à Peruana.

239. Tungiæ, & aliis in locis novæ sedes Societati tribuuntur.

240. Mores emendati gratuito ministerio nostrorum Parochorum.

quibus non est cura de ovibus. Brevi temporis spatio pellicatus, ebrietas, & alia prope communia gentis mala, ex magna parte sublata fuerunt. Multi, quos absterruerat hactenus à baptismo metus, ne stipem Parocho dare cogerentur, certi jam à novis Pastoribus nihil exigi, ultro se initiandos offerebant. Erant qui infandos exercuerant pellicatus matrimonii nomine, ne si nuptias rite contraxissent, honorarium Curioni deberent. Hoc nunc metu soluti, & gratuita nostrorum opera illecti, flagitiosas consuetudines sancto nuptiarum vinculo commutabant. Per hæc in urbe S. Fidei vigere cœpit magnæ utilitatis & pretii sodalitium, a Rectore collegii P. Ludovico Santillano institutum. Ei qui aggregantur sodales, Christo in Sacramento latenti sese mancipio dedicant. Adlecti sunt in piam sodalitatem honestissimi civium, ac sæpe de sacrificio participare, sæpius ante incruentam victimam precando consistere, quotidie aliquam temporis partem cœlestium meditationi tradere, sibi in leges induxerunt. Hinc manante ad reliquam civitatem exemplo, mira morum conversio, & alia prope facies in urbem inducta. Gestiebat gaudio hæc videns Archiepiscopus Bartholomæus Guerrerus: at simul gravissimam nostrorum inopiam miserabatur, qui adhuc omni certo proventu destituti, ad quotidianos vitæ sumptus stipem ostiatim corrogare cogebantur. Quare litteras ad Regem dedit graves, & efficaces, quibus regiam erga illos liberalitatem implorans, totidem verba subjiciebat: „ Magno Rex obsequio Deum promerueris, si Patribus Societatis in hoc „ Regno summa rei familiaris angustia laborantibus, benigne dabis unde vivant. „ Nam vere is ordo præcipuo studio laborat, ut animum Majestatis Tuæ multis „ exoneret religionibus, cunctisque mortalibus æterna bona procuret. „ Hæc ille ex hispanicis latine reddita.

241. In urbe S. Fidei sodalitium magnæ utilitatis instituitur.

242. Archiepiscopus Sanctæ Fidei liberalitatem Regis implorat erga nostros.

Sed nihil adeo ad salutem animarum quæstuosum in novo Regno susceptum, ac procuratio Æthiopum, de qua nunc paulo copiosius differendum. Inter præcipuas Regni urbes numeratur nova Carthago, Emporium totius Americæ celeberrimum, & caput negotiationis, quam exercent Europa atque Africa in America, & ipsæ Americanæ provinciæ inter se. Præter alias merces, plura huc ex diversis Africæ oris importari solent Æthiopum millia, quorum prostant in quibusdam veluti promptuariis venales greges, & à Mangonibus in omnes continentis provincias quæstu maximo disperguntur. Istorum curam gerit Societas, estque semper in collegio Carthaginensi Sacerdos huic ministerio addictus. Ut appulere ex Africa naves, accurrit ad portum Sacerdos, Æthiopum recenset numerum, omnes amice alloquitur per interpretem, pomis, icunculis, aliisque munusculis inescare, & conciliare sibi studet. Qua die sunt e navibus educendi, adest iterum Pater: ægros, quorum ob cœli mutationem, & navigationis incommoda, magnus semper numerus, componit in vehiculis ad hunc usum paratis, omnes ad domum eorum custodiæ destinatam deducit. Ibi prima curarum est, ut certa consignentur tessera, tum quos fuisse baptizatos, tum quos non fuisse constet, atque illi demum, de quibus neutrum pro certo constitui possit. Singulos ergo tandiu interrogat, donec eliciat, ad quam quisque classem pertineat ex illis tribus. Tum plures continenter dies, ad captum tam rudium ingeniorum verba faciens, docet illos publice ac viritim, quid credere, quibus deinceps moribus vivere debeant. Postremo, ubi satis instituti videantur, eos omnes baptismo, ut opus fuerit, vel certo, vel interposita conditione, Christianos facit. Hanc Æthiopes curandi rationem sapienter instituit vir magni inter nos nominis P. Alphonsus Sandovallius, qui cum eorum curam primus suscepisset, eandem gerebat hoc ipso tempore, non labori, non industriæ parcens, ut quam maximum ex ea fructum legeret. Neque vero intra præsens tempus se continuit Apostolici viri charitas inexhausta; sed ad successorum utilitatem transiit: scripsit enim de modo erudiendi Æthiopes volumen utilissimum, quod in eandem postea procurationem suffectus Ven. Petrus Claver, ut aureum opus laudare, ac sequi consuevit. Porrò quam utile sit ministerium, vel ex eo conjici velim, quod toto decennio Sandovallius Æthiopum triginta mil-

243. De cura Æthiopum, quam Carthagine gerit Societas.

244. Hoc ministerium primus suscipit Pater Alphonsus Sandovallius, deinde P. Petrus Claver.

millia salutaribus baptismi undis aspersit: successor vero Claver, intra annos quadraginta, baptizasse dicitur suis manibus trecenta millia, & si quid amplius. Sed tam uberi fructui non impar esse solet labor & patientia cultoris. Agendum cum hominibus supra quam credi possit, non agrestibus tantum & barbaris, sed omnis ferme humani sensus expertibus. Ferenda eorum barbaries, stoliditas paulatim subigenda. Eorum alloquio & consuetudine nihil molestius. Nullo percelluntur horrore cujuslibet immunditiæ, nec secus quam bruta animantia in sordibus volutantur. Accedit quod sæpe inter navigandum replentur ulceribus, non minus fœdi aspectus, quam odoris intolerandi; ut eos adire propiùs, & alloqui natura ipsa refugiat. Accidit aliquando, hospitum quempiam ad eos inspiciendos admissum, illato vix pede in conclave tam fœtidum, totque infectum sordibus, loci graveolentia corruisse exanimi similem, aut nausea correptum vomuisse. Verum quæcunque ea sint, non absterrent Evangelicam charitatem, quæ patiens, quæ benigna est, & his maximè deliciis oblectatur.

245. Cujus laboris & molestiæ sit ea procuratio.

Altera Peruanæ Provinciæ pars olim fuerat Paraquaria, ad australem ejus plagam posita. Divisa fuit anno labentis sæculi octavo, & in separatum Provinciæ corpus erecta. Ea nunc Tucumaniam complectebatur, & Chilenum regnum, quod similiter divisum, peculiarem postea Provinciam conflavit. Paraquaria propriè dicta jacet infra Brasiliam secundum littoralem oram, & in continentem, occasum versùs, longe porrigitur. Tucumania Paraquariam spectat ad septentrionem, Terram vero Magellanicam ad meridiem. Chilense regnum ad mare Pacificum longo, sed angusto tractu, à septentrione ad meridiem extenditur. Paraquariam ingressa Societas ante annos ferme triginta, magnam indigenarum partem Christianæ vitæ moribus ac præceptis informaverat. Sed nunc difficili admodum loco res ejus erant, ob Hispanorum infectationes & odia, quibus impediebatur, ne sua ministeria usitato cum fructu obiret. Res est altioris indaginis, & in quinta hujus Historiæ parte prolixè tractata, * de qua propterea nihil ultra dicam, nisi quod in ea rerum jactatione ac tumultu causæ bonitas, & rectè factorum conscientia, magno nostris solatio erat. Namque id demum agebant Patres, ut miseros Indos, contra fas, contra jus, contra iterata Regum Catholicorum edicta oppressos, impotenti Colonorum dominatu eximerent, Christianoque pariter, & Hispanico nomini conciliarent. Quiddam accidit circa hunc annum, unde colonorum in nos acerbitas majorem in modum recruduit. Duo erant ad Paraquariæ ripam oppida, ascendentibus adverso flumine millia passuum fere centum ab urbe Assumptionis. Oppida Neophytis Ethnicisque mixta nostri in rebus sacris administrabant. Multum ibi profecerant hactenus, plus profecturi videbantur in posterum, si diutius manerent. Omnia momento perdidit colonorum inexplebilis avaritia. Conabantur illi oppidanos in personalem, ut ajebant, famulatum abripere, nihil pensi habentes, quod eam immanitatem Rex edicto recentissimo vetuisset. Conatibus iniquis obstitere nostri pro viribus, & reipsa ne quemquam abducerent prohibuerunt. Nihil avidis prædonibus accidere gravius poterat. Efferati, & passim quiritantes, non licere sibi per Jesuitas uti jure suo, civiles sacrosque Magistratus incitant, ut nostros inde dejiciant. Dejecti sunt Patres; sed ipsis abeuntibus, oppidani quoque, vacuis relictis ædibus, alii aliò dispersi sunt: quippe tolerabilius rati in silvis ferarumque latibulis vitam agere, quam sub iniquis dominis duram servitutem servire. Adeo ex rebus omnibus sua cuique libertas carissima, & pretiosissima est.

246. Res Paraquariæ. Societas Hispanis odiosa, quia Indorum libertatem tuetur.

* *Lib. xxiij. §. xii.*

247. Hispani nostros deturbant ex duobus oppidis: oppidani in silvas dilabuntur.

Pari invidia laborabat in Chileno Regno Societas, ob eandem causam. Unus tamen odii molem sustinuit P. Ludovicus Valdivia, ingens toto illo terrarum tractu nomen, nec unquam sine honoris præfatione memorandum. Nemo fortius liberiusque libertatem Indorum tutatus fuerat hactenus: nemo conatus improborum, qui ex illis in servitutem abreptis quæstum iniquissimum faciebant, retuderat majori spiritu, atque constantia. Quare eum unum, quippe integræ fidei, & animi contra vulgi clamores imperterriti virum, delegerat nu-

248. In Regno Chileno P. Ludovicus Valdivia Indigenas tuetur auctoritate Regis Catholici.

per Rex Catholicus, ut novas de Indigenarum manumissione leges in Chilensi Regno promulgaret. Verum ut innotuit quæ Valdivia accepisset à Rege mandata, vix credibile quantum exarserit quidquid usquam Hispanorum erat. Omnes in ipsum, veluti hostem publicum, & odiosæ novitatis auctorem, atrociter consurrexerunt, nec eum insectari destiterunt, nisi cum traditam à Rege procurationem deposuit. Quod aperta vi non sperabant successurum, fraudibus & calumniis pervicerunt. Provinciam Paraquariensem regebat P. Petrus de Ognate, vir ille quidem egregius, sed fortasse plus æquo meticulosus, credulus certè, & in accipiendis accusationibus non satis cautus. Hunc Hispanorum præcipui, & nobis in speciem amicissimi, falsis implent suspicionibus contra Valdiviam, quasi licentius ageret interdum, & amicitias coleret parum castas. Mulierculas deinde subornant, quæ confictam fabulam aptis delationibus prosequantur. Provincialis, etsi talis viri integritate occupatus causæ cognitionem non institueret, eum tamen privatim increpuit quasi sontem, certas leges ne transiliret admonuit, injectis denique præceptorum vinculis agendi libertate privavit. Valdivia, adversùs alias malevolorum obtrectationes ad illam usque diem invictus, hujus mœrorem calumniæ, & tam turpe de se judicium moderatoris sui ferre non potuit. Causatus itaque, eas præceptorum pedicas impedimento sibi esse, ne regia jussa exequeretur, in Hispaniam navigavit, Philippo III. Regi, ejusque consilio Indico rerum a se gestarum rationem explicaturus. Matriti auditus est cum eximia approbatione, & laude. Sed cum simul venissent ad Præpositum Generalem crebræ Sociorum litteræ, in quibus erat, interesse plurimum Societatis, ut nec ipse, nec alius nostri ordinis quisquam ad procurationem ejus generis destinaretur, ejusdem Generalis industria detentus est in Hispania. Nec ille mansit invitus. Oblatum tamen à Rege locum inter Senatores consilii Indici modestissimè recusavit, maluitque, aula relicta, Vallisoletum concedere, ubi conscribendis libris, & proximorum moribus regendis intentus, supremum diem explevit anno MDCXLIV. Ita improborum fraudulentus livor ademit Chilensi regno virum de Rege, de re publica, de Societate optimè meritum. Non tamen obscurare ejus famam, aut imminuere potuit. Prius etiam quam in Hispaniam solveret, qui auctores accusationis fuerant, adacti conscientia sceleris, fraudem coram idoneis testibus confessi sunt, & calumniam innocenti irrogatam retexuerunt. Valdiviam Neophyti, ut defensorem acerrimum libertatis suæ, diligebant in parentis loco. Ejus consilio, & opera, ferocissimi populorum, bellum jam tot annos cum Hispanis gerentes, sæpe victores, semper indomiti, & armis fortè nunquam domandi, sine cæde & sanguine in jus Catholici Regis transierunt. Ad quinque millia fuisse dicuntur, quos suis ipse manibus baptismo consignavit. Nec ei parum Societas debet. Collegium in oppido Conceptionis ejus præsertim industria fundatum est. Idem in præcipuis Hispanorum castellis plura constituit Sociorum paria, unde in præsidiarios, ac totam vicinitatem haud levis utilitas derivata. Callebat Chilensium linguas tres adeo perfectè, ut eas in artem ac methodum redegerit.

249. Propterea invisus colonis, & calumniis appetitus.

250. Redire cogitur in Hispaniam, ubi remanet reliquo vita tempore.

251. Indicantur Valdiviæ præclara merita in Societatem & Regem.

Inter Paraquariam, & flumen Amazonum, immenso tractu diffunditur Brasilia, Lusitani dominii regio in America ferax opum, & Provincia Societatis amplissima. Hic quoque odiosam colonis fecerat Societatem defensa Indigenarum libertas, & iniqua vis a miseris propulsata. Actum proinde hic quoque mendaciis & strophis contra nos, nec sine aliquo, saltem ad tempus, successu. Rexerant nostri hactenus in rebus sacris plerosque Neophytorum greges, labore & industria sua collectos in oppida, & ad formam civilis Christianæque vitæ traductos. Caræ oves Pastoribus, carissimi ovibus Pastores erant. Sæpe Lusitani, augendæ rei studio, Indis simplicibus insidias struebant. Semper ad Indorum custodiam excubabant Patres, vim apertam arcebant, dolos eludebant, fortunas eorum & libertatem à raptoribus tuebantur. Id ægrè ferentes Mangones improbi, semel, atque iterum populari impetu coorti sunt contra invisos Patres, ut eos a suis curiis depellerent. Seditione a Magistratibus semel iterumque com-

252. Res Brasiliæ. Societas in invidiam adducta, quia libertatem Indorum defendit.

253. Occupatus falsa relatione Rex

compressa, dolis grassari nihilominus statuerunt. Præter alia invidiosius confecta, latè spargunt, & ad aulam usque Matritensem transmittunt, ex oblationibus Neophytorum redire ad Societatem quotannis magnum, ac prope incredibilem argenti numerum, qui in regium ærarium inferri melius posset: quæ relatio fidem cum inveniisset Matriti, Rex adimi nostris curias, & aliis Sacerdotibus committi jussit, triumphantibus gaudio prædonibus inhumanis, quos à vexandis, abripiendisque in servitutem Indis nulla in posterum res deterreret. Sed nec diuturna fuit lætitia, & spem impiam fefellit exitus. Novus Brasiliæ Gubernator Gaspar de Sosa, statim atque in provinciam venit, & res perspicere per se potuit, falsa esse videns quæ ad aulam fuerant delata, ita Regi perscripsit, ut persuaserit, interesse publicæ rei, tum civilis, tum sacræ, curias ut antea per homines Societatis administrari. Nam ad emolumenta quod attinet, nulla hæc esse ajebat, præter amplificationem divini cultus, & animarum salutem, quibus rebus studerent unicè Patres Societatis. Periculum verò esse, ne destituti Patrum suorum ministerio Neophyti, refugiant iterum in interiora regionis, quæ fuga insignem sanè plagam regiis vectigalibus infligeret. Acquievit Sosæ rationibus & auctoritati Rex: Patres in possessione curiarum sunt relicti: Colonorum animi paulatim patientia mitigati. Ad demerendas eorum voluntates nonnihil valuit charitas, quam eodem hoc anno, grassante per Brasiliam pestilenti lue, nostri languentibus impenderunt. Nullam illi quidem prætermiserunt industriæ partem, qua prodesse miseris possent. Diu noctuque obibant omnium tecta, omnibus remedia corporis animæque circumferebant, nulla laboris intermissione, nullo respectu valetudinis suæ. Quo tempore circa Bahiam (sic vulgo nominant urbem S. Salvatoris Brasiliæ primariam) res accidit ad memoriam insignis. Neophytus nomine Antonius, etsi tabe penè consumptus, irrepserat in vicinam silvam, ut herbam nescio quam salubrem exquireret. Ibi defectus viribus, corruit semianimis. Dum ægrè animam trahit, jacenti ac morienti visus adesse vir gravi & liberali aspectu, Franciscanorum indutus tunica, qui fonticulum indicans occulta scatebra in proximo subsilientem, jubebat ex eo ut biberet. Evanuit momento species. Æger sensibus redditus, & fontem vidit, & ejus hausto convaluit. Non tamen in ea curatione virtus monstrati fontis exhausta. Re vulgata, fit ad saluberrimam aquæ venam ægrorum ingens concursus. Omnes valetudinem recipiunt. Nulli fuit dubium, quin auctor prodigii esset magnus ille Antonius, quem nos à loco tumuli Patavinum dicimus. Ab eo itaque inditum novo fonti nomen, quem post illud tempus Indigenæ fontem S. Antonii appellaverunt.

adimi nostris jubet curias Neophytorum.

254. Sed detecta mox fraude, mutat sententiam.

255. Grassante per Brasiliam lue, nostri languentibus opitulantur.

256. Fons aquæ saluberrimæ a S. Antonio nuncupatus quomodo inventus sit.

Interea quem diximus Gaspar de Sosa Brasiliæ Prætor, suscepta difficillima expeditione ad Maranonios, rem antea frustra tentatam mira felicitate confecit: unde in illa terrarum parte longè prolati fines Lusitani imperii, & Evangelii Præconibus latissimus ac novus ager ad excolendum apertus. Glorioſum Lusitano nomini, faustum religioni facinus, & in quo nonnullæ fuerunt Societatis partes, paulo diligentius exponam. Quæ proprio nomine Maranion dicitur, insula est admodum brevis, sex circiter millia passuum distans a septentrionali continenti Brasiliæ. Insulam facit, & nomen ei præbet Maranion, alvei ingentis amnis, cujus deinde aquas excipit flumen Amazonum. Patet in longum millia haud amplius quinquaginta, lata plus minus duodeviginti. At inde secus oram fluminis, sub ipsa æquinoctiali linea, in immensum excurrit ampla regio, quæ nunc Præfectura Maranonia dicitur. Accolunt feroces populi, & ante tempus de quo scribimus, adhuc ignoti. Hanc terræ plagam Sosa subjicere Lusitano juri cum statuisset, eo consilio classem instruit novem bellicarum navium, classi quadringentos veteranos milites, & ex Neophytis delectos sagittarios trecentos imponit, duce Alexandro de Mora, perito belli viro. Addit duos Societatis Patres, Emmanuelem Gomez, & Didacum Nunez, ad regendos Neophytos: namque his opus erat in primis, non tam ad vim, si qua fieret, repellendam, quam ad demulcendos barbaros, eosque Lusitano nomini con-

257. Lusitanorum expeditio in Maranionem.

258. In eandem expeditionem proficiscuntur duo Patres Societatis.

conciliandos. Cum hoc apparatu ventum eſt ad inſulam Maranoniam, quam tunc forte cum valida arce obtinebant Prædones gente Galli, ſecta Calviniani. Ut ſtetit in conſpectu claſſis, denunciatum eſt Præſidiariis, ut deditionem facerent, præfinitumque temporis anguſtum ſpatium, intra quod niſi feciſſent, omnibus moriendum eſſet. Conterriti denunciatione Prædones, nec ignari, vires Luſitano eſſe ad perficienda quæ minabatur, pacti tutum in Galliam reditum, arcem tradidere. Capta in hunc modum, & pacata inſula, in proximam continentem progreſſi ſunt Luſitani, duce Franciſco Caldeira, ac porrò tendentes per millia paſſuum ducenta circiter & quadraginta, venere ad oſtia ingentis fluminis, quod ob immenſam aquarum molem incolæ ſua lingua appellant *Para*, ideſt mare. Ibi meram ſolitudinem nacti, caſtellum opportuno ac munito loco extruxere, ut eo veluti fræno contineretur circumpoſita regio, quam ſucceſſu temporis coloniis occuparunt Luſitani, Chriſti cultu Societas illuſtravit, ut ſuo deinceps ordine narrabitur. Nunc initium religioni diſſeminandæ factum in ea quam dixi inſula. Neophyti ex Braſilia adducti, ut facile convenit inter homines ejuſdem gentis & linguæ, Indigenas ad audiendam ex Patribus cœleſtem doctrinam trahebant. Auditam probabant illi vehementer, multi amplexabantur, & baptiſmi ſacris initiari poſtulabant. Erat omnino fructus ſupra expectationem, ac prope ſupra ſpem. At Patres in Braſiliam quam mox ex præſcripto ſui Præſidis redituri, cum non haberent in ea temporis brevitate cui initiatos committerent, non audebant fidei ſacramentum adultis impertiri. Tantum confirmabant illos in ſuſcepta fide, ſpem certam facientes, vel ſe, vel certè alios de ſuo cœtu propediem reverſuros. Suſtinerent interim haud longam moram, perſtarent in propoſito, dignos ſe cœleſti dono præſtarent: Brevi omnes, non voluntate ſolum, ſed etiam baptiſmo Chriſtianos fore. Quod licuit, nonnullos ex moribundis infantibus ſalutari lympha aſperſerunt, ac velut ejus terræ primitias in cœlum tranſmiſerunt. Cruces multis in locis erexerunt, ſacras imagines adorationi publicæ propoſuerunt. Acceperunt a ducentis uſque millibus paſſuum legationes populorum, ut ad eos erudiendos accederent comprecantium: nec tamen licuit tam æqua poſtulantibus ſatisfacere. Urgebat quippe lex obedientiæ, quæ Patres ibi diutius immorari vetabat. Uſi igitur opportunitate claſſis inde ſolventis, Pernambucum, unde diſceſſerant, redierunt.

259. Prima religionis ſemina jaciuntur in Maranione.

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ LIBER SECUNDUS

ANNUS CHR. 1617. SOC. 78.

NEUNTE anno sæculi decimo septimo, traducitur in Siciliam pia consuetudo menstruæ Communionis generalis, quam Romæ natam anno præterito demonstravimus. Felicibus plane initiis, & magno hominum concursu nova est instituta celebritas Panormi in æde Professorum. Qui enim illo die sacra participarunt, ad quindecim millia numerati fuerunt, nec ferè quisquam nobilium ex eo numero defuit. Provinciam administrabat hoc tempore P. Carolus Mastrillus, vir olim oratoria excellens laude, sed nunc senio languidior, magistratu præterea suo, & ipsa concionandi desuetudine ab eo ministerio prorsus abstractus. Nihilo tamen minus, vocatus à supremo ordinis Hierosolymitani Magistro Melitam ad habendas per majora jejunia sacras conciones, non ætatem, ut poterat, non muneris curas multas & varias excusavit, gravissimo demum labori se non subduxit. Collegit virtutem pristinam, & quasi emeritus miles denuo in aciem prodiit. Ut autem cœpit audiri, conceptam de se opinionem non æquavit modò, sed multis partibus superavit. Nemo audivisse illum dicitur, qui non melior fieret. Civitas universa novos eo concionante mores, & aliam induere faciem visa. Erat Melitæ grex meretricularum, quæ Equitum pudicitiæ insidiabantur, mille artibus ad libidinem prolectantes juventutem incautam, & plus nimio sequacem. Pleræque audito Mastrillo resipuerunt. Incolæ novæ urbis (Vallettam appellant) solebant certis anni diebus sacram nescio quam ædem, quingentis ferme ab urbe passibus, invisum ire; sed quæ est interdum rerum etiam optime institutarum perversio, piam consuetudinem in occasionem nequitiæ verterant. Ibant enim promiscue homines inter muliercularum agmina, & pudet referre quæ inter illos fieri & dici non pudebat. Licentiam a Christianis moribus abhorrentem semel reprehendit Mastrillus, & una oratione sustulit. Verum hæc momenti levioris. Dissidium intercedebat grave & inveteratum inter magnum, ut vocant, Magistrum, & seniores ordinis. Distracti in factiones reliqui Equites, & diversis partibus, ut sua quemque studia, vel privatæ rationes moverant, adhærentes, discordiam alebant prope insanabilem. Malo remedium adhibuit Mastrillus, quodque viri principes sæpe frustra ten-

1. RES PROVINCIÆ SICULÆ. Consuetudo menstruæ Communionis Panormum inducitur.

2. P. Caroli Mastrilli conciones quadragesimales Melitæ, earumque fructus.

3. Grave dissidium inter Equites Hierosolymitanos componitur.

tentaverant, capita factionum perpulit, ut magno Magistro prius, deinde sibi invicem satisfacerent; quo demum sublata est omnis contentio, & in ordinem nobilissimum concordia revocata.

4. Res Neapolitanæ. Nostri juvenes vicariæ carceres excolendos suscipiunt.

Dum hæc gerebantur in Provincia Sicula, Neapoli publicis privatisque hominum sermonibus celebrabatur studium singulare nostrorum in formandis ad pietatem vinctis regii tribunalis, quam *Vicariam* vulgo appellant. Erant illæ custodiæ totidem quasi regni sentinæ, & omnium scelerum receptacula. Furta, sacrilegia, impiæ in Deum & superos voces, veneficia, libidines, & quæ alia nominare nefas flagitia, ibi regnabant impune. Cum enim novi quotidie facinorosi e toto regno contruderentur in hæc ergastula, indeque multi subinde ad triremes, aut ad patibulum traherentur; qui recenter adveniebant, sua importabant vitia, qui educebantur, sua relinquebant: succrescente in dies nova flagitiorum messe, & miserandum in modum luxuriante. Alebant peccandi impunitatem otium, & infamia, duo scelerum maxima incitamenta. Tot malis ut medicinam adhiberent aliqui Juvenes Societatis, cœperant ante annos novem itare illuc per dies festos, duce omnium & hortatore Petro Ferracuto, egregiæ spei juvene, qui tunc philosophicis studiis operabatur. Miscebant pia cum vinctis colloquia, singulos ad detestationem criminum excitabant; sed initio nullum laboris fructum capiebant. Quod videntes custodes carcerum, laudabant illi quidem juvenum optimam mentem, at simul eorum simplicitatem irridebant, perinde quasi aquam postularent a pumice, qui inter ejusmodi hominum sordes excitare pietatem conarentur. Deo tamen pia incepta fortunante, capti paulatim, emollitique sunt juvenum optimorum charitate & patientia nonnulli. Quo facto, venit in mentem Ferracuto ex illa vinctorum multitudine delectum habere, & sodalitium in honorem B. Virginis instituere. Paucos selegit, quorum videbatur melior indoles, & vita correctior, eosque in formam piæ sodalitatis conjunxit, sub titulo ac patrocinio Virginis a Monte Carmelo. Certas deinde præscripsit sodalitati leges, in quas sodales universi consenserunt. Legum hæ porro præcipuæ: ut sodales quotidie interessent divinæ rei: ut singulis minimum mensibus ad cœlestem mensam accederent: ut certas corporis afflictationes identidem usurparent: ut rerum divinarum meditationi, ac lectioni piæ aliquam quotidie temporis partem traderent. Præterea ut elementa doctrinæ Christianæ rudibus explicarent: ut pacem foverent inter vinctos: ut feria quarta, & sabbato pium supplicantium agmen per carcerem deducerent: ut quotannis missionem quasi domesticam obirent in ipso carcere: denique ut dierum festorum venerationem omni pietatis officio prosequerentur. Hæc ut servari ab illis, ut observari ab aliis cœperunt, dici vix potest, quantum universè mutaverit rerum facies. Obstructus illico aditus aleæ, scortis, ebrietati, cæterisque pestibus, quæ pridem ibi stabulabantur. Pro impiis & obscenis vocibus, quibus antea carceres per momenta singula personabant, nunc divina cantica, & Virginis laudes exaudiri. Nullæ jam rixæ; rara jurgia, pax & quies insolita, charitas vero tanta, ut cum adducebantur ex provinciis novi catenatorum manipuli, mirarentur majorem in modum. Occurrebant enim venientibus pii sodales, eos alloquio blando, & cunctis benevolentiæ significationibus excipiebant: abluebant iisdem pedes, cœnam, & lectum parabant. Manavit interea in publicum rei tam insperatæ fama, & urbem admiratione complevit. Rescivit præ cæteris Archiepiscopus Neapolitanus Octavius Cardinalis Aquaviva, eaque re plurimum delectatus, florentem pietate & numero Congregationem confirmavit, ejusque omnes leges ratas esse ac firmas jussit. Ejusdem postea curam in perpetuum suscepit domus Professorum, certo designato Sacerdote, qui in procurationem illius sodalitii totus incumberet. Quæsitus etiam inter Proceres civitatis patronus, qui cœtum per se ignobilem illustraret dignitate sua, auctoritate tueretur, videretque ne quid contra illum præter ordinem fieret.

5. Petrus Ferracutus primum vinctorum sodalitium instituit.

6. Pii instituti fructus uberrimi, ejusque confirmatio.

7. Alia duo sodalitia ad utilitatem vinctorum eriguntur.

Hinc, ut proclive est ex bene cœptis ad meliora transire, altera sodalitas vinctis nobilioribus est addicta, quæ præter leges cum priore communes, hoc ha-

haberet peculiare, ut ſodales ſemel ſingulis annis ſpiritualibus S. Ignatii exercitiis animum excolerent, ut vinctorum pauperum, & ægrotantium curam præcipuam gererent, ut ſacrum Viaticum, quando ad morientes defertur, cum accenſis facibus deducerent. Dicata fuit ſodalitas B. Virgini ab Angelo ſalutatæ. Tertia demum acceſſit congregatio, prioribus quaſi auxiliaris. Nomen illi a Sanctiſſima Trinitate. Complectitur ſelectos cives, qui regio tribunali, ſeu *Vicariæ*, novant operam. In hoc potiſſimum verſatur eorum ſollicitudo, ut vinctis morbo laborantibus opem ferant, curamque præcipuam gerant mulierum, quæ in peculiari carceris parte (domum pœnitentiæ vocant) incluſæ detinentur. Tribus ſodalitatibus ita conſtitutis, videbatur vinctorum corporibus animiſque ſatis conſultum. Non ſatis viſum eſt Sodalibus Miſericordiæ, quod ſodalitium eſt in urbe Neapolitana frequens, & inclytum. Illi ergo in partem pii laboris venientes, ſuam libentiſſimè contulerunt operam veſtiendis, alendis, collocandis in idoneo conclavi vinctis, præſertim recens advenientibus, qui tanto ſæpe numero, tam improviſi, tam rebus omnibus deſtituti ſuperveniunt, ut niſi maturè proviſa fuerint quæ ſunt ad vitam & valetudinem neceſſaria, repentinis opprimantur morbis, & è medio tollantur, quod olim non raro accidiſſe conſtabat. In hunc uſum tranſcripſere partem ampli proventus, quem in pauperes erogandum adminiſtrabant. Atque hæc quidem omnia, citius feliciuſque quam putaret, confecta vidit Ferracutus, ſaluberrimi operis præcipuus auctor, & parens. Idem poſtea, ſuperatis quæ objiciebantur difficultatibus, pervicit, ut triduo ante Dominicam quinquageſimæ in ſacello carcerum ſolemnis quadraginta horarum ſupplicatio perageretur. Idem adoleſcentibus intra carceres extruenda curavit duo ſeparata conclavia, ubi ſeorſum a natu grandioribus, & extra periculum injuriæ cuſtodirentur. Eodem auctore, ſua eſt excitata mulieribus ædicula, in qua divinæ rei copiam haberent quotidie, confeſſionis vero piacularis quotieſcunque opus eſſet. Non tamen putandum, nihil egiſſe dæmones ut hæc ad animarum ſalutem tam bene conſtituta convellerent. Omnes ex adverſo moverunt machinas, vim, fraudes, odia, inſectationeſque adhibuerunt. Ferracutus Neapoli, ac Romæ falſis criminibus eſt circumventus, ac penè oppreſſus. Sed eorum ingratiis ſtetit utiliſſimum inſtitutum, & ad hanc uſque ætatem feliciter perſeverat. Boni contra ſic eo ſunt delectati, ut primores civitatis, ac præcipui Magiſtratus regii tribunalis, datis ad Præpoſitum Generalem litteris, agere gratias illi ſuo, urbis, ac Regis nomine non dubitaverint.

8. Sodalitas Miſericordiæ vinctis benefacere inſtituit.

9. Alia Ferracuti beneficia erga carceres, ejuſque ob eam cauſam moleſtiæ.

Inter hæc læta, cooritur ex improviſo tempeſtas periculoſa, quæ Patres Neapolitanos multum jactavit. Erat Romæ apud nos puer egregiæ indolis ex illuſtri Spinellorum genere, Marcellus nomine, eminebatque inter Convictores Seminarii Romani pietate, ingenio, & in addiſcendis litteris diligentia. At incenſus Societatis ineundæ deſiderio, nec veniam a parente exorabat, nec ſine illa expugnare Præpoſitum Generalem poterat, ut ſe reciperet. Perſtitit annum integrum orare, atque obſecrare fruſtra. Cum videretur a pio propoſito dimoveri non poſſe, ejuſque potius vota vehementius in dies incaleſcerent, Neapolim abducitur juſſu parentis, Tarſiæ Principis, attinetur domi famulorum cuſtodia ſeptus, ab omni noſtrorum commercio arcetur. Anguſtias loci, & paternam indignationem pertulit aliquandiu Marcellus. At demum, acuente ingenium explendi voti cupiditate, cuſtodes clam fefellit, fugam arripuit inobſervatus, ac denuo Romam venit, ubi tantum precibus & lacrymis valuit apud Generalem Præpoſitum, ut voti compos effectus, & tironibus aggregatus fuerit. Ut cognovit de filii fuga pater, vix credibile quantam irarum molem conceperit. Adit e veſtigio Proregem (erat is Petrus Gironus Oxunenſium Dux), fidem ejus & æquitatem implorat, ereptum ſibi filium queritur, orat obteſtaturque, ut Jeſuitas ad eum redhibendum compellat. Viſa Proregi æqua poſtulatio, neque res factu difficilis; pro certo enim ſumebat, non exceſſiſſe Neapoli adoleſcentem, ſed alicubi a noſtris occultum detineri. Noſtros ergo admonet, ſibi ut Marcellum quamprimum ſiſtant. Excuſare illi adoleſcentis abſen-

10. Marcellus Spinellus in Societatem recipitur parente invito.

11. Quot inde perturbationes ortæ fuerint, adverſo nobis Prorege.

sentiam: facti culpam, si qua esset, a se amoliri. Non audiebantur. Cum res in longum extraheretur, Prorex contemptum se & dignitatem suam putans, ut erat in iram pronior, disponi circa domos Societatis præsidia militum jubet, cum acri mandato, ne quem ingredi, egredive sinant. Illatam viris lociisque sacris vim, jura Ecclesiæ violata, non otiosi spectarunt Archiepiscopus Cardinalis, & Pontificius Nuncius. Nihil est factum propius, quam ut libelli anathematis contra regios ministros per urbem affigerentur. Sed cum hi scribebantur, jam Prorex milites revocaverat, parabatque alia via molestiam Societati exhibere. Paucis interjectis diebus, denunciat Patribus, deliberatum sibi esse abolere sodalitates omnes in nostris domibus institutas: clandestina scilicet conventicula non esse permittenda apud homines dubiæ in Regem fidei, qui semper jura Pontificis contra regiam potestatem tuerentur. Ea denunciatione trepidatum est in nostris ubique domiciliis. Apparebat enim plus nimio exulceratum esse Proregis animum, constabatque non deesse in aula malevolos, qui aptis criminationibus, & sermunculis oleum, ut ajunt, camino adderent. His rebus cognitis Mutius, memor in simili offensione delinitum ab se fuisse Gironum, uti libro proximo de rebus Sicilien sibus agentes dicebamus, scripsit ad eum litteras dignitatis simul & observantiæ plenas, sed nullo successu. Adhibuit apud eundem validos deprecatores, nec tamen iratum placavit. Servabatur nimirum operis perficiendi laus B. Parenti Ignatio, cujus demum interventu & beneficiis omnis est illa acerbitas mitigata.

12. Delinitur Prorex B. P. Ignatii beneficiis.

Dies erat Ignatii anniversaria, eaque die angebatur plurimum Prorex, quod nondum apparerent naves aliquot bellicæ, quas cum pluribus centuriis militum ab Hispania expectabat. Certo sciens eas a longo tempore vela fecisse, nec ignarus quot quantisque periculis maritima itinera sint obnoxia, adversi aliquid metuebat. Illato de hac re sermone in consessu nobilium, se quidem, inquit, minimè dubitaturum B. Ignatio, utcunque meriti de se essent ejus filii, lychnum argenteum mille aureorum donare, si naves cum milite incolumes reciperet intra mensem. Hæc ille pridie Cal. Augusti. Triduo post naves Neapolim tenuerunt. Jam ergo voti damnatus, & beneficio obstrictus, aliam erga nos induere mentem cœpit vir optimi cæteroqui moris, & nobis tunc quidem iratus, sed nunquam inimicus. Accessit post paulo novum Ignatii beneficium, quo ira est omnis extincta penitus, atque deleta. Tentabatur gravi ac permoleſto morbo Prorex, cumque nullam neque noctu, neque interdiu partem quietis caperet, perferri ad se jussit aliquid ex Ignatii reliquiis. Dum eas exosculatur, remisit momento febris æstuans, nec ita multo post prorsus evanuit. Hic enimvero deditionem fecit Oxunensis; ac reputans indignum esse, cum beneficia acceperis a parente, non aliquam vicem exsolvere ejus filiis, faciendum omnino sibi statuit, ut amicitiam pristinam redintegraret cum Societate, deleretque insigni aliqua honoris & benevolentiæ significatione injuriam custodiarum, nobis ante sex menses illatam. Id eo a se deberi putavit magis, quod resciverat, pro ipsius valetudine indictas fuisse apud nostros in communi preces, & multiplex piaculorum genus adhibitum. Deliberanti quid opus facto esset, subiit celebritatem insignem edere in æde Professorum, quo die agebatur festum B. Virginis sine labe conceptæ. Ad hunc igitur diem, cum ornata prius fuisset ejus sumptu Basilica inusitato splendore ac pompa, affuit ipse cum magno procerum comitatu, affusosque obviam Patres amicè admodum comiterque allocutus, non solum quæ intra ædem peracta sunt religionis officia præsentia illustravit sua, verum etiam devectum longo circuitu per celebriores urbis vias simulacrum Virginis religiosè deduxit. Ea porro supplicatione nihil magnificentius, nihil post hominum memoriam splendidius. Parietes domorum, quacunque transeundum fuit, peripetasmatis diversi generis erant intecti. Surgebant in viarum capitibus triumphales fornices, cum inscriptionibus, & emblematis. Legiones per locorum intervalla dispositæ signum Deiparæ minoribus balistis salutabant, more bellico. Balistis majori fragore ex arcibus respondebant

13. Idem in æde nostra insignem edit celebritatem, mutati animi documento.

tor-

tormenta curulia. Urbs tota ſuis prope convulſa ſedibus præ gaudio videbatur. Producta fuit in noctem lætitia. Feneſtræ omnes ac viæ nocturnis luminibus, & feſtis ignibus coruſcarunt. Omnino acta res principali magnificentia, de qua ut multus fuit per eos dies ſermo Neapoli, ita una omnium audita vox, Oxunenſium Ducem facto tam honorifico reddidiſſe Societati cumulatiſſimè, ſi quid antea in æſtu iracundiæ, aut cuſtodiarum ignominia, aut verborum inclementia detraxiſſet.

14. Averſæ ſtatio Societatis collocatur, mox a noſtris deſeritur.

Averſæ interim, quæ civitas regni Neapolitani notiſſima, novum domicilium tribuitur Societati, ſed quale nec optari à nobis, nec retineri diu poterat. Epiſcopus ejus urbis Carolus Caraſa, cum eſſet anno præterito Romæ, aliquot popoſcerat à Mutio Socios, ſpem minimè dubiam faciens, intra breve tempus collegium erectum iri. Mutius ut ei morem gereret, tres ire Averſam juſſit Sacerdotes, cum Fratre rei domeſticæ adjutore. Jerunt illi libentiſſime: at domicilium paratum ipſis erat nullum, præter ſeminarium Epiſcopale, cujus tantum adminiſtratio Societati offerebatur. Patres, qui ſe ad uſitata ordinis miniſteria vocatos crederent, ſua ſpe fruſtrati, & alienum a ſe cenſentes in regendis duntaxat paucis adoleſcentibus occupari, referre continuo pedem cogitabant. Prius tamen Præpoſitum Generalem per litteras docuerunt quo res eſſent loco: ſimul quid opus facto eſſet, exquiſierunt. Manere eos juſſit Mutius, & curam ſeminarii ſuſcipere; cum hoc tamen, ut nec alumnos aſſectarentur per urbis vias, nec in eorum conclavibus habitarent, nec rei familiaris œconomicam adminiſtrationem attingerent. Conſenſit in conditiones Epiſcopus. Patres in loco manſere, curam gerentes omnium, quæ ad ſtudia litterarum, ad pietatem, ad diſciplinam domeſticam pertinerent. At ſexto poſt menſe, cum nulla affulgeret collegii inſtituendi ſpes, Epiſcopus autem mutati animi præberet indicia, cum bona ejus venia ſtationem deſeruere.

15. Res Provinciæ Venetæ. Reſidentia Regienſis in collegium erigitur.

Felicius in Provincia Veneta ceſſit ſtationi Regienſi. Eam civitas ante annos ſeptem ſuſtentare cœperat, certo conſtituto proventu, quantumvis modico. Nunc duo germani fratres ex familia Ruffinia nobili, ac locuplete, eamdem, collata patrimonii parte, in collegium extulerunt. Dubitavit nonnihil Mutius, utrum iis nomen & prærogativas Fundatorum tribueret. Ut enim eſſent de collegio inſigniter meriti, videbantur tamen perfeciſſe illud potius, quam ex integro condidiſſe. Sed expenſa donationis magnitudine, & huic addita ſingulari beneficentia, qua ſemper antea noſtris ultro citroque commeantibus hoſpitium Regii præbere conſueverant, dignos cenſuit, quos Regienſis collegii fundatores appellaret. Per idem tempus orbatur Provincia Veneta cariſſimo, & optimo moderatore ſuo P. Octaviano Navarola, nec minus multis quam veris lacrymis jacturam tam cari capitis dolet. Natus erat Cremonæ Navarola ante annos amplius ſexaginta. Bononiæ diem clauſit extremum XVII. Cal. Octobris, nondum evoluto biennio regiminis, quo cum eximia omnium approbatione fungebatur. Ab omnibus, tum noſtris, tum etiam externis, vir ſanctus habebatur, & paſſim audiebat: quæ laus homini tanto debebatur æquius, quanto magis humiliter ac demiſſe de ſe ipſe ſentiebat. Cum eſſet iis dotibus egregiè inſtructus, quæ ad gubernandum requiruntur, eas tamen ipſe non videbat unus, ſumma proinde contentione ſuperiorem quemlibet locum in Societate refugiens, & imparem ſe atque indignum exiſtimans. In gerendis magiſtratibus religioſæ diſciplinæ cuſtos, & exactor erat adeo diligens, ut hac una re videri ſubmoleſtus poſſet. Id ſi exciperes, nihil Navarola fieri benignius poterat, nihil humanius. Iraſci, aut quempiam durioribus verbis accipere, nunquam eſt viſus, quantumvis acer natura, & fervidus. Auctoritate parcius utebatur, nec in quemquam ſeverius quam in ſe exercebat imperium, hanc uſurpare vocem ſolitus, bene detrahi auctoritati quidquid charitati additur. Nulli parcebat curæ in ſublevandis, conſolandis, reficiendis ægrotantibus: nulli ſumptui, ut neceſſaria ſanis ac valentibus præſidia compararet; tanto diligentior in procurandis alienis commodis, quanto negligentior in ſuis. Cum verſaretur in Germania,

16. Obitus & elogium P. Octaviani Navarolæ.

(ubi & Brunensе tirocinium ad multos annos, & totam deinde provinciam Austriæ rexit) meram ad potum aquam adhibebat, ne ad potentium geniales epulas invitaretur. Hiberna frigora, quibus Longobardiæ cœlum riget, dum provinciam visitandis collegiis percurrebat, vel foco, vel pexa & molliori veste ut leniret, adduci nunquam potuit. Licet urgentibus negotiis vigilare interdum ad multam noctem cogeretur, somnum tamen non producebat ultra consuetam surgendi horam, ut destinatum meditationi tempus cum cæteris traderet. Arte opus erat, ut ei vestis nova in locum annosæ ac detritæ substitueretur. Ægerrimè ferebat Medicorum in gravi & ignoto, quo demum consumptus est, morbo consultationes, & exquisita remedia, sanitatem effœti jam senio corporis, ac ne vitam quidem tanti esse dictitans. Morti proximus rogavit humi deponi, ut Christum in nuda cruce mortuum propius imitaretur.

17. P. Franciscus Stadiera Societatem deserere statuit.

Hoc ita sublato viro, parum ac prope nihil abfuit, quin alium æquè memorabilem nobis adimeret, non mors, sed morte penè dixerim luctuosior ejus levitas, & inconstantia. Fuit is P. Franciscus Stadiera, acris ille quidem ingenii vir, & exquisitæ eruditionis, quam longo studio, & labore assiduo comparaverat: sed vitio naturæ inquies, asper moribus, parumque tractabilis. Ex omnibus quæ Societas complectitur ministeriis, nulli minus aptus videbatur, quam habendis concionibus. Non vox, non actio congruebat. Ille non aliud malle, & præter hoc unum, à cæteris abhorrere. Non inveniens in tota provincia ubi pacatè viveret, multis afflictabatur angoribus, quorum causas, non ut debebat in se, sed in socios ac Præsides rejiciebat. Quod itaque remissioribus religiosis non raro persuadet ejusmodi ægritudo, consilium cepit ad alium ordinem transeundi. Re deliberata, missionem à Præposito Generali petit, illud etiam atque etiam rogans, ne moras usitatas, sed inutiles nectat: omnem quippe cunctationem sibi, non ad mutandam voluntatem, sed ad molestiæ cumulum valituram. Non difficilem se præbuit Mutius. Rectè existimans, hominem tam inquieti spiritus, quantumvis doctum, semper molestum & gravem Societati fore, facile induxit animum ut postulatis annueret. Stadiera potens voti factus, diem constituit, qua ad alia castra migraret. Incurrebat forte in illam diem festum Pauli Apostoli ad Christum conversi. Pridie ejus diei sub noctem, cum se cubitum contulisset Stadiera, tot simul pungi cœpit conscientiæ stimulis, tot æstuare sollicitudinum fluctibus, ut somnum captaret frustra. Blanda, sed valida vi ad Deum compellebatur. Exclamat, ut olim Paulus: *Domine, quid me vis facere?* ac totidem responderi verbis audit: *Quod antea fecisti, sed melius*: quas voces postea testabatur, perceptas sibi fuisse ipsis auribus, cum maximè vigilaret, & omnino sui compos esset. Vix autem ea, & confestim ipsi quoque, ut Paulo, squammæ ex oculis ceciderunt. Vidit, quæ antea dura & intoleranda existimaverat, nihil habere, quod non facillimè ferri Deo adjuvante posset. Vidit quibus irretitus fuisset à stygio veteratore tendiculis, in quod barathrum se præcipitem daret. Exhorruit, gratias egit Numini, mentem & consilium mutavit: neque solum Societatem non deseruit, sed ducto inde vitæ sanctioris exordio, totum se Deo ac virtuti tradidit, totum obedientiæ permisit. Uti nunc cœpit, ita perrexit postea usque ad extremum, exemplo domi forisque semper laudato: donec anno sæculi trigesimo, lue Bononiam vastante, dum ægrotis vitæ suæ prodigus famulatur, piè decessit. Exstat posthumum ejus opus, quod *Fallacias explicatas* inscripsit: aureus liber, & studiosis Christianæ perfectionis cum primis utilis.

18. Missione impetrata, consilium divinitus mutat, & perseverat in Societate.

19. Res Provinciæ Mediolanensis. Fructuosi Patrum labores in castris Allobrogum, & Hispanorum.

In Provincia Mediolanensi, flagrante adhuc bello, quod ante biennium exarserat inter Allobroges & Hispanos, nostri apud utrosque pietatis arma suo more tractabant. Ex una parte pervaserat in castra Allobrogum sæva morbi vis, quæ multos, præsertim Gallorum auxiliarium, prosternebat. His præsto fuerunt Patres Taurinenses. Distributi enim per militaria Nosocomia, audiendis confessionibus, ministrandis sacris, ægrotis recreandis sedulam operam impenderunt. Ex altera, ut plures Germanorum legiones Hispano militabant, multique in iis in-

inveniebantur hæresi Lutherana, quæ pestis multo nocentior, infecti, operam haud minus utilem Patres Mediolanenses posuerunt. Amplius septuaginta fuerunt Hæretici per eos ad Ecclesiam reducti. Erat eodem anno Genuæ P. Nicolaus Promontorius, quamque pridem Romæ fundaverat, & in alias deinde Italiæ urbes invexerat, menstruæ synaxeos religionem, hic quoque constituendam curabat. Successu non caruit pium consilium. Accepta res est approbatione omnium ordinum summa; cumque periculum fieri placuisset in S. Ambrosii, primo illo die de sacro epulo participarunt Genuenses magno numero, usque ad quadraginta millia. Eandem mox consuetudinem Promontorius transtulit Alexandriam, nec dispari eventu. Sed, quod dolendum maximè, nec tamen dissimulandum, id illi rerum in Societate gestarum ultimum fuit. Etenim haud multo post tantæ frugis operarius ab ea defecit, utile documentum relinquens posteritati, primam Apostolici viri curam esse oportere, ut saluti suæ, & perfectioni consulat. Causas tam nec opinatæ mutationis non habeo dicere. Tantum in monumentis invenio, Alexandria Sarzanam venisse Promontorium, ut longævæ matris mœrorem & orbitatem consolaretur: inde Romam reversum, missionem flagitasse adeo pertinaciter, ut extorserit.

20. Institutum menstruæ communionis propagatur per Patrem Nicolaum Promontorium.

21. At idem mox a Societate deficit.

Pertinet ad Mediolanensem provinciam insula Corsica. Dividitur perpetuo montium altissimorum jugo, à septentrione in meridiem ducto, in partes duas. In ea parte, quæ boream & orientem solem spectat, Bastia, regni primaria civitas, gaudebat jam collegio Societatis. Alteri, versus occasum & austrum porrectæ, datum est hoc anno suum in urbe Adjacio, quæ primum post Bastiam obtinet toto regno locum, sive multitudinem civium, sive copiam mercimoniorum spectes. Collegio condendo sumptum contulere nobiles æquè ac pii cives Genuenses, Joannes Stephanus Auria, Marcus Antonius Auria, & Joannes Lucas item Auria, nec non Petrus Franciscus Salutius. Adjacium ergo appulere VII. Idus Octobres Sacerdotes Societatis quatuor, & bini minoris ordinis Clerici, prima nascentis collegii familia. Quibus honoris & lætitiæ signis excepti fuerint, non est dictu facile. Urbem intrantibus affusi obviam sunt magno numero cives, fausta illis omnia comprecantes. Flexis eosdem genibus salutabant è populo plures, seque enimvero beatos prædicabant, qui tales Dei ministros, tandiu frustra expetitos, tandem essent divino munere consecuti. Visum Patribus nihil esse cunctandum, quominus amantissimam civitatem Evangelico ministerio susciperent excolendam. Exculta est, missione sacra ad octo dies producta, magnum operæ pretium factum. Erat civitatis conditio admodum miserabilis. Populus otio & desidia marcebat, simulque turpi cœlestium ignorantia laborabat. Sacerdotum par inscitia, graviora etiam flagitia. Nullum in veste discrimen a populo: audacia incredibilis ad fovenda internecina odia, ciendasque factiones, quarum ipsi duces erant, & antesignani. Templa sordida, squalida, inornata. Nonnihil erat in tantis malis solatii, gentis mira docilitas, qua feliciter utentes nostri, fructum legerunt labori non exiguo parem, spe prope majorem. Rediit concordia in familias, in forum æquitas, in Deum & res divinas amor, ac veneratio. Puerilis ætas admirationi præsertim fuit. Qui prius vagi, petulantes, protervi, ludo, choreis, libidinibus indulgebant, jam litteris operam dare, modestiam ac pudorem ore ipso, & incessu præ se ferre. Sic urbe novam in lucem è diuturnis tenebris velut educta, procursum est in finitimos agros, exstirpati vitiorum infelices tribuli, virtutum Christianarum semen ubique jactum. Conati præcipuè sunt Patres colligere opportunis locis Pastorum & Agricolarum mapalia, per montes devios & saltuosos temere sparsa, ut rusticani illi, & feroces incolæ, unius majoris oppiduli communione juncti, erudirentur facilius, & silvestres animos citius exuerent.

22. Initia collegii Adjacensis in Corsica.

23. Primi Patrum Adjacensium labores, & fructus.

Sed jam ab Italia gradum facimus in Germaniam, quæ superior dicitur. Dux Neoburgensium Wolfangus Wilhelmus, veræ fidei studiosissimus Princeps, gnarus quantum momenti in recta puerorum institutione sit positum, quod pridem deliberabat de eripiendo Lutheranis magistris, & Societati tradendo gymna-

24. Res Germaniæ Superioris. Gymnasium Neoburgense Societati traditur.

mnasio Neoburgensi, id anno labente perfecit ad XVI. Cal. Februarii. Ea res vix credibile, quantum irritaverit Hæreticorum ministros. Illatam sibi, ut rebantur, injuriam cum aliter ulcisci non possent, id saltem conabantur initio, ne cives liberos suos nostris hominibus in disciplinam traderent. Et vero multis persuadebant. Hinc aliquandiu apud nos discipulorum mira paucitas, & scholarum tristissima solitudo. Sed non propterea Patres, quod futurum sperabant adversarii, docendi provinciam dimiserunt. Rerum usu edocti, omnes bene cœptorum difficultates constantia minui, perrexere uti cœperant exiguum puerorum numerum instituere eodem ardore ac diligentia, ac si palæstram haberent florentissimam; donec spe sua dejecti cives, ac plane intelligentes, ratum fixumque esse Principi non alios Neoburgi professores pati, quam nostros, his demum suos liberos permiserunt. Sic teneriori ætati consultum. Adjecit deinde animum Princeps ad natu grandiores. His porro ut prospiceret, pellere cogitabat è viginti admodum curiis Pastores hæreticos, iisque Catholicos substituere. Cunctabatur tamen ea ratione, quod nondum satis perspexerat, quatenus id sibi liceret. Dum ambigit, & Theologos consulit, notatum est, inter cætera privilegia illi nuper à Pontifice Paulo V. concessa, esse usum juris, ut vocant, patronatus in Parœcias minimum triginta, quas olim Præsules monasteriorum administraverant. Id satis visum ut anxietatem deponeret, & rem optatissimam, imò necessariam, non ultra differret. Cum non essent ad manus idonei Sacerdotes, qui tot simul ejectis Pseudopastoribus subrogarentur, eos interim sumi placuit de Societate. Subiere nostri in vacuas sedes quo decuit animo, ac statim sinceræ doctrinæ fontes recludere erranti populo instituerunt: quæ res hæresi cladem paulatim in Palatinatu, & ultimam perniciem attulit. Hæreseos vulnus haud leve fuit prompta transitio ad Catholicos Joannis Zeschlini, viri doctrina egregii, & in aula Palatina Cancellarii, quem hactenus erroris tenacissimum ad deditionem coegit P. Jacobus Rheingius. Vulnera totidem fuerunt alii plures similiter errorem dedocti, & expugnati. Sed de singulis dicere longum esset. Atque has tulit primitias collegium Neoburgense.

25. Pelluntur hæretici pastores, & his nostri subrogantur.

In Eystadiano florebant quam ubi maxime ministeria Societatis. Ex eo Berchingam sunt missi Sociorum duo, ac præter alia præclarè gesta, Magistratui Berchingensi persuaserunt, ut rudibus puerisque, quorum lacrymabilis erat insicitia, daret perpetuum Catechistam, à quo deinceps erudirentur. Alii duo Hervedam vocati, ut maleficos aliquot rogo damnatos ad supplicium piè ferendum præpararent, quamdiu ibi fuerunt, ea dedere modestiæ & charitatis exempla, ut accolæ Anspacenses, etsi hæretici, palam affirmarent, longè alios sibi visos esse Jesuitas, quam à suis ministris audire consueverant. Ad collegium Dilinganum duæ pertinebant per istud tempus stationes, Donavertana, & Abusiacensis, quarum neutra jam supereſt. Utraque fruges dedit non pœnitendas. Donavertæ intra biennium Lutherani amplius quingenti Catholicis aggregati fuerint. Abusiaci à sex fere annis considebat par Sociorum. De illis Episcopus Augustanus Henricus à Knoringio ita perscribebat hoc anno ad Mutium: „ Quantum fructus tam exiguo tempore collegerint Patres, qua publicis, qua privatis sermonibus, probitate præsertim, & vitæ religiosissimæ exemplis, documento sunt civium emendati mores, & nova pietas. Nam qui antea vix semel in anno adigi poterant, ut peccata confessione eluerent, & panem Eucharisticum sumerent, nunc id aliquoties intra annum factitare magno numero solent „. Secundum hæc pergit rogare Mutium, ut duobus illis Patribus additos velit alios totidem, qui primas doceant litteras, & in vicos pagosque circumjacentes excurrant. Morem gessit optimo Antistiti Vitelleschus: sed non proinde illa statio radices egit. Eluaci contra, quæ missio tantum incerti erat temporis, fit hoc anno stabilis residentia Dilingano collegio obnoxia. Eluacum vocati fuerant nostri, ut quamplurimis maleficarum artium damnatis præsto essent in extremo supplicio. Id illi non minus sedulò quam utiliter cum præstitissent, duorumque annorum spatio tres supra trecentos ad rogum deduxissent, quæstione demum de

26. Labores Sociorum in variis Provinciæ locis, & laborum fructus.

27. Testimonium Episcopi Augustani de nostris Abusiaci considentibus.

28. Constituitur residentia Eluacensis.

de magicis artibus intermissa, parabant ad suos regredi. Vetuit Præpositus ejus Ecclesiæ Joannes Jacobus Plarer, decretum sibi esse inquiens Societatem perpetuò habere apud se. Plarerium rogabat Præpositus Provincialis Christophorus Grenzingus, ut Patres dimitteret. Injusta postulari, respondit ipse, quippe sibi, ac populo Eluacensi noxia. Neque vero se inducturum fuisse in animum, ut impositam dignitatem acciperet, nisi certo speraſſet, auxilio sibi futuros homines Societatis. Non licuit tam benevolæ voluntati ultra obsistere. Relicti itaque sunt Eluaci qui hactenus fuerant duo Sacerdotes, & exinde illa statio ex temporaria in perpetuam transiit.

29. Res Provinciæ Austriacæ. Memorabilis conversio Michaelis Adolphi comitis ab Althan.

Etiam Provinciæ Austriacæ novas hic annus peperit domos, & primo collegium Crembsense. Sed de hoc prius quam dicam, aliquid de Fundatore dicendum est. Fuit is Michael Adolphus Comes ab Althan, qui ex perditè hæretico Catholicus studiosissimus, totus erat in propagando Christi nomine & cultu, multus etiam in ornanda beneficiis Societate, cui suum ad fidem accessum se, secundum Deum, debere profitebatur. Interest vero scire, quæ tantæ mutationis fuerit causa. Pragæ cum esset, conspicatus in ponte effigiem Christi è cruce pendentis, quam prætereuntes venerabantur, ut solebat Romana sacra ritusque omnes impiè execrari, derisit simplicitatem populi, & incusso altius capiti petaso, commurmurans, ac frendens, superstitionem, ut ajebat, increpuit. Paulum inde processerat; cum visus illi subito pons dehiscere, & aperiri sub pedibus vorago terribilis, cujus in crepidine labaret ipse, volvendus in præceps. Retulit semianimis gradum. Mox pœnam impietatis haud temere suspicans, redit ad sacram effigiem, honorem illi habet aperto capite, Christum supplex orat, ut veniam licet immerenti det, & viam veritatis ostendat. Ita precatus, in nostrum S. Clementis collegium properat, eruditur, mutatur, Romanæ fidei sacramentum dicit, è pessimo denique Lutherano fit insigni pietate Catholicus. Argumento esse potest votum quo se obstrinxit, nihil unquam commissurum, quod alienum à divina voluntate cognosceret. Ardua sane res, quam tamen tam sanctè præstitit, ut omnia deinceps ejus consilia, dicta, facta unicam Dei voluntatem gloriamque spectaverint. Hinc summus ille ardor propagandæ inter Ethnicos, Turcas, & barbaros fidei. Hinc voluntas egregia erga nostram Societatem, quam videbat in hanc præcipuè divinæ gloriæ amplificandæ curam incumbere, quamque propterea pluribus augere studuit collegiis, nulli parcens sumptui, modo Christi regnum proferre posset. Longum esset percensere, quot modis, quot impensis religionem & pietatem amplificaverit in Bosnia, Valachia, Tartaria minore, vicinisque regionibus: quot templa diruta refecerit, refecta ornaverit, quot aras instauraverit, quot cœnobia sustentaverit, quot captivos vindicaverit in libertatem, quot nobiles ob religionis causam fortunis eversos sublevaverit, quot Ecclesiæ desertores ad ejus gremium reduxerit ipsemet, aut reducendos curaverit. Quæ cum Urbanus VIII. P. M. cognovisset, nihil dubitavit litteras ad eum scribere perhonorificas, & tam illustrem virtutem verbis amantissimis gratulari. Imperatores vero Rodulphus II., Mathias, & Ferdinandus II., Adolphum, tanquam Heroem ad religionis & Imperii decus divino munere datum, eximiis honoribus ac præmiis ornaverunt.

30. Ejusdem virtutes eximiæ, & insigne studium Catholicæ religionis.

Ejurata igitur hæresi, Adolphus pactum iniit cum uxore Elisabetha Stotzingia, matrona æquè nobili ac religiosa, ut de communibus bonis collegia Societatis, ubicunque possent, constituerent. Cogitantibus unde initium sumerent, occurrit Crembsa, urbs Austriæ inferioris ad lævam Danubii ripam, undecim ferè millibus passuum citra Viennam; quæ cum esset situ opportuna, quippe commeantibus ultro citroque ad aulam Cæsaris obvia, & ad hæc civium frequentia, opibus, & rerum omnium copia in paucis florens, cæteris tunc quidem præferenda urbibus videbatur, cum præsertim civium pars multo maxima Lutherum sectarentur. Re deliberata, tantum quærebatur Crembsæ aptus collegio collocando locus. Qua urbs ad aquilonem spectat, collis assurgit leniter acclivis. In eo summo templum erat B. Virgini sacrum, amplum illud, ma-

31. Ejus sumptu collegium Societatis erigitur Crembsæ.

magnificum, & operis elegantia spectandum, quod si Societati attribueretur ab Episcopo Passavienſi (erat is Leopoldus Austriacus, germanus frater Ferdinandi tunc Carinthiæ Archiducis, paulo post Cæsaris), censebat Adolphus, non alio melius loco collegium posse constitui. Rogatus itaque est de templo Leopoldus. Is autem, ut erat nostri ordinis fautor eximius, non solum petitioni prolixè annuit, sed etiam Canonicis, ut templi donationem à se factam ratam firmamque esse vellent, persuasit. At præter templum, nihil erat initio in jure Societatis. Quare cum adveniſſent nostri Crembsam, apud Patres Capuccinos, ipsis benignè invitantibus, aliquandiu ut hospites habitaverunt, donec propriæ ipsis ædes à munificis Fundatoribus paratæ fuerunt. Pari religionis amplificandæ studio motus est Ladislaus Popelius, ut Societatem induceret Holeskoviam, suæ ditionis oppidum non ignobile in Moravia, sed omnino hæreticum. Templa, & parœcias ibi omnes occupabant, partim Picarditæ, partim Lutherani. Catholico cultui locus erat nusquam, nisi in arce, inter Principis familiares. Popelius ergo, supremus armorum dux in Moravia renunciatus, cum veniſſet Holeskoviam, quatuor evocavit è collegio Olomucensi Patres, ut oppidanos ab errore ad veritatem adducerent. Id illi magno animo aggressi, multos brevi tempore Catholicis aggregaverunt: quodque jucundissimum accidit, fuit inter primos fortunati laboris fructus nobilissima virgo Anna Maria Comitissa de Salmis, Popelio ipsi desponsa. Lætus succesſu consiliorum suorum Toparcha, Societatem ibidem collocare in domicilio stabili cogitabat. Dum secum deliberat qua istud ratione perficeret, commodum accidit ut minister Picarditarum committeret, cur deberet urbe ejici, & spoliari bonis. Arripuit occasionem Popelius. Ministro ejecto, ejus domum, & domui conjunctam sacram ædem Societati transcripsit, addiditque mox, unde Patres non incommodè sustentarentur, prædiola, quæ sceleratus acceperat a gregalibus. Ita constituta fuit domus Holeskovienſis, apta illa quidem, sed brevis ævi futura. Duos annos circiter illam tenuit Societas, donec scilicet tota excedere Bohemia Moraviaque, ut suo loco narrabimus, coacta est.

32. Ladislaus Popelius Societatem inducit Holeskoviam.

Quam multi fuerint hoc anno per totam latè Provinciam Austriacam ab hæresi ad Ecclesiam revocati, nemo satis accuratè recensuit. Exceſſisse eorum numerum ad multa millia, credibile faciunt fructuosæ expeditiones ad diversa loca susceptæ, quarum specimen subdo. Oppidum est in Austria frequens Eisenstadium, sed quam frequens, tam erat hoc tempore corruptum. Regnabat ibi hæresis adeo impune, ut vix Catholici ritus vestigium exstaret. Par nostrorum ad illud per intervalla temporum excurrentes, totum ferè Catholicum reliquere. In Moravia amplam ditionem obtinet Antistes Olomucensis. Caput ditionis Zara. Huic tria subsunt minora oppida, pagi duo supra quadraginta. Totam regionem adeo contaminaverant Hussitæ prius, postea Lutherani, ut si pauciſsimos excipias Zaræ commorantes, Catholicorum nihil uspiam inveniretur. Ita res habebant, cum Episcopus Franciscus Cardinalis à Dietrechstein duos è Brunensi probationis domo Patres immisit Zaram, ut concionibus publicis, privatisque sermonibus dogma Catholicum cæco populo persuaderent. Persuaserunt tam feliciter, ut civitas universa Romanum cultum duo ante sæcula abdicatum resumpserit. Ex urbe itum est in pagos & oppida circumposita, lætæ ubique fruges lectæ; nisi quod Musticenses oblatam veritatem diutius aliquanto, & pertinacius repulerunt. Sic ibi, sic in aliis ampliſsimæ Provinciæ locis gesta res. Trecentos octoginta duos ad Ecclesiæ gremium adduxere Socii Pragenses, in iisque filium primogenitum Henrici Lavemburgensis in inferiori Saxonia Ducis. Egregium juvenem dudum percusserat dignitas & sanctimonia cæremoniarum, quibus religio Catholica Numinis majestatem sensibus velut admovet, animosque per signa corporea sapienter instruit. Illas cognoscere studuit accuratius, & latentem veritatem per hæc quasi vestigia secutus, assecutus etiam est Pragæ, quo se contulerat, ut inde in Cæsaris castra transiret. Verum in medio rerum secundissimarum cursu non nihil turbatum est Olomucii, atque hæc fuit occasio.

33. Hæretici ad veritatem adducti in variis Provinciæ partibus.

34. Fit Catholicus Pragæ Princeps Lavemburgensis.

Jus

Jus olim conceſſerat Rodulphus Cæſar Academiæ Olomucenſi, ut de cauſis Academicorum nemo cognoſceret, præter conſtitutos ab ipſa Judices, idque ſemper antea ſervatum nemine reclamante fuerat. Accidit ut in agro ſuburbano jurgium neſcio quod oriretur inter nobiles aliquot ſcholaſticos, & agricolas. Jurgio dum ſe immiſcent ſcholaſticorum famuli, unum ex his villici capiunt, abripiuntque in carcerem ſui pagi. Eum collegii Rector P. Gregorius Rumer, ne Academiæ jus & immunitas læderetur, ſibi tradi poſtulabat. Sed cum abeſſet tunc Olomucio Cardinalis Dietrechſteinius Epiſcopus, & Gubernator Moraviæ, eaque propter per litteras agendum eſſet, dum litteræ ultro citroque commeant, moram iniquius ferentes academici, ſumptis armis ad pagum provolant. effringunt vi carcerem, exutum vinculis famulum in urbem ovantes inducunt. Nemo fuit Patrum, qui non id ut temere & inſolenter factum reprehenderet. Inventi nihilominus qui Cardinalem falſis relationibus occuparent, arguerentque homines Societatis ut facti conſcios, & tranquillitatis publicæ perturbatores. Haud difficile Rumero fuit calumniam diluere, ſeque ac ſocios culpa liberare. At de ſcholaſticis hac demum conditione paciſci debuit, ut qui vinctum extraxerant, illum reducerent in eundem carcerem, graviore pœna mulctandi, ſi facere cunctarentur. Paruerunt illi quamvis inviti: at ſimul quiritantes, tolli Academiæ ſua contra fas privilegia, eam frequentare deſierunt, multoſque ſodalium in ſocietatem ejuſdem conſilii traxerunt. Hinc in ſcholis, præſertim altiorum diſciplinarum, moeror, ſilentium, ac ſolitudo: donec novo ineunte anno Cæſar, confirmatis Academiæ priſtinis privilegiis, frequentiam ei quoque priſtinam, & lætitiam reſtituit.

35. Perturbatio Olomucii orta, ejuſque exitus.

Inter has rerum vices, doluit Societas Auſtriaca, nec immerito, ereptum ſibi ſuum Præpoſitum P. Ferdinandum Alberum, patria Tirolenſem, quem prope ut parentem optimum, & obſervabat, & diligebat. Per omnes illuſtriores ordinis præfecturas traductus fuerat vir præclarus, ſuamque ita ſemper probaverat ſedulitatem atque prudentiam, ut hac præſertim cauſa dignus putaretur vita longiore, ut diutius imperaret. Eum Claudius Generalis, hominum æſtimator eximius, provinciæ Auſtriacæ primò, deinde provinciæ Superioris Germaniæ præfecerat, poſtremo ad Rhenanam cum poteſtate Viſitatoris miſerat. Eumdem cum accepiſſet à ſexta generali Congregatione pro Germania Aſſiſtentem, quo proximius intimiuſque agnoſcere potuit hominem, eo majori habuit in pretio. Itaque proxime moriturus, officii ſui Vicarium generalem reliquit pro tempore interregni, quo tempore Alberus univerſum ordinem cum ingenti laude adminiſtravit. Suffecto in Claudii locum Mutio Vitelleſcho, iterum Alberus præficitur Societati Auſtriacæ. At ejus domicilia dum luſtrat, in morbum lapſus, III. Cal. Novembres piè deceſſit Homonæ in Hungaria, cum numeraret vitæ annos novem ſupra ſexaginta. Paulo ante quam moreretur, Socios qui aderant ad ſollicitam inſtituti cuſtodiam ſupremis, & graviſſimis verbis eſt cohortatus. Hujus mœrorem funeris auxit obitus P. Joannis Hilin, Concionatoris, non Auſtriæ ſolum, ſed totius ferè Germaniæ præſtantiſſimi. Cooptatus fuerat in provinciam Germaniæ Superioris: ſed eum Ratisbonæ concionantem cum audiſſet Rodulphus Cæſar, Viennam traducendum curavit, ratus tantam dicendi facultatem non alibi melius, quam in urbe imperii ſede futuram. Annos ſeptem Hilinus conciones habuit in S. Stephani: quo temporis ſpatio multos ab hæreſi ad veram fidem, plures à ſolutioris vitæ genere ad frugem bonam reduxit. Fidem penè ſuperat, quantam obtineret opinionem virtutis, quanto apud omnes in pretio eſſet. Ut increbruit Viennæ, Hilinum periculosè decumbere, tota ferme civitas commoveri viſa. In duobus ſacrarum Virginum templis data in conſpectum populi ſacroſancta Hoſtia, & ſupplicationes quadraginta horarum indictæ, quas ſummi infimique frequentarunt. Quoſdam ferunt ſua capita Deo O. M. pro ipſius incolumitate devoviſſe, quod tamen effectu caruit. Mortuo pia ſodalitas à Chriſti corpore nuncupata funus quam apparatiſſimum celebravit in æde S. Stephani: Nec multo poſt proſtare palam cœpit Hilini effi-

36. Obitus & elogium P. Ferdinandi Alberi.

37. Obitus & elogium P. Joannis Hilin.

effigies ære inciſa, ac certatim empta, per totam latè Germaniam volitavit. Pari luctu Zagrabienſes civem extulerunt ſuum P. Petrum Uragovitium, de quo hæc memoriæ ſunt prodita. Adhuc tiro cum ſpatiaretur in agro ſolus, ab homine amenti ferro furiosè impetitus, confoſſuſque eſt tam alto vulnere, ut ex eo proximè moriturus putaretur. Dum ſe ad exitum comparat, vidit clara luce adſtantes Chriſtum, & ſanctiſſimam ejus Matrem. Lætus jucundiſſimo aſpectu, tendebat manus Uragovitius, rogabatque hinc divinum Servatorem, inde patronam, ac parentem ſuam amantiſſimam, ut ſe jam tum haberent ſibi comitem, & cœleſtem in patriam ducerent. Reſponſum eſt, placere ut adhuc viveret, & præmium tam opimum longo promereretur labore. Reipſa convaluit præter omnium opinionem, & ſpem. Reliquos autem vitæ annos triginta, per Tranſilvaniam, Hungariam, Croatiamque, animarum ſaluti totos impendit, donec, morbo ex laboribus contracto, finem actuoſæ vitæ invenit eo prorſus in loco, ubi ante annos circiter quinquaginta primam lucem hauſerat. Suprema funeris Antiſtes, Canonici, Patres Franciſcani, & ingens frequentia civium celebravere.

38. Obitus & elogium P. Petri Uragovitii.

39. Res Poloniæ. Inſtituitur Barenſe collegium.

In Polonia duas, qui vertebat, annus peperit Societati domos, Barenſem, & Premislienſem. Podoliæ munitum oppidum eſt Barum, non procul Cameneco. Huc initio anni cum veniſſet Stanislaus Zolkevichius regni Cancellarius, & ſummus copiarum ductor, Regi ſignificandum curavit, perutilem fore Bari manſionem Societatis, utque opus à ſe meditatum perficeret, rogavit. Annuit prolixè Rex piiſſimus, & alendo in perpetuum noſtrorum pari vectigal certum attribuit. Tum Zolkevichius duos Barum vocavit Patres, rebuſque omnibus ad ipſorum munia neceſſariis inſtruxit. Barenſem ſtationem confirmavit poſtea, & beneficiis auxit Stanislaus Koniecpolkius Caſtellanus Cracovienſis. Sed viginti poſt annis, cum perduelles Coſaci omnia ferro & igne delerent, ea ſtatio, quamvis eſſet jam ad collegii dignitatem evecta, concidit, & ad ſtatum ſimplicis miſſionis redacta fuit. Quietiorem eſt experta fortunam ſedes Premislienſis. Civitas eſt Premislia parvæ Ruſſiæ, quam nigram vocant, intra Volhiniam, & Podoliam, haud procul Leopoli. Ibi ante annos ſeptem conſtituta fuerat paucorum capitum ſtatio, cura & favore Stanislai Siecinski Epiſcopi Premislienſis, & Hieremiæ Kraſiski Eccleſiæ Cathedralis Præpoſiti. Nunc annuente Societatis Præpoſito Generali, & adjuvante clariſſimorum civium liberalitate, nomen & jus collegii adepta eſt.

40. Reſidentia Premislienſis ad collegii ſtatum traducitur.

41. Supplicationes à noſtris inſtitutæ contra Turcas Cracoviæ.

De rebus ad ſalutem animarum in Polonia geſtis, multa ſunt in litteris hujus temporis. Nos aliqua carptim attingemus. Aderat prope regni fines magnus Turcarum exercitus, obtentu quidem puniendi Coſacos, qui anno ſuperiore proxima Tartarorum prædabundi incurſaverant, re tamen vera, ut plerique non temere ſuſpicabantur, infeſta arma illaturus in Poloniam. Ad avertendum periculum, Socii Cracovienſes inſtituerunt publici ſupplicii genus, quod cum totos duos menſes civitas uſurpaſſet, piè creditum eſt regno ſaluti fuiſſe. Eo quidem certè exacto ſpatio, Turca, quamvis numero & armis præfidens, non auſus cum regio exercitu confligere, abſceſſit innoxius. Lutherani hoc tempore annum agebant ſæcularem, miſerantque ſectæ principes & magiſtri ex Academia Vittembergenſi in Poloniam litteras encyclicas, quibus gregales ſuos excitabant ad celebrandam ludis & ſupplicationibus lætiſſimam, ut ajebant, inſtauratæ religionis memoriam. Hæ tamen litteræ prohibere non potuerunt, ne noſtrorum labore & induſtria, Lutherani centum & triginta ad Eccleſiæ ſinum redirent eodem anno Poſnaniæ, in toto autem regno ſeptem ſupra trecentos. Cameneci interim, magna urbis parte, ut anno præterito narrabamus, flammis abſumpta, confertim habitabant oppidani in paucis quæ reliquæ fuerant domibus, nullo ætatum ſexuumque diſcrimine, unde noxiæ fomenta libidinis, quotidiana flagitia, ac fere communia. Ea res noſtrorum vigilantiam excitavit. Alia incaſſum experti, Præfectum urbis admonuerunt ut, ad exſcindendam peſtem reipublicæ perniciosiſſimam, gladium publicæ poteſtatis exereret, & neceſſariam malo pro-

42. Hæretici ad Eccleſiam reducti Poſnaniæ, atque alibi.

43. Cameneci libidinum incitamenta ſublata.

providentiam adhiberet. A collegio Camenecenſi duæ pendebant ſtationes, altera Vinnicæ in Ukrania, altera hoc ipſo anno, ut ſupra demonſtravimus, collocata Bari in Podolia. Utraque fruges non pigendas noſtris operariis reddebat. Ukraniam P. Joannes Turowskius ad Mutium ſcribens, Poloniæ Indias appellabat: adeo ferax erat laborum, & animarum. Regio eſt ingentis ſpatii. Excurrit in longum, a Nitro Valachiæ flumine uſque ferè ad oſtia Boriſthenis, per trecenta circiter paſſuum millia, lata dimidio minus. Qua vergit in orientem ſolem, accolunt Tartari, gens religione ac moribus barbara, nunquam pacata, & crebris incurſionibus infeſta. Partem nigræ Ruſſiæ pro piorem tenent Rutheni, Græcorum ſchiſmati conſentientes. His permixti habitant Polonorum non pauci, qui ante hoc de quo ſcribimus tempus, vix à ſchiſmaticis differebant: propriis enim deſtituti Sacerdotibus, rudes, inculti, religionem in poſtremis habebant. In hunc agrum, erroribus & vitiis miſerè ſilveſcentem, procurrere cœperant ante ſex annos Patres Vinnicenſes, totam obeuntes oppidatim, & per uſitata miſſionum officia excolentes regionem, dubites utrum majori ſuo incommodo, an fructu indigenarum. Multi ſane Ruthenorum cenſebantur jam à ſchiſmate retracti. Polonorum plerique aptè eruditi, & ſacris expiati, mores in melius verterant, & dignam nomine Chriſtiano vitam agitabant. Simili modo Socii Barenſes utilem navabant operam, tum apud milites regii exercitus, qui ibi in ſtativis erat, tum apud indigenas. Uſitatæ vulgo erant circa Barum ſuperſtitioſæ quædam morborum curationes: alia ejuſdem generis ſortilegia paſſim, & citra religionem adhibebantur. Labem hanc Patres brevi tempore ſuſtulerunt. Progreſſi inde ſunt ad Coſaccos, feroces natura populos, & militiæ nomine publicum quaſi latrocinium exercentes. Hos ab inſtitutis ſuis abducere difficillimum erat. Gens enim multitudine præpotens, armis aſſueta, longoque uſu & impunitate prædandi audaciam adepta, leges omnes magiſtratuſque contemnebat. Tamen ubi noſtros audire cœperunt, religione ac metu Numinis manſuefacti ſunt bene multi, & melioribus exinde artibus vitam tolerare inſtituerunt.

44. Labores & res geſtæ Sociorum in Vinnicenſi ſtatione commorantium.

45. Primæ fruges ſtationis Barenſis.

Par in Lithuania labor, laboris par utilitas. Octingenti & quadraginta, partim ex variis hæreticorum ſectis, partim è Græcorum ſchiſmate intra hunc annum Catholicis adjuncti numerantur. Ex collegio Niſviſienſi Patres per totam uſquequaque provinciam miſſi, præter alia multis in locis præclarè geſta, Novogrodecii auctores nobilitati fuerunt, ut Ariani dogmatis magiſtros aſſertoreſque pellerent, & ejus ſectæ reliquias penitus abolerent. E' Rigenſi duo in Curlandiam ſunt ducti ab Epiſcopo Culmenſi, quem Rex Sigiſmundus principem conſtituerat legationis ad reparandam in ea provincia rem Catholicam miſſæ. His autem adjutoribus, & adminiſtris, Epiſcopus divinam in Curlandia liturgiam, & cætera religioſi ritus officia reſtituit, calendarium ad normam Gregorianæ correctionis emendavit, frementes Lutheranorum Doctores irriſit, & ad ſilentium compulit. Legatus eodem tempore fuerat à Sigiſmundo Rege Adamus Koſſubuskius in eam Pruſſiæ partem, quæ Poloniæ beneficiaria cum ſit, Brandeburgico paret. Ire noluit vir clariſſimus, niſi legationis comitem & adjutorem haberet unum de Societate, quem ſumpſit è collegio Lomzenſi. Quatuor amplius menſes eum apud ſe detinuit Regiomontii, in ipſa ſede provinciæ; eidemque poſtea referebat acceptum, quod Catholicis jus utendi ſuis ritibus aſſeruiſſet, & in eorum æde palam Romana ſacra inſtauraſſet. Orſenſem agrum infeſtum habebant hoc anno Moſchi, quæ res degentibus in ea ſtatione Patribus impedimento erat, ne extra urbem pedem efferrent. Non tamen defuit intra urbem charitatis exercendæ materies. Cuſtodiebantur in vinculis Moſcorum militum plurimi diverſis velitationibus capti, & gravi inedia torquebantur. Moti eorum calamitate Patres, obire domos civium, ſtipem à ſingulis corrogare, panem, quotidie, & quidquid rei cibariæ poterant, ſuis humeris ad vinctos comportare cœperunt. Miſericordiam ipſi mirati ſunt hoſtes, quantumvis barbari. Itaque viciſſim Moſcorum ductor clementer habere cœpit, quos habebat apud ſe captivos

46. Res Provinciæ Lithuanæ. Hæretici ad fidem revocati.

47. Acta noſtrorum in Curlandia, & in Pruſſia.

48. Patres collegii Orſenſis Moſchis captivis miſericordiam impendunt.

vos regii exercitus, eosque mox Patribus sine pretio remisit. Præter hæc, multæ ubique mulierculæ ab infami quæstu revocatæ fuerunt: multis negotiatoribus persuasum, ut rem iniquis pactionibus, vel alia fraude partam suis dominis restituerent. In quo genere memorabile est quod uni nostrorum contigit Pultoviæ. Acceperat à pœnitente certum pecuniæ numerum, vel erogandum in pauperes, vel in aliquem pium usum, siquidem incerti erat domini, pro libito impendendum. Pium nescio quod opus meditabatur Pater, eaque propter pecuniam servabat in arcula repositam. Ecce autem nocte quadam, dum altè dormiebat, excutitur repente, & sonum audit nummorum in terram decidentium. Miratus quid rei esset, prosilit lecto, lumen infert. Tota in pavimentum effusa erat pecunia, arcula prorsus obserata. Portenti novitate perculsus, nihilque certi habens quod apud se statueret, nummos reponit denuo. Iterum nocte proxima effusi sunt, & eodem modo. Tum ille reputans, forte minus gratum Deo esse quem meditabatur pecuniæ usum quantumvis pium, aut certe gratius fore, si sublevandis egenis impenderetur, eodem die totam in pauperes erogavit. Atque hæc de Lithuania.

49. Memorabile exemplum pecuniæ in pauperes dividendæ, incerto domino.

50. Res Flandrobelgicæ. Status Societatis in Batavia, & fœderatis provinciis.

Provincia Flandrobelgica, ad quam modo transgredimur, Bataviam complectitur, & cæteras Ordinum fœderatorum provincias. Anni fluxerant admodum triginta, ex quo Societatis homines hanc regionem ingressi, totos impendebant sese animarum saluti. Baptismata infantium, rudiorum institutio, expiandæ multorum conscientiæ, danda consulentibus responsa, nocturnæ vigiliæ, diurni & assidui metus, paucos Sacerdotes ita distringebant, ut iis respirare non liceret. Submittebantur interdum duo, tresve, qui oppressos onere immodico adjutarent; sed ipsos quoque brevi pondus immensum obruebat. Hoc demum anno impetratum est à Præposito Generali, ut certis urbibus assignarentur delecti Patres, qui laborantibus Catholicis, & opem enixè flagitantibus præsto essent, minore suo labore, sed ad diuturnitatem certiore. Stationes locis undeviginti fuerunt constitutæ, nimirum Amstelodami, Ultrajecti, Harlemi, Lugduni Batavorum, Delphis, Roterodami, Goudæ, Hornæ, Hagæ-comitis, Halcmariæ, Leowardiæ, Harlingi, Groningæ, Bolswardiæ, Swollæ, Zutphaniæ, Neomagi, Vianæ, & Mildeburgi. Quid deinde in istis singillatim stationibus gestum, toleratum, profectum fuerit, dicendum erit annis sequentibus. Nunc quæ alicubi hoc præterito tempore acta sunt, cursim indicabimus. Amstelodami paucos ante annos vix censeri poterant centum, qui in Paschalibus sacra perciperent. Hoc anno ad duo millia sunt numerati, præter trecenta conjugum paria legitimo, & Catholico ritu juncta. Roterodami, ante nostrorum adventum, erant familiæ Catholicorum haud plures quatuor. Nunc censu facto, inventæ amplius trecentæ, quibus intra spatium ejusdem anni centum & septuaginta capita accessere. Hornæ, quæ caput est Bataviæ septentrionalis, Operarius Societatis ex Anabaptistarum synagoga adultos fere centum & octoginta baptismo tinxerat, & ex aliis hæreticorum sectis ultra sexcentos veræ fidei restituerat: cum ex labore immodico morbum contraxit gravem, & periculosum, ex quo cum putaretur proxime moriturus, reviviscens civitatis pietas, & religio, suam in unius interitu extimescebat perniciem. Sed ne moreretur effecit admiranda mulieris charitas, dignam ejus vitam putantis, quam redimeret sua. Audito nostri Sacerdotis periculo, obtestari Deum matrona fortis institit, ut in se morbum viri populo tam necessarii, mortemque, si esset opus, transferret, eum vero servaret. Audivit orantem Deus, & ratum ejus votum habuit. Eodem quo Sacerdos morbo corripitur repente mulier. Paribus deinde momentis febris in illo sensim remittere, in hac intendi: donec eodem die alter e lecto vivus valensque evasit, altera ad sepulchrum elata est. Alcmariam, sive Almeriam, cum primum unus e nostris accessit, vix inveniebat viginti oppidanos, qui sacris concionibus interesse vellent. Postea quingentos, septingentosque lætus vidit. Eadem initio paucitas auditorum Leowardiæ, eadem deinde ubertas & copia. Ultrajectum, quod etiam Trajectum ad Rhenum vocant, quo

51. Fructus ubique collecti usque ad hunc annum.

52. Charitatis exemplum insigne a muliere editum erga unum ex nostris.

53. Res utiliter gestæ in aliis locis.

reli-

religiosiùs per novem fere sæcula post magnum Willebrordum, primum Frisiæ Apostolum, Romana sacra coluerat, eo luctuosius postremis temporibus ab Ecclesia defecerat. Urbem sectarum omnium colluvione conspurcatam ita excoluerunt nostri, ut jam apud opulentiores civium invenirentur sacella plus quam viginti, in quæ Catholici coeuntes, cœtus celebrabant suos, & sacris intererant. Gouda, præter Arminium cui se addixerat, sequebatur etiam Memnonem novæ fabricatorem sectæ, quæ in triginta ramos divisa, in plures quotidie pullulabat. Multi Goudensium nihilominus ad Ecclesiæ signa se recipiebant identidem. Multi hoc ipso anno apud nostrum Sacerdotem totius anteactæ vitæ labes sacramento expiarunt, qui ab annis viginti aut quinquaginta sacrum pœnitentiæ tribunal nunquam adierant. Ibidem emendata sunt matrimonia plurima, quæ nullo sacro nexu hæresis colligarat. Sed ne eadem frequentius iterando satietatem legentibus afferam, reliqua ejusdem generis prætermitto.

54. Labores & res gestæ P. Joannis Riserii.

Non tamen silentio tegam labores apostolicos P. Joannis Riserii, quem in litteris hujus temporis præcipuè laudatum invenio. Ex uno capi de reliquis conjectura poterit in eodem agro desudantibus. Egressus Amstelodamo Riserius cum venisset in vicinam Goytlandiam, sex ibi lustravit pagos, agricolas vero, quorum pars multo maxima avitam religionem colebant, sacris expiavit. Progressus inde est in proximam regionem, partim Geldricæ, partim Ultrajectinæ ditionis, eandemque impendit operam Catholicis fere viginti mille, qui pastore Catholico destituti, sacra, & doctrinam flagitabant. Arnhemii in Geldria cœnobium adhuc erat sacrarum Virginum, quæ inter medias hæresum sordes, non modo veterem religionem, sed & virginitatem, omnemque monasticæ disciplinæ formam inviolatè servabant, licet ad violanda incestis nuptiis sacrosancta vota, præmiis propositis, & opimis oblatis conditionibus perpetuo sollicitarentur, & nuper Senatus consulto exutæ bonis fuissent, modica tantum pensione ad sustentationem vitæ relicta. Eas Riserius divino verbo, cujus erant appetentissimæ, pavit, sacramentis refecit, ad constantiam denique egregiè confirmatas reliquit. Transiit postea Doesburgum, nobile oppidum, olim, ut incolæ gloriantur, à Druso Cæsare conditum. Catholici Doesburgenses, quæ major pars civitatis, venientem incredibili gaudio excepere, ejusque præsentia, & ministerio plurimum recreati, pari mox sensu mœroris abeuntem dimisere. Doesburgo egressum excepit Velavia, terræ ingens tractus inter Isalam, & Rhenum. Erat ea regio frequens incolis natura ipsa durioribus, ac subagrestibus, quos calamitas temporum incultiores adhuc, & horridiores fecerat. Sed hic habitus animorum non prohibuit, quominus ad nostrum Sacerdotem confluerent magno numero, eique se erudiendos, & expiandos præberent. Hæc circuitione una præstitit Riserius, quæ quidem haud levia videri debeant, etiamsi sola pensi habeantur itinerum, & Apostolici ministerii incommoda.

55. Sociorum pericula in provinciis Fœderatis.

Quid quod accedebant proditorum insidiæ, & iniquitas Magistratuum, semperque oculis obversabantur immania pericula, lictores, multæ, vincula, opprobria, metus egestatis & necis? Catholicis enim Sacerdotibus tota Fœderatorum ditione interdictum erat. In Frisia autem proscripti nominatim fuerant homines Societatis ob eam causam (decreti verba ipsa refero), *quod quoscunque alloquerentur, ad Papismum traherent*. Excubabant ubique lictores, plena delatorum omnia. Longum esset jam dicere, quoties nostri fuga, quoties latebris, quoties ope Numinis singulari, manus satellitum evaserint. Fuit, ut de aliis sileam, Harlingi in Frisia insignis fraudum artifex Cornelius Wochem, quem ab immani odio, quo Catholicos insectabatur, Papistarum diabolum vulgo appellabant. Homo ex omni concretus scelere, & sæpe judicio publico infamia notatus, operam suam addixerat magistratibus ad conquirendos nostros, & uni præsertim Harlingi tutò degenti insidiabatur. Captata ergo hora, qua sciebat plures apud eum Catholicos rei sacræ causa convenisse, perrumpit ex improviso in ædes cum satellitum globo. Sed dum ingenti molimine domus januam prius, & objectas deinde fores cubiculorum perfringit, evaserat jam per

56. Unus nostrorum frustra conquiritur Harlingi.

posticum Sacerdos, relicta altaris supellectili, cujus subducendæ spatium non fuit. Hanc impii prædones fœdè conspurcarunt. Totam mox diripientes & spoliantes domum, litteras interceperunt, quæ inter ipsum, & Societatis Præpositos a longo tempore commeaverant. Triumphavit, velut reperto thesauro, sceleratus Wochemus, nihil dubitans, grande aliquod mysterium in iis chartis contineri, quod Societati conflaret invidiam. Idem sperantes alii malevoli, qui litteras indiligentius pervolutaverant, eas omnes unum in volumen collectas in lucem ediderunt. Erat inscriptus liber *Occultus Mercatus Jesuitarum*, cui titulo, & errori occasionem dederant, quæ subinde occurrebant vocabula ad mercaturam spectantia. Nam quia periculosum erat in ea temporum iniquitate de religionis negotiis apertè scribere, ea solebant nostri explicare per ambages, & plerumque à negotiatione allegoriam sumebant. Ut legi cœpit liber, arcanum nullo negotio intellectum est: simul apparuit, quanta sollicitudine Præsides Societatis animarum salutem, Dei cultum, pecuniarum abstinentiam, tolerantiam laborum, virtutesque cæteras Patribus commendarent; quantam hi vicissim obedientiam profiterentur erga suos moderatores, quanta inter se conjunctione viverent. Doluerunt Magistratus hæc in vulgus spargi; ac veriti ne inde honor accederet Societati, unde quæsitum illi fuerat odium ac dedecus, exempla libri, quæcunque apud Typographum exstabant, abstulerunt.

57. Interceptæ ejus litteræ typis vulgantur.

58. Sed à magistratibus supprimuntur, quia Societati honorificæ.

Per hæc novis beneficiis ornabatur Societas in Gallobelgica. Insulis ante aliquot annos civitas collegium nobis extruxerat: verumtamen non ea collegio assignaverat vectigalia, quæ alendo Sociorum justo numero essent satis. Quod tunc ob angustias ærarii non potuerat, hoc anno præstitit: qua nova beneficentia retulit à Mutio Generali litteras, quibus collegiorum Fundatoribus Societas gratum ac memorem animum profiteri solet. Neque vero commiserunt Patres Insulenses, ut amantissimæ civitatis liberalitas male in se collocata videretur. Eodem anno ad quatuor, quæ jam vigebant, sodalitia, addidere alia duo præcipuæ utilitatis. Alteri adscripti sunt adolescentes illiterati, & artium liberalium expertes. Alterum ex negotiatoribus Flandris conflatum est, quorum in ea urbe, propter commerciorum opportunitatem, magnus semper est numerus; atque hujus commissa est cura Sacerdoti Flandricè scienti, qui sodales materna lingua institueret. Quod habebamus Atrebati domicilium, adeo angustum, & à re familiari imparatum erat, ut collegii potius initium dici posset, quam collegium numeris omnibus absolutum. Absolverunt illud Monachi S. Vedasti, ac sane liberaliter. Structo enim à fundamentis templo magnifico, & apta domo, hanc demum etiam annuo censu dotaverunt. Quibus proinde viris religiosissimis, & de re nostra optimè meritis Mutius, ut æquum erat, nomen & jura Fundatorum attribuit. Præclara erant in collegium Montense merita illustris matronæ Antoniæ Godiniæ. Eadem nunc Montibus seminarium pro adolescentibus condidit, amplisque ædificiis partim coemptis, partim de integro constructis, dotem consentaneam adjecit. Tamen oravit frustra Societatem, ut seminarii sic instructi curam susciperet. Id modo concessum est à Præposito Generali, ut Rector collegii Montensis Sacerdotem è populo unum eligeret, qui munere isto fungeretur. Sed progressu temporis, cum per ejus incuriam disciplina seminarii & fama senesceret, permisit ad extremum Generalis, ut nostri per sese illud administrarent, suumque seminario Rectorem alteri non obnoxium imposuit.

59. Res Gallobelgicæ. Collegium Insulense novo censu constabilitur.

60. Collegium Atrebatense a Monachis S. Vedasti perficitur.

61. Erigitur Montense Seminarium, & Societati committitur.

Sæviebat interim pestilens in provincia lues, multosque mortalium dira morbi vis prosternebat. Ut prima proruperunt mali semina, exarsit nostrorum impavida charitas, multi se curandis infectis magno animo devoverunt. Duaci, Namurci, Insulis, datæ illis sunt propriæ ac separatæ ædes, ne reliquos domesticos contagione inficerent. Ac Namurci quidem munus periculosum solis fere incubuit hominibus Societatis: Cæteri enim Sacerdotes, conterriti duorum Parochorum morte, abdiderant sese, nec audebant in ejusdem casus aleam se conjicere. E' nostris pestilentia afflati plures, solus Namurci extinctus Frater

62. Sæviente pestilentia nostri tabidorum obsequio se devovent.

Pe-

Petrus de Thier rei domesticæ adjutor. Eodem lethi genere occubit Duaci Frater Michael Poix. Alii morbo tentati, Deo bene juvante consanuerunt. Insulis ex Fratribus domestica ministeria tractantibus consumpti tres, Petrus Perù, Tussanus Cabart, & Joannes Fendenier. Præter hos, duo Sacerdotes pestem contraxerant: sed quasi in eorum capitibus publica periclitaretur salus, tot pro illis fusæ preces, tot privatim ac publicè adhibita piacula, ut demum revaluerint. Conspecti itaque sunt haud multo post, resumptis viribus, iterum suspectas obire domos, & salutis eternæ præsidia languentibus circumferre.

63. Socii in eo charitatis officio extincti, alii mirabiliter persanati.

Audomari initia ejusdem anni funestavit obitus P. Ægidii Scondonchi, quem inter illustriores provinciæ Gallobelgicæ viros meritò Societas numerat. Natus erat Brugis ante annos circiter sexaginta, ferebaturque a parentibus diu sterili usis conjugio precibus impetratus. Id ille prædicari de se audiens, adhuc puer deberi se Deo totum statuit, cœpitque in illa ætatula pietatem eximiè colere, cui ut vacaret unicè, Societatem adolescens iniit. Post varia inter nos munera rectè & laudabiliter gesta, cum Philippus II. Hispaniarum Rex seminarium Anglis adolescentibus Audomari constituisset, ei regendo formandoque primus omnium Scondonchus præfectus est. Familiam vero juvenum amplius centum ita composuit, iis gubernavit legibus & institutis, ea disciplinæ forma continuit, ut seminario Audomarensi nihil per illud tempus esset pietate & litteris excultius, quod egressi postmodum ex illa religionis velut officina viri ornatissimi, reique publicæ utilissimi, comprobarunt. Cunctis spectabatur Scondonchus dignis religioso Moderatore virtutibus, sed prudentia in primis: Et quod mirere, cum esset legum exactor rigidus, effecerat tamen comitate, & modo agendi ingenuo ac liberali, ut ab illa juventute tanquam communis parens diligeretur. Compertum id maximè est III. Cal. Februarias, in quem diem incidit ejus obitus. Nulla enim est mœroris significatio, quam ob ereptum sibi Rectorem suum adolescentes optimi non ediderint. Idem annus eidem Audomarensi collegio virum ademit de Anglicana missione præclarè meritum, P. Thomam Stannæum. Ex diœcesi Sariburiensi, in qua natus erat, Romam venerat adolescens conservandæ studio religionis, & inter Anglicani collegii alumnos cooptatus fuerat. Transiit inde in Societatem, ut peracto tirocinio natale solum repeteret, ac suis popularibus labores, vitam, mortem, si esset opus, ac sanguinem devoveret. Haud secus atque promiserat fecit. Multos & rectè vivere, & religiosè sentire, & fortiter mori docuit. Urebat regios satellites hominis virtus, & felix ad hæresim ubique debellandam industria. Sed quanto illi ad investigandum sagaciores, tanto ipse ad se occultandum solertior. Latebræ tamen difficiles in parietum angustiis, in subterraneis cavis, in palustri, & uliginoso solo, ut facile exploratores fallebant, sic ejus vitam ægrè tuebantur, & eandem miserè cruciabant. Demum comprehensus, & in carcerem compactus, brevi ex incommodis complures morbos, & mortes quotidianas collegit, calculum, stranguriam, herniam, nervorum distensionem, & rigorem. Jacebat in tetro ergastulo Stannæus cadaveri & trunco, quam vivo corpori similior. Ex hoc tamen trunco laudem clementiæ quæsiverunt iniqui Judices, vitamque magna, & meliori ex parte raptam, condonatam perduelli, & immerenti prædicarunt. Fortasse puduit in publicam patibuli lucem proferre hominem membris fere omnibus captum, & hoc specimine crudelitatis famam clementiæ, quam captabant, deterere. Igitur clam dimissus, concessit Audomarum præclarus exul, ubi paralysi constrictus, diem extremum clausit IV. Cal. Junias, annos natus sexaginta duos.

64. Obitus & elogium P. Ægidii Scondonchi.

65. Mors & Elogium P. Thomæ Stannæi.

Pari nostrorum luctu elatus est Treviris in provincia Rhenana P. Christophorus Browerus, patria Arnhemiensis in Geldria, vir sacra profanaque eruditione insignis, eaque de causa, tum ab aliis eruditis viris, tum ab ipso præsertim laudatus Cardinali Baronio. * Asperrimos calculi, podagræ, atque arthitridis dolores pertulit fortiter ad annos plures. In extremo morbo rogatus à collegii Rectore, numquid ipsi religionem injiceret, aut molestiam afferret?

66. Res Provinciæ Rhenanæ. Mors & elogium P. Christophori Broveri.

* *Tom. x. vet. edit. ad an. Chr. 968. n. 6.*

ret? pio animi ardore succensus: O *sancta*, inquit, *Providentia*! *Quam bonum, & quam jucundum est in Societate mori*! Sic ille scilicet, quia semper vitam Societatis filio dignam vixerat. Obiit III. Idus Junii, anno ætatis suæ quinquagesimo septimo. Sed quam læta accidat hominibus verè religiosis dies extrema, luculentius exemplo suo docuit Fr. Joannes Cornelius, Coloniæ mortuus VI. Cal. Junii. Etenim postquam B. P. Ignatium piè admodum invocaverat, morientis ultima vox fuit *Alleluja*, in eaque spiritum reddidit. Ut audivit de Cornelii obitu Colonienſis Septemvir Ferdinandus à Bavaria, ad familiares conversus: *Equidem*, inquit, *nisi iste æterna potitus est gloria, non video quis alius potiturus sit*. Tantam Princeps conceperat opinionem de virtute illius. Natus erat Cornelius honesto genere Amstelodami. A prima juventute militiam secutus, Batavis per annos aliquot terra marique stipendia fecerat. At incensus demum melioris militiæ desiderio, mereri inter nos maluit in infimo domestici adjutoris gradu. Nulla est hujus ordinis propria virtus, quæ non in illo emineret, mansuetudo præsertim, charitas, & obedientia. Si quid temporis à sui muneris occupationibus vacui nanciscerentur, id vel lectioni piæ, vel precibus totum dabat. Officio janitoris in collegio Colonienſi perfunctus est annos amplius viginti, nec quamquam senio & morbis fatiscens, adduci unquam potuit, ut missionem à laborioso & permoleſto munere peteret, aut illud exerceret remissiùs. Creditur præsciviſſe divinitus mortis suæ diem: cujus rei indicio fuit, quod extremo vitæ tempore nullum inferebat, nisi de cœlesti gloria, sermonem, ut omnino in proxima spe ejus consequendæ videretur.

67. Pretiosa mors & elogium Fr. Joannis Cornelii.

Quod pertinet ad res in provincia Rhenana gestas, numerati hoc anno mille & quinquaginta ex partibus hæreticorum ad Ecclesiam traducti. Paderbornæ vero tres Societatis tirones exemplum edidere, quod in commendationem & decus ordinis universi cessit. Missi fuerant animi relaxandi causa in suburbanam silvam. Progressi paululum, hominem vident saucium, jacentemque inter dumeta, perfosso tam graviter latere, ut ex hiatu intestina diffluerent. Rogabat miser opem querulo ejulatu. Opem pii juvenes ut animæ simul corpori que ferrent, regressi in urbem propere, Sacerdotem & Chirurgum adducunt, illum ad expiandam hominis conscientiam, hunc ad curanda vulnera. Eumdem mox feretro impositum, suis ipsi brachiis in urbem deportant, affusa ad pium spectaculum omnis generis multitudine, in qua nec Heterodoxi continere se potuerunt, quin pie & generose factum admirarentur majorem in modum, laudarentque Societatem, quæ suos sic educaret novitios, & tali virtute informaret. Sed quamquam his, & similibus sæpe laudibus ornaretur Societas ab hæreticis, eorum tamen odia non mitescebant. Nec vero novum est odisse, quos non possis contemnere. Fridericus Elector Comes Palatinus Rheni adeo nostros homines aversabatur, ut eorum neminem pateretur intra fines ditionis suæ consistere. Casu accidit ut e collegio Wormatiensi egrederentur duo Patres, nescio quo profecturi. Dum per Vangiones transeunt, capti sunt ab immiti armatorum manipulo, abductique in urbem proximam onusti vinculis, quasi fuissent in aliquo scelere deprehensi. Rogantibus cujus delicti pœnas luere cogerentur, respondit Prætor, deliberatum esse Principi Jesuitas omnes habere ut hostes, eosque arcere finibus imperii sui, propterea quod verborum lænocinio, quasi dulci veneno, inficerent populos, & Papistmi erroribus enecarent. Quæ locutus, utrumque contrusit in separatos carceres, inedia ac siti maceravit ad multos dies, demum eductos facessere actutum jussit.

68. Hæretici ad Ecclesiam reducti. Tres Societatis tirones ob charitatis exemplum valde laudati.

69. Duo nostri inhumaniter habiti in ditione comitis Palatini.

Minus quidem acriter, sed non minore malevolentia nobiscum egit Senatus Wormatiensis hæreticus. Videns discedere quotidie a signis aliquot suæ sectæ, & crebris transitionibus augeri partes Catholicorum dolens, vetuit degentibus Wormatiæ Patribus, ne quem deinceps haberent cum civibus de religione sermonem. Non acquievit tamen iniquo edicto Rector collegii P. Ludovicus Frankestein. Appellavit Imperii leges, quibus Catholicæ religionis libertas asserebatur: negavit aperte se, suosve in ea re subesse Senatui: se demum uti velle, opti-

70. Decretum Senatus Wormatiensis contra Societatem. Nostrorum constantia contra illud.

optimo suo jure sine cujusquam injuria pronunciavit. Quod ne magnificè magis quam verè dixisse videretur, injunxit Patribus, uti suis fungi liberè ministeriis pergerent. Jussa fecerunt illi magno animo, ac præter alia, recurrentibus Paschalibus, supplicationem solemnem instituerunt, quæ tanta omnium ætatum atque ordinum frequentia est celebrata, ut adversarii, in quorum oculis res acta fuit, mœrorem dissimulare non potuerint. Longè alio erat erga nos animo Senatus Colonienſis Catholicus. Documento sit quod subjicio. Poscebant nostri, ad extruendum Coloniæ templum, ædes nescio quas collegio vicinas, ubi fuerant hactenus balnea civitatis. Dum res in Senatu deliberatur, non nemo, ut interverteret concessionis decretum, repulsam obtendebat alterius familiæ religiosis idem olim petentibus datam. Sed excepere alii contra, nemini omnium iniquum videri debere, Senatum Colonienſem dare nunc Societati, quod aliis noluisset. Non eadem esse omnium ordinum in rem publicam merita. Coloniæ quidem quod inter tot undique grassantes hæreses religio incolumis permaneret, Societatis præcipuè curis, laboribus, & industriæ acceptum referri oportere. Sic illi pro egregia sua in nostrum ordinem voluntate. Ac secundum hæc Senatus, non modò ædes quas dixi tradidit Societati, verum etiam decreto, quod ea de re factum est, testimonium honorificentissimum dedit officiorum, quæ ad illam usque diem Societas Colonienſibus præstitisset.

71. Judicium Senatus Colonienſis Societati perhonorificum.

Progredimur ad res Gallicas, & narrationis initium à Lugdunenſi provincia ducimus. Dienſi missioni additur hoc anno Vivarienſis, liberalitate Ducis Vantadorii. Quippe Dynastes pius, ut purgaret ab hæreseos labe terras suæ ditionis, id omnino sibi faciendum censuit, ut in eas Societatem induceret. Lugduni nondum absolutum erat collegii ædificium, quod nobis civitas dignum se, & opulentia sua excitabat: cum cives, haudquaquam territi sumptuum magnitudine, paris magnificentiæ templum moliri cœperunt. Id illis consilii primus injecit urbis Antistes Dionysius de Marquemontio. Nam cum venisset Calendis Januarii in veterem collegii ædem, & vix perrumpere confertissimam turbam intra illius angustias potuisset, occasione inde sumpta, cives cohortari vehementer cœpit, ut laxiorem extruerent Societati basilicam: quæ cum res initio magna omnium approbatione fuisset excepta, Carolus de Neufuille dominus de Alincurtio, provinciæ Gubernator, se quidem promisit, si manus operi admoverentur, minime dubitaturum ædificare suis impensis aplsidem novi templi. Alii suam se collaturos symbolam spoponderunt. Re igitur in communi deliberata, decernitur augustæ molis Basilica, augustissimæ Trinitati sacranda. Designatur area, operi inchoando deligitur ea prorsus dies, in quam celebritas sanctissimæ Triadis incidebat. Ea verò die cum accessissent ad locum, hinc Hierarcha cum Sacerdotum collegio, inde Gubernator cum flore nobilitatis, ille primum lapidem solemni ritu dedicavit, hic eundem in fundamenta dejecit. Quo immortali suo beneficio Lugdunenses, si quid unquam Societas mereri de illis studuit, cumulatè rependerunt.

72. Res Provinciæ Lugdunensis. Instituitur missio Vivarienſis. Novum Lugduni templum extruitur.

Aliter affecti erga nos erant per illud tempus Aquenses, nondum penitus obliterata apud eos veteri suspicione, qua nostri homines plus nimio Hispanis addicti ferebantur. Fuit è Senatoribus qui crimen Societati quærens, litteras finxit à Rectore collegii Barchinonenſis missas ad P. Grangerium, qui forte ex collegio Avenionenſi venerat Aquas sextias ad concionandum. Rogabatur iis litteris Grangerius de rebus Gallicis, tunc civili tumultu turbidis, accurate perscribere. Respondit bona fide, nihilque adversi suspicans Grangerius, sibi concionum laboribus occupato, nec satis notas esse res Gallicas, nec otium ad eas curiosius investigandas suppetere: aliquos audiri civilium armorum strepitus, ex quo Princeps Condæus fuisset in custodiam traditus: spem tamen esse, omnia brevi, ac feliciter compositum iri Regis & Reginæ consiliis: Cæterum sibi, quamdiu Aquis sextiis commoraretur, minus gratas accidere ejus litteras: esse enim Aquenses nostro nomini subinfensos, quod plerique suspicarentur, totam Societatem stare ab Hispanis: se propediem reversurum Avenionem. Hæc ille, quæ

73. Calumnia contra P. Grangerium conficta Aquis sextiis.

quæ dum Barchinonem ferri arbitratur, audit per urbem circumferri suas litteras, legi passim, & à multis in sequiorem partem intelligi, quasi exstaret in illis indicium perfidiæ. Sensit Grangerius insidias ab aliquo veteratore sibi structas, nec de ipso doli fabricatore difficulter cognovit. Fiducia conscientiæ erectus, adit Senatum, publicam implorat fidem. Atrox enimvero Senatoribus videbatur, potuisse hominem sui ordinis tam indignis artibus in famam & caput innocentis grassari. Multa in uno continebantur scelera gravi animadversione digna: suppositio, interceptio, publicatio litterarum, dolus, calumnia. Res erat testatissima, scriptura ipsa falsarum litterarum accusante suum auctorem. Cum tamen homo vecors in judicium vocatus omnia incredibili contumacia pernegaret, satis visum Senatoribus admonere acriter collegam suum, ne quid tam alienum a sua dignitate inceptaret in posterum. Simul Grangerio innocentiæ testimonium publicis litteris datur. Utque ex uno documento constaret, vel falsa, vel certe suspecta habenda esse quæcunque tunc, & voce, & scripto ad opprimendam Societatem vulgabantur in eodem genere, placuit hanc totam actionem publicis tabulis consignatam perpetuo servari in secretiori Senatus tabulario. Quo demum fraus adeo non fuit Societati detrimentosa, ut ejus in utilitatem potius, Deo protegente, verterit. Sic Aquis sextiis.

74. Diluitur non sine probro ac dedecore auctoris.

At quam odiosa sit nationi hæreticorum Societas, declaratum est Montepessuli, quod oppidum erat hoc tempore ex parte maxima Calvino addictum. Eo venerat accitu Episcopi P. Joannes Georgius, clari nominis concionator, ut verni jejunii tempore conciones sacras haberet. Ejus adventu præsentiaque plebs adeo commoveri, fremere, tumultuari cœpit, ut prope in apertam seditionem prorumperet. Extimuit periculum Episcopus, non contempsit Dux Vantadorius provinciæ Gubernator. Ambo itaque Georgio, quid consilii caperet dubitanti, auctores fuerunt, ut secederet paululum, & sævienti turbini se subduceret, dum tempestas desedisset. Id futurum brevi spondebant: curæ enim sibi fore, ut quiescerent interea concitati civium animi, nec esse dubitandum quin intra paucos dies redire posset, obsistente nemine. Re ipsa cum cessisset loco Concionator, plebs mitigari visa: quæ causa fuit, ut aliquot dierum intervallo Antistes eum denuo arcessendum putaret. Placuit tamen adhibere industriam, ac ne populari forte impetu mœnibus excluderetur, eundem ipse Præsul revehere secum statuit in eadem rheda. Hoc consilio extra urbem progressus ad teli jactum circiter, assidere sibi ad latus Georgium jussit, cum eoque subibat urbem, nihil hostile suspicans, debitæ sibi reverentiæ fiducia. At sua illum opinio lusit. Ut auditum in urbe, redire cum Episcopo invisum Jesuitam, exarsit veteri odio populus. Rhedæ appropinquanti occursum magno agmine, & occlusæ portæ sunt. Rogabat Episcopum multitudo, seu verius jubebat procaciter, ut Jesuitam dimitteret, ut urbem solus intraret. Qui cum negaret se ingressurum sine illo, perstaretque in sententia immotus, eum simul & Jesuitam cum insigni injuria aditu prohibuerunt.

75. P. Joannes Georgius metu populi excedere cogitur Montepessulo.

76. Oppidanorum insignis contumacia contra ejus loci Episcopum.

Duos interim dignos annalium memoria viros Lugdunensis provincia desideravit, Gulielmum Crittonium, & Franciscum Caguinum, illum Sacerdotem, hunc Fratrem rei domesticæ adjutorem. Crittonius nobili loco natus in Scotia, receptus in Societatem fuerat à P. Didaco Lainio, ante annos septem & quinquaginta. Cum esset prudentia, charitate, vigilantia, & omnibus imperandi artibus egregie instructus, collegia Lugdunense, & Avenionense administravit. Ex Gallia missus in Scotiam, rem ibi Catholicam augere bonis initiis cœperat, persuaseratque jam Duci Lenoxio Jacobi Regis pueritiam moderanti, ut eum catholice institueret. Sed prævalentibus Hæreticis, irrita fuerunt tam præclara consilia. Cogitur Lenoxius fuga salutem quærere, quo summoto, Crittonius etiam regno ad tempus cessit. Iterum navigabat in Scotiam: at circa Ostendam capitur à Piratis, & in Angliam devehitur. Triennium egit in carcere Londinensi, donec solutus est ab Elisabetha vinculis, & abire compulsus. Nihilo tamen minus tertio pervasit in Scotiam cum aliis quatuor de Societate, quorum opera, & la-

77. Mors & elogium P. Gulielmi Crittonii.

& laboribus magna nobilium Scotorum pars Ecclesiæ restituti fuerunt. Multas hinc & longas peregrinationes pro salute suorum popularium suscepit Crittonius. E' Scotia in Hispaniam, inde Romam, Roma in Belgium, atque iterum Romam venit. Remissus demum in Galliam, Lugduni in senecta uberi diem clausit extremum, v. Idus Junii. Ejus maximè industria duo Scotis adolescentibus fuerunt seminaria instituta, Romæ unum, alterum in Belgio. Frater Franciscus Caguinus, cum rem familiarem, & bona omnia collegii Lugdunensis administraret, in tanta curarum multitudine, & varietate, sive domi esset, sive rure, sive intra septa collegii, sive in itineribus, nullam negligebat earum rerum, quæ ad cultum animi pertinent, nihil sibi præripi de quotidiano piarum exercitationum penso patiebatur. Hoc rerum cœlestium studio minimum trahebat ex terreno illo pulvere, quo, ut ait S. Leo, necesse est etiam religiosa corda sordescere. Qui cum eo vixerunt familiarissime, testabantur, vix leviorem ullam in ejus vita noxam sibi perspectam aliquando fuisse. Prius quam Societati se traderet, nulla re magis delectabatur, quam erudiendis doctrina Christiana pueris, solitus eorum greges in triviis compitisque convocare, & ad audiendas divinas institutiones munusculis allicere. Id cum præstare non posset in Societate, ex paternis bonis, quæ collegio Lugdunensi transcripsit, certum designavit ac perpetuum censum, parandis in usum catecheseos munusculis, quibus ætas puerilis capitur, & ad æmulationem accenditur. Erat Caguinus honestissimi generis, & latinis litteris haud leviter tinctus. Quare Moderatores potestatem illi fecerant ad Sacerdotalem ordinem ascendendi. Sed oblatum honorem vir modestissimus constantissimè repulit. Obiit Lugduni, uti vixerat religiosissimè, III. Id. Augusti.

78. Et fratris Franciſci Caguini.

Duobus, quos supra nominavi, æquum est ut alios duos adjungamus eximios viros Tolosanæ provinciæ ereptos, P. Joannem Pujolium senem emeritum, & tironem unius anni Franciscum Rivultium. Pujolius patria Ruthenensis, ut instare sibi horam extremam sensit, publicè professus est, magnum sibi solatium, & parem oppetendæ mortis fiduciam afferre, quod annis omnino quinque supra quadraginta, ex quo nomen dederat Societati, nullam neque loci, neque muneris mutationem à moderatoribus postulasset aliquando, aut injunctam respuisset. Ministrum egerat in collegio Anicienſi per annos continenter duodeviginti, ac toto eo tempore domesticæ disciplinæ exactor fuerat, non ille quidem importunus, sed tamen summè diligens, nemini autem severior quam sibi. Omnium, quæ ad corporis usum cultumque pertinent, deterrima seligebat. Reperta est post ejus obitum scheda, in qua notaverat selectissimas de religiosa perfectione sententias, hisque, affirmabant domestici, vitam ejus per omnia consensisse. Rivultius, etsi adhuc novitius, ita cessit è vita, ut optimus quisque veteranorum velit. Eo cum decumberet morbo, cujus est paulatim pestifera tabe consumptus, mœrentibus cæteris, ipse exilire gaudio, sollicitare votis mortem, ac tardam dicere, præter cœlestia nihil cogitare, nihil loqui. Pridie obitus, assidentem lectulo Rectorem contuens lætabundus: *Ad cœlum*, inquit, *mi Pater, ad cœlum*. Tum identidem Deum alloquens: *Ita ne*, ajebat, *Tantulæ operæ, bone Deus, tanta merces?* Creditur migrationis suæ diem, & horam ipsissimam divinitus præsensisse. Indicio est, quod ante quam moreretur quatriduo, disertè affirmavit, quatuor sibi esse reliquos vitæ dies. Die autem quatridui ultima percunctatus, quota esset hora? cum audisset esse ferè duodecimam, dolere se dixit, tantum adhuc superesse ejus diei: se tamen, addidit, in noctem non dilatum iri. Dicti veritatem affirmavit eventus. Hora enim post meridiem septima pius adolescens ad superos, ut sperare fas est, evolavit.

79. Res Provinciæ Tolosanæ. Obitus & elogium P. Joannis Pujolii.

80. Et Franciſci Rivultii tironis.

His ita ad triumphum abeuntibus, bellum urgebant inexpiabile contra errores, & vitia qui relinquebantur commilitones, nec sine laude certabant. Egressi in diœcesim Ruthenensem duo Patres, totam cum sacra missione peragraverunt, & Apostolici laboris ubique impressa vestigia reliquerunt. Quocunque adventarent, præter privatas multorum inimicitias, deferebantur ad eos etiam forenses

81. Labores, & res gestæ Sociorum per provinciam Tolosanam.

Civitatum lites, ut ipsorum arbitrio finirentur. Multæ hoc modo finitæ compositæque sunt, sine strepitu, ac sumptu. Itaque, si paulo diuturnior esset illa missio, affirmabant Causidici, in tota regione perpetuum justitium fore. Similiter ex collegio Aniciensi procurrerunt in Vivariensem diœcesim alii duo Patres, & totam oppidatim lustraverunt. Quid ubique viri præstantes bene ac salubriter gesserint, longum esset per partes exequi. Illud ad memoriam insigne, quod in cunctis fere locis ad quæ itum est, ad augendum Eucharistiæ cultum sodalitates pias instituerunt, quarum esset proprium ac perpetuum officium sacrosancto altaris mysterio honorem, ac venerationem exhibere. Ejusmodi sodalitatum erectæ sunt sexaginta circiter. Similia de aliis provinciæ collegiis litteræ tradunt, quæ ego, ne satietatem legenti afferam, prætermitto. Interim Narbonensis Antistes, dolens magnam populi sui partem, præsertim rusticos, haud satis eruditos divinis rebus & excultos esse, idque confieri ex eo putans, quod Rectores agrestium curiarum turpi inscitia laborarent, cœpit ex his senos septenosque subinde mittere ad Bitterense collegium, ut res scitu necessarias tandiu docerentur, donec ad eas docendas apti viderentur. Præsulis consilium magna est utilitas consecuta, nec vero sera. E Parochis doctioribus cito in plebem manavit notitia earum rerum, quas Christianis hominibus nefas nescire: qua re delectatus Episcopus, necessitatem imposuit Patribus novam aperiendi apud se scholam, in qua seorsum à cæteris erudirentur homines ætate, officioque spectabiles.

82. In collegio Bitterrensi nova aperitur schola pro Parochis agrestibus.

Similia ferme sunt, quæ reperiuntur in actis provinciæ Aquitanæ; nisi quod hic hæresis quasi dominans, nostrorum conatibus validè resistebat. In Bearnia, cum sectæ principes multis, aliisque coercitionibus absterrerent gregales suos, ne à Calvino descisceerent, haud satis erat veritatem ostendere errantibus, sed quod multo difficilius, permovendi erant præterea, ut mallent fortunas, patriam, gratiam domesticorum amittere, quam in errore versari. Paucorum fuit hæc virtus & gloria, cum præsertim desudantes ibi Patres, occulte regionem ingressi, abstinere publico cogerentur, nec auderent hæreticorum fidei se committere. Tamen fructu non caruit labor inter Catholicos. Restituta est jejuniorum severitas, sacri cæremoniarum ritus ad antiquæ disciplinæ normam revocati: quarum rerum paulatim negligentia apud eos irrepserat, vel oblivio. Vasatensium Antistes Joannes de Barraut par Sacerdotum ex collegio Burdigalensi sumpserat, quibus in inspicienda diœcesi sociis, & adjutoribus uteretur. Quocunque itum est, concurrebant ad eos summi infimique expiandæ animæ causa, atque illi vicissim omnibus præsto erant: Ut miraretur ex æquo Præsul, quam nostri ubique habebant opinionem virtutis, ac patientiam charitatemque, qua laborem immodicum tolerabant. Generalis Præpositus Monachorum Grandimontensium, collapsam in uno quodam è suis cœnobiis disciplinam videns, ac pro merito dolens, ad eam excitandam adhibere statuit operam Societatis. Petenti datur e collegio Lemovicensi Sacerdos prudens, & industrius, qui apud Monachos ad plures dies commoraretur. Pauci præterierant dies, & jam hortando, monendoque, priorum institutorum formam illi familiæ restituerat. Inter Santones invaluerat hæc apud populum opinio, inesse hominibus Societatis arcanum quoddam, & quasi divinam artem componendi dissidia, quod persuasum habebant usque adeo, ut ad eos interdum iter bidui triduique se conferrent non alia causa, quam ut veteres inter se inimicitias ipsorum arbitrio finirent. Ob eam unice rem tres hoc anno familiæ ex Santonibus Engolismam venerunt, & quem sibi proposuerant itineris fructum cumulatissime retulerunt. In Aginnensi collegio puer annorum undecim audierat sæpe Præceptorem suum cum diceret, parentes nonnunquam à liberis discere quæ salutis interssint, & posse eorum monitis, si opportune adhibeantur, ad pietatem incendi. Accidit ægrotare graviter ipsius patrem, nec inveniri qui auderet ægrotantem admonere periculi, aut verbum ullum de confessione piaculari cum illo facere. Officium desertum à cæteris arripuit generosus puer, pa-

83. Res Provinciæ Aquitanæ. Socii fructuosè laborant in Bearnia.

84. Fructus collecti in aliis provinciæ partibus.

85. Memorabile exemplum pueri de parentis salute æterna sollicite.

patrem periculi certiorem fecit, tergiversanti persuasit, ut saluti æternæ prospiceret, tandiu demum institit orare atque obtestari, donec ille, arcessito nostræ Societatis Sacerdote, confessionem peregit, ac plenus optimæ spei ex hac vita migravit. Visa res quibuscunque innotuit in tantula ætate admirabilis: visa nobis non indigna his annalibus; cum maximè documento esse possit, quantum intersit pueros præceptis optimis imbui, quidque in cereos illos animos valeat vox magistri. Sed gradum ad alia faciamus.

86. Res Provinciæ Campanæ. Fundatur collegium Barroducense.

Secundus hic annus erat à constituta provincia Campaniæ: idem Barroducensis collegii primus fuit. Barroducum, urbs ampla, & elegans, caput est ditionis, quam Barensem Ducatum vulgo nominant. Huc ante sesquiannum Dux Lotharingiæ Henricus mitti curaverat Societatis aliquot operarios, utique sperans fore, ut postquam cives illorum operam experti essent, ad eos perpetuò retinendos adjicerent animum. Non fefellit prudentissimum Principem sua spes. Gymnasium erat publicum cum annuo proventu, ex quo Ludimagistri conducebantur. Sub initium hujus anni cum obiisset gymnasii Rector, occasionem arripuit Præfectus urbis, & ad consilium omnium ordinum retulit, placeret ne gymnasium illud tradi Patribus Societatis Jesu? quam relationem approbante omnium consensu, paucos post dies traditum est Societati gymnasium, nostri in ejus possessionem immissi. Reclamabat decreto civitatis unus civium, & nonnullas obtrudebat moras, gymnasium contendens jure, ut dicitur, patronatus ad suam familiam pertinere, utpote ab avo nescio quo suo fundatum. At Henrici Ducis beneficio delinitus, juri tandem suo libens & volens cessit. Hæc habuit initia Barroducense collegium in provincia Campaniæ.

87. Res Provinciæ Castellanæ. Collegium Salmanticense ex integro ædificatur regio sumptu.

In Hispania, atque in ea Hispanienſium provinciarum, quæ Castellana dicitur, collegium Salmanticense numerabat ab ortu suo annos circiter septuaginta. Nunc tamen ortum est denuo, ac tanto quidem magnificentius, quanto augustiores habuit fundatores. Jamdiu Margarita Austriaca Hispaniarum Regina, amantissima nostri ordinis femina, tale ibi collegium excitare constituerat, quod non modo provinciis Hispanicis, verum etiam transmarinis quoddam quasi seminarium sacrorum ministrorum esset. Rem exequi morte superveniente prohibita, quod potuit, vectigal annuum reliquerat in ejus dotem, rogaveratque supremis tabulis quam gravissima obtestatione Regem Philippum conjugem, ut in partem pii operis veniens, ædificaret de suo domicilium Patribus Salmanticensibus, quod Regii Fundatoris amplitudini responderet. Motus carissimæ Conjugis æquis, & novissimis precibus Philippus Rex, ædificium inchoari hoc anno jussit magnificum, ac Rege dignum. Primo jaciendo lapidi indicta est dies ante Idus Novembris. Ea die Franciscus Mendoza urbis Antistes, ad aream operi destinatam cum insigni celebritate ac pompa progressus, primum dedicavit solemni carmine lapidem, & ad ima fundamenta demisit. Erat porro lapidi inducta lamina his notis inscripta. *Spiritus Sanctus operi adspiret, sub cujus tutelari Numine Philippus III. Hispaniarum Rex, & Uxor humata Regina Margarita, hoc Societatis Jesu collegium à fundamentis erexere, & perpetuo censu donavere. Episcopus D. Franciscus de Mendoza, prospectante Senatorum, & Presbyterorum ordine Salmantino, primarium ejus lapidem posuit. Anno xiij. Pontificatus Pauli V., & nostræ Reparationis MDCXVII. pridie Idus Novembris.*

88. Primus lapis in fundamento collegii positus.

89. Turbæ ortæ Vallisoleti in seminario Anglorum, earumque causæ.

Dum hæc Salmanticæ agebantur, Vallisoleti in Anglorum seminario non nihil turbatum est, quarum ego turbarum initia, atque exitum paucis absolvam. Ante annos plus minus triginta, cum primum Philippus II. Rex de erigendo illo contubernio deliberavit, interceſſerant ejus consilio Quæsitores fidei, periculosum rati, in urbe apprimè Catholica tot simul collocari juvenes inter hæreses natos, & suæ gentis erroribus innutritos. Illud ad extremum pervicerant, ut siquidem seminarium omnino condi oporteret, saltem ejus administratio perpetuo esset apud Patres natione Hispanos; alumni autem in Ambrosiano ejusdem urbis collegio litteris operam darent, & Hispanis omnino moribus viverent. Perdiu ex his majorum institutis mutatum fuerat nihil: nisi

quod extremis Claudii temporibus P. Alphonsus Carillius provinciæ Visitator, nescio quibus de causis, passus fuerat dari alumnis Professores Philosophiæ, ac Theologiæ domesticos, eosque Anglos. Verum post hæc, facto sensim ulterius gradu, datus etiam fuerat seminario Rector ex Patribus Anglicanis, ex Anglicana item Societate quæsiti fuerant litterarum magistri, famuli postremò & administri omnes ex Anglia peti cœperant: ut jam nullus Hispanis locus in seminario relinqueretur, ac nullus reipsa esset Hispanus, si unum modo excipias Fratrem rei domesticæ adjutorem. Hujus indicio Fratris, (sive ille temere & casu, sive de industria loqueretur) innotuit res Duci Lermensium Regis administro primario, qui forte versabatur per eos dies Pinciæ, & in seminarium venerat. Dux factum improbans vehementer, Patribus qui circum frequentes aderant, denunciavit, periculosum videri sibi, nec ferendum, talem juventutem in Hispanorum manu non esse. Admonitus Provincialis, continuo gravissimos Patrum in consilium adhibet. Fit omnium consensu decretum, revocandam omnino esse seminarii administrationem ad primævam institutionis suæ formulam, paulatim tamen, & iisdem fere gradibus, quibus fuerat immutata: nam de Rectore statuere nemo poterat, præter Generalem Præpositum, cujus expectanda erant responsa. Edicitur ergo alumnis illud primum, ut deinceps Ambrosiani collegii scholas adeant. Juvenes ad inexpectatam novitatem fremere, tumultuari, iniqua imperari dicere. Et quamquam principio causas obtenderent in speciem honestas, & quotidianos illos itus redituque valetudini perincommodos excusarent; tamen haud multo post imperium superbè ac ferociter detrectare, obfirmati nullam frequentare scholam, nisi domesticam, nullos audire Præceptores, nisi Anglos, & populares suos. Frustra preces adhibitæ, frustra intentatæ minæ. Perstitere in contumacia ad plures menses, nec apparebat quo demum prorupturi essent, nisi concrescentem seditionem una litterarum significatione Rex compressisset. Jubebat iis litteris Rex, ad Provincialem scribens, si quid ex primis seminarii institutis mutatum fuisset, illud omne restitui in pristinum sine mora: ita sibi placere, ita deliberatum ac fixum esse. Viderunt alumni litteras, nec ausi contra hiscere, continuò ad Ambrosianum gymnasium rediere. Dimotis postea seminario Patribus Anglicanis succesere Hispani. Rector successorem accepit, ex designatione Mutii, P. Franciscum de Bonavides. Demum obedientia, concordia, quies, & bonarum artium studia in illa domo reflоruerunt.

90. Alumnorum incredibilis contumacia.

91. Auctoritate Regis omnia componuntur.

Jam ut odiosis innectam lætiora, nonnulla, quæ ad amplificandum divini nominis cultum fuerunt eodem anno suscepta, paucis expediam. Pompejopoli, quam urbem nunc vulgo Pampilonem appellant, cœptum est in mores induci, quod alibi passim Societas usurpabat, ut singulis mensibus condiceretur civitati dies ad sacrum epulum, una cum indulgentiæ beneficio fruendum. Piæ consuetudinis lætissima fecit initia pietas civium, qui sacræ celebritati mira frequentia interfuerunt. Ex Ovetensi collegio ad Astures montanos excurrerunt octo divini verbi Præcones. Multæ sunt per eos revulsæ superstitiones, quæ in populo agresti & inculto à longo tempore inoleverant, multorum restincta odia, & à prima usque ætate confessiones auditæ. Unum ex illis ferunt mira Dei providentia fuisse ab interitu liberatum. Hospitium sumpserat vir Apostolici moris, quale in illis montibus haberi poterat, in tugurio nescio quo humili, & angusto: cum repente pelli se intimo instinctu sensit, ut alio demigraret. Ingruebat nox, obductum nubibus cœlum procellam minabatur. Tamen continere non potuit sese, quin actutum abiret. Postridie audit, corruisse subito lapsu tugurium, ejus autem ruina oppressam familiam integram periisse. Huic geminum est quod contigit aliis duobus Patribus, ex collegio Legionensi in montana ejus regni profectis. Ruralis Parochus hospitium illis negaverat illiberaliter admodum, & inurbanè. Eadem nocte ædes, quas Dei ministris occluserat, inopinato incendio conflagrarunt. Sed memorabile in primis beneficium, quo B. P. Ignatius Pampilone hominem sceleratissimum, sibi tamen utcunque addictum, eripuit ab interi-

92. Res gestæ in variis Castellanæ provinciæ locis.

93. Nostri mira providentia ab interitu liberati.

94. Insigne benefi-

teritu corporis animæque. Torquebatur miſer immanium flagitiorum conſcientia, & ſeſe male deſperabat. Deliberanti qua demum ratione tot animi angores finiret, apparuit, habitu Sacerdotem ſimulans, Tartareus genius, & mortem voluntariam ut mali remedium unicum ſuadens, reſtim ad ſuſpendium offerebat. Jam penè perſuaſerat: cum adeſt repente Ignatius cœleſti circumfuſus luce, ac primo infeſtum tenebrionem ipſo in fugam agit aſpectu. Hominem deinde benignè alloquitur, & ſperare jubet meliora, unam modo præcipiens rem, ut conſcientiæ onera apud Sacerdotem deponat. Fecit ille ut monebatur, nulla interjecta mora; ac poſtea quam confeſſionem rite peregerat, cum eſſet jam alius prope vir, pacatus, alacer, ac mira mentis dulcedine delibutus, rem totam, uti acciderat, noſtro Sacerdoti aperuit, utque inſigne beneficium Ignatii vulgaret, injunxit.

cium, Beati P. Ignatii erga hominem ſe deſperantem.

95. Res Provinciæ Aragoniensis. Mors & elogium V. Fr. Alphonſi Rodericii.

Per hæc in provincia Aragonienſi vivere deſiit venerabilis Frater Alphonſus Rodericius, notiſſimæ vir ſanctitatis, cujus cum impreſſa & pervulgata ſit vita, nos de eo pauca curſim leviterque perſtringemus. Patria Segovienſis, genere non obſcurus fuit Alphonſus. Adoleſcens vacare litteris cœperat Compluti, ſed à parente revocatus domum, mercaturæ faciendæ adjecit animum, & uxorem duxit. Poſt aliquot annos in matrimonio mira innocentia traductos, uxore orbatur, & liberis, uno tantum ſuperſtite. Hoc ille loco, rerum omnium humanarum tædio captus, de ſtatu religionis profitendæ cogitare. Non alia prohibebatur re, quam filioli qui ſupererat caritate: cum illum etiam ad extremum amiſit, & quidem adeo ſine mœrore, ut potius ejus mortem in loco beneficii longè maximi habuerit. Nam cum ſemel Deum rogaſſet, ut ſiquando videret puerulum tunc innocentiſſimum in crimen aliquod prolapſurum, prius eum raperet, quam malitia mutaret intellectum ejus, nocte proxima viſus ſibi eſt in ſomnis illum efferre, & reipſa extulit intra menſem. Sic ab omni humana cura liber, ſeque ad Societatem noſtram vocari ſentiens, Præpoſito provinciæ Caſtellanæ ſe obtulit. Rejectus propter provectiorem ætatem, Valentiam venit ad Præpoſitum Aragonienſem. Is, qui qualis vir eſſet Alphonſus, quam innocens, quam pius, fama cognoviſſet, toto illum complexus eſt animo, admiſſum iri promittens: Prius tamen nonnullam dare litteris operam juſſit eo conſilio, ut poſſet inter Sacerdotes adſcribi. Erat tunc Rodericius annorum triginta novem. Ea ætate vir non dubitavit in puerorum turbam ſe conjicere, & grammaticæ ſalebras ſub Ludimagiſtro tentare. Cum nihil proficeret, redit poſt aliquot menſes ad Provincialem, & ad qualecunque genus miniſterii ſe offerens, inter fratres rei domeſticæ curatores recipitur. Vix inierat tyrocinium, cum ad collegium Majoricenſe eſt miſſus, ubi reliquam deinde vitam exegit uſque ad annum ætatis octogeſimum ſeptimum. Æquè incredibilia ſunt quæ per annos quadraginta ſex à malis ſpiritibus Alphonſus pertulit, quæque de cœlo gaudia percepit: Per has quippe viciſſitudines virum innocentiſſimum Deus ad ſummæ ſanctitatis culmen perduxit. Sæpè illum dæmones horrenda ſpecie viſendi atrociter verberabant. Sæpe Chriſtus, ac Beatiſſima ejus Mater benigno aſpectu & ſermone refovebant. Nunc inter orandum nullus ſenſus, & ariditas ſumma: nunc cœleſtium deliciarum incredibilis copia. Toto ſeptennio duriſſimum pro pudicitia certamen tulit. Deo enim ſic, ad probandam ſtrenui militis conſtantiam, augendamque gloriam permittente, inſtabant dies & noctes mali dæmones, nec ejus tantummodo mentem obſcœnis imaginibus agitabant, ſed ipſis etiam oculis pravæ libidinis irritamenta ſubjiciebant: tormenti genus viro caſtiſſimo adeo moleſtum, ut diceret, nullam eſſe tam acerbam pœnam, quam non mallet experiri. Ea tandem moleſtia liberatus, alio conflictari cœpit incommodo, haud ſanè levi. Simul ac in genua ſe demiſerat ad orandum, magnis, & vix ferendis corripiebatur doloribus, qui, (ne dubium eſſet ab hoſte tartareo malum inferri) ad ſignum finiendæ precis omnino ceſſabant. Decem ipſos annos tenuit vexatio, quibus exactis, miſeratus famuli ſui diuturnos angores Deus, tantam illi indulſit facilitatem orandi, ut nec inter actiones externas, & domeſticorum mi-

96. Mortua conjuge unicum non invitus amittit filium.

97. Societatem poſtulat. Recipitur inter Fratres, & Majoricam mittitur.

98. Quibus gradibus ad inſignem ſanctitatem pervenerit.

99. Mira ejus pietas erga altaris mysterium, & B. Virginem.

ministeriorum curas à meditatione rerum cœlestium abstraheretur. Summa perfundebatur voluptate in venerando, sumendoque altaris mysterio: atque olim cum rei sacræ ministraret, matrona nobilis, & notæ probitatis, vidit ex ejus capite profundi lucem ingentem, quæ bifariam divisa, duobus radiis in altum ferebatur. Secundum Deum, præcipuus Alphonsi amor Virgo Dei Mater. Hanc parentis numero & loco habebat, hanc ut parentem suavissimam in suis rebus omnibus compellabat fidenter, ac familiariter, nunquam frustra. Ejus aspectu & alloquio sæpe fuisse dignatus dicitur, semel ejusdem voce prohibitus dubitare, an ab ipsa diligeretur. Multa illi de abditis, & futuris rebus, multa de gloria Beatorum ostensa. Divinarum rerum homo nullis eruditus litteris tantam habuit intelligentiam, ut nec Theologorum exercitatissimi sublimius de Deo sentirent, aut aptius loquerentur. Propter hæc, aliasque sanctitatis eximiæ notas, quas longum esset exequi fusius, toto Regno Balearico magnum erat Alphonsi nomen, magna opinio, nec alio passim designabatur, quam Sancti nomine, quamvis nihil illi esset semetipso contemptius. Obiit pridie Cal. Novembres, elatusque est incredibili omnium ætatum, atque ordinum celebritate ac frequentia. Statim autem post ejus obitum Prorex nomine totius regni preces Paulo V. Pontifici obtulit, enixè rogans, ut homini omnium opinione sanctissimo cœlestium honores decerneret: quod etsi nondum est factum, faciendum tamen speramus aliquando. Interim privata piorum veneratione ubique terrarum colitur venerabilis memoriæ vir, & omnium manibus cum ingenti fructu teritur ejus vita.

100. Ejusdem nonnulla dona supra naturæ ordinem.

101. Moritur, ac statim ei cœlestium honores deposcuntur.

102. Mors & elogium P. Joannis Sancii.

Paulo ante Rodericium, XIV. Cal. Octobres decesserat Valentiæ P. Joannes Sancius, de quo etiam litteræ hujus temporis multa tradunt ad memoriam illustria. Humanis divinisque litteris egregie excultus, eam præcipuè callebat Theologiam, quam misticam dicimus. Seu mente precaretur, seu voce, mira mentis dulcedine perfundebatur, ut cœlestium deliciarum specimen prægustare quodammodo videretur. Plura administravit collegia, semel provinciam universam: Hos autem magistratus ita gessit, ut in omnibus ejus factis dictisque charitas & humilitas elucerent. In collegio Valentino proprium sibi munus fecerat dividere inter pauperes, qui ad ostium gregatim conveniebant, mensæ reliquias, idque non aliter faciebat quam de genu, ac detecto capite, plane ut videretur agnoscere ac venerari in unoquoque inopi Christum Dominum, memor divinæ illius vocis: *Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Suum curari à quoquam Fratrum adjutorum cubiculum nunquam est passus, ne tum quidem cum regiminis curis erat implicitus, imo nec in senectute extrema, famularibus ipse ministeriis exerceri gaudens, studio humilitatis, qua in virtute maximam religiosæ perfectionis partem constituebat. Paupertatem habebat in deliciis. Tota ejus supellex lectulus, mensa, sella, ligneum Christi Crucifixi signum, & B. Virginis imago è charta. Præter hæc nihil in cubiculum admittebat. Agebat cum mortuus est annum ætatis septuagesimum primum. Sed à laudibus mortuorum ad labores viventium transeamus.

103. Mulier divinitus admonita nostros adit, & conscientiæ angoribus liberatur.

Ex variis provinciæ domiciliis ad pagos atque oppida circumposita de more procursum est: ubique pretium operæ factum. Fuit in loco nescio quo mulier multis anxia religionibus, eaque propter inquies, tristis, ac vitam agens turbulentissimam. Malo ut remedium inveniret, fundebat ad B. Virginem assiduas preces, quibus dum insistit, oranti hæc reddita vox: bono esset animo: duos propediem affore pœnitentiæ ministros, cujusmodi opus esset: his se tuto regendam committeret. Nec ita multo post affuere nostrorum par, in sacram expeditionem profecti. Mulier ipsos esse rata, de quibus oraculum indicaverat, eos confestim adit, alloquitur, uno congressu omnes conscientiæ angores deponit.

104. Acta Sociorum Valentiæ, & Ilerdæ.

Valentiæ in domo Professorum conflatum est novum ex Sacerdotibus sodalitium, iis tantum cooptatis, qui morum integritate, & exemplo vitæ probatissimi haberentur. Ilerdæ detectum nuper fuerat veneficarum conciliabulum, quo nihil sceleratius. Horret animus dicere, quibus carminibus & devotionibus dia-

diabolo initiatæ essent mulieres impiæ, quam flagitiose viverent, quot populo damna, quot pestes inferrent. Pleræque suspendio necatæ fuerunt. Ut tamen prius ad pœnitentiam criminum adducerentur, Magistratus advocandam censuerunt industriam Societatis, quodque optabant unicè, viderunt feminas antea sceleratissimas sua ultro confitentes flagitia, pudore suffusas, fletu madidas, & supplicium quo decet animo, ac pietatis sensu subeuntes. Pari supplicio cum afficeretur in majori Balearica juvenis furti convictus, illustre Societati nostræ testimonium dedit. Educatus fuerat in scholis collegii Majoricensis, vixeratque perdiu non innocenter solum, sed piè admodum, & laudabiliter. At mulierculæ amore captus, ut ei morem gereret, abstraxerat sese paulatim ab omni usu commercioque nostrorum: quo excusso veluti fræno, deflexerat deinde ad juventutis vitia, ac tandem ad extremum inopiæ, ut usuvenit, redactus, calicem sacrificalem ex æde sacra surripuerat. Deprehensus, & sacrilegii damnatus, producitur ad patibulum. Ut stetit in scala, ex qua erat dejiciendus, vocem intendit, & ad confertissimam multitudinem sermonem convertens: *Discite*, inquit, *ex me quanti interfit, cujus quisque utatur consuetudine. Quamdiu fui sub disciplina Patrum Societatis Jesu, cum iisque usum & familiaritatem habui, vitam vixi integram, & Christiano dignam. At postquam valere illos jussi, ut aliis quibusdam solutioris vitæ hominibus me adjungerem, intra semestre spatium per varios scelerum gradus prolapsus, ad hunc tandem quem videtis locum deveni.* Movit oratio plurimos, præsertim juvenes: nostris autem, qui ei benignè assistebant, lacrymas excussit.

105. Juvenis in extremo supplicio honorificum Societati testimonium reddit.

Provinciæ Toletanæ nova accrevit hoc anno Professorum domus Matriti. Domui autem Professorum vix natæ sacrum B. Francisci Borgiæ corpus tributum est à Romana. Utrumque auctoritate, & sumptu viri in aula Hispanienſi prævalidi, Francisci Rojas de Sandovalio Lermæi Ducis, mox Cardinalis. Is cum esset ex ejusdem beati viri filia natus, impetraverat haud ita pridem à Romano Pontifice, ut quæstio de avi sui sanctimonia institueretur; simulque ejus reliquias petierat a Præposito Generali, fundaturum se promittens in urbe regni sede domicilium Societatis, cum magnifico templo, in quo apte collocarentur. Ægrè adducebatur domus Romana, ut thesauro spoliaretur tam pretioso, tam suo: sed non licuit viri potentissimi postulatis obsistere. Relicta igitur Romæ ex cunctis Borgiæ ossibus tantum inferiori mandibula, reliqua Matritum delata sunt. Eodemque tempore Dux Lermæus, ut quoquo modo promissa præstaret, quasdam coemit insulas, ornavit, instruxit, Societati mancipio tradidit. Reliqua erat cura de templo. Amplum illud, & magnificum Fundator moliri cogitabat. Sed donec extrueretur, aliud interim parari opere tumultuario placuit, in quo Patres sacra non incommodè ministrarent. Huc inter longos funalium ordines sacrum Francisci corpus illatum est XIII. Cal. Januarii, deducente ipso Lermæo nocturnam pompam, quam Socii supra centum in templi vestibulo exceperunt. Postridie vero novam ædem solemni ritu initiavit Antonius Cardinalis Zapata, præsente Rege, & Regiis liberis. Paulo ante quam hæc agerentur, Patres Matritenses parandam curaverant perfugii domum mulieribus, ex meretricio quæstu resipiscentibus. Immigrarunt in ea septa quamplurimæ; utque eximerentur periculo, quod est in egestate gravissimum, vitam deinceps partim utili opificio, partim piorum liberalitate sustentare cœperunt. Eodem anno domus Professorum Toletana, ob angustiam loci perincommoda, multum laxata est, adjuncto illi proximo nosocomio, & ægrotis alium in locum traductis. Res tum ad domesticos, tum ad publicos usus planè necessaria, sæpe antea tentata sine successu fuerat, & videbatur nunquam felicem exitum habitura. Compluti id agebat celebris illa toto orbe terrarum Academia, ut suum erga B. Virginem studium luculentius in dies testaretur. Hac mente cum statuisset diem, qua academici piam, & jam fere communem de conceptu ejus immaculato doctrinam profiterentur, magno concursu & gaudio ea dies est celebrata. Ut nonnullæ fuerant in eo capiendo consilio partes Socie-

106. Res Provinciæ Toletanæ. Corpus Sancti Francisci Borgiæ Roma Matritum defertur.

107. Erigitur Matriti domus Professorum liberalitate Ducis Lermæi.

108. Domus perfugii mulierculis resipiscentibus excitata Matriti.

109. Amplificatur domus Professorum Toletana.

110. Studium Complutensium, & Villaregiensium pro immaculata Conceptione B. Virginis.

cietatis, celebritati frequentes interfuere collegii Patres, ex quibus P. Hieronymus Florentia, magni orator nominis, pro causæ magnitudine peroravit. Pari studio incensus pridem fuerat cohortatione nostrorum Senatus Villaregiensis. Hoc itaque anno jurejurando se obstrinxit, nemini deinceps ullam publici muneris partem mandaturum, nisi ei, qui sententiam de immaculato conceptu Virginis profiteretur, juraretque se tam insigne privilegium divinæ Matris pro viribus asserturum. Ita sensim per totam Hispaniam ad tuendam Beatæ Virginis prærogativam longe pulcherrimam incalescebant animi, & eo quidem ardentius, quo validiores consurgebant exadversum impugnatores & adversarii.

111. Murciæ Mahometanus proxime ante mortem baptizatur S. Ignatii beneficio.

Multos interea mortalium à scelere ad frugem, & ab interitu sempiterno ad certam salutis spem revocatos in eadem provincia reperiebam: sed cæteris prætermissis, de uno tantum Mahometano dicam, in quo videre licuit cœlestis gratiæ vim admirabilem, & divinæ prædestinationis non obscurum indicium. Jacebat Murciæ infelix gravi oppressus morbo, & medicorum judicio prope depositus; nec vero ullis cujusquam suasionibus pellebatur, ut in eo saltem rerum articulo respiceret sese, & superstitionem abjiceret. Suopte ingenio pertinacem confirmabat in vesania uxor lecto assidens, femina superstitioni patriæ addictissima. Nostri, qui præter alios fuerant evocati, postea quam omnia incassum experti fuerunt, digressi paululum in propinquum conclave, procumbunt in genua supplices, B. P. Ignatii opem implorant. Nondum finierant precem, cum æger, reclamante nequidquam uxore, compellat ultro Patres, & ablui quamprimum baptismo rogat. Mirari enimvero omnes mutatam tam subito voluntatem. Causam percunctantibus narrat æger, adstitisse sibi virum similiter ac nostros indutum, & omnino persuasisse ne oblatum respueret beneficium, siquidem vellet æternum salvus & felix esse. Ita vir nuper indomitæ pervicaciæ, ad omnia se docilem præbens, elementa fidei, quantum in angustia temporis licuit, edoctus est, Christi sacramentum accepit, nec multo post ex hac mortali vita decedens, ad cœlestem, uti sperare fas est, transiit: lætis admodum Patribus, cum propter exitum felicissimum laboris sui, tum quod videbant, sibi pro salute animarum laborantibus non deesse cœlestem opem, nec Ignatium frustra invocari.

112. Ocaniæ circulator improbus nostro concionatori calumniam inurit, sed non impune.

At Ocaniæ laboranti pro eadem causa nostro Concionatori nonnihil adversi accidit. Res est in speciem levior, dicenda tamen, ut si quid simile aliquando nostris operariis contingat, sciant neque novum id esse, neque magnopere pensi habendum. Ludum nequitiæ aperuerat in ea urbe Histrionum familia, populumque otiosum spectaculis detinebat pudicis parum, & ad illicita prolectantibus. Damnosam licentiam ægre ferens concionator pius, in eam liberrima oratione invectus est, illam præter alias adhibens Petri Chrysologi divinam vocem: *Qui voluerit jocari cum diabolo, non poterit gaudere cum Christo*. Pupugit oratio ludiones, quibus decrescente frequentia, minuebatur quæstus, maximè vero eorum principem. Itaque ut primum in scenam prodiit projectissimæ audaciæ vir, contra molestum concionatorem multa scurriliter & impudenter jocari cœpit, donec ad summum temeritatis prolapsus, constare sibi dixit, severum illum comædiarum censorem Murciæ habuisse pellicem, flagitii autem compertum clam aufugisse, conjiciendum in vincula, nisi quam maturrimè solum vertisset. Sic ille petulanter, & liberè, non ad risum concitandum, sed ad inurendam homini innocentissimo infamiam. Nihil tamen consequi minus potuit. Nauseam movit multitudini criminatio non minus falsa, quam atrox. Cunctis confuso fremitu obstrepentibus, unus sublata voce improbum circulatorem mendacii redarguit. Alii rem ad Prætorem detulere. Motus indignitate Prætor hominem rapi confestim jubet in vincula, nec multo post calumniæ convicto hunc pœnæ modum decernit, ut jumento circumferatur per urbem, & ducentas à carnifice plagas accipiat. Jam ministros urgebat, ut maturarent imperata facere: sed affuit in tempore concionator, idem ille scilicet quem Histrio læserat, & pœnam reo deprecatus est.

Eo-

Eodem anno in urbibus oppidisque provinciæ Bæticæ, ubicunque Societas habitabat, miro populorum studio acceptum invenio diploma Pontificis, quo menstruam synaxim in aliqua nostrorum æde celebrantibus plenaria, ut dicitur, indulgentia tribuebatur. Hispali, primo anni die, supra quatuordecim millia numerati, qui in templo Professorum ad sacrum epulum accessere. Par alibi, pro locorum diversitate, fuit frequentia. Granatæ, tribus jam pridem institutis, quartum additur hoc anno sodalitium pro academicis: nondum quippe consultum hac ratione fuerat moribus adolescentum, in gymnasio publico litteris operantium. Cordubæ unus erat nostrorum designatus, qui singulis mensibus prandium curaret vinctis, quorum ingens numerus in carcere attinebatur. Venere hoc anno in partem pii operis Mariani sodales, nostrorumque animati exemplo, minime dubitarunt ollas per urbem mediam, aliaque plena cibariis vasa ad carceres comportare. Giennæ mulierculis, nefarium quæstum corpore exercentibus, providit Sociorum industria, parato illis domicilio, ubi perfugium tutum haberent, & partim labore manuum, partim aliena misericordia vitam tuerentur. Verum inter hæc novitium amisimus, cum aliis laudibus, tum præsertim constantiæ commendatione dignum, qui locum obtineat in annalibus Societatis. Fuit is Lazarus Caravagialius, adolescens eximiæ spei. Ad ingentem fortunam sanguinis ingeniique fiducia connitenti, persuaserat repentinus amici obitus, ut spretis omnibus quæ morte finiuntur, animum ad æterna converteret, eoque consilio ex paterna domo, lauta illa atque opulenta, migraverat in tirocinium Societatis. Ibi dum coercendis animi cupiditatibus, subigendoque corpori vim omnem intendit, atteri paulatim valetudo ex assidua contentione cœpit, donec tabem contraxit exitialem. Cum nulla invenirentur depellendo morbo idonea medicamenta, datum est iteratis parentum precibus, ut Guelvam ad eos remitteretur, curandus scilicet in natali solo commodius. Illi, qui omnem familiæ spem in adolescente haberent repositam, necdum conceptum ex ejus discessu mœrorem penitus abjecissent, hac mente curandum repoposcerant, ut, si qua fieri posset, inflecterent ejus animum, alienarentque à Societate. Ergo, ut aliqua ostendebatur prosperæ curationis spes, instare apud eum multis cum lacrymis, orare, & obtestari, ne suos in tam calamitosa orbitate relinqueret: sustineret collabentem domum: misereretur saltem sororum parvularum, quibus utroque mox parente carituris aliud præsidium non esset, nisi in ejus ope. Hæc subinde occinentibus resistebat immoto animo Lazarus. Cum pergerent illi nihilo secius machinas omnes ad ejus labefactandam constantiam admovere, præcidendam denique omnem victoriæ spem uno velut ictu statuit. Duos ad se Patres è proximo Higuerensi collegio vocat. Qui ubi affuerunt, his coram, adstantibusque circum domesticis, & comploratibus, intendit vocem, ac disertissimis verbis omnipotenti Deo vovet, se usque ad extremum spiritum in Societate perstiturum. Quieverunt tum demum parentes. Ipse vero haud ita multo post, vi morbi intenta moriens, voti fidem implevit. Longe disparem habuit exitum unus è Fratribus rei domesticæ adjutoribus. Huic missionem enixè postulanti negaverant perdiu moderatores, ac tandem ægrè concesserant. Veste vix mutata miser, dum discedit ex urbe Corduba, subita vi morbi afflictus concidit in itinere, diem eundem nactus vitæ & Societatis ultimum. Mortui cadaver die postero relatum Cordubam, quærebant sollicitè Magistratus, cujus esset? Nemo norat. Ea brevi fœditas formam ejus omnem corruperat. Repertæ casu in pera missionis litteræ prodiderunt.

In Lusitania lugubrem toti Societati fecit hunc annum mors Doctoris Eximii Francisci Suarez, qua morte lumen nostri ordinis ferè præcipuum extinctum est. Moriendi causam traxisse creditur ex laboribus, molestiisque pro communi bono susceptis. Cum enim Ulyssipone esset, contigit ut inter regios ministros, & Oratorem Pontificium (Collectorem tunc vocabant) gravis de jure imperii controversia nasceretur; quæ dum vehementius incalescit, eo ventum est, ut Collector usu sacrorum interdiceret civitati. Publicam offensionem ut tolleret

113. Res Provinciæ Bæticæ. Acta Hispali, Granatæ, Cordubæ, & Giennæ.

114. Mors Lazari Caravagialii tironis, ejusque mira constantia in vocatione.

115. Defectio, & repentina mors domestici adjutoris.

116. Res Lusitaniæ Mors & elogium V.P. Francisci Suarez.

Suarius, concursare urbem in summis anni caloribus cœpit, causam agere voce, & scripto, non labori, non industriæ parcere. Itaque febri correptus, cum acri dolore lateris, decima post die, quæ fuit VII. Cal. Octobris, animam exhalavit. Jam vero hujus viri celebrius est nomen, quam ut qualicunque litterarum commendatione apud posteros egeat. Scholæ prius omnes, atque optima quæque studia interibunt, quam Suarii memoria intercidat, aut parta tot libris existimatio consenescat. Granatæ natus erat, parentibus non pietate minus, quam nobilitate conspicuis. Dum jurisprudentiæ vacat Salmanticæ, incensus incundæ Societatis desiderio, quamquam esset & generis claritate, & morum innocentia spectabilis, tamen communi Patrum judicio rejiciebatur, ut ineptus ad omnia ordinis ministeria. Ea putabatur esse tarditate ingenii. Recepit illum nihilominus provinciæ Præses; Patribus autem in consilio contradicentibus, divino instinctu respondit, quem ipsi putarent oneri futurum, magno olim decori & ornamento futurum Societati. Suarius, anno tirocinii vix exacto, contra quam usus habet apud nos, Dialecticæ studiis admovetur in collegio Salmanticensi. At dictata Præceptoris dies noctesque evolvens, nihil proficiebat initio. Itaque re desperata, adit ultro Rectorem collegii P. Martinum Guttierez; & quoniam constaret, non esse sibi ingenium altiorum disciplinarum capax, rogat, ne se patiatur in earum studio tempus atque operam perdere, sed magis humilioribus ordinis ministeriis addictum velit. Collaudavit adolescentis modestiam Guttierez; quod tamen rogabatur, disertè negavit se facturum ullo modo, aut permissurum. Bono esset animo: cœptis fidenter insisteret, & in sinum divinæ Matris, quæ sedes est omnis sapientiæ, se conferret. Id ille cum faceret diligenter, ecce tibi haud multo post inopinata rerum, ac mira commutatio. Veluti ex densa caligine in clarissimam eductus lucem, ille nuper tardus atque hebes, jam æquales omnes ingenii celeritate, & perspicacia superabat. Sensit beneficium Virginis adolescens, nec commisit ut ulla eum dies immemorem coargueret. Inter prima, quæ adhuc discipulus ex ingenii sui officina deprompsit, lucubratio fuit Virgini perhonorifica, qua, quod olim recolendæ memoriæ vir Joannes ab Avila in concione dixerat, probabiliter credi Beatam Dei Matrem Sanctis simul omnibus Angelisque fuisse sanctiorem, id invictis rationum momentis confirmabat. Tradunt annales litteræ collegii Complutensis, ipsam post hæc Virginem sese visendam exhibuisse Martino Guttierez, & gratias egisse, quod talem de se opinionem vulgandam curasset. Jam de monumentis ingenii atque doctrinæ, quibus deinde Suarius rem scholasticam auxit, illustravitque, otiosum sit hoc loco dicere: teruntur enim Theologorum omnium manibus ejus scripta præclara, nec est qui non miretur, potuisse unum hominem tam multa, tam varia, eaque tam sapienter, aptè, ac nervosè conscribere. Pauca igitur ad commune documentum attingam de sanctimonia ipsius, quæ dubito an non multo supra doctrinam eminuerit.

117. Societatem petens rejicitur ut ineptus, & vix tandem admittitur.

118. In studiis parum aut nihil proficit aliquandiu.

119. Illustratur ex improviso, & miram consequitur ingenii vim.

120. Beneficium B. Virgini acceptum refert, in ejusque honorem primam edit lucubrationem.

121. De eximiis Suarii virtutibus pauca indicantur.

Christianam humilitatem, quæ sanctitatis veluti basis & fundamentum est, vel inter summos honores ita coluit Suarius, ut nihil esset illi semetipso despectius. Celebrabatur ubique ut theologicæ facultatis sui temporis scientissimus. Illum Romani Pontifices, illum summi Reges, Episcopi, Academiæ in honore ac pretio habebant, ornabantque certatim. Illum doctissimi quique in rebus gravissimis ac difficillimis consulebant. Romæ cum esset, & Theologiam in collegio Romano traderet, fama est, primæ ejus prælectioni ipsum interesse voluisse Pontificem maximum Gregorium XIII., raro admodum honoris exemplo, nec scio an non etiam unico. Paulus V., visis Suarii scriptis, ejusque excellenti fama permotus, dedit ad eum litteras amantissimas, quibus eundem Eximii Doctoris appellatione honestabat. Quacunque iter faceret, confluebant magno numero summi infimique, visendi studio virum doctrinæ fama nominatissimum. Fuit ubi venienti, ad urbis usque portas obviam processere Doctorum collegia, cum suis insignibus, omnique apparatu ac pompa, ut cum quanto poterant maximo honore eum exciperent, salutarent, & ad hospitium deducerent. Tot inter publicæ exi-

existimationis indicia vir abjectissimè de se existimans, tam multum aberat, ut ullo afflaretur inanis gloriæ sensu, ut imò illis nihil ferret molestius. Suis semper laudibus offendebatur. Contra, si cujuspiam vel invidentia, vel alia qualibet perturbatione, contumeliis afficeretur, id enim vero sibi debitum ajebat esse, id gratissimum accidere ostendebat. Cum ad publicè disceptandum more scholastico vocabatur, in certamine ingenii, quo tantopere incendi solent animi, non tam id agebat ut adversarium difficultatibus includeret, quam ut ei exitum expediret, disputationis cursum de industria reflectens molliter, si quando irretitum videret, ut spatium evadendi relinqueret: hanc usurpare vocem solitus: *Malo confundi, quam confundere*. Nunquam ita se in libros, & sua studia demersit, ut non potiorem haberet precandi curam. Quotidie summo mane sesquihoram, horam alteram sub noctem divinis commentationibus dabat. Fertur ejus familiare dictum, malle omni carere scientia, quam de constituto orandi tempore vel tantillum decidere. Inventus est aliquando inter orandum ita à sensibus alienatus, ut neque vocem ullam, neque strepitum audiret. Visus etiam quatuor aut quinque palmos à solo sublatus, cum interea magna vi luminis ex imagine Christi emissa perfunderetur. Quæ, & similia traduntur copiosius in historia, quam Josephus Massejus edidit de ipsius vita. Obiit venerabilis vir in Ulyssiponensi Professorum domo, anno ætatis suæ septuagesimo, cum ageret in Societate quinquagesimum tertium.

122. Signis cœlestibus illustratur.

Interea loci ardens illud pro Conceptu Virginis intaminato studium, quo flagrare Hispaniam supra demonstrabamus, pervasit etiam in Lusitaniam, & primam omnium Eborensem Academiam corripuit. Dederat ad eam litteras Rex Philippus, doctores admonens, ut libellum super ea causa conciperent, communi nomine deferendum ad Romanum Pontificem. Una omnium fuit sententia, rogandum enixè Christi Vicarium, ut rem plerisque jam Theologis certam, & omnium fere gentium persuasione comprobatam, inter fidei capita adnumerandam decerneret. In hanc sententiam responsum est Regi, & libellus ad Pontificem missus. Fit deinde summo academicorum consensu decretum, ne quis deinceps ad ullum scientiarum honorem admittatur, nisi se prius ad defensionem ejusdem causæ sacramento obstrinxerit. Neque hic se continuit hominum pietas. Diem constituunt Divinæ Matris Conceptioni sacram, qua die in ejusdem honorem quotannis in posterum solemnis supplicatio peragatur, ducto agmine à Collegio, quod Dei Matris vocant, ad nostram usque ædem: quod ideo sanxerunt, ut extaret perpetuum quasi testimonium publicæ voluntatis erga Deiparam sine labe conceptam. Cæterum, quod ad nostrorum res gestas attinet, Patribus Lusitanis nusquam hoc tempore uberior constitit laboris fructus, quam in illo Africæ tractu, quem Guineam appellant. Regio est secus mare Atlanticum, quo alluitur à meridie, in magnam longitudinem exporrecta, ferax opum diversi generis, negotiatione & commercio Europæorum non minus, quam cœli inclementia, & intolerandis caloribus cognita. Terminatur celebri promontorio, quod vulgo Caput viride nominant. Crebræ adjacent insulæ, modico inter se freto diremptæ. In his Christiani inveniebantur plures, haud ita pridem à P. Balthassare Barreira ejus gentis Apostolo instituti: sed alicubi cultorem habentes nullum, alibi non satis idoneum, deflexerant plerique jam ad errores pristinos, permixtique Saracenis atque Ethnicis, vitam prope ut illi corruptissimam agitabant. Nostri ergo, etsi numero haud amplius tres, sua relicta sede, quam habebant in continenti Guineæ, has peragraverunt insulas, & Evangelicum quasi imbrem arentibus ubique satis circumtulerunt. Respondit laboris magnitudini fructus. Multorum revixit quæ pene emortua erat fides, plurium castigati sunt mores, pietas excitata. At operi dum insistit ardentius, labori succubuit P. Emmanuel Alvarus, operarius impiger, actuosus, strenuus, & quo post Barreiram nemo fortasse melius de illa missione unquam est meritus. Novem ante annos in eam Africæ oram navigaverat ex Lusitania, totoque hoc præterito tempore Christi nomen inter barbaros propagaverat, non minori sua patientia,

123. Universitas Eborensis suum pro Conceptu Virginis immaculato studium profitetur.

124. Sociorum labores in Insulis Guineæ.

125. Mors & elogium P. Emmanuelis Alvari.

quam utilitate animarum. Præter cæteras ejus virtutes, effusam in pauperes beneficentiam, cum Lusitani, tum Indigenæ admirabantur. Obiit in vico, quem Saltum leænæ vocant.

126. Res Provinciæ Goanæ. Obitus & elogium P. Hieronymi Xaverii.

Sub idem tempus in provincia Goana P. Hieronymus Xaverius, B. Francisci Indiarum Apostoli ex fratre nepos non degener, ejusque virtutum æmulator egregius, dum maxime Goanum collegium cum approbatione omnium summa regit, & pari domi forisque opinione sanctitatis floresçit, repentino ictus morbo, inter curantium manus expiravit, XIV. Cal. Quintiles. Adscriptus fuerat in Societatem Compluti ante annos ferme quinquaginta. Exacto vix tirocinio ad Indos venerat, Patrui sui memoriam inter eas gentes renovaturus, non minus apostolicæ vitæ instituto, quam nomine. Goæ cum esset, & Professorum moderaretur domum, accidit ut Achabarus magni Mogoris Rex postularet Societatis viros, qui religionem Christianam in illo Imperio disseminarent: quæ res cum accideret nostris optatissima, eo statim perrexit cum Patre Emmanuele Pineiro noster Xaverius: ex quo tempore in Regia Mogolica, per annos amplius viginti commoratus, ita se Regi quantumvis barbaro, & virtutem suam probavit, ut posset apud eum auctoritate & gratia plurimum. Ejus itaque patrocinio tutus, divinam legem privatim ac publicè docuit, multos mortalium ad Christi partes adduxit, Neophytos cum ethnicis, Mahometanisque conviventes in fide & pietate continuit; frementibus nequidquam impiæ superstitionis doctoribus, & mortem, si porro pergeret, comminantibus. Neque has tantum minas Xaverius Christi causa contempsit, sed, quod multo majus, ipsi interdum Regi de se optimè merito resistere sacerdotali spiritu, ejusque in se iracundiam provocare non dubitavit. Legem proposuerat barbarus, qua matrimonia inter affines jubebat rata esse. Non tulit pravitatem Sacerdos. Intercessit palam, & Christianum nescio quem deterruit, ne sororem defunctæ conjugis, uti constituerat, duceret. Vocatus à Rege, & increpitus graviter, quod rem vetaret sua lege permissam, se vero, respondit, perire millies, atque omnia perpeti malle, quam iniquam legem, & incestas nuptias tacendo comprobare. Quod ea vocis animique constantia dixit, ut qui aderant aulici, tantam in homine inermi, coram potentissimo ac ferocissimo rege, libertatem mirarentur majorem in modum. Miratus est ipse Rex: & quamquam ita loquentem superba duntaxat irrisione puniendum censuerit, iræ moderans; nihil tamen effectum propius, quam ut beneficiis illum omnibus, quibus ante ornaverat, & vita ipsa spoliaret. Animi magnitudini pares fuerunt Xaverii virtutes reliquæ. Effecerat sanctitate morum suorum, ut ipsis venerationi esset hostibus Christianum nomen. Quamvis autem steriliorem expertus fuerit agrum Mogolicum, nec eos ceperit fructus, qui tot laboribus responderent, non tamen vacuis omnino rediit manibus. Præcipuum operæ pretium fuere morientes parvuli, quorum ingentem numerum baptismo tinxit. Designatus fuerat successor Archiepiscopi Cranganorensis. Sed ante vivere desiit, quam Pontificalibus Sacris initiari potuerit.

127. Ejus fortitudo in tuenda inter Mogoles Christiana lege.

128. Acta in Æthiopia. Multi contra Imperatorem apertè conspirant.

Per hæc in Æthiopia, intento Principe ad Religionem catholicam instaurandam, gravis contra eum coitio, ut supra indicatum est, tumescebat, quæ demum in apertam rebellionem prorupit. Convenerat inter conjuratos, ut Julius Imperatoris gener, Tigræorum Prorex, armis repente invaderet regnum Gojamense, Proregem Cela-Christum catholicæ partis fautorem præcipuum opprimeret, eoque interfecto advolaret cum infesto exercitu ad Regiam: futuram namque ibi reliquam conjuratorum manum, quæ Imperatorem vel per insidias occideret, vel in acie proditum hosti impune mactandum daret. In hunc modum res condixerat nefariorum consiliorum artifex Abuna, apud quem summam esse sacrorum potestatem supra dicebamus. Julius ergo, sublato perduellionis signo, adjunctoque sibi eorum ingenti numero, qui vel rerum novarum studio, vel amore avitæ superstitionis, mutari statum Reipublicæ cupiebant, succinctus copiis temere & undecunque collectis, quarum mira erat audacia, sed nulla vir-

virtus, Gojamum magnis itineribus contendebat. Festinanti occurrit Abuna, & magnopere suadet, ut omisso in præsentia Cela-Christo, totam belli molem in ipsam Imperii sedem convertat: haud dubiam in manibus esse victoriam: Seltanum rei ignarum castra habere militibus, & commeatibus imparata: Præfectorum plerosque, occulto secum fœdere conjunctos, Principem in pugnæ discrimine prodituros. His auditis Julius, conversis signis, Dambeam ingreditur. Fit nefariæ expeditionis comes & particeps, qui auctor fuerat Abuna, non minus ipse lingua, quam Julius armis, internecinum Regi bellum facturus. Tanta in eum rabie ferebatur improbus, ut non sit veritus palam pro concione dicere, si quis Imperatorem occidisset, illi Deum ob tale meritum omnium quæ deliquisset veniam facturum. Inter hæc certior fit Imperator, Julium in armis esse, & ad occupandum Gojamum cum exercitu proficisci. Nec mora. Laturus opem fratri Cela-Christo, præmittit Lusitanorum cohortem, ipse cum omnibus copiis subsequitur. At in itinere citatis alio super alium nunciis admonetur, retro flexisse gradum perduelles, venire contra ipsum recta, iter bidui tantum abesse. Erat Seltanus numero militum longe hostibus inferior. Nihilominus eorum, quos circa se habebat, fidei virtutique confidens, nec esse è dignitate imperii existimans prælii aleam refugere, venientibus obviam ire statuit. Edito profectionis signo, aliquos præmittit, qui locum ponendis castris, explicandisque in aciem copiis opportunum capiant. Illi clam hostibus fœderati, consedere in modica planitie, perpetuo montium jugo à tergo, & à lateribus clausa, ut regios adversariorum equitatui obterendos darent; hoc etiam consilio, ne Imperatori post acceptam cladem pateret ad fugam exitus. Locum ut vidit Imperator, facilè intellexit quid haberet incommodi: tamen nihil minus quam fraudem suspicans, in collem proximum castra transtulit, quo difficilis esset equitatui adversariorum accessus. Ecce autem haud multo post, inclinante in vesperam die, adsunt in conspectu hostes, castra è regione ponunt, ad pugnam parantur in diem crastinum. Ut illuxit, utrinque acies instrui cœperunt. Abuna, furia & fax ejus belli, ex editiore loco suis in aciem euntibus animos addere non cessabat, crucem sinistra ostentans, dextera signum bene ac feliciter precantis faciens. Sed nihil Deo execrabilius fusis pro mala causa precibus impiorum. Processerat Julius equo sublimis cum turma equitum, jussisque suis præeuntem ad certam victoriam sequi, ruebat in regios. Horum qui erant in cornu dextero, locum è vestigio proditione ducum deserentes, mediam aciem, cui præerat Imperator, ab eo latere aperiunt perduellibus. Ductabat sinistrum cornu Caflous eunuchus: adeo tamen perfidus semivir suos quo periculum vocabat non impulit, ut eos potius immotos, veluti in spectaculum alieni discriminis, contineret. Non erant qui hostium impetum sustinerent, nisi paucæ peditum cohortes, quibus acies media constabat. In eam Julius cum irruisset, minaci voce, quasi jam victor, Imperatorem sibi tradi jubebat. Sed hominis temeritatem conspicatus miles gregarius, lapidem in os clamantis tam certo ictu direxit, ut ille confestim dejectus equo conciderit. Tum accurrens, jacentem acinace obstruncat, avulsumque humeris caput lætus ad Principem defert. Amisso duce, consternantur perduelles, & fuga salutem quærunt. Hærebat in aggere immotus Abuna, seu stupore cladis, seu fiducia Sacerdotii. Eum ut vidit nobilis Orthodoxus, ratus gratam se Deo victimam oblaturum, si tam implacabilem veræ pietatis inimicum mactasset, adacta in collum lancea prostravit. Post eundem alii afflictum, & suo coopertum sanguine, spirantem tamen adhuc atque sentientem, usque ad intimam tunicam spoliaverunt. Postremo abscissis cervicibus misero ablatum est caput, positumque ante pedes Imperatoris. Hunc habuerunt vitæ, & consiliorum suorum exitum primi duo furialis belli concitatores. Aliorum non eadem sors fuit. Imperator sapienter existimans, civilis belli victoriam tanto esse lætiorem, quanto minus in ea sit cædis & sanguinis, multitudini parcere constituerat, eoque signum receptui dederat. Sed Principis clementiam vicit militum ardor. Fusos fugientesque ad plures horas insecuti, ma-

129. Perduellibus obviam procedit Imperator cum exercitu.

130. Deseritur à suis, proditione ducum.

131. Dux perduellium occiditur, Abunæ caput amputatur.

132. Profligantur rebelles, nullo ex regiis amisso.

magnum eorum numerum partim occiderunt, partim vivos ceperunt. Regiorum, quod vix credibile, nemo cecidit.

133. Curæ Imperatoris de subsidio militum Lusitanorum.

Lætus eventu prœlii per quam secundo Imperator; angebatur tamen quod tam fluxam perspexerat suorum erga se fidem, dolebatque nondum advenire legionem mille Lusitanorum, quam a Philippo Rege pridem per litteras postulaverat. Videbat enim, nisi externo præsidio sibi firmasset imperii vim, frustra fore quæcunque ad frangendam factiosorum perfidiam susciperet, nec unquam planè consecuturum, ut catholicus in Æthiopia cultus resloresceret. His de causis, cum accepisset super eo negotio litteras à Mutio Generali, videns quid ille apud Pontificem Maximum, & Hispaniarum Regem ad impetranda quæ dixi auxilia militum præstitisset, rescripsit ad eum paucos post dies in hæc verba, quæ ex Lusitanis latina facimus. „ Epistola Seltan-Seguedi Imperatoris Æthiopiæ reddatur P. Mutio Vitelleschо Generali Præposito Societatis Jesu, magistro magistrorum, qui hodie Apostolorum exemplo fidem catholicam per totum orbem disseminant. Pax Domini nostri Jesu Christi, qui pro nobis humiliavit semetipsum usque ad mortem, tecum sit Reverende Pater, & cum tota Societate Jesu. Quas Reverentia vestra ad me scripsit litteras mense Januario superioris anni MDCXVI., eas nunc tantum accepi ad nonas Julias, & maxima affectus sum voluptate, propterea quod cognovi, te cum Sanctissimo Pontifice, & cum fratre nostro Hispaniarum Imperatore egisse amanter ac sedulo, ut negotium illud conficeretur, jamdiu nobis optatissimum, & ad salutem hujus Imperii sempiternam, quam totis curare viribus constituimus, unicè necessarium. Pro ejusmodi officio agimus tibi ingentes gratias, hortamurque te etiam atque etiam, ut curare idem negotium quanta poteris maxima diligentia pergas, pro certo habens, nullam esse rem, quam in hac vitæ brevitate facere possis Deo gratiorem. Agitur enim divini Numinis gloria, & salus animarum, quæ ad multa millia pereunt in his regnis, perituræ adhuc semper, ut oves deviæ, & pastore destitutæ, nisi in ovile Ecclesiæ catholicæ reducantur. Id porro efficere dignum est, reverende Pater, industria tua, & ad illos omnes pertinet, quibus salutis publicæ procuratio commissa est. Facies autem, ut spero, etiam nostra causa. Nos quippe Societatem tuam complectimur singulari benevolentia, hos vero quinque Patres in Imperio nostro desudantes, ut cœlestes Angelos colimus, & veneramur. Illud postremo rogamus Reverentiam vestram, ut propitiare nobis ac rebus nostris velit divinum Numen, curetque idem fieri in Societate universa. Multum enim vestris precibus & piaculis fidimus, iisque acceptum ferimus, quod, postea quam Patribus uti magistris cœpimus, & veritatem catholicam amplexi sumus, multa nobis prosperè præter spem, ac præclarè successerint „. Hæc Imperator III. Idus Julii. Quæ prius quam Romam perferrentur, cognoscere potuit, quam non temere in Rege Hispaniarum spem collocasset suam. Nondum enim annus exierat, cum accepit à Philippo Rege Catholico litteras suis votis maximè consentaneas. Significabat iis litteris Rex, curæ sibi esse pium ejus propositum, ac porro fore. Dedisse jam in mandatis Proregi Indiarum, ut ubi primum ea provincia à Batavorum quievisset injuriis, mitteret in Æthiopiam subsidia militum, quæ poscebantur: nullam se denique prætermissurum rem, qua probatam illi facere suam voluntatem posset. Hoc nuncio, vix credibile quantum voluptatis ceperit pius Princeps. At voluptas intra spem se continuit: nunquam enim ea Regis mandata, ob temporum difficultates, peragi potuerunt.

134. Ejusdem litteræ ad Mutium Generalem de hoc negotio.

135. Accipit a Philippo Rege promissa suis votis consentanea.

136. Transferendos curat in linguam Æthiopicam utilissimos libros.

Interim reputabat cum animo suo Imperator, quibus potissimum rationibus quamplurimos schismaticorum ad catholicas partes pelliceret. Multa agitanti venit in mentem, opportunissimum fore, si Patres Societatis in linguam gentis transferrent aliqua divinorum voluminum commentaria, quibus Dioscori refelli posset impietas. Certè non defuturos, ajebat, qui ea legerent; contumaces autem postea quam ea legissent, veritatem amplexaturos facilius, quod illam videri possent studio ac labore suo detexisse. In clamosis & publicis disputatio-

tationibus, non tam plerumque de veritate, quam de ingenio doctrinaque contendi, & durum humanæ ſuperbiæ accidere erroris, inſcitiæque redargui ab adverſario; ut etiam ſi victus ſis, tamen videri nolis. Id incommodi libros non habere, in quibus veritas traditur ſine faſtu, ſine pudore diſcitur. Conſilium probarunt vehementer Patres: et quamquam erant privatis publiciſque curis adeo diſtricti, ut ægrè poſſent operi laborioſo manus adjicere, tamen materiam omnem inter ſe partiti, citius quam ſperabant edidere commentaria Franciſci Cardinalis Toleti in epiſtolam Pauli ad Romanos, itemque commentaria Joannis Maldonati in Evangelium Matthæi. Nec ſui illos laboris ac vigiliarum pœnituit. Excepti ſumma omnium, præſertim Monachorum, aviditate libri, toto quam celerrimè imperio volitarunt, ac lætum ſemen fuerunt copioſæ meſſis, de qua ſuis infra locis dicendum erit. Hæc in Æthiopia.

137. Res Japoniæ. Perquiruntur Chriſtiani Sacerdotes circa Nangaſachium.

At in Japonia aſperiora fiebant omnia in dies. Non enim jam, uti prius, clanculum, & diſſimulata fraude, ſed aperta vi, ferroque, ac ſanguine Imperator Chriſti nomen inſectabatur. Unicus erat toto regno locus Nangaſachium, ubi licebat Chriſtianis impune degere: cum hoc tamen, ut capitale eſſet, ſiquis Sacerdotem ullum juvaret hoſpitio. Cum innotuiſſet Principi, multos ibi latere diverſorum ordinum Sacerdotes, negotium dedit Omuræ Regulo, quippe ejus urbis accolæ, ut ad eos perquirendos accederet cum militibus, & quoſcunque deprehendiſſet, in vinculis cuſtodiret. Hac vulgata fama, dilapſi plerique ſunt, & per vicina loca diſperſi, paucis exceptis, qui in ipſa urbe tutiores ſibi latebras paraverunt. Ex Sacerdotibus Societatis proripuerat ſe Nangaſachio P. Joannes Baptiſta Machadus, juſſus à Provinciali Præpoſito in Gotum, inſulam haud longe poſitam, properare. At illato vix pede in navim, ab amicis admonetur, nihil ipſi tutum in inſula Goto fore: compertum ejus eſſe iter exploratoribus: imminere fugienti Omurenſem. Hortantur propterea, ut curſum alio dirigat, vel Nangaſachium repetat potius, ubi latebræ faciliores, ut in urbe amica, & populoſa. Collegit tantiſper ſe fortis Sacerdos, & conſulto per precationem Deo, ſtatuit non alio, quam quo jubebatur, divertere. Nihil temere ajebat fieri, cum fit quod imperatur: ſi veniret in hoſtiles manus, duplici potiturum ſe præmio, altero fidei, obedientiæ altero; nec vero melius poſſe ad martyrium, quam per iter obedientiæ pergi. Ita comparatus progreditur ad præſtitutum locum, & in inſulam exponitur Aprili menſe. Poſtridie quam exſcenderat, dum maximè pœnitentem elata manu abſolvebat, captus, deductus Omuram, & vinculis conſtrictus eſt. Tenebatur in eo carcere Sacerdos Franciſcanus Petrus ab Aſcenſione, per eoſdem dies ſimiliter comprehenſus. Is ut Machadum aſpexit venientem, aſurgens proceſſit obviam novo hoſpiti, ac ſodali, eum amantiſſimè complexus eſt. Hic invicem ad ejus pedes ſe abjecit. Certatum utrinque humilitate, & charitate tanta, ut id cuſtodes carceris mirari ſatis non poſſent. Ambo deinde beatæ necis expectatione læti, maximas Numini gratias perſolverunt, perſtiteruntque hoc habitu mentis à die Pentecoſtes ad ſecundam uſque feriam poſt feſtum Sanctiſſimæ Trinitatis, quæ ſuprema lux ambobus, & aditus ad beatam immortalitatem fuit. Quibus in ſqualenti ergaſtulo gaudiis P. Machadus affluerit, intelligi poteſt ex ejus litteris ad Societatis Sacerdotem conſcriptis: „ O ſummam, inquit, Dei benignitatem, qui tam leves famulorum ſuorum ærumnas tantis præmiis vel in hac mortali vita compenſat! Hoc tibi, cariſſime Pater, confirmare poſſum, nullas rerum caducarum delicias, nullos honorum gradus, ac ne omnia quidem in unum collecta orbis terrarum imperia tanti eſſe, ut has catenas illis mutatas velim. Unum timeo, unum dolebo, ſi leviore quam pro votis meis cruciatu defungar. Jam dies quadrageſimus eſt, cum totius corporis acerrimo dolore torqueor, quem parit carceris in media palude poſiti craſſus aer, & ſoli putris atque uliginoſi graveolentia. Ita increvit dolor, nullam ut quietis capere partem poſſim. Id vero in maximis Dei beneficiis numero, tantaque animi pace fruor, nihil ut me angat, præter peccata mea. Nunc, nunc demum aſſequi mihi videor vim illius Apoſtolicæ vocis: „ *Cum*

138. Comprehenditur P. Jo. Baptiſta Machadus in Inſula Goto.

139. Carceri includitur cum Patre Petro ab Aſcenſione Franciſcano.

140. Machadi litteræ ex carcere Omurano.

„ *Cum infirmor, tunc potens sum*. Hoc porro totum, quantum quantulum est,
„ roboris & gaudii, divinum esse munus, & immerenti datum, prorsus video,
„ sentioque. In me, ac per me nihil: in eo, & cum eo, possum omnia. Jugum
„ Christi suave est, quia quod est oneris, ipse perfert, seque imbecillitati nostræ
„ accommodat, *nec premi nos, tentarique patitur, supra id quod possumus*„. Sic ille XII. Cal. Junii. Alias duas in eandem fere sententiam litteras ad alios dedit ex eadem custodia.

141. Quo sint perfusi gaudio Machadus, & Petrus, accepta capitali sententia.

Affuit interim expectatus diu nuncius, sententiam mortis ad utrumque perferens. Ea audita, dici vix potest, quibus beati viri lætitiis incesserint. Affirmabat Franciscanus, ex quo pedem in ergastulum intulisset, id unum se à Deo flagitasse, ut mori pro Christo posset. Machadus vero tres sibi fortunatos in omni vita illuxisse ajebat dies: primum, quo fuerat in Societatem adscriptus: alterum, quo datus in custodiam: tertium hunc ipsum, quo dictam in se capitis sententiam acceperat. Nec tenere se potuit, quin ad Rectorem Sociorum scriberet in hæc verba. „ Modo mihi felix faustusque nuncius beatæ mortis obeundæ allatus est. Mei compos non sum præ gaudio, quia pro Jesu meo morior, cui vitam hanc do, dedoque libentissimè, daturus alias mille, si adessent. Ago illi gratias immortales, quod servum indignissimum tanto beneficio cumulet. Ah! quam me piget pudetque, tot ejus in me beneficiis tam parum hactenus respondisse! Quam lætor, quod meam illi, saltem moriendo, probare fidem possum! „ Hæc scribebat Machadus, eadem cum socio triumphi Franciscano piis sermonibus agitabat. Reliquum ejus diei ambo piè admodum transegerunt, partim divinis laudibus concinendis, partim mundanda per sacram confessionem conscientia. Sub vesperam carcere eductos ingens populi multitudo prosecuta est ad collem, altero ab urbe distantem lapide, supplicio destinatum. Procedebant felices victimæ, effigiem Christi è cruce pendentis elata gestantes manu; sermone autem modo ad Neophytos, modo ad ethnicos conversо, illos ad retinendam, hos ad amplectendam fidem hortabantur. Sane ab omnibus audiri voces, inter crebra comitantium suspiria planctusque, non poterant. Cerni tamen poterat alacritas eminens in ipso vultu, quam admirantes ethnici exclamabant: Omnino hanc veram esse religionem necesse est, quæ mori sic homines docet. Ut ventum ad collem, effusi ambo sunt in mutuos amplexus gratulationesque, incredibili hilaritate. Tum salute multa Christianos circum undique collacrymantes impertiti, cum ad eos P. Petrus ab Ascensione uberius verba fecisset, alter ab altero paulum dirempti sunt, procideruntque in genua supplices. Fuit pius Neophytus, qui tegetes utrique substernere conabatur, in quibus decentius caderent. Verum illi, terram terræ deberi ajentes, genua in nuda humo fixerunt, sublatisque in cœlum oculis & manibus, cervicem acinaci barbaro præbuerunt. Caput Franciscano primus ictus abscidit. P. Machadus, collo dimidia parte secto, corruerat. Erexit se rursum in genua, Jesum ac Mariam inclamans, & feliciorem ictum expectavit. Carnifex, & suo errore, & populi convicio attonitus, alium acinacem corripuit trepidè, novum intulit vulnus, nec tamen nisi ferro tertium impacto, immotum precantemque obtruncavit. Eo aspectu erupit lamentabilis piorum clamor, & undique in sancta corpora est factus impetus deosculantium beatos artus, & aliquid ad venerationem decerpentium. Represso ægrè populo, sepulta sunt sacra pignora, & locus pariete circum structo clausus, ne clam auferrentur.

142. Procedunt ambo ad supplicium mira alacritate.

143. Caput utrique præciditur, sed Machado non ante tertium ictum.

144. Vitæ summa, & elogium Patris Joannis Baptistæ Machadi.

Natus erat P. Joannes Baptista Machadus in insula Tertia, Azorum una, ex nobilibus parentibus genere Lusitanis. Indolis optimæ specimen, & futuræ vitæ conjecturam præbuit puer annos nondum septem egressus. Cum enim de nostrorum in Japonia laboribus, ac rebus præclarè fortiterque gestis audiret, sic animo est incitatus, ut evolare jam tum cuperet in istos orbis ultimi fines, & sanguinem pro Christo profundere: quod non leve, nec puerile fuisse votum, ostendit eventus. Adolescens annorum sexdecim Lusitaniam petiit, ac se Deo in Societate, per quam confidebat sibi aditum ad Japones patere aliquando posse

posse consecravit. Nullum deinde urgendi obsecrandique majores finem fecit, donec in Indiam, ac demum in Japoniam voti compos pervenit. Postquam gentis linguam edidicit in collegio Arimensi, Fuximæ substitit aliquandiu, in urbe quondam regia Taicosamæ, & Christianos earum partium pro Episcopo curavit. Indicto per Daifusamam fidei ministris exilio, remanendi potestatem, & latendi obtinuit. Plures annos exegit Nangasachii, quo tempore, cum esset ab ætate ac viribus multum valens, Parochi munus ita gessit, ut solus multorum instar esset. Nunquam illi visa dulcior Japonia, nunquam pulchrior, quam cum asperiorem, & periculis, exiliis, ærumnis horridiorem experiri cœpit. Magna illi salutis alienæ, nec interrupta cura, major suæ. Obedientiam humilitas, humilitatem patientia, hanc castimonia singularis ornabat. Ejus vitæ mortisque laudes brevi elogio complexus est P. Balthasar Torres, cum scripsit, obiisse Machadum instar Martyris, instar Angeli vixisse. In eorum numero, quos verbis exemplisque Christo peperit, Tomonangæ Girobioi clarissimum nomen, & spectatissima virtus fuit. Is, qui Christianorum acerrimus hostis esset, nuncium subeundæ mortis Machado attulit. Verum ita immutatus est ejus cohortatione, ut qui nunc pœnæ erat exactor, imitator sexto post mense fuerit, eadem causa damnatus. Multa narrant litteræ a Machado prædicta divinitus, præsertim cum jaceret in vinculis, ubi adeuntes subinde Neophytos, licet nunquam antea visos, neque cognitos, compellabat nomine, & siquidem retinerent fidem, collaudabat; sin ab ea excidissent, licet perfidia ipsorum nulli nota foret, acriter objurgabat. Palmam est consecutus vir præclarus XI. Cal. Junii, anno ætatis trigesimo septimo nondum expleto.

145. Capitalis pœnæ nuntius ad Christum convertitur.

Sperabat Omuræ Regulus, hac duorum Sacerdotum cæde finem habituras Christianorum molestias, idque porro cupiebat. Vir enim mitiori ingenio, & olim Christo initiatus, ægrè sæviebat contra Christianos, acceperatque immitem procurationem invitus, ne suis ditionibus spoliaretur. Et jam, ut satis superque regiis perfunctus mandatis, profitebatur, nihil esse præterea quod contra Sacerdotes Christianorum ageret, nec sibi deinceps curæ fore, quibus illi in locis morarentur, modo ne darent se in publicum, neu strepitum ederent. Quod nisi quosdam nimia, si fas ita loqui, martyrii cupiditas incendisset, spes erat non vana, affore brevi pacatiora, nec diram insectationem ultra progressuram. Sed gemini herois quam dixi victoria multos æmulatione succendit. Nondum tertius exierat ab eorum nece dies, cum Alphonsus Navarretus, & Ferdinandus à S. Josepho, religiosi Sacerdotes, hic S. Augustini professus institutum, ille S. Dominici, relictis latebris, & populari qua se occultaverant veste, induunt amictum sui quisque ordinis, & in publicum prorumpunt; confectoque raptim sacello in conspectu Omuranæ civitatis, rem divinam faciunt, conciones habent, sacramenta palam Christianis concurrentibus administrant. Rex Omuræ, spreta sic edicta Imperatoris furens, & sibi male timens, si ille resciret talia Sacerdotes esse ausos in territorio suo, inspectante, & quasi approbante se, volentes, occurrentesque ultro lictoribus comprehendi, & gladio percuti jubet. Socium illis, & consortem glorioſæ necis addit Leonem nescio quem, juvenem virtutis eximiæ, qui operam navare solitus P. Machado, cum eoque captus, quamvis daretur facultas fugæ, mori maluit, quam Christi cultum vel in speciem abjicere. Tum ne deinceps Christianorum concursus ad Martyrum sepulchra fierent, projici in mare jubet cæsorum corpora, eorum etiam, quos triduo ante necatos dicebamus; & quidem sic, ut in uno loculo componeretur Navarretus cum Machado, in altero cum Petro ab Ascensione Ferdinandus à S. Josepho. Arcæ occlusæ longius a littore deportatæ fuerunt, & in mare dejectæ adeo latenter, ut è Christianis nemo sciret. Tamen, ut sors tulit, pia fidelium vota ex toto elusa non fuerunt. Quæ enim arca incluſum habebat cum Petro Ferdinandum, solutis nescio quo casu retinaculis, quibus saxo fuerat alligata, ultro emergit haud multo post, exceptaque a præternavigantibus Christianis, infertur Nangasachium, & cum honore conditur.

146. Recrudescit persecutio ob nimium ardorem quorundam religiosorum.

147. Capiuntur alii duo, & gladio feriuntur cum egregio juvene.

148. Cæsorum corpora in mare dejecta præter spem inveniuntur.

149. Aliud par religiosorum comprehenditur in territorio Omurano.

Post hæc speranti adhuc Regulo Omurensi, cautius acturos in posterum Sacerdotes, seque tandem a tam tristium judiciorum functione exemptum iri, nuncius affertur, adveniſſe in Omurensem tractum alios Religiosos tres, versari in omnium oculis, Christianorum crebros conventus apud eos fieri. Exarsit eo nuncio supra quam dici possit Regulus, & atrocia quæque prænuncians, se quidem posthac, non ut antea remissum & incuriosum imperiorum suorum exactorem fore dixit, sed rigidum, ac prope immansuetum: misitque è vestigio satellites, qui tres illos in vincula raperent. Erant duo ex sacro Prædicatorum ordine, tertius Franciscanus. Sed cum apparuerunt lictores, diffugerat unus ex prioribus. Itaque duo tantum in carcerem contrusi fuerunt, adjunctis tamen sacri ministerii comitibus & adjutoribus quatuordecim. Eodem tempore Gubernator Nangasachiensis duos necat indidem cives, Gasparem, & Andræam, propterea quod religiosis hospitium præbuissent; octo autem patres familias in custodiam conjicit eo tantum nomine, quod domum habentes hospitibus illis Religiosorum conjunctam, de Religiosis tam proximè habitantibus ad Magistratum non detulissent. Ita sensim crudescebant res, iræ fomitem præbente paucorum ardore immodico, qui *abundantes in sensu suo*, nec forte conditionem temporis satis perspectam habentes, consultius putabant impia Tyranni jussa contemnere palam & infringere, quam qualicunque obedientiæ specie illum placare. Nostri contra, tametsi ignaviæ redarguerentur, sanioris esse consilii existimabant sui ordinis ministeria clanculum, & cautè peragere, ne aperto legum contemptu Tyrannum irritarent gravius, & rem summam in discrimen adducerent. Nec illos unquam pœnituit in hac re specioſis tuta prætulisse.

150. Nostri tantum illorum ardorem non probant, & remagunt cautius.

151. Dirè vexantur Christiani in regno Fingi.

Talia dum gerebantur circa Omuram, alii quoque per Japoniam Reguli Christianos non leviter exercebant. Cangami in regno Fingi plures erant Christianorum familiæ. His ad defectionem sollicitandis Regulus ferox, non viros, quorum invictam sciebat esse virtutem, sed uxores, & liberos, partem scilicet eorum molliorem carioremque, abstrahere in carceres, & exagitare crudeliter cœpit. Sed vicit naturæ necessitudines Christi charitas, nec, præter paucissimos, quisquam prostratus est. In regno Chicungensi præclarum fidei testimonium dedit Joannes Tomonanga Girobiojus. Is ille est nobili in primis genere natus vir, & belli dux egregius, a quo denunciatum Patri Machado supplicium supra docuimus. Missus à Rege apparitor necem constitutam nunciaverat Girobiojo, si Christianus esse pergeret. Ipse apparitori, & Regi gratiis prolixe actis, in interiorem ædium partem secedit, & cruento flagello sese per dimidiam horam diverberat. Sic victimam sacrificio præparabat. Inde lautissima in veste progressus, uxorem Catharinam valere postremum jubet. Læta viri sorte mulier, & mœrens sua, optabat socia necis esse, quæ fidei & pietatis fuerat, nec dolebat quod moreretur maritus, sed quod ipsa vivere cogeretur. Girobiojus interim, dum plangentes amicos novissimis affatur verbis, ethnicum conspexit, à quo fuerat haud ita pridem offensus graviter. Salutat illum amicè, amplectitur, veniam dat, petitque. Postremo palam contestatus, multa se habuisse Regis beneficia cum viveret, sed nullum tanti facere atque illud ultimum, quo moriens cumulabatur, genua flexit, cervicem carnifici obtulit. Decisam generosa uxor sustulit, & capiti reverenter imposuit suo, lacrymis, quibus ubertim manabat, non se flere dictitans viduitatem suam, sed viro triumphum gratulari. Parabat satelles avehere corpus, aut abjiciendum in mare, aut secreto aliquo loco infodiendum. Sed Neophyti, consilio & astu usi, pro sarcophago arcam supposuere arena oppletam, cadaver vero ipsum exportarunt procul, ac postea Nangasachium transmiserunt. Par genus supplicii, nec minore animi magnitudine subierunt Yedi, quæ urbs erat Imperii sedes, quatuor Neophyti insignes, Vincentius, Aloysius, Thomas, & Laurentius. Sed longum esset acta singulorum referre. Unum dico, non alia fuisse causa damnatos, nisi quod vexatos Christianos ad perferendas fortiter quascunque pro Christo ærumnas voce & exemplo animaverant. In regno Bungi P. Petrus Navar-

152. Nobile martyrium Joannis Girobioi in regno Chicungi.

153. Alii quatuor Christiani perimuntur Yedi.

varrus, ne quis ſua cauſa periclitaretur, in ſaltum ſeceſſerat, ubi antrum nactus ſubterraneum, inter vepres dumoſque ſilveſtres latebat. Erumpebat tamen identidem, ac præter eam opem, quam remotioribus Neophytis afferebat per litteras, proximiores adibat ipſe coram, ſolabatur, confirmabatque. Ignatius quidam, raræ admodum pietatis vir, contempto capitis ſui periculo, illum apud ſe occultum habuit aliquandiu. Quater propterea ad tribunalia raptatus fuit: ſed ea dedit conſtantiæ documenta, ut tantam in uno homine perire fortitudinem Judices non permiſerint. Quocirca damnatum jam, & mori geſtientem capitali ſupplicio exemerunt.

154. Patris Petri Navarri pericula, & labores in regno Bungi.

Hæc in ea parte Japoniæ, quæ *Ximus* à Luſitanis dicta, una eſt trium inſularum, quibus totum illud imperium continetur, & venientibus ab occidente prima conſpicitur. In duabus reliquis, etſi minor erat Chriſtianorum numerus, eos tamen operarii Societatis haud minore labore ſuo, & periculo excolebant. P. Joannes Baptiſta Porro octo ferè, vel novem tetrarchias (regna vocant Japones) ſolus curabat, in quibus acerbæ quæſtiones de Chriſtianis exercebantur, multoſque contra omnem acerbitatem immotos lætus vidit. In urbe Fangui ſeptem milites de cohorte prætoria, in jus vocati, jubebantur cum acribus minis cultum mutare. Cum recuſarent juſſa facere, exuti ſuis omnibus, coactique ſunt cum liberis & conjugibus ſolum vertere. Illi pœna ſua læti in exilium abjerunt. Fuit in alio ejuſdem ditionis oppido maſculæ fortitudinis femina, quæ quærentibus Reguli apparitoribus, num quos ſciret ibi eſſe Chriſtianos? eſſe reſpondit. Juſſa edere ſingulorum nomina, ſe primam, deinde virum, & liberos communes duos nominavit. Vincti ob eam cauſam omnes, beatæ mortis gloriam avidè præſtolabantur; ſed poſt diuturnum carcerem, mitigata tantiſper perſequentium acerbitate, dimiſſi ſunt. In majore Inſula, quam indigenæ vulgo appellant *Niphon*, Chriſtianorum plerique ſuis ejecti ſedibus, & bonis omnibus ſpoliati, vix habebant quo ſe reciperent. Vagantes per nemora, aut in ferarum ſpeluncis abditos, magno labore, & per ſexcenta vitæ pericula perquirebant, ſolabanturque Patres Balthaſar Torres, Emmanuel Barretus, Benedictus Fernandez, & Didacus Yuqui, quorum primus Sacai, Ozacæ alter, poſtremi duo Meaci ſedem fixerant. His nequaquam contentus finibus P. Didacus Yuquius, peregrinationem ſuſcepit ad nobiles Chriſti athletas ferè centum, quos ante triennium Daifuſama fortunis everſos Tzugaram relegaverat, meram ſolitudinem, & extremum Japoniæ terminum ad orientem ſolem. Eo per confragoſa, & inacceſſa rupium juga, per teſqua horrida, per loca tantum Apoſtolicæ charitati pervia penetravit Sacerdos impavidus, ſpretis vitæ periculis, quæ plurima objiciebantur, non tam ex natura locorum, quam ex portitorum, coactorumque regiorum vigilantia, qui montium fauces omnes anguſtiaſque obſidentes, prætereuntium ſarcinas, & ipſa prope viſcera ſcrutabantur, prædones verius, quam publicani. Neque ſolum ex eorum manibus feliciter elapſus eſt Yuquius, verum etiam, quod multo inſignius, ſecum detulit ſacrum divini ſacrificii inſtrumentum, quo uno maximè ſolatio præclari exules indigebant. Gente enim Japon, popularium Philoſophorum indumento tectus, nihilque peregrinum ore, lingua, inceſſu præferens, nullam ſtationariis militibus ſuſpicionem movit. Tzugaram ingreſſus, dubites majorem ne lætitiam piæ attulerit turbæ, an viciſſim ab ea acceperit. Multum certè lacrymarum hinc atque inde fuſum. Opus ruri faciebant beati exules, viri pariter ac feminæ, cum plebe permixti nobiles. Erant æſtu ac frigore peruſti omnes, annona, veſtibus, commodis vitæ omnibus deſtituti, una divites, & læti patientia. Vitæ genus inſtituerant dignum plane Chriſti diſcipulis, tam triſte exilium ejus cauſa patientibus. Quotidiana illis jejunia, frequens flagrorum uſus, precationes ad multas horas in communi productæ. Noctes ex magna parte inſomnes tranſigebant, de Chriſtianæ profeſſionis officiis inter ſe colloquentes, tunc maxime beati, ſi paganorum aliquem erudire, & lucrari Chriſto contingeret. Una modò res deerat ex omnibus optatiſſima, Sacerdos à quo expiarentur, & ſacro epu-

155. Chriſtianorum ærumnæ, Patrum labores in aliis Japoniæ partibus.

156. P. Didacus Yuqui Tzugaram pervadit, ut Chriſtianos ibi exulantes conſoletur.

157. Quam piè viverent Chriſtiani in eam ſolitudinem relegati.

epulo impertirentur. Id nunc præter spem assecuti, triumphare gaudio, se felicissimos prædicare, nullum finem agendis Deo gratiis facere, à quo tam dulce insperatumque solatium accepissent; Sacerdotem vero ipsum, non ut hominem, sed ut cœlo missum Angelum intueri.

158. Quinque ibi Christiani vivi comburuntur.

Duo erant ex eo numero conjecti in carcerem, propterea quod tres ethnicos fidei rudimentis imbutos baptismo initiaverant. Singulos adiit P. Didacus, sacris recreavit, ad mortem, si fortè irrogaretur, fortiter perferendam accendit. Et verò irrogata est, sed non illis tantum. Nam cum Præfectus regionis facti relationem misisset ad Imperatorem, rogans quid his fieri vellet; responsum est, duos quidem exules facti auctores, vivos esse comburendos, tres vero reliquos recens baptizatos, interrogandos, & siquidem Christi fidem profiteri pergerent, eadem pœna multandos. Quibus acceptis mandatis, Præfectus tres ad se vocat Neophytos, & si modo à Christi cultu desciscant, victuros Regis beneficio docet. Abominati flagitium viri fortes, negant se facturos, subire damnationis sententiam malunt. Placuit experiri, num charitas liberorum flecteret, quos non flectebat supplicii metus. Introducuntur filii parvuli, tendentes manus, & miserabiliter ejulantes. Nihil eo spectaculo parentes infracti sunt. Quod ergo unum supererat, simul omnes ad rogum producuntur, capita omnino quinque. Duo exules alumni olim fuerant Societatis, in Meacensi seminario educati. Alteri nomen Mathias, Leo alteri. Mathiæ conjux erat

159. Mulier fortissima adjungi marito suo comburendo impetrat.

Anna, ornatissima femina, quam vir cum habuisset exilii comitem, dolebat secum tacitus, quod non etiam beatæ mortis sociam haberet. Vicissim hæc ægerrimè ferebat à carissimo divelli sponso, quicum vixerat studio pietatis conjunctissima. Judicis ad pedes procidit, mortem orans, aut beneficii loco, ne virum defereret, aut pœnæ, quia pariter ut ille Christiana. Exoravit, & quin-

160. Omnium constantia admirabilis in mediis ignibus.

que martyribus sexta accessit. Perstitere beatæ victimæ mediis in ignibus duas horas, nullo edito doloris signo: quod constantiæ documentum in illo ultimo orbis angulo adeo simul novum, & mirabile accidit, ut id ethnici tanquam aliquid humano majus prædicarent. Hinc divina lex, quæ illic antea duntaxat è Christianorum moribus integerrimis nota erat, celebrari latius cœpit, ex eoque incendio majorem in modum eluxit. Contigit tam illustre martyrium pridie Nonas Augusti, quo tempore Tzugara jam digressus P. Didacus, aquilonaria majoris Insulæ regna percurrebat, dispersis per ea loca Christianis sacra circumferens. Idem interea munus strenuè obibat P. Hieronymus de Angelis qua se latè porrigit regnum Voxuanum, eoque faciebat liberius, quod regionis istius

161. Labores P. Hieronymi de Angeli in regno Voxuano.

Regulus nondum quemquam religionis causa vexabat. Sed jam ibi quoque ardor fidelium apertius se effundebat interdum, quam tempori congrueret, imminebatque, ut in cæteris Japoniæ locis, atrox procella, & vehemens, quam in loco exequemur.

162. Acta in Cocincina. Adveniunt PP. Petrus Marques, & Christophorus Borrus.

Progredimur nunc in Cocincinam, ubi anno superiore exagitatam seditione populi Societatem, religionem eversam, Patres in exilium actos videbamus. Pervaserat harum rerum infaustus rumor ad nostros Macaum, quo tempore vela factura erat in Cocincinam navis Lusitanorum onusta mercibus. Cum videretur opportuna occasio, navim eandem conscenderunt nostrorum Sacerdotum duo, Petrus Marques Lusitanus, & Christophorus Borrus Italus, & in Cocincinam pariter navigaverunt, ut ejectorum locum occultè occuparent. Processere tamen vestito nautico tecti, ut omnis Cocincinensibus eximeretur suspicio. Post satis prosperam navigationem, subierat jam Turoni portum navis, jam ex Cocincinensibus plurimi ad merces pro more coemendas convenerant. Cum oritur in ipsa navi rixa, & altercatio vehemens inter Lusitanos. Stringuntur hinc inde gladii, minis omnia, jurgiis, & incondito clamore perstrepunt. Ad tumultum accurrerunt Patres, eorumque aspectu ipso, nedum voce, & objurgatione,

163. Vix appulsi cognoscuntur, & deposcuntur ad cædem.

compositi momento animi mitigatique sunt. Enim vero mirari Cocincinenses, duorum nautarum præsentia nutuque tantam contentionem derepente compressam: suspicari, ac mussitare inter se, nequaquam hos, ut vestis indicabat, nau-

nautas esse, sed Sacerdotes, qui regiis edictis legibusque contemptis, in Cocincinam inferre se denuo moliantur: deferendos ad Regem, supplicio afficiendos. Hæc altius jam, & apertius vociferantes, Regem adeunt, & militarem manum poscunt. Sensere periculum nostri, ad omnia paratos se superis obtulerunt: utque conspectiores caderent, depositio cultu alieno, vestem Societatis induerunt. Ecce autem, dum tota civitas tumultuatur, decidere subito largus imber, natare campi, magnæ spes fertilitatis ostendi: quæ cum res esset optatissima, & multos menses frustra expetita, ut mobile ac superstitiosum est vulgus, conversi momento sunt omnium animi. Jam non Patres ad cædem deposcere, sed magis gratulari sibi eorum adventum, quasi faustas secum pluvias, & ubertatem annonæ attulissent. Simul exprobrare calumniam Bonziis, qui jactarent, negatum fuisse à Diis imbrem, ob acceptos in Cocincinam Christianæ legis magistros. Falso hæc dici affirmare: siquidem infestum antea cœlum duos vix advectos Macao Patres gratissimo copiosæ pluviæ dono veluti salutaret. Movit in primis Regem hæc ratio, ejusque pristinum erga nostros amorem, non renovavit modo, sed vehementius accendit. Subiit etiam metus, ne, si excluderentur Patres, suas Lusitani merces alio transferrent. Itaque, ut invectam in portum navim lætus audierat Rex, ita ab Præfecto monitus, commercium stare nullo pacto posse, nisi Patribus copia fieret pariter veniendi, non solum veniendi deinceps in Cocincinam, verum etiam sui modo conveniendi potestatem fecit. Eos autem ut vidit, partim accusavit sese, partim excusavit, quod eorum sodales anno præterito tractasset durius, quam ipsorum virtus, & suus amor ferret. Sed quidquid in eo male est factum, benefactis, inquit, compensabimus. Licebit vobis in regno meo considere, templa moliri, Christianis initiare sacris quoscunque, & ubicunque libuerit. Cum respondissent, unum id sibi in votis esse, pollicitus ultro plura, si plura peterent, eos benignè dimisit.

164. Pluvia repente decidens populum iratum mitigat.

165. Rex potestatem facit Patribus Christianam legem propagandi.

Priusquam hæc agerentur, Patres, quorum superiore libro exilium, & ærumnas demonstravimus, opem & solatium habuerant unde minime expectabant. Gubernator Pulicambis (est ea Cocincinæ regio versus austrum) in aulam ad Regem salutandum profectus, cum audisset de illorum eruditione, probitate, & exilio, indignum ratus viros tales, tam levi de causa, tam male acceptos fuisse, miserat qui iisdem à se nunciaret, si venire in suam provinciam vellent, tuto futuros in posterum apud se, nihilque ad vitæ usum desideraturos. Quam viri liberalitatem accipiens P. Buzomius, quamquam gravi esset oppressus morbo, ad eum statim contenderat cum uno ex duobus Fratribus rei domesticæ adjutoribus, relicto Patre Pina, qui cum Fratre altero clam abiit Faifonem, urbem Turono proximam, & coloniam Japonum. Buzomium hactenus Gubernator domi suæ detinuerat, curaveratque benignè admodum, & humaniter. Nunc autem placatum audiens Regem, revocatum exilii edictum, alios in Cocincinam advectos Patres, eos omnes ad se trahere conabatur. Domum, templum, & vectigalia prolixè offerebat. Obstabant Christiani Japones, qui cum frequentes Faifone degerent, vel in exilium ob Christi fidem pulsi, vel sponte propter acerbitatem temporum profugi, unum aliquem ex nostris enixè deposcebant, quo sacrorum ministro uterentur. Post multa utrinque jactata, relictus est Faifone P. Marquesius cum uno Fratre. Reliqui Pulicambim, quippe latiorem agrum, incultioremque, petierunt. Iter dierum duodecim confecere, partim ornatissima triremi ad hunc unicè usum missa, partim elephantis magnificè instratis, stipati equitum peditumque lecta manu. Ut ventum est Nuocmanum, urbem Gubernatoris sedem, regium in morem excepti fuere, mirante populo, ac palam dictitante, excellentes quosdam viros esse, & magnis de rebus acturos venisse, qui sic exciperentur. Alebat hanc famam Gubernator, prædicans doceri ab iis divinam legem: beatos, qui eos audirent, fore: contra miserrimos, & salutis expertes, quicunque morem iis gerere detrectarent: præiturum porro se, ne quis præeuntem sequi dubitaret. Quibus dictis consensere ab initio facta. Tradita Patribus ad habitandum apta domo, nullum intermittebat diem Guber-

166. Pater Buzomius perhumaniter habetur à Gubernatore Pulicambensi.

167. Plerique Patres Nuocmani considunt in Pulicambensi provincia.

bernator benevolus, quin eos adiret, unicè anxius, ne quid ipsis deesset, ne quid noceret. Ut Christianæ legi, ejusque Præconibus venerationem, & studia populi conciliaret, sæpe debitas reis pœnas, eorum deprecatione, aut remittebat omnino, aut mitigabat. Locum excitandæ ædi sacræ assignaverat in frequentissima urbis platea, prope domicilium Patrum. Descripto templi ambitu, adest post triduum nuncius, advenire templum. Conturbavit Patres rei, sermonisque novitas. Progressi ad januam, vident hominum ingentem turbam (milleni facilè numerabantur) onustam omnibus templi partibus, jam dedolatis probè, & ubi essent dispositæ, inter se aptè cohæsuris. Hi columnas portabant; illi columnarum capitella, alii bases, alii tabulas murorum loco futuras; nam omnia Cocincinensium ædificia è ligno constant. Singulas columnas, quibus tota moles, propter autumnales eluviones, imponenda erat, humeris deferebant homines triginta robustissimi. Alia ædificii membra comportabant plures, paucioresque, ut quæque moles erat. Statim atque processerant in aream rite metatam, & idoneis ad ponendum templum fundamentis instructam, sua singuli onera deponebant humi, & in iis considebant. Mox ab Architecto, qui formam operis totius gerebat in tabula descriptam, evocati nominatim, columnas, trabes, epistylia, zophoros, tigna, designato in loco statuebant. Uno die, ac tumultu nullo, stetit structuræ compages suis numeris absoluta.

168. Uno die templum struitur Nuocmani. Ejus struendi mirabilis ratio.

169. Gubernator baptizari differens moritur sine baptismo.

Ex his rerum initiis læta omnia præcipiebant animo Patres, cum maximè viderent, confluere ad novam ædem populum, Christi doctrinam audire avidè, baptismum certatim poscere. Solus cunctabatur, qui se præiturum cæteris sponderat, Gubernator. Morantem Deus, immisso repente gravi morbo, visus incitare velle. Verum ille de baptismo quamprimum suscipiendo monitus, etsi nihil se malle diceret, dum componendis domesticis negotiis primas curas impendit, correptus repentina phrenæsi, & de mentis potestate dejectus, interiit. Miser, qui inter Christianorum Sacerdotum manus decessit ethnicus, tantoque luctuosius excidit ab æterna vita, quanto abfuit propius. Ingens nostros incessit dolor, non modo propter exitium viri tam bene de ipsis, & religione meriti, verum etiam quia eversam videbant spem, in quam adducti non temere fuerant, Christianæ rei ejus exemplo ac patrocinio in tota Cocincina constituendæ. Trepidantes, & anxios, gravior præsentiorque metus perculit, occasione ridiculæ cujusdam consuetudinis, de qua ita reperiebam. Mos ibi est in funere virorum principum, ut exquiratur eorum necis causa, non physica illa & naturalis, quam ars medica vestigat, sed alia quælibet, quam superstitio comminiscitur. Huic examini, & cognitioni præsunt Onsai, Sacerdotes gentis. Cum inter illos de causa convenit, tum imperant, ut eidem rei, cui mortem Principis assignarunt, quæcunque ea tandem sit, ignis injiciatur. Nihil videbatur proclivius, quam ut infesti Patribus Sacrificuli in eos causam publici doloris conferrent, imputarentque ipsis mortem Gubernatoris: quod si facerent, actum omnino de nostris erat. Et jam huc multorum inclinabant sententiæ. Cum subito assurgens senior Onsajus, præcipuæ inter suos auctoritatis, non aliunde repetendam esse causam dixit, quam ex vitiosa trabe, quæ ante paucos dies in palatio Gubernatoris conciderat. Quove minus dubitetis, inquit, recordamini, vim morbi graviorem capiti Principis incubuisse. Funesta trabs earum oppressit caput: illa vos ultores sentiat. Assurgunt omnes his dictis, & arreptis facibus, trabem cum ipso palatio, & omnibus ornamentis comburunt. Liberati tanto periculo Patres, gratias egerunt superis, miseræ gentis cæcitatem doluerunt. At ecce tibi haud multo post novum ex inopinato discrimen. Intererant solemnibus quibusdam epulis Patres, cum magna Procerum corona. Dum captant occasionem insinuandæ religionis, incidit sermo de animarum post mortem statu. Hic aliqui scisciatari, quid factum putarent animæ Principis recens mortui? Plenus periculi erat locus. Si damnatam sempiternis ignibus dixissent, vocem procul dubio luissent nece: ea Gubernator vixerat probitatis & justitiæ fama. Responderunt, *nisi quis renatus sit ex aqua, & Spiritu Sancto*, salvum esse neminem.

170. Patrum dolor, metus, & periculum, ex morte Gubernatoris.

171. Uno periculo exempti, aliud incurrunt, & similiter liberantur.

nem. Tamen, quæ Dei benignitas eſt, baptiſmi deſiderium efficax ſatis ad ſalutem eſſe, ſi quis ipſo potiri ſacramento non poſſit. Porro facile ſe adduci ut crederent, Gubernatorem, pro eo quo flagrabat chriſtianæ legis ſtudio, ejuſmodi deſiderio non caruiſſe. Sic invidioſam interrogationem prudenti reſponſo eluſerunt, non ſine commendatione divinæ bonitatis, quæ tot, tamque faciles vias mortalium ſaluti aperiret. Cæterum parum jam apud gentem ſuperſtitione obſtrictam proficiebat Patrum induſtria & labor. Illudebant illis impune falſorum numinum cultores, quippe orbatis potenti patrono, & peregrinæ doctrinæ novitatem objectabant: cumque aſſignatum à Gubernatore vectigal penſitari deſiiſſet, in ſummas rei familiaris anguſtias brevi conjecti ſunt. Ut ex his poſtea malis emerſerint, ut agri ſterilitatem exceperit læta fertilitas, ſuis infra locis diſſeremus.

172. Parum fructuosè laborant, & multis conflictantur incommodis.

Dum his jactabantur noſtri fluctibus in Cocincina, multo gravior in Sina tempeſtas exorta eſt. Senſere nunc demum Patres, quam non temere eos Matthæus Riccius ſubinde commoneret, ne putarent unquam ſe ſatis firmas jeciſſe radices in Sina, neu crederent invidiam peregrinitatis ſic poſſe decurſu temporis opprimi, ut non etiam excitari iterum, & facilè poſſet. Ut multum diligi viderentur, ut ſcientiæ ac probitatis opinionem haberent, ut florerent ſplendidis potentiorum familiaritatibus, quamvis demum ſedem illis, & domicilium Magiſtratuum indulgentia permitteret; nihil obſuturum quin exulare cogerentur, ſi modo unus quiſquam appellaſſet legem de peregrinis non admittendis. Sanctiſſimam eſſe genti legem, tanquam ea in una Imperii ſalus, & felicitas publica contineretur. Ad eos pellendos ſatis in uno Mandarinorum poteſtatis fore, nihil in reliquis ad retinendos. Hæc ſæpe noſtris hominibus inculcabat vir rerum atque inſtitutorum Sinenſium ſcientiſſimus: quæ quam certa ratione dicerentur, nimio plus præſens annus oſtendit. Res quemadmodum geſta ſit, quam breviſſimè potero exponam. Nankini chriſtianam curabat rem, præter alios, P. Alphonſus Vagnonus, operarius ille quidem utilis, ſed in quo deſiderares, ut eſſet paulo timidior. Oblitus enim Riccii mandatorum, elatuſque ſecundo religionis ſucceſſu, jam non, ut inſtitutum ab initio fuerat, cautè cunctanterque, ſed luce palam, ac liberè rem gerebat: quodque gravius, Bonziorum nationem impiam exagitabat, vitia eorum perſtringens acriter, odia contemnens. Irritati Bonzii, tanto urebantur vehementius, quanto veriora eſſe ſentiebant, quæ objiciebantur. Iram tamen, & mœrorem diſſimulabant improbi, potentium Mandarinorum metu, qui Patribus, & Chriſtianæ legi impensè favebant. Accidit ut tribunali rituum Nankinenſi præficeretur Xinus, Mandarinus præpotens, & Sinicis religionibus addictiſſimus, qui cum Chriſtianos omnes oderat peſſimè, tum vero Patribus exitium jamdiu moliebatur. Hoc ſuum tempus, hanc occaſionem rati Bonzii, querelas ad eum ſuas deferunt. Querelas pronis admiſit auribus Xinus, nec ſprevit munera. Conſcribit ingentem contra Patres libellum, & offerendum Imperatori per amicos curat. Accuſationis capita hæc erant. Patres regnum ingreſſos contra Sinarum leges, quæ externos homines excludant, doctrinam peſtilentem ſpargere, Deos patrios templis & aris deturbare, convellere vetuſtiſſimas conſuetudines, debitam mortuis, parentibuſque pietatem irridere: Conflari ab iiſdem cœtus periculoſos, conſcribi pene juſtos exercitus, communi crucis teſſera ſignoque colligatos: Tentari multitudinem auro, cujus conficiendi quæſtuoſam habeant ſcientiam: Litteratos neſcio quibus exoticæ doctrinæ nugis allici, & capi: Denique id eos moliri, ut cum plurimos in ſua jurare verba coegerint, certam Imperio toti perniciem inferant, & rem Sinicam ad externos trahant. Hunc libellum Mandarini Chriſtiani, quorum in manus neſcio quo pacto venerat, refutarunt, Imperator ſilentio damnaviſſe videbatur. Poſt tres fere menſes, cum reſponſum nullum à Rege fieret, Xinus ea re non deterritus, quin pudore magis incenſus, alterum atrociorem ſcribit, in quo pauca præfatus de manifeſto, ut ajebat, Imperii periculo, rogabat Imperatorem, ſibi ut liceret uti poteſtate, quam ſuum ipſi munus, & leges dabant. Libellus ut

173. Res Sinicæ. Tempeſtas atrox excitatur Nankini. Quæ fuerint cauſæ.

174. Xinus libellum mittit ad Imperatorem contra Patres.

175. Regi nihil reſpondenti libellum alium atrociorem offerri curat.

ut in Principis manus certius veniret, scribit eodem tempore Pekinum ad Præsidem supremæ Curiæ, rogans per amicitiam, ut eum Imperatori quamprimum offerat, & idoneum pro negotii gravitate responsum impetret. Actum quippe esse de sua auctoritate & fama, actum de salute publica, si tacere pergat Imperator, & in Imperii, ac religionis exitio connivere. Præses, & amici causa, & suo privatim in Christianos odio inflammatus, libellum Xini tradendum Imperatori curat. Addit appendicis loco novas gravioresque calumnias: Ita supplicare supremam rituum Curiam, ita velle ipsa Numina, quorum res ageretur. Denique instar clausulæ subdit, se silentium Principis pro consensu & mandato interpretaturum. Ejusmodi clausulam vel non vidit, vel non molestè tulit Imperator: Cumque nihil responsi daret, Præses libellum tanquam ab eo approbatum continuò significat Xino, & reliquis provinciarum Præfectis, singulis præcipiens Imperatoris nomine, ut externos homines, & christianæ legis Doctores, ubicunque fuerint conquisitos, e regni finibus jubeant exportari.

176. Imperatore silente, decernitur Patrum exilium.

His mandatis nihil uspiam gravius consultum est contra Patres, nisi Nankini, ubi rerum potiebatur Xinus. Cæteri enim provinciarum Præfecti, tum quod sciebant Regem nihil in ea causa pronunciasse, tum quod Patrum innocentiam perspectam habebant, nihil movendum censuerunt. Totus in Socios Nankinenses incubuit turbo. Erant ibi, præter Vagnonum, tres nostri Sacerdotes, Nicolaus Longobardus, Alvarus Semedus, & Julius Alenius. Viri fortes, re cognita, primum omnium se paratissimos ad omne discrimen superis obtulerunt, iisque causam Christianorum enixè commendaverunt. Deinde commune periculum ita partiti sunt, ut Longobardus, & Alenius propere proficiscerentur Pekinum, malo remedium, si qua possent, quæsituri; Nankini vero remanerent Semedus, & Vagnonus, ne si excederent, sua conscientia damnati viderentur, præberentque adversariis ansam illata crimina confirmandi. Fugam suadebant amici, infesta omnia denunciantes à Xino, qui armatus nomine & mandato Imperatoris, ad extrema omnia prorumperet. Sed quocunque suo periculo remanere maluerunt, quam cum ignominia, & bonorum offensione locum deserere. Ecce autem haud multo post, nocte intempesta, adest militum cohors, ædes nostrorum cingit, Vagnonum, qui nominatim fuerat in libello appellatus, comprehendit. Ubi primum hæc in vulgus manavit fama, multi, quibus Patrum nota probitas, eorum dolere vicem. Christiani complures eandem sibi sortem deposcere, pati cum iis, & mori pro Christo velle. Præcipuam admirationem movit honoratus senex, qui, ut audivit Patrum ædes obsideri, accurrit ad eas celeriter, manu libellum præferens, ubi suæ fidei professionem litteris majoribus exaraverat, obtulitque se satellitibus; quærentibus autem quid infortunii quæreret in illa domo, venisse se respondit, ut Christianus cum Patribus Christianorum moreretur. Injecta faucibus reste, intro est pertractus ad Mandarinos, qui domum subierant quæstionem de Patribus habituri; nec quievit prius, quam se parem cum illis aleam subiturum audiret. Dum lictores certatim angulos omnes ædium perscrutantur, Vagnonus inter populi convicia, & execrationes, tanquam hostis Imperii, & certissimus veneficus abripiebatur in carcerem. Eodem trahitur postridie, licet gravi oppressus morbo, P. Semedus: tum Frater Sebastianus Fernandez, cum adjutoribus Evangelici ministerii decem, qui domi nostræ inveniebantur. Excussa diligenter domo, cum nihil in ea armorum, aut pecuniæ repertum esset, imo præter libellos paucos, & modicam supellectilem, omnino nihil, mutavit populus mentem, & à furore ad commiserationem traductus est. Ex ipsis Proceribus plurimi in carcerem confluxerunt, & multam Patribus operam, ac perhonorificam præstiterunt. Dicta demum in reos à cognitoribus Mandarinis sententia hæc fuit: Aliud Patrum crimen non esse, nisi quod exteri, & peregrinæ legis Doctores essent; nec graviorem videri pœnam commeritos, quam ut reportarentur unde advenerant. Molestissimè ferebat Xinus, tam levi eos multari pœna, quos ipse ut proditores, ut venefícos, & immanium flagitiorum compertos ad Regem detulerat. Quare, ut cri-

177. Patrum consilia Nankini. Milites immittuntur in nostras ædes.

178. Cujusdam senis Christiani virtus, & fides memorabilis.

179. PP. Vagnonus & Semedus, & Fr. Sebastianus Fernandez, in carcerem abducuntur cum aliis decem.

180. Pronunciatur exilii sententia contra Patres. Levior hæc videtur pœna Xino.

criminis alicujus, & gravioris accusationis materiam deprehenderet, non satis habens ædes nostras propemodum evertisse, vestigandi curam vertit in suburbanum rus exiguum, nostrorum sepulturæ destinatum. Ibi latere thesaurum contendebat, & magnum argenti numerum per artem facti. Parietes, & solum omne subruit labore irrito. Nihil repertum est, quod impacta Patribus crimina vel leviſſimè attingeret. Jamque improbus publica premi se fama cernens, apponebat lucro, si litem invidiosam deferere sine dedecore suo posset: cum nova suborta est præter spem quæstio, quæ novos ad causam persequendam spiritus illi attulit.

181. De editione clandestina cujusdam apologiæ.

Decreverant Patres Pekinenses de amicorum sententia commentarium in vulgus edere, quo suam populo innocentiam probarent. Placuit excudi libellum in ipsa urbe Nankinensi, ubi facultas operis conficiendi promptior, & necessitas defensionis major. Nankinum itaque venit clanculum F. Joannes Fernandez, Sebastiani Fernandez, de quo supra dicebamus, germanus frater, cui ea cura commissa. Is porro, ut res plena periculi confieri quam occultissimè posset, secretum suburbanum operi faciundo cum delegisset, sex adhibuit probatæ virtutis, & fidei typographos Christianos, quibus labori dies & noctes instantibus, negotium brevi confectum est. Tantum admovebatur operi manus ultima, & jam subducta typis folia in volumina compingebantur: cum rem olfecit nescio quis, & ad magistratum detulit. Mittitur è vestigio globus militum, qui operi intentos opprimat. Fernandius, & typographi capiuntur, & in carcerem rapiuntur. Libris potitur Xinus, qui supra modum lætus, quod in illis putaret esse, unde illata Patribus crimina confirmaret, Judici cognitionem librorum & causæ demandavit. Nihil in iis reperit Judex, nisi Patrum, & christianæ legis defensionem invictam. Tamen nec ausus absolvere, quos Xinus tantarum opum Mandarinus damnari volebat, nec damnare, quos noverat innocentes, rem in medio relinquens, judicium rejecit ad Prætorem urbanum, altioris subsellii magistratum. Hic peracta cognitione, etsi Fernandium æque ac typographos noxa liberaret, tamen respectum habens ad iram & potentiam Xini, Fernandio, quippe clandestinæ editionis auctori, certum plagarum numerum infligi jussit. Præduras, & magnæ crassitudinis cannas ad cruciatum adhibent Sinæ. Est earum crassitudo dimidii fere palmi: longitudo palmorum plus minus decem. Finduntur per longum, & qua parte cavæ asperæque sunt, ea adhibentur ad incutiendos ictus. Reus humi sternitur nudus. Circumsistunt lictores duo robustissimi, qui jacenti femora, crura, suraſque contundunt ea sæpe vi, ut caro, rupta pelle, frustatim avellatur, omnia circum sanguine respergantur. Quod nisi pecunia mitigentur sævi lictores, vita ipsa in periculum vocatur interdum; nec raro accidit ut sub immiti fustigatione aliqui expirent. Levior tamen hæc visa animadversio nequissimo mortalium Xino. Editam in oculis suis apologiam Patrum dolens, qua non tam illos purgatos & absolutos, quam se condemnatum videbat, sententiam urbani Prætoris pro suo munere, ac majoris Mandarini jure sumit recognoscendam. Negat conscriptum ad meram defensionem librum, sed ad concitandos in Imperii perniciem animos, ciendasque turbas: clara in eo vestigia conjurationis adversus publicam rem deprehendi pugnat. Ergo instaurata coram se causa, Fernandium & typographos diu multumque versat. Cum nihil per callidas captiosasque interrogationes exsculperet, repeti plagas jubet plures, atrocioresque prioribus: quæ cum imponerentur iisdem artubus, qui pridie fuerant lacerati, ægrè Fernandius vitam in crudeli supplicio retinuit. Redintegratur post paucos dies quæstio, proluditur novo cruciatu. Cum id unum ultro & liberè faterentur typographi, se christianæ veritati, & innocentiæ Patrum defendendæ operam commodasse; eorum manus, insertis inter digitos assulis, ita constrictæ sunt, ut ossa pæne comminuerentur. Repetuntur deinde arundinum dira verbera, quorum atrocitate cernens barbarus Fernandium emori, & invidiam metuens, illum remisit in carcerem.

182. Fr. Joannes Fernandez, & Typographi sex conjiciuntur in carcerem.

183. Innocentes declarantur, sed Fernandius cannis tunditur more Sinico.

184. Furit Xinus, & novis sævit cruciatibus.

Erant in eodem carcere Patres Vagnonus, & Semedus: tum, præter

185. Quam inclementer haberentur in carcere nostri, & Christiani reliqui.

Christianos sex in opere typographico deprehensos, alii decem, quos in nostris ædibus captos supra docuimus: postremo de Societate duo germani fratres, Sebastianus, & Joannes Fernandez. Quantum ærumnarum ferrent in hoc ergastulo viri innocentes, majus est quam ut explicare possim. Locus subterraneus, angustus, humilis, solo uliginoso, & nisi ab uno latere nihil habens aperti, quo liberior aura perflaret. Loci squalorem augebat, quæ cæteris solatio esse solet, vinctorum societas: fæx quippe civitatis, facinorosi, impii, moribus non modo barbari, verum etiam impuri, ac petulantes, ex omni improbitate concreti. Nihilo meliores custodes carceris, quorum acuebat inclementiam quod scirent, tanto magis se gratificaturos Xino, quanto plus molestiarum vinctis Christianis intulissent. Pro victu nihil dabatur, præter modicum oryzæ, & nescio quid oleris. Quod enim amici, quod Christiani, pro suis quisque facultatibus, submittebant, partem multo maximam intercipiebat custodum rapacitas. Accedebant propria aliquorum incommoda. P. Semedus tam gravi languebat morbo, ut ejus veniret in dubium, salus & vita; neque tamen ullis impetrari precibus à Xino potuit, ut levandi morbi causa facultatem illi faceret loci mutandi, quamvis id beneficii leges Sinicæ ipsis perduellionis reis concedant. Joanni Fernandio, præter laniatas verberibus carnes, nervus plagarum gravitate læsus incessum negabat. Ferro sævitum est à chirurgo, ut ejus vitiosæ carnes, & putridæ abscinderentur: quam carnificinam, necessariam quidem & salubrem, sed tamen horridam, ita excepit vir fortissimus, ut admiratione patientiæ motus quidam ethnicus Christo nomen dederit. Sed ex omni illa vinctorum turba felices cum primis Neophyti duo, qui in libertatem ac vitam sempiternam pretiosa morte sunt vindicati. Nomen uni Petrus, Hieronymus alteri. Prior, juvenis annos natus duos & viginti, forma, indole, moribus ornatissimus, castimoniam voto sancitam obtulerat Numini, & inde cognomentum Angeli fuerat consecutus. Carus omnibus, præter quam parenti, & novercæ, quos ob deserta idola infensissimos experiebatur. Cum langueret in vinculis gravi correptus morbo, impetratum fuerat à Xino, ut ad suos è carcere transferretur, curandus domi commodius. Rejecit filium ægrotantem parens immitis, & moriatur cum suis Christianis, inquit, cum quibus vixit. Assensit inhumano seni Xinus, & juvenem in custodiam retrusit: quem P. Vagnonus lætum, ac triumphantem amantissimè complexus, mox inter pios Christianorum fletus precesque morientem composuit. Hieronymus cum similiter incidisset in morbum, operam dabant amici, ut vinculis eximeretur. Ille contra pulcherrimum ducens in carcere pro Christo mori, orare atque obsecrare, ne se hac conditione fraudarent. Tantum dicendo valuit, ut eum amici consolari nequiverint melius, quam votis ingentibus, & hæroe Christiano dignis annuendo. Ita ærumnis consumptus est in ipso carcere. Atque hi duo primi Sinensium omnium, quod ego sciam, fuerunt, qui illustrem pro Christo mortem obierint.

186. P. Semedus gravi & periculoso morbo laborat.

187. Fratris Joannis Fernandez mira patientia.

188. Duo Neophyti in ipsis vinculis moriuntur.

189. Novæ Xini machinæ ad opprimendos nostros, & Christianum nomen delendum.

Xinus interim fremens, ac frendens, nihil tot extundi machinis potuisse, quo Patrum accusatio legitima niteretur: illa etiam re efferatus, quod eorum virtutem celebrari passim audiret, videretque tot in eos congesta crimina in calumniarum loco numerari; extrema omnia conari statuit, ut famæ consuleret suæ, & suam in sententiam Imperatorem traheret. Duas, ut rem conficeret, machinas movet validissimas, Eunuchorum palatinorum favorem, & Bonziorum improbitatem. Horum odia in Christianos, illorum apud Imperatorem gratiam norat. Eunuchos igitur primum colit omni officio: muneribus deinde, & auro (quo venale nihil, præsertim apud Sinas, non est) expugnat. Tum è Bonziis triginta lectissimos Pekinum mittit instructos grandi pecunia, cujus beneficio primarium eunuchum, per quem solum ad aures Imperatoris aditus erat, sibi conciliarent. Addit litteras commendatitias ad purpuratos Christianis infensos, addit libellos calumniis refertos, & probris, ubique disseminandos. Sibi non defuerunt Bonzii scelerati, & ad fallendum æquè ac dicendum exercitatissimi. Concursant omnia tribunalia, querelis, precibus, portentosis calumniis in-

incendunt omnia. His artibus captus est Imperatoris præcipuus administer (Colaos vocant Sinæ), instituitque veteres refricare contra exteros suspiciones, donec eo vecordem perpulit Principem, ut omnes omni Imperio exulare Patres juberet. Attoniti ferali edicto, haud secus ac fulmine, qui Pekini erant Patres Didacus Pantoja, & Sabbatinus de Ursis, cum in amicis Mandarinis auxilii nihil invenirent, ad usitatum miseris, ultimumque in perditis rebus perfugium devenerunt, ut pœnam sibi non debitam deprecarentur. Mos illic est, ut qui se iniquè ab accusatoribus circumventum, & omni spe destitutum videt, procedat regias ad fores, ibi prosternatur toto corpore, quasi ipsum Imperatorem alloqueretur, libellum denique supplicem cum aliquo munere in mensulas ad usus parata deponat. Præsto semper est minister ex aula publicus, cujus eæ sunt partes, ut libellos ipsos ac munera Imperatori perferat. Patrum munus fuit charta geographica belliſſimè descripta. Sed donis potioribus corrupti eunuchi id egerunt, ut charta cum supplice libello combureretur; omnes autem occupaverunt aditus, ne qua eorum supplicatio ad Principem penetraret. Sic dempta per summam iniquitatem sacra illa velut ancora, & postremo rei desperatæ remedio, urgentibus Magistratibus ut discessum maturarent, parendum tempori fuit. Domus divendita, pretium pro viatico Patribus attributum est. Præter ædes urbanas, erat extra Pekini muros domus, quam nostri olim dono acceperant à Rege. Hæc titulo regiæ largitionis conservata est Societati, commissa cuidam probatæ fidei Christiano ejus custodia, & sic elusa Bonziorum rapacitate, qui sedem istam, P. Matthæi Riccii tumulum, suis numinibus destinabant. Pekino discessum est xv. Cal. Apriles, quem in diem Dominica Palmarum incurrebat. Prius quam in viam se darent Patres, coacto Neophytorum grege, solemnia ejus diei peregerunt, cohortatique multitudinem, ut in professione fidei, custodiaque divinæ legis persisterent, demum flentes à flentibus digressi, Quamceum profecti sunt. Fuerunt in itinere menses omnino quatuor: quo tempore, non modo nulla uspiam injuria violati, sed plerisque in locis, per quæ transeundum fuit, a magistratibus hospitaliter excepti, ac dimissi fuerunt.

190. Edicto Regis tota Sina exulare jubentur nostri.

191. Omnis illis aditus occluditur ad Imperatorem.

192. Discedunt Pekino PP. Didacus Pantoja; & Sabbatinus de Ursis.

At longè aliter Nankini actum cum Vagnono, & Semedo. Hos sceleratus Xinus perduellium supplicio necandos speraverat. Ubi exilio duntaxat multatos vidit, se nummos & operam perdidisse prædicans, si patriam vivi sospitesque revisserent, ærumnis conficere aggressus est, quos perimere gladio prohibebatur. Hac mente, etsi rescriptum accepisset de mittendis illico extra Sinam Patribus, eos tamen alium præterea mensem detinuit in illo, quem dixi, squalore carceris, ac demum multo dimisit iniquius crudeliusque, quam detinuisset. Quid improbus hoc medio tempore molitus sit, fusè narrat Vagnonus in relatione, post annum scripta Macai, cujus ipsa verba subjicio. „ E' custodia (inquit) producti fuimus per confertam populi multitudinem ad Xini tribunal xvii. Cal. „ Apriles, ego pedes, Semedus, quia æger, in tabula. Horis duabus ego ad- „ stans in genua, Semedus humi jacens, examinati, & subdolis interrogationibus „ de vita, religione, moribus nostris, lacessiti fuimus à sex Mandarinis assessoribus „ Xini. Is cum *in sermone capere* nos minimè potuisset, produxit falsos testes „ duos, a quibus binas contra nos famosas lucubrationes fabricandas curaverat. „ Alter venisse me de Philippinis Insulis objectavit, ubi non ita pridem aliquot „ Sinarum millia fuerant cæsa. Venisse me omnino negavi, ac verè. Addidit, me „ insidiosis largitionibus populum ad Christianam religionem adducere. Quæsivi, unde id resciret? Cum respondisset, constare hoc fama, hoc omnium sermone celebratum esse; nihil negotii mihi fuit ostendere, quam parum famæ „ credendum esset. Quam multa quotidie, inquiebam, in Principes, in ipsum „ Imperatorem mendacia procuduntur à malevolis, & imperitis! Quæ cum ille „ fateri cogeretur, obmutuit. Ingressus alter de religione dicere, petivit quænam „ esset illa, quam doceremus, secta? tribus duntaxat in Sina religionibus locum „ esse: nostram hanc legibus excludi. Hominem ego una voce repressi, negans „ illius

193. Relatio P. Vagnoni de actis contra ipsum & Semedum Nankini.

194. Novo subjiciuntur examini, & falsas accusationes diluunt.

„ illius partes esse de religione quærere: Christianam legem à litteratis, doctissimisque Mandarinis probari, quorum judicio standum esset. His auditis, Xinus
195. P. Vagnonus denuo vapulat jussu Xini. „ ad me conversus: Vos vero, inquit, quin commeriti mortem sitis, nemini dubium est, quia religionem novam, & publicis rationibus inimicam atque exitialem promulgavistis: sed quando Imperator pro sua singulari clementia vobis „ debitum supplicium condonavit, per me non stabit, quin ejus beneficio, licet „ immeriti, gaudeatis: æquum est nihilominus, vos aliqua leviore pœna plecti, „ ut populo, quem in errorem induxistis, satisfiat. Hæc locutus, innuit lictoribus, qui mihi confestim paucas quidem, sed gravissimas, & immanitate incredibili plagas imposuere. Audierant enim improbi, opera mea effectum esse, „ ne pecuniam illis traderent Neophyti, ad redimendam verberum gravitatem. „ Ne cæderetur mecum Semedus, in causa morbus fuit. Ita in custodiam uterque „ remittimur. Exacto mense, cum mea jam vulnera coirent, emittimur carcere, „ ac domum nostram deducimur, ut accuratior institueretur, nobis præsentibus, „ ejus investigatio: ajebant enim defossum in subterraneis cavis argentum, & ar-
196. Cadaver P. Feliciani de Silva integrum invenitur. „ ma. Ibi spectaculum occurrit, quod horrore tunc adstantes, postea urbem totam ingenti admiratione complevit. Lictores intenti vestigandis ædibus, inci- „ dunt in arcam, qua P. Feliciani de Silva tres ante annos mortui cadaver con- „ debatur. Gravis oritur altercatio, aliis eam recludere nitentibus, vetantibus „ contra aliis, & inhumanum facinus, ac jus sepulchri, quod sanctissimum est „ apud Sinas, obtendentibus. Xini satellites, nulla religione deterriti, feretrum „ aperiunt: quo facto incredibilem tyranno conflarunt invidiam, & novum inno- „ centiæ nostræ testimonium invenerunt. Reducto quippe operculo, apparuit cor- „ pus P. Feliciani omnino integrum, extrema tantum nasi parte collisa paululum, „ ac delibata. Et accidit ut cœlum, antea serenum, repente post recluſam sandapilam nubibus fœdis, ac tonitru misceretur; quod ethnici sic interpretati sunt, „ tanquam si facinus impium cœlites detestarentur. Conturbavit improbos prodigii novitas, quam ut opprimerent, corpus jussu Xini in deserto extra urbem „ loco abjecerunt. Sed illud Christiani asportatum honorificè condiderunt, ac „ tanquam thesaurum sibi à superis datum piè conservaverunt „. Pergit post hæc narrare Vagnonus, ut dimissi cum insigni ignominia, ut Quamceum usque per sexcenta incommoda devecti fuerint. Nos prolixiorem ejus narrationem paucis comprehensam subjicimus.

197. Curæ Xini ne quo solatio afficerentur Patres in itinere. Decreverat Xinus navigio Patres Quamceum mittere, secundo flumine, quæ via commodior, & brevior. Et jam illis deducendis milites præfecerat decem, & duos Centuriones, serio ante commonitos, ut omnem in ipsos acerbitatem exprimerent; nihil enim statui gravius in tales viros posse, qui omnia supplicia commeruissent. Sed cum olfecisset, præmissos à Christianis fuisse ad ripam fluminis certos homines, qui Patrum inopiam sublevarent, demulcerentque liberali largitione custodum ferociam; mutavit subito consilium, & terrestri itinere vinctos deportari jussit. Ne vero illos Christiani, quod verebatur, redemptos auro, aut vi ereptos in Sina retinerent; ligneas è palis caveas paravit, in quibus conclusi, contractique tenerentur quam longum erat iter, donec Quamceum attigissent. Sic ad exemplum circummitti solent in Sina infames rei, priusquam ad supplicium rapiantur. Die igitur constituto (is erat pridie Cal. Majas) pertrahuntur ambo ad Judices maleficiorum, quos Taolios appellant. Ante palatii fores jubentur capillos solvere, quos Sinæ in verticem glo-
198. Cum maxima ignominia dimittuntur. meratos colligunt. Solutos ridiculum in morem intorquet lictor, rejicitque hinc inde in humeros, veluti duas caudas. Togæ deinde latera circa pectus colligit, & unum alteri superimponit: quibus rebus significabatur, homines eos esse genere barbaros, & civilis elegantiæ prorsus ignaros. Hinc injecta faucibus reste, ac manibus catena, in prætorium à satellitibus producuntur. In genua provolutis princeps Taoliorum adventum in Sinam, prædicationem novi dogmatis, ac turbulentæ religionis exprobrat: necis exilio mutatæ beneficium commendat: ejus ut sint memores, ut placide peragant iter, neve ullam rerum no-

novarum suspicionem præbeant, severè admonet, ne gravius sibi malum acquirant. Cæterum custodibus præcipit, ut vim ab illis omnem prohibeant, quin eosdem cavea sua paulisper, ad cibum & somnum capiendum, eximant. Post hæc Patres, in sua singuli cavea collocati, obductisque extrinsecus pessulis clausi, extra prætorium efferuntur. Vias omnes tanta populi multitudo compleverat, ut ægrè lictores turbam submoverent. In eo spectaculo, non convicia, non inconditi, ut alias, clamores auditi; sed triste silentium, aut gemitus, & in Xinum diræ. Adeo odium ejus impotens, & tot perspecta argumentis Patrum innocentia, omnium voluntates ad misericordiam inclinaverat. Satellites ipsi verbis humanioribus & amicis solabantur Patres identidem, jubebantque bono animo esse; sibi enim salutem ipsorum, & quantum liceret, etiam commoda curæ fore. Præibant terni lictores cum fixis in hasta sublimi tabulis, ubi decreta tribunalium majoribus inscripta litteris legebantur. Decretorum hæc sententia: Patres esse homines improbos, seditiosos, publicæ quietis perturbatores, novæ religionis, & peregrinæ sectæ magistros: eas ob causas regno ejici. Pars altera feralis pompæ constabat è vexillis tribunalium, & insignibus: tum è tubis variis, timpanis, æneisque crepitaculis. Claudebat agmen manipulus militum. Sub noctem, cum aliquo in loco quiescendum erat, in diversorii partem intimam recondebantur Patres, suis tamen inclusi caveis. Excubabat miles. Timpana sibi invicem respondentia, fragore dissono percrepabant. Quarto primum die laxata sunt parumper claustra cavearum, & data Patribus facultas somni nudo in solo capiendi. Sed ita utrisque obstupuerant ex tam diuturna & incommoda contractione membra, ut vix post horam explicare crura, & pedibus inniti potuerint. Vix demum in pedes se erexerant, cum in caveam quisque suam sunt reportati. Aderat nanque à Xino missus apparitor, investigaturus sedulo quam asperè cum ipsis ageretur, & pœnas graviores pro potestate impositurus, si eos haberi clementius cognovisset.

199. Educuntur Nankino angustiis inclusi caveis.

200. Quæ fuerit itineris ratio, quam molesta Patribus.

Ad hunc modum per tres provincias circumvecti sunt diebus triginta, donec Quamceum attigere, inde Macaum discessuri. Est Quamceum caput provinciæ Cantonienſis, infesta nomini Christiano civitas propter vicinos, qui Macai degebant, semperque suspectos Lusitanos. Itaque duriora ibi omnia, atque acerbiora timebantur. Præter expectationem accidit, ut à magistratibus audirentur benignè Patres, à litteratis officii causa inviserentur. Conjecti fuerant initio in fœtidum carcerem, vinctis adeo refertum, ut movere gradum, nisi per calcatos vinculorum socios, non possent. Præfectus carceris, motus procerum ac litteratorum precibus, ut in honestam custodiam transferrentur permisit, facta cuilibet eos conveniendi potestate. Mensem ibi transegerant non incommodè: cum accessere pariter Quamceum PP. Jacobus Pantoja, & Sabbatinus de Ursis, quibus Pekino, ut supra dictum est, pulsis, sed bona fide pollicitis se profecturos recta Macaum, permiserant Magistratus, ut sine custodibus iter facerent. Miratus est urbis Præfectus religionem, qua promissi fidem inviolatè servabant: laudavit animi magnitudinem, qua exilium, pœnam apud Sinas morte graviorem, tam fortiter tolerabant. Postea vero quam oppressos crudelitate & invidia Xini comperit, locum illis assignavit in quodam Bonziorum cœnobio, ubi cum PP. Vagnono & Semedo habitarent, & ex ærario publico certam pro cibariis attribuit pecuniæ vim; facile etiam passurus ut Quamcei consisterent, nisi Imperatoris edicto cautum fuisset nominatim, ut Macaum deportarentur, quo demum navigare sunt jussi anno proximo ineunte. Nankini interim Patres Vagnonus, & Semedus à Christianis tanquam extincti lugebantur; adeo persuasum vulgo erat, futurum ut itineris tam incommodi molestiis conficerentur. Id speraverat præsertim Xinus, id sibi scelestus proposuerat: qui propterea, ut vivos advenisse Quamceum comperit, parum abfuit quin præ dolore ac rabie interiret. Habebat penes se, illorum velut obsides, vinctos duodeviginti; præcipuè vero duos de Societate, Joannem, & Sebastianum Fernandez. Istorum saltem, ut sanguine crudelitatem expleret, iterum vocat omnes è carcere

201. Quamceum devecti, ibi præter spem humaniter habentur.

202. Eodem perveniunt PP. Pantoja, & de Ursis, & simul Macaum navigant.

203. Nankini novæ exercentur quæstiones contra vinctos Christianos.

in

in jus: torquet eos vafris interrogationibus, expressurus indicium aliquod, quo vulgatis contra Patres calumniis probabilem veri speciem imponeret. Videbat enim, nisi hoc utcunque confeciſſet, non posse invidiam à se amoliri, quam apud omnes bonos maximam oppressione innocentium contraxerat. Cum nihil ad rem extunderet, promissis ingentibus adducere conatur Neophytos, ut dicant se fuisse deceptos à Patribus. Id si faciant, & ritus patrios repetant, non modo veniam, verum etiam opes, & ampliſſima præmia pollicetur. Cernens frustra esse omnia, plagis dirè contusos remittit in vincula.

204. Sententia contra Fratres Joannem, & Sebastianum Fernandez.

Sed jam fremitus ingens tota urbe audiebatur, satis quæstionum & tormentorum esse: causam, quæcunque ea esset, aliquando finiendam. Quare impar ferendæ invidiæ prædo inhumanus, causam ad tribunal maleficiorum, sive ad Taolios transtulit. Istorum decreto multati demum exilio sunt Neophyti. At cum nostris actum multo inclementius. Frater Joannes Fernandius ad trahendas remulco triremes damnatus, catenam e ferro prægrandem collo circumdatam, & manicas sigillo judicum obsignatas diu gessit; donec Mandarinorum amicorum interventu, & muneribus Christianorum, vincula deposuit. Fratrem Sebastianum Fernandium, quia matronas complures elementa fidei christianæ docuerat, relegarunt ad magnum murum, quo Sinæ à Tartaris dirimuntur. Est ibi carcer reorum fæce, tortorum sævitia, præfectorum feritate celebratus, ac toto formidatus Imperio. Sed eo adducendus cum esset Sebastianus, ne adduceretur prohibuit charitas Neophytorum: collata enim pecunia, quæ cum alibi multum, tum in Sina maximè dominatur, innocentem immiti pœna exemerunt. Atque hunc habuit exitum turbo periculosus, quo parum abfuit quin Christiana religio, tot ibi nostrorum sudoribus constituta, funditus convelleretur. Adeo tamen, Deo rem gubernante, non est convulsa, ut potius vigere exinde felicius cœperit, & radices altiores egerit. Nam inquirentibus, quid peccassent advenæ toto regno nominatissimi, quamobrem tam acriter animadversum in eos fuisset, apparebat homines esse, non modo innoxios, verum etiam insigniter probos, doctrina præstantes, bene de multis meritos, rei demum publicæ haud parum utiles. De religione autem, cujus duntaxat nomine damnati fuerant, tam multa per idem tempus perscripsere Mandarini Christiani, præsertim Paulus, ut plenum esset Imperium ejusmodi scriptis; quæ dum legebantur passim, christianæ legis augebatur notitia, hanc approbatio doctorum omnium sequebatur. Accedebat Neophytorum virtus incredibilis, cujus nihil simile in Sina visum unquam, auditumque esset. Parati rerum omnium, quæ cariores esse mortalibus solent, jacturam facere, certare pro religione cupiebant, certantibus invidebant, adeo nihil territi victorum calamitatibus, ut potius exempli æmulatione incenderentur, & inde vires atque animum sumerent. Magnum id ethnicis videbatur, nec immerito. Hac una re moti sunt nonnulli, ut divinam legem amplecterentur. Postremo, licet extra continentem Sinicam ejecti essent quatuor quos nominavi Patres, remanebant tamen, dissimulantibus locorum Præfectis, alii Sacerdotes octo, qui quamquam, ut poscebant tempora, procul urbibus degerent, & in amicorum ferme villis delitescerent, non proinde otiosi erant, aut parum utiles. Itabant ad eos occultè Christiani, ut salutis remedia quærerent. Aderant subinde etiam ut erudirentur ethnici, ex quibus ducentos hoc ipso tam sævo tempore Christo conciliatos invenio. Magno in primis erat usui Fratrum adjutorum opera. Homines enim origine Sinenses, cum non tenerentur lege adversus advenas lata, agerentque haud secus quam cæteri indigenæ palam ac liberè, Patrum, & Christianæ rei necessitatibus perquam utiliter serviebant. Sed de rebus Sinicis satis multa.

205. Nihil detrimenti capit Christiana religio, & quare.

206. Remanent in Sina occulti Sacerdotes octo, & rem utiliter gerunt.

207. Res Philippinarum. Mors, & elogium P. Gabrielis Sanchez.

In Insulis Philippinis initium anni labentis obitu contristavit suo P. Gabriel Sanchez, virtutis eximiæ operarius, gente Hispanus. Societatem inierat adolescens annorum undeviginti, repugnantibus ejus consilio parentibus, & invitissimis. Hi cum abeuntem remorari non potuissent, dolore perciti, multa nequidquam ad eum retrahendum moverunt. Præter alia, abstulerunt à Rege rescriptum, ut sal-

saltem per Præfectum urbis interrogaretur, sponte ne sua, an à quopiam de Societate deceptus eam injisset? Verum ad hæc respondisse fertur Gabriel, non se à Patribus Societatis, sed illos à se insigniter fuisse deceptos, à quibus obtinuisset, ut ineptum caput & indignum reciperent. Expectationem, quam de se à primo Societatis aditu movit, vitæ sanctimonia, & rebus gestis æquavit in posterum. Nemo illo pauperior, nemo majoribus ad quælibet jussa obsequentior. Solebat descriptam professionis suæ formulam gestare collo appensam, velut perpetuum, ac porro magnum ad virtutem incitamentum. Eandem sæpius diebus singulis iterabat. Olim in præsenti naufragio cum versaretur, periturum admonuit natator Indus, ut projiceret propere vestes, si salvus deportari vellet in littus. Ille non tam vitæ periculo, quam verecundiæ motus, quidlibet se malle respondit, quam nudum corpus ostendere: atque ut erat indutus, & natandi imperitus, ejecit se in mare, perrupit undarum immensas moles feliciter, ac terram incolumis attigit. Parochum egerat inter Bissajas annos viginti, cum affirmavit, nullam esse feminam sibi de facie notam: tantam cohibendis sensibus curam, & diligentiam adhibebat. Unus eorum fuit, qui primi Evangelium in Pictorum insulas intulerunt. Primus omnium ingressus est insulam, quam vocant Boholim, omnesque ejus incolas salutis fonte lustravit. Mortalitatem exuit Palapagi, quod oppidum est insulæ Samaris, Calendis Januarii, annum decurrens ætatis quadragesimum octavum, ab inita Societate nonum supra vigesimum. Paulo post ejus obitum, subodorati ejusdem oppidi Patres, latere ibi, & in tota insula feminas superstitionis pristinæ retinentes, earumque fraude multos ad impias invocationes Dæmonum pellici, ad eam labem exscindendam consurrexere. Erutæ sunt è suis latebris idolorum formæ duodeviginti, & in foro palam combustæ: quod ita fieri placuit, ut rudioribus persuaderetur, frustra opem & beneficia ab iis posci numinibus, quæ non possent flammarum injuriam à se repellere. Feminas quatuordecim, quæ ejus sceleris delatæ tenebantur, Præfectus insulæ unis concluſit ædibus, ne malum virus spargere latius possent. Viris autem ferme quadringentis, qui de se ultro confessi sunt, impunitatem dedit, cum hoc tamen, ut se Patribus erudiendos, & expiandos sisterent.

208. In insula Samari reliquiæ superstitionis exscinduntur.

Cæterum initio anni impeditiorem rerum omnium, tum civilium, tum sacrarum, cursum effecerat in his insulis bellum Batavicum, cui cum accessisset domesticus indigenarum motus, parum, ac prope nihil abfuit, quin Hispani tota Philippinarum possessione pellerentur. Cum Batavis armorum societatem coiverant Mindanenses, totamque illam oram cum infestis navibus percurrebant. Neophyti, metu prædonum, desertis in quos deducti fuerant pagis, refugerant ad montes pristinos. Nostri, capta à Batavis Panaya insula, incensa quæ ibi erat Hispanorum colonia, Arevalense domicilium amiserant. Nihil uspiam pacatum, aut tutum relinquebatur. Postremo obsidebant Batavi cum classe decem navium Manilense fretum, urbem fame premebant. Tamen eodem anno mira facta est rerum commutatio, pulsis, fugatisque cum magna clade hostibus. Non est nostri instituti res bellicas scribere, nisi quatenus nostris immisceantur. Itaque ut parata Manilæ classis, ut in hostem educta fuerit, ut una die, quæ fuit pridie Idus Aprilis, Hispani cum Batavo debellaverint, eidemque acceptas alibi clades cumulatè reddiderint, aliis narrandum relinquimus. Quod pertinet ad Societatem, tradunt, eo tempore P. Joannem Riberam collegii Manilani rectorem civitati, ut in rebus omnino perditis, consternatæ addidisse ingentes animos, & unum ex omnibus auctorem fuisse belli adversus communem Regis & fidei hostem capessendi. Quod utcunque sit, idem profecto Rector prodeunti in pugnam classi quatuor dedit delectos collegii Patres, qui militibus sacrorum ministri, & omnium participes periculorum essent. Domi vero tam multa indixit ad implorandam Dei opem piacula, ut videri potuerit illustris illa & insperata victoria, non tam armis parta, quam precibus impetrata. Nec parum interea laboraverunt nostri in insulis, quas Pictorum vocant, ut indigenas tam dubio tem-

209. Bello Batavico, & Mindanensium rebellione, turbantur omnia.

210. Fugantur Batavi, regioni quies redditur, non sine opera Societatis.

211. Nostri in Insulis Pictorum indi-

genas continent in obsequio Regis.

tempore continerent. Nonnullam iis causam tumultuandi dederant Præfecti regii. Dum enim emunire student objecta hostibus loca, incolas operibus conficiendis adhibebant, idque illis interdum imperabant iniquius: quod homines ejusmodi omnium insueti molestè ferentes, promptissimi ad rebellandum erant. Tamen charitate Patrum deliniti, in fide manserunt. Valuit etiam ad eos demerendos novum beneficii genus, quod per idem fere tempus Patribus debuerunt. Frequens ibi est humana corpora venenis infici, tum fraude maleficorum, tum morsu serpentium, quas plurimas, maximèque pestiferas tellus alit. Malum adeo familiare sine remediorum copia non reliquit providentia Numinis: sponte enim germinant herbæ, quarum succo pestis dira depellitur. Illud erat incommodi, quod salubrem herbarii succum ita caro vendebant, ut pauperiores cogerentur interdum sua omnia, & ipsam libertatem medentibus tradere. Herbarum nostri nullam habebant scientiam, nec eam avari seplasiarii manare ad alios patiebantur, ne quæstum amitterent. Tamen, acuente ingenium charitate, tantum studio industriaque contenderunt Patres, ut demum artem invenerint pretiosa antidota conficiendi; quæ cum gratis impertirentur, omnium sibi animos mirum in modum conciliavere. Addunt annales litteræ, multas brevi spatio curationes fuisse factas, & planè miras; ut passim increbuerit, præter inditam à natura, divinam quoque virtutem his remediis inesse.

212. Eosdem sibi devinciunt singulari beneficentia.

213. Res Peruanæ. Rector collegii Potosini, & alii duo Socii ruina oppressi moriuntur.

In provincia Peruana tristem labentis anni memoriam fecit repentina calamitas collegii Potosini. Extruebatur in eo eximiæ altitudinis turris, cumque esset jam prope ad culmen educta, in supremam ædificii partem ascenderunt VII. Cal. Novembris Patres Valentinus Cervantes rector, & Sebastianus Delgado, cum uno ex domesticis adjutoribus. Aderant structores, & administri plures: cum repente, parietibus ab imo fatiscentibus, tota disjecta moles est, atque ita corruit, ut eadem strage confusi fuerint homines, & cæmenta, præterque ingentem acervum ruderum, nihil exstaret. Erutis quos ruina afflixerat, quidam omnino illæsi inventi sunt, alii gravius leviusque affecti; nostri tamen, aliique pauci prorsus exanimes. In tam acerbo casu, solatio fuit publicus civitatis mœror, & egregia in nostrum ordinem voluntas, quam religiosæ præsertim familiæ exhibuerunt. Affuere certatim Patres Augustiniani, Dominicani, & Franciscani, tum ut dolorem profiterentur suum, tum ut munus exequiarum sibi deposcerent. Cum non posset omnibus satisfieri, ita compositum est negotium, ut singuli ordines unum ex tribus defunctis efferrent, eique in suo quisque templo suprema persolverent. Verum his ita constitutis, adsunt ab æde primaria Canonici prælata cruce, & à se deberi viris talibus obsequia funeris contendunt. Ea res initio metum injecit nostris, ne qua offensio oriretur. Sed quæ ex charitate nascuntur dissidia, nunquam fit ut non ex æquo & bono componantur. Satis habuerunt Religiosi, sibi ut peragendum permitteretur exequiale ante sepulturam carmen: supremum honorem tumuli Canonicis reliquerunt. Cervantio tamen multo honorificentius parentaverunt lacrymæ civium, qui eo amisso, parentem pauperum, & commune miserorum perfugium requirebant. Ajunt, cum ejus cadaver in ædem illatum est, tantam exortam fuisse confertæ multitudinis complorationem, ut plerique negarent sibi alias visum esse spectaculum illo tristius.

214. Pium certamen inter Religiosos, & Canonicos circa eorum exequias.

215. Publicus dolor ob mortem Patris Valentini Cervantes.

Parem ferme jacturam fecit residentia S. Crucis, amisso P. Andræa Ortizio, qui cum evangelico ministerio missus ad coloniam S. Francisci de Alfaro, ibi laboribus attritus occubuit. Cives ejus oppidi ut virum sanctissimum exceperant venientem, mortuum incredibili luctu extulerunt, certaruntque inter sese, ut ex ejus tunica, capillis, unguibus aliquid carperent. Indidem haud multo post fuerunt transmissa ad Præpositum S. Crucis testimonia plusquam viginti, publicis actis excepta, quibus septem ægroti dicebantur præter naturæ ordinem, sola Ortizii invocatione, convaluisse. Accessit postremo loco ad detrimenta provinciæ Peruanæ mors Ferdinandi Mendozæ Episcopi Cuzquensis, qui plures annos inter nos dubia, ne dicam adversa fama versatus, Societatis

216. Mors & elogium P. Andreæ Ortizii.

217. Mortitur Ferdinandus Mendoza Episcopus Cuzquensis.

num-

nunquam melior visus est filius, quam post eam desertam, initumque Episcopatum. Exinde sane tam illustria dedit documenta, non modo probitatis, sed etiam eximiæ in nostrum ordinem benevolentiæ, ut omnes anteactæ vitæ maculas cumulatè deleverit. Hic ille est Ferdinandus Mendoza, notus Societatis turbator, cujus causa Claudius Aquaviva Generalis multis gravibusque molestiis fuit affectus, ut in quinta Historiæ parte fusè narrat Juvencius. Laxioris olim disciplinæ vir, tandem ad meliora conversus, & Episcopus nominatione Regis Catholici renunciatus anno MDCXI., quod reliquum fuit temporis ita vixit, ita Cuzquensem rexit Ecclesiam, ut nullam in eo partem optimi Pastoris desiderares. Crebro ad concionem dicere, quæstiones de moribus explicare, obire suis temporibus diœcesim, gregem non verbo minus quam exemplo recte instituere, uti cœperat ab initio, ita perrexit usque ad extremum. Usu autem edoctus, ampliorem esse diœcesim, quam ut ab uno Antistite administrari posset, egit cum Rege, persecitque ut divideretur, & ex una tres fierent; nihil pensi habens, quod lauti proventus similiter in tres deinceps Episcopos dividendi essent. Erat namque opum contemptor splendidus, nihilque sibi de tam magnis redditibus, præter necessaria ad vitæ usum, assumebat: reliquum, aut ad Dei cultum, aut in subsidia pauperum erogabat. Nostris hominibus utebatur per quam amicè, ac familiariter. Nihil illis inconsultis statuere gravioris momenti solebat, nec præter eorum consuetudinem, solatium ullum curarum admittebat. Cubiculum assignari sibi curaverat in collegio Cuzquensi, ut sociorum uni; seque in illud per intervalla temporum recipiens, eodem ac cæteri victu cultuque utebatur. Seminarium educandæ juventuti fundaverat eo animo, ut à nostris regeretur: sed illud Canonici, tempore interregni, per se regendum sumpserunt.

218. Ejusdem virtutes, & erga Societatem benevolentia in Episcopatu.

In provincia Mexicana, post fœdam illam Tepeguanorum rebellionem, quam anno proxime evoluto narravimus, id agebant sedulo nostri, ut cladem religionis novo ubique fructu sarcirent. Agrum Cinaloensem viginti septem operarii Societatis procurabant; sic tamen ut integro semestri pagos omnes Indorum, ac mapalia lustrarent: semestri altero velut receptui canerent, seque in urbem Cinaloam referrent, ubi rerum cœlestium contemplatione vegetiores effecti, ad solita ministeria viribus reparatis reverterentur. Novem domiciliis tota missio constabat. In oppido Cinaloa, ut in arce summa regionis, statio præcipua erat constituta. Recentiores ad Christum accesserant qui Mayum flumen accolunt. Apud eos duo de nostris versabantur, ac decem Neophytorum millia, suæ curæ commissa numerabant. Plura etiam numerassent, si plures habuissent Evangelici ministerii adjutores. E' collegio Angelopolitano, & aliis passim, procursum est in Indorum oppida finitima; tantoque fuit utilior istarum expeditionum labor, quanto plus requirebatur operæ ad præparandos animos Jubilæo, quem summus Pontifex in missionum gratiam indulserat. Ex eodem collegio Angelopolitano Sacerdos Societatis ad Temalcalcingios, quos nullus adhuc nostrorum adierat, invitatus venit: prius tamen vernaculam ipsorum linguam perdiscere studuit, cujus quia rudis erat Parochus, opem illis afferre necessariam non poterat. Longius evagatus est alius è collegio Guatimalensi, perrexitque ad urbem Granatensem in provincia Nicaragua, quindecim dierum iter à Guatimala. Exceptus summa cum voluptate, non a civibus tantum, sed etiam ab Episcopo, qui suas illi ædes habitandas offerebat; divertit ad publicum valetudinarium, & omnes diligentis operarii partes ita explevit, ut jam tum Societati civitas domicilium decreverit, quod quarto post anno conditum est. Interim Patres Mexicanæ domus cum intelligerent, quantum ad christianæ plebis mores componendos in Cleri ac Sacerdotum moribus exemplisque momenti sit, dabant operam sedulo, ut Cleri vita responderet dignitati, ac sanctitati ministerii, quod huic nomini est impositum. Ad eam rem nihil præstabilius fieri posse putaverunt, quam si Clericorum quoddam sodalitium institueretur, in quo formarentur diligentius ad omnes officii sacerdotalis partes, & mutuis exemplis accenderentur. Laudavit consilium Archiepiscopus Mexicanus, seque præclari

219. Res Mexicanæ. Nostri Cinaloam excolunt cum ingenti fructu.

220. Fructuosæ expeditiones è collegio Angelopolitano, & Guatimalensi.

221. Patres Mexicani fingendis ad pietatem Clericis operam navant.

operis ducem auctoremque præbuit. Non minore studio educabatur eodem tempore juventus nobilis in seminario S. Ildephonsi, unde velut ex umbra domestica in Sacerdotii lucem progrediebantur identidem ornatissimi juvenes, totiquæ provinciæ exemplo, & ornamento erant.

222. Primordia collegii Zacatecani, & Meridani.

Idem interea annus natalis collegio Zacatecano fuit, ubi prius modica tantum statio nostrorum erat constituta. Illi ædificando suarum fortunarum partem addixit vir nobilissimus Vincentius de Saldivar, idemque octo aureorum millia contulit ad extruendam ædem sacram; ac si quid præterea esset necesse ad manum ultimam operi imponendam, ultro promisit. In urbe Merida jacta fuerant anno præterito collegii fundamenta, seu rudimenta potius, Episcopi ac civitatis summa gratulatione. Datum est hoc anno vertente initium aliquod scholis, in quas præter expectationem frequentes & læti pueri convenerunt. Id eo accidit gratius, quod merito verebamur, ne otio & libertati Juventus assueta, ægrè litterariis inclusa septis teneretur. Maximam autem admirationem, ac voluptatem populo attulit horarum, ut vocant, quadraginta comprecatio, hoc primum anno in eandem urbem inducta. Toto triduo, quo Christus in Eucharistico latens pane adorantium venerationi patuit, incredibilis fuit omnium ætatum atque ordinum in sacram ædem concursus; tantusque ad sacra pœnitentiæ tribunalia, ut neque nostri, neque alii foris acciti Sacerdotes confitentium multitudini satisfacere potuerint. Sed fructus inde pulcherrimus exstitit, quod hac arte licentia bacchanalium compressa est, sublatusque mos deterrimus, & apud gentem inveteratus, quo se alii alios ad singularia certamina provocantes, in mutuas cædes ruebant. Spectaculum aliud civitati jucundius propositum est ab Episcopo, cui cum placuisset Jubilæum Pontificium cum aliquo apparatu promulgare, res ita peracta est. Processerunt è collegio nostro delecti pueri quadraginta, equis magnificè instratis vecti. Sequebantur cum suis insignibus Magistratus, & primores civitatis, quibus præibat adolescens vexillum ornatissimum, in eoque affixum Pontificium diploma præferens. Hoc ordine urbem totam obequitantes, devenerunt in forum, ubi festos inter tubarum, tympanorum, & tormentorum bellicorum strepitus, promulgata est Jubilæi celebritas, & ad percipiendum cœleste beneficium civitas excitata.

223. Meridæ supplicatio quadraginta horarum instituitur.

224. Ibidem Jubilæus promulgatur cum insigni pompa.

HISTORIÆ
SOCIETATIS JESU
PARTIS SEXTÆ
LIBER TERTIUS

ANNUS CHR. 1618. SOC. 79.

PROGREDIMUR jam ad annum sæculi duodevigesimum, & à provinciis transmarinis convertimur iterum ad Italicas. Romæ lætum universæ Societati fecit hunc annum Pontifex Paulus V., amplificato cultu Aloysii Gonzagæ, quem ante annos undecim ornatum appellatione Beati venerationi publicæ proposuerat. Causam Beati Juvenis provehebat summo nisu Dux Mantuanorum Ferdinandus Gonzaga, urgebant christiani Reges Principesque complures, ipse Pontifex cordi habebat; & ejusmodi facta jam fuerant de ejus sanctitate judicia, ut quamprimum videretur Sanctorum fastis adscribendus. Id certè fieri posse, post accuratam negotii cognitionem, pronunciaverat sacra Rituum Congregatio. Idem postea tres Auditores Romanæ Rotæ censuerant, decreto in hanc sententiam facto: *Dignum esse B. Aloysium, qui auctoritate Apostolica in album Sanctorum referatur*. Sed intenta tunc potissimum Societate augendo honori Parentis sui Ignatii, cui filiorum neminem anteponendum censebat; omissa tantisper fuit causa Aloysii, idque unum modo datum precibus Mantuani Tetrarchæ, ut in omnibus Gonzagæ familiæ ditionibus, itemque Romæ apud nos, ejus natalitia celebrari posthac solemni ritu, & liturgia possent. Delectavit ea res plurimum collegii Romani Patres, apud quos Aloysii recens adhuc erat memoria, & præsens corpus. Quare, ut suo quondam alumno, & convictori primitias novi cultus cum singulari aliqua amoris significatione deferrent, nequaquam eo contenti sunt, ut diem ejus anniversariam quam apparatissime celebrarent, sed illum præterea consensu unanimi patronum Grægorianæ Academiæ appellaverunt, sanxeruntque, ut recurrente quotannis ejus die festo, eodem deinceps die nostri juvenes solemnem votorum instaurationem peragerent; quæ consuetudo nunc etiam viget. Cæterum quæ tunc intermissa tantum fuit causa Aloysii, aliis atque aliis interjectis moris, dilata est ultra annos centum: donec tandem anno labentis sæculi XXVI. Benedictus XIII., communibus Ecclesiæ votis annuendum ratus, permotusque crebris & illustribus miraculis, quibus Beati Juvenis ubique sanctitas & gloria incla-

1. RES ROMANÆ. B. Aloysius Gonzaga novo cultu augetur.

2. Ejus festo solemnis votorum instauratio assignatur.

3. Ejusdem canonizatio differtur usque ad tempora Benedicti XIII.

inclarescebat, eundem solemni cærimonia Sanctis adscripsit, & patronum studiosæ juventuti dedit.

4. Res Provinciæ Venetæ. Mantuæ Beatus Aloysius insigni celebritate colitur.

Mantuæ interim Dux Ferdinandus, accepto Pontificis diplomate, quo Missam de B. Aloysio celebrari, consuetasque Sacerdotum preces in ejusdem honorem recitari permittebat, vix credibile quanta perfusus voluptate fuerit. Missis propere tabellariis Guastallam, Novellariam, Castellionem, & Bozolum, læto nuntio impertivit illos familiæ Gonzagæ Principes, Aloysii agnatos. Ipse autem Mantuæ adjecit animum, ut ejus dies anniversaria proximè reditura, quam maxima posset sanctitate cæremoniarum, & apparatus magnificentia celebraretur. Ad ornandam collegii nostri ædem multum pretiosæ vestis misit, multum cælati auri, & argenti: quo genere supellectilis, ante illam quæ post duodecim annos contigit deprædationem, tota Europa celebrabatur Regiæ Mantuanæ opulentia. Pridie ejus diei (in quam indictæ fuerant ab Episcopo feriæ), & jejunavit ipse, & idem fieri ab omnibus suæ familiæ jussit. Atque ubi certa affuit post meridiem hora, sacram deduxit cum omni aulico comitatu pompam, qua Canonici S. Barbaræ, longo incedentes ordine, ab æde sua partem de lipsanis Aloysii, argentea inclusam theca, in ædem Societatis intulerunt. Ea porro supplicatione nihil splendidius. Quacunque sacrum agmen incessit, affusa erat ad spectaculum civitas, viarum latera pendentibus velis intecta conspiciebantur. Venienti occurrerunt nostri pro foribus, amictu fulgentes lineo; cumque honore quo decuit subeuntes Canonicos excepissent, sacrum ferculum super aram regio ornatu splendentem est collocatum, atque ita factum initium religiosissimæ celebritati, quæ ad plures deinde dies extracta est. Neque id satis Duci Ferdinando visum. Concilio indicto, quod Curiarum vocant, egit apud omnes civium ordines, ut decreto publico civitatis Aloysius inter patronos Mantuanorum cooptaretur; quod consentientibus omnium animis decretum cum fuisset, decretum postea solemni ritu promulgatum jussu Principis, civitatis lætitiam mirificè cumulavit.

5. Eligitur urbis Mantuanæ patronus.

6. Mutinæ duo Patres à Quæsitoribus fidei capiuntur, & Romam transmittuntur.

At dum hæc Mantuæ gerebantur, tristi admodum, & inopino oppressi casu fuerunt Patres Mutinenses. Rector ejus collegii Philippus Mambrianus, & P. Hieronymus Bondinarus, duo clari nominis viri, & collegii lumina fere præcipua, capiuntur repente à Quæsitoribus fidei, in carcerem contruduntur, & inde mox Romam ad dicendam causam apud supremum fidei tribunal exportantur. Nihil poterat nobis accidere, neque inopinatum magis, neque probrosius. Pervasit momento rei fama ad circumpositas civitates. In omni Gallia cispadana Mambrianus, & Bondinarus in ore hominum versabantur. Erant porro hominum de illis judicia valde diversa. Multi, præsertim Mutinæ, malo res eorum loco esse affirmabant, idque in vulgus de industria spargebant. Longe aliter sentiebat, loquebaturque nobilitatis pars maxima. Viribus talibus nihil metuendum ab æquissimo tribunali pronunciabat. Dux vero Mutinensium Cæsar, ejusque hæres Alphonsus, qui longa consuetudine perspectos haberent Patres, magis dolebant fuisse in judicium vocatos, quam damnandos timerent. Mitto dicere, quæ Romam transmissa fuerint documenta adversus feminas, quarum testimonio causa fuerat instituta; plura enim essent in memoriam revocanda, quæ præstat oblivione deleri. Quod ad rem pertinet, Mambrianus dum attinetur in vinculis, seu mœrore ignominiæ, seu quavis alia causa, morbum contraxit gravem, & periculosum, cujus curandi gratia redditus Societati, exceptusque in domicilio, quod Patres Pœnitentiarii habitant prope basilicam S. Petri, ibi, causa nondum peracta, decessit. Bondinarus anno proximo, non solum crimine, sed omni etiam suspicione criminis est absolutus, attestantibus fidei Quæsitoribus, nihil in eo fuisse compertum, quod vel nuda verborum animadversione castigandum videretur. Quare, cum illum Atestini Principes vehementer reposcerent, permisit Mutius, ut Mutinam ad priora sua ministeria rediret, nec rationem habendam censuit litterarum, (quas sine nomine auctoris acceperat) atrocia quæque comminantium, si ille Mutinam reverteretur.

7. Eorum alter post breve tempus moritur.

8. Alter absolvitur, & Mutinam ad priora ministeria remittitur.

tur. Ajunt, Mutinenſium quoſdam adeo impatienter reditum Bondinari tuliſſe, ut ei inſidias ſtruxerint in itinere, graſſaturi ferro, in quem calumniis nihil valuerant. His tamen feliciter ereptus eſt; ac Bononiam cum attigiſſet, iter reliquum curru ab aula miſſo confecit uſque Mutinam, ubi ſumma gratulatione Ducis, & Alphonſi Principis fuit exceptus. Hoc præterito tempore ſodalitium nobilium in Mutinenſi collegio inſtituerat P. Philippus Nappius, Mambriano Rectori ſubrogatus. Sodalitium regendum accepit Bondinarus, ejuſque præſertim gratia nomen inter ſodales dederunt quatuor Ducis filii, primoreſque aulæ, & civitatis. Dux ipſe Cæſar, & ejus frater Rinaldus Cardinalis, licet in cenſum ſodalium tranſcribi noluerint, profitebantur tamen, minime ſe dubitaturos uſitatis cœtibus intereſſe, quoties aliquid vacui temporis inveniſſent. Sic omnis illa macula, quæ duorum Patrum innocentiam, & famam Societatis plurimum obſcuraverat, ut licuit abſterſa eſt.

9. Regendum ſuſcipit nobilitatis ſodalitium recens ibi conditum.

Per idem tempus firmatur collegium Mirandulanum, quod aliquandiu nullo ſuffultum cenſu nutaverat. Auctor collegii fuerat loci dominus Alexander Picus, addictiſſimus Societati Princeps, qui primus in ſuam gentem vetuſtiſſimo jure Mirandulæ dominantem Ducis titulos intulit: cum vero promiſſam dotem collegio repræſentare, ob neſcio quas temporum difficultates, cunctaretur, nec Socii poſſent ibi ſine certo proventu manere diutius, deſerenda omnino erat ſedes Mirandulana. Id noſtri ut cum bona Principis ita de ſe meriti gratia facerent, eidem ſupplicaverunt, ut ſiquidem præſtare promiſſa non poſſet, æqui bonique conſuleret ſe abire, futuros nihilominus beneficii memores, nec commiſſuros, ut ingratos ulla dies coargueret. At Alexander nequaquam paſſurum ſe, dixit, ſui dominii locum tali præſidio, quod in hominibus Societatis paratum videret, deſtitui: detracturum citius ſibi, quod collegio daret. Quæ humaniſſima verba factis exæquans non abſimilibus, fundos eodem anno tradidit Societati, ex quibus tantum annui cenſus rediret, quantum ſatis alendæ juſtæ Patrum familiæ eſſet. Ita factus collegii Mirandulani re ipſa fundator, debita collegiorum fundatoribus a Mutio retulit.

10. Fundatur collegium Mirandulanum.

Quo tempore hæc agebantur in provincia Veneta, Neapolitana duos deſideravit inſignes ſanctimonia viros, Antonium Liſium, & Julium Mancinellum. Liſius patria Fundanus, cum eſſet annorum viginti, maritimo itinere Romam veniebat Neapoli, ut in Societatem reciperetur, nemine parentum conſilii ſui præmonito. Reſcivit qui Fundis erat ejus pater; cumque de ipſa navi qua vehebatur fuiſſet edoctus, celocem expedivit celeriter cum armatorum lecta manu, qui profugum interciperent, retraherentque ad paternam domum, vi etiam adhibita, ſi reſiſteret. Ferebatur ſecundo vento actuaria juvenem vehens, & forte oram legebat Fundis proximam, cum in conſpectu fuit inimicus lembus. Liſius, quod erat ſuſpicatus, conjecit ſe propere in ſentinam, latuitque ſubter onera. Perquiſitores in navim recepti, poſtea quam angulos ejus omnes diligentiſſime perſcrutati fuerunt, nuſquam reperto quem quærebant juvene, & re deſperata, ab incepto deſtiterunt. Sic elapſus, Deo protegente, ex parentum inſidiis, Romam attigit præclarus juvenis, tironibuſque adſcriptus eſt. Magnam de ſe ſpem ab ipſo aditu Societatis fecit, eamque deinde per annos duos ſupra quinquaginta, non æquavit modo, ſed multis etiam partibus vicit. Principio altiores diſciplinas in collegio Neapolitano tradidit. Præfecturis poſtea adhibitus, majora provinciæ collegia, & provinciam ipſam ſapientiſſimè adminiſtravit. Florebat domi foriſque Liſius eximia quadam opinione virtutis, quam illi tenor vitæ innocens, ſanctus, & ad omnes diſciplinæ leges exactus conciliabat. A prima ætate dederat ſe in clientelam beatiſſimæ Dei Matri, eique referebat acceptum, quod vocatus ad Societatem, quod receptus, quod inter ſexcenta corporis animæque pericula ſervatus fuiſſet. Obiit in domo Profeſſorum pridie feſtum Deiparæ ab Angelo ſalutatæ, cum ſupremi morbi longos, & permoleſtos dolores incredibili pietate, & tolerantia pertuliſſet.

11. Res Provinciæ Neapolitanæ. Obitus & elogium P. Antonii Liſii.

Liſium quinto poſt menſe ſecutus eſt ex eadem domo P. Julius Mancinellus, pa-

12. Mors & elogium P. Julii Mancinelli, ejusque vitæ synopsis.

patria Maceratensis: vir non in Italia solum, sed in Europa universa, atque adeo in Asia, in Africa, inter Turcas, & Mauros illustris. Hujus historiam, viri justo volumine complexus est Jacobus Celleſius: eandem Georgius Mayr latinam fecit. Ego summam colligens rerum, quas Mancinellus pro animarum salute suscepit, gessit, ac pertulit, affirmare ausim, ex tot operariis Societatis fuisse neminem, cui tam convenienter aptare liceat quæ de se scribit Apostolus Paulus, ubi labores suos, & pericula recenset. Sane tempestatibus & ipse jactatus est sæpe, sæpe naufragium fecit: multa ab infernis spiritibus, multa ab hominibus improbis passus est; nec fere est molestiæ aut periculi genus, quod non in pluribus, difficillimisque itineribus animarum studio susceptis subierit, gracili cæteroquin corpore, & valetudine parum firma. Exacto Romæ tirocinio, & studiorum orbe confecto, divini verbi ministerio totum se adjecit, quod tanta tractabat eloquentiæ vi, ut magnos semper motus animorum in populo concitaret, nec fere discederet à concione, quin eum turba lacrymantium, & audiri pro confessione postulantium circumsisteret. Auditus est diu in urbe Roma. Sed illam orbis terrarum arcem vir modestissimus theatrum nimis splendidum & amplum putans, percurrere deinde instituit minora oppida, & ignobiles pagos, ut fæcem hominum erudiret; non alia adire solitus diversoria, nisi publica pauperum nosocomia, atque ubi hæc deessent, satis lautum hospitium putans oblatum casu stabulum, aut mapale. Quocunque accederet, latrones ad eum, fures, homicidæ, demum sceleſtissimi quique veniebant interiori instinctu pulsi, ut onera conscientiæ deponerent. Si ultro adesse non possent, aut nollent, eos conquirebat ipse in triviis, in carceribus, in triremibus, in intimis silvarum latibulis, *ut omnes Christo lucrifaceret*. Ab his rudimentis ad majora progressus, totam pæne Europam cum sacra missione peragravit. Pervasit deinde in Africam Asiamque, comparatis antea diversarum gentium linguis, quarum aliquas etiamsi studio non hausisset, cum audiendæ erant confessiones, divinitus percallebat. Cum jam Italiam, Germaniam, Hispaniam, Pannoniam, Illiricum, atque Poloniam percurrisset, accepit à Gregorio XIII. potestatem amplissimam conciliandi cum Ecclesia Romana hæreticos schismaticosque quoscunque posset. Ejusdem missu Pontificis adiit Constantinopolim, ad recreandos excolendosque in ipsa Turcarum regia Christianos miseram servitutem servientes. Ibi, præter navatam mancipiis operam, quorum custodias quasi in cœnobia totidem vertit, institutamque pro aliis Christianis perpetuam missionem, Patriarchas Constantinopolitanum & Antiochenum, alioſque tredecim Græcorum Metropolitas auctoritate adegit, ut subscriberent chirographo, quo obedientiam Romano Pontifici profitebantur, spondebantque se ituros hac una causa Romam, ut supremum Ecclesiæ caput agnoscerent, & pedum osculo venerarentur. Bizantio digressus Algerium petiit, & quamquam primo exceptus à Rege duriter, tamen virtute paulatim modestiaque demeruit illum sibi, donec aperte benevolum expertus est. Multa ex usu rei christianæ confecit Algerii, multos fidelium à captivitate & vinculis in libertatem vindicavit. Progressus deinde in Asiam, quam minorem vocant, Christianos pæne omnibus æternæ vitæ præsidiis destitutos sacrorum usu refecit. Hinc demum per Valachiam, Moldaviam, Poloniam, Germaniamque rediit in Italiam, consedítque Neapoli; ubi cum posset post tam longas peregrinationes honesto frui otio, maluit reliquum vitæ tempus saluti proximorum impendere, aut habendis concionibus, aut confessionibus excipiendis, quæ duo nec in senectute extrema unquam intermisit. Vitæ tam actuosæ conjunxit Mancinellus quietem animi vix credibilem; stabilitatem vero mentis in orando tantam, ut fere nunquam à contemplatione cœlestium evagaretur. Pudicitiam coluit prope ad miraculum: neque solum primum innocentiæ candorem sepulchro intaminatum intulit, verum etiam ex tot, tamque variis legibus, quibus disciplina Societatis continetur, nullam in omni vita sciens & volens violasse creditur. Sæpe vel casu fortuito, vel de industria indignissimè habitus, ejectus interdum à Parochis quasi fur, aut unus aliquis è sycophantis,

13. Indicantur aliqua de ejus virtutibus & miraculis.

tis, sæpissime conviciis appetitus; injurias excipiebat ut beneficia, & hominibus male de se meritis gratias agebat. In afflictando corpore modum omnem excessit. Cilicio utebatur hispido, non tamen præcincto ad latera, ut alii solent, sed totum cooperiente corpus instar interulæ. Catenam è ferro gravem, ac rubigine scabram, collo illigatam perpetuo gestabat. Quotidie se flagris atrociter concidebat: ex qua consuetudine cum obstupuissent paulatim carnes, & sensum doloris amisissent, crura deinde faciemque tundebat, pedes, brachia, femora admotis facibus ustulabat. Verum hæc, & plura de Mancinelli virtutibus fuse descripta videre erit in ejus historia, de qua dictum est supra; ubi etiam multa supra naturæ ordinem ab eo gesta memorantur, quæ nos leviter indicamus. Crebris cœlestium visis dignatus fuisse, aliquando oblatum à Matre beatissima divinum Infantem sinu excepisse dicitur. Multa & loco, & tempore remotissima, quasi præsentia, & oculis subjecta inspexit, prænunciavitque. Sæpe cum sacrum faceret, aut divina meditaretur, conspectus est in aere suspensus, & cœlesti luce perfusus. Ejus precibus multi valetudinem, multi prolem, aut prosperos negotiorum successus debuerunt. Quæ cum essent pervulgata, vivo, mortuoque ii honores sunt habiti, qui vulgo sanctis haberi solent. Obiit postridie Idus Augusti, in ipso pervigilio Virginis in cœlum assumptæ, cum numeraret vitæ annos amplius octoginta. Ejus funus tota fere civitas celebravit: nec multo post, gliscente in dies fama beneficiorum, quæ Mancinellum invocantes divinitus impetrabant, conventus nobilium ex omnibus, ut Neapolitani vocant, subselliis collectus, communi consensu decrevit, agendum nomine publico cum Romano Pontifice, ut quæstionem de ejus virtutibus & miraculis institueret, eundemque Sanctorum fastis adscriberet. Et jam Decius Cardinalis Carafa Archiepiscopus Neapolitanus testes audire cœperat: sed intervenientibus mox decretis Urbani VIII., quæ de hoc genere causarum prodierunt, negotium abruptum est.

14. Neapoli Prorex festum Beati P. Ignatii apparatissime celebrat.

Eodem anno Oxunensium Dux regni Neapolitani administrator, memoria repetens, se haud ita pridem ope B. Ignatii ex gravi morbo, ut alibi dicebamus, convaluisse, celebrandam curavit diem ejus anniversariam eo sumptu, qui grati non minus quam generosi animi luculentum indicium esset. Celebritati nihil neque ad religionem, neque ad magnificentiam defuit. Affuit ipse in æde Professorum cum conjuge, ac fere tota urbis nobilitate; utque eo die duo nostri Sacerdotes solemne quatuor votorum sacramentum ad aram B. Parentis erant nuncupaturi, id fieri se præsente & inspectante jussit. Lætitiam deinde publicam cumulavit domestica: invitatos enim in domum Professorum quotquot erant de Societate Neapoli, etiam tirones, regalibus excepit epulis, & convivium præsentia sua honestavit. Verum haud multo post vir piissimus, dum augere cultum B. Virginis studet, nonnulla Societatem molestia implicuit. Nam cum jurasset ipse privatim, multorum Hispanorum exemplo, defensurum se usque ad obitum Divinæ Matris immunitatem à labe originaria; idem nunc jusjurandum, non solum edere ipse publicè, sed etiam ab omnibus regni Magistratibus, regiique gymnasii Professoribus exigere statuit, concepta verborum certa formula, in quam jurare singuli compellerentur: celebritati autem peragendæ basilicam Societatis delegit apud Professos, & diem assignavit VI. Idus Decembres, quo die conceptus B. Virginis erat proximè rediturus. Hinc nostrorum tranquillitas perturbata. Videbatur namque ea res nonnullis gymnasii professoribus intolerabilis, quippe ejus scholæ viris, quæ in diversam de conceptione Virginis sententiam abiit. Ipse Archiepiscopus Cardinalis, Nuncius ipse Pontificius negabant, æquum videri in re tam gravi quidquam novi injussu Romani Pontificis inceptare, cum maximè Pontifex tam prope abesset Neapoli, ejusque oraculum exquiri nullo negotio posset. Nostris autem hominibus novitas illa omnis imputabatur. Vocantur itaque paulo ante præstitutam diem Antonius Marchesius provinciæ Neapolitanæ præses, & Gregorius Mastrillus domus professæ præpositus, ille à Nuncio, hic ab Archiepiscopo, & admonentur acriter, ne rem ejusmodi fieri

15. Idem in nostro templo edi juramentum jubet pro Conceptione Virginis immaculata.

16. Suspiciones motæ contra nostros, tanquam novi consilii auctores.

in

in suo templo sinant : vulgo ferri, ejus consilii auctores Proregi fuisse Patres Societatis: gravem subituros invidiam, nisi rem multis odiosam pro suis viribus prohibuerint. Patres ad hæc, se quidem nullam in eo negotio partem habuisse, ac ne conscios quidem fuisse; paratos tamen esse quæcunque jussa fuerint, obedienter facere : unum orare, ut quæ fieri velint, scripto significare ne graventur. Hoc accepto responso, nihil ultra movit Cardinalis. At Nuncius Marchesium interpellans: Quid opus est scripto? reposuit: id à me referes Proregi, adigere Magistratus doctoresque ad hujusmodi jusjurandum, inconsulto Pontifice, decere neminem, omnium vero minimè Ducem Oxunensium, quem sibi Pontifex tam multis nominibus demeruerit. Quæ totidem verbis Marchesius cum detulisset Proregi, addidit, ut siquidem mutare sententiam nollet, transferret saltem novam, ac periculosam cæremoniam in unam aliquam ex tam multis basilicis, quæ regii juris Neapoli sunt, & difficili negotio Societatem eximeret. Sed non is erat Oxunensium Dux, qui aut contradici sibi, aut sua a quoquam interverti consilia æquo animo pateretur. Mirari se vehementer, dixit, Patres Societatis Jesu in amplificando B. Virginis cultu difficiles se præbere : id enimvero novum accidere sibi, & cum magna omnium, sed præsertim Regis admiratione auditum iri in Hispania : frustra sibi novitatem objici in ea re, cujus anno superiore exemplum tot in Hispania Academiæ, & Magistratus præbuissent : quod ibi factum Pontifex non improbasset, non videre se, cur improbaturus esset Neapoli : cæterum a se neminem coactum iri jurare quod nolit; sed regiis stipendiis omnino frui non debere, qui de conceptu Deiparæ aliter sentiant, ac Rex in suis ditionibus sentiri tradique velit. Sic abrupto sermone, Marchesium dimisit.

17. Excusant se Patres apud Archiepiscopum, & Pontificis Legatum.

18. Et removere Proregem ab incepto conantur, sed frustra.

19. Quo ordine peracta sit juramenti cæremonia.

Illuxit interim dies B. Virginis conceptioni sacra. Ea die cum obfirmasset Prorex propositum exequi, quod dixi juramentum insigni cæremonia peragitur in æde nostra, sacris solemniter operante Antonio de Franchis Episcopo Andriensi. Primus omnium codici sacrificali manum imponit ipse Prorex, & præfinitam jurisjurandi formulam pronunciat. Sequuntur Canonici regium administrantes sacellum: tum regni consilia omnia, ac magistratus: postremo professores regii gymnasii, Theologis tantum exceptis, quos utpote oppositam sententiam, non tam voluntate quam instituto sectantes, visum non est ad jusjurandum compellere. Usitato gratiarum carmine a symphoniacis decantato, recitatur erudita oratio de laudibus magnæ Virginis, & concio dimittitur. Sic ante meridiem. Die in vesperam inclinante, repletur iterum populi innumera multitudine ampliſſimum templum, atque hinc sub nobili conopeo defertur per celebriora urbis loca signum Virginis immaculatæ. Præibat longum supplicantium agmen : pone sequebatur Prorex cum flore nobilitatis. Ut ventum ad Prætorium, pompa omnis constitit. Fuerat ibi in foro, quod regiæ despectant ædes, erectum altare: e regione stabant in suis ordinibus milites præsidiarii. Hi cum in genua procubuissent, repetitur altiore voce lectio ejusdem formulæ, lectionemque excipit fistularum plausus militaris, cum fausta acclamatione Virgini sine labe conceptæ. Nihil post hominum memoriam actum ferebatur Neapoli tanta, non solum pietate, sed etiam voluptate & gaudio. Triumphare illo die visa civitas universa. Nuncius Pontificius, etsi minus probasset initio rem talem inconsulto Pontifice fieri, tamen factam laudavit majorem in modum, negans fuisse in ea, quod cuipiam merito displiceret. Quod vero attinet ad Societatem, testimonium dedit ampliſſimis conceptum verbis, nostros in eo negotio extra omnem criminationem fuisse. Inventi nihilominus qui rem liberius reprehenderent, & invidiam, si qua erat, ejus facti in homines Societatis omnem rejicerent. Ut de cæteris taceam, concionator professione religiosus, quoties è loco superiore dicendum erat, carpebat apertè nostros, neque solum illius novitatis, sed pravæ etiam, damnatæque doctrinæ auctores faciebat. Placuit experiri, num mitigaretur patientia, & mansuetudine; eaque propter Præpositus domus professorum P. Mastrillus sociis in communi edixit, ne

20. Solemni pompa circumfertur simulacrum Virginis immaculatæ.

21. Religiosus concionator maledictis proscindit Societatem.

ne quis maledico concionatori par pari referret. Silentio modestiaque nostrorum cum fieret arrogantior, itum est ad ejus moderatores, ut tantam maledicendi licentiam pro potestate compescerent. Verum hi, tametsi damnarent vehementer dicacitatem sodalis sui; quod tamen rogabantur ut eam etiam coercerent, apertè negarunt fieri a se posse: hominem scilicet potentiorum patrocinio tutum, in suorum præsidum potestate non esse. Sic ille elatus amicorum favore, obloqui nobis libere impudenterque pergebat. At dum loquacitati nimis indulget, nonnulla etiam de re publica dicere ausus est, quibus Proregis administrationem carpere haud obscurè videbatur. Quæ fuerant palam dicta facile rescivit Prorex, miratusque insignem hominis temeritatem, & ira incensus, Legato Pontificis denunciavit, nisi impotentem blateronem pro eo ut meritus fuerat ipse plecteret, nequaquam se dubitaturum in eum pro jure imperii animadvertere. Qua motus denunciatione Nuncius, primo concionatorem sacri ministerii sui parum intelligentem increpuit graviter, & ad certum tempus abstinere publico jussit: deinde vero ne uspiam in toto regno Neapolitano concionaret, gravioribus pœnis propositis interdixit. Cæterum tot ejus maledictis, & contumeliis, nihil apud plerosque est imminuta Societatis existimatio, nec propterea judicium de rebus nostris prudentes mutarunt. Minime omnium mutavit matrona inter Neapolitanas ornatissima Joanna de Capua, Principis Aricini soror. Quin certior facta, collegium Capuanum olim civitatis beneficentia cœptum, nec vectigal justum, nec certum fundatorem habere, ante exitum ejusdem anni censum legavit stabilem, quo fundati collegii titulum, & prærogativas est consecuta. Sed ex provincia Neapolitana gradum faciamus in Siculam.

22. Idem à Pontificio Nuncio in ordinem redigitur.

23. Collegium Capuanum censu annuo dotatur.

Domui professorum Messanensi adduntur hoc anno sodalitia duo, alterum ex artificum pueris conflatum, quod Deiparæ Præsentatæ consecrari placuit, alterum ex scribis atque causidicis, quod sub tutela Virginis in cœlum assumptæ collocatum est. Utrumque à suis initiis florere pietate, & sodalium frequentia cœpit. Panormi nobilium sodalitas, in quam principes civitatis, & regni proceres fere omnes conscripti erant, tale præbuit charitatis exemplum, quod omnium animos admiratione defixit. Convenerat inter sodales, ut certa die epulum darent vinctis, qui plurimi in custodiis publicis servabantur. Ea die visi tot illi viri titulis opibusque conspicui, nullo cujusquam rei respectu, deferre per urbem mediam fercula, eademque postea suis manibus discumbenti vinctorum turbæ perquam humaniter ministrare. Prodierunt longo ordine è professorum domo, ad modestiam pietatemque compositi, suam singuli manu gestantes cistulam obsonii plenam. Claudebat agmen P. Franciscus Rajatus sodalitii moderator, canistrum similiter manu ferens: quodque spectaculi admirationem auxit, unus sodalium Montalti Dux, cum pedibus laboraret, interfuit nihilominus piæ aciei aperta subvectus sella, suamque & ipse cistellam cum omni mensarum instrumento detulit. Hos charitatis, & christianæ demissionis triumphos nos eo commemoramus libentius, quod infrequentiores hac ætate videmus esse, nec ignoramus, multis, qui sibi sapientes videntur, deridiculo haberi.

24. Res Provinciæ Siculæ. Duo instituuntur sodalitia Messanæ.

25. Sodalitas nobilium Panormi insigne edit exemplum charitatis.

Neque omissum hoc loco volumus pudicitiæ exemplum memorabile, quod eodem ferme tempore editum Panormi, & in omnium sermone versatum est. Puella erat humili admodum genere, ac tenui fortuna; sed ea oris elegantia, cui nihil simile reperiri in urbe tota putabatur: quodque rarum vulgo creditur, formæ tam excellenti consentiebat vitæ castitas, quam pia virguncula ut custodiret diligentius, assidua erat in templo Societatis, seque totam nostro Sacerdoti, quo utebatur conscientiæ arbitro, regendam permiserat. Puellæ insidiabatur juvenis nobilis & opulentus, eamque in flagitium trahere perdiu tentaverat frustra. Ubi demum videt, aperta vi expugnari non posse, cuniculos parat, novas struit insidias, donec aniculæ sceleste ministerio incautam in casses pertraxit. Inducta fuerat, nescio quo obtentu, in remotum secretumque con-

26. Pudicitiæ exemplum insigne Panormi editum.

clave cujusdam domus. Hic illam juvenis solam, & nihil adversi suspicantem adoritur: blanditias, preces, aurum, & quæcunque habet arma exæstuans libido expromit. Nihil castissimam virginem permoveri sentiens, postremo vim parat, vocatque subsidio juvenem sceleris conscium, quem hærere ad januam cubiculi jusserat. Eo loci misera fugam circumspicere. Cum nec elabi ulla via, nec eluctari juvenum robustissimorum manus posset, consilium capit sane audax, & quod merito reprehenderem, nisi præcipuo instinctu Numinis fuisse injectum exitus docuisset. Fingit se victam, aut certe deditioni proximam; non nihil tamen spatii ad respirandum flagitat: quo impetrato, exiliens repente, & Jesum ac Mariam invocans, agit se præcipitem per fenestram. Huic subjectus cum esset ex parte domus interiori magnæ altitudinis puteus, in eum decidit. Percussæ intus aquæ cum magno strepitu concrepuerunt. Juvenes attoniti, ac metu consternati, mortuam sepultamque crediderunt, ac propere diffugerunt. At vetula, quæ lœnocinii pretium opperiebatur in cavædio, admonita quid acciderit, clamores ingentes tollit. Accurritur ex tota vicinia ad puteum, vocatur puella, funes, uncique demittuntur. Educta est, mirum dictu! non modo illæsa prorsus & incolumis, verum etiam imperturbata, ac læto vultu renidens. Gratulantibus vero cunctis quod salva esset, multumque perrogantibus, unde id ita præter naturæ ordinem contigisset, narrat, invocatam adfuisse sibi in ipso lapsu Deiparam humanissima specie: ejus manu elatam se fuisse ex imo, & in summa aquarum superficie sustentatam fuisse, ne mergeretur. Vera loqui virginem persuadebat, cum natura ipsa eventus, tum etiam narrantis pietas explorata. Hinc virgini tam probatæ virtutis optimæ matrimonii conditiones offerebantur: sed illa omnes ex æquo respuens, servatum miraculo pudorem Deo inter sacras virgines perpetuo devovere maluit.

27. Præsens Deiparæ auxilium in extremo vitæ periculo.

28. Mors, & elogium Bartholomæi Valditari tironis.

Nobis interim adolescentem pietate spectabilem, & in Messanensi tirocinio ad summa quæque connitentem mors festinata præripuit. Fuit is Bartholomæus Valditarus, oriundus ab urbe Genua, sed Messanæ natus honestissimo genere. Humaniores litteras, altioresque disciplinas didicerat in collegio nostro Mamertino, pari ingenii, & innocentiæ laude. Societatem cum peteret, ob valetudinem parum firmam repellebatur à Provinciali Præposito: sed institit orare tandiu, atque obsecrare, donec receptus est. Agebat tunc annum ætatis duodevigesimum; eoque nondum expleto, morbum ex nimia mentis contentione contrahens, copiosum ejectavit ore sanguinem, ac demum lenta duorum mensium tabe consumptus occubuit. Toto hoc spatio temporis, dici vix potest quæ dederit documenta virtutis, quæque præsertim cœlestium rerum desideria præ se tulerit. Pertæsus omnium quæ vita finiuntur, cœlum cogitabat unicè, auditus aliquando suavissimè canere, propterea quod supremam abesse horam propius existimaret. Idibus Martiis, cum appropinquaret dies Annunciatæ Virgini sacer, eo die se moriturum prædixit. Illuxit optatus dies: Valditarus autem nonnihil a morbo recreatus, adeo non videbatur eo die moriturus, ut potius victurum adhuc multum temporis augurarentur medici. Quare illum invisens tironum Magister, valde gratulari se dixit, quod in sua prænuncianda morte falsus vates fuisset: cui ille subridens: *Atqui nondum hic dies planè exiit.* Nec vero exiit prius, quam vaticinium esset impletum. Eodem quippe die in vesperam inclinante, cum videretur subito quodam & dulci somno correptus, placide admodum expiravit. Sex tantum menses apud nos vixit Valditarus; sed nemo fuit hoc tempore, neque æqualium, neque majorum, qui non illum paucorum dierum tironem admiraretur. Ejus virtutes ipsi sibi ad exemplum proponebant veterani, atque æmulari studebant. Erat jam divinis rebus mirifice exercitatus: animi vero cupiditates ita subegerat in paterna domo, ut vix esset quod emendari religiosa institutione posset.

29. Res Germaniæ superioris. Obitus & elogium P. Jacobi Rhem.

Multo longiorem habuit vitæ cursum, proindeque illustrius multo post se nomen reliquit P. Jacobus Rhem in superiore Germania. Brigantiæ natus erat inter Helvetios, ad lacum Acronianum. Studiis humanioribus Dilingæ absolutis,

anno

anno ætatis ſuæ vigeſimo Romam venit ad S. Franciſcum Borgiam, à quo in Societatem fuit cooptatus. Præcipua viri dos, & induſtria eluxit in excolendis juvenum ſeminariis, quæ per annos quadraginta novem adminiſtravit conſtantiſſima ſollicitudine, patientia, charitate, cæteriſque id genus virtutibus, quas apta juventutis educatio requirit. Quantus ſit in adoleſcentum indole regenda labor, quanta in temperandis eorum cupiditatibus, moribuſque fingendis difficultas, experti duntaxat norunt. Hujus laboris nunquam vacationem P. Rhemus poſtulavit, nunquam difficultatem ac tædia queſtus eſt, quippe gnarus, in eo miniſterio ſua moderatores opera libenter uti. Duas præ cæteris res in puerorum animis altius defigere ſtudebat, odium inexpiabile peccati letalis, & amorem erga Virginem Deiparam, qualis eſſe filiorum erga matrem ſolet. In contubernio juvenum Ingolſtadienſi, quod annos ipſos triginta duos moderatus eſt, ſodalitatem inſtituit, quam Paulus V. Pontifex Maximus plurima delictorum expiatione locupletavit. Sodalibus hanc veluti teſſeram & inſigne eſſe voluit, ut ubicunque daretur locus, de divinis rebus colloquia agitarent. Præibat ipſe exemplo, nullum ferere ſermonem, niſi de Deo, ac B. Virgine ſolitus. Inceſſit eum cupido aliquando cognoſcendi, quodnam elogium ex omnibus, quis præ cæteris titulus Matri ſanctiſſimæ arrideret? Sabbato ſequenti, cum Lauretanæ Litaniæ pro more à ſymphoniacis canerentur in ſodalitio, Deiparam vidit cœleſti luce radiantem, ad eas voces *Mater admirabilis*, ore ſereno velut annuere: quo ſpectaculo commotus, & præ lætitia geſtiens, prodiit in medium, & magna voce *Mater admirabilis* ter exclamavit. Inde mos fluxit, ut in eodem ſodalitio, quoties Lauretanæ Litaniæ recitantur, ter idem verſiculus decantetur. Tot inter irritamenta patientiæ, quot in magna puerorum multitudine obverſari quotidie ſolent, Rhemus vix iraſci interdum, nunquam gravius perturbari viſus. Ipſo habitu oris & corporis quamdam præferebat ſanctimoniæ ſpeciem, qua obtinebat, ut etiam ferocioribus adoleſcentibus veneratione eſſet. Oculis uti non videbatur, niſi ad pias lacrymas, quas ſtillabat aſſiduè: cæterum domitos, & conſtrictos tenebat tam acri cuſtodia, vix ut quemquam externorum de facie noſſet. Quemadmodum oculos, ita reliquos frænabat ſenſus. Ciliciis, flagellis, invicta rerum moleſtarum tolerantia, corpus in ſervitutem redigebat. Cibi potuſque parciſſimus, eſuriem tolerabat fere perpetuam: in quo genere temperantiæ illuſtre documentum ab ipſo aditu Societatis dedit. Cum triduum jam egiſſet primæ, ut loquimur, probationis, interrogatus a Rectore, ecquid illi ſaperent eſcæ noſtrates? modeſte reſpondit, nondum guſtaſſe: quo reſponſo attonitus Rector, ulterius percunctando cognovit, oblivione miniſtri nihil toto eo triduo adoleſcenti datum fuiſſe; ipſum vero tam longam inediam ſilentio toleraſſe. Plurima cognovit ac prædixit, quæ poſt evenere; nec ſemel morbos, & præſtigias dæmonum propulſavit. Demum annos duos & ſeptuaginta natus, obiit Ingolſtadii IV. Idus Octobris, & primam, ut creditur, innocentiam, cum pervulgata & publica non uſitatæ virtutis opinione, tumulo intulit.

30. Qui titulus ſupra cæteros arrideat B. Virgini.

31. Memorabile exemplum temperantiæ.

Cæterum in Germania ſuperiore vix fuit hoc anno locus, ubi homines Societatis prædas de ſectis hæreticorum non egerint. Neoburgi amplius quadringenti ad Eccleſiam rediere, in quibus nobiles viri plures, ac tota Papenheimiorum familia. Monhemium, parvam urbem, ſed amplæ præfecturæ caput, miſſi fuerant Ingolſtadio Patres duo. Eorum labore & induſtria, intra paucos menſes, hæreticorum ter mille ſexcenti catholicis partibus ſe aggregarunt. Ante Patrum adventum vix cenſebantur in ea urbe Catholici octoginta. Paulo duriores initio ſe præbuerunt Lavingenſes. Principis edicto de mutando cultu cum reſiſterent contumacius, militari præſidio paululum comprimendi fuerunt: ſed mox capti, non tam eloquentia, quam charitate modeſtiaque noſtri concionatoris, eidem ſe dociles præbuerunt. Conſtantienſium Sociorum labor excurrit in pagos quatuordecim, & urbes duodecim. Ubique contra vitia, ſuperſtitiones, errores, varie feliciterque certarunt. Similia de aliis provinciæ collegiis in-

32. Res feliciter geſtæ in variis provinciæ partibus.

invenio, quæ singillatim referre longum esset. Neque tantum voce pugnatum est contra hæreticos, sed etiam scripto, nec scio an non, saltem ad fructus perennitatem, utilius. Ingolstadii P. Jacobus Gretserus *Syntagma* edidit *de sacrosanctis Reliquiis S. R. Imperii*. P. Joannes Mocquetius *Methodum Gontheriana defensam*, sive rationem ex solo Dei verbo cum hæreticis disputandi, vulgavit. Studio & opera P. Georgii Mayr, impressus Augustæ est græcè & latinè *Catechismus Ven. Petri Canisii*, cujus deinde exempla, non modo per Germaniam sparsa, verum etiam Constantinopolim usque transmissa, magno usui fuerunt Patribus Gallis, qui nuper in illa urbe scholas græcis adolescentibus aperuerant. His catholicæ religionis progressibus delectabantur summopere omnes boni; sed nemo fortasse magis Wolfango Wilhelmo Comite Palatino Rheni, Duce Neoburgico, cujus Principis pietatem eximiam, & parem in nostrum ordinem benevolentiam nullis satis litteris prædicare possumus. Dederat jam Societati collegium stabile, ut supra demonstratum est, Neoburgi in urbe sua primaria. Nunc sacram quoque ædem daturus, templum augustæ molis, à Ludovico parente suo Lutheranorum usui inchoatum, magno sumptu perfecit, adjunxitque collegio: nec multo post celebritate quam potuit maxima dedicandum curavit. Peracta est dedicatio XII. Cal. Novembris ab Episcopo Augustano, præsentibus Ratisbonensi, & Eystadiensi, Ducibusque Bavariæ, & minorum Præsulum magno numero: namque eos omnes, ad augendam cæremoniæ pompam, Neoburgicus invitaverat. De ipso porro templo tradunt, fuisse olim in ejus prima molitione prædictum, fore aliquando ut ad Societatem transiret: de qua re ita reperiebam. Ludovicus Dux Neoburgensium secta Lutheranus, cum forte cœptum inspiceret ædificium, viderat matronam nobilem, & orthodoxam opus, uti fit, curiosius observantem. Quæsivit ex ea per jocum, satis ne aptam putaret ministeriis Jesuitarum basilicam? Cui mulier, quocunque demum spiritu acta: *Spero equidem, prius quam moriar, visum iri Jesuitas in hoc templo sacra facientes*. Quod tunc cum risu exceptum à Principe, ejus deinde filius in oraculum vertit. Atque hæc ibi.

33. Libri utiles hoc anno editi in hac provincia.

34. Neoburgi templum Societati attribuitur, & dedicatur.

35. In quo impletur piæ feminæ vetus vaticinium.

36. Res Bohemiæ. Indicantur Bohemicæ rebellionis initia.

In Bohemia, cum esset hoc tempore res omnis tum sacra, tum civilis armis hæreticorum fœde turbata, magis referre possumus quid nostri passi fuerint, quam quid gesserint. Ut à suis initiis narrationem repetamus, annis ante Lutherum fere centum pervaserant in Bohemiam Hussitæ, *Calixtini* vulgo appellati à mystico calice, quem in sacrorum perceptione toti promiscue populo libandum putabant. Sequenti sæculo, quo nulla fuit ætas hæresum feracior, Lutherani quoque, & Calviniani, hisque nequiores Picarditæ, in illud penetraverant regnum; initaque cum Hussitis, & inter se invicem erroris societate, *Utraquistæ* dici maluerant, propterea quod utramque mysteriorum speciem laicis impertiendam contenderent. Utraquistarum porro factio, & numero, & opibus brevi excessit in tantum, præsertim Pragæ, ut longe plus possent, quam Orthodoxi. Novissime eorum vires & audaciam, non voluntate, sed necessitate auxerat Rudolphus II. Cæsar, Bohemiæ Rex. Cum enim intra Pragensem regiam à fratre suo Mathia obsideretur, egeretque ad tuitionem sui viribus civitatis, quædam illis indulserat parum æqua, & religioni catholicæ injuriosa, quæ nunc materiam civilis incendii præbuerunt. Erat inter alia capita Rudolphini diplomatis, licitum fore Utraquistis ecclesias sibi construere ubicunque vellent. Id illi, mali utique verborum interpretes, sic accipiebant, quasi factum sibi fuisset jus fana ejusmodi ædificandi etiam in alieno solo. Et reipsa, seu crederent id sibi juris datum, seu, quod verius puto, occasionem rebellandi quærerent, templum ædificare ausi fuerant in solo monasterii Brunovensis, invitis licet, & reclamantibus Monachis. Jussi à Mathia, qui post Rudolphum regnabat, opus intermittere, & ad designatos Judices in jus ire, neutrum fecerant: quin educto ad culmen ædificio, suos in eo conventus cum regiæ majestatis contemptu celebrare palam cœperant. Cæsar, ne impunitas audaciam aleret, armata manu occupari fanum jubet, auferri claves, duces popula-

pularis contumaciæ vinctos in arce Pragenſi cuſtodiri. Id ſatis viſum Utraquiſtis, ut Regi bellum nefarium indicerent, & ſceleri, quod jamdiu coquebant, nomen juſtæ defenſionis obtenderent.

37. Primi rebellium impetus contra tres eximios Catholicos.

Neque hæc atrocius deliberata, quam geſta ſunt. Ad x. Cal. Junii principes conjurationis cum ala equitum armatorum irrumpunt in arcem, regiam opprimunt, in aulam regii conſilii aſcendunt. Conſederant ibi primarii Magiſtratus, ut de re communi, & nominatim de extinguendo belli erumpentis incendio deliberarent, erantque eo in conſeſſu facile principes Gulielmus Slavata Comes Chlumenſis, regii ærarii præſes, & Jaroslaus Borzita Comes Martinitzius, Cæſari a ſanctioribus conſiliis, regnique Mareſcallus: duo Catholici inſignes, & Bohemicæ nobilitatis lumina fere præcipua. Aderat à ſecretis Philippus Platter, cognomento notiore Fabricius appellatus. Ut eo pervaſit perduellium globus, cæteros quidem, quibus parci placuerat, abducunt in vicinum conclave: at tres, quos dixi, præſtantiſſimos viros, velut hoſtes patriæ, & evangelicæ libertatis everſores, comprehendunt, conviciis onerant, & Martinitzium primo, deinde Slavatam, poſtremo Fabricium è feneſtra dejiciunt in præaltam foſſam muro circumjectam. Erat Martinitzius B. Virginis eximius cultor. Hanc ille, dum rueret, pia prece inclamavit, nec irrita: quamvis enim eſſet prægravi & obeſo corpore, quamvis altitudo feneſtræ pateret in præceps ulnas Pragenſes viginti octo; in foſſæ tamen crepidine, ut in arena molli, conſedit incolumis, tanquam ſi quiſpiam manum cadenti ſuppoſuiſſet. Deturbatus è feneſtra Slavata, caput impegit vaſto molari, ab eoque rejectus eſt in imam uſque foſſam. Vidit extremos edentem gemitus Martinitzius, atque è ſummo foſſæ labro devolvit ſe paulatim in infimam ejus partem: ad amicum adrepſit, abſterſit ſudario ſanguinem, cujus copia præfocabatur, efficaci tandem balſamo, quod in pixide paratum habebat, nares ejus ac tempora perungens, deficientem animum revocavit. Inſtabant interim è feneſtris, atque ab oppoſito vallo conjurati: hortabantur ſe vocibus inconditis ad mactandos evangelicæ libertatis hoſtes, corruptoreſque: plumbeam in illos grandinem undique ferreis tubulis excutiebant. Neuter tamen (quod ipſi deinde hæretici miraculo adſcripſerunt), neuter, inquam, tot inter mortes ullo ictu eſt violatus; datumque interea ſpatium famulis utriuſque, & amicis ſubeundi per occultum iter in foſſam, & ambos tutas in latebras exportandi. Fabricius illis junior, & robuſtior, leviore defunctus eſt ruina. Præceps e feneſtra datus, erexit extemplo ſeſe, & ad Moldavam flumen evadens, reperta commodum navicula, diffugit inobſervatus, ac Viennam poſtea ſalvus attigit.

38. Qui ex prælta feneſtra dejecti, mira Dei ope, ſervantur.

39. Simulant conjurati nihil ſibi eſſe contra Catholicos.

Primus hic luctuoſæ tragœdiæ actus fuit. Secuta eſt vexatio Catholicorum, cædes aliquorum, aliorum ejectio, & proſcriptio, ac præſertim Societatis, in quam ſævior procellæ vis incubuit. Tamen prima illa die nihil contra quemquam conſultum gravius. Quin dux ſceleratæ factionis, cum cives ad arma conſternarentur, urbem obequitans, continuit populum, fide data, nihil motum iri contra Catholicos: non religionis cauſa tres nefarios viros ſupplicio fuiſſe affectos, ſed ob violata regni privilegia: omnia Catholicis ut ante manſura. Hæc in vulgus emiſſa, utcunque metum demerent aliis, noſtris nihil fiduciæ dabant. Non enim ignorabant Patres, quanto hæreticis odio eſſent; ſe vero primos ad ictum fuiſſe deſignatos dubitare non poterant, cum præſertim aliqui conjuratorum gloriarentur palam, tres Jeſuitas in illis regiis miniſtris fuiſſe dejectos. Non vanam fuiſſe noſtrorum formidinem, nullamque nobiſcum pacem hæreticos habere voluiſſe, patuit haud multo poſt. Degebat Societas in quinque intra Bohemiæ fines collegiis, Pragenſi, Crumlovienſi, Commotovienſi, Novodomenſi, & Glacenſi. Poſt decem dies omnibus in perpetuum jubetur excedere, die decima præfinita, intra quam abiret. Exilii cauſæ jactabantur iſtæ: Quod pacem publicam Societas perturbaret: quod omnia regna jugo Romanæ ſedis ſubjicere niteretur, & omnes qui morem illi non gererent, hæreticos proclamaret: quod aleret inter proceres diſſidia: quod ſemina ſeditionum ſereret: quod

40. Sed mox Societatem excedere Bohemia jubent.

quod populos in cædem regum armaret. Denique crimina omnia Societati passim ab hæreticis objici solita, in ferali decreto congesta erant. Decreti titulus præferebat nomen *Trium unitorum statuum regni Bohemiæ, corpus & sanguinem Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi sub utraque sumentium, & confessionem Bohemicam profitentium*. Clausula hæc toti decreto subjiciebatur: *Ut Societas post hanc proscriptionem, nec ad Romani Pontificis, nec ad cujusvis alterius intercessionem, nec ullo alio quem vel ars, vel fraus humana excogitare possit modo, unquam in futura, æternaque tempora, rursus in regnum introducatur*. Quæ quasi nondum satis ad exilii nostri perennitatem essent, illud addebatur præterea: *ut si technis, ulliisque machinationibus Jesuitæ futuris temporibus effecissent, ut vel in consilio ordinum, vel extra illud, ageretur de ipsis iterum recipiendis, quisquis sententiam pro illis dixisset, reus fieret pœnæ in perturbatores reipublicæ constitutæ*. Sic illi cum insigni Regis injuria, cujus potestatem ex toto sibi arrogantes, audebant immutare quæ a pluribus Bohemiæ regibus fuerant circa nos constituta, & in generalibus regni comitiis approbata, refragante nemine. Mitto dicere, quam temere sibi jus & imperium in futura tempora, atque adeo in ipsam æternitatem vindicarent: quam quidem æternitatem oppido brevem fuisse, videbimus intra annos duos. Neque vero singula edicti capita vacat refellere, id quod à P. Adamo Tannero, aliisque scriptoribus illo ipso tempore factum est: historiam quippe, non apologiam scribimus.

41. Ferales clausulæ decreti contra Societatem promulgati.

42. Confictas fuisse exilii causas, colligitur ex ipso decreto.

Ut tamen luce clarius ostendam, alias fuisse exilii causas, quam quæ in decreto afferebantur, illud duntaxat quæro: num credibile sit, viros tales, in ipso æstu seditionis, solo exilio fuisse animadversuros in nos, si vera esse credidissent quæcunque nobis appingebant flagitia? Qui in clarissimos suæ gentis Principes tam atrociter sævierunt, eosne putandum est voluisse nobiscum humaniter, & clementer agere? Quas cruces, quæ non supplicia nostris hominibus decrevissent, si vere eos putassent auctores fuisse, ut ajebant, omnium periculorum, vicissitudinum, & malorum, quibus conflictatum usque in illum diem fuerat Bohemiæ regnum? Dum ergo vivos dimittunt, hoc ipso satis se scire ostendunt, mera esse commenta tot illa crimina, de quibus nos accusabant. Sed fucum Catholicis facere necesse erat, ne putarent suæ religionis odio pelli Societatem. Pellendæ non aliam habebant reipsa causam, nisi quod viderent, ejus opera ultra quam ipsi vellent augeri numerum Catholicorum. Tamen dissimulandum id caute fuit, atque ea improbitati imponenda species, ut suis tantum sceleribus & malefactis pulsa Societas videretur. Hac mente fraudis præclari artifices, non modo nullam molestiam cæteris Catholicis Sacerdotibus intulerunt, verum etiam illis humaniores hoc tempore quam antea soliti essent se præbuerunt, & religiosis familiis mendicato victitantibus largiorem solito stipem subministrandam curaverunt. Eodem consilio dederunt operam ut populo persuaderent, nunquam nostros pro legitimis regni incolis fuisse habitos, idque in *Magna apologia* post annum edita, non minus impudenter, quam falso affirmare non dubitarunt. Hoc demum animo, cum viderent exploratam plerisque esse innocentiam Patrum, tot congerere simul crimina, tot irrogati exilii rationes reddere conati sunt. Ubi ergo, non jure ullo bono, sed furore tantum & vi agebatur, nullusque justæ defensioni locus relinquebatur, cedendum tempori fuit. Abierunt, ut jussi fuerant, Patres Junio ineunte, nihilque secum præter indumenta, & precum divinarum codicem extulerunt. Numerus exulum, quantum colligere potui, fuerunt centum quadraginta, perque Austriam partim, partim per Poloniam, & superiorem Germaniam dispersi sunt. Nonnullos etiam fraterne, ut par erat, exceperunt provinciæ Italicæ, & rerum omnium egentes sublevarunt. Pervasit paulo post dirus turbo ex Bohemia in Moraviam, Hungariamque; sed quid ibi Societas passa sit, narrabitur anno proximo. Interim pervagata circumquaque Bohemici tumultus fama movit Batavos, ut ejectam Societatem Utraquistis, tanquam præclarum facinus, gratularentur communibus litteris, in quibus hæc verba legebantur. „ Sapienter, atque ordine à vobis factum

43. Perduellium artes ne viderentur contra Catholicos incitati.

44. Discedunt regno nostri, & in alias provincias dispergunt.

45. Batavorum gratulationes ob ejectam Societatem.

ctum cenſemus, quod hanc peſtem extra regni veſtri terminos expuliſtis. Nulla enim ſpes eſt, veræ ac reformatæ religioni ullam fore tranquillitatem, ubi Jeſuitis, hoc eſt juratiſſimis omnis pietatis hoſtibus, vel tantillum loci relinquatur. Porro igitur proſpiciendum vobis arbitramur, ne monſtris iſtis portentiſque apud vos unquam reditum, aut gratia, aut minis, aut precibus ullis moti concedatis. „

Dum ſic de nobis Batavi ſentiebant, & ad amicos perſcribebant ſuos, habebant ipſi apud ſe operarios Societatis viginti, qui per omnes Ordinum fœderatorum provincias diſperſi id conabantur unicè, ut mortalium quam plurimos ab errore ad veritatem adducerent. Nunquam ibi melius quam hoc tempore nobis, & catholicæ rei fuerat, ex quo ſuperſtitio Calvini illis terris inſederat. Tranquillitatem aliquam Catholicis pepererat Calvinianorum diſcordia. Quod enim fatale eſt omnibus ſectis, ut ſeſe impediant invicem, & ſæpe in fruſta concidant, id Batavi nunc ut cum maximè experiebantur. Gomariſtæ hinc, inde Arminiani totum Calvinianorum corpus ita diviſerant, ut eſſent ſibi invicem multo infeſtiores, quam Catholicis. Dum autem inter ſe pluſquam hoſtiliter dimicant, nec ſtylo ſolum, ſed etiam ferro depugnant; quies ab utriſque fuit catholico gregi, qui per iſtas breves inducias majore ſtudio pietatem coluit, ſuoſque cœtus celebravit ubique tutius, & crebrius. Simul noſtri, occaſionem rei bene gerendæ nacti, liberius huc illuc ad omnes confirmandos diſcurrerunt. Fuere ex ipſis heterodoxis, quibus tanta ſuorum diſſenſio ſuſpicionem injiceret, cum præſertim viderent, ſumma conſenſione Catholicos in unam eandemque credendi regulam convenire; atque inde moti ſunt aliqui, ut magiſtros & interpolatores mendacii deſererent. Acceſſere divinæ ſeveritatis exempla quædam terrifica adverſus impios rerum ſacrarum contemptores. Leovardiæ duo Iconoclaſtæ, ut ſacris imaginibus contumeliam facerent, ſignum S. Chriſtophori male multandum ſuſceperant certatim, eique alter oculos per ludibrium eruerat, alter crura ſuffregerat. Uterque non multo poſt dignam ſcelere pœnam tulit: hic enim, ut vitam ſervaret, pati debuit crura ſibi a chirurgo præcidi: ille oculorum lumen amiſit. Ibidem pictor catholicus, cum tabulam elaboraſſet inverecundam, & pudori noxiam, offuſa repente oculis caligine, nihil videbat. Senſit miſer pœnam hanc eſſe male collocati laboris. Conſcidit obſcænam tabulam, admiſſi veniam rogavit, Deo ſanctè promittens, nunquam ſe deinceps tale quid incepturum. Vix precem peregerat, & oculorum uſum recepit. Rem, uti à me narratur, teſtatam reliquit noſter Sacerdos, quo ille à confeſſionibus utebatur.

Interim in Belgio Catholico noſtri cum intelligerent, quantum interſit pueros doctrinæ chriſtianæ elementis apte erudiri, rem iſtam adeo ſalutarem novis promovebant artibus, & inſtitutis. Cæteris ducem ſe præbuit Antuerpiæ P. Gulielmus de Pretere. Viderat vir egregius, magnum eſſe in urbe frequentiſſima numerum puerorum, qui, nulla adhibita a parentibus diſciplina, otiabantur paſſim in foris, & compitis, præſertim per feriatos dies, quos vel meris nugis, vel etiam rixis, & lapidationibus tranſigebant. Miſeratus eorum vicem Gulielmus dedit operam, ut iiſdem ad meliorem vivendi formam inſtituendis certæ aperirentur ſcholæ, in quibus per dies feſtos prima litterarum elementa condiſcerent ſub magiſtris publico ære conductis. Haud ſecus ac ille ſuadebat, ſcholæ inſtitutæ fuerunt, ac magno puerorum numero frequentari cœperunt. Aderant ſeparatis locis lectæ virgines, quæ puellas ejuſdem generis piis decurrendis precibus exercebant. Superveniebant ex noſtris aliqui, & catecheſim ad captum omnium explicabant. Hoc inſtituto dici vix poteſt, quantum brevi ſpatio profectum ſit. Primo anno excrevit diſcentium numerus ad tria millia; viditque Antuerpia cum incredibili bonorum omnium gaudio, non modo purgatas puerorum gregibus & petulantiis vias, verum etiam pietati deditos, & morigeros, qui nuper procacibus jocis moleſtiam civitati afferebant. Gaudebat conſiliorum ſuorum læto ſucceſſu P. de Pretere: ſed probe intelligens, nul-

46. Res Flando-belgicæ. In Hollandia ob hæreticorum diſſidia reſpirant Catholici.

47. Exemplum divinæ ſeveritatis contra ſacrarum imaginum contemptores.

48. Pictor ob elaboratam tabulam minus pudicam divinitus plectitur.

49. Inſtituuntur Antuerpiæ ſcholæ pro pueris pauperioribus.

50. Tuendis perpetuo scholis erigitur civium sodalitas.

nullam esse rem quantumvis optimè institutam, quæ non senescat sensim, dilabaturque; ad hujus perennitatem sodalitium erexit, cujus præcipua esset cura tueri quas dixi scholas, ac sedulo invigilare, ne quid unquam detrimenti caperent. Sodalitio, quod sub patrocinio B. Caroli Borromei constitui placuit, nomen dederunt viri amplius centum, partim ex nobilium ordine, partim ex honestioribus civitatis, quidam etiam Sacerdotio insignes. Ea in primis rogata lex est, ut singulis feriatis diebus deni sodales urbem percurrerent, puerosque infimi generis, intra septimum & decimum septimum ætatis annum, ad scholas compellerent: quod ut legitime facere, atque efficaciter possent, suam auctoritatem Antistes, & civiles Magistratus contulerunt. Curam istam gerebat una sodalium decuria per menses duos, quibus evolutis, succedebat in eandem procurationem altera, ac deinde altera, donec ad omnes in orbem rediisset idem labor. Neque vero intra Antuerpiam constitit salubris inventi fructus; sed manante paulatim ad alias Belgii urbes exemplo, Aldenardæ quoque, Gandavi, Brugis, Silvæ-ducis, alibique idem institutum, quantum licuit, in mores inductum est.

51. Idem institutum ad alias Belgii urbes traducitur.

52. Ipris quædam monialis recusat clausuræ legem admittere.

Quæ dum ibi geruntur, Ipris noster Sacerdos Cœnobio sacrarum virginum persuadebat, ut imponerent sibi ultro communem aliis Parthenonibus, & sacram legem, nunquam amplius efferendi extra septa monasterii pedem. Consentientibus cæteris tantum resistebat una, nullisque adduci precibus, neque suasionibus poterat, ut novæ legis jugum acciperet. Citius deserere locum constituerat, & jam assensum Apostolicæ sedis impetraverat. Cum esset propediem abitura, illud ægrè persuaderi sibi est passa, ut prius nostro Sacerdoti se traderet sacris B. Ignatii commentationibus exercendam; quod tamen declaravit se invitissimam facere, ne sorores contristaret scilicet, deliberatum ac fixum habens, quæcunque sibi occinerentur à Jesuita, propositum non mutare. Verum in pio secessu mutavit usque adeo, ut paucos post dies alia prope mulier videretur. Legem antea invisam, & intolerabilem laudare jam ut necessariam, aut certe utilem, neque difficilem. Ei denique se per quam libenter subjicere. Mutati tam repente consilii causam referebat in P. Joannem Ogilbæum, quem hæretici in Scotia religionis causa necaverant anno vertentis sæculi decimo quinto. Cum enim ejus legisset historiam, eumque colere privatim, & invocare ut verum Christi martyrem instituisset, eundem nunc affirmabat sibi invocanti perspicuum adstitisse, ac plane præcepisse, ne sororum carissimarum, quibus tandiu consueverat, societatem dimitteret. Narranti fides est habita, ut quam vera loqui persuadebat ipsa facilitas, qua vinculum perpetuæ inclusionis antea formidatum admittebat.

53. Viso P. Ogilbæo pridem mortuo sententiam mutat.

54. Res Gallobelgicæ. Frater ad Sacerdotium aspirans dimittitur è Societate.

Simile, ac prope geminum est, quod eodem anno accidisse tradunt uni ex Fratribus rei domesticæ adjutoribus in Gallobelgica. Vir cætera non malus, deceptus vana pietatis specie, aspirare cœperat ad Sacerdotium, quod vehementer & enixè postulans, non alia moveri se affirmabat causa, quam ut posset quotidie sacræ Hostiæ particeps fieri. Adeo sua misero illudebat ambitio. Sæpe illum moderatores admonuerant, ut sua sorte contentus viveret, curaretque magis iis florere virtutibus, quæ propriæ sunt infimi quem elegerat ordinis: in suo gradu, si vellet, posse ad excellentem sanctitatem conniti: multos inveniri laicos Sacerdotibus sanctiores, Deoque gratiores. Sed frustra omnia. Ut difficile est ei errorem eximere, qui decipitur specie recti, nihil his homo vanus tangebatur, nec a priore proposito discedebat. Persistentem itaque in insania Mutius Generalis, quando reliqua nihil proderant, ejici jussit e Societate. Vocatur Insulas, ut ibi litteras missionis accipiat, ac vestem Societatis deponat. At ea nocte, quæ discessum ejus proximè præcedebat, ex improviso jacenti, nec scio utrum dormienti, an adhuc vigili, astat luce clara visendus B. P. Ignatius: truci & irato eum vultu contuetur, malum minatur manu; nulloque facto verbo dilabitur. Viso tremefactus respexit sese miser, & amentiam damnavit suam. Mane summo Rectorem adit, narrat quæ acciderint, ejusque pedibus advolutus, multis cum lacrymis orat atque obsecrat, ne se sa-

54. Idem cœlesti viso resipiscit, & retinetur.

sacramento Societatis exauctoratum dimittat: de Sacerdotio nihil amplius acturum pollicetur. Attestanti de nocturno ostento, nescio equidem an crediderint moderatores. Hominem certe in reliquis probum, atque laudabilem, tot ejus precibus ac promissis exorati, retinuerunt.

56. Franciscus Montmorancyus in Societatem se recipit.

Longe aberat ab illius Fratris levitate vir toto Belgio clarissimus, Franciscus Montmorancyus, qui ad nos eodem anno transgressus est. Non est facile explicatu, qua omnium admiratione audita sit talis viri ad Societatem nec opinata transitio. Agebat jam ætatis annum circiter quadragesimum: florebat nobilitate, opibus, honoribus, fama: fuerat Casletensis Præpositus: erat Leodiensis Decanus (quæ dignitas Antistiti proxima), & ad supremos sacerdotii gradus communibus votis destinabatur. Hæc tamen omnia vir cœlestium desiderio succensus in postremis habens; venit ex improviso ad Tornacense tirocinium cum Episcopo ejusdem urbis, quicum erat illi arcta propinquitas, & domesticorum ingenti numero. Ibi coram Rectore, explicata ratione consilii sui, primo Leodiensem decanatum solemni formula abdicavit: tum famulis supremum vale dicens, omnes rei novitate confusos, & lacrymis oppletos dimisit: postremo tunicam Societatis lætus induit. Post aliquot menses incidit in adversam valetudinem, exigua, vel prope nulla spe melius habendi, nisi ad pristinam vitæ consuetudinem reverteretur. Adeo reverti noluit, ut imo disertè affirmaret, malle se ægrotare in Societate, quam extra eam valere. Simul moderatores per Christi charitatem rogabat, ad omnia inutilem ne ejicerent: ferrent patienter hominem ordini gravem, haberentque, si non loco fratris, at saltem famuli: adnisurum se, ut carissimæ Societati quam minimum incommodaret. Sic ille pro sua singulari modestia: quæ quidem eo erat spectabilior, quod pluribus jam, & insignibus Societatem ornaverat beneficiis. Nam & collegio Ariensi dotem ex magna parte confecerat, & Duacensi donaverat quod satis fuit, ut ibi seminarium Theologorum institueretur.

57. Ejusdem in novo statu constantia admirabilis.

58. P. Gerardus Vernianus utiliter laborat Duaci, lue sæviente.

Per hæc Duaci magno invaluerat opere illius morbi vis, qui plures deinde Belgii urbes affligens, uberem nostris materiam charitatis, & patientiæ præbuit. Magistratus Duacensis, ut serpere latius luem pestilentem vidit, à Rectore collegii nostri Sacerdotem petiit auctoritate spectabilem, non tam ad curandos ægros, quam ad continendam in officio plebem. Ut enim in publicis calamitatibus difficilius exercentur leges, periculum erat, ne laxato legum metu respublica turbaretur, & quavis nocentior peste impunitas delictorum corrumperet civitatem. Petenti datus est P. Gerardus Vernianus, vir apud summos infimosque plurimum auctoritate, & gratia valens: qui, ut facile continuit populum, ne tam calamitoso tempore licentius insolesceret; ita continere se minime potuit, ne quocunque suo periculo obiret languentium ædes, eorum lectis assideret, opem quam poterat omnibus præberet, Impavidum faciebat, non solum charitas, *quæ foras mittit timorem*, verum etiam periculi experientia. Nam cum similiter antea Namurcensibus pestilentia afflatis ministrasset, licet dies noctesque inter ægrotos versatus, malum nullum contagione contraxerat. Sed nullius est interitus certior, quam qui pericula aspernari didicit. Vernianus, dum nimia fiducia, ac sui prope securus famulatur ægrotis, pestem hausit, qua intra paucos dies extinctus est. Mortuo Magistratus urbanus bis justa persolvi jussit, præsente se: semel in æde prætorii: iterum in curiali, ubi fuit conditus. Ejus autem morte, quasi victima cecidisset pro communi incolumitate devota, diceres placatas fuisse cœlestes iras: adeo post illam diem Duaci vis morbi remisit.

59. Idem in obsequio tabidorum piè moritur.

Ex provinciis Belgicis convertimur paululum ad socios in missione Anglica laborantes, quos postea Mutius justis de causis in separatum provinciæ corpus conjunxit. Erat porro per istos dies in Anglia rerum conditio difficilis. Sanguini Catholicorum parcebat quidem Rex Jacobus, sed in cæteris leges adversus eos latas severe admodum exercebat. Delatorum, perquisitorum, satellitum plena erant omnia. Irrogabatur catholicis Sacerdotibus, si qui comprehenderentur,

60. Res Angliæ. De juramento, quod à Catholicis exigebatur.

tur, exilium : pœna capitis, si ultra diem quadragesimum remanerent, erat constituta. Plurimi e populo vinculis constricti, spoliati bonis, ad nefarios hæreticorum cœtus abripiebantur. Proceres jurare cogebantur in formulam, sive juramentum, ut ajebant, fidelitatis, quod ne facerent Romanus Pontifex diserte vetuerat. Recusantibus, fortunarum, libertatis, & vitæ jactura erat proposita. Nonnulli, ut Pontifici, & Regi Angliæ, ac sibi etiam utcunque satisfacerent, existimabant, Pauli V. decretum contra juramentum hoc editum, non eandem vim, qua pridem pollebat, obtinere, mutatis rebus, ac circumstantiis: quam mutationem ex eo præsertim capite repetebant, quod Rex significasset, tali juramento id unum sibi esse propositum, ut civilis obedientia populi, & fidelitas erga Regem muniretur. Verum nec de ea, seu mente, seu voce Regis Jacobi satis constabat, nec in ipsa formula commutatio ulla fuerat facta; sed iisdem omnino quibus antea verbis jusjurandum exigebatur. Præter hæc, ipse ille titulus, qui erat formulæ juramenti præfixus, *Ad detegendos, & reprimendos Papistas*, satis indicare videbatur, plus aliquid exigi, quam merum fidelitatis Regi debitæ vinculum; ut deinde Urbanus VIII. declaravit anno sæculi vigesimo sexto, cum Apostolicis litteris approbaret, renovaretque Pauli V. censuram. His de causis Catholici, quibus parere Romano Pontifici fixum, quidlibet pati malebant, quam secundum eam formulam Regi sacramentum dicere, minime cæteroqui abnuentes eidem obedientiam quam optimo modo præstare, & jurare. Quam multi, viri pariter ac mulieres, ob eam rem ad tribunalia raptati, eversi bonis, in carcere conjecti fuerint, longum esset per partes exequi. Confirmabant eos ad constantiam operarii Societatis, & omnium maximè P. Richardus Blondus, quem consulebant passim Catholici Londinenses, & ob doctrinæ ac sanctimoniæ famam velut magistrum audiebant. Neque vero impensus reducendis ad veritatem heterodoxis labor, quamvis adverso tempore, frustra fuit. Anno uno centum & quinquaginta Ecclesiæ restituti fuerunt. Quo in numero unus quidam inventus, qui olim religionem in ordine præcipuæ sanctitatis professus, deinde utriusque sacramenti proditor, sacrilegis se nuptiis irretierat. Respexit sese miser cohortatione nostrorum, adjutusque ab iisdem opera, atque pecunia, transmisit in Belgium, Deo primum, deinde ordini, unde desciverat, satisfacturus.

61. Aliqui Catholici dubitant, an liceat illud jusjurandum edere.

62. Recusant & bonorum jacturam pati malunt.

63. Plures ab hæresi ad Ecclesiam revocantur.

Ex nostris hominibus, qui erant per Angliam dispersi ad octoginta, & tutis se latebris continebant, duo tantum hoc anno capti, & in vincula conjecti fuerunt, P. Thomas Everardus, & P. Gulielmus Stantonius. Prior Londini in carcere novæ portæ, alter Lancastriæ in custodiam est datus. Accesserat proditione cujusdam scelerati apostatæ tertius, nisi vinctum satellites accepta pecunia solvissent: quod ubi perspexit proditor, seu pudore, seu rabie, sive etiam malefacti conscientia, tantam cepisse dicitur ægritudinem, ut exemplo Judæ laqueo se suspenderit. Duo itidem Patres eodem anno exempti vinculis, & carcerem exilio mutare sunt jussi, Thomas Wortingtonus, & Gulielmus Balduinus. Priorem illum, patria Lancastrienſem, jam à duobus annis detinebant in Londinensi carcere, non alio delatum crimine, nisi quod Sacerdos esset catholicus, & diu populares suos doctrina catolica imbuisset. Sed quia carcerem vir egregius in scholam pietatis converterat, auditoresque tot habebat ac discipulos, quot in eo claudebantur Catholici; egit primo Pseudoepiscopus Londinensis, ut pius ille grex, distributis in varias custodias Catholicis triginta, dissiparetur: ac paulo post Wortingtonus, cum non appareret causa, vel crimen satis probrosum ut publice necaretur, exulare coactus est. Balduinum Anglicanæ missioni præpositum, in Belgio tamen commorantem, vulgaverant adversarii Societatis, non modo conscium, sed & participem fuisse celeberrimæ illius conjurationis, quam *Pulverariam* dixere. Ea res cum crederetur in aula Londinensi, nullum lapidem non moverunt Jacobi Regis satellites, ut eum haberent in potestate; habueruntque tandem opera Friderici Comitis Palatini, qui per fines Rhenani Palatinatus iter facientem intercepit, & in Anglia

64. Duo Patres in carcerem conjiciuntur.

65. Alii duo exulare jubentur, & primo P. Thomas Wortingtonus.

66. Deinde P. Gulielmus Balduinus.

gliam misit supplicio ultimo afficiendum. At in Anglia jussus causam dicere, etsi minus æqui essent Judices, fictum crimen ita depulit, ut omnium sententiis, & ipso Regis judicio innocens fuerit pronunciatus. Restabat ut liber dimitteretur. Id Albertus Archidux Belgii Gubernator, id Principes alii catholici postulabant. Nihilominus octo ipsos annos in arce Londinensi, tanquam causa nondum finita, detentus est: in eaque contabuisset, nisi Didacus de Sarmiento, Hispaniarum Regis apud Jacobum legatus, eum hoc anno eximi vinculis postulasset hominem, qui publica voce, atque ipsa Regis confessione extra culpam foret. Ita demum eductus est carcere Balduinus, & ex Anglia cum honore dimissus. Prius quam abiret, permissum illi fuit, ut apud Hispanienſem Legatum palam ac libere diversaretur; abeuntem vero ipse Rex viatico, & cæteris ad iter necessariis instruxit: agnoscentibus cunctis, dari hæc perspectæ viri innocentiæ, atque virtuti, quam in tam diuturno ac duro carcere ipsi laudaverant adversarii.

67. Cujus innocentiam agnoscens Rex, eum retinet in carcere per annos octo.

In Gallia primus hic annus fuit, cum dies anniversaria S. Ludovici regis dierum sacratiorum ritu coli cœpit ex præcepto. Id nuper cum impetrasset a Pontifice maximo Ludovicus XIII., illud etiam sibi faciendum duxit, ut dies toti Galliæ felix & fausta quam splendidissimè, ac religione præcipua ageretur Parisiis, præsente se: qua in re parem magnificentiæ pietatem adhibuit. Non est ut referam de festis ignibus, de tormentorum explosionibus, aliisque id genus lætitiæ publicæ signis, per eam occasionem editis Regis jussu, sumptuque. Quod ad rem pertinet, sacris peragendis officiis delegit Rex templum nostræ domus professæ, quippe S. Ludovico sacrum; utque esset quam ornatissimum, misit è regali sacello magnam pretiosæ supellectilis copiam, & ad præstitutam diem suos ibidem adesse jussit cum instrumentis musicis symphoniacos. Affuit deinde ipse, ejusque celebritatem diei præsentia sua, & pietate insigniter illustravit. Mane cum venisset in domum Professorum, substitit paululum in sacello domestico, peractaque apud P. Arnulphum confessione piaculari, transiit in sacram ædem, ut sacrificio, quod augustioribus cæremoniis celebratum est, interesset cum Regina conjuge, quæ eodem advenerat. Interfuit autem pietate ac modestia tanta, ut multi intuentium a lacrymis non temperarent, omnes silentio & admiratione defixi hærerent. Perstitit eodem precantis habitu immotus quamdiu res sacra acta est, totoque eo spatio temporis nec tantulum visus à precibus cogitationem abstrahere. Semel tantum obvertit se paululum, ut fratrem natu minorem, & adhuc teneræ ætatis, videret ad similem pietatem ac reverentiam compositum. Demum sacram dapem de manu Sacerdotis sumpsit. Hæc horis antemeridianis. Post prandium in eandem ædem cum insigni pompa, ac tota regia familia rediit piissimus Princeps, tum ut adesset precibus vespertinis, quæ solemni Ecclesiæ ritu sunt decantatæ, tum etiam ut concionem audiret, quam de Sancti Ludovici laudibus habuit Pater Joannes Arnulphus, orator excellens, & tunc Regi à confessionibus. Ita porro peroravit Arnulphus, ut ejus eloquentiam, cum eximia prudentia modestiaque conjunctam, laudarent vehementer omnes, ac mirarentur. Præter alia commodissimè dicta, scite admodum diserteque disseruit de benevolentia illa singulari, qua olim S. Ludovicus religiosas familias SS. Dominici ac Francisci tutatus est, & occasione inde sumpta, sermonem deflexit molliter ad nostram Societatem, quam Regi commendavit majorem in modum; ea tamen non solum modestia, verum etiam dexteritate verborum, ut grata Principi, nec ulli quantumvis inimico invidiosa acciderit oratio: quod quidem iis temporibus, atque in eo præsertim rerum articulo visum notabile. Namque, ut cætera hujus argumenti absolvam, vix credibile sit, quanto conatu egerint adversarii Societatis, ut quam dixi celebritatem Rex in alio quolibet Lutetiæ templo peragi, quam in nostro mallet. Hunc præcipuè honorem sibi deposcebat Regis Parochus, utque impetraret, nihil intentatum reliquit. Eundem ad se trahere conabantur, ac prope ut rem sibi debitam postulabant Sacerdotes sanctioris illius sacelli, quod exstat Parisiis

68. Res Provinciæ Parisiensis. Rex celebrari jubet festum S. Ludovici in nostro templo.

69. Ipse celebritatem illustrat præsentia sua, & insigni pietate.

70. Quot artes adhibuerint adversarii Societatis, ut Regis propositum interverterent.

a S. Ludovico conditum; cum maximè sacrum Ludovici caput apud se haberent, essentque illud solemni pompa per urbem devecturi. Istorum causam egerunt contentione summa validi apud Regem deprecatores. Ipse P. Arnulphus, ut Societatem ingenti eximeret invidia, justam sibi videri eorum petitionem affirmavit Regi, sed frustra: adeo obfirmaverat Princeps benevolentissimus suam erga nos voluntatem egregiam novo illo, & publico documento testatam facere. Ulterius ventum est. Pridie ejus diei, in quem sacra celebritas indicta fuerat, astrologum subornaverunt malevoli, ut diceret, si postridie Rex prodiret in publicum, imminere ejus vitæ grande infortunium, quod maligna astra portenderent; idque Regi significandum curarunt. Die eodem libellum famosum ediderunt in vulgus, usitatis confertum criminationibus, in quo conspirationes adversus Principes, & Regum cædes, nullo licet vero exemplo, nostris hominibus ut quotidiana flagitia tribuebantur. Alii in speciem æquiores, ut Regem à proposito dimoverent, angustias loci, populi confertissimam multitudinem, maximos anni calores exaggerabant; seque enim vero timere ajebant ejus valetudini, si se tali die in templum adeo angustum conjecisset. Sed nihil magnopere profuit: neque enim is erat Ludovicus, qui non perspiceret inclusam tot artibus invidentiam, & fraudem. Contempsit ex æquo inanes astrorum minas, & simulatam assentatorum sollicitudinem, eoque die cum apud nos versaretur, non solum pietatem solita majorem præ se tulit, verum etiam, quod observatum est, multo quam soleret hilarior vegetiorque apparuit.

71. Res Campaniæ. Fundatur collegium Catalaunense.

Eodem anno tria de novo accessere Societati collegia in provincia Campaniæ, Catalaunense, Calvomontanum, & Augustodunense. Catalaunum urbs est in Campania nobilis, supra Matronam amnem. Civitatis pars major, & melior Societatem expetebat impense, & jam de tradendo nobis gymnasio suo publico cum P. Armando Provinciali transegerat. At obstabant magnarum opum adversarii, quantumvis pauci; totque interserebant moras, ut negotium prope confectum, nunquam plane conficiendum videretur. Moras omnes quam citissime sustulit anno labente Rex. Comperto enim, ex tredecim Curiis, in quas plebs urbana dividitur, duodecim favere collegio Societatis, hisque consentire Episcopum, sacerdotalem ordinem, & nobilitatem fere universam; nostris gymnasium mancipio tradi, & antiquos possessores alio traduci jussit. In hunc modum stetit Catalaunense collegium, in quo statim erudiendæ teneriori ætati quinque classes latinitatis apertæ sunt. Debuimus beneficium, cum civitati universæ, tum Episcopo in primis Cosmæ Clausse ex Dominis Marchaumontii, viro non doctrina minus, quam generis nobilitate clarissimo, qui pecuniæ summam non exiguam in dotem collegii contulit. Facilius natum est in superiori Campania collegium Calvomontanum. Guillelmus Rose, juvenis eximiæ spei, Calvomontani Prætoris filius, cum fuisset in nostrum ordinem cooptatus anno superiore, partem paternæ hæreditatis sepositerat ædificando Societatis collegio. Multum sane adhuc ad justum collegii censum deerat: tamen cives illo qualicunque initio delectati, fidentesque non defuturam sibi, Deo propitio, rei perficiendæ facultatem, jam tum diploma regium postulaverunt de collocanda apud se stabili in domicilio familia Societatis. Vix impetraverant, cum Galaad de Haut, ejus quem dixi Guillelmi sororis filius, excitatus exemplo avunculi, Societati pariter nomen dedit, & vectigal annuum collegio perficiendo transcripsit. Ædes coemptæ sunt in optimo urbis loco. Et commodum in his olim struendis ædibus senator Calvinianus, quamquam futuræ sortis imprudens, earum foribus sacrosanctum Jesu nomen præfixerat, Societatis insigne. Paulo antiquiora habuit initia collegium Augustodunense. Caput Æduorum fuisse olim perhibent Augustodunum. Urbs plane est cum primis nobilis, eamque vestigia adhuc exstantia antiquæ magnitudinis haud parum illustrant. Huc magno civium studio vocati cum fuissent ante quinquennium nostri, itum est ad Regem, ut illis jus domicilii tribueret. Sed quam facile tribuit Rex, tam difficilem se præbuit Senatus Divionensis in regio approbando diplomate, quod ut minus

72. Ortus collegii Calvomontani.

73. Augustodunense collegium constituitur.

legi-

legitimum rejiciebat. Hinc res in longum extracta. Sed quod dilatum fuerat hactenus, nunc demum cives optime erga nos animati impetraverunt, & immissa in possessionem gymnasii publici Societate, collegium constituerunt.

74. Res Provinciæ Lugdunensis. Disputatio Burgi habita cum hæreticis.

Dum sic provincia Campaniæ, tunc Gallicarum magnitudine & tempore postrema, tot simul accessione domiciliorum augebatur, Lugdunensis novam stationem adipiscitur Burgi in Bressia, quod oppidum latini Forum Sebusianorum appellant. Regionem hanc, prius quam ab Allobrogum Duce Carolo Emmanuele cum Salutiarum ditione commutaretur, aliqua ex parte corruperat superstitio Calvini. Burgi, quod est regionis caput, ut aliqui erant errori palam addicti, ita non adeo pauci inveniebantur, præsertim ex nobilioribus, de veritate solliciti, & fluctuantes in utramque partem. Hic æstus animorum ut sedaretur, placuit audire partium Theologos de controversis religionis capitibus disputantes. Indicta disputatione, adest pro Calvinianis Theodatus nescio quis, doctrinæ laude apud Genevenses apprime clarus. Pro Catholicis vocatur ex Lugdunensi collegio P. Jacobus Gualterus, controversiarum ejus generis experientissimus. Conseritur coram arbitris pugna, cujus is fuit exitus, ut statim audientium quamplurimi errorem Calvini damnaverint. Ea res Burgensibus miram cupiditatem injecit habendi apud se stabilem Societatem, quæ sic pro veritate certaret. Nullam pati moram poterant. Cum nondum esset in promptu unde collegium justæ magnitudinis excitarent, illud celeriter perfecerunt, ut statio paucorum capitum Burgi collocaretur, domumque interea de publico ad habitandum dederunt, & annuum pecuniæ subsidium pro alimentis Patrum constituerunt. Per idem tempus stationi Diensi duo de novo additi sunt operarii, hac imposita lege, ut regionem circumpositam, quæ fere tota erat hæreticorum, obirent. Qui primi obierunt, laboris incredibilem fructum ceperunt. Præter alia bene ac feliciter ubique gesta, pagum integrum ab hæresi ad Romanum cultum traxerunt, divinamque ibi fecerunt rem, ubi quinquagesimo jam anno fieri omnino desierat. Sed inter acta Sociorum memorabile in primis quod gestum est Nemausi. Vir in sacro ordine religionem professus transfugerat ad hæreticos, exceptusque magna gregalium gratulatione & gaudio, in eo jam erat ut communionem catholicam publicè ejuraret in conciliabulo ipsorum. Frequentes jam confluxerant ex locis proximis Calviniani Nemausum, visuri spectaculum impium, & triumphum sectæ, ut gloriabantur, de Ecclesia Romana celebraturi. Mœrentibus ob eam causam Catholicis, aliqui nostrorum alloqui nefarium desertorem studuerunt: uno autem congressu tantum apud eum hortando monendoque valuerunt, ut resipuerit miser, & ab horribili barathro, in quod præceps ruebat, gradum retulerit. Ecclesiæ primo, deinde etiam sacro suo ordini reddidit sese, viam demonstrantibus nostris, ac complanantibus: quo dempta impiis quam male captaverant voluptate, gaudium in cœlo fuisse putandum est.

75. Collocatur Burgi residentia Societatis.

76. Statio Diensis augetur. Augmenti fructus.

77. Conversio cujusdam apostatæ Nemausi.

Decesserunt per idem tempus provinciæ Lugdunensi duo Patres, exsudatis in vinea Domini laboribus singulariter memorandi, Claudius Baratius, & Stephanus Cussinetus. Hujus posterioris obitum magno prosecuti sunt luctu Vesulienses, præsertim rustici, quibus doctrina fidei instituendis, & quacunque posset ope sublevandis se totum ita devoverat, nullam ut haberet rationem, neque tempestatum (quæ qualescunque essent, iturum in sacras expeditiones nunquam demorabantur), neque valetudinis, qua ut plurimum dubia utebatur. Baratius non vulgare virtutis specimen ab ipso tirocinio dedit. Rejectus enim, nescio quo casu, inter domesticos adjutores, quamquam esset ad Sacerdotium abunde instructus litteris, qualemcunque injuriam æquissimo tulit animo, perrexitque per annos quatuor pistoris, & coqui ministeriis perfungi. Certior factus provinciæ præses, esse Baratio ingenium humanioribus excultum litteris, & altiorum disciplinarum capax, illum quidem e culina nihil tale cogitantem transtulit ad gymnasium, & audire philosophiam jussit Burdigalæ: at per ipsum non stetit, quominus in gradu infimo fratris laici consenescceret. Sacerdos initiatus, vir-

78. Obitus & elogium P. Stephani Cussineti.

79. Et P. Claudii Baratii.

virtutes hujus ordinis proprias eximie coluit, nihil tamen remittens de priore demissione, & prompta ad omnes majorum nutus obedientia. Otio nihil pejus oderat. Itaque nec podagræ doloribus, quibus dirè vexabatur, nec senio vinci unquam potuit, ut ullam sibi laborum vacationem quæreret. Una illi voluptas, & vero summa, præsertim in senectute extrema, de rebus cœlestibus vel audire, vel loqui; quod indicabant lacrymæ, ad primam earum rerum mentionem, optimo seni ubertim prosilientes. Obiit Dolæ, annos natus prope octoginta.

80. Res Aquitaniæ. Obitus & elogium P. Ignatii Balsami.

Haud minorem sui opinionem reliquit Lemovici P. Ignatius Balsamus, sive, ut aliis placet, Balsamonius, qui tametsi per plures Galliæ provincias traductus, Aquitanæ potissimum adscribendus videtur, in qua annos continenter septendecim, eosque vitæ ultimos posuit. Natus erat in Apulia, regni Neapolitani provincia. Ab Alphonso Salmerone receptus in Societatem, paucos post annos migrare est jussus in Galliam, ex qua amplius non discessit. Turnone humaniores litteras prius, deinde philosophiam, ac theologiam tradidit. Avenione tironum institutioni præfuit. Tolosæ conscientias domesticorum rexit, eandemque præfecturam per annos, uti dictum est, septendecim gessit Lemovici, ubi demum actuosæ vitæ metam attigit postridie Cal. Oct., annos natus quinque supra septuaginta. Vir plane insigni sanctimonia, ut qui conjunctissime semper cum Deo viveret, ac præter præfinitas orandi horas, mentem a rebus cœlestibus fere nunquam averteret. Eminebat ex ejus ore plus pæne dixerim quam humanus pudicitiæ color, quam virtutem custodiebat adeo solerter & cautè, ut cum tibiam haberet purulento ulcere vitiatam, suis illam curaret manibus, ne a quoquam tangeretur. Par castimoniæ patientia, par afflictandi corporis studium. Præter somni cibique parcitatem, laborem nullum refugiebat ex iis, quibus onerari operarius robustissimus potest: morbos autem, quibus molestissimis laborabat, ac fere perpetuis, ut cœlestis Patris beneficia totidem, certissimaque divini amoris pignora accipiebat. Silentium servabat exacte, in eoque partem domesticæ disciplinæ maximam constituebat. Vulgo ferebatur multis supra usum naturæ donis abundare, erantque qui dicerent, eum sibi esse conspectum aliquando à terra sublimem, & mira luce radiantem. Quarum rerum fama permotus Henricus IV., cum forte ad urbem Lemovicensium divertisset, agnoscere Balsamum de facie voluit, eundemque blande complexus, effari jussit libere si quid vellet. Ille aliud rogavit nihil, nisi ut diem festum S. Ludovici regis curaret à Pontifice maximo reponendum inter dies præcepti religione servandos in tota Gallia. Insignem hominis modestiam & pietatem miratus est Rex vehementer, laudavitque; quod tamen rogabatur, successori suo Ludovico XIII. perficiendum reliquit. In tradendis B. P. Ignatii exercitiis pollebat Balsamus arte præcipua, viditque suo ductu & institutione multos nobilium a solutiore vitæ genere ad perfectionis studia transgressos. Nonnulla etiam scripsit pii argumenti volumina, quæ à studiosis christianæ perfectionis utiliter perleguntur.

81. Res Provinciæ Tolosanæ. Celebris disputatio P. Regourdi cum Daniele Chamerio.

In provincia interea Tolosana multorum sermonibus celebratam invenio theologicam concertationem, quam cum insigni Calvinianorum doctore P. Regourdus habuit Lectoraci, quod oppidum haud longe abest Tolosa. Peracta res est cum ingenti celebritate, & concursu. Primi sectæ gregales Regourdum Tolosa evocatum in certamen provocaverunt, cum eoque commiserunt hominem magni inter suos nominis Danielem Chamerium, qui Montalbani principatum doctrinæ obtinebat. Virum talem in disputando superiorem fore pro certo sumebant heterodoxi, Catholici superandum sperabant. Die constituta, aulam congressibus destinatam ingens omnium ordinum multitudo complevit, Catholici simul & Calviniani, quos ex tota circum vicinia disputationis fama contraxerat. Aderat in editiore loco urbis Prætor Dominus de Fontrailles, cum conjuge, ambo Calvini assectæ. Assidebat scriba, ex mutuo partium consensu designatus ad excipienda litteris, quæ utrinque dicerentur. Dies quinque tenuit disputatio. Actum de plerisque capitibus, quæ hæresis Calviniana rejecerat:

rat: de converſione panis, & vini in verum corpus, & ſanguinem Chriſti: de cultu Sanctorum: de ſacrarum imaginum veneratione: de expiatoriis poſt mortem pœnis, aliiſque id genus. In ſingulis porro congreſſibus ita exagitatus eſt Chamerius, ita Regourdo ſuccubuit, ut maluerit exitum pugnæ quærere prompta fuga, quam longiore dimicatione ſibi clades multiplicare. Cauſatus itaque opus ſibi eſſe libris, quos Montalbani reliquiſſet, popoſcit paucorum dierum inducias; ſed iis impetratis, abiit non reverſurus, utque multum expectaretur, amplius non apparuit. Et tamen, quæ frons hominis erat, Montalbanum ſubiit jumento laureato triumphantis in morem, hærente ad latera gregalium manipulo, & victoriam gratulante. At dum ille mendaciis, ut poterat, acceptam velare ignominiam ſtudet, Regourdus Lectoraci lætum victoriæ fructum colligebat. Veritatem agnoverunt è Calvinianis bene multi, & ad Eccleſiæ Romanæ ſigna traſierunt. Prætoris uxor præ cæteris catholicam profeſſa eſt, ejuravitque ſolemni ritu hæreſim. Idem haud multo poſt fecit Prætor, licet ea natus familia, qua forte nulla fuerat in tota Gallia Calvino addictior: quod talis viri exemplum omnibus admirationi fuit, & plurimos habuit ſectatores.

82. Diſputationis exitus, & fructus.

Ex provinciis Hiſpanienſibus Bætica miſerat ante quinquennium in Canarias inſulas tres Sacerdotes, Alphonſum Garziam, Franciſcum Aloyſium Mancanum, & Simonem à Turreblanca, ut eſſent Lopio Velaſco inſularum Epiſcopo comites navigationis, & ſacerdotalis muneris adjutores: nunc eoſdem è ſua expeditione reduces accepit. Ne manerent ibi diutius, effecerunt nonnulli aliorum ordinum Religioſi, queſti apud Regem, imminutum iri jus ſuum, ſi Societas ſedem figeret in Canariis. Cæterum quamdiu fuerunt in illis inſulis Patres, ita ſe, & operam ſuam colonis pariter & indigenis probaverunt, ut in magna Canaria, quæ eſt inſularum præcipua, multa eſſet deliberatio de condendo Societatis domicilio, & quidam fundos in alimenta duodecim Sociorum offerrent. Sæpe eos redire in Hiſpaniam cogitantes Ferdinandus de Oſorio regius Gubernator retinuerat vel invitos, propoſita navarchis & navicularii pœna, ſi quis eoſdem deveheret. At nunc abire juſſos dimittere coactus eſt. Quis vero ejus dolorem explicet ſatis? Argumento eſſe poterunt litteræ, quas ad Præpoſitum Generalem dedit in hæc verba: „ Tandem, inquit, hinc abeunt Patres (nihil enim mihi ad eos retinendos fuit reliquum, quam ut vim adhiberem), atque ita abeunt, ut huic magnæ Canariæ, & ſex reliquis meæ provinciæ inſulis maximum ſui deſiderium, & communem luctum relinquant. In ſummo omnium mœrore nihil ſolatio eſt, niſi certa quæ oſtenditur ſpes, illorum reditu in Hiſpaniam facilius confectum iri negotium, ab omnibus ſummè expetitum, de Societate in his inſulis perpetuo collocanda. Quod niſi nobis hæc fuiſſet oblata ſpes, Patres profecto vi etiam adhibita retenti eſſent. Sic ille pro egregia ſua erga nos voluntate. Quæ quidem viri amantiſſimi ſpes ut dilata diu, ut impleta demum fuerit, in loco referemus.

83. Res Provinciæ Bæticæ. Expeditio in Inſulas Canarias, ejuſque exitus.

84. Prætoris Canarienſis litteræ ad Præpoſitum Generalem.

„
„
„
„
„
„
„

Per hæc in Luſitania duo deſiderati ſunt digni annalium memoria viri, P. Petrus Paulus Ferreira, & frater Balthaſar Diaz. Ferreira Malacæ in regno Granatenſi natus, poſt exactam innocentiſſimè adoleſcentiam ſub diſciplina Ven. Joannis de Avila, in Societatem ſe recepit; eratque jam tum humanis diviniſque litteris ita inſtructus, ut datus fuerit ſtatim novo Eborenſi collegio ſacrarum litterarum interpres, quo munere ad plures deinde annos cum magna laude perfunctus eſt. Eum vulgo bibliothecam viventem appellabant, propterea quod memoria valeret incredibiliter, & ſemel lecta perpetuo meminiſſet. Multo tamen ſpectabatur magis religioſis virtutibus, charitate præſertim, manſuetudine, & animi candore quodam ingenuo, quo morem ſibi fecerat, ut ſemper crederet de omnibus meliora, nec facile minus æquis de quopiam ſuſpicionibus locum daret. Poſtremos vitæ annos egit Ulyſſipone, unde ad ſuperos, ut ſperare fas eſt, evolavit III. Idus Junii. Frater Balthaſar Diaz Bracharenſis, cum eſſet antea profeſſione pharmacopola, idem in Societate munus geſſit Eboræ, per-

85. Res Lusitaniæ. Obitus & elogium P. Petri Pauli Ferreiræ.

86. Et fratris Balthaſaris Diaz.

perfecitque in eo munere, ut ob industriam & probitatem plurimi fieret. Ferebatur eximia erga pauperes charitate, eaque propter solebat illis sine pretio medicamenta largiri; ratam habentibus ejusmodi liberalitatem moderatoribus, quibus ad liquidum ostendebat, rependi sibi à Deo cum fœnore quidquid in pauperes erogaret. In Africam cum Sebastiano Rege profectus, à Mauris captus, & durissimam servire servitutem coactus, magno ac forti animo miseræ conditionis ærumnas tulit; quodque mirandum magis, inter multiplices vitiorum sordes innocentissimè vixit. Lusitaniæ redditus cum fuisset, jussu Philippi Regis petiit Hierosolymam, sacratiora illa reparationis nostræ monumenta religiosissimè perlustravit, novo demum pietatis ardore succensus Eboram rediit, ubi septuagenario major diem clausit extremum postridie Idus Apriles. Vastante Ulyssiponem dira lue, anno superioris sæculi sexagesimo nono, ægrotis sublevandis se totum impenderat. Exstat ejus vita ab Antonio Franco fuse exarata. Sed ad res transmarinas aggrediamur.

87. Res Provinciæ Goanæ. PP. Emmanuel Ferreira, & Emmanuel de Azevedo Macassarem navigant.

Utque à citerioribus Indiarum provinciis exordiamur, è collegio Malacensi, quod id temporis in Goana censebatur, Patres Emmanuel Ferreira, & Emmanuel de Azevedo, par operariorum insigne, ante annos duos navigaverant in Celebem (est ea Molucarum insularum maxima, quam usitatiore vocabulo Macassarem vocant), fuerantque initio in nonnulla spe rerum feliciter gerendarum. Nam cum illuc paulo ante appulissent mercimonii causa Lusitani negotiatores, Regem nacti fuerant sibi supra quam sperarent propitium, & rerum peregrinarum apprime cupidum, quæ Principis indoles haud temere putabatur magnam facultatem ad propagandam Christi religionem Patribus allatura. Sed lætam spem plus nimio fefellit exitus. Advenas Sacerdotes excepit quidem humaniter & amice Rex; quin eosdem aliquandiu perquam familiariter habuit, solitus ad eos subinde accedere, eorum curiosius lustrare reculas, si quid cupiditatem moveret, sibi petere. At homo nihili, qua animi levitate in illos se effuderat ab initio, eadem se ab iisdem abstraxit, quæ prima se dedit occasio. Neque occasio defuit diu. Vigebat ibi Mahometica superstitio, ejusque sectæ numerabantur in urbe regia antistites fere mille. Hi veriti, ne quemadmodum consuetudine, sic etiam doctrina nostrorum Rex paulatim delectaretur, facto agmine irrumpunt in regiam, & minaci succlamatione illum admonent, ne quam moveat suspicionem Christianæ religionis amplectendæ; Mahometanis enim cum Christiano Principe convenire nunquam posse: nec plura effati discedunt. Ea vox barbarum æquè regni avidum, & regnandi imperitum ita conterruit, ut se statim ab omni commercio Patrum abduxerit. Sensere mutatam erga se Principis voluntatem Patres. Captato nihilominus tempore, illum adeunt denuo, nactique muneribus faciles ad ipsum aditus, post usitatas salutationes, sermonem de Christi fide inferunt. Sermonem vix inchoatum abrupit barbarus: ac se quidem, inquit, Lusitanis amicum antea fuisse, ac porro fore: verum ut patrias religiones cum peregrinis permutet, id adeo indignum videri, ut non sit passurus sibi iterum de ea re verba fieri. Dimissi tam tristi responso Patres facile intellexerunt, nihil spei esse sibi reliquum inter Macassarenses. Nihilo tamen minus Azevedus manere in loco statuit, ne Lusitanis mercatoribus Sacerdotis ministerium deesset. Ferreira vela fecit in Soloriam insulam, Bimam inde, si daretur facultas navis, transgressurus, & Christi nomen inter Bimenses propagaturus. Digresso Ferreira, materies agendi nulla, patiendi vero multiplex Azevedo fuit in promptu. Totos quinque menses ægrotavit graviter, jacuitque in illo barbaro externoque solo egenus rerum omnium, omni humana ope destitutus. Cum adhuc esset morbi reliquiis debilitatus, ecce tibi in portum invehitur navis Lusitana, cum splendida ad Regem legatione, cum litteris, & muneribus ab Indiarum Prorege. Res quam inexpectata, tam læta animum reddidit Azevedo, & spem pristinam excitavit. Rogabatur ea legatione Rex Macassarensis fœdus jungere cum Lusitanis, paciscì jus mutui commercii, & liberam potestatem nostris hominibus facere promulgandæ in suo regno legis Christianæ: quod

88. Favet illis initio Rex, sed mox ob tumultum Mahometanorũ alienatur.

89. Remanet ibi Azevedus, & multis conflictatur incommodis.

90. Legatio Prorẽgis Indiarum ad Regem Macassarensem.

quod ſi impetraretur, multæ viciſſim illi, nec contemnendæ utilitates offerebantur. Verum ut cognitum in urbe eſt, quid petens veniſſet Proregis Indici orator, commoveri denuo, ac ferociter tumultuari Mahometis antiſtites. Regem deinde adoriuntur oratione ſubdola, ac mendaciſſima: Luſitanos obtentu fœderis deditionem poſcere: amicitiam nunc, & ſocietatem accipienti, quamprimum ſervitutem impoſituros: his artibus pleroſque in India reges oppreſſos ab illis fuiſſe, ſuis regnis exutos, vel certe coactos tributum pendere; quorum ipſe exemplo doctus niſi conſulat rebus ſuis, ſenſurum brevi, ſed nimis ſero, Luſitanos graviores amicos eſſe, quam hoſtes. Hæc mortalium peſſimi tam alte in Regis animum demiſerunt, ut ille natura meticuloſus & ſuſpicax legationem, nulla re confecta, dimiſerit. Tamen, ut honeſtè facere videretur, leges pangendi fœderis dixit, quas pro certo habebat admittendas non eſſe, quippe indecoras nomini Luſitano, imo etiam impias. Erat in iis primo, ne cui Luſitanorum liceret cum Macaſſarenſibus verbum facere de Chriſti cultu. Deinde, ut ſi quis forte indigenarum Chriſtianam ſuſcepiſſet fidem, eum Luſitani regiis magiſtratibus ad ſupplicium traderent. Quæ cum nec admitti ullo modo, nec audiri ſine ſtomacho poſſent, abiit legatus, & ſecum avexit Azevedum, qui ægrotabat iterum, non ſine ſuſpicione veneni per fraudem dati.

91. Nulla re confecta dimittitur, ſimulque excedit P. Azevedus.

Ferreira interim, tranſiturus ad regnum Bimæ, venerat, uti diximus, in Soloriam inſulam. Erat ibi in ſtatione claſſis Luſitana, cujus præfectus Franciſcus Fernandius, admonitus appuliſſe hominem Societatis, nullum in eo excipiendo genus officiorum prætermiſit. Mirabatur homo militaris animi magnitudinem, alacritatemque viri apoſtolici, qua ad remotas, nec adhuc bene cognitas gentes barbarorum, ſolo religionis propagandæ ſtudio, properaret. Eum ad plures dies hoſpitaliter habuit apud ſe; cumque nulla eſſet facultas navis, biremim ad hunc unice uſum inſtruxit, ut Ferreiram deferret. Diſcedenti autem munera neſcio quæ, quibus conciliare ſibi regem Bimenſem poſſet, peramanter condonavit. Secunda uſus navigatione Ferreira Bimam attigit, quo maxime tempore tres eo pariter advenerant è vicinis inſulis Mahometicæ ſuperſtitionis interpretes, ut Bimenſem, qui cultor Idolorum erat, ad ſuam ſectam pellicerent. Nihil accidere poterat importunius virorum talium adventu. Pervidit incommodum ejus temporis Ferreira, ſed tamen animum non deſpondit. Excelſæ mentis viro, nulliſque terreri difficultatibus ſolito, fiduciam addidere advecti per eoſdem ferme dies legati Prætoris Malacenſis, qui hæc habebant à Prætore mandata, ut ſi daretur Regis alloquendi copia, ejus peterent amicitiam nomine Luſitanorum, cum eoque jus mutui commercii paciſcerentur. Hanc occaſionem ſuam ratus Ferreira, ad Regem ingreditur cum legatis, uſitata ſalutationis officia peragit, munera, quæ ſecum offerenda detulerat, ante ipſius oculos, & procerum explicat. Tum longam orationem exorſus, demonſtrare incipit, quanto præſidio Bimenſibus, eorumque Principi futura eſſet ſocietas Luſitanorum, gentis ubique clariſſimæ, & jam toto orientis oceano dominantis. Nam quos accolarum regum auſuros poſthac ei bellum inferre, quem ſcirent Luſitanorum ſocium eſſe, ac fœderatum? Quas non exſtituras ex tam ſplendida amicitia in rem publicam utilitates? Cæterum, non a Luſitanis, ſed a ſummo cœli terræque Domino legatum adeſſe ſe; nec alicujus terreni regis, ſed veri atque immortalis Numinis amicitiam Bimenſibus offerre. Se divinam ejus legem explicaturum, ſe felicitatis æternæ viam tutam atque unicam errantibus commonſtraturum. Hæc copioſius pro rei magnitudine diſſerentem barbarus vix attendit, totus in contemplatione munerum defixus: nec vero reſponſum ullum dedit, ſed daturum promiſit in diem poſterum. Interim dimiſſi cum Ferreira legati, redire jubentur poſtridie. Hoc medio tempore reſponſum concepit barbarus, quale nulli veniſſet in mentem expectare: adeo fuit ſtoliditatis & amentiæ plenum. Sibi nec Mahomete opus eſſe, nec Chriſto, ſiquidem videret utriuſque cultores, peræque ac cæteros, eſſe mortales. Ferreira parabat de animarum immortalitate dicere; ſed loquentem interfatus ferociter Rex: Tibi vero, inquit,

92. P. Ferreira tranſit in regnum Bimæ.

93. Ingreditur ad Regem cum legatis Luſitanis.

94. Stolidum Regis reſponſum ad orationem Ferreiræ.

jam nunc regni mei finibus interdictum esto: & vide sis, ne te lux crastina in hac urbe commorantem inveniat. Cessit necessitati vir prudens, remissaque Præfecto classis biremi in Soloriam insulam, onerario navigio Malacam solvit: parum sane lætus exitu expeditionis suæ, sed tamen laudandus æque, ac si negotium feliciter confeciſſet.

95. Mors P. Emmanuelis Acostæ, ejusque vaticinium.

Magnam Indiæ citerioris partem affligebat hoc tempore sæva morbi vis, cujus pauci erant expertes, licet plurimi convalescerent. In collegio Bazainensi morbo tentati sunt Patres ad unum omnes. Solus occubuit collegii rector Pater Emmanuel Acosta. Ejus vero mors memorabilis, cum ob vitam præclare actam, tum maxime quod eo vix mortuo nonnulla contigerunt, quæ vivens & valens prædixerat eventura. Auditus sæpe fuerat Acosta cum diceret, imminere miseræ civitati diras calamitates, pœnas scilicet criminum, quibus lacessere cœlestes iras non cessaret: se tamen eas nequaquam visurum. Id in privatis colloquiis, id publice pro concione dicere consueverat, tunc præsertim, cum ab extremo die propius aberat. Instinctu plusquam humano locutum senserunt modo Bazainenses. Vix elatus fuerat, cum nigrescere cœpit atris nubibus cœlum, crebris ignibus intermicantibus: mox insolita procellæ vis cum ingenti fragore dejici. Sub noctem coorto vento vorticoso, quem typhonem appellant, mare totum inhorruit, egitque in eam altitudinem fluctus, ut cives metu exanimes urbem crederent eluvione absorbendam. Stabant ad littus in anchoris onerariæ plures, plenæ commeatuum. Omnes vis tempestatis confractas contritasque demersit, magno, ac publico multarum urbium damno, quæ spem annonæ in illis navibus habebant repositam. Nec vero mitius terræ, quam mari turbo ferus incubuit. Ædes, cum intra urbem, tum in agro passim, ventorum impetu dejectæ sunt, aut laxatis murorum compagibus factæ ad habitandum inutiles. Franciscanorum, & Augustinianorum cœnobia funditus corruerunt. Tria maxima urbis templa, itemque domus, & ædes Societatis, vastato tecto, rimas egerunt vix reparabiles. Sed nihil nec aspectu fœdius, nec jactura gravius strage palmarum, quibus abundat regio. Earum multa millia radicitus evulsa fuerunt. Quædam violentia ventorum, ut plumæ leves, per aerem circumlatæ, ac procul devectæ. Omnino speciem agnosceres futuri sub finem temporum excidii omnium rerum. Tanaam quoque, urbem non longe positam, calamitas attigit. Patres collegii Tanaensis, ut sævire tempestas cœpit, uno quasi spiritu acti in sacram ædem convolaverant, pacem superum oraturi. Pietas saluti fuit. Dum ibi simul in precibus pernoctant, ruinam duxit disjectum a fundamentis domicilium, oppresso nemine. Ædificiorum vastitatem excepit paucis post mensibus tanta annonæ gravitas, ut propalam liberi a parentibus venundarentur, & Mahometanis institoribus pretio traderentur. Non tulerunt immanitatem nostri; & quamquam magna rei familiaris angustia perinde ac cæteri laborarent, partim de sua tenuitate resecantes quod egentibus largirentur, partim opulentiorum liberalitatem implorantes, probrosam nundinationem prohibuerunt. Secundum hæc Tanaæ simul, & Bazaini magna est animorum conversio consecuta. Tot enim attriti cladibus cives, sua singuli conscientia interprete intellexerunt, voces eas esse irati Numinis, quibus ad pœnitentiam criminum vocabantur. Confluere proinde ad Sacerdotes cœperunt perfusi lacrymis, ut de criminibus confitentes audirentur: quo demum qualemcunque fortunarum jacturam egregie redemit pietas per eam occasionem excitata.

96. Atrox terra marique clades Bazaini.

97. Par infortunium Tanaæ. Nostrorum charitas, & fructuosus labor.

98. Acta in Æthiopia. Imperator nondum audet palam se pro catholico gerere.

In Æthiopia, post lætam illam fortunatamque victoriam, de qua anno præterito dicebamus, Imperator compositis rebus, & pace supplicio perduellium sancita, majorem in dies spem catholicæ fidei constabiliendæ ostendebat. Sed quamquam privatim Romano Pontifici sacramentum obedientiæ dixisset, nondum audebat tamen abrumpere religionis commercium cum Alexandrinis, & mysteria Romano ritu palam suscipere; tunc primum facturus, cum auxiliarem, quam expectabat, manum Lusitani militis accepisset. Has ferre moras noluit ejus frater Cela-Christus. Quos habuerat veræ fidei magistros, eosdem sacrorum

99. Cela-Christus catholicam fi-

mini-

miniſtros publice habebat, nullo cujuſquam rei reſpectu, nullo metu deterritus ab aperta profeſſione catholicæ religionis. Quin ſacro efferveſcens ardore, curabat præterea ut idem in Gojamenſi regno facerent omnes, maxime vero monachi, & viri nobiles, quorum magnam eſſe in populo auctoritatem videbat. Multos utriuſque ordinis pellexit ipſe, ut dogma Romanum amplecterentur. Multo tamen plures abſterruit difficultas ex inſolubili vinculo Chriſtiani matrimonii orta. In eam videlicet inſcitiam paulatim prolapſa gens erat, ut conjuges matrimonia ſemel inita fere pro arbitrio diſſolverent. Jus ſumpſerat Patriarcha Alexandrinus cognoſcendi cauſas, ob quas male inter conjuges conveniret: ſi autem viderentur idoneæ, poteſtatem illis faciebat ſcindendi priores nuptias, & alias contrahendi. Id hactenus uſurpatum cum fuiſſet, inde multis obex oriebatur ſane gravis, ne ad catholicas partes tranſirent. Nam nec conjugia ſic male ſoluta repeti ſine maxima difficultate poterant, uxoribus alieni tori jam factis; & vivere in cælibatu, id genti difficillimum. Quibus vero neutrum ex his perſuaderi poterat (& erant ſane multi), ii quantumvis enixe communionem ſacrorum peterent, ad meliora tempora differebantur. Cæterum Imperator ſuæ in rem catholicam voluntatis novum hoc anno documentum præbuit. Hactenus noſtri rem divinam fecerant in ædiculis ex palea ſtructis (qui unicus erat in Æthiopia ædificiorum modus), humilibus, anguſtis, denique tuguriis verius, quam templis. Jam vero pius Princeps, auditis quæ ſubinde Patres narrabant de Europæis baſilicis, earumque magnificentia & ſplendore, deſiderio incenſus eſt ſimile opus moliendi. Res erat admodum difficilis in ea terra, ubi nullus inveniebatur, non dicam architectus, ſed neque cæmentarius, neque lapicida. Tamen P. Paezius, cui commiſſa ædificii cura, ut erat ſingulari ſolertia, aliquid ſibi in eo genere conandum ſtatuit. Locum aptum deſignat in ampla planitie, prope Gorgoranam ſtationem. Æthiopes aliquos, quorum erat quidem ſumma imperitia, ſed par docilitas, & laboris patientia, docet ſecare lapides, dolare ligna, calcem & cæmenta diſponere ad lineam & perpendiculum. Poſtremo admoveri operi manus jubet. Primus templi lapis cum inſigni cæremonia jactus eſt, præſente Imperatore, ac tota regia familia. Certante deinde, ac feſtinante operarum magno numero, ad faſtigium educta eſt moles pro loco non inelegans, & quam nec Europæi contemnerent.

dem & profitetur palam, & promovet.

100. Difficultas mutandæ religionis ex nuptiis male ſolutis.

101. Novum extruitur templum opere cæmentitio.

Gratum id accidit Patribus. Illud tamen multo gratius, quod eodem tempore novus ad excolendum apertus eſt ager, licuitque ſtatim ex eo fruges uberes ac felices legere. Ad fines regni Gojamenſis, qua vergit in occidentem ſolem, circa fontes Nili ampla excurrit regio, patens in longum millia paſſuum fere ſexaginta, lata circiter viginti, quæ licet maxima ſui parte montuoſa, fertilis tamen eſt, & amœna. Planitiem crebri aquarum rivi a ſummis montium jugis decurrentes ſecant, aluntque humoris copia lætas in agris ſegetes, præſertim millii. Dorſa montium ingentes ſilvæ conveſtiunt, denſis & proceris arboribus conſitæ. Non deſunt uberrima paſcua, unde pecorum aluntur immenſi greges, magno proventu, quem augent apiaria plurima, & valde quæſtuoſa: melle enim potum ſibi parant Æthiopes, eoque inopiam vini ſupplent. Totam illam oram tenent natio barbarorum, quos Agaos nominant, lingua, moribus, & cætero vitæ cultu longe ab Æthiopibus abhorrentes. Tempore de quo ſcribimus, non alia re magis diverſi erant, quam religione. Videbantur illi quidem unum cœli terræque conditorem agnoſcere, quem ſua lingua *Doban* vocabant, nec artefacta colebant ulla. Tamen idololatriæ crimine non vacabant. Nam & capita fontium, & certi generis arbores divinis honoribus proſequebantur, ac præter alias miſeræ ſuperſtitionis inſanias, magicas mirabantur maxime, & in pretio habebant artes, quippe humani divinique juris prorſus indocti; non indociles tamen, ſi fuiſſent per quos docerentur. Sed Æthiopum monachi, penes quos tantum erat dignitas munuſque ſacerdotii, unice de arcenda catholica veritate ſolliciti, de ethnicis ad Chriſtum adducendis curam gerebant nullam, reliquerantque hactenus illam ſoli partem

102. Quæ natio ſint Agai, & quibus moribus vivant.

103. Agai ab Imperatore Æthiopiæ insigni clade attriti.

prorsus incultam. Erant Agai ex antiquo fœdere tributarii Æthiopiæ, sed jamdiu nihil pendebant, & quasi longa contumacia immunitatem essent adepti, exactores regii vectigalis arcebant procul, ac propulsabant. Ipsum quin etiam Imperatorem tributum bello repetentem sæpe repulerant. At novissime Seltanus, eorum fines cum infesto exercitu ingressus, tantam illis intulerat cladem, ut si victoriæ cursum prosequeretur, debellare sine dubio posset. Hinc apud Agaos, ut in rebus desperatis, summa trepidatio. Etsi enim Imperator quieverat paulum, & in hyberna concesserat; imminebat tamen cum victricibus copiis, deliberatum habens prodire in aciem denuo, vere proximo ineunte. Una miseris relinquebatur salutis spes, placare, si quo modo possent, iratum Principem, prius quam ad extrema descenderet. Quærentibus deprecatorem idoneum significatur, apud Seltanum valere plurimum auctoritate & gratia Patrem Paezium, neque hunc recusaturum eorum causam suscipere, virum quippe insigniter probum, & cunctis mortalibus benefacere solitum. Nec mora. Quosdam de suis primoribus ad Paezium legant, summis apud eum precibus acturos, ut genti Agaorum pacem exoret a victore Principe. Id si fecerit, nec parvam facti gratiam apud se fore, nec se commissuros, ut beneficii immemores videantur. Sensit Paezius, pandi sibi divinitus ostium ad eam gentem Christo subjiciendam. Legatos igitur comiter exceptos sperare omnia de se jubet. Sui quidem moris non esse ab iis, quibus benigne faceret, quidquam præmii accipere; sed ab Agais accepturum perquam libenter: eos vero satis magnam, & optatissimam porro gratiam sibi relaturos pro beneficio, si vel sibi, vel uni è suis sociis potestatem fecerint diversandi apud ipsos: mentem suam esse docere illos sine pretio, quæ nosse eorum maxime interest. Responsum ut audierunt legati, vix credibile quanta admiratione correpti fuerint. Perculit barbaros benevolentiæ species ibi nova, & ante illud tempus ignota. Re deinde in communi deliberata, & domum, & sacram ædem, & liberam docendi facultatem magistro Christianæ legis pollicentur. Vicissim Paezius, ad Imperatorem ingressus, demonstrat quanta offeratur facultas propagandæ latius divinæ fidei, quamque è re publica futurum sit, gentem bello egregiam novo, & sacro religionis vinculo cum Æthiopia conjungi. Orat proinde, supplices ne repellat, sed magis veterum oblitus injuriarum, paratos jussa facere in gratiam recipiat. Oranti minime se difficilem præbuit Imperator. Vera dici sensit, iracundiam deposuit, nullaque interjecta mora ministros misit, qui cum legatis Agaorum de conditionibus fœderis paciscerentur.

104. Deprecatorem adhibent P. Paezium ad exorandam pacem.

105. Et locum apud se nostris hominibus pollicentur.

106. Ad Agaos proficiscitur P. de Angelis. Veneficorum artes ad eum excludendum.

Rebus hoc modo compositis, nequaquam ad Agaos iit Paezius, prohibitus ab Imperatore, qui ægre carere tam caro capite sustinebat. Ejus loco profectus est P. Franciscus Antonius de Angelis, qui Colelæ cum resideret, ab eorum finibus proxime aberat. Dum subit Ancaxam, oppidum regionis primarium, credi vix potest ut commoti ejus adventu sint venefici, qui nimio plus ibi frequentes inveniebantur, quotque artes ad eum submovendum adhibuerint. Præter alia nequiter & maligne conficta, ferunt in vulgus, Sacerdotes Christianorum homines esse diabolo mancipatos, veneficiis & cantionibus deditos, mille nocendi artibus instructos. Pecora, si velint, carminibus sistere, ut moveri non possint nisi post eos, quibus abigenda permittant. Quos oderint, eorum aliis lumen oculorum eripere, aliis artuum stuporem immittere, alios ad insaniam adigere. Si vel unus eorum in urbe sit, nihil ab ejus præstigiis tutum nihil salvum fore: non fortunas, non liberos, non uxores, non eam ipsam, qua superum beneficio fruerentur, communis lucis usuram. His vocibus sceleratis plebem credulam tanto affecerunt terrore, ut excludendum oppido censerent plerique Patrem, nulla habita ratione pactorum, quæ legati fecissent. Sed re maturius discussa, vicit quæ etiam apud barbaros sancta est promissorum fides: nisi forte graviorem ipsis quam venefici metum injecit propinquitas Imperatoris, qui suam duceret injuriam Sacerdoti irrogatam, nec inultam dimitteret. Quæcunque fuerit ratio, Ancaxæ P. de Angelis exceptus est cum honore:

107. P. de Angelis inter Agaos confidet, & fructuose laborat.

nore: domus eidem, & in usum sacræ ædis fanum nescio quod traditum. Nec multo post usu ipso agnoscentes indigenæ, falsa esse quæ de Christiano Sacerdote jactata fuerant, se suosque liberos illi erudiendos præbuerunt, multi etiam baptismo consignati fuerunt. Sed de his dicemus alibi opportunius.

108. Res Provinciæ Malabaricæ. P. Robertus de Nobilibus novum genus missionis instituit inter Madurenses.

Nunc ad provinciam Malabaricam properantibus occurrit missio Madurensis, materia, quam scitu digna, tam plerisque parum cognita, licet ob controversias, quæ secutis temporibus ortæ sunt, pervulgata. Earum controversiarum nos prima veluti semina, quæ per hoc tempus concrescebant, explicanda suscipimus, quæ in nostris litteris reperiebamus cum fide exponentes, nudamque ac simplicem factorum narrationem historico more instituentes, ne illustribus monumentis fraudemus historiam. Madura civitas est oræ Piscariæ, cognominis regni caput, in ea parte Asianæ cis Gangem peninsulæ, quæ orienti soli, & regnis Bengalano, ac Peguano objicitur. Ibi christianam religionem nova quadam ratione propagabat P. Robertus de Nobilibus, gente Italus, patria Politianus; seque totum ad regionis mores, quantum sinere pietatem existimabat, accommodans, indigenas sibi, & Christo conciliare studebat, ut in quinta parte historiæ fusius narratum est. Quia tamen Indorum aliqui ritus, & cæremoniæ ab eo susceptæ & approbatæ, videbantur theologis quibusdam domesticis non expertes superstitionis, illos habebat sibi vehementer adversos. Inde gravis orta contentio, quæ tamen initio extra privatos Societatis parietes non erumpebat. Effudit paulatim sese etiam ad externos: sed cum Patris Nobilii causam defensionemque suscepissent, hinc Archiepiscopus Goanus, inde Cranganorensis, quorum eruditio, experientia, probitas omnibus perspecta; nemo urgere vehementius litem audebat, quæ tam integris judicibus, tam peritis patronis nitebatur. Interim, aspirante consiliis bona mente susceptis Deo, miros in sterili prius solo fructus christiana fides & pietas efferebat. Pacem religioni necessariam conversio rerum inexpectata perturbavit, cum Philippus III. Hispaniæ tunc, & Lusitaniæ Rex Alexium Menesium Goanum Archiepiscopum in Europam evocavit. Gravis Indiæ toti accidit egregii Præsulis discessus, cujus exemplis & doctrina religio potissimum stabat: gravissimus Madurensi missioni, quæ se orbatam potenti patrono vidit. Ut enixius desideraretur fecit ejus successor, vir ille quidem probus, sed a Societate nostra, & ab Archiepiscopo Cranganorensi Francisco Rozo, nescio quibus de causis, alienior. Id cum probe intelligerent Goæ qui Nobilio adversati vehementius fuerant, novum Præsulem sinistris in illum suspicionibus incendunt. Religionem ab eo fœde perturbatam criminantur, inductam superstitionem, sanctissimas ecclesiasticæ disciplinæ leges violatas. Quibus inflammatus Præsul, P. Andream Palmerium Societatis in India Visitatorem arcessit, & multa de Nobilio conquestus, deliberatum sibi esse renunciat controversiam de moribus quibusdam Madurensibus in jus vocare, partis utriusque rationes & argumenta cognoscere: datum sibi a summo Pontifice negotium indagandæ veritatis, ut ea demum explorata, sententiam ferre Apostolica sedes possit. Curabis igitur, inquit, quamprimum huc evocandum P. Nobilium, ut in medio theologorum consessu libere ac fidenter verba faciat. Ad hæc Visitator, nihil moræ futurum respondit, quin adesset Nobilius: notam sibi hominis virtutem ad omnes eventus paratam; ac si quibusdam minus probaretur nova ratio prædicandi Evangelii ab eo suscepta, ejus certe obedientiam ac modestiam omnibus probatum iri.

Lib. XVIII. n. 46.

109. Favent illi Archiepiscopi Goanus, & Cranganorensis.

110. Novus Goæ Archiepiscopus sinistris imbuitur suspicionibus contra Nobilium.

111. Eumque ad se vocat, ut in consessu theologorum causam dicat.

Erant adhuc non pauci è nostris Goæ, qui sibi persuadebant, è re religionis fore, ut Evangelii prædicandi munus Nobilio penitus abrogaretur. Illi, postquam rescitum est quid Archiepiscopus præcepisset, Palmerium aggrediuntur, eique suos de Nobilio sensus inspirant. Onerant immerentem impietatis, ac superstitionis invidia: ut contumacem, & in prava opinione per superbiam obfirmatum describunt. Quibus sermonibus ita circumventus est Visitator, ut Nobilii mentionem ipsam auribus animoque respueret. Illum interim admonendum curat, ut Goam primo quoque tempore se conferat, defensurus nutantem

112. P. Palmerius provinciæ visitator contra eumdem incitatur.

tem causam, ac fortasse sententiam contra se ferendam auditurus. Nuncio vulneratus graviter Nobilius, non tamen dejectus est. Mentis optimæ conscientia, Deoque fidens, missionem omnem, & curam Neophytorum P. Antonio Vico sodali suo commendat: ipse ad Archiepiscopum Cranganorensem contendit, Goam inde petiturus. Huic præsuli parebat Ecclesia Madurensis, eaque propter caverat diligenter Nobilius, ne quid eo non consulto susciperet; hunc merito arbitratus divinæ voluntatis interpretem certissimum, tum quia pastorem gentis à Deo constitutum, tum etiam quia rerum Indicarum & consuetudinum longo usu peritissimum. Vicissim Archiepiscopus Nobilii consilia omnia probaverat majorem in modum, dolebatque Goanum antistitem de causa tanti momenti, quam nunquam præsens cognovisset, deterius sentire. Illum ut dedoceret, omnia collegit argumenta, quibus ductus Nobilio auctor fuerat istius viæ præter communem consuetudinem ineundæ. Addidit argumentis testimonia, non è vulgo sumpta, sed e præcipuis Indiæ doctoribus. Demum Goam cum ipso Nobilio proficiscitur. Subeuntem Nobilium visitator Palmerius, non comiter, ut cæteros solebat, sed mœsto, ac minaci vultu accepit, vixque salutatum deseruit: ex quo Nobilius intelligens, occupatum sinistris rumoribus Visitatorem esse, nec sibi datum iri longioris sermonis copiam, scripto convenire statuit, quem voce non poterat. Libellum igitur à se confectum illi offert, valde rogans ut eum legere ne gravetur. Pervolutat illum Palmerius contemptim prius, nec sine fastidio: at nonnullis, quæ cursim præterierat, perculsus, opusculum evolvit denuo, atque attentius. Quid plura? Miratur, mutatur; & ad Nobilii cubiculum accurrens: Ignosce, mi Pater, exclamat, quod te aliter ac debebam acceperim. Deceptus fui scilicet, & hactenus in tua causa nihil vidi. At oculos tandem aperio, & ex hoc tuo libello plane intelligo, optimam esse quam tueris causam. Idem, spero, sentient quicunque illum legent, totque habebis domi posthac patronos, ac defensores, quot habuisti hactenus adversarios. Haud secus atque ille prædixerat accidit, Lucubratione per manus tradita, sententiam mutarunt Patres Goani collegii omnes ad unum; quique Nobilium antea ex aliorum duntaxat relationibus cognitum damnaverant, ejusdem exinde partes miro consensu amplexi sunt. Ex duobus fidei Quæsitoribus, lecto Nobilii scripto, unus neutrarum partium se futurum dixit, cum esset illi antea palam adversus. Alter vero (erat is Joannes Franciscus Almeida) reliquit aperte Goanum Archiepiscopum, a quo steterat hactenus, & Nobilii defensoribus se adjunxit. Solus flecti non potuit Archiepiscopus, cujus demum jussu doctores ac theologi, partim ex religiosis ordinibus, partim e corpore Presbyterorum, unum in cœtum collecti sunt. Acta illius consultationis mox exequemur: prius tamen quod esset disceptationis caput præcipuum, breviter est indicandum.

113. P. Nobilius Goam contendit cum Archiepiscopo Cranganorensi.

114. P. Palmerius visitator ex adversario fit Nobilii fautor.

115. Alii similiter adversarii mutantur.

Erat tunc controversia admodum simplex: nondum enim in tot tamque varia, quæ consecutis deinde temporibus pullulaverunt capita, succreverat; nec illi ritus, de quibus post annos ferme octoginta cognovit apostolicus Visitator Carolus Thomas Turnonius, postea Cardinalis, quosque nuper Benedictus XIV. Pontifex maximus apostolica constitutione damnavit, si unum alterumve excipias, fuerant adhuc in disputationem adducti. Tantum ambigebatur, an usurpari salva religione possent insignia quædam moresque Brachmanum, & Saniassiorum, quorum primi præcipuæ nobilitatis homines sunt in regno Madurensi, alteri pietatis studium peculiare profitentur. Namque ea signa Nobilius, non solum neophytis permittebat suis, verum etiam ipse in indumentis, ac cætero vitæ cultu assumpserat, ut auctoritatem Evangelico ministerio conciliaret apud eam gentem, cui hæc duo in pretio longe maximo sunt, nobilitas, & austeritas vitæ. Signa erant præsertim tria, Linea, Codumbus, & Sandalum, de quibus infra. Prodiit ergo in consessum Nobilius, & rationem instituti sui gravi & prolixa oratione reddidit. Finem dicendi fecerat, cum assurgens innuente Archiepiscopo theologus: Quid fuit opus, inquit, novum isthuc vivendi ge-

116. Conventus Theologorum habetur Goæ. Quod esset tunc controversiæ caput.

117. Nobilius rationem reddit sui instituti, & ad objecta respondet.

genus, & brachmanicum cultum assumere? Annon satis erat argumenta ethnicis, quæ veritatem religionis ostendunt, proponere? docere illos verbo, & exemplo? Fuisset eorum culpa, si suis in tenebris hærere, quam oblatam lucem sequi maluissent. Sane factum istud oportuit, respondit Nobilius, si modo fieri potuisset. Verum ita comparati sunt Indi Madurenses, ut solis nobilibus auctoritatem & jus docendi tribuant; Europæos vero, nisi ad hanc nobilitatis formam componant sese, differentes ferre non possint: vile scilicet hominum, ut putant, genus, infame, impurum, urbanitatis omnis, imo & religionis expers. Pranguos propterea, quasi capite censos, & hominum despicatissimos vocant. Vident enim illos, non solum carere his nobilitatis insignibus, verum etiam cum Pariis, fæce populi, versari familiariter, cibos honestissimo cuique vetitos adhibere, aspernari multa, in quibus positam honestatem, ac decus vitæ civilis arbitrantur. Inde factum, ut nostros homines perdiu neque congressu, neque alloquio dignos putaverint. Quod si contingeret, ut eos aliquando loquentes audirent, mox tanquam gravi piaculo contaminati, corpus aqua purgabant. Erat itaque omnis aditus Evangelio occlusus, æternumque claudendus, nisi alia ejus prædicandi ratio institueretur, nisi deleretur infamis illa, quam Europæo nomini affingebant, labes; nisi denique divinæ religionis propagatores, & administri gentis civiles mores, nobilitatemque, quatenus salva pietate licet, induerent. Omnibus omnia factus est Paulus, ut omnes faceret salvos.

118. Ostendit se nihil temere in hoc negotio suscepisse.

Recte, subjecit theologus, si salva pietate usurpari mores ethnicorum potuissent. Sed quis eos superstitione inquinatos esse non videt? Non vidit Alexius Menesius, cujus qui appellat nomen, probitatis & doctrinæ nomen appellat, inquit Nobilius. Non vidit qui adest coram Archiepiscopus Cranganorensis, rerum Indicarum longe scientissimus, quo inconsulto nihil suscepi. Non viderunt ipsi Brachmanes, tum ethnici, tum christiani, quorum testimonia & chirographa penes me habeo, quique una voce contestantur, in istis moribus & insignibus nihil esse quod religionem spectet, meras esse nobilitatis, & civilis honestatis notas. Non viderunt theologi complures, quorum est vobis pietas & eruditio perspecta. Quos autem, obsecro, debui duces sequi, quos audire doctores, nisi Primatem Indiæ, nisi meum Antistitem, nisi doctiores indigenas, & religionum Indicarum interpretes, nisi theologiæ, & fidei christianæ magistros? Fieri tamen id potuit mitiori quadam via, reposuit alius ex ordine religioso theologus; neque fuerat necesse insanam illam Saniassiorum austeritatem adoptare, quæ præcones Evangelii minus robustos deterrebit in posterum, & ostium religioni perinde claudet. Quis enim reperietur, qui vitæ genus adeo durum amplecti, præter te, velit, aut possit? Ego vero, inquit Nobilius, confido, ex ipso tuo ordine plures fore, qui divinæ gloriæ & salutis animarum studio nihil difficile, nihil durum existiment. Pudeat nos id æterni præmii spe non perferre, quod isti Saniassii gloriolæ, aut lucri cupiditate ducti, tam libenter, ac tamdiu perferunt. Cæterum nisi hæc suscipiatur austeritas, frustra erunt Evangelii ministri. Ridebunt Indi, quod ex ipsis audivi non semel, ac dicent, religionem suam multo esse nostra sanctiorem, quippe quæ doctores habeat voluptatum, opum, & omnis humani commodi splendidos contemptores. At enim, inquis, eorum culpa erit, & damnum, si propterea doctrinam cœlestem respuant. Culpa certe illorum, ac pernicies erit: at simul erit apostolici viri dolor, cui cara salus animarum, si eas perire videat, quas aliquo suo incommodo servare potuisset.

119. Solvit difficultatem ductam ab austeritate vitæ.

Nobilium ita perorantem, & varios ex epistolis Pauli proferentem locos, interpellavit alius sacri ordinis religiosus; & in Saniassiorum Madurensium vestem, quam P. Nobilius gestabat, jocari illiberaliter aggressus: Non legimus, inquit, Christum Dominum ea veste usum, quam tu induisti. Neque Christum accepimus, retulit Nobilius, istam gessisse vestem, quam tu geris. Mutare vestem nihil vetat, ubi agitur salus animarum: atque ita visum fuisse sum-

120. In veste Saniassii nihil esse quod reprehendi debeat.

summis Pontificibus, ipsorum litteræ, & annalium monumenta testantur. Quamdiu nostri homines in regno Madurensi solita Societatis veste usi sunt, nullus eos putavit audiendos, jacuitque contempta, & sine honore religio. Ex quo Saniassiorum indumenta in me conspexere, sponte omnium aures animique patuerunt. Pastorem ultro sequuntur oves, quem suo vellere amictum cernunt. Satisfecit erudito cœtui hæc oratio. Verum alius, quasdam illius indumenti partes nominatim carpens, peculiarem quæstionem movit de Linea, & Codumbo. Est Linea ornamenti genus, quo utuntur Brachmanes, aliique in nobilem aliquam adscripti castam, sive classem: plures enim in classes dividitur nobilitas Madurensis, quarum dignitate ac splendore prima est brachmanica. Constat e variis funiculis inter se consertis, qui collo appensi, a sinistro humero per dextrum latus recurrunt, in modum baltei. Codumbum vocant capillos in summo capite artificiose contortos; idque proprium est Saniassiorum insigne. Jam ergo audivi, ait ille, Brachmanes idolorum esse sacerdotes, lineam brachmanicam esse sacerdotii insigne. Negavit ita rem se habere Nobilius, & eos a quibus id affirmaretur, graviter hallucinari docuit. Nullam esse propriam Sacerdotum vestem apud Madurenses. Ornari linea Rajas, Comatas, aliosque nobilis castæ viros, licet nihil affine sacerdotii habeant, quippe milites, mercatores, & profanis id genus muniis addictos. Atqui Lineam & Codumbum, subjecit alter, scimus in Goana fuisse synodo condemnata. Cui Nobilius, se quidem decreta synodi illius, & eos a quibus fuerant condita, venerari plurimum; sed illos tamen ita de istis rebus judicasse, uti fuerant ipsis expositæ. Consultos tunc fuisse Brachmanes in Salsettis degentes insulis, mercatores potius quam Brachmanes, qui Madurensium librorum ac litterarum ignari, omnia e suo ingenio, non ex rerum veritate retulissent. Hoc liquido perspici e Brachmanum Madurensium testimoniis, quæ litteris excepta proferebat. Deinde oratione ac vultu converso ad Sacerdotes, qui cum Alexio Menesio nuper Goano Archiepiscopo versati fuerant, quique commodum aderant in confessu: Nemini vestrum, inquit, latet, vocatos seorsum fuisse ab Alexio Brachmanes præcipuos, qui testimonium in Goana synodo dixerant: eos autem pressius, & accuratius interrogatos, cum sibi satis non constarent, ad extremum pronunciasse, sibi parum cognita isthæc esse, quippe inter Lusitanos educatis, & ab ora Piscaria longissimè disjunctis. Et meministis, credo, auditum sæpe esse Alexium cum diceret, in istis cæremoniis, ac præsertim in brachmanica linea, nihil superstitionis hærere: quod adeo certum putabat, ut viros principes duos linea insignitos salutari lympha abluerit, & illa pariter ornatum Calecutani regis nepotem sacro chrismate confirmaverit. Postremo actum est loco de Sandalo, quo velut pigmento sibi frontem perungunt nobiles Madurenses, ac de lavationibus, quas sane crebras per diem usurpare solent. Innoxia hæc esse contendebat Nobilius. Si quid enim præter simplicem usum earum rerum superstitiose fieret ab aliquibus circa tempus, modum, aliaque adjuncta; at non necessario fieri, neque ab omnibus, minime vero a Christianis. Sandalum ad merum ornatum allini fronti, quo prorsus modo Europæi pulvere odorato conspergunt comam. Lotiones ad solam corporis munditiem spectare, & consulto omitti interdum a Neophytis, ne viderentur in iis adhibendis, quemadmodum de ethnicis tradebatur, respectum habere ad religionem.

121. Nihil esse superstitiosum in linea, & codumbo.

122. Hæc fuisse in Goanis synodis damnata, nihil referre.

123. De sandalo & lavationibus Madurensium.

124. Quæ fuerint Theologorum sententiæ.

His ita peractis, Archiepiscopus colligere cœpit suffragia, primosque loqui jussit Patres Societatis. Omnium una fuit vox, se quidem antea, re nondum satis cognita, Nobilii sententiam privatim ac publice reprobasse: at nunc, causa penitus explicata, aliter opinari, & religioni sibi ducturos, si pergerent ejus institutis obsistere. Aliorum ordinum theologi, partim Archiepiscopo subscripserunt, partim professi se statum causæ ignorare, sententiam sustinuerunt. Ex duobus fidei Quæsitoribus unus, tametsi neutram in partem valde inclinaret, tamen in Archiepiscopi sententiam ivit, eo tantum se moveri testatus, quod verebatur ne offenderentur Salsettani Brachmanes, si quæ negata ipsis fuerant, concedi vi-

viderent Madurenſibus. Alter, præfatus ſibi ſemper antea Nobilii cauſam diſplicuiſſe, nunc auditis ejus rationibus, probari ait in tantum, ut graviſſimo ſibi daturus eſſet ſceleri, niſi ſecundum ipſum pronunciaret. Presbyterorum plerique, Archiepiſcopi tantummodo vultum atque oculos in pronunciando intuentes, contra Nobilium ſententiam dixerunt. Attamen ex illis, qui octo erant omnino, duo ingenue profeſſi ſunt, nullam ſe unquam operam theologiæ ſtudiis dediſſe. Ultimo dicturus loco erat Archiepiſcopus Cranganorenſis. Vir ſenio, atque inedia debilitatus Primatem rogavit, concilium ut ſibi daret in diem craſtinum. Negavit ille judicium differri poſſe, aut debere. Tum abreptus, ut ipſe affirmabat, ſtudio religionis, contentiore voce in Nobilium invehi: Chriſti crucem, non ethnicæ nobilitatis inſignia viro Apoſtolico convenire; nec vero lineis, aut capillis ad brachmanicæ ſuperbiæ normam intortis, ſed prædicatorum ſanguine propagari chriſtianam fidem. Quæ, & ſimilia locutus, diſcedebat. Abeuntem ſecuti ſunt Presbyteri, ac vix tandem ſummis precibus exorare potuerunt, ut ad audiendam ſententiam Archiepiſcopi Cranganorenſis concilium in diem poſterum reſtitueret. Iterum ergo conſedit cœtus poſtridie. In eo cœtu Cranganorenſis, ſermonem altius exorſus, hunc demonſtravit jam inde ab Apoſtolorum temporibus fuiſſe morem Eccleſiæ, ut inter gentes quas ſibi aggregaſſet, nihil moveret in eo genere rerum, quæ ad ſolam formam ordinandæ civitatis pertinentes, in diverſis locis diverſæ reperiebantur: idque tum maxime ſervari conſueviſſe, cum apparebat, rudes populorum mentes ægre a talibus uſurpandis abduci poſſe. Pluribus de hoc argumento ſcite ac luculenter expoſitis, præ manibus ſumpſit Evangeliorum codicem, ac *Pro ea*, inquit, *quam habeo rerum Madurenſium notitia, perſancte juro, ſigna illa, de quibus nunc agitur, nihil in ſe ipſis habere ſuperſtitioſum, nihil quod non tolerari poſſit, imo etiam debeat*. Talem ita loquentem virum, quem conſtaret rerum Indicarum experientiſſimum eſſe, taciti reſpectabant omnes, atque ii præſertim, qui in contrariam opinionem prius deſcenderant. Sed cum pronunciaſſet Goanus Archiepiſcopus, liberum eſſe, ſi cui aliquid occurreret, in medium proferre, coorti ſunt in Nobilium aliqui ex adverſariis, nec vero rationibus, ſed conviciis impetere illum cœperunt. Nam quo tot honoris phaleras? quo ſpectare titulos, & oſtentatam nobilitatem, niſi ut ambitioni ſerviret ſuæ? aut quod pretium operæ, niſi ut ethnicis perſuaderet, indui poſſe novum hominem, veteri non exuto? Ad hæc Nobilius nihil contra, niſi quod converſus ad Archiepiſcopum: Equidem, inquit, his & ſimilibus parum moveor, probe mihi conſcius, haud alio propoſito veniſſe me Roma, quam ut Chriſtum gentibus prædicarem. Errat profecto ſi quis me adeo dementem putat, ut cum adducere alios velim ad veram fidem, ab ea ipſe deſciverim. Nulla me nominis, nulla honoris ambitio movet, quarum rerum ſemel antea ſpe dimiſſa, deſiderium in totum abjeci. Hæc alii ſequantur, ſi quibus cordi ſunt. Mihi ſumma votorum eſt in extremo terrarum angulo, poſt infinitos labores, vitam hanc pro animarum ſalute profundere. Nihil horum æquis accepit auribus Archiepiſcopus: ſed ad extrema verba, ſupra quam credi poſſit commoveri viſus. Etenim quia monachum prima ætate profeſſus, ferebatur (credo equidem falſo), ſed tamen ferebatur, haud prorſus ſine ambitu ad inſulas perveniſſe; id ſibi a Nobilio tacite exprobratum putavit. Itaque dolorem non diſſimulans, quiritanſque ſibi ab homine arroganti & inurbano convicium fieri, conventum dimiſit. Falſam fuiſſe Archiepiſcopi ſuſpicionem teſtabatur deinde Nobilius, perſancte affirmans, nihil ſibi auditum aliquando de tali re. Collecta poſt hæc omnium ſuffragia Archiepiſcopus Romam tranſmiſit mari, unaque Sacerdotem properare terra juſſit, qui Pontificem, Cardinales, & Mutium Generalem contra P. Robertum de Nobilibus accenderet, imbueretque animos ſiniſtris ſuſpicionibus, quæ hærent altius, cum primæ ſunt, & a præſente jaciuntur. Sed quid Roma de iſtis rebus decreverit, dabimus poſt annos tres. Utinam non aliæ ſubortæ eſſent poſt hanc contentiones, aut ejuſdem ſaltem indolis & conditionis fuiſſent.

125. Archiepiſcopus Goanus acriter invehitur contra Nobilium.

126. Archiepiſcopus Cranganorenſis pro Nobilio ſententiam dicit.

127. Conviciis impetitur P. Nobilius.

128. Ejus oratio ad Archiepiſcopum Goanum.

129. Qui offenditur ob falſam ſuſpicionem.

130. Et ſuffragia Romam tranſmittit.

131. Res Sinicæ. Xinus furere pergit contra Christianos Nankini.

Interim in Sina, post sævam illam tempestatem, de qua anno præterito dictum, respirare nonnihil cœperat christiana religio, & sin minus libertate pristina, tolerabili saltem conditione fruebatur. Fortunæ melioris initium fuit scelerati Xini pœna, quæ non lento illum pede secuta est. Post ejectos, ut narratum est, Patres, gloriabatur improbus, sua tantum opera & industria, excisam esse superstitionem ab ultimo occidente nuper in Sinas invectam, ejusque ne ullæ superessent Nankini reliquiæ, neophytos atrociter infectari pergebat. Sacram ædem evertit: domum Societatis vendidit: libros, imagines, monumenta reliqua Christianæ pietatis, ante palatii sui fores in cumulum congesta, combussit: divinam denique legem infami edicto proscripsit. His intentum tot, tamque acerbi afflixerunt casus, ut nisi esset omnino obcæcatus, cœlestem animadversionem ad liquidum videre debuerit, ac respiscere. Conciliare sibi falsa numina studuerat vexanda Christi religione, ut prolem masculam dudum expetitam ab iis impetraret. Quo die pedem Nankino extulerunt Patres, filiam ejus unicam, spem domus, ac delicias parentis morbus invasit, Bonziisque omnibus frustra se discruciantibus, precesque ac sacrificia ingeminantibus, extinxit. Scripserat superbissimas ad Imperatorem litteras, quibus legem Christianam industria ac vigilantia sua depulsam ab imperio, & in suum retrusam occidentem significabat. Præmium ob eam rem, aut certe commendationem cum expectaret, ne responso quidem dignatus est: quo contemptu nullum est supplicium Mandarino gravius. Præterea cum ambiret Colai dignitatem, ingentibusque donis, & pecunia munitus perrexisset in aulam, ut quod probitatis commendatione non poterat, nummis, & venali procerum gratia obtineret; repulsam tulit, oppressus odio publico, & crudelitatis infamia: quæ res adeo probrosa in Sina ducitur, ut quibus contingat, ii se statim abdicare magistratu soleant, satius arbitrantes honorum cursum abrumpere, quam turpiter in ejus medio hærere. Id ille quidem, ut erat perfricti oris, non fecit: sed tamen repulsæ ignominiam non ferens, secessit paulisper in patriam suam Hamceum; ubi tametsi plures sciret versari Patres sub patrocinio Michaelis Mandarini christiani, & celebrari cœtus neophytorum videret, ne hiscere quidem ausus est. Per hæc Christiani Nankinenses hoste crudelissimo, saltem ad tempus, liberati, pietatis pristinæ studia placide ac tuto coluerunt. Qui vero remanserant in aliis imperii provinciis homines Societatis, ad solita se munia retulerunt; pari quidem atque antea alacritate, minore tamen pompa strepituque, ne veluti redivivus, uti postea contigit, Xinus, aut alius Xino similis ad eos divexandos exsurgeret.

132. Pœnam impietatis non unam pendit.

133. Eo demum quiescente religio respirat.

134. Libri editi ad defensionem Christianæ legis, & Patrum.

Ejus porro ad infringendos impetus nonnihil valuit libellus apologeticus, quem P. Didacus Pantoja, priusquam Pekino abiret, conscripserat. Vulgatum est ab Xini adversariis scriptum istud, quo cum impacta Societati crimina apertis rationibus refellerentur, recruduit apud plerosque invidia nefarii nebulonis, qui homines prorsus innoxios tam indigne crudeliterque vexasset. Ejusdem argumenti scripta alia super alia ediderunt Doctores Paulus, & Leo, tum ut diluerent conjectas in Societatem calumnias, tum vero, & maxime, ut sanctitatem divinæ legis assererent. Ausus quin etiam est Paulus libellum conscribere, in quo proponebat hanc Imperatori conditionem. Darentur sibi duæ civitates, una Christianorum legibus, altera Bonziorum vel optimorum institutis gubernanda: nisi hanc illa morum probitate longissime superaret, nullam se pœnam deprecari. Sed ejusmodi sponsione neutiquam opus erat, cum in omnium oculos per se christiana virtus incurreret. Specimen egregium præbuit juvenis præstanti forma, quem Mandarinus liberis suis moderatorem dederat, exceperatque inter domesticos, ac familiares. Ejus pudicitiam expugnare verbis, & blanditiis tentavit diu puella ejusdem familiæ, sed frustra. Demum nescio quid muneris obtulit. Accepit castissimus juvenis; at ad herum recta detulit, rogans ut procacis ancillæ libidinem coerceret, quæ si molesta sibi esse pergeret, ajebat se alio migraturum. *Immo*, inquit Mandarinus, *te domi meæ libentius vi-*

135. Christiani juvenis pudicitia experimento probata.

videbo posthac, & habebo in loco filii. Quidquid finxit puella, fecit auctore me. Periculum Christianæ legis facere volui. Jam credo famæ, quæ de vobis percrebuit. Vive istis porro moribus, quorum nihil simile inter nos est. Hoc tam illustri facto, aliisque ejusdem generis, quæ tunc passim celebrabantur, magna erat inter Sinas christiani nominis opinio, magna dignitas. Hinc tametsi Patres abstinerent publico, & occulte, ut tempori congruebat, opus evangelicum facerent, hoc ipso anno adultorum amplius bis centum & septuaginta baptismo initiaverunt.

136. Res Japoniæ. Martyrium trium Christianorum in regno Chicungensi.

Sed virtutis exempla multo clariora vidit eodem anno Japonia. Et opus sane erat non vulgari virtute in tam atroci Christianorum insectatione, quæ vehementius in dies invalescebat. Longum esset omnia persequi: nonnulla tamen ad specimen indicabimus. Cianangavæ, quæ Chicungensis regni primaria civitas est, ante duos annos detinebatur in squalenti carcere Paulus Tarobiojus, vir excellenti virtute, opibus idem, & genere illustris, alumnus Patrum, & in Evangelio tradendo adjutor. Vinculorum non alia causa, nisi quod copia dicendi multum valens, exagitare Bonzios, eorumque deliramenta discutere consuevisset. Accidit ut in eandem conjicerentur custodiam, nescio quod ob crimen, juvenes duo secta Giamambusei. Hac secta nulla deterior, ut cui unum est numen Diabolus. Pauli cohortatione, & sermonibus brevi mutati sunt juvenes usque adeo, ut Christum amplecti, & acceptam in baptismo fidem gloriosa nece sancire non dubitaverint. Fuit autem genus mortis atrox, & crudele. Ruit in carcerem scelerata Giamambuscorum cohors cum cymbalis, sistris, tubis horribilem in modum personantibus. Ipsi energumenorum ritu furunt, ululantque. Scires a diabolo, & furiis tartari concitatos. Juvenem utrumque invadunt: pertrahunt ambos in patentem extra urbem campum, vivos post sexcenta verbera infodiunt humo, pectore tenus: tum vero sævire saxis, donec crudeliter comminutos, canibus devorandos objecerunt. Quarto post mense illustres discipulos consecutus Paulus, famem, sitim, frigora, aliosque cruciatus pertulit, ac demum capite amputato ad coronam immortalitatis evolavit. Simili constantia mortem, & morte prope ipsa acerbiores cruciatus oppetiere Christiani plures, quorum indicem non teximus, ne justo longiores simus. In regno Bungensi, cujus fines non latissime patent, necati pro Christo sunt paucis mensibus neophyti septem & triginta. Cum raperentur alii ad crucem, alii ad rogum, alii ad alias suppliciorum formas; ecce tibi mulier accelerare cum infante bimulo. Quærentibus, quo tam propere tenderet? *Ad necem*, clamat, *ad cœlum*. Capitur, ac professa palam Christum, capite minuitur ipsa, filius parvulus jugulatur. In regnis Nagateno, & Suveno Moridonus imperitabat, veteri in Christianos odio, & recentibus Xoguni litteris ad eorum perniciem incitatus. Brevi spatio vivos combussit quatuor, duobus cervices fregit: ut nihil de aliis dicam, quos aut fortunis evertit, aut in exilium compulit, aut nudos ad ignominiam per frequentiora oppida circumduxit. In aliis Japoniæ regnis, pro indole & voluntate regulorum, durius mitiusque cum Christianis actum. In Voxuano Rex Idates Masamunes, cum esset ipse nullius religionis, nihil pensi habebat quam alii profiterentur. Christianis quidem certe molestus non erat, solum exigens ut sua sacra clam facerent, idque metu Xoguni. Quin homo vafer eorum patronus & fautor existimari cupiebat in Mexico, & in Europa, spe commercii ductus, cujus pridem causa legationem ad Philippum Hispaniarum Regem, Paulumque Pontificem miserat. Degentes itaque, desudantesque in suis finibus Patres Hieronymum de Angelis, & Didacum de Carvallio, nulla molestia afficiebat.

137. In regno Bungensi necantur Christiani triginta septem.

138. Necantur alii sex in regnis Nagateno, & Suveno.

139. In Voxuano nulla molestia afficiuntur, & quare.

At Nangasachii, tametsi adhuc permitteretur oppidanis Christianæ fidei professio, contra ejus magistros, & horum hospites, multo quam alibi atrocius sæviebatur. Demandata nuper fuerat civitatis præfectura Conrocuo, homini omnium pessimo; eique Rex denunciaverat, ut si capiti suo cautum vellet, videret diligenter, ne vel unum religiosorum intra fines suæ ditionis latere sineret. Ea denunciatio stimulos addidit currenti. Conrocuus, vix inito magistratu, duo-

140. Novus Nangasachii Gubernator Christianos tredecim vivos comburit.

duodecim Christi cultores flammis immitibus addixit : imo tredecim , si adnumeretur fœtus gravidæ mulieris , utero jam septem mensibus inclusus. Hanc illis barbarus irrogavit pœnam , quod hospitium religiosis hominibus præbuissent.

141. Ejus artes ad detegendos latentes in urbe religiosos.

Omnes deinde industriæ nervos eo intendit , ut PP. Matthæum de Couros , Carolum Spinulam , Franciscum Vieram , Christophorum Ferreiram , & Joannem Baptistam Baezam comprehenderet : non enim ignorabat latere illos interdiu , noctu vero prodire suis e latebris , & urbem concursare ad confirmandos in fide neophytos. Eo consilio ad viarum omnium capita disponit excubias , suisque satellitibus negotium dat , ut ad ostia domorum adrepant noctu , & quis , unde , cur efferat pedem , cognoscant . Solus in manus exploratorum incidit P. Carolus Spinula , cum socio Fratre Ambrosio Fernandio. Deliteſcebat Spinula in angusta Georgii cujusdam Lusitani domo . Lictores , sive casu , sive dato indicio , faciunt in illam impetum Idibus Decembris , hora una ante mediam noctem ; effractisque ex improviso foribus , in exiguo conclavi Fernandium opprimunt . Excitatus insano lictorum strepitu Carolus , qui brevem in interiore cubiculo capiebat somnum , surgit , & in genua procidens , divinæ se totum voluntati victimam voluntariam offert . Exibant læti præda satellites , neminem præterea latere in iis ædibus rati , & cum Fernandio Georgium quem dixi hospitem abducebant : cum unus ex ultimo agmine circumspectans , ut fit , & obvia quæque pertentans , cubiculum aperit , in quo preces Carolus fundebat. Tollit clamorem . Accurrunt alii , injectaque reste multiplici , alacrem , ac superis ingentes agentem gratias vinciunt . Vincula tam arcte adduxerunt , ut in ejus manibus pedibusque lividæ funium notæ diu hæserint . Inde ad Gubernatorem vinculis onustus ducitur . Jussus nomen , patriam , vitæ institutum renunciare , Sacerdotem Societatis se esse profitetur , quod ut ipso amictu testaretur , afferendas sibi vestes Societatis curaverat . Quærit Conrocuus , quo pacto , cur , ubi remanserit in Japonia ? Respondet Carolus , nihil esse negotii latere in tam frequenti populo . Ubi tamen latuerim dicere , meum non est , nec fas , inquit , ne carissimis hospitibus exitio sim . Cur latuerim , ignorare non potes . Eadem mihi & veniendi in Japoniam , & in ea latendi causa fuit , æterna Japonum salus , de qua me differentem ipsemet audivisti non semel ante irrogatum nobis exilium . Non salutem Japonibus , subjecit Gubernator , sed iis qui vos receptant certissimam affertis perniciem . Nos vero , retulit Spinula , enitimur quantum fieri potest , ut nemini quidpiam periculi damnive afferamus . Invitati ad eos accedimus , qui opera uti nostra volunt . Siquid interim exitii corporibus affertur , aut ipsorum , aut nostris , facilis hæc jactura , & levis est . At enim , instat Conrocuus , non nescis Imperatorem omnino prohibere , ne in imperio suo consistatis : cur morem gerere detrectas ? Cui Carolus : Quæso , quid ageres , si tibi regulus quispiam , quales in Japonia plurimi sunt , nonnihil mandati daret ; contra vero Xogunus summus Imperator aliud præciperet ? Utri morem gereres ? Simillima est causæ nostræ ratio . Huc misit nos cœli terræque Dominus , & Evangelii sui inter Japones promulgandi provinciam nobis dedit . Vetat Japoniæ Rex , summo illi Regi nec dignitate , nec potentia comparandus . Utri parere nos æquius est ? Multa in hanc sententiam elocutus , ipsum Gubernatorem ad cognoscendam Dei legem , & amplectendam cohortari non dubitavit . Adeo corporis vincula nihil in eo libertatem spiritus imminuerant . Interim adducuntur alii duo ex ordine Prædicatorum religiosi , quos pariter Conrocui satellites vinxerant . Cum eadem illi per interpretem respondissent quæ P. Spinula , edixit judex , ut simul omnes Omuram deportarentur , ibique in vinculis attinerentur . Mari devecti sunt Omuram , deducentibus usque ad navim summa frequentia Christianis Nangasachiensibus , multumque complorantibus . Eos Spinula , quippe unus japonice sciens , apta oratione consolari studuit . Suzuta appellabatur locus religiosorum carceri destinatus . Eum locum viri fortes ut conspexere propius , unum de sacris carminibus præcinuerunt : utque in eodem ergastulo custodiebantur ab uno anno alii duo

142. Capitur P. Carolus Spinula , cum Fr. Ambrosio Fernandio.

143. Trahitur ad Gubernatorem , & rationem reddit professionis suæ.

144. In carcerem Omuranum mittitur.

re-

religiosi, alter e S. Dominici, alter e S. Franciſci familia; ab his cantus excipitur intenta ac læta voce: quibus viciſſim cum reſponderent illi qui ſubibant, carmen totum alternatim ſuaviterque canendo peractum eſt, donec alteri alteris in conſpectum ſunt dati, & facta colloquendi copia. Quis hic gratulationes mutuas, quis erumpentes præ gaudio lacrymas, quis amplexus explicet? Diceres, non barbarorum carcerem iſtum eſſe, ſed veſtibulum patriæ cœleſtis: tot certatum hinc inde eſt benevolentiæ, & charitatis officiis. Quatuor annos in Omurenſi cuſtodia egit P. Spinula, quibus in continua veluti morte tranſactis, ad extremum combuſtus eſt. Citius e corporis, carceriſque vinculis exceſſit Fr. Ambroſius Fernandez. Sed de utroque ſermo redibit ſuis locis.

145. Lætitiæ ſigna in aditu carceris, aliis occurrentibus religioſis.

Conrocuus interim his nequaquam contentus vinctis, nihilque dubitans alios latere in ſua civitate Sacerdotes, inveſtigandi ſollicitudinem intendebat. Præ omnibus inſidiabatur Patri Matthæo de Couros, quem a proditoribus acceperat noſtrorum omnium præpoſitum, & Epiſcopatus Japonici adminiſtratorem eſſe. Namque ita poſt obitum Epiſcopi Ludovici Cerqueiræ conſtitutum fuerat diplomate Pauli V. Pontificis, ut donec illi datus eſſet ſucceſſor, quicunque foret in Japonia Provincialis Societatis, idem Epiſcopi obiret vices. Illum itaque unum totis cubilibus venabatur; ut mirum ſit occultari tandiu potuiſſe hominem Europæum, pleriſque de facie notum, a multis paſſim adiri ſolitum, cum præſertim magna eſſet propoſita merces, ſi quis eum detegeret, magna item pœna, ſi quis occultari uſpiam ſineret. Effugit feliciter Courus tot perquiſitorum manus atque oculos, abditus in intimum cavum, ſeu verius ſepulchrum tugurii Japonici, ex quo per dies quinquaginta pedem nuſquam extulit, adeo ut in mortuorum numero cenſeretur. Hæc illum fama ſervavit. Perquiri enim deſiit ut vere mortuus, ſeceſſitque interea in Arimæ terras, unde noſtrorum gerere curam per litteras, & Chriſtianos itidem epiſtolis moderari non ceſſavit, donec poſt annos quatuordecim optatum laborum finem ac præmium, ut alibi referemus, invenit. Non ille tamen ſolus, Deo protegente, ſervatus ab immaniſſimi Gubernatoris inſidiis. Qua nocte deprehenſi fuere P. Spinula, & Frater Ambroſius Fernandez, latebat in vicina caſa P. Franciſcus Viera viſitator. Ad clamorem ſatellitum, continuo in publicum exilit cum ſocio P. Chriſtophoro Ferreira, minus de ſua vita ſollicitus, quam de capite ſuaviſſimorum hoſpitum, quibus erat pereundum, ſi apud eos captus foret. Elapſus per tenebras, & viarum nota divortia, conjicit ſe prima luce in ſcapham, & maritimam oram legit. Hiems erat aſperrima, horrebat procellis mare. Non auſus tamen in littus exſcendere, vim omnem & acerbitatem duriſſimæ tempeſtatis in aperta cymbula diebus quadraginta pertulit: quibus incommodis fractus cum appuliſſet Macaum, ibi diem obiit extremum. Conrocuus, hunc alioſque ſibi ereptos dolens, furit, & novas artes excogitat. Primo ſingulis familiarum patribus edicto denunciat, ſiquis vel Religioſum ullum, vel Dogicum (ita Catechiſtas nominabant) hoſpitio recepiſſet, illum cum liberis & conjugibus igne periturum. Principes deinde civitatis ſacramento adigit, ne quem eorum occultari uſpiam ſinant: & ne inſcientiam excuſare aliquando, aut oblivionem poſſint, jubet ſingulos in id obligare ſuam fidem chirographo, quod ipſorum ædibus publice affixum ſemper obverſaretur oculis, & a ſubeuntibus legeretur. Neque id ſatis. Ut præmiis alliceret quos terrore vincendos non ſperabat, crumenam appendit in publico urbis foro cum denariis mille & quadringentis, addito ad latus ſcripto, quo indicabatur, tradentibus aliquem ex Chriſtianæ religionis miniſtris id præmium fore. At cum eſſet neceſſario cuſtodiendum, ne clam ſurriperetur, argentum ita propoſitum, ejuſque cuſtodiendi curam Prætor Chriſtianis injunxiſſet; nemo inventus, qui non provinciam illam reiiceret ut indignam: profitentibus diſerte cunctis, mori ſe citius malle, quam id præſtare, unde divinæ legis miniſtris infortunium evenire poſſet. Ob eam rem capti ſunt Chriſtianorum nonnulli, quos cum ſatel-

146. Gubernatoris curæ in inveſtigando P. Matthæo de Couros.

147. Latet per dies quinquaginta, ac demum aufugit.

148. P. Franciſcus Viera ſe recipit Macaum, ibique moritur.

149. Gubernatoris nova edicta, ne occultentur Religioſi.

150. Delatoribus præmium proponit, ſed fruſtra.

tellites dirum in modum protererent, nulla est eorum audita vox, nisi bene secum agi, quod talia pro Christo paterentur.

151. Res Philippinarum. Patres Manilani repullulantem superstitionem exstirpant.

Ex ultima Asia prius quam in Americam transmittamus, leviter attingendæ sunt nobis Insulæ Philippinæ, in iisque nonnihil immorandum. Materiam laboris insolitam dedit Patribus Manilanis allatum hoc anno diploma Pauli Pontificis, cum amplissima delictorum venia iis concessa, qui rite sacra percepissent. Egressi per hanc occasionem ad circumpositam late regionem Patres, nefarium hominem detexere, qui fraudulentis artibus Neophytos ad superstitionem pristinam retrahebat. Nam cum frequentes ibi sint apri, & ex proximis delapsi montibus depasci fruges in agro pubescentes soleant, ad eam pestem arcendam impius circulator populares monebat, ut lunam veteri ritu colerent, idque jam multis, quippe rudibus, & a superstitione recentibus persuaserat. At ii nunc, cum viderent suas ut ante segetes ab infestis belluis perire, se insigniter elusos arbitrati, vanum præstigiatorem detulerunt ad Patres, quorum effectum industria, ut malum non ultra glisceret. His laboribus feliciter immortuus est Manilæ P. Franciscus Calderonius, operarius impiger, natione Castellanus, qui post excultum per annos ferme triginta agrum Japonicum actus in exilium, ante annos quatuor venerat in Philippinas. Eum ferunt in pelliciendis ad fidem ethnicis vix parem habuisse; quod tamen non magis voce & industria, quam exemplo vitæ præstabat: cunctis sibi facile persuadentibus sanctam esse religionem, quæ tantæ sanctitatis præconem & ministrum haberet. In Philippinis cum esset sociorum omnium præses, quippe provinciæ Visitator, sæpe ut novitius moderatores ordinis inferioris adibat, ab iisque leviora quædam sibi permitti rogabat, obediendi studio. Nihil illo pauperius: nihil eidem paupertate dulcius. Præter pios aliquot libellos, & paucas Divorum reliquias, nihil habebat apud se; atque has etiam reculas deferebat identidem ad Rectorem, easdemque recipere ex ejus manu, ut sibi commodatas, gaudebat. Plures quotidie horas cœlestium meditationi dabat, nec fere surgebat a precibus, nisi fletu madidus, & sacrum spirans ardorem, quem deinde etiam in alios diffundebat. In morbo extremo palam professus est, nunquam sibi venisse in mentem opinari, tam dulce esse mori. Præ cunctis cœlitibus religione præcipua colere consueverat S. Barbaram. Eandem, quod visum multis notabile, paulo ante obitum sortitus est mensis Patronam, & ejus die anniversaria placide expiravit, pridie Nonas Decembres, cum annum decurreret vitæ septuagesimum primum.

152. Mors & Elogium P. Francisci Calderonii.

153. Procacis feminæ libido subito terrore compescitur.

Cæterum in Insulis Philippinis, etsi optime constabilita religio videretur, non deerant, ut in reliquis terræ plagis, nocentes tribuli, lappæque lætis frugibus intermixtæ. Exstiterunt hoc anno exempla in utramque partem memorabilia. Juvenis fuit circa Manilam pudicitia insigni, qui mulierculæ ad illicita prolectantis blanditias artesque omnes sæpe repulerat. Is novissime repertus ab ea solus in agro, cum non posset aliter procacem a se removere, diffugiebat in vicinam silvam. Illa libidinis œstro percita fugientem insequi. Prodiit repente ex interiore saltu coluber maculosus, & visu horribilis, cujus aspectu femina in fugam acta est. At Manilæ vir locuples, & infamia vitæ quam opibus notior, triste reliquit documentum, quam luctuosi plerumque sint eorum exitus, qui pœnitentiam criminum ad extremum usque vitæ contumaciter extrahunt. Perdiu scelestus flagitiose vixerat cum muliercula, cujus erat amore irretitus. Admonitus a nostris sæpe, monitores semper contempserat. Nuper cum navigaret in regia classe, naufragio facto, dum natat unica suffultus tabula, voverat facturum peccandi finem, si in littus evaderet. Evasit, & nihilominus post paulo, contempta voti religione, ad priorem vitæ consuetudinem relapsus est. Gravi demum corripitur morbo, atque, ut usuvenit, abusus Dei misericordia dum viveret, eam moriens omnino desperabat. Nam quid spei esse reliquum ajebat sibi, qui Deum læsisset tamdiu, tam atrociter, ac

154. Triste exemplum hominis flagitiosi, & contumacis.

no-

noviſſime datam illi fidem tam fœde violaſſet ? Vocatur noſter Sacerdos, qui ſe miſere deſperantem erigat ad ſpem ſalutis. Ejus voce erectus recreatuſque eſt uſque adeo, ut piacularem confeſſionem non ſine lacrymis peregerit, videreturque ad mortem obeundam optime comparatus. At purgato tot peſtibus animo, corpore etiam habere melius cœpit. Convaleſcebat ſenſim in dies. Adventabant amici jam, ut recuperatam valetudinem gratularentur. In hoc ſtatu rerum, quod vix credibile videatur, rediit ad ingenium improbus, ac velut omni ſolutus metu, amicam faceſſere pridem juſſam ad ſe reduxit. Mirari omnes impudentiam, & temeritatem hominis : quidam exemplo offendi ; non tamen diu. Recrudeſcit ex improviſo morbus nondum plane depulſus : æger ad extrema deducitur. Dum domeſtici trepidant, dum quæritur Sacerdos, ille in conſpectu pellicis horrendum mugiens, fœdam animam, & jamdiu orco oppigneratam efflavit.

155. Res Mexicanæ. Hominis ſceleſti converſio memorabilis.

Longe abſimile exemplum vidit eodem anno Valliſoletum, quæ urbs eſt in provincia Mexicana frequens, & nobilis. Adiit Societatis noſtræ Sacerdotem vir moribus perditiſſimis, ut confeſſionem totius anteactæ vitæ perageret : auditus autem, expiatuſque, eadem die, ſuis rebus omnibus in pauperes erogatis, in religioſum ſeverioris diſciplinæ ordinem ſe recepit. Prius tamen percunctanti Sacerdoti de cauſa tantæ, ac tam ſubitæ converſionis, hæc narrabat. Noctu dum placide dormiret, excuſſo repente ſomno, duos vidiſſe adſtantes horrenda forma carnifices, eoſque audiviſſe hortantes ſeſe ad mactandum, rapiendumque jam pridem debitum ſibi caput : at cum maxime illi aduncas ſibi manus intentarent, fuiſſe repulſos opportune brachio hominis amiciſſimi, ſed occulti ; ſimulque auditam vocem jubentis eos faceſſere, qua audita voce, re ipſa dilapſi eſſent. Cujus fuerit illud brachium, ignorare ſe : notatum tamen ſibi eſſe pannum quo tegebatur, eundemque viſum ſibi eſſe, quem ante paucos die largitus pauperi fuiſſet. Inde ſe intellexiſſe, quam experiretur tam ſuo tempore præſentem opem, mercedem eſſe miſericordiæ egeno impenſæ, atque ex eo puncto ſtatuiſſe ſua omnia pauperibus, ſe totum Deo tradere. Hæc ille memorabat : quæ nos uti tradita ſunt ab idoneis auctoribus, ita conſignamus hiſtoriæ, magis ſolliciti ut aliquibus legentium proſint, quam ut credantur ab omnibus. Cæterum intra provinciæ Mexicanæ fines nonnulla nobis adverſa contigerunt. Principio Archiepiſcopus Mexicanus iram ingentem concepit adverſus Societatem, propterea quod noſtro concionatori verba neſcio quæ excidiſſent, quibus ſe tacite perſtrictum putabat. Nihil non eſt motum, ut irato Præſuli ſatisfieret. Officia, preces, deprecatores adhibiti, ſed nullo ſucceſſu. Demum cum Societatis patrocinium ſuſcepiſſet Prorex, factionemque duceret contra Antiſtitem ; poſt multa hinc inde vi magis quam jure ſuſcepta, ad tollendum ferale diſſidium quo tota civitas ſcindebatur, amotus eſt Mexico concionator, liſque omnis ex æquo & bono compoſita. Utinam reſtingui tam facile potuiſſet incendium, quo ædes noſtræ conflagraverunt in colonia Veræ Crucis. Nonis Decembribus, circa dimidium noctis, hibernacula militum corripuit, neſcio quo caſu, flamma tam repens ac violenta, ut intra ſpatium unius horæ magnam urbis partem abſumpſerit. Domicilii noſtri, templi, ſupellectilis, atque omnis domeſtici inſtrumenti, nihil ſuperfuit. Lugenda in primis jactura bibliothecæ, quam ibi Patres habere cœperant pro loco copioſam. Tecto carentes interea Socios benigne recepit apud ſe unus colonorum, habuitque domi ſuæ hoſpitaliter, & amice, donec ædificium, ſubveniente civium liberalitate, refectum eſt.

156. Archiepiſcopus Mexicanus iraſcitur, & reconciliatur Societati.

157. In colonia veræ Crucis domicilium Societatis incendio abſumitur.

His cladibus acceſſerunt præſtantium Sociorum funera, lugenda ſane, ac memoranda. Duo præ cæteris deſiderati Patres, Joannes Ferrius, & Petrus Diaz. Prior gente Italus, patriam habuerat Montemfalcum, oppidum Picenorum. In Americam ante annos quadraginta navigaverat, idque patientia, charitate, & rerum uſu diuturno fuerat conſecutus, ut paſſim ab indigenis magnus Pater appellaretur. Excellebat linguarum omnium peritia, quæ in novo illo orbe penes diverſas nationes diverſæ ſunt, & multum inter ſe diſſimiles. Magni fie-

158. Obitus & elogium P. Joannis Ferri.

fiebant ad eum concursus : multa ad eundem per dies singulos negotia deferebantur, ut vix partem necessariæ quietis capere interdum posset. Chichimecas, nationem indolis ferocissimæ, primus adiit, ejusque partem maximam solus ad Christum adduxit. Obiit XI. Cal. Septembris, anno ætatis sexagesimo quarto.

159. Et Patris Petri Diaz.

Die anni ultima decessit P. Diaz, Lupianæ natus in regno Toletano. Hunc provincia Mexicana inte primos conditores & parentes suos numerabat : venerat enim in Americam missu S. Francisci Borgiæ, ante annos quadraginta sex. Rector collegii Mexicani primum, tum domus Professorum, postremo totius provinciæ, nunquam destitit navare proximorum saluti operam, nunquam inter tot regiminis curas consueta Societatis ministeria intermisit. Plurimum in dicendo poterat, non tam ex artificio, (quamvis hac etiam facultate præstaret) quam ex abundantia pietatis. Quæ ad concionem afferebat, precibus potius parare putabatur, quam studio. Erat septuagenario major cum vivere desiit, ad ejusque funus tota fere civitas affluxit.

160. Quinam populi sint Hiaquii. Bellum illis inferunt Hispani.

Inter hæc damna solatio fuit, quod suscepta ad Hiaquios expeditio felicem eventum habuit. Oram fluvii cognominis accolunt Hiaquii in Cinaloa, & ab ostio amnis, qui in pelagus Californiæ influit, sursum recurrendo, spatium occupant ad millia passuum ferme quadraginta. Triginta millia capitum tota natio censebatur. Indoles hominum ferox, cæterisque ejus tractus longe pugnacior, propinquis infesta, adversus Hispanos semper contumax. Præter communia regionis vitia, vigebant apud eos magicæ artes in tantum, ut veneficorum plena omnia invenirentur. Hoc senticetum ut subigerent nostri, occasionem arripuerunt quam subjicio. Ante annos circiter tres transfugerant ad Hiaquios neophyti quidam Cinaloenses, & Christianæ professionis sacramentum abjecerant. Perfugas reposcebat Hispanorum Præfectus Didacus de Hurdaire, vir toto Mexico, cum bellica virtute, tum religionis studio illustris. Eos Hiaquii cum negarent reddi posse, & jus asyli obtenderent, Didacus, ne perpetuo pateret desertoribus impiis tale perfugium, bello repetendos statuit. Magna itaque armatorum manu comparata, eorum fines ingreditur. At primo incursu ferociter exceptus, dare terga cogitur. Cæduntur in acie multi regiorum, plerique dissipantur, ac fugæ se mandant. Sensit Urdaire, rem sibi esse cum gente cæteris, cum quibus ad illam diem arma contulerat, multo bellicosiore. Quare majores undique colligit copias, & virtutem exstimulante acceptæ cladis memoria, denuo contra barbaros movet exercitum. Ejus cognito adventu, adeo non sunt conterriti hostes, ut imo processerint obviam confertissimo agmine, & impressionem fortiter sustinuerint. Pugnatum est hinc inde magno animo, atque virtute. At deterior Hispanorum conditio erat, cum ob alias res, tum maxime ob cibariorum penuriam. Hiaquii contra, præter quam quod numero prævalebant, & firmioribus natura locis insederant, commeatu abundabant. His cognitis rebus Urdaire, nocte intempesta converti signa jubet, atque iterum in provinciam suam se recipit, redintegraturus anno proximo bellum majore apparatu, & meliore, ut sperabat, fortuna. Non latuit barbaros de apparatu, qui fieri statim cœpit novis delectibus, & accersitis undique militum veteranorum auxiliis. Subiit metus, ne si extremam vim expectarent, tota igni ac ferro vastaretur regio, ipsi occidione delerentur. Hinc ad pacis consilia proniores fieri, & deditionem suadentibus aures præbere : tantum ne iniquæ imponerentur conditiones, postulare. Æquissimæ fuerunt propositæ, atque inter alias illa, ut Christianæ religionis ministris locum apud se, & liberam docendi facultatem darent. Quibus assensu unanimi comprobatis, in fidem & clientelam Hispani Regis se contulerunt Hiaquii ; ad eosque nostrorum duo profecti sunt. Fuerunt hi P. Andreas Perez, & P. Thomas Basilius, viri ambo impigri, & spectatæ virtutis, qui tametsi periculosum videretur gentem tandiu infestam sine militari præsidio adire, adierunt tamen impavidi, quatuor tantum adductis neophytis, quibus cognita itinera. Venientibus obviam prodiere ad Mayorum usque fines Caziquii duo, qui pangendo fœderi interfuerant.

161. Hispani semel atque iterum repelluntur.

162. Sponte deditionem faciunt Hiaquii, & nostros operarios accipiunt.

163. Ut excepti sint PP. Andreas Perez, & Thomas Basilius.

Si-

Simul ad eos excipiendos, deducendosque in interiora regionis ingens effusa est multitudo omnis ætatis & sexus. Omen rei bene gerendæ lætissimum, fuit, quod singuli parvam præferrent crucem ex calamo, quo signo nec ipsi carebant infantuli, qui in sinu matrum gestabantur. Ea specie commoti Patres, ægre a lacrymis temperaverunt, & magnum animum sumpserunt. Perez ad multitudinem conversus, & de causa adventus sui verba facere exorsus, miro omnium assensu auditur. Hoc præstructo Evangelicæ missionis initio, paulatim Hiaquii, qui fuerant hactenus feris bestiis quam hominibus similiores, in alios mores, & alium pene dixerim naturæ habitum transierunt. Edocti civilis vitæ rationem & commoda, in octo oppida sunt distributi: oppidis sui impositi magistratus, qui rem communem administrarent. Secundum hæc instituti apte, Christi legem susceperunt, & vero Numini templa ex lapidibus struxerunt. Anno uno tantum profecit P. Perez, ut cum successorem in ministerio acciperet P. Christophorum Villaltam, octo millia baptizatorum illi tradiderit. Non tamen putandum nihil egisse infernos spiritus, ut tantam imperii sui cladem averterent. Efferati venefici, quod suas jacere artes, & perire sibi quæstum viderent, sæpe de mactandis Patribus consilia agitarunt; sed molitiones impias Deus mirabili providentia discussit. Semel P. Basilius sagitta, incertum unde missa, confossus est, utique moriturus ob venenum spiculo illitum, nisi pius neophytus, exsucto cruore vulneris, solitam huic pesti curationem feciſſet. Compertum est postea, maleficii auctorem fuisse neophytum improbum, qui ultro confessus est, se de Basilii nece deliberasse propter amicam, quam Sacerdos importunus sibi eripuisset, & ad frugem traduxisset.

164. Patrum apud eam gentem labores, & fructus.

165. Eorundem pericula a venefi-cis.

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ LIBER QUARTUS

ANNUS CHR. 1619. SOC. 80.

1. RES ROMANÆ. Franciscus Xaverius Beatorum catalogo adscribitur.

ANNUM sæculi undevigesimum, de quo scribere aggredimur, merito inter auspicatissimos, ob concessum Francisco Xaverio honorem cœlitum, Societas censet. Rem apud nos optatissimam, ordini nostro præclaram, & viro sanctissimo omnium fere gentium suffragio debitam, perfecit Pontifex Paulus V. VIII. Cal. Novembres, quo die Xaverium decoravit appellatione Beati. Ejus tamen cultum ita circumscripsit, ut post illum diem Xaverius officio, & sacræ liturgiæ ritu coli posset ab hominibus Societatis ubique terrarum, a cæteris vero Christifidelibus in India tantum, & in castello Xaverio, unde natales habuit, & generis nomen accepit. Initium novi cultus est Romæ factum eodem anno, non tam pompa & splendore apparatus (quamquam nec in hoc genere quidquam defuit), quam pietate & concursu civium, qui die Xaverii anniversaria ex cunctis ordinibus frequentissimi affuerunt in Farnesiana Professorum basilica, ut novos beati viri honores celebrarent. Sed nihil æque celebritatem illustravit, ac Mutius Generalis. Progressus enim ad concionem, eruditam orationem de Xaverii laudibus recitavit, laudante oratoris eloquentiam populo Romano, & laborem illum in summo præside Societatis admirante. Dum sic Indorum Apostolo honor tribuebatur Romæ, non deerant in provincia indefessi operarii, qui res ejus gestas, laboresque apostolicos æmulari studerent. Plures eodem anno susceptæ sunt evangelicæ excursiones, quarum fructus late pervasit, tum ad urbes populosque Pontificiæ ditionis, tum etiam ad Hetruscos, qui intra fines Romanæ provinciæ continentur. Ut de una tantum in specimen cæterarum dicam, P. Marcus Antonius Constantius, aliusque Sacerdos Societatis, cujus nomen litteræ reticent, Senensem Archidiœcesim lustraverunt cum Archiepiscopo Alexandro Petruccio, & quocunque itum est, magnos animorum motus, magnum pœnitentiæ sensum, & vix credibile pietatis studium excitaverunt. Primas tamen in eo labore partes tulit Antistes ipse Petruccius. Nimirum prisci moris Episcopus, non solum omnem illam circuitionem suis obire pedibus voluit, verum etiam ad corrigendos hominum mores multum voce, in-

2. P. Marcus Antonius Constantius Senensem diœcesim percurrit cum Archiepiscopo.

induſtria, auctoritate, & exemplo vitæ profuit. Intereſt porro ſcire, illius peregrinationis quæ fuerit ratio. Præſul nulla re gravis erat hoſpitibus. Cubiculum accipiebat a Parochis ſimplex atque inornatum, ſine lecto, ſine alia lautiore ſupellectili, una contentus ſella, abaco, & ſcamno precatorio. In menſa præter unum ferculum, & id quidem facile paratu, nihil apponi ſibi patiebatur. Quocunque venturus eſſet, præibant uno alterove die noſtri, prima divini verbi ſemina jaciebant, omnium animos ad recipiendum rite paſtorem amantiſſimum præparabant. Illud curabant in primis, ut venienti populus obviam ſupplicationis ritu procederet ſub vexillo crucis, nudis pedibus, & compoſito ad modeſtiam agmine, ſic ut ſpecie ipſa appareret, ſanctum eſſe miniſterium quo Præſul fungebatur, nec de terrenis negotiis acturum accedere, ſed de cœleſtibus. Ille ut advenerat, recta tendebat, deducente clero, ac populo, ad curialem ædem; nec utcunque itinere defatigatus, & ſudore madidus, ad hoſpitium ante divertebat, quam concioni, aliiſque piis exercitationibus, quæ ſtatim a Patribus peragebantur, interfuiſſet. Quo præſtructo velut aditu ad ſacram viſitationem, ſuum agnoſcebat deinde ac paſcebat gregem, diſſidia componebat, pravas conſuetudines exſtirpabat; certantibuſque viciſſim per ſacra miniſteria Patribus, ut optimi Præſulis cogitata perficerent, omnium ubique animi ad ſtudia pietatis recaleſcebant. Hæc paulo copioſius commemorata volui, non tam quia nonnullæ fuerunt noſtrorum in tam fructuoſa excurſione partes, quam quia æquum viſum eſt interſerere his annalibus memoriam viri clariſſimi, & noſtri ordinis ſtudioſiſſimi Alexandri Petrucci. Qui quidem anno poſt hæc quarto deliberatum habebat abdicare ſe infulis, ut nomen Societati daret; feciſſetque plane, ſi quam enixe petiit, tam facile facultatem exequendi propoſiti impetrare potuiſſet. Sed nullis vinci precibus potuit ſummus Pontifex, ut ejus votis annueret.

3. Inſignis pietas Alexandri Petrucci Archiepiſcopi.

4. Ejuſdem propoſitum de ineunda Societate, ſed ſine ſucceſſu.

Perfunctus ea peregrinatione P. Conſtantius, ad montem Politianum tranſiit, quo oppido per ſacram miſſionem exculto, quatuor finitimas diœceſes, Cluſinam, Pientinam, Montalcinenſem, & Civitatis Plebanæ cum ſacro miniſterio peragravit, frugem ubique legens uberrimam, de qua tamen plura non dicam, ne prolixior fiam. Poſtremo Lucam ab ejus urbis Epiſcopo Alexandro Guidiccionio ducitur. Jamdiu hic Præſul, ob controverſias neſcio quas inter ſacram civilemque poteſtatem exortas, aberat a ſua ſede, abfuturus, ut plerique rebantur, quamdiu viveret: adeo videbatur arduum inveteratæ diſcordiæ cauſas exſcindere. At rem prope deſperatam cum ſuſcepiſſet tractandam Cardinalis Bellarminus, tanti fuit hujus viri apud Senatum Lucenſem auctoritas, ut ejus gratia decretum plures ante annos factum de Guidiccionio nunquam amplius recipiendo Senatus abrogaverit, totamque illam cauſam arbitrio Bellarmini ipſius, & Odoardi Cardinalis Farneſii diſceptandam permiſerit: quibus demum æquas conditiones ferentibus Lucenſes non inviti acquieverunt, Antiſtitem ultro ad ſe invitaverunt, & reducem poſt annos amplius ſexdecim in ſuam ſedem reſtituerunt. Guidiccionius ergo, prius quam proficiſceretur Lucam, duos Romæ popoſcit a Mutio Patres evangelici operis adjutores, habuitque quem dixi P. Conſtantium, atque alium, cujus nomen intercidit. Dies ipſos quinquaginta ſubſtitere Lucæ Patres, eoque ſpatio labores ſui muneris nunquam intermiſerunt. Conciones habebant quotidie duas in æde urbis primaria. Quod reliquum erat diei, audiendis pœnitentibus fere totum impendebant, ſoliti e ſuggeſtu recta adire pœnitentiæ tribunal, atque hinc rurſus ad ſuggeſtum recurrere. Neque vero poſt occaſum ſolis licebat otioſis eſſe. Aderant ad multam uſque noctem viri nobiles, alii ut conſilium peterent, alii ut onera conſcientiæ deponerent. Omnes per otium audiebantur. In tanta aſſiduitate laborum mira perfundebantur voluptate Patres, quod viderent reſpondere operi fructum, neque ſolum utilem, verum etiam gratum ac jucundum accidere nobiliſſimæ civitati laborem ſuum. Quamquam enim initio male quoſdam habuiſſet, fuiſſe Lucam adductos ab Epiſcopo Patres; iidem tamen mi-

5. Miſſiones variæ P. Marci Antonii Conſtantii.

6. Componitur gravis controverſia inter Lucenſes, & eorum Epiſcopum.

7. Qui Lucam adducit duos de Societate. Eorum labores, & res geſtæ ibi.

8. Lucenſium præclara opinio de Patribus.

mirati postea vitæ institutum adeo laboriosum atque utile, & fructus magnitudine delectati, bene secum ac præclare factum ajebant, quod virorum talium consuetudine frui possent. Quidam etiam optabant, ut Lucæ, si qua fieri posset, Societas domicilium figeret. Lustrata ad eum modum urbe, itum est cum Episcopo ad curias diœceseos ex magna parte montanas. Multa in iis ignorantia religionis, multæ morum detectæ labes: remedium utrique malo adhibitum. Inventus Parochus, qui inveteratas & notas gerens cum suis Presbyteris inimicitias, etiamsi periculose ægrotaret, nullis adduci rationibus poterat, ut cum illis in gratiam rediret. Res summæ apud omnes offensionis defertur ad Episcopum. Hic Patribus negotium committit. Adeunt decumbentem Patres, hortantur, rogant, sed nullo effectu. Obfirmaverat miser, quo mentis habitu vixerat, eodem mori. Patres, ubi vident hominem molliter agendo non flecti, novum sermonem exorsi, divini severitatem judicii, æternos ignes, & quæ sunt atrociora proponunt: nec frustra. Fregit metus, quem cætera non tetigerant. Tremefactus oratione, faciendamque deditionem ratus, vocari ad se Presbyteros curat, quibus antea fuerat infensus: in gratiam recipit complectiturque singulos: sibi ut ignoscant, & a Deo veniam exorent, per Christi charitatem rogat, obtestaturque. Homo demum paulo ante contumax, & vix non communi omnium judicio damnatus, cum optima spe vitæ melioris decedit.

9. Insignis contumacia cujusdam Parochi, ejusque conversio.

Dum hæc in provincia Romana gerebantur, Neapoli diem clausit extremum Isabella Feltria Roborea, Bisiniani Principis vidua, spectatissimæ virtutis, & notæ in nostrum ordinem beneficentiæ femina, cujus hoc loco meminisse pietatis & officii est. Etenim orbata jampridem filio unico, nostros homines in ejus locum adoptaverat, nec alio deinceps illos quam filiorum appellans nomine, demum testamento condito hæredes ex asse scripsit. Præter hoc ultimum & insigne beneficium, alia multa debet illi Societas, nec vero levia. Ejus liberalitate tironum domus Romana censu dotata est opulento, & multo quam esset antea amplior facta. Basilicam, domumque Professorum Neapolitanam, regium plane opus a Roberta Carafa ex Matalaunensium ducibus inchoatum, perfecit ipsa, imo verius ex toto exædificavit, merito proinde fundatricis titulum, & jus consecuta. Erecta fuerat Neapoli altera Professorum domus in foro mercatorio. Isabella magnum illi donavit pecuniæ numerum ea conditione, ut, si Præposito generali placeret (quod re ipsa placuit) domum in collegium mutari, novo collegio in dotem transcriberetur. Mitto alia leviora, quæ si velim singillatim recensere, nimius sim. Quæ tamen commemoravi satis superque sunt, ut vigere apud nos immortaliter debeat memoria matronæ tam excellentis, cujus & benevola semper extitit in nostrum ordinem voluntas, & vita omnis pietate christiana mirum in modum eluxit. Per annos amplius triginta usa conscientiæ arbitro P. Vincentio Maggio, non est dictu facile quales ejus ductu & institutione progressus in sanctitate fecerit, ut exercita, ut exculta fuerit. Omni virtutum genere spectabatur, sed patientia in primis. Ejus generis femina, cui pater Guidobaldus Urbini dux, mater Victoria Farnesia Octavii Parmensium ducis soror, multa quotidie domi patiebatur a viro Bisiniani Principe, cui se minus acceptam, ne dicam odiosam esse sentiebat. His adeo assueverat, ut ad quascunque injurias vocem nullam mitteret, non dicam impatientis animi, sed ne dolentis quidem. Cum filium suscepisset unicum, eumque jam ad annum ætatis decimum quintum perduxisset (Francisco Theodoro nomen erat adolescenti), repente hoc solatio tristissimæ solitudinis suæ unico, & summo ærumnosa parens orbata est. Ea sane re nihil accidere illi gravius, nihil acerbius poterat. Erat quippe Franciscus Theodorus matri carissimus, non tam quia filius, atque unicus, quam quod egregiis ornatus corporis animique dotibus, præclara forma, ingenuus, innocens, ac longe supra ætatem prudens; pius autem in tantum, ut typis edita fuerit ejus vita, in qua supra communem usum plurima, aliqua etiam supra naturæ ordinem ab eo gesta referuntur. Quæ cum respiceret Isabella, ut erat nuptarum miserrima pro-

10. Res Neapolitanæ. Mors Isabellæ Roboreæ, ejusque in societatem merita.

11. Ejusdem virtutes, & vitæ sanctitas eximia.

propter virum, ita se matrum fortunatissimam propter filium prædicabat. Eum tamen Deo, à quo acceperat, reposcenti mulier vere fortis reddidit sine questu: & quamvis accepto vulnere graviter saucia, dolorem acerbissimum tulit æquo animo, ac minime perturbato; orbitatem leniens suam unico, maximoque bonarum mentium solatio, patientia. Quin audita est sæpe cum diceret, bene sibi esse, quod tali sublato filio nihil haberet reliqui in hac vita, cujus causa vita ipsa esset sibi magnopere expetenda. Neque tamen deinceps ab angoribus vel animi, vel corporis otium habuit ante hunc annum, quo demum vitæ mortalis ærumnas cum æternæ gaudiis commutavit. Testamento caverat, ne qua efferretur pompa: sed nostri magis quid ei deberent, quam quid ipsa mandasset attendentes, apparatu quam potuit magnificentissimo feminæ tam bene de se meritæ justa solverunt.

12. Obitus, & Elogium Antonii Loffredi.

Paucis ante mensibus decesserat in collegio Neapolitano Antonius Loffredus, ex Principibus Durazzani ortus, magnis & hic meritis erga Societatem illustris, nec minori clarus virtute. Is cum & patre orbatus esset, & fratrem haberet nullum, simul atque annum attigit secundum supra vigesimum, ea prorsus ætate quæ pronior in vitium est, de capessendo religiosæ vitæ statu deliberavit; frustraque obnitente matre Portia Caracciola Societatem ingressus, eidem mox patrimonium, quod habebat satis lautum, addixit. Ea porro mente se Societati devoverat, ut majorum arbitrio relinqueret, utrum daret operam litteris, an magis inter fratres rei domesticæ adjutores mereret infimis ministeriis addictus. Quin exacto tirocinio Romam cum venisset, ut negotia quædam cum Præposito Generali communicaret, id ab eo summis contendit precibus, ut se sineret in humili illo gradu abjectoque vitam agere; quod tamen non impetravit. Ita Philosophiam audire cœperat Neapoli: sed in cursu medio, quem satis feliciter peragebat, subita vi morbi prostratus, ad extrema deducitur. Instantis lethi nuncium adeo non exhorruit, ut imo diserte profiteretur, nullo se tangi desiderio vitæ longioris. Gratias egit Societati quod immerentem recepisset, quod in ea moreretur sibi gratulatus est. Tum perceptis religiosissime supremis morientium sacris, magno omnium mœrore occubuit, annum agens ætatis suæ XXVI. Sed inter mœrorem & luctum non defuerunt Neapoli meliora. Ante septennium nova Societati ædes sacra ædificari cœperat apud forum mercatus, eratque nunc, tum privatis multorum largitionibus, tum præsertim beneficentia illustris sodalitii, cui *Mons misericordiæ* nomen, fere ex omni parte absoluta, sic ut aperienda, & publicanda videretur. Aperta est cum ingenti lætitia & concursu populi Neapolitani, qui in ea parte civitatis frequentissimus habitat. Primam templi initiationem peregit pro Archiepiscopo Cardinali, quem morbus lecto afflixerat, Episcopus ab eo subrogatus: post meridiem vero sacra cœlitum lipsana in novam ædem solemni supplicatione illata fuerunt. Hæc Neapoli. Intra provinciam data est eodem anno sedes Societati Adamantiæ, quæ nunc dicitur Amanthea. Brutiorum id oppidum est in Calabria citeriori. Fulvius Viridianus indidem civis, & eximius sui temporis medicus, post impensam per annos quadraginta operam sedulam, & omnino gratuitam nostris Neapoli, cum multum pecuniæ congessisset, nec hæredem proximæ consanguinitatis haberet, illud faciendum sibi statuebat, ut egregium erga nos animum insigni atque ultimo documento testaretur, simulque sua bona in utilitatem popularium suorum converteret. Hac mente censum annuum Societati transcripsit ea conditione, ut duæ tertiæ partes cederent in dotem collegii Amantheæ fundandi, pars reliqua collegio Aquilano attribueretur. Admisit Fulvii donationem Mutius, eumque confecto diplomate recepit in fundatorem collegii Amantheani, & de Aquilano insigniter meritum pronunciavit.

13. Novum societatis templum aperitur Neapoli.

14. Initia Collegii Amantheani.

Provinciæ Siculæ duo de novo collegia hic annus addidit, Ennæ unum, alterum Nari. Utriusque nos initia paucis exequemur. Ennam prisci dixerunt, quæ nunc vulgo Castrum Joannis nominatur, urbem in valle Netina sitam, ubertate soli, opibus, frequentiaque incolarum spectandam, & olim templo cultu-

15. Res Provinciæ Siculæ. Fundatur Collegium Ennense.

que

que Cereris celeberrimam. Cives operam Societatis per intervalla temporum experti, præclare de patria meriturum putabant, si quis in eam nostros induceret, & in domicilio stabili collocaret. Id præ cæteris persuasum habebat Antonius Rotundus, vir pro loco copiosus. Filios proinde commonebat identidem, ut si virili sobole caruissent, Societatis collegium Ennæ conderent. Filii, quos reliquit post se duos, paulo post ejus mortem sine liberis decessere: eorum vero ultimus Franciscus dum moriebatur, paternorum memor consiliorum, licet hæredem ex asse institueret matrem Constantiam, ei tamen hanc legem imposuit, ut certam pecuniæ summam fundando Ennæ collegio deberet impendere. Constatia, quæ filium in diligenda Societate superaret, testatoris voluntatem non implere solum, sed vincere studens, totam operi hæreditatem applicat, ipsam ubi habitabat domum Societati condonat, fundati demum collegii titulum sibi cum præmortuo filio communem facit. Hæc primordia Ennensis collegii fuerunt. Narus, oppidum Siciliæ in valle Mazaræ, Societatem enixe petierat jam inde ab anno sæculi decimo, P. Gasparis Paraninfi civis sui, & operarii apostolici concionibus inflammata: sed quod eo tempore minus licuerat, confectum est anno labente. Cum nondum esset in promptu vectigal idoneum, Vincentius Bonincontrus e sacro Prædicatorum ordine Episcopus Agrigentinus (ad quam diœcesim Narus pertinet), & Magistratus urbis, ille litteris, hic & litteris, & legatis hac una causa missis, agebant vehementer cum provinciæ præposito P. Carolo Mastrillo, ut certam sociorum manum Nari collocatam vellet, si nondum ut in collegio stabili, at saltem ut in hospitio longioris temporis, donec apti constituti proventus essent. Domum in qua interim degerent, & alimenta offerebat Sacerdos nobilis Antonius Bandinus. Non licuit votis tam benevolis, tam communibus diu obsistere. Dati itaque sunt Narensibus Patres quatuor, mansuri apud eos ut in una ex illis domibus, quas nos *Residentias* dicimus. At vix annum ibi egerant, cum Antonius Lucheſius, genere & opibus Narensium facile princeps, datis ad Mutium litteris valde rogabat, vellet juberet residentiam illam in collegium verti. Civitatem annua Patrum opera sic esse affectam ajebat, ut quocunque fortunarum dispendio condendum putaret collegium Societatis. Se quidem certam pecuniæ summam in eum usum sepositse: ex aliorum collationibus aliam esse summam confectam minime contemnendam: Bandinum, cujus hactenus beneficentia vixissent Patres, vectigal annuum centum aureorum assignasse: si quid addi oporteret, suppleturam ex ære publico civitatem: se demum pro iis, qui multa in rem collegii promitterent, vadem, ac fidejussorem fore. His rebus cognitis Mutius, actis prolixe gratiis Lucheſio pro tam eximia erga nos voluntate, negotium dat P. Pompilio Lambertengo, qui Mastrillo in provinciæ præfectura successerat, ut siquidem ad rationem collegii nihil deesse viderit, morem gerat amantissimæ civitati, & de collegio transigat ex juris formula. Quo facto Narenses circa anni finem, præter quatuor quos habuerant initio operarios, ludimagistros etiam, & scholas latinitatis habuerunt. Ita quæ prius fuerat residentia, nomen collegii induit: Fundatoris vero titulus, & honor, assentientibus cæteris bene de collegio meritis, Lucheſio delatus est. Sub idem tempus etiam Agrigentini, scriptis communi nomine ad Præpositum Generalem litteris, stationem Societatis in spem futuri collegii postulabant. Obfuit paucitas sociorum, ne impetrarent. Tamen ad eorum postulata respondit officiose Mutius, curæ fore Præpositis provincialibus, ut Agrigentum excurrerent crebro socii, nullaque unquam re tam illustri, ac benevolæ civitati deessent.

16. Narî residentia prius, deinde Collegium constituitur.

17. Agrigentini societatem exposcunt, sed sine effectu.

Crescente in hunc modum provincia Sicula, desideratus est ille provinciæ quasi parens, P. Joannes Baptista Carminata, qui vir, sive virtutum splendorem, sive rerum gestarum magnitudinem spectes, merito inter præcipua Societatis lumina est adnumerandus. Adolescens cum esset, & adhuc inter tirones versaretur, nescio qua seu levitate animi, seu vitæ solutioris cupiditate, defecerat a Societate. Sed mox ad eam regressus, maculam inconstantiæ eluit pietatis

18. Mors, & Elogium P. Joannis Baptistæ Carminatæ.

tatis ardore ſummo, a quo deinceps excidit nunquam: pietatis autem pars præcipua fuit vita ad omnes leges inſtituti noſtri prorſus exacta, quam ultra annos octoginta produxit. Ambigas deinde utrum dicendi, an regendi arte præſtantior fuerit. Utraque profecto re Carminata inter præſtantiſſimos ætatis ſuæ floruit. Provincias Siculam, Romanam, Venetam, Polonam cum incredibili laude adminiſtravit, tantam ubique habens opinionem virtutis atque prudentiæ, ut eum certatim expeterent præfecturæ, ſibi vero pulcherrimum quiſque duceret tali ſubeſſe moderatori. Pari approbatione Claudio Aquavivæ Generali pro Italicis provinciis Aſſiſtens fuit Romæ, & ex illa orbis terrarum ſpecula regimen Societatis univerſæ conſilio juvit. Tot inter curas munus concionandi, per annos prope ſexaginta, numquam intermiſit: quo in exercendo munere, ut erat orator acer ac vehemens, tantos ciere ſolebat animorum motus, ut Angelus potius quam homo, aut certe unus aliquis ex Apoſtolis in dicendo videretur. Primus omnium Romæ per quadrageſimam jejuniorum concionum curſum peregit in templo Profeſſorum, quod ante ipſum fecerat nemo. Neapoli, præter alios eloquentiæ ſuæ fructus, Bernardinum Realinum ad Deum primo, deinde etiam ad Societatem traxit. In collegio Romano cum beato juvene Aloyſio Gonzaga familiaritatem intimam habuit, eidem morienti affuit, virtutum, quæ erant in eo ſummæ, teſtis oculatus, cognitor, atque æmulator eximius fuit. Carminatam viri principes ob ſanctitatis, & prudentiæ famam in honore habebant longe maximo: Cardinalis vero Bellarminus tanti faciebat, ut animi ſui receſſus intimos illi aperire, eumdem in rebus dubiis quaſi magiſtrum audire conſueverit. Prophetiæ ſpiritu afflatus, multa & loco, & tempore remotiſſima prænunciaſſe, nonnumquam incluſas mentibus hominum cogitationes inſpexiſſe dicitur. Quam dilectus Deo & hominibus, tam infernis ſpiritibus erat inviſus. Multa ab iis pertulit, ſpectris horrificis exagitatus interdum, verberibus contuſus, ſemel etiam præceps e feneſtra projectus; quod tamen, Deo manum ſupponente, fuit innocuum. Eorum ipſe dolos & maleficia ſæpe eludebat, ſæpe faſcinationes præſtigiaſque diſſolvebat. Jam quam multa ad commune bonum reipublicæ, ad ſalutem animarum, ad utilitatem domeſticam Societatis vir præclarus inceperit, perfeceritque, longum eſſet exequi fuſius. Carminata præſertim auctore, domus Profeſſorum Panormitana, & Meſſanenſis fuerunt conditæ, & collegio Panormitano patrimonium conſtitutum. Ortum illi ſuum, ac ſtabilitatem debent Meſſanenſe tirocinium, & collegium Melitenſe. Ejuſdem induſtria, præter multas ubique ſodalitates, coaluit Panormi ſocietas S. Thomæ ægrorum miniſterio addicta. Ibidem mulierculis e turpi quæſtu revocatis cœnobium eſt reſtitutum, cenſuque firmatum. Cum eſſet Carminata tot meritis in Societatem, atque adeo in omne hominum genus illuſtris, de ſe perquam humiliter exiſtimabat, illam uſurpare Realini vocem ſolitus: *Deus bone, quando bonus ero!* Sed de ejus virtutibus ſi qui plura volent, adeant Aguileram. Occubuit XVI. Cal. Quintiles Panormi, eadem in urbe ſcilicet, ubi erat natus ante annos octoginta duos: maturo ille quidem abreptus funere, ſed tamen ob damni magnitudinem luctuoſo, acerboque. Ejus ſpiritum vix corpore ſolutum, ferunt, inter beatorum Ignatii & Xaverii manus fuiſſe conſpectum, cum ferretur in cœlum.

19. De Præfecturis ab eo geſtis, & miniſterio concionum.

20. Quantam haberet opinionem virtutis, ac prudentiæ.

21. Nonnulla ſupra naturæ ordinem ab eo geſta indicantur.

22. Ejuſdem inſignia merita erga ſocietatem, & rem publicam.

Idem annus provinciæ Mediolanenſi collegium Neocaſtrenſe dedit. Quod Neocaſtrum ad Scriviam vocant, diœceſeos Dertonenſis oppidum eſt in Inſubria, ſitum ad Scriviam amnem, unde illi cognomen, ut ab aliis urbibus oppidiſque plurimis, quibus idem nomen eſt, dignoſcatur. Cenſum collegio fundando communi ſumptu contulerunt Hieronymus Marinus, & Joannes Ferrarius, ille Marchio, hic juris utriuſque doctor; quibus propterea Mutius Generalis commune fecit fundatoris nomen, ex æquo inter illos dividens quæ viris bene de ſe meritis Societas ſolet tribuere. Quod attinet ad labores ſociorum, magnopere celebratam invenio ſacram expeditionem, quam ex collegio Montis Regalis ſuſceperunt Patres Joannes Baptiſta Ferrerius, & Franciſcus Bodius ad montem Sca-

23. Res Provinciæ Mediolanensis. Fundatur collegium Neocaſtrenſe.

24. Fructuoſa Miſſio PP. Jo. Baptiſtæ Ferrerii, & Franciſci Bodii.

Scabiosum. Populum ejus loci privatæ paucorum inimicitiæ ita distraxerant, ut jamdiu factionibus, odiis, cædibus omnia miscerentur. Malo inveterato, & vix, ut apparebat, sanabili cum sæpe remedium quæsiviſſet Episcopus nullo successu, nunc profecturis eo Patribus prænunciabat dolens, frustra fore eorum qualescunque conatus; quidquid vero experirentur, lusuros plane operam, re infecta redituros. Re ipsa verus nimium vates videbatur initio. Ad plures dies nihil profectum est. Obfirmaverant namque oppidani inimicitias, nisi morte inimicorum non finire; nostros autem de pace differentes contumaciter repellebant. Sed quid non expugnat charitas, atque patientia? Labori instantibus nihilo secius Patribus, & æternas pœnas iræ tam pertinaci denunciantibus, conterriti demum emollitique sunt capita factionum. Conveniunt domi nostros, atque ultro profitentur, se in eorum potestate futuros. Patres successu læti, eademque die negotium conficiendum rati, moneri jam tum lætissimo æris campani pulsu populum jubent, ut in sacram ædem se conferat. Accurritur ex toto oppido. Cum adesset frequentissima multitudo, in medium prodeunt duces & antesignani partium, complectuntur sese, nullam fore posthac præteritarum offensionum memoriam invicem pollicentur: arbitris demum & sequestris Patribus, pax sancitur, collacrymante præ lætitia populo, sibique redditam aliquando tranquillitatem atque concordiam gratulante. Quo firmior esset pacificatio, eam referri in tabulas publici officii placuit. Quis jam Antistitis admirationem, quis lætitiam consequi verbis possit? Eventum adeo insperatum non laudavit modo, sed dignum præterea censuit, de quo per litteras Principem admoneret. Itaque de tota illa re ad Sabaudiæ Ducem prolixe perscripsit. Sed dissimulare hoc loco non debeo, Franciscum Bodium, nunc tantæ utilitatis operarium, biennio post fuisse justis de causis a Societate dimissum: id quod nostris hominibus documento erit, ne alienæ magis saluti studeant, quam suæ. Et suæ vero, & alienæ multum studebat, qui eodem anno vivere desiit Genuæ, P. Bernardinus Zannonius, patria Regiensis: vir omnium opinione sanctus, magnusque christianæ perfectionis & cultor, & magister. Annos ipsos quadraginta Genuæ impenderat Zannonius audiendis domesticorum externorumque confessionibus; & notatum sæpe fuerat, qui ipso conscientiæ arbitro uterentur, singulari morum probitate, modestiaque inter alios discerni. Tantam ille solertiam fingendis suis ad pietatem alumnis adhibebat. Zannonio consiliorum suorum omnium conscio, ac moderatore utebatur Maria Victoria Strata, pia illa ac munifica sacrarum virginum parens, quas a colore superioris amiculi *Cæruleas* vulgo nominant. Iisdem ipse leges pietatis prudentiæque plenas composuit, quas primo Hierarcha Genuensis, deinde Pontifex Paulus V., postremo usus probavit. Obiit IV. Cal. Aprilis, annos natus amplius octoginta. Corpus in arca ex lapide conditum est, qui honor apud nos eximiæ tantum sanctitati tribuitur.

25. P. Franciscus Bodius a Societate dimittitur.

26. Mors, & elogium P. Bernardini Zannonii.

Vidimus duobus ante annis, quid rerum inceperint nostri in Corsica, post fundatum Adjacense collegium. Nunc de progressu earumdem rerum aliquid indicandum. Lætiora in dies inde nunciabantur, præsertim vero de sacris excursionibus, quibus Patres Corsicæ tractum occidenti obversum peragrabant. P. Joannes Stephanus Ferrarius, & P. Octavius Sandilianus, e collegio Adjacensi eggressi, æstatis partem maximam in una circuitione posuerunt. Exstat illius prolixa descriptio, in qua, præter communem cunctis fere missionibus fructum, non pauca memorantur scitu digniora. Regio erat ut plurimum alpestris, maximeque distans ab iis locis, ubi forum, & judicia exercentur. Quare incolæ soluti metu legum, & magistratuum, in omne facinus ruebant impune. Putabant plerique, nihil continere criminis furta furtis, & cædibus cædes rependere; quin esse pietatis humanæ, ajebant, ulcisci illatam proximo necem morte interfectoris. In libidinibus frænum habebant nullum. Pudet dicere, quæ flagitia apud eos innoxia censerentur. Quidam affirmabant, potestatem sibi esse factam a Parocho habendi clam pellices, modo veniam ab uxoribus impetrassent. Fas multi existimabant in sterili matrimonio sobolem aliun-

27. Missio perquam frugifera PP. Ferrarii, & Sandiliani in Corsica.

aliunde quærere. Mitto alia ejuſdem generis, quæ longum referre per partes, ac moleſtum eſſet. Hoc ſenticetum ingreſſi Patres, quamquam viderent certandum ſibi eſſe, non cum vitiis tantum, quæ ſuperantur facilius, verum etiam cum inſcitia, & erroribus gentis, in quibus convellendis maxima difficultas; tamen animum non deſponderunt, atque ex uno in aliud oppidum diſcurrentes, demum agreſtes illos populos longe alios quam invenerant reliquerunt. Novem adierunt populos, quorum & loci dignitate, & frequentia facile principes Zicavenſes. Inter hos inventi quamplures, ob damna ultro citroque illata, variis, nec facile ſolubilibus conſcientiæ vinculis irretiti. Malo fere communi ut medelam adhiberent Patres, ad multitudinem retulerunt, vellentne ſinguli rerum ſibi furto ſublatarum gratiam debitoribus facere, quo facilius a Deo veniam delictorum impetrarent? Aſſenſere ad unum omnes, eaque velut acceptilatione omnes a communi nexu ſunt liberati. Sed ne furandi impunitas aleretur in poſterum, re omnium conſenſu deliberata, hanc ſibi præterea legem impoſuere, ut qui deinceps aliquid alienum ſurripuiſſet, præter multam luendam fiſco, & rem domino redhibendam, certam æris ſummam eccleſiæ penderet; furti vero auctorem quicunque noſſet, indicaret Judici. Legem ſponte ſuſceptam ratam habuit præfectus regionis, & publicis tabulis conſignari juſſit. Verum ut quacunque fortunarum jactura multo eſt apud Corſos acrior acceptæ contumeliæ dolor, ita longe majoris negotii fuit perſuadere illis, ut odia inimicorum, & voluntatem ſumendæ ultionis abjicerent. Hoc tamen ipſum multis eſt perſuaſum; ut mirari licuerit, quantum ſupra naturam, & vitæ præjudicia valeat gratia cœleſtis. Sed quæ in hoc genere contigerunt, ad alia feſtinanti non vacat ſingillatim referre. Dum hæc gerebant Patres collegii Adjacenſis ultra montes, nihilo minore fructu P. Joannes Auguſtinus Gonſalonerius citeriores inſulæ partes peragrabat. Magni nominis operarius erat Gonſalonerius. Eum cum evocaſſet haud ita pridem Genua Julianus Caſtagnola Epiſcopus Nebienſis, ut ipſius opera ad ſalutem ſui gregis uteretur, ille ſpem Epiſcopi non implebat modo, ſed multis partibus ſuperabat. Principio Clerum, partem gregis utique præcipuam, in iis quæ ſunt ordinis ſacerdotalis propria, egregie inſtituerat. Egreſſus deinde in diœceſim, ac totam oppidatim percurrens, locis omnibus mala vitiorum germina exſcindebat, concordiam in domos, jus in forum, religionis cultum in templa reducebat. Alicubi populum ſic ad omnia audientem habuit, ut quæcunque fuerunt ad tuendam honeſtatem morum ab eo decreta, communi omnium conſenſu recepta fuerint, & relata in publicas tabulas, mulcta conſtituta, ſi a quoquam vel leviter violarentur. Quo rerum ſucceſſu gaudens Gonſalonerius, nequaquam uti voluit poteſtate ſibi facta Genuam remigrandi, ſed totum præterea annum proximum manere in ea inſula ſtatuit, ubi tam felices fruges legebat. Parum tamen abfuit, quin his inſudantem malevoli opprimerent, ut infra referemus.

28. Conſilium prudens ad pacandas conſcientias tollendamque furtorum frequentiam.

29. Labores & res geſtæ P. Gonſalonerii in eadem inſula.

Provincia interea Germaniæ ſuperioris, ad quam modo tranſgredimur, novo collegio augebatur Mindelhemii, quod oppidum eſt non adeo magnum, nobile tamen, atque elegans in ditione Bavarica. Debuimus beneficium Maximiliano Duci Bavariæ, Principi Societatis noſtræ ſtudioſiſſimo: ejus enim auctoritate traditum nobis eſt vetus monaſterium jam pridem ab Auguſtinianis, neſcio quibus de cauſis, abdicatum, quod in morem collegii inſtructum, ſtatim a noſtris habitari cœpit. Eodem anno ad nonnulla religioſorum cœnobia pervaſit noſtrorum miniſteriorum utilitas. Fuit ubi diſcordia inter Monachos & Abbatem exorta, totam fœde turbabat familiam uſque adeo, ut partes in jus irent, & undique negotium forenſi ſtrepitu, & contentione urgeretur. Aderat cum poteſtate judicis Proepiſcopus Paſſavienſis, & jam cauſæ cognitionem ſuſceperat. Sed cum alia ex aliis ſubnaſcerentur in dies ſingulos capita diſſidiorum, nec tot componi lites ſine magnis offenſionibus poſſent; Judex, ut controverſiam uno ictu omnem præcideret, dilato tantiſper judicio, monachis potioribus perſuaſit, ut Oettingam ad dies paucos ſecederent, ſeque noſtris homi-

30. Res Germaniæ superioris. Fundatur collegium Mindelhemii.

31. Diſſidentes Monachi ad concordiam revocantur.

minibus traderent sacris B. Ignatii commentationibus exercendos. Sua non fefellit illum opinio. Fecerunt monachi ut monebantur, atque inde in cœnobium mutatis adeo mentibus redierunt, ut alii prope homines viderentur. Coaluerant sponte omnium animi, extinctæ erant dissensiones, veterum dissidiorum nec vestigium supererat. Quare nullæ deinceps fuerunt judicis partes, nisi ut concordiam gratularetur laudaretque; tam lætum vero, tam subitum sacrorum exercitiorum fructum admiraretur. Alia per idem tempus fuit in diœcesi

32. In altera religiosorum familia excitatur vetus legum observantia.

Frisingensi religiosorum familia, quæ a veteri suo instituto, ac disciplina prorsus exciderat. Hanc Episcopus ut ad prioris vitæ normam refingeret, egit cum Cœnobiarcha, ut unum quemdam e nostris reciperet apud se velut hospitem, haberetque aliquandiu ut regiminis comitem, & adjutorem. Cœnobiarcha consilium Episcopi magnopere probans, Sacerdotem poposcit a moderatoribus Societatis quali opus esset. Datus est in primis idoneus, pius, doctus, affabilis, & mira in agendo dexteritate: qui quamquam initio domesticis parum gratus accideret, paulatim modestia, & morum suavitate omnium animos sibi devinxit. Pauci præterierant dies, & jam in animos cœnobitarum dominabatur unus. Omnes suam illi conscientiam aperiebant, ejus voluntati & arbitrio omnes se permittebant. Hinc cætera sponte profluxerunt, non dicam ad votum, sed prope supra votum, & spem. Restitutus qui pene exoleverat religiosæ paupertatis cultus, frequentior sacrorum usus inductus, sublatæ consuetudines minus rectæ; atque ut omnia paucis complectar, intra dies quadraginta vita omnis monachorum ad leges revocata: nec vero facta nostro Sacerdoti potestas abeundi, nisi cum nihil supererat corrigendum. Hæc intra privatos parietes, ac veluti in umbraculis gesta.

33. Initium missionum castrensium in Germania.

Alii interim in aperto sole majora moliebantur. Ut alia prætermittam, quantum illud est, quod Patres Ferdinandus Lilius, & Balthasar Michael missionum, quas castrenses dicimus, specimen primum in hac provincia dederunt, primique omnium formam tam salutaris instituti in Germaniam invexerunt? Occasionem præbuit vir prænobilis Otho Henricus Fuggerus, dum parat auxiliarem militem, nomine Catholici Regis conscriptum, Cæsari in Bohemiam ducere: namque ille, prius quam itineri se committeret, duos poposcit quos nominavi Patres, ut essent sacrorum ministri, sibi primum, deinde etiam militibus. Patres ergo in eam expeditionem profecti, obeundam inter milites susceperunt sacram missionem ad earum exemplum, quas alibi institutas in Belgio dicebamus, primique Germaniæ Patribus commonstraverunt, quantus christianæ charitati locus inter arma sit. Fuit exercitus Cæsaris ad plures dies in castris circa Bubiemum. Ibi cum consedissent etiam copiæ Fuggerianæ, Patres

34. Patrum labores, & res gestæ in castris prope Bubiemum.

moram illam in quæstu ponentes, nihil sibi reliqui ad laborem apostolicum, & ad charitatis officia fecerunt. Conciones habebant quotidie, milites tum privatim, tum publice ad detestationem criminum hortabantur, sacra petentibus ministrabant, omnium necessitatibus præsto erant. Grassari cœperat in castris exitialis lues, quam vocabant Hungaricam, multosque militum prosternebat. Ea nihil conterriti Patres, obire tabidorum contubernia, assidere eorum lectulis, nullam rem prætermittere, qua ægrorum vel animis, vel corporibus solatium afferrent: quibus laboribus dum insistunt, ambo pestem contagione contraxerunt, sed Deo bene juvante revaluerunt. Mirabantur tam eximiam charitatem duces pariter, militesque gregarii; duos vero Patres, tanquam parentes suos veros atque optimos, diligebant, & observabant in tantum, ut eorum reverentia, nulli jam verbum excideret liberius, aut minus pudicum: id quod in militari licentia vix credibile. Sed gradum ad alia faciamus.

35. Res Provinciæ Austriacæ. Obitus Matthiæ Cæsaris, ubi de adoptione Ferdinandi.

Provinciæ Austriacæ calamitosum maxime hunc annum obitus Matthiæ augusti fecit. Nihil sane accidere opportunius poterat Bohemis hæreticis, ut in apertam rebellionem prorumperent. Illo enim vivo, etsi jugum re ipsa excusserant, tamen externa specie profitebantur adhuc debitam Regi fidem: quin ad ejus majestatem vindicandam se superis approbantibus arma sumpsisse gloria-

ban-

bantur. At nunc larvam abjecerunt penitus, & contra novum regem nefaria arma ſtrinxerunt. Tamen, ut facile, ac porro uſitatum eſt in delictis atrocioribus aliquam recti ſpeciem fingere, rationem excogitarunt, quam perfidiæ obtenderent. Nullos neque Matthias Cæſar, neque duo ejus fratres Maximilianus, & Albertus ſuſceperant liberos. Id reputans Cæſar jam ſenior, ut conſtituto ante mortem hærede conſuleret regnorum tranquillitati, patruelem ſuum adoptaverat Ferdinandum, Stiriæ, Carinthiæ, Carnorumque Archiducem, probantibus adoptionem, raro admodum moderationis exemplo, fratribus Maximiliano, & Alberto, & jus ſucceſſionis patrueli cedentibus. Eo nequaquam contentus Matthias, biennio ante quam moreretur, indicto conventu ordinum Pragæ, ſucceſſorem ſuum comitiis propoſuerat agnoſcendum jam tum, & ſiquidem ita placeret, (quod tamen ſine cujuſquam noxa fieret) eligendum: quo in conventu, quamquam vehementer reclamarent hæreticorum non pauci, omnemque moverent lapidem ne Imperatoris relatio reciperetur, vicerat tamen numero pars, cui placebat regnum ad Ferdinandum deferri. Salutatus itaque fuerat Rex Bohemiæ Ferdinandus, hac tantum impoſita lege, ut nullam partem publicæ adminiſtrationis attingeret, vivente Matthia: Regem autem ita renunciatum iidem ordines ſolemni cærimonia inauguraverant, & in ejus verba juraverant. Bohemorum exemplum imitati fuerant haud multo poſt Hungari in ſuis comitiis, & Ferdinandum eadem atque illi conditione regem creaverant. His nihilominus ita conſtitutis, Utraquiſtæ in Bohemia, ut de morte Matthiæ nunciatum eſt, nihil penſi habentes, neque decreta conventus, cujus pars ipſi fuerant, neque religionem ſacramenti, quod dixerant Ferdinando, totis coorti ſunt viribus, ut optimum Principem ab regno depellerent. In tam aperta perfidia ut viderentur, non tam vi, quam jure graſſari, ad omnes Germaniæ Principes circummittunt communes litteras, calumniantes, non legitima electione, ad extortis fraude ſuffragiis Archiducem Stiriæ ad regnum prorepſiſſe: non itaque illum eſſe verum Bohemiæ regem, neque hoc nomine admittendum cum jure ſuffragii in conventu Septemvirum Francofordienſi ad dandum Cæſari ſucceſſorem: ejus loco affuturos a ſe legatos, vacui regni perſonam ac jura ſuſtinentes. Quæ cum molirentur perduelles, eodem tempore veriti, ne Ferdinandus (quod evenit) ipſorum ingratiis Romanum Imperium conſequeretur, ac deinde auctus potentia armis aſſertum veniret ſuum jus, ſollicitare ad defectionem finitimas regiones, & externis fœderibus ſe munire ſtudebant. Primo hæreticos Luſatiæ, Sileſiæ, & Moraviæ in ſocietatem nefariæ conſpirationis trahunt. Pertentant deinde Hungaros, eorumque multos hæreſi ſimiliter corruptos, ut paulo infra dicemus, ad impium fœdus feriendum impellunt ſub Gabriele Bethlemio Gabore, nullius fidei, & magnæ ambitionis Principe, qui Turcarum ope dominans in Dacia, jamdiu imminebat Hungariæ, & tacita ſpe Bohemiam quoque obtinendi ducebatur. Poſtremo factionis capita, indicto Pragæ conventiculo, quem falſo conventum ordinum appellabant, regnum abrogant Ferdinando, ejuſque loco regem Bohemiæ creant Fridericum Septemvirum Comitem Palatinum Rheni, pro certo ſumentes, magna potentia Principem haud modicas vires ad firmandam ſibi regni poſſeſſionem allaturum. Ejus re ipſa partes defendendas ſuſceperunt multi in Germania Principes proteſtantes, unde bellum Cæſari creatum eſt longum, atque difficile. Sed quæ deinde ſecuta ſint, utque anno interea proximo attriti fuerint Bohemi rebelles, ut Palatinus regnum injuria occupatum, & paternam præterea ditionem amiſerit, in loco referemus.

36. Bohemi hæretici Ferdinandum contumaciter reſpuunt.

37. In partem rebellionis trahunt hæreticos Sileſitas, Moravos, Hungaros.

38. Regem ſibi creant Fridericum Electorem Palatinum.

Nunc ut ad res Societatis tot inter motus reipublicæ afflictas redeamus, ſimul ac Moravi, ac Sileſitæ, inito cum Bohemis fœdere, Ferdinandum abjecere, Societatem quoque noſtram æterno exilio damnarunt. Et Sileſitæ quidem nihil ultra potuerunt, quam ut nobis ſuis finibus interdicerent: nullum enim exſtabat apud eos domicilium, unde Societas poſſet expelli. Solummodo igitur edictum promulgatum eſt, ne quis è noſtris veniret in Sileſiam, ne quis ullum re-

39. Proſcribitur Societas in Sileſia, etiamſi nullam habens ibi ſedem.

reciperet hominem Societatis, aut uspiam consistere pateretur. Pœnæ graves contra facientibus constitutæ. At in Moravia jamdiu habebat Societas domum primæ probationis Brunæ, quæ provinciæ primaria civitas est: præterea amplum Olomucii collegium, cum academia; & nuper stationem certam ac stabilem collocaverat Holeskoviæ. Ex his locis socii amplius centum uno fere eodemque tempore ejecti fuerunt. Brunam occupaverant perduelles Majo ineunte. Pridie Nonas ejusdem mensis indicitur nostris exilium. Nimirum post militem præsidiarium in sua verba sacramento adactum, proxima Societatis pellendæ cura fuit. Decretum proscriptionis erat in hæc verba conscriptum. „ Nos Barones, Equites, & e civitatibus delegati ex statibus & incolis marchionatus Moraviæ, religionis Evangelicæ, corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi sub utraque sumentes, in civitate Brunensi simul congregati, notum facimus hisce litteris omnibus eas lecturis, vel audituris, ibique maxime ubi id fieri oportuerit, significatum nobis fuisse a Dominis Statibus regni Bohemiæ, non solum per editam in vulgus apologiam, sed per litteras complures, & alia argumenta, id quod orbi universo exploratum est, quibus artibus & machinis secta Jesuitarum ad publicam perniciem grassata sit, non solum in memorato Bohemiæ regno, verum etiam in aliis locis & provinciis: & habentes pro certo, illos pessimorum auctores esse consiliorum, perturbatores regnorum, & exitiorum machinatores, uno consensu statuimus eosdem e marchionatu Moraviæ in perpetuum ejicere. Quamobrem vobis rectoribus, magistris, scholarum moderatoribus, & omnibus ad unum Jesuitis, quicunque in hoc marchionatu Moraviæ, in ejus civitatibus, oppidis, & aliis quibuslibet locis versamini, serio præcipitur, ut Dominis Commissariis a nobis ad vos missis, statim, sine mora, sine ulla excusatione, claves collegii & templi sponte tradatis, & inde post edictum hoc promulgatum continuo demigretis; intra triduum vero ex hoc Moraviæ marchionatu penitus excedatis, ita ut in eo nullus vestrum, neque secta, aut instituti vestri deinceps, in perpetuum, quocunque prætextu, aut nomine reperiatur. Quo firmiores vero sint nostræ litteræ, illas nominibus nostris, & chirographis munitas esse voluimus. Datum Brunæ VI. Maji MDCXIX. „ Decreto in hunc modum condito, duo ex proceribus ab ordinum conventu delecti, magna populi caterva comitante, ad domum Brunensem Societatis se conferunt, una circiter ante meridiem hora, qua prorsus hora nostri omnium quæ gerebantur ignari ad mensam convenerant. Ibi pro templi foribus, quasi jus dicturi, consistentes, adesse Rectorem primo, tum quantum domi esset sociorum sibi confestim sisti jubent. Domi erant octo tantum supra quadraginta: nam duos & triginta novitios rector futuri præscius alios alio mature dimiserat. Cum adessent omnes, præter duos ægrotos, qui prodire non poterant, magna voce recitatur ferale decretum, jubenturque omnes pariter, nulla interposita mora, migrare domo. Rector superos hominesque contestatus, nihil a se suisque admissum ex illis, quæ Societati objiciebantur, spatii nonnihil oravit, quo se ad discessum compararent. Nihil impetratum. Coacti omnes cum pallio duntaxat, petaso, & quotidianæ psalmodiæ codice proficisci. Ne data quidem ægrotis facultas remanendi, sed excussi confestim cubilibus, & in alienas deportati sunt ædes, donec præsto esset currus, quo extra urbem aveherentur. Digressis Patribus, decretum alterum præconis voce publice recitatur in foro, quo decreto docebatur populus quid actum esset, simulque tacite concitabatur in Patres. Auctores enim dicebantur esse, quod religio evangelica (ita suam hæresim isti, si superis placet, Evangelii reformatores appellabant) in dies magis obsoleseceret. Tamen in extrema parte scriptum erat, capitale futurum, si quis e populo abeuntibus molestiæ quidpiam, aut injuriæ intulisset: id quod qua mente additum fuerit, incertum. Sane discedentes Patres insana plebecula conviciis, atque omni ludibrio prosecuta est; nulli tamen pœna vel levissima irrogata. Sed qui innocentiam opprimunt injusta vi, quas non licere sibi sycophantias putent?

40. Tota Moravia Societas jubetur excedere.

41. Edictum proscriptionis Brunæ editum contra Societatem.

42. Indicitur exilium Sociis Brunensibus.

Vix

Vix Patres ad quartum proceſſerant ab urbe lapidem, cum exoritur improviſum incendium in Brunenſi ſuburbio, cui vicina erant prædia neſcio quæ Societatis, ſpargiturque momento rumor, injectum ab noſtris ignem, ut ne ſaltem inulti diſcederent. Ea res cum traderetur ut certa, & a magiſtratibus crederetur, procurrit emiſſa celeriter cohors militum cum mandatis, ut reducat eos in urbem ultimo mactandos ſupplicio. Diverterant noſtri in pagum (Durzæ nomen eſt loco), quo meliori olim tempore ſoliti fuerant cum ſacro miniſterio excurrere, ſubjerantque in domum Parochi, veteris hoſpitis, & amici. Dum nonnihil reſpirant ab itinere, & duos de ſuo numero poſt ſe relictos opperiuntur, accurrunt trepidi nuncii, venire effuſo curſu turmam equitum armatorum, & de Patribus quærere: duos intercepiſſe jam, & valde vereri ſe, ne etiam necaverint: irruiſſe quidem certe in eos ſtrictis gladiis, minaci ore, directiſque tormentis manualibus: eandem ſine dubio fore cæterorum ſortem, niſi celeri fuga ſe ſubduxerint. Patres triſti nuncio conterriti, cum nulla pateret ſalutis via, confugiunt in ſacram ædem, excepturi fortiter ante aram B. Virginis quidquid de ſe furor hæreticorum conſtituiſſet. Adſunt paulo poſt armati, vocibuſque inconditis, atque ore truculento malum denunciant oppidanis, niſi ſibi confeſtim Jeſuitas, mortalium peſſimos, incendiarios, latrones, mille cruces promeritos in manus tradant. Comperto eos deliteſcere in eccleſia, huc illico furentes convolant, occluſas effringere conantur fores, atrocia quæque vociferantes. Actum illa die de ſe crediderunt Patres. Rati non temere, ſe ſolo odio catholicæ fidei ad cædem quæri (nam quid aliud ſuſpicarentur?) laxatis ultro foribus, ſeſe ad ictum accipiendum componere, nudare colla, cervices offerre. Dux militum ſtricto acinace ſingulos, tanquam illico percuſſurus, invadebat, & maledictis proſcindebat. Ad extremum foras prodire omnes jubet. Cum negarent alibi occidi velle, quam ante aram Deiparæ: Moriemini ſane, ait ille, ſed in foro palam, ſed manu carnificis: vos interim Ordines retrahi Brunam jubent, ad dicendam cauſam incendii, quod excitaſtis. Ad hanc vocem mirari vehementer Patres, unde ſibi tale inferri crimen potuiſſet, de quo tunc primum audirent. Conſcientiæ fiducia erecti, nihilque aventes magis, quam ejuſmodi rei vel apud iniquiſſimos Judices cauſam dicere, paruerunt, & ſe militibus ducendos præbuerunt. Brunæ interim ut cognitum eſt Patres redire, vix credibile ut commoti incitatique fuerint hæretici. Partim in publicum egreſſi, partim e feneſtris proſpicientes, reduces cum ingenti convicio exceperunt, pergentibuſque miſerabili agmine a porta ad prætorium omne probrorum genus ingeſſerunt, latrones, homicidas, incendiarios appellantes, rogum, & rotam, & ſi quæ ſunt atrocioris inſtrumenta ſupplicii minaciter denunciantes. Ægre temperatum eſt, quin impetum in eos facerent. Et feciſſent plane, niſi in tempore auctor incendii patuiſſet. Sed innocentiam protegentibus ſuperis, opportune prodiit in medium mulier ruſtica, atque ultro confeſſa eſt, malum, cujus Patres arguerentur, apud ſe ortum habuiſſe: ſe, dum ignem domi parum caute accendit, incendium imprudenter excitaſſe: evolaſſe favillam in ſtramineum caſæ culmen, atque inde flammam in proxima pervaſiſſe. Ea vox civitatem metu, noſtros ingenti periculo liberavit. Re cognita Magiſtratus, lætitiam ingentem præſeferens, Patrum innocentiam decreto teſtatur, patientiam moderationemque commendat; vix non confeſſus, ideo tantum pelli, quod religionem catholicam, & fidem adverſus regem acrius tuerentur, quam ferre poſſent hæretici, & perduelles. Toto adhuc triduo retenti ſunt in prætorii ædibus, & per quam liberaliter habiti. Placuit deinde, ſumptu publico civitatis eoſdem uſque ad fines Auſtriæ deportari, tot paratis curribus, quot opus eſſe rector indicavit. Poſtremo datæ abeuntibus litteræ liberi commeatus, addito militari ad vim arcendam præſidio.

Quo die lex proſcriptionis Brunenſi domui probationis denunciata fuit, eodem irrogata eſt collegio Olomucenſi. Decreti capita duo erant præcipua. Primum cauſas exilii exponebat; alterum collegii, & templi claves reddi jubebat,

43. Ex itinere revocantur ob incendium fortuito excitatum.

44. Confugiunt in ſacram ædem B. Virginis.

45. Militibus ſe ducendos permittunt.

46. Excipiuntur Brunæ ab hæreticis per quam crudeliter.

47. Innoteſcit auctor incendii, Patrum innocentia declaratur.

48. Poſt triduum cum honore iterum dimittuntur.

49. Migrare jubentur noſtri e collegio Olomucenſi.

bebat. Statim atque decretum allatum est, P. Petrus Ximenius collegii rector, oculis ac manibus in cœlum sublatis, Deum O. M. superosque testes fecit, causas proscriptionis falsas, & commentitias esse. Tum collegii quidem claves obtulit, sed quæ præterea poscebantur templi claves, eas negavit se traditurum. Jam illas, inquit, tradidi sacro magistratui, ad quem jure pertinent: nec minas vestras moror, aut paratam a vobis necem. Discedemus, sed excusso prius pedum nostrorum pulvere, ut Christus præcipit. Mirati orationis fiduciam Commissarii respondent, venisse se significandi decreti causa, non disputandi. Neque ego hæc disputandi causa dixi, subjecit Rector, sed innocentiæ tuendæ. Jam alter a sexagesimo annus est, cum Societas Olomucii versatur. Nemo nobis quidquam hactenus ex iis, quæ vos narratis, objecit; nisi forte loco criminis ponitur juventutem bonis moribus & litteris excolere, populo viam salutis ostendere, bene de omnibus mereri. Hæc studia fuisse nostra, hæc munia, ipsimet idonei testes estis. Unum video quod objici nobis possit: Religioni catholicæ supra quam ferre possint hæretici, addicti sumus. Hoc si nostrum est scelus, minime recusamus quin fortunam quamlibet pro tam illustri causa subeamus. Audiebant dicentem taciti: quid enim inficiarentur? Perrexere nihilominus claves templi postulare. Ximenius negare perrexit, quippe jam traditas Decano Capituli Olomucensis. Is cognito Patrum periculo, & vim non temere timens, advenit medius, & creditas sibi claves Commissario reddidit. Triduum nostris datum, ut de rebus collegii mobilibus arbitratu suo statuerent. Eodem fere modo, ac tempore, qui Holeskoviæ degebant quatuor, vel quinque socii, sedem deserere, & in Austriam migrare coacti sunt.

50. P. Petrus Ximenius rector tradere recusat claves templi.

51. Decanus capituli eas reddit. Patres Olomucio discedunt.

Is erat status rerum in Moravia, cum interea sectarum gregales in Hungaria, Bohemici motus conditionem secuti, a Ferdinando Rege pariter defecerunt, & Gabrieli Bethlemio, sive, ut more patrio appellabatur, Bethlemio Gabori Daciæ Exarco se tradiderunt. De quo homine quia frequens nobis recurret in annalibus mentio, non erit fortasse otiosum hoc loco pauca proloqui. Gente Dacus, & nobili quidem natus erat loco Gabor, sed fortuna admodum tenui. Hanc ut amplificaret, profectus Constantinopolim, regem Turcarum multiplici obsequio demereri studuerat diu. Inde redux in Transilvaniam, adhæserat Gabrieli Bathoreo, qui Turcæ beneficiarius ibi regnabat. Bathoreus hominem videns peracri ingenio, fervidum, consilio manuque promptum, & magnis gerendis rebus idoneum, illum in intimam amicitiam recepit. Unum neglexit quærere, quod tamen erat præcipuum, utrum fidus esset futurus. Sed quid adeo fallax, ac fides hominis ambitiosi? Qui semel ex imo niti cœpit ad summa, nullam aspernari solet viam augendæ fortunæ: bonas, & malas artes perinde habet, si prosint tantum. Gabore usus est amicissimo Bathoreus in secundis rebus: inimicissimum expertus est in adversis. Accidit ut contra Bathoreum, ob imperii sævitiem, rebellarent Transilvanorum plerique. His ille ad obsequium redigendis cum indigeret ope Turcarum, Gaborem misit Temesiam cum mandatis, ut a præfecto regionis auxiliares copias exposceret. Mandatis addidit magni pretii munera, quibus venalem præfecti animum demereri posset facilius. At homo perfidus, quibus muneribus Turcam suo principi conciliatum venerat, illum emit sibi. Quin Bathoreum criminatus ut dubiæ hominem fidei, qui spreto Turcarum imperio respiceret ad Austriacum, pollicitusque, si sibi ejus ditio traderetur, se vero in potestate Othomanum semper fore; perfecit denique, ut sibi Rex Turcarum Achmetes militum auxilia decerneret ad occupandam Transilvaniam, pellendumque Bathoreum. Neque id difficile factu fuit. Desertus quippe a suis Princeps infelix, defensores non habuit domi. Matthias vero Cæsar, a quo afferri subsidium debuisset, non iis tunc erat viribus, quibus contra tantas Turcarum opes obniti posset. Sic Transilvaniam obtinuit Gabor ut perfidiæ præmium. Quibus vero artibus proditor imperium erat adeptus, iisdem postea augere studebat, solitus omnia retinendæ, aut amplificandæ dominationis præsidia honesta ducere, fidem & jusjurandum, ut res & utilitas po-

52. Acta in Hungaria. Bethlemii Gaboris indoles, & insignis perfidia.

poſceret, ſervare, aut fallere. His jam inſtitutis inſiſtens, ubi primum cognovit hæreticos in Pannonia res novas moliri, eodem tempore Turcis Bohemiſque ſcripſit, fidem atque operam ſuam aliis adverſus alios offerens, unum ſpectans, ut utrinque auxilia compararet, quibus Hungaria potiretur. Non latuerunt hominis fraudulenta conſilia. Interceptæ ſunt ejus litteræ, in quibus exſtabant documenta animi ſubdoli, verſipellis, ſua utilitate metientis omnia. Tamen Hungarorum quamplurimos adeo excæcaverat novarum rerum cupiditas, ut huic veteratori, & Turcarum mancipio ſubeſſe mallent, quam Ferdinando Auſtriaco regum piiſſimo, juſtiſſimoque.

53. Gabor ducem ſe præbet Hungaris contra Ferdinandum.

Percutitur itaque fœdus impium inter Gaborem, Hungaroſque perduelles, atque ita convenit, ut ad condictam diem hi ferale rebellionis ſignum tollant, ille Caſſoviam ſuperioris Hungariæ urbem amplam invadat. Quibus conſtitutis rebus, ecce tibi circa initium Auguſti arma ſumunt magno numero Hungari, maximam partem hæretici: regnum in plura agmina diſtributi percurrunt, omnia cædibus & rapinis miſcent: Eccleſiæ vero miniſtros aut ſpoliant bonis, aut vertere ſolum cogunt. Noſtri, qui ſe præ cæteris peti ſcirent, tempori diffugiunt. Duo erant toto regno collegia Societatis, Homonæ unum, alterum Tyrnaviæ. Utrumque ad primum fragorem ingruentis turbinis deſertum eſt. Homonenſis familia in vicinam Poloniam evaſit, in Auſtriam Tyrnavienſis. Nonnullos Sacerdotes Præpoſitus provincialis apud catholicos proceres diſtributos reliquerat. His etiam brevi migrandum fuit. Nam cum Gabor Poſonium uſque cum ſuis, & perduellium copiis eſſet progreſſus, celebratum ibi eſt publicum regni conſilium, ex eaque hæreticorum colluvie decretum atrox prodiit contra Societatem, quo noſtris hominibus igne, ut ajunt, & aqua tota interdicebatur Hungaria. Id autem ut innotuit, quicunque noſtros apud ſe detinebant, eos quamprimum dimiſerunt. Ædes collegii Homonenſis vaſtatæ ſunt. Tyrnavienſe domicilium miniſtri Calvinianorum ſuis uſibus aptaverunt: templum, aris dirutis, gregalium concionibus ſervaverunt. Malis tamen auſpiciis factum concionibus initium. Dum primus indicitur pulſu æris campani cœtus, nolæ agitator reſte, neſcio quo pacto, implicitus, impetu propulſi æris in altum rapitur, dejiciturque e proxima turris feneſtra in præceps: quo caſu male multatus, intra breve tempus occubuit. Triſte omen gregales adeo conterruit, ut nemo jam vellet tale miniſterium attingere.

54. Hungari hæretici cum Gabore conſpirant, & arma capiunt.

55. Collegia Homonenſe, & Tyrnavienſe a noſtris deſeruntur.

56. Societas in conventu perduellium proſcribitur.

57. Cujuſdam hæretici mors luctuoſa Tyrnaviæ.

Cæterum ſatis viſum non eſt perduellibus Societatem tota depellere Hungaria. Uſque ad ſanguinem ſævitum eſt: & forte magnam omnium noſtrorum occidionem faciebant, niſi plerique crudelitatem inſectantium fuga prævertiſſent. Caſſoviæ duo verſabantur Patres, Stephanus Pongratzius, & Melchior Grodecius, ſumptoque hoſpitio apud Andream Doczium Cæſareæ militiæ in eo tractu præfectum, catholicis Caſſovienſibus ſedulam operam navabant. Cum adeſt ad portas urbis Georgius Rakoczius (nobilis Tranſilvanus erat is, & copiarum Gaborianarum primarius ductor) ferrum ac flammam civitati denuncians, niſi ſtatim deditionem faceret. Conterriti cives Rakoczium portis patentibus excipiunt, Doczio injiciunt vincula, & hominem præcipua in Deum pietate, nec minori in Regem Ferdinandum fide, hoſti crudeliſſimo dedunt, a quo miſſus in Tranſilvaniam, & veneno poſtmodum, aliiſve artibus veteratoriis de medio ſublatus eſt. Patres cum fuiſſent hoſti ſimiliter traditi, in Doczii ædibus, ubi nunc Societatis collegium eſt, tanquam in cuſtodia tenebantur, collocatis ad fores militibus decem, qui caverent ne quis illorum efferret pedem, neu quis ad ipſos litteras, aut aliud quidpiam inferret. Et forte cum Patribus erat Marcus Criſinus Canonicus Strigonienſis, olim collegii Hungarici Romæ alumnus, nunc Societatis fautor egregius, & in opere evangelico ſtrenuus adjutor. Hujus ſacerdotium quoddam cum occupaſſet haud ita pridem Rakoczius, profitebatur nunc reddendum ipſi quidquid ablatum erat, ſi modo tranſire ad Calvini partes vellet, & ab Alvinzio Calviniſtarum primipilo miniſtro facti teſtificationem ſumere. Idem ſi facerent Patres, benigne liberaliter-

58. PP. Stephanus Pongratzius, & Melchior Grodecius capiuntur Caſſoviæ.

59. Cuſtodiuntur una cum Marco Criſino Canonico Strigonienſi.

60. Patres, & Criſinus ad defectionem fruſtra ſollicitantur.

literque habendos promittebat. Exhorruit ad conditionem impiam Crisinus, & nuntium improbissimæ optionis acribus verbis castigavit. Pari constantia firmitateque responderunt Patres, palam professi, non modo bona fortunasque omnes, sed vitam ipsam sibi religione catholica posteriorem fore. Efferatus responso Rakoczius, Crisinum & Patres acerbe vexari, ac præsertim crudeli torqueri inedia jubet. Hanc toleraverant aliquandiu: cum occasionem captans tentandæ illorum constantiæ Calvinista, carnes feria sexta obtulit, non sine joco, & præcepti ecclesiastici contemptu. At aversati profanum hominem viri fortes, facessere cum dono suo illum jusserunt. Unum rogaverunt, ut si quo humanitatis sensu tangeretur, aquæ cyathum ne denegaret; nam siti enecabantur. Risit ille, ac negavit. Milites interea, qui prædam potius quam ipsorum sanguinem sitirent, summam ingentem pecuniæ postulant, si salvi esse velint. Patres votivam paupertatem commemorant: se piorum liberalitate sustentari: nihil habere, polliceri nihil posse. Crisinus aliquid promisit, sed cum præsenti pecunia careret, rejectus est.

61. Cruciantur crudeliter, & necantur.

Frustrati sua spe scelerati, vim tormentorum parant, & mactare innocentes statuunt. Ingreditur ad vinctos VII. Idus Septembris Joannes Reinerus, catholicorum capitalis hostis, sicariorum manu stipatus. Nudari Christi famulos, atque iis quæ infra ventrem sunt partibus per summam immanitatem truncari jubet. Tum Crisinum invadens nominatim, ac vehementer increpans, quod gente Hungarus in perniciem patriæ cum mortalium pessimis conspirasset, ejus latera ardentibus perurit facibus adeo crudeliter, ut liquato adipe totus difflueret. Eum denique capite amputato sternit. Properat deinde ad Pongratzium, & titulum sæviendi quærens, quasdam ut proferat litteras rogat, quibus conjurationem contra reformatos initam contineri affirmabat. Neganti vero ejusmodi litteras sibi fuisse unquam visas, primo singulos manuum digitos comminui, tum latera ustulari tandiu jubet, donec nuda exstarent ossa. Quod cum a tortoribus fieret, ipse Pongratzium alloquens, omissa mentione litterarum, illam rem postulabat unam, ut diceret, velle se ad reformatos accedere. Id si diceret, non modo vitam, sed honores præterea, & opes offerebat. Frustra hæc sunt, ait P. Stephanus: Mihi omnino deliberatum ac certum est necem quamcunque prius excipere, quam a religione vera desciscere. Hæc dicentem unus satellitum, incussa pectori ferrata clava, tam valide percussit, ut in vestigio velut exanimatus conciderit. Irruunt in jacentem alii, spiranti insultant, caput circumacto fune constringunt, collum crudelem in modum obtorquent. Mortuum rati, ad P. Grodecium convolant, iisdemque fere tormentis tentatum, & ad omnia immotum, multis impositis vulneribus necant. Corpora in cloacam projiciunt, fimo, & ruderibus tegunt. At Pongratzius spirabat adhuc, & inter acerbissimos dolores cum morte luctabatur. Gementem audiit quidam ex prætereuntibus orthodoxis: accessit ad locum propius, numquid vellet rogavit. Cui ille voce intermortua: *Vale*, inquit, *fili, & vide quæso, ne cujus horrore supplicii a vero Dei cultu deficias*. Perstitit vir invictus in illis sordibus horas circiter viginti, donec odoris fœditate, & vulneribus confectus, spiritum Deo reddidit VI. Idus Septembres, ipso die natali B. Virginis, cujus amplificare cultum summa ope semper studuerat. Paucis post diebus cæsorum corpora jussu magistratuum de medio foricæ transferuntur in sterquilinium. Sed in eo cum jacuissent sex mensibus, decentiori tumulo componenda curarunt Sigismundus Forgatzius, ejusque conjux Catharina Palphia, qui id ut liceret veniam exsculpserant a Gabore. Tunc abstersa sordibus, & purpureo amiculo involuta, in pagum nescio quem proximum deportata fuerunt, & in templo Catholicorum cum honore condita. Annis vero quindecim interjectis, hinc quoque educta, Tyrnaviam in templum Societatis deferuntur.

62. P. Pongratzii diuturnior cruciatus, & mors ferior.

63. Quid factum sit cæsorum corporibus.

64. Singulare documentum virtutis a P. Pongratzio editum.

Hungarus natione erat P. Pongratzius, agebatque cum mortuus est annum ætatis sextum supra trigesimum, ab inita Societate duodevigesimum. Quanta esset virtute ornatus, licebit conjecturam sumere ex una re, quam sub-

subjicio. Paulo ante quam Hungarorum defectio in apertum prorumperet, Sigismundus Peczius vir nobilissimus evocaverat illum Cassovia in vicinam villam, ut eo sacrorum ministro uteretur. Increbuit paulo post rumor, appropinquare Rakoczium, & Cassoviam cum infesto exercitu petere. Nec mora. Pongratzius veniam revertendi Cassoviam rogat. Mirari tam inexpectatum, &, ut videbatur, imprudens hominis consilium Peczius: temeritatem coarguere, vix non fatuum dicere, qui furentibus hæreticis objicere caput vellet Cassoviæ, & periculi magnitudinem non videret. Video equidem, respondit Sacerdos; sed magis moveor tot Catholicorum salute, quæ in discrimen adducitur: nec vero fas pastori lupis imminentibus oves deserere. Qua reddita digna sane Evangelico ministro voce, ut multum hospes dehortaretur, in urbem rediit, certus vim quamlibet tormentorum, ac necem ipsam prius subire, quam tali tempore pio gregi deesse. Paulo inferior ætate, sed non virtute erat P. Melchior Grodecius in Silesia natus. Triginta quinque numerabat vitæ annos, quorum sexdecim in Societate confecerat. Non est hoc loco prætermittendum, quod potiti Cassovia hæretici mactandos contendebant omnes Catholicos, quicunque intra urbem reperti fuissent: qua de re cum audisset Senatus, crudelitatem exhorruit, atque id modo illis concessit, ut de Sacerdotibus, qui Doczianis in ædibus custodiebantur, quod videretur statuerent. Ita Senatus indulgentia improbi laxas nacti ex una parte habenas, quæ contrahebantur ex altera, quam in omnes Catholicos parabant immanitatem, in tres istos effuderunt. Exstat in Romano Societatis tabulario authenticum instrumentum Emerici Losy electi Episcopi Waradinensis, anno MDCLXI. confectum, in quo recensentur testes idonei rite interrogati, qui omnes confirmant, non aliam ob causam Crisinum, Pongratzium, atque Grodecium, quam propter odium catholicæ religionis interfectos fuisse. Item alterum instrumentum Francisci Leonardi Szegedy, electi Episcopi Transilvanensis, de prodigiis per Christi servos editis, & per juratos testes legitime confirmatis, quod exaratum eodem anno sæculi sexagesimo primo fuit. P. Alexander Dobokajus collegii Homonensis rector, cujus infra obitum referemus, virtutesque laudabimus, in relatione quam de eorum nece transmisit ad Mutium Generalem, illud præter alia narrat, uni carnificum hæsisse in vestibus guttas aliquot sanguinis, quem corpora interfectorum emiserant, & quidem adeo tenaciter, ut nulla deinceps fullonis arte abstergi potuerint. Mutatas fuisse veteres vestes novis, & in his etiam cruentas maculas apparuisse. Sed nos ab his, & similibus abstinemus.

65. Eorum cædem permittit Senatus, & quare.

66. Documenta quædam, religionis causa fuisse interemptos.

Dum hæc patiebatur Societas in Hungaria, Lincienses in Austria superiore (cujus etiam magna pars, fœdere cum Bohemis inito, defecerat a Ferdinando) de evertendo collegio nostro, pellendisque Patribus deliberabant. Ne facerent in causa fuit P. Joannes Ostorpius rector, cujus auctoritate & gratia sententiam mutarunt. Bene autem illis ac fortunate cessit, quod Societatem retinuerint. Anno proximo victi a Maximiliano Bojorum duce, coactique a victore leges accipere, non alios apud eum deprecatores habuerunt, præter nostros, eorumque maxime deprecatione obtinuerunt, ne pro merito plecterentur. Cæterum ante quam hic annus exiret, cum esset belli alea adhuc incerta, collegium Crumlovienſe in Bohemia recuperavimus. Crumlovia enim, urbs Cæsari semper fida, ut adventare ejus militem sensit, perduellium imperium aspernari magno animo cœpit, nec dubitavit Societatem ab iis æterno exilio damnatam ad se statim reducere, ipsis inspectantibus, ac nequidquam frementibus. Redierunt Crumloviam decimosexto quam exierant mense Patres, summa civium gratulatione recepti. Pauciores tamen fuerunt initio, quam antea soliti essent, quippe fundis magnam partem direptis, & difficili propter belli calamitates annona. Atque hic demum erat anno præsenti status Societatis in Austria, Hungaria, Bohemia, Moraviaque: procellosus sane ac turbidus, verumtamen non ita afflictus, ut non esset in spe altius resurgendi novi Cæ-

67. Lincienſibus bene vertit quod Societatem non ejecerint.

68. Recuperatur collegium Crumlovienſe.

saris felicitate atque virtute. Quod quemadmodum deinde contigerit, suis infra locis narrabitur.

69. Mors & elogium P. Joannis Deckerii.

Prius interea quam e provincia Austriaca discedamus, justa sunt persolvenda P. Joanni Deckerio, quem religiosæ virtutes cum eximia eruditione conjunctæ singulari elogio dignum reddiderunt. Ex Belgio, ubi natus, educatus, & philosophica doctrina sub Leonardo Lessio excultus fuerat, Romam venit adhuc adolescens, ut in Societatem cooptaretur. Cooptatus est ab Aquaviva, & Neapolim missus, unde post confectum cum laude tirocinium, & datam theologiæ operam, rediit Romam. Hinc Belgium repetiit sacerdotio initiatus, ac philosophiam primo, deinde etiam theologiam Duaci, ac Lovanii docuit. Migrare post hæc jussus in Germaniam, & collegio Olomucensi rector impositus, postquam ea præfectura defunctus est, Græcii consedit, ibique quod reliquum fuit vitæ posuit usque ad v. Idus Januarias anni præsentis, quo die vitam præclarissime actam felici morte concluſit, annos natus quinquaginta novem. Multa scripsit ediditque Deckerius, quibus id est consecutus, ut theologicæ ac chronologicæ facultatis ætate sua scientissimus haberetur. Plura, etsi luce dignissima, nondum sunt edita, de quibus vide Alegambium in bibliotheca scriptorum Societatis. At quantacunque floruerit scientia, multo illustrior fuit religiosa virtute. Pudor illi summus: modestia in ore, in incessu, in toto corporis habitu plus pene dixerim quam virginea. Præter libros, quibus magnam diurni nocturnique temporis partem impendebat, nulla nisi in precibus, aut piis colloquiis voluptas. Divinarum rerum meditatione sic afficiebatur, ut oranti lacrymæ ubertim exciderent. Sæpe etiam in gemitus, & suspiria quædam vehementiora prorumpebat. Quod cum notatum fuisset Neapoli, coacti sunt moderatores separatum illi cubiculum attribuere, ut sacrum quo æstuabat ardorem exhalare liberius posset. Majorum quoscunque nutus excipiebat summa, non solum alacritate, verum etiam simplicitate; rationem obediendi quærens nullam, præter divinam voluntatem, cujus certissimos interpretes ajebat moderatores esse. Quo in genere illud memoria peculiari dignum, quod in editione cujusdam operis, quod multorum annorum studio elaboraverat, cum nonnullas suboriri difficultates cerneret, diserte professus est, si ita juberent moderatores, minime se dubitaturum opus illud flammis absumere, nec vero ob eam causam vel leviter turbatum iri. De se perquam humiliter sentiebat: de suis lucubrationibus, etsi publico sapientum judicio valde laudatis, nunquam sermonem inferebat, solitus scriptorum omnium laudes libentissime audire, præter quam suas. Licet multiplici conflictaretur valetudine, nihil neque in victu, neque in cultu corporis singulare, aut exquisitius admittebat: morborum vero molestias tacitus ferebat, ac si sensus omnino expers esset. Mortem immaturam excepit incredibili tranquillitate, eamque fuisse illi divinitus prænunciatam, haud vana conjectura multi crediderunt. Illud quidem certe constat, die Virgini præsentatæ sacra, post peractum rite sacrificium, ministro gratias egisse, eumdemque admonuisse, nunquam fore deinceps ut ejus ministerio indigeret: quod instinctu plus quam humano dixisse demonstravit eventus: eadem quippe die coactus lecto se committere, amplius non surrexit. Sed gradum ad alia faciamus.

70. Res Poloniæ. Ponuntur fundamenta collegii Crosnensis.

De rebus Poloniæ, & Lithuaniæ, post annum sæculi decimum septimum per plures proxime consecutos, vel nullæ confectæ sunt litteræ annales, vel certe perierunt. Quare ea duntaxat referemus, quæ ex privatis multorum litteris licuit excerpere. Crosnæ, quod oppidum est Russiæ in diœcesi Premislienſi, tribuitur Societati domicilium & census, liberalitate viri nobilissimi Petri Bal. Is olim hæresi innutritus cum venisset in Germaniam, contracta familiaritate cum Patribus Gregorio de Valentia, & Jacobo Gretsero, eorum hortatu hæresim ejuraverat Ingolstadii: quo beneficio se quammaxime obstrictum Societati prædicans, grati animi causa fundum inædificando Crosnæ collegio, & dotem aptam

aptam offerebat. At cum maxime manus operi admovebantur, deceſſit vir munificus; quodque deterius, hæredes adhuc impuberes futuri erant ſub tutela matris hæreticæ, quæ Societatem peſſime oderat: ut vix ulla de collegio ſpes eo ſublato relinqueretur. Tamen, contra quam putabatur, perfectum eſt ab uxore. Mulier nimirum, quam a nobis aliena, tam viro ſuo addicta, cum interfuiſſet ſolemni orationi funebri, quam de ejus laudibus habuit unus ex noſtris, adeo pio illo officio mitigata eſt erga Societatem, ut nihil dubitaverit mariti cœpta perficere. Quod itaque ille ſupremis tabulis in collegii dotem legaverat, cum fide perſolvit. Cæterum domicilio Croſnenſi nonniſi poſt annos quatuordecim nomen collegii datum. Fundos enim ita devaſtarunt uſitatis incurſionibus Tartari, ut ſi quid inde capiebatur proventus, illud omne perdiu neceſſe fuerit iiſdem reparandis impendere. Interim quod Croſnenſi differebatur, ſtationi Ravenſi Præpoſitus Generalis indulſit. Eſt Rava urbs majoris Poloniæ, in finibus Mazoviæ. Noſter Sacerdos indidem civis, cui certa pecuniæ ſumma de paternis bonis debebatur, ita cum ſuis tranſegerat, ut pro pecunia ſibi debita domum aptam traderent Societati: quæ reipſa cum fuiſſet tradita, degentes in ea domo Patres præfectus urbis Stanislaus Volukius de ſuo liberaliter alebat. Tantam Stanislai beneficentiam ſuperavit hoc anno ipſius frater Paulus Volukius Luceorienſis Epiſcopus. Novis enim coemptis ædibus, & juſto cenſu conſtituto, dedit ad Mutium litteras, enixe illum rogans, vellet in Ravenſi domo ſcholas aperiri, quæquæ fuerat hactenus reſidentia collegio Caliſienſi obnoxia, deinceps collegium eſſe. Quo impetrato, ſimul fundatoris titulum & jura eſt conſecutus. Sub idem tempus Joannes Kutzborskius Epiſcopus Culmenſis, Societatem cum evocaſſet Bidgoſtium, collegii fundamenta jaciebat. Hæc ut ad optatum faſtigium aſſurgerent, perfecerunt deinde ſua beneficentia, primo Adamus Richlowſckius cum Hedvige conjuge, ornatiſſima femina: tum Gaſpar Dzialinskius tunc decanus Uladislavienſis, poſtea Epiſcopus Culmenſis: denique poſt annos circiter viginti Georgius Oſſolinskius regni Cancellarius, qui reſidentiam large dotatam, & ædificio auctam in collegium non ſpernendæ magnitudinis mutavit. Ad eundem modum, eodemque fere tempore natæ ſunt reſidentiæ Mariæburgenſis, Valcenſis, & Graudentina. Mariæburgi, quæ urbs eſt Pruſſiæ prænobilis, quatuor Societatis operarii reſidere cœperant ſuperiore anno, ſubminiſtrante ſumptus annuos eodem quem diximus Culmenſi Epiſcopo, Joanne Kutzborskio. Excitata brevi complurium aliorum liberalitas, & ſplendorem novæ ſtationi, & perennitatem attulit. Valcium, oppidum regium in Caſſubria, duos e noſtris acceperat anno proxime evoluto, miſſionem temporariam obituros. Perſpecta utilitate, quæ ex eorum labore percipiebatur, Joannes Goſtomskius loci dominus, Palatinus Uladislavienſis, ſtationem nullo ſtabili cenſu firmatam alere cœpit annua penſione; donec Chriſtophorus Tuczynskius Caſtellanus Poſnanienſis, collata pecuniæ ſumma, perpetuam fecit. Graudentii, quod munitum eſt oppidum in Pruſſia regali, domum accepimus beneficio Joannis Dzienlynskii, qui ſimul collegio Torunenſi dedit, unde paucorum capitum familiam in illa domo tueri perpetuo poſſet. Ut deinde ſedes Graudentina ad collegii dignitatem erecta fuerit, ſuo loco narrandum erit.

71. Reſidentia Ravenſis in collegium erigitur.

72. Initia collegii Bidgoſtienſis.

73. Mariæburgi, Valcii, Graudentii Societas collocatur.

Nunc deſerere Poloniam non poſſumus, niſi commemoratis antea quibuſdam beneficiis, quibus ordinis noſtri Cœlites Polonis tam bene de Societate meritis vicem quodammodo reddiderunt. Puer parvulus prope Caliſſium fratrem natu minorem ludendo detruſerat in præterfluentem, & imprudens demerſerat. Mater, invento poſt longum laborem exangui corpore, ad aram B. P. Ignatii confugit, orat, obteſtaturque multis cum lacrymis, filium ut ſibi viventem reddat. Vix preces abſolverat, cum rediit ad vitam puer, & riſu matrem agnovit. Leopoli ignis repens, incertum unde excitatus, duo millia ædificiorum abſumpſerat in ſuburbiis; nec ratio ſuppetebat coercendi victrices, & jam imminentes urbi conſternatæ flammas. Dum ſinguli trepidant, viſus in ſummis mœnibus B. P. Ignatius, medius inter Xaverium, & Stanislaum Koſtkam,

74. Puer ope Sancti Ignatii ad vitam revocatur Caliſſii.

75. Leopoli incendium extinguitur a SS. Ignatio, Xaverio, & Stanislao.

kam, quasi simul ad civitatis custodiam excubarent : qui cum instantem flammam manibus, & pallio repellerent, momento incendium resedit. Jaroslaviæ domesticus collegii famulus, dum in ornanda æde operam ponit, de summis scalarum gradibus in præceps fallente vestigio datus, crus fregerat. Stanislai ope invocata, persanatus est tam subito, tam perfecte, ut suum exequi ministerium perrexerit, quasi nihil adversi accidisset. Leopolienses uno eodemque tempore inopiam frugum ab anni siccitate, & a Scythis Russiæ fines ingressis vastationem agrorum, & usitatas belli clades timebant. In tanto, ac tam publico metu, supplicationem quadraginta horarum instituunt ad aram B. Aloysii Gonzagæ : nec frustra. Simul decidere copiosus imber cœpit, quo arescentes in agris segetes sunt recreatæ, & Stanislaus Koniecpolskius supremus belli dux Scythas ingenti clade fudit, ac profligavit. Uno die utrumque periculum feliciter discussum est.

76. Aliud miraculum Stanislai Jaroslaviæ.

77. Leopolienses beneficum experiuntur B. Aloysium.

In Lithuania magnam hoc anno collegio Pultovienſi lætitiam attulit Henricus Firleus Episcopus Plocensis, illatis in ædem Societatis sacris corporibus Sanctarum Martyrum Pelagiæ & Eugeniæ, quæ hactenus minus honorifice jacuerant alibi. Ea porro peracta translatio est cum insigni celebritate. Nam præter sacerdotalem ordinem ex universa diœcesi evocatum, affuit rogatu Episcopi ipse Rex Sigismundus, & pompam, qua sacra lipsana exportabantur, una cum regia conjuge Constantia Austriaca, omnique aulico comitatu, usque ad collegii ædem deduxit. Vilnæ res accidit, quæ variis tunc jactata sermonibus ita a nobis referetur, ut est in litteris ad Præpositum Generalem missis. Lutheranorum aliqui juvenes de religione disputare ausi cum aliquot gymnasii nostri discipulis, cum ab his valide refellerentur, cœperant suo more adversus Ecclesiam Catholicam injurias, & convicia jactare. Nostris par pari referentibus, acrius incaluerunt ex utraque parte animi. Stringuntur ad extremum gladii, atrox conseritur pugna. Sed qui causa vincebant, & superiores etiam in disputando fuerant, in pugna succubuerunt: permittente id, ut opinor, Deo, ut intelligerent Catholici, contentiones istas & rixas, quantumvis bona mente susceptas, nequaquam placere Numini, nec causam religionis a privatis defendendam esse ferro, sed lingua. Tres Catholicorum graviter vulnerati sunt. Tamen ut appareret, bonam istorum mentem valuisse apud Deum ad excusationem erroris, duo præter humanam opem ac spem brevi convaluerunt. Tertii cum desperaretur omnino salus, decumbenti, atque horam ultimam opperienti, bini derepente astiterunt humana specie Angeli, & siquidem recipere valetudinem vellet, poscendam opem B. Virginis, eique supplicandum dixerunt. Fecit adolescens, quique paulo ante in nulla erat prosperæ curationis spe, momento consanuit.

78. Res Lithuaniæ. SS. Pelagiæ, & Eugeniæ corpora transferuntur in ædem collegii Pultovienſis.

79. Rixa orta Vilnæ inter nostros discipulos, & juvenes Lutheranos.

80. Tres discipuli graviter saucii præter spem convalescunt.

Longe huic absimilis conditio fuit alterius juvenis, qui cum annos aliquot in Societate exegisset, novissime aut mitti petierat, aut commiserat cur dimitteretur. Is, perinde quasi cum religiosa disciplina jugum quoque divinæ legis excussisset, perditissimis vivebat moribus Vendæ in Lotavia. Dum scelera sceleribus cumulat, & in omnem vitæ licentiam præceps ruit, oppressus improviso morbo, intra paucos dies ad extrema deducitur. Accurrit Sacerdos Societatis, ut opem morienti ferret. Repulsus est illiberaliter admodum, & inurbane. Sacerdos nihilominus, videns ingravescere sensim morbum, & infelicem juvenem properare ad interitum dolens, redit haud multo post : ad lectum accedit propius, quæ sunt talis temporis admonet vel invitum. Ille furenti similis, deficientes colligit vires, & intorto in faciem loquentis sacro, qui forte erat ad manus, cereo: *Abi*, inquit, *bipedum nequissime cum tua confessione: nunquam tu hodie de me apud socios stulte gloriaberis*. Hæc ejus suprema vox fuit. Nam paulo post truci vultu, & ardentibus oculis, spumas agens exspiravit. Sed non defuerunt exempla meliorum. Enimvero flexibilem divinæ gratiæ se præbuit Varsaviæ mulier capite damnata. Sed referre prius juvat, quo pacto retectum fuerit ipsius occultum crimen. Uterum gerens in-

81. Ferale exemplum juvenis scelesti & contumacis.

82. Mulieris flagitium miro modo innotescit Varsaviæ.

nu-

nupta, ut probrum abſconderet, ſeceſſerat imminente partu in deſertum extra urbem agrum, ibique clam omnibus enixa, fœtum reliquerat abditum inter ceſpites, frigore, atque inedia necandum. Reverſa domum, rem proſpere confectam putabat, ac ſibi tacita gratulabatur. Cum ecce tibi moloſſus ingens arreptum ore puerulum in urbem ex agro defert, & ad parentis domum recta contendens, illæſum ante ipſius fores deponit: quo indicio prodita mulier, flagitiique convicta, patibulo addicitur. Eam unus noſtrorum ad ferendum pie ſupplicium cohortari aggreſſus, ita comparatam reperit, ut optimæ mentis habitum admirari valde, & gratulari coactus fuerit. Nullo perfuſa horrore vicinæ & ignominioſæ mortis, ſolam dolebat admiſſi ſceleris atrocitatem, nec qualemcunque pœnam deprecabatur, ſed æternam tantum; facilem hujus vitæ jacturam dicens, modo criminum veniam a Deo conſequeretur, & ſalutem ſempiternam. Ita ſupremum expiata, ad ſupplicium proceſſit nullo metu; eandemque in patibulo conſtantiam retinens, carnifici cervices dedit, & circumfuſam multitudinem admiratione complevit.

83. Eadem capite damnata ſupplicium perfert pietate ſingulari.

In provincia Gallobelgica, ſerpente adhuc lue, cujus anno ſuperiore meminimus, collegium Atrebatenſe plures charitatis victimas numeravit. Vix prima emerſerant mali indicia, cum Senatus urbanus viros ex noſtris popoſcit ſtrenuos, qui peſtilentia contactis præſto eſſe vellent. Plures ſe certatim obtulere: ſed P. Nicolaus Lentellerus rector duos tantum ex omnibus legit, Patrem Michaelem Fabrum Sacerdotem, & Fr. Nicolaum Noelium domeſticum adjutorem. Cæterorum laudavit pium ardorem, ſed tunc quidem poſtulata rejecit, tantum eos admonens, ut prompto ad omnes caſus animo eſſent. Deducti ſunt Faber, & Noelius per primores civitatis ad paratas extra collegium ædes: & continuo aggreſſi privatas & publicas obire languentium domos, cito peſtem hauſerunt, qua intra paucos dies abſumpti ſunt. Subrogavit in eorum locum Rector alios duos, P. Nicolaum Mareſchallum, & Fr. Petrum Broquillium, viros in ſuo ſingulos gradu valde laudatos; quorum tamen nec diuturnior fuit labor, nec diſpar laboris exitus. Brevi utrumque virulentus morbus extinxit. Iſtorum tam celeri obitu adeo non ſunt conterriti ſocii reliqui, ut immo eandem ſibi ſortem ardentius expeterent. Dati ergo ſunt in ejuſdem diſcriminis aleam alii duo, Franciſcus Oleartius, & Venantius Atrebatius, ille Sacerdos, hic laicus. Intra nonum diem occubuit Oleartius: quem cum excepiſſet P. Ægidius Rabachenſius, huic deinceps, & Atrebatio lues pepercit. Præter ita mortuos, deſideravit provincia virum optimum, nec canitie magis quam virtutibus venerabilem, P. Henricum Sommalium, qui primævum ſpiritum Societatis ex ipſa B. Parentis inſtitutione hauſtum intulerat Belgio. Natus erat Sommalius Dionantii, quod celebre oppidum eſt ſecus Moſam. Receptus a B. P. Ignatio in Societatem Romæ, poſt traditas Laureti græcas litteras, auditoſque in Germania philoſophos ac theologos, ſacri concionatoris miniſterium obiit in Belgio ad multos annos, magna ſemper audientium frequentia, & pari fructu. Sæpe etiam rectoris munere perfunctus eſt. Demum in ultima ſenectute honeſto potitus otio, illud omne divinis commentandis rebus, aut piis libellis conſcribendis contulit. Ejus induſtria, & labore, correcta prodierunt opera Thomæ a Kempis: tum confeſſiones, ſoliloquia, & manuale S. Auguſtini, præter *Paradiſum animæ* Alberti magni notis illuſtratum, aliaque hujus generis opuſcula fovendæ pietati utiliſſima. Erat ei ſemper in ore, & in corde B. P. Ignatius, cujus dicta omnia, & acta commemorabat aſſidue, nunquam ſine lacrymis. Paupertatem colebat tam exacte, ut moriens nihil reliquerit, præter codicem divinarum precum valde detritum, & ſacrarum reliquiarum exiguam thecam. Obiit Valencenis III. Cal. Apriles, cum annum ageret ætatis octogeſimum quintum, ab ingreſſu in Societatem octavum ſupra ſexageſimum.

84. Res Gallobelgicæ. Pretioſæ noſtrorum mortes in obſequio tabidorum Atrebati.

85. Obitus & elogium P. Henrici Sommalii.

Parem jacturam ſub finem anni fecit Flandrobelgica in P. Franciſco Coſtero. Is patria Mechlinienſis, Romæ Societatem iniit a prima ætate. In tantam

86. Res Flandrobelgicæ.

Mors & elogium P. Francisci Costeri.

tam deinde perfectionem virtutis excrevit, ut merito inter eos numeretur, qui nostri ordinis primordia plurimum illustraverunt. Romæ cum esset adhuc tiro, tria illum admonuit B. P. Ignatius uti necessaria cum primis, & præcipuo quoad viveret studio curanda: primum, ut humilitati studeret impense: deinde, ut ducem in rebus omnibus sequeretur obedientiam: postremo, ut animi hilaritatem diligenter custodiret. Monita alte impressit cordi Costerus: at de tertio nonnihil sollicitus, disquirebat secum, quinam posset læto esse animo, si quando molesto aliquo morbo afflictaretur? Hæc cogitanti, & opem B. Virginis imploranti visendam se obtulit Virgo Sanctissima, ac daret ipse operam, dixit, ut priora duo servaret: tertium sibi curæ fore, nec se permissuram, ut ulla unquam corporis, aut animi ægritudine laboraret. Id de se narrabat ipse jam senior moderatori suo. Cujus fidem rei affirmabat hominis mira ac perpetua tranquillitas: tum valetudo ipsa nullo unquam tentata morbo, quam ad annum usque vitæ octogesimum octavum produxit, animo semper & corpore validus. Servato in hunc modum tertio, quod erat de hilaritate, monito B. Parentis, minime est dubitandum, quin alia duo similiter de humilitate, & obedientia servaverit. Addidit tamen his alias etiam virtutes, animæ præsertim munditiem singularem, quam solebat quotidie sacra confessione purgare. Corporis vexator assiduus, longa & molesta itinera pedes conficiebat hispido cilicio succinctus, quod vix interdum deponebat. Otio nihil pejus oderat. Subcisivas horas meditatione rerum cœlestium occupabat, eaque necessariam a studiis & negotiis aberrationem condiebat. Vitam non brevem tot curis, tam variis, tam utiliter exercuit, ut si ejus res gestæ expendantur, multo plures vixisse annos, aut multorum vitam æquasse laborando videatur. Primo Coloniam missus, latine & germanice conciones habuit: Sacram Scripturam theologis, astronomiam philosophis, tironibus religiosæ vitæ placita explicuit. Inde varias Germaniæ & Belgii lustrans urbes, Catholicorum pietatem accendit sacris concionibus, hæreticorum fregit proterviam sermonibus eruditis, & libris, quorum viginti & amplius in lucem editi errorem innumeris mortalibus, & pertinaciam eripuerunt. Rhenanam provinciam semel, bis Belgicam, præter plura collegia administravit, pari semper charitatis & prudentiæ laude; solitus suorum sollicite consulere commodis, nihil suis, eorumque incolumitatem & vitam propriæ anteferre. Id maxime patuit in Duacensi collegio. Cum enim pestilentia carperet populum, ipse, ne quem e nostris in discrimen conjiceret, unus caput saluti publicæ solatioque devovit: periculum tamen, licet præsentissimum, Deo protegente effugit. Eximius Deiparæ cultor fuit. Ejus imagines ubilibet conspectas salutabat, ejusdem dotes & miracula cupidissime audiebat, narrabatque. Sodalitates in ejus honorem multas conflavit: iis leges condidit, & Virginis colendæ modum, edito in lucem opusculo utilissimo, docuit. Erat Antuerpiæ pro curiæ valvis colossus ingens, profanæ monumentum antiquitatis. In ejus locum Costerus attollendam prægrandem Deiparæ statuam curavit. Cœlo demum maturus cum esset vir egregius, mortem eadem excepit oris atque animi tranquillitate, qua semper vixerat. Cumque animam agenti recitaretur psalmus nonagesimus, ut ventum est ad eas voces: *Et ostendam illi salutare meum*: Hoc porro, ait, reliquum est, hoc expecto: quibus in verbis expiravit Bruxellis VIII. Idus Decembris, post annos sexaginta septem in Societate transactos. Mortui funus, propter inveteratam sanctimoniæ famam, magna civium frequentia celebratum est.

87. B. Virginis beneficio optima utitur valetudine.

88. Eximiæ ejus virtutes, & res gestæ.

89. Ejusdem singularis pietas erga B. Virginem.

90. Obitus & elogium P. Anselmi a Cruce.

Eodem anno ineunte decessit Lovanii III. Nonas Januarii P. Anselmus a Cruce, dignus quam qui maxime annalium memoria vir, ut qui Societatem non minus virtutum exemplis, quam beneficiis ornavit. Cum esset adhuc juvenis, matrimonio junctus Catharinæ Danieliæ feminæ religiosissimæ, (cujus vita typis impressa legitur) jam tum pietate, & studio religionis inter paucissimos eminere cœpit. Hæreticis enim omnia susque deque miscentibus in Belgio, ipse totos septem annos carere paternis opibus, & exulare a natali solo ma-

maluit, quam nefariis Ecclesiæ hostibus ulla re consentire; certus vitam ipsam pro tali causa profundere, si res posceret. Societatem ut primum novit, amare illam cœpit impense, nec ei deinceps benefacere unquam destitit. Anselmi præsertim beneficentia servatum est in summa temporum difficultate Lovaniense collegium, cum eo redactum esset inopiæ, ut stare diutius non posse videretur. Præterea, si quos viderat Lovanii præstantes ingenio atque indole adolescentes, eos solebat convivio excipere: tum illato sensim sermone, singulos hortabatur, ut se nostrorum disciplinæ committerent. Nonnullis etiam aperte suadebat, ut Societatem ingrederentur: cujus industriæ optatum sæpe fructum capiebat. Multos sane vidit eximiæ spei juvenes ad Societatem sua cohortatione transgressos. Idem ne ipse faceret, sola impediebatur caritate filii, quem unicum matrimonii fructum tulerat. At simul atque illum immatura morte sublatum composuit, quid sui consilii esset uxori aperuit: qua piis viri votis perquam libenter obsecundante, convenit ex pari consensu inter eos, ut ambo cælibatum interposita voti religione profiterentur, ac reipsa professi sunt coram antistite Mechlinienſi. Tum vero Catharina in monasterium sacrarum virginum, Anselmus in Societatem se recepit, magno utriusque gaudio, nec minore totius civitatis admiratione. Decurrebat tunc Anselmus annum ætatis quinquagesimum quartum, vixitque postea inter nos annos fere quatuordecim: quo tempore optimum quemque æmulari summa contentione studens, singularem adeptus est opinionem virtutis. Obedientia præsertim adversus præpositos, & charitate erga omnes spectabatur. Sed ex Belgio gradum faciamus in Angliam.

91. Ut esset affectus erga Societatem antequam illi se traderet.

92. Ex consensu uxoris Societatem ingreditur.

Et nunc quidem de Anglia tanquam de separata provincia dicere aggredimur, illud exponentes primum, ut hoc anno socii ad Anglicanam missionem destinati in certum, ac proprium provinciæ corpus coaluerint. Mutium Generalem ut id decerneret multæ impulerunt causæ, nec vero leves, quas juvat a suis initiis evolvere. Cum primum Societas, auctore Gulielmo Alano postea Cardinali, religionem in Anglia periclitantem tueri cœpit, ita fuit institutum, ut ad hoc opus non adhiberentur nisi ejusdem gentis homines, quorum erat in Societate ingens numerus, & par delectus. Ex his aliqui versabantur in ipsa Anglia, & a suis regebantur præsidibus, quos Vicepræfectos vocabant. Alii, aut nondum per ætatem idonei, aut litteris non satis exculti, studiis operabantur in Belgio, Gallia, & Hispania; atque interim, tametsi in iis quæ spectant ad disciplinam domesticam subessent provincialibus locorum, in reliquis tamen subjiciebantur universæ missionis Præfecto, qui Romæ vulgo sedebat, eamdemque in illos exercebat potestatem, qua provinciarum præpositi frui solent. Res, etsi egregio proposito instituta, non vacabat incommodo. Primo ægre ferebant Provinciales, esse in suis collegiis, quos pleno jure moderari non possent, idque multo magis collegiorum rectores querebantur. Deinde aliena a Societatis spiritu videbatur illa gubernandi ratio, nationum discrimen inducens, malum in religiosis familiis summe timendum, ut quo sensim etiam disjunctio animorum induci solet. Præter hæc, cum oporteret ut sparsi per Angliam Professi convenirent identidem ad deliberandum de re communi; neque istos habere cœtus licebat, absente omnium præside, neque iis inesse necessaria poterat auctoritas, quamdiu non alio quam missionis nomine, & jure uterentur. His de causis Mutius, abrogatis Præfecti, & Vicepræfectorum nominibus, atque officiis, missionem Anglicam titulo Viceprovinciæ, ac jure donavit. Qua in re nequaquam acquievit consilio Congregationis generalis ultimæ, cui placuerat rogandum esse Præpositum Generalem, ut modum illum Anglicanæ missionis administrandæ penitus aboleret; socios autem missioni destinatos, ubicunque essent, suis locorum præpositis per omnia subjiceret. Id si fieret, extimuit, nec immerito, Mutius, ne laxata missionis compage, simul languesceret sociorum ardor, & ipsa missio concideret. Rationem ergo excogitavit, qua & discrimen illud nationum charitati contrarium tolleretur, & socii Angli ar-

93. Res Anglicanæ. Missio Anglica in viceprovinciam erigitur. Quæ fuerint causæ.

94. Mutius recedit in hac re a consilio Congregationis generalis.

arctius inter se colligati posthac invenirentur. Id eo faciendum putavit magis, quod erant ex Anglicana natione socii numero multo plures, quam Viceprovinciæ nomen & ratio poscceret. Censebantur enim Sacerdotes fere ducenti, magnam partem Professi, habebantque Leodii tirocinium, & novi collegii initium Lovanii, præter seminaria plurima externæ juventutis. Intra ipsam vero Angliam, tametsi propter iniquitatem temporum nulla haberi forma religiosi domicilii posset, erant tamen annui constituti proventus, unde collegia tria sustentari non incommode poterant. Jam vero constituta, ut dictum est, Viceprovincia, Mutius primum Viceprovincialem dixit P. Richardum Blondum, spectatæ prudentiæ virum, qui jam inde ab anno sæculi quinto pleraque negotia Societatis in Anglia tractaverat. Sexdecim posthac continenter annos magistratum eundem gessit Blondus, resque ordinis tam apte disposuit, ut in illa tanta rerum Anglicarum perturbatione ratio vivendi, ac disciplina nostrorum quam minimum abesset ab ea forma, quæ inter alias ubique gentes propria est Societatis. Continuo insulam totam in certas distribuit regiones, degentesque in iis socios assignatis moderatoribus tradidit gubernandos, ut si quid nasceretur difficultatis aut dubii, unusquisque sciret, ad quem e propinquo referenda res esset. Ac ne commodis collegiorum omnino carerent, in agro Londinensi, in Wallia, provinciaque Lancastriensi certas designavit domos, in quas plures e vicinia convenirent statis temporibus, ut religioso commercio fruerentur, vota renovarent, haberent denique proximum superiorem, cui in omnibus auscultarent. Domus istæ erant veluti collegia totidem, ut ferebat conditio temporum, optime instituta. Singulis enim suus erat attributus census, & certa sociorum addicta manus; licet hi sparsim plerumque habitarent in ædibus nobilium. Suum denique singulis erat nomen inditum: primo quidem a S. Ignatio, alteri a S. Francisco Xaverio, tertio a S. Aloysio Gonzaga. Quod si apud Anglos, quod optandum maxime, cultus catholicæ religionis reflorescceret aliquando, exstarent in omnium oculis tria de quibus loquimur Societatis collegia, & ad normam cæterorum redigi nullo negotio possent.

95. P. Richardus Blondus primus Viceprovincialis.

96. Tria instituit in ipso regno collegia. Cujusmodi hæc essent.

97. Res Provinciæ Lugdunensis. Acta Sociorum in diversis locis.

De rebus Gallicis, si unam excipias provinciam Lugdunensem, nulla quæ videre potuerim hujus anni monumenta sunt. Lugdunensium vero sociorum nec parvi fuerunt labores, nec steriles. Hæreticorum amplius centum viginti, eorum opera industriaque, ad Ecclesiam redierunt. Avenione invaluerant nocturna quædam otiosorum conventicula, officinæ scelerum antiquæ, & longo usu impunitatem adeptæ. Labem hanc Patres, partim concionibus publicis, partim privatis sermonibus sustulerunt. Ex collegio Bisuntino Sacerdos, ad lustrandam vallem montis Juræ Helvetios & Sequanos interjacentem egressus, magnum obitæ peregrinationis pretium fecit. Libros vel catholicæ fidei, vel moribus noxios, manibus legentium detractos igni tradidit, simultates inveteratas composuit, superstitiones exstirpavit. Denique post depulsum ubique vitiorum veternum, miseram gentem pestilentissima trium nebulonum fraude liberavit, qui ut pecunias corraderent, captata malis artibus sanctimoniæ fama, se divinitus missos mentiebantur ad expianda suis precibus & sacrificiis hominum crimina, citra usum confessionis & pœnitentiæ. Massiliæ nondum erat Societas in civitatem accepta: jure tamen hospitii duo nostrorum paria Evangelicum ibi opus faciebant. Conciones ab his habitæ sunt, tum publice in templis, tum privatim in carceribus, in triremibus, in monasteriis virginum, approbatione omnium tanta, ut Massilienses, qui antea malevolorum sermonibus occupati Societatem aversabantur, eandem amarent jam, & in pretio haberent. Nemausi unicus degebat operarius Societatis. Eum doctores Calviniani ad disputandum de religione provocaverunt, minime dubitantes sibi in manibus victoriam esse. At secus accidit. Provocationem cum accepisset noster Sacerdos, certamini interfuere magna frequentia & expectatione cives, præsertim e Calvini gregalibus; hisque coram ad incitas adacti erroris magistri, suisque ipsimet assertionibus constricti, affirmare non dubitarunt, nec in cœna Calviniana

98. Massilienses favere Societati incipiunt.

99. Nostri Sacerdotis disputatio cum Calvinianis Nemausi.

idem

idem esse mysterium, quod Jesus Christus instituit in sua, nec homines sub finem temporum eodem surrecturos corpore, quo nunc constarent. Quæ duo tam adversis auribus animisque accepta sunt a præsentibus Calvinianis, ut ipsorum aliqui eodem momento temporis transierint ad Catholicos; cæteri vero nequaquam dissimulaverint, suam illam religionem cœpisse sibi non mediocriter displicere.

100. Mira fortitudo adolescentis ab hæresi ad Ecclesiam transgressi.

Inter hæc Ebreduni videre licuit, etiam in tenera ætate quid possit cœlestis gratia. Adolescens ex parentibus Calvinianis nescio quo in oppido natus, Ebredunum fuerat missus, ut latinis litteris, & sectæ erroribus informaretur sub hæretico ludimagistro. At ab eo transgressus ad scholas Societatis, brevi veritatem agnovit, hæresim ejuravit. Ægerrime id tulerunt aliqui adolescentis consanguinei, nuntiandumque per litteras curaverunt ejus Patri: qui cum esset natura ferox, & in iram præceps, eo nuntio immane quantum exarserit. Advolat e vestigio Ebredunum, & ad urbis portam subsistens, filium vocari ad se jubet. Facile intellexit adolescens, cujus rei causa vocaretur. Accurrit nihilominus, ut imperata faceret. Sed ad portam usque progressus, præ metu egredi non audens, Patrem modeste rogabat, ut si quid vellet, inde significaret. Ille hac re offensus, non continuit sese. Irruit in filium immanitate incredibili: pugnis calcibusque miserum atrociter cædit. Simul quiritantem, & hominum superumque fidem implorantem propellere conatur ex urbe. Propellebat omnino, nisi furentis impetum continuissent duo Presbyteri, qui clamoribus, & diro spectaculo commoti, accurrerunt celeriter, & vim immitem prohibuerunt. Servatus in hunc modum adolescens, ita ut erat pæne semianimis, Patribus collegii nostri in custodiam traditur jussu prætoris. Non quiescit tamen ferus genitor. Adjungunt illi se consanguinei, & affines, quos similiter urebat amissæ prædæ dolor. Omnes extrema omnia conari collatis viribus statuunt, ut profugum adolescentem recipiant. Reipsa nihil inausum relictum est. Rectori collegii graves intentatæ minæ, nisi illum quantocyus redderet. Appositi ad portas urbis custodes, ne clam aufugere, atque alio demigrare posset. Ad Regem usque querelæ contra nostros, criminationes, precesque, ut eum redhiberi juberet, transmissæ. Sed omnia vicit adolescentis mira constantia: qui primo in alium locum transgressus, ubi tutus esset a vi, haud multo post moriens persequentium conatus feliciter elusit. Citius, sed non adeo feliciter elusam se doluit Avenione mulier malesana, quæ filium ad Christi militiam vocatum contumaciter morabatur, ne responderet ad nomen. Eo usque progressa erat amentiæ, ut quantum est religiosorum ordinum impie devoveret, diceretque malle se filium videre sepulchrali involutum sindone, quam tunica religiosa præcinctum. Id quadam die cum dixisset, eadem die filius, cæteroqui bene valens, in ejus oculis, ac prope in complexu misere expiravit.

101. Exemplum mulieris filium a religioso statu prohibentis.

102. Mors & elogium P. Benedicti Martellangæi.

Avenione itidem vivere desiit v. Idus Julii P. Benedictus Martellangæus, singularis prudentiæ consiliique vir, easque ob dotes in foro conscientiæ consultissimus. Valetudine utebatur ut plurimum infirma: tamen, quo erat studio divini cultus augendi, unus tantum laborabat, quantum vix duo valentissimi operarii possent. Ille pauperes doctrina fidei erudire: ille vinctos invisere assidue, & consolari: ille scholasticis, aut in communi cunctis, aut seorsum singulis, bene vivendi præcepta tradere: simul quæstiones de moribus publice explicare, privatim consulentibus responsa reddere; ut vix aliquid interdum quietis, atque otii in tam actuosa vita reliquum haberet. Sed qui curando corpori ægre inveniebat tempus a laboribus vacuum, facile inveniebat quod piæ meditationi aut lectioni traderet: solitus binas quotidie horas orando transigere, quæcunque instarent occupationes & curæ, quarum nullam habebat pietate, ac perfectione sua potiorem. Ejus ductu, & institutione multi præclaros in christiana virtute progressus feciisse dicuntur; sed ducem anteisse creditur nemo. Divina inter orandum pati, tutelarisque Angeli aspectu identidem, & alloquio frui ferebatur. Nihil denique omnium, quæ viris maxime sanctis Deus impertiri

solet, ab eo alienum putabatur: tantam plerique speciem ceperant de sanctimonia ipsius. B. Virginem colebat incredibili studio, ejusque cultum quibuscunque posset artibus propagabat. Eidem referebat acceptum, præter alia beneficia, quod viveret: meminerat enim se adhuc puerum, cum præceps in puteum corruisset, ejus manu incolumem extractum, & in summo putei labro collocatum fuisse.

103. Res Toletanæ. De sacris formulis, quæ in collegio Complutensi servantur.

Per hæc in provincia Toletana Patres collegii Complutensis magno suo gaudio peractum viderunt judicium de sacris illis Eucharistici panis formulis, quarum celebratissimum nunc est tota Hispania prodigium, & hoc loco breviter indicandum. Anno superioris sæculi nonagesimo septimo, P. Joannem Suarium egregiæ famæ Sacerdotem adierat Compluti vir ignotus confitendi animo, vel potius obtentu. Dum hæret ad ejus pedes pœnitenti similis, cæteris omissis criminibus, unum hoc narrat: se haud ita pridem societatem coisse cum facinorosorum manipulo, gente Mauris: multa ab iis impie, multa quotidie nequiter fieri: se ipsum interfuisse non semel, cum in templis argenteas furarentur pyxides, & panis Eucharistici particulas nullo divinorum respectu projicerent. Earum plurimas ego, subjecit, religione tactus collegi, habeoque apud me. Quibus dictis, eductum pera papyraceum involucrum Suario in manus dedit, nihilque ultra moratus, se proripuit. Erant in involucro formulæ omnino viginti sex, præter aliarum segmenta aliquot; apparebatque ex pluribus templis fuisse collectas: diversæ enim magnitudine, & forma erant. Suarius animi pendens quid crederet, quidve consilii caperet, rem totam, quantum arcani religio patiebatur, communicat cum doctissimo viro Gabriele Vasquez: cujus consilio formulæ, theca decenter inclusæ, inter sacra lipsana reponuntur, simul ac earum species vetustate putruissent, igne absumendæ. Id ita fieri placuit, tum quod in ejusmodi re minime contemnendum videbatur testimonium hominis quantumvis improbi, tum etiam quod Maurorum impietas suspicionem movebat, ne veneno formulas infecissent ad creandam nostro Sacerdoti perniciem, si forte eas, uti plerumque fit, deglutisset. Formulas post hæc inspiciebat subinde Suarius, exploraturus, an earum species vis naturæ mutasset. Semper integras reperiebat: quod cum mirari satis non posset, demum inspicere desiit. Annis undecim præterlapsis, detectæ iterum, atque iterum integræ fuerunt repertæ. Transferuntur de consilio Patrum in sacellum subterraneum, ut periculum fieret, si quid saltem in eas posset aeris gravitas, & humiditas loci. Post menses amplius decem vitium duxerant nullum, erantque uti prius illæsæ prorsus, & incorruptæ. Quod cum prodigio simillimum putaretur, tunc quidem in sacrarium restitutæ fuerunt, appositio brevi ad rei memoriam, & documentum posteritatis scripto. Ibi manserunt usque ad hunc annum, post quam eas Suarius acceperat, vigesimum secundum. Nunc autem certa cum videretur miraculi veritas, & doctorum consensus accederet, visum de re tota quæstionem instituere. Cognitorem dedit Ecclesia Toletana Christophorum a Camera, virum humani divinique juris peritum, & rerum usu limatum in paucis. Is vero, post accuratam causæ inquisitionem, pronunciavit, tam diuturnam formularum integritatem, non solum præter communem rerum ordinem accidere, verum etiam naturæ vires multum excedere, omnino miraculo adscribendam videri: servandas propterea esse in posterum cum honore, & cultu, nihilque obstare, quominus venerationi Christifidelium proponerentur. Non est dictu facile, quantam ex hoc decreto lætitiam ceperint, non dicam nostri, qui tali ac tanto potiebantur thesauro, sed universa plane civitas Complutensis. Continuo ornatum est in æde collegii nostri sacellum: in sacello repositæ cum insigni cæremonia sacræ formulæ; institutumque, quod adhuc viget, ut futuris deinde temporibus annua supplicatione per urbem humeris Sacerdotum circumferrentur. Porro miraculum, dum hæc scribimus, adhuc perseverat.

104. Instituitur de illis quæstio, & dignæ religioso cultu judicantur.

105. Novum inchoatur collegium Alcaratii.

Eodem anno novum provincia Toletana collegium habere cœpit Alcaratii, quod oppidum est frequens in extremis finibus novæ Castellæ, prope Granatæ Mur-

Murciæque regna. Debuit beneficium Societas Joanni Ruizio civi honestissimo, qui moriens bona sua omnia fortunasque in hunc usum testamento transcripserat. Collegii tamen non admodum secunda fuerunt initia. Nam cum Alcaratium tres advenissent Patres, tum hæreditatem ut cernerent, tum ut jus domicilii acquirerent Societati, primo ab oppidanis non ita fuerunt excepti, ut lætus eorum adventus videretur. Deinde Ruizii filius nothus, paternas opes ut sibi uni debitas judicio petens, difficili lite Societatem implicuit. Postremo religiosi nescio qui obluctabantur graviter, ne ibi Societas collegium poneret. Quæ cum res multiplicem afferrent collegio extruendo moram, manserunt diu Alcaratii Patres tanquam in mera statione, quæ nisi post annos plurimos in collegium non transiit. Cæterum brevi civium mutati sunt erga nos animi, & ex malevolis amantissimi, cupidique Societatis effecti. Viderunt enim intra quadragesimam jejuniorum tam multis, tam variis, tam utilibus distentos ministeriis Patres, ut ea re majorem in modum delectarentur. Reputantes postea, eorum opera sublatum omnino esse quidquid hactenus in urbe fuerat simultatum, plures ex publico pellicatu ad castimoniam traductos, civitatem omnem alearum damno, & meretricularum infamia purgatam, crebriorem denique usum sacrorum in templa, & novam pietatis speciem in familias inductam; in loco beneficii longe maximi reponebant, quod tales posthac habere perpetuo possent apud se viros, a quibus tanta exstaret in rem publicam tam brevi tempore utilitas. Magistratus quidem urbanus, peracta Paschatis celebritate, Patribus pro impensa civitati opera gratias prolixe egit, seque vicissim spopondit nulla unquam re Societati defuturum. Hæc ibi. Contra Brozis, quod item oppidum est nobile & frequens prope Alcantaram, collegium sat prosperis initiis anno preterito cœptum anno labente dimittere coacti fuimus: de qua re ita reperiebam. Societatis collegium condi jusserat Brozis in patria sua Petrus Gutieres de Flores Archiepiscopus S. Fidei in novo regno, legaveratque eum in usum bonorum suorum partem non contemnendam. Legati possessionem cum adiisset jam Societas, & reipsa collegium inchoavisset, exorta ex improviso est difficultas, quæ dubiam legati vim faciebat. Nam cum religionem professus esset Archiepiscopus in sacro ordine, cui nomen ab Alcantara, diserte negabat ordo, fuisse illi factionem testamenti de bonis, quæ cum adhuc esset de ipsius corpore paravisset, hujusque generis ea esse contendebat, quæ Societati legaverat. Itum est in judicium: lis secundum adversarios decisa. Itaque cum nihil esset reliquum, unde collegium sustentari posset, dimissum est. Fuere post paulo qui censerent, jure & legibus utendo, recuperari haud difficulter posse Brozensem sedem: sed Mutio rectius visum illam in perpetuum omittere, quam per lites contentionesque recipere.

106. Ejusdem primi labores, & fructus.

107. Brozense collegium dimittitur, & quare.

Illius interea damnum ex parte reparavit, quæ Societati tributa est domus Hispali in provincia Bætica. Colligi ibi cœperat ante annos plures juventutis Hibernicæ seminarium, studio, & industria P. Richardi Convei; non alio tamen proventu, quam piorum largitionibus usque ad hoc tempus steterat. Ejus curam præcipuam gerebat vir pietatis eximiæ, Felix de Guzman Archidiaconus Hispalensis. At idem cum esset de operis bene cœpti perpetuitate sollicitus, illud sæpe ac vehementer cum nostris agebat, ut seminarii regendi onus ipsi susciperent. Multis molestisque difficultatibus ea procuratio erat implexa, quæ causa fuit, ut ante hoc tempus constanter rejiceretur. Nunc tamen cum videretur in provinciæ consilio æque ad animarum salutem utilis, & divini cultus amplificandi magnam facultatem allatura, hoc nomine recepta est. Mense igitur Augusto Hibernorum contubernium Hispalense administrare cœpit Societas, eodemque tempore novum ei titulum ab immaculata conceptione Virginis impositum læta vidit. Piæ novitatis auctor præcipuus fuit Hieronymus de Medina Ferragutus, civis Hispalensis æque pius ac locuples: qui cum novas alumnis, & amplas ædes ad habitandum tribuisset, hanc unam imposuit legem, ut tali deinceps titulo censerentur.

108. Res Bæticæ. Hibernorum seminarium Hispalense Societati committitur.

109. Idem ab immaculata Conceptione nominari incipit.

110. Res Lusitaniæ. Laurentius Lombardus domum probationis condit Ulyssipone.

Provincia Lusitaniæ, etsi omnium quas Societas numerat antiquissima, hoc primum anno propriam ac separatam habere tirocinii domum cœpit Ulyssipone: habuit autem unde minime expectabat. Laurentius Lombardus Belga, diu versatus in Indiis, cum opes non pœnitendas negotiatione prospera collegisset, Ulyssiponem se ad extremum receperat. Ibi dum officia religionis nostrorum consuetudine & ductu impensius colit, audit carere provinciam florentissimam propria ac certa sede, in qua tirones usitato Societatis more ad pietatem informarentur: educari eos, partim in Eborensi collegio, partim in Conimbricensi, nonnullos Ulyssipone in domo Professorum: sæpe de hac re postulatum fuisse in comitiis provincialibus, sed nullo effectu: exstare quidem tirocinii quoddam rudimentum in prædio Ulyssiponensi, sed ædificium ob tenuitatem proventuum lente progredi, nec nisi longo annorum intervallo perfectum iri. His cognitis rebus vir egregius, cum jam antea deliberatum haberet aliqua re Societati benefacere, ea demum re facere statuit, quam & necessariam maxime esse, & fore gratissimam sentiebat; proindeque sepositam bonorum suorum partem absolvendo tirocinio, quod in prædio Ulyssiponensi inchoatum dicebam, contulit: qua liberalitate fundati tirocinii titulum sibi communem fecit cum Ferdinando Tellezio de Menesses, & Maria de Noronia, piis conjugibus, qui olim in ejusmodi usum certa vectigalia transcripserant. Accidit paulo post ut moreretur Lombardi uxor, eamque brevi intervallo subsequeretur etiam filia, patris hæres & voluptas unica. Tunc ille omni humana cura absolutus, & vitæ sanctioris desiderio incensus, se ipsum Societati tradidit inter domesticos adjutores. In quo postea gradu cum se recte & laudabiliter gereret, ad professionem trium votorum, raro admodum exemplo, fuit admissus a Præposito Generali: hanc existimante Mutio deberi viro optimo gratiam pro beneficio, hunc pro insigni humilitate honorem. Interim educta ad fastigium quam citissime domo, de qua supra dicebamus, eique addito eleganti templo, exstitit Ulyssipone satis idonea tirocinii sedes, in eamque undique novitii inducti fuerunt. Quod tamen petebatur, ut illud unicum esset in Lusitania tironum domicilium, id effici nequaquam potuit. Progressu enim temporis, docente usu sic provinciæ rationibus expedire, iterum sunt restituti Eboræ, Conimbricæque tirones, & tria diversis in locis tirocinia constituta: quod quidem nimium non est in ea provincia, quæ non sibi duntaxat, sed aliis etiam extra Europam provinciis sobolem, & alumnos parat.

111. Et Societatem amplectitur in gradu domestici adjutoris.

112. Adventus Philippi III. Regis in Lusitaniam.

Sed ut redeam ad tempus de quo scribo, lætum ac memorabilem Societati Lusitanæ fecit hunc annum adventus Philippi III. Regis in Lusitaniam. Dum enim nostri homines optimo Principi, inter publicas totius regni acclamationes, documenta quædam exhibent voluntatis & obsequii sui, vicissim ab eo retulerunt documenta benevolentiæ præclara, sibique maxime honorifica. Eboræ, atque Ulyssipone nullam nostri prætermiserunt earum rerum, quas in adventu magnorum hospitum usurpare palæstræ litterariæ solent, sive ad augendam lætitiam, sive ad explicandam. Omnia Rex perhumaniter excepit. Eboræ collegium ingressus, & ad intimam usque aulam deductus, primo orationem æque prolixam & cultam, quam in honorem ipsius recitavit unus nostrorum, audiit attente admodum, comiterque. Pari deinde comitate interfuit philosophicæ disputationi: quæ prius quam inciperetur, jussit scientiarum professores operto capite considere, nec abnuit odoratas, quæ distributæ fuerunt, chirothecas perinde ac cæteri dono accipere. Tum adstitit usque ad extremum, argumenta hinc, inde responsa silentio excipiens, interdum laudans, indicium molestiæ præseferens nullum, donec finis concertationi factus. Ea absoluta, discessurum deducebant magno agmine Patres. Ipse discedere prius noluit, quam collegium omne, & omnes collegii angulos amantissime perlustrasset. Ulyssipone, cum tota civitas in gratulationes, & varia gaudii publici signa effunderetur, drama Regi datum est in collegio Societatis. Nihil neque ad splendorem apparatus, neque ad actionis elegantiam desideratum. Spectatorum frequentiam ampliſ-

113. Nostrorum obsequia erga regem Eboræ, ejusque eximia humanitas.

114. Ulyssipone Rex collegium, & domum Professorum invisit.

plissima aula non capiebat. Sed nihil æque spectaculo fuit, ac vultus ipse Principis, qui affuit ab initio ad finem intento semper ore, atque animo, plane ut videretur ea re plurimum delectari. Post illustratum præsentia sua collegium, eundem honorem impertiit Rex domui Professorum, totamque cum regiis liberis, ac procerum magno numero obiit comitate tanta, ut ne recusaverit quidem de paratis in usum assectantium cupediis aliquid libare. Verum inter hæc læta mœrorem ingentem asperšit Patribus Ulyssiponensibus, quæ subito facta est, jactura P. Francisci Pereiræ: de quo viro statuere certo non possim, utrum majori floreret opinione sapientiæ, an sanctitatis. Multum sane apud Regem gratia, multum apud omnes auctoritate poterat. Ad gravissimas quasque ordinis præfecturas adhibitus, nunquam commisit ut ejus quisquam imperium gravate ferret. Illud in religioso dominatu præcipuum, atque unice expetendum putabat, quod posset suo jure sibi deteriora seligere, & in ferendis religiosæ vitæ oneribus præire cæteris deberet. Erat cibi parcissimus: curabat tamen diligenter, ne cui suorum necessaria deessent; sapienter existimans, custodiam legum, & officii labores ab iis exigi commodius, qui vicissim a majoribus debita consequuntur. Natura ipsa candidus, & ingenuus, animi sui sensus ita solebat sine ambagibus explicare, ut ab eo fraudem metueret nemo, nemo ejus qualemcunque vocem haberet suspectam. Ter Romam venerat: bis ad comitia ordinis, iterum ad negotia suæ provinciæ procuranda. Natus erat Britiandii in diœcesi Lamecensi. Obiit XVI. Cal. Decembris, annos natus circiter sexaginta.

115. Obitus & elogium P. Francisci Pereiræ.

Progredior jam ad res transmarinas. Provinciam vero Goanam ingredienti tres occurrunt digni annalium memoria Patres, quos hic annus extinxit, Emmanuel Pineirus, Thomas Stephanus, & Sebastianus Gonsalvius. Ut de singulis aliquid cursim leviterque attingam, Pineirus gente Lusitanus annos fere duodeviginti comes, & adjutor strenuus fuerat P. Hieronymi Xaverii in missione Mogolica, veneratque ante quinquennium Goam jussu Jehanguiri Regis, ut cum Prorege Indiarum de negotiis ad summam reipublicæ pertinentibus transigeret. Legatione perfunctus, repetere agrum Mogolicum, & ad labores pristinos reverti gestiens, quamvis esset ætate provectior, in viam se dedit: sed Goam ex medio itinere revocatus, ibi post paulo naturæ concessit XIII. Cal. Augusti, anno ætatis suæ sexto supra sexagesimum. Omnes in eo eminuisse virtutes tradunt, sed miram præcipue laborum patientiam, & animarum studium inexplebile. P. Stephanus natione Anglus, quem cum Thoma Pondo receptum in Societatem docuimus libro hujus historiæ primo, numerabat vitæ annos septuaginta, hujusque temporis majorem partem, annos scilicet quadraginta, excolendis Salsettarum novalibus perquam utiliter impenderat. Gentis linguam, quam Canarinam vocant, adeo callebat, ut ejus artem conscripserit. Cum vero prodesse quampluribus vellet, ad Indicam quoque linguam, quæ nobilibus in usu est (Indostanam appellant), adjecit animum, ediditque ea lingua libros de Christiana fide, non minus rerum magnitudine, quam sermonis elegantia laudatos. Obedientiæ cultor eximius, moderatorum imperia omnia pari excipiebat alacritate, nunquam auditus aliquid malle, quam quod jubebatur. Nec vero prius obediendi finem, quam vivendi fecit. In ipso supremo morbo, cum cibum ex toto fastidiret, contumaciam stomachi nauseantis vincebat, non vivendi cupiditate, sed studio obtemperandi: utque audierat vocem medici, vel præpositi cibum sumere præcipientis, quidquid fuisset appositum, invita licet, ac repugnante natura, admittebat. Incidit ejus obitus, nescio quo casu, Goæ. At Salsettani ut rescivere mortuum, eidem tanquam parenti suo funus honorificentissimum, non tam pompæ apparatu, quam copia lacrymarum celebraverunt. P. Sebastianus Gonsalvius natus erat ante annos sexaginta tres Ponte Limæ, diœceseos Bracharensis oppido: quadraginta quinque exegerat in Societate. Tironibus instituendis Eboræ cum fuisset adhibitus, in Indiam navigare maluit. Quod tamen quærebat unum, ut Christum barbaris annunciaret, nunquam obtinuit, jussus omne aliud agere in India, quam sacris missionibus exerceri.

116. Res Provinciæ Goanæ. Mors & elogium P. Emmanuelis Pineiri.

117. Et P. Thomæ Stephani.

118. Et P. Sebastiani Gonsalvii.

ceri. Perdiu provinciæ præpositis a secretis fuit: deinde præpositus Goanæ domus: mox rector, atque iterum institutor tironum; donec petenti datum, ut sibi uni viveret in domo probationis, ubi demum exitiali correptus morbo decessit x. Cal. Aprilis. Quamdiu fuit in magistratu, duabus præcipue regendi artibus commendabatur, candore animi, & charitate. Nihil sic oderat, ut omne simulationis genus: suorum autem peccata postea quam emendaverat, ita penitus delebat ex animo, ut eorum nullum apud se vestigium, ac ne memoriam quidem retineret. Exstant ejus aliqui libri nondum editi, in quibus est historia de viris religiosis, cum nostris, tum aliorum ordinum, qui apud Indos pietate & litteris floruerunt: itemque volumina tria de rebus gestis Societatis in iisdem terris.

119. Goani præsentem experiuntur opem S. Francisci Xaverii.

Quo morbo extinctus est P. Gonsalvius, eodem comprehensi fuerunt Goensium quamplurimi: invaluerat quippe lues quædam pestilens, quæ contagione serpebat. Ad pellendam urbe calamitatem, itum est magnis agminibus ad sacrum Xaverii corpus. Nostri lineum ejus amiculum ad ægrotos circumtulerunt: nec vero frustra. Amiculi contactu persanati plerique sunt, atque intra paucos dies vis morbi resedit. Eodem anno Bazainenses, cum vix respirarent ab horribili clade, quam anno superiore demonstravimus, in magno erant gravioris infortunii metu, ob siccitatem cœli diuturnam & contumacem, quæ spem anni eximebat, & certam annonæ difficultatem portendebat. Profuit piaculi genus, quod ad avertendas cœlestes iras nostri instituerunt. Adesse jusserunt præfinita die populum ad pacem superum exorandam in collegii æde, eodemque ut ex proximis circum villis confluerent longis ordinibus vulgus agricolarum, curaverunt. Cum essent omnes ad excipiendum divinum verbum optime comparati, ad confertissimam concionem prodiit unus Patrum, & contra licentiam vitiorum, præsentis mali causam veram, atque unicam, invectus est oratione tam vehementi, ut iis vocibus commota multitudo humi se abjecerit, lacrymis gemitibusque templum oppleverit. Cœlum momento pervaserunt vota clamoresque miserorum, Patrem misericordiarum flexerunt. Cœpit continuo obduci nubibus optatissimis aer: postridie vero tam copiosus effudit se imber, ut spes vicinæ messis jam prope exarescentes refloruerint. Bazaini itidem res accidit ad memoriam insignis, quæ ad excitandam neophytorum pietatem plurimum valuit. Puer erat moris innocentissimi, qui cum soleret christianæ doctrinæ enarrationes assidue a nostris audire, velut Angelus spectabatur inter æquales, & magnum pietatis sensum in rebus omnibus præ se ferebat. Is ægro ans graviter, brevi ad extrema deductus est. Ut autem parentes vidit lectulo circumfusos, & sua causa collacrymantes, composito ad lætitiam vultu: *Quin vos*, inquit, *meam mihi sortem gratulamini, cui adstat Virgo Beatissima cum adolescentum pulcherrimo ac læto agmine, credo equidem, ut me secum in cœlum trahat.* Atque ea vix locutus, mortalem vitam cum æterna commutavit. In Salsettis duo excitata nuper fuerant tenerioris ætatis sodalitia. Mirificum porro est, quo pietatis studio ferverent, etsi adhuc adolescentuli, novi sodales, quantique facerent vel minimas legum, quibus sodalitatum disciplina constabat. Similia tradunt litteræ de alia puerorum sodalitate Damani haud ita pridem erecta. Hanc, ajunt, sacrarum familiarum quoddam veluti seminarium videri potuisse: tam multi inde adolescentes in sacros subinde ordines immigrabant. Id, addunt, profuisse plurimum ad fovendam, vel etiam redintegrandam inter nos, & alios religiosos concordiam: eam videlicet rem, quæ cum ubique optabilis, tum vero in India ad Dei cultum amplificandum est maxime necessaria.

120. Bazainenses piis lacrymis impendentem calamitatem avertunt.

121. Pretiosa mors cuiusdam adolescentuli.

122. Fructus sodalitatum in Salsettis, & Damani.

123. Acta in Æthiopia. Imperator e cæno libidinum emergit.

Per hæc in Æthiopia studiosissimus religionis Imperator omnia movebat, ut populares suos, capita præsertim nobilitatis, & monachos ad catholicam veritatem traduceret. Hac mente, ut forte otium ab armis habebat, convocatis ad se regni proceribus, & cœnobitarum magno numero, in eorum corona legi quotidie jubebat explanationes Apocalypseos, quas a nostro Blasio Viega latine scriptas, nuperrime P. Antonius Fernandez Æthiopicas fecerat. Aderat ipse

ipse assidue, audiebatque attentione summa. At dum alii doctæ lucubrationis auctorem laudibus tollunt, alii oblatam ab eo veritatem amplexantur; Princeps lectione salutari perculsus, displicere paulatim sibi, commoveri, angique cœpit, donec divina aspirante gratia, emersit e libidinum cœno, in quo misere volutabatur. Utinam non rediisset ad ingenium postea, nec se in easdem sordes miserius projecisset. Eodem tempore P. Franciscus Antonius de Angelis uberes legebat fructus apud Agaos, ad quos eum anno præterito transgressum videbamus. Venerant ejus gentis legati ad Imperatorem Æthiopiæ, attulerantque lauta ei munera, tum honoris & obsequii causa, tum ut gratum animum pro condonatis offensis testarentur. Legationem, & munera libenter acceperat Princeps: legatos tamen cum dimitteret, illud etiam atque etiam eos admonuerat, haberent doctoris & parentis loco Patrem de Angelis: ei per omnia obtemperarent, viro nimirum doctissimo, sibique amicissimo. Id si facerent, rem facturos sibi gratissimam, & ipsorum rationibus maxime consentaneam. Hac dimissi cohortatione legati, magnam inter suos excitaverant opinionem Europæi doctoris; ut jam illum unum spectarent Agai, unum colerent universi, ab eoque erudiri certatim poscerent. Quod nisi Pater de Angelis evocatus a Cela-Christo fuisset in regnum Gojamense, anno uno putabatur omnem Agaorum nationem ad Christi signa ducturus. Etiam in regnum Nareæ invehi fides poterat, nisi sociorum paucitas obstitisset. Est Narea provinciarum omnium quæ Æthiopi parent amplissima, & occidentem versus extrema. Gentis aliqui nobiles cum venissent in ædem Gorgoranam, eos nostri hospitaliter exceperant, habuerantque apud se ad plures dies benigne admodum, & amice. Hospites delectati sacra rituum nostrorum pompa, & Patrum urbanitate illecti, simul atque in patriam regressi fuerunt, dederunt operam, ut Gorgoram mitterentur legati ad evocandos in Naream Patres, quibus præter domum, propagandæ catholicæ veritatis facultas prolixe offerebatur. Nihil nostri optabant avidius. At paucitatem æstimantes suam, non sunt ausi majorem viribus provinciam complecti. Legatos ergo cum ingenti honore exceperunt, sua spe frustratos ægre dimiserunt: eorum tamen postulata tandiu differenda censuerunt, donec sociorum auxilia ab Europa submitterentur.

124. Pater de Angelis fructuose laborat apud Agaos.

125. Invitantur nostri in regnum Nareæ, sed frustra.

Quam dissimilis Imperatori Æthiopiæ erat Japoniæ Imperator, tam diversam in hac terræ plaga experiebantur Christiani fortunam. Provinciarum reguli, precarium obtinentes imperium, & præfecti urbium, sævire cogebantur vel inviti, ne apud Xogunum sævissimum tyrannum offenderent: qui cum deliberatum haberet Christianos ferro & igni persequi tandiu, donec omnem Christi cultum ex imperii sui finibus sustulisset, effundebat in ministros iram, si desides in hoc negotio invenirentur, aut paululum conniverent. Hoc persecutionis immani turbine abrepti sunt anno uno Christiani octoginta sex, partim ferro, partim igne interempti. Nos priorem locum tribuimus nostro Fratri Leonardo Kimuræ, Societatis domestico adjutori, ejusque illustre martyrium a suis initiis narrandum sumimus. Leonardus natione Japon, licet promulgata jam essent feralia contra religiosos edicta, tamen Nangasachii versabatur impune in omnium oculis, quippe indigena, & pari cum populo cultu, vultuque. Accidit ante triennium, ut filium Taicosamæ, legitimum imperii hæredem, Xogunus bello victum, ac profugum tota Japonia perquireret. Venit in suspicionem occultati Principis Frater Kimura. Captus, interrogatus, objectum crimen nullo negotio diluit. Fit deinde reus homicidii occulte patrati, cujus auctor frustra quærebatur. Hanc etiam calumniam facile depulit Kimura, vana esse ostendit indicia, suam innocentiam ad liquidum demonstravit. Ita periculo solutus discedebat. Cum prætor ex eo quærit, num quem Societatis hominem norit, ac possit indicare? Novi unum, inquit, eumque tibi tradam in manus arbitrio tuo plectendum. Lætus inopinato responso prætor Kimuram complectitur, obtestans ejus ut nomen & latibulum edat. Simul milites, qui comprehenderent hominem, inclamabat. At Leonardus: Desine,

126. Res Japonicæ. Crudescit persecutio contra Christianos.

127. Ut captus fuerit Frater Leonardus Kimura.

sine, ait, plura: non milite hic opus, aut armis; nec vero longus investigandi labor; coram adest quem quæris; ego ipse sum. Stetit prætor admiratione defixus, & volentem retineri jussit in carcere. Tres fere annos hæsit in vinculis Leonardus: quo tempore carcerem certis legibus ita temperavit, ut simillimus cœnobii videretur. Eo duce ac magistro, vincti cœlestem vitæ rationem instituerunt. Quotidie mane horam unam precationi quæ mente fit, alteram ei quæ voce peragitur, tribuebant. Precationem pia lectio excipiebat. Post prandium, quod oryza tantum & frigida parabatur, sermones miscebant de rebus divinis. Tum unusquisque operis nonnihil faciebat privatim, hic legendo, ille scribendo, alius artem aliquam & opificium tractando. Appetente nocte, rursum in meditatione rerum cœlestium hora collocabatur. Feriam cujuslibet hebdomadæ quartam, & sextam ducebant jejuni, & flagellis corpora castigabant. Semel singulis mensibus jugi horarum quadraginta comprecatione sibi constantiam in fidei professione, præconibus vero Evangelii dignos præstanti ministerio spiritus a superis exposcebant. Leonardus omnes, ut mens per varias corporis diffusa partes, animabat. Eos, qui recens ducerentur in vincula, excipiebat benigne, & christianæ vitæ legibus ac mysteriis, si essent ethnici, erudiebat; quo de numero Christianos fecit nonaginta sex: qui vero educerentur carcere, ad supplicium, illos ad mortem pie obeundam comparabat. Si quid cibariorum, aut nummorum sibi a Christianis & amicis submitteretur, totum in vinculorum socios dividebat: qua charitate ita sibi omnes devinciebat, ut homines antea vitiis deditos, nec solum expertes veræ pietatis, sed in cœno flagitiorum, in præda & sanguine diu versatos, paulatim ad austerum illud, ac pium vitæ genus adduceret. Præcipuam Leonardus curam collocabat in excolendis Christianis tredecim, quorum crimen unicum religio, & præbitum religiosis hospitium. Hos eodem quo ipse flagrabat igne divini amoris accendebat: cum iisdem de beata martyrum conditione crebros, & suavissimos sermones serebat. Qua porro ipse æstuaret cupiditate martyrii, ex una re conjecturam facere licebit, quæ in actis martyrum Japonensium publica auctoritate confectis legitur. Ludovicus Martinez de Figheredo, solitus Leonardum sæpe visere, testabatur, non raro conspectum a se fuisse, cum prunas candentes e foco sumptas imponeret manibus, ac præ lætitia gestiens exclamaret: *O ubi qui me pro Christo vivum ardere jubeat! Quando felix, & optata tot votis dies illucescet!*

128. Quam sanctam vitæ formam induxerit inter socios carceris.

129. Quæ charitatis officia exerceret erga eosdem.

130. Qua flagraret cupiditate martyrii.

Illuxit vero nunc fortunatus dies. Novembri exeunte, redux ab aula Conrocuus Nangasachii gubernator Imperatoris mandata detulit, ac Leonardum cum aliis quatuor Christianis flammis addixit. Productus e carcere ad judicem, prosequente, & catenas certatim deosculante Christianorum turba, interrogatur, an sit e Societate Jesu? Enim vero sum, inquit; neque id nescire potes, qui me sæpius veste Societatis indutum vidisti, sæpe etiam alloquentem præsidum meorum nomine audivisti. Cur ergo, judex addidit, in Japonia mansisti, exulare toties jussus? Remansi, subjecit Kimura, ut Christi fidem, quæ unica est ad salutem æternam via, inter meos populares promulgarem. Atqui ob hanc ipsam causam, judex ait, vivus cremabere: hanc scilicet tibi pœnam irrogat Imperator, non ob occultati Principis, aut ullius homicidii crimen tibi alias impositum, cujus te insontem declaramus; sed quia proscriptam inter nos sectam Christianorum disseminasti. Gratias egit Leonardus ob necis causam liquido propositam. Tum ad circumfusam multitudinem conversus: Testes ego vos omnes facio, inquit, me non aliud ob crimen igne damnari, quam quod Christianus, & promulgator Evangelii sum. Quatuor reliqui a judice pariter interrogati, cum in fidei retinendæ sententia permanerent, eodem supplicio damnantur. Prius quam ad rogum producerentur, Kimura vestem Societatis quæsitum misit, eamque induit. Mox pariter ad supplicium processere, sequente terra marique Christianorum ethnicorumque innumera multitudine, quam Leonardus, quantum contendere voce poterat, toto itinere admonere non destitit, ut sanctissimam Christi fidem, aut susciperet, aut retineret. Rogum pa-

131. Damnatur igni Frater Kimura cum aliis quatuor Christianis.

132. Cum iisdem producitur ad rogum.

paraverant in colle ſummo, cujus a terra æque ac mari patebat proſpectus. Stipites in medio erant defixi quinque, modico intervallo. Circum lignorum ſtruem congeſſerant in eam altitudinem, quæ ſtantium ad palos aſpectum non prohiberet. Spatium omne clauſerant vallorum ſepto, ne quis propius accederet. Huc ubi ventum eſt, ſe invicem ſuaviſſime complexi beati pugiles, ad ſuum quiſque palum alligantur: ignis aridæ materiæ ſubjicitur. Fumus interundantes flammas ſublatus illos oculis ſpectantium aliquandiu eripuit. At eo ſubinde diſſipato, apparuere viri fortiſſimi erecto corpore, atque ore, non gemitum, non motum edentes ullum, quo doloris ſenſus indicaretur. Eluxit præ cæteris Leonardus, animi alacritatem ipſo vultu præferens; audituſque eſt cum quæreret, eſſetne verus ille ignis, cujus ipſe vim nullam ſentiret? Sive hoc miraculum revera eſſet, ſive flammarum ardorem obtunderet ardor ſpiritus vehementior. Jam ignis, abſumptis ejus veſtibus, ac ſemiuſto corpore, vincula, quibus ad palum tenebatur adſtrictus, ruperat. Tum ille protendens ſolutas manus, captare quodammodo, atque adducere ad ſe affluentes flammarum globos, quaſi leves tractaret auras, & ſolatium ab illis quæreret. Simul audiebatur pſalmum *Laudate Dominum omnes gentes* magna voce concinens: ſed fumo ſpiritum intercludente, progredi ultra dimidium non potuit, defectuſque pariter voce, & vita procubuit. Eo procumbente, erupit undique Chriſtianorum clamor Jeſum & Mariam appellantium. Quidam ſacro ac ſubito æſtu ſuccenſi, mori pariter, & inſilire in ignes medios ardebant. Fuerunt quos ægre militum diligentia prohibuit, ne tranſcenderent vallum, & qua denſiſſima videbatur flamma, præcipites ſe conjicerent. Judices, ut tantum ardorem comprimerent, colligi raptim reliquias Martyrum, & fuſtibus comminutas in profluentem abjici jubent: ſed fruſtra. Earum partem haud exiguam fluctibus eductam Chriſtianorum pietas conſervavit. Hunc habuit vitæ exitum Frater Leonardus Kimura, vir plane excellenti virtute, ut etiamſi demas tam glorioſæ mortis commendationem, merito inter præſtantiſſimos Societatis milites locum obtinere poſſit. Natus erat Nangaſachii parentibus, non ſolum genere, ſed etiam virtute claris, quorum e ſtirpe fuit ille Kimura, quem S. Franciſcus Xaverius in Japoniam appulſus primum omnium baptizavit. Educatus ab ineunte ætate apud noſtros, ut erat ingenio acri, & optima indole, pæne adhuc puer ad ethnicos eruditendos, explicandamque rudioribus doctrinam Chriſti fuit adhibitus, donec annos egreſſum ſeptem & viginti Societas inter ſuos conſcripſit. Per annos deinde ſeptemdecim religioſa fecit ſtipendia, & emeritæ demum militiæ rudem accepit IV. Cal. Decembris, ætatis anno quadrageſimo quarto. Quamvis operam dediſſet litteris quantum erat ſatis, ut ſacerdotium capeſſeret, in infimo Fratrum gradu mereri maluit, ſtudio humilitatis. Eo tamen in gradu Sacerdotum induſtriam & animos ita æmulabatur, tamque aſſiduam atque utilem in adducendis ad Chriſtum ethnicis ponebat operam, ut nihil ei deeſſe præter nomen, & honorem ſacerdotalis ordinis videretur.

133. Vivi comburuntur. Miraomnium conſtantia, ſed præſertim Kimuræ.

134. Chriſtiani circumſtantes ſacrum ardorem concipiunt.

135. Elogium, & vitæ ſumma Fr. Leonardi Kimuræ.

Ecce autem nono poſt felicem Kimuræ obitum die, nempe ad Nonas Decembres, eadem in urbe Nangaſachienſi capite damnantur alii duodecim divinæ legis alumni. Feralis ſententiæ non alia cauſa, niſi quod domos haberent vicinas ædibus, ubi capti fuerant religioſi, proindeque, ut ferebat iniquiſſima lex, latebrarum conſcii, & affines noxæ cenſerentur. Conſcii eſſent, nec ne, parum intereſt. Illud ad eorum gloriam vehementer pertinet, quod oblatas a Gubernatore conditiones ampliſſimas, non vitæ ſolum, ſed etiam libertatis atque opum, conſtantiſſime recuſarunt, uno tantum excepto, quem conſtantia defecit. Cæteri undecim magno ac forti animo repulerunt conditiones impias, rerumque omnium jacturam prius, quam fidei ſalutiſque facere maluerunt. Primum in iis locum dignitatis obtinebant duo, Antonius Kimura Leonardi noſtri, de quo ſupra dictum eſt, propinquus, & Thomas Cotenda Chiumius regis Firandenſis conſanguineus. Qui erant nobilitate præcipui, virtute etiam fuerunt. Prior ſtatim atque ſeptum ſumendo ſupplicio deſtinatum eſt introgreſ-

136. Alii undecim Chriſtiani capite plectuntur Nangaſachii.

137. Duorum virtus & fortitudo ſingularis.

gressus, quæsivit quonam prorsus in loco Leonardus cecidisset? monstratum autem crebris libavit oculis, lacrymis rigavit, ac demum datis cervicibus, corpore truncato texit. Alterum ferunt lætitiis omnibus incessisse audito mortis obeundæ nuncio, idque unum in loco supplicii questum esse, quod non diutius medios inter ignes moreretur. Ad eos noster Præpositus Provincialis clam submiserat Sacerdotem, qui ipsorum confessiones exciperet: quæ res morituris incredibili solatio fuit.

138. Quam sancte viveret Didacus Cangajama Faito in regno Bugensi.

Non erat illis inferior aut virtute, aut splendore generis Didacus Cangajama Faito, pridem ob Christi nomen pulsus aula, divitiisque & honoribus spoliatus in regno Bugensi. Rerum omnium egentem, sed sua tamen paupertate lætum sustentabant Patres Societatis, quippe memores veterum beneficiorum, ac probe conscii, quantum illi Societas, quantum religio deberet. Illum P. Ludovicus Froes decennem sacro fonte tinxerat, ante annos quatuor & quadraginta. Eundem per omnes virtutis asperioris vias duxerat P. Gregorius Cespedes, atque ita in subigendis animi cupiditatibus exercuerat, ut nihil illi ad Christianam perfectionem deesse videretur. Virtutes colebat omnes, sed charitatem præsertim, atque patientiam. Nuper capitali inimico, non modo veniam offensæ gravissimæ libens dederat, cum ulcisci facile posset; verum etiam ampliſsimis ornare illum studuerat beneficiis: rara in viro nobili virtus, rarissima in Japonibus, quorum est indoles superba, ferox, injuriarum persequentissima. Ærumnas suas æquissimo tolerabat animo, nullum illis modum, neque finem optans, præter crucem, aut rogum. Hæc agitanti adest improvisus a rege centurio, & chartam prægrandem porrigit. Tredecim in ea legebantur exarata crimina, quorum fiebat reus. Prima duodecim conficta: postremum duntaxat, quod esse Christianus perseveraret, verum. Hoc ultro confessus Didacus, de aliis purgare se parabat. Sed nihil est opus te vexari, ait Centurio doli gnarus. In postremo crimine salus tua, vel pernicies vertitur. Christum si ejuras, salva res est: sin vero pergis illum colere, quantumlibet aliorum expers criminum, mortem non effugies. Didacus, his rebus auditis, humi abjecit se, & gratias Deo ingentes egit. Mox assurgens, ore ad eos qui Centurionem assectabantur converso: *Testes*, inquit, *vos habeo, me vitam sponte projicere, ne datam Deo meo fidem fallam*. Quæ locutus, in interiorem partem ædium se recepit, ut funeris sui pompam adornaret. Europæam illi vestem olim dederat P. Cespedes, eleganti pictam opere, nec arte minus, quam peregrinitate spectandam. Hanc promit (nam festis tantum diebus eam gestare consueverat), Japonicum superimponens pallium, quo nobilitas utitur. Ut procedentem eo vestitu conspexere Maria uxor, & Lucia filiarum maxima, lacrymas tenere non potuerunt. Fletum naturæ sensus exprimebat invitis; nam utraque colebat Christum, & lacrymas ipsæ suas damnabant. Plangentes increpuit graviter Didacus. *Siccine*, ajebat, *invidetis felicitati meæ? An non Christianis pro Christo mori dulce, ac decorum est?* Senserunt vera dici: cumque se paululum ex injusto dolore collegissent, vicem suam potius doluere, quod hæc mariti, illa patris beata sorte indignæ censerentur. Didacus ab iis divulsus, & ad supplicium progressus, ut procul collem aspexit, ubi caput vitamque positurus erat, nudavit pedes reverentiæ causa. Ad eum cum pervenisset, procubuit in genua, oravit, ac cervicem explicuit, quam lictor uno ictu abscidit. Acta hæc Idibus Octobris.

139. Fit reus christianæ religionis, pro qua mortem eligit.

140. Procedit ad supplicium eleganti vestitu.

141. Capite damnatur Balthasar Fazajemonus in regno Bungi.

Dies eadem in regno Bungensi Didaci consobrinum abstulit, Balthasarem Fazajemonum, eademque de causa. Huic facta fuerat potestas a Rege optandæ pro arbitrio necis, aut vitæ iisdem conditionibus, quæ Didaco fuerant propositæ. Necem haud cunctatus elegit; statimque de concesso sibi divinitus beneficio certiores fecit Justam matrem suam, Luciam uxorem, & Teclam filiam. Tali nuncio longe aliter affectæ sunt istæ mulieres, atque aliæ solent, cum carissimos quosque debent amittere. Exilire gaudio conspectæ: mater quod filium, uxor quod virum, Tecla quod patrem habituræ martyrem essent. Lætitiam unus ille

ille temperabat dolor, quod futuræ non essent necis ac triumphi sociæ. Continuo pelvim calida plenam uxor expedit, pedesque viri abluit. Mater pulcherrimum e vestiario amictum depromit. Postquam compositus ornatusque, velut ad festum diem peragendum, constitit, subeunt lictores, & quærunt, ubi ponere corporis exuvias malit, domi ne, an foris? Suadebant familiares, ut domi vellet: est enim hic in Japonia nobilibus capite damnatis honoratissimus moriendi locus. At Balthasar, referens Christum dominum in loco infami, atque inter facinorosos crucem sibi figi voluisse, locum elegit publicum, ubi vulgus reorum plecti solebat. Ecce autem, dum consanguineis & amicis supremum vale dicit, inexpectata objicitur mora. Balthasari filius erat quadrimulus, egregia forma, parentum voluptas unica, & familiæ spes. Abjecit se puer ad patris genua, eaque parvulis manibus arcte constringens, orabat ne se comitem accipere gravaretur. Is eminebat in vultu ardor, ea pietas, & constantia, ut lictores attoniti, seque respectantes, a lacrymis non temperarent. Dicta in hunc quoque puerulum fuerat a rege sententia necis: sed ferale mandatum differebat centurio, ne patrem tristi nuncio gravius, quam lictor ferro vulneraret. Cum genua parentis pusio non omitteret, subridens ille (neque enim durius quidquam suspectabat): *Macte*, ait, *fili. Per me non stabit, quin voti compos fias. Mavis nempe, ut video, mecum in cœlo esse, quam hic cum matre, & sorore.* Simul dari puero vestem ornatissimam jussit, ut eum consolaretur. Vestitus, comptus, hilaris dextræ se patris implicat, eumque passibus non æquis in plateam sontibus plectendis destinatam sequitur: futurus, non, ut plerique putabant, spectator tantum cruentæ tragœdiæ, sed etiam actor. Balthasar plenam animi, & pietatis orationem habuit ad populum undique circumstantem. Non alio veritas ore, non alio ipsa religio loqui potuisset. Gemitus, clamor, fletus multitudinis dicentem excepere. Mox filiolum arcte complexus, & suavissime osculatus, eum monuit, ut siquidem mortis copia modo negaretur, Christianus saltem viveret, nec recusaret, siquando ita fors ferret, pro Christo mori. Quæ locutus, cervices acinaci præbuit. Conjecti erant omnium oculi in puerum. Ille neque cruento carnificis ferro, neque deciso parentis capite, neque inundante circa truncum corpus sanguine territus, genua placide flectit, cerviculam nudat, ferrum, & necem excipit. Hæc religionis prodigia, hæc cœlestis gratiæ de natura triumphantis miracula, quæ prioribus illis sæculis vidit Ecclesia, nunc Japonia feliciter renovabat.

142. Eligit obtruncari in loco publico, exemplo Christi.

143. Progredienti ad supplicium se comitem addit filius parvulus.

144. Balthasaris eximia fortitudo usque ad extremum.

145. Pari constantia ictum excipit ejus filius.

Sed nullibi intra Japoniam crudelior acta tragœdia, quam in urbe olim imperii principe Meaci. Numerus actorum ingens, quinquaginta duo martyres. Neque viri duntaxat, sed feminæ etiam, sed puellæ, & pueri; imo infantes nondum nati, & adhuc alvo materna clausi. Gubernator Meacensis Itacura Ingedonus, cum esset mitioris ingenii vir, & a suppliciis innocentium maxime abhorrens, hujus rei fiducia Christiani cœtus, & ritus peragebant suos fortasse liberius, quam tempora paterentur. Accusatus est a bonziis Ingedonus, quasi in abolendis religionibus peregrinis curam adhiberet nullam, incuriæque admonitus nomine Imperatoris. Ille, ne sua sibi lenitas exitio esset, præter omnium expectationem perquiri Christianos, & in vincula rapi jubet. Erat Meaci vicus (*Dei viam* vulgo appellabant), Christianis frequentibus habitatus. Ibi initio perquirendi facto, capti sunt uno die sex supra triginta omnino. Nemo fuit ex hoc numero, qui non mallet omnibus exui, quam rem, libertatem, & vitam jactura fidei redimere. Itaque in custodiam traditi fuerunt omnes: compilatæ eorum domus, bona fisco addicta. Post paulo libellos per compita affigit Gubernator, ne quis Christianos occultet, recipiatve. Non obsequentibus pœnam capitalem proponit. Multi edicto perculsi confestim in avia nemora, in desertas insulas, in rupes, aut ferarum spelæa diffugerunt. Verum ex iis quidam opulentiores, cum magnam pecuniæ vim ethnicis credidissent, in urbem subinde adventabant clanculum, ut jus suum exigerent. Debitores, ne solverent, artem excogitarunt, qua molestos exactores omnino perderent. Fingunt exara-

146. Atrox persecutio contra Christianos concitatur Meaci.

147. Ingravescit ob calumniam Christianis impactam.

tam a Christianis chartam, qua minæ generalis incendii jactabantur, eamque in celeberrimo urbis loco affigunt. Facile persuasum est multitudini, auctores nefarii scripti fuisse Christianos, quasi proscriptionem suam vellent injectis facibus, & clade urbis ulcisci. Tota contra eos civitas, ut contra publicæ rei hostes capitales, exarsit. Faces addebant Bonzii triumphantes piorum in strage, totaque urbe instar furiarum volitantes, omnium animos incendebant. Adesse tempus, quo gens numinum contemptrix deleretur: dari jam cuique facultatem, ut suam erga deos immortales pietatem probaret: exterminanda sacra Christianorum, exscindendas domos, nomen ipsum Christi de hominum memoria evellendum. His dictis incitata plebs perrumpit domos, obvios quosque corripit. Paucis diebus Christiani sexaginta tres capti sunt, compactique in carcerem tam angustum, ut animam vix possent ducere. Brevi intra illas angustias ærumnis confecti perierunt octo: infantes primum duo bimuli, deinde alii sex ætate provectiores. Nullus tamen desiderium sui reliquit majus aut justius, quam Andreas quidam cæcus, qui in divinis mysteriis aut percipiendis, aut populo explicandis tantum videbat, ut non alius magis. Sodalitio dux & præfectus a nostris impositus, omnem cœtum non exemplo minus, quam verbis regebat. Idem universam identidem vicinitatem oberrans, lucem evangelicam diffundebat, ethnicorum deliramenta confutabat. Hinc odium capitale Bonziorum, sed perdiu irritum; tutis illum tegentibus latebris, semperque ad ejus custodiam excubante Christianorum charitate. Verum ubi sensit fieri diutius non posse, ut sine gravissimo piorum hospitum damno lateret, curavit se deducendum in frequentissimum urbis pontem, ubi dum stipem a prætereuntibus corrogat, agnitus, ad tribunal primo, deinde in carcerem raptatur. In illo carcere quamdiu versatus est, ludibrium, & jocus fuit fæci facinorosæ, quæ pariter vincta tenebatur. Hic cædere miserum alapis, ille comam, & barbam vellere: alii pauxillum panis, quod arcendæ morti dabatur, tollere. Quæ cum Andreas patientissime ferret, amissis brevi & exhaustis viribus, fame verberibusque contabuit XII. Cal. Octobris.

148. Capiuntur Christiani sexaginta tres. Octo moriuntur in carcere.

149. Excellens virtus, & mors Andreæ cujusdam cæci.

Diebus post hæc sexdecim interlapsis, Xogunus Imperator cum audivisset, multos Meaci fuisse comprehensos, qui spretis regiis edictis Christum colere pergerent, immani elatus iracundia, cunctos, quicunque demum, & quamlibet multi forent, uno comburi rogo jubet. Priusquam hæc mandata Meacum perferrentur, Gubernator nativa quadam bonitate ductus, non paucos e vinculis emiserat. Unum tamen mori pro Christo gestientem, ut multum conaretur, eripere supplicio non potuit. Senex erat is canitie venerabilis, idemque medicus insignis, qui paulo ante filium ipsius Gubernatoris periculoso morbo liberaverat. Gubernator æquum ducens ei vitam asserere, cui vitam filii debebat, militibus innuit quid facto sit opus. Illi, ut erant jussi, separant medicum a reliquo vinctorum agmine, vincula eidem eximunt; remque meditati, quam dicis causa præciperent, dant illi nescio quid mandati in remotiore urbis regione obeundum, occasionem scilicet facilis & honestæ fugæ. Senex, perinde ac si non sentiret quid ageretur, obit mandata, & ad carcerem recurrit. Objurgatur quasi perperam fecerit imperata. Ire jubetur denuo. It, redit, & suum in carcere locum repetit. Irati milites: Ecquid nondum perspicis, inquiunt, Gubernatoris beneficium? Abi, si sapis, & saluti tuæ consule. Quibus ille: *Scio equidem quid velitis, sed fugam, & latebras nescio: neque hoc beneficium Gubernatoris, sed meum exitium est. Optime de me putabo meritum, si mori me cum aliis Christianis sinat.* Cum hæc palam jactaret, in pia vinctorum turba relinquitur. Gubernator igitur, accepto Imperatoris mandato, non stipites, ut mos ferebat, sed plurimas cruces paravit, ad quas cremandæ victimæ vincirentur: illud credo spectans, ut rem gratam Christi cultoribus faceret, quibus crucem cordi & venerationi esse norat. Educuntur ex umbra carceris in solem & campum duo & quinquaginta, partim viri puerique, partim matres & virgines. Movit commiserationem puellula octo tantum annos nata, quæ

150. Imperator omnes Meaci comprehensos comburi jubet.

151. Senex quidam medicus mori cum aliis mavult, quam fuga evadere.

152. Addicuntur incendio Christiani quinquaginta duo.

ocu-

oculos pædore & ſitu carceris amiſerat. Hæc ubi adeſſe lictores ſenſit, maternam veſtem ambabus arripuit manibus, ne a matre disjungeretur, & optatam martyrii palmam falſa militum pietate perderet. Plauſtris novem ad locum ſupplicii deportati fuerunt. Anteibat præco, ferale carmen identidem concinens: *Imperator iſtos cremari vivos jubet, quia vetitam Chriſti legem ſequuntur.* Succlamabant martyres contenta voce: *Sic eſt, pro Chriſto morimur*: ſimulque læta acclamatione Jeſu Chriſto plaudebant. Singulorum vultus, voces, ipſe corporis totius habitus lætitiam ſpirabat. Ut proceſſerunt in plateam civitatis ampliſſimam, totius multitudinis, quæ confertiſſima ibi erat, admiratione, ſilentio, lacrymis excepti ſunt. Nemo non ingemuit, cum infantes bimulos trimuloſve, tanquam innocentes agnos inter materna brachia mactandos, aſpiceret. Femina una (Teclæ nomen erat) quinque circa ſe habebat filios in eodem curru, quorum natu maximus duodecim annos nondum confecerat. Sextum gerebat utero: & ſeptimum addidiſſet, ut SS. Simphoroſæ & Felicitatis gloriam æquaret, niſi Gubernator primogenitum invitæ ac nolenti rapuiſſet, ne familia nobilis uno die tota concideret.

153. Ad rogum deportantur impoſiti novem plauſtris.

Ventum erat ad ſupplicii locum, ubi inter aggeſtos lignorum acervos erectæ conſpiciebantur cruces. Statim e plauſtris læti deſilierunt omnes, & ad ſuam quiſque crucem certatim accurrerunt. E tranſverſo cujuſque crucis ligno funes pendebant, quibus alligarentur. Bini ad truncos ſingulos alligati ſunt, obverſo invicem dorſo: primo quidem, poſtremoque loco viri: in medio mulieres, & pueri. Mirabile ſpectaculum præbebant matres quinque, quæ parvulos liberos ulnis complexæ ſuſtinebant. Tecla, de qua modo dictum, e quinque liberis quatuor vicinos habebat a dextro, & ſiniſtro latere: filiolam biennem ulnis amplectebatur: ſextam prolem nondum natam continebat alvo. Rebus ita comparatis, inclinante in occaſum ſole, flamma eſt rogo ſubdita. Ut primum emicuit, Chriſtiani circumfuſi orare, & plangere: tortores ululare, martyres dulciſſima Jeſu & Mariæ nomina inclamare. Illos fumus aliquandiu obtexit. Sed paulatim vaneſcente atra nube, conſpecti ſunt oculis in cœlum erectis, & ſereno vultu ignium undique invadentium vim excipere, nullo ſigno doloris edito, ac ne motis quidem corporibus; licet alligati leviter fuiſſent dedita opera, ut eſſet facilis erumpendi locus. Eadem in ſenibus conſtantia, eadem in pueris. In matribus vero plane admirabilis, quæ in ſummo cruciatu, dum vivæ torrebantur, de ſuis filiolis unice videbantur anxiæ, immemores ſui. Blandiebantur infantulis, ut eorum vagitus compeſcerent: lacrymas abſtergebant, ac ſudorem: ſuggerebant identidem piam & brevem aliquam vocem, ut a ſenſu doloris teneras mentes avocarent. Audita eſt puella, cum matrem e mediis flammis appellaret: *Mater*, inquiebat, *jam oculis plane capta ſum.* Cui mater: *De oculis ſollicita ne ſis. Jeſum cogita, Jeſum appella. Hunc jam jam in cœlo viſuræ ſumus. Macte virtute meum corculum, & perſta.* Iiſdem ferme verbis ſe ſinguli invicem animabant, donec omnes vox, & vita defecit. Quem locum inſtiterant vivi, texerunt mortui. Reperta mater filiolam tam arcte ſinu complexa, vix ut avelli corpuſculum ex ejus brachiis potuerit. Pridie Nonas Octobres hunc triumphum egit beata martyrum cohors, in qua fuere duntaxat quatuor, qui alios habuiſſent ad Chriſtum duces, & conſcientiæ rectores, quam homines Societatis. Reliquias poſt dies ſeptem (nam antea per excubias non licuit) Chriſtiani avexerunt, & qua decebat veneratione condiderunt.

154. Omnium mira conſtantia, ſed præſertim mulierum.

155. Vivi cremantur omnes, nullo edito doloris ſigno.

156. Quæ voces auditæ ſint e rogo, dum martyres torrebantur.

Meacenſem interea Eccleſiam olim florentiſſimam pene ex toto profligavit atrox perſecutio, quæ tot Chriſtianorum ſanguine adeo non eſt extincta, ut potius in dies ſingulos invaleſceret. Attriti Neophyti, partim latebras captaverunt, partim, relictis domibus fortuniſque, diffugerunt. Hæc reputanti Præpoſito Provinciali Matthæo de Couros viſum, non amplius retinendos Meaci Patres Benedictum Fernandium, & Didacum Yuquium, qui ibi fuerant hactenus fructuoſe verſati, ſed alio traducendos, ubi utiliorem navare operam poſſent rei

157. Meacenſis Eccleſia diſpergitur, noſtri alio traducuntur.

rei Christianæ. Fernandium igitur ire jubet Yedum, ad ipsam Imperatoris regiam; cum hoc tamen, ut per intervalla temporum Meacum recurreret ad fovendas Christianorum reliquias. Yuquium vero suppetias mittit Patribus Hieronymo de Angelis, & Didaco Carvallio jamdiu in regno Voxuano desudantibus. Opportunissimum his accidit tam strenui operarii subsidium. Non enim solum intra ejus regni terminos continebant sese, sed excurrebant etiam ad finitima Devense, & Aquitense, quæ perpetuo montium jugo discreta, nisi per maximas difficultates adiri non possunt. In istis autem excursionibus laborem vix credibilem exantlabant. Prærupta ibi sunt omnia, & confragosa sic, ut sæpe opus sit manibus genibusque obniti, ac reptare potius, quam ingredi, ut paulum proveharis: nisi tamen montium dorsa obtegant duratæ gelu nives, atque hæ in quosdam veluti gradus cavatæ inveniantur instar scalarum: quæ commodissima ratio est Japonicas illas alpes exsuperandi. Ad labores itinerum accedebat ille fortasse gravior occultandi sese: obsidentibus viarum omnes aditus exactoribus vectigalium, qui peregrinantium sarcinas curiosius excutiebant. Quocirca Patres, nunc mercatorum, nunc alterius generis habitu incedebant, ut dispersas huc illuc familias Christianorum inviserent. Pares molestias, pericula non minora pro religione incurrebant alii per Japoniam dispersi Patres. Itaque, etsi difficillima essent tempora, intra hujus anni spatium mille & octingentos ethnicos Christo per baptismum adjunxerunt: ut nihil dicam de Christianis multo pluribus, quos suppliciorum terrore perculsos, nutantesque in fide continuerunt. Inventi nihilominus, qui per idem tempus scriberent, ac latè vulgarent, otiari in Japonia homines Societatis metu victos, curam christianæ rei nullam gerere. Quasi verò nihil inter metum, & prudentem moderationem interfit, nihil inter otium ignobile, & cautam agendi rationem, qua nostri abstinendum sibi putabant a clamore & strepitu, ne aperto legum contemptu Tyrannum gravius irritarent.

158. Patrum labores in regno Voxuano, aliisque locis.

159. Calumnia in Societatem conficta.

Aliter sane alii sentiebant, agebantque, beatæ mortis desiderio incitati. Gubernator itaque Nangasachiensis Conrocuus, cum duos de novo comprehendisset religiosos, Alphonsum Mena, & Franciscum Morales, Ordinis Prædicatorum Sacerdotes egregios, videns augeri in dies religiosorum victorum numerum, his custodiendis novum horribilemque extruxit carcerem: de quo quia erit sæpe alibi facienda mentio, non otiosum puto erit formam ipsius breviter hoc loco describere. Positus fuit carcer in colle summo territorii Omurani, qui in mare prominens, ad omnem cœli plagam patebat, cunctis ventorum flatibus peræquè objectus. Latus erat palmos sexdecim, longus quatuor & viginti: contextus autem, in morem caveæ aviariæ, quadratis, & cuspidatis in summo palis, modico eorum intervallo, ut nec vim frigoris hieme, nec radios calidissimi solis excluderent æstate. Carcerem circuibat via octonos lata palmos, quam duplex cingebat vallum, densis & præacutis compactum stipitibus, intextumque a superiori parte spinarum manipulis. Plurimi diu noctuque milites excubias agebant: erat namque illorum statio fixa ante ostium exterioris clausstri, cujus aditus multis cancellis pessulisque muniebatur. Huc è carcere Suzutano translati sunt VII. Idus Augusti quotquot in vinculis servabantur religiosi, numero sexdecim omnino, inter quos duo ex nostris, videlicet P. Carolus Spinula, & Frater Ambrosius Fernandez. Novum ac dirum ergastulum ut conspexere propiùs viri fortes, lætis illud vocibus salutaverunt, & Psalmum *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi* jucundo cantu peregerunt. Quam deinde vivendi formulam sibi intra eas angustias in communi descripserint, quantoque usu patientiæ sese ad rogum, quo demum absumpti sunt, comparaverint, alibi narrandum erit.

160. Novus extruitur Omuræ carcer. Ejus forma describitur.

161. In novum carcerem transferuntur Religiosi sexdecim, inter quos duo ex nostris.

Nunc e Japonia transgredimur in Sinam, ubi status rerum erat hoc tempore, non tam religioni, quam publicæ rei summe calamitosus. Sinam claudunt a septentrione Tartari, bellicosa gens, & nativis frigoribus, ac vastitate sterilis plerumque soli, ad patientiam & labores instituta. Fertiles Sinarum agros in-

162. Res Sinicæ. Indicantur antiqua dissidia inter Sinas, & Tartaros.

incurſaverant non ſemel Tartari, ipſumque imperium annis circiter centum obtinuerant. Pulſi poſtea, variiſque attriti cladibus, pacem petere pacto tributo coacti fuerant. Vires Tartarorum experti Sinæ, non ſatis habuerant gentem barbaram, & armis prævalidam diſcludere ingenti muro ad limites utriuſque imperii ducto, quem decies centena militum millia cuſtodiebant; ſed eoſdem fatigare modis omnibus, & inſtar mancipiorum in officio continere ſtuduerant. Verum ineunte ſæculo de quo ſcribimus, orto inter dynaſtas varios qui Tartariam partiebantur bello, unus, profligatis cæteris, eorum tetrarchias obtinuit ſolus; ex iiſque regnum conflans tanto potentius, quanto minus diviſum, excuſſit denique Sinarum metum, collegit exercitum, murum illum ingentem ſuperavit, captiſque urbibus præcipuis provinciæ Leaotuniæ, aliis minoris momenti aut direptis, aut ferro flammaque exciſis, Sinarum Imperatorem vocari ſe juſſit. In hoc erant ſtatu res anno ſuperiore, Sextili menſe: cum Mandarinus, cui credita belli cura, dedit ad Imperatorem de re tota litteras, quas audire nec moleſtum, credo, nec alienum erit. „ Scianſius e tribunali Pimpu Pekinenſi hunc Imperatori libellum porrigit, monetque, Tartaros, perfracto muro limitaneo, in Leaotuniam provinciam irrupiſſe. Idem orat enixe Imperatorem, & obteſtatur, ut rem tanti momenti expendat, aperiat aliquando ærarium, militem conſcribat, commeatum paret. Ne vero neſcias Imperator, quo res loco ſit, referam quæ ſcribunt ad me Mandarini cuſtodes muri ſeptentrionalis. Narrant, indictum palam eſſe a Tartaris bellum, regem ſuum ab iiſdem Pekini regem appellatum. Narrant, commiſſo prælio, noſtros in fugam turpiter conjectos eſſe: duces duodequadraginta cecidiſſe: promiſcuam multitudinem partim conciſam, partim captam: tres urbes a victoribus occupatas. His acceptis, convenimus præcipui hujus aulæ Mandarini, de remedio conſulturi. Viſum eſt omnibus iratum cœlum, tamque nobis infeſtum, quam amicum hoſtibus: quod etiam recentia innuunt infortunia. Provinciam hanc Pekinenſem anno proxime ſuperiori nullus rigavit imber, incolis rei novitate damnoque attonitis. Vicinam provinciam horribilis invaſit fames, ut humanis veſci carnibus multi coacti ſint. Nankinenſem talparum, ac murium inaudita multitudo populata eſt. Regiæ pars magna deflagravit, igneo globo urbem pervolante, ac ſtragem tectis hominibuſque afferente. Geminus ſol cœlum quodammodo in partes, & ſtudia gemina diſtraxit: omen triſte imperii dividendi. Ingreſſus palatium ſicarius principem regni hæredem ferro appetiit. Tu vero Mandarinum, qui voce altius ſublata parricidam conterruit, vinculis mandaſti, quibus ut ſolveretur fruſtra laboratum a nobis eſt. Ex quo intelligere licet, te neque ſupplicum, neque innocentium ullam habere rationem. Eadem acerbitate preces Proregum, tributis immodicis provincias opprimi conquerentium, repudiaſti. Orantibus Mandarinis, ut prodires in publicum, ac more majorum populo jus diceres, excuſaſti valetudinem, & ſupplices eorum libellos in ignem projeciſti. Domeſticos intra parietes concluſus, epulis, ſomno, genioque indulges, publicæ oblitus rei: neque modo in poſterum proſpicis nihil, verum etiam moneri rogarique non ſuſtines, & exitiali tuorum noſtrorumque periculorum ignorantia fueris. Hinc illæ clades, hinc funus imperii, quod videtur portendiſſe fluvius, dum parte illa quæ regiam alluit, non limpidus, ut ſolet, ſed infectis cruore aquis fluxit. Quæſo igitur, petoque, Imperator, moras ut omnes præcidas, ſuppleas exercitum, militibus ex ærario ſtipendia numeres; neque præſentibus duntaxat occurras malis, ſed ingruentia propulſes „. Sic ſcribebat ſummus rei bellicæ præfectus more Sinarum, qui antiquiſſimam in monendis ſuis regibus libertatem retinent. Sinicam rem gubernabat hoc tempore Vanlieus, Imperator e Taiminga familia tertius decimus: ineptus plane ad regnandum princeps, ut qui otio luxuque diffluens, umbraculis hortorum, & regiæ tenebris abditus, præterita, inſtantia, futura pari oblivione negligeret. Verum his litteris e ſuo velut ſomno experrectus, reſpexit ſeſe aliquando, inertiam excuſſit, & ſexcenta armatorum millia contra Tar-

163. Tartari Sinam invadunt, & urbes aliquot occupant.

164. Litteræ Mandarini rei bellicæ præfecti ad Imperatorem.

„
„
„

166. Fugatur, & intra suam regiam obsidetur.

Tartaros eduxit. Post ambigua quædam prælia, justo demum ac decretorio certamine totis utrinque viribus dimicatum est. Eo prælio quinquaginta Sinarum millia desiderata perhibentur, in iisque flos ducum ac militum. Reliqui in fugam sunt dati, adeoque consternati, ut dictitarent, Sinas ab equis Tartarorum vorari. Victor spoliis ac præda potitus, promovet exercitum, urbes aliquot incendit, in Pekini conspectu castra ponit. Tum vero exterritus vehementer est Imperator. Homo nihili statim animum demittere, ac fugam indecoram circumspectare. Vix ab eo consilio deductus est, Mandarinis urbem imperii caput haud dubie expugnandam prædicantibus, si discederet, servandam, si maneret. Nam quod fugæ pretium, nisi ut conciderent civium animi, hostium contra invalescerent? Superesse in civitate ingentem exercitum, qui si non infringere Tartarorum conatus, morari certe posset, donec alia præsidia pararentur. At Principe dilapso, casuros omnium animos, & deditionem facturos. His rationibus mutavit sententiam Imperator, & omnia experiri prius statuit, quam regiam deserere.

167. Redit in Sinam P. Nicolaus Trigaltius cum lecta manu Sociorum.

Dum hostem Sinæ distinent, ac bellum utili perditis prope rebus morantur, rediit in Sinense regnum P. Nicolaus Trigaltius, qui Romam ante sexennium venerat sociorum procurator. Molestissima usus navigatione, vix emerserat e pestilenti morbo, qui navem in nosocomium mutaverat. E sociis tamen sexdecim una vectis, quinque in undis sepeliverat, actum præclare secum putans, quod non plures ex eo numero amisisset: nam sæpe accidit, eorum qui ex Europa in Indiam solverunt plerosque perire in itinere. Inter illos quinque fuit P. Paulus Cavalina Bononiensis, cujus memoriam nefas silentio tegere. Abhorrebat hic vehementer ab Indica missione, deterritus operis difficultate, simulque illectus amore patriæ, in qua mathematicæ scientiæ peritia florebat. Tamen ad Indiam se vocari divinitus sentiens, vicit repugnantem naturam, ut Deum vocantem sequeretur. Ipsa ejus mors quiddam habuit, unde hominis virtutem admirari liceat. Nam cum cerneret emori pestifera lue unum e sodalibus P. Terentium, suum pro illo caput obtulit, supplicavitque Numini, ut se magis tolleret; minime recusans mori in ejus viri suffectus locum, cujus vitam fore sua utiliorem putabat. Quas preces ex insigni charitate profectas Deo ratas habente, P. Terentius præter omnium spem convaluit, Cavalina sexto quam ægrotare cœperat die obiit. Jam Trigaltii adventus dici vix potest, quam gratus Sinicæ Societati acciderit. Præter sacra munera bene multa, quæ ab urbe sancta deferebat, geminam facultatem obtinuerat a summo Pontifice Paulo V. religioni in Sina constituendæ necessariam. Prima erat, ut liceret deinceps divinum sacrificium operto capite celebrare. Apud Sinas enim rusticum, & inurbanum censetur detegere coram honestis hominibus caput quacunque causa, offendebanturque vehementer initio indigenæ, cum a nostris Sacerdotibus peragi rem divinam aperto capite cernerent. Gentis consuetudini sapienter indulgendum putaverat Pontifex maximus. Tantum Sacerdotes admonebat, ut vulgari & plebejo divinis in mysteriis pileo ne uterentur; sed si quis esset elegantior, & ad sacrorum majestatem commendandam aptior, illum adhiberent. Altera facultas divinos codices spectabat, quos in Sinicum sermonem Pontifex converti permittebat: non in illum tamen familiarem, & omnibus notum, quo plebs utitur, sed in alium reconditiorem, & peculiarem litteratorum. Hæ duæ res apud Sinas, cum ad augendam sacrorum rituum venerationem, tum ad conciliandas eorum erga summum Pontificem voluntates plurimum valuerunt. Movit quoque illos religio Patrum, qui ne in ejusmodi quidem rebus, ut ipsi putabant, levioribus ausi essent communem Ecclesiæ consuetudinem injussu Romani Pontificis præterire. Tantam autem Christianorum ubique concordiam cum suo capite, tantam in cultu sacrorum æquabilitatem recte censebant, documentum esse religionis divinitus institutæ. Illud etiam perfectum a Trigaltio fuerat in Europa, ut nostri homines, qui degerent in imperio Sinensi, proprium haberent posthac Præsidem, qui vices Provincialis gereret, & a Provinciali Japoniæ

168. Mors & elogium P. Pauli Cavalinæ.

169. Privilegia quædam Romæ impetrata a P. Trigaltio.

170. Quid de illis senserint Christiani Sinenses.

171. Ex missione Sinica fit Viceprovincia.

poniæ amplius non penderet. Quibus ductus fuerit rationibus Præpositus Generalis, ut hanc de novo Vice-provinciam decerneret, supervacaneum est inquirere. Illam puto fuisse potissimam, ut socii Sinenses gubernarentur commodius: tum ut in unum quasi corpus eo vinculo colligati, etiam animo conjunctiores inter se essent.

172. Cardinalis Bellarmini litteræ ad Christianos Sinenses.

Præter hæc Trigaltius attulerat Roma litteras Cardinalis Bellarmini, ad omnes in communi Christianos Sinensis Ecclesiæ scriptas, quibus ad excitandam privatim & publice pietatem nihil afferri opportunius poterat. Gratulabatur iis litteris Cardinalis nationi Sinicæ, quod tot aliis ingenii industriæque ornamentis, quibus toto orbo celebrabatur, maximum omnium superaddere aliquando cœpisset, veram religionem. Rem feciſſe enimvero dignam se, nec modo utilissimam sibi, verum etiam summo Christianorum Pontifici jucundissimam quicunque Evangelicam suscepissent fidem. Viderent tamen, ne susceptam abjicerent ulla causa: darent immo operam, ut eam propagarent latius, & dignos tam sancta professione mores induerent. Postremo audirent in omnibus Patres Societatis Jesu, quorum opera ex errorum tenebris emersissent, & nova luce veritatis collustrati fuissent. Epistolam Patres cum feciſſent Sinicam, plura ejus exempla per omnes Christianorum cœtus volitarunt. Lecta ubique est omnium incredibili gaudio, & pari fructu. Fuere qui Bellarmino, de cujus amplissima dignitate non ignorabant, rescribendas publico nomine litteras officiosissimas putarent. Sed prohibiti fuerunt a nostris ea ratione, quod Sinensibus nefas, & capitale est quodlibet commercii genus habere cum exteris. Nullo tamen neque metu, neque periculo cohiberi potuit ne responderet vir ille clarissimus, cujus nomen sæpe in hac historia recurrit, doctor Paulus. Rescripsit autem in hæc verba: „ Veneror Cardinalis amplissime magnitudinem pietatis tuæ, quæ nec vastissimi oceani spatiis finitur, nec anguſtiores toto orbe terrarum limites habet. „ Epistolam tuam plures legimus, litterati præsertim, & Mandarini, vehementerque gavisi sumus, esse tam procul virum sapientia, & dignitate clarissimum, „ qui nos nec externos reputet, nec ut alienos abjiciat, sed potius charitatis ulnis „ amplectatur, & sinu foveat. Utinam liceret nobis advolare isthuc, easque pro „ tua in nos tam benevola voluntate gratias coram reddere, quas habemus! Pro- „ hibiti cum simus legibus hinc pedem efferre, patere ut saltem scripto profiteamur, quam multum tibi debeamus, & quid optemus. Quod attinet ad sanctissimam Jesu Christi fidem, quæ huc ante paucos annos pervasit, ea quidem „ initio nec sectatores habuit illustres, nec potentes adversarios. At simul ac magna etiam ingenia, virique multarum litterarum, & præcipuæ inter nos auctoritatis eam amplexi sunt; exarsit communis hostis invidia, & procellam ingentem movit, qua jactata sunt omnia, ac pene convulsa. Et jam præcones Evangelii Patres Societatis Jesu tota exulare Sina jussi fuerant. Sed quæ est Dei benignitas, evanuit paulo post turbo periculosus, resque est omnis fere composita. Patres quidem apud nos permanent sine molestia, nec vana ducimur spe, „ fore ut divina religio radices agat in Sina, & lætiores in posterum fructus efferat. Cæterum, Illustrissime Cardinalis, de firmitate constantiaque nostra ne „ sollicitus sis. Quæcunque accidant, aderit nobis præsenti subsidio Deus, & oppressis opem feret. Scimus, primis quoque Ecclesiæ temporibus diras inhorruisse tempestates, concitante diabolo: & illud non semel audivimus Reparatoris nostri dictum, frumenti granum gelu nivibusque esse macerandum, ut frugem „ afferat. Jam ver appetit in hoc regno, & messem uberem promittit. Nos interim a te etiam atque etiam poscimus, Illustrissime Cardinalis, ut Deum O. M. „ nobis propitiare tuis precibus ne cesses: simul ut summo Pontifici totius Ecclesiæ pastori subinde in mentem revoces, tum hanc gregis sui partem remotissimam, tum hos præsertim Patres Societatis Jesu, magistros ac parentes nostros „ amantissimos, quibus secundum Deum debemus unice, quod, discussa superstitionum caligine, novam ac cœlestem lucem intueri liceat. De te porro illud „ optandum nobis, illud pro tuis immortalibus in Christianam rempublicam me- „

173. Responsum doctoris Pauli ad epistolam Bellarmini.

„ ritis sperandum est, ut eo tandem proveharis, unde in omnes mortales sanctissimæ leges, dogmata, beneficia, velut e cœlesti fonte, derivantur.„ Hæc scribebat nobilissimus Mandarinus. Epistolam nostri, ne damno esset auctori suo, apud se occultam aliquandiu retinuerunt, nec Romam nisi aliquanto serius transmiserunt.

174. Res Mexicanæ. Quorundam Indorum mores ultra Cinaloam.

Vidimus quid rerum hoc anno Societas gesserit in Europa, quid in Africa, quid in Asia. Deinceps quæ ad Americam pertinent, paucis expediemus. In provincia Mexicana, ultra Cinaloam, longe lateque septentrionem versus fusæ inveniebantur nationes barbaræ, Cinipæ, Nebomenses, Guazaparii, Varohii, Aibini, aliique plures populi, inaccessis montibus abditi, necdum ab hominibus Societatis nisi ex parte lustrati. Erant illi porro finitimis propter improbitatem invisi, Hispanis propter ferociam, & crudelitatem prope formidabiles. Evangelium aversabantur ut jugum intolerabile, ac libertatis humanæ hostem, neque quidquam pejus horrebant, quam certo in loco, ut erudirentur, consistere. Nullum Deo adhibebant cultum, nullis religionibus continebantur. In matrimoniis contrahendis nulla lex, imo tam propudiosa licentia,

175. Quædam propriæ illorum affectiones.

ut ejus mentionem aures ipsæ respuant. Unum ex naturæ bonitate reliquum decus habebant, ut senes venerarentur. Ob eam rem nihil prius curabant Evangelici præcones, quam ut seniores sibi devincirent, quibus aversis nihil proficiebatur. Percellebantur etiam, & cohorrescebant ad repentinos tonantis cœli fragores: vibratus autem ex improviso fulguris splendor lucem aliquam, & Numinis notitiam animis caligantibus ingerebat. Quare hanc maxime Patres occasionem arripiebant divinæ majestatis, potentiæ, justitiæque apud eos prædicandæ. Iidem tormenta bellica unice reformidabant: tum propter murmuris terrifici magnitudinem, tum quia eminus, & impune feriebantur. Nam si cominus pugnandum esset, hosti cuilibet non impares se fore confidebant sagittis suis fræti, quas tam præsenti veneno solebant imbuere, ut quamcunque corporis partem vulnerassent, oppetenda mors in vestigio esset. Idem illos metus angebat, cum Europæos milites intuebantur ferreis armatos fistulis, quibus plumbeas glandes, & certam mortem longe propelli sciebant. Hinc institutum, ut operarii Evangelici se præsidio aliquot militum munirent, cum regionis interiora penetrabant; non sane ad inferendam perniciem barbaris, sed ad

176. Ad eos contendunt PP. Martinus de Bruges, & Jacobus Vanderzipen.

eos terrendos, continendosque, ne subeuntibus molesti essent. Verumtamen tali præsidio nequaquam sibi opus esse censuerunt duo strenui operarii, P. Martinus de Bruges, & P. Jacobus Vanderzipen. Deliberatum habentes genti miseræ quocunque suo periculo opem ferre, ad eam soli, alacresque profecti sunt hoc anno ineunte. P. Martinus ad remotissimam omnium, maximeque barbaram nationem penetravit, Nebomem dictam. P. Jacobus in viciniorem agro Cinaloensi, quæ Soyopa nuncupatur, concessit. Primus, ac molestissimus utriusque labor fuit linguam vernaculam cognoscere. Amplius enim triginta sex linguæ in eo tractu numerantur, omnes inter se dissimiles, & magnam partem confusæ, permixtæque. Alter æque molestus, & periculi plenus labor, aditum aliquem ad mentes Evangelii odio imbutas rimari. Testatur P. Martinus in suis ad Præpositum Generalem litteris anno proximo exaratis, sæpius in suum caput conjuratum fuisse, ac portenti simile putat, tandiu sibi tot inter monstra vitam incolumem stetisse. Nunc ædem sacram incendebant, nunc ejus tugurium evertebant, modo cibaria, & siquid provisum ad mortem arcendam, ac foris importatum esset, corrumpebant. Probra, & convicia nullo ducebantur in tot malis loco.

177. Aibini legatum Hispanorum mactant, de Patrum cæde deliberant.

Placuit Hispanis viam aliquam fœderis, & concordiæ cum hominibus tam inhumanis, at hominibus tamen, tentare. Igitur legatum de pace ad eos mittunt. Pacis mentio, & nomen ipsum efferavit Aibinos, gaudere bello, & sanguine saginari solitos. Corripiunt legatum, & contumeliis obrutum mortem multant: de Patribus pari supplicio afficiendis deliberant. Certior de nece legati, & nostrorum periculo factus Didacus de Urdaire cohortium Hispanarum

rum in Cinaloa præfectus, abjecta omni cunctatione, agmen expeditum in perduelles rapit. Conſederat quintis caſtris in valle ampliſſima, & amœniſſima, ubi pabulum equitatui, & omnes ad uſum caſtrorum opportunitates affluebant. Huc ab hoſtibus in tempore dilapſi ſe receperunt Patres, eumdemque jam tum elegerunt locum, ubi, reddita rebus pace, domicilium religionis, & Societatis conſtituerent. Crux eſt in proximo colle poſita, velut acceptæ poſſeſſionis monumentum. Poſt brevem moram, & quietem copiis conceſſam, repetitur iter denuo, donec ſuperatis ſumma celeritate graviſſimis viarum incommodis, ad hoſtium fines perventum eſt. Continuo miſſi ſpeculatores, qui eorum conſilia, munitiones, arma explorarent. In edito colle caſtra poſuerant, non vallo tantum & ſepibus, ut barbaris mos, ſed muro cæmentitio munita. Agebant excubias, arma diu noctuque fabricabant, certi omnes aut vincere, aut fortiter mori. Interim ingens Hiſpanis præſidium acceſſit, nec leve momentum ad victoriam. Gens in iis partibus frequens, & in plures diviſa colonias, poſtquam exercitum Hiſpanorum Soyopam attigiſſe cognovit, ad eos cum duce ſuo, & lecta militum fortiſſimorum manu contendit, ſeque ſociam periculi, laboris, & victoriæ ſponte obtulit: an metu Hiſpanorum, quorum erat in oculis multitudo & robur, an odio Aibinorum, & Nebomenſium, a quibus vexari graviter conſueverat, incertum. Dux gentis, quem magnum Siſibotarium vocabant, proceſſit ad Hiſpanorum præfectum procero, & nudo corpore, coma ad talos uſque promiſſa; nam hanc tondere, aut imminuere apud illos nefas. Arcum geſtabat dextra, lævo ex humero pharetra dependebat. Exporrecta frons, vultus ad humanitatem non ſine majeſtate compoſitus. Stabat militum Hiſpanorum, & Indorum circumfuſa multitudo. Ipſe, arcu, & pharetra humi depoſitis, adventus ſui cauſam hora fere dimidia expoſuit, tanta gravitate, facundia, & dignitate, ut omnes hærerent admiratione defixi. Cum peroraſſet, ſuamque ac ſuorum vitam Hiſpanis obtuliſſet, ampliſſimæ viciſſim gratiæ illi actæ ſunt a præfecto: ipſe cum ſuis in commilitium acceptus.

178 Hiſpanorum dux movet contra eos exercitum.

179. Natio quædam frequens tranſit ad Hiſpanos cum ſuo Principe.

Hoc medio tempore reverſi erant, quos miſſos in regionem ſupra dicebamus, exploratores. Hiſpanus dux, auditis quæ illi de hoſtibus perſpexerant, quæque nunciabant, ordinem pugnæ, modum, ac tempus præſcripſit. Sub horam noctis tertiam præmittuntur tria militum millia ad occupandas anguſtas montium fauces, adituſque ac vias omnes, per quas hoſtibus aut effugium, aut in Hiſpanos erumpendi opportunitas pateret. Alii propugnacula hoſtium obſidere jubentur ante quam illuceſceret; pugna tamen abſtinere, donec equitatus cum reliquis copiis adeſſet. Summa fide, induſtria, & ſilentio hæc peracta ſunt. Hoſtis, ut illuxit, ſe prope captum prius, quam obſeſſum vidit. Non tamen deſpondit animum. Irruentes Hiſpanos, & ferro ignique ſævientes ſuſtinuit octo ipſis horis; majoremque victoriæ moram attuliſſet, niſi bellicorum tormentorum horribili fragore conturbatus fuiſſet. Neque vero deditionem ullis conditionibus fecit: ſed amens, conſternatus, perditus, quaſi cœlum rueret, aut terra ſub pedibus dehiſceret, fugere, projicere arma, in flammas, quæ caſtris injectæ fuerant, catervatim inſilire. Oblata miſeris nequidquam vita, & venia. Pauci duntaxat pueri, cum aliquot mulieribus, incendio erepti. Ex Hiſpanis non ita multi deſiderati ſunt. Tantum ordo pugnæ, ac ducis ſolertia valuit! Cadentibus, aut vulneratis P. Martinus in acie prima conſpicuus adfuit: nam ejus ſocius P. Jacobus Vanderzipen in priſtina ſtatione reſtiterat Soyopæ. Fructus victoriæ latiſſime patuit. Hoſtium reliqua natio pacem ab Hiſpanis ſuppliciter petiit. Decem aliæ nationes, miſſis legatis, fœdus, & amicitiam rogaverunt, dederuntque obſides adoleſcentes procerum filios, quos Societas chriſtiana fide inſtituendos accepit. Poſtremo P. Martinus de Bruges præaltam crucem in eo loco, ubi hoſtium acies media ſteterat, erexit ſumma totius exercitus gratulatione. Sic ibi parta religioni, & Societati tranquillitas, ſaltem ad tempus. Acceſſit ad victoriæ cumulum ingens utilitas commercii cum illis gentibus inſtituti. Deprehenſum enim eſt, totam

180. Hiſpani hoſtem circumveniunt ſilentio noctis.

181. Barbarorum conſternatio, fuga, & voluntarius interitus.

182. Fructus victoriæ multiplex.

Nebomensem oram auri, argenti, margaritarum, & corallii esse feracissimam, quas opes Indi a natura sibi liberaliter oblatas negligebant. Narrat P. Martinus, e multis gemmis inde collectis unam tribus aureorum millibus æstimatam fuisse Mexici, multas ad Regem missas Matritum.

183. Res Peruanæ. De duobus collegii Limensis sodalitiis.

Minore interea periculo, non minore fructu laborabant Patres provinciæ Peruanæ. Limæ, quod provinciæ caput est, in collegio Societatis sodalitium vigebat e Sacerdotibus centum probatissimis, præfecto omnium Archiepiscopo. Imposuerant sibi ultro hanc legem sodales, ut quotidie per horam integram divina meditarentur: diebusque item singulis certus sodalium numerus adiret publicum nosocomium, & ægrotis opem ac solatium afferret. Modestiam eorum, & in colendis religionis officiis assiduitatem mirari nemo satis poterat. Nostri sodalitatem eo moderabantur diligentius, quod probe norant pertinere ad rem publicam sacerdotalis ordinis pietatem: cum propter auctoritatem exempli, quæ in populo multum valet; tum quod ex hoc ordine Parochi, Concionatores, & sacrorum administri petendi sunt. Aderat in eodem collegio laicorum alterum sodalitium ex natu grandioribus conflatum, vigebatque tam secunda apud omnes fama, ut vulgo pietatis quoddam quasi gymnasium atque officina putaretur. Sodalium numerus ad capita fere nongenta, in quibus Archiepiscopus, Prætor, atque honestissimus quisque civitatis. Jam ergo ex duobus, quæ dixi, sodalitiis oblata occasio est rem alteram instituendi haud parum, ut usu compertum est, utilem. Viderant nostri diebus festis, cum sodales ad suos solemnes cœtus convenerant, famulorum ingentem numerum ante collegii fores otiari. Assectati scilicet suos ad collegium heros, eosdem opperiebantur. His interea detinendis, & ad pietatem excitandis, visum Patribus mitti aliquos ex junioribus scholasticis, qui sermones pios cum illis sererent, agerentque familiariter de rebus ad salutem animæ pertinentibus. Res ubi in mores induci cœpta, nemo non agnovit inventi utilitatem. Fatebantur passim nobiles, aliis jam uti se famulis, quam antea soliti essent, modestioribus, fidelioribus: rara inter illos jurgia esse, correctam ex magna parte licentiam vitæ, atque linguæ. Quanta demum approbatione acceptum fuerit novum istud consilium, indicio sit, quod eodem anno Nascæ (oppidum est trecenta circiter millia passuum ab urbe Lima) vir locuples, sine liberis moriens, hæredem ex asse instituit Societatem: rogatus autem, cui potissimum ex pluribus Societatis domiciliis addictam hæreditatem vellet? Limensi, inquit: illi videlicet, ubi Patres turbam famulorum piis colloquiis morantur, & ad bene vivendum hortantur. Eodem tempore etiam ancillis provisum est, & inventa ratio, qua christianæ vitæ præcepta condiscerent. Nam cum antea domesticis ministeriis ita occuparentur, ut vix spatium haberent assistendi per dies festos rei sacræ, certi constituti sunt dies, quibus deinceps in ædem curialem singulæ convenirent, denunciatumque dominis ab Antistite, ut eas mitterent, pœna censurarum, nisi obsequerentur, proposita. Aderant in unaquaque æde aliqui ex nostris, tum ut summa doctrinæ christianæ capita explicarent, tum ut pietatem, & dignos christiana professione mores audientibus instillarent. Antea dixi, Limæ, ad exscindendum radicitus idolorum cultum, condi cœpisse seminarium pro Caziquiorum filiis. Ædificio ad culmen perducto suus tandem hoc anno usus fuit. Collecti sunt in novum contubernium nobiles adolescentes ad triginta, ejusque seminarii administrationem Societas recepit. Sed non item adduci potuerunt nostri, ut regendam susciperent domum ad maleficorum custodiam destinatam, quæ Limæ pariter fuerat condita. Procurationem difficilem, ac periculosam, quantumvis a Prorege sæpius oblatam, constantissime recusaverunt. Id modo unum admitti placuit, ut inclusis in ea domo viris feminisque amplius centum nunquam deessent de Societate cultores, quorum erudiendi voce, & ad pietatem informandi essent.

184. Novum institutum ad excitandam inter famulos pietatem.

185. Etiam ancillarum institutioni consuluitur.

186. Seminarium adolescentum Societas regendum suscipit.

187. Respuit administrationem alterius domus.

188. Conversio occulti cujusdam prætigiatoris.

Ejusmodi maleficorum nondum excisa penitus natio erat in Peruvia. Delitescebant tamen toti in se conditi, & inquisitorum diligentiam fallebant.

Unus

Unus erat Coillii ab ipsis incunabulis diabolo consecratus, præstigiatorum in tota provincia facile princeps. Loci Parochus, e familia Dominicana Sacerdos, latere quidem exitialem in suo grege pestem sentiebat, sed nullis artibus detegere illam hactenus, nedum evellere potuerat. Par nostrorum Coillium ab urbe Lima venit, ad spargendum divini verbi semen. Nec mora. Motus eorum concionibus sponte se prodidit homo perditus, & palam nefarias artes est execratus, læto ob revulsam labem Parocho, & nostris tanquam pro insigni beneficio gratias agente. Sed in hoc genere multo insignius quod P. Francisco Patinio accidit. Venerat e collegio Guamangensi in oppidum, cujus nomen justis de causis litteræ tacent. Dum feminæ confitenti aures præbet, nescio quibus indiciis sensit, pudore vinci miseram, ne atrociora quædam aperiret. Instare itaque ne quid per fraudem celaret, animum tergiversanti facere: *Quid adeo vereris?* inquiebat: *quid metuis? Dic sodes libere quidquid est: nihil mihi magnopere mirandum accidet, vel si cum diabolo concubuisses.* Diceres instinctu plusquam humano locutum: hoc ipsum erat scilicet, quod mulier indicare cunctabatur. Jam ergo, velut in manifesto deprehensa, narrat, se puellam annorum haud amplius decem a malo dæmone fuisse vitiatam: exinde vero usque ad annum ætatis quadragesimum sceleſtam cum eo consuetudinem habuisse, nunquam tanto temporis intervallo pœnitentiæ remediis usam. Atrocia porro, & immania esse, quæ hactenus a tam duro marito pertulisset. Sæpe potiones sorbere amarissimas, sæpe carbones deglutire coactam fuisse. Postremo accepisse ab eo feralem laqueum, & crebris sollicitationibus ad suspendium adigi. Unam esse rem, quam nequissimo insidiatori semper pernegasset, nempe ut Rosarium B. Virginis projiceret, aut ejus quotidianum usum semel intermitteret. Patinius, audita ejusmodi confessione, horrorem sinu premens, mulierem bono esse animo jubet. Multa subjicit ad excitandam pietatem idonea. Demum rite expiatam dimittit. Ecce autem postridie mane trepidus, & anhelans ad Patinium nuncius. Iret confestim, si qua pietas: feminæ extrema patienti opem ferret. Advolavit Sacerdos. Defectam viribus, & metu pene exanimem reperit. Insilierat in eam minaci atque horribili specie diabolus, confessionem pridie factam exprobrans, & apprehensam faucibus præfocasset omnino, nisi ad clamorem accurrissent domestici, quorum adventu carnifex dilapsus est. His cognitis rebus Patinius, ratus haud dubie dæmonem ad divexandam feminam rediturum, particulam illi tribuit ex reliquiis B. P. Ignatii, quarum adversus infernos spiritus efficaciſſima virtus est. Eandem, ut Ignatii patrocinio tuta quiescat, ut adversi nihil reformidet, admonet. Haud vanam fuisse fiduciam, docuit eventus. Nocte proxime consecuta, iterum se mulieri perspicuum, ac truculentum obtulit malus dæmon. Verum illa reliquias, quas dixi, intentans, & Jesum invocans, ringentem frustra, ac diras omnes imprecantem exegit, nec ejusmodi in posterum molestiis conflictata est. Beneficio tam insigni, tam splendido, priusquam Peruvia excedamus, attexendum est aliud, quod eodem anno B. P. Ignatius præstitit Potosinis. Civitatem, regionemque circumpositam dira lues vexabat, multis perniciem, periculum omnibus, & metum creans. Cogitantibus in communi civibus, quonam genere piaculorum calamitatem deprecarentur, venit in mentem Ignatii, cujus instabat dies anniversaria. Illa ergo die statuunt supplicationem publicam instituere, & sacrum ejus signum celebritate quam posset maxima circumferre. Vix fecerant, & vis morbi remisit in tantum, ut brevi civitas ab omni metu respiraverit. Obstricti beneficio tam subito conspicuoque Potosini, non commiserunt ut ingrati, aut parum memores viderentur. Prætor ad publicum consilium retulit, placeretne eligi inter urbis patronos Ignatium? Quæ relatio summo omnium assensu accepta cum fuisset, decretum ea de re factum est, atque in ipso Senatus consulto prolixe declaratum, civitatem ut id decerneret motam esse, tum veteri suo ac peculiari erga Beatum Patrem studio, tum quod intelligeret, ejus filiis plurimum se debere. Illud etiam lege sancitum, diem Ignatii natalitium fore posthac Potosii, si ita Antistiti videretur, sacrum, & so-

189. Mulier diabolo mancipata sacram confessionem peragit.

190. Vexatur a dæmone, & S. Ignatii ope liberatur.

191. Aliud S. Ignatii beneficium erga Potosinos.

192. Qui ipsum eligunt in patronum suæ civitatis.

solemni omnium ordinum supplicatione celebrandum. Quæ tunc a Senatoribus juramento firmata, deinde Antistite approbante in mores transierunt.

193. Res Brasiliæ. Inducitur in morem supplicatio quadraginta horarum.

Dum hæc in Peruvia gerebantur, in tribus provinciæ Brasilienſis collegiis (non enim plura tunc habebat Societas) solemnis quadraginta horarum comprecatio primum est instituta. Novam speciem religionis secundissima approbatione exceperunt coloni pariter & indigenæ, totoque triduo bachanalium ultimo, quamdiu exposita publice fuit divina hostia, ad eam adorandam magna frequentia confluxerunt. Nec interim consueta Societatis ministeria remissius tractata. Quot fuerint hoc anno ex ethnicis baptizati, incertum. Toto triennio numerati infantium tria millia, & trecenti sexaginta sex: adultorum amplius mille ducenti. Fuit in his par conjugum plane fortunatum ac felix, de quo ita reperiebam. Venerant ambo ex interiori regione in pagum Neophytorum circa Soteropolim (Bahiam vulgo nominant), unaque venerant contribules eorum plurimi, ut ex idolorum cultoribus Christiani fierent. At comperto, grassari tunc in eo pago luem pestiferam pustularum, periculosum rati locum, abire continuo omnes statuerunt. Abierunt reipsa cæteri, & in suos montes quam longissime profugerunt. Soli manserunt quos dixi conjuges: mulier, quia statim pestilenti morbo correpta est: vir, quia uxorem tali loco ac tempore deserere non sustinuit. His ad Christum adducendis cum accurrisset celeriter noster Sacerdos, mirari coactus est docilitatem in barbaris inusitatam ac novam. Adeo illis nullo negotio ut Christum colerent persuasit. Postea quam visi Christianis institutionibus satis imbuti, parabat utrumque baptismo initiare. Dum secum de nomine singulis imponendo deliberat: *Me quidem*, ait mulier, *Agnetem appellabis; nam hodie beatæ hujus Martyris dies anniversaria est.* Unde rudi feminæ scientia hujus rei fuisset indita, compertum est nunquam. Sed admirationem istam alia multo major excepit, cum eadem paulo post rite abluta, virum compellans: *Eja*, inquit, *mi sponse, migrandum est. Nos Christus dominus ad se vocat.* Qua vix emissa voce, quasi se ad quietem componeret, expiravit. Valebat tunc ut qui optime vir: tamen ipse etiam triduo post, eadem peste afflatus, decessit. Similia divinæ prædestinationis miracula haud raro occurrunt in missionibus Indicis, ubi quos Deus in vitam æternam præordinavit, eos necesse est præter communes providentiæ leges ad salutem pertrahi. Præter indigenas baptismo donatos, pretium haud leve factum est inter Æthiopes, quorum venales greges quotannis, ut in reliquas Americæ oras, in Brasiliam ex Africa deportantur. Uti vulgo solent hoc genere servitiorum, Lusitani, tum ad urbana, tum ad rustica ministeria, eorumque familias ingentes alunt in officinis sacchari, quæ sunt circa Soteropolim frequentes. Prædia singula, & officinas circumierunt nostri, ut de moribus Æthiopum cognoscerent, & si quæ irrepsissent inter eos vitia, corrigerent. Irrepserant sane plurima. Erant qui, violato nuptiali fœdere, pellicatum publicum exercebant. His persuasum, ut cum suis uxoribus in gratiam redirent, & iterum se Christiani matrimonii legibus subjicerent. Alii multo plures nullum usum sacrorum habebant, & mira rerum divinarum insciti laborabant, solo nomine & baptismo Christiani. Supra novem millia numerati, qui annis tribus nunquam homologesim fecerant. Isti omnes summam Christianæ institutionis, quanto opus erat, edocti sunt, & pro confessione auditi.

194. Divinæ prædestinationis exemplum admirabile.

195. Fructuosa missio ad Æthiopes servitio addictos.

196. Expeditio Patrum Antonii de Aravio, & Joannis Mendozæ ad montem Arabonem.

Longum esset exequi quæcunque in hoc genere gesta sunt intra Brasiliam. Nonnullas tamen præterire non possum expeditiones eodem anno susceptas, tum quod magni laboris, & paris emolumenti fuerunt, tum quod aliqua præter communem morem acciderunt, aut voluptatem, aut utilitatem legentibus allatura. Prima expeditione perfuncti sunt PP. Antonius de Aravio, & Joannes Mendoza, e collegio Baiensi ad montem Arabonem profecti. Quem Arabonem vocant, mons est inaccessus, & maxime mediterraneus. Longissime distat Soteropoli. Patet in longum millia passuum circiter sex, paulo plus dimidio latus. Huc profugisse e maritimis locis dicebantur Christiani ethnicique, liberi & ser-

& servi promiscua multitudine, ut quemque vel loci satias, vel cupiditas libertatis cepisset. Miseram & insanam turbam ut perquirerent, ac secum reducerent Patres, assumptis viæ comitibus admodum paucis, & inermibus, longum & periculosum iter ingressi sunt, processeruntque ad plures dies per saltus horridos, per invias solitudines, ubi nullum humani cultus vestigium exstabat. Sæpe aperire ferro semitam inter dumos, sæpe rupes interpositas manibus pedibusque transcendere, postremo diram esuriem pati coacti sunt. Consumpta enim quam domo extulerant annona, nihil erat quo vescerentur, præter mel silvestre, cujus aliquam subinde copiam in exesis arborum truncis inveniebant. Totos quatuor menses in itinere tam laborioso posuerunt. Cum denique ad Arabonem ventum est, ægrotabat graviter P. Aravius. Itaque solus processit cum reliquo comitatu Mendoza. Hunc ut longe prospexerunt incolæ, suspicati agmen esse Lusitanorum, & vim illaturos accedere, continuo ad arma conclamaverunt, amandatisque celeriter in vicinas silvas pueris ac feminis, tanquam adversus hostes armati prodierunt. Clamare ex adverso Mendoza, nihil esse quod metuerent: pacem se, non bellum populo optatissimo afferre. Cum nihil pacati responderetur, progreditur nihilominus audaci consilio solus, & se ultro barbaris in manus tradit. Perculit illos viri fiducia, comitas mitigavit. Quidam ut audierunt Societatis Sacerdotem esse, ad ejus statim pedes provoluti sunt, venerandi causa. Alii tamen nostri moris conscii, nequaquam ajebant hunc esse posse de Societate Jesu, qui tam longum iter sine socio ejusdem ordinis confeciisset. Dum ambigitur, scrupulum & suspicionem exemit superveniens Aravius, illatus, ut ibi mos, reti, in quo æger decumbebat. Sic demum ambo perquam hospitaliter suscepti fuerunt. Collecta in illo monte erat multitudo hominum circiter quingentorum, ac tribus distributa pagis modico intervallo disjunctis. Moribus Christiani pariter ethnicique vivebant iisdem, nempe corruptissimis. Connubia nec iis continebant legibus, quas natura præfinivit. Quo quemque cupiditas egisset, passim ruebant ferarum ritu. Tamen meliorum exempla non deerant. Multum certe aberat ab ejusmodi intemperantia unius pagi princeps. Nondum Evangelii luce collustratus a malefactis cunctis abhorrebat, vitam integram divina ope agitabat. Pudicitiam colebat impense. Injurias neque cum facile posset ulciscebatur. Olim a Lusitano per fraudem captus, indignissime habitus, coactusque tanquam emptum mancipium in confectione sacchari operam ponere, cum inde fuga evasisset, deterruit tribules suos ne vindictam injuriæ, uti constituerant, sumerent. Præter hæc, ingenita quadam misericordia egenos sublevabat, cavebatque ne quid contra quemquam injuste, aut inclementer admitteret. Consuetudinem impiam vescendi humanis carnibus e suo pago sustulerat. Quod si quos bello captos sciret a suis contribulibus in hunc usum servari, eos pretio redimebat. Addunt, præmonstratum illi fuisse per speciem adventum Patrum, hosque ut audiret fuisse præmonitum. Sed quidquid sit de hac re, vir ipso habitu naturæ bonus facile se docilem præbuit Patribus, hortantibusque ut Christianam fidem susciperet, divina impellente gratia, morem gessit. Plus negotii fuit subigere reliquos pagorum incolas. Sed his etiam denique persuasum est, non modo ut cultum Christi amplecterentur, verum etiam ut desererent locum invium, & ad maritima demigrarent, imbuendi commodius inter Christianos religionibus Christianorum. Et jam profectionis diem indixerant. Sed ut mobilia sunt barbarorum ingenia, eo die pars major desiderati sunt, nec quamvis sollicite perquisiti, usquam apparuerunt. Ducenti tantum secuti Patres, sedem in pago sancti Spiritus accepere prope Soteropolim.

197. Ut excepti sint ab incolis ejus loci.

198. Suspicio contra P. Mendozam, quia sine socio.

199. Mirabilis innocentia & probitas cujusdam ethnici.

200. Patribus ducendos se præbent ex illis ducenti.

Expeditio altera æque difficilis suscepta est e collegio Januariensi ad Carisios, nationem barbarorum in extrema plaga Brasiliæ, qua adjacet Paraquariæ. Magno animo, & pari rei bene gerendæ spe iter istud arripuerunt PP. Joannes Fernandez, & Joannes de Almeida. Sed neque spei, neque labori Patrum respondit exitus: quodque gravissimum, impedimento fuerunt ii, quos auxilio

201. Altera expeditio Patrum Jo. Fernandii, & Jo. de Almeida ad Carisios.

202. Difficultates oppositæ a Lusitanis, & quare.

lio esse oportuit. Præfectus Januariensis Salvator Correa litteras & mandata præmiserat ad magistratus coloniarum, per quas erat transeundum, ut trasituros Patres navi, & viatico juvarent sumptu Regis. Adeo nihil juverunt, ut imo omni ope restiterint, ne porro pergerent. Soliti nimirum ex Carisiis, contra jus fasque in servitutem abductis, quæstum indignum, at ingentem facere, ægre ferebant pervadere illuc homines Societatis, quorum notissima erant per totam Americam studia in tuenda contra Europæorum injurias libertate Indorum. Perrexere nihilominus Patres liberalitate Antonii Vasconcellii, cujus accepti sunt oneraria, & in terram Carisiorum expositi. Huc ubi ventum est, audiunt occupatos secretis Lusitanorum nuntiis barbaros. Caverent sibi diligenter a duobus propediem adventuris Sacerdotibus: eorum congressum, & aspectum ipsum fugerent: homines esse indolis acerbissimæ, quorum si semel audissent vocem, imperium deinde, & impotentissimum dominatum essent subituri. Quæ per rude vulgus sparsa nonnullam initio moram piis Patrum conatibus fecerunt. At eorum multis experimentis perspecta charitas, & benignitas

203. Multis persuadent Patres, ut alio migrent, sed nullo effectu.

facile moram illam disjecit. Patres igitur in interiora regionis progressi, & a Carisiis ubique comiter accepti, multis hominum millibus persuaserunt, ut vellent nativos saltus relinquere, & secum in præfecturam Januariensem transmittere. Cum nihil deesset, præter navigandi facultatem, P. Fernandius ad Corream scripsit, sibi ut curaret majoris alvei navigia: neque enim tantam multitudinem, in qua feminæ essent plures, & pueri, tuto lintribus, sive, ut ipsi loquuntur, Canois committi posse: præterea copiam cibariorum necessariam iisdem navibus mitteret. Ad hæc postulata nihil responsi datum. Sive ille revera rescripserit nihil, sive, quod verius puto, fuerint litteræ interceptæ. Ita destituti

204. Utilitas ejus expeditionis. Carisiorum benevolentia erga Patres.

omni humana ope Patres, discedere coacti sunt re infecta. Tamen non omnino inutilis expeditio fuit. Quamdiu inter Carisios versati sunt, multos omnis sexus ætatisque mortales Christianam legem docuerunt, multos in extremo vitæ discrimine constitutos baptismo consignaverunt. Totam autem gentem ita sibi devinxerunt, ut cum discedendum fuit, divelli ab ea sine acerbissimo sensu doloris non potuerint. Complorabant circum Carisii frequentes, manus tendebant, rogabant enixe Patres, ne se in tam tristi ac periculosa orbitate relinquerent. Siquidem remanendum sibi esset, saltem remanerent ipsi etiam, futuri apud se magistrorum, defensorum, parentum loco. Responsum est a Patribus, id in sua potestate non esse: rogandum provinciæ Præpositum, a cujus nutu penderent. Carisii ad Provincialem legationem miserunt: sed eorum votis obstitit operariorum paucitas, qua tunc Brasilia laborabat.

205. Aimures in certos pagos abducti a P. Dominico Monteiro.

Binam denique expeditionem peregerunt e collegio Pernambucensi PP. Franciscus Lobatus, & Dominicus Monteirus: ille ad Tamujas, & Guaitacasios, circa promontorium frigidum: hic ad Aimures in præfectura sancti Spiritus. Sed paris laboris longe dispar fuit eventus. Aimures proceritate corporum, ferocia, robore, & assidua armorum tractatione Lusitanis formidabiles, nec tam bello, quam latrociniis grassari solitos P. Monteirus ita demulsit, ut non modo pacem ex æquo & bono fecerint cum Lusitanis, verum etiam de abdicando nativo solo consenserint, ut in pagos Neophytorum transirent. Jam transierant magno numero, jam de rebus fidei instituebantur. Cum subito causati difficultatem annonæ, qua in novis sedibus premebantur, ex magna parte dilapsi sunt, & pacem nuper initam fœde violarunt. Contra P. Lobatus Guaitacasios ita pacavit, ut nunquam deinceps Lusitanis infesti fuerint. Quod tamen optabat præterea, ut in pagos Neophytorum demigrarent, id nunc obtinere nullo modo potuit. Hac itaque intermissa tantisper cura, transiit ad Tamujas proximos. Pauci numero erant Tamujæ, reliquiæ belli cum Lusitanis infeliciter gesti; sed animo præferoces, & adhuc indomiti. Inter abdita montium se continebant, ut paris prope esset laboris illos invenire, ac vincere. Prodibant tamen interdum e suis latibulis armati, & maritimam concursantes oram, prædas hominum, & jumentorum agebant. Hoc infami latrocinio tres nuper interceperant

206. P. Franciscus & Lobatus Guaitacasios conciliat Lusitanis.

207. Transit ad Tamujas, & tres juvenes a nece liberat.

ju-

juvenes gente Guaitacasios, eosque saginabant laute, quippe infandis epulis destinatos. Rei certior factus Lobatus, præire jubet ad capita nationis nuncios adventus sui, atque hæc referre: Esse sibi quæ cum illis communicata velit: rebus autem suis optime consulturos Tamujas, si in colloquium venerint, & captivos juvenes secum adduxerint. Mensem illi integrum deliberarunt quid facto esset opus. Eo evoluto, ecce tibi ad locum, ubi Sacerdos consederat, agmen barbarorum. Aderant tres infelices victimæ: de quibus Lobatus dicere incipiens, docuit quantum accersituri in se malum essent Tamujæ, nisi juvenes redhiberent Guaitacasiis. Hos jam Lusitanorum amicos & fœderatos esse, nec dubitandum quin eosdem in sociale bellum trahant, & conjunctis viribus prædam injustam repetant. Movit oratio barbaros usque adeo, ut non modo restituendam prædam Guaitacasiis, verum etiam pacem rogandos censuerint Lusitanos. Dimissi ergo sunt juvenes. Pax cum Lusitanis, Lobato ipso sequestro, sancita. Neque id satis. Illecti Tamujæ benignitate Lobati, & suasionibus victi, ejus arbitrio se totos permiserunt. Nec multo post, eodem auctore ac duce, in pagum S. Petri, quem ante duos annos nostri condiderant sex millia passuum ab arce promontorii frigidi, cum suis liberis & conjugibus transmigraverunt, ubi erudiri cœpti, paulatim ad Christi fidem traducti sunt. Ejusmodi tranſitionum magna erat utilitas, non in Brasilia solum, sed in tota late America. Nam præter quam quod difficile institui poterant barbari, quamdiu per ferarum spelæa dispersi habitabant; homines ob licentiam vitæ feris quam simillimi prius docendi erant vitæ humanæ instituta, deinde religione imbuendi: prius, ut ita dicam, homines formandi, deinde Christiani. Quare nihil prius curabant homines Societatis, quam ut eos in certa ac tuta loca contraherent, atque is primus putabatur barbarorum gradus ad fidem.

208. Pacem sancit inter Tamujas & Lusitanos, illosque pertrahit in pagum S. Petri.

209. Cur nostri barbaros e suis latebris in certos pagos traducerent.

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ LIBER QUINTUS

ANNUS CHR. 1620. SOC. 81.

1. Res Provinciæ Romanæ. Mors & elogium P. Bernardini Stephonii.

ANno sæculi vigesimo, cujus hoc libro acta complectimur, desideravit provincia Romana virum de humanioribus litteris egregie meritum, eundemque virtutum magnitudine inclytum, P. Bernardinum Stephonium, de quo pauca nostro more subjicimus. Plura si qui volent, habent ubi quærant, tum Alegambium de scriptoribus Societatis, tum etiam Pinacothecam Jani Nicii Erytræi, qui de Stephonio suo olim magistro copiose disseruit. Luci illum dedit pagus in Sabina ignobilis, cujus nomen est in obscuro. A pueritia cum multa præ se ferret præstantis indolis, ingeniique documenta, eum Alexander Farnesius Cardinalis transtulit in seminarium Romanum, ut inter ejus contubernii alumnos ad clericalem militiam adolesceret: qua in palæstra exercitatus probe, tum in oratoria, tum in poetica facultate, brevi sodales & condiscipulos omnes longe post se reliquit. Annum ingressus vigesimum, ut erat non minus pietatis, quam litterarum cultor eximius, deliberabat de ineundo religiosæ vitæ statu, ferebaturque propensione animi summa in Societatem: sed eam ne peteret apertius, pudore quodam modestiaque prohibebatur, ob humilitatem natalium. Resciverunt nostri moderatores. Talem vero, ac tantæ expectationis alumnum adeo non repulerunt, ut imo ponendum in lucro non mediocri existimaverint. Testatur quem dixi Nicius Erytræus, Stephonii in Societatem ingressu socios omnes incredibili voluptate lætitiaque fuisse perfusos: *Tanquam si* (inquit), *non infimæ pene sortis homo, sed regia stirpe procreatus, summisque opibus præditus, in eum ordinem ac numerum venisset*. Post primos religiosæ vitæ annos, partim in addiscendis altioribus disciplinis, partis in inferioribus tradendis Societatis more traductos, Rhetoricæ, in qua plurimum eminebat, admotus est, & collegii Romani cathedram magnus præceptor implevit. In hoc laudum suarum theatro consenuerat jam, attigeratque annum vitæ sexagesimum, eam videlicet ætatem, qua honesto otio frui non immerito posset: cum expetitus est a Serenissimo Mutinensium duce, ut suis liberis prima latinitatis elementa explicaret. Provinciam homini ejus ætatis molestam non detrectavit, qua erat obedientia, Ste-

Stephonius. Reliquit urbem Romam, & consuetudine veterum amicorum abrupta, Mutinam se recepit. At dum injunctum munus sedulo naviterque exequitur, sive ob mutationem cœli, sive ob vitæ & occupationum diversitatem, extabuit paulatim, necdum exacto biennio naturæ debitum solvit, VI. Idus Decembres. Vir plane laudandus in paucis, ut qui non solum rem litterariam egregiis ingenii monumentis illustravit, verum etiam, quod caput est, virtutum religiosarum exemplo nostris præluxit, ac miram præsertim animi demissionem cum insigni litteratura, felici ac raro nexu, conjunxit. Stephonium magni faciebant quicunque erant Romæ eruditi, qui semper multi sunt in ea civitate, ad quam flos ingeniorum ex omni Italia, atque adeo ex omni orbis plaga concurrit. Solus ipse de se perquam humiliter existimabat, suaque omnia in postremis habebat. Nulla quidem certe vel levissima ambitionis aura afflari unquam est visus, licet ad audiendas ejus orationes tragœdiasque, quæ deinde in lucem sunt editæ, mirifici fierent omnium ordinum concursus, eumque omnes ut oratorem ac poetam ævi sui facile principem prædicarent. B. Virginem Dei matrem colebat religiosissime: affirmare solitus, quæ maxima accepisset a Deo beneficia, ea se diebus magnæ Virgini sacris accepisse. Nam quo die Conceptio ejus immaculata recolitur, natus fuerat: quo Purificatio, ingressus fuerat Societatem: eodem professionem solemnem quatuor votorum emiserat. Unum adhuc sperare se ajebat, ut uno aliquo ex iisdem diebus mori contingeret; idque etiam feliciter est consecutus ipso conceptæ Virginis die, quo ante annos sexaginta duos primam lucem aspexerat. In morbo extremo rogandum curavit suis verbis Præpositum Generalem, ut quæcunque exstarent sua scripta, vellet juberet flammis aboleri, ne qua relinqueretur posteritati memoria hominis, ut ajebat, ineptissimi. Sed aliud impetravit nihil, nisi ut inter reliqua ejus monumenta haberet posteritas hoc etiam religiosæ humilitatis exemplum.

2. Obitus & elogium P. Julii Ursini.

Altero post Stephonium die elatus est Florentiæ P. Julius Ursinus, vir hic etiam nota peculiari dignus, & apud nos immortaliter memorandus. Romæ ortus erat ex Ursinorum familia, quam qui nominat satis laudat, parentibus tunc Petiliani comitatum in Hetruria obtinentibus. Annos natus viginti duos, cum ad amplissimam in aula Romana fortunam conniti non immerito posset, abrupto repente honorum cursu, ac domus paternæ commodis abdicatis, secessit in nostram Societatem, ut innocentiam, quam ad illud usque tempus intaminatam servaverat, procul periculis custodire facilius posset. Ita deinde vixit usque annum, quo mortuus est, ætatis suæ secundum supra quadragesimum, ut pudore, modestiaque magis unus aliquis e supernis spiritibus, quam homo ex hac terrestri massa concretus videretur. Beatissimam Dei matrem colebat, amabatque in parentis loco. Vicissim hæc illi visendam se præbuit aliquando, atque ita locuta est: *Scito Juli, pudicitiam mihi tuam curæ esse*. Id ipse de se narrabat arbitro conscientiæ suæ: ex quo licet existimare, quam purus ab omni labe esset is, cujus castimoniam Virgo beatissima in suam curam receperat. Ejusdem rei documentum illustre de cœlo datum est in ipsius morte. Nam cum pro ejus valetudine vir notæ pietatis supplicaret Florentiæ, rogaretque enixe Deum, ne tam utili capite privari civitatem pateretur, oranti divinitus monstratum est candidissimæ formæ lilium, quod ignota excisum manu transferebatur in cœlum. Similibus ostentis declaratam ferunt ipsius jam mortui, & in cœlum recepti gloriam. Partem vitæ ultimam Ursinus exegit Florentiæ, partim privatus, partim rector, pari semper opinione non vulgaris virtutis. Erat tunc collegium Florentinum a re familiari non satis instructum. Ursinus cum fuisset illi rector impositus, ab ipso aditu magistratus curam, & administrationem collegii omnem commisit Virgini beatissimæ: ad eamque summa deinde fiducia, veluti ad collegii patronam, ac curatricem in rebus dubiis confugiens, præfecturam gessit per quam feliciter, nec ad vitæ usum necessaria unquam desideravit. Otium ut pestem omnium pessimam execrabatur. Quamvis autem vix aliquid vacui temporis suæ illi occupationes, precesque ad mul-

multas quotidie horas productæ relinquerent ; tamen quidquid habebat succisivi utiliter collocans , scripsit ediditque vitam Alexandri Berti , juvenis Florentini e nobilium ordine , cujus eo tempore pietas tota celebrabatur Hetruria ; ac præterea vitam S. Franciscæ Romanæ : duo aurea volumina , & ad fovendam inter juvenes ac matronas pietatem aptissima . Ab Ursino nefas sejungere P. Stephanum Benassajum , nobili ortum loco inter Lucenses , cujus pariter viri obitus in hunc de quo scribimus annum incidit . Priusquam Societati daret nomen Benassajus , forum terebat Romæ tanta inter Causidicos fama , non solum scientiæ , verum etiam integritatis , ut ei Pontifex Paulus V. tiaram nescio quam Archiepiscopalem obtulerit . Ille honorem , ut putabat , indebitum , sarcinamque suis majorem viribus respuens , latebras contra , & operosam quietem captans , abdere sese inter nostros tirones maluit . Quamquam vero provecta esset ætate , ad omnem tirocinii disciplinam institutionemque se mire componens , tantum concepit ardorem , ut nihil jam nisi sacras missiones animo volutaret . Præcipuo instinctu pelli se sentiebat ad propagandam in imperio Turcico religionem . Eo consilio , annos jam natus quinquaginta ad condiscendam linguam Illyricam , difficilem oppido ac salebrosam , adjecit animum , ac brevi tantam ejus peritiam adeptus est , ut non incommode loqueretur . Sed dum opportunitatem optatæ missionis opperitur , audit Pontificias triremes , quæ Centumcellano in portu constiterant , peste conflictari . Advolat statim , & quas anhelabat regiones barbaras in Italia sibi oblatas gaudens , nulli diurno nocturnoque parcit labori . Ægros vectare humeris , morientium confessiones excipere , mortuos componere , Turcas præsertim , qui inter mancipia plurimi inveniebantur , erudire . Dum somnum , cibum , valetudinem nihil pensi habet , ac mortem ipsam denique lucro apponit , hanc pestifero languentium afflatus halitu libens admisit XVII. Cal. Februarii . Nondum innotuerat Romæ de Benassaii obitu , cum uni ex nostris in Quirinali probationis domo monstratam fuisse tradunt ipsius animam , candido amictu spectandam , & cœlesti lumine circumfusam .

3. Mors & elogium P. Stephani Benassaii.

Eodem anno tribus provincia Romana domiciliis augebatur , Interamnensi , Urbevetano , & Camertino , quorum duo nunc tantum supersunt . Interamna civitas est in Umbria vetus , & olim splendidum Romanorum municipium . Cives nostri nominis amantissimi ab ipso B. Parente Ignatio collegium poposcerant , nec quamquam ob sociorum paucitatem usque ad hoc tempus dilati , spem ejus consequendi unquam amiserant . Recaluit vetus desiderium hoc anno , dum missi Interamnam Patres Joannes Petrus Perottus , & Franciscus Conturla , sacris ministeriis civitatem excolebant . Nondum hi discesserant , cum Magistratus , instante Episcopo Clemente Pera , ad consilium publicum retulit de collegio instituendo : quæ relatio communi omnium suffragio probata cum fuisset , delecti sunt ex primario ordine Duumviri , penes quos potestas esset ea de re transigendi . Dum illi rationem ineunt parandi habitationem & censum , multumque in his expediendis rebus immorantur ; nunciatur ex improviso , in quodam agri Romani oppido diem objisse Persium Galeanum civem Interamnensem , & bonorum suorum hæredem scripsisse Societatem ea lege , ut collegium conderet Interamnæ . Fundatum ergo est ex Galeani bonis collegium : quod autem explendæ doti deerat , civitas aliunde supplevit . Pari tenebatur Societatis desiderio Urbsvetus , civitas nobilis in ea parte Hetruriæ , quæ Pontifici paret . Ante annos sex Sebastianus Phœbejus indidem civis genere patricius , ut collegium Societatis in patria sua constitueret , sex aureorum millia , quæ habebat Romæ in quæstu collocata , nobis transcripserat . Civitas parabat jam tum addere in eundem usum proventus de suo quosdam , nec vero tenues . Sed cum incerti illi & instabiles essent , iis Claudius haudquaquam censuit spes collegii committendas . Ita tunc quidem hæsit res . Nunc vero Urbevetani , resumpta quam intermiserant deliberatione , domum nostris ut opus erat instructam , & certum pecuniæ subsidium de publico offerebant , ut si nondum collegium ,

4. Fundatur collegium Interamnense.

5. Initia collegii Urbevetani.

gium, qualecunque saltem domicilium Societatis haberent. Cui tam benevolæ voluntati Mutius obsecundandum putans, domum Urbevetere constitui jussit ad earum similitudinem, quas vulgo Residentias dicimus. Constituta est: eamque quarto post anno cives proventu auxerunt, Mutius in formulam collegiorum redegit. Non eadem sorte usum est collegium, quod eodem anno inchoatum fuit apud Camertes ex hæreditate Venantii Mutii. Cum enim præter ædes fundatoris, & prædia quædam perexigui proventus, nihil ad sustentandos Patres suppeteret, resque post annos amplius duodecim nihilo meliore essent loco, Mutius, negotio cum Assistentibus deliberato, Camertinum collegium nondum omnino admissum dissolvit, sociis inde migrare jussis.

6. Inchoatur collegium Camertinum, sed mox dimittitur.

Simile incrementum hic annus attulit provinciæ Neapolitanæ, duobus illi de novo collegiis additis, Tarentino, & Vibonensi. Vibo, Valentia olim dicta, nunc vulgo Mons Leonis, civitas est episcopalis in ulteriori Calabria. Jamdiu loci dominus Hector Pignatellus, vir eque avita generis claritate, ac pietate sua illustris, nihil optabat cupidius, quam ut nostros homines illam in urbem induceret. Cum non haberet ad manus unde collegium moliretur, stationem duorum vel trium capitum impetraverat a Præposito Generali, vertendam suo tempore in collegium. Sed profectus postea in Hispaniam, inde ad Regem Galliæ orator missus, tot in legatione sumptus facere coactus fuerat, ut etiamsi voluntas maneret eadem, tamen negotii conficiendi facultatem non haberet. Quod Pignatellus exoptabat frustra, perfecit præter omnium spem Vespasianus Jazzolinus civis Vibonensis. Erat is quidem egregius vir, sed nostrorum consuetudine nunquam utens, Societati putabatur parum amicus. Tamen sub initium anni moriens, testamento condito, hæredem ex asse fecit Societatem, hac tantum imposita conditione, ut stationem Vibonensem in collegium mutaret. Jazzolino tres erant fratris filii, quibus ex lege Neapolitanorum pars de bonis patrui debebatur. Quocirca bona hæreditatis sequestro fuerunt deposita, donec cum illis Societas transegisset. Brevi ex æquo & bono transactum est: qua conventione licet fere triens detractum fuerit ex asse hæreditatis, quod tamen superfuit ad censum collegii sufficere est visum. Tarentum, clari urbem nominis in provincia Hydruntina, duos jampridem Societatis operarios induxerat Bonifacius Cardinalis Cajetanus, ejusdem urbis Archiepiscopus. Patrum istorum opera adeo grata acciderat civitati, ut, quod raro admodum usuvenit, Tarenti Societas adversarium haberet nullum, omnibus contra in amore & pretio esset. Collegium cum expeterent unanimi ferme consensu Tarentini, dolebant, propter exactiones, & tributa solito graviora deesse sibi fundandi facultatem. Sed hac eos cura liberavit Vicecomes de Vicecomitibus nobilis Mediolanensis, qui cum esset in provincia Hydruntina regius portuum administrator, jamdiu Tarenti domicilium habebat. Is enim, etsi a longo tempore Societati, ut fama erat, palam adversus, nunc ad extremum vitæ deductus, nobis haud contemnendam pecuniæ summam testamento legavit. Suas quin etiam reliquit in usum collegii ædes, aliud nihil rogans Præpositum Generalem, nisi ut accepto legato collegium Tarento daret; sibi autem quæ solet Societas collegiorum fundatoribus indulgeret. Illud porro visum notabile in hac re, testamentum fuisse scriptum postridie Cal. Julii, die scilicet anniversaria Ven. P. Bernardini Realini, quem plures adhuc meminerant affirmare solitum, futurum Tarenti collegium unde minime speraretur. Oraculi veritatem affirmavit eventus. Nam præter legatum de quo diximus, Fabricius Vicecomes fundatoris fratris filius, biennio post moriens, collegium a patruo suo inchoatum verius quam conditum, novis attributis vectigalibus, perfecit. Sed ut ad annum qui præ manibus est redeam, Neapoli in æde Professorum supplicatio habita est, non equidem pompa, sed conditione supplicantium insignis, & annalibus digna. Octavius Aragonius triremium regiarum præfectus redierat ex Ægæo mari cum præda unius turcicæ, quam ajebant esse prætoriam Leucadiorum, alteriusque piratici myoparonis. Iis in navibus capti cum fuissent Tur-

7. Res Provinciæ Neapolitanæ. Fundatur collegium Vibonense.

8. Ortus collegii Tarentini. Vaticinium P. Realini circa illud.

9. Memorabilis supplicatio Neapoli habita.

Turcæ sexaginta, receptique Christianorum fere ducenti; placuit Proregi ad ædem nostram supplicatum venire Christianos liberatos, & ad altare Francisci Xaverii catenas suas deferre, ut iis quasi anathematis, & obsequii publico documento auctorem suæ liberationis agnoscerent. Facta enim collatione temporum, constabat, navalem illam victoriam in diem Xaverii anniversariam incidisse, ejusque potissimum præsidio fuisse barbaros superatos Prorex non vanis conjecturis putabat. Peracta igitur est novi moris supplicatio, pompam assectantibus, qui pugnæ interfuerant, classiariis. Totus ad pium spectaculum affusus est populus Neapolitanus. Affuit ipse Prorex, magnis enimvero grati animi significationibus salutatus ab omni liberatorum multitudine, quam antea vestimentis & pecunia donaverat. Sed hujus lætitiam rei mirifice cumulavit, quod ex mancipiorum turba duodeviginti rite instituti Mahometicam superstitionem ejuraverunt, & in æde Professorum sacro humore abluti fuerunt.

10. Res Provinciæ Siculæ. Initia collegii Thermitani.

Dum hæc geruntur Neapoli, in Sicilia sedem stabilem habere cœpit Societas apud Thermitanos. Thermæ, oppidum toto regno nobile, jacent ad ostia Himeræ amnis, millia passuum viginti circiter ab urbe regia Panormo. Michael Angelus de Marinis toparcha Vallislongæ, duobus ante annis moriens, certum pecuniæ numerum æquis pensionibus persolvendum legaverat Societati, cum hoc ut collegium Thermis excitaretur. Sane multo amplius ad rem perficiendam opus erat: sed quod deerat, sperabant nostri aliorum largitionibus expletum iri. Hæc fiducia permovit Mutium, ut legatum acciperet, juberetque qualecunque domicilium Thermis inchoari. Ejus itaque jussu circa dimidium anni labentis missi sunt Thermas duo Patres, cum totidem rei domesticæ adjutoribus, ut novi collegii fundamenta ponerent. Dum illi parando sibi domicilio primas curas impendunt, accidit ut eodem adveniret Jannettinus Cardinalis de Auria antistes Panormitanus. Præsulis purpurati adventus movit Patres, ut domus ædificationem maturarent, cujus primum ille lapidem ponere per istam occasionem posset. Provinciam Auria non recusavit. Summa civium lætitia positus fuit lapis, delecto ad sacram cæremoniam die ob conceptum Deiparæ intaminatum faustissimæ celebritatis. Exinde cœptum ædificium surrexit feliciter: collegium vero, ut futurum nostri præsenserant, ex ærario publico civitatis accepit, unde familiam aleret capitum fere quindecim. Dissimilis fuit conditio alterius domicilii, quo per idem tempus provincia Sicula aucta est. A Melita exiguo freto disjungitur Gaulos, brevis insula, cœlo tamen saluberrimo, & felici admodum solo. Oppidum ibi est permunitum, nec infrequens. Incolarum quatuor vel quinque millia numerantur. His, ut res tunc habebant, nullus præter parochum aderat, neque præceptor, neque sacrorum minister: res eo miserabilior, quod compertum erat, esse hominibus indolem, si excoleretur, cujuslibet disciplinæ patientissimam. Id reputans Melitensium nescio quis, duobus ante hunc annis bona sua collegio Melitensi transcripserat, ea imposita conditione, ut aliqui sociorum in insula Gaulitana sedem ponerent. Dubitatum apud nos est, utrum expediret hæreditatem accipere! Rejiciebat illam aperte Mutius, ut qui exiguæ familiæ domicilia, ob pericula disciplinæ vix inter paucos servandæ, haud facile admitteret. Sed vicit auctoritas Episcopi Melitensis, nequaquam negligendam existimantis occasionem, quæ sponte offerebatur, juvandi miseros insulanos omni fere salutis præsidio destitutos. Ita vix demum consensit Mutius, ut duo e nostris possessionem Gaulitanæ sedis caperent. Verum biennio post certior factus, profectis diebus nihil esse quod nostri ibi agerent, quippe incolis per eos dies in cultu agrorum ex maxima parte occupatis; stationem illam simul, & hæreditatem dimsit.

11. In insula Gaulo sedes figitur, & mox deseritur.

12. Controversia inter nostros, & Chiensem Episcopum exorta.

Provinciæ Siculæ pars est Chios, notissima Ægæi maris insula. Chii stationem antiquam habet Societas, & cum alias ob causas, tum maxime ob commoditatem quam præbet excursionum ad alias circumpositas insulas, in pretio habendam. Plures versabantur in ea statione Patres, suisque ministeriis secundissima omnium approbatione fungebantur. Solum demereri sibi non poterant

Epi-

Episcopum, quo utebantur palam infenso. Quiddam accidit, unde exacerbatus est hoc anno vehementius. Jamdiu Episcopus versabat animo, si quo modo posset suam facere ædem S. Antonii, quam ibi habebat Societas satis amplam, ornatamque, olim nobis a Clemente VIII. Pontifice traditam. Nam cum suam vetustate collapsam amisisset, coactus fuerat functiones pontificales transferre in ædiculam peranguſtam, quæ vix centum homines capiebat. Jus nostra utendi nuper postulaverat Romæ. Judices Cardinales ita liciturum responderant, si modo Patres Societatis consentirent. Responsum hoc minime suffragabatur ejus proposito, qui non uti tantum, sed potiri templo constituerat. Ergo asperiorem inire viam statuit, si forte impatientes molestiarum & litium nostri sponte cederent insula, aut saltem ædem permitterent arbitrio ipsius. Solebant nostri per totum majoris jejunii tempus, singulis sextis feriis, incruentam hostiam ad venerandum proponere in S. Antonii, quæ religio summa civium frequentia, ac pietate celebrabatur. Hoc anno Præsul diserte vetat, ne uspiam per eos dies divina proponantur: velle enim se deinceps illud religionis genus in ædem suam episcopalem inducere. Perculit Patres rei novitas: tum vero maxime, cum paucos post dies affuit in templo nostro missus ab Episcopo scriba, & ejusdem sententiæ edictum publice recitavit, denuncians populo, jam tum sacris interdici illi nominatim templo, si secus fieret. Legentem interpellavit P. Josephus Balamus sociorum præses, & porro progredi vetuit. Ea tamen denunciatio multorum mentes perturbavit, & civitatem in studia varia sententiasque distraxit. Affirmantibus aliis teneri edicto Episcopi ecclesiam Societatis, aliis pernegantibus, itum est in jus Romam. Non tamen intermissa vetus ac pia consuetudo exponendi sexta quaque feria quadragesimæ divinam hostiam: nec quamquam affirmaret Episcopus, reos esse anathematis quicunque in nostra æde facerent, aut frequentarent sacra, in ea concursus populi deminutus. Dum Romæ negotium disceptatur, multa nostri pertulere ab Episcopo, ejusque fautoribus, quæ nihil attinet commemorare. Nec vero negaverim, nonnullis etiam nostrorum in illo æstu doloris voces excidisse minus consideratas, quæ ad Antistitem delatæ, ejus iracundiam vehementius irritaverunt. Eos Mutius, quippe rigidus exactor obsequii Principibus Ecclesiæ debiti, increpuit acriter, multavitque. Quod vero ad rem attinet, allatæ demum sunt Roma litteræ, quibus declarabatur, non fuisse causam Episcopo interdicendi sacris ecclesiam Societatis. His litteris alias de suo addidit Mutius, duo præcipiens nostris. Primum, ut controversam celebritatem transferrent deinceps in alium quemlibet diem hebdomadæ, relictis Episcopo sextis feriis. Alterum, ut nullum prætermitterent officii & observantiæ genus adversus ipsum. Quæ cum nostri obedienter facerent, delinitus obsequio Præsul edictum illud suum induxit, & finem controversiæ fecit.

13. Romam defertur, & Societati adjudicatur.

Multo æquiorem interea gerebat erga nos animum Andreas Mastrillus Archiepiscopus Mamertinus. Is paulo post sumptas insulas, cum suam illam valde amplam obire diœcesim statuisset, secum duos nostrorum assumpsit, non tam viæ comites, quam laborum socios, curarum participes, & rerum gerendarum ministros. Sex ipsos menses tenuit peregrinatio: quibus exactis, graves de jurisdictione controversiæ Antistitem exceperunt. Cum non appareret, quo prorupturum esset certamen duas inter potestates, civilem, & sacram institutum, quæ quidem numquam nisi malo publico dissident, placuit rei judicium permittere theologorum arbitrio. Optimus Præsul, qui in ea causa nihil spectaret aliud, quam ut ne jura Ecclesiæ læderentur, facillime admisit petitionem civilium magistratuum, ut religionem qua ducebatur, aut deponeret, aut retineret, ut visum esset Patribus collegii Mamertini, quorum sententiæ se quoque staturos facto veluti compromisso profitebantur. Dato deinde nostris negotio, ut quid ipsi sentirent aperte pronunciarent, eorum sententiis controversia est omnis incredibili partium approbatione composita. Dum hæc Messanæ gerebantur, Catanæ P. Carolus Romanus rei maxime salutaris initium fa-

14. Sociorum res gestæ in diœcesi Messanensi.

15. Missio perpetua a P. Carolo Romano instituta.

faciebat, quæ ad totum deinde ordinem cum magno mortalium bono est propagata. Jampridem ille expeditiones Indicas depoposcerat: sed aptus inter paucos tironum institutioni, eoque munere occupatus, repulsam tulerat. Pro Indiis, quas frustra semper optaverat, id nunc obtinuit a Præposito Generali, ut se nullius certi domicilii familiæ adscriptum sineret obire perpetuo villas, & minora Siciliæ oppida, evangelico ministerio nunquam intermisso. Hujus vero perpetuæ missionis tam lætos colligere statim fructus cœpit Romanus, ut videretur labores Indicos in Sicilia invenisse. Non potuerunt non perspicere novi instituti utilitatem provinciæ præsides: eaque propter curandum sibi in posterum censuerunt, ut semper essent in provincia ex probatissimis operariis aliquot paria a curis cæteris expedita, & his tantum excursionibus destinata: qui postea mos in alias quoque provincias cum ingenti animarum proventu pervasit.

16. Mors & elogium P. Octavii Cajetani.

At his rebus gaudentem Societatem Siculam valde contristaverunt duo domestica funera. Primo decessit loco P. Octavius Cajetanus, vir doctrina & sanctitate conspicuus: cujus quidem eo visa est jactura luctuosior, quod in ipso ætatis robore constitutus, otiumque nunc primum nactus ab administrationibus & præfecturis, in eo maxime erat ut Societatem scriptis luculentissimis illustraret. Natus perillustri genere Syracusis, litterisque ab ipsa pueritia optime excultus, cum in maximam familiæ spem adolesceret, Deo ad Societatem vocanti parere maluerat. Post tirocinium Messanæ positum cum ad altiora studia conficienda veniisset Romam, in isto sapientum theatro magnam habuit opinionem ingenii, atque virtutis, cum apud cæteros, tum præsertim apud illum hominum æstimatorem egregium Claudium Aquavivam, cujus nutu ad gubernandum fuit traductus. Rexit præcipuas provinciæ domos, dubites utrum majori laude solertiæ, an charitatis. Sane, quod vix videatur credibile, rem ubique auxit familiarem, sine cujusquam incommodo aut querela. Nec vero excelsæ mentis hominem domestica negotia sic sibi totum vindicabant, ut non aliquid quotidie vacui temporis inveniret collocandum in libris, privatisque vigiliis. In ipso Panormitanæ domus magistratu acta Sanctorum Siculorum scribendo exequi cœpit: opus infiniti laboris, ex antiquitatis ruderibus coagmentatum, duobusque ingentibus voluminibus comprehensum. At dum totus est in eo limando perpoliendoque, curam hanc immatura mors intercepit. Obiit Panormi postridie Nonas Martias, annos natus quatuor supra quinquaginta, laudatusque est oratione publica *super* mensam, qui honor apud nos non nisi summæ virtuti conceditur. Superis, quorum res gestas illustravit, acceptum fuisse tradunt in tantum, ut sæpe illum ex maximis vitæ periculis eripuerint, aliquando sese videndos ei præbuerint, adfuerint scribenti, & gratias egerint, quod de ipsorum gloria tantopere laboraret. Cum ejus vitæ prius, deinde pudicitiæ scelesta mulier insidiaretur, a B. P. Ignatio semel atque iterum repressa est, ut fuse tradit Aguilera in annalibus provinciæ Siculæ. Cajetanum exiguo intervallo subsecutus est P. Jacobus Carybdes, Messanæ extinctus, ubi claris natalibus ortus fuerat ante annos septuaginta. Vir ingenii & doctrinæ præstantia vix ulli ætatis suæ secundus, morum vero facilitate, innocentia vitæ, rerumque gestarum magnitudine, cum maximis comparandus. Philosophiam tradidit Romæ, ac notatum est, ex ejus disciplina prodiisse nostrorum neminem, qui non deinde in aliquo Societatis ministerio excelluerit. Ex Lyceo ad gubernandum assumptus, hinc iterum ad studia regressus, in utroque statu laudem obtinuit religiosæ virtutis, dubium relinquens utrum laudabilius præesset, an subesset. Summus studiorum moderator cum esset in collegio Mamertino, tantam sibi apud omnes famam conciliaverat fidei, atque prudentiæ, ut Carybde inconsulto vix auderent cives aliquid majoris momenti aggredi. Inventis corporibus Sanctorum martyrum Placidi & sociorum, quæ per plura sæcula sine honore jacuerant, unus aliquis legandus erat Romam ad asserendam Pontifici maximo eorum veritatem. Nemo omnium visus ad hanc provinciam aptior Carybde. Romam ergo mittitur publico civitatis nomine. Ille strenue negotium aggressus, post duos irritæ

17. Obitus & elogium P. Jacobi Carybdis.

pro-

procurationis menſes, videns ſubnaſci alias ex aliis difficultates, nec ſacro Cardinalium conſilio ullis ſatis documentis perſuaderi poſſe, eas vere eſse Martyrum, ut ipſe affirmabat, exuvias; ad eoſdem Martyres ſe convertit. Rogat, ut ſuam ipſi cauſam agant, ipſi ſe tueantur: nec fruſtra. Deſignatus fuerat Vincentius Cardinalis Gonzaga, ut de cauſa Martyrum ad cœtum Purpuratorum referret. Pridie ejus diei, quo relationem facere conſtituerat, corripitur vehementi dolore laterum Cardinalis, ac male torquetur, ſic ut cruciatus acerbitatem nec ferre, nec levare ullo fomento poſſet. Multum laboranti, omneſque ſe in partes fruſtra verſanti optimam mentem injecit dolor. Placidi, & ſociorum opem implorat. Profitetur, vera ſe habiturum quæ a Carybde de ipſorum corporibus affirmabantur, ſi eorum invocato nomine convaleſceret. Vix precem conceperat, eodemque momento temporis omni doloris ſenſu caruit. Convictus tam manifeſto divini numinis teſtimonio Cardinalis, non ſolum manus veritati dedit ipſe, verum etiam poſtridie ad collegas ita de re tota peroravit, ut omnium animos flexerit. Ita ſolemnis cultus SS. Martyribus decretus eſt, & negotium Carybdi datum, ut in anniverſariam eorum diem officium, & lectiones concinnaret. Nec vero dubitandum quin reſpexerint beati Cœlites pium viri laborem pro ſua gloria ſuſceptum. Certe ſine divino conſilio factum non videtur, ut migraret ex hac vita P. Carybdes IV. Nonas Sextiles, pridie ſcilicet ejus diei, qui dies Meſsanæ, a repertis ſanctorum quos dixi Martyrum corporibus, habetur religione præcipua conſecratus.

18. Res Provinciæ Venetæ. Obitus & elogium Fratris Joſephi Bracchi.

Magnum quoque ſui deſiderium reliquit Novellariæ in provincia Veneta Frater Joſephus Bracchus, patria Regienſis. Conditiones omnes & dotes, quas in adjutore domeſticæ rei requirit Societas, in Bracco eminebant: pietas, obedientia, humilitas, paupertas cum munditie conjuncta, laborum omnium & incommodorum, quæ huic ordini adjuncta ſunt, tolerantia. His de cauſis ſocius tironum magiſtro ſemel datus Novellariæ, in eo munere, quod non levis momenti eſt, reliquam vitam exegit. Cum tironibus ita verſabatur, ut unus ex ipſis videretur, iiſdem atque illi occupationibus exercens ſeſe, modeſtiam eorum ſimplicitatemque ſuperans. Quadrato pileo, Fratribus per illud tempus permiſso, uſus eſt nunquam. Perbrevi plerumque veſte ex craſſiore tela, eaque multum detrita ac decolorata tegebatur. Uſitatam Societatis tunicam ſolis diebus feſtis induebat. Niſi novitios extra urbem deambulantes aſsectaretur, animi relaxationem nullam admittebat, neque alia tunc colloquia, niſi plena pietatis miſcebat. Si quem tironum videret in agendo remiſſiorem, his illum ferme vocibus increpabat: *Hæccine actio Deo offerenda? Putas gratum id fore Chriſto Domino, & B. Virgini? Ita ne ageret B. Aloyſius?* Quoties a rectore arceſſebatur, licet longe diſſitus inveniretur, ſtatim nudabat caput reverentiæ cauſa: quidquid vero haberet præ manibus abrumpens, ad eum propere advolabat. Pari ut alacritate novitii majorum excipere imperia conſueſcerent, hæc illis identidem inculcabat: ad religioſos loqui Deum per ipſorum præſides, veluti per fiſtulas totidem: diverſas eſse fiſtulas, aureas alias, alias argenteas, ligneaſve; ſed unam per eas vocem emitti, divinam ſcilicet. Amabat Societatem impenſe, dolebatque quod non ab ipſis incunabulis in eam fuiſſet cooptatus. Diem anniverſariam ſui in Societatem ingreſſus pio præveniebat octiduo, quod largiore precationum, & afflictationum menſura tranſigebat. Regienſem etiam ſtationem, quæ tunc ob inopiam ægre ſuſtentabatur, de ſuo patrimonio plurimum juvit. Quamdiu inter nos vixit, non alio uſus eſt conſcientiæ arbitro, quam tironum magiſtro: quæ autem ad piacularem confeſſionem afferebat crimina erant ejuſmodi, ut vix Sacerdos materiam aptam abſolutionis inveniret. In morbo extremo, qui decem & octo dies tenuit, de ſuo obitu ut de re quapiam jucunda, ac porro optatiſſima loquebatur, nec unquam eſſe ſui compos deſiit. Una antequam expiraret hora, cum rector acciri ſe juſſiſſet, ſi periculum mortis immineret, ipſe adſtantem Sacerdotem admonuit, ut vocandum recto rem cu-

curaret. Decessit III. Nonas Februarias, annum agens ætatis quinquagesimum septimum, ab inita Societate vigesimum.

19. Res Provinciæ Mediolanensis. Labores & pericula P. Gonsalonerii in Corsica.

Per hæc in Corsica, quam pertinere ad provinciam Mediolanensem alibi dicebamus, P. Joannes Augustinus Gonsalonerius, post fructuosas anni præteriti circuitiones, Bastiam quasi in hiberna concesserat. Ibi dum tempus resumendi laboris opperitur, atque interim publica civitatis vitia liberius carpit, gravem in se procellam concitavit. Fuerunt e religiosa nescio qua familia concionatores, qui maledictis, & contumeliis in eum de loco superiore inveherentur. Alii violatæ religionis reum faciebant, & deferendum ad quæsitores fidei palam prædicabant. Increbuerat, non neminem ipsius capiti insidiari. Quare multi ei amice suadebant, ut quantocyus cedens ex insula periculoso turbini se subduceret. At vir fortis divina ope, suaque frætus innocentia, non solum manere quocunque suo periculo statuit, verum ubi primum per tempus licuit, erupit denuo in apertum, & ad intermissum opus festinavit. Quod oppidum S. Florentii vocant, caput est diœceseos Nebiensis: Nebii enim nihil supereſt, præter ruinas, & nomen episcopatus. Arx imposita est oppido, quæ tunc cohorte præsidiariorum centum & triginta tenebatur. Militum porro adeo perditi erant mores, ut plerique ne metu quidem anathematis possent ad percipienda semel saltem intra annum sacra compelli. Jam quæ inter eos inolevissent portenta scelerum, majus est quam ut dici a me possit, fœdius quam ut debeat. Hanc vitiorum omnium sentinam purgandam suscepit Gonsalonerius, ac re ipsa purgavit adeo feliciter, ut veterum sordium vix esset vestigium invenire. Qui jamdiu simultates internecinas aluerant, ii positis ex animo offensionibus ad concordiam rediere. Scorta, & cætera flagitiorum irritamenta, frequens in militari licentia malum, prorsus eliminata. De iis quæ quisquam vel furto, vel rapina, vel iniquis pactionibus, vel alia quavis fraude abstulisset, dominis satisfactum. Sublata penitus ebrietas, metuque Numinis exciſa libertas improba, aut colloquendi turpiter, aut contumelioſa in superos verba jaciendi. Aliæ demum vivendi leges, aliæ consuetudines in arcem inductæ: ut tantam morum conversionem nec Antistes commendare satis, nec cæteri satis mirari possent. Deus ipse visus novam illam militum pietatem præsenti beneficio remunerari voluisse. Sinus Nebiensis antea piscosus, a longo tempore pisces dare desierat: cujus causam incommodi vulgo referebant in execrationes, & diras olim contra ipsum jactas a Sacerdote, quem piscatores læsissent. Placuit experiri, an mari bene precando maleficium averteretur. Ut religio ejus rei cum quanto poterat cæremoniarum apparatu perageretur, pegma instar pontis erectum est ab extremo littore in æquor procurrens, jussique ad hunc locum oppidani ritu supplicantium procedere. Inter eundum alii se flagris diverberabant, alii alio genere piaculorum iram Numinis deprecabantur. Cum tota multitudo convenisset, affuit cum antistite Gonsalonerius. Peroravit hic ut res & tempus poscebat. Ille conscenso pegmate precationis carmen peregit: ab eaque die, mirum dictu! locus ut olim piscibus abundare cœpit. Sic gesta res in oppido S. Florentii. Non minori deinde successu perrexit Gonsalonerius ejusdem provinciæ populos obire, donec, post assiduos quatuor mensium labores, Genuam reverti statuit. Secunda navigatione Genuam ferebatur: cum subito ventus in contrarium mutatus navim impulit ad Caprariam, brevem insulam, in medio freti Liguriam & Corsicam interluentis sitam. Ibi ad plures dies sibi esse consistendum videns vir apostolici spiritus, ne moram perderet, totum se contulit ad excolendos Genuensium milites fere trecentos in præsidio positos. Quantum paucis diebus profecerit apud homines incultos, & summa rerum divinarum inopia laborantes, haud facile consequi verbis possim. Triginta dissidentium paria in mutuam gratiam reduxit: fere omnes homologesi purgatos sacra mensa refecit. Salutabatur proinde passim ut homo de cœlo missus, eratque omnium una vox, se beneficio ipsius ad salutis æternæ spem quodammodo revixisse.

20. Sinus Nebiensis solemni comprecatione fit piscosus.

21. Res a Gonsalonerio gestæ in insula Capraria.

La-

22. Obitus & elogium Hannibalis Caceiæ tironis.

Laborante in hunc modum pro divina gloria milite veterano, metam laborum & patientiæ attigit præclarus tiro, qui quamvis paucos duntaxat menſes in Societate verſatus, tamen raræ documenta virtutis illi dedit vivens, & gratam ſui memoriam moriens reliquit. Hannibali Cacciæ nomen erat adoleſcenti: genus e præcipua Mediolani nobilitate. Dum ſcholas frequentat collegii noſtri Braidenſis, incenſus eſt Societatis ineundæ deſiderio adeo vehementi, ut moras omnes moleſtiſſime ferret. Nihil obſtabat ex parte noſtrorum ne reciperetur, quippe adoleſcens optimæ indolis, nec ſolum innocentia ac pietate, verum etiam ingenio, ſtudioque litterarum inter æquales excellens. Cunctabantur illi tamen metu patris, qui filium unice diligens, minime videbatur in pium ejus votum conſenſurus. Suboluit huic interim, neſcio quibus indiciis, de conſilio Hannibalis; ac ſtatim videre licuit, quam non temere de adverſa ejus voluntate noſtri ſuſpicarentur. Exarſit continuo, atque omnia conari ſtatuit, ut filium ab ea mente dimoveret. Primum omnium a ſcholis Societatis illum abſtrahit, omnique noſtrorum commercio interdicit ſic, ut occurrentibus per urbem forte, nec dare ſalutem liceret, nec vero reddere. Eundem mox a ſtudiis litterarum transfert ad ſaltationes, ad inſtrumenta muſica, ad equorum palæſtram, ad ludicras ſub laniſta pugnas, aliaſque ejuſmodi equeſtres, ut vocant, artes: ſi forte per has exercitationes avocaretur a priore propoſito, & ad hilariora conſilia traduceretur. Poſtremo idoneam matrimonii conditionem nactus, de ea ſermonem infert cum Hannibale. Hic enimvero ſe ad incitas adactum vidit optimus adoleſcens. Sermonem moleſtum abrupit, immaturum ſe nuptiis reſpondens. At paulo poſt, captata occaſione, clam profugit Genuam, impetravitque non tam precibus, quam lacrymis, ut noſtris tironibus aggregaretur. Vix portum ſubierat, cum ventis idem ac fluctibus aliis in altum retrahitur. Pater furore amens, atque impos ſui, omnia expertus fruſtra ut noſtros ad redhibendum ſibi optatiſſimum filium compelleret, fidem implorat Odoardi Farneſii Cardinalis, cujus audierat maximam eſſe Romæ apud Generalem Præpoſitum auctoritatem. Negotium ſuſcipit Cardinalis, ſic tamen ut Romam evocaretur novitius, cujus voluntatem ajebat velle ſe coram explorare. Hannibal Romam mittitur. Eum Cardinalis interrogavit ſæpe per ſeſe, ſepe uni cuidam ex externis, viro gravi doctoque, interrogandum tradidit. Quæſtioni ita ſatisfecit prudens novitius, tot argumentis vocationem probavit ſuam, ut demum Cardinalis religioni ſibi duxerit ejus conſtantiam ultra tentare, dederitque hujus ſententiæ litteras ad ipſius patrem. Non quievit ille propterea. Inſtitit, ut ſaltem ab urbe Roma Mediolanum remitteretur. Viam pervolavit adoleſcens alieno tempore: atque ita laboribus fractus ac moleſtiis Mediolanum pervenit, ut inciderit in morbum ſtatim. Quod illi tamen moleſtum magis, quamvis febricula tentaretur, ex ædibus noſtris jubetur immigrare in cœnobium alterius ordinis, etiam atque etiam interrogandus ſcilicet, & ſiquidem emolliri poſſet, ad paternam domum retrahendus. Nihil hoc tempore omiſſum neque a patre, neque a conſanguineis, neque ab iis inter quos verſabatur religioſis, quo labefactari poſſet ejus conſtantia. Dies noctesque inſtabant importuni ſollicitatores, artes omnes ac machinas expromebant. At ſurdo canebatur. Theologus fuit, qui religionem illi incutere auſus eſt, objiciens tenuitatem virium, & incommodam valetudinem, qua prohiberetur ſtudiorum ſpatia percurrere in Societate, ordinis autem laborioſiſſima miniſteria obire nullo pacto poſſet. Se vero, reſpondit, ſi minus aptus cenſeretur ad ordinem clericalem, minime dubitaturum domeſtici adjutoris gradum amplecti, dummodo viveret in Societate. Ex quibus Pater intelligens, ſe in eo expugnando oleum, ut ajunt, & operam perdere, demum ab incepto deſtitit, & filium nobis reddi permiſit. Nunquam hoc præterito tempore convaluerat Hannibal ab ea febri, qua in itinere Mediolanenſi correptum dicebamus. Eandem ſecum intulit in collegium Braidenſe: quæ cum invaleſceret ſenſim, juvenem egregium, tunc undevigeſimum annum ætatis decurrentem, intra duos menſes ex-

tinxit. Quæ tam brevi spatio præbuit virtutis exempla, ornandis annis pluribus fuissent satis. Nunquam illi in permolesto morbo, aut fractus animus, aut vultus tristior. Deum ac Deiparam spirare videbatur unice: nihil nisi cœlestia animo volutabat. Mortem adeo nihil reformidabat, ut imo haberet in votis, recludendum sibi per eam dictitans ad immortales beatorum sedes aditum, quas unice concupisceret. Sacrum sumpturus viaticum, religiosa vota nuncupavit ex formula scholasticorum, ac paulo post, quasi votorum suorum summam consecutus, inter lacrymas adstantium domesticorum mira mentis tranquillitate animam exhalavit, v. Idus Octobris. Atque hæc de rebus Italicis.

23. Res Germaniæ superioris. Palatinatus Noricus ad Ecclesiam reducitur.

Germaniæ superiori lætissimum hunc annum fecit susceptus labor in Norico, quod ex Lutherana superstitione ad catholicum cultum fere ex toto traductum invenio. Est illa pars potissima Neoburgicæ tetrarchiæ. Constat quatuor urbibus, oppidisque majoribus octo, quorum singulis multi adjuncti sunt pagi usque ad quadringentos omnino, & si quid amplius. Incolæ, cum essent a pluribus annis Lutherana hæresi imbuti, adeo abhorrebant a Romana fide, ut ejus nec mentionem ferre possent. Frustra Princeps edicta de restituendo religionis antiquæ cultu promulgaverat. Obfirmati a Luthero nunquam deficere, imperium superbe detrectabant, minas contumaciter aspernabantur. Addebat ingentes perfidiæ animos vulgata Bohemorum rebellio, & rumor haud temere glisens, plerosque Principum protestantium in Germania consilia cum Bohemis adversus domum Austriacam conjunxisse, & mox etiam arma consociaturos. Sed quamquam hæc ita essent, minime dimotus est a proposito piissimus Neoburgensium dux Wolfangus Wilhelmus. Duumviros probatæ fidei circumire jubet singula regionis oppida cum mandatis, ut quoscunque invenerint in retinenda hæresi pervicaces, exilio damnent. Ne tamen videretur hæreticos ad rectam fidem vi potius, quam suasionibus & ratione compellere, Duumviris socium addit ex nostris P. Michaelem Syboldum, acris ingenii virum, & religionis studio flagrantissimum, qui prius vocatos ad concionem populos officii commoneat, errorem dedoceat, & ad veritatem alliciat. Suas quisque partes strenue peregerunt viri illi tres: totumque Norici Palatinatus tractum obeuntes, intra spatium unius anni rem ita ad votum confecerunt, ut catholicum ubique cultum feliciter restituerint, solutis ab hæresi hominum amplius viginti tribus millibus, & trecentis. Scio a quibusdam Syboldum fuisse reprehensum, quasi in eo negotio male abusus fuerit potestate quam habuit a Principe, & ultra quam deceret hominem religiosum progressus fuerit. Sed defensus egregie est a Duumviris apud P. Christophorum Grenzingum provincialem, qui cum rerum ab eo gestarum quæstionem pararet instituere, alienum esse a moribus Societatis profitebatur, ad tuendam causam religionis quidquam aliud, quam doctrinam & hortationes afferre. Negarunt Duumviri, quæcunque de Syboldo circumferrentur vera esse. Quod si tamen in aliqua re videri posset modum sui ordinis prætergressus, dandum id fuisse tempori, dandum præsenti rerum necessitati. Denique constare sibi, nisi ille vim aliquando exeruisset, negotium non fuisse progressurum, omnemque susceptæ expeditionis fructum facile amissum iri. Qua defensione Grenzingus aut victus, aut victo similis, nihil gravius statuit contra Syboldum: quin rogante Palatino, ut hominem adeo de religione meritum in eodem ministerio relinqueret, relinquere coactus est. Addidit tamen e nostris socium, cujus præsentia deinceps intra præscriptum contineretur.

24. P. Michael Syboldus ab aliquibus accusatur, defenditur ab aliis.

25. Labores & fructus Castrensis missionis in exercitu Bavarico.

Eodem anno Maximilianus Bojorum dux exercitum scripserat eo animo, ut recuperaret Cæsari Bohemiam, quam hæretici perduelles, ut alibi dictum est, Friderico Rheni Palatino tradiderant. Prius tamen quam castra moveret, ut erat singulari religione Princeps, impetravit a provinciæ Præposito delectos socios duodeviginti, qui exercitum in expeditione Bohemica sequerentur. Spectabatur in eo numero P. Jeremias Drexellius, jamdiu librorum pietate & elegantia tota Germania clarus, & tunc in aula Bavarica divini verbi minister. Præses omnium constitutus P. Joannes Buslidius, qui erat Duci a confessionibus.

Jam

Jam vero quæ ad utilitatem copiarum ſinguli geſſerint ſi per partes exequi velim, infinitus ſim. Multos a ſcelere ad frugem traxerunt: multos item ex diverſis hæreticorum ſectis ad Eccleſiam reduxerunt. Nonnullos cum inveniſſent ſacrorum ordinum deſertores, qui Chriſti ſtipendia mutaverant cum profanis, eos permoverunt, ut ad priora caſtra reverterentur. Ægris pariter ac valentibus ſemper præſto fuerunt, ſacra omnibus miniſtraverunt. Tunc demum cum Palatiniani ad Pragam prælio ſuperati locum cæſorum ſauciorumque corporibus ſtratum reliquerunt, Patres obequitantes, & ad ſingulos morientium accurrentes, ut plerique decederent expiati perfecerunt. Eorum vero incommoditates quis explicet ſatis? Non alio plerumque utebantur lecto, quam nuda humo; tunc ſecum præclare agi putantes, cum aliquid paleæ ſubſternebatur. Totum ſæpe diem progrediebantur cum exercitu. Sub veſperam itinere fatigatis hoſpitium erat, quale locorum anguſtiæ patiebantur, nunc ſtabulum, nunc horreum. Victus mucida panis fruſta, & aqua interdum limoſa. Ut minime mirum ſit, eorum aliquos, viros cætera robuſtos, tot ærumnis oppreſſos concidiſſe. Sex ipſi mortem oppetiere. Præceſſit reliquis P. Joannes Pfiffer, gente Helvetius, patria Lucernenſis, ex ea prænobili Pfifferorum familia prognatus, cui Lucernenſe collegium Societas debet. Vir impiger, dum nulla re militibus Hungarica, quam dicebant, lue laborantibus deeſt, peſtilenti morbo ex contagione contracto decubuit: deportatus autem e caſtrenſi noſocomio Dilingam, ibi vitam præclare actam pie admodum clauſit. Secuti Patres Chriſtophorus Holzlentner, Martinus Lebart, Michael Kager, Joannes Deit, & Joannes Rasler, operarii omnes laborioſi ſtrenuique, & ipſa mortis cauſa, charitate ſcilicet, *qua majorem nemo habet*, ſatis commendati.

26. Sex Patrum præclara mors in obſequio militum.

Præter hos, quorum invidia magis quam luctu proſequenda mors, alios plures intra provinciam ſocios ſui quemque caſus abſumpſerunt. Præ cæteris deſiderati Patres Andreas Mayr, & Joannes Sutor. Prior jam ſeptimum annum collegio Ratisbonenſi præerat, non minori diſciplinæ commodo, quam habitationis. Hanc enim novo & amplo auxerat ædificio. Illam ſancte adeo cuſtodiebat, ut auditus ſæpe fuerit cum diceret, malle totum dirui quod extruxerat ædificium, quam vel minimam legum domeſticarum infringi. Mortem etſi immaturam excepit, non ſolum intrepide, ſed etiam cupide, illam identidem uſurpans Apoſtoli vocem: *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto*. Atque ubi abeſſe propius ſenſit migrandi horam, ultro Sacerdotem admonuit, ſibi ut effigiem Chriſti, & cereum Eccleſiæ ritu ſacratum in manus daret: quibus vix acceptis noviſſimum agonem ingreſſus, inter ſolemnes ejus temporis preces animam exhalavit, IX. Cal. Sextiles. Tria tantum vota profeſsus fuerat. Numerabat vitæ annos paulo amplius quinquaginta. P. Joannes Sutor nondum expleverat duodetrigeſimum, & jam omni genere virtutis ſpectabatur, ſed ſui præſertim contemptu, parendi alacritate, & animarum exexplebili ſtudio. Philoſophiæ profeſsor Ingolſtadii, quos dies habebat a functionibus ſui muneris feriatos, eos, excurrens in pagos proximos, ſolebat ruſticis excolendis impendere. Hoc autem anno, cum exercitus catholici fœderis in caſtris eſset prope Dilingam, multique militum peſtilentibus febribus conflictarentur, ad eos juvandos perrexit in publicum noſocomium, ubi dum miſeris opitulari ſtudet, atque hunc humi jacentem in ulnas tollit, illum cibo & alloquio recreat, ſingulorum confeſſiones excipit; peſtem eamdem hauſit, qua poſt paucos dies conſumptus eſt Dilingæ pridie Cal. Auguſti. Ferunt, morti proximum moriendi facultatem a rectore petiiſse, nec ante expiraſſe, quam impetraret. Adeo imitari illum ſtuduit, qui *factus eſt obediens uſque ad mortem*.

27. Mors & elogium P. Andreæ Mayr.

28. Et P. Joannis Sutoris.

Vertebat idem annus, cum Eiſtadii ſolemni ritu peracta eſt dedicatio novi templi, quod haud ita pridem ædificandum ſumpſerat fundator collegii Chriſtophorus a Weſterſtetten Epiſcopus Eiſtadienſis. Molem inter paucas ſplendidam, & ſumptuoſam dedicavit munificus idem Antiſtes: quæ ut res pro dignitate fieret, tres ad ſacram celebritatem invitaverat Epiſcopos S. R. I. Principes, videlicet Her-

29. Dedicatio novi templi Eiſtadienſis.

Herbipolensem, Augustanum, & Bambergensem, itemque Palatinum Ducem Neoburgicum, cum Præsule Eluacensi. Consecrata est nova ædes sub invocatione Angelorum III. Cal. Septembris: finemque sacræ cæremoniæ imposuit drama de Angelis tutelaribus in collegio nostro scenæ commissum, cui cum cæteri spectatores, tum qui convenerant Principes valde plauserunt. Duobus post hæc evolutis mensibus, recipitur Friburgi in Brisgovia Societas, & in academiam illius urbis admittitur. Rem istam ante triennium moliri cœperat Maximilianus Austriacus, frater Matthiæ Cæsaris, Brisgoviæ Princeps: sed dum negotium missis ultro citroque litteris disceptatur, decesserat Maximilianus re infecta. Tyrolensi postmodum principatu cum ditione Brisgoviæ ad Leopoldum Archiducem devoluto, revixit cura eadem in animo Leopoldi. Is vero Princeps, cum esset exemplo majorum suorum ordini nostro addictissimus, ut rem quantocyus perficeret, profectus ipse Friburgum, magistratum urbanum primo, deinde academicum auctoritate adegit, ut Societatem in urbem suam, & in academiam reciperent, nostrisque hominibus scholarum, quas inferiores vocant, & philosophicarum omnium administrationem permitterent. Theologicæ facultatis duæ tunc solum nobis tribuebantur cathedræ: ita tamen ut liceret Archiduci tertiam addere, ubi aliæ vacarent. Antiquis professoribus locum Societati cessuris dabatur fides, curæ fore Leopoldo, ne quid illis ad vivendum deesset. His ita constitutis, condicitur dies ad XV. Cal. Novembris, qua die nostri in academiæ gymnasio initium docendi faciant. Quia tamen deliberatum erat humanissimo Principi cæremoniam illam interventu suo honestare, nec adesse ante dimidium Novembris poterat, extracta fuit res usque ad XVII. Cal. Decembris. Eo die Patres celebritate quam potuit maxima in academiam introducti fuerunt. Aderat Leopoldus, ejusque frater Carolus, cum magno procerum comitatu. Cum Principes consedissent, processit in medium qui Leopoldi nomine verba faciens, prolixa oratione narravit, ut olim magnis sumptibus Austriaci Principes Friburgensem academiam instituissent, ut eandem secutis temporibus fovere, ac beneficiis ornare perrexissent. Causas deinde exposuit, ob quas placeret nunc professores Societatis in eam cooptari, id fieri inquiens totius Austriacæ domus consensu & voluntate. Sermone tandem ad Academicos, & ad Senatores converso, illos rogavit, ut nostros deinceps homines tanquam sui corporis membra susciperent: hos, ut eosdem veluti cives suos defenderent ac tuerentur. Ad hæc primo Rector academiæ, deinde Syndicus civitatis pauca pro re & loco responderunt: utriusque autem eadem fuit sententia, se jussa Principis prolixe & cumulate facturos. Actum clausit oratione latina, apta, & eleganti unus ex nostris, cui data provincia agendi nomine Societatis gratias Archiduci Leopoldo, academicis, & civitati. Quibus cum magno omnium assensu, & secundissima approbatione peractis, qui fuerant ad celebritatem vocati, eos Leopoldus intra ædes novi collegii convivio excepit. Sic inita est possessio collegii Friburgensis, quod bello Svecico pene subversum, deinde e suis ruinis felicius renatum videbimus suis locis. Sed de provincia Germaniæ, quam dicimus superiorem, satis multa.

30. Inducitur Societas Friburgum in Brisgovia.

31. Nostri possessionem capiunt gymnasii Friburgensis.

32. Res Rhenanæ. Quam adversa esset conditio temporis huic provinciæ.

Eodem interea anno in Rhenana duo de novo collegia Societas adepta est: id quod fieri in ea temporum iniquitate potuisse, nemo non mirabitur. Bello enim Bohemico tunc ut cum maxime Germaniam urente, ejus incendii flamma misere conflagrabat, non solum ditio Palatini septemviri, verum etiam omnis finitima regio, arma hinc Hispanis pro Cæsare, inde Batavis, aliisque protestantium pro Palatino circumferentibus. Sed Catholicis adeo infederat, ad religionem, rerum utique summam, vel conservandam, vel restituendam nihil æque valere, atque operam Societatis, ut quocunque fortunarum dispendio eam sibi quærendam existimarent. Hac mentis inductione Joannes Svicardus Archiepiscopus Moguntinus missionem, ut loquimur, duorum triumve sociorum per aliquot annos aluerat Aschaffemburgi. Nunc vero, licet ob motus bellicos, qui præ cæteris Germaniæ populis Rheni accolas affligebant, in magna esset rei pecunia-

33. Initia collegii Aschaffemburgici.

cuniariæ difficultate, collegii ibidem fundandi initium fecit; extructaque domo, & sacra æde satis magnifica, censum assignavit, unde duodecim fere capita sustentari non incommode possent: plura etiam pollicitus, si meliora tempora rediissent. Sedem Aschaffemburgicam accepit cum magna gratiarum actione Societas: utque Principi in nostrum ordinem beneficentissimo satisfaceret, dedit jam tum civitati tres latinitatis magistros, & operariorum certum numerum, qui munia omnia, quæ in collegiis geri solent, exercerent. Circa idem tempus Comes Palatinus Rheni Dux Neoburgicus, cum statuisset Dusseldorpium, urbem Montensis ditionis caput, aulam transferre, duos a provinciæ præposito Sacerdotes popposcit, quos haberet apud se sacrorum ministros. Dati sunt Patres Joannes Lippius, & Bernardus Bucholtzius. Eorum autem consuetudine Princeps adeo est delectatus, ut tametsi tunc ab ærario inops, collegium Societatis fundare decreverit Dusseldorpii. Peramplis igitur ad hunc usum paratis ædibus, & censu idoneo constituto, obtinuit a Mutio, ut hoc ipso anno Societas quatuor ejus urbis litterarios ludos administrandos sumeret: quo collegium Dusseldorpiense simul inchoatum absolutumque est. Herbipoli seminarium erat optime constitutum, & alumnorum frequentia nobile, olim ab Episcopo ejusdem urbis Julio Echtero conditum. Echteri successor Joannes Godefridus ab Aschausen, vix adita Episcopatus possessione, rogavit Præpositum Generalem, ut seminarii administrandi curam permitteret Societati. Obstitit aliquandiu Mutius, variisque rationibus id oneris amoliri studuit. At demum coactus Episcopo morem gerere, admisit seminarii procurationem, quæ hactenus retinetur.

34. Fundatur collegium Dusseldorpii.

35. Seminarium Herbipolense nostrorum curæ committitur.

Rebus tam belle fluentibus mediam se injecit cruenta mors P. Godefridi Thelen, initium omenque molestiarum ingentium, quæ annis proxime consecutis Rhenanam Societatem affecerunt. Moguntia discedens, & Novesium, uti jussus fuerat, petens Thelenus, locum sibi duobusque aliis de Societate conduxerat in oneraria, quæ Moguntia secundo Rheno Coloniam tendebat. Iter futurum erat præter Baccaracum, & Caubem, duo oppida præsidio Batavorum occupata pro Principe Palatino. Iis in locis, cum nescio quid portorii soleret a nautis prætereuntibus pensitari, nostris auctores erant cæteri vectores, ut donec suspecta loca præteriissent, vestem Societatis mutarent. Si quo casu agnoscerentur a Calvinianis, imminere periculum demonstrabant. Consilio acquieverunt alii duo. At Thelenus, indignum dictitans in Dei & Ecclesiæ causa formidare, nullis adduci suasionibus potuit, ut nec ad punctum temporis tunicam Societatis exueret, quam esse sibi vita ipsa cariorem profitebatur. Ut navis Baccaracum attigit, dum portorium exigitur, conspicati sunt hominem Societatis quidam præsidiariorum. Clamorem tollunt, adesse in navi Jesuitam, haud dubie hostium exploratorem: mactandum hominem sceleratum: reliquos sibi in prædam deberi. Nec mora. Arma certatim expedientes, vim parabant. Sed nauclerus mira celeritate subducens navim, eamque longius agens a ripa, elusit nefarios conatus, & ad alterum Caubensium oppidum, quod paulo inferius situm erat, iter direxit. Verum hic nihilo meliora. Præsidiarii, sive fraudem aliquo metus indicio suspicati, sive aliunde fugæ Baccaracensis admoniti, vectores vix in littus expositos hostiliter adoriuntur. Pars capti sunt, pars fuga dilapsi. Thelenum tunica Societatis notabiliorem faciebat, quam ut ex oculis hæreticorum elabi posset. Dum fugam captat cum paucis, & evadere nititur in vicinum collem, eminus insecuti milites, dato signo, ferreas fistulas in ictum expediunt. Sex ex illo numero plumbeis transverberati glandibus ceciderunt, in quibus P. Thelenus fuit. Hunc seminecem adhuc, & orantem sicarii vulneribus repetitis confecerunt: vel odio catholicæ religionis, vel certe Societatis, cujus rationes videbant cum religionis rationibus esse conjunctas. Ad vestes detrahendas conversi, nihil apud ipsum invenerunt, præter hirtum setis cingulum, flagellum e funiculis, ceream agni cœlestis effigiem, & paucas sanctorum reliquias. Namque hæ religiosi viri opes erant. Cadaver in paludem proximam cum ignominia projecerunt. Verum illud Caubenses oppidani po-

36. P. Godefridus Thelen ab hæreticis interficitur.

37. Aliqua de ejus virtutibus indicantur.

postridie loculo inclusum, & in urbem suam avectum pie condiderunt. Nec ita multo post, Hispanis Caubensi arce potitis, dederunt operam Patres collegii Moguntini, ut inde aveheretur denuo, & in æde Marienthalensi cum honore componeretur. Hunc habuit vitæ exitum P. Thelenus, vir in annalibus suæ provinciæ ob virtutum exempla magnopere commendatus. Orandi studio, demissione animi, & assidua corporis afflictatione, omnibus quamdiu vixit admirationi, post mortem desiderio fuit. Sacer pietatis, quo flagrabat, ardor eminebat in ejus vultu, & quoties verba de Deo faceret, animos audientium inflammabat. Natus erat Wickradii in ducatu Juliacensi. Cæsus est VII. Cal. Octobres, anno ætatis trigesimo secundo, initæ Societatis octavo. Gubernator Caubensis in eo loco, ubi cæsus fuerat, sacellum excitavit S. Crucis titulo insignitum, & rei gestæ historiam pictis tabulis adumbrandam curavit.

38. Res Poloniæ, Socii peste laborantibus famulantur.

Dum hæc gerebantur in Germania, Patribus provinciæ Polonæ pestilentia late dominans patientiæ materiam amplam, & laudis præbebat. Prima mali damna senserunt in Prussia Gedanum, & Mariæburgum, urbes hæresi fere ex toto corruptæ. Utrobique sæviente lue res a nostris gesta est ex spiritu Societatis, cujus in hujusmodi calamitatibus operam semper, atque solertiam æqui pariter iniquique laudare coacti sunt, & nunc etiam hæretici laudaverunt: nemine non intelligente, ad juvandos hujus generis ægrotos non aliunde suppetere posse stimulos, nisi a charitate christiana. Gedani præter homines Societatis nemo erat, qui Catholicis morbo contactis auderet sacra ministrare. Itaque simul ac quispiam in se pestis indicia deprehenderat, nostros pœnitentiæ causa adibat, qui sui copiam nulli denegabant. At P. Christophorus Faber,

39. P. Christophorus Faber eo in ministerio pie moritur.

natione Germanus, patria Herligenstadiensis, satis non habens venientes ad se ægrotos excipere, eorum ipse ultro obibat domos, opem omnibus circumferebat, nullo neque labore, neque periculi metu deterritus. Hinc contagione ejusdem mali prostratus, pro fratribus animam posuit pridie Nonas Decembres, anno ætatis suæ trigesimo sexto. Mortui funus frequentissima civitas celebravit, ipsis passim hæreticis tam eximiam viri charitatem laudantibus. Simili modo Mariæburgi Patres, quamdiu vis morbi sævire perrexit, numquam intermisere vel in templo, vel in privatis civium ædibus, confitentibus aures dare. Quod exemplum admirantes heterodoxi, ministris suis palam ac libere exprobrabant, quod nequaquam iis, quorum se pastores dicerent, similem curam impenderent. Lues interea ex Prussia per reliquas Polonicæ ditionis provincias vagata, præcipuas urbes invasit, omnes conterruit. Nusquam sibi, institutisque suis Societas defuit. Jaroslaviæ, reliquis Presbyteris vel absumptis, vel ad extrema deductis, vel etiam metu delitescentibus, Patres Paulus Zaborowskius, & Andreas Staskowskius multorum instar fuerunt. Neque solum ægrotis solatia mortis, sed etiam pauperibus vitæ adjumenta præbuerunt. Accolis quippe nihil omnium quæ humanus usus requirit in urbem importantibus, pesti fames accesserat, malum æque exitiale, quo plures peribant. In ea rerum angustia duo quos dixi Patres frequentissimos greges inopum ad collegii januam quotidie convenientes benigne sustentaverunt, erogata in hunc usum annona, quam sibi ad plures annos paraverant. Lublini, ut constitit luem esse intra mœnia, nostri ad eam avertendam quoddam piaculi genus instituerunt, quod Catholici frequentantes, fructum pietatis optatissimum ceperunt, malo intacti omnes, quo plurimi hæreticorum absumpti fuerunt. Patres Posnanienses, metu pestis proxima devastantis ad salutem civium usi, multa de novo supplicia, religionesque varias in urbem induxerunt. Mos ibi inoleverat, ut per dies bacchanalium plebs male feriata, magno fragore ac strepitu, œnophorum amplum cervisia plenum per compita circumduceret. Incedebant circum ludibundi e populo plures, & corpora indecoris motibus agitantes, obvios quosque oblatis cyathis ad bibendum invitabant. Profana celebritas in piam supplicationem mutata est. Ejus loco institutum, ut collecti ex urbe tota quotquot mendicando victitabant pauperes, longo agmine ad collegii nostri ædem deducerentur, & post commu-

40. Charitas nostrorum erga ægrotos, & pauperes Jaroslaviæ.

41. Excitatur Lublini & Posnaniæ pietas metu pestilentiæ,

munionem sacrorum lautis epulis exciperentur : demum vestibus ex ditiorum liberalitate corrogatis donati dimitterentur. Præter hæc, toto pestilentiæ tempore civitas concionum assiduitate, & usu sacrorum ita per nostros homines fuit exercitata, ut per hæc piacula placatum cœleste numen crediderint multi. Sane Posnanienses, quod vix sperandum videbatur, imminentem cladem feliciter evaserunt. Secus accidit Sandomiriæ, ubi pestis ante fuit detecta, quam mali indicium præcessisset : quodque dolorem nostris auxit, e collegio Societatis manavit in publicum. Hauserat illam P. Nicolaus Kosakius contagione cujusdam advenæ, quem peccata confitentem audierat. Hinc domestici prius, deinde cives infecti fuerunt. Erat ibi seminarium nostrorum juvenum humaniora post tirocinium studia repetentium. His ut prospiceret rector, in prædium diei fere iter distans celeriter educendos curavit. Sed ne hic quidem licuit tutis & salvis esse. Reversi peregre duo sodalium, in hunc quoque locum luem nescientes intulerunt. Juvenes consternati prædio demigraverunt, receperuntque se in silvam proximam, ubi tuguriis tumultuario opere excitatis ultra mensem perincommode habitaverunt, nullo neque inter se, neque cum aliis commercio : donec Sandomiriam reversi, urbem desolatam, ac de quinque quos reliquerant domi Patribus, duos peste extinctos invenerunt. Sævientem interea toto regno luem aliæ atque aliæ calamitates cumulaverunt. In Valachia exercitus regius a turcico obsessus, etsi numero longe impar, sæpe hostem cum magna clade repulerat. At tandem inopia rei cibariæ coactus egredi vallo, & per montes reditum in Poloniam quærere, obrutus numero hostium, profligatusque est. Pluribus cum ipso duce Stanislao Zolkevikio interfectis, captis non paucis, reliquos fuga dissipavit. Inter captos inventi nostrorum duo, qui exercitum in Valachiam ad ministeria sacrorum secuti fuerant. Sub idem tempus Tartari, eruptione facta, usque Leopolim prædabundi excurrerunt, agros quaquaversum ferro aut igni vastaverunt, pecorum atque hominum ingentem numerum abegerunt. Neque id sine vulnere Societatis fuit. Præter duos rei domesticæ adjutores crudeliter interfectos, capti sunt prope Camenecum duo insignes operarii, P. Joannes Tarnowskius, & P. Bartholomæus Volherius. Abducti autem in servitutem, habiti sunt a barbaris tam inhumaniter, ut ambo intra quatuor menses molestiis captivitatis confecti interierint.

42. Socii Sandomirienses pestilentia misere conflictantur.

43. Aliæ Polonorum calamitates, & nostrorum damna.

Tot jacturis accessit mœror de aliis sociis sane præstantibus, qui naturalibus extincti causis naturæ debitum solverunt. Memorandi in primis Patres Gaspar Sawickius, Ertmannus Tolgsdorffus, & Stanislaus Gawronskius, de quibus singulis aliquid nostro more libabimus. Sawickius Vilnæ in Lithuania natus, Romæ Societati se addixerat, cum esset annorum viginti quatuor, jamque philosophica studia confecisset. Post datam theologiæ operam in collegio Romano, in Poloniam est missus, ubi vitam reliquam egit peræque clarus doctrina, quam editis diversi argumenti opusculis ostendit, ac religiosa prudentia, cujus illustria documenta dedit Cracoviæ per annos novem, cum tironum institutioni præesset, atque iterum per annos quinque, cum domum Professorum administraret. Erat apud regni proceres, cum ob virtutis opinionem, tum ob suavitatem ingenii mire gratiosus. Palatinus Sandomirienſis Georgius Mniszekus, cum filiam Demetrio Moscorum magno Duci desponsam deduceret in Moscoviam, eum itineris comitem habere voluit : quod tamen inauspicato evenit, accensa inter nuptiales faces horribili seditione, trucidato Demetrio, toto ad arma consternato Moscorum imperio. Per eam occasionem Sawickius cum regiis legatis in carcerem fuit conjectus, ubi annis continenter tribus inclusus, non minorem agendi, quam patiendi materiam habuit. Redditus Poloniæ aliud suscipere iter cogitur Romam, comes additus Paulo Volukio tunc Luceorienſi, postea Uladislavienſi & Pomeraniæ Episcopo, qui a Rege Sigismundo ad Paulum V. Pontificem mittebatur. Inde redux eligitur provinciæ suæ procurator, & redire Romam jubetur denuo. Sawickius honorem & incommoda illius itineris enixe deprecari : morbos varios, & provectam ætatem excusare.

44. Mors & elogium P. Gaspari Sawickii.

Suas rejici preces videns, dedit se in viam denuo ex obedientia: quodque futurum prædixerat, itineris & vitæ finem eundem habuit. Rebus enim prospere confectis Romæ, dum revertitur in Poloniam, & jam ab ejus finibus quindecim tantum millibus passuum abest, haud procul Francofurto ad Oderam calculi doloribus confectus decessit in ipsa qua vehebatur rheda, peracta prius confessione piaculari apud assidentem sibi P. Simonem Niklevicium Lithuanæ provinciæ procuratorem. Sawickii obitum magno luctu sunt prosecuti socii in Polonia omnes, sed illi in primis, qui ad Romanum iter invitum ac renuentem compulerant, sibi jacturam tam cari capitis imputantes quodammodo. Corpus Posnaniam delatum, & in æde collegii nostri conditum est IX. Cal. Februarias, die post ejus obitum sexto. Numerabat vitæ annos sexaginta octo, quorum quadraginta quatuor in Societate confecerat.

45. Obitus & elogium P. Ertmanni Tolgsdorffi.

P. Ertmannus Tolgsdorffus natione Borussus, ante quam cooptaretur in Societatem cum esset Canonicus Gustadiensis, plures continenter annos versatus fuerat in Livonia, eoque tempore obliteratam tristi annorum quinquaginta veterno religionem, ac propemodum sepultam excitaverat apostolicis concionibus, & conscriptis vernaculo sermone libris utilissimis. Laudabant ejus eruditionem ipsimet hæretici: modestiam & facilitatem amabant. Itaque cum adduci non possent a Sigismundo Rege Poloniæ, qui Livoniam de Moschis receperat, ut Societatem Rigam revocarent; non ægre tamen passi sunt, ut bona collegii Rigensis cum templo Societatis Tolgsdorffo servanda committerentur. Ille sic ea administravit, ut si sociorum unus fuisset. Templum adornavit, conciones, & ritus ecclesiasticos restituit: cumque non essent in promptu libri, unde peti possent hymni, antiphonæ, & alia id genus, quæ in choro cani solent dum res divina fit; ipse omnia diuturno usu, & fideli memoria olim complexus, digessit in libros, & pueros a quibus canerentur instituit: qui quidem libri nunc etiam in æde S. Jacobi, & in tota Livonia retinentur. Recepta tandem est, & admissa Rigæ Societas anno MDLXXXI. Tunc Tolgsdorffus commissam sibi domum reddidit Patribus, seque illis socium, tria vota religionis nostræ professus, addidit. Tirocinium Cracoviæ posuit virtute jam veteranus. Inde Rigam remissus, novo ardore in salutem hominum se totum impendit. Vendensem diœcesim lustravit cum Episcopo, quam cum vidisset vitiis & erroribus silvescentem, idoneos animarum cultores undique arcessendos curavit. Ærumnas & pericula viri apostolici auxit Svecus cum infesto milite in Livoniam effusus. Annos amplius quatuordecim provinciam omni clade vexarunt victrices copiæ. Oppida desolata, combusti agri, ubique hostes, aut prædones. Eos inter animose permeans Tolgsdorffus, colligebat oves dispersas: religionis bellique vulnera quocunque fas erat modo sanabat. Laboribus demum, senio, & morbis confectus, postremos ætatis affectæ annos egit Vendæ, ubi aures confitentibus, vocem audientibus, operam ægris, egenis, & calamitosis dare nunquam intermisit, donec præclaris operibus immortuus est IV. Nonas Octobres, annos emensus septuaginta.

46. Mors & elogium P. Stanislai Gawronski.

P. Stanislaus Gawronskius, olim in collegio Romano S. Aloysii Gonzagæ condiscipulus & contubernalis, ejusdem imitator tam egregius fuit, ut ad exemplar quam proxime accederet. Regendis collegiis adhibitus, semel etiam universæ provinciæ præses impositus, vim imperii in neminem exercebat acrius, quam in se ipsum: hoc maxime potestatis jure uti solitus, ut in rebus ad cultum corporis, & ad vitæ commoda pertinentibus sibi semper deteriora seponeret. Obiit III. Idus Aprilis Posnaniæ, elatusque est magno domi forisque luctu. Reserato post biennium sepulchro, inventum est ejus cadaver, non modo integrum illæsumque, sed molle etiam, atque flexibile. Quin incisa leviter extrema auricula, sanguinem recentem fudit: quod medici communi consensu confirmarunt, non potuisse citra miraculum contingere, cum maxime indumenta, quibus erat intectum, loci humiditate putruissent.

47. Seminarium Calissiense Societati adimitur.

Polonæ provinciæ damnis addenda ad extremum jactura seminarii Calissiensis, quod ante annos ferme triginta Stanislaus Karnkowskius Gnesnensis Archie-

chiepiscopus nostris hominibus in perpetuum commiserat. Censebantur in eo nobiles adolescentes ad quadraginta, nec fuerat a nostris hactenus commissum, cur illorum educatio videretur Societati adimenda. Nihilominus Laurentius Gembiscius novus Archiepiscopus Gnesnensis, speciosas obtendens causas, amovendos Calissio alumnos, & Gnesnam exportandos censuit. Suberat illa suspicio, ne proventus etiam collegio Calissiensi olim attributi, translato seminario, repeterentur. Idem quippe fuerat collegii ac seminarii fundator, & dotem utrique domicilio constituerat in bonis Ecclesiæ Gnesnensis, auctoritate Romani Pontificis interposita. Sed periculum discussit provinciæ præpositus P. Joannes Argentus. Re enim ad Romanam curiam delata, decretum abstulit a Cardinali Cosmo Turriano, qui erat totius negotii arbiter constitutus, ut Archiepiscopus & Canonici seminarium quidem, si vellent, Gnesnæ retinerent: iidem tamen suo, & successorum nomine pollicerentur, nullo umquam tempore controversiam moturos de bonis collegii Calissiensis, mulcta propositа, si quis contra hanc legem aliquid inceptaret.

48. Res Lithuaniæ. Periculum Sigismundi Regis ab impio parricida.

In provincia Lithuaniæ insignem hunc annum ad memoriam temporum fecit periculum atrox Sigismundi Regis, de quo ita in litteris reperiebam. Varsaviæ cum esset Rex, adibat identidem curiale templum, ut rei sacræ interesset. Die quadam, dum templum subit comitibus ob angustiam aditus aliquo gradu post se relictis, erumpit continuo ex insidiis sacrilegus parricida, & bipennem in ejus caput summis viribus dejicit. Omnino illi caput diffiderat, nisi Rex modica corporis inclinatione ferri aciem in sinistrum humerum deflexisset. Non diffugit propterea, non quievit sicarius. Certus parricidium conficere, gladium extrahit, ictum dirigit denuo contra Principem: quem dum multi objectu corporum tegunt, Uladislaus Regis filius natu major scelestum gladio percussit, & regiis apparitoribus custodiendum tradidit. Rege servato, cum esset graviter saucius proditor, & videretur proxime moriturus, vocatur propere ex domo Professorum noster Sacerdos, qui morienti assistat. Hunc ut adstantem vidit perfidus, nihil de se ac salute sua sollicitus, unum quærit: quomodo se habeat Rex ex accepto vulnere? Bene, respondet Sacerdos. Quæ Dei benignitas est, censetur extra periculum. Infremere ad hæc homo perditus, seu verius furiosus: se ac suam dexteram execrari vehementer, quod mandatam a Deo cædem non ut par fuerat accurate confeciisset. Nihil factum est ægrius, quam ut tandem post tres dies intelligeret, tam nefarii parricidii auctorem non Deum fuisse, sed malum dæmonem. Id ut evicit Sacerdos, deinde ad omnia obsequentem habuit. Respexit se miser, admissi atrocitate cohorruit. Itaque mox productus ad supplicium, mortem, & cruciatus acerbissimos æquo tulit animo: nec dum laniaretur alia audita ejus vox, nisi mitius secum agi, quam esset promeritus. Et illi quidem optimus Princeps pœnam remitti cupiebat: sed tanti flagitii reum proceres eximi legibus non permiserunt.

49. Proditor vix tandem agnoscit malefactum, & pie moritur.

Eodem anno, quod nemini veniisset in mentem opinari, Regiomontem vocantur duo ex nostris ab acatholico principe Septemviro Brandeburgico, ab eoque non benigne solum, sed etiam perhonorifice habentur. Occasionem rei tam insperatæ inauspicatus eventus præbuit. Venationem splendidam legato Polonorum dabat Brandeburgicus: in qua cum ipse alcem felici ictu transverberasset, accidit ut glans plumbea per adversum feri latus emissa, legatum ex altera parte spectantem læderet. Casum cæteroqui fortuitum Princeps iniquissime ferens, accurrit statim, ac veniam erroris millies deprecatus, legatum apud se curandum suscepit. Illum post hæc invisens identidem, & lecto assidens, effari jubebat libere si quid vellet. Unam ille rem sibi fore gratissimam significavit: si nempe adesset unus aliquis de Societate, quicum animi arcana communicaret. Nihil moræ futurum, respondit Septemvir, quin adesset: eodemque die, missa rheda Brunsbergam, Patres poposcit duos a collegii nostri rectore: quo ipsius votis uti decuit obsecundante, par nostrorum luce palam devecti sunt Regiomontem, & palatium Principis recta petierunt. Plures ibi dies constiterunt:

50. Nostrorum duo Regiomontem vocantur ab electore Brandeburgico.

51. Benigne habentur a Principe. Quid ibi egerint.

quo tempore, non solum inviolati, sed etiam honoribus officiisque culti fuerunt, quippe Principis hospites honoratissimi, ab eoque liberaliter, & amice habiti. Non tamen otiosi manserunt, aut solummodo in consolando legato Poloniæ operam posuerunt. Præter exempla modestiæ & temperantiæ, quibus totius aulæ oculos in se converterunt, sæpe jussu Principis disputationes cum doctoribus Lutheranis instituerunt, quarum is semper fuit exitus, qualis in conflictu erroris cum veritate esse solet, ac porro debet. Sed quamquam Lutherani manifesto revicti manus dare cogerentur; nemo tamen, quod ego sciam, quas tueri non poterat partes deseruit. Adeo natio hominum pervicacissima sunt hæretici, & deteriora, non tam ignorantia veri, quam animi pravitate sectantur.

52. Obitus & elogium P. Andreæ Leomanni.

Priusquam Lithuaniam deseramus, nefas duxerim non aliquam mentionem inferre de Patre Andrea Leomanno, viro non tam rebus gestis, quam molestiis fortiter toleratis tota illa provincia clarissimo, cujus vitæ finem hic annus attulit Polociæ v. Idus Septembres. Olim ex collegio nescio quo Lithuaniæ cum exisset in agrum, oppressus repente fuit ex insidiis a Svecorum manipulo, qui præda supra quam dici possit læti ovantesque, vinctum, & ferro onustum usque in Sveciam celeriter abduxerunt, Jesuitam munus gratissimum hæreticis magistratibus oblaturi. Eo deductus, contruditur in ergastulum tenebricosum ac fœdum, compedibus oneratur; quodque nonnisi sceleratissimis fieri solet, additur collo catena e ferro gravis, ut egre commovere se posset. Septem annos hæsit in ejusmodi carcere: nec ullum est genus indignitatis, quo non eo tempore homo innocentissimus ad inhumanis tortoribus fuerit appetitus, ut ad hæreticorum partes transiret. Equuleo tortus est semel, inedia ac siti perpetuo maceratus, nunquam tamen a constantia dimotus. Puduit demum improbos nefariæ crudelitatis, & irritæ: nullamque noxam commeritum, nullum tamen supplicium pro fide catholica deprecantem, ultro dimiserunt. Rediit in patriam laureatus pugil, secum ferens compedum lividas notas, & impressa carni catenarum vestigia, quæ nulla delere unquam potuit dies. Hæc ille quoties contuebatur, incendebatur cupiditate patiendi tanta, ut suppleret quodammodo inimicorum, qui nulli jam erant, injurias voluntario cruciatu, nec multo mitius haberet ipse se, ac antea a Svecis fuisset habitus. Memor se tandiu in nuda humo cubasse, nunquam amplius induxit animum ut lecto se committeret, assuetudinem obtendens, ut studium affligendi sui tegeret. Flagra sibi duriter incutiebat. Præter herbas & frigidam, nihil omnino cibi potusque capiebat. Accidit ut collegium Polocense corriperet pestilens quædam lues, qua domestici omnes, viginti numero, periculose decubuerunt. Leomannus, qui valeret unus, curam omnium suscepit. At dum charitati plus nimio indulget, & salutem suam, ut alienæ opituletur, negligit; morbum ex labore contraxit, quo intra paucos dies, cæteris jam persanatis, occubuit anno ætatis quinquagesimo quinto. Hoc plane felix, quod ereptam sibi olim e manibus martyrii palmam quo potuit modo redemit, animam pro fratribus suis ponens.

53. Res Bohemicæ. Insignis Cæsarianorum victoria ad Pragam.

Venio nunc ad Bohemiam, ubi prostratæ nuper, & vix non penitus oppressæ res Catholicæ religionis, & Societatis, felicius citiusque quam quisquam speraſſet, refloruerunt. Novam ac lætam scenam aperuit in theatro Bohemico Cæsaris insignis victoria ad Pragam, de qua quæ sunt exploratiora subjicio. Coronam ejus regni ab hæreticis perduellibus oblatam acceperat, uti dicebamus, anno superiore Fridericus Comes Palatinus Rheni, stimulante conjuge Angliæ regis filia, quæ affuturas sibi opes Anglorum ad tuendam solii possessionem sperabat. Illum Ferdinandus Imperator regno extrudere aggressus, conscripsit illico militem: acceptisque ab Hispano auxiliaribus copiis, ingentem equitum peditumque exercitum sub signis habuit, cui Maximilianum Bavariæ ducem fortissimum, reique militaris scientissimum cum summa potestate præfecit. Pragam regni caput recta petiit Maximilianus. Hostis ubi sensit, non legatis & litteris mittendis (quæ apud rebelles nihil proficiunt aliud, nisi ut fa-

factio moram utilem nacta crescat), sed vi, & recta ratione rem geri; Pragam & ipse magnis itineribus contendit : montem urbi imminentem, quem Album vocant, occupat: locum castris opportunum capit, in quo si muniendi sui spatium haberet, defendere urbem, trahere bellum, & vincere etiam posset. Vidit hoc Bavarus, eaque propter hostes ante trahendos in pugnam statuit, quam castra communirent. Hoc consilio, quamvis contra sentirent aliqui copiarum duces, nihil cunctatus, aciem instrui, & in hostem duci jubet : hortante potissimum Dominico a Jesu Maria Carmelita excalceato, qui insigni sanctimonia vir certam victoriam auctore Deo spondebat. Certatum utrinque incredibili fortitudine, & qua pugnari decuit ubi de regno agebatur. Hora una, uno prælio bellum confectum est. De triginta millibus, quot in Friderici castris stabant, plerique cæsi, aut capti sunt : plures hausti Moldava fluvio Pragam alluente: pauciſſimi fuga lapsi. Fuit in his ille ipse unius anni rex Fridericus, qui regno male parto desperans, ignobili fuga se proripuit, & post errores varios, ad Batavos tandem devenit : ubi delituit diu principatu suo, & regno non suo spoliatus, Europæ fabula, ludibrium fortunæ, principibus vero memorabile documentum, ut suo contenti aliena non invadant. Paucis post pugnam mensibus quidquid uspiam Palatinus Bohemici regni possederat, Cæsari recuperatum est: quod sive victoriæ magnitudine, sive præpropera perduellium desperatione contigerit (utrumque enim a diversis traditur), certe sine singulari divinæ providentiæ consilio factum non videtur. Notarunt multi diem, & locum, quo tantam cladem Palatinus accepit, & ex utroque confecerunt, pœnam fuisse divinitus illatam pro impietate ipsius, atque perfidia. Dies fuit octava celebritatis omnium Sanctorum, quorum Palatinus cultum impie execrabatur. Et forte inciderat in eandem diem Dominica post Pentecostem vigesima secunda, cujus in Evangelio legitur illa Christi Domini divina vox : *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*. Locus idem fuit, in quo ante annum rex fuerat salutatus. Pragenses ergo a Friderico deserti, ne suam simul culpam, & victoris iram pertinacia augerent, postridie se Bavaro permiserunt. Deditos clementer accepit Maximilianus : eorum tamen postulata de religione, & integritate veterum privilegiorum, rejecit ad Cæsarem. Rebus deinde ita compositis, ut nihil moveri contra quietem publicam posset : tradito urbis imperio Principi Leichtestenio : copiis Joanni Tillio concreditis, ante finem Novembris in Bavariam rediit auctus Palatini principatu, qui superior dicitur. Porro recepta Praga, cujus præcipue viribus stabant res Bohemici fœderis, cæteræ regni civitates ad officium redierunt, nec Moravi ac Silesitæ diutius in contumacia perstiterunt.

54. Clades & fuga Friderici comitis palatini.

55. Cæsari Bohemia tota subjicitur. Quædam notabilia in hoc eventu.

Jam ut ad res instituti nostri veniamus, Cæsar acceptis victoriæ nunciis, post redditas auspici Deo publicas gratias, & vota persoluta, præcipuam suscepit curam de religione apud Bohemos in decus pristinum restituenda. Illud statim decrevit, ut sua Societati domicilia, & omnia quæ ante possederat redderentur. Itaque x. Cal. Decembres, die videlicet post victoriam decimoquarto, P. Valentinus Coronius, & alius Sacerdos Pragam venere: nec facile dixerim, quanta excepti sint Catholicorum gratulatione & lætitia, quam hæreticorum silentium & mœror cumulabat. Mulier de vulgo civium, memor ante trigesimum mensem indictum Societati fuisse æternum a Bohemia exilium, ut reduces conspexit in urbe Patres : *O brevem*, inquit, *æternitatem!* Quod ejus scite dictum urbe tota cum magno bonorum plausu volitavit. Litteras nostri habebant a Cæsare ad Leichtestenium proregem, ut eos in possessionem ædium suarum, & ædis sacræ postliminio immitteret. Immissi sunt ipsa die Clementi Martyri sacra, cujus titulo ac patrocinio collegium Pragense gaudet. Sed nimium quantum mutatam invenerunt domicilii formam, & templi. Paucorum mensium inquilini, præter parietes & tectum, vix quidpiam integrum & intactum reliquerant. Cura omnium prima fuit repurgare templum Picarditarum sordibus inquinatum, restituere pœnitentiæ tribunalia, aras, & imagines sacras, quæ om-

56. Societas in Bohemiam revocatur.

57. Quale invenerint nostri collegium Pragense.

omnia hæretici amoverant, aut fœdaverant, restaurare. Dominica prima Adventus sacrum in eo solemne celebratum est, & gratiæ superis hymno consueto persolutæ. Scholarum initia tantisper differri oportuit, tum ob angustias rei domesticæ, tum quod aulas hæretici scamnis, exedrisque, atque omni reliquo instrumento nudaverant. Coronium interea recentis adhuc naufragii reliquias colligentem benigne juvit amicorum liberalitas. Domus collegio vicina, quæ Comitis Slixii rebellis fuerat, tot damnis compensandis Societati donatur.

58. Ut servata fuerit templi supellex, & bibliotheca.

Nec parvo, ut in malis, solatio fuit argentea templi supellex, quam Patres ante discessum partim domi occultaverant in latibulis, partim apud amicos clam deposuerant. Hanc, frustrata hæreticorum rapacitate, integram recuperarunt. De bibliotheca exstabat decretum perduellium, ut in Corolinam Hussitarum academiam transferretur: sed dum translatio in longum extrahitur, eam Pragensis victoria in suo loco servavit. Reliqua Bohemiæ Moraviæque domicilia, præter Glaciense & Holoskoviense, pari modo recepta fuerunt, & sub initium anni proximi iterum habitari cœperunt. Paulo serius reditum est in Hungariam, ut suo loco narrabimus.

59. Excursio P. Marini de Bonis in provinciam Carascevam.

Nunc quoniam Hungariæ incidit mentio, indicanda breviter perquam frugifera expeditio P. Marini de Bonis in provinciam Carascevam. Regionem hanc, quæ in Transilvaniæ finibus posita est, egressus Alba regali petiit P. Marinus sub finem anni præteriti, ac tandem post incredibiles itineris difficillimi ærumnas attigit. Vix ullum inter Carascevanos vestigium catholici cultus exstabat. Gens barbara, & vitiis omnibus inquinata. Quo primum in oppido rem divinam fecit, ingens hominum concursus est factus. Stabant attonitis similes, admiratione simul & lætitia perfusi, cum viderent post annos centum sacrificare Sacerdotem Romanum, popularem, ut ajebant, suum. Quippe gloriantur se oriundos a veteribus Romanis, quorum hanc fuisse coloniam narrant: quin eandem, si superis placet, cum recentibus Romanis religionem profiteri se jactant. Mirus deinde ipsos invasit ardor auscultandi, & sciscitandi, quidnam Romanus Sacerdos doceret. Marinus exponere cum cœpisset, quæ esset illa, quam sibi falso arrogabant, fides & religio Romana; ingens coortus est omnium fletus, dolentium quod neminem tanto intervallo nacti essent, a quo tam præclara, tam necessaria audirent. Sane miserabilis erat gentis insciti. Plerique Deum vix norant. Animam extingui una cum corpore arbitrabantur. Nullus pœnitentiæ, aut aliorum sacramentorum usus: plena omnia errorum, criminum, & superstitionum. Senes, qui erant illic bene multi, nec pauci centum annos egressi, memorabant visos sibi olim pueris aliquos cœnobitas, quos fuisse Franciscanos P. Marinus conjectabat: post illud vero tempus nullum adventasse divini verbi præconem dolebant. Dum totus est in colendo arvo tot spinis ac tribulis obsito, instantem operi adeunt nuntii ab urbe Transilvaniæ vicina missi. Obsecrant, ut Catholicis in ea degentibus opem ferat. Sacerdotem apud illos nullum ab annis amplius quindecim reperiri docent. Promisit se iturum P. Marinus, si tamen per Carascevanos liceret: qui diu multumque reluctati, ea demum lege annuerunt, ut quamprimum rediret. Dat se in viam Sacerdos per infames latronibus & sicariis silvas, in quibus quatuor hominum recens occisorum cadavera conspexit. Eo delatus, exceptusque ab oppidanis tanquam Angelus cœlo delapsus, animas diuturna confectas fame, & cunctis æternæ vitæ præsidiis destitutas, verbi divini, & sacramentorum pabulo large refecit. Ad Carascevanos, uti promiserat, reversus, obire pagos & villas longo inter se spatio disjunctas instituit. Hic catholicos tres duntaxat, illic quinque, alibi sex, decemve, familiam aliquando integram reperiebat. Cæteri schismatici, hæretici, aut nullius certæ factionis, & sectæ: quos inter potuisse tamdiu stare catholicos, licet quotidianis appetitos injuriis, contemptos, vexatosque, miraculo proximum videbatur. Hærebant strati ad Sacerdotis pedes catholici, & pronis auribus animisque salutarem doctrinam, ab annis sexaginta vel octoginta non auditam, bibebant. Cum vero illum per tot inaccessa ne-

60. Progreditur in vicinam urbem Transilvaniæ.

61. Redit ad Carascevanos, & fructum non contemnendum colligit.

nemora, tot vallium & fluminum anfractus, tot servitutis ac necis pericula adveniſſe cernerent, neque alia cauſa adveniſſe, quam ut ipſorum ſalutem quæreret; obſtupeſcebant majorem in modum, & expleri gratiis agendis non poterant. Reliqui nati, & educati in errore paratos ſimiliter oſtendebant ſeſe ad amplectendam veritatem, ſi vellet ipſe inter Caraſcevanos perpetuo degere, ac docere. Sed hanc ille facultatem non habebat. Itaque lætus fructu quem excerpſerat ex Catholicis, dolens quod parem ex hæreticis non poſſet excerpere, in Auſtriam ſe recepit.

62. Res Flandro-belgicæ. P. Blemmartius ob quaſdam ſuſpiciones amovetur Neomago.

Interim in provincia Flandrobelgica, ad quam modo progredimur, per proſpera & adverſa res Societatis fluebant. Qui Hollandiam, & cæteras fœderatorum provincias occulti excolebant Patres, labores illi quidem vix credibiles exudabant, nec ſine fructu: ſed repente omnium lætitiam unius noxa turbavit. P. Auguſtinus Blemmartius, operarius veteranus, & famæ ſemper integræ, ſacra adminiſtrabat Neomagi: cum ſerpere per urbem rumor adverſus cœpit, nimis eum familiariter agere cum vidua neſcio qua juvene, nec invenuſta. Id ubi ſuboluit moderatoribus, confeſtim Blemmartius, etſi nullius flagitii compertus, ad extinguendos malevolorum ſermones amovetur Neomago, & Harlemium cum eodem miniſterio transfertur. Nec ille locum mutavit invitus. Verum ubi reſcivit, ob illas quas dixi de vidua ſuſpiciones ſe motum fuiſſe, homo ſupra quam deceret ſui nominis ſtudioſus, angi vehementer, ægritudinem ingentem præ ſe ferre, rogare demum Præpoſitum Provincialem (erat is P. Antonius Sucquetius), ſibi ut poteſtatem faceret excurrendi Neomagum, ubi deliberatum haberet impactam calumniam teſtimonio omnium Catholicorum obterere. Negabat Provincialis id e re eſſe, aut a ſe poſſe permitti, cum alias ob cauſas, tum ob eam maxime, ne rumor jam pene civium oblivione ſepultus iterum excitaretur. Efferatus repulſa Blemmartius Neomagum nihilominus injuſſu moderatorum petit, atque hinc per litteras veniam Societatis deſerendæ a Præpoſito Generali poſtulat. Cauſas proponit, ut putabat, graviſſimas, quippe ductas ab honore & fama, quæ homini cuique cariſſima eſſe debeat. Veniam neque negavit, neque aperte conceſſit Mutius. Tantum reſcripſit, ſiquidem transire vellet ad alium ordinem, in quo vetus diſciplina vigeret, nihil moræ futurum quin poteſtas illi fieret tranſeundi. Cæterum videret diligenter, ne dum famæ conſulere ſupra modum ſtudet, & famæ, & quod magis eſt, æternæ ſalutis jacturam faceret. His ille litteris viſus quieſcere paululum, & meliorem mentem induere. Cum mutatæ voluntatis non una indicia præ ſe ferret, facultatem haud difficulter obtinuit habitandi, ut optabat, Trajecti ad Moſam. At paucos poſt menſes, nemine domeſticorum conſilii ſui præmonito, elapſus clam e collegio ad PP. Dominicanos transfugit, fruſtraque transfugam repetente rectore collegii noſtri, poſt dies ſex veſtem ejus ordinis induit. Factum excuſabat Cœnobiarcha, cum diceret oblatas ſibi fuiſſe a Blemmartio litteras, quibus haud ita pridem Mutius miſſionem petenti reſcripſiſſet ſe daturum, ſi modo ad ordinem exactæ diſciplinæ migrare vellet. Sed excuſationem non admiſit Nuncius Pontificis, ad quem delata cauſæ cognitio. Promiſſæ facultati non ineſſe vim facultatis pronunciavit, & ſuum reddi Societati hominem juſſit. Quod ubi inaudiit Blemmartius, captata fuga, Calcariam ſe recepit, urbem in ditione hæreticorum poſitam. Ibi fiducia impunitatis audaciam adeptus, libellos ſparſit mendaciſſimos contra Societatem, totamque noſtri regiminis formam; fabulas antiquas recoquens; ut nobis conflaret invidiam. Multis reipſa perſuaſit, ut a noſtris in poſterum abſtinerent. At demum intelligens, quantam apud omnes bonos infamiam incurreret, ſtimulatus etiam, ut credibile eſt, conſcientia ſcelerum, ad ſaniora conſilia deſcendit. Reſumpta quam male exuerat veſte Societatis, Romam venit, ſe totum arbitrio Præpoſiti Generalis permittit. Supplicem clementer excepit Mutius, ac per dies viginti ſacris Beati Parentis Ignatii commentationibus vacare juſſit ab aliorum convictu ſegregatum. Tum accepto ejus chirographo, quo ultro fatebatur de injuria Societati fa-

63. Neomagum revertitur, & veniam Societatis deſerendæ poſtulat.

64. Quid ad eum reſcripſerit Præpoſitus Generalis.

65. Tranſit ad Patres Dominicanos ſine idonea facultate.

66. Profugit ad hæreticos.

67. Demum ſatisfacit Societati, & legitime dimittitur.

facta, & culpam deprecans missionem petebat, exauctoratum sacramento Societatis dimisit.

68. Specimen rerum in Hollandia gestarum.

Cæterum in Hollandia, aliisque fœderatorum provinciis operarii Societatis, occulte quidem, sed tamen strenue opus evangelicum faciebant, nec mediocres laborum fructus capiebant. Lugduni Batavorum Patres Van-Tympel, & Petrus Hollander una die, quæ fuit Paschalium tertia, eucharisticæ mensæ primo participes effecerunt pueros quinquaginta duos. Aderant sui singulis parentes, & præ mentis dulcedine in lacrymas solvebantur: nunquam rati fore ut hæc spectacula conspicerentur in iis terris, ubi rerum potiebantur Calviniani. Amstelodami conjectus in vincula operarius Societatis, cujus nomen est in obscuro, ex ipso carcere spolia de suis hostibus retulit. Erat in eodem carcere hæreticus, capitalis noxæ damnatus, & ad supplicium propediem producendus. Is paucis diebus nostri hominis alloquio victus, agnovit catholici dogmatis veritatem, suscepitque. At dum parat confessionem piacularem facere, alio transfertur, quo catholico Sacerdoti aditus patebat nullus. Dolebat miser, se proxime moriturum sacerdotali expiatione frui non posse. Id ipsum dolebat noster Sacerdos, cui cara illius animæ salus. Idem tamen malo remedium præsens excogitavit. Edocti ab eo Catholici quidam pii quid facto esset opus, illum quem dixi hominem capite damnatum adeunt, admonentque clanculum, ut simul atque constiterit ante patibulum, primo de admissis criminibus vere & ex animo doleat: tum ut se Catholicum publice profiteatur: postremo salutationem Angelicam clara voce percurrat: affuturum enim latenter in turba spectatorum Sacerdotem orthodoxum, qui, ubi ad extrema verba devenerit, illum conceptis rite verbis absolvat. Ajunt, ita prorsus uti convenerat factum esse, magno eorum gaudio, qui rei erant conscii. Addunt, sumpto supplicio, mortui faciem apparuisse, non ut in aliis solet, cadaverosam & luridam, sed miro potius nitore fulgentem; idque Catholicis indicio fuisse animi jam beati.

69. Collegium Casletense constituitur.

Eodem anno Casleti, quod oppidum est in Flandriæ tetrarchia frequens & nobile, collegium Societati datum est. Jamdiu habebant Casletani perpetuam, ut loquimur, nostrorum missionem, quam ipsi assignata pensione annua sustentabant. Ante paucos annos impetraverant præterea tres latinitatis scholas: ut jam ad collegii rationem parum deesset, ac prope nihil. At nunc censu stabili constituto, novis coemptis & instructis ædibus, comparato etiam ad templum inædificandum solo, Generalem Præpositum rogaverunt, ut domicilium Casletense in collegium reciperet. Annuit petitioni Mutius, missoque diplomate cives ita de Societate meritos collegii fundatores pronunciavit. Antuerpiæ ad fastigium eductum vidit hic annus templum augustæ molis, quod jampridem in honorem Deiparæ, ac B. P. Ignatii ex publicis privatisque piorum largitionibus ædificandum susceperat domus Professorum: opus elegantia formæ, & marmorum pulchritudine mirandum in paucis, atque adeo sumptuosum, ut nihil usquam haberet in eo genere Societas, quod illi anteponeret. Ædem istam dedicavit anno proximo Antistes ejusdem urbis Joannes Malderus celebritate æque splendida, ac religiosa, quam ad octo dies produci placuit. Cæterum, ut hoc obiter notem, tanta illa moles his nostris temporibus de cœlo tacta conflagravit. Paucis ante mensibus etiam Bruxellis solemni ritu dedicatum fuerat templum Societatis. Sacram vero cæremoniam fecerat insigniorem præsentia Archiducis Alberti, qui affecta licet valetudine, & jam attactus morbo, ex quo paulo post obiit, tamen omnium primus divinis interesse voluit in ea æde, cujus in fundamentis ante annos quindecim primum ipse lapidem collocaverat.

70. Perficitur Societatis templum Antuerpiæ.

71. Dedicatio templi Bruxellensis.

72. Hispanorum expeditio improspera contra Batavos.

Mortuo post hæc sine liberis Alberto Archiduce Belgii Principe, cum ad Regem Catholicum Belgii ditio rediisset, continuo inter Hispanos, & Batavos atrox bellum exarsit. Prima Hispanorum expeditione in Cassandam insulam nihil fere aliud profectum, quam ut operariis Societatis abunde suppeteret, ubi

ubi propria ſui ordinis exercerent. Batavi enim, perfoſſis magnis illis ſuis aggeribus, aperuere in humiliora regionis aditum imminenti oceano, quo late inundante, regii excedere coacti ſunt. Jam ergo Hiſpanis per paludoſa, plenaque ſtagnantium aquarum incedentibus, affecta vi noxii vaporis corpora multifariam movebantur. Cum vero caſtra poſuiſſent ad Brugas, tanta vis ingruit morbi, ut languentium multitudinem quatuor urbis noſocomia non caperent. Militum ingens numerus paſſim in agro ſparſi jacebant: multi omni ſubſidio deſtituti expirabant. Hoc loco, ſi uſpiam alias, profecit noſtrorum labor. Erant in collegio Brugenſi ſociorum paulo plures triginta, major pars Sacerdotes: cæteri, præter paucos minoris ordinis Clericos, rei domeſticæ adjutores. Hi ergo corpora, illi animos ægrotantium curandos ſuſcepere. Obibant diu noctuque lectulos: ex uno ad alium diſcurrebant: quidquid uſus tabidorum poſceret alacriter capeſſebant, ne quem in tanta multitudine deſtitutum ſolatiis vitæ præſentis, aut præſidiis futuræ relinquerent. Nec fuit ſine præmio charitas. Septem ex illo numero lues invaſit, quatuor extinxit. Par propè labor incubuit Patribus collegii Mechlinienſis, ſed minore periculo. Conſederant in ejus urbis vicinia diviſi per contubernia calones lixæque exercitus regii, natio hominum plerumque rudis, & rerum divinarum negligens. Egreſſi Mechlinia Patres ad eos procurrerunt: & quamquam initio aut repulſi, aut cum contemptu excepti, tamen inſtando perfecerunt, ne inutilis omnino ipſorum adventus eſſet. Vix dies abiit, qua non aliquos ſacra confeſſione expiarent, & Euchariſtica menſa exciperent.

73. Labores noſtrorum in obſequio militum ad Brugas.

74. Fructuoſus labor Patrum Mechlinienſium.

Illis ita laborantibus, quietem æternam adiit Lovanii P. Nicolaus Smith, vir enimvero præclarus, & nobis cum laude nominandus. Natus erat Antuerpiæ parentibus honeſtis, & opulentis. Ab adoleſcentia ad omnem pietatem educatus, conſilia vitæ perfectioris agitabat. Patri tamen obtemperans, uxorem duxit: qua intra undecimum menſem orbatus, filiolum brevis matrimonii fructum propinquis notæ fidei commendavit, ipſe majoribus ſacris initiatus ad Societatem venit. Collegio Lovanienſi miniſter impoſitus, rem ejus domeſticam beneficiis auxit, diſciplinam exemplo non minus, quam vigilantia firmavit. Vitam denique præclare actam morte qualem optaverat clauſit. Nam cum inſtinctu neſcio quo præſentiret, ſe repentina vi morbi moriturum, unum petebat a Deo, ne id ante contingeret, quam rem ſacram feciſſet. Pii voti compos eſt factus xv. Cal. Aprilis, quo die, poſt quam rite ſacris operatus fuerat, ſubita ictus apoplexia corruit. Jacebat mortuo ſimilis: & nihilominus ut illatum eſt ſacrum myſticæ inunctionis oleum, receptis ſenſibus copiam habuit conſcientiæ iterum expiandæ. Numerabat vitæ annos ſexaginta octo. Non erat illi inferior virtute, licet ætate longe impar, Joannes Laverman ſcholaſticus, de quo Provincialis ad Mutium ſcribens, alterum Joannem Berchmans ſibi deceſſiſſe dixit. Adhuc puer pietatem meram ſpirabat; quodque in illa ætatula admirandum, nullam potiorem voluptatem habebat, quam ruſticorum liberos Chriſtianæ doctrinæ præceptionibus inſtituere. Ab his initiis profectus, mirificos in Societate progreſſus fecit. Tiro veteranis exemplo erat. Nihil illo adoleſcente modeſtius. Ut animi corporiſque compoſitionem ubique conſtanter retineret, mente fingebat ſe Nazarethi habitare apud Deiparam, omnemque agendi modum ſic temperabat, ac ſi ab illa ſemper conſpiceretur. Abjectiſſima quæque miniſteria eo obibat diligentius, quod in iis famulari cœlorum Dominæ arbitrabatur. Deceſſit XIII. Cal. Februarias Ruremundæ in patria ſua, quo reparandæ valetudinis cauſa fuerat miſſus. Decurrebat annum ætatis undevigeſimum.

75. Mors & elogium P. Nicolai Smith.

76. Obitus & elogium Joannis Laverman.

Jam ut in Gallobelgicam gradum faciamus, quod jam pridem optabant Patres Duacenſes, ut eorum collegium in academiam illius urbis cooptaretur, hoc demum anno ſunt conſecuti. Quo etiam tempore Abbas Martianenſis Joannes de Jancquoy Benedictinus non contemnendum collegio cenſum addidit, & rem ſcholaſticam multum juvit. Tribus omnino collegiis conſtat in Duacenſi academia facultas artium liberalium: Regio, ut vocant, Aquicinctino, & Martia-

77. Res Gallobelgicæ. Collegium Duacenſe in urbis academiam cooptatur.

tianensi. Hoc postremum Abbas Societati permisit: quo factum est, ut omnis fere discentium multitudo ad nos conflueret. Nam collegii Aquicinctini magisterium jam antea penes nos ex fundatoris præscripto erat: Regium vero, utpote situ incommodum, perpauci adibant. Ad idem tempus pertinent collegii Nivellensis initia. Nivellis, quæ urbs est conspicua Brabantiæ Gallicanæ, primum de condendo Societatis domicilio sermonem intulerant præclaræ quædam virgines de insigni collegio, ut appellant, Canonissarum S. Gertrudis, quarum summa est in illa civitate rerum omnium auctoritas. In hunc usum Antistita, Domina de Honsbrouck, pensionem annuam testamento legaverat; exiguam tamen, & qua vix duo sociorum paria ali possent. Quare initio data tantum est Nivellensibus paucorum capitum residentia, quam Mutius rectori Namurcensi subjecit. Residentiam ita constitutam auxit paulo post, firmavitque Episcopus Namurcensis Jannes Davinus, vir multis nominibus commendabilis: qui cum haberet Nivellis seminarium adolescentium cum annuo censu ad conducendos Ludimagistros constituto, id muneris cum omni suo honorario tradidit Societati; eidemque templum vetustum S. Georgio sacrum in perpetuum adscripsit. At demum post septennium Isabella de Zuilen nova Canonissarum Antistita, & domina Nivellarum, justis & necessariis alendæ familiæ vectigalibus attributis, fundati penitus perfectique collegii laudem tulit: quam proinde præclarissimam feminam Mutius, per usitatas grati animi significationes, collegii parentem habendam censuit. Eodem anno Montensis seminarii procuratio Societati committitur. Fundaverat seminarium istud Montibus Antonia Gaudina, vidua nobilis æque ac locuples: cumque antea collegium nobis instituisset, multum ac vehementer optabat, seminarii quoque sui juventutem per nostros homines regi. Sæpe a Claudio repulsam passa, idem nihilominus a Mutio vix ad regimen Societatis evecto postulaverat. Id modo concessum illi fuit initio, ut collegii Montensis rector Sacerdotem e populo unum eligeret, qui munere isto fungeretur. Ægre enim adducebatur Societas, ut istjusmodi administrationes admitteret. Sed cum disciplina seminarii sensim, & fama senesceret sub externo moderatore, vicit demum auctoritas viri de Societate insigniter meriti Franciſci Wandenburchii Hierarchæ Cameracensis, qui Mutium gravissimis litteris monuit, rem Deo gratissimam, totique Belgio maxime salutarem fore, si quidquid illud erat oneris Societas suscepisset. Hoc ergo anno ineunte seminarium a nostris pleno jure administrari cœptum est, exclusis quibuslibet externis magistris. Numerus alumnorum ob eo tempore ita multiplicari cœpit, ut cum antea vigesimum excedere non solerent, anno nondum finito expleverint octogesimum, proxime autem consecuto centesimum excesserint: multo plures futuri, si omnes, qui nomina dabant, habitatio caperet. Quare Gaudina, his seminarii sui incrementis mirifice oblectata, anus licet octoginta annorum, novum aggressa est ædificium, quo alumnorum habitationem dimidio ampliorem faciebat. Sed in ipsa operis molitione, anno post hunc tertio, vivere desiit.

78. Fundatur collegium Nivellense.

79. Seminarii Montensis administratio Societati committitur.

80. Ejusdem seminarii incrementa sub nostris.

De laboribus sociorum hæc præcipue scitu digna mihi in annalibus litteris occurrebant. Malbodii ebrietatem ita hoc anno repressam concionibus industriaque nostrorum reperiebam, ut caupones, quique œnopoliis rem augere solebant, quererentur passim, Jesuitarum opera sibi quæstum perire. Duaci in summa annonæ caritate nostri, non solum fame laborantibus ipsi benigne subvenerunt, verum etiam exemplo & cohortationibus beneficentiam ditiorum excitaverunt, ut idem pro suis quisque facultatibus facerent. Patrum certe charitati acceptum retulerunt inopes, quod ab interitu pene revixerint. Nam cum cœpissent una cum nostris hominibus adolescentes plenas cibariis corbes per urbem circumferre, & egentibus ostiatim dividere; id gestum in oculis civitatis movit Senatum, ut instituto censu pauperum, iisdem alimenta, ligna, aliaque quotidianis vitæ usibus necessaria ex ærario decerneret. Multi interim intra provinciam socii decesserunt. Sed nullius tanto luctu excepta mors,

81. Sociorum res gestæ Malbodii, & Duaci.

mors, ac Fratris Ignatii de Reſinghem domeſtici adjutoris. In hoc enim uno exemplum abſolutiſſimum, cum aliarum virtutum, tum præſertim inſignis obedientiæ, ac religioſæ demiſſionis amiſſum eſt. Clarus natalibus, & germanus frater Epiſcopi Tornacenſis, cum tantum didiciſſet litterarum, quanto opus erat ut Sacerdos initiaretur, in infimo apud nos gradu mereri maluit: plus inquiens commodare ſe poſſe Societati humilitate, quam litteris. Annos undeviginti inter nos vixit, eoſque virtuti totos impendit. Sæpe eum frater, ſæpe alii viri nobiles, ipſius olim ſodales, inviſum ibant. Ille his coram vili indutus tunica, ſuccinctuſque nihil dubitabat pavimentum everrere, & alia mediaſtinorum miniſteria obire, miram ore alacritatem præferens. Antequam quidquam agendum ſuſciperet, ſolebat rectorem in genua provolutus rogare, ſibi ut bene precaretur. Piam viri conſuetudinem comprobare viſus in extremo ejus actu Deus. Cum enim morti proximus a rectore ſimiliter flagitaſſet, ut ſolito bene precantis ſigno poteſtatem ſibi faceret moriendi, eo vix accepto animam exhalavit Tornaci, VI. Idus Decembres, annos natus octo ſupra quinquaginta.

82. Mors & elogium Fr. Ignatii de Reſinghem.

De rebus Gallicis, ſi uſitata excipias Societatis miniſteria, pauca admodum litteræ hujus anni commemorant. Provinciæ Lugdunenſi jus domicilii datum eſt in monte Audomari (Montelimarium nunc vulgo nominant) cum æde ſacra, & proventu apto, unde familia paucorum capitum aleretur. Reclamaverunt fruſtra Calviniani, qui erant ibi frequentes. Ipſis licet reluctantibus, nihilque intentatum relinquentibus ut rem ſibi moleſtam interverterent, oblatam noſtri ſtationem bonis quibuſque approbantibus obtinuerunt. Avenione interim diem clauſit extremum novitius innocentia vitæ, ac pietate memorabilis, Edmundus Malpaſſius nomine. Is natalibus opibuſque inclytus apud Sequanos, cum conſtituiſſet nomen Societati dare, videretque ſuis votis obſtare deformitatem corporis fœde gibboſi, Romam venit, ubi accidens ad genua Præpoſiti Generalis, tot peroravit precibus lacrymiſque, ut demum admitti impetraverit. Exceptus Romano tirocinio optimus adoleſcens, dum religioſæ vitæ curſum ingreditur ardore animi ſummo, ſenſit brevi incommodam valetudini gravitatem cœli Romani. Avenionem ergo tranſmittitur, ſi forte illius cœli beneficio melius haberet. Sed cœlo beatorum maturus cum eſſet, intra breve tempus, quod unum optaverat ut dicto triplicis voti ſacramento moreretur in Societate, feliciter eſt conſecutus die anni ultima. Suam erga Societatem benevolentiam tot antea argumentis probatam confirmavit moriens, legatis domui probationis Avenionenſi aureis ter mille & quingentis. Tironibus vero illuſtre exemplum reliquit, unde pluris æſtimare condiſcerent ejus conditionem vitæ, quam ipſe tam peregre quæſitum iverat. Tirocinii Avenionenſis mœrorem cumulavit obitus Aloyſiæ Dancizanæ. Hæc namque magnarum virtutum matrona domum illam a fundamentis extruxerat, dotaveratque liberaliter, tirones vero Avenionenſes pro liberis ſemper habuerat. Quam benevola erga Societatem, tam excellens pietate erat Aloyſia. Virgo, nupta, vidua, per omnes vitæ gradus chriſtianæ perfectioni ſtuduerat unice, & quidem ſic, ut reliquis feminis exemplo virtutum omnium præluceret, maxime vero liberalitatis in pauperes. Hos ſibi filios, quando eorum quos genuerat neminem habebat ſuperſtitem, adoptaverat: hos materne diligebat, ac rebus omnibus ſublevabat: eorumque fortaſſe precibus debuit, quod ad annum uſque centeſimum ſenectam produxerit. Pari erga nos benevolentia, pari pietatis ſtudio ſpectabatur Avenione Petrus Bellus, vir utriuſque juris conſultiſſimus, opibus idem, & auctoritate multum præſtans. Is cum a prima juventute vitam ad leges religioſæ perfectionis inſtituiſſet, ſeptem ante obitum annis, conceſſu Præpoſiti Generalis, immigravit in collegium Avenionenſe, ubi quod reliquum vitæ fuit pie admodum, ac religioſe traduxit. Hoc autem anno moriens, ſimplicia, quæ nos ſolemus poſt tirocinium, vota nuncupavit, & collegio Avenionenſi, præter inſignem bibliothecam, cenſum annuum trecentorum aureorum reliquit.

83. Res Provinciæ Lugdunensis. Collocatur ſtatio in monte Audomari.

84. Mors & elogium Edmundi Malpaſſii novitii.

85. Mors Aloyſiæ Dancizanæ. Ejus merita in Societatem, & eximia ſanctitas.

86. Singularis pietas Petri Belli, ejuſque obitus in Societate.

87. Res Provinciæ Parisiensis. Mors & elogium P. Jacobi Gordoni Huntlæi.

Eodem anno Lutetiæ Parisiorum diem obiit suum XVII. Cal. Majas Pater Jacobus Gordon Huntlæus, natione Scotus, atque ea ortus familia, quæ Scotiæ Reges propinquitate sanguinis attingebat: vir æque doctus ac pius, totque animi ornamentis instructus, ut nobilitas generis inter postremas ejus laudes haberetur. A prima juventute Societati se addixit Romæ, quam in urbem tumultus intestinos patriæ suæ fugiens se receperat: utque jam tum deliberatum habebat contra hæreticos, qui tunc late grassabantur, pro virili sua parte certare, opportuna sibi præsidia comparavit a pietate primum, quam rebus omnibus anteponebat, deinde a sacris litteris, quarum tantam est peritiam adeptus, quantam videre est in egregio volumine, quod deinde edidit, ac *Epitomen controversiarum fidei Christianæ* inscripsit. Roma devectus in Galliam, Mussiponti, Lutetiæ, Burdigalæ philosophiam, ac theologiam ad plures annos docuit: eodemque tempore quæstionum, quæ de moribus sunt, juris item ecclesiastici, ac linguæ hebraicæ consultissimus fuit. Transiit inde in Hiberniam cum potestate Nuncii Pontificii. Mox Angliam Scotiamque, salutarem ubique serens doctrinam, peragravit. At dum agit fidentius quam cruenta illa tempora paterentur, comprehensus, in carcerem detrusus, & ad tribunalia raptatus fuit. Quamquam vero in ipsis vinculis præclarum fidei suæ testimonium redderet, idque capitale esset regnante Elisabetha; tamen regiæ cognationis respectu ejus est capiti parcitum a judicibus, qui virum glorioſæ necis cupientissimum exilio multare maluerunt. Missionem Scoticam perdiu administravit. Multa ex ejus usu salubriter providit, ac gessit, non labori, non industriæ parcens, ut catholicam veritatem inter populares suos aut conservaret, aut restitueret. Ejusdem rei causa itinera suscepit difficillima in Germaniam, & Daniam, seque per totam fere Europam inter sexcenta viarum incommoda circumegit. Aquitaniæ Vice-Provincialis impositus, sedulitatem, prudentiam, & nativam comitatem suam ita probavit sociis, ut jucunda omnibus ejus administratio accideret. Supremo decumbens morbo unum dolebat, quod non manu carnificis in Scotia Angliave pro religione catholica moreretur: male secum actum affirmans, quod olim e carcere incolumis fuisset dimissus. Cum autem instaret hebdomada recolendis Christi cruciatibus consecrata, id saltem Deum rogavit, ut quo die Christus in cruce expirasset, eo incruentum vitæ suæ sacrificium exciperet; cujus pii voti compos est factus. Ipsa namque sanctioris hebdomadæ feria quinta, post susceptа rite morientium sacra, pacate admodum ac pie decessit, annos natus septuaginta novem, quorum septem supra quinquaginta confecerat in Societate. Ad ejus cadaver ii facti fuerunt ex omni civitate concursus, ut inter strepitum ac tumultum affusæ multitudinis ægre funus celebrari potuerit.

88. Res Tolosanæ. In hanc provinciam transcribitur collegium Turnonense.

Per hæc collegium Turnonense jussu Præpositi Generalis ex provincia Lugdunensi transcribitur in Tolosanam. Mutium ut id decerneret movit paucitas domiciliorum, quibus provincia Tolosana constabat. Nullum hæc habebat nisi Tolosæ collegium studiorum: quodque habebat unicum, ea laborabat angustia vectigalium, ut ægre posset alere alumnorum numerum, quem usus provinciæ requirebat. Contra provincia Lugdunensis Turnonii, Lugduni, Avenione, & Dolæ seminaria nostræ juventutis numerabat. Non ignorabat Mutius ægre laturos Patres Lugdunenses, tam illustre domicilium a corpore suæ provinciæ divelli: sed divelli tamen jussit. Eoque gavisus est magis, cum cognovit negotium ex sententia fuisse confectum, acceptis tam obedienter mandatis, ut nemo contra vocem miserit. Simili consilio, ut suppleret inopiam provinciæ Aquitanæ, ad hanc transferendum decreverat a Parisiensi collegium Rhedonense. Sed ejus decreto intercessit civitas Rhedonensis, negans velle se aliunde quam ex provincia Franciæ ministros sacrorum, & liberorum magistros accipere. Causæ afferebantur in speciem graves, & justæ, sed quæ Mutio satis non faciebant. Dolebat sane, ea intercessione jus sibi regendæ Societatis imminui. Certis deinde

89. Simile decretum de Rhedonensi, sed sine successu.

inde indiciis ſubodoratus, Rhedonenſes ad illam cauſam ſuſcipiendam a nonnemine ſociorum fuiſſe compulſos, ne in facto peſſimi apud nos exempli connivere videretur, P. Ignatio Armando Franciæ viſitatori negotium dedit, ut ſi quos reperiſſet hujus culpæ affines, eos pro merito plecteret. De ipſo autem collegio, niſi poſſet ſalvo Præpoſiti Generalis jure retineri, ſatius cenſebat dimitti prorſus, ac deſeri. Et jam, negotio cum Aſſiſtentibus deliberato, ſocios inde revocari juſſerat. Sed his conſiliis interceſſit Rex datis ad Mutium litteris, quibus pergratum ſibi fore ſignificabat, ſi res collegii Rhedonenſis in ſtatu priſtino relinquerentur.

90. Res Provinciæ Aquitanæ. Fundatur collegium Tutelenſe.

Et nihilominus novum provinciæ Aquitanæ collegium enatum eſt. Tutela, urbs Lemovicenſium primaria, Societatem expetierat ante annos amplius quadraginta, ſed fruſtra. Voti ne potens fieret, obſtiterant primo diuturnæ civilis belli calamitates, deinde aliæ cauſæ, quas nihil attinet recenſere. Verum hoc anno Magiſtratus ex auctoritate conſilii publici rem tamdiu intermiſſam ita agendam ſuſcepit, ut omnino perfecerit. Cum ergo ad civium voluntatem accederet conſenſus Regis; tum Epiſcopi, & omnium ſacrorum ordinum approbatio, ſine mora Tutelæ collegium apertum eſt. Nondum annus abierat, cum Raymundus de la Marthone Epiſcopus Lemovicenſis, ratus ex collegio Tutelenſi non leves in ſuam diœceſim utilitates provenire poſſe, ad augendam ejus dotem quoddam ſuæ ditionis ſacerdotium contulit. Eodem alii conſilio pecunias, & fundos collegio naſcenti donaverunt. Sed eminuit ex omnibus Dominus Sanmarſalius, qui poſt collata in uſum ædificii tria francorum millia, & cenſum annuum in præmia diſcipulis largienda conſtitutum, poſtremo moriens collegium bonorum ſuorum hæredem teſtamento fecit. Inter hos rerum ſucceſſus damnum eſt factum haud leve in duobus Patribus, ob virtutum rerumque geſtarum magnitudinem memorandis, Guillelmo Baillio, & Joanne Bordeſio, quos idem annus e numero viventium expunxit. Magnum erat tota Aquitania, & Occitania nomen Baillii. Laboribus apoſtolicis tantam ſibi conciliaverat famam, ut quicunque ſalutem proximorum curarent paulo ſtudioſius, ii paſſim appellarentur Bailliani. Contra errores Calvini primus aperto marte certavit in Bearnia, poſtquam Henricus IV. in ea provincia liberum eſſe uſum catholicæ religionis juſſit: nec quemquam hæreticorum privatim oppugnaſſe dicitur, quem non etiam expugnaverit. Ex Santonibus, quos eadem hæreſis ex magna parte corruperat, tam multos ad veritatem adduxit, ut nemo ibi laboraſſe fructuoſius diceretur poſt S. Eutropium ejuſdem gentis Apoſtolum. Anno MDCI., cum promulgandum ſuſcepiſſet Jubilæum ad Apoſtolica Sede conceſſum, ex omnibus circum locis incredibiles ad eum concurſus ſunt facti. Ajunt, per feſta paſchalia uſque ad centumviginti millia fuiſſe numeratos, qui ritu ſupplicantium advenerunt, ut beneficium indulgentiæ perciperent, eoque in numero ex ipſa etiam Rupella, Calvinianæ factionis arce præcipua, non ita paucos fuiſſe. Inoleverat in aliquibus ejus regionis oppidis prava conſuetudo, ut ad altaris myſterium non admitteretur qui non annum ætatis vigeſimum attigiſſet. Sacramentum Confirmationis plerique ut inutile negligebant, erantque bene multi ætatis provectæ viri nondum eo donati. Has ubique Baillius labes, partim privatis ſermonibus, partim concionibus publicis omnino ſuſtulit. In detegendis, diſſolvendiſque præſtigiis dæmonum mira pollebat dexteritate, ac ſolertia. Multos e poteſtate diaboli, cui ſe pactionibus impiis mancipaverant, feliciter vindicavit. Baillium inexpiabili odio inſectabantur miniſtri hæreſeos, quos Prædicantes vocant, quippe aſſiduis ab eo cladibus attriti. Ejus autem congreſſum adeo reformidabant, ut in ſuo quodam celebri conventiculo legem tulerint, ne cui ex gregalibus liceret in poſterum cum Jeſuitis, & cum Baillio nominatim ſermonem ſerere de religione. Quod decretum ſervare cœperunt adeo exacte, ut coram uno aliquo ex noſtris nec mutire auderent: ſilentium contumax, & ex metu profectum inter arcana ſuæ ſectæ reponentes. Nunquam vir apoſtolicus ad concionem prodibat, niſi cilicio præcinctus: nec tam ſtudio ſe ad dicendum com-

91. Mors & elogium P. Guillelmi Bailii.

comparabat, quam precibus, & cruenta verberatione, quam cum incuteret sibi, hæc audiebatur inter plagarum crepitus ejus vox: *Da mihi domine Jesu animas, pro quibus sanguinem tuum pretiosum fudisti*. Vocem eandem iterabat quoties sanctissimam Eucharistiam manibus contrectaret. Natus erat loco nobili Monostrolii apud Velannos in diœcesi Aniciensi. Obiit Burdigalæ VI. Cal. Novembres, anno ætatis sexagesimo tertio.

92. Obitus & elogium P. Joannis Bordes.

Quæ porro urbs sepulchrum Baillio dedit, eadem ante annos sexaginta & unum natalis P. Joanni Bordesio fuerat. Hunc narrant ingenio fuisse plane admirabili, sic ut artes liberales calleret fere omnes. Rhetoricam Mediolani, philosophiam, ac theologiam in variis Galliæ academiis magna cum laude professus est. Multo tamen magis excelluit virtutibus religiosis, quarum nulla est, quæ non fuerit in eo summa. Cum conferetur ad gubernandum idoneus, & jam collegia duo administrasset, Auscense, & Aginnense, sacris missionibus exerceri maluit in posterum: progressusque in solem & pulverem, vitiis erroribusque late serpentibus bellum indixit, ea non solum fortitudine, verum etiam felicitate, ut alicubi debellaverit. Oppidum erat inter Santones (Angeriaco nomen) fœda Calvinianorum colluvie inquinatissimum. Eo cum venisset Bordesius, labore industriaque perfecit, ut alia paulatim induceretur oppido facies, donec ex receptaculo errorum in pietatis veluti seminarium mutatum est. Excurrebat identidem in Bearniam, ignotus tamen, & alieno amictu, ne Jesuitæ congressum hæretici suo more fugerent. Quantum ibi molestiarum exanthlaverit, quam lætas fruges in Ecclesiæ Romanæ horrea convexerit, vix ullis explicari verbis possit. Cum rusticis diversabatur ut plurimum, quippe simplicioribus, & docilioribus, iisque facile persuadebat, ut sibi de religione consentirent. Ut detectus olim, & cum insigni ignominia extra regionem deportatus fuerit, alibi a nobis narratum est. B. Virginis cultum propagare studebat omni ope; eoque consilio librum scripsit de ipsius æde Saranziensi, quæ olim ingenti religione & concursu celebrari solita, tunc ob bellorum tumultus in squalore, ac pene in oblivione erat. De sodalitate quadam B. Virginis cum obloquerentur liberius Burdigalenses aliqui Senatores, eos Bordesius oratione acri ac vehementi ad silentium compulit: ausus dicere, se ipsos accusaturum apud Deum, si ita loqui pergerent de ea re, quæ ad Deiparæ cultum spectaret. Decessit vir apostolicus in oppido S. Mariæ, prope Oleronem in Bearnia. Cum autem ad ducendum ejus funus, venerandumque, ut ajebant, sanctum magno numero oppidani confluxissent, lis est exorta inter cives, & Canonicos de cadavere efferendo: namque hoc utrique officium sibi deposcebant. Contentio aliter componi non potuit, quam diviso inter utrosque pio labore. Bordesio tribuuntur Canadicæ missionis initia, nec immerito. Ejus enim instituendæ auctor, & hortator primus fuit Patri Cotono; utque feliciter inchoaretur, pecuniæ subsidium ab Episcopo Vasatensi impetravit.

Litter. ann. 1620.

93. Pictavii Societas graviter perturbatur. Quæ fuerit causa.

Ad mœrorem istiusmodi funerum accessit improvisa tempestas, quæ Pictavii exorta provinciam universam haud parum turbavit. Conciones ibi habebat majoris jejunii tempore vir ordine religiosus, multusque erat in hortando populo, ne rei divinæ alibi interessent, quam in templis suæ quisque paroeciæ. Dum id urget studiosius, semel pro concione affirmare ausus est, reos anathematis fore quicunque non saltem tertia quaque hebdomada in ædem curialem convenissent ad rem divinam. Perculit populum pronunciati novitas. Statim, ut ferme usuvenit, res omnium sermonibus agitari cœpta. Concionatoris sententiam laudare vehementer Parochi: Religiosi explodere. Laicorum quidam, ut sua quemque mentis affectio moverat, ad hos, aut ad illos applicari. Alii in neutram partem inclinati rei veritatem inquirere. Erat hæc ex æquo communis omnium religiosorum causa; eoque optimum fuerat, nostros nihil plus sibi negotii sumere, quam cæteros. Verum illi, nescio qua seu ratione, seu temeritate, præcipuas controversiæ partes sumpserunt, ac præter reddita privatim responsa consulentibus, contra novam concionatoris sententiam scripta spar-

94. Nostri minus prudenter se gerunt in ea causa.

ſparſerunt. Pupugit ea res Antiſtitem Henricum Chaſtaigneirum, cujus impulſu pleriſque perſuaſum erat concionatorem talia docuiſſe. Ad augendam Præſulis acerbitatem acceſſit, quod cum eadem ſæpe diſputatio in familiares ſermones inferretur, noſtrorum aliquibus, junioribus præſertim, & laicis, nonnulla exciderunt minus conſiderate dicta, quæ ille in ſui contemptum interpretabatur. Progreſſus itaque ad concionem Pontifex doctus & eloquens, ita peroravit, ut ingentem contra homines Societatis concitaret invidiam. Tum ut offenſionem ſuam teſtatiorem faceret, ſacris virginibus ſub pœna anathematis interdixit, ne quem exinde noſtrorum ad animæ regimen adhiberent. Sodalitium erat in collegio Pictavienſi jampridem pietate, & frequentia ſodalium florens. Præſul, cauſatus injuſſu ſuo fuiſſe inſtitutum, ſolvi juſſit. Paſtore ſic animato, ferocius exarſit contra Societatem populi pars multo maxima. Auditæ in urbe voces perditorum ſe invicem adhortantium ad ſeditionem: Irent in collegium cum facibus gladiiſque: ſuccenderent ædes civitati exitiales, Jeſuitas omnes mactarent. In hoc rerum tumultu opportune Pictavium venit Senator curiæ Pariſienſis, hanc unam ob cauſam miſſus a Rege, ut eſſet inter nos & Epiſcopum pacis, atque concordiæ ſequeſter. Talis autem auctoritate viri citius quam dici poſſit omnia ſunt compoſita. Præſul, certis propoſitis conditionibus, quas noſtri ſine cunctatione admiſerunt, eos in gratiam recepit denuo, atque ita quidem ex animo, ut paulo poſt ex ipſis conditionibus ultro unam remiſerit. Cum enim cautum fuiſſet, ne quis deinceps in illud quod dixi ſodalitium cooptaretur ſine conſenſu ipſius, ſentiens id Societati juſtas ob cauſas diſplicuiſſe, rem omnem Patrum arbitrio permiſit.

95. Offenſio Epiſcopi, & populi tumultus contra noſtros.

96. Omnia feliciter componuntur.

Societatem Luſitanam turbabat eodem tempore filius ejus degener P. Emmanuel Viega, vir magni ille quidem ingenii, & litteris abunde inſtructus, ſed æque inquies ac turbulentus. Ut a ſuis initiis narratio repetatur, commiſerat Viega cur illi profeſſio votorum quatuor prorogaretur, quæ non levis pœna apud nos eſt. Poſt aliquot hujus coercitionis annos, cum nihilo melior fieret, eum Mutius dimoveri prius a theologiæ cathedra, quam in collegio Conimbricenſi occupabat, mox etiam a Societate dimitti juſſerat. Juſſa ex parte tantum fecerat provincialis P. Antonius Maſcarenia. Vir quippe natura factus ad lenitatem, meliora de illo ſperans, exauctoraverat eum quidem docendi munere, ſed tamen in Societate retinuerat. Viega poſt hæc Ulyſſiponem translatus obrepſit paulatim in amicitiam Octavii Accoramboni, Pontificii, ut vocabant, Collectoris: queſtuſque apud eum familiariter, ſe injuria privatum fuiſſe cathedra Conimbricenſi, validiorem quam vellet opem reperit. Collector, vel nimis credulus, vel certe nimium amicitiæ tribuens, hortatur hominem ut ad ſe appellet ex juris formula. Mox decreto facto, duo præcipit Provinciali. Primum, ne de Viega deinceps quidquam conſtituat. Alterum, ut intra præfinitam diem rationem reddat eorum, in quibus Viega factam ſibi injuriam querebatur. Ad hæc Maſcarenia: ſe quidem in eo negotio tantum obtemperaſſe Præpoſito Generali: quas vero ille rationes in præcipiendo ſpectaſſet, ſibi nec eſſe cognitum, nec magnopere inquirendum. Reſponſo Collector exacerbatus, Provinciali denunciat per litteras, ut intra ſpatium horarum viginti quatuor tradat judicibus a ſe delectis ſcripta, & acta omnia ad cauſam Viegæ pertinentia. Niſi fecerit, ſciat ſibi jam tum ab omni cum fidelibus communione eſſe interdictum. Sibi Maſcarenia non defuit. Complexus brevi ſcripto rationes, ob quas negotium præſens nihil haberet controverſiæ forenſis, proindeque in unius Præpoſiti Generalis arbitrio poſitum eſſet, illud tranſmittit ad Collectorem. Simul rogat, ut inanem hominis appellationem rejiciat, nec Pontificius miniſter infringat apoſtolica privilegia, quibus Romani Pontifices diſciplinam Societatis contra hujuſmodi hominum contumaciam muniiſſent. Id ſperare ſe ex ejus æquitate. Cæterum ſi pergeret decretum illud ſuum exequi, ſe ad Romanum Pontificem provocare: donec vero veniſſent ab Apoſtolica ſede reſponſa, deliberatum ſibi ac fixum eſſe de jure Societatis nihil remittere. Se-

97. Res Lusitaniæ. P. Emmanuel Viega turbas in Societate movet.

98. Ejus patrocinium ſuſcipit Collector Pontificius.

99. Causa defertur Romam, & Præposito Generali permittitur.

Secundum hæc, relationem totius negotii Romam transmittit ad Mutium. Pontificem hic statim certiorem facit. Pontifex dolere se professus, quod minister Apostolicæ sedis hominem inquietum contra legitimam potestatem tuendum suscepisset, Scipionem Burghesium Cardinalem sororis suæ filium scribere Collectori jubet, ut Viegæ causam omnino rejiciat ad Præpositum Generalem Societatis, nec vero ullam ejus partem posthac attingat. Burghesii litteras ad Mascareniam misit ipse Mutius, ut eas Collectori traderet, addiditque de suo mandata, ut Viegam continuo e Societate dimitteret. At cum hæc in Lusitaniam pervenere, valde rerum facies mutaverat. Viega, seu vere pœnitens, seu pœnitentiam simulans, relicta quam intentaverat appellatione, profitebatur se in Societatis potestate esse, ac porro fore. Quare Mascarenia, ut erat ipse candoris eximii, nullam in eo fraudem suspicans, dignum censebat, qui non solum retineretur, verum etiam ad professionem quatuor votorum aliquando tandem admitteretur. At Mutius, cui hominis ingenium varium ac subdolum, cum ex multorum relationibus, tum ex ante factorum serie probe perspectum esset, prioris propositi tenax, nequaquam acquievit Provincialis consilio, nec sibi verba dari passus est. Institit apud eum serio, ut decretum jam bis de Viegæ dimissione transmissum quamprimum exequeretur. Quo imperata faciente, abscissus demum est a corpore Societatis vir noxius: magno sane usui futurus, si quantos fecerat progressus in litteris, etiam in doctrina Christi fecisset. At nulla pestis publicæ sacrorum ordinum rei pernicioſior magnis ingeniis, si scientiam natura audacem prudentia non continet, non coercet modestia.

100. Viega moderatoribus se subjicit: tamen dimittitur e Societate.

101. Fundatur collegium Scalabitanum.

Ut minus dolendum accideret unius capitis damnum, effecit quod eodem tempore acquisitum est collegium Scalabitanum. Scalabis (Santaremum vulgo Lusitani dicunt) oppidum est satis nobile, & frequens prope Tagum in Extremadura. Plures ante annos ad collegium ibi constituendum P. Eduardus Costa de paternis bonis prædium dotale contulerat: sed sive proventuum tenuitate, sive alia quacunque causa, ut multum cives Societatem vehementerque discuperent, collegium nunquam hactenus potuerat, non dicam perfici, sed ne inchoari quidem. Nunc tamen eo missi cum fuissent aliqui Patres, summa omnium gratulatione excepti fuerunt, & domum ad habitandum facillime obtinuerunt. Angusta erat sane domus, sed propter propinquitatem templi opportuna. Quare in ea statim nostri latinitatis duo gymnasia aperuerunt. Hæc fuerunt collegii initia, quæ deinde Joannes IV. Lusitaniæ Rex ad perfectum statum deduxit. Intelligens enim parum commode habitare Patres in illa domo, palatium suum Scalabitanum Societati permisit. De rebus eodem anno gestis in

102. Episcopus Visensis ad genus sanctioris vitæ traducitur.

Lusitania nihil amplius dicam, præter id quod de Joanne Manuele Episcopo Visensi litteræ tradunt. Præsul, non quidem malus, sed in luxum paulo solutior, & in faciendo sumptu, omnique domestico apparatu, magis loci quo erat natus, quam ordinis in quem transierat memor, cum ad excolendam urbem sibi creditam acciviſſet P. Didacum Monteirum, ejus alloquio, & consuetudine vix credibile quantum mutaverit. Exinde despicere humana omnia, & austerioris vitæ exemplo præire populo cœpit: in cultu corporis modestus, cibi somnique parcus, profusus erga pauperes, pietati ac meris religionibus deditus. Idem post paulo deliberatum habebat, si a Pontifice maximo potestas fieret, in Societatis septa transire: de qua re exstat etiam nunc ejus ad Mutium epistola sacrum ardorem spirans. Sed vetuit Pontifex, e re divina futurum ratus, virum talem in Ecclesiæ luce versari. Cæterum quam vivendi formam sibi a primo sanctioris vitæ die proposuit, eandem magno reipublicæ bono servavit usque ad extremum. Factus Archiepiscopus Ulyssiponensis, mox etiam regni totius administrator, nihil unquam remisit de exacta illa vitæ perfectione, quam Monteiro auctore instituerat. Societatem vero, cui suam, ut ipse ajebat, conversionem secundum Deum referebat acceptam, quamdiu vixit, amare, ac fovere perrexit. Sed ex Europa in Asiam transmittamus.

Goæ

Goæ cum sæva grassaretur pestilentia, nostrorum ingens numerus ægrorum ministerio se devoverunt: quatuor contagione ejusdem mali consumpti sunt. Fuerunt hi Franciscus de Acunia, Hieronymus Cotta, Ludovicus Remigius, & Emmanuel Paez: Sacerdotes omnes inter paucos eximii, & ipso mortis genere digni quorum memoriam posteritas alat, & virtutem suspiciat. Ibidem producendus erat ad supplicium Regulus Jasanapatani, qui cum esset Lusitanorum in India beneficiarius, bello captus, perfidiæque convictus fuerat: quodque omnes mœrebant vehementer, ruebat miser in æternum interitum, quippe avitæ superstitionis tenax. Frustra illum multi admonebant, ut eo saltem loci respiceret sese, & baptismum susciperet. Monita æque ac monitores ferociter repellebat. Tamen ingressus ad eum unus nostrorum, monendo hortandoque tantum Deo bene adjuvante valuit, ut ille demum præter omnium spem a contumacia discesserit. Christi cultum libens amplexus, sacro ablutus est fonte; atque hinc integro baptismi candore ad patibulum raptus, ad superos cita morte evolavit. Mercedem eandem effuso pro Christo sanguine consecutus creditur in Africa P. Franciscus Ribera. Illum certe Mahometani necarunt, nec alia quæ afferri possit causa, quam Christiani nominis odio. Ex collegio Mozambiceno venerat in eam Cafrariæ partem, cui nomen est a Fluentis, prope promontorium Bonæ spei. Ibi regulum nactus, ut inter barbaros, satis humanum, & christianæ religioni non adversum, potestatem amplam docendi palam, promulgandique Evangelii impetraverat. Erectus itaque in spem messis egregiæ, sementem impigre faciebat. Cum Maurici negotiatores, quorum est ingens in ea terra numerus, ad rem disturbandam aggrediuntur, tentatisque frustra aliis artibus, ad extremum in caput innocentis conjurant. Captant tempus, quo eum sacris operari in suo tugurio norant: impetum faciunt: Sacerdotem ante ipsam aram lanceis transfigunt. Quo potissimum mense ac die Ribera necatus fuerit, incertum. Præter ejus cædem, nihil magnopere memorandum hoc anno contigit apud Cafros. Nec fere melius gesta res apud Mogoles. Uterque sane ager, ut laborum & ærumnarum valde fertilis, ita optatæ frugis erat admodum infœcundus; licet non iisdem de causis. Cafris mira ingenii tarditas obstabat, ne veritatem agnoscerent. Mogoles contra, suarum disciplinarum fiducia elati, doctrinam fidei superbe fastidiebant. Utrosque commune malum licentia, & fœditas morum a divinæ legis sanctitate avertebat. Sæpe deliberaverant Patres de deferendis tam indomitæ contumaciæ novalibus, collocaturi scilicet operam apud alias gentes utilius. Sed obstitit semper Mutius. Quippe Christianos, quantumvis paucos, in illa barbarie commorantes, nefas putabat præsidiis æternæ vitæ destituere: nec desperandum arbitrabatur fructum laboris, si laborare pergerent operarii.

103. Res Provinciæ Goanæ. Nostrorum aliqui in officio charitatis moriuntur Goæ.

104. Conversio cujusdam ethnici paulo ante supplicium.

105. P. Franciscus Ribera a Mauris interficitur in Cafraria.

106. Labores Sociorum apud Cafros, & Mogoles parum fructuosi, & quare.

Et vero in regno Mogolico spem rerum meliorum ostendebat nobilis Armenus, Mizre Zulcharnen nomine, professione catholicus. Is a rege in intimum gratiæ locum receptus, ac Sambalensi provinciæ administrator impositus, opes fere omnes, quas habebat amplissimas, ad augendum Dei cultum liberaliter erogabat. Secum duxerat in provinciam, habebatque apud se P. Josephum Castrium conscientiæ arbitrum, ac moderatorem consiliorum suorum. Ejus vero ductu per omnia pietatis officia, per totidem veluti gradus, eo provehebatur virtutis, unde nulla deinde mole ærumnarum dejici potuit. Id maxime patuit anno post hunc decimo, cum fortunis omnibus odio christianæ religionis exutus, ex summis opibus ad inopiam ultimam deductus est. Tantam rerum vicem pertulit, non dicam tranquilla, sed plane hilari mente, erectaque; gaudens quod talia pro Christo pateretur. Hoc interea anno Mizre, deliberatum habens rei suæ non parcere, dum Christi cultum amplificaret, consilium iniit fundandi collegium Societatis Agræ in urbe regia magni Mogoris. Res erat propter conditionem regionis admodum ardua: sed hominem ingentis animi non deterruit. In parandis collegio vectigalibus difficultas præcipua vertebat. Namque ita fert usus Mogolum, ut exceptis ædificiis, nihil bonorum quæ solo

107. Insignis pietas cujusdam Armeni in regno Mogolico.

108. Ejus sumptu fundatur Agræ collegium Societatis.

continentur cujuspiam privati proprium sit. Quidquid singuli possident, utendum acceperunt beneficio Principis, ad quem postquam obierint redit. Huic incommodo ut occurreret Mizre, Castrium misit cum grandi pecunia Goam, & pro Agrensis collegii censu fundos emere in territorio Lusitanorum jussit. Quod si contingeret aliquando pelli ex imperio Mogolico Societatem, nullaque spes eodem amplius revertendi esset, tunc Præpositi Generalis arbitrio permisit, ut de iisdem redditibus statueret uti magis ex Dei obsequio judicaret. Rata hæc habuit Mutii nomine P. Andreas Palmerius visitator Indiarum; emptisque duobus in insula Bandoræ latifundiis, Agræ collegium constituit.

109. ACTA IN ÆTHIOPIA. Monachi contra religionem catholicam tumultuantur.

In Æthiopia lætiorem habebat Romana fides successum, quam ut taciti ferrent Monachi, quorum ibi factio præpotens, & semper adversa. Videbant majorem in dies fieri circa se solitudinem: imminui auctoritatem suam, perire quæstum dolebant. His de rebus magis, quam de Dioscori doctrina solliciti, concurrunt turmatim in regia castra, quæ ob recentem de Galis victoriam lætitia publica perstrepebant. Pertentant milites: Imperatorem seditiosis vocibus criminantur, quod paternas religiones dilabi sineret. Ut visa commoveri multitudo, ipsum adeunt Imperatorem, jubentque verius quam rogant, ne connivere in summo reipublicæ malo pergat, sed externos Sacerdotes errorem disseminantes pro potestate cohibeat: nisi fecerit, visuros se quid facto opus sit. Eadem minaciter denuntiabant aliqui procerum, qui monachis se adjunxerant; apparebatque omnino parari ab istis vim, nisi audirentur. Tamen intrepidus Princeps iniqua petentibus resistebat. Ecce autem, gliscente ferocia militum, & tumultu, circumsistunt illum aulici metu consternati, & quo res sint loco docent. Comprimendam seditionem inquiunt, ante quam in apertum prorumpat; dandum aliquid insaniæ multitudinis, ne omnia per vim trahat. Triduum restitit Imperator magno ac forti animo. At demum tempori serviens, passus est edici suo nomine, ne Patres Societatis in posterum sacra popularibus ministrarent. Instabant schismatici, ut duo adderet edicto capita: alterum, ne liceret Patribus doctrinam suam Æthiopibus tradere: alterum, ut constituerentur delecti judices, apud quos causam dicerent quicunque hactenus fidem Alexandrinam Romana commutassent. Cum non impetrarent, illud saltem vociferando flagitabant, ut siquidem ipse ministerium sacrorum Patribus abrogasset, juberetur Cela-Christus idem edictum proponere in regno Gojamensi. Tergiversante ad hæc Principe, & responsum ampliante, ecce tibi a Cela-Christo tabellarius cum litteris ad Imperatorem. Hunc leniter objurgabat frater, quod in causa religionis de firmitate sua pristina remisisset: se certe nunquam passurum denunciari suis provincialibus edictum illud impium, & religioni veræ injuriosum: citius se, & suos ad unum omnes in castra venturos, instar ovium mactandos. Litteras cum legisset Seltanus, sua manu rescripsit fratri, mirari se vehementer, hominem arcanorum suorum omnium conscium non intelligere, edictum illud non suum fuisse, sed temporis. Bono sit animo, & cum exercitu Gojamensi quamprimum accedat ad regiam: tollendum esse edictum simul ac vires conjunxerint. His cognitis rebus, nullam interposuit moram Cela-Christus, ne cum ingentibus copiis ad regiam properaret. Ejus porro adventu mirum, ut compressa fuerit hæreticorum audacia. Imperator viribus simul & animo auctus, continuo Patribus liberam ut ante esse facultatem jubet sacra populo impertiendi. Neque id satis. Retinebant Æthiopum plerique superstitiosum, ac sæpe antea proscriptum sabbati cultum. Ad eum penitus abolendum Imperator grave edictum, frustra monachis reclamantibus, tulit: certas mulctas, quibus plectendi essent a provinciarum præfectis contumaces, constituit. Et siquidem norat, jacere leges ubi violentur impune, paulo post præfectura privavit ducum suorum præstantissimum, propterea quod ejus edicti custos negligentior fuisset.

110. Edictum extorquent ab Imperatore contra Patres Societatis.

111. Cela-Christus Imperatorem objurgat.

112. Imperator edictum abrogat, & hæreticorum audaciam reprimit.

113. Prorex Begamedri rebellionem facit.

Edictum de cultu sabbati occasionem suam putavit Begamedri Prorex Joannellus, vir ille quidem bello egregius, sed audax æque, & rerum novarum cupidus.

Cum

Cum ergo monachi passim accusarent Imperatorem, quod contra quam esset divino jure institutum, sabbatum violari præciperet, Joannellus fore se vindicem avitæ fidei profitetur: nactusque consilii sui socios & fautores non paucos, quos pietatis larva deceperat, arma capit, juga montium aditu difficillima occupat, inde Galas finitimos in belli societatem vocat. Erat apud Imperatorem P. Paezius, cum hæc illi nunciata sunt. Principem ut animaret Sacerdos, meminisse jubet, ex quo veræ fidei patrocinium suscepisset, nullum extitisse hostem, quem non feliciter superasset. Discе hinc, subjecit, suam causam tuentibus adesse Deum. Nec vero dubites cum Joannello signa conferre. Dabit improbus perinde ac cæteri temeritatis pœnas. Facile vinces, quem suum urget scelus, quem irati superi in interitum pertrahunt. His dictis supra modum erectus Imperator, primo inquirendum statuit in aulicos, quorum erat fides suspecta. Cum invenisset plurimos Proregi Begamedrensi clam consentientes, nocentiores capite multavit. Tum hortatus milites, ut forti alacrique animo sint, & rem strenue gerant, adversus Proregem movet exercitum. Vix primos duces, & copiarum partem præmiserat, cum afferuntur a Prorege litteræ pacem, & deditionem offerentes. At superbus ita profitebatur se in potestate Principis fore, dummodo ne sibi adimeretur præfectura Begamedrensis, & Patres Societatis tota pellerentur Æthiopia. Risit Princeps vecordiam temeritatemque hominis, ac ne reddito quidem responso, cum omnibus imperii viribus profectus est. Ut ventum ad radices montium, quos hostis insederat, nutare perduellium plerique: non ordines, non ducis imperata servare. Demum, seu desperatione partium, seu insita genti mobilitate, transitionem fecerunt. Joannellus cum paucis ejecit sese in Galarum fines, ubi eodem anno a suis comitibus interficitur. Sic auctoris exitio conquievit tumultus, quem religionis obtentu concitaverat cupido regni impotens, & insana. Res autem catholica multum inde emolumenti cepit. Præterquam quod eo bello plurimum accisæ fuerunt hostium vires, in regnum Begamedri missus est cum imperio gener Imperatoris Sara-Christus, vir eximie catholicus, & partium catholicarum fautor egregius, qui veritatem in sua provincia publice tuendam suscepit.

114. Imperator contra proregem movet exercitum.

115. Perduelles illi se dedunt, & religio respirat.

Prius quam hæc agerentur, apud Agaos hostis humani generis crescentem Christi gregem opprimere conatus erat, sed exitu parum prospero. Strenue agebat inter Agaos P. Franciscus Antonius de Angelis: cumque socium laboris haberet P. Ludovicum Azevedum, plura jam hominum millia per baptismum regeneraverat. Ecce autem gens accola Galæ, ingenti agmine comparato, irrumpunt Agaorum fines, armati discurrunt, omnia cædibus ac rapinis vastant. His rebus cognitis, accurrit sine mora Cela-Christus cum paucis, quas ad manus habebat, cohortibus, & ad Ancaxam oppidum castra ponit. Prius vero quam quidquam aggrederetur, arcessito Patre de Angelis, edicit militibus, ut ejus ministerio conscientiæ maculas expient. Prior ipse exemplum præbet. Hinc suos in prælium educit. Degebant in hostico Galæ securitate tanta, ut majore non possent in suo. Eos itaque Cela-Christus inermes & imparatos repente invadens, omnes in fugam agit, suorum nemine desiderato, præter gregarios milites duos. Postridie Galæ, totis collectis viribus, in aciem procurrunt denuo, & prælium Cela-Christo denunciant. Veniebant quadrato agmine contra regios numero longe impares. Cela-Christus consilio usus continuit suos, quoad hostes ex editiore loco in subjectam planitiem descendissent, atque interim multa prece se muniit. Tum vero atrox conseritur pugna. Galæ cum diu sustinuissent veterani militis impetum, ad extremum turbatis ordinibus fugæ se mandant. Insequitur Cela-Christus cum victricibus copiis, urget a tergo fugientes, magnam occidionem facit. Ita demum Galæ, cæsis pluribus, pluribus captis, omnes cum insigni clade profligati fuerunt. Successu tam prospero dici vix potest, quanto Agai studio christianæ religionis exarserint. Nullus exinde inter eos fuit populus, qui non unum aliquem nostrorum exposceret. Angebatur proinde Pater de Angelis, ut ipse ad amicum scripsit, duos tantummodo

116. Galæ Agais infesti impetuntur a Cela-Christo.

117. Mox cum insigni clade profligantur.

esse operarios, ubi vix quinquaginta fuissent rerum gerendarum magnitudini pares.

118. Adventus Patrum Didaci de Mattos, & Antonii Bruni.

Quo lætior per hos dies accidit adventus Patrum Didaci de Mattos, & Antonii Bruni, qui desudantibus in Æthiopica vinea sociis auxilio veniebant. Auxit lætitiam, quod profecti Goa transierant per Turcarum terras commodissimo itinere, primique aperuerant hominibus Societatis viam venientibus ab India expeditissimam, cujus antea omnes aditus Turcæ tenebant obstructos. Debuerunt hoc quoque beneficium Patres Imperatori Æthiopiæ. Nam cum ante biennium legationem accepisset a prætore Suaqueni (insula hæc est Erytræi maris præfecto Turcico parens), post habitum ad plures menses legatum quam potuit splendide ac liberaliter, dederat ad prætorem eundem litteras officii plenas, unam duntaxat rem pro amicitia rogans, ut si qui venirent ex India Patres Societatis, eos in Æthiopiam tuto deducendos curaret. Quod Æthiopis officium barbarus tanti fecerat, ut mitteret continuo Dium (urbem maritimam Lusitanorum in sinu Cambajæ) famulos, cum diplomate liberi commeatus pro Patribus Societatis, qui migrare in Æthiopiam vellent. De hoc ergo diplomate cum audissent Goæ duo quos dixi Patres, Mattos, & Brunus, Dium læti petierunt, nactique in Diensi portu navim in anchoris stantem, & propediem vela facturam, ea conscensa Suaquenum appulerunt. Hic vero videre licuit, quam sancta etiam apud barbaros publica fides sit. Sacerdotes Societatis a prætore Turcico ita fuerunt susceptí cultique, ut neque benignius, neque liberalius possent a magistratu Christiano. Transmissuri Mazuam, insulam Abissino littori ferme junctam, litteras ab eodem acceperunt commendatitias ad præfectum insulæ cum mandatis, ut hospites cum honore exciperet, ut eos in continentem tuto trajiceret, ut usque ad fines Æthiopicæ ditionis militari custodia, & copia jumentorum instrueret. Quo imperata faciente, Mazua discesserunt navigio Patres, expositique in proximum littus, iter tutum, ultro deducentibus Turcis, peregerunt, donec Æthiopiæ saltus ingressi sunt. Quod vero reliquum viæ fuit usque Fremonam, jumentis ab aula missis confecerunt.

119. Ut adjuti fuerint in itinere a Turcis.

120. Res Malabaricæ. Restituuntur collegio Columbensi sua bona.

Res interim provinciæ Malabaricæ, pro locorum varietate, alios atque alios prospectus habebant. In Ceylano haud ita pridem Prorex Indiarum Franciscus Cotinius Rodondi Comes, causatus regium nescio quod decretum, quo religiosi possidere prædia vetabantur, negotium dederat Episcopo Coccinensi ut collegium Columbense spoliaret bonis, quæ beneficio prætoris Hieronymi de Azevedo a longo tempore possidebat. Fecerat autem Episcopus adeo inclementer, ut Patribus ex re satis commoda ad extremum inopiæ deductis necessario cedendum esset insula, nisi colonorum benignitas subvenisset. At non perpetuum, neque diuturnum fuit incommodum. Rodondo e vivis sublato suffectus est Ferdinandus Albuquercus. Is vero sui decessoris decretum abrogans, Columbense collegium in possessionem omnium, quæ ante habuerat, hoc anno restituit. Dempto in hunc modum inopiæ incommodo, aliud restabat fortasse gravius a voluntate Antistitis Coccinensis, qui opera Societatis negabat utendum esse in Ceylano, nostrisque hominibus se minus æquum præbebat. Alibi narratum a nobis est, in divisione insulæ olim inter nos, & Patres Franciscanos facta, obtigisse nobis partem septentrioni obversam. Ille divisionem a decessore suo factam, ac longo usu firmatam, ratam non habebat. Itaque cum regnum Jafanapatani nuper ditioni Lusitanorum fuisset adjectum, regionem istam Episcopus, licet haud dubie sitam in parte insulæ boreali, repulsis per injuriam nostris, aliorum ordinum religiosis excolendam tradiderat. Duas præterea Cingalarum ecclesias, quas Patres intra descriptos sibi fines extruxerant, ad alios transtulerat. Nihil intentatum relinquebat P. Antonius Rubinus Columbensis collegii rector, ut Præsulem palam aversum deliniret. Absentis nomen ipsum venerari solitus, nunc præsentem cum videret in Ceylano, quo ad lustrandam diœcesim venerat, tot illum colere officiis studebat, ut neque pluribus, neque verioribus posset, si ab eo beneficia plurima & ampliſſima accepisset. Nec vero re-

121. Episcopus Coccinensis minus æquum Societati se præbet in Ceylano.

122. Eum P. Rubinus demereri studet, nec fructus.

religiosum consilium successu caruit. Captus obsequio Præsul, & nostrorum neophytorum egregia institutione delectatus, vel mutavit mentem, vel mutare certe visus. Quod ad rem attinet, pro regno Jafanapatani operarios poposcit a Societate, acceptosque misit cum ampla utriusque fori potestate in eam terram, ubi nec tantam in erudiendis incolis assiduitatem, nec tantum in rebus agendis ordinem deprehenderat. Ut materiam operis, ita stimulos ad agendum addidit Patribus Episcopi novus favor. Aggressi statim traditum sibi agrum excolere, perfecere labore & industria, ne frustra ad tale opus adhibiti viderentur. Anno uno adultorum bis centum fere & quinquaginta capita baptismo initiaverunt. Multo plures in album catechumenorum, proxime initiandos transtulerunt. Arx erat millia passuum circiter triginta sex a Columbo, ad coercendas barbarorum irruptiones a Lusitanis extructa. Huc cum venisset P. Petrus Mexia, fidem pene superat quæ ejus concionibus morum commutatio fuerit facta. Profitebantur palam præsidiarii, & circumpositi incolæ, nunc demum se esse Christianos, antea nudum nomen Christianorum habuisse. Agebant proinde cum Episcopo, & Patre Rubino, ut poneretur ibi stabile Societatis domicilium: id quod suo tempore perfectum est. Hæc in Ceylano.

123. Sociorum labores, & res gestæ in Ceylano.

At in ora Piscariæ, & in regno Travancoris multo graviora contigerunt. Episcopus Coccinensis, quocunque demum esset animo, restituere cogitur Societatem in possessionem curiarum, quibus ante annos undecim fuerat per vim spoliata. Negotium momenti gravioris, nec nisi post longas disceptationes confectum, nos ab origine exequemur. Magnæ illius peninsulæ, quæ intra Indum & Gangem hæret continenti, & in oceanum nongenta fere millia passuum excurrit, extrema pars est promontorium Comorini. Adjacent huic ab occidente regnum Travancoris, ab oriente ora Piscariæ, & parva Manaris insula, angusto freto divulsa. Primam Evangelii lucem intulerat his regionibus magnus Xaverius: cujus deinde cœpta feliciter prosecuti Patres Societatis, gregem neophytorum ad plura centena millia perduxerant. Hinc Reges Lusitaniæ Joannes III., & Sebastianus, jure regii ut dicitur patronatus, parœcias omnes earum gentium administrandas tradiderant Societati; & quidem sic, ut esset penes Parochos, præter curiale jus, illa quoque pars forensis jurisdictionis, quam solent Episcopi vicariis, quos Foraneos vocant, impertiri. Nunquam porro per annos ferme sexaginta quæsitum fuerat, cujus primum auctoritate facta fuisset utriusque jurisdictionis conjunctio, nec dubitaverat quisquam, quin facta per legitimam auctoritatem fuisset. Nostri vero toto hoc tempore parœcias ita administraverant, ut eorum sedulitatem, laborem, ac diligentiam summe laudarent Episcopi Coccinenses, quorum ad diœcesim totus ille tractus regionis pertinet. Eadem animi inductione fuerat aliquandiu erga nostros Antistes ultimus. At repente, nescio qua causa, ex amico in adversarium mutatus, ad exturbandos inde Patres aggressus est. Hæc autem rimanti se dedit occasio. Paravæ (ita Piscarienses nominantur), excepto quod finitimo Regulo annuum vectigal penderent, liberi, suisque viventes legibus, habebant in oppido Tutucurino quasi caput rerum, & christianæ religionis munitissimam arcem, collegium Societatis, ex quo pendebant Parochi per totam Piscariæ oram late dispersi. Accidit ut Tutucurinum ingrederetur cum infesto milite Regulus, oppidanos crudeliter dispoliaret, multas genti miseræ inferret injurias, plures gravioresque in posterum minaretur. Tutucurinenses, ut se deinceps ab hujusmodi direptionibus defenderent coacti solum vertere, facile impetraverunt ab Indiarum Prorege Ayre de Suldania angusti ambitus insulam e regione Tutucurini, quæ antea vix nota, deinde Regum insula dici cœpit. Huc pars oppidanorum multo maxima, hominum fere decem millia, demigraverunt: novum oppidum condiderunt: mœnibus, propugnaculis, muralibus tormentis contra terrestres æque, ac maritimos hostium incursus se munierunt. Fuere nihilominus pauci, capita haud amplius centum, qui relinquere antiquas sedes noluerunt. His proprium dare Sacerdotem visum non est. Ut brevissimus erat ex insula Regum trajectus Tutu-

124. De parœciis olim Societati attributis in ora Piscariæ, & regno Travancoris.

125. Tutucurinenses in insulam regum una cum nostris demigrant.

cu-

eurinum, excurrebant ad eos identidem nostri, qui pariter collegium transtulerant, curabantque ut nulla re ad salutem necessaria indigerent.

126. Occasionem inde sumit Episcopus exturbandi e parœciis Societatem.

Hæc ab annis jam fere quatuor ita se habebant. Cum ecce tibi ex improviso Patribus denunciat Episcopus, religioni sibi esse, Tutucurinenses carere tamdiu proprio pastore. Id se diutius ferre nec posse, nec velle. Curarent proinde ipsi ut Paravæ, relicta regum insula, in antiquam sedem remigrarent, aut certe se curaturum. Hoc atrocis infectationis initium, & prima quasi denunciatio belli fuit. Nam cum minime adduci possent Paravæ, ut denuo Tutucurinum domicilia transferrent, misit primo Episcopus virum ordine religiosum cum nomine & potestate vicarii, qui populo jus diceret in insula regum. Tum causatus, vicarium suum non ut par fuerat acceptum ab oppidanis fuisse, edictum promulgavit, quo vetabat sub pœna anathematis, ne quis quidpiam utilium in insulam regum importaret; si quæ vero inde naves ad oram Piscariæ appulissent, eas cum suis oneribus capi, & publicari jubebat: quæ res per aliquot menses, ut in civili bello, multis utrinque latrociniis, & cædibus ansam præbuit. Postremo litem intentavit Patribus de forensi jurisdictione, petiitque a Goano Archiepiscopo tunc proregis vices gerente, sibi ut liceret eam quibus visum esset committere. Rescripserat ex ejus voto Archiepiscopus. Sed rescripto intercedens Præpositus provinciæ Malabaricæ P. Albertus Laertius, & regiorum Goæ judicum fidem implorans, decretum impetravit ex formula *uti possidetis*. Eo decreto satis consultum videbatur, ne quis novi quidquam inciperet injusu Regis. Verumtamen Episcopus, seu non ferens judiciorum moras, seu ratus per ejusmodi ambages sibi juræ episcopatus imminui, aliam, & sane breviorem inire viam statuit: quodque nemini de Episcopo, & quidem antea religioso venisset in mentem opinari, jus suum, non exequi legibus, sed armis vindicare decrevit. Simulato igitur diœceseos lustrandæ consilio, rumorem spargit, se brevi ad oram Piscariæ profecturum. Interim naves & arma parat, conducit milites, undique peritos belli duces arcessit. Hæc cum palam fierent, haud temere metuebant Patres, quo demum evaderet apparatus itineris minime sacerdotalis. Prudenter existimantes, honestius sibi fore curias ultro deponere, quam sua causa bellum a Paravis cum Episcopo geri, etsi nullum hac super re mandatum habuissent a Provinciali, Proregi Archiepiscopo offerri libellum curaverunt, quo ecclesiarum curam, siquidem regiminis formam Episcopus immutare vellet, sponte abdicabant. Abdicationem Archiepiscopus non admisit. Scire se, dixit, quanti interesset, cum ad Dei cultum augendum, tum etiam ad populos in regis fide continendos, curiarum administrationem penes Societatem manere. Pergerent proinde Patres acceptam a rege procurationem, uti fecerant hactenus, sustinere diligenter. Curæ sibi fore ut quamprimum Rex super forensi jurisdictione, quod erat controversiæ caput unicum, sententiam diceret. Hoc accepto responso socii quieverunt. At Provincialis Laertius, auditis quæ de apparatu bellico nunciabantur, litteras ad rectorem Piscariensem dedit hujus sententiæ. Rumorem increbuisse, paratam esse ab Episcopo Coccinensi classem: eundem militari copia succinctum adventurum quammox in oram Piscariæ, ut Societatem ejiciat curiis, cogatque Paravas, deserta regum insula, remigrare Tutucurinum. Rem enimvero videri incredibilem. Utcunque tamen sit, nostri nullo modo vim vi repellant. Paravis se nihil præscribere. Viderint ipsi quid sua interfit. At si illi arma ceperint, caveant socii etiam atque etiam, ne quam hujus consilii partem attingant.

127. Jus expertus frustra, ad arma se convertit.

128. Nostrorum consilia ad vim arcendam irrita.

129. Episcopus armata manu nostros pellit ex tota ora Piscariæ.

Cum essent in hoc statu res, Coccino solvit Episcopus cum tribus navibus milite, & omni bellico instrumento instructis. Utque insigni aliquo facinore expeditionis initia illustraret, primo ad regum insulam vela fecit, ab ejus arcis expugnatione bellum inchoaturus. Et jam, adjunctis sibi aliis minoris alvei navigiis septem, insulam obsidere cœperat. Verum ut sensit infringi solido dentes: Paravas nempe ad se tuendos accurrere, obvertere arma, rem magno animo gerere, nec facile ad deditionem cogi posse; post mutuas hinc inde cædes, ob-

obſidionem ſolvit re infecta, ſeque cum tota claſſe convertit ad immunitos oræ pagos, ubi Patres Societatis opprimeret reſiſtente nemine. Quæ ibi patraverit, quam immania, quam non ſolum dictu, verum etiam auditu indigna, nec paucis exequi poſſim, nec multis ob rerum atrocitatem velim. Ut odioſiſſimam narrationem quam breviſſime peragam, quocunque ille venit, noſtris convaſandum fuit. Utque nullus erat locus, quo non venturus eodem animo putaretur, Patres, ut in re penitus deſperata, cedendum tempori exiſtimantes, reliquas quas adhuc retinebant curias, tum in ora Piſcariæ, tum in regno Travancoris, ultro dimiſerunt. Ita demum eccleſias amplius octoginta, cum tot neophytorum lætiſſima ſobole, quorum ne unus quidem erat, qui non fidei inſtitutionem a noſtris & baptiſmum habuiſſet, uno tempore, unus belli turbo ademit Societati: magno quidem dolore noſtrorum, ſed pari neophytorum luctu, qui Patribus abeuntibus, tanquam ſi divellerentur a complexu parentum optimorum, orbitatem ſuam non minus multis quam veris lacrymis deplorabant. Scio non defuturos, quibus mirum, & vix credibile videatur, potuiſſe hæc palam ac libere ab Epiſcopo peragi: quaſi nulli eſſent in India regii magiſtratus, quorum auctoritate reprimi ejus conata, ac cohiberi poſſent. Sed qui longius aberant Goæ, etſi in tempore moniti, non ante crediderunt talia poſſe fieri, quam nunciatum eſt eſſe facta. Qui vero propius rempublicam adminiſtrabant Coccini, aut in inſula Manarenſi, eos Epiſcopus ita ſibi conciliaverat, ut tametſi aperte non probarent ejus incepta, re tamen ipſa non cohiberent, quin ſecundarent potius, & clam promoverent. Certe inſulam regum, quam poſtremo loco Epiſcopus totis collectis viribus invaſit, nunquam ſubacturus putabatur, niſi cum eo præfectus Manarenſis naves & arma conjunxiſſet, dediſſetque oppidanis fidem, recipiendam eorum deditionem, non Epiſcopi, ſed Regis nomine. Qua fraude decepti incolæ cum poſuiſſent arma, Tutucurinum remigrare coacti ſunt: collegium autem cum cæteris ædificiis a victore dirutum, & incendio conſumptum eſt.

130. Patres ex regno Travancoris ſponte abſcedunt.

131. Qua fiducia Epiſcopus talia auſus fuerit.

132. Occupat regum inſulam, & collegium Societatis incendit.

Parum tamen erat Antiſtiti diripuiſſe armis qualeſcunque noſtrorum res, niſi graviore belli genere in eorum quoque famam litteris graſſaretur. Humanæ ſuperbiæ vitium id eſt, perſequi ſemel læſum, & injuriam augere ne injuſte feceris. Sane Præſul, ut parum honeſte factis ſpeciem aliquam juris imponeret, qua apud Regem Hiſpaniarum purgaret ſeſe, & ora obloquentium obſtrueret, ſparſit tota India, & in Europam uſque tranſmiſit libellum Societati maxime contumelioſum, in quo ſexcenta, & atrociſſima congeſta erant crimina contra Patres paroeciis adminiſtrandis adhibitos: ſic ut ſuo merito pulſi viderentur. Verum qui armis, ut par fuit, modeſte ceſſerant Patres, calumnias intrepide repulerunt: ſuæ vero innocentiæ teſtes, tum ex Luſitanis, tum ex indigenis optimos quoſque, & ſpectatiſſimos viros habuerunt. Præter alios, Epiſcopus urbis S. Thomæ ex familia S. Auguſtini hæc ad Hierarcham Goanum ſcribebat. Vidiſſe ſe loca omnia in quibus fuiſſent Patres Societatis, & miratum eſſe vehementer, cum optimam neophytorum inſtitutionem, tum victus aſperitatem, qua Patres ubique uterentur. Degentes in ora Piſcariæ perquam acerba inſectatione fuiſſe exercitos ab Epiſcopo Coccinenſi, qui adjunctis ſibi hominibus facinoroſis, inſulam regum obſidione cinxiſſet, multarumque indignitatum & cædium auctor fuiſſet. Niſi Patres Societatis ſua ſponte ceſſiſſent, graviſſimas calamitates fuiſſe ſecuturas. Eos vero, quantumvis obſeſſos vexatoſque, nunquam permiſiſſe Chriſtianis, ut adverſus Epiſcopum arma ſumerent: qui ſi pugnaſſent, forte nec Epiſcopum, nec ex tota ejus claſſe quemquam fuiſſe ſuperfuturum. Hæc ille. Ubi quod negat Paravis fuiſſe permiſſum a Patribus, ut contra Epiſcopum arma ſumerent, eo utique ſpectat, quod repreſſi ſunt, ne ad aggrediendam ejus claſſem exirent. Nam ne ſuas tuerentur armata manu fortunas, nec prohiberi poterant, nec vero a Patribus fuerunt prohibiti. Præter illum, inventi Luſitani genere, fama, & rerum peritia clariſſimi, qui litteris ultro miſſis ad Regem diſerte affirmabant, niſi eccleſiarum adminiſtratio redde-

133. Calumnias ſpargit contra Societatem.

134. Multi teſtimonium innocentiæ præbent Patribus.

deretur Societati, religionem in tota illa plaga funditus interituram: periculum etiam esse, ne gentes ingenio instabiles, & sæpe a Batavis, sæpe a finitimis regulis ad rebellandum sollicitatæ, discederent ab obsequio regis.

135. Regis decretum de restituendis Societati parœciis.

Curaverant interea nostri, de rebus in ora Piscariæ gestis per legitimos magistratus acta confici, & ad Regem mitti. Ea cum fuissent in Matritensi curia diligenter expensa, decretum est, religiosos Societatis in ecclesiarum possessionem esse restituendos. Id ipse Rex Ruizio Laurentio de Tavora Indiarum tunc Proregi perficiendum committebat. Tamen perfectum non est, nisi post annos plures. Ne statim regia promerentur jussa, in causa fuit religiosa moderatio P. Nicolai Pimentæ provinciæ Malabaricæ visitatoris: qui per illud tempus Goæ cum esset, sollicitus, non tam de amissis recuperandis, quam ut id cum bona Episcopi Coccinensis gratia fieret, impetravit a Prorege, ut suppressis tantisper Regis litteris, negotium sibi ex æquo & bono transigendum permitteret. Fuerat olim Pimenta Episcopo Coccinensi summa familiaritate conjunctus. Rem justissimam, & Regis auctoritate sancitam non putabat sibi a veteri amico denegandam. Jam quibus eum & litteris & officiis placare studuerit, longum esset explicare. Nihil amplius consequi potuit, quam ut obsequiis bona duntaxat verba rependeret, in repellenda autem ab ecclesiis Societate pertinacius obfirmaret. Ubi ergo cætera nihil proficiebant, mandata Regis Episcopo denunciantur. Sed neque his valde profectum. Excepit contra Præsul, possideri ab aliis Sacerdotibus ecclesias: eos vero a possessione legitima non posse dejici, nisi cognita causa condemnarentur. Exceptione ista nihil excogitari poterat ad rem disturbandam opportunius. Nam quis Sacerdotes illos in judicium vocaret? Nostri, quorum unice fuisset actio, satis se facere officio arbitrabantur, quod parati erant curias obedienter recipere, si redderentur. Ut autem judicio contenderent, alios qualescunque ab iis possessores detrudi, id a suis moribus institutisque alienum putabant. Suberat præterea illa ratio ne appetentiores ecclesiarum videri vellent, quod falsa quædam opinio percrebuerat, multorumque insederat animis, homines Societatis in ora Piscariæ partem de regiis vectigalibus ad privatum quæstum derivare solitos, divitias maximas comparasse: quæ opinio quamquam evanuisset simul ac pulsa fuit Societas (tunc enim liquido compertum est, præter pensiones publica auctoritate impositas, nihil unquam nostros a Paravis in suum commodum exegisse); tamen verebantur, ne si se provinciæ recuperandæ cupidiores ostenderent, calumnia jam prorsus extincta revivisceret. Ita quiescentibus nostris, regias quas dixi litteras Episcopus sex continenter annos elusit exceptione possessionis. At demum sentiens, rem ulterius extrahi haudquaquam posse, consilium cepit deserendi prius omnia, quam quidquam mutandi, seque Episcopatu abdicavit.

136. P. Pimenta conatur negotium amice componere, sed frustra.

137. Episcopus per sex annos decretum regis eludit.

138. Demum Ecclesiam suam dimittit.

Successit in ejus locum Episcopus S. Thomæ, idem ille, a quo datum Patribus innocentiæ testimonium supra videbamus. Pro ea quam præ se tulerat in nostrum ordinem voluntate, haud temere putabatur novus Episcopus in ipso aditu episcopatus Regis imperata facturus. At secus accidit. Vir vel suapte natura mobilis, vel aliorum consiliis immutatus, principio moras alias ex aliis nectere, nostris verba dare: donec ipse etiam decreto Regis opposuit exceptionis libellum, quo admisso, res iterum differebatur quoad judicium fieret de jure, quo ecclesias Societati ablatas alii possidebant. Interea christiana res, cum in ora Piscariæ, tum in regno Travancoris, quotidie in deterius labi. Sacrarum ædium quædam erant a longo tempore occlusæ, aliæ ruinosæ: plures omnino corruerant. Christiani, maxime Travancorienses, plerisque inter ethnicos dissipatis, ad miram paucitatem redacti: rudes iidem, summeque imperiti, quippe elementa religionis aut obliti, aut nunquam edocti: iis autem moribus, ut bene multi, præter qualemcunque externi cultus formam, vix haberent quo Christiani viderentur. Cognita hac rerum inclinatione, remedium ultra non distulit Philippus Rex. Monuit gravissimis verbis Episcopum Coccinensem, ne vana excipiendo regii decreti executionem morari pergeret: simulque Comiti

139. Novus Coccinensis Episcopus cunctatur regis jussa facere.

140. Christianæ rei detrimentum in illis terris.

141. Decretoriæ regis litteræ de rebus in pristinum revocandis.

de

de Rodondo Proregi Indiarum mandavit, ut quæ dudum imperaverat de reducendis Patribus Societatis in possessionem ecclesiarum, perficeret nulla mora, nullaque habita ratione cujuslibet exceptionis. Sibi, ajebat, ut Magistro summo ac rectori ordinis militaris, quem a Christo nominant, jus datum esse ab Apostolica sede constituendi in India legitimos neophytorum Parochos. A se constitutos dejici ab Episcopo non potuisse. Frustra vero implorare præsidium legum, immissos per vim in possessionem rei alienæ; cum nemini licere debeat obtinere per fas, quod per nefas acceperit. Qualecunque igitur jus possessionis obtendant intrusi ab Episcopo Parochi, nisi sponte cesserint, eos protinus dejiciat vi, & Patres Societatis in antiquas sedes quamprimum reducat. De forensi jurisdictione, rem totam permittat Episcopo. Eum tamen moneat, ne plures in utraque ora vicarios constituat quam duos: talesque deligat viros, de quorum voluntate erga Patres Societatis nulla suspicio sit. Regis hæ litteræ Goam pervenere hoc ipso anno labente. Et commodum, mortuo nuper Rodondo, ex regiis codicillis, quos vocant successionis, Indias regendas susceperat Ferdinandus Albuquercus, vir in nostrum ordinem egregie animatus. Is ergo Laurentio de Mello in Coccinensi foro causarum cognitori supremo negotium dat regia jussa exequendi: quo celeriter faciente, ad suas nostri ecclesias eodem anno redierunt. Jam quibus lætitiæ significationibus excepti fuerint a neophytis Patres, otiosum esset exponere. Tutucurini, quo post eversam regum insulam gentis capita remigraverant, adventante cum Patribus classe, tota se civitas in littus effudit. Magna pars conscensis naviculis, quas ad hunc usum ornaverant, obviam illis progressi quam longissime sunt, tripudiis interim, cantu, manualium tormentorum explosionibus, commune omnium gaudium de reditu suorum Patrum testantes. Qui vero in littore constiterant, ut propius accesserunt naves, ingressi mare pedibus quantum aquarum altitudo patiebatur, certabant, ut exscensuros in terram suppositis humeris veherent. Ita expositos, exceptosque frequentissima multitudo, quæ ex proximis undique locis confluxerat, in sacram ædem ad solemnem Deo gratiarum actionem persolvendam deduxit. Inter eundum, alii peristromata, alii propria corporis indumenta eorum pedibus substernebant. Quacunque incedendum fuit, viarum latera ramalibus arborum intexerant. Aderat cum hæc agebantur Malabaricæ provinciæ Præpositus P. Gaspar Fernandez, eodemque die novum collegio Tutucurinensi rectorem imposuit, & singulis oræ pagis e numero sociorum, quos habebat circa se, pastorem tradidit. Inde transmissum est in regnum Travancoris, ubi ob paucitatem inopiamque neophytorum, minori quidem pompa, sed non minori assensu, ac gratulatione Patres in antiquas sedes restituti fuerunt. Atque hunc, Deo protegente, habuit exitum gravissima perturbatio provinciæ Malabaricæ.

142. Redduntur nostris Ecclesiæ. Qua lætitia Patres excepti sint a neophytis.

Quo tamen tempore tempestas illa conquievit, in altera ejusdem provinciæ parte diœcesim Cranganorensem fœde turbabat unius viri vetus & insanabilis morbus, ambitio. Offenderat Archidiaconum, projectæ audaciæ hominem, ac superbissimum, quod Archiepiscopus Franciscus Rozus, profecturus ob negotia Madurensia Goam, non ipsum, sed collegii nostri rectorem rerum arbitrum, & suum in provincia vicarium reliquisset, absente se. Delatum alteri honorem suam contumeliam ratus, eo prorupit amentiæ, ut palam defecerit ab Archiepiscopo, ejusdem potestatem sibi arrogaverit, & Thomæorum magnam partem ad defectionem traxerit. Toto fere quadriennio, quandiu Rozus superstes fuit, furere perrexit improbus, omnia quæ Antistitis sunt sibi vindicans, nullam concordiæ conditionem audiens. Erant ex nostris qui Rozo suadebant, ut furentem demereri blanditiis studeret, censebantque, partem aliquam publicæ administrationis illi permittendam. Tantam rerum perturbationem intuentibus tolerabilior videbatur unius viri arrogantia, quam postremum malorum discordia, qua divulsus a suo pastore grex ad interitum rapiebatur. At prudens, & ingentis animi Præsul nullis adduci suasionibus potuit, ut quidquam de summo jure remitteret. Qua enim erat rerum experientia, sibi persuadebat, nec ante

143. In diœcesi Cranganorensi turbas excitat Archidiaconus.

144. Constantia Archiepiscopi contra illum.

bona fide illum ad catholicas partes accessisse, nec accessurum aliquando; sed Nestoriano penitus imbutum veneno id unum egisse semper, ac porro acturum, ut res Thomæorum iterum ad Babylonios traheret. Hinc sive concordiam simularet, sive dissidium præ se ferret, nullam habebat homini fraudulento fidem, & minus timendum putabat apertum hostem, quam insidiatorem occultum. Et vero ea contigerunt postea, ex quibus æstimare licuit, plus in hac re Archiepiscopum vidisse, quam cæteros. Interea allatæ sunt Roma litteræ,

145. Ejusdem mœror ob datum sibi successorem.

quibus Rozo adjutor dum viveret, post ejus vero obitum successor designabatur P. Stephanus de Britto. Hunc sibi quasi collegam dari poposcerat ipse Rozus, tum ob senium ingravescens, tum præsertim quia verebatur, ne si mortuo se vacua inveniretur sedes Archiepiscopalis, ad eam occupandam arcesseretur Babylone successor. Nihilominus, quæ est hominum etiam optimorum infirmitas, designationem auctore se factam ægrius accepit. Nam quia Brittus cum Archidiacono mitius agendum existimabat, suspicabatur senex, ne deinde perfugium illi daret, omnemque perverteret ordinem consiliorum suorum. Auxit suspicionem lætitia insolens, qua efferri visus Archidiaconus, ut de Britti designatione nunciatum est. Quare Brittus, cui cognita Antistitis ægritudo, dolens angi sua causa optimum, & sibi carissimum senem, ad deliniendum ejus animum statuit, quamdiu ille viveret, non solum abstinere insulis, verum etiam a diœcesi longius abesse. Sed jam de provincia Malabarica satis multa.

146. Res Japoniæ, Nangasachii refodiuntur Christianorum mortuorum cadavera.

Progredimur in Japonicam, & ab urbe Nangasachio rerum dicendarum initium sumimus. Novo ibi genere crudelitatis, & ad odii significationem insigni sævitum hoc anno est. Prætor urbis Conrocuus, ut christiani cultus monumenta omnia funditus tolleret, e quatuor publicis Christianorum sepulchris erui ossa defunctorum, & extra urbem deportari jussit: qua inhumanitate vix mente concipi possit, quantum horrorem urbe tota sparserit, quantum lacrymarum exciverit. Vix erat in frequentissima civitate familia, quæ non aliquem suorum censeret inter illos mortuos, quorum cadavera refodiebantur. Itaque ad omnes pertinuit dolor insanæ crudelitatis æque acerbus, ac justus. Diceres in unum diem fuisse congesta multorum annorum funera. Certe uno die multorum funerum luctus renovatus est. Areas cœmeteriorum Conrocuus donavit bonziis, ut illic profana templa, & cœnobia sua ponerent. Neque id satis. Erant

147. Nosocomia, & hospitia pauperum destruuntur.

partim intra mœnia, partim in suburbiis publica domicilia septem, alia ægrotorum, alia pauperum curæ destinata. Omnia barbarus eadem die solo æquavit, ejectis in publicum pauperibus ægrotisque amplius quadringentis; haud dubie perituris, nisi eos Christianorum misericordia tuendos suscepisset. Hinc ad perquirendos Dei ministros, quorum plures sciebat intra urbem delitescere, curas omnes convertit: optasset que carnifex, ut una quædam esset Christianorum omnium cervix, quam uno ictu posset demetere. Odium illi præcipuum

148. P. Matthæus de Couros frustra perquiritur.

in P. Matthæum de Couros, qui munia Episcopi, ut alibi dictum est, tunc obibat, & Japonicæ Societatis provinciæ præerat. Hunc pridem mortuum crediderat: at nunc & vivum esse, & Nangasachii præsentem audiens, unum ut comprehenderet, omnes urbis latebras excutiebat. Edixerat, ut post occasum solis omnia viarum capita claustris occluderentur. Excubitores constituerat, qui ex insidiis explorarent, si quando ex unis ædibus transgrederetur in alias. Omnia demum conabatur, ut illum haberet in potestate. Sed vafri nebulonis artes omnes fefellit divini numinis providentia, cui se Matthæus totum crediderat. Sane quod ne sic quidem fuerit captus, visum omnibus miraculi simile. Abierat enim Nangasachio, atque iterum in eandem urbem redierat. Sæpe ex ipsis prope quærentium manibus evaserat. Sæpe eum viderant satellites, sæpe curiosius inspexerant, nemo tamen agnoverat. Erat Patri Matthæo ad ferendas epistolas administer vir insigniter probus, Matthias nomine. Is nocte coenubia

149. Captur Matthias quidam, P. Matthæi comes.

comprehensus cum fasciculo nescio quo, ducitur ad prætorem. Soluto involucro, apparet tunica Societatis. Quærunt cujus sit ea vestis? ad quem deferatur? Ille conticescere. Instant, minantur, sternunt humi pronum, & verberibus

bus afficiunt. Ne verbum, aut gemitus quidem. Ergo ad graviora supplicia progrediuntur. Admoto ori infundibulo, aquam ingerunt stomacho quantam capere possit, & haurire respirando debeat. Tum ventri instar dolii distento genibus incumbentes, aquam per omnes corporis meatus vi extrudunt. Dirum tormenti genus apud Japones usitatum. Cum patientem vita deficeret, & jam una cum aqua & sanguine eruptura videretur anima, cessatum parumper est ab immani cruciatu. At jubetur iterum effari, num quem Sacerdotem sciat esse Nangasachii? Novi sane unum, inquit, qui Firandi modo degit. Arrectis omnibus, instantibusque ut nomen ederet, nominavit sceleratum apostatam omnibus propter flagitia probe notum. Hunc, subjecit, impune crucietis licet; at bonis innocentibusque parcite. Sensit barbarus, se æque ac tormenta sua ludibrio haberi: iraque infrendens: Etiam ne, clamat, illuseris mihi execrande? Simul instaurari aquæ supplicium jubet. Matthias cum distrumperetur, exerta propter vim doloris lingua, jacuit semianimis. Vidit miles improbus, & pugno in mentum impacto collisit oris dentes, quibus linguæ pars prominens abscissa est. Ita, quod Christi miles optabat ut loqui ne posset quidem, est consecutus. Judices, adempta spe eliciendi ullum de Sacerdote indicium, cruci illum destinabant, aut rogo. Sed Matthias doloris acerbitatem non ferens, evasit ex impiorum manibus fortunata morte. Cadaveri non pepercerunt sævi carnifices. Caput humeris revulsum, infixumque hastili summo per celebriores urbis vias ad ludibrium circumtulerunt: truncum in mare projecerunt.

150. Dire torquetur, & inter cruciatus expirat.

Illo extincto, restabat indicium tunicæ: nec dubitandum videbatur, quin in ea urbis regione, ubi Matthias fuerat captus, lateret aliquis Patrum. Latebant reipsa, præter alios, P. Provincialis Couros, & P. Joannes Baptista Baeza: & quidem ita abditi, ut neque egredi possent noctu, obseratis viarum capitibus, neque auderent interdiu, propterea quod omnia speculatoribus plena erant. Movebantur illi tamen periculo, non tam suo, quam hospitum carissimorum, aliorumque in quorum vicinia hospitabantur. Videbant enim, si apparitores, ut jussi fuerant, ædes singulas scrutarentur, haud difficulter se posse intercipi. Quare Provincialis, ne tot innocentibus crearet perniciem, prodire denuo e latibulo, & mutare locum statuit. Cum nocte ob viarum claustra non posset, audaci usus consilio effugium luce palam tentavit, nulla re tutior, quam periculi magnitudine. Nam quis suspicaretur, hominem tam sollicite perquisitum, per urbem mediam, plena luce incessurum? Ergo circa meridiem in aperta lectica sedens, dat se vehendum extra urbem. Devectus est per celebriores vias, ac secus ipsum prætorium, in quo Gubernator degebat. Nemo transeuntem curiosius inspexit. Quod ejus exemplum secuto haud multo post Baeza, ambo feliciter servati sunt. Reliqui erant in latebris Nangasachienſibus socii novem. Hi, sublato intra paucos menses edicto de viarum exitibus observandis, noctu Christianorum domos obire perrexerunt. Neque vero intra limites urbis se continuit eorum labor. Omurenses, Satzumanos, quique Firandum, & huic proximas insulas incolunt, adierunt, missa a Paulo Pontifice indulgentiarum beneficia circumlaturi. Quod utile omnibus, sed Omurensibus præcipue fuit. Eos enim jam salubriter conterruerat mors infelicis Reguli præceps, & immatura: plerisque palam affirmantibus, miserrimum Principem pœnas ultori Deo dedisse perfidiæ, & impietatis, qua datam Christo fidem turpiter fefellisset. Hinc ad Christum adducti plures: in quibus cum essent aliqui ex cohorte militum, qui Omurensem carcerem custodiebant, ea res vinctis non nihil profuit ad percipienda facilius vitæ præsidia, quæ a piis Christianis submittebantur.

151. PP. Couros & Baeza, audaci consilio diffugiunt.

152. Sociorum labores Nangasachii, & in proximis locis.

Ante quam hæc agerentur, VII. Idus Januarias obierat in illo tetro ergastulo Frater Ambrosius Fernandez. Nec enim homo grandævus annorum sexaginta novem durare diutius potuit intolerabiles ærumnas loci, inediam, graveolentiam, pædorem, hiberni frigoris acerbitatem, nives præsertim fere perpetuas, quas illo mense horridus aquilo in patentem carcerem per intervalla

153. Moritur Fr. Ambrosius Fernandez in carcere Omurano.

stipitum ingerebat. Incommodis pro fide toleratis fuisse prostratum, jurati affirmarunt quotquot erant carceris & pœnæ socii, quorum testimonia rite atque ordine perscripta excepit P. Carolus Spinula. Nec abfuit suspicio veneni, quod illi clam propinatum & convulsiones insolitæ, & vomitus sanguinei, & lividæ cadaveris notæ indicaverunt. Natus Fernandez in oppido Sisto diœcesis Portuensis in Lusitania, vela fecerat in orientem ineunte ætate, ut rem negotiatione augeret. Tempestate adversa ad maritimam Sinarum oram expulsus, votis, ut mos periclitantium, salutem pactus est. Ea sæpe vota in ventos abeunt, ubi naufragii periculum præterierit. At Ambrosius promissi memor, servatam a Deo vitam Deo consecravit in Societate. Post exactos inter nos annos tres & quadraginta, felici quam diximus morte præmium accepit virtutum maximarum, quibus id fuerat consecutus, ut inter Japones passim sanctus senex audiret. Incommoda & labores in deliciis habebat. Semper eodem inter prospera & adversa vultu, animoque erat. Nunquam irasci est visus, nunquam appellare durius quemquam auditus. In vestibus, in victu, in quotidianæ vitæ consuetudine, quidquid deterrimum esset aucupari solebat. Ad mentionem oppetendæ pro Christo mortis, & ardentis rogi, exiliebat gaudio, & lætitiæ cœlestis, qua totus perfundebatur, partem sociis aspergebat. Statim atque extremum edidit spiritum, erupit omnium læta vox divinas canentium laudes, & Spinulæ ob sodalem beata donatum nece gratulantium. Mox deosculari pedes, & aliquid ad monumentum stimulumque pietatis e capillis ejus, aut vestibus decerpere. Triduo toto jacuit in carcere, quia per satellites improbos efferendi copia non dabatur. Victi denique precibus, raptarunt foras cadaver, & injecta raptim humo contexerunt.

154. Ejusdem vitæ summa, & religiosæ virtutes.

Mirum porro accidit, tandiu constare vitam reliquis in illo carcere potuisse. Affirmabat Spinula ad P. Sebastianum Vieram scribens, nullum esse corporis sensum, qui non ibi proprio quodam dolore conflictaretur. Primus dolor ab angustiis loci, per quas vix unum promovere gradum licebat, nedum commode ad capiendum somnum jacere. Alter a fœtore intolerabili, qui tot corporibus arctissimo spatio conclusis, & continuo ferme sudore per æstatem diffluentibus, animam prope intercludebat. Adde vestium illuviem, quas purgare, aut mutare nulli concessum: adeo ut annis quatuor P. Spinula idem semper, indusium olidum detritumque gestaverit. Adde positas in ipso carcere latrinas, quæ cum redundabant (nec enim exhauriebantur unquam), sordes in pavimentum effundebant, agmenque turpe vermium, quibus omnes cooperti erant, ac vivi propemodum absumebantur. Tertius cruciatus a fame, qua confecti, & extenuati, totidem videbantur larvæ nudis hærentes ossibus. Decreverat enim tyrannus eos paulatim inedia necare, ne illorum virtus in cruce, vel rogo palam perspecta, multos ad æmulationem accenderet. Ne suum deesset oculis tormentum fecerat immanitas militum, per quos nemini fas nocturnas tenebras admoto lumine propulsare. Aures conviciis ethnicorum, & procacibus jocis perpetuo obtundebantur. Nec nihil erat incommodi, quod quoties naturæ necessitati serviendum esset, nemo aliorum effugere conspectum poterat: haud leve tormentum nativi pudoris, & indolis liberaliter institutæ. Tot nihilominus pœnarum formas viri fortes, non æquo tantum, sed hilari etiam erectoque animo perferebant. Sustentabat illos divinarum ubertas consolationum, quibus sic delibuti erant, ut scriberet ad eundem Vieram Spinula, se in hoc ergastulo tanquam in cœlo esse. Quotidie ante lucem per horam integram vacabant rerum cœlestium meditationi. Reliquum tempus usque ad prandium, aut legendis libris piis, aut precibus voce obeundis, aut percurrendo rosario, psalmisque concinendis transigebatur. Eædem pietatis exercitationes repetebantur a prandio, postquam animos piis colloquiis paulum relaxaverant. A cœna conscientiam excutiebant, seque flagris diverberabant. Deferebatur singulis hebdomadis ad unum aliquem ex ipsis imperium cæterorum, & quasi carceris præfectura. Hujus munus erat indicere, quæ, quibus horis agenda occurrerent; pro-

155. Indicantur carceris Omurani incommoda.

156. Piæ vinctorum exercitationes in illo ergastulo.

proponere ſociis ſiquid vocandum in deliberationem, ſiquid in communi ſtatuendum eſſet: demum verbo, & exemplo aliis præire.

157. Mors & elogium PP. Emmanuelis Barreti, & Joannis Fonſecæ.

Dum per hæc illi ad mortem pretioſiſſimam ſe comparabant, laboribus evangelici miniſterii ſuccubuerunt PP. Emmanuel Barretus, & Joannes Fonſeca, ambo Luſitani, ambo inter operarios Societatis inclytos numerandi. Barretus Feira oppido Portuenſis diœceſis oriundus, Societatem in India complexus erat. Ludovico Cerqueiræ Japonum Epiſcopo additus comes, regna plurima peragravit, multos indigenas ad Chriſtum pertraxit: linguam vernaculam, cujus erat apprime gnarus, libris editis illuſtravit, ejuſque ſalebras in gratiam recentium operariorum complanavit. Morbo demum ex rerum penuria contracto, pie deceſſit v. Idus Martii, anno ætatis quinquageſimo ſexto. Sex annis minor erat P. Fonſeca, ac triginta duos confecerat in Societate. Chriſtianos Arimenſes anno jam decimoſexto excolebat, cum exhauſtum incommodis beata mors meliore vita donavit III. Cal. Octobres. In iſtorum interea locum ſex alios collegium Macaenſe ſubmiſit: quod ſupplementum acceſſit ad reliquos triginta de noſtris, qui tunc rem chriſtianam in Japonia procurabant. Ardebat his ſe adjungere P. Didacus Valens Japoniæ Epiſcopus. Sed eum Macai tenuit, tum Japonici ſermonis inſcitia, tum quod in hac temporum perturbatione difficiles Europæo recenti latebræ, multo difficiliores Epiſcopo, parum quidem certe Chriſtianis utiles futuræ eſſent. Alii tamen e noſtris regionum, & morum gnari, inſidias ubique poſitas variis artibus eludebant: ea præſertim adhibita cautione, ut in eodem loco non conſiſterent diu, ſed poſt brevem moram ad alium tranſirent. Ita factum, ut cœleſtis doctrina latius hoc anno, quam unquam antea ſpargeretur. Coactis enim Evangelii præconibus inſtar nubium prætervolare, divinus imber terris pridem incultis arentibuſque infundebatur. Vix pars Japoniæ fuit, ad quam pars cœleſtis beneficii non perveniret. Quocunque Patres adventarent, jaciebant fidei ſemina, quæ deinde, relegentes eadem veſtigia excolebant paululum, donec ſuam illis dies, & cultura identidem repetita maturitatem afferret. Solus P. Joannes Baptiſta Porro, ut de aliis taceam, totas quatuordecim provincias in orbem percurrerat, eaſdemque nunc a capite exorſus reviſebat. Illi non concedebat de labore evangelico P. Hieronymus de Angelis, cujus præſertim curæ concreditum erat regnum Voxuanum. Paucis menſibus ethnicorum nongentos nonaginta ſex principi tenebrarum eripuit, & regum regi Chriſto ſubjecit, in iiſque bonzios proceresque quamplurimos. Sed neophytis Voxuanis tetra repente incubuit tempeſtas, cujus initia operæ pretium eſt cognoſcere.

158. Submittitur in Japoniam nova Sociorum manus.

159. Res geſtæ per diverſas Japoniæ partes.

160. Chriſti religio proſcribitur in regno Voxuano.

Regni maximam partem obtinebat Maſamunes, homo avarus æque ac fraudulentus: idem ille ſcilicet, qui ante aliquot annos, duce venerabili viro Ludovico Sotelo Franciſcano, legationem miſerat ad Hiſpaniarum Regem, Romanumque Pontificem, ſpecie quidem chriſtianæ religionis amplificandæ, re tamen ipſa ut commercium inſtitueret cum nova Hiſpania, atque inde quæſtum pararet. Is nunquam antea neque Chriſtianis, neque eorum doctoribus adverſatus, utroſque acerbius inſectari anno labente cœpit. Nam cum auditum eſſet in aula de legatione quam dixi, eamque rem Imperator non æque ferret, Maſamunes, ut averteret a ſe ſuſpicionem initæ cum Chriſtianis amicitiæ, regnumque conſervaret, per omnia Xendaii compita (id primariæ civitati nomen) præfigi juſſit libellos in hæc verba. *Condemnatam ab Imperatore ſectam Chriſtianorum nefas eſt tolerari in meo regno. Omnes ergo ad priſtina redeant ſacra. Qui contra fecerint, iis, ſi erunt nobiles, bona omnia adimantur: cæteris vita. Quicunque Chriſti cultorem occultum indicabit, mercedem amplam referet. Præcones Evangelii, aut ſacramentum dicent in verba bonziorum, aut exulabunt.* Edicto promulgato, cum in omnem partem dimiſſi eſſent ſatellites, Chriſtianorum aliqui metu proſtrati a fide deſciverunt: quo in numero primus fuit Fraxecura Rocujemonus, olim legationis ad Pontificem miſſæ comes, & hoc ipſo anno redux ab Europa. Sed miſer cito dedit perfidiæ pœnas, repen-

161. Chriſtiani plures a fide deficiunt.

pentino morbo consumptus. Alii contra, & multo quidem plures, bonis omnibus dispoliari, in exilium pelli, aut in carceres tenebricosos detrudi cum liberis & conjugibus maluerunt, quam fidem ejurare. Exemptus fuerat a communi edicto præcipuus dynastes Joannes Goto, tum propter eximia in rempublicam merita, tum quod certo constabat, vitam illi citius, quam Christi cultum ereptum iri. Ab eo barbarus juramentum duntaxat exigebat de non recipiendis hospitio Sacerdotibus. Repulit jusjurandum impium Goto, perrexitque nostros Matthæum Adamum, & Hieronymum de Angelis patrocinio tueri, nec tamen ob eam causam vel leviter violatus est. Verum Masamunes, ne legum suarum exactor negligens videretur, sex e populo sumpsit Christianos, quorum morte cæteros perterrefaceret. Processere ad supplicium martyres tam læto vultu animoque, ut ex illo spectaculo Christiani, non metum, sed animum potius, & alacritatem traxerint. Hoc magis barbarus crudelitatem expromere. Duo erant egregii conjuges, a Patre de Angelis haud ita pridem initiati. Viro nomen Joachimus, uxori Anna, ætas utriusque provectior. Hos impius Regulus capite truncari palam jubet. Sed neque sic cæteri sunt conterriti. Raptatos ad necem agmen ingens Christianorum in splendidis vestibus, tanquam ad triumphum, deduxit: quæ species Masamunem supra quam dici possit perculit. Jam ergo, ne totum prope regnum sine fructu cruentaret, non igne deinceps aut ferro, sed astu blanditiisque rem tractare statuit. His armis in speciem lenibus, sed reipsa crudelissimis, facile expugnavit dynastem sibi sanguine conjunctum. At non item expugnare ejus filium duodecim tantum annos natum potuit. Eum impius Pater ut præstaret incolumem, finxerat a Christo secum defeciisse. Rescivit generosus puer. Nec mora. Parentis impietatem detestatus, ad judices recta pergit, Christianum esse se, ac porro dum vita suppeditabit fore renunciat. Moti ætate & innocentia pueri judices, innoxium dimiserant. At Pater factum indignissime ferens, retrahit illum vi ad judices, utque iis coram Christo nuncium remittat, jubet. Post varias hinc inde altercationes, decernitur a judicibus, ut puer aut paternam hæreditatem, aut religionem abdicet. Ego vero, inquit puer, non paternam modo hæreditatem, sed omnium regnorum bona libens abjicio, ut æterna consequar. Incensus ira & furore genitor, stricto pugione filium invadebat, vim illaturus, nisi qui aderant prohibuissent. Prociderat jam in genua puer, & nudum ferro pectus objiciebat. Cepit omnes commiseratio. Rogatus pater ut filio ignosceret, & dolorem dissimularet, domum se recepit. At ibi, dum secum reputat admissi sceleris atrocitatem, in alium pene hominem vertitur. Veniam a Deo precatus, recurrit ad judices, retexit orationem pristinam, se paratum ad eluendam cruore maculam perfidiæ offert. Tamen Masamunes a propinquo suo crudelitatem abstinuit.

162. Plures in fide confirmantur. Unius præclara fortitudo.

163. Nonnulli supplicio afficiuntur.

164. Adolescentuli cujusdam virtus admirabilis.

165. P. Didaci Carvallii expeditio in Giezum. Quænam regio ea sit.

Inter hæc P. Didacus Carvallius, digressus a ditione Masamunis, memorabilem peregrinationem peragebat. Iter illi erat ad pios exules, quos alibi diximus in Tzugaram, extremum Japoniæ ad septentrionem angulum, fuisse relegatos. Cum venisset in regnum Devæ, audit obsessam esse terrestrem viam custodiis, nullique transitum præterquam mercatoribus dari: patere tamen aditum transmittentibus mari a Giezo. Insula ne sit Giezus, an continens, adhuc incompertum. Regionem latissime diffundi constat, colique ab hominibus vultu ingenioque quam proxime accedentibus ad Europæos. Præcipua gentis civitas Mazzuma, ab opposita Tzugaræ ora angusto freto dirempta. Gens procera, aspectu candida, viribus multum valens. Ejus arma arcus, acinaces, & sagittæ, quas exitiali toxico, ex quibusdam herbis araneisque putrefactis eleborato, inficiunt. Barbam pectore tenus promissam gerunt. Capitis anticam partem radunt, posticam habent intonsam: non fluentibus tamen capillis, aut in nodum collectis, sed ab ipso statim occipitio subrectis. Ex auribus annulos ingentes demittunt serica tænia illigatos. Vestis ad pedes fluit, bombycina per æstatem. Hibernum frigus ferarum exuviis arcent. Non auro gemmisque, non cerussa gaudent mulieres, sed vitreis quibusdam globulis trajecto serico funiculo connexis, quos

166. Qui mores, & instituta gentis.

quos e collo in pectus demittunt. Argentum aurumve non signant, sed merces commutant mercibus prisco more. Publica res bonis ac certis legibus administratur. Concordiam, qua maxime stat felicitas publica, fovent honore mutuo, & urbanitate, cujus multæ leges, & advenis haud parum molestæ. Plurima, quæ ad civilem usum spectant, hauserunt a Tartaris, etsi cum iis nec tributo, nec fœdere sint conjuncti. Japonum vicinorum ferocitatem bellicam humanitate condiunt, quam videntur a Sinis accepisse. Longissime tamen absunt a propudiosis libidinibus, quarum contage Japones æque ac Sinæ sunt inquinati. Conjugalis fidei adeo tenaces, ut inustam semel adulterii maculam nulla temporis diuturnitate elui putent. Solem & lunam venerantur, non uti deos, sed ut multorum quæ contingunt hominibus commodorum auctores. Jam si quis est, inquiunt, montium præses, & pelagi rex, hunc veneramur & colimus, cujus beneficio ligna dant nobis montes, & pisces mare. Sacerdotibus & bonziis carent, imo & libris, & litteris. Memoria seniorum vice librorum & annalium fungitur. Ad eos quotannis confluunt Japones ad triginta millia, interdum etiam ad sexaginta. Causa tanti concursus auri copia, cujus uberrimæ ibi sunt, ac per sese fluentes venæ. Illud enim ultro e montibus torrentes fluviique devehunt, & quidem ita probum purgatumque, ut obrizum putes. Unus incumbit labor indigenis colligendi sponte oblatas opes, ac divites micas ab arenis secernendi: quæ facultas, modico pretio Principi persoluto, advenis etiam datur. Terram Evangelii præconibus inaccessam primus omnium adierat ante biennium P. Hieronymus de Angelis; miratusque intextas vulgo omnium vestibus parvas cruces, quarum illi causam se nescire fatebantur, argumentum non leve putaverat christianæ fidei olim ab Apostolo Thoma, vel quopiam alio ejus discipulo in eam plagam invectæ. Quosdam etiam deprehenderat Christi cultores, ab anno hujus sæculi tertiodecimo baptizatos, & divina lege institutos a quodam medico, qui illuc ex Japonia pervaserat. Auxerat eorum numerum Pater de Angelis, & novæ cujusdam Ecclesiæ fundamenta jecerat.

167. De ejusdem indole, religione, litteris, & opibus.

168. Vestigia christianæ religionis in Giezo deprehensa.

Hæc omnia de Giezo cum cognovisset Carvallius, eo se ferre constituit, ut inde Tzugaram transmitteret. Conscenso igitur navigio, sumptaque veste metallici, conjicit se in turbam Japonum illuc auri colligendi studio concurrentium. Aliæ tamen illum divitiæ, alia alliciebat præda, salus incolarum. Mazzumam appulsus, audit occultandam sibi esse conditionem suam. Rex quippe, etsi ante annos duos Patrem Hieronymum de Angelis hospitaliter habuisset, post ejus discessum edixerat, ne quis deinde legem Christianorum amplecteretur, aut ejus doctores tecto reciperet. Ut id decerneret, motus fuerat exemplo Xoguni Imperatoris, cui amico & potenti gratificari studebat. Quare delituit Carvallius apud probatæ fidei Japonem, religione Christianum. Non ita tamen delituit, ut de ejus adventu ignorarent neophyti. Paucis diebus omnium confessiones excepit, omnes piis recreavit alloquiis, & ad constantiam confirmavit. Divina ibidem litavit hostia, quod ante ipsum fecerat nemo. Nam Hieronymo de Angelis per improbitatem portitorum non licuerat instrumentum sacrificale deferre. Post brevem, sed utilem moram, relictis Mazzumæ qui suas vices obirent duobus catechistis, ad eos transiit, qui auri particulas in alveo fluminis scrutabantur. Erat iter diei unius in interiora regionis, per jugum montis acclivis, & confragosi. Dum per oppositum montis dorsum descendit, habuit in conspectu quos quæsitum ibat Christianos, mapalia habitantes ex ramis arborum ædificata, ad oppidi speciem. Exceptus incredibili gaudio, eandem illis operam impendit, quam Mazzumanis impensam dicebamus, sed paulo liberius, & diutius. Demum inter lacrymas cari gregis Tzugaram solvit turbæ negotiatorum mixtus, illamque Japoniæ oram inobservatus attigit. Non dicam quibus lætitiæ significationibus venientem exceperint beati illi exules, qui vitam omni humano commodo solatioque destitutam trahebant. Respirare nonnihil visi sunt in ejus conspectu, complexuque. Nullum faciebant finem laudandæ charitatis, qua tam arduum ac periculosum iter eorum

169. P. Carvallii labores, & res gestæ in urbe primaria Giezi.

170. Digreditur ad metallicos, iisque utilem operam impendit.

171. Transit in Tzugaram. Ut illum exceperint Christiani exules.

rum causa suscepisset. Nec temperabat a lacrymis Pater, cum tot insignes belli ac domi viros cerneret, opibus olim commodisque circumfluentes, nunc situ & macie luridos, seminudos, solibus perustos, ac frigore: virgines item, matronasque miseriis oppressas, cœlesti tamen consolatione perfusas, nec alium vitæ finem expetentes, quam ferrum aut rogum. Omnes Carvallius peccata confitentes audivit, omnes divini verbi pabulo, & communione sacrorum recreavit.

172. Excurrit in alias Japoniæ provincias.

Inde terrestri itinere ad dexteram flectens, Cubotam venit, urbem Aquitensis provinciæ metropolim, ubi quotquot reperit Christianos (reperit autem bene multos), similiter excultos, & in fide confirmatos reliquit. Denique cum immensum terræ tractum peragrasset, ubique neophytis pœnitentia, catechumenis baptismo, omnibus congrua institutione impertitis, regrediebatur in regnum Voxuanum, suam scilicet stabilem ac perpetuam sedem. Sed admonitus de Masamune in Christianos sæviente, divertit ad proximum regnum Devæ, ubi hujus anni excursionibus finem fecit.

173. Labores P. Benedicti Fernandez.

Haud segnius interim alii de Societate per insidias, ac tela satellitum in omnem Japoniæ partem se diffundebant, ut omnibus presto essent. Favebat eorum concursationibus, quod mireris, hiems, anni tempestas viatoribus plerumque incommoda. Cum enim soleant per illud tempus Japones iter facere vultu, propter vim frigoris, operto, id Patres securos præstabat, quia ignotos. Ut de uno tantum alterove in specimen cæterorum dicam, Meaco egressus P. Benedictus Fernandez, quidquid Christianorum erat inter hanc veterem Japoniæ metropolim, novamque regni sedem Yedum, per millia passuum amplius ducenta lustravit, ubique nova sobole Christi gregem augens, Dei verbum, ac reliqua salutis præsidia dispertiens. Surungæ, quæ Daifusamæ regia fuerat, triduo commoratus, reliquias haud sane modicas florentis olim Ecclesiæ reperit. Conspiciebantur præ cæteris viri nobiles duo, quos ante sexennium tyrannus fortunis exutos, succisis poplitibus, truncatis manibus pedibusque, demum forma crucis inusta fronti, non tam vitæ, quam miseriæ, & Christianorum terrori servaverat. Retinebant illi tristes diræ crudelitatis notas suo incredibili gaudio: & quamquam artubus laceratis jacerent, sustentabant nihilominus rem christianam, non tam libero oris eloquio, quam illustris patientiæ aspectu eloquentissimo.

174. Quam strenuos Christianos invenerit Surungæ.

Fernandius beatum par amantissime complexus, Yedum in ipsam Xoguni, ac totius imperii sedem venit. Diebus quinquaginta ibi mansit, ut Christianos sub oculis, vel potius sub cultro Imperatoris positos necessariis præsidiis muniret. Hinc iter novem dierum emensus, Numatam, Codzuchiumque attigit, loca nondum a quoquam Societatis Sacerdote peragrata, ubi novam fundavit Ecclesiam, illustribus postea nobilitatam viris, & virtutibus. Tum in regnum, quod vocant Yetchu, inter crepidinem continuæ rupis, & proximum mare, difficillimo itinere progressus, veteres quosdam Christianos, contra sævitiam temporum invictos, sacrorum communione refecit. Postremo Canazavam excurrit, metropolim regni Cangæ, ubi propter Christianorum multitudinem tres menses commoratus, præter alios, adolescentem egregium, Imperatoris ex fratre nepotem, Christi cultoribus addidit.

175. Progreditur in alias Japoniæ partes.

176. Similis labor P. Juliani Nicauræ.

Eodem tempore P. Julianus Nicaura Bugense regnum, omnesque circumpositas regiones obibat: neque solum neophytos in doctrina fidei confirmabat, verum etiam multos procerum e superbis ethnicis humiles Evangelii discipulos faciebat. Ea quippe vis erat cœlestis gratiæ, ut nobiles natalium splendore, & solemni gentis arrogantia plebem conculcare soliti, statim atque doctrinam fidei degustaverant, fastum, innatosque spiritus deponerent. Istiusmodi nobilium unus, cum a Nicaura baptismum accepisset, relicta per octo menses uxore, ac liberis, minime dubitavit loco famuli ipsum deducere, dum medici cultu tectus concursabat huc illuc, specie quidem ut medicinam faceret corporibus, re tamen vera ut salutem animabus afferret. Alter Cocuræ, in urbe regni Bugensis principe, non putabat avito genere, & militari qua olim floruerat gloria indignum, juventutem christianam bonis moribus ac litteris erudire, ac *Cambonem* age-

agere, quæ vox apud Japones ludimagistrum sonat. Nobilis dynastes erat is, Simon Bocusajus nomine, qui christianæ humilitatis præmium tulit amplissimum, pro Christo moriens. Nam cum accepisset hospitio, haberetque domi tres neophytos, Thomam Guengorum, Mariam ejus uxorem, ac communem utriusque filiolum Jacobum, eosque doctrina Christi imbueret, Jecundonus Bugi Rex misit ad ipsum mandata cum minaci nuncio, ne proscriptam a Xoguno legem explicare cuiquam pergeret. Non obtemperantem vocat cum uxore Magdalena, & piis hospitibus. Aderant quinque numero, uno omnes, & eodem animo. Rex victuros omnes significat, si Christum ejuraverint: nisi fecerint, morituros. Illi evangelica doctrina probe instituti, tunc denique servari vitam respondent, si pro Christo perdatur, perdi si male servetur. Hanc philosophiam non intelligens Jecundonus, cunctos in crucem tolli jussit. Sententiam in hasta sublimem præferebat lictor totidem verbis conceptam: *Istis crux irrogatur a Principe, quia promulgatam a Patribus legem amplexi, eam recusant abjicere*. Simon, & Magdalena vivi spirantesque perstiterunt in cruce usque ad sequentis diei vesperam. Maria paulo diutius. Thomas, & adolescentulus Jacobus vivebant adhuc post triduum: cum satellites pietate moti, an tædio? utrumque lanceis transfixerunt. Corpora cum ipsis crucibus cremata sunt, cineres in mare projecti. Tradunt, dum urebantur, geminam supra martyres iridem apparuisse, alteram alteri sic obversam, ut earum convexa se mutuo contingerent; idque etiam ethnicis fuisse miraculo. Sed de Japonia satis.

177. Illustre martyrium quinque Christianorum in regno Bugensi.

Sinensibus novum Imperatorem hic annus dedit. Vanlieus rerum potitus per annos undequinquaginta, nunc demum personam tandiu male gestam cum vita deposuit: hac una re nostris annalibus memorandus, quod ejus tempore Societas Ecclesiæ Sinicæ fundamenta jecit. Suscepit aliquando miser Imperatoris animum & curas, sed nimis sero, cum nimirum imperare ac vivere desiit. Ducibus militiæ fortitudinem ac diligentiam, præfectis provinciarum concordiam, omnibus curam salutis publicæ commendavit. Quæcunque peccaverat in imperio gubernando agnovit, ac dolore justo, sed inutili deflevit. Hac tamen, inquit, consolatione sustentor, quod filium parente meliorem habituri sitis, qui regni mei, non morum hæres perficiet, ut mihi ignoscat posteritas, vel isto etiam successore gratuletur. Filium deinde præclaris instruxit monitis, quibus si suam ipse vitam temperasset, fuisset regum optimus, multoque meliori loco rempublicam reliquisset. Fuerat ille quidem a prima ætate cunctis regnandi artibus egregie instructus. Sed voluptatum illecebris paulatim effeminatus, ita se demersérat in libidinum cœno, ut publicis commodis & calamitatibus perinde indormiret, nullisque neque populorum clamoribus, neque magistratuum admonitionibus excitaretur. Convenere post ejus mortem proceres, ac filium ficta modestia, ut fert consuetudo, reluctantem salutaverunt Imperatorem, indito Taiciani nomine, quod vocabulum apud Sinas florem diuturnum sonat. At flos ille nihil minus quam diuturnus fuit. Post alterum quippe mensem, non sine veneni suspicione, succisus est. Fleverunt illum Sinæ non fictis lacrymis. Paucis enim diebus magnam sui moverat expectationem, nec vanam spem faciebat Imperii restituendi, quod paulo post omnino concidit. Successit Taiciano filius annorum sexdecim, Tienchi nominatus, quæ vox apertum cœlum significat. Principi custodes adolescentiæ dati magnates duo, quorum alter cum esset bene erga nostros affectus, fiduciam dabat, sub novo imperio rem christianam melius habituram. Ea interim nec optimo erat loco, nec omnino malo. Sociis ubique clam & caute agentibus, magistratus locorum dissimulabant. Pekini nonnihil turbarum concitavit sceleratus eunuchus, cujus villam Rex ante annos circiter novem Patribus attribuerat pro sepulchro P. Matthæi Riccii. Villam hanc conservandam Societati putaverant judices, ut alibi dictum est, etiamsi indictum fuisset exilium Patribus. Jam ergo homo vafer, in omnem occasionem imminens villæ recuperandæ, P. Franciscum Samblasium in ea commorantem detulit ad magistratus, ac reum intolerabilis audaciæ fecit, qui in

178. Res Sinicæ. Mors Imperatoris Vanlici.

179. Succedit illi proxime Taicianus, mox Tienchius.

180. P. Samblasius grave periculum evadit Pekini.

Sina, ac prope in oculis regiæ contra Regis edicta mansisset. Missi jam fuerant ad eum capiendum milites. Sed accurrens in tempore doctor Paulus, Samblasium periculo eripuit, & rem omnem cum magistratu composuit.

181. Doctoris Pauli consilium de inferenda religione in Coream.

Hujus tamen viri eluxit præsertim pietas, & religionis amplificandæ studium in re momenti gravioris, quam subjicio. Urebatur jam ab annis pluribus regnum bello Tartarico sic, ut Sinenses magnis affecti cladibus respicere ad externas opes cogerentur. Occasionem istam arripuit doctor Paulus christianæ religionis in Coream (Corajum vulgo appellant) inferendæ. Peninsula ingens est Corea, Sinis inter orientem & septentrionem conjuncta. Excurrit meridiem versus per millia passuum quingenta circiter, lata, ubi plurimum, centum & sexaginta. Populi multo Sinensibus bellicosiores regi suo parent, sed is tributum pendit Sinensi. Eorum auxiliis videbatur doctori Paulo reprimi posse ferociam hostium, si modo quisquam belli peritus innatam gentis fortitudinem arte & industria perpoliret. Scripto igitur libello monet Imperatorem, quantum in Coreanis præsidii sit. Mittendum aliquem, qui eos militari disciplina instituat: se hanc operam patriæ libenter navaturum. Eo spectabat vir pius, ut bellicæ institutionis obtentu christianam religionem in Coream inferret. Laudavit consilium Imperator, & ad ejus vota rescripsit. Jam Paulus se accingebet ad iter, Patre Samblasio comite: cum procerum aliquot æmulatio prava, quod aulæ vitium familiare est, rem disturbavit. Ajebant, multo plus detrimenti timendum, si amitteretur vel ad paucos menses doctor Paulus, quam sperandum esset emolumenti, si Coreanos ad artem bellicam egregie formaret. Virum spectatæ in gravissimis periculis prudentiæ evocandum si abesset, nedum ablegandum cum aderat. Satis superque militum esse, non item ducum. Posse per sexcentos alios Mandarinos Coreanam juventutem erudiri: nulli, præterquam doctori Paulo, onus imperii defendendi imponi posse. Victus speciosis id genus rationibus Imperator mutavit sententiam, ac Paulum Pekini, tamquam ibi reipublicæ utiliorem, detinuit. Frustratus præclari consilii exitu vir egregius, instituit nihilominus quibus potuit artibus rem christianam augere.

182. Res optimo proposito excogitata successu caret.

183. Insignis Mandarinus ad fidem trahitur.

Venerat ad aulam magni nominis Mandarinus, provinciæ Xamsiensis præfectus. Statim Paulus de Patribus Societatis, invectisque per eos liberalibus disciplinis cum illo sermonem infert: movet hominem sciendi avidum, ut velit cum aliquo ipsorum amicitiam jungere: sibi curæ fore recipit, ut ex iis unum nominatim agnoscat. Secessurus erat Mandarinus ad aliquod tempus in suam patriam prope Hamceum. Paulus ad P. Julium Alenum Hamcei degentem scribit, ut Mandarinum propediem adventurum officii causa adeat statim. Morem gessit Alenus. Primis diebus, ut fert consuetudo Sinensium, salutationibus, & officiis mutuis certatum est. Multi dehinc congressus de geometria, quibus tamen Alenus semper aliquid de divinis rebus intermiscebat. Ne longior sim, Mandarinus sanctitate christianæ legis captus, & institutus probe, baptismum, ac Petri nomen accepit. Patris exemplum secutus est filius ejus unicus, mox hujus patruelis, quibus deinde alii atque alii ex eadem cognatione accesserunt. Neque hic utilitas constitit. Iis peractis, parabat Alenus in sedem suam Hamceum se recipere. Non tulit Petrus: sed eum in provinciam Xamsiensem adducere secum voluit, ut Christi doctrinam suis quoque provincialibus traderet. Non repulit oblatam occasionem Sacerdos. Contendit in novum agrum, semen divini verbi jecit, frugem amplam collegit. Quo demum geometricas explicationes, ut sæpe alias, multorum salus est consecuta.

184. In provinciam Xamsiensem fides invehitur.

185. Immerito notati Patres, quod geometricis disciplinis viam sternerent Evangelio.

Quo magis miror, fuisse per idem tempus in Europa, qui nefas ducerent naturalium rerum scientia viam Evangelio sternere apud Sinas, & nostrorum morem in hac parte reprehenderent. Non his artibus, ajebant illi, promulgatum legimus ab Apostolis Evangelium, nec humanarum litterarum fiducia tam divina res agi postulat. Ita sane. Sed nec Apostolos legimus, difficiles ac varias gentium linguas studio didicisse, ut nunc discere necesse est: neque nostri ad conciliandas sibi hominum voluntates hæc adhibuissent humana subsidia, si,

si, ut olim Apostoli, accepissent *supervenientem ex alto virtutem Spiritus Sancti*, & dona linguarum, & potestatem patrandi miracula. Quid quod Paulum scimus, *omnibus omnia esse factum*, *ut omnes Christo lucrifaceret*? Geometricam disciplinam, qua Sinæ plurimum delectantur, adhibebant nostri ad inescandos litteratos. Sic terram divinæ sementi præparabant quodammodo. Hinc ad ingerendam Numinis, & religionis veræ notitiam progrediebantur. Industriam comprobavit experientia. Ipse ratam habuit de cœlo Deus: neque enim sine divino numine effectum, ut hac ratione fides in illo regno radices ageret. Postremo, ne quis relinqueretur scrupulus, accessit auctoritas Romani Pontificis Innocentii XI., qui Pontifex non minus sanctitate vitæ, quam dignitatis immortaliter venerandus, quid de hac re sentiret luculenter significavit anno præterlapsi sæculi octogesimo primo, datis ad P. Ferdinandum Verbiestum litteris in hæc verba. „ Jucundissimum præ cæteris fuit agnoscere, quam sapienter atque opportune profanarum scientiarum usum ad Sinensium populorum „ salutem, & ad christianæ fidei incrementum, utilitatemque deflexeris: earum „ beneficio refellens falsas criminationes, & calumnias, quibus nonnulli in chri- „ stianum nomen invehebantur, viamque tibi sternens ad eum gratiæ locum apud „ Sinarum Regem, ut solutus ipse gravibus molestiis, quas diu forti magnoque „ animo pertulisti, socios tuos Missionarios ab exilio revocaveris, & religionem „ ipsam, non solum pristinæ libertati dignitatique restitueris, sed etiam ad me- „ liora in dies speranda provexeris. Nihil enim est, quod Dei adjutrice gratia „ sperari non possit, te, tuique similibus viris apud gentem istam religionis cau- „ sam agentibus „. Hæc Pontifex Innocentius, auctor haud paulo gravior nostris quibuscunque obtrectatoribus. Sed his omissis, eo narratio redeat, unde nonnihil deflexit.

185. Quid senserit de hac re Innocentius XI.

Nankini, post irrogatum Societati exilium, nemo nostrorum hactenus ut in sede stabili habitaverat. Adventabat subinde aliquis Hamœo, ut Christianis sacra ministraret, errabatque incertis sedibus, hospitium sumens qualecunque pietas neophytorum offerret. Hoc anno P. Petrus Spira stabili donatus est domicilio, quo Patres in posterum exciperentur. Factum id neophytorum Nankinensium charitate, & industria: qui tametsi inopes, tantum pecuniæ contulerunt, quanto opus fuit ad coemendam domum satis amplam, ubi fidelium cœtus haberi commode possent. Annum fere integrum Spira exegit Nankini: quo tempore ex ethnicis circiter quinquagenos baptismo tinxit, Christianorum vero multitudinem haud exiguam mysteriis officiisque religionis instituit, ac sacris instauravit. Hæc eo jam fiebant liberius, quod a nobis non alienus videbatur novus Imperator, nec temere putabatur facturus nostris hominibus facultatem in Sina libere commorandi. Nam cum unus litteratorum libellum illi obtulisset, rogans ut calendarium Sinicum, a veris astronomiæ calculis multum aberrans, emendandum committeret advenis Europæis, quippe astronomicæ rationis scientissimis; rescripserat Imperator, sibi tunc belli curis, & geminatis avi patrisque funeribus occupato, non esse otium cogitandi de calendario. Quo rescripto satis indicabat, nec se ignorare de advenis intra fines imperii degentibus, & consilium non tam aspernari, quam differre. His ita se habentibus, visum est posse jam tuto ex Macaensi collegio sociorum auxilia evocari. Delecti, qui viam cæteris sternerent, Patres Manuel Diaz, pridem Sinicæ Societatis Visitator, & Joannes Ureman Dalmata, quem mathematicæ disciplinæ plurimum commendabant. Hi Cantonem appulsi clanculum, in interiora regni nemine prohibente penetraverunt. Quorum successu animum sumens P. Alvarus Semedus, licet triennio ante e Sina cum insigni ignominia, ut alibi demonstratum est, ejectus, non ultra sibi expectandum statuit, quominus eo rediret impavidus, quo sua illum ferebant vota, & necessitas religionis vocabat. Ita laborantibus in Sina Patribus tres anno exeunte sodales accesserunt.

187. Nankini Societas iterum donatur proprio domicilio.

188. Spes de novo Imperatore conceptæ.

189. Evocantur e collegio Macaensi in Sinam aliqui Patres.

At enim partam istorum adventu lætitiam præfestinatus Uremani obitus multum imminuit. Languebat stomacho vir egregius cum Macao solvit. Can-

190. Mors & elogium P. Joannis Uremani.

tone coactus nautarum metu per tres dies in fundo navis latere, loci situ ac pædore ita graviter fuit affectus, ut cum Nancianum pervenit, porro progredi nullo modo posset. Ibi itaque substitit, curatusque a P. Joanne Rocha, vitam ad aliquot menses ægre produxit. At demum, accedente ad cætera mala acri vi torminum, inter plurima & rara patientiæ documenta animam exhalavit anno sequenti, postridie Idus Aprilis. Nihil magnum sperare de illo non licebat, si diutius viveret. Cum singulari litteratura virtutes conjungebat eximias, miram præsertim animarum charitatem, quarum studio missionem Sinicam ardentissime expetierat. Sed qui nullius opera indiget Deus, bonam ejus mentem accepit, non item labores apostolicos, quos ne incipere quidem potuit, tam celeri morte interceptus. Haud minori Sinensium damno decessit hoc anno Macai P. Sabbatinus de Ursis, eo maxime sublatus tempore, cum reverti parabat in Sinam, unde fuerat pulsus. Vixerat Sabbatinus Pekini annos decem, summis infimisque utilis æque & acceptus: nec ulli inter cultores ejus vineæ aut laboribus exantlatis, aut rerum gestarum magnitudine secundus censebatur. Spectabatur supra cæteras ejus virtutes obedientia, qua ita totus pendebat a majoribus, ut eorum non modo jussa, sed nutus etiam, atque ipsa prope mentis cogitata in rebus omnibus prompte servaret. Gente Neapolitanus fuit, patria Lupiensis. Obiit ad Nonas Martii, anno ætatis suæ quadragesimo quinto. Domesticis funeribus juvat attexere pium neophytum, qui eodem anno vitam a suscepto baptismate præclarissime actam cum pari morte commutavit. Matthæo nomen erat viro. Ultro se Patribus famulum & administrum dederat, ut cæteris curis solutus pietati tantum vacaret. Nihil illo in obeundis quibuscunque ministeriis promptius, nihil laboriosius. Quod his supererat temporis, precibus totum dabat. In ea Nankinensi procella, quam alibi memoravimus, carissimos Patres adeo non deseruit, ut imo se cum illis vinciendum obtulerit sponte, beatum se prædicans, quod socius ejusdem carceris, & particeps ærumnarum esset. Post indictum nostris exilium, ipse relegatus fuerat ad extremos regni fines prope Tartaros. Inde opera doctoris Pauli revocatus, Hamceum rediit ad Patres, perrexitque quocunque suo periculo iisdem obsequi. At dum eorum unum Macaum proficiscentem deducit, lethali morbo correptus sanctissime obiit Quamcei. Prolatum est post ejus mortem chirographum ab ipso jam pridem exaratum, quo multa & maxima Dei erga se beneficia commemorans, ut pro iis ex parte satisfaceret, profitebatur, velle se quamdiu viveret in Patrum obsequio permanere, & eorum in omnibus jussa facere. Scriptum claudebat pia prece, Deo per Jesum Christum, & Matrem Virginem supplicans, ne se scelestum abjiceret, sed magis volentem ingredi novam viam, & castitatem colere, præsidio cœlestis gratiæ juvaret. Monumentum Sinicæ pietatis illustre, cujus verba singula religionem spirabant. Sed nos nimis fortasse diu res Asiaticæ hujus anni detinuerunt. Americanas deinceps brevius expediemus.

191. Obitus & elogium P. Sabbatini de Ursis.

192. Moritur insigni pietate neophytus Quamcei.

193. Res novi Regni. Testimonium Archiepiscopi Sanctæ fidei de rebus gestis Sociorum.

In provincia novi regni non improsperam fuisse per hoc tempus operam Societatis, testatus est litteris ad Præpositum Generalem datis Ferdinandus de Arias Archiepiscopus Sanctæ fidei, quarum particulam subdo. „ Enim vero, inquit, divinus cultus multum opera Societatis augetur, præsertim in hoc novo regno Granatensi, quod est amplissimum. Tenues hactenus in hoc solo radices egerat Christi religio: sed minus popularium, quam operariorum culpa, ut experientia docemur in iis, quos Societas colit. Ex his enim plures jam sunt veri Christifideles, qui dogmata religionis probe tenentes, pœnitentiæ & eucharistiæ mysteriis rite utuntur: cum in cæteris, proh dolor! vix tale sit aliquid invenire. Quamobrem plurimi facerem, si cunctas ditionis meæ curias regerent operarii Societatis, boni & fideles adjutores Episcoporum „. Hæc ille. Cui in eo quod optabat de curiis, prohibebantur nostri morem gerere, cum ob paucitatem suam, tum etiam quod edixerat Mutius, ne qua admitteretur veterum Christianorum parœcia. Id autem sapienter decreverat Præpositus Generalis, veritus, ut opinor, ne paulatim mos inolesceret implicandi Societatem

hoc

hoc genere ministerii, quod, citra occasionem inferendi gentibus Evangelii, a nobis alienum est. Nihilo tamen minus provinciæ Præpositus P. Emmanuel de Arceo facere non potuit, quin eodem hoc anno Curionem daret Hondensibus. Jacet Honda in ripa fluminis Magdalenæ, centum quinquaginta millia passuum a Sancta fide. Oppidum est inter celebriora novi regni. Oppidani pastorem sibi jamdiu deposcebant de Societate: quorum postulatis cum suffragarentur Archiepiscopus, & Præses auditorii regii, nobis onus detrectare non licuit. Curiam ergo nostri adierunt Septembri ineunte: atque intra quadragesimam anni proximi jam Æthiopum fere octingentos baptismo initiaverant. Incidit hoc medio tempore mors Provincialis Arcei, ex eaque nonnihil turbarum inter domesticos ortum est. Resignatis enim de more litteris successionis, quas ante quinquennium miserat Aquaviva, ex hujus designatione salutatus est provinciæ Præpositus P. Gonzalus Lyra, qui tunc Quitense collegium regebat. Vix Lyra magistratum inierat, cum aliæ afferuntur Carthaginem Mutii litteræ, quibus erat externe inscriptum ut resignarentur, si quo casu contingeret mori Patrem de Arceo. Rector collegii Carthaginensis, cui nota mors Arcei, ignota adhuc ob distantiam locorum substitutio Lyræ, litteras aperit, & Arceo successorem designari videns P. Florianum de Ayerbe collegii Sanctæ fidei rectorem, ad eum litteras ipsas cum usitatis gratulationum officiis mittit. Hæsit principio Florianus, incertus animi quid sibi faciendum putaret. Patribus in consilium adhibitis, sententiæ variabant: aliis priori, aliis recentiori designationi standum arbitrantibus. Tota in partes provincia scindebatur. Sed contentionem præcidit Lyra. Vir quippe modestia singulari, ubi de his cognovit, ultro se magistratu abdicavit, & locum Floriano dedit.

194. Oblatam Hondæ curiam nostri recipiunt.

195. Periculum discordiæ domesticæ ex duplici designatione Præpositi Provincialis.

Etiam provincia Peruviæ suum hoc anno Præpositum extulit P. Didacum Alvarum de Paz, virum sanctitatis fama illustrem, librisque de christiana perfectione editis celebratissimum. Toleti natus erat Pazius, piis & honestis parentibus. Primis excultus litteris in schola Societatis, hanc amplexus est anno ætatis decimoseptimo. Nihil exinde habuit antiquius, quam ut Deo fieret quam maxime familiaris: in quo genere tantum profecit, nullis ut negotiorum occupationibus impediretur, quominus in contemplatione summi boni hæreret defixus. Sæpe inter concionandum, sæpius dum sacrificaret, ita sensibus alienabatur, ut esset in cubiculum reportandus quasi exanimis. Quam ob causam abstinuit aliquandiu ministerio concionum, nec audebat coram populo rem divinam facere. Sed monitus de cœlo, ne majorem humilitatis suæ, quam alienæ utilitatis rationem haberet, ad pristinam utriusque rei consuetudinem rediit. Cum insigni sanctimonia parem doctrinam prudentiamque conjungebat. Philosophiam ac theologiam docuit Limæ. Rexit collegia Cuzquense, & Quitense, ac per annos sex provinciam universam. Anno ante obitum vigesimo sexto hanc sibi legem interposita voti religione imposuerat, ut caveret noxas quaslibet quantumvis leves, ex earum tamen genere, quæ scienter prudenterque admittuntur: affirmabantque ipsius moderatores, legem adeo difficilem exacte ab eo servatam fuisse. Vir demum omnium opinione sanctus decessit, uti futurum præsciverat, Potosii XIII. Cal. Februarias, dum obiret ex officio provinciam: ejus vero funus, ob inveteratam & publicam sanctimoniæ famam, omnes civitatis ordines celebraverunt. Corpus etiam nunc incorruptum, quique ex eo manat liquor fragrans, & salubris, certa existimantur documenta innocentiæ & sanctitatis, qua vixit, nec non gloriæ cœlestis, qua modo fruitur. Hinc ad ejus sepulchrum perpetui concursus. Tertio post Alvarum mense, videlicet VIII. Cal. Majas, par prope sui desiderium reliquit Limæ P. Gonsalvus Barnovus patria Numantinus. Is in primo ætatis flore, cum polleret genere, ingenio, opibus, & in magnam familiæ spem adolesceret, Societatem, frustra parentibus dehortantibus, amplecti maluit; nec ullis deinde eorum machinis dimoveri ab arrepto vitæ proposito potuit. Eductus fuerat e tirocinio Societatis, & quasi sequestro depositus apud nescio quos alterius ordinis cœnobitas, donec ejus

196. Res Provinciæ Peruanæ. Mors & elogium P. Alvari de Paz.

197. Mors & elogium P. Gonsalvi Barnovi.

ejus animus diligentius exploraretur. Quamdiu apud eos constitit, vix credibile quam valide tentatus oppugnatusque fuerit. Impressionem sustinuit, conatus elusit invicto animo adolescens: utque primum licuit, denuo se in tirocinium Societatis recepit. His initiis reliquus tenor vitæ consensit. Litteras cum virtute religiosa ita consociabat, ut Limæ utriusque rei causa in pretio esset, & crebro a viris primariis adiretur. Morti proximus id sibi maxime est gratulatus, quod moreretur in Societate: hac una consolatione abunde sibi reddi, affirmans, centuplum earum rerum, quas religiosæ paupertatis studio dimisisset. Morbo consumptus est permolesto, cum ageret ætatis annum trigesimum septimum, ab inita Societate vigesimum. Paris jacturæ fuit immatura mors P. Andreæ Ægidiani Gandavensis, quem sacris missionibus insudantem labor supra vires susceptus extinxit. Ex Julide excursionem inierat ad loca circumposita. Ea dum fructuose excolit, totusque est in abolendis nescio quibus horrendæ superstitionis arcanis, lethali febri correptus est. Noluit tamen opus intermittere, nisi cum morbi vim ultra ferre non potuit. Tunc demum in Julienſem stationem deportatus, commisit lecto se. Jacebat defectus viribus: & jam migrantium viatico roboratus, & sacro oleo inunctus, vitæ exitum præstolabatur. Cum uni sociorum visus mutato vultu subtristior. Rei causam percunctanti: *Nunc*, respondit, *in ipso discrimine pugnæ sum*. Nec multo post, iterum serenata facie: *Cessit hostis. Brevi meo judici sistar, evocandus in cœlum.* Quæ vix locutus, placide expiravit IV. Idus Decembres. Candorem animi, & mentis integritatem ipsa oris specie præferre dicebatur. Natus erat annos triginta tres, quorum quatuordecim in Societate confecerat.

198. Mors & elogium P. Andreæ Ægidiani.

His ita ad præmia laborum evocatis, qui relinquebantur socii novum laboris campum habuerunt Pisci, quæ Hispanorum colonia est nobilis, millia passuum centum & viginti circiter ab urbe Lima. Jampridem Petrus de Montoya, & Joanna Alarconia, pii conjuges, opulenti iidem, ac totius coloniæ facile principes, cum liberos non haberent, decreverant sedem Societatis Pisci constituere, obtulerantque ampla in eam rem vectigalia. Sed quia in Indiis nuspiam licet injussu Regis nova religiosorum domicilia construere, dilatum fuerat in aliquot annos negotium, quod nunc demum miro consensu oppidani conficiendum curarunt. Sub idem tempus duo de novo condita sunt nobilium seminaria, Cuzqui unum, alterum Argyropoli, quam urbem Hispani vulgo *Platam* appellant. Ea Rex cum jussisset Societati administranda committi, utrumque Præpositus Provincialis non invitus recepit. At non item inducebat animum, ut admitteret oblatam similiter Regis nomine curiam nescio quam neophytorum in diœcesi Cuzquensi. Ne illam reciperet, impediebatur novo quodam Regis decreto, quod instituti nostri rationibus minus congruere videbatur. Nam cum antea curiæ hominibus religiosis ita committi solerent, ut penes eorum præpositos esset arbitrium instituendi, mutandique pro libito Parochos, & causas de vita ipsorum & moribus cognoscendi; novo regis edicto illa omnia abrogabantur. Hæc autem in posterum præscribebantur. Ubi novus instituendus esset ex ordine quopiam religioso Parochus, ejus ordinis Præpositus Provincialis viros idoneos exhiberet Proregi tres. Unum Prorex eligeret. Quem semel Prorex curiæ præfeciſſet, ille quamdiu viveret amoveri non posset injussu ipsius. Idem de vita & moribus judicem non haberet, *nisi* Episcopum. Jam vero his conditionibus Societas adeo nullas susceptura erat de novo curias, ut dimissura potius esset quascunque habebat, ne jus moderatorum, & disciplina ordinis læderetur. In hanc prorsus sententiam Mutius Præposito Provinciali rescripserat. Verum admonitus interea Rex, quam grave detrimentum ex ea novitate immineret sacrorum ordinum disciplinæ, decretum illud suum passus est antiquari.

199. Fundatur collegium Piscense.

200. Traduntur Societati duo seminaria.

201. Oblatam Paroeciam Societas respuit, & quare.

HI-

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ

LIBER SEXTUS

ANNUS CHR. 1621. SOC. 82.

1. RES ROMANÆ. Paulus V. de Mutio in collegium Cardinalium cooptando deliberat.

NEUNTE anno sæculi vigesimo primo, Pontifex Paulus V. sollicitam habuit Societatem de suo Præposito, quem certis auctoribus ferebatur in ordinem Purpuratorum primo quoque tempore relaturus. Mentio hujus rei fieri cœperat fere ante annum, sed vox ut temere ex vulgi opinionibus nata hactenus contempta fuerat. Nunc autem rumor urbe tota adeo invalescebat, ut multi rem pro confecta haberent. Jam primores aulæ Mutio tanquam Cardinali designato gratulatum veniebant. Hinc apud nos perturbatio non levis. Periculosum namque erat exemplum Præpositi Generalis ad amplissimam dignitatem assumpti, & merito timebatur, ne eo tota Societas offenderetur. Mutius, ne quid temere susciperet, rem totam ad consilium Assistentium referendam censuit. Professus vero se in eorum potestate futurum, nihilque nisi ex ipsorum consilio moturum, ex conventu discessit. Multa inter Assistentes ultro citroque jactata fuerunt. Demum hæc communi consensu decernuntur. Primo, ut cunctis in communi sociis indicantur preces, tanquam in negotio maximi ad rem Societatis momenti. Deinde, ut Mutius, consistorio imminente, secedat paululum in unam aliquam ex suburbanis villis, loco nemini indicato: quod ita fieri placebat, ne, quod olim Cardinali Bellarmino contigerat, simul nuncio dignitatis, & accipiendæ præcepto opprimeretur. Postremo, ut exploretur Pontificis animus, & ubi opus sit, tententur cætera, quæ ad dimovendum ipsius animum apta videantur. Curam istam in se recepit Assistens Gallicus P. Christophorus Balthasar, satis cæteroqui gnarus agi rem lubricam, ancipitemque, & cui illud periculi suberat, ne intempestiva deprecatio honoris, quem nemo obtulerat, ludibrium aulæ, & risum urbi daret. Sed nihil adeo difficile, quod prudentia non temperet. Balthasar, ut erat Cardinali Bonzio intime familiaris, huic omne negotium arcano committit: ejusdem opem, si quam afferre possit, implorat. Ille operam suam pollicitus, quasi tentandi vadi causa, Pontificem adit paulo ante consistorium: metum Societatis exponit: rogat obtestaturque, ut si forte Præpositum Societatis inter Cardinales mox creandos conjecisset, abstineat beneficio, quod ordini universo

2. Quid consilii ceperint nostri ad periculum avertendum.

3. Removetur ab ea deliberatione Pontifex.

verso mœrorem ac detrimentum esset allaturum. Respondit Pontifex, sibi quidem Mutium Vitelleschum honore purpuræ dignum videri: sed quando eam rem Patres Societatis ut sibi damno futuram respuerent, nolle se de illo secus constituere, quam ipsi optarent. Non vanam fuisse nostrorum suspicionem, postea compertum est. Narrabat Pontificius cæremoniarum magister Paulus Alaleonus, visam sibi schedam Cardinalium recens creatorum, in eaque Mutii nomen expunctum manu Pontificis. Ita periculum tunc quidem vitatum est, sed non propulsatum omnino. Moritur IV. Cal. Februarias, intra vigesimum diem a Cardinalium creatione, Pontifex Paulus V. Ei post duodecim dies substituitur Cardinalis Alexander Ludovisius, Gregorius XV. in Pontificatu dictus. Ecce autem sub novo Pontifice deliberatio eadem reviviscit: quodque gravius, infligere Societati vulnus gravissimum studet vir, cui in diligenda Societate paucos habeo quos comparem, quem præferam fortasse neminem. Fuit is Ludovicus Ludovisius Gregorii fratris filius, postea Cardinalis, qui cum de Mutio præclare sentiret, de ipso in collegium Cardinalium cooptando denuo sermonem intulit. Hanc sibi mentem, ajebat Ludovicus, fuisse injectam ab illo venerandæ memoriæ viro Fr. Dominico a Jesu Maria Carmelita excalceato, quem audisset aliquando cum diceret, tanto honore & munere neminem videri Mutio Vitelleschо digniorem. Cumque apud patruum auctoritate & gratia posset longe plurimum, facile illum suam in sententiam traxit. Sed dum res, nescio qua causa, longius trahitur, periculum tertio post anno iterum dispulit mors festinata Gregorii. Ajunt, tunc etiam cum Pontifex supremum ægrotaret, institisse apud illum vehementer Cardinalem, ut suppleret sacri collegii numerum novo Purpuratorum delectu, quodque de Mutio Vitelleschо agitatum sæpe fuerat, tunc demum perficeret: at negasse Pontificem, rem tantam tali suo tempori convenire: facturum tamen adpromisisse, si quando ex morbo recreatus, vigens & valens in consistorio considere potuisset. Eo quidem certe vita functo, ab ejusmodi sollicitudine ac metu Societas respiravit.

4. Idem periculum sub Gregorio XV., sed sine effectu.

Sed quo maxime tempore Patres servatum sibi suum Præpositum, occlusumque vetito honori ostium gratulabantur, accidit ut sibi, & Ecclesiæ universæ ereptum dolerent Robertum Bellarminum Cardinalem, virum illum, non tam ordinis dignitate, quam virtutum magnitudine inclytum, cujus celebrius est nomen, quam ut ulla commendatione litterarum indigeat. Sane Bellarminus, sive morum & vitæ sanctitas, sive doctrina & eruditio spectanda sit, utraque laude floruit inter præstantissimos ætatis suæ: Societatem vero nostram ita illustravit, ut nemo omnium magis. Ac de doctrina quidem, & copia litterarum nihil amplius dicam, nisi quod magnus ille Pontifex, & hominum rectissimus æstimator Clemens VIII., cum statuisset Bellarminum sacro Cardinalium collegio aggregare, dum ad venerabiles fratres suos de more proloquitur in consistorio, hunc a se fuisse delectum hominem pronunciavit, propterea quod *parem doctrina virum id temporis non haberet Ecclesia Dei*. Ipsius vero sanctitatem satis superque æstimare licebit ex eo, quod jamdiu apud Apostolicam sedem instituta sunt acta solemnia ad eundem sanctorum albo transcribendum: dumque hæc scribimus, ad eum locum provecta est causa, ubi non vana spes optati eventus ostenditur. His ergo leviter indicatis, nos Bellarmini duntaxat vitam per summa capita percurremus. Longiorem historiam si qui volent, adeant Danielem Bartolum, aliosque, qui de venerabili viro fuse, & ex professo scripserunt. Illustri admodum genere natus est Bellarminus in monte Politiano, quæ civitas Hetruriæ est nobilis, & antiqua. In paterna domo liberaliter educatus, Societatem iniit Romæ, ætatis anno duodevigesimo. Exacto tirocinio, philosophicis studiis operatus est in collegio Romano, theologicis Patavii: Florentiæ, & in monte Regali subalpinorum humaniores litteras docuit. Hinc Lovanium traductus, in illo sapientiæ domicilio plures annos divinitatis arcana explicavit, eodemque tempore concionandi munus exercuit tam secunda fama, ac tanta omnium approbatione, ut ad eum audiendum ipsi ex Hollandia Angliaque confluc-

5. Mors & elogium Ven. Roberti Bellarmini Cardinalis.

6. Summa ejus vitæ, & rerum gestarum.

fluerent heterodoxi. Romam inde est revocatus, ubi controversias fidei cum tradidisset, suos illos edidit celebratissimos controversiarum libros, multorum, qui deinde in eodem genere prodierunt, librorum fontes, ac velut armamentaria totidem contra hæreticos, quibuscum nemo post illum nervosius feliciusque sapientum judicio decertavit. Henrico Cardinali Cajetano in Galliam legato comes additus, ardua legationis negotia dexteritate summa prudentiaque tractavit. Ex Gallia regressus Romam, variisque apud nos magistratibus cum laude perfunctus, vir demum immortalibus in Ecclesiam meritis sacra purpura donatur quantumvis invitus, & Capuæ Archiepiscopus renunciatur. Eum tamen abesse Roma non tulit Pontifex Paulus V., aperte affirmans, ad christianam rempublicam administrandam sibi opus esse Bellarmini consiliis. Ergo ab urbe Capua, ubi degebat, Romam venire jubetur denuo. Ille ita Pontifici paruit, ut simul suam opulentam Ecclesiam, frustra complorantibus Capuanis, & pastorem optatissimum retinere conantibus, in perpetuum dimitteret. Nullis enim neque precibus, neque rationibus sibi persuaderi passus est, ut præesse gregi pergeret, cujus non posset faciem intueri, & vocem audire. Quod vitæ reliquum habuit Romæ, publicis Ecclesiæ negotiis totum impendit, particeps curarum omnium, quæ sane graves in illa tempora inciderunt: eaque causa in ædibus Vaticanis prope Pontificem habitavit. At demum ætate gravis cum esset, annos quippe natus septuaginta novem, & valetudine parum firma, sentiens abesse propius supremam diem, secessit in Quirinalem tironum domum, ubi soli jam sibi ac Deo vacans, vitam præclare actam felici exitu absolvit xv. Cal. Octobris. Ut viventem imi pariter ac summi, tanquam unum ex priscis illis Ecclesiæ Patribus, intueri consueverant, ita mortuum publicus dolor, & communis omnium ordinum mœror est consecutus, nec ferme ullus Romæ per eos dies sermo frequentior, quam de Bellarmini virtutibus fuit. Erat in ore multorum viri summa facilitas in admissionibus, audiendi patientia, in causis cognoscendis labor, æquitas in judicandis. Prædicabant alii firmitatem animi vere sacerdotalis, qua in Apostolico Senatu nulla actus cupiditate, nullo cohibitus metu sententias ex vero rectoque pronunciaret. Plures referebant, quanta semper abstinentia Ecclesiæ bona tractasset, quam parum inde sibi, quam nihil suis, quam multa pauperibus tribuisset. At quibus erat intime notus, hi maxime commendabant ejus innocentiam a prima usque pueritia incorruptam: tum animarum, ac divinæ gloriæ studium inexplebile, usum orandi assiduum, voluntarias corporis afflictationes, quod denique mirari nemo satis poterat, animum de se ita demisse sentientem, ut vir omnium judicio summus, se suaque omnia in postremis haberet. Sepultus est in Farnesiana Basilica ad dextrum aræ maximæ latus, cum insigni mausoleo, quod amico & collegæ suo carissimo Odoardus Farnesius Cardinalis extruxit.

7. Quantum sui desiderium, & quantam virtutis opinionem reliquerit.

Amissi Bellarmini mœrorem ac desiderium ex parte lenivit alterius Cardinalis insperata transitio ad Societatem. Alexander Cardinalis Ursinus, vir genere, ætate, opibus inter Purpuratos apprime florens, cum Bellarminum semper antea in parentis loco coluisset, ut de ejus obitu accepit in Æmilia (quam provinciam Legatus Pontificis obtinebat), exarsit sanctioris vitæ desiderio, ejusque mores, atque instituta imitari, si non ex toto, at saltem quatenus pateretur ratio conditionis suæ, constituit. Eo consilio litteras manu sua dedit ad Mutium, quibus, post solemnia salutationis officia, hæc totidem verbis subjiciebat: „ Cardinalis Bellarmini jam cœlo fruentis obitus fecit, ut ipse me respicerem paululum per hos dies, & magno pudore perfunderer. Equidem cum illo comparans me, & meam cum illius virtute socordiam, hæc mecum ajebam. Bellarminus annos quatuor supra sexaginta sanctissime vixit in ordine religioso: ego ad eundem ordinem olim haud obscure vocatus, Deo vocanti parere nolui. Ille, & Jesuita primum, & deinde Cardinalis, semper omnibus exemplo ad virtutem, & incitamento fuit: ego contra, & Clericus, & Cardinalis sui sæpe quamplurimis offensioni. Ille tot ingenii dotibus clarus, in tanta copia doctri-

8. Alexander Cardinalis Ursinus in Societatem cooptari postulat.

9. Ejus ad Præpositum Generalem litteræ.

„ „ „ „ „ „ „ „

„ næ, in tam excellenti sanctimonia de se sentiebat humillime: ego nullius in-
„ genii homo, omni carens litteratura, nihilque veræ pietatis assecutus, animo
„ inaniter elato superbissimos spiritus gero. Ille denique, quamdiu vixit, nullum
„ finem laborandi pro divina gloria fecit: ego ad hanc usque diem tempus otio-
„ se consumpsi. Quærenti vero mihi tot malorum meorum causam, occurrebat il-
„ lico contumacia, qua olim ad Dei vocem obsurdui, cum me vocaret ad Socie-
„ tatem. Quantum hinc doloris & tristitiæ sensum hauserim, ipse reputes velim.
„ Illa me præsertim res angit vehementer ac cruciat, quod mihi jam non est in-
„ tegrum huic tam funestæ ægritudini meæ ex toto mederi. Nam quod unum
„ prodesset, religiosum statum inire, id ne cogitare quidem audeo, partim hoc
„ in quo versor dignitatis gradu, partim tepore ipso mentis, ignaviaque deter-
„ ritus. Unum supereſt, quod & magnopere exopto, & enixe a Paternitate tua
„ peto, ut quemadmodum quibusdam aliis Apostolus *lac potum dedit, non escam*,
„ ita tu imbecillitati meæ serviens, me, non quidem in sinum Societatis, sed in
„ ejus saltem clientelam recipias. Atque ut aperte loquar, summa petitionis meæ
„ est, cooptari in vestrum ordinem, vobisque conjungi (quantum status mei
„ ratio patitur) singulari quodam modo, & vinculis quam arctissimis. Mihi qui-
„ dem nihil posthac erit in bonis animi & corporis, nec in rebus externis, quod
„ paratus non sim pro vobis dare in omnem casum, ita prorsus ac si esset om-
„ nino Societatis, & tuum. Hanc voluntatem valere mihi velim pro solemni
„ paupertatis voto. Quod ad alterum castimoniæ attinet, in eo dabo operam ut
„ videar filius Societatis, & vere sim. Quamquam autem annum ætatis duode-
„ trigesimum nondum egresso longa fortasse restet via, quamquam sæpe per lu-
„ brica incedendum sit, multaque subinde obversentur plena periculis pluribus,
„ & occultis, nihil tamen est quod vinci Deo adjuvante non possit. Tuis ego sa-
„ ne, ac tuorum precibus multum tribuo. Restat dicere de tertio obedientiæ vo-
„ to. Hoc genere virtutis præcellere vestros homines scio. Hoc ego maxime vi-
„ deri volo de Societate. Nosti Reverende Pater, quanta hactenus cum fiducia in
„ omni re consilia exquisierim tua. Jam scito esse mihi in animo, non consilia
„ in posterum a te accipere, sed imperia, inque his obedienter exequendis om-
„ nem operam ponere. Ita demum mihi videor suppleturus saltem ex parte,
„ quod me pudet ex toto non antea perfeciſſe. Nunc igitur quæso te etiam at-
„ que etiam, Reverende Pater, ut mihi quantumvis immerenti conficias *diploma*
„ cooptationis, quod diploma signari velim die festo SS. Chrysanti & Dariæ.
„ Ad eam quippe diem ego conscientiam diligentius recognoscam, & noxarum
„ omnium confessionem repetam a noviſſima, quam circa initium anni labentis
„ peregi. Hæc ipsa dies est, ut bene memini, qua plures ante annos parentem
„ meum rogavi Societatis ineundæ veniam. Una cum diplomate perscribi mihi
„ velim ordinem agendæ vitæ ad formulam vestræ domesticæ disciplinæ: nec ta-
„ men id a te fieri postulo, quem plus nimio occupatum scio, sed a tuorum
„ quopiam, cui, si tibi videbitur, id negotii dabis. Curabis etiam suis tempo-
„ ribus, ut ad me transmittantur schedulæ cum nominibus sociorum, qui subinde
„ morientur, ut sacra pro illis faciam, quæ pro defunctis fieri a Sacerdotibus in
„ provincia solent, ac porro debent. Nam, ut omnia verbo dicam, volo post-
„ hac a te, & ab universa Societate haberi, non pro Cardinali, sed pro uno de
„ numero sociorum. Mitto schedulam impressam, in qua describas cooptationis
„ meæ decretum. Schedulam eandem ego includam libello precum, quem semper
„ habeo apud me. Hanc epistolam erit arbitrii tui cum quo communices. Tan-
„ tum oro, ut quantulumcunque istud est quod tibi offero, ac dedo, benigne
„ recipias. Non sane multum inde Societas lucrabitur: at magnum ego certe
„ emolumentum capiam. Tu vero Christum Jesum imitabere, qui *non venit voca-*
„ *re justos, sed peccatores*„. Hæc ille: quibus ad calcem ita subscripsit: *Qui fie-*
ri optat frater ac filius, Alexander Cardinalis Ursinus. Schedulam addidit sua
pariter exaratam manu, qua rogabat custodiri epistolam, ut esset perenne sui
erga nos animi testimonium. Quod ad rem attinet, talis viri tam piis & justis

vo-

votis refragari non licuit. Mutius igitur Alexandrum Ursinum Cardinalem, modo quo petierat, in nostrum ordinem cooptavit, & exinde in familia Romanæ Professorum domus censeri jussit.

10. Admittitur quo modo admitti Cardinalis poterat.

Verum tanti viri accessio ad Societatem non absterſit omnino dolorem sane gravem, quem toti creavit Ordini jactura eodem anno facta in Ven. juvene Joanne Berchmans. Hujus nomen ipsum juvenis pro elogio longe maximo est. Usus obtinuit, ut passim juvenis intemeratus, juvenis angelicus vocitetur. Cum operaretur philosophiæ in collegio Romano, sodales sibi redditum arbitrabantur Aloysium Gonzagam: adeo mores illius, & perfectionem omnem expresserat. Romam venerat ex provincia Flandrobelgica. Centum cum eo vixerant novitii in tirocinio Mechlinienſi. Multo major sociorum numerus erat in collegio Romano. Omnes pariter testabantur, nihil sibi in illo notatum unquam fuisse, quod reprehendi posset, nihil mancum aut mutilum, nihil imo ad veræ solidæque virtutis normam non exactum: non supervacaneam, aut parum consideratam vocem, non impetum animi, aut affectum repentinum, quales rationi vulgo præcurrunt, nihil demum quod vel minimum a virtute deflecteret. Ipse, quod magis est, Berchmans morti proximus Virgilio Cepario suo tunc rectori candide aperuit, in tali suo tempore magno sibi esse solatio, quod vitam in Societate actam memoria repetenti nihil occurreret, quo Deum O. M. aliquando sciens volensque offendisset, aut ullam quantumvis minimam legum nostrarum violasset. Deiparam sibi in parentem adsciverat adhuc puer, nec ullis satis explicari verbis possit, ut eam deinde coluerit, ut amaverit. Modestia plusquam virginali usque ad miraculum spectabatur. Sedens, stans, inambulans, frontem, oculos, & omnia membra corporis ita gerebat, ut non dubitarent nostri dicere, scriptas a B. P. Ignatio leges de modestia, si quo interirent casu, in Joanne reperiendas. Alii festive dictitabant, cujus coloris essent ejus oculi scire omnino neminem, quos nemo unquam vidisset. Romæ nunquam adduci potuit, ut nobilium hortos & villas, aut spectacula publica, vel pompam Legatorum, Principumve urbem apparatu magnifico subeuntium, & alia id genus viseret, ad quæ visenda viri etiam gravissimi, præsertim advenæ, solent concurrere. Tantam ejus virtutem mira quædam dulcedo indolis, & nativa oris venustas non imitabili modo condiebat. Nihil illo adolescente verecundius, nec tamen quidquam affabilius. Idem hilaris semper, & serius: illud cum gravitate, alterum sine tristitia. Nemini uni præ cæteris familiaris; ita tamen in omnes officiosus & comis, ut nemo quisquam in unum. Quamobrem dijudicari haud facile poterat, utrum sociis venerabilior esset, an carior. Ipse certe se ad omnium indolem miro quodam modo accommodabat: quod cum inter multos ingenio, natione, moribus discrepantes arduum sæpe ac difficillimum sit, ideo crebris sermonibus usurpabat hanc vocem: *Mea pœnitentia maxime est vita communis*. Obiit Idibus Augusti in collegio Romano, annum decurrens ætatis vigesimum tertium. Paulo ante quam moreretur, cum esset jam sacro perunctus oleo, sigillum Christi crucifixi Rosario implicuit. Mox utrumque libello nostrarum regularum imponens: *Hæc tria*, inquit, *sunt mihi cariſſima: cum his libenter morior*. Ita demum obiit, ut omnes pro certo sumpserint, immaculatum juvenem ad sedes beatorum, cum iis forsitan aliquando venerandum, evolasse. Communem hanc omnium persuasionem & spem multa divinitus ostensa confirmarunt. Quocirca Gregorius XV. P. M., biennio ab ejus obitu nondum elapso, quæstionem de ipsius virtutibus & miraculis habendam decrevit: quæ licet aliquandiu fuerit intermissa, postremis istis temporibus agitari denuo cœpta est, urgeturque nunc eo majori spe, quod multis & maximis beneficiis ejus ubique fama in dies singulos inclarescit. Natus erat Joannes honestis parentibus ac piis Distemii, Brabantinæ ditionis oppido, anno superioris sæculi nonagesimo nono. Anno sequentis sæculi decimosexto inierat Societatem, in qua annos quinque confecit.

11. Mors & elogium Ven. Joannis Berchmans.

12. Initia collegii Spoletini.

Inter hæc novum provinciæ Romanæ collegium dederunt Spoletini, qui cum semper antea a Societate, nescio quibus præjudiciis, abhorruissent, nunc per occasionem sacræ missionis adeo mutati sunt animis, ut res miraculo simili paulo diligentius exponenda videatur. Spoletium, urbem Umbriæ nobilissimam, coloniamque olim Romanorum ab Hannibale fugato celebrem, tres nostrorum venerant rogatu Episcopi Laurentii Castrucci. Ingratum sibi accidisse Patrum adventum, gravemque eorum præsentiam esse, non dissimulabant initio cives. Obloquebantur palam, ipsorum non congressum modo, sed aspectum etiam vitabant. Patres nihilominus suis fungi ministeriis exorsi sunt. Cum pergerent diu noctuque in templis, in foro, in viarum capitibus verba facere, aliæ paulatim hominum mentes, alii vultus. Hospitium ubi diversabantur, frequentari jam a nobilium ordine, aliis officii causa, aliis ad deponenda conscientiæ onera adventantibus. Populus eosdem per urbem incedentes magnis agminibus deducere, concionantes confertim audire, in tribunalibus pœnitentiæ considentes quodammodo obsidere. Tanta ad extremum facta inclinatio civitatis, ut qui nuper nostrorum nec nomen ferre poterant, nunc illos ægre dimitterent. Sic affectis facile persuasit Episcopus, præclarè sibi suisque liberis consulturos, si collegium Societatis in sua urbe fundarent. Rem Magistratus ad consilium publicum refert. Secundissima approbatione relatio accipitur. Deliguntur continuo e nobilitate viri graves, & idonei, qui negotium exequi maturent. Ut vulgatum est istud Senatus consultum, vix credibile quanto urbem universam gaudio compleverit. Lætis faustisque acclamationibus viæ personuerunt.

13. Quorum præcipue beneficentia erectum sit.

Fuerunt qui conceptam inde lætitiam festis ignibus, tormentorum explosionibus, & expositis ad fenestras luminibus indicarent. Primus operi manum admovit Ruggerius quidam, humili ille quidem ortus loco, sed virtutibus inter paucos locuples, & omnium opinione sanctus. Is nuper sodalitium erexerat Spoletii ab immaculato divinæ Matris conceptu nuncupatum. Sodalitio civium permulti aggregaverant sese, ex eorumque largitionibus sacra ædes parata fuerat, & vectigal nescio quod constitutum. Ruggerius ergo, magis e re divina & bono publico futurum putans, si ædes illa cum suo qualicunque proventu ad faciendum collegii initium transferretur, id ipsum pro ea qua erat apud sodales auctoritate perficiendum curavit. At nimis multum adhuc ad rationem collegii deerat, nisi aliunde subsidium afferretur. Allatum est quam citissime. Audiit de positis collegii primordiis mercator honestus & opulentus Hieronymus Martellus, patria Spoletinus, qui Romæ tunc negotiabatur: eaque re plurimum delectatus, ædificationem domicilii provexit, ac fere ex toto perfecit. Præsenti deinde pecunia, & certis possessionibus attributis, vectigalia amplificavit, domum instrumento domestico, sacra supellectili templum instruxit: diversis demum largitionibus nomen fundatoris obtinuit.

14. Res Provinciæ Mediolanensis. Ut ejecta fuerit ex Valle Tellina Societas.

Dum hæc in provincia Romana gerebantur, Societas Mediolanensis in Volturenam, quam a Tellio oppido Vallem Tellinam vocant, feliciter remigravit. Jacet Vallis Tellina ad alpes Rhæticas: regio angustis inclusa finibus, sed mira soli fertilitate. Tria sunt vallis oppida primaria, Morbenium, Pons S. Jacobi, & Sondrium. Tota regio fuerat olim in ditione Ducum Mediolanensium: Curiensibus deinde Episcopis in potestatem tradita fuerat: nunc Rhætorum, quos vulgo Grisones nominant, imperio tenebatur. Semper antea Valtellinenses, quamvis accolarum plurimi ab Ecclesia Romana defeciissent, catholicum cultum non minus pie quam fortiter retinuerant, donec in jus Grisonum traducti fuerunt. Tunc vero sensim deflectere ad hæresim cœperant, stimulos subjicientibus ministris Calvinianis, qui inter eos impune ac libere versabantur. Horum molitionibus cum resisterent valide operarii Societatis, quippe in oppido Ponte, neque hinc procul Bormii sedem fixam habentes, effecit ministrorum improbitas anno sæculi labentis duodecimo, ne resistere diutius possent. Subornato enim Senatu, edictum atrox abstulerunt, quo totius

Gri-

Grisonicæ ditionis finibus Societati interdicebatur. Ita anno ante hunc nono, tum ex valle Tellina, tum etiam ex Bormiensi oppido nostri in exilium acti fuerunt. At cum usque ad hoc tempus exulavissent, ingens ex improviso facta est rerum commutatio, occasione qua dicam. Exarserat civile dissidium inter Grisones ex duarum familiarum certamine, quod paulatim gentem universam in cruentas factiones distraxit. Dum illi invicem odio ferroque dimicant, seque neglecta republica mutuis atterunt cladibus, Valtellinenses jamdiu eorum pertæsi dominatum, auctore ac duce Jacobo Robustello, conspirationem de excutiendo Grisonum jugo faciunt, & vicinos Bormienses in ejusdem societatem consilii trahunt. Dies erat XI. Cal. Augusti. Eo die simul omnes ex condicto arma sumunt, præfectos regionis, & ministros hæreseos nihil tale metuentes invadunt, partim in fugam agunt, partim interficiunt. Una die, uno impetu patriam imperio Grisonum, & hæresi liberant. Conjurationem occulte aluerat Laurentius de Figueroa Feriæ Dux, Prætor Insubriæ. Is vallem ut vidit vacuam, ac nullos habentem dominos, agmen expeditum ad eam occupandam mittit, populos in clientelam Regis Hispaniarum recipit, eosdemque suo liberatori Robustello regendos committit. Hæc anno proxime evoluto gesta. Quæ deinde secuta sint, hinc Grisonibus antiquum jus repetentibus, inde Hispanis populos, quos in fidem acceperant, defensantibus, non est instituti nostri perscribere. Quod attinet ad res nostras, Robustellus, aliique gentis principes, triduo ante quam aperte rebellarent, P. Stephanum Menochium provinciæ Mediolanensis Præpositum de tumescente seditione curaverant admonendum, rogaverantque ipsum maximopere, ut mitteret confestim suorum aliquos, qui nutanti rei catholicæ subvenirent. Sed irritæ fuerant preces. Sentiens Menochius, obtentu religionis illud quæri præterea, ut sociorum auctoritate populus in defectionis consilio confirmaretur, postulata rejecerat, diserte negans pati se posse, ut quispiam de Societate vocaretur in suspicionem rei a suis institutis, & legibus alieniſſimæ. At post felicem conspirationis exitum, cum nullus relinqueretur ejusmodi suspicioni locus, pergerentque Valtellinenses operam Societatis exposcere, non ægre inducebat animum ut eorum votis annueret. Tamen sapienter existimans, Episcopum Novocomensem offendi posse, si Sacerdotes aliunde quam ab ipso peterentur (ad ejus quippe diœcesim pertinet vallis Tellina), rem omnem rejecit ad Antistitem, & ipsius arbitrio permisit. Eo deliberante, & moras nectente de industria, affectatam cunctationem præcidit homo militaris Hieronymus Pimentellus, supremus equitum Hispanorum præfectus. Dum enim in vallem Tellinam proficiscitur cum exercitu, expeditionis comitem habere voluit P. Horatium Torellum, quo conscientiæ arbitro utebatur. Torello, ne sine socio esset, comes est additus P. Petrus Franciscus Reyna. Atque ita primi de Societate duo isti Patres vallem Tellinam, communem utriusque patriam, post novem annorum exilium feliciter reviserunt. Excepti gratulatione summa a popularibus, statim ad delenda quæcunque existerent hæreticæ labis vestigia animum adjecerunt, multaque a Calvinianis ministris male corrupta refingenda sumpserunt: ut par esse videretur ex eorum adventu lætitia populi, utilitasque rei publicæ. Talia Robustellus, aliique gentis primores cum perspicerent, de retinendis perpetuo Patribus deliberabant. Bormienses vero reddi sibi Societatis stationem pristinam optabant in tantum, ut ædes ipsas, quas ante exilium nostri possederant, publico ære redemerint, ac denuo Patribus habitandas obtulerint. At cum Grisones interea vallem armis repeterent, omniaque ad bellum, ad cædem, ad perturbationem publicæ rei spectarent, recte existimavit Mutius socios inde revocandos, ne odiosis suspicionibus vel inviti implicarentur. Et illi quidem, Præpositi Generalis mandata excusantes, cum bona omnium gratia excesserunt. At paulo post Pontanis Societatem reposcentibus nequaquam licuit obsistere.

15. Valtellinenses Grisonum jugum excutiunt.

16. Nostros expetunt frustra tumescente seditione.

17. Duo nostrorum in Vallem Tellinam reducuntur.

18. Mox revocantur jussu Præpositi Generalis.

Jam ante collegium fuerat Ponte, ab Antonio Quadrio honestissimo cive fundatum. Collegium istud in ea quam dixi nostrorum proscriptione cum fuisset

19. Collegium Pontanum restituitur.

set amissum, cives, statim atque pulsi fuerunt heterodoxi, potestatem nacti habendi quos mallent sacrorum ministros, revocandos in urbem homines Societatis, iisdemque sumptu publico domicilium constituendum decrevere. Ipsa decreti verba subjicio, ut nostris incitamento sint ad gratiam perpetuo referendam hominibus amantissimis, & de nostro ordine præclare meritis. *Illustrissimam Societatem Jesu vocandam, amplectendam, omnibusque humanæ industriæ nervis sibi procurandum statuerunt, ut per ejusdem sanctissimæ Societatis præclarissima instituta universitas Pontis, finitimæque civitates fructum percipiant salutarem & maximum, quem toto orbi Christiano, ex quo exorta est, edidit.* Eodem decreto Pontani mittere constituerant ad provinciæ Præpositum delectos viros, cum amplissima potestate transigendi de conditionibus, quibus collegium essent habituri. Sed ne mitterent, justis de causis dissuasit Camillus Quadrius Clericus Societatis, qui tunc forte Pontem advenerat, ut parentis graviter ægrotantis desiderium expleret. Se quammox reversurum ajebat Mediolanum: eundem vero se acturum de ea re cum provinciæ Præposito, perfecturumque ut collegium haberent conditionibus quam æquissimis. Illi interim ut necessaria providerent, in omnem partem se vertere. Præter alia, corrogare a singulis, quantum quisque de suo collaturus esset ad ædificium censumque collegii. Confectum brevi, partim numerato, partim æstimatione, ad quatuor aureorum millia, quibus adhuc plura erant in spe. Nec silenda liberalitas rusticorum, qui cum proprios non haberent fundos, tamen ne nihil pro Patribus in commune conferrent, ligna, & arenam collegio ædificando daturos sine pretio sponderunt. Consenserant præterea, alteras sibi decimas imponi, unde ingens frumenti copia quotannis collegio penderetur. Sed Quadrius, collaudata eorum voluntate, ne ullum de decimis decretum fieret, intercessit. Postremo designatur collegio extruendo locus totius oppidi commodissimus, qui si minus placeret Patribus, fore in eorum potestate ædes habitare quas mallent. His ex Quadrii relatione cognitis, nefas duxit Menochius tam justis, ardentibusque civium optimorum votis obsistere. Continuo Pontem ire jussit quos supra memoravi Patres, Torellum, & Reynam, quibus mox rogatu civitatis etiam ludimagistrum adjunxit. Factum probavit Mutius, novamque sedem Pontanam, etsi censu adhuc angusto, in collegium recipiens, scripsit ad Provincialem, condonandum esse aliquid tam insigni Pontanorum benevolentiæ, perindeque ut in Indiis, ita in valle Tellina multa esse negligenda eorum, quæ ad commodam collegiorum institutionem alibi curari solent.

20. Studia civium erga nos per hanc occasionem ostensa.

21. Fundatur collegium Societatis Savonæ.

In idem interea tempus inciderunt collegii Savonensis initia. Savonæ, quæ notissima civitas est oræ Ligusticæ, ortus erat locuples negotiator Julianus Buchonius, sed in Sicilia mercaturam faciendo consenuerat: ita autem operam augendæ rei dederat, ut simul pietatem eximie coleret. Cum nullos haberet liberos, quos bonorum suorum hæredes institueret, præclare se consulturum putabat civium suorum commodo, si Societatem in patria collocaret. Dedit ergo ante annum litteras ad Savonensem magistratum (Seniores vocant), deliberatum sibi esse significans, si cum bona civium venia liceret, in communi patria collegium Societatis condere. Acceptum est cum actione gratiarum quod a Buchonio offerebatur: nec ita multo post de ipsius morte nunciatum est. Savonæ jus dicebat hoc tempore pro republica Genuensi vir nobilissimi generis Marcus Antonius de Auria, qui pro ea qua erat in nostrum ordinem voluntate, præcipuum præturæ suæ fructum putabat, quod se prætore Societas Savonæ domicilium figeret. Civitati proinde stimulos subjiciebat, ut rem exequi maturaret. Nihil moræ fuit ex parte civitatis. Initio hujus anni Seniores rogabant Mutium per litteras, ut accepto testamento Buchonii nuper in Sicilia mortui, mitteret continuo Savonam suorum aliquos, per quos condendi collegii initium fieret. Si minor esset hæreditas, quam ut ad aptam ejus institutionem sufficeret, suppleturos ajebant de suo cives, qui domum Societatis in loco beneficii longe maximi ponerent. Morem Savonensibus geri jussit Mutius, ejusque auctoritate

tate missi illuc sunt eodem anno Sacerdotes duo, ac totidem latinitatis magistri, qui novæ sedis possessionem caperent. At enim magistri parum abfuit quin protinus revocarentur, cujus rei hæc fuit causa. Statio Savonensis, etsi censu justo dotata, nihil adhuc percipere certi proventus poterat ad alendam familiam: quippe fructus hæreditatis in liberandis ipsius bonis, & ære alieno dissolvendo impendebantur. Cum id vulgo notum esset, promiserant initio aliqui civium in alimenta magistrorum pensionem annuam, toto biennio persolvendam. Nunc vero, ut fidem liberarent suam, domos singulas concursabant, & ubicunque adolescentes invenerant Societatis gymnasio addictos, certum pecuniæ numerum, quasi mercedem magistris debitam, imperabant. Non ignorabant de hac pecuniarum exactione Patres: nihil tamen movere contra audentes, connivebant quodammodo. Demum, ut in re dubia, Præpositi Generalis sententiam exquirere statuerunt. At Mutius, rem improbans vehementer, mirari se rescripsit, potuisse dubium videri quod in legibus Societatis apertissimum esset. Nisi aliter sustentari possent magistri, omnino esse dimovendos. Prius occludendas scilicet scholas, quam solvendam legem inter nos sacerrimam, qua jubemur dare gratis quæ gratis accepimus. Sic ille ad normam juris, qua metiri omnia solebat. Verumtamen Provincialis, ne Savonensibus ægre faceret, & scholas retinuit, & aliunde sumptus in alimenta magistrorum providit. Idem annus Pinarolensis collegii natalis fuit. Jacet urbs ad imas Alpium radices, amplitudine & frequentia, ut tunc erat, nulli subalpinarum secunda. Cives, licet accolis ad novas hæreses passim inclinantibus, catholicæ professionis retinentissimi erant, eamque ob causam maxime existere optabant unum aliquem, qui sedem apud se stabilem Societati daret. Cum nondum extitisset hactenus, neque facile extiturus in posterum videretur, re in communi deliberata, præstandos de publico sumptus familiæ Sociorum minimum quatuor decreverunt. Haud facile Mutius istiusmodi paucorum capitum domicilia recipiebat: tamen Pinarolense non ægre admisit. Inde enim munitiorem videbat fieri civitatem adversus hæreticorum molitiones & fraudes, quibus ad hoc usque tempus feliciter restiterat. Ut deinde collegium Pinarolense inter varias bellorum vices amissum receptumque fuerit, ut ad Lugdunensem provinciam translatum sit, ut postremo ad Mediolanensem redierit, suis infra locis narrandum erit.

22. Stipendium pro magistris exigi Mutius vetat.

23. Ortus collegii Pinarolensis.

Convertimur nunc in provinciam Venetam, ac primo exponendam loco sumimus rem momenti gravioris, prudenti consilio tentatam, quantumvis irrito. Societatem ex omni Venetorum ditione exulare jussam fuisse, narratur fuse a Juvencio in quinta parte. Jam ergo placuit experiri, si quo modo in eorum gratiam, & in pristinas sedes restitui posset. Vertebat annus exilii nostri sextus decimus, nec post redintegratam inter Venetos & Pontificem maximum pacem, quisquam ausus fuerat causam Societatis apud Senatum suscipere. Henricus Galliæ Rex, omnia expertus frustra ut in conditionibus pacis comprehenderetur etiam Societas, nihil ultra super hoc negotio movendum statuerat. Pontifex Paulus V., ut rem maxime cuperet, tamen nondum satis maturam dictitans, infectam reliquerat. Multi sæpe domi forisque auctores fuerant Claudio, ut negotium suum ageret ipse per sese, & Senatus clementiam per litteras imploraret. Id eo maxime faciendum putabant, quod non deerant Venetiis qui Societatis silentium in sequiorem partem acciperent, & superbiæ verterent: quasi vero Jesuitæ, tot alibi Principum gratia florentes, parvi penderent quo demum loco essent apud Venetos, aut de rebus suis jactanter adeo insolenterque sentirent, ut rogari potius vellent, quam ad preces descendere. Mortuo Aquaviva, idem suadebant aliqui Mutio: idem illi Congregatio generalis nominatim injunxerat. Sed obstitit semper quamdiu vixit Pontifex Paulus V., unum esse se inquiens, a quo posset negotium illud confici, ac plane deberet. Nunc igitur Paulo e vivis sublato, ejusque in locum suffecto Gregorio XV., visum Mutio, non ultra differendam rem toti ordini optatissimam. Qualiscunque futurus tandem esset exitus, aliquid conari oportere. Multa porro ad bene spe-

24. Res Provinciæ Venetæ. Tentatur restitutio Societatis in ditionem Venetam.

sperandum occurrebant. Primo novi Pontificis summa gratia apud Venetos: ejus deinde benevolentia erga Societatem eximia: postremo susceptum causæ patrocinium a Ludovico Galliarum Rege, qui Hannibali Duci Estræo ad Italos Principes legato mandaverat, ut Venetiis ageret regio nomine in Senatu de revocanda in sedes pristinas Societate. Nec vero erat dubitandum quin Estræus, vir nostri ordinis studiosissimus, negotium a Rege injunctum serio perageret. Frætus ergo tot tantisque bene sperandi causis Mutius, re prius cum Assistentibus deliberata, Veneti Principis majestatem adiit per litteras, quarum hæc ferme sententia. Flagrans esse, & commune votum universæ Societatis famulari Reipublicæ sereniſſimæ, eique quibuscunque posset modis obsequi. Manere quippe impressam omnium mentibus memoriam veterum beneficiorum, quibus Veneti Beatum Parentem Ignatium primo, & consecutis deinde temporibus ejus filios demeruissent. Ne hanc suorum voluntatem antea per litteras significaret, prohibitum se fuisse partim suo pudore, ac reverentia tanto Principi debita, partim etiam metu nescio quo, cujus nec leves essent causæ, nec occultæ. Cæterum ex quo Societati præesse cœpisset, nunquam desiisse quærere, si qua pateret ad id præstandum sine nota temeritatis via. Patefactam eam denique sibi videri per clementissimas Gregorii Pontificis, & Christianissimi Regis commendationes. Sperare vero se, talium deprecatione & interventu Principum motum iri sereniſſimum Ducem, & ampliſſimos Senatores, ut quantumvis seram officii significationem humaniter suo more recipiant. Demum orare atque obsecrare, ne respuant tot religiosorum vota, quorum multi in ditione Veneta nati educatique sint, omnes operam suam, labores, & vitam ipsam impendere Venetorum obsequio cupiant. Hæc summa litterarum, quibus tamen nihil profectum. Lectæ fuerunt in Senatu litteræ. Corrogatis autem sententiis, placuit majori parti Senatorum, standum esse decretis ante annos sexdecim factis contra Societatem. Nihilo plus valuere officia Ludovici Zacchiæ Episcopi Montisflasconis, & Hannibalis Estræi, quorum prior Pontificis, alter sui Regis nomine causam Societatis peroravit. Omnia permoverunt viri egregii, ut decreta illa abrogarentur, sed nullo effectu. Immotus ad omnia Senatus perstitit. Causa repulsæ tam potentibus deprecatoribus datæ vulgo rejecta fuit in epistolam Veneti apud Regem Galliarum Legati, qua scribens ad Senatum, scire se ajebat, Ludovicum Regem, quæcunque oratori mandasset suo, feciſſe impulsu Jesuitæ, quo utebatur a confessionibus: cæterum haud magnopere laborare, quid super eo negotio Venetiis decerneretur.

25. Litteræ Præpositi Generalis ad Senatum.

26. Senatus perstitit in priore sententia.

27. Comaclenses stationem temporariam Societatis impetrant.

Sed quæ demum fuerit causa, repulsæ dolorem paululum minuerunt qui eodem tempore Societatem incredibili studio postulabant, Comaclenses, Carpenses, atque Plebenses. Comaclum, urbs haud ignobilis in Ferrarienſi, cum pauciores haberet Sacerdotes, quam ut suorum civium & advenarum frequentiæ essent satis, coloniam Societatis flagitabat ardore tanto, ut nullam conditionem respueret. Comaclenſium votis favebat Jacobus Cardinalis Serra legatus Ferrarienſis, proindeque negotium cum Generali Præposito per litteras conficiendum suscepit. At Mutius, qui obfirmasset parva hujusmodi domicilia non admittere, excusato apud Cardinalem animi sui proposito, tantum obtulit duos tresve Sacerdotes, qui Comacli ad præfinitum tempus degerent, & urbem interea usitatis ministeriis excolerent. Visi ad hæc acquiescere Comaclenses. Sane pro stratione perpetua, quæ negabatur, temporariam, quæ ultro offerebatur, libentissime admiserunt. Ecce autem post sesquimensem instare denuo crebris apud Mutium litteris: vellet juberet sociorum mansionem Comacli stabilem ac perpetuam esse: daret id addictissimæ urbis desiderio, daret precibus civium, qui in ea re maximam partem publicæ felicitatis constituissent. His Mutius admodum officiose respondit: sed tamen sententiam non mutavit. Quare Patres, post quinque circiter menses Comacli perquam utiliter positos, mœrentibus frustra civibus excesserunt. Pari Societatis desiderio tenebantur Carpenses, eamque ita sunt consecuti, ut quæ ibi statio per hoc tempus est posita, paucis post an-

annis ad juſtam collegii molem excreverit. Carpi, quod nobile oppidum eſt in ditione Mutinenſi, natus erat inſignis ille, ac memoriæ ſemper colendæ vir Bernardinus Realinus, cujus alibi obitum & ſanctitatem commemoravimus: ferebaturque celebre ejus vaticinium, fundatum iri Carpi domicilium Societatis, poſt quam in eam tres fratris ſui filii nomen dediſſent. Oraculi partem unam, quæ erat de fratris filiis, jam pene eventus affirmaverat. Duobus enim Societatem ingreſſis, tertius adhuc puer paſſim profitebatur, ſe quoque illis adjungi velle. Pars altera de collegio Carpi erigendo, nemo dubitabat quin eſſet effectum ſimiliter habitura. Sed civibus noſtri ordinis cupientiſſimis longum videbatur opperiri diutius. Accidit ut Joannes Baptiſta Aquiſtapacius, civis Vicentinus, & Mutinenſis Ducis primarius medicus, hæredem bonorum ſuorum faceret Societatem ea lege, ut uſusfructus relinqueretur conjugi, tribuſque filiabus, dum viverent, his vero mortuis, collegium Carpi conderetur. Longior hæc viſa civibus mora. Principi ſuo Cæſari Mutinenſium duci ſupplicant, ut donec Patres hæreditatem Aquiſtapacii accepiſſent, liceat ſibi illis intra urbem locum dare, & ſubſidium annuum de publico conſtituere. Ad hæc poſtulata, non ſolum annuit prolixe Princeps nobis addictiſſimus, verum etiam tanti ſe facere Societatem reſpondit, ut eam in ſuum quoque cubiculum, ſi res ita ferret, nedum in oppidum ſuæ ditionis eſſet admiſſurus. Nec eo contentus, vota Carpenſium talibus deinde provexit litteris apud Mutium, ut is, tametſi deliberatum haberet omnia paucorum capitum domicilia reſpuere, tamen validæ petitioni tanti, atque ita de ſe meriti Principis morem gerendum exiſtimaverit. Decernitur ergo reſidentia Carpenſis, quæ hoc anno cum latinitatis magiſtro poſita, ſucceſſu temporis ad collegii formam pervenit. Similis formæ domicilium fuerat cœptum apud plebem Centi (oppidum id eſt Ferrarienſis provinciæ non contemnendum), ſed diſſimilis fuit exitus. Joſeph Maſtellarius, vir ſummæ inter ſuos auctoritatis, acris idem ingenii, & in agendo multum efficax, cum populares habendæ Societatis deſiderio incendiſſet, tot inſtitit apud Mutium, tum voce coram, tum per iteratas litteras precibus, ut demum in ſuam ſententiam invitum nolentemque traxerit. Dati itaque fuerunt Plebenſibus aliquot operarii cum ludimagiſtro, qui politiores litteras profiteretur: ea tamen præſcripta conditio, ut niſi collegium intra quinque annos eſſet apto cenſu fundatum, noſtri abirent. Haud facile explicari poſſit, quanta civium gratulatione excepti in illo oppido Patres, cultique fuerint. Vix uſpiam alibi domicilia Societatis commodius feliciuſque initium habuere. Unum curare videbantur omnes, ne quid deeſſet novis hoſpitibus, ne quid noceret. Officiis erga illos ſummi pariter infimique certabant. Quodque ad rem magis pertinet, non alios jam præter eos habebant conſcientiæ moderatores, non alios ſacrorum cauſa adibant. Una tantum re angebantur graviter, quod viderent, ad implendam de qua convenerat conditionem plus ſibi voluntatis eſſe, quam virium. Hanc illorum ſollicitudinem ſolus ſublevabat Maſtellarius: vir quippe magni animi, nihil deſperandum, nihil non audendum putans, vias parandi cenſus multas & varias inibat. Verum id agentem mors oppreſſit: quo ſublato viro, cum reliquis facultas ſimul & ſpes perficiendæ rei deeſſet, quinquennio elapſo ſtationem dimiſimus.

28. Initia collegii Carpenſis. Vaticinium V. P. Realini circa illud.

29. Singularis erga nos benevolentia Cæſaris Mutinenſium Ducis.

30. Inchoatur in plebe Centi collegium, & mox diſſolvitur.

Provincia Sicula, præter domeſtica quædam funera, nihil hoc anno exhibet ſingulari memoria dignum. Duo præſertim deſiderati ſunt rei domeſticæ adjutores, Bernardinus Laſirica, & Michael Florius, quos Fratribus Societatis ad exemplum religioſæ vitæ proponimus. Laſirica, Pugnadæ prope Miletum ortus in Brutiis, annos omnino ſexaginta quatuor apud nos ita vixit, ac ſi expers omnis humanæ cupiditatis eſſet. Nullum miniſterii genus, quod abjectum & laborioſum eſſet, refugiebat. Sutoriam, lignariam, murariam diverſis temporibus exercuit: omnia cum approbatione domeſticorum ſumma, neque patienti ſolum animo, ſed etiam hilari libentique. Mundare quotidie poſt menſam patinas proprium ſibi munus fecerat: ſolitus propterea peniculum e cingulo ſuſpen-

31. Res Provinciæ Siculæ. Mors & elogium Fr. Bernardini Laſiricæ.

spensum perpetuo gestare, quasi ministerii sui glorioſum insigne. Longævum, infirmumque præsides jusserant labore illo abstinere. Lasirica ob eam rem auditus prope in morem pueri ejulare, ac plangere: ut misericordiæ fuerit revocare præceptum, quo ille uno in omni vita contristari visus, & rem adeo concupitam iterum optimo seni permittere. Domo nunquam efferebat pedem sua sponte, nunquam animi & voluptatis causa: idem tamen, si cuipiam eo comite opus esset, semper expeditus & promptus. Summa illi, ac fere assidua cum Deo mentis conjunctio. Inopiæ amor tantus, ut in vestitu nihil nisi obsoletum, ac vetustate detritum admitteret. Quadratum pileum Clericorum, propterea quod audierat laicis minus apte congruere, etsi tunc liceret, nunquam adhibuit. Viri sanctitatem mirabantur externi pariter ac domestici, fueruntque non pauci, qui accepta a Deo beneficia ejus precibus retulere. Obiit in Panormitana Professorum domo VI. Cal. Junias, annos natus octoginta sex. Florius patria Catanensis, jam inde cum primum iniit Societatem, atrox sibi bellum indixit, quod ad ultimum usque spiritum continuavit, nullis unquam pactis induciis, nulla cessatione admissa. Quotidie se flagris immaniter diverberabat, Brevem carpebat somnum, eumque sedens plerumque, & indutus. Omni exquisitiore cibo abstinere, uti instituerat ab initio, ita perrexit usque ad extremum. Occubuit vero, ut militem fortem decet, armatus, & a conflictu recens. Eodem quippe obitus sui die, qui in Nonas Novembres incurrit, collectis quæ supererant viribus, flagello se cruentavit, neque se lecto prius abjecit, quam exinanitus esset omnino, & proxime moriturus videretur. Insigne cum primis est quod de ipsius abstinentia tradunt. Syracusis curandis prædiis cum fuisset adhibitus, pomarium in suburbano consevit lectissimis plantis: nullum tamen ipse pomum ex tam multis gustavisse unquam dicitur. Hac vitæ austeritate Florius innocentiam tutatus est; hac ad sublimiorem perfectionis apicem viam sibi communivit. Vir nullis excultus litteris, tantam ex assidua meditatione adeptus erat rerum divinarum scientiam, ut cum sermonem de illis instituebat, doctissimos quosque detineret, & multis partibus erudiret. Decessit Syracusis octogenario major: eademque hora visum e longinquo collegium collucentibus circum flammis ardere. Suprema funeris cives incredibili frequentia, ac publica sanctitatis acclamatione honestaverunt; certatumque est inter multos, ut ex ejus vestibus laciniam quisque decerperet.

32. Obitus & elogium Fr. Michaelis Florii.

His adderem, nec immerito, P. Julium Mazarinum magni nominis concionatorem, nisi eximias ejus laudes nimia quædam asperitas in agendo, & affinis vitio durities ex parte corrupisset. Tamen, ut leves in magna luce maculæ facile condonantur, non alienum fortasse erit tam illustris viri vitia, quæcunque ea fuerint, virtutesque perstringere: illa ad documentum posteritatis, has ad commendationem ipsius. Nonnullis in Societate præfecturis perfunctus est Mazarinus: sed indolem nactus ferream, nullisque cujuscunque precibus, aut officiis flexibilem, ubicunque magistratum gessit, multos potentiorum offendit. Venerat initio Genuam cum potestate rectoris, habueratque a Præposito Generali mandata, ut decessorem suum P. Gasparem Loartem remitteret in Hispaniam. Loarte matronarum plurimæ utebantur a confessionibus: quæ veteri suo duce, & conscientiæ arbitro privari cum ægre ferrent, communes dederunt ad Mercurianum Generalem litteras, enixe rogantes, ut hominem sibi carissimum, ac porro utilissimum abire Genua ne pateretur. Simul Mazarinum obsecrant, ut illum remoretur paululum, donec saltem ab urbe Roma responsa perferantur. Negat homo austerus id licere, & Loarti nihilominus profectionem indicit. Adsunt ex proceribus multi ac validi deprecatores: instant officiis, precibus, minis, ut paucorum dierum dilationem impetrent. Nihil flectitur. Quin in sententia obfirmatior, hoc magis Loartem ad discessum maturandum compellit. Paratam jam navim, & propediem vela facturam Genuenses portu egredi non sinebant. Ille aliam conducit magno pretio, & noctu Loartem dimittit, ignaris, invitisque omnibus. Pupugit indignitas rei Genuen-

33. P. Julii Mazarini virtutes, & quædam naturæ vitia.

34. Genuensium procerum gravis offensio ob ejus duritiem.

sem

sem nobilitatem. Nemo fuit, qui non vehementer stomacharetur, rectoremque nostrum rusticum plane hominem, & inurbanum diceret. Utque ita passim usuvenit, unius culpam, si maxime præses ille sit, in omnes ejusdem ordinis derivari, magna inde invidia Societati universæ conflata est, magna in templo nostro solitudo facta. Malo ut mederetur Præpositus Generalis, Mazarinum præfectura privavit, & ad conciones transtulit. Anni post hæc fluxerant ferme triginta, cum Claudius, mollitum ætate & rerum usu hominis ingenium putans, eum a concionibus revocatum magistratibus admovit rursum, & domui Professorum Panormitanæ præfecit. At quæ sunt naturæ vitia, non senescunt ætate, vix ulla diuturnitate temporis corriguntur. Mazarinus denuo potestatem adeptus, denuo ad eumdem offendit lapidem. Erat Panormi Joanna Austriaca, recens Buteræ Principi nupta. Hæc unum aliquem e nostris Sacerdotibus postulabat, qui adiret subinde ejus domum, & familiam privatis concionibus excoleret. Mazarinus hæc illi totidem verbis renunciari a se jubet: patere omnibus templum Societatis, nec esse cur gravaretur accedere ejus familia, quo viri principes, quo matronæ regni primariæ quotidie ventitarent. Repulsam, & illiberale responsum, ut pronum erat, indignissime tulit femina magnarum opum, juvenis, & Caroli quinti neptis. Excanduit, & quamquam antea Societatis amantissima semper fuisset, aliam momento induens mentem, aversari cœpit nostros in tantum, ut jam eorum nulli aditum ad se daret. Mazarinus ob eam rem male sibi metuens a Generali Præposito, magistratum ultro dimisit, & insula quam maturrime cedens, Bononiam recepit se, ubi quod reliquum fuit vitæ cum laude consumpsit usque ad Nonas Novembres anni labentis, quo die subita apoplexia correptus occubuit. Hæc si demas, quæ etiamsi ex bona mente profecta, nec probari omnino, nec defendi possunt, Mazarinus inter præstantissimos sui temporis viros merito censendus sit. Eodem certe privato modestius nihil, nihil affabilius, aut religiosius. Oratoria laude ita florebat, ut ejus eloquentiam pleræque Italiæ urbes certatim expeterent, ac mirarentur, nec fere alium in dicendo parem invenirent. Multa illi cum summis viris necessitudo, cum ob morum integritatem eximiam, tum etiam ob quamdam in familiaribus colloquiis gravitatem jucunditate mixtam, qua omnes mirifice capiebantur. Denique cum esset, non solum oris facundia, sed etiam libris editis apprime clarus, non sine Societatis damno ac mœrore finem vivendi fecit, anno ætatis suæ septuagesimo septimo. Panormi natus erat, ex ejusque fratre geniti sunt Julius ille Mazarinus, cujus notissimum ubique est, sed præsertim in Gallia nomen, & Michael Mazarinus, ambo S. R. E. Cardinales. Atque hæc de rebus Italicis.

35. Parem offensionem incurrit Panormi.

36. Nonnulla de ejus laudibus indicantur.

Ad Polonicas transgredienti offert se primo beatus juvenis Stanislaus Kostka, cujus hoc anno sacrum caput ex urbe Roma in illud ejus natale solum delatum est. Deferendi quæ fuerint causæ, quæ inde secuta sit in rem Poloniæ publicam utilitas, paucis expediam. Sigismundus III. Rex, imminentes cum innumerabili exercitu, & in exitium Poloniæ conjuratos Turcas videns, ut humanis præsidiis undique conquisitis divina jungeret, postulavit a Præposito Generali caput beati juvenis, cujus fastum nomen ac patrocinium experta non semel erat Polonorum respublica. Negari non potuit quod a tanto Rege, in tanto discrimine, tam enixe petebatur. Pretiosum ergo pignus tradidit Mutius Regis Oratori, a quo summa susceptum pietate, summa quoque celeritate devectum est in Poloniam. Prius quam regni finibus exciperetur, ingravescebat in dies periculum a turcis. Eorum licet centena fere millia deleviſſet Ladislaus Sigismundi regis filius, & regni limen perrumpere tentantes fortissime repulisset: idem tamen milite, annona, commeatuque destitutus, vinci ac perire intra biduum cogebatur, cum restarent adhuc recentes & integræ hostium copiæ ad trecenta minimum millia. In his angustiis, ecce tibi B. Stanislai caput Poloniæ fines intrat: eodemque tempore, mirum dictu! Osmanes Turcarum Imperator, qui non tam pugnæ, quam victoriæ, ut sperabat, futurus testis ac-

37. Res Poloniæ. Defertur in Poloniam caput S. Stanislai Kostka.

38. In ejus adventu terga vertit Turcarum exercitus.

ceſſerat, pacem ultro ſupplex à Polonis orat, de reditu paciſcitur, ac terga vertit. Tam incredibilem rerum converſionem, tam inexpectatam & indecoram hoſtis ſuperbi in tanta victoriæ facilitate fugam, beato Stanislao deberi agnovit omnis Polonia, nec obſcure Deus ipſe docuit. Sane eo ipſo die, quo Turcæ de reditu pacti ſunt (is erat VI. Idus Octobres) aliquot pii Sacerdotes, quorum exſtant jurata teſtimonia, belli totius felicem exitum divinitus cognoverunt in hunc modum. Videre ſibi viſi ſunt, hinc ſparſum in ingenti campo, horrentemque armis Turcarum exercitum, inde oppoſitas Polonorum copias ad oppidum Chozimum, ubi de rerum ſumma certabatur. Sublimis apparebat B. Virgo, ſplendenti vecta curru, & puerum Jeſum complexa. Ad ejus pedes provolutus hærebat Stanislaus ſupplicantis ritu, oculos ad Virginem, dextram ad caſtra Polonorum intendens, & opem poſtulans: quem divinus puer ore læto, & prominentibus e materno ſinu brachiolis aſpectans, voti compotem facere videbatur. Hæc oblata Sacerdotibus ſpecies congruere omnino cum rei veritate deprehenſa eſt, ita ut in eundem diem & viſum, & victoria prorſus caderent. Quod ubi promulgatum fuit, continuo gratiæ ſolemnes Beato Stanislao perſolutæ fuerunt: tota autem viſio variis in urbibus ad documentum poſteritatis depicta eſt. Exſtat etiam nunc Cracoviæ in templo SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, & magnificentiſſimo Stanislai ſacello ingens tabula, eique ſubjectæ leguntur iſtæ voces rem totam explicantes. *Dum Oſmanes Turcarum Imperator, inſigni ſuorum clade ad Chozimum bello Dacico adactus, de pacis fœdere ſanciendo cum Polonis hæreret, Beatiſſima Dei Mater, unicum Chriſtiani nominis propugnaculum, cum infante Jeſu rheda invehi conſpecta eſt, præſentem Poloniæ opem allatura, ſupplicante coram B. Stanislao Koſtka Societatis Jeſu pro patria pene extremum tunc periclitante. Jam vero Sigiſmundo Rege cum univerſæ nobilitatis ordinibus ad caſtra ſui exercitus procedente, dum hoſtis inglorius finibus excedere cogeretur, eo ipſo tempore ſacrum Divi hujus tutelaris caput alia regni parte in Poloniam communi omnium ſolatio inferebatur per Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum D. Achacium Grockoroski Epiſcopum Luceorienſem, Roma ab A. R. P. Mutio eidem Sereniſſimo tranſmiſſum.*

39. Documentum victoriæ Staniſlai patrocinio relatæ.

40. Ejuſdem beneficii monumentum Cracoviæ.

41. Transfertur Stanislai caput Varſaviam.

Neceſſe non eſt enarrare fuſius, quibus populi gaudiis, qua celebritate, Varſaviam ad regni ſedem perductum fuerit ſacrum Stanislai caput. Occurrit ipſe Rex Sigiſmundus cum toto aulico comitatu. Ipſe Poloniæ patronum, ac liberatorem patriæ conſalutans, thecam rite obſignatam aperuit, exceptumque manibus caput venerans, primo oſculatus ipſe eſt, deinde oſculandum proceribus dedit. Paratum erat pretioſiſſimum, & affabre elaboratum ex auro caput, tot ornatum gemmis, tot unionibus diſtinctum, ut nihil vel regia pietas, vel dignitas tanti muneris poſſet optare ſplendidius. In eo Rex cariſſimum pignus juſſit includi, incluſumque, ac rite compoſitum ipſe in ſuo regali Varſaviæ ſacello collocavit. Inde illud efferebat quotannis, recurrente B. Stanislai feſto die. Aderat ſemper Sacerdos Societatis, noſtrorum ibi præſes, qui e Regis acceptum manibus imponebat aræ, & rem divinam auguſtioribus cæremoniis faciebat. Sigiſmundus regali veſtitu amictus, ac Polona ſtipatus nobilitate, ſolemni ſacrificio intererat: quo peracto, ipſe omnium primus, deinde Regina, tum regii liberi, poſtremo Senatus cum aula univerſa, procedebant venerabundi ad propoſitum in altari caput, illudque pio ſingillatim oſculo libabant. At quoties bellum ingrueret, non ante Rex induebat arma, & in hoſtem gradiebatur, quam ex illo capite auſpicium pugnandi, & omen victoriæ cepiſſet: futurum omnino ſperans, ut cujus opem præſentiſſimam ſenſerat contra barbaras vires ex Europa Aſiaque collectas, ac Poloniam inundantes, ejuſdem adverſus hoſtes minoris molis patrocinio frueretur.

42. Quo cultu habitum deinde fuerit.

Regis ac populi pietatem vehementer auxerunt innumera miracula, S. Stanislai deprecatione ac meritis hoc anno edita, quorum nos unum & alterum duntaxat ex ingenti acervo decerpimus. Poſnaniæ ludebat in ripa fluvii Wartæ, qui urbem perfluit, puerorum caterva. Ex iis Stanislaus quidam decem an-

43. Puer mortuus ad vitam revocatur ope S. Stanislai.

annos natus, a ſocio impulſus, in flumen gelu conſtrictum decidit. Quo loco decidit, patebat hiatus ingens: glacies enim perrupta de induſtria fuerat ad hauriendam aquam. Quare puer abreptus ſubter glaciem longe proceſſit, opem inclamantibus fruſtra ſociis, & concurſante ripam populo, ad illum, ſicubi glacies dehiſcens exitum aperiret, excipiendum. Jam horæ fluxerant tres, nec puer infelix uſquam apparebat. Caſu accidit, ut præterirent duo noſtri litterarum profeſſores. Exciti clamore, ad ripam populo conclamante ac miſerante differtam advolant. Subiit illos pariter miſeratio, eoque major, quod puerum eſſe lutheranum audiebant. Unus eorum tamen animoſior, nomine Chriſtophorus Chzaſtoroski, divino motus inſtinctu eſt, ut in genua procumbens hortaretur populum ad implorandam B. Stanislai opem, cujus patrocinio allatum iri puero ſalutem confidebat. Omnes continuo humi ſe abjicere, omnes B. Stanislaum auxilio vocare. Nondum finita prece, apparet pueri cadaver ſumma in aqua, ſtirpibus ac virgultis implicatum. Nam cum plurimi ripæ prætenti eſſent pali, ut aqua pauliſper compeſceretur, & ad verſandas duas moletrinæ rotas copioſior affluereț, illud impetus fluminis ad ipſas rotas violenter raptaverat, quibus non fuiſſe in fruſta diſcerptum, comminutumque, omnes mirati ſunt. At dum ad poſteriorem rotam delabitur, hæſerat majore retentum palo inter algam, & fruticeta. Eductum e flumine, & in ripa ſtratum contemplatus eſt diligenter medicus, & excuſſit: iis vero, a quibus trepide vocatus fuerat, ſuccenſens, mortuis opus eſſe dixit pollinctore, non medico. At religioſum Societatis, quem invocandi Stanislai auctorem fuiſſe dicebamus, fiducia non deſeruit. Omnino ſperavit fore, ut qui beneficii partem unam dederat invento corpore, alteram quoque adjungeret, vita eidem reſtituenda. Urget circumſtantes, ut B. Stanislao ſecum enixe ſupplicent, ab eoque pueri vitam exorent. Dum id maxime agunt, movet ſe repente cadaver, & vivere deprehenditur. Mox aſſurgens, vires priſtinas, & valetudinem inceſſu, cæteriſque ſignis minime dubiis teſtatur. Attonitus prodigio tam evidenti, cujus tot erant oculati teſtes, quot in ripa conſtiterant cives, Martinus pater pueri lutheranus, conceſſit filio, & duabus ejus ſororibus, ut catholicam deſerto Luthero fidem ſequerentur. Ipſe, metuens ne deſereretur a ſuis gregalibus, quos inter quæſtuoſam chirurgi artem exercebat, non eſt auſus profiteri palam catholicam religionem: de qua tamen quid interne ſentiret, ſatis oſtendit, dum vitam filii acceptam retulit Stanislao, & beneficii memorem tabellam argenteam ad ejus imaginem appendit in templo Societatis. Paulo minorem habuit admirationem Varſaviæ repentina & certa ſanitas, quæ Stanislai patrocinio eſt reſtituta viro præ-

44. Aliud Stanislai miraculum inſigne.

nobili, & copiarum ductori Nicolao Stogneo. Evenit cœnanti cum aliquot militibus Decembri menſe, ut oſſiculum faucibus tranſverſum inhæreret adeo pertinaciter, ut nec in ſtomachum trajici, nec ejici per os poſſet. Ingeſta ſolidi panis fruſta, inditum oleum, ferramenta denique adhibita nihil profecerant. Jamque intercluſo ſpiritu, acciſis viribus, livido colore ſuffuſus prope aberat ab interitu. Diffugientibus qui una cœnabant amicis, ne miſere pereuntem cernerent, converſaque in mœſtitiam funebrem hilaritate convivii, evocatur P. Andreas Lavicius noſtrorum rector, ut noviſſimam morienti abſolutionem impertiat. Lavicius, poſt impenſas animæ primas curas, de ſalute corporis non deſperans, immittit in vini ſcyphum particulam reliquiarum B. Stanislai, & poculum ægro porrigendum curat. Succeſſu non caruit fiducia. Infuſa vini ſtilla tumidis faucibus oſſiculum momento protruſit in ſtomachum, & præteriti morbi ſolam reliquit recordationem: quam P. Lavicius, & periculo defunctus Stogneus publicis teſtatam tabulis, & jurejurando firmatam eſſe voluerunt. Ejuſmodi curationum multæ recenſentur in vita Stanislai, quæ quia in alios annos inciderunt, hoc loco omittuntur.

Ad præſentem pertinent plura Societatis domicilia, aut condita, aut inchoata intra Poloniam, de quibus aliquid attingendum hoc loco eſt. Breſta, non illa Poloniæ majoris in Cujavia, ſed altera intra fines diœceſeos Luceorien-

45. Fundatur collegium Breſtenſe.

rienſis, erat ſectarum omnium quaſi commune receptaculum. De collegio ibi fundando deliberaverat ante annos plures Stephanus Bathoreus Poloniæ Rex, ſed ejus pie cogitata mors interceperat. Rem eamdem aggreſſus deinde ille noſtri ordinis amantiſſimus vir, cujus eſt alibi facta mentio, Paulus Volukius Luceorienſis Epiſcopus, duos Breſtæ collocaverat in domicilio ſtabili Patres, qui collegii mox condendi prima quaſi fundamenta præſtruerent. Sed coactus paulo poſt Luceorienſem Eccleſiam mutare Cujavienſi, & ad novam diœceſim curas transferre, mœſtos reliquerat Breſtæ Patres, ac tanta oppreſſos rerum omnium inopia, ut ægre vitam eleemoſinis tolerarent. Accedebat ad egeſtatis incommoda Parochus a Societate palam alienus, qui vexare illos indignis modis non ceſſabat. His de cauſis parabant noſtri Breſta quamprimum excedere. Et exceſſiſſent plane, niſi vetuiſſet novus Epiſcopus Luceorienſis Andreas Lipski, qui & domeſticam depulit inopiam penſione annua attributa, & injuſta Parochi odia auctoritate compeſcuit. Præſulis optimi beneficia cumulavit Leo Sapiehæ regni Cancellarius, vir dignitate, genere, & opibus florentiſſimus: qui cum olim opera P. Petri Scarga a ſecta Lutheranorum fuiſſet ad Eccleſiam reductus, eamque ob rem multum ſe debere Societati profiteretur, faciendum omnino ſibi ſtatuebat, ut vicem illi aliquam pro tam inſigni beneficio exſolveret. Videns itaque Breſtæ noſtros peranguſte habitare, in tugurio verius quam domo, ad coemendam commodiorem domum pecuniæ vim non exiguam numeravit: nec diu poſt providit, unde annui proventus alendæ ſociorum familiæ ſuppeterent. Qua ejus beneficentia intra biennium apertæ ſunt juventutis ſcholæ, ac tandem poſt annos decem domus illa ſtatum nomenque collegii accepit. Interim Kioviensis Epiſcopus Boguslaus Boxa novum Societatis domicilium conſtituebat Fauſtoviæ in Ukrania. Epiſcopatum adiit Boza hoc anno, deliberatum habens coloniam aliquam Societatis ſtatim intra fines ſuæ diœceſeos inducere. De loco dubitans, conceſſit in ſententiam P. Joannis Argenti Provincialis, cui viſum Fauſtoviam loci opportunitate Kioviæ præferendam. Ædes igitur coemit in urbe media Patrum uſibus opportunas, ædibuſque ſacellum haud inelegans addidit ex materia, more gentis. Delati Fauſtoviam PP. Bartholomæus Obornicenſis, & Valentinus Stopecius, tanta continuo frequentia adiri cœperunt, ut appareret, ſi eſſet operariorum copia, multum inde frugis colligi poſſe. Quare Præſul anno proximo, paratis fundis, eorumque poſſeſſione jure & moribus regni tradita Societati, collegium condidit. In idem ferme tempus incurrerunt primordia reſidentiæ Conecenſis. Conecum, quam alii Choinitiam dicunt, Pruſſiæ urbs eſt vicina Pomeraniæ. Locum in paucis opportunum Societatis laboribus arbitrabatur Joannes a Gleiſſen, illius Eccleſiæ Præpoſitus: cumque jam curiale urbis templum ab oppreſſione Lutheranorum liberaviſſet, & catholicæ religionis cultum ab annis ſexaginta pene abolitum reſtituere decreviſſet, implorare operam Societatis, eique qualecunque domicilium Coneci fundare conſtituit. Hac mente prædium, quod habebat ex patrimonio non contemnendum, nobis tranſcripſit, & de curiæ bonis aream cum domo inædificata dedit perpetuo jure poſſidendam: quam donationem Archiepiſcopus Gneſnenſis poſtea ratam habuit. Tam lætis initiis non modica deinde incrementa acceſſerunt ex liberalitate Joannis Balkowski, & Dorotheæ a Zalno conjugum, qui de ſuo ſinguli peculio certam pecuniæ ſummam collegio conſtituendo addixerunt. Rege demum, & quibuſdam procerum materiam, & ſumptus operarum præbentibus, Coneci gymnaſium extructum fuerat. Verum poſt Gleiſſeni, & duorum quos dixi conjugum mortem, tot ab hæredibus motæ ſunt circa donationes illorum controverſiæ, ut nunquam ea domus ad juſtam collegii menſuram aſſurrexerit, & adhuc mera ſit reſidentia collegio Gedanenſi obnoxia.

46. Conſtituitur Societatis collegium Fauſtoviæ.

47. Choinitiæ reſidentia ponitur.

48. Res Lithuaniæ. Societas Riga exturbatur bello Svecico.

In provincia Lithuaniæ fuit hic annus Societati maxime calamitoſus. Rex Sigiſmundus omnes regni vires contraxerat adverſus Turcam in finibus Valachiæ. Cum ex adverſo Svecorum Rex Guſtavus Rigam Livoniæ caput aggreditur, & poſt dies paulo plures quadraginta ad deditionem compellit. Erant

e no-

e noſtris intra urbem omnino octo: nam cæteros, cum magna parte ſacræ ſupellectilis, ante hoſtis adventum rector dimiſerat in Lithuaniam. Promiſerat Svecus ante quam urbe potiretur, omnes ſacri ordinis viros, ac noſtros nominatim dimiſſum iri incolumes. Et vero pacti fidem ſervavit. Tamen urbe capta, cum ſibi ſiſti juſſiſſet homines Societatis, intuitus inter alios P. Laurentium Norvegum, ſenem annorum octoginta, qui tempore Joannis III. pro religione catholica ſtrenue laboraverat in Svecia, eundem increpuit acriter, ac minis terrere conatus eſt. *Quouſque tandem*, ajebat victoria ferox, *deſipere depontane ſenex perges? Nunquam ne oculos aperies miſer? An vero ignoras de æternis ignibus, qui te brevi moriturum manent, niſi religionem veram, id eſt reformatam amplectaris?* Ad quæ Norvegus, modeſte quidem, ſed tamen intrepide: *Æternis damnari ſuppliciis Lutheranos, certo ſcio. Iiſdem, ſpero, me eripiet fides catholica, quam profiteor.* Perculit Regem impavidi viri conſtantia. Hæſit paululum, ac vocem quaſi cogitabundus continuit. Tum irato ſimilis hominem canitie venerabilem objurgare vehementius. Non latere nimirum ſibi, quæ jeciſſet diſcordiarum ſemina inter Joannem Regem, ejuſque fratrem Carolum Sudermanniæ Ducem, parentem ſuum: nec ſe ignorare de ſeditioſis libellis, quos Svecia tota vulgaſſet, utque delectos juvenes pontificiis ſacris initiandos curaſſet. *Ob hæc*, ſubjecit, *nihil eſt quod Vilnam, aut aliam quampiam Lithuaniæ urbem cogites, quo tui ſodales talium inſontes ibunt. Stocholmiæ te, aut Revaliæ expectant carceres.* Cæterum hæc minatus eſt tantum, ſi forte incutere metum fortiſſimo viro poſſet. Cernens fruſtra eſſe minas, triduo poſt eundem una cum ſociis incolumem abire permiſit. Verum poſt hæc, Venda in poteſtatem redacta, noſtros inde pariter exturbavit. Atque ita demum duo Societatis domicilia, Rigenſe, & Vendenſe, quorum maxime opera in Livonia Lotaviaque res catholica utcunque ſuſtentabatur, unus quaſi turbo disjecit. Derpati quoque trepidatum eſt. Sed Svecus, relictis per circumpoſita loca præſidiis, bello autem in Curlandiam translato, ab illa tunc quidem urbe abſtinuit. Et nihilominus Patrum ibi conſidentium labores plurimum retardavit. Hoſtibus enim vicinas arces occupantibus, adempta eſt illis libertas ad Eſtoniæ populos excurrendi, unde magna animarum lucra ſæpe retulerant.

49. P. Laurentii Norvegi fortitudo adverſus Svecorum Regem.

50. Vendenſe pariter domicilium amittitur.

Pro clade Livonica ſolatio fuit, quod eodem anno Sigiſmundus Rex ſtationes Societatis duas, Orſenſem in Ruſſia, & Smolenskenſem in Siberia, inſtabiles hactenus & incertas, ad ordinem collegiorum provexit, apto ſingulis proventu attributo. Ut Smolenskum occupaverint poſtea Moſcovitæ, & Societatem abegerint, alibi dicendum erit. Nunc Patrum ibi commorantium lætitiam cumulavit, quod ſchiſmaticus ex ipſis propemodum orci faucibus ereptus eſt. Moſchus erat is, ac detinebatur in vinculis, capite, neſcio qua cauſa, damnatus. Cum eſſet ad ſupplicium producendus, peracta miſer homologeſi apud Sacerdotem Ruthenum, eidem ſupplicabat, ſibi ut manu carnificis moriturо opem ferret, & ad extremum uſque ſpiritum benigne adeſſet. Reſpondit homo ſuperbia tumens, non eſſe dignitatis ſuæ tam prope accedere ad patibulum: morienti autem cum ignominia aſſiſtere, id turpe ſibi fore, & indecorum pronunciavit. Mœrebat tam duro reſponſo infelix. Mœrentem adeunt noſtri, & ſiquidem velit, ſuam illi operam uſque ad ſupremum anhelitum pollicentur. Senſit ille, haud equidem ſine cœleſti inſtinctu, Sacerdotum diſcrimen: atque inde diſcrimen utriuſque profeſſionis conjiciens, non eo contentus ut Patribus ſe totum permitteret, catholicum rite profeſſus eſt. Tum expiatus denuo, Patribus iiſdem deducentibus, ad ſupplicium proceſſit, & plenus optimæ ſpei cervices carnifici dedit. Acceſſit ad provinciæ ſolatium ortus collegii Grodnenſis. Eſt Grodna urbs Trocenſis palatinatus in Lithuania, incolarum opibus & frequentia celebris. Multo ante quam Societas provinciam Lithuanam ſejungeret a Polonica, Stephanus Bathoreus Rex de conſtituendo ibi collegio egerat, cœperatque ob eam rem certa vectigalia conſtituere, & inſigne templum a fundamentis erigere. Sed illo e vivis ante ſublato, quam perficere cœ-

51. Dotantur collegia Orſenſe, & Smolenskenſe.

52. Schiſmaticus proxime ante mortem ad Eccleſiam reducitur.

53. Fundatur collegium Grodnenſe.

cœpta potuisset, nulla deinde ejus rei mentio facta fuerat. Hoc demum anno cum resignaretur testamentum viri nobilis e Kossobuckiorum familia, qui a Tartaris cæsus fuerat, bona quædam inventa sunt ab eo Societati transcripta, cum hoc ut excitando Grodnæ collegio impenderentur, aut domui Professorum Vilnensi addicerentur. Visum nostris uti legato ad novam Grodnæ sedem inchoandam, cum præsertim spes esset non defuturos, qui necessariam collegio dotem aliquando complerent. Quinque itaque socios Grodnæ P. Michael Ortizius provinciæ Præpositus collocavit. At eorum adventus minus gratus accidit ordini sacerdotali. Erant quippe ejus ordinis bene multi, quos falsa suspicio incesserat, ne paulatim nostri invaderent in ipsorum bona, aut certe partem de Grodnensis Ecclesiæ proventibus ad se traherent. Etiam e populo aliqui contra Patres incitati fuerunt, & ad eos divexandos consurrexerunt. Unus quidam audacior, secutus pravi consilii auctorem amicum nescio quem suum, partem haud exiguam de bonis ad Societatem pertinentibus vi invasit. Verumtamen brevi rerum facies versa est. Sacerdotalem ordinem sensim leniit modestia, & affabilitas Patrum. Illum vero bonorum interceptorem ultio divina ad redhibendum compulit. Nam qui eum incitaverat ad inferendum Societati damnum, compertus repente furti suspendio damnatur. Qui injuriæ exequendæ ministri & adjutores fuerant, intra breve tempus omnes, alii alio casu, male perierunt. Ipse fornacem domesticam calefecerat lignis de adempta nobis silva collectis. At dum calore securus fruitur, flamma latius diffusa corripuit domum, & brevi spatio totam absumpsit. Hæc reputans improbus, malo doctus tum alieno, tum suo, Patribus ablata restituit.

54. Molestiæ nostrorum Grodnæ ex diversis causis.

55. Divinæ ultionis exemplum.

Quod pertinet ad res gestas sociorum in Lithuania, uberem illis hoc anno, & solito ampliorem laborum segetem nova schismaticorum conata obtulerunt. Kioviam Pseudopatriarcha Hierosolymorum venerat, eumque Cosaci summis honoribus exceptum in episcopali cathedra collocaverant, ac Pontificem salutaverant. Ille, ne errantibus deessent errorum duces, continuo septem ejus gentis Episcopis, qui Romano Pontifici parebant, totidem opposuerat lectos de medio schismate: qui quamquam nec bona, nec sedes Ecclesiarum intercipere possent, plurimos tamen subornabant identidem, & a legitimis pastoribus ad suas partes trahebant. His nostri malis pro viribus se opponebant. Alios in fide nutantes continebant, alios misere prolapsos erigebant. Accurrebant huc illuc, quocunque res & tempus vocaret. Augebantur nihilominus & numero, & audacia partes schismaticorum: donec anno post hunc altero in crudelissimum facinus proruperunt. Polocensem regebat Ecclesiam Josaphat Consevichius, vir eximiæ virtutis, idemque magnus Societatis æstimator & fautor. Illum schismatici acerbissime oderant, & jamdiu ad ictum designaverant. Hanc tandem sceleris maturandi causam arripuerunt. Morabatur Vitbesci Præsul in arce suæ diœcesæos, ibique in honesta custodia detinebat impium quemdam Presbyterum, qui haud ita pridem ad partes schismaticorum transfugerat. Injuriam suo nomini factam schismatici arbitrantes, repente ædes Episcopi invadunt magno agmine, januas refringunt, famulos vim repellere parantes vulnerant, demum in interiora irrumpentes, Præsulem magnis clamoribus ad cædem deposcunt. Abdiderat ille se in conclave intimum, & Presbyterum, cujus causa mota erat seditio, dimitti e custodia jusserat. Cum neque sic quiescerent latrones impii, post tres fere horas orando consumptas, prodit ultro, seque multitudini concitatæ offert. Signum bene precandi faciebat elata dextera, ac seditiosos blande compellatos rogabat, quid vellent. Cum loqui incipientem ferociter interfatur unus omnium audacissimus, & impacto in caput fuste semineçem terræ allidit. Mortuum in ipso ictu mortalium sceleratissimi crediderunt. At mox comperto, spirare adhuc Præsulem, & cœleste auxilium voce intermortua implorare, clamorem insanum tollunt: hortantur se invicem ad sæviendum: fustibus gladiisque cædere jacentem pergunt, donec ignea glande trajectum crudeliter interfecerunt. Cadaver, dictu nefas! primo per totam domum

56. Turbæ a schismaticis concitatæ contra Catholicos.

57. Polocensis Antistes a schismaticis interficitur.

cum

cum insigni ignominia protrahitur. In quo tristi ac diro spectaculo ajunt, miraculo prope fuisse catelli fidem, qui, cæteris domesticorum fuga dilapsis, mortuum dominum prosequebatur unus, nullisque neque minis, neque verberibus abigi poterat: qua re in furorem acti carnifices, ipsum etiam denique gladio necaverunt. Vocatæ postea in sceleris partem lascivæ, impiæ, & audaces feminæ mortuo insultant Præsuli, non conviciis solum & calcibus, quod tamen summe impium & inhumanum erat, verum etiam tripudiis & saltationibus, alioque procacitatis & scommatum genere, quod ne referam pudore prohibeor. Postremo nefarii parricidæ, ne quem inhumanitatis gradum omitterent, Pastori suo indumenta detrahunt, nihilque moti quod thorace cilicino interne tectum invenere, nudum raptant usque ad præcelsam rupem, atque inde præcipitem dejiciunt in præterfluentem amnem: eo de industria delecto loco, ubi altissimum esse alveum norant, ne inveniri usquam a Catholicis, neu cum honore condi posset. Sed eorum in hac parte improbitatem vicit Catholicorum pietas & industria: qui exangue corpus cum ingenti cura quæsitum, inventumque perhonorifice condiderunt, multisque cum lacrymis, quas sane justas in tam acerbo casu dolor exprimebat, Pontifici optimo parentaverunt. Sed relicta in præsens Lithuania, narrationem ad provinciam Austriacam transferamus.

58. Eorundem sævities contra cadaver.

In Hungaria, turbante adhuc omnia perfido Gabore, per varias vices res Societatis fluctuabant. Anno superiore pepigerat cum illo Cæsar inducias mensium octo, conditionibus magis sibi necessariis, quam honestis, quarum ea ferme gravissima, ut præsente Gabore celebraretur totius regni concilium in urbe Neostadio. Affuere ad dictum diem magnates. Gabor in consessum receptus id unum rogavit ordines, vellentne juberentque se in Hungaria regnare? Cum plerique Calvinistarum sciviſſent *Uti rogas*, ipse cæteros, qui contra rogationem dicere incipiebant, ad silentium adegit metu cædis: nihilque ultra moratus, se regem Hungariæ appellavit, & conventum solvit. Iterum ergo itum est ad arma, & vario marte pugnatum, donec barbarum rerum successu elatum clades Bohemorum, de qua dictum est supra, compressit. Nam cum essent in exercitu Palatini copiæ Gaborianæ, quæ Bohemis amicis & fœderatis subsidio venerant, eadem ipsæ etiam clade perierunt. Ex eo die Gabor, quippe solitus servire fortunæ ac tempori, animum valde demiserat. Qui paulo ante omnia pacis consilia superbe rejiciebat, jam se placabilem præbere, modestius loqui: quin ultro profiteri, jus Hungarici regni penes Ferdinandum esse: quod vero ipse regis nomen sumpsisset, id se ea duntaxat mente feciſſe, ut Cæsari regnum servaret, procul dubio tradendum Turcæ, nisi protectum a se, & occupatum fuisset. Sic ille mendacissime, & fraudulenter, ad faciendum Cæsari fucum, & belli impetum remorandum. At Cæsar, qui hominis ingenium fallax & versipelle plus nimio haberet perspectum, ejus vires experiri, quam fidem maluit. Habebat Ferdinandus Germanorum exercitum florentissimum sub Carolo Longavallio Comite de Buquoy, perito belli duce. Hunc adversus Gaborem movere jubet. Buquoyus paucis mensibus expugnato Posonio, aliisque arcibus in potestatem redactis, magnam Pannoniæ partem Cæsari, nostris collegium Tyrnavienſe restituit. Tyrnaviam nostri redierunt Junio ineunte. Excepti mira populi gratulatione & gaudio, parabant collegium omni domestico instrumento nudatum reparare: cum nova ex insperato clades rem simul publicam regni, & privatam Societatis afflixit. Dum Buquoyus novam quam vocant arcem, oppidum Hungariæ superioris egregie munitum, oppugnat, lapsus nescio quo casu in insidias Gaborianorum, & ab hostibus circumventus, fortissime dimicans interficitur. Eo casu ingens rerum commutatio facta. Gabor, ut de nece Buquoyi nunciatum est, ratus, quod erat, hostes morte ducis consternatos occasionem rei bene gerendæ sibi daturos, magnis itineribus ad eos contendit. Quem Cæsariani appropinquantem ut conspexere, conterriti numero & ferocia hostium, turbatis ordinibus terga vertunt, nec tam iti-

59. Res Provinciæ Austriacæ. Bellum inter Gaborem & Cæsarem recrudescit.

60. Tyrnavienſe collegium nostri recuperant.

61. Clades Cæsarianorum ex morte ducis.

itineris, quam fugæ modo recipiunt sese in Schitum, insulam stagnantibus circum aquis communitam. Partem impedimentorum, & tormenta muralia viginti quatuor Gabori relinquunt: qui eorum ignavia solerter utens, potitur desertis castris, tormenta in fugientes convertit, multos sternit. Demum præda onustus, & insperato successu audacior, animum ad Tyrnaviam recuperandam adjicit. Erant in urbis præsidio Germanorum fere mille quingenti, sed equites plerique, obsidioni tolerandæ parum idonei. Eos nihil ambigens Gabor, ad conspectum hostis eruptionem facturos, suorum duo millia collocat in insidiis. Tum paucos e regione urbis disponit cum mandatis, ut egressuros ad pugnam Germanos simulata fuga in locum insidiarum trahant, cætera sibi permittant. Res supra spem feliciter cessit. Præsidiarii, conspecta contemptaque paucitate Gaborianorum, erumpunt sine ordine, sine imperio, ac refugientes temere insequuntur. Ita lapsi in insidias, momento temporis circumveniuntur ab hostibus, ac numero obruuntur. Trecenti trucidati sunt, capti non pauci. Cæteri sic evaserunt, ut tamen urbis tuendæ spem nullam haberent. Ergo post triduum, velo candido in altum sublato, significant, si æquas conditiones ferant, urbem sine certamine tradituros. Annuit barbarus, & obsidem in urbem misit virum nobilem, eundemque catholicum. Vicissim Germani legatos miserunt in castra, hisque mandarunt, ut de urbis deditione transigerent, ea tamen lege, ut salvum esset præsidium, & Patres Societatis incolumes inviolatique dimitterentur.

62. Gaboriani denuo Tyrnaviam expugnant.

Pessime in nostros animatus venire ferebatur Gabor: ex iis enim, qui capti fuerant, Germanis quæsierat ante omnia, essent ne Jesuitæ Tyrnaviæ? Et vulgo putabatur velle omnes sua manu mactare. Nihilominus ratas habuit conditiones, & civium postulata se religiose facturum promisit. Quæcunque interim ille vel interposito jurejurando spopondisset, Catholici minime fidendum arbitrabantur homini subdolo, qui sacramenti religionem nihil pensi faceret, & fidem frangere in more haberet. Ideo nostris amice suadebant, ut tunicam Societatis militari sago mutarent, abirentque furtim permixti militibus. Sed visum Patribus consilium benevolum magis, quam prudens. Ecquam enim dari spem fallendi tyranni, qui versari intra urbem Patres certo sciret? Quod unum erat reliquum, decernitur inter eos, ut siquidem odio religionis moriendum sit, jam tum ad mortem fortiter obeundam componant sese: cui Patrum decreto mirum, ut libentes alacresque subscripserint omnes, etiam juniores magistri.

63. Patrum Tyrnavienſium periculum, & constantia.

Præter hæc Rector, ne quid ad suorum salutem intentatum relinqueret, obsidis Gaboriani, quem esse catholicum dicebamus, opem & patrocinium implorat. Atque hic, missis in castra codicillis ad amicos duces, eorum interventu & deprecatione impetrat a Gabore, ut Patres una cum præsidio educantur urbe, & in tutum exportentur. Eos educendi negotium dedit barbarus Sigismundo Cornisio, supremo Transilvanorum præfecto, viro egregie catholico, & Societatis studiosissimo: ut nihil ad rem præsentem accidere optabilius posset. Nec vero distulit Cornisius admonere per nuncium Patres, ut ad profectionem accingerent nullo metu: se enim toto itinere ipsis, Germanisque militibus cum valida manu præsidio fore. Re per urbem vulgata, trepidari desiit quidem de salute nostrorum: at lætitiam inde partam, dici vix potest quantum corruperit publicus mœror de ipsorum exilio. Vix sibi redditos eripi denuo, boni omnes dolebant. Multi optabilius putabant, ut ne redditi quidem fuissent, siquidem tam cito erant abripiendi. Affuere magno numero Catholici, ut discessuris supremum vale dicerent, nec a lacrymis hinc inde temperatum est. Vehicula ipsis exportandis, partim ab amicis ultro missa, partim ære publico civitatis comparata. Tandem inter mutua salutationum officia Patres, conscensis curribus, proficiscuntur. Ibant post equites præsidii Cæsarei, habebantque a tergo pedites saue paucos, quos pone sequebatur imbellis turba mulierum ac puerorum. A porta urbis copias suas Gabor longo ordine collocaverat. Ipse equo sedens, constiterat in extremo ordine. Prætereuntes nostros Daci milites,

64. Permittit Gabor ut urbe educantur incolumes.

65. Civium mœror de discessu Patrum.

66. Quo ordine & apparatu Tyrnavia excesserint.

tes, Hungaricque ſpectaverunt taciti. At ubi ventum ad agmen Sileſitarum, qui ſere quadringenti Gabori ſtipendia faciebant, nullum eſt probri genus tam impudens, & obſcenum, quod non illi in Patres germanica lingua jactaverint. Demum prætervectis Turcarum agmen apparuit Gabor, qui ſalute comiter acceptа, redditaque, Patres honorifice compellatos juſſit accedere, & accedentibus dextram porrexit. Tum equo deſiliens, currum conſcendit: in quo, cæteris Patribus ad ſua remiſſis vehicula, tres eorum accepit ſecum, cum iiſque ſermones varios familiariter conferens, ad plura ſtadia proficiſcentium agmen deduxit. Sermonem præſertim intulit de rebus a ſe geſtis, de commiſſis prœliis, victoriiſque ex Cæſariano milite reportatis. Ac ſibi quidem, ajebat, Cæſarem ſemper in honore fuiſſe, & porro fore: ſed viciſſim a Cæſare haberi velle, non pro fortuna in qua natus eſſet, ſed pro ea, ad quam ſua virtute perveniſſet. Davidem etiam ante regnum paſtorem ovium fuiſſe: in eo tamen dignitatis faſtigio collocatum glorioſiſſimos regum æquaſſe, & multis partibus ſuperaſſe. Addidit ad extremum, ſe a conſiliis pacis minime abhorrere, modo Cæſar honeſtis legibus paciſci vellet: fore autem ſibi jucundiſſimum, ſi Societatis opera ad pacificandum uteretur: nec enim aliud eſſe hominum genus tam integræ, tam perſpectæ fidei. Hæc loquebatur Gabor, non ex animo tamen, aut ulla in noſtrum ordinem benevolentia, ſed ut ſibi Catholicos ſuarum partium arctius obſtringeret. Nam eodem tempore compertum eſt, ſubmiſſam ab eo fuiſſe Turcarum cohortem, ſpecie quidem ut noſtros deducerent, re ipſa ut diriperent: feciſſentque plane, niſi Corniſius latrones inhumanos diſtricto gladio, totoque in eos converſo agmine repuliſſet. Ita demum Patres a Gabore dimiſſi, Corniſii fide, & virtute ſingulari in tutum evaſerunt. Ita collegium Tyrnavienſe, ex priori ruina vix renatum, denuo corruit. Ut deinde felicius reſtitutum fuerit, alibi diſſeremus.

67. Admodum honorifice habentur a Gabore.

68. Subdole tamen, ac per inſignem perfidiam.

Homonenſe interea ne inſtauraretur, in cauſa fuit obitus fundatoris Georgii Drugheti, a quo pendebat. Vir egregiæ in Deum & Cæſarem fidei, conductis ære ſuo aliquot Polonorum millibus, contra Gaborem arma ceperat, prælium atrox cum Rakoczio commiſerat, ejus copias internecione deleverat, vix ipſo rebellium duce, aliiſque paucis de media clade ſubtractis. At cum per eas, quas dixi, octo menſium inducias in Poloniam feceſſiſſet, ibi vivere deſiit immatura morte ſublatus. Morientis cura non ultima Homonenſe collegium fuit. Filium poſt ſe relinquebat unicum annorum novem. Eum ſupremis tabulis hæredem ſcribens, quam graviſſima potuit obteſtatione admonebat, ut collegium Societatis Homonæ a ſe conditum quantocyus reſtitueret, vel ſi aptius viſum eſſet, in aliud avitæ ditionis oppidum transferret. Et quia puer relinquebatur apud parentem ſecta Calvinianam, tutores ipſius nominabat Ferdinandum Cæſarem, & regem Poloniæ Sigiſmundum, eoſdem per quiquid apud Chriſtianos ſanctius eſt obſecrans, ut pupillum de matris manibus vindicatum orthodoxe inſtituendum curarent. Pia teſtatoris mandata irrita non fuerunt. Ereptus eſt matri puer auctoritate Cæſaris, datuſque in diſciplinam Societatis Viennæ. Qui ut adolevit, paternum collegium quod Homonæ fuerat, in arce Ungariæ reſtituit. Inter has rerum vices diem clauſit extremum Zagrabiæ P. Alexander Dobokajus, vir olim genere illuſtris in Tranſilvania, deinde virtutibus, & fama ſanctitatis multo illuſtrior. Cum eſſet adhuc adoleſcens, poſt acceptam Euchariſtiam, diſtinctis verbis audiviſſe vocem dicitur admonentem, ut Societatem ingrederetur. Præfecturas inter nos varias per annos viginti geſſit. Nemo ſe ab illo iracundius appellatum queſtus eſt unquam, nemo commotiorem aliquando vidit. Homonæ repertus ſemel eſt in ſuo cubiculo a terra ſublimis, in aere ſuſpenſus, fulgiduſque, habitu orantis. Vir quidam nobilis teſtabatur, viſum ſibi ſupra ipſius concionantis caput globum lucis, qui paulatim in candorem vergens evanuit. P. Georgius Forrus ad Præpoſitum Generalem ſcribens, reperta eſſe ait in ejus adverſariis plurima, ſi vulgarentur, admirationem & fructum legentibus allatura. Ut dolendum ſit, ejuſmodi rerum documenta vel

69. Collegium Homonenſe tranſfertur Unguariam.

70. Mors & elogium P. Alexandri Dobokai.

periisse, vel adhuc latere. Decessit Dobokajus III. Idus Octobris, annum agens sextum supra quinquagesimum, cum recens in suam provinciam rediisset ex Polonia.

71. Fundatur collegium Tergestinum.

Duo Societatis domicilia nuper amissa dicebamus in Hungaria. Alia duo de novo Societas adepta est in Istria, Tergestinum, & Goritiense, de quibus modo singulis differendum. Tergesti, quæ urbs arce, portu, & incolarum frequentia habetur inter cæteras ejus tractus inclyta, jampridem Societas in desiderio erat. Casu factum est, ut in horribili illa tempestate, quæ nostros e Bohemia, Moravia, Hungariaque expulit, socii duo Tergestum advenirent, ad Lauretanam inde Virginem profecturi. Dum navigandi opportunitatem præstolantur, mirum ut studia civium erga se, & collegii constituendi voluntatem accenderint. Una tantum re angebantur Tergestini, quod ob detrimenta bello Forojulienſi nuper accepta, vires operi perficiendo non suppeterent. Quod pro præsenti poterant, censum pro familia quatuor vel quinque capitum constituerunt, non sine spe amplioris dotis aliunde accessuræ. Vix ibi nostri suis ministeriis fungi cœperant, cum Joannes Udalricus Ecchembergius inter ministros Cæsaris facile princeps, motus fama late manante rerum, quæ sane utiles Tergesti gerebantur, domicilium illud ita dotavit, ut honores nomenque fundatoris promeruerit. Goritiam, urbem in Italiæ finibus positam, divitem, & frequentem venerant ante sexennium duo operarii Societatis: quibus quæ sunt nostri ordinis sedulo exequentibus, agi statim cœperat de collegio erigendo. Rem tunc intervertit bellum, quod eodem anno inter Venetos, & Ferdinandum exarsit. Mansere nihilominus in urbe nostri. Quamvis autem nullum haberent proprium ac stabile domicilium, nullum templum, aut vectigal suum; operam tamen non inutilem ponebant in excolenda urbe, ac regione circumposita. Præter alia, accurrebant identidem ad excipiendas confessiones militum in castra proxima Ferdinandi Archiducis: qui hac re delectatus, ne inopia alimentorum Patres abire Goritia cogerentur, pensionem illis annuam constituit in quodam Venetæ ditionis fundo, quem sibi vectigalem fecerat. Iisdem mox Gaspar Vitus a Dorembergio ædiculam sacram addixit S. Joannis Baptistæ, cum domo conjuncta. Verum pace post hæc inter Venetos & Archiducem constituta, cum ea de qua dictum est pensio solvi desiisset, nostri locum deserere coacti sunt. Operi subverso denuo manus admovit Ferdinandus, ex Archiduce Stiriæ Imperator factus. Sed parum abfuit, quin ejus beneficentiæ fructu aliorum nequitia privaremur. Impetraverat Ferdinandus a Paulo V. Pontifice, ut collegio Goritiensi in partem dotis addiceretur fundus nescio quis præposituræ Pisinensis. Multi, quibus hæc assignatio displicebat, nostros criminosis litteris deferunt ad Pontificem, quasi Cæsaris indulgentia abusi fuerint, eamque concessionem subdole extorserint. Commotus accusatione Pontifex, donationem abrogavit: quo facto, negotium usque ad obitum Pauli suspensum hæsit. At eo sublato, cum successor Gregorius donationem eandem nova Cæsaris deprecatione ratam firmamque esse voluisset, effecit Ferdinandus ut collegium tanto dotaretur largius, quanto serius absolvebatur. Erat in agro Pressinienſi, diei ferme iter a Goritia, latifundium (Commendam vulgo appellant) ad equites Teutonicos pertinens. Id Imperator cum assensu Pontificis emit a fratre suo Carolo, Teutonicorum equitum magistro summo, & collegio Goritiensi in perpetuum transcripsit. Qua in re Caroli quoque eluxit benevolentia in nostrum ordinem singularis. Nam & pretium latifundii, quod numerato solvi non poterat, æstimatione accepit, & ad præcidendas moras, prius etiam quam tabulæ permutationis confectæ essent, in ejusdem possessionem Patres immisit.

72. Initia collegii Goritiensis.

73. Quod a Ferdinando II. Imperatore perficitur.

74. Res Germaniæ superioris. P. Jacobi Rheingii luctuosa defectio.

Inter hos rerum successus, gravem Societati plagam intulit in Germania superiori unus nostrorum, factus exemplo suo tristi luctuosoque cæteris documentum, male in aliorum salute operam ab iis poni, qui suam negligunt. P. Jacobus Rheingius, præstantis ingenii vir, idem Wolfango Guillelmo Pala-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

latino Neoburgico ob laudem eloquentiæ cariſſimus, cum totum ſeptennium in reducendis ad catholicam fidem hæreticis & voce, & ſcriptis fructuoſiſſime deſudaſſet, ipſe demum Societatis, & quod extremum malorum fuit, Eccleſiæ deſertor, ad caſtra lutheranorum transfugit. Quid hominem in hanc dementiam impulerit, pro certo dicere non habeo. Illud conſtat, jampridem Provinciali Grenzingo remiſſiorem fuiſſe viſum in ſtudio virtutis. Egerat ille ſane aliquoties cum Palatino, ſibi ut liceret cum bona ipſius venia Rheingium loco amovere, & longe ab aula transferre: namque erat Principi a ſacris concionibus. Sed fruſtra fuerant prudentis moderatoris conſilia. Reſtiterat ſemper Princeps, cujuſque eloquentia plurimum delectabatur, eum nunquam permiſerat a ſe divelli. Noviſſime deprehenſus cum fuiſſet in loco minus idoneo feminam alloquens familiariter, ac ſine arbitris; poſtridie quam id acciderat, profugiſſe dicitur Vittembergam, ac Luthero nomen dediſſe: ut ſuſpicari non immerito liceat, vecordem hominem fugæ conſilium cepiſſe metu, ac ne colloquium illud ſibi criminoſum eſſet extimuiſſe. Ut ut fuerit, lapſum hominis adeo lacrymabilem haud ſecus quam par erat noſtri doluerunt. Graviter etiam doluit Neoburgicus, quippe Societatis amantiſſimus princeps: & quamvis adhuc in catholica profeſſione recens, nihil non egit, ut concionatorem ſuum ex hæreſi, aut ſaltem ex hæreticorum ditione retraheret. Longe tamen abfuit, ut offenderetur exemplo illius, aut ob eam rem in catholico dogmate vel minimum vacillaret. Probe intelligebat ſcilicet, miſerum inter hæreticos, non veram religionem quæſitum iſſe, ſed licentiam vitæ, & ſcelerum impunitatem. Exſtat Rheingii egregius commentarius, cui titulus *Duodecim muri civitatis Dei*, tunc ab eo ſcriptus edituſque, cum Neoburgicus catholicum profeſſus eſt. Oſtenditur eo libro fides Romana duodecim præcipue fulta rationibus, ac totidem quaſi propugnaculis munita. Quo magis dolendum, tam fœde periiſſe, qui tam multis profuerat ne perirent. Periiſſe dixi: ac nimis quidem ex vero, niſi quid aliud forte ignotum nobis occultumque, Deo miſerante, evenerit. Nullis quidem certe precibus, neque ſuaſionibus abduci unquam ab hæreticorum partibus potuit: in quibus dum obfirmat in dies contumacior, paucis poſt annis, nullo edito pœnitentiæ indicio, pene ex improviſo deceſſit. Sed non deerant hoc tempore exempla meliorum.

75. Defectionis quæ fuerint cauſæ.

76. De quodam Rheingii egregio volumine.

Brixinam advenerant ex collegio Oenipontano Sacerdotes duo, de quorum laboribus multa ad memoriam illuſtria litteræ annales commemorant. Narrant, eorum opera veterem diſcordiam inter nobiles familias non paucas extinctam fuiſſe, compreſſam vulgo peccandi licentiam, injectos libidinibus frænos, periclitantium puellarum honeſtati proviſum, novam denique pietatis formam, atque alios mores in urbem inductos. Addunt, eorum diſceſſu ſic affectam univerſe civitatem fuiſſe, ut iis retinendis aliqui civium pecuniæ numerum ingentem obtulerint, uſque ad quinque aureorum millia. Parem ferme benevolentiam exhibuerunt Griſones, etſi Societati ſemper antea infenſi, erga Patres Petrum Friker, & Germanum Milotum, quos cum auxiliaribus copiis ſecum adduxerat præfectus Helvetiorum, ut eſſent tum ſibi, tum militibus ſacrorum miniſtri in bello ad recuperandam vallem Tellinam ſuſcepto. Adductos non æquis exceperant initio animis hæretici pariter, ac orthodoxi. Memores enim, Societatem ex valle Tellina ejectam a ſe olim cum ignominia fuiſſe, oderant, uti ſolet, quos læſerant. At capti paulatim modeſtia eorum, comitate, & morum innocentia irretiti, mutarunt brevi mentem in tantum, ut quorum antea nec nomen ferre poterant, eos jam in honore longe maximo ac pretio haberent. Sane diſceſſuros cum legione Helvetica multi rogabant, ne abirent. Alii de condendo nobis aliquo collegio, ac ſeminario ejuſdem gentis agebant. Quod niſi ſtatus rerum in ea republica præter omnem expectationem mutaſſet, profecto Societas non unum intra ejus fines domicilium accepiſſet. Namque in hoc ſtatu res erant. Griſones poſt bella inteſtina, quibus ſtudio paucorum inter ſe de poteſtate certantium diu fuerant conflictati, tandem feſſi malis, unam ſibi

77. Labores ſociorum Brixinæ.

78. Griſonum inclinatio erga Societatem.

79. Ob hæreticorum ſeditionem irrita.

ſibi patere cenſuerant viam reparandæ concordiæ, ſi in clientelam Comitum Tyrolenſium ſe contuliſſent. Eorum patrocinium ſuſceperat jam Leopoldus Tyrolis Comes, & frater Cæſaris: jam ipſorum rogatu vallem, quam vocant Engedinam, & urbem Curiam præſidiis occupaverat. Deſignati poſt hæc fuerant noſtri ordinis Sacerdotes duo, qui irent ad Engedinos. Verum inter hæc hæretici ſeditioſis miniſtrorum concionibus incitati rebellaverunt, coeunteſque incondita multitudo cum armis, præſidiarios Auſtriacos numero longe impares conciderunt, Curiam oppidum obſederunt, Leopoldi præfectum arcem ſibi tradere conditionibus parum honeſtis coegerunt: locis demum omnibus recuperatis, quæcunque inita de nobis fuerant conſilia interverterunt. Per hanc occaſionem accidit, ut irruentes in ædem ſacram hæretici B. Fidelem, ex ſacro ordine Capuccinorum heroem, pro concione dicentem invenirent, crudeliterque interficerent.

80. Inducitur Societas in ſuperiorem Palatinatum.

Felicius enimvero eſt inducta Societas in eam Norici partem, quam ſuperiorem Palatinatum vocant. Ditionem hanc Cæſar, poſt Pragenſem victoriam, a Friderico Septemviro Palatino tranſtulerat ad Bavariæ Ducem. Is cum in nova, & adhuc dubia ditione magnam vim militum per præſidia conſtituiſſet, eodem mittendos curavit ſex noſtri ordinis homines, qui militibus ſacra miniſtrarent, ſimulque indigenas, prout ſe daret occaſio, ad catholicam fidem pellicerent. Bini in tribus provinciæ locis collocati fuerunt, Ambergæ, Chambi, & Novofori. Præſes omnium conſtitutus P. Chriſtophorus Steborius, vir multis nominibus inſignis. Porro ſua Patribus miniſteria naviter exercentibus, inter præſidiarios ingens operæ fructus ſtatim conſtitit: at inter cives initio perexiguus, ac propemodum nullus. Hi enim, pendente adhuc bello, necdum certa Bavaro poſſeſſione provinciæ, donec comperiſſent cujus religionis dominum eſſent habituri, cunctabantur mutationem facere; more Proteſtantium multorum, qui modo inter Chriſtianos per baptiſmum cenſeantur, perinde habent Eccleſiæ ne, an diſſidentium ſectarum partes ſequantur, eorumque amplecti religionem ſolent, quorum ſub imperio vivunt. Non tamen omnino nihil apud eos profectum. Aliqui ab hæreſi ad Eccleſiam tranſierunt. Plerique ſacrarum cæremoniarum ſpectaculo, quibus crebro intererant, adeo delectati fuerunt, ut dictitarent paſſim, catholicis religionibus divinum ineſſe aliquid, aut certe humano majus. Hæc autem prima quaſi ſemina fuerunt frugum lætiſſimarum, quæ poſt aliquot annos, Deo cœpta fortunante, maturuerunt. Sed gradum ad alia faciamus.

81. Noſtrorum labores & res geſtæ ibi.

82. Res Provinciæ Aquitanæ. Quo loco eſſet religio in Bearnia.

In Gallia fuit hic annus, ut hæreticorum ſeditionibus reipublicæ turbulentus, ita illarum exitu felix fortunatuſque rei catholicæ, Societati vero laboris inuſitati ferax. Turbarum initia & eventus, quatenus iiſdem res Societatis illigantur, ego attingam, quæque ad provinciam Aquitaniæ pertinent primo loco exponam. Benearnia, quam uſitatiore vocabulo Bearniam dicimus, provincia non magni ambitus, ſed pagis incoliſque frequens, ante quam ad Henricum magnum matris hæreditate deveniret, ſic tota erat Calvini hæreſi infecta, ut vix ullum catholicæ religionis veſtigium retineret. Nam cum regionem obtinuiſſet diu Joanna regina Navarræ, regis Henrici mater; mulier errori perdite addicta Epiſcopos ejecerat, bona Eccleſiarum invaſerat, Calvinianis miniſtris, & præceptoribus perpetua ſtipendia conſtituerat. Sceptro Gallico potitus Henricus, tametſi maternam ſuperſtitionem vere & ex animo ejuraſſet, in iis tamen quæ ad religionem pertinent nihil magnopere mutandum cenſuerat, ne novis decretis irritaret hæreticos, genus hominum nunquam bene pacatum, ſemper ad ſeditiones & arma promptum. Pervicerat tamen, quod haud levis momenti viſum, ut aliquæ civitates locum apud ſe darent Catholicis, & & catholicæ religionis uſum liberum tolerarent. At Ludovicus XIII., ſtatim atque matris Mariæ Mediceæ tutela egreſſus eſt, & regnum adminiſtrare per ſe cœpit, nullam regiminis curam religione potiorem ducens, de reſtituendo in Bearniam cultu catholico deliberavit. Edictum itaque propoſuit, quo ſuas Epiſco-

scopis sedes, & Ecclesiis quæ ablata fuerant bona restitui jubebat. Erat edictum, ut æquum catholicis, ita sectæ ministris liberale: his enim tantundem promittebatur in posterum ex ærario, quantum hactenus inique percepissent ex alieno. Edicto nihilominus intercessit Senatus Bearnensis, pervicitque ne in provincia reciperetur. Urgente Rege ut facerent imperata, nectebant moras, alia ex aliis causabantur, apparebatque nunquam plane facturos, nisi vi ad obsequium adigerentur. Pertinaciæ fiduciam dabant regni dissidia. Nam circa idem tempus multi procerum, ægre ferentes immodicam Luinæi ducis gratiam apud regem, tracta in partes Regina Ludovici matre, nefaria arma sumpserant contra Principem, & factiosorum ingentem numerum post se trahebant. At Rex, perduellibus acie feliciter superatis ad pontem Ceæ, sibique matre reconciliata, brevi pacavit omnia: certus autem Bearnensium contumaciam omnino frangere, ad eos iter intendit, jussis subsequi legionibus. Ut vulgatum est in Bearnia, regem imperii sui exactorem venire, fit raptim Senatus consultum, referendum in acta decretum, eique obtemperandum. Tum venienti obviam mittunt Gubernatorem suum, qui imploraret clementiam principis, rogaretque eum suppliciter, ne provinciam ingrederetur armatus. Hominem Rex, etsi non ignorabat ex pertinacissimis Hugonotarum esse, & præcipuum auctorem repudiandi edicti fuisse, admisit humaniter: nullo tamen certo responso ad ejus orationem dato, Arsacum primo, inde Palum Bearniæ caput iter direxit. Urbem attigit comitantibus tantum aulicis, corporisque custodibus: legiones enim itinerum ipsius celeritatem æquare non potuerant. Tamen sola regiæ majestatis præsentia Bearnienses ita conterruit, ut iidem nuper seditiosi, ac præferoces arma deposuerint statim, & regios nutus obsequio præverterent. Hac usus animorum consternatione Princeps, catholicis probatæ fidei tuendas commisit urbes, arcesque provinciæ præcipuas. Mox firmatam sibi videns imperii vim, Romanæ religionis publicum cultum insigni pompa revocari jubet. Repurgatur solemnibus Ecclesiæ cæremoniis ædes Pali primaria. Sacrum in ea magnifice peragitur. Sacrosancta hostia per urbem, longo præeunte supplicantium ordine, circumfertur. Pompam sequebatur ipse Rex cum ingenti aulicorum, ac ducum comitatu, cereum accensum manu ferens. Mysteria gestabat Episcopus. Hastilia conopei supra ipsum prætenti regebant quatuor ex proceribus. Aderant promiscuæ multitudinis ad decem millia, visendi studio: nam plurimos accolarum fama celebritatis exciverat. Ita demum revocata in Bearniam catholica religione, Episcopis autem in omnia sui ordinis jura restitutis, Rex discessit. Verum hæc hæretici sic spectaverant taciti, ut certis indiciis appareret non laturos diutius, quam metu in obsequio continerentur. Et vero statim ab discessu regis rebellaverunt denuo, missaque legatione Rupellam, ubi generalis conventus sectæ celebrabatur, gregalium plerosque ad rebellandum pariter incitaverunt. Trepidatum ubique est armorum vel tumultu, vel metu; in Aquitania præsertim, & Occitania, ubi factio majores habebat vires. Nihil intentatum omisit Rex, ut rebelles ad officium sine cæde & sanguine revocaret. Sed tandem in scelere obfirmatos justo pioque bello persecutus, intra sesquiannum ita contudit, ut spoliati arcibus oppidisque, quæ jampridem in pignus securitatis acceperant, pacem orare suppliciter, & perfidiæ pœnam deprecari coacti fuerint.

83. Bearnienſium contumacia contra regem.

84. Regis ipso adventu comprimitur.

85. Revocatur in Bearniam cultus catholicus.

86. Rebellant iterum Bearnienses, iterum coercentur.

Tot inter belli tumultus Societati Gallicæ major patiendi, quam agendi copia oblata est. Socii provinciæ Lugdunensis Dea Vocontiorum, quam Diam vocant, itemque Nemauso, atque Ucetia, quas urbes hæretici quasi fiduciario jure tenendas acceperant, ejecti fuerunt. Per provinciam Aquitanam, & Tolosanam, quæ belli sedes erant, rebus adeo turbatis, sacrarum expeditionum cursus est interruptus. Nihilominus ex ipsa illa temporum calamitate nonnihil frugis collectum. Utilem in regiis castris fuisse nostrorum operam, disertissimis verbis tradit Gabriel Bartholomæus Gramondus Senator Tolosanus in historia prostratæ rebellionis. Ubi etiam refellens libellum querimoniarum, Regi a concilia-

87. Societatis incommoda inter tumultus armorum.

88. Sociorum labores ex testimonio Bartholomæi Gramondi.

ciliabulo Rupellensi oblatum, notari jubet postremum ejus libelli caput, quo Jesuitæ dicebantur auctores unici decretorum, quibus Calvini religio conficiebatur, atque ita loquitur:* *Notari par est, quam acerbe sectarii Jesuitas, gentem innocuam, oderint; quibus, si sine invidia calculus ponitur, vix dici potest, quantum hoc bello Gallia victrix debeat.* Duas prævalidas perduellium urbes Rex oppugnandas susceperat: Engeriacum primo, seu Fanum S. Joannis apud Sanctones, quod etiam subegit: deinde Montalbanum in finibus Aquitaniæ, unde, pestilentia in castris grassante, discessum est re infecta. Neutrubi desideratus sociorum labor. In oppugnatione Engeriacensi, narrat Gramondus, inductum fuisse in mores, ut stationarii milites subituri vallum, prius manipulatim ad genua Sacerdotum acciderent, & piaculari confessione conscientiam expiarent. Inde, ait, in amplam digressi planitiem, certas quasdam peragebant in communi preces, & secundum hæc ad stationem quisque suam incredibili alacritate pergebant. Vallum custodientibus affuisse omnium maxime Jesuitas, idem testatur,* *eorumque in tali bello zelum* (ipsa ejus verba refero) *supra fidem magnum, & laude dignum fuisse.* Hi Patres, qui, quotve fuerint, incertum. Illud minime dubitandum, ex provincia Aquitaniæ omnes fuisse.

* *Lib. 2. cap. 2.*

* *Lib. 3. cap. 9.*

89. Res Tolosanæ. Res gestæ in exercitu regio.

Pari studio subveniisse socios Tolosanos obsidentibus Montalbanum, indicant Mutii Generalis litteræ, quibus in hunc modum rescribit Nicolao Villiesio Provinciali: *Sane*, inquit, *gaudeo, nostros Patres, qui in ista provincia ad Christianissimi Regis exercitum profecti sunt, fructu maximo, & ædificatione omnibus officiis charitatis defungi, & esse tum militibus, tum doctoribus gratissimos. Hoc enim ex multorum litteris intelligo.* Sic ille Idibus Octobris. At IV. Cal. Januarii alias ad eundem litteras dabat, ex quibus colligo, plures sociorum in obsequio militum periisse. *Doleo*, inquit, *jacturam feciss provinciam tot honorum operariorum. Sed illi, meo judicio, non potuere vitam finire glorioſius, quam in causa tam pia, atque laudabili.* Quæ cum magnam vulgo admirationem haberent, minus miror excitatos tandem fuisse cives Tolosanos, ut nobis in urbe sua domum Professorum extruerent. De hujus operis institutione agi cœperat temporibus Claudii, extabantque jam tum certæ pecuniæ nobis eum in usum testamento legatæ. Verum tot ex adverso impedimenta consurrexerant, ut Patres Tolosani negotium desperarent omnino. Scripserant proinde ad Mutium, an non verius esset bona domui nunquam extituræ legata conferre in usum templi, quod tunc maxime sibi collegium strueret? Quibus rescribens Mutius, nefas id esse dixit. Quæcunque nimirum Societas ex aliena beneficentia accepisset, ad eos duntaxat usus servari debere, quos ab initio largitores præscripsissent. Verum ipsi ne desponderent animos: urgerent opus, quod maxime e re divina esset futurum. Rerum salubriorum initia multis plerumque difficultatibus implicari: sed vinci demum omnia sedulitate, atque patientia. His erecti litteris Patres, ad excitandam Professorum domum curas omnes, & studia converterunt: quodque prius desperationi proximum erat, hoc anno feliciter confecerunt. Emendis ædibus subsidium opportunum affuit ab egregio juvene Paulo de Pinis, qui claro ortus genere, & commodo patrimonio instructus cum esset, se suaque omnia Societati dicavit. Difficultates reliquæ, quæ totam negotii seriem usque ad hunc annum produxerant, facillime sunt disjectæ. Obstiterant primo Canonici primariæ ædis, deinde Octoviri Capitolini, qui summus est apud Tolosates magistratus, plures denique religiosorum familiæ: omnesque pariter ne novum Tolosæ domicilium Societas conderet, intercesserant. Intercessionem omnem unæ Regis litteræ sustulerunt, quibus litteris Rex causam Societatis Senatui impense commendabat. Principis commendatio cum videretur habere imperii vim, nemo obsistere ausus est. Illud tantum Canonici pervicerunt, ne nova sedes Societatis intra fines eorum curiæ consisteret, de qua re nemo magnopere pugnabat. Atque ita demum cunctis consentientibus, ex decreto supremæ curiæ, quam Parlamentum vocant, stare cœpit Tolosæ domus Professorum, secunda post Parisiensem in tota Gallia. Primus

90. Domus Professorum Tolosæ constituitur.

91. Difficultates in eo opere superatæ.

mus illi præses fuit impositus P. Bartholomæus Jaquinotius, qui cum esset pietate ac prudentia clarus, cunctisque instructus dotibus, quibus maxime mortalium animi conciliantur, ad ipsius incrementa haud parum contulit. Surgebat domus, cum Rex, obsidione Montisalbani ob eas quas dixi causas in opportunius tempus dilata, Tolosam venit. Commodum agebatur a nostris de sacra æde domui adjungenda. Id ille cum audisset ex Patribus, cognovissetque deliberatum ipsis esse novum templum S. Ludovico Regi dicare: *Ludovico*, inquit, *satis in tota Gallia templorum est. Hoc Beato Parenti vestro Ignatio consecratum velim*. Quod dictum nostris cum magno assensu approbantibus, addidit ipse, se jampridem B. Ignatio ædem vovisse: at siquidem differre voti solutionem propter angustias ærarii cogeretur, velle nunc istius primum lapidem ponere sua manu. Patres humanissimo principi gratias prolixe egerunt, quæque ad ritum celebritatis opus erant celeriter paraverunt. Ad constitutam diem affuit in area designata Rex magna procerum manu stipatus: interque solemnes Ecclesiæ cæremonias ad ima templi fundamenta delapsus, ibi lapidem collocavit his exaratum litteris. *D. O. M. Ludovicus Justus Rex Christianissimus ob rem adversus hæret. fact. bene ac felic. gestam ex voto. P. Vicennal. æt. Anno* D. CIↃIↃCXXI. Quibus peractis, Tolosa Monhurtium profectus est.

92. Ludovicus Rex primum Tolosani templi lapidem ponit.

Prius tamen quam abiret, rem ex improviso præstitit, quæ omnium mentes magnopere perculit, sermonibusque multis ac variis materiam præbuit. Quintus vertebat annus, cum a confessionibus utebatur P. Joanne Arnulpho. Hunc nihil minus cogitantem a se dimisit, ac ne porro aulam sequeretur vetuit. Dimissionis nuncium Arnulpho attulit Luinæus Comes stabuli: nec ulli dubium fuit, quin idem fuisset regii auctor imperii, qui minister & interpres erat. Hæsit paululum Arnulphus, tam inopina denunciatione perculsus; quaque erat rerum aulicarum peritia, qua manu jactum esset telum pervidit, nec vero dissimulavit. Superos hominesque testes fecit, nihil sibi aliud in regenda regis conscientia fuisse propositum, nisi ut ille sancte regnum administraret. Hoc suum crimen esse unicum, cujus causa pelleretur. Cæterum, ut erat idem moris religiosissimi, id sibi beneficii loco futurum professus est, quod abstinere aula juberetur, loco nimirum periculoso, & curarum pleno. Solummodo quæsivit ad regem aditum, ut eum supremo salutaret; eamque ob causam Monhurtium perrexit. Prohibitus ad Regem ingredi, rediit Tolosam, ibique substitit, suam deinceps, & proximorum salutem unice curaturus. Illum antea Rex eximie dilexerat, illum plurimi semper fecerat, nec ulla apparebat justa causa, ob quam tam subito voluntatem erga illum suam mutasset. At non omnibus in aula, ac minime omnium Luinæo placebat, patere quotidie Principis aures atque animum viro, non solum probo cum primis integerrimoque, sed etiam spiritus ingentis, & liberi, qui nullo cujusquam respectu quæ sentiret aperte loqueretur. Hanc plerique censuerunt causam fuisse, cur ab regis latere divelleretur. Sed quæcunque ea demum fuerit, Mutius ad Villiesium Provincialem scribens, affirmare non dubitavit, *Dimissionem Arnulphi apud omnes æquos rerum æstimatores fuisse quasi testimonium laudis, in ejus vitam actionesque redundantis: nemine non agnoscente, suis illum consiliis, & in regendo Christianissimo Rege prudentia, studioque religionis, non de Gallia modo, verum etiam de Ecclesia universa optime meritum esse*. Jam vero Comes stabuli Luinæus, si vere is, ut vulgo creditum est, auctor dejiciendi Arnulphi fuit, fructum ejus rei brevissimum cepit. Quippe mense vix evoluto, cum esset in ipso robore ætatis, & in summo culmine fortunæ, immatura morte sublatus est: id quod multis visum notabile. At malevolorum lætitiam brevi ingens mœror excepit. Arnulphi enim loco, ad regendam conscientiam regis, lectus est paucos post dies de Societate P. Gaspar Seguiranus: quæ res Ugonotis tam ægre fuit, ut nihil supra. Coquebat illos etiam quod viderent, florere uti prius Arnulphum opinione virtutis, & in magna apud omnes gratia esse. Sane Rex, quæcunque jactarentur initio, nihil præstitit, unde illi offensus videretur. Quin

93. Rex dimittit P. Joannem Arnulphum, quo utebatur a confessionibus.

94. Conjecturæ circa causas dimissionis.

95. Triumphant ob eam rem malevoli, sed non diu.

aliquanto post redux ab expeditione subalpina eum occurrentem sibi lætus vidit Valentiæ, pluraque pro Societate ipsius deprecatione confecit: argumentum benevolentiæ vel nunquam amissæ, vel facile recuperatæ. Eundem vero vix aula jussum absistere Præsules Ecclesiarum exposcere certatim, & habendis concionibus destinare cœperunt adeo contentiose, ut Mutius suo unius arbitrio servaverit, cui illum permitteret in annos singulos. At enim factionem Ugonotarum nihil urebat gravius, quam quod multiplicari per idem tempus viderent domicilia Societatis in Gallia. In una provincia Tolosana, præter domum Professorum, de qua supra dictum est, statio Albenacensis, quæ fuerat hactenus perangusta, ante hujus anni exitum justi collegii censum, & jus obtinuit. Aureliaci vero cives, vix operam sociorum experti, nulli parcendum impensæ censuerunt, ut stabilem apud se haberent Societatem, & commodis vectigalibus tuerentur. Itaque anno eodem collegium Aureliacense civium beneficentia inceptum, perfectumque est.

96. Fundantur collegia Societatis Albenaci, & Aureliaci.

97. Res Lugdunenses. Labores sociorum in diversis provinciæ partibus.

Similiter in provincia Lugdunensi, Massiliæ, Aquis sextiis, & Forojulii jaciebantur hoc tempore fundamenta domiciliorum, quæ serius ocyus erecta sunt. Sed de iis infra sermo redibit. Nunc ex gestis intra provinciam quæ videntur notabiliora, summatim perstringam. In ipsa urbe Lugduno hæreticorum duodequinquaginta hortatu nostrorum ad Catholicos redierunt. Idem consilii ceperunt viginti novem in finibus Vocontiorum. Forojulium missi duo Patres, civitatem invenerant binis factionibus misere dilaceratam. Multi malo remedium adhibere studuerant frustra. Ipsi, peracta sacra missione, redintegratam inter cives concordiam pristinam læti conspexerunt. Bellicii prava invaluerat consuetudo, ut licentiam bacchanalium producerent usque ad lucem diei, quæ prima est esurialium. Pravitatem acrius insectatus est unus nostrorum, & unica concione sustulit sic, ut eo die, licet conducti de more essent symphoniaci, paratumque omne instrumentum profanæ celebritatis, ad locum saltationibus destinatum nemo accesserit. Ex Ebredunensi collegio operarii duo in sacram expeditionem egressi, valles Barcellonensem, & Queyracensem peragraverunt, ac præter communes hujusmodi peregrinationum utilitates, nebulones quosdam exegerunt, qui multa sibi divinitus ostensa de statu mortuorum mentientes, rusticam decipiebant plebem in tantum, ut unusquisque omnia sibi licere arbitraretur, modo illis aliquid pecuniarum dedisset. Verum inter hæc provinciam obitu contristavit suo P. Humbertus Selinus, vir domi forisque laudatissimus: de quo nihil amplius dicam, nisi quod annos omnino quadraginta, quot vixit in Societate, nullam nostrarum legum prætergredi unquam est visus, ne illam quidem prima specie leviorem, quæ ad silentium spectat. Patientiam ipsius & mansuetudinem difficiles aliquorum mores sæpius probarunt. Si quando a quoquam objurgaretur asperius, ipse vocem premens nihil reponebat: ne vero alii, qui forte adessent, objurgantis intemperantia offenderentur, jocari eum, non serio dicere affirmabat. Erat ejus familiare dictum, animum immolari Deo debere: eademque noviissima fuerunt verba, in quibus eum vox & vita defecit. Obiit Dolæ die Novembris ultima, annum agens ætatis sexagesimum. Patria illi fuit Dinantum in diœcesi Leodiensi. Atque hæc de rebus Gallicis.

98. Mors & elogium P. Humberti Selini.

99. Res Toletanæ. Moritur Rex Philippus, eique assistit Pater Hieronymus Florentia.

Progredienti ad Hispanicas offert se statim in provincia Toletana Philippi III. Regis obitus, qui quidem eventus proprias habet causas, cur in annales Societatis referendus videatur. Philippus biduo ante quam moreretur, susceptis jam ultimis Ecclesiæ sacris, & filiis supremum valere jussis, metu futuræ sortis angi supra modum cœperat. In ea animi perturbatione, vocari confestim ad se jussit nostrum Hieronymum de Florentia, concionatorem magnæ famæ, sibique gratissimum, quicum solitus antea fuerat familiarius interdum, quam regum consuetudo ferat, sermones habere. Is cum accurrisset, incredibile est, ut brevi regem ex illa ægritudine ad spem & tranquillitatem erexerit. Adstabant lecto corona procerum, & Confessarius, ex familia Dominicana

Sa-

Sacerdos. Suam morienti sollicitudinem quo poterant modo testabantur omnes. Rex unum Florentiam attendere, unum audire, cujus oratione cæteri quoque fiducia & lacrymis complebantur. Narrabat deinde Confessarius, vir prudens cum primis, & doctus, se quidem semper antea Florentiam feciſſe plurimi; verumtamen quantus ille vir esset, tunc primum liquido intellexiſſe: neque enim alium sibi unquam auditum, qui tanta simul pietate & prudentia, ac omnino tam appositè loqueretur. Rex magnopere recreatus, gratias egit homini semel atque iterum, eumque ut adesse sibi pergeret usque ad extremum, rogavit. Mox novum sermonem exorsus, ter ipsum compellans nomine: *Quam*, inquit, *tibi gratiam referam pro tuis tam multis in me officiis*? jubebatque effari, qua maxime re gratificari ei posset? Cui vir egregius, ut filio Societatis dignum erat: *Id unum*, ait, *rogo te Rex, ut si vitam produxeris, omnes pro eo ut meriti fuerint, honore aut pœna afficias*. Exinde ægrum nunquam dimisit, & ad anxietatem identidem relabentem, ad spem optimam excitare non destitit. Audierat semel exclamantem, malle vitam egisse in solitudine, quam regnasse: quam vocem excipiens: *Visne*, inquit, *Rex tam diuturnæ solitudinis præmium a Deo referre*? eoque affirmante: *Fac ergo*, subintulit, *ut & vitam, & incolumitatem, & regnum abjicias ante pedes regis regum, ejusque arbitrio libens volensque permittas quid his omnibus fieri velit*. Promptus ille ad omnia, verba præeuntem sequebatur, eadem animi sensa & voce, & lacrymis expromebat: donec omni solutus metu, & in spem vitæ melioris erectus, noviſſimam horam placide admodum, ac feliciter obiit die Martii ultima. Eo vix mortuo, filius & hæres Philippus IV. Florentiam suprema patris mandata deferentem benigne admisit, de opera parenti impensa multum laudavit, ac suis in posterum fratribus esse jussit a confessionibus.

100. Quam sancte P. Florentia morienti adstiterit.

At idem paulo post gravem Societati curam injecit, quam modo explicare aggredior. Jamdiu institutum fuerat apud Patres Franciscanos, ut quicunque ex eo ordine in Indiis degerent, regerentur per proprium magistratum (Commissarium ipsi vocant) affixum curiæ Matritensi. Magistratus istius constituendi destituendique arbitrium non est integrum penes ordinem. Duos ad præfecturam designat Minister generalis, ex quibus quem elegerit Rex, ille provincias Indiarum in perpetuum administrat. Jam vero placebat Senatui Indico, similis formæ magistratum institui in omni ordine religioso, proindeque etiam in Societate: quam Senatus sententiam approbante Rege, videbatur negotium prope confectum, nisi occurrisset novitati periculosæ Mutius, & rem Societati pernicioſiſſimam declinasset. Novi decreti hæ præferebantur præsertim causæ. Omnes Indorum curias ad regem, jure ut appellant patronatus, pertinere: pleraſque hominibus religiosis esse commissas. Oportere ergo, ex cunctis ordinibus unum aliquem semper esse Matriti, qui subinde Regem doceret de statu curiarum, qui jus haberet in Parochos, qui ad eos Regis imperata transmitteret. Neque enim hæc fieri per generales ordinum Præpositos tam procul degentes Romæ satis commode posse: cum sæpe naves ante solvant ex Hiſpania, quam Roma responsa venerint, ex quo non raro contingat, negotia, quibus celeritate opus sit, mora corrumpi. His rebus cognitis Mutius, recte intelligens agi negotium maximi ad rem Societatis momenti, brevi commentario complexus est quæcunque ad dimovendum ab eo consilio Regem, ac Senatum Indicum apta existimavit. Ac primo quidem, per ejusmodi magistratum Generali Præposito non obnoxium funditus eversum iri, ajebat, regiminis formam plane admirabilem, in qua B. P. Ignatius præcipuam vim conservandæ Societatis constituisset. Sic enim institutum esse apud nos, ut quamquam publica rerum administratio per diversos potestatis gradus distincta sit, ad unum tamen moderatorem omnia referantur. Hinc inferiores Societatis præsides, contra quam in aliis ordinibus fieri soleat, ubicunque gentium creari a solo Generali Præposito, nec plus habere legitimæ potestatis, quam ab illo acceperint. Quis jam non videat, novo hoc, eodemque perpetuo magistratu Indico tolli penitus, ac dissolvi tam pulchram, tam

101. Philippi IV. decretum de magistratu extraordinario pro Indiis.

102. Mutius decretum Societati pernicioſum declinat.

necessariam membrorum omnium conjunctionem cum suo capite? Quis deinde spondeat, edito semel exemplo in provinciis transmarinis, non idem quoque alias intra Europam provincias postulaturas? Quod si hæc, qua hactenus Societas stetisset, conjunctio solveretur, Societatem ipsam dissolvi, & concidere necesse esse ostendebat. Ad rationes, quæ ex adverso producebantur, curæ sibi fore spondebat, ut regem de rebus Indicis ad curiarum administrationem pertinentibus, quoties collibitum esset, certiorem faceret Procurator a se constitutus Matriti. Quod si tamen contingeret, aliquid esse Curionibus imperandum, de quo propter navium festinationem Præpositi Generalis responsa expectari non possent, se ad hunc usum potestatem quanta opus esset Præposito provinciæ Toletanæ collaturum: atque ita Regem facillime, ac Societate indemni, quæ maxime vellet consecuturum. Hæc Mutius, & plura scripto executus, commentarium transmisit Matritum ad Patres Petrum Pazium collegii Matritensis rectorem, & Franciscum de Figueroa Indiarum procuratorem, ut eadem ad præsidem Senatus Indici Ferdinandum Carillium deferrent, uberiusque explicarent. Quibus jussa facientibus, Carillius victus rationum pondere mutavit mentem usque adeo, ut datis ad Mutium litteris receperit, nihil posthac in ea causa decretum iri, unde Societatis instituta convelli, aut aliqua ex parte labefactari possent.

103. Res Lusitaniæ. Controversia de decimis ab Eborensi Archiepiscopo excitatur.

Plus negotii fuit in componendis aliquibus controversiis, quibus Societatem eodem tempore exagitabat in Lusitania Joseph de Mello Archiepiscopus Eborensis. Primam controversiam moverat contra immunitatem decimarum, quam Paulus III. primo, deinde Pius IV., postremo Gregorius XIII. Societati concesserant. Adjunctis autem sibi, ut in communi negotio, cæteris regni Præsulibus, collegiisque Canonicorum, & Parochis, decretum abstulerat a Paulo V. Pontifice, ut nostri futuris temporibus bonorum, quæ ad illum usque diem aquisivissent, vigesimas solverent: si qua vero compararent in posterum, eorum decimas deberent. Erant in eadem causa cæteræ religiosorum familiæ. Illis tamen jus longa consuetudine partum retinentibus, nemo erat molestus. A sola Societate novum vectigal Clerici exigebant: & Eboræ quidem non eadem æquitate, qua in cæteris regni partibus. Censebantur in bonis collegii Eborensis aliqua olim ex ipso censu sedis Archiepiscopalis excerpta, quæ non tam privilegio Pontificum, quam ex ipsa lege pactorum, quibus nobis ab initio fuerant tradita, ab omni pensione decimarum exempta erant. Quippe fundator collegii Cardinalis Henricus, tunc Eborensis Antistes, deinde Rex Lusitaniæ, auctoritate Pontificis interposita, bona illa in dotem collegii sui Eborensis contribuerat sic, ut eorum etiam decimas in summam dotis conjiceret. Ex hoc ipso nihilominus bonorum genere vicarius Archiepiscopi vigesimas postulabat. Negante se daturum rectore (erat is P. Joannes Correa), & causas reddente cur non deberet, orta est contentio non levis, quæ demum in publicam offensionem erupit. Nam cum nostri appellationem ad sedem Apostolicam interposuissent, ea contempta vicarius rectori denunciavit, nisi vigesimas intra præfinitam diem solvisset, anathematis damnatum iri. Rector adversus vim diploma regium opposuit, quod Hispani *Tuitivam* vocant. Hoc decreti genere Rex Clericos Apostolicam sedem appellantes tuetur, ne dum Romæ pendet appellatio, per minores judices molestia afficiantur. Res more & legibus adhibita, adeo non fregit vicarii impetum, ut incitaverit potius. Itaque ad atrociora hinc inde ventum est. Rectorem vicarius anathemate feriit. Vicissim conservator Eborensis academiæ vicario pro potestate denunciavit, ut censuras refigeret, jussaque non facientem perculit anathemate. Causa denique ad Paulum Pontificem delata est: qui tametsi censuras ex utraque parte sustulerit, rectori tamen succensuit gravius, quasi ope regis voluisset resistere judici Ecclesiastico, ne Pontificium decretum exequeretur. Illum proinde magistratu privatum, ad omne publicum munus inhabilem pronunciavit. Ad decimas vero quod attinet, causam disceptandam commisit consilio Cardinalium, qui re in lon-

104. Quæ turbæ ob eam causam ortæ sint Eboræ.

105. Gregorius XV. controversiam componit.

longum extracta, & sæpe ampliata, toto fere sexennio quo Paulus superstes fuit, de ea nihil statuerunt. At nunc demum Paulo e vivis sublato, controversiæ finem imposuit successor ejus Gregorius. Qui quidem Pontifex æquum existimans, Societatem in Lusitania eodem frui jure, quo cæteri religiosorum ordines fruerentur, decretum edidit, ne in posterum ex ullo genere bonorum, quæ Societas per se coleret, vigesimas penderet, nisi *Prout alii mendicantes solvere consuevissent*.

106. Aliæ Patrum Eborensium molestiæ ob institutam sodalitatem.

Dum hæc adhuc disceptabantur, aliam præsul Eborensis molestiam exhibuit Societati, nec vero levem. Instituerant in eo collegio Patres sodalitium ex opificibus, sub tutela Deiparæ in cœlum assumptæ. Inde Antistes materiem nobis ægre faciendi sumpsit. Obtentu enim cujusdam Pontificiæ sanctionis, qua olim Clemens VIII. vetuerat, ne laici injussu Episcopi in nova sodalitia (Confraternitates vulgo nominant) coire auderent, neu leges sibi aut statuta in communi conderent; primo capita sodalitatis, deinde sodales omnes alios post alios ad dicendam causam adesse jussit, & Clementis lege damnatos in vincula conjecit. Dimisit eos quidem post dies paucos: sed non nisi mulcta prius persoluta, datoque a singulis chirographo, nunquam exinde in eam de qua dictum est sodalitatis formam redituros. Rem sane gravem, & qua Societatis jura aperte lædebantur, Romam ad Pontificem detulerunt, tum Patres collegii Eborensis, tum qui propius injuriam passi fuerant sodales. Pontifex autem Gregorius, auditis Cardinalium sententiis, litem ita composuit, ut omnes in posterum intelligerent, illo Clementis diplomate non tangi congregationes adolescentium ac virorum, quæ in collegiis domibusque Societatis per Generalem Præpositum institui, ac primario collegii Romani sodalitio aggregari consueverunt. Nondum hanc Pontifex dissensionem judicio suo diremerat, & jam aliam Antistes idem excitaverat, de qua modo dicimus. Eborense gymnasium Henricus Cardinalis fundator multis ampliisque, tum a Rege, tum a Pontifice privilegiis ornandum curaverat. Erat porro illud inter præcipua, ut alumni omnes, si modo tabulis census academici essent inscripti, in omni causarum genere solius rectoris jurisdictioni subjicerentur. Rector propterea, quia nefas viro religioso forum exercere, duos constituere solebat judices (Conservatores vocant), alterum ex ordine sacerdotali, e populo alterum, qui academicis sui singuli corporis jus dicerent. Hoc Archiepiscopus ex omnibus collegii privilegiis iniquissimum arbitrabatur. Itaque quam primam nactus est ejus infringendi occasionem, cupide arripuit. Duo alumnorum in sacro ordine constituti, vocati fuerant in suspicionem criminis paulo gravioris. Statim Præsul in vincula conjectos jubet apud vicarium suum causam dicere. Reclamabat rector, vinctos ex æquo & bono repetebat. Cum nihil hac via proficeretur, pergeretque Antistes tam æqua rogantem repellere cum contemptu, judex gymnasii conservator reos ex juris formula repoposcit, sed pari effectu. Ne longior sim, perstante Archiepiscopo per varias ambages rectoris jurisdictionem eludere, causa demum ad Romanum Pontificem deducta est, & Purpuratorum concilio ad judicandum proposita. Prolatis Romæ, expensisque quæ in utramque partem afferebantur, pronunciaverunt Cardinales, placere remitti ad conservatorem vinctos, quos in fraudem Apostolici privilegii Archiepiscopus detineret, ejusque stare judicio. Verum haud multo post Gregorius, certior factus Archiepiscopum non ut par fuerat Cardinalium rescripto paruisse, novo diplomate sua Eborensi collegio privilegia firmavit. At ne sic quidem cohiberi omnino potuit infensus Præsul, ne eadem convelleret denuo, novisque quamdiu vixit molestiis Societatem exerceret.

107. Eborensis gymnasii privilegia impugnantur ab Archiepiscopo.

108. Gregorius XV. gymnasii privilegia tuetur.

Interea vero, quasi satis non essent tot ægritudines, quas ex alienata Antistitis voluntate socii capiebant, accessit eodem anno mœror de multorum incommoda valetudine, crebrisque funeribus, quæ collegium Eborense afflixerunt. Genus quippe morbi pestilentiæ proximum, ortum in Castellæ finibus, atque inde latius pervagatum, Eboram usque pervaserat: quo cum plures tota ur-

109. Collegium Eborense pestilenti morbo conflictatur.

urbo conflictarentur, hisque nostri passim remedia corporum animorumque circumferrent, aliqui pestem contagione traxerunt, & in collegium intulerunt. Hinc tota familia morbo eodem implicita est, plures extincti. Nullius tamen tam complorata jactura, quam Patris Leonis Henriquez, viri tota Lusitania clarissimi, quem nos Henriquium juniorem appellabimus, ut distinguatur a Patre Leone Henriquio ipsius patruo, magni item nominis viro, quo rex Cardinalis conscientiæ arbitro utebatur. Henriquius ergo junior, non sanguine, quam virtute conjunctior illi seniori fuit. Fama est, olim adolescenti, cum in horto domestico spatiaretur, oblatum ex improviso fuisse malum dæmonem lascivæ puellæ specie, & flagitium suasisse: illum periculo conterritum refugisse statim, & clamorem sustulisse: advolasse famulos strictis gladiis, ut procacem repellerent: nuspiam tamen ullius feminæ neque speciem, neque vestigium apparuisse. Addunt, ex iis insidiis elapsum castissimum adolescentem, ad ineundam Societatem animum adjecisse. Nihil sane horum de homine, qui innocentissime sanctissimeque semper vixit, incredibile. Quod tamen certius, Societatem amplexus est adolescens mira innocentia. Et quia pio suo proposito videbat adversari vehementissime parentem suam viduam, ea nec salutata digressus est Alcaceva paternæ ditionis oppido, & clam Eboram venit, ubi assumpto ob patrui memoriam nomine Leonis, (nam Petrus antea vocabatur) tironibus adscriptus est. Non referam quantos in litteris, præsertim gravioribus, progressus fecerit. Præstanti sane erat ingenio, ad quod parem diligentiam cum attulisset, dignus est habitus, qui philosophiam, & quæstiones de moribus in collegio Eborensi explicaret. Verum ut his animi ornamentis excelleret plurimum, nimis quantum eadem religiosarum virtutum magnitudine superavit. Duabus præcipue virtutibus eminebat, charitate adversus proximos, & contemptu sui, nec fere unam ab altera sejungebat. Summa illi voluptatum in carceribus inter vinctos, aut in nosocomiis inter ægrotos versari, omnium ærumnas obsequio levare. Sæpe conspectus est, cum suis deferret per urbem humeris culcitras, cibaria, vestes, & quæcunque pauperibus vel ad tegenda corpora, vel ad famem arcendam, vel ad nocturnam quietem usui essent. Decem ultimos vitæ annos docendis pueris, & fidei institutionibus publice explicandis totos impendit, ajebatque, tunc vero se multo melius doctoris officio fungi, quam cum naturæ arcana, & morum præcepta disseruerat. Multa de illo supra naturæ usum memoriæ sunt prodita, quæ ego, ne longior sim, prætermitto. Illud ad viri commendationem singulare, quod adolescens quidam, cui Leo morienti adstiterat, post obitum se videndum exhibuit sorori suæ, enarratisque quibus fuisset in extremo vitæ insidiis a malo dæmone appetitus, ex iisdem se ope Leonis evasisse dixit: illum vero in magna gratia apud Deum, & infernis hostibus summe formidolosum esse affirmavit. Obiit Henriquius pridie Idus Novembris, anno ætatis quadragesimo sexto, post initam Societatem trigesimo primo. Sed jam ad oras transmarinas properemus.

110. Obitus & elogium P. Leonis Henriquez junioris.

111. Res Malabaricæ. Controversia Madurensis Romam defertur.

Aggredimur statim ad controversias Madurenses triennio ante intermissas, quæ quidem quo essent loco post consultationem Goæ jussu Pontificis institutam, prolixe suo loco narratum est. Hominem suarum partium, & consiliorum suorum conscium, ut tunc dicebamus, Goanus Archiepiscopus Romam submiserat, qui apud Pontificem & Cardinales nullum non moveret lapidem, & controversia secundum ipsius vota decideretur, oppositæ autem sententiæ auctor P. Robertus Nobilius impietatis ac superstitionis crimine damnaretur. Ex adverso Joannes Franciscus de Almeida fidei quæsitor in India, cum partes Nobilii tuendas suscepisset, scriptis Romam litteris, rem omnem uti gesta fuerat Goæ exposuerat: idque præter alia Cardinali Bellarmino perscripserat: *P. Robertum illuminasse totum orientem, & ex ipsis Brachmanum libris aperte demonstrasse, signa illa, quæ in suspicionem idololatriæ vocabantur, mera esse signa nobilitatis antiquæ, & ad idololatriam nullo modo pertinere.* Hac relatione majorem in modum recreatum fuisse comperio Cardinalem Nobilii avunculum.

112. Bellarmini litteræ ad Goanum Inquisitorem.

In-

Inquisitori quidem certe in hæc verba rescripsit. „ Accepi litteras tuas, & Deo gratias egi, quod accenderit cor tuum ad amplectendam, & propugnandam veritatem. Ex quo intelligitur, priorem tuam sententiam non fuisse fundatam in asserendi voluntate, sed in opinione, quam hic habebas de negotio, quod in controversiam vertebatur. Quamvis autem in conventu hominum doctorum, qui habitus est Goæ, plures assenserint Archiepiscopo Goensi, quam Cranganorensi, accepi tamen, multos viros doctos, qui ad conventum illum vocati non fuerunt, scripsisse sententiam suam, eamque optimis rationibus confirmasse, & ad summum Pontificem per viam Lusitaniæ misisse. Et quamvis Archiepiscopus Goæ miserit hominem quemdam suum per viam breviorem, qui jam hic Romæ est, & litteras, atque alia scripta miserit, & mihi etiam scripserit, & persuadere conatus sit, Robertum Nobilem esse nimis audacem, tamen tandem veritas vincet. Expectamus ex Lusitania, non solum quid de præsenti controversia Goenses sentiant, sed etiam quid sentiant alii permulti, quorum scripta per Lusitaniam ad nos mittentur. Ego vero non possum non magnas agere gratias tibi viro optimo, & doctissimo, & precari a Deo præmium sempiternum, quod libere sententiam dicere volueris, & mihi etiam scribere aperte quid sentias, ut summus Pontifex omnia vere sciat, & definiat quod ad majorem Dei gloriam, & Ecclesiæ utilitatem esse censuerit. Vale, & pro me Dominum Deum ores, ut hominem jam pene octogenarium de hoc ergastulo eruat, & ad patriam dulcissimam lætissimamque perducat. Romæ die 22. Decembris 1620. Alteram eodem die epistolam Bellarminus dedit ad Goanum Archiepiscopum, cujus litteras acceperat a Sacerdote Romam, uti diximus, misso. Sic autem scribebat. „ Illustrissime Domine. Accepi litteras Reverendissimæ amplitudinis vestræ, quibus valde reprehenditur Robertus Nobilis, quasi novam doctrinam invehere velit in istas regiones. Et quidem si omnes alii, qui ex India ad nos scribunt, idem dicerent, non dubitarem illum graviter accusare. Sed habeo non paucas epistolas aliorum, qui contra sentiunt, & supra modum eum laudant, quod magno labore & studio libros Brachmanum legerit: quique ab aliis censentur ritus falsæ religionis, eos re vera esse ritus nobilitatis putant, ac per hoc non impedire conversionem ad veram religionem, quæ sola est Christiana & catholica. Utrum autem res ita se habeat ut P. Robertus censet, aut non ita se habeat, & P. Robertus decipiatur, non est meum judicare; sed Apostolica sedes, lectis multorum litteris quæ huc missæ sunt, & auditis consiliis sapientium consultorum, declarabit quæ sit veritas. Et siquidem reprobabit P. Roberti sententiam, cessabunt Brachmanes admitti ad sacrum baptismum, nisi signa sua dimittant. Sin autem approbabit sententiam P. Roberti, facilior erit conversio Brachmanum. Hæc mihi interim occurrebant quæ scriberem Illustrissimæ dominationi vestræ, cujus me sanctis precibus humiliter commendo.

113. Alia ejusdem epistola ad Archiepiscopum Goanum.

Goæ interim fidei Inquisitor Almeida quæstionem accuratissimam de causa tanti momenti exercendam susceperat. Perlata sunt ad eum ex ipso Madurensi regno amplissima testimonia, & monumenta tum publica, tum privata, ex quibus quid falsi, quid veri subesset plane cognovit. Tum adhibitis in consilium ecclesiastici fori lectis judicibus, quid ipse, quid doctiores quique in ea causa sentirent, ad Ferdinandum Mascareniam supremum in Lusitania Inquisitorem perscripsit. Addidit documenta omnia, quæ ad manus habere potuit, ac præsertim egregium commentarium a P. Nobilio super eadem causa elaboratum. Ferdinandus, cui pariter Goanus Præsul omnia suæ partis documenta transmiserat, hæc atque illa pervolutans, viros totius regni doctissimos in consilium vocat, reque cum illis diu ac multum deliberata, uno denique omnium consensu pronunciat, sententiam P. Roberti omnino veram ac tutam videri. Tum rationes omnes, quibus tum ipse, tum alii doctores ducti ita censuerant, brevi scripto executus, scriptum istud Romam ad Pontificem mittit. Rationum potissima ducebatur ex authenticis juratisque testimoniis Brachmanum illius met re-

114. Inquisitionis Lusitanæ judicium de ea causa.

115. Quibus rationibus adjudicata

fuerit Nobilio causa in Lusitania.

regionis Madurensis, qui libros legum suarum, & indigenarum ritus ac mores optime callentes, prolixe attestabantur, prædicta signa inventa fuisse ad nobilitatis gradus earum gentium indicandos, ac distinguendos. *Quæ testimonia*, inquit, *ex India nobis perlata legimus, & expendimus*. Hoc *ipsum*, addebat, *testantur fideles, virique gravissimi, qui prædictas regiones peragrarunt, & illarum gentium mores diligentius indagarunt. Quorum virorum aliquos Ulyssiponem appulsos egomet, & cæteri doctores allocuti sumus, ipsorumque testimonium judicium hoc nostrum comprobavit*. Confirmabat sententiam suam usu quotidiano Indorum, & consuetudine, qui licet diversas, ac plane contrarias sequantur in colendis falsis numinibus sectas, iisdem tamen, nec dissimilibus, si sunt ejusdem ordinis ac nobilitatis, utuntur insignibus. Quod objiciebatur, lineam ante aliquot annos damnatam fuisse superstitionis in duobus provinciæ Goanæ conciliis, id ajebat causæ nihil obesse. Patres enim utriusque concilii non alios audisse testes, nisi accolas maris, homines scilicet natos in ditione Lusitanorum, horumque moribus educatos, qui proinde antiquam gentis disciplinam penitus ignorarent. Et vero Alexium Menesium, notæ prudentiæ ac sanctitatis virum, quem posterior illorum conventuum præsidem habuisset, re melius comperta, lineam & voce palam, & factis comprobasse. Alia denique solvebat, quæ quia jam objecta Nobilio vidimus, & ab eo soluta, non putamus hoc loco repetenda. His Romam perlatis, Gregorius Pontifex censores

116. Constitutio Gregorii XV. de controversia Madurensi.

constituit, qui scripta omnia, quæcunque in Asia & Europa de hoc argumento fuerant edita, & totius momenta causæ discuterent. Vix fuit qui non Patris Nobilii, & Lusitani inquisitoris singularem in controversia perdifficili diligentiam ac fidem admiraretur. Quoad ipsam vero causam, visum in sententia Nobilii nihil esse quod tuto permitti, saltem ad tempus, non posset, donec res fierent compertiores. Id præ cæteris censuit Episcopus Armacanus e sacro Prædicatorum ordine, qui causam Nobilio adjudicans, eundem laudavit eximie, & testimonium dedit Madurensi missioni perhonorificum. Jam ergo Gregorius XV. Pontifex, auditis censoribus, & Cardinalibus adversus hæreticam pravitatem inquisitoribus, die XXXI. Januarii, anno MDCXXIII., Apostolicam constitutionem edidit, qua *humanæ infirmitatis*, ut ipse ait, *miserando*, Christianis Madurensibus, usque ad aliam sedis Apostolicæ deliberationem, potestatem faciebat utendi suis illis insignibus, *Linea*, *& Codumbo*, itemque *Sandalo*, & *lavationibus* (in quibus rebus tota, ut alibi dictum est, illius temporis controversia vertebat): modo ne quid omnium usurparent, quæ præter simplicem usum earum rerum addiderat superstitio aliquorum. Nonnullas proinde conditiones, quibus in earum usu neophyti subjicerentur, sapienter præscripsit. Quo demum supremæ auctoritatis oraculo neophytos nascentis Ecclesiæ in professione susceptæ fidei confirmavit, ethnicos vero ad eam in posterum suscipiendam alacriores fecit.

117. Patris Nobilii congressus cum Archiepiscopo Goano.

Prius quam hæc agerentur, P. Nobilius æquissimo animo quidquid Romæ decerneretur expectans, Maduram se receperat. Non tamen Goa prius discesserat, quam Archiepiscopum utcunque male de se meritum salutaret. In quo congressu Antistes false subridens quæsivit ex eo, quid sibi tandem vellet cum illo vitæ genere tam austero, tam novo? An inusitatæ pietatis commendatione speraret, obrepere se posse ad aliquem in Indiis episcopatum? Doluit vir Apostolicus, obortam hanc Antistiti suspicionem fuisse adeo a mente sua, & veritate alienam. Modeste itaque respondit, id sibi potissimum fuisse causæ cur Societati nomen daret, ut honores & episcopatus Indicis multo nobiliores fugeret. Ea vox curam injecit Archiepiscopo inquirendi, quis Nobilius, & unde ortus esset? Ut cognovit, apprime claro esse natum genere in Italia, & Cardinali Bellarmino proxima consanguinitate conjunctum, multo deinde habuit benignius. Demum fausta prece abeuntem est prosecutus. Ille Malabaricam legens oram, & socios Coccinenses revisens, Maduram paucis post diebus attigit. Quanto neophytorum gaudio exceptus fuerit optimus pater,

118. Conspiratio contra ipsum inita in regno Madurensi.

nnl-

nullis ego consequi verbis possim. At lætitiam non tulit malus dæmon esse diuturnam. Præcipua rerum ibi gerendarum spes, secundum Deum, in Nobilio erat. Ad eum ergo pellendum infernus hostis totis coortus est viribus, remque antea aliis viis machinisque tentatam frustra, nunc per paucos nequitiæ suæ administros pene est consecutus. Duo fuerunt neophyti, in quos Nobilius beneficia multa contulerat, Alexius, & Bonifacius. Hi sensim a primo fidei ardore in noxium torporem delapsi, ea commiserant, ob quæ commeriti sunt, ut ab ipsius familiaritate prius, mox etiam a communione sacrorum arcerentur. Ei propterea succensebant ambo, & de ultione cogitabant. Novissime cum inaudissent, P. Petrum Franciscum præpositum provinciæ Malabaricæ brevi transiturum Madura, consentiunt inter se, ut confictis criminibus ad eum deferant P. Nobilium, & reum multorum scelerum faciant. Ut fidem accusationi concilient, aliquos ex popularibus ad ineundam secum impii consilii societatem inducunt, cumque his egregii artifices ita componunt fabulam, ut in dicendis testimoniis summa constaret omnium consensio, sine ulla varietate dictorum. Sic comparati, statim atque de adventu præpositi nunciatum est, eum adeunt pariter, & tanquam solliciti de fama Societatis, virum innocentissimum iis onerant criminibus, quæ ne referre quidem ausim. Utrum Præpositus calumniatoribus fidem habuerit, nec ne, haud satis constat: quippe intra paucos dies extinctus, spatium non habuit sua satis sensa explicandi. In eo certe parum considerate se gessit, quod cum festinaret Coccinum, nec testes interrogare præ angustia temporis posset; id negotii dedit Patribus Gundisalvo Fernandio, & Andreæ Bucerio, viris spectatæ quidem probitatis & fidei, qui tamen in controversia de moribus Madurensibus ita tunc a Nobilio dissidebant, ut cum eo propter usum Brachmanici cultus communicare nefas ducerent. Porro in hac naturæ humanæ fragilitate facilius optari, quam sperari prudenter poterat, inter quos tanta esset judiciorum contentio, contrarietatem nullam intercedere animorum. Jam ergo ad eos judices rejecti calumniatores, tam multa ex composito testimonia, ac tanto consensu dixerunt, ut nulla ex parte suspecta testificatio videretur. Bucerio nihilominus non persuaserunt. Ipsam Nobilii vitam, ajebat, objecta satis respuere. Esto enim non esset tantæ virtutis, quantam semper antea præ se tulerat: tamen tam multa, quæ in omni genere turpitudinis objiciebantur, minime in eum hominem convenire, qui tot districtus curis esset, qui in perdiscendis Brachmanum litteris, librisque conscribendis tantum laboris ac temporis collocaret. At apud Fernandium potior hac defensione fuit testium numerus, & perfecta consensio. Itaque de re tota ad P. Gasparem Fernandium (huic Petrus Franciscus moriens provinciam reliquerat) ita perscripsit, ut Nobilius in multis compertus, in aliis suspectus graviter videretur. Acta causæ Gaspar Fernandius Romam ad Præpositum Generalem misit. Interim vero Nobilium, simplici negatione objecta refellentem, jussit Madura cedere in collegium Cranganorense, ibique Generalis Præpositi judicium opperiri. Paruit vir innocens, gravissimam ærumnam levans, tum conscientia integritatis suæ, tum etiam certa spe, Deum, cujus causa injuriam perferebat, non passurum opprimi se improborum mendaciis. Et vero citius quam quisquam speraret retecta est fraus, & mysterium iniquitatis in lucem eductum. Intra annum plures ex illo calumniatorum sodalitio, perculsi divinæ ultionis metu, palam professi sunt, quæcunque contra P. Nobilium testificati fuissent, mera fuisse mendacia. Eo non contenti alii, Cranganorem usque trecenta millia passuum advenerunt hac una causa, ut testimonium innocentiæ redderent, totamque calumniæ telam coram Archiepiscopo, & Patribus collegii retexuerunt: hoc fide digniores, quod in detrimentum suæ famæ non pauca aperuerunt, eaque jure jurando interposito confirmaverunt. Ex his ille Bonifacius, quem alterum ex duobus calumniæ fabricatoribus fuisse dicebamus, dicta ita recantavit, ut pro irrogata homini immerenti infamia pœnam nullam

119. P. Nobilius confictis criminibus opprimitur.

120. In collegium Cranganorense relegatur.

121. Nobilii innocentia in lucem educitur.

lam deprecaretur. Sic igitur cum emersisset innocentia Nobilii, eum rector provinciæ, nec expectato Præpositi Generalis rescripto, omni crimine liberavit, & in suam stationem cum honore remisit. Ipse autem Maduram rediit iniquis delatoribus adeo non infensus, ut magis eorum quæ acciderant culpam omnem in se, ac morum suorum austeritatem referret. Id sane ipsum respondit viro gravi & amico, a quo per litteras fuerat monitus, ut præteritorum memoriam abjiceret.

122. Nobilius in gravi periculo tuetur neophytos.

Porro neophytis Madurensibus nihil poterat tam commode accidere, quam ut tali tempore ad eos Nobilius reverteretur. Obruebantur quippe ethnicorum injuriis, nisi ille interveniisset. Erant plerique sub ditione dynastæ præpotentis, cui certa pars urbis regiæ parebat. Hermachetto nomen illi erat. Vir nondum Christo initiatus, tamen christianæ rei impense studuerat hactenus, & Nobilio domum, sacramque ædem extruxerat. Sed nuper in bellicam expeditionem profectus, cum rem gessisset improspere, & magnam partem impedimentorum amisisset, ut jacturam sarciret, statuerat suis spoliare bonis neophytos, quorum aliquos audierat esse prædivites. Causam obtendebat, quod desertis patriis religionibus, externa sacra frequentarent. Reipsa initium immiti direptioni fecerat a duobus neophytis, qui pridem apud nostros mercede famulati fuerant: namque hi ferebantur magnum pecuniæ numerum apud se habere. Cumque ambos in carcerem conjecisset, vix tandem quadraginta unciis argenti persolutis, ut unus e custodia educeretur permiserat. Unius damnum cæteros incredibili affecerat metu. Hermachettum quippe præda semel illectum, nunquam plane quieturum videbant, nisi omnium similiter fortunas invasisset. Quare sibi caventes, nec congredi cum Patribus audebant, nec jam in ædem ad solemnia religionis conveniebant, ne iniquo prædoni ansam exequendi consilii sui darent. Res ita affectas Nobilius cum invenisset, sine mora contendit ad Hermachettum in castra. Exceptus autem pro veteri benevolentia familiariter, Christianorum causam tam valide, tam apposite peroravit, ut litteras ab eo tandem exsculpserit, quibus jubebat nemini Christianorum posthac molestiam exhiberi. Iis litteris soluti metu neophyti animum resumpserunt, & pios ut antea cœtus frequentare cœperunt: pusillus vero Christi grex novis subinde accessionibus augeri perrexit.

123. Obitus & elogium P. Joannis Mariæ Camporæ.

Provinciam Malabaricam deserere non possumus sine aliqua commemoratione P. Joannis Mariæ Camporæ, viri tota Thomæorum regione nominatissimi, cujus laboribus apostolicis, & vitæ finem hic annus attulit Cranganore. Flevere illum multis & veris lacrymis christiani S. Thomæ, sed omnium maxime Archiepiscopus Franciscus Rozus, cujus ferebatur familiare dictum, sublato Campora, diœcesim Cranganorensem sine manibus pedibusque relictum iri. Peregrinationem Indicam sæpe antea quæsitam Romæ frustra, semper a Claudio Generali pernegatam, impetraverat demum ope Deiparæ in hunc modum. Viderat exire domo Præpositum Generalem, audieratque in basilicam Liberianam contendere, ut ad aram Virginis sacrum faceret. Processit ad eum supplex, & *Rogo te*, inquit, *ut voti mei sis memor, quidque me fieri oporteat, consilium petas a divina Matre*. Facturum promisit Claudius: vix autem regressus domum Camporam monuit, ut ad iter Indicum se pararet. Tam peregre profecturo unus quidam ex domesticis adjutoribus icunculam B. Virginis dedit, futurum promittens, si eam impense coleret, ut peregrinas orientis linguas facili negotio condisceret. Promissioni respondit eventus prope ad miraculum: adeo brevi Campora Syriacam, Chaldaicamque linguam percalluit. Decessit v. Idus Novembres, interitu repentino, non tamen improviso. Nam præterquam quod ita vivebat semper, ut ad moriendum nunquam non esset comparatissimus, haud ita pridem totos octo dies cœlestium rerum commentationi impenderat, in eoque secessu, quasi se proxime moriturum sciret, præteritam vitam omnem, exorsus a prima ætate, piaculari confessione purgaverat.

rat. Natus erat Lucæ in Hetruria ante annos quadraginta ſeptem. Hujus vero temporis partem non exiguam, annos ſcilicet amplius viginti, per infinitos labores exegerat inter Thomæos.

124. Res Provinciæ Goanæ. P. Simeon Figueredus novam ſtationem figit in regno Mogolico.

De rebus provinciæ Goanæ plurima litteræ hujus anni tradunt, ex quibus pauca ſubjicio. Principio novam provincia ſedem adepta eſt in imperio Mogolico, atque hæc fuerunt initia. Dynaſtes quidam Mogolicus, qui ante annos circiter undecim Goæ baptiſmo donatus fuerat, & inde Joannes nuncupari cœperat, provinciam Patanenſem pro rege obtinebat ad ripam Gangis. Is cum quærendo comperiſſet, eſſe per diverſa loca tractus Bengalenſis aliquos de Societate, unum ad ſe mitti curavit, cum quo ajebat eſſe ſibi quæ communicaret. Affuit ex omnibus P. Simeon de Figueredo, exceptuſque a Mogole ſic, ut nec amicius, nec honorificentius poſſet a Luſitano, Patanæ in urbe regionis primaria conſedit. Poſt plura & familiaria colloquia, intellexit Sacerdos prudens, Joanni aut nullam eſſe curam religionis, aut certe minimam: favere illum tamen Societati, ſive ob accepta olim beneficia Goæ, ſive quod crederet quæſtuoſam ſibi, & ad fovendum cum Luſitanis commercium opportunam fore amicitiam Patrum. Quæcunque favoris eſset cauſa, eo Figueredus utendum ſtatuit ad ſalutem indigenarum. Ædes itaque, quæ ad novam ſtationem offerebantur, libens accepit, ibi ſubſtitit, & prætoris præſidio tutus de Chriſti lege apud Patanenſes diſſerere libere ac palam cœpit. At labore vix ſuſcepto, parum abſuit quin ejus fructum optatiſſimum meteret, glorioſam oppetens pro Chriſto necem. Interprete utebatur Figueredus adoleſcente annorum ſexdecim, cui Gonzalo nomen, quippe Chriſtiano, & regionis linguam percallente. Et jam ejus opera aliquibus Patanenſium perſuaſerat, ut a Mahomete ad Chriſtum tranſirent. Id ut vulgari cœpit per urbes proximas, exarſit furore juvenis quidam ferox, & ſuperſtitioni perdite addictus. Indignum putans, populares ſuos a patrio cultu ad Chriſtianorum ſacra transferri, ad Sacerdotis tugurium properat cum ſica, ipſum pariter, & ipſius interpretem mactaturus. Prior occurrit Gonzalus, quem ut vidit Mahometanus, irruit in inermem, unaque atque altera impoſita plaga proſtravit. Ad clamorem accurrebat Figueredus. Eum ferox juvenis furenter aggreditur, ac primo cæſim in ſummo vertice, deinde punctim circa pectus petit. Conficiebat omnino, niſi ſuperveniſſet in tempore vir prævalens viribus, qui ſicarium tenuit ne ſæviret atrocius. Ita ſervatus eſt Sacerdos: lætus ille quidem, quod acceptis quinque vulneribus partem ſanguinis pro Chriſto fudiſſet, at mœrens ſimul, quod non totum profundere licuiſſet, ſuoque multum invidens interpreti, qui tali ſorte dignus fuiſſet. Hunc odio chriſtianæ fidei cæſum fuiſſe, ipſe auctor cædis teſtatus eſt. Vinctus enim a multitudine, quæ, uti ſolet, ad facinoris atrocitatem affluxerat, productus ad judicem, & interrogatus, quonam conſilio tantum nefas auſus eſset? *Servus Dei ſum*, inquit: *quod feci, Mahometes juſſit ut facerem*. Prætori deinde idem per tormenta quærenti aliud reſpondit nihil, niſi famulum Dei eſſe ſe: vim autem externo Sacerdoti, ejuſque domeſtico intuliſſe, quod eos ſciret Mahometi maledicere. Prætor, cauſa cognita, Figueredi ipſius arbitrio permittebat, quo ſupplicii genere vellet juberet percuſſorem affici. Cum profiteretur Sacerdos pius, ſe injuriam illi condonaſſe, & pœnam miſero deprecaretur; laudavit ille quidem chriſtianæ manſuetudinis exemplum, nullius tamen admiſit preces, ne in ſontem jure & legibus ageret. Lapidibus ut impeteretur imperavit. Mox dire contuſum, ac pene ſemianimem elephanto conculcandum objecit: utque pœnæ atrocitatem ignominia cumularet, mortui cadaver toto triduo inſepultum in urbe media relinqui juſſit. Neque id ſatis. Poſtea quam humi mandatum eſt fœtidum corpus, eum audiſset Gubernator, mahometicæ ſuperſtitionis antiſtites prope ipſius buſtum ſuos cœtus celebrare, & nefarium homicidam, veluti patriæ religionis vindicem, in cœlum tollere; eos arboribus inverſo ſuſpenſos capite tandiu cecidit, donec toto corpore vibices exſtarent. Cadaver autem effoſsum denuo raptari per urbem juſſit, ac denique in præterfluentem

125. Præclarus adoleſcens fidei cauſa interficitur.

126. P. Figueredus eandem ob cauſam vulneratur.

127. Sicarius ſupplicio afficitur.

projici. Quo exemplo adeo perterrefacti sunt Mahometani, ut nemo jam contra Figueredum moliri aliquid, aut vocem mittere auderet.

128. Grave infortunium Goæ ex fortuito incendio.

Per idem tempus Goæ gravis, & inopinata calamitas multis saluti fuit. Erat ibi pulveris pyrii ingens officina, ac forte ejus materiæ magna vis in solario congesta fuerat ad siccandum. Solario propugnaculum imminebat, in quo solebant milites diu noctuque excubias agere. Dum excubat unus militum, simulque nicosianæ herbæ fumum inambulando haurit, casu accidit ut ardens illius folii particula evolaret in acervum pulveris. Flammam momento concepit sulphurea materia. Quis vero subitam & immensam incendii vim explicet satis? Repens flamma obstantia quæque cum fragore horrendo disjiciens, prægrandesque saxorum moles huc illuc propellens, ruinam ingentem ædificiis, & parem hominibus stragem attulit. Ad sonitum improvisæ cladis, pleriſque metu obstupefactis, prosilierunt e domo Professorum nostri, & ad ferendam quam possent civitati consternatæ opem celeriter accurrerunt. Inventi plures lapidibus oppressi, saucii, animam jam prope agentes. Hi inter ipsa pericula impendentium ruinarum auditi, expiatique fuerunt. Alii, quorum non adeo desperata videbatur salus, ad nosocomium deportati. Quidam semineces eruti ex ruderibus: quos inter cum essent ethnicorum nonnulli, ii rara felicitate, baptismo vix impetrato, vivere desierunt. Per istam occasionem Patres, publico infortunio ad excitandam civium pietatem usi, religiones varias instituerunt: utque instabat novendiale supplicium, quo solet Goæ Societas natalitia divinæ Matris celebrare, illud majore quam unquam antea apparatu & concursu peragendum curarunt. Per eos dies in tribunali pœnitentiæ multos audierunt diuturni temporis crimina retexentes: inventus autem in eo numero miles, ob

129. Nostrorum in eo periculo utilis labor.

130. Mirabilis conversio militis flagitiosi.

exemplum divinæ erga homines indulgentiæ, dignus memoria singulari. Annum jam vigesimum secundum in omni flagitiorum genere volutabatur. Die quadam, dum maxime libidini indulget ac genio, sensit repente circa se parietes velut vehementi motu terræ concuti. Inhorruit metu subito, ac fodiente animum conscientia criminum, mutus attonitusque hæsit ad horæ spatium, tanquam solo mox dehiscente absorbendus. Ne se penitus desperaret, effecit injecta divinitus cogitatio de summa Numinis bonitate, & prona erga omne genus mortalium misericordia. Simul audire sibi visus vocem ex occulto admonentem, pergeret ad ædem Societatis: obvium sibi fore Sacerdotem certis indiciis agnoscendum: illi se totum permitteret. Qua voce erectus, continuo nostrum ad templum properat, inque ipso templi limine unum de Patribus offendit iis quas audierat notis insignem. Huic se totum patefacit, multoque cum fletu omnium, quæ a prima usque ætate deliquerat, confessionem peragit. Rite expiatus, ejusdem hortatu renavigavit in Lusitaniam, ubi denique religionem

131. Ethnici ad Christi cultum adducti Goæ.

inter severioris disciplinæ monachos professus est. Insignem pariter effecerunt hunc annum Goæ ethnici magno numero ad Christi signa traducti. Die B. Francisci Xaverii anniversaria, ad ædem Professorum perducti sunt uno agmine trecenti amplius & septuaginta, quibus ut Christiani esse vellent nostri persuaserant. Præter hos, quos Christi signaculo donari insigni pompa placuit, intra spatium ejusdem anni ducenti & sexaginta diversis temporibus initiati fuerunt: ut nihil dicam de aliis haud sane paucis, quos in carceribus, in triremibus, aliisque publicis maleficorum locis conquisivit Patrum industria, receptosque ex dæmonum servitute ad Christi castra perduxit. Et hæc quidem Goæ.

132. Res gestæ in aliis oræ maritimæ domiciliis.

Quid jam in aliis oræ maritimæ domiciliis gestum sit, quam brevissime expediam. Tanæ capita circiter octoginta, Damani quindecim, Bazaini viginti supra centum, partim ex ethnica, partim ex mahometana pravitate ad cultum veræ religionis adducta. Plus in christianorum emendatione profectum. Extincta passim odia, tum publica, tum privata, quæ diu in mutuas cædes exarserant. Redintegrata pax inter conjuges, quos ob violatam nuptiarum fidem dolor injuriæ dissociaverat. Alienæ vitæ aut ferro, aut veneficiis insidiantes, a facinore absterriti. Multi denique ab infidelibus, ad quos licentiæ studio transfuge-

fugerant, ad loca moresque christianorum revocati. At nullibi lætior collecta fruges, quam in pagis Salsettanorum. Ad hæc loca cum venisset Goanus Antistes, ut eadem ex consuetudine episcopalis officii lustraret, peracto censu christianorum, reperta sunt viginti millia capitum amplius quam quinquennio ante fuissent. Numeri lætitiam auxit perspecta neophytorum pietas, qua major esse vix inter christianos antiquissimos posset. Ut alia præteream, Margani, qui pagus est illius oræ frequentissimus, sodalitium a Patribus institutum fuerat de nomine venerabilis Eucharistiæ. Sodales cum impetrassent ab Antistite veniam semel in mense incruentam hostiam supplicatione publica circumferendi, pro suis singuli viribus stipem in apparatum pompæ contulerunt, iisque pietatis & modestiæ signis novam religionem obire instituerunt, ut plerique Lusitanorum in eo spectaculo hærerent admiratione defixi, negarentque visum sibi uspiam in hoc genere quidquam aut decentius, aut religiosius. Verum inter tot, tamque justas lætitiæ causas, justissimo sociorum mœrore elatus est Bazaini frater Didacus Guerreirus, vir simplicitatis antiquæ, & in suo domestici adjutoris gradu valde laudatus. Vixerat apud nos annos circiter quinquaginta, eorumque partem multo maximam Bazaini consumpserat. Tempus inter laborem operis, & otium contemplationis ita solebat dividere, ut officiis utriusque ex æquo satisfaceret. In se unum asper, ac prope immansuetus, idem erga alios facilis, & summe comis, si qua offerretur exercendæ charitatis occasio, eam arripiebat cupide, non labori, non industriæ parcens, ut bene de omnibus mereretur. Obedientia erat tanta, quantam a suis postulat B. Parens Ignatius: ejusque fiducia virtutis nihil sibi arduum arbitrabatur, vel si miraculis opus foret interdum. Adeo sibi in animum demiserat veritatem illius divinæ vocis: *Vir obediens loquetur victorias*. Erant olim Bazainenses ob anni siccitatem in maximo, ac justo metu propinquæ famis. Dum illi calamitatem publicis supplicationibus deprecari conantur, collegii rector Guerreirum ire jubet recta ante aram templi maximam, nec inde prius abscedere, quam optatam pluviam a Deo precibus exorasset. Paruit moderatoris imperio optimus senex: atque ubi constitit ante aram, parendi necessitatem excusans, Deum rogavit ingenue, ac familiariter, ut nisi vellet se nimis diu genibus & orationi insistere, copiosum imbrem demitteret sine mora. Audivit orantem Deus. Precem vix produxerat ad horæ quadrantem, cum subita vis imbrium effusa est. Cœlestium aspectu interdum, & alloquio dignatum fuisse, crediderunt multi, nec temere. Indicio sit quod subjicio. Navarchus Lusitanus piraticum myoparonem aggressus fuerat, sed bellicis copiis adeo instructum, ut post tridui certamen nullam ejus potiundi spem haberet. Hæc domi cum narrarentur, medius interveniens Guerreirus, deditionem facturos quam primum barbaros affirmavit: id enim sibi pro Christianorum victoria supplicanti superos indicasse. Nec multo post secuta re ipsa est præter omnium opinionem deditio, uti fuerat prænunciata. Mitto alia ejusdem generis, ob quæ Guerreirus magnam domi forisque habuit virtutis opinionem dum vixit, moriens vero immortalem memoriam nominis sui domesticis pariter & externis reliquit.

133. Mors & elogium fratris Didaci Guerreiri.

Parem mœrorem, & majus damnum creavit Æthiopiæ obitus P. Laurentii Romani: qui quidem obitus vel in maxima operariorum copia, ne dum in illa paucitate multum lugendus fuisset. Adeo utiles Æthiopico agro censebantur ejus labores. Patriam sortitus fuerat Laurentius urbem Romam, hauseratque dignam Romano nomine indolem, excelsam scilicet, & quacunque fortuna majorem. Propagandæ studio religionis ex Italia in Indiam, ex India navigaverat in Æthiopiam, ubi annos omnino sexdecim operam posuit assiduam, tum in excolendis Lusitanis, tum in indigenis ad rectam fidem adducendis: nulla unquam cessatione admissa, ne tum quidem, cum ex diris torminibus periculose decumberet. Nullum erat mortalium genus, cui non ad omne obsequium se demitteret. Sæpe homines contagiosis morbis implicitos suis ipse manibus curandos suscipiebat. Sæpe cadavera, quæ contingere nemo audebat, sublata hume-

134. Acta in Æthiopia. Obitus & elogium P. Laurentii Romani.

meris deferebat ad sepulturam. Illum propterea Æthiopes prope ut parentem suum amabant, nec solum amore, sed quadam quasi pietate prosequebantur, quam apud vulgus perspecta viri probitas, & innocentia singularis augebat. Quem porro viventem admirari consueverant, mortuum publica comploratione extulerunt. In regno Tygræo, ubi ætatis maximam partem exegerat, flevere ejus obitum summi infimique incredibili planctu & ululatu: quodque solet in luctu maximo, feminæ dolorem suum depositione comæ, viri indumentorum mutatione testatum fecerunt. Etiam in regnum Gojamense, ac Dambeanum dolor pervasit. Colelæ, & Gorgoræ ad ædes Societatis turmatim Catholici confluxerunt, questu omnia gemituque compleverunt. Ipse Imperator, ut in magno reipublicæ vulnere, multum lacrymarum fudisse dicitur. Obiit Romanus Fremonæ pridie Idus Januarias, annos natus quinquaginta duos, quorum amplius triginta egerat in Societate. Æthiopum linguam ita didicerat, ut credi posset indigena. Inter alios bene multos, quibus veritatem catholicam persuasit, fuit Taquela Salasse Imperatori a secretis, vir ille de religione optime meritus, qui demum in ea rerum conversione, quam suo loco narrabimus, glorioſam pro Christo mortem oppetiit.

135. Publicatur novum templum Gorgoranum.

Hujus interea mœrorem funeris multæ res, ac variæ lenierunt. Lætissima in primis accidit templi Gorgorani, de quo alibi dictum est, publicatio. Biennio minus confectum fuerat templum istud, sumptum faciente Principe, formam operis præscribente Patre Paezio, qui partes architecti sumpserat. Erat opus ex lapide quadrato totum, & excepto quod non calce, sed argilla duratum, cætera elegans, & Europæis basilicis quam simillimum. Augebat ædificio pretium aræ maximæ imposita imago Deiparæ, quam nostri ab urbe Roma deferendam curaverant: præclari operis tabula, quæ omnium oculos animosque rapiebat. Apertum primo est novum templum cum ingenti catholicorum concursu. Et quia celebritati interesse non potuit Imperator, quippe adhuc bello Begamedreno, cujus anno superiore meminimus, distentus; ineunte quadragesima, cum ex illa expeditione victor rediret, divertit ad novam ædem cum exercitu. Eam ut prospexit eminus, equo desiliit, ac reliquum viæ pedes confecit usque ad ipsius vestibulum. Neque tamen est ausus ingredi, nisi depositis ante soleis, detractoque capitis tegumento. Ibi cum orasset aliquandiu, reique sacræ interfuisset, singula cum incredibili admiratione, & voluptate lustravit. Quod vero reliquum fuit diei, familiariter, ut solebat, consumpsit apud Patres: quibus etiam postridie certam auri summam constituit, ut aram Virginis elegantius exornandam curarent. Nondum abierat, cum nova illa ædificiorum forma mirifice delectatus, extruendum decrevit aliud ejusdem generis templum, cujus paulo infra mentio redibit. Dum sic novæ divino cultui sedes in regno Dambeæ præparabantur, novi Deo cultores addebantur in proximo Gojamensi. Schismaticos quadringentos & quadraginta quatuor hoc anno lucratus est unus nobilium, qui se paulo ante Catholicis aggregaverat: ut nihil de aliis dicam, qui hominibus Societatis se tradiderunt. Summa ope promovebat hæc religionis incrementa Prorex Cela-Christus, partim auctoritate, partim industria utens, ut quam plurimos traheret ad veritatem, aut saltem ad audiendos doctrinæ veræ magistros impelleret. Allaborabant eidem rei nostri pro viribus, artes varias excogitantes, quibus contumaciam schismaticorum mollirent. Nonnihil profuit hoc anno pietatis exemplum insigne, quod seminarii Colelani adolescentes publice exhibuerunt. Sexta feria sanctioris hebdomadæ in publicum egressi sunt pii alumni nudatis humeris, & composito ad pœnitentiam agmine: procedentesque supplicantium ordine, seque flagris acerrime concidentes, ædem sacram circumjerunt. Inter ictus crepitusque plagarum clamabant flebiliter: *Parce Domine, parce, & Æthiopiæ miserere.* Quo spectaculo omnibus qui aderant (aderat autem multitudo frequens, ad audiendam de Christi cruciatibus orationem coacta) excussæ fuerunt uberes lacrymæ, multis etiam ad imitandum voluntariæ castigationis exemplum pius ardor injectus. Soli obdura-

136. Imperatoris eximia pietas in novo templo.

137. Catholicæ partis incrementa in regno Gojamensi.

138. De quadam insigni supplicatione.

durabant contra veritatem monachi. Erat porro nonnullorum conditio miserabilis. Vera esse fatentes quæ ex nostris audierant, suos pertimescebant Cœnobiarchas, ne eadem complecterentur. Dolebant passim, se suorum perfidia præsidum a via salutis arceri. Contumaciam denique obtentu obedientiæ majoribus debitæ excusabant. Quasi vero jus cuiquam esset quæ divinitus præcepta sunt prohibendi, aut non Deo magis obediendum quam hominibus esset. Alii interea nequiores perfidiam tuebantur apertius, & usitatis artibus contra Principem grassabantur.

139. Monachorum contumacia contra veritatem.

Est in extremo latere australi regni Gojamensis ampla regio, & fertilis, quam Damotæ incolunt, homines toto regno nobilitate præcipui, quorum multi ipsum Imperatorem id temporis propinquitate generis attingebant. Huc ex provincia Cela-Christi migraverant aliqui monachorum, ii nempe, qui principalia edicta de religione pati non poterant, & quidlibet movere prius constituerant, quam obtemperare. Vaferrimi nebulones pietatem meram spirantes, magnumque humanarum rerum contemptum vili amictu, & cætero vitæ cultu præferentes, facile sibi auctoritatem pepererunt apud Damotas. Ubi se apud vulgus in pretio esse, & aliquid dicendo posse senserunt, hortari palam seditiosis vocibus populum, ac plane incendere, ut pro patriis institutis, & nominatim pro custodia sabbati bellum gererent. Irent secum cum armis contra orthodoxos: magno ac forti animo decertarent, adepturi martyrii lauream immortalem, si pro tali causa morerentur. Iis vocibus primi ad seditionem incitati sunt gentis principes. Illi populares reliquos ad arma vocant, collectoque ingenti agmine, Catholicis omnem belli cladem denunciant. Per copias dispersi volitabant more furiarum monachi fere quadringenti, easque subjiciebant furori militum faces, ut nihil jam nisi cædes & sanguinem anhelarent. His rebus cognitis Cela-Christus, partim misericordia nobilissimæ gentis, quam videbat aliena fraude deceptam, partim propinquorum suorum caritate, in quos hostiliter ferri molestum erat, ad mitiora consilia descendens, legatos de pace mittit ad Damotas, ut accepta fide impunitatis arma ponant. Sed vehementius illos efferaverant nequissimi mortalium monachi, quam ut mitigari facile possent. Se vero negant ab armis discessuros unquam, nisi prius acceperint catholicorum omnes libros ex latinis chaldaicos factos, omnesque præterea Sacerdotes Lusitanorum: illos abolendos igne scilicet, hos suspendio tollendos. Risit hominum insanam temeritatem Cela-Christus, & proficisci cœpit cum exercitu; lente tamen, & quam modicis itineribus, ut perduellibus spatium resipiendi daret. Et iterum ex itinere certos præmisit homines, qui contumacibus suaderent jussa exequi. Ægre se, ajebat, & invitissimum facere, ut contra affines suos ferrum stringeret. Consulerent ipsi sibi in tempore: extrema ne expectarent. Sed nihil magnopere profuit. Hominibus furore incensis, & virium suarum fiducia elatis, visa hæc Proregis sollicitatio magis timentis sibi, quam alienæ saluti parcere cupientis. Ferocius ergo quam prius respondent, non aliis se conditionibus, nisi quas ante propositissent, in officio futuros. Stetere tandem in conspectu exercitus, primique Damotæ cohortem sagittariorum miserunt, qui velitando in pugnam traherent hostem. Cela-Christus continere non potuit suos, ne strenue pugnam capesserent. Hortantur se invicem regii, & in rebelles irruunt. Uno impetu impulsa, & disjecta omnino est acies Damotarum. Dum illi fuga salutem quærunt, hærent a tergo regii, fugientes cominus insequuntur, ac nequidquam tendente contra Cela-Christo, & clamitante ut ferro parcerent, sternunt quamplurimos, reliquos in fugam abigunt. Eo prælio ex monachis cecidisse dicuntur centum & nonaginta. Reliquæ multitudinis amplius tria millia periere. Victores suorum pauciissimos desiderarunt. Fructus victoriæ ingens, tranquillitas publica. Namque, ut Patri Paezio retulit imperator ipse Seltanus, erant toto regno non pauci novarum rerum cupidi, qui in exitum hujus belli imminebant, parati cum Damotis arma capere, si vicissent. Illorum autem clade ita fracti fuerunt, ut ne mu-

140. Damotæ ad seditionem concitantur.

141. Cela-Christus comprimere sine sanguine seditionem conatur.

142. Committitur prælium. Damotæ profligantur.

mutire quidem auderent. Lætiorem tamen ex ea victoria fructum pietas Imperatoris excerpsit.

143. Imperatoris edictum contra monachos.

Quippe Imperator, compressam Damotarum clade audaciam schismaticorum videns, ut pro tam insigni beneficio gratum se superis immortalibus exhiberet, præter actas solemni ritu gratias victoriæ largitori Deo, novis vindicare edictis fidem catholicam statuit. Nec vero distulit optimæ mentis cogitata perficere. Tentorium ingens ante regiæ vestibulum erectum fuerat. Huc regni proceres, & primores aulæ convocati fuerunt: quibus suo singulis ordine considentibus, prodiit in locum superiorem præfectus regiæ domus, & circumfusam multitudinem docuit, quæ sæpius agitata fuissent inter Catholicos & Alexandrinos circa duas Christi naturas. Id longa aptaque oratione executus, ad monachorum conata impia sermonem transtulit. Armatos ab iis sæpe in exitium principis populos, sparsa seditionum semina, illatas regno civilium bellorum clades demonstravit. Nec dissimulavit, quam multa quotidie nequiter, & flagitiose perpetrarent: ut credulo ac rudi populo imponerent pulchre, ut fictam pietatem in quæstu haberent. Quæ cum copiose disseruisset, edicto Imperatoris denunciavit, fore in posterum capitale monachis, si cum quoquam laicorum verba de religione facerent, aut eorum domos docendi specie circumcursarent. Postea quam assedit præfectus, surgens Taquela, sive ut alii scribunt, Tecla Salasse Imperatori a secretis, edictum aliud proposuit hujus exempli. *Jesus Christus Deus idem verus, & verus homo est, utrumque plene atque integre: namque unus naturam obtinet utriusque, nulla alterutrius in alteram mutatione, aut permixtione. Si quis in posterum his contradixerit, ejus caput assertor imperatori, bona delatoribus tribuuntor.* Edictum plaudentibus multis, palam obloquente nemine recitatum cum fuisset, Imperator deleri jussit ex omnibus sacræ liturgiæ libris nomen Dioscori, vetuitque in mysteriorum celebratione ullam amplius mentionem Patriarchæ Alexandrini fieri. Illum, ajebat, ante annos fere mille & ducentos fuisse damnatum in synodo Chalcedonensi: cum ejus vero successoribus omnem omnino societatem sacrorum abrumpi oportere. Atque his peractis conventum dimisit. Post hæc Imperator, Paezio secum adducto in planitiem, quam conserendis regiis hortis elegerat, (Ganete nomen erat loco) describi aream novi templi jussit ad similitudinem Gorgorani, ut in usum aulæ rusticantis esset. Metato apte loco, dum movetur jaciendis fundamentis humus, monuit Imperatorem Paezius, qua rituum celebritate poni apud catholicos soleret primus sacrorum ædificiorum lapis. Quod princeps valde comprobans, adesse ad præfinitum diem jussit e cœnobiis circumpositis agmen monachorum, qui totum psalterium canendo decurrerent. Affuit eo die etiam ipse, & ad imum fundamenti delapsus, tres delectos in obsequium divinæ Triadis lapides, quos prius Sacerdos aqua lustrali, & solemni prece sacraverat, suis aptavit locis, sacro circum concentu personante. Auxit deinde operarum numerum, & instare operi celeritate quam possent maxima jussit. Quibus imperata facientibus, intra sex menses ad culmen educta est novi ædificii moles, exigua illa quidem, sed tamen elegans, & ad omnes architecturæ leges exacta. Surgebant in orbem e candido marmore columnæ duodecim striatæ, suis singulæ basibus impositæ. Supra columnas eminebant capitula totidem, cum epistyliis affabre sculptis. Desuper zophorus, & projectura coronidis excurrebat. Templum claudebat superne camera fornicibus juncta. Nec ædis facies relicta fuerat inornata. Per eam apte disposita visebantur vasa ex lapide, quorum intervalla distinguebant anaglypha plura, nec invenusta. In fronte media prostabat marmorea ingens tabula, sacrosancto Jesu nomine inscripta in titulum ædificii, quod vulgo *Hortus Jesu* nuncupari cœpit. Deinde residentia Societatis apud eandem ædem fuit instituta.

144. Edicta alia pro fide catholica.

145. Extruitur novum templum opere cæmentitio.

146. Descriptio novi templi.

147. Schismaticorum transitiones ad catholicos.

Sed utcunque læta hæc essent, nihil fuerunt ad lætissimos fructus, quos victoria de Damotis protulit inter schismaticos. Multi haud temere existimantes, Cela-Christum, tot in expeditionibus bellicis tam secunda utentem fortuna, pe-

peculiari quodam Numinis præsidio tegi, nihilque ambigentes esse causa meliorem, qui tam sæpe viribus prævaleret, Catholicis aggregari petierunt adeo confertim, ut nostrorum duo, qui in regno Gojamensi rem sacram administrabant, impares omnino essent accedentium multitudini excipiendæ. Goam scribebat hoc tempore P. Ludovicus Azevedus, uno post nuncios victoriæ quatriduo, atque intra solos agri Colelani fines, mille ducentis capitibus auctum esse numerum orthodoxorum. Aliis ejusdem temporis litteris testabatur P. Antonius Fernandez, Franciscum Antonium de Angelis, qui cum exercitu victore provinciam obibat, præter plurima laicorum millia Ecclesiæ reconciliata, plerisque regni monasteriis fuisse auctorem, ut fidem Alexandrinam Romana commutarent. Addebat, cum Prorex in quadam villa consedisset, triduo uno in vicinia ejusdem villæ popularium mille octingentos ad catholica signa transfugisse. Præterea audiri jam in Æthiopia, qui libera voce sanctissimum appellarent Romanum Pontificem, invisum antea nomen: Dioscorum contra, tanquam æterno damnatum anathemate, diris omnibus execrarentur. At enim in hac rerum lætissima conversione nihil evenit commodius, quam quod detecta est, Deo propitio, vetus hæreticorum & gravissima labes, quæ hactenus delituerat. Plurimi reperti sunt Parochi, qui, sive dolo, sive imperitia, legitimam baptismi formulam ita vitiaverant, ut inepta prorsus ad vim mysterii esset. Id Patres cum vulgassent, trepidatum ubique est ut in re gravitatis supremæ: nec dilatum malo remedium. Quorum baptismus certo compertus est irritus, ii rite initiati fuerunt, nulla adhibita conditione: quorum dubius, vel merito suspectus, conditione adjecta. Baptizandi vero ritus exinde ad primam, atque unicam institutionis suæ formam revocatus. Quod dum reputo, non temere judicare mihi videor, etiam si nihil aliud ad Æthiopiæ salutem nostri contulissent, hac una re satis magnum operæ pretium apud eam gentem fuisse factum, quod restituta fuerit baptismi vera ratio, per eamque apertus denuo tot infantibus ad æternam salutem aditus, qui antea erat occlusus. Illud certe cognitum est, schismaticos quod in hoc genere peccaverant emendavisse non invitos: proindeque credibile, ad errorem adeo exitialem non esse ultra relapsos. Quod si verum est, etiamsi exulet nunc Æthiopia Societas, manet ibi tamen etiam nunc Societatis meritum insigne, pro quo non frustra suscepti tot illi nostrorum labores videri debeant.

148. Baptismi ritus revocatur ad formam institutionis suæ.

149. Quantum hac una re profuerit Æthiopiæ Societas.

Interim in Japonia nihilo meliore res erant loco, ac anno præterito dicebamus. Gubernator Nangasachiensis, dum pergit qua cœperat acerbitate ministros divinæ fidei plus quam hostiliter insectari, duos ex ordine Franciscano Sacerdotes, frustra in agresti tugurio delitescentes, ac Dominicanos totidem comprehendit. Suos habebant singuli catechistas, quos pariter immitis prætor capi jussit: his autem per varios urbis carceres distributis, religiosos detrusit in carcerem Omuranum. Vinctis accessit eodem anno ex nostris P. Sebastianus Kimura. Sed quo is pacto fuerit interceptus, operæ pretium est cognoscere. Kimura, cum esset gente Japon, nullamque in vultu aut sermone qua teneretur ansam daret, oculos exploratorum eluserat diu. Addiderat naturæ solertiam, solitus instar illius poetici Vertumni omnes induere formas, idem semper aliusque: hodie mercator, cras agricola, perendie opifex, mox nauta, servus alias, alias dominus. Nihil timendum videbatur, nisi proditor: quem extiturum aliquando metuens Provincialis, nuperrime Kimuram admonuerat, ut Nangasachio tantisper recederet. Parantem imperata facere detinuit pius hospes Antonius, rogans ut ne gravaretur sequentem diem (is III. Kal. Quintiles erat Apostolorum Principi sacer) celebrare domi suæ, priusquam abiret: esse sibi filium Petrum nomine, qui magnopere vellet divinum eo die panem sumere. Audivit colloquium istud puella christiana, olim Antonii serva, donata postmodum libertate, ac filiæ ritu domi habita: quibus vinculis sic obligata hero videbatur, ut proditionis vel leviissima suspicio in eam non caderet. Sed quodnam est vinculum tam sanctum, quod avaritia non perrumpat?

150. Res Japoniæ. Religiosi quatuor in vincula conjiciuntur Nangasachii.

151. P. Sebastianus Kimura sæpe manus perquirentium eludit.

Vilem animum inceſſit ſpes ingentis, & cupido lucri. Evadit ſub noctem ad Gubernatoris ædes. Feſtinantem per tenebras conſpicatus e Chriſti grege neſcio quis, proditionem extimuit, & clam ſignificandum Kimuræ curavit, ut caveret. Neglexit indicium Sacerdos, multa ejus generis falſa expertus. Non inanem tamen fuiſſe metum dies ſequens, menſis Junii poſtremus, aperuit.

152. Capitur demum cum ſuo hoſpite.

Prima luce irrumpunt Conrocui ſatellites, & eum recta locum petunt, ubi latere Kimura conſueverat. Nixum genibus deprehendunt, & operam dantem meditationi matutinæ, cujus ſpatium metiebatur appoſitum in menſula horologium ex arena. Ejuſmodi nimirum clepſydram ſecum ubique circumferebat Sacerdos pius, ne vel minimam pretioſi temporis particulam, quidquid inſtaret negotii, deperderet. Quærunt, num ille ſit Sebaſtianus Kimura, quem quæſitum venerant? Fatenti vincula injiciunt, & ovantes opima præda tollunt clamorem, quo tota vicinia perſonuit. Iiſdem vinculis conſtringunt ejus hoſpitem Antonium. Iiſdem vincire parabant Chriſtianum juvenem, quem Kimuræ putarunt eſſe catechiſtam, ſive, ut ipſi loquebantur, dogicum. Et juvenis quidem moriendi pro Chriſto avidus, & lætus oblata ſorte, vinciendas ultro offerebat manus. Sed illi palmam præripuit, ſibique arrogavit Thomas Acafoxius, nobilis e Fingenſi regno Japon, qui ſatellitibus obviam factus: State, inquit, & huic juveni vincula demite: Debentur illa mihi, qui tot annos operam Patribus navavi, non iſti, ad quem ea cauſa nihil pertinet. Valuit apud lictores oratio. Dimittitur juvenis. Rapitur ejus loco Acafoxius ad Conrocuum cum Patre Sebaſtiano Kimura. Mox ambo in carcerem Omuranum pariter amandantur. Hoſpites, & proximarum ædium domini, in cuſtodiam publicam contruduntur Nangaſachii.

153. Kimuræ ſe comitem addit Thomas Acafoxius.

154. De quatuor novitiis Societatis.

Per idem tempus in tetrum illud religioſorum ergaſtulum conjecti fuerunt quatuor Societatis candidati, Conſalvus Fuſai, Antonius Chiuni, Petrus Sampò, & Michael Xumpo, præclari juvenes, & prius etiam quam cooptarentur in Societatem, ob vitam ſanctiſſime actam magnopere commendati. Jam pridem ex diverſis Japoniæ regionibus adjunxerant ſe noſtris Patribus Nangaſachii, ut miniſterio dogicorum fungerentur. Religioſis tota Japonia exulare juſſis, cum iiſdem navigaverant Macaum, ibique in ſeminario dogicorum recepti fuerant. At cum Macai Societas, ob rei familiaris anguſtias, tantæ juvenum multitudini alendæ non eſſet (cenſebantur enim capita amplius quadraginta), eos paulo poſt P. Valentinus Carvallius cum parte ſeminarii maxima in Japoniam remiſerat. Id quod ille recte ne, an perperam fecerit, non definio: ſatis cæteroqui gnarus, hoc ejus conſilium pleriſque Patrum fuiſſe improbatum. Nangaſachium reverſi juvenes, montem ubi proximum, & denſa conſitum ſilva delegerant, ubi ſimul in communione ſumma omnium rerum viverent, ſeque interim ad omnem pietatem exercerent: extructa autem anguſti ambitus caſa, & in cellulas diſtributa, rationem agendæ vitæ inſtituerant ei quam ſimillimam, quam apud nos viderant in domo probationis. Nulla erat temporis pars, quam non utiliter occuparent. Plures quotidie horas vel orando, vel pios libros lectitando conterebant. Quod his rebus ſupererat temporis, partim domeſticis miniſteriis, partim officiis miſericordiæ tribuebatur. Præerant in orbem ſinguli per menſem integrum, nihilque injuſſu præſidis quiſquam inceptabat. Pium contubernium adibat frequenter unus noſtrorum, ut confitentes audiret, & ſacrorum communione reficeret. Irrepebant ipſi interdum in urbem clanculum, catechumenos imbuebant fidei veritate, confirmabant in eadem neophytos, nullam denique prætermittebant occaſionem alendæ augendæque pietatis. Victum petebant ex hortulo, quem ipſimet colebant. In hac ſolitudine pii juvenes cum delituiſſent aliquandiu, detecti demum captique fuerunt. Nam cum exploratorum plena eſſent omnia, quidam Religioſos per inculta quoque atque invia nemorum venantes, ad illorum habitaculum penetravere; ſuſpicatique ex forma domicilii religioſos eſſe, vinctos tradidere Conrocuo, qui ſimul omnes in vinculis cuſtodiri juſſit, donec a chriſtianorum re-

155. Quam pie viverent priuſquam inter noſtros reciperentur.

156. In vincula conjiciuntur Nangaſachii.

religione deficerent. Duos circiter annos hæserant jam in squalenti carcere. Cum nihil de constantia remisissent hoc tempore, pergerentque imo ex ipsis vinculis tradere confluenti populo legem Christi, eos demum Prætor perduci ad se jubet, seorsum tamen, unumque post alium, ne se aspectu mutuo confirmarent. Callidum sane consilium, sed tamen irritum. Ut unus erat omnium spiritus, ita omnino similia omnium responsa ad singula quæstionis capita fuerunt. Interrogati, essent ne fratres Societatis Jesu? indignos se fuisse dixerunt, qui in eam adscriberentur. Urgente prætore, cur contra iterata regis edicta christianam docerent legem? ideo se facere responderunt, quod eam scirent unicam esse salutis consequendæ viam. Atqui, excepit ille, Japones oportet suo regi obtemperare. Negarunt id ita esse, cum a mortali rege præcipiuntur contraria regi summo Deo, & animarum saluti noxia. Quo loco Petrus Sampò, cœlesti quodam ardore succensus: An non, inquit, tibi videor pie & laudabiliter facere, qui populares meos ea doctrina susceperim imbuendos, qua mortem evadant sempiternam? Equidem si in hac re cessarem, si istud cœleste donum non etiam per qualiacunque vitæ discrimina cum mea gente communicarem, ipse me sævitiæ, & inhumanitatis arguerem. Et satis scio, eandem esse causam, quæ huc tam peregre adduxit Patres Societatis Jesu, eosque inter tam multa diræ mortis pericula errare cogit. Unum est eorum propositum, salus Japonum: qui si medicinam respuunt ægroti cum sint, furunt profecto miseri, eoque remedium exhibendum est vel invitis. Hæc, quemadmodum tunc ex ore dicentis excepta fuerunt, nostris annalibus inserenda censui, ut videas, egregio juveni datum in illa hora fuisse quid loqueretur. Peracta causa, omnes Gubernator transmisit ad carcerem Omuranum, suo mactandos tempore cum aliis vinctis. Huc delati juvenes, ad Præpositum Provincialem Societatis Matthæum de Couros dederunt litteras, summis rogantes precibus, ut aliquando tandem in Societatem, id quod sæpe antea rogaverant, admitterentur. Petitioni libenter annuit Courus. Etsi enim alienus esset a recipiendis Japonibus, præsertim in fratrum adjutorum gradu, istorum tamen diu cognita, & tam duris experimentis probata virtus omnem dubitationem eximebat. Receptis jussit carcerem pro domo probationis esse, & tirocinii magistrum dedit P. Carolum Spinulam: a quo cum induerentur veste Societatis, hanc dupliciter sibi esse matrem professi sunt, & quod ipsos antea genuisset in Christo Jesu, & quod modo suis filiis accenseret. Sic omnino sex de Societate in Omurano carcere constiterunt, Pater Carolus Spinula, Pater Sebastianus Kimura, & isti quatuor novitii: quibus paulo post aggregati fuerunt alii tres, Thomas Acasoxius, Joannes Chungoquus, & Ludovicus Cavara. Aderant pariter novem Dominicani, & Franciscani quinque: omnes digni suo nomine, & ea quam adepti sunt corona.

157. Christianam fidem libere profitentur coram judice.

158. Intra carcerem Omuranum recipiuntur in Societatem.

Dum his differtur, & longa exercitatione patientiæ duplicatur beatæ necis gloria, breviore illam via, & uno securis ictu consecuti sunt alii plures. Duo Nangasachii fuerunt Joannes, alter cognomento Chum, alter Ito. In crimen vocati, quod ædes habuissent ædibus religiosorum conjunctas, licet longe abessent Nangasachio quo tempore capti sunt religiosi, nihilominus tanquam eorum occultatores, & violatæ legis comperti, jussi fuerant domum quisque suam habere pro carcere. Tentati postmodum a prætore ut Christo nuncium remitterent, cum oblatam impunitatem sæpius constantissime respuissent, hoc demum anno, post quam comprehensi fuerant quarto, adesse jubentur coram Conrocuo, & nihil minus in sententia persistentes capite obtruncantur. Eos pridie Sacerdos Societatis nulli observatus audierat pro confessione, expiatosque ad proximum certamen accenderat: in quo tantam præ se tulere magnitudinem animi, ut plerisque eorum mors mortis desiderium magis injecerit, quam terrorem. Sane post illorum supplicium novam alacritatem, & fortitudinem inter christianos observare licuit. Eorum nonnullis imperaverat Gubernator, ut ad parandum religiosorum hospiti rogum ligna conferrent. Omnium

159. Duo religiosorum occultatores capite plectuntur.

160. Eorum supplicio fortiores fi-

fiunt reliqui christiani.

una vox fuit, se morituros citius, quam tale quid facerent. Similiter qui christiani erant in cohorte prætoria, jussi manus injicere quibusdam dogicis, maluerunt stipendium unde vivebant amittere, & in exilium pelli, quam parere. Ibidem faber lignarius (Paulo nomen erat), cum fanum idolis extrueretur, rogatus nescio quam artis suæ operam locare ædificantibus, diserte negaverat se facturum: nec enim fas esse, in sede diaboli ornanda christiani manum occupari. Ob eam rem Conrocuus ardens ira, vinciri hominem jussit ad arborem e regione surgentis ædificii, vetuitque ne quis eum solveret, nisi prius promitteret imperata facturum: nec tamen ille ut promitteret adduci unquam potuit. Perstitit in ea molestia octo continenter dies, præter incommoditatem situs, & cœli intemperiem, genus omne contumeliarum ab ethnicis perferens. Demum interventu nobilis Lusitani cum solveretur, ministros percunctabatur anxie, cur sibi demerent vincula, qui de priori proposito nihil admodum decessisset? Atque hic erat rei christianæ status in urbe Nangasachio.

161. In regno Omurensi necantur christiani duo.

Apud Omurenses initio anni respirare paululum visa religio per mortem reguli, de qua superiore libro dicebamus. Verum haud multo post deterius habere cœpit. Nam Xogunus Imperator, translata ditionis hæreditate ad filium reguli nothum, trium circiter annorum puerum; tutorem huic, & rerum administratorem dedit Fyjoyemonem nescio quem, hominem truculentum, & christianæ legis desertorem impium. Is autem, ut regis sibi gratiam conciliaret, confirmaretque instabiles adhuc pupilli res, in eam curam totus incubuit, ut Christi religionem Omuræ finibus exstirparet. Principio christianos peremit duos, Franciscum Fampejum, & Ludovicum Fansuquium, viros præcipuæ inter suos nobilitatis. Prior adactus obedientiæ sacramentum pupillo dicere, aliter se facturum negabat, quam christiano ritu. Hoc hominis totum crimen, hæc causa supplicii. Vocatur a Fyjoyemone, & in ipso arcis limine securi percutitur. Alterum barbarus sollicitabat, ut indicaret de nostro quodam Sacerdote, quem apud ipsum fuisse diversatum cognoverat. Cum nihil neque suasionibus, neque

162. Et deinde alii decem.

diro cruciatu elicuisset, ei denique cervices fregit. Post hæc homo impotens viros & mulieres diversi generis decem capite truncavit, omnia prius expertus frustra, ut vocem saltem aliquam ab iis exprimeret animi in fide vacillantis indicem. Non exequor singulorum acta cæteroqui præclara, ne sim infinitus. Tantum dico, nihil adeo excelsum & admirandum de antiquioribus Ecclesiæ martyribus prædicari, cujus hi exempla non dederint.

163. Christiani cujusdam martyrium in regione Isafai.

Omuræ finitima est septentrionem versus regio Isafai, atque hæc etiam christiano cruore tincta est. Leo Risyoje, vir eximiæ pietatis, veteri amico suo persuadere nitebatur, ut pœnitentia deleret impiæ desertionis flagitium, quod jamdiu metu victus admiserat. Contumacem adeo non flexit, ut beneficio irritaverit potius. Benevolæ, at assiduæ admonitionis molestiam non ferens improbus, pium monitorem multis apud Gubernatorem criminibus accusat, atque illo maxime, quod vetitam ab Imperatore legem Christi sequeretur. Alia crimina neglexit Gubernator. Postremum de christianæ legis professione negligendum non duxit, ne apud Imperatorem offenderet, ac reus ipse gravissimi criminis fieret. Ergo cives primarios tres ad Leonem allegat, qui rei veritatem expendant, ostendant periculum, præmia defectionis proponant. Præmia non secus ac pœnas Leo contempsit. Victoriæ spem Gubernator non abjecit. Leonis uxorem & liberos ejicit procul. Ipsum domo includit, addita militum custodia. Mox amicum submittit uxoris nomine. Rogare virum illa fingebatur, ut expenderet paulisper secum, quantum adiret ipse discrimen, quantam toti familiæ perniciem conscisceret. Serviendum nonnihil tempori, dissimulandum, & parendum necessitati. Factum id a multis prudentibus, & probis. Deum mentis arbitrum ac testem esse, quæ si recta sit, cætera nullius, aut exigui momenti esse. Respondit Leo, dolere se vicem uxoris ac liberorum: æterna tamen esse alterius vitæ bona, contra hujus mala brevi temporis spatio definita: æquum proinde non videri, ut horum metu illa perderentur. Delusus in

hunc

hunc modum irrito ſtratagemate Gubernator, fortem neophytum educi noctu per poſticum juſſit, & in vicinam inſulam deportari, ubi ſecuri fuit percuſſus. Ortus erat loco nobili in regno Figenſi, ampliſque olim vectigalibus fruebatur. Hæc æternæ ſalutis ſtudio ſponte dimiſerat Nangaſachii, profectuſque Iſafajum, ibi Deo tantum vacabat ac ſibi: cæteris vero chriſtianis virtutum omnium exemplo prælucebat.

164. Chriſtianorum moleſtiæ in regnis Chicungienſi, & Arimenſi.

Eodem anno Fucatæ, quæ civitas eſt regni Chicungienſis, in vincula conjectos invenio chriſtianos decem, quorum aliquos brevi fames enecavit. Reliquos idem manebat exitus, ſed de iis poſteriores litteræ tacuerunt. In regno Arimenſi, connivente regulo Arimandono, quartum jam annum religio quieſcebat. Turbata momento eſt ferali ejuſdem edicto, quo non ſolum Patribus, eorumque receptatoribus, ſed pagis etiam, urbibuſque integris, ficubi ullus religioſorum eſſet inventus, exitium denunciabatur. Multorum fuit opinio, non hæc ex animo, non ſerio edixiſſe regulum, ſed ſpecie tantum; ut Xogunо faceret ſucum ſcilicet, ab eoque gratiam iniret. Par certe minarum atrocitati non fuit acerbitas exequendi, perrexerantque Chriſtiani noctu ſuos cœtus celebrare haud minus tuto, quam cum per leges licebat. Idem creditum eſt aliquandiu de Voxuenſi tetrarcha Maſamune: nam paulo poſt ea, quæ libro ſuperiore retulimus, omnem a chriſtianis crudelitatem abſtinuerat. Verum ejuſmodi opinionem diſpulit repente factum immane, quo ſe nimis vere barbarus chriſtiano nomini infenſum probavit. Par erat conjugum, chriſtiani ambo ſpectatæ probitatis. Hos Maſamones conatus fruſtra ad avitam ſuperſtitionem retrahere, ubi ſenſit molliter agendo expugnari non poſſe, nudos revinctis ad arborem pedibus pendere juſſit in ſummi hieme, donec a fide Chriſti deficerent, ac ne quid interea cibi illis præberetur vetuit. Ad augendum dolorem, in conſpectu utriuſque filiolum, quem habebant vix triennem, ſtatuit. In tam diro corporis animique cruciatu perſtitere pii conjuges diem continenter & noctem, enecti prope frigore, & impaſti: quodque viſum naturæ viribus majus, toto illo tempore puer, defixis oculis in vultu matris, nec gemitum, nec lacrymam fudit. Vir demum, ut erat obeſi corporis, in terram deciderat, ſune abrupte. Illum & cadentem, & graviter ex lapſu ſaucium, facie item ob collectam vim ſanguinis fœdum in modum livida, & inflata, videt barbarus, irriſitque. Tolli hominem, & ad arborem alligari denuo jubet. Tum utrique denunciat, ſi quid a quoquam oblatum guſtaverint, id ſibi mutatæ religionis indicio fore, perinde ac ſi aperte ſacramentum chriſtianæ profeſſionis abjicerent. Iniquam conditionem accepit ſimplex, at pia mulier. Non committemus ſane, inquit, ut nos defectionis coarguere quocunque poſſis indicio. Certum eſt nihil vel ſponte ingeſtum attingere. Idem diſerte cum affirmaret vir, perituri ambo erant inedia, niſi eos doctior quiſpiam chriſtianorum monuiſſet, ſtultam eſſe hominis denunciationem, ac nihili faciendam: neque enim ex illius arbitrio vim ullam ſceleris habiturum uſum cibi, quem Deus ad vitam conſervandam hominibus præſcripſiſſet. Senſit Maſamunes veritatem doctrinæ, hominum ſingularem incredibilemque conſtantiam miratus eſt: ac probe intelligens, citius illis vitam eripi quam fidem poſſe, non ſolum ab incepto deſtitit, verum etiam viſus ex eo tempore erga chriſtianos iterum manſuefieri.

165. Immane tormentum duorum conjugum in regno Voxuano.

166. Fructus hoc anno collecti in Japonia.

Hinc Patri Hieronymo de Angelis, qui tam ſævo tempore ab ipſa reguli ſede nunquam abſceſſerat, data facultas erigendi plurimos, quos metus affixerat, & ingentem præterea ethnicorum numerum baptizandi. Namque, ut hoc obiter notem, quantumvis ingraveſceret perſecutio contra chriſtianos, & difficillima eſſent tempora, nunquam apud Japones defuere qui baptiſmum ſuſciperent, donec fuere qui traderent. Hoc quidem anno, quo ad eſcindendam Chriſti religionem ſævitum eſt atrociſſime, duo circiter adultorum millia initiati ſunt manu noſtrorum. Nec vero dubitandum, quin aliorum quoque ordinum religioſi, quamvis univerſi noſtris multo pauciores, aliquam multitudinem

dinem neophytorum collegerint. Illud erat incommodi, quod pauci jam in Japoniam adventabant divini verbi præcones. Atrocitas quippe suppliciorum, quæ navicularii & portitoribus erat proposita, plerosque absterrebat, ne viris religiosis naves locarent. Tamen, ut ingeniosa est charitas, omnem obicem superarunt feliciter Patres Societatis quinque, Emmanuel Borges, Camillus Constantius, Antonius de Sosa, Michael Carvallius, & Thomas Tzugi, hoc ipso anno advecti in Japoniam, & sociis ferme triginta, qui ibi *pondus diei & æstus portabant*, additi. Quibus porro artibus viri præclari tot inter excubias, & vitæ pericula penetraverint in eas oras, non alienum puto erit cognoscere. Emmanuel Borges, sumpto mercatoris habitu, in Cocincinam usque profectus est: inde cum negotiatoribus ultro citroque commeantibus in Japoniam navigavit. Constantius, & Sosa, Macai cum essent, scirentque nauclerum propediem vela facturum in Japoniam, illum silentio noctis adiere operti sagulo militari, sibique instare periculum affirmantes (si quid id est simulationis, ego non approbo, sed quod factum est refero) ut profugos reciperet, occultaretque in carinæ latibulo impetraverunt. Alii duo, Michael Carvallius, & Thomas Tzugi, prius Macao transmisere Manilam. Hinc ille militem, hic navigii gubernatorem habitu præferens, conscensa oneraria Sinica, ad easdem Japoniæ oras appulere, ubi nulli suspectos nemo egredi in terram vetuit. Sed aucto in hunc modum numero sociorum, novum repente genus persecutionis prorupit. Conductus a Conrocuo sceleratus apostata, qui amore mulieris impuro subversus defecerat a fide, libellum scripserat pestilentissimum, cujus hæc ferme summa: Christianorum vitam simulationis ac doli plenam esse: eorum institutiones legesque, perinde ac Japonicas, mera esse bonziorum commenta, meras fabulas: Sacerdotes denique Europæos id unum religionis obtentu agere, unum spectare, ut Japoniam aliquando tandem Hispanorum regi subjicerent. Sic domitas ab Hispanis fuisse in oriente & occidente regiones plurimas: sic nuper Philippinas insulas, quæ in oculis Japoniæ positæ essent, in potestatem Hispanorum cessisse. Nihil sane poterat odiosius fingi apud eam gentem, quæ ita est instituta, ut externi imperii vel nomen ipsum exhorrescat. Statim ergo ac liber in locum est editus, vulgatusque, P. Matthæus de Couros Episcopi vices in Japonia gerens, ut malo præsenti occurreret, christianis edixit, nemini eorum licere nefarium opus evolvere, aut habere apud se. Præterea, tametsi erant in omnium manibus nostrorum opuscula, quibus vetus illa calumnia funditus difflabatur, tamen virulento & fallaci scripto nova opposita sunt Patrum responsa, quæ illi fidem utcunque detraxerunt, & nutantes paululum firmaverunt.

167. Nostrorum quinque clam in Japoniam advecti.

168. Exitialis liber a nostris refellitur.

169. Acta in Cocincina. Perdiu nostri parum proficiunt Nuocmani.

Ad hunc modum jactabatur in Japonia religio, cum secundis vehi flatibus cœpit in Cocincina. Vocatos a Gubernatore Pulicambensi Patres Societatis, & Nuocmani in urbe provinciæ principe collocatos alibi vidimus. Mortuo, uti tunc dicebamus, benevolo Gubernatore, per aliquot annos ita commorati sunt Nuocmani PP. Buzomius & Borrus, ut fructum assidui laboris caperent nullum, aut perexiguum. Gnari nihilominus, Evangelii sementem ex minimis sæpe initiis in uberrimam frugem excrescere, tolerabant indigenarum incredibilem pervicaciam, nec desperantes ullo modo de ipsorum salute, nec opus auctore Deo susceptum intermittentes. Fiduciam non fefellit exitus. Primum rei bene gerendæ aditum aperuit hoc anno peritia astronomiæ, cujus nobilissimæ facultatis usum præcipuum habent Cocincinenses in prædicendis lunæ solisque defectionibus. Rex, ubicunque sedem fixerit, secum habere solet delectos ejus scientiæ professores, alitque amplis vectigalibus, quæ etiam auget minuitque, prout astrorum labores vere aut falso prænunciaverint. Hos porro prænoscere multum interesse putant. Vulgo enim existimant, duo illa sydera, cum obscurantur, in fauces draconis nescio cujus incidere, devoranda scilicet, nisi infesta bellua clamoribus, & fragore horribili propulsetur. Ridiculæ opinioni locum dederunt libri astrologorum, qui puncta duo ecliptica, cum-

170. Quam turpiter errent Cocincinenses in astronomia.

eam

eam luna soli occurrens secat, appellant caput, & caudam draconis. Futuram itaque eclipsim professores Regi, toti regno Rex edicto significat ante mensem: eaque imminente, prodeunt in apricum præfecti provinciarum, urbium gubernatores, magistratus, ac proceres, cum infinita populi multitudine. Ipse Rex pullo amictu tectus, cum centurionibus, vexillis, & agminibus haud secus instructis, quam si hostis instaret, in planitiem apertam procedit. Atque ubi primum incipit, aut luna telluris umbra intercipi, aut lunæ tellus, conversi omnes ad speciem deficientis astri, varios ac plane ridiculos edunt motus, nunc ritu venerantium, nunc dolentium, ac pene se desperantium. Tum ad immanem belluam terrefaciendam, fragorem quam possunt maximum cient, milites quidem armis, populus vero pelvibus, lebetibus, aliisque crepitaculis concutiendis. Ut demum, sublato opaci corporis interjectu, aut luna, aut tellus fugacem umbram evasit, & sole iterum fruitur; tunc abactum putantes ferum, componunt sese, & incolumitatem benefici syderis lætitia publica gratulantur.

171. Contentio orta circa futuram lunæ eclipsim.

Jam vero nullam mathematici Regis eclipsim prænunciaverant anno superiore: id quod illis, quippe veram astronomiæ rationem ignorantibus, haud raro contingit. Contra P. Borrus prædixerat Nuocmani, obscurandam esse lunam v. Idus Decembres, hora ante dimidium noctis una; idque indicaverat Mandarini cujusdam filio, quo in mathematicis discipulo utebatur. Audivit ex filio Mandarinus, explositque Europæi magistri conjecturam hoc argumento, quod aulici astrologi nullam ejus rei mentionem feciſſent, quod eandem Rex pro more non denunciasset. Nam quis crederet, advenam in re tanti momenti plus videre potuisse, quam mathematicos tota Cocincina celebratissimos? Cum nihilominus Borrus, quippe certas secutus regulas, rem ita ut prædixerat futuram contenderet, conveniunt ambo, & sponsionem faciunt. Loco pignoris ethnicus holosericum poni jubebat pallium, quod victor a victo reportaret. Pactum accepit Borrus. Imo, adjecit, si vicero, a te aliud exigam nihil, nisi ut me de christiana lege differentem audias per dies octo. Conditionem non invitus admisit adversarius: quin etiam se christianum fore promisit, si vera Borrus affirmaret; nec vero dubitaturum, quin sapientissimos Onsajorum divinarum rerum intelligentia vinceret, qui regis mathematicos astrorum scientia vicerit. Ad præstitutam diem Mandarinus, intentis jam tenebris, domum nostram se confert, lauto litteratorum & procerum comitatu stipatus. Serena nox, cœlum innube, magnam observandi syderis facultatem dabant. Dum illi oculos, & conspicilla tubulata expediunt, Borrus in aulam interiorem se recepit, ut precum sacerdotale pensum absolveret: nam una duntaxat ante mediam noctem hora lunam obscuratum iri sciebat. Defessi vigilando & expectando, mussitabant inter se ethnici, Borrum suspicantes male subductis rationibus diffidere, & forte latebras aut fugam captare. Eundem identidem inclamabant. Ille arenariam clepsydram testem temporis indicemque monstrans, nondum advenisse tempus placide respondebat. Ubi totus ille pulvis ex superiore receptaculo in imum defluxisset, tunc defectionis initium fore. Ridere ad hæc hospites, multa falsè jocari, subinde quærere, numquid cerneret? Hora demum constituta, imo ad præfinitum temporis punctum, prodit Borrus e vicino conclavi lætus. Jamque splendidum lunæ orbem caligo involvere cœperat, quæ sensim gliscens, alias ex aliis partes invadebat. Tunc enimvero alia hominum mens, alia consilia. Continuo Mandarinus lictores atque apparitores suos dimittit in omnem late civitatem, ut populo eclipsim denuncient. Erumpit dissonus vocum, armorum, ac diversi æris fragor. Quod vero ad rem magis attinet, non modo Mandarinus sponsionis auctor promissi fidem servavit, sed quotquot præterea aderant in comitatu adoraverunt cœli dominum, quem christiani colerent, eorumque exemplo litterati complures, & principes civitatis solemne sacramentum Christo dixerunt.

172. Contingit eclipsis ut prædixerat P. Borrus.

173. Ob eam rem Mandarinus fit christianus cum aliis plurimis.

Has

174. Nobilis feminæ pius ardor in petendo baptismo.

Has Pulicambensium primitias læta deinde messis est subsecuta. Memorabilis præcipue femina inter matronas Nuocmanenses genere, & opibus florentissima. Affuit ex improviso ad domicilium Societatis elephanto vecta, cum magno puellarum lictorumque comitatu. Excepta a Patribus, ut talem decebat feminam, cum honore, & in sacellum admissa, aperit quid sui consilii sit: non alia causa se veniisse, quam ut christiana confestim fiat: nota sibi esse christianorum instituta, notas vivendi leges, ac scire se, quæcunque de futuro sæculo christiani crederent, vera esse. Attoniti Patres collaudare vehementer consilium ejus: sed tamen rem tantam tam celeriter confici haud quaquam posse dicere. Rogare illa contra, & obtestari, ne se differrent. Affuturum propediem ex aula virum suum, qui esset legatus regis in Cambogiam designatus: cum eo abeundum sibi esse pariter: profectionem differri non posse. Quis vero nescit, ajebat, navigationis periculosæ discrimina? Quis procellas, ac naufragia præstabit? Perire possum in ipso itinere: facite quæso, ne æternum peream. Victi tanto pietatis ardore Patres, erudire illam cœperunt tam assidue, ut paucis diebus omnem christianæ doctrinæ virtutisque rationem complexa sit.

175. Ejus ancillæ repelluntur a baptismo quia concubinæ.

Aderant, dum erudiebatur, famuli plures cum ancillarum grege. Accidit ut Buzomius oratione vehementi ac vivida explicaret quæ parata sunt apud inferos impiis supplicia, carcerem flammis undantem, tetra dæmoniorum ora, fœtorem intolerandum, aliosque hujus generis cruciatus. Perculsæ terribili narratione succlamaverunt ancillæ, & baptismum multo cum fletu postulaverunt. Negavit eas Buzomius posse ablui, quæ præter christiani matrimonii leges in pellicatu viverent, & Legati concubinæ essent. Ita quippe fert consuetudo gentis, ut ad usum multiplicandæ prolis ancillæ admittantur in thori partem,

176. Cautione præstita baptizantur cum sua hera.

hera non solum non improbante, verum etiam jubente. His feminæ auditis, tristes, abjectæ, perfusæ lacrymis, detestari conditionem vitæ miserrimam, quæ ipsas æternis objiceret suppliciis, palamque denunciare, nihil rei deinceps sibi cum Legato futurum. Quas ut vere locutas ipsarum hera sensit, bono esse animo jussit: sibi curæ fore, ut honestis viris collocarentur, & hoc impedimento solutæ in familiam Christi adscriberentur. Cum se talis matrona vadem pro illis, & sequestram offerret, Patres diem omnium baptismo assignarunt. Eo die venere sacram in ædem mulieres, ornatæ præter morem, & cultæ. Præibat matrona felicis turbæ mater ac magistra. Comitabatur lecta nobilitas. Populus expectatione & admiratione defixus accurrit. Parata cum essent omnia, solemnibus Ecclesiæ cæremoniis baptismo consignata sunt capita omnino quinque supra viginti. Matronæ principi Ursulæ nomen inditum.

177. Matronæ exemplo trahitur Mandarinus ejus vir.

Ecce autem post paulo adest ab aula maritus Ursulæ, cui mandatam ad Cambogiæ regem legationem dicebamus. Subit domum, omnium quæ gesta fuerant prorsus ignarus. Miratur spoliata ornamentis conclavia, subversa domesticorum numinum simulacra, extantes alicubi cruces, alibi Christi ac divinæ matris imagines, passim occurrentes christiani cultus notas. Exhorruit primo aspectu Mandarinus. At mox, auditis quæ Ursula de unius veri ac summi Numinis cultu, de statu futuræ vitæ, aliisque fidei capitibus differebat, visus eadem, sin minus probare, certe non habere contemptui. Ne multa. Patres ad colloquendum evocat, multa percunctatur, objicit ex adverso plurima. Denique post dies perpetuæ concertationis ferme viginti, vera esse profitetur

178. Hæret postmodum in lege de nuptiis.

quæcunque ipsi credenda proponerent. Verum ubi de morum disciplina agi cœptum est, & exposita lex nuptiarum, hæsit homo mulierosus ut ad scopulum allisus, pristinusque, quo flagrabat, baptismi suscipiendi ardor subito relanguit. Amplius deliberandum respondit, & sermone abrupto Patres dimisit. Illi metuentes, ne mala victus consuetudine oblatam gratiam respueret, perstitere noctem integram precibus, & vario afflictationum genere ejus salutem a Deo postulare. Nec frustra. Revocantur postridie, superioris diei sermo instauratur. Contendente Mandarino, fas esse prolis suscipiendæ causa, præter primariam

riam unam, plures inferioris ordinis uxores ducere, multa ex adverſo proponebant Patres, cur deberet una contentus vivere. Nulla ratio ſatisfaciebat. Tandem quæſivit ex eo Buzomius, an non æquum eſſet cenſendum quidquid auctoritate ſummi ac veri Numinis ſancitum eſſet? Non eſt auſus negare. Utque jam ante conſenſerat, Chriſtianorum legem a Deo optimo maximo fuiſſe traditam, ſuo ſe judicio, ſua ſe teneri confeſſione ſenſit. Hinc, ſublatis in cœlum oculis manibuſque, contentaque voce, ut appareret fatiſcere interne animum, omneſque naturæ cupiditates conatu ſummo contra vim gratiæ cœleſtis obniti: *Ibitis*, inquit, *turba concubinarum, nec mihi vos obſtabitis poſthac, quominus ſalutem conſequar ſempiternam*. Eodemque momento temporis accitas ad ſe pellices ſupremum valere, & migrare quamprimum juſſit. Uxorem deinde intuens: *Facies*, ait, *ut iſtarum nulla pernoctet domi meæ: ac ſi quid illis debetur, hodie ſolves*. Ita cum videretur Patribus baptiſmo idoneus, ad ædem Societatis cum inſigni pompa venit, ſumptoque inter feſtos tubarum ac tympanorum ſtrepitus Ignatii nomine, Chriſto renatus eſt. Lætitiam auxerunt ex ejus familia viri viginti pariter baptizati.

179. Dimittit concubinas, & baptiſmum ſuſcipit.

Poſt hæc Ignatius in ſuam legationem proficiſcens, egregia animi vere chriſtiani documenta præbuit. Primo hariolos diem profectionis nefaſtum denunciantes, & ne mari ſe committeret obſecrantes, riſit. Triremem deinde inſignibus chriſtianæ religionis ornavit, vexillum diſtinxit picta cruce, ſupparis omnibus Chriſti nomen inſcripſit. Ut appulit ad Cambogiæ portum, mirum eſt quantam incolis adveniſque ſermonis materiam dederit. Noſcebatur navis prætoria legati Cocincinenſis: ſed inſpecta ex alto crux, quid iſthuc monſtri eſſet dubium faciebat. Cum ad littus ingens hominum multitudo confluxiſſet, re cognita, gratulari mirum in modum Luſitani, qui ibi plures mercaturam exercebant: parem lætitiam præ ſe ferre qui aderant ex Japonibus chriſtiani. Ethnicorum alii obſtupeſcere, alii ad exempli imitationem accendi. Plerique conſilium ejus deridiculo habere. Hominem quippe haud ita pridem eadem legatione perfunctum norant, ſciebantque eſſe libidinis effrænatiſſimæ: poſſe autem virum talem, adhuc ætate florentem, intra chriſtianæ temperantiæ modum coerceri, non putabant. Regem adiit denique Ignatius, auream crucem e collo demiſſam geſtans. Rex ad crucis conſpectum, quaſi ſideratus, obtorpuit. Nec ſibi temperavit, quin hominem hortaretur, ut inane, & ſuperſtitioſum (ita loquebatur) ornamentum abjiceret. Cum nihil minus legatus pietatis inſignia propalam retineret, pergeretque imo chriſtianam fidem, non ſolum profiteri libere, verum etiam Cambogienſibus tum voce, tum exemplo vitæ caſtiſſimæ perſuadere, eum Rex, confectis propere negotiis, in Cocincinam remiſit. Unde afflatum regi Cambogiæ odium iſtud chriſtiani nominis, paulo altius repetam. Anno labentis ſæculi decimo octavo, Sacerdotes Societatis duos e collegio Malacenſi poſtulaverat, quippe ſtudio veræ religionis accenſus. Batavos inceſſit metus, ne Luſitani hac data occaſione commercio Cambogiano potirentur. Conveniunt regem, multa de Luſitanis, plura de Societatis hominibus atrociter & inique differunt: exiſtimantes in rem ſuam eſſe, ſi regem haberent idolis potius deditum, quam catholicis amicum. Quibus ſermonibus circumventus princeps, non modo retinere impietatem priſtinam, ſed arcere omnino Patres Societatis decrevit. Reipſa advectos in Cambogiam excepit admodum frigide, nec diutius in regno ſuo morari paſſus eſt, quam dum opportunitas daretur exeundi. Ea per ventos adverſos facta non eſt, niſi poſt ſextum menſem. Qua mora Patres ad multorum ſalutem uſi, baptiſmum ethnicis, alia ſacramenta chriſtianis illuc ex Europa commeantibus, quantum per anguſtiam temporis licuit, impertiti ſunt.

180. Proficiſcitur in Cambogiam palam ſe chriſtianum exhibens.

181. Excipitur a Rege parum liberaliter, quia chriſtianus.

182. Unde natum Regis Cambogienſis odium erga chriſtianos.

Sed ut revertar in Cocincinam, Ignatii inopina tranſitio ad chriſtianos, ut omnibus admirationi fuit Nuocmani, ita multos incendit ut idem conſilii ſibi capeſſendum putarent. Talem nempe Mandarinum, prudentiæ ac doctrinæ magnitudine toto regno celebratiſſimum, nemo arbitrabatur ſine magna ali-

183. Alii fructus collecti in ſtatione Pulicambenſi.

qua, & justa causa voluisse paternas religiones mutare cum peregrinis. Hinc ad audiendos Patres, excipiendamque Christi doctrinam crebri concursus. Anno uno, in sola urbe Nuocmano, plus minus ducenti baptismo consignati fuerunt, nobiles plerique, ac litterati. Ex ipsis quin etiam Onsais (sunt illi, uti diximus, sacerdotes gentis) unus erudiri petiit, & ad primam mysteriorum cœlestium lucem, quasi præstrictis oculis, obstupuit. Edoctus accurate, ipso Christi natali die novam in Christo vitam cum omni familia auspicatus est. Ita deinde vixit, ut eximiam ejus pietatem nostri admirarentur. Ædes habitabat Patrum ædibus ferme conjunctas. Facilis ad eos aditus copiam illi fecit observandi propius ipsorum mores, & quotidianæ vitæ rationem diligentius inspiciendi. Captus rerum ordine, consuetudine delectatus, rogavit enixe Patres, ut se domi suæ reciperent loco famuli: certum enim sibi fixumque esse, quidquid reliquum vitæ esset, ad Dei cultum transferre. Tam piis votis cum obstaret uxor, suæ quidem se domi continuit, haud secus tamen, quam si in religiosa familia versaretur. Notare cœpit tintinnabuli sonitum, quo quaque hora diei Patribus indicabatur quid facto esset opus, & ad ejusdem disciplinæ formam ipse quoque spatia diurni ac nocturni temporis, officiaque componenda provinciam suscepit, in hunc usum conferens quidquid sibi ac familiæ supererat. Nec satis. Verba facere ad populum e superiore loco, prædicare Christi nomen in circulis, omnes amore virtutis inflammare aggressus, partes Apostoli, ac numeros omnes implebat: utque in omni superstitionum Cocincinensium genere versatus erat diligentissime, earum subruebat fundamenta, inanitatem attonitis popularibus demonstrabat.

184. Singularis pietas cujusdam Onsai ad Christum traducti.

185. Mira Onsajorum varietas in Cocincina.

Cæterum in aliis Cocincinæ partibus nullos, aut sane mediocres christianæ res habebat successus. Non una mali causa. Primo Onsai, quorum ingens numerus, & magna in vulgus auctoritas, specie virtutis, & frequenti, ut ementiuntur, cum suis numinibus colloquio parta. Est porro Onsajorum varietas vix credibilis. Crederes id fuisse dæmoni propositum, ut pulcherrimam inter christianos religiosorum ordinum dissimilitudinem adumbraret. Alii nigro amictu, alii candido, alii alio utuntur. Sunt qui vitam communiter degunt, sunt qui solitariam, & ab hominum consuetudine remotam. Hi in ferarum spelæa retrudunt sese, unde post aliquot annos emergunt in urbium lucem, torridi macie, nudi, deformes, horridique, & nomen sanctitatis mercantur. Non pauci voluntariam profitentur paupertatem, & mendicato vivunt. Plurimos videre est intentos curandis ægrotis, juvandis egentibus, sublevandis calamitatibus alienis, sanandis etiam equorum, boum, & elephantorum morbis, idque nulla mercede, nullo quæstu. Nonnulli gratuitam pariter navant operam pontibus, ædificiis, delubris, aliisque publicis operibus aut construendis, aut reficiendis. Denique litteras & religionem multi docent, ac refertas discipulis scholas habent: quod munus nobile præ cæteris, ac multarum opum. Templa jactant ornatissima, & in suis ritibus peragendis nostrates Episcopos, Canonicos, Abbates imitantur, pedo mitraque insignes: ut christianam ibi legem viguisse aliquando, non temere suspiceris. Ab hac igitur sacrificulorum natione, ejusque artibus fraudulentis, obex primus ac fere præcipuus christianæ religionis progressibus opponebatur. Alter a malis dæmonibus, qui vix credibile quam familiariter admiscerentur indigenis, quibusque modis miseræ genti illuderent. Spectandos se præbebant passim nequissimi tenebriones humana forma: subibant domos, nobilium conventibus conviviisque, tanquam honoratissimi hospites, excipiebantur. Eorum commercium & petulantias feminæ sibi honori ducebant. Eosdem irritare summe periculosum. Horribilem quippe formam momento induentes, scintillantibus oculis, exstantibus cornibus, falcatis unguibus, alis vespertilionum in morem a tergo prominentibus, avulsos ab ædium penetralibus homines raptabant in summa tecta, indeque præcipites deturbabant. Accidit ut ingens aliquando clamor cooriretur prope ædes Societatis. Populus vocifera-

186. Dæmonum familiaritas cum indigenis.

raba-

rabatur, conſpici dæmonem, ab eoque hominem abripi ſublimem. Accurrerunt Patres, & intentato crucis ſigno tartaream belluam exegerunt. Obſtabat poſtremo paucitas operariorum, ne chriſtiana fides latius ſpargeretur. Tota enim Cocincina ſocii numerabantur duntaxat ſeptem, quorum tres Faifone degentes in colonia Japonum, indigenis perparum aut nihil proderant. Ex hoc ipſo tam exili numero aliqui regionis linguam non ſatis callebant, aliqui rei domeſticæ adjutores erant. Quare totus fere evangelici miniſterii labor ſolis incumbebat Patribus Buzomio, Pinæ, Marqueſio, & Borro. Adde quod ſtatio Pulicambenſis ante finem hujus anni uno capite eſt deminuta. Nam, quod utili aliorum documento ſcribimus, P. Chriſtophorus Borrus, antea inter evangelicos operarios laudatiſſimus, ſed jam alienæ ſalutis quam ſuæ ſtudioſior, commiſit cur dimovendus ab illa miſſione, & in Europam revocandus videretur. Reverſus autem in Italiam, cum poſt plurima experimenta nihilo melior fieret, demum juſſu Mutii ejectus eſt extra Societatem. Lacrymabilis admodum memoriæ vir, qui a fervore ſuo priſtino tam turpiter exciderit, & mederi ſtudens alienis malis, malum ſibi graviſſimum creaverit. Eum ferunt, paulo poſt depoſitam tunicam Societatis, dum primos carpit libertatis recuperatæ fructus, ſubita vi morbi oppreſſum interiiſſe.

187. Operariorum paucitas in Cocincina.

188. Luctuoſus exitus P. Chriſtophori Borri.

Poſt ejuſmodi eventum, ſane luctuoſum ac triſtem, jucundum puto erit filiis Societatis audire, quid eodem tempore ex Philippinis ad Præpoſitum Generalem ſcriberet P. Valerius Ledeſma de uno quodam Manilani collegii ſocio, cujus tamen nomen & conditionem reticuit. Hunc, ajebat, pietate multum excellere inter domeſticos, ac præſertim in piis meditationibus aſſidue exerceri. Sæpe inter orandum divina pati, ſæpe aſpectu ſuperum, & colloquio dignari. Noviſſime vero, dum reputat quam multos ubique gentium labores Societas pro divina gloria exantlaret, eamque Deo ſupra quam ſoleret impenſius commendat, audiſſe illapſam de cœlo vocem in hæc verba: *Fac bono animo ſis. Societatem ego meam diligo plurimum. In ea ego ipſe ſum dux, ſigniferum vero Ignatium habeo.* Hæc ſcribebat vir graviſſimus Ledeſma, dum provinciam Philippinenſem adminiſtraret: quæ utcunque aliqui æſtimaturi ſint, mihi credibilia facit narrantis auctoritas. Sed ea modo perſequamur, quibus divinam benevolentiam Societas demereri ſtudebat. Notabile in primis quod hoc anno Patres Manilani in honorem Deiparæ præſtiterunt. Allatum nuper fuerat Manilam diploma Pauli V. Pontificis, piæ favens ſententiæ de conceptu Virginis immaculato. Noſtri, ut ſuum erga Deiparam ſtudium documento publico teſtarentur, diem continuo indixerunt, quo die adoleſcentes ſeminarii alumni ſolemne jusjurandum conciperent, ſponderentque ſe conſtanter aſſerturos divinæ matris immunitatem a communi macula. Celebritate quam potuit maxima peracta res eſt. Principio, affuſa ad pium ſpectaculum tota ferme civitate, ſignum Virginis per frequentiora urbis loca circumtulerunt adoleſcentes triumphantis in morem, atque ea pompa, cui nihil unquam ſimile Manilani ſe vidiſſe affirmabant. Præter tenſas numero plures, ornatu ac pulchritudine admirabiles, ſpectabatur in medio agmine adoleſcens equo ſublimis, ac ſplendida collucens veſte, qui haſtam gerebat manu erectam, appenſamque haſtæ membranam cum exarata juramenti formula. Ut ventum in ædem ſacram, de ſacro epulo participarunt pii juvenes, ac deinde ex formula juraverunt, pietatis ardore tanto, ut ægre populus a lacrymis temperaret. Porro religio eadem decretum eſt, ut quotannis in poſterum inſtauraretur, quod hactenus viget. Verum id exilius forte. Graviora non defuerunt.

189. Res Philippinarum. Cœleſte documentum divini erga nos patrocinii.

190. Celebritas Manilæ acta in honorem Virginis ſine labe conceptæ.

Caceresiæ Eccleſiam in Luſonia inſula adminiſtrandam ſuſceperat Didacus de Guevara, vir e S. Auguſtini familia inclytus; primaque curarum illi vix inito pontificatu fuerat, ut Societatem induceret in diœceſim ſuam. Nam tametſi magnam ejus partem excolerent gnaviter Patres Franciſcani, pauci tamen pro ſoli amplitudine erant, nec rerum gerendarum magnitudini pares inveniebantur. At poſcenti de Societate delectos viros, quibus gregis ſui partem

191. Noſtrorum expeditio ad ſilveſtres Bondochi incolas.

tem committeret, negaverant hactenus nostri moderatores: forte ne transilire Societas videretur præfinitos ab initio limites, indeque offensiones & querimoniæ orirentur. Id modo anno labente datum optimo Præsuli, ut Societatis Sacerdotes duo cum evangelico ministerio excurrerent ad Bondochi incolas, silvestres ingenio homines, & montibus late dispersos; viderentque si qua pellici arte possent ad conveniendum in unam civitatem, & socialis vitæ formam instituendam. Id enim nisi fieret, futuros illos semper feris quam hominibus similiores: christianos quidem certe nunquam futuros. Profecti in difficilem expeditionem Patres, consederunt ad radices editi montis, sibique ex rudi materia qualemcunque tecti modum struxerunt. Hinc aggressi blandis sermonibus, & munusculis inescare barbaros, brevi tempore dociles morigerosque habuerunt. Obfirmaverant illi quidem omnia prius pati, quam avitos saltus deserere. Tamen deseruerunt, suasque certatim transferentes prope tugurium Patrum sedes, in unum populum sponte coaluerunt. Exilivit lætitia Episcopus, cum de hoc successu curarum, & votorum suorum accepit. Patres rogavit per litteras, a loco ne excederent, impetravitque ut novi oppidi curiam administrandam susciperent. Mox ad P. Joannem de Torres scribens, affirmabat, Bondocanos antea belluis ferociores, non modo in compagem unius oppidi fuisse copulatos, sed mansuefactos præterea, eruditos, excultos sic, ut recte jam, & christianis moribus viverent. Quod ab aliis pluribus sæpe tentatum fuisset frustra, id per duos tantum homines Societatis quam brevissimo tempore confectum esse, & omnino feliciter. *Vere*, addebat, *videre est opus Dei, qui filiis Societatis utitur ad res difficillimas perficiendas*. Sic ille pro sua egregia erga nos voluntate. Cæterum illius Curiæ procurationem nostri post aliquot annos justis de causis dimiserunt. Præter Bondocanos, plurimi adhuc inveniebantur inter Tagalas populi nullis constricti legibus, & veteri suo more nativis montibus saltibusque errantes. Ad eos perquirendos ex omnibus ferme domiciliis Societatis procursum est, eorumque ingens multitudo in urbes deducta prius, deinde Christo initiata. At inter Bissayas, non tam numerus neophytorum augebatur, quam pietas. Feminarum pudorem modestiamque ipsi mirabantur Hispani. Sacrorum ministros populus honore tanto prosequebatur, ut iis coram vix quisquam hiscere auderet. Patres collegii Zebuani, etsi numero plures, & animo impigri, fatebantur, nequaquam se pares esse excipiendæ omnium ordinum multitudini, quæ per dies festos in eorum ædem ad sacra percipienda conveniebat. Unum ibi reliquum erat malum, jurandi licentia. Ad eam penitus abolendam inductus hoc anno mos, ut pueri, quocunque in loco quempiam temere jurantem audissent, acciderent ad ejus genua, oscularentur pedes, eumque per divinam charitatem obsecrarent, ne sic sanctissimum Dei nomen violaret. Successu non caruit consuetudo. Reperti statim plures, apud quos piæ innocentium preces plus quam concionatorum fulmina valuerunt.

192. Bondocani in unum conveniunt oppidum.

193. Testimonium Episcopi de felici exitu illius expeditionis.

194. Res gestæ in aliis Philippinarum partibus.

Inter hos rerum successus, duo vivere desierunt socii ob sanctitatis opinionem illustres. Præcessit frater Franciscus Martinius, senex annorum septuaginta, quorum amplius triginta exegerat in Philippinis. Domesticis ille quidem ministeriis erat addictus, sed interdum etiam mulcendis barbaris, & neophytis erudiendis fuerat adhibitus, nec sine fructu. Affirmabat ipse de se jam senior, toto hoc præterito tempore vix duas, ut multum tres habuisse horas operis omnino vacuas. Peractis enim quæ moderatores injunxerant, siquid supererat otii, solebat de divinis rebus aut legere, aut commentari, quibus in rebus voluptatum suarum maximam constituebat. Cum orabat, miris deliciis perfundebatur, visusque non semel est a terra sublimis, & sensibus alienatus. Cum fratre Martinio degebat in collegio Arevalensi P. Vincentius Puche, magni & hic nominis vir, & in divinis rebus meditandis summe versatus. Accidit ut, dum maxime ambo in precibus pernoctabant, subito incendio conflagrare viderentur ædes Societatis. Accurrerunt propere cives, ut flammas late diffusas restinguerent. Tranquilla erant domi omnia, incendii ne vestigium qui-

195. Obitus & elogium Fr. Francisci Martinii.

quidem, aut umbra: unde omnibus persuasum, illo flammarum ostento pium comprecantium ardorem fuisse divinitus demonstratum. Natus erat Martinius Astige in Vandalicia. Cum ex Hispania delatus est in Philippinas, naufragium fecit prope Marinduquem insulam. Tunc ille se, & sarcinulas suas per adversas undarum moles ejecit in littus, duobus insidens tignis in crucis formam compositis, quæ, ut appareret non naturali levitate supernatasse, eo vix exposito submersa sunt. Decessit Arevali III. Cal. Julias. Secutus est Manilæ VII. Idus Octobris P. Andreas Carus, gente Italus, vir cunctis virtutibus clarus, sed laudatus præsertim ab insigni pietate, qua erga Christi vulnera ferebatur. Hanc ipse religionem cordi impressam gerebat ante alias, hanc inter Tagalas mirifice propagavit. Primus de Societate rexit paroeciam S. Michaelis prope Manilam. Quo munere cum fungeretur, accidit ut vocaretur ad ducendum funus mulieris cujusdam mortuæ. Ille mortuam audiens feminam, quam nec audierat ægrotare, doluit vehementer eam decessisse sic nullis morientium sacris expiatam. Advolavit ad locum, ubi jacebat compositum feretro cadaver, ac prius quam ad ecclesiam exportaretur, positis humi genibus, rogavit enixe Deum, illum ut sibi angorem eximeret. Prece nondum finita, deprehenditur in muliere indicium vitæ. Micabat vena: utrum anima nondum emissa, an recepta divinitus, incertum. Illud certum, pergente Caro impensius supplicare, mulierem a somno veluti expergefactam assurrexisse sensibus omnino integris, confessionem piacularem instituisse, auditam per otium, & absolutam fuisse, hisque vix peractis, animam exhalasse. Res adeo mirabilis, in oculis multorum testium gesta, non est dictu facile quam cito, quam late percrebuerit, quantamque eximio Sacerdoti opinionem sanctitatis conciliaverit. Omnibus domi forisque venerationi erat. Sed in medio vitæ & laborum cursu sublatus est, annos natus quinquaginta. Mortui funus Manilenses incredibili frequentia, & luctu publico honestaverunt.

196. Obitus & elogium P. Andreæ Cari.

Per idem tempus in illa provinciæ Mexicanæ parte, quam Cinaloam appellant, omnia fiebant in dies christianæ rei, ac Societati lætiora. Latissimum agrum procurabant operarii tantum septendecim, per novem domicilia distributi, percurrebantque ultro citroque pagos amplius quinquaginta suæ curæ commissos, in quibus lectissimam neophytorum sobolem numerabant. Pervadebant etiam identidem in interiora regionis, ad perquirendos mulcendosque barbaros, Christiano pariter & Hispano nomini inimicos. Quibus excursionibus quantum meterent fructum, argumento sit, quod anno ante hunc tertio neophytorum numerabantur capita septuaginta millia: nunc autem, censu iterum facto, auctus ille numerus inventus est undecim millibus: fuissetque fortasse amplior, si plures affuissent evangelici ministerii adjutores. Sed eorum paucitas moliri plura non sinebat. Et provinciæ Præposito Nicolao de Arnaya, etiamsi maxime vellet in regionem jam albescentem ad messem alios atque alios operarios immittere, deerant qui mitterentur, saltem e numero Sacerdotum, qui in provincia tam longe lateque diffusa censebantur paulo plures centum & quinquaginta. Ex hac ipsa nihilominus tam modica Sacerdotum manu Patribus in Cinaloa desudantibus addidit hoc anno auxilium sociorum septem. Duos præterea Granatam misit in provincia Nicaragua, qui novi collegii fundamenta ponerent. Fuerat ibi quatuor ante annos P. Petrus Chabrera, & oblatam a civitate sedem stabilem cum assensu Præpositi Provincialis acceperat. Verum id ubi rescivit Mutius, comperto esse Granatæ aliorum ordinum religiosos, qui sacrorum ministeria civitati abunde præstarent, deseri sedem jussit. Frustra Prætor, frustra oppidani questu lacrymisque socios retinere conati sunt. Quod unum licuit, abeuntibus nostris, dedere ad Mutium litteras, publico nomine comprecantes, ut consilium mutaret. Et siquidem facturum certo sperabant, communi interea consensu demandarunt prætori, ut donec Mutii responsa adveniissent, rem omnem familiarem illius domus administraret nomine Societatis. Responsa nondum advenerant, cum ex aliis Præpositi Generalis lit-

197. Res Mexicanæ. Progressus religionis in Cinaloa.

198. Collegium constituitur Granatæ, & mox dissolvitur.

litteris Arnaya occasionem cepit repræsentandi Granatensibus quod expectabant a Mutio beneficium. Antonius de Grixalva, vir æque pius ac locuples, fundum obtulerat ad excitandum nobis collegium Regalei. Oppidum id erat Societatis ministeriis opportunum ut quod maxime: nam & proxime aberat portu, quo sæpe naves solebant ex Peruvia, novaque Hispania commeantes appellere, & quam abundabat incolis, tam sacerdotibus indigebat. His de causis Mutius, accepta donatione Grixalvæ, jubebat collegium Regalei quantocyus condi. At Arnaya, recte existimans ægerrime laturos Granatenses, tam subito tribui Regalejensibus quod negatum sibi, ac pene de manibus ereptum fuisset, illud pensi habens præterea, collegio Granatæ reddito, multo fore commodiorem Regalejensium sociorum communicationem cum cæteris provinciæ partibus, Generalis mentem interpretari maluit, quam nova ejusdem rescripta opperiri: proindeque Chabreram, anno quam inde abierat nondum elapso, remisit cum alio Sacerdote Granatam, & collegium amantissimæ civitati restituit. Utrum hæc Arnayæ consilia Mutius probaverit, ex nullis litteris comperire potui. Tantum invenio, nec Granatæ, nec Regalei Societatem perpetuo mansisse.

199. Decernitur aliud collegium Regalei, sed eodem exitu.

200. Mors & elogium P. Hieronymi Ramirez.

Hunc denique annum toti Mexico luctuosum fecit obitus P. Hieronymi Ramirez, quem ejus regni Apostolum appellare non veremur: adeo inter cultores illius soli laboribus, & rebus gestis eminuit. Virtutes, quæ apostolico impositæ sunt nomini, a puero coluisse dicitur, charitatem maxime, atque patientiam. Dum primis operabatur litteris Cordubæ, elephantiaco fœde maculoso, cujus vel aspectum omnes horrebant, oscula sui victor dedisse, & ulcera linxisse fertur. Ex quo uno licet existimare, quantum solidæ virtutis teneris adhuc annis esset. Adlectus in Societatem, missionem Indicam studio animarum petiit, exoratisque vix demum moderatoribus, in novam Hispaniam transmisit. Hic magno conatu, licet non magno temporis spatio, Mexicanæ linguæ peritiam assecutus, primo per provinciam Mechoacanam lucem Evangelii circumtulit, ubique alte impressa apostolici laboris vestigia relinquens. Missus deinde ad barbaros, quos Parras vocant (accolæ sunt ingentis lacus, qui Topiæ montes alluit ad orientem), atque horum quoque lingua potitus, innumeros doctrina fidei imbutos baptismo consignavit. In qua peregrinatione id illi mirum contigisse tradunt. In pago nescio quo, post traditum pluribus familiis baptismum, dum singula obit neophytorum mapalia, quærebat anxie, numquis apud eos esset nondum baptismo initiatus? Negantibus cunctis talem inveniri apud se, etiam atque etiam inquiri, ac singula penetralia vestigari diligentius jubet. Ecce autem in intimo quodam specu senex invenitur annorum centum. Is baptismi nec nomen unquam audierat: at in reliquis, peculiari Dei beneficio ita vixerat semper, ut naturæ legem nunquam graviore noxa infregisse videretur. Adit illum Sacerdos: quæ ante baptismum credere necesse est, docet, ac rite præparatum aspergit aqua salutari, qua vix ablutus fortunatus senex animam exhalavit. Ramirez post hæc Guatimalam in extremum provinciæ latus progressus, urbem sibi ac Societati devinxit: novi collegii fundamenta jecit: Antistitem vero aperte infensum, & nostrorum ministeria repellentem alloquio modestiaque ita lenivit, ut fuerit ex eo tempore amicus sociorum & fautor, qui eorum aspectum antea ferre non poterat. Tandem collegio Pazquarensi redditus, dum australem Mechoacanæ provinciæ partem in summo æstu peragrat, lethali oppressus morbo decessit, pridie Idus Januarias. Annum decurrebat ætatis tertium supra sexagesimum, initæ Societatis quadragesimum tertium. Hactenus de rebus Mexicanis.

201. Res Paraquariæ. Status provinciæ sub P. Petro de Ognate.

Venio nunc ad provinciam Paraquariæ, de qua dicturus, altius exordiar, resque omnes sexennii proxime evoluti uno narrationis contextu peragam. Non enim licuit singula in suos annos ordinate digerere. Tres præfecturas provincia Paraquariæ complectebatur: Paraquariam proprie dictam, regnum Chilenum, & Tucumaniam. Societatem intra hos fines administrabat ab anno sæculi decimoquinto P. Petrus de Ognate, singulari virtute solertiaque vir, cujus præ-

præsertim effectum industria, ut non mediocriter augeretur numerus sociorum. Nam præter auxiliares manus, quæ subinde ex Europa submittebantur, multos ipse receperat in Societatem delectos juvenes ex coloniis Hispanicis, quæ erant in illo terrarum tractu fundatæ. Itaque provincia adhuc recens constabat jam capitibus ferme ducentis: quorum ut labor quam latissime funderetur, Provincialis idem Ognates plures, tum Hispanorum colonias, tum populos barbarorum novis stationibus occupaverat. Idem, potestate sibi facta a Præposito Generali, in collegiorum formam erexerat Societatis domicilia quinque, Boniaeris scilicet, & Sanctæ fidei in Paraquaria: Conceptionis, & Mendocinum in regno Chilensi: denique domum S. Michaelis in Tucumania. Nuperrime in eadem præfectura Tucumaniæ addiderat Societati collegium Estecense, quod quamquam brevi, abeuntibus inde Hispanis, dimissum est, initia tamen habuit secundissima, & plane memorabilia. Oppidum est Estecum centum viginti millibus a nova Corduba, secus viam quæ Potosium ducit. Ibi coloniam habebant Hispani opportunitate loci, & soli ubertate futuram inter celebriores Tucumaniæ, si ad has terræ commoditates accessisset cœli salubritas, quæ nulla est in humido & calido solo. Anno labentis sæculi decimo octavo, Estecum cum advenissent Patres Franciscus Gomez, & Joannes Darius, sacris concionibus, cæterisque ad animarum salutem adhiberi solitis, suam colonis operam adeo probaverunt, ut communi omnium consensu collegium statim Societati oblatum, paratumque fuerit. Eo accepto, Provincialis misit in possessionem novi domicilii familiam sociorum quinque, qui quidem aggressi propria sui ordinis exercere, spem civium, ac prope vota superarunt. Extincta brevi sunt inveterata potentiorum odia, quibus tota civitas in cruentas factiones scindebatur: compressæ libidines, emendati mores, & quod omnibus miraculo prope fuit, excisum ulcus civitatis incuratum hactenus, nullisque, ut apparebat, remediis sanabile. Domus erat Esteci jamdiu ludis licentiæque aperta, quam vulgo inferorum vestibulum appellabant: tot ibi flagitia, tam impune cudebantur. In eam scelerum officinam invecti vehementius Patres, intra breve tempus occlusam viderunt. Circa idem tempus Roxani quoque stabilem apud se Societatem avide expetebant. Roxam, quæ Hispanorum pariter colonia est in Tucumania, duo nostrorum excurrerant. Statim atque audiri concionantes cœperunt, ea facta est morum conversio, ea privatim ac publice parta quies, ut coloni rerum successu delectarentur majorem in modum. Ut perennaret fructus, fit raptim decretum de retinendis Patribus. Coloni, quamvis in magna tunc fortunarum inopia, sex mille uncias argenti ad condendum Societatis domicilium conferebant. Sed nondum ea erat ad manus copia sociorum, quæ in tot partes dispergi posset. Ognates, memor quæ sæpe ante Claudius, ac deinde Mutius mandasset, ne plus operis Societas amplecteretur, quam cui explendo sufficeret, nullis precibus victus est, ut Roxanorum petitioni assentiretur.

202. Fundatur collegium Esteci in Tucumania.

203. Oblatum Roxæ domicilium non accipitur.

Idem tamen justas esse causas censuit, cur in vallem Calchaquinam mitteret homines Societatis, ab iisque pastorale munus geri permitteret. Jacet ea vallis inter præruptos Tucumaniæ montes, porrecta in longum millia fere nonaginta, exigua latitudine. Incolarum numerus millia capitum triginta circiter. Gens totius provinciæ bellicosissima. Libertatem suam tanta hactenus pertinacia tutati fuerant, ut feminæ cessantes maritos, aut fugientes incussis facibus ad pugnam incitarent. Semel atque iterum Hispani conati fuerant excitare arcem, & valli quasi jugum imponere. Eos semper Calchaquini cum magna clade repulerant. Iidem nihilominus Evangelii ministros ad se venientes benigne suscipiebant. Quidam etiam suos illis filios adhuc parvulos ultro permiserant baptizandos. Quibus ex rebus spes quædam ostendebatur, facile totam gentem ad Christum adductum iri, si essent per quos diligentius institueretur. Hæc reputans Episcopus Tucumaniæ, vallem omnem divisit in curias duas, easque Societati administrandas tradidit. Primi designati sunt Parochi PP. Christophorus a Turre, & Horatius Morellus, hisque dati comites & adjutores

204. Curiones de Societate Calchaquinis dati.

PP. An-

PP. Antonius Mazerus, & Joannes Baptista Sampsonius. Sed licet magno animo rem gererent omnes, spem eventus fefellit. Nam, quod mirere, non alia fuit natio, quæ fidei doctores exciperet honorificentius, nec fortasse alia, quæ eorum doctrinam contumacius repelleret. Unde aucta suspicio, quam non levia pridem indicia moverant, Calchaquinos ab Hebræis fuisse proseminatos. Multa certe apud eos exstabant hebraicæ religionis vestigia. Davidis & Salomonis nomina plerisque imponebantur. Circumcisionem, & alios quosdam hebræorum ritus apud majores suos viguisse, ipsi affirmabant. Toto sexennio Patres perseverarunt operam illis navare peræque laboriosam, & sterilem: nisi quod infantes bene multos proxime morituros, & nonnullos grandes natu sacro fonte asperserunt. At demum Ognatis successor Nicolaus Mastrillus Duranus, sociis inde abductis, curias dimisit.

205. Rebus parum prospere gestis curias dimittunt.

Longe felicius acta res in præfectura Paraquariæ. Duæ ibi nationes æque frequentes, & barbaræ nostrorum labores præcipue distinebant, Guairanenses, & Paranenses. Guairanam, quæ ampla est portio Paraquariæ, pervaserant ante aliquot annos PP. Joseph Cataldinus, & Simon Mazeta. Progressi enim a colonia Assumptionis millia passuum amplius quingenta, navigaverant adverso Parane fluvio in interiora regionis, inventisque indigenarum crebris familiis oram fluminis sparsim accolentibus, ex iis simul collectis duo condiderant haud contemnendæ magnitudinis oppida, quorum alteri a Virgine Lauretana, alteri a B. Ignatio nomen inditum. In his oppidis sedem fixerant Patres: atque hinc identidem per circumpositæ regionis campos & nemora longe lateque excurrentes, magnis incolarum accessionibus utrumque populum augebant. Laboris interea socium & adjutorem habere cœperunt P. Antonium Ruizium de Montoya, magni nominis operarium, de quo sæpius in hac historia sermo redibit. Accessit paulo post quartus laborum & periculorum comes P. Martinus Hurtasus, vir ingentis animi, & apostolo Indiarum Xaverio affinitate conjunctus. Itaque bini jam in singulis degebant oppidis Patres, nullusque abibat annus, quo non aliqua centena barbarorum capita undique conquisita ad suos greges adducerent. Anno de quo scribimus, censebantur in utroque oppido, partim neophyti, partim catechumeni, ad sexdecim millia, quibus quotidie in sacram ædem convocatis Patres fidei doctrinam explicabant. Ne statim adultos baptismo initiarent, obstabat, quod alibi passim, ratio connubiorum. Hominibus quippe existimantibus, non esse e dignitate sexus virilis iisdem ac mulieres obstringi legibus, dura videbatur lex unius tantum uxoris, & semel ductæ, quamdiu viveret retinendæ. Quæ naturæ vitia licet paulatim virtuti cœlestis gratiæ cederent, inde tamen Patribus perpetuus labor, & interdum vitæ pericula proveniebant.

206. Status rerum in Guairana a suis initiis.

His generatim, ac leviter indicatis, juvat aliqua, quæ hoc præterito tempore acciderunt, paulo diligentius exequi. Anno sœculi decimoseptimo P. Cataldinus ex oppido Lauretano ad barbaros Tucutienses periculosam suscepit expeditionem. Deserto natali solo, profugerant Tucutienses in silvarum latebras, & anfractus montium, novamque sibi sedem in loco remotissimo constituerant metu Europæorum, qui miseros instar ferarum venabantur assidue, & per vim, aut insidias captos abducebant in servitutem, venalesque proponebant. Ad eos cum Indis aliquot locorum gnaris erepsit Sacerdos impiger, durissimo dierum quindecim itinere, baculum manu gestans instar crucis in summo formatum: nam hic Evangelii præconibus scipio viatorius erat, idemque caduceus, & pacis fœderisque insigne. Pagum ducentis constantem familiis ingressus, barbaros apposita oratione demulsit, sibique ac christiano nomini conciliavit. Instabat, ut secum in oppidum Lauretanum demigrarent. Sed confici nihil poterat, nisi de sententia Caciquii, quo illi nomine suos principes appellant. Ad hunc ergo legationem cum caduceo suo mittit Cataldinus, pacem & colloquium petens. Venit princeps, ac prolixe quod petebatur annuit. Hinc nongenti, Patrem viæ ducem sequentes, Lauretum veniebant, neo-

207. Felix expeditio Patris Cataldini ad Tucutienses.

neophytorum exemplis & moribus imbuendi: cum apparuit Hiſpanorum globus, prædam & mancipia venantium. Barbari partim expediunt arma, partim fugam circumſpiciunt. Utroſque pauliſper continuit Cataldinus, dum alloqueretur prædones, & quantum poſſet dicendo conſequi, ab inferenda vi cohiberet. Cum nihil ab inhumanis hominibus impetraret, affuit repente auxilium præſens unde minime expectandum erat. Erumpens e vicina ſilva tigris, impetum fecit in agmen improbum, ducem laniavit, reliquos in fugam egit. Alias ex oceani Braſilici littoribus in Paraquariam illapſus fuerat circulator nequam, qui divinos ſibi honores arrogabat. Is, peragrata maleficiis regione, in oppidum Lauretanum venerat. Statim congregat plebeculam, & verſicolori ex avium plumis chlamyde indutus, agitato e capræ calva crepitaculo, proclamat ſe vitæ ac necis arbitrum: ſterilitatem, & ubertatem in ſua eſſe manu: Deum denique ſe illum eſſe, quem Chriſtiani colerent. Hæc ſtentorea voce crepans, concutere timidum vulgus cœperat. Non tulit infandum caput Cataldinus, factiſque, non verbis refutandum balatronem impium ratus, corripi ſubito a valentiſſimis neophytis vociferantem, & flagris non molliter cædi jubet. Qui cum inter verbera ſe, non jam deum, ſed hominem eſſe clamitaret, ac vero dolore probaret, e dæmonis miniſtro Dei veri ſervus exſtitit, tanto fidelior, quanto certius agnovit ſe fuiſſe in errore verſatum.

208. Europæi miro modo cohibentur ne vim illis inferant.

209. Nugator impius ab amentia revocatur.

Pacatis in oppidis exiſtebant aliquando improviſa pericula. Unum exemplo omnium ſit. Michael Atiguaye, Caſiquius oppidi S. Ignatii, pellices ſuperinduxerat conjugi. Cum a Patribus ea res improbaretur graviter, ille ira percitus populares concitat, ut importunos monitores ejiciant, aut neci dedant. Fuit qui furenti conſilium dedit, rem tantam inconſulto Lauretanorum Caſiquio ſuſcipi non debere. Quantum enim periculi fore, ſi vir Patribus addictus, & viribus præpotens, eorum injuriam perſequeretur? Hunc ergo prius in conſilii ſocietatem eſſe adſciſcendum. Motus oratione barbarus, poſtridie in Lauretanam coloniam, vix quarto inde lapide, venit cum trecentis armatis. Nihil horum latebat Patres: tamen nec locum deſerere, nec ullis occultari latebris voluerunt, divino patrocinio fræti. Ecce autem, dum rei exitum opperiuntur, ſeque ad necem fortiter excipiendam comparant, ingreditur ad eos Michael ſine comitatu, ſine armis; & accidens ad ipſorum pedes, meditati facinoris veniam rogat. Non dicam ut exceptus fuerit; id enim cogitatione aſſequi pronum eſt. Sed cauſam tam nec opinatæ mutationis tacere non licet. Rochus Maracana (id nomen caſiquio Lauretano erat) Patres Societatis prope ut parentes ſuos amabat, ac verebatur. Ut audiit ex Michaele, cujus rei cauſa adveniſſet, non ultra loquentem ferens, irruit in eum ferociter, nihil tale expectantem afflixit humi, pugnis calcibuſque male multatum dimiſit. Quo facto Michael, ut ſe collegit, meliorem momento induens mentem, ſuos remiſit domum, ipſe habitu quo dixi ad Patrum ædes profectus eſt. Adeo furioſiores interdum, ſi audacter excipis, domas. Quis jam putaret eundem hunc Rochum, nunc Patrum fautorem tam eximium & vindicem, paulo poſt mutata voluntate inſectatorem acerrimum fore? Fuit tamen. Jecit odii ſemina Sacerdos improbus, qui neſcio quam obtendens inſpectoris eccleſiaſtici poteſtatem, ex urbe Aſſumptionis irrepſerat in oppidum S. Ignatii, ut noſtros homines ex Guairana depelleret. Longum ſit dicere, quibus calumniis veterator popularium animos circumvenerit. Noſtros ajebat, quos ſuos ipſi Patres dicerent, fures & latrones eſſe. Mitti a Rege quotannis annonam viritim dividendam inter neophytos: nullam ejus partem dividi: totam intercipi a bonis Patribus. Præterea veniſſe ſæpius criminoſiſſimas Patrum litteras ad præfectum regium, tum oppidanos, tum caſiquium nominatim accuſantium, utque in fontes animadverteret poſtulantium. Hæc & ſimilia calumniator ſpargebat in vulgus, quibus Rochus incitatus, ac pene in furorem actus, de perdendis Patribus deliberavit. Cum illos apud pleroſque perſpecta tot in rebus fides, & vitæ innocentia tueretur, multique quolibet ſuo periculo Patres defenſandos puta-

210. Periculum ſociorum ex ira unius Caſiquii.

211. Quomodo mitigatus ille ſit.

212. Alter Caſiquius conſpirationem facit contra Patres.

213. Conspiratio ultore Deo comprimitur.

rent, populus in partes abiit. Quæ a nostris stabat, numero, opposita dignitate potentior erat. Dum omnia tumultu civili perstrepunt, progreditur ad concionem P. Simon Mazeta, & bono esse animo omnes jubet. Conari quidem diabolum per administros nequitiæ suæ, ut novo christianorum gregi salutis æternæ viam præcludat: sed illos brevi daturos sceleris pœnas, & inde finem discordiæ fore. Quo spiritu hæc pronunciaverit Mazeta, statuere pro certo non possim. Sane Rochus postridie, & duo minores casiquii consiliorum ejus participes ægrotare cœperunt, omnesque intra quartam diem occubuerunt. Nec diu post Presbyterum, cujus maledicentia seditionem concitaverat, vipera occidit. Quibus sublatis, in oppidum quies rediit.

214. Mortuus ad vitam revocatur.

Rebus hoc modo compositis, iterum florebat apud Lauretanos pietas, & pietatis altrix concordia: cum prodigium accidit admirabile, quod non referrem, nisi se præsente contigisse scriberet testis omni exceptione major, P. Antonius Ruizius de Montoya. Obierat unus quidam neophytorum, & jam illato in ædem funere sepeliebatur. Ex improviso *resedit qui fuerat mortuus*, & exiliit feretro, cunctisque metu diffugientibus, unum compellavit P. Ruizium. Hunc ut adstare præsentem vidit, narrare incipit, sibi vix mortuo adstitisse horrenda specie diabolum, & aduncas manus intentasse, propterea quod duo in ebrietate commissa nunquam esset confessus. Excipiente se contra, non id animi pravitate, sed oblivione esse factum, cum furcifer non acquiesceret, adfuisse cœlesti lumine circumfusum Principem Apostolorum Petrum cum Angelorum pari, eorumque aspectu diabolum fugatum fuisse. Tum se audivisse ab Apostolo, placere summo Numini ut ad vitam rediret triduo finiendam, & continuo revixisse. Percunctanti Ruizio, quam putaret rei tam insolitæ causam esse? Non aliam, subjecit, nisi ut moneam populares meos, vera esse quæ vos de vita post hanc futura traditis, omnesque exemplo meo ad confitenda rite peccata excitentur. His auditis, multos incessit metus salutaris. Multi tribunal pœnitentiæ adierunt, & confessionem piacularem quam potuerunt maxima diligentia peregerunt. Erat interim omnium magna expectatio, an qui revixerat neophytus triduum vivendo superaret? Toto ille biduo valuit sensibus omnino integris, quo tempore nunquam cessavit oppidanos turmatim confluentes cohortari, ut morem gererent Patribus, ut dicto audientes essent. Die vero tertia, iterum expiatus occubuit: neophytis rei novitate adeo perculsis, ut exinde ad omnia pietatis officia multo promptiores esse cœperint. Nondum illis Patres Eucharistiæ sacrosanctæ copiam fecerant ante annum sæculi decimum nonum. Sed jam cum essent bene multi ejusmodi morum integritate, & doctrinæ christianæ peritia, ut ad percipienda mysteria tuto viderentur admitti posse, delecti sunt ex omni multitudine probatiores, qui præirent cæteris, & cœlestis doni participes primi fierent. Ii certo temporis spatio diligentius instituti, ac multimodis præparati, demum sacro epulo refecti fuerunt. Et vere refecti. Nova enim posthac munditia vitæ fulserunt, qua cæteris persuasum est, sacrorum communionem esse vitiorum finem, & vitæ sanctioris exordium. Hinc alii, ut cœlesti convivio pariter fruerentur, emendandis moribus, addiscendisque christianæ fidei institutis impensius studere. Pars examen ultro deposcere. Senes cum pueris, cum populo proceres doctorem quærere, & urgere. Triumphare qui erant delecti, & corpora simul animosque hospiti Deo præparare jejunio, precatione, & voluntariis afflictationibus. Porro ad ingerendam hominibus adhuc rudibus reverentiam sacrarum rerum multum valebat ipse cultus exterior, quo Patres exercenda curabant omnia, quæ ad religionem pertinerent. Vix credibile videatur, quod tamen auctores idonei tradunt, in illa terrarum vastitate, nihil minus quam in cultioribus Europæ locis, divina peragi consueviisse cum splendido apparatu, & pompa, cum cantu præterea ad numeros composito, cum instrumentis musicis, & symphoniacis. Id potissimum referri debuit acceptum Patri Joanni Vasæo, qui suffectus in locum P. Martini de Urtaso, cum esset rei musicæ scientissimus, tam multos, ac tam scite instituit

215. Neophyti primo ad eucharisticam mensam admittuntur.

216. Quo cultu res sacræ peragerentur in Guairana.

tuit adoleſcentes, ut Guairanenſes chori tota celebrarentur America. Sed hæc momenti levioris. Illud ſane ad pelliciendos neophytorum animos multo præſtantius, quod ſe a Patribus plus quam paterne diligi ſentiebant, habebantque in iis quaſi parentes totidem, ac rerum ſuarum omnium amantiſſimos curatores. Id maxime patuit cum utrumque oppidum lues puſtularum corripuit, malum in Paraquaria frequens, & qualibet peſtilentia exitialius. In ea calamitate Patres nunquam neque noctu, neque interdiu ceſſarunt concurſare languentium ædes, ac præter æternæ vitæ præſidia, curandis etiam corporibus neceſſaria providerunt. Quodque mirum videri merito debeat, licet rei familiaris inopia ipſi laborarent, ſemper tamen paratam habuere domi ciborum copiam, quam ad fores convenientibus quotidie dividerent.

217. Peſte contactis Patres ſubveniunt.

Dum hæc in Guairana gerebantur, Paranenſem agrum pari fructu excolebant Patres Rochus Gonzalus, Didacus de Boroa, Joannes Salas, & Claudius Ruyer. In iſtam regionem primus pedem, & Chriſti nomen invexerat anno labentis ſæculi undecimo P. Marcellus Lorenzana, a quo etiam conditus fuerat opportuno in loco pagus a S. Ignatio nuncupatus, collectaque in eum non modica barbarorum manus, ut in quinta parte fuſe deſcribitur. Lorenzanæ ſuffecti quatuor quos dixi Patres, ejuſdemque imitati conſtantiam & fortitudinem, pergebant inter ſexcenta vitæ pericula propagare divinam fidem, & Chriſti gregem augere. His finibus contineri nequaquam potuit P. Rochus Gonzalus. Ab oppido Ignatiano progreſſus millia ferme triginta regionis uliginoſæ, cœnoſiſque gurgitibus propemodum imperviæ ſecus Paranem fluvium, multas invenerat indigenarum familias ad oram fluminis palantes ſuo more. Occurrunt e veſtigio barbari clava & arcubus minaces, & ſiſtere gradum jubent. Pergit nihilo ſecius Sacerdos, & vocem interrito vultu atque animo contendens, ſe Dei præconem, ac miniſtrum clamat: ponere intentos arcus, & audire cogit. Delectavit feroces homines ea fortitudo periculi neciſque contemptrix; nam hac laude plurimum gloriantur. Admiſſus in medium Gonzalus, cur venerit, quid promittat ediſſerit. Placuit oratio. Nieza, caſiquiorum potentiſſimus, operam illi ſuam, ac tutelam obtulit. Perſuaſit genti Rochus, ut ad convivendum coirent in aliquo certo loco, & pacem colerent. Locum ipſum monſtravit, in quem ſuas ſinguli domos transferrent. Itapua appellabatur locus, omnibus vitæ uſibus opportunus, & propterea quod ad alias barbarorum gentes aditum aperiret, Patrum conſiliis maxime accommodatus. Ibi crucem prælatam defigens in littore, vocato populo, myſterioque explicato, illam adoravit primus. Rochum circumfuſi ethnici, proſtratis corporibus, imitati ſunt, ſpecimen primum exhibentes religionis, quam omnes poſtmodum ſuſceperunt. Conſtructum eſt ibidem extemporale templum, & oppido Itapuano paſtor de Societate impoſitus. Novum deinde fundatur oppidum ad Iniam amnem, ubi Paranis ſubit alveum. Oppido nomen a corpore Chriſti datur. Diu reſtiterant Inienſes Patribus Rocho Gonzalo, & Didaco Boroæ ſuadentibus, ut Itapuanis quinquaginta millia paſſuum diſtantibus ſe conjungerent. Ceſſerunt denique, atque ultro Patres vocatum miſerunt: velle nimirum ſe quoque Chriſtianos fieri, & in formam civitatis coaleſcere. Quadringentæ ſtatim familiæ unum in locum ſedes tranſtulerunt, & in divini Patris familiam cooptatæ fuerunt. Ita in illo tractu, qui prope Paranem excurrit, tribus in locis totidem habebamus neophytorum curias, numero & pietate ſpectandas: Ignatianam, Itapuanam, atque hanc, de qua modo dicebamus, a Chriſti corpore appellatam. Accidit ut ex Ignatiana, ut mobilia ſunt barbarorum ingenia, dilaberentur multi, & ad nationem bidui diſtantem transfugerent. Transfugas ad ſuum oppidum, & ad prioris vitæ inſtitutum retraxit P. Didacus de Boroa. Nam cum audiſſet, nationem illam peſtilenti morbo conflictari, eo perrexit propere, ſecum ferens quidquid medicamentorum habere potuit. Tum aggreſſus languentibus opem ac ſolatium exhibere, eos denuo devinxit ſibi, dataque ſingulis fide, nullas ab ipſis deſertionis pœnas exactum iri, omnibus perſuaſit, ut una ſecum reverte-

218. Status rerum in regione Paranenſi.

219. Oppidum a P. Rocho Gonzalo conditur Itapuæ.

220. Itemque aliud a Chriſti corpore nuncupatum.

221. Neophyti transfugæ revocantur in ſuum oppidum.

rentur. Post hæc Ignatiani, non solum firmiores in suscepta fide, verum etiam ad omnia pietatis officia multo promptiores effecti. Documento sit quod subjicio. Itapuanis semper usi fuerant inimicissimis. Eos nihilominus cum audissent magna premi rerum omnium penuria, fame laborantibus annonæ subsidium ultro miserunt: homines cæteroqui a barbarie recentes, & nuper omnis humanitatis, nedum talium officiorum expertes.

222. Nostrorum summa inopia in illis regionibus.

Non possum hoc loco prætermittere, quibus nostrorum laboribus & incommodis tot ex illo novali collecti fructus, servatique fuerint. Præter molestias conquirendi, erudiendique homines ingenio barbaros, & ex consuetudine vitæ solutioris adversus omnia legum vincula contumaces, vivebant Patres angustissime, & perincommode. Plures continenter annos pane triticeo, vino, & sale penitus caruerunt, neque carnem gustaverunt nisi ferinam, eamque admodum raro. Quotidianus victus herbæ, & legumina. Nihilo melior supellex. Omnia longo usu detrita, assutisque diversi generis laciniis resarta. Ipsas calceorum scissuras decisis tunicarum fimbriis consuebant. Quidquid stragulorum ad suos usus attulerant, divisum est inter ægrotos. Mantilia ipsa, & mappas habuerunt sibi neophyti pauperiores. Vix erat Patribus reliquum, quo vitam tuerentur. Rogatus olim Ognates Provincialis, ut stationi Itapuanæ stragulum pullum operiendo mortuorum feretro provideret, eum in usum pallium reliquit suum, quod habebat unicum: nec eo tamen uti licuit tegendis mortuis, sed in partes conscissum, vivis ac nudis neophytis distributum est. In tanta porro rei familiaris angustia versabantur Patres voluntate magis, quam necessitate. Etenim, ne quid hoc loco dissimulem, cum primum nostri in eas terras advecti sunt, & barbaros pagatim collectos instituere christiano ritu cœperunt, illis Prorex Peruviæ pensiones annuas assignavit ex ærario Boni aeris, & tantundem dari jussit, quantum dari cæteris Indorum curionibus pro stipendio solebat. Verum P. Didacus de Torres id temporis provinciæ præses, negans professis Christi paupertatem tali proventu opus esse, oblati vectigalis quartam tantummodo partem admisit. Erunt fortasse quibus hoc temperantiæ exemplum minus credibile videatur. Iis quidem certe persuaderi ægre poterit, qui collectas a nobis immodicas in Indiis opes quotidie prædicant. Sed nos rem scribimus veram, & Hispaniarum consilio Indico satis exploratam. Præter hæc, gnari Patres quantum interesit, nullius terrenæ rei appetentes Evangelii ministros inveniri, non modo nihil nec sponte oblatum a neophytis accipiebant, sed sibi potius quod illis darent subtrahebant: qua beneficentia (nam feras quoque tangunt beneficia) omnium sibi animos mirifice conciliabant.

223. Oblatum proventum non accipiunt, nisi ex quarta parte.

224. Nostri libertatem Indorum tuentur.

Sed paupertas, si malum est, viris religiosis tolerabile malum est, imo etiam in deliciis habendum. Aliis nostri molestiis, aliis multo gravioribus conflictabantur incommodis in Paraquaria. Dictum est alibi, quam inique aliqui Hispanorum conarentur indigenas in servitutem abducere, quam acriter hi contra libertatem suam, cujus erant in possessione antiquissima, & cujus amor homini vita ipsa potior est, tuerentur. Nostri regio fræti diplomate defensabant libertatem Indorum, & conatus improbos colonorum pro viribus retundebant. Sæpe abactores rapacissimos persequebantur, & incusso Dei Regisque metu prædam mittere cogebant. Sæpe eorum excursionibus anteceptis, saltus adibant longe positos, scrutatique barbarorum latibula, magnas eorum manus iniquis raptoribus præripiebant, & contra vim tuebantur. Inde magnam subierunt invidiam. Colonorum aliqui, ægre ferentes præverti nostrorum charitate injurias suas, falsis criminationibus, tum in America, tum in Hispania Patres insectari cœperunt, perinde quasi nullam rei christianæ gerentes curam, id agerent unum, ut collectos Indorum populos sibi subjicerent, ac suam potentiam amplificarent. Futurum sperabant omnino, ut tanquam hostes publici proscriberentur homines Societatis, iisque amotis, curias administrandas acciperent alii, quibus minus cordi esset quid juris coloni sumerent contra indigenas. Et invenio valuisse calumnias usque adeo, ut in urbe Assumptionis Paraquariæ

225. Propterea in invidiam vocati, & calumniis appetiti.

pri-

primaria deliberatum ſit, an non verius eſſet revocare ex Guairana noſtros, alioſque illis paſtores ſubſtituere. Pene vicerant qui hoc cenſebant, niſi auditus fuiſſet vir uſque ad ſanctimoniæ famam illuſtris Marcellus Lorenzana, qui de Patrum laboribus & fructu longe diverſa retulit. Unam ille rem affirmabat ſibi eſſe viſam in Patribus reprehenſione dignam, quod nempe modum excederent omnem in laborando, nullamque tuendi corporis rationem habentes, intra breve ſpatium omnes laborum magnitudine opprimendi viderentur. Quo audito, conſultantium ſententiæ in aliam partem inclinaverunt.

226. Societatis diſcrimen ob imprudentiam unius.

Quaſi hæc ſatis non eſſent, aliæ aliis in locis factæ ſunt offenſiones, &, quod fateri debemus, non ſine quorumdam e noſtris aut culpa, aut errore. Duæ præſertim res acciderunt, unde noſtris ingens moleſtiarum ſeges oblata. Eas nos cum fide ſubjicimus. Paraquariam proprie dictam Rex nuper diviſerat in præfecturas duas. Alteram antiquo nomine Paraquarienſem vocari præceperat, cujus caput, ut antea, eſſet civitas Aſſumptionis: alteram a flumine argenteo nuncupaverat, & coloniam Boniaeris habere pro metropoli juſſerat. Hanc poſteriorem qui primus adminiſtrandam obtinuit Didacus Gongora, eadem qua vectus eſt navi neſcio quid exportavit mercium: quæ res etſi contra leges eſſet, tamen uſurpabatur paſſim a præfectis regiis, nec ulli hactenus fraudi fuerat. Cognovit neſcio quo indicio Senatus Indiarum de mercibus furtim illatis. Nec mora. Cognitorem miſit, qui in ipſo portu Boniaeris quæſtionem inſtitueret contra præfectum. Erat Gongora Societatis amans in paucis. Videns inſtare ſibi periculum, niſi merces occultarentur, P. Gabrielem Perlinum collegii Bonaerenſis rectorem rogat per amicitiam, ut eas domi ſuæ cuſtodiendas ſuſcipiat. Morem geſſit Perlinus, & quidem adeo incaute, ut rem olfecerint multi. Itaque inquiſitor, vel admonitus a delatoribus, vel rem aliunde ſubodoratus, collegium ipſum vexare, ſcrutatores immittere. Perlinus contra, quaſi iniquam vim pateretur, homines ſuperoſque conteſtari, miniſtros aditu collegii prohibere, contra regium judicem fidei Quæſitorem armare. Cum pergeret nihilo ſecius judex in collegium inquirere, eum denique Quæſitor fidei, cauſa cognita, de vi religioſis illata damnavit, & gravi impoſita mulcta depulit ex America. Quo hæc animo accepta ſint a Rege, ejuſque conſilio, pronum eſt conjecturam facere. Sed profecto non mitius accepta ſunt a moderatoribus Societatis. Provincialis Ognates Perlinum continuo e præfectura collegii dimovit, & in ordinem redacto ſucceſſorem miſit. Alias eidem, gravioreſque addidit coercitiones Mutius, atque illam nominatim, quod inhabilem deinceps ad omnes ordinis magiſtratus pronunciavit. Quibus Rex ſibi ſatisfactum exiſtimans, nihil ultra movit, nec de veteri in Societatem benevolentia quidquam remiſit. Delictum agnovit Perlinus, mulctam obedienter, ut par erat, ſubiit. Tamen haud multo poſt mœrore oppreſſus, de mutando vitæ ſtatu cogitabat, putabatque indolem ſuam Carthuſianorum inſtitutis aptiorem fore. Sed paternis Mutii conſiliis acquieſcens, non ſolum manſit in Societate, verum etiam poſt illud tempus uſque ad obitum laudabiliter vixit. Atque hæc duarum, quas dicebamus, tempeſtatum prima fuit.

227. Multatur ille, & periculum propulſatur.

Circa idem tempus in colonia Aſſumptionis gravius turbatum eſt, neque noſtri expertes publicæ perturbationis fuerunt. Urbis Antiſtes, vir ille quidem theologica ſcientia clarus, ſed in agendo vehementior, & Societati noſtræ, ut mitiſſime dicam, non amicus, cenſuras denunciaverat Præfecto Paraquarienſi, niſi intra octo menſes reduxiſſet ad ſe uxorem, quam in portu Boniaeris ad cuſtodiam rei familiaris reliquerat. Præfectus, juſtas eſſe ſibi cauſas putans ne præcepto obtemperaret, appellavit ex juris formula ad Archiepiſcopum Argyropolitanum. Mox appellationi non cedentem Antiſtitem Aſſumptionis edicto publico reum pronunciavit regii decreti, quo proſcribi jubebantur eccleſiaſtici magiſtratus, ſi legitimas appellationes contemnerent. Tali edicto læſum ſe graviter, ac dignitatem ſuam clamabat Epiſcopus. Oppoſuit aliud edictum, teneri Præfectum declarans lege in violatores clericorum conſtituta, arcendum proinde a com-

228. Grave diſſidium inter Epiſcopum, & præfectum Paraquarienſem.

a communione sacrorum. Ita incitatis utrinque animis, brevi res ad apertam inimicitiam deducta est, non sine offensione ac periculo civitatis, quæ in duas factiones scissa est. Capita factionum illustria, & maximæ auctoritatis, Episcopus hinc, inde Præfectus. Ambo circa se globos armatorum habebant, metusque multorum erat, ne demum de jure vel injuria ferro decernerent. In hoc statu rerum Præfectus ad rectorem collegii codicillos mittit, in quibus erat, ad continendam in regis obsequio civitatem referre plurimum, ut innotesceret, an standum videretur sententiæ Episcopi? rogare proinde se, ut Patres negotium expendant diligenter, ac de scripto respondeant. Erat collegii rector P. Joannes Pastorius, quo uno ex nostris Episcopus utebatur paulo familiarius. Nec vero non vidit homo sagax, rem exigi periculi plenam, ancipitemque. Hæsit tantisper metu, ne alterutrum contra se irritaret. At consilium petenti nihil responderet, id enim vero indignissimum videbatur. Re igitur accurate discussa, & domesticorum gravioribus in consilium adhibitis, brevi scripto rationes explicavit, ob quas non videretur Præfectus commisisse, cur esset sacrorum communione privandus. Prius tamen quam scriptum Præfecto traderetur, illud videndum misit Episcopo, jussis qui ferebant Patribus excusare responsi necessitatem, æquitatem ostendere, rogare etiam, ut si quid minus vere solideque dictum crederet, indicare ne gravaretur. Præsul nec sui copiam fecit Patribus, & libellum, qui oblatus aliena manu fuit, cum contemptu repulit. At postea quam illum a Præfecto longe lateque vulgatum vidit, nec sine doctiorum approbatione circumferri sensit, vix credibile quantam adversus nostros irarum molem conceperit. Irato, atque æstuanti novas quasi faces subdidit concio a Pastorio, bono quidem proposito, sed fortasse parum prudenter habita. Nam cum videret id agi ab Episcopo, ut cives obedientiam negarent ministro Regis, ipse ut populum in officio contineret, Præfecti causam publice perorandam suscepit. Id vero Antistes tam inclementer accepit, ut palam minaretur, se pro potestate judicis ordinarii in causis fidei, non ipsum modo rectorem, sed & reliquos collegii Patres in vincula conjecturum. Hinc nova, & multum clamosa contentio. Rector veritus, ne vir fervidioris ingenii verba factis æquaret, & defensione legitima utendum ratus, ad normam privilegii tunc vigentis, conservatorem sibi sumpsit cœnobiarcham Franciscanorum, qui collegium vindicaret ab injuriis Episcopi. Jam longum sit, nec utile, totam negotii seriem evolvere. Delata fuerat Argyropolim controversia, ibique apud regium auditorium agebatur. Sed altercationi finem imposuit, non tam sententia judicum, quam christiana charitas, in cujus leges, omissis litibus, utrinque conventum est. Episcopus ad insulas Tucumaniæ traductus, ad coloniam S. Jacobi sedem novæ ditionis venerat. Adiit illum officii causa novus provinciæ præses P. Nicolaus Mastrillus Duranus, atque uno colloquio placavit sic, ut vix præteritæ offensionis vestigium supereset. Tantum in animo Episcopi acerbitatis nonnihil residebat contra Pastorium, quem tametsi Provincialis loco movisset, & in extremum provinciæ angulum relegasset, nondum pro merito punitum arbitrabatur. Tamen eundem ut vidit coram se supplicem, & admissi veniam flagitantem, provolutum in genua, & vix dicere exorsum arcte complexus est, neque solum in gratiam recepit, sed etiam inter cariores amicorum deinceps habuit.

229. Diffidio implicantur nostri, & præfecti partes tuentur.

230. Iracscitur illis vehementer Episcopus.

231. Componitur controversia ex æquo & bono.

Has inter rerum vices præclarum constantiæ specimen in amplectenda Societate dedit nobilis adolescens, cujus commemoratio narrationem hujus anni claudet. Alphonsus de Ovalle, nobili ortus genere in urbe Chilensis regni primaria, idemque prima parentum soboles, & voluptas, cum in spem familiæ liberaliter educaretur, repente cœlesti instinctu consilium Societatis ineundæ cepit. Diu illum distulit Provincialis Ognates, ejus constantiam diu multumque tentavit. Tenacem propositi, & iteratis precibus admitti postulantem admittere demum constituerat: cum res innotuit parentibus. Non est dictu facile, quantum isti ob eam causam commoti fuerint. Quidquid in similibus multi solent, filio-

232. Cujusdam adolescentis in amplectenda Societate constantia singularis.

filiorum mentem ut explorent in ſpeciem, reipſa ut pervertant, id omne aggrediuntur. Preces adhibent, ſuaſiones, lacrymas: omne denique crudelium blanditiarum genus intentant, ſed nullo effectu. Perſtantem in ſententia includunt domi, appoſita cuſtodia dies noctesque excubante, ne clam ad noſtros transfugeret. Ille certus exequi quod Deo afflante conceperat, in omnem occaſionem perficiendi conſilii imminebat. Oblata nec opinanti occaſio eſt, die anniverſaria divinæ Matris ſine labe conceptæ. Solebat ea dies in urbe S. Jacobi ludis, equorum decurſionibus, aliiſque lætitiæ publicæ ſignis celebrari. Alphonſus, præmonito clam Provinciali quid pararet, patrem enixe rogat, ſibi ut etiam liceat piis intereſſe ſpectaculis, & ſuas in equeſtri pompa partes exequi. Veniam non negavit pater: veruntamen, ne dilaberetur, comitem & cuſtodem illi addidit fratrem, natu quidem minorem, ſed viribus prope parem. Ergo ambo, conſcenſis equis ſplendide phaleratis, in publicum procedunt. Alphonſus, aliud omne ſimulans quam quod mente verſabat, celebriora urbis loca obequitando circumibat, quaſi oſtentandi ſui cauſa. Hærebat lateri frater, nihil ſuſpicans quo illa circuitio ſpectaret. Ventum erat ſecus collegii noſtri ædes. Cum ad eas Alphonſus accedere propius videretur, frater divinans quod erat, equo deſilit prior, & januam occupat, prohibiturus objectu coporis ne introiret. Rogabat ſimul, obſecrabatque fratrem, ne parentibus optime de ſe meritis tantum luctum inferret. Ille nec oratione motus, & vim facili negotio eluctatus, in ædium interiora ſe recipit, eademque die tironibus aggregatur. Adeſt paulo poſt genitor, ſed adeo truculentus & minax, ut fores pulſanti nemo auſus ſit aperire. Abiens itaque multo quam venerat iratior, regium, quod vocant, auditorium recta petit, judicum fidem implorat, ab iiſque decretum exſculpit, ut educatur e noſtra domo novitius, & apud alterius ordinis religioſos quaſi ſequeſtro deponatur, donec uberius de ipſius voluntate conſtaret. Traductus in cœnobium Alphonſus, per ſex ipſos dies iis pulſatus eſt machinis, quas, ut teſtatur Ognates Provincialis, ægre crediturі ſint qui non viderint. Habuit quotidie ante oculos utriuſque parentis lacrymas, inter quas audiebantur cognatorum amicorumque aſſiduæ voces, ne quibus vitam deberet, eos tam gravi & acerbo vulnere confectos vellet. Sed nihil magnopere profuit. Animum, licet ætate adhuc tenerum, ita cœleſtis gratia firmaverat, ut nullo rerum humanarum ſenſu tangeretur. Unum cavebat maxime, ne qua fraude ſpoliaretur tunica Societatis: eaque propter, quandiu ibi fuit, nunquam ivit cubitum, niſi veſtitus. Sexta demum poſt die certiores facti judices, non ulla cujuſquam ſuaſione, ſed ex animi ſui ſententia adoleſcentem dediſſe nomen Societati, & factum mutare nolle, eum nobis reddi juſſerunt.

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ

LIBER SEPTIMUS

ANNUS CHR. 1622. SOC. 83.

1. RES ROMANÆ. Acta pro canonizatione BB. Ignatii, & Franciſci Xaverii.

SEQUITUR annus ſæculi vigeſimus ſecundus, Societati immortaliter memorandus ob adſcriptos ſanctorum indici Ignatium, & Franciſcum Xaverium, alterum ordinis parentem optimum, alterum inter alumnos facile primum. Rem jam pridem ſummis ſociorum votis concupitam, & Romæ ſæpius agitatam, aliæ ex aliis enatæ moræ diſtulerant uſque ad hoc tempus. Clemens VIII. in Xaverium pronus, de Ignatio cunctabundus, cauſam utriuſque intactam reliquerat. Paulus V., cum Beati nomen & cultum Ignatio primum, ac deinde Xaverio decreviſſet, ſpem faciebat altiora utrique deferendi, ſi contingeret quempiam alium eſſe Eccleſiæ faſtis addendum. Verum id opperientem mors intercepit. Commodum ſucceſſit illi Gregorius XV., qui a prima ætate Romæ in collegio Germanico educatus, jam tum præcipuo quodam ſtudio imbui cœperat erga beatum illius collegii fundatorem; & progreſſu temporis cooptatus inter Duodecemviros juri dicundo præpoſitos (ſacræ rotæ Auditores vocant), apud quos illis temporibus hujus generis cauſæ diſceptabantur, acta omnia de Ignatii virtutibus & miraculis accurate cognoverat. Talem ergo nactus Pontificem Mutius, egit apud eum ſedulo, ut fundatori Societatis decerneret aliquando tandem eum cultum, quo eſſe digniſſimum non ignorabat. Ut Ignatio Xaverium adjungeret, auctor fuit P. Nonius Maſcarenia, qui pro Luſitanis provinciis, ut loquimur, Aſſiſtens erat. Pontificem ex ſe bene animatum accenderunt vota Cæſaris, Regum, Antiſtitum, & prope omnium etiam in orbe ultimo populorum, uno ore flagitantium, ut Roma operi manum ultimam adderet, & cœli ſuffragio, quod crebra ubique miracula loquebantur, ſuum denique adſcriberet. Exſtant de Ignatio litteræ Ferdinandi II. Cæſaris, Ludovici XIII. Galliarum Regis, & Ducis Bavariæ Maximiliani, e quibus litteris, ut nihil de aliis dicam, intelligi poteſt, quam præclara eſſet Europæ totius exiſtimatio de Ignatii virtute. Ferdinandus quidem ait, e re ac dignitate Romani imperii eſſe, ut in ſanctorum numerum adſcribatur fundator religioſi illius ordinis, quem videretur Deus ad tuendam in Germania religionem elegiſſe. Ludovicus, com-

2. Principum litteræ ad Pontificem de meritis B. Ignatii.

me-

memorans Societatem quodammodo natam esse Parisiis, collectamque ex alumnis illius academiæ, cessurum in regni sui decus significabat, si ejusdem auctor honorem tam insignem consequeretur. Maximilianus pro tot rebus nuper a se bello Bohemico gestis contra hæreticos, nullam petebat aliam ab Apostolica sede mercedem, nisi ut Ignatium in sanctorum albo scriberet. At beati viri causam impensissime omnium agebat Ludovicus Ludovisius Cardinalis, nec scio equidem an alius ageret efficacius. Non alius certe plus apud patruum Pontificem auctoritate & gratia poterat, nec alius fortasse erat B. Parentis cliens, qui augendæ ipsius gloriæ magis studeret. De Francisco Xaverio sua jam vota Romam oriens occidensque detulerant. Statim ab ejus obitu Goanus Archiepiscopus, cunctique Indiarum Præsules, communicatis cum Joanne III. Lusitaniæ Rege consiliis, Romanum urgere Pontificem non cessaverant, ut audiret aliquando preces totius Asiæ, & honores sanctis tribui solitos Xaverio decerneret. Hoc primum, ac fere unum Japones ad Gregorium XIII. legati, post solemne obsequium Ecclesiæ rectori delatum, suæ gentis nomine flagitaverant. Hoc Lusitaniæ Rex iteratis oraverat litteris. Nec segnior fuerat Europa in eodem oraculo exposcendo, quippe Xaverii virtutum & miraculorum plena.

5. Vota Indiarum pro canonizatione B. Xaverii.

Gregorius igitur, peractis rite omnibus quæ rei gravitas postulabat, & quæ Romana fert consuetudo, XIV. Cal. Martii Cardinalibus in consistorio significat, deliberatum sibi esse Ignatium & Xaverium sanctis adscribere. Ac de Ignatio primum dicere exorsus: „ Merito (inquit) ab hac sancta Apostolica sede honores ei debentur, qui pro ea defendenda ac propugnanda se, familiamque suam sanctissime devovit. Intelligitis, opinor, Fratres dilectissimi, de quo loquamur. Nobis profecto videtur accommodari posse B. Ignatio illud præconium, quod de Josue scriptura commemorat: *Fuit magnus secundum nomen suum, maximus in salutem electorum, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hæreditatem Israel.* Nam & igne charitatis in Deum exarsit Ignatius, & ignem illum in eos, qui prædestinati sunt a Deo, indesinenter immisit, & hostes eodem ipso tempore adversus electos Dei insurgentes, sacra militia conscripta, & contrariis armis instructa, expugnare cœpit, & quotidie, Deo duce, magno Ecclesiæ bono expugnat: ut propterea, sicut ille beatæ patriæ hæreditatem consecutus est meritis suis, ita definitione nostra id declarari æquum esse judicemus. Persuadet hoc nobis ejus vita per virtutes admirabiles, & generi humano salutares perpetuo traducta, & miraculis ante & post mortem editis divinitus illustrata. „ Hæc de Ignatio. Deinde gradu facto ad Xaverium, ita perrexit: „ Beati Xaverii virtus tanta fuit in aggregandis Deo nationibus, ut quod Isaiæ dictum est, merito in illum transferre possimus: *Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.* Xaverius enim tam longe lateque Evangelii lucem protulit inter gentes, ut usque ad extremum terræ, in Japoniam ipsam, ultimam orientis oram, Romanæ fidei nomen invexerit. Cum igitur in hunc admirabilem virum, vere Indiarum Apostolum, & vitæ sanctitas, & claritudo miraculorum, & populorum vota concurrant, illum inter sanctos referre consilium est „. Huic Pontificis orationi secundissima approbatione consensit Senatus Apostolicus. Dies itaque est constituta ad IV. Idus Martias, qua die Ignatius & Xaverius, una cum Beatis Isidoro, Philippo, ac Theresia, Sanctis Christi Confessoribus solemni ritu adscriberentur. Peracta celebritas est religiose admodum, ac splendide, Romano more. Eam vero diem Societas, quippe sibi ex omnibus auspicatissimam, singulari in posterum religione recolendam sumpsit. Et quia, secundum Deum, primas beneficii partes tulerant Gregorius Pontifex, ejusque fratris filius Ludovicus Ludovisius Cardinalis, præter preces & sacra pro iisdem per universam Societatem indicta, ne qua diuturnitas temporis memoriam talium meritorum obrueret, Mutius utriusque imagines, & solemnis cæremoniæ formam coloribus adumbrari jussit prægrandi in tabula, quam ante vestiarium Basilicæ Farnesianæ collocavit, hoc titulo aureis litteris inscripto: *Ob relatos in Sanctorum numerum*

4. Allocutio Pontificis ad Cardinales de BB. Ignatio, & Xaverio.

Ecclı. 45. v. 2.

5. Ignatius & Xaverius in Sanctorum indicem referuntur.

rum Ignatium Loyola Societatis Jesu Fundatorem, & Franciscum Xaverium Indiarum Apostolum, Gregorii XV., & Ludovici Cardinalis Ludovisii immortalibus meritis. Jam qua pompa Sanctorum vexilla, ut mos est, ex Basilica Vaticana ad ædem Professorum delata fuerint, quibus lætitiæ signis Societas Romæ parenti suo Ignatio, & collegæ Xaverio novos honores gratulari studuerit, dicere supersedeo. Res enim longa, quanto jucundior ad spectandum fuit, tanto ad legendum esset molestior. Bullam, ut vocant, canonizationis non edidit Gregorius, morte prohibitus. Duas amplissimis conceptas verbis edidit ejus successor Urbanus VIII. anno sequenti, quarum quæ est de S. Ignatio, vitam omnem sancti viri per omnes virtutum heroicarum gradus ductam exponit, hisque concludit verbis, quæ panegyricum ingentem continent: *Vir vere quem prælegerat Dominus, ut eorum dux foret, qui portarent ejus sanctissimum nomen coram gentibus & populis, & infideles ad veræ fidei cognitionem inducerent, ac rebelles hæreticos ad illius unitatem revocarent, suique in terris Vicarii auctoritatem defenderent.* Alterius bullæ, quæ ad S. Franciscum Xaverium spectat, duæ sunt partes. Prima vitam Xaverii virtutibus, & rebus gestis inclytam breviter complectitur. Proferuntur apostolatus ejus, & vocationis divinæ signa perspicua, donum linguarum, donum prophetiæ, & miraculorum, nec non virtutes evangelicæ quæcunque sunt illustrissimæ. Altera pars miracula recenset, tum quæ vivens, tum quæ vita functus edidit.

6. Bullæ canonizationis, earumque sententia.

Jacuerat hactenus sacrum Ignatii corpus in templo domus professæ, ad latus dexterum aræ maximæ, ubi nunc sepulchrum Ven. Cardinalis Bellarmini cernitur. At cum esset jam in eadem basilica sacellum ipsius nomini consecratum, non ea quidem magnificentia quam videre nunc est, sed tamen decens, amplum, & loci dignitate post aram maximam primum; visum Mutio Generali, non ultra relinquendum in loco non suo pretiosum pignus, sed ad proprium altare exportandum. Diem ergo translationi faciendæ statuit pridie Cal. Martias, antequam in sanctorum numerum referretur, duodecimam. Prius tamen quam ad sacellum transferretur, placuit sacrum corpus eruere ex loculo plumbeo, ubi annos jam triginta quinque custodiebatur, atque illud in arca marmorea decentius posthac custodiendum reponere. Illatus est ea die loculus in privatam Præpositi Generalis bibliothecam, clam omnibus, præter quam Mutio ipso, Patribus Assistentibus, & Secretario Societatis Francisco Sacchino, quem habeo hujus narrationis auctorem. Reducto operculo, pauca ex ossibus integra sunt inventa. Pleraque, seu vitio loci, sive aquarum affluxu emollita, ac pene colliquefacta, in quamdam coaluerant massam recenti calci haud absimilem. Intermixtæ cernebantur laciniæ veli, quod iisdem olim tegendis adhibitum apparebat vetustate computruisse. Aderat separato loco lamella marmorea, litteris inscriptis indicans, quale ibi olim corpus fuisset conditum. Repertus etiam in extremo loculi repositus cumulus pulveris, ex ligno carie consumpto decidui, cum ejusdem materiæ frustulis: haud dubie residuum arcæ ligneæ, ex qua translatum fuerat beati viri corpus in plumbeam, anno præterlapsi sæculi octogesimo septimo. Mutius beati parentis reliquias pie veneratus, suis ipse manibus quidquid ossium erat collegit, & in sinum urnæ marmoreæ composuit. Lacinias veli, & lamellam sepositi sibi, ut haberet quod largiretur nobilibus, & religiosis viris, Ignatii lipsana certatim flagitantibus. Quod reliquum erat ex ligno & pulvere, arculæ cupressinæ inclusum est. Urna liquato plumbo, arcula confixis clavis obserata. His silentio noctis peractis, vocantur campanulæ pulsu omnes domestici, pia supplicatio in templum indicitur. Præibat longo ordine religiosum agmen, singulis ardentem manu facem gestantibus, & sacros inter eundum hymnos alternis decurrentibus. Urnam tria Sacerdotum paria suppositis humeris deferebant. Ut ventum ad aram Ignatii, depositum tantisper est super eam ferculum ad venerationem familiæ in genua provolutæ, & sui parentis reliquias exosculari gestientis. Cui pietati ut factum est satis, in cavo altaris apte jam præparato collocantur simul, tum urna ex mar-

7. Corpus Sancti Ignatii ex arca plumbea transfertur in marmoream.

8. Et sub altari proprio collocatur.

marmore, tum cupreſſina de qua dicebamus arcula, & foramen muro inædificato occluditur.

9. Collegii Græcorum adminiſtratio a noſtris dimiſſa.

Rem alteram eodem anno Roma confectam vidit, quæ Societati accidit perhonorifica. Ante annos quatuordecim Claudius collegii Græcorum adminiſtrationem magis neceſſario, quam ſponte dimiſerat, impellente Protectore collegii ejuſdem Benedicto Juſtiniano Cardinali, qui cum eſſet a Societate alienior, effecerat ut nec honeſte retineri, nec utiliter poſſet. Omnino id agere videbatur de induſtria Juſtinianus, ut noſtri moleſtiarum impatientia locum deſererent. Non modo alumnis ad ſe quacunque cauſa confugientibus aures atque animos dabat, verum etiam in mores Patrum per ipſos inquirebat. Quæ illis Patres conceſſiſſent vetabat, quæ vetaſſent concedebat. Quibus rebus & moderatorum exiſtimationem apud adoleſcentes imminuebat, & in exigenda diſciplina auctoritatem plurimum debilitabat. Præterea œconomum totius rei domeſticæ diſpenſatorem collegio impoſuerat, cujus injuſſu ne Rectori quidem facultas eſſet vel minimi ſumptus faciendi. Erat autem œconomi procacitas intolerabilis. Sæpe domeſticas reviſens officinas, rationes omnium quæ in quotidianos uſus inſumebantur ita exigebat a noſtris, ut vix quiſquam paterfamilias a viliſſimis ſervulorum exigeret. Sæpe miniſtrorum, ſæpe rectoris ipſius officia turbabat. Ob eas res Claudius, videns collegii gubernationem in dies difficiliorem fieri, & meliora deſperans, cum bona Pontificis venia abduxerat ex illa domo ſocios, & curam, quam retinere ſalva dignitate non poterat, omnino abdicaverat. Noſtris ſubſtituti pariter fuerant Patres ordinis Prædicatorum, & Congregationis de Somaſcha; ſed curis inter ſe ita diſtributis, ut hi alumnos regerent, illi docerent. Quarto poſt anno, Somaſchis ſuo abſolutis munere, ſoli manſerunt in collegio Patres Dominicani, & uſque ad annum proxime evolutum, quamdiu vixit Juſtinianus, utrumque munus geſſerunt. At vix ille e vivis ſublatus fuerat, imo animam trahebat adhuc in nulla vitæ ſpe, cum præcipui degentium in urbe Græcorum omnem movere lapidem cœperunt, ut popularium ſuorum ſeminarium rediret ad Societatem. Id urgebat ſupra cæteros Matthæus Carofilus Archiepiſcopus Iconienſis, qui & diſciplinam Societatis memoria retineret, & collegium a priſtino ſuo ſtatu ſenſim defluxiſſe diceret. Idem haud paulo vehementius cupiebat Cardinalis Ludoviſius. Sed quamquam apud eum ſumma hujus rei poteſtas eſſet, cunctabatur tamen reſpectu Venetorum, qui forte ægre ferrent, adoleſcentes magnam partem ſibi patriæ jure ſubjectos tradi in diſciplinam ejus ordinis, quem olim ob cauſas aliunde notas ejectum e ſuis finibus, nondum in gratiam recepiſſent. Placuit proinde initio rectorem collegio imponere unum quemdam e populo Sacerdotem, nulli religioſorum ordini addictum, dimiſſis Dominicanis, qui, quantum audivi, procurationem illam non inviti depoſuerunt. At poſt aliquot menſes, urgentibus Cardinalibus Maphæo Barberino, & Marco Antonio Gozadino collegii Protectoribus, revocata eſt in contubernium Græcorum Societas, eique plena atque integra, cum diſciplinæ, tum rei domeſticæ adminiſtratio commiſſa. Per hanc occaſionem eluxit Barberini erga nos benevolentia. Nam cum Mutius novum collegii rectorem renunciaſſet Patrem Eudoemonjoannem, hunc ipſe Cardinalis III. Cal. Novembris in magiſtratus poſſeſſionem induxit. Et commodum accidit anno proxime conſecuto, ut Pontifex maximus crearetur ſub nomine Urbani VIII. idem Barberinus: qui memor quid antea in eo negotio ſenſiſſet, non ſolum ſententiam ſuam priſtinam confirmavit, verum etiam leges prudentiæ plenas collegio Græcorum dedit, & Societatis Præpoſito Generali tantundem in eo tribuit juris, quantum habet in cæteris diverſarum gentium ſeminariis, quæ Romæ cura Societatis adminiſtrantur. Sed ad acta hujus anni redeamus.

10. Societati redditur cum magno honore.

11. Charitas peregrinis impenſa a ſodalitio Patris Gravitæ.

Dictum a nobis eſt alibi, quanta pietatis laude floreret in urbe Roma ſodalitium oratorii, quod a Patre Gravita vulgus appellat. Charitatem ipſius, & benefaciendi ſtudium hoc anno ſpectare præſertim licuit. Romam venerat manus ho-

hominum fere ducentorum, qui olim a Turcis Poloniæ fines incursantibus capti, & catenis onusti, perdiu remiges egerant in una barbarorum triremi. Ut facta conspiratione triremi feliciter potiti, ut eadem ad fugam usi fuerint, ut demum ad oram tyrrheni maris appulerint liberi, longum esset exponere. Quod ad rem pertinet, urbem subierunt squalidi, seminudi, rerum omnium egentes, & adhuc retinentes diræ captivitatis notas. Miseris primo triduo cuncta liberaliter suppeditata fuerunt in communi xenodochio apud sanctissimæ Trinitatis: hanc enim benignitatem impendit regina urbium peregrinis omnium gentium, qui huc ex omni terrarum plaga perpetuo commeant. At triduo exacto, nihil certi habentes quo viverent, cogebantur stipem mendicare ostiatim, nisi aliunde subsidium affuisset. Affuit a piis oratorii, de quo dicebam, sodalibus, qui & hospitium illis, & alimenta, & nonnihil pecuniæ ad plures dies de suo præbuerunt. Eo non contentus P. Petrus Gravita, dedit operam ut æternæ quoque vitæ subsidia, quibus multo magis indigebant, abunde acciperent. Rutheni cum essent plerique de secta schismaticorum, ut in catholico dogmate diligenter erudirentur, curavit: nec vero frustra. Prodiere e collegio Romano juvenes aliquot ejusdem gentis & linguæ, perrexeruntque assiduo multorum dierum labore rudes homines instituere, donec omnes ad unum catholicam religionem professi sunt, ac piaculari confessione purgati, in sacello ipso sodalitii sacram synaxim catholico ritu celebraverunt. Bis hoc tempore ab æde oratorii ad basilicam S. Petri processere supplicantium ritu, Deiparæ interea Litanias lingua patria concinentes: quæ res tanto acta est concursu ac motu populi Romani, ut quacunque illi incederent, ægre sodales, qui pium agmen deducebant, sufficerent submovendæ multitudini, accipiendisque pecuniis, quæ in ipsorum subsidium offerebantur. Cum demum satis commorati viderentur in urbe sancta, curæ fuit Gravitæ ut discessus ipse hominum spectaculo esset non jucundo minus, quam pio. Abierunt bini longo ordine, beatæ Virginis rosarium ore ac manibus decurrentes. Ut extra portam Flaminiam ventum est ad villam, quam Julii Pontificis vocant, Gravita jussos discumbere paratis excepit epulis, quas oratorii sodales ministraverunt. Postremo vestibus pecuniaque donavit singulos, interque amplexus sodalium fausta illis omnia comprecantium, lætos, ac præ mentis dulcedine collacrymantes in suam patriam dimisit. Laudavit vehementer Roma tam illustria christianæ benignitatis officia, laudavit post eorum reditum Polonia universa. Ipse Rex Sigismundus misericordiam suis impensam civibus Romæ cum magno verborum honore commendavit, fueruntque ex regni proceribus qui ea de re sodalibus oratorii gratias officiosissimis litteris persolverunt.

12. Iidem ex schismaticis fiunt catholici.

13. Ut demum in suam patriam dimissi fuerint.

14. Fundatur collegium Viterbii.

Ante exitum ejusdem anni novum provincia Romana collegium habere cœpit Viterbii, quæ urbs cum aliunde famam & celebritatem habet, tum ex eo præsertim, quod caput est amplæ provinciæ, quæ patrimonium S. Petri dicitur. Fundandum decreverat anno superiore civitas, constitutis pro censu annuo aureis mille, tamdiu de publico persolvendis, donec aliunde sua collegio dos pararetur. Nonnulla tamen acciderunt initio, quibus offensi cives parum abfuit quin ab incepto desisterent. Nam cum Viterbium ad jus domicilii capiendum veniissent PP. Philippus Rinaldus, & Paulus Casatus, quia non statim litterarium ludum, quippe adhuc in angustis ædibus habitantes, aperuerunt, multi obloquebantur palam, negantes alia vocatam fuisse causa Societatem, quam ut teneram ætatem litteris ac pietate erudiret. Nec deerant qui, quod pacti fuerant de pensione, rescindendum putarent. At evenit hic quoque, quod vix non semper Societas experta est in novorum erectione domiciliorum, ut ex amaris odiorum radicibus dulciores exorirentur fructus benevolentiæ. Invento apto ad habitandum loco, & ad usum præsentis temporis accommodato, duo aperti sunt ludi latinitatis Sextili mense exeunte. Quo facto ita reconciliati sunt civium animi, ut appareret præteritam offensionem non aliunde ortum habuisse, quam ab opinione, quæ magna apud eos de nostris scho-

ſcholis erat. Cætera deinde proſpero curſu fluxerunt. Acceſſit quadriennio poſt Scipionis Cardinalis Cobellutii inſignis beneficentia. Vir enim indidem civis, & noſtri nominis ſtudioſus in paucis, ut patriæ ſimul, & Societati gratificaretur, novum collegium teſtamento hæredem fecit. Qua hæreditate, præter annuum pecuniæ vectigal, pervenit ad Patres Viterbienſes bibliotheca libris optimis referta: ſupellex in religioſis domibus maxime neceſſaria, & magno, ſi recte æſtimetur, in pretio habenda. Eum propterea Cardinalem exinde collegium Viterbienſe tanquam parentem, & conditorem ſuum habuit.

15. Fundatoris titulum refert Scipio Cardinalis Cobellutius.

Multo operoſior fuit extructio collegii, quod eodem anno Neapoli fundatum eſt ſub titulo S. Franciſci Xaverii. Rem ſatis longam & ſalebroſam ego ſummatim expediam. Ante annos amplius viginti conflatum Neapoli fuerat ex Hiſpanis celebre ſodalitium a ſacroſancto altaris myſterio nuncupatum, ut homines ejuſdem gentis haberent in eo perpetua quædam, & opportuna præſidia ad ſalutem corporis animæque. Auctor ſodalitii vel unicus, vel certe præcipuus fuerat noſter Innicus de Mendoza, ex provincia Toletana traductus Neapolim, quia tunc Alvarus de Mendoza ipſius pater præfecturam obtinebat arcis Neapolitanæ, quam caſtrum novum appellant. Hinc ſodales originem ſuam referentes ad Societatem, inter cæteras ſodalitii leges ſanxerant, ut ex eadem Societate perpetuo acciperent Sacerdotem, quo præſide, & ſacrorum miniſtro uterentur. Porro ad celebrandos ſtatis temporibus ſodalitii conventus, ſacellum neſcio quod ſibi elegerant apud S. Jacobi, quod eſt inſigne Neapoli Hiſpanorum noſocomium. Hæc ſedes perdiu cum placuiſſet ſodalibus, diſplicere cœpit ſub finem anni præteriti. Conveniunt, ac re in communi deliberata, novam ſibi parare domum ſtatuunt ad forum arcis, prope ædes regias: ſeu quod commodior eſſet locus, ſeu quod Hiſpanis frequentior. Illud ſimul decernunt, ut in nova domo tres quatuorve conſtituantur operarii Societatis, tum ad curam ſodalitii, tum ad Hiſpanorum, qui frequentiſſimi in vicinia habitabant, utilitatem & commodum. His ita decretis, ſtatim ære ſodalitii coemptæ ſunt opportuno in ſitu novæ ædes, parabantque jam noſtri in illas, uti rogabantur, immigrare: cum ex adverſo tam multa, tam ardua conſurrexere, ut res prope confecta, nunquam plane conficienda videretur. Obſtabat primo Prorex Antonius Zapata Cardinalis, deinde Archiepiſcopus Decius Cardinalis Caraſa, poſtremo aliqui ex ipſis Hiſpanis, qui novi conſilii auctores fuerant. Omnes, quantum ferebatur, non tam ex intimo ipſorum ſenſu, quam nonnullorum cœnobitarum ſermonibus incitati, quibus nova Societatis ſedes, eaque in proximo, ægre faciebat. Verum omnia ſuperavit feliciter P. Mendoza ſodalitii caput, adnitente P. Carolo Sangro Præpoſito Provinciali. In expugnando prorege non multum negotii fuit. Edoctus enim, non quæſtum a nobis in ea re, ut malevoli criminabantur, ſed animarum ſalutem quæri, adeo mutavit ſententiam, ut etiam lætari ſe diceret, initia operis tam ſalutaris in tempus ſuæ adminiſtrationis incurrere. Non ita facile flecti potuit præoccupatus falſis opinionibus animus Archiepiſcopi. Tamen hic etiam denique, partim Nuncii Pontificii interventu (erat is Joannes Baptiſta Panfilius, poſtea Pontifex Innocentius X.), partim auctoritate & litteris Cardinalis Ludoviſii, poſt longas & acres altercationes, agnovit jus Societatis, & vim prius intentatam abſtinuit. Quo medio tempore, quia adverſarii ad negotium intervertendum legem obtrudebant Clementis VIII., qua lege vetantur religioſi mendicantes nova quocunque in loco domicilia erigere, niſi conſenſerint aliæ ejuſdem loci familiæ religioſæ, venere a Gregorio XV. litteræ, ut ajunt, in forma brevis, quibus ab ea lege excipiebantur domicilia Societatis, quæ certo ac proprio cenſu ſuſtentantur. Diſjectis in hunc modum primis obicibus, alter reſtabat ab Hiſpanis ſane paucis, qui a cæteris diſſidentes, retinendam contendebant priorem ſodalitii ſedem ad S. Jacobi. Hos adeo non licuit a ſententia dimovere, ut Sangrus Provincialis non aliam invenerit litis præcidendæ viam, quam ut perſolutum a ſodalitio pretium pro nova domo, eidem redderetur, domum vero ipſam Societas ſuam fa-

16. Res Neapolitanæ. Ut inchoatum fuerit collegium S. Xaverii Neapoli.

17. Difficultates ad illud diſturbandum exortæ.

18. Loco collegis fit ſimplex reſidentia.

faceret. Ita prorsus fieri placuit. Domum B. Xaverii titulo insignitam possedit exinde collegium Neapolitanum emptionis jure: sodales vero Hispani ad sedem pristinam S. Jacobi redierunt. Rebus ita compositis, omnique sublato obice, in ædes Xaverianas familia paucorum capitum fuit inducta, quam utpote sibi obnoxiam collegium Neapolitanum sustentabat. At novæ stationis extitere quamprimum tam uberes ac læti fructus, ut ejus utilitatem æqui pariter iniquique faterentur. Primo anno adolescentes in schola censebantur ultra centum. Ecclesia mirifice frequentabatur, cum ab omni vicinia, tum a militibus præsidiariis maxime. Audiendis per dies festos pœnitentibus tres quatuorve Sacerdotes vix erant pares. Omnino magna in publicum utilitas promanabat. Jam ergo de his edocta Isabella Gironda, nobilis cum primis & pia femina, sortem pecuniæ non contemnendam obtulit, ut ex statione Xaveriana collegium fieret. Majorem paulo post summam in eundem usum attribuit Elvira de Monte nigro, mulier hæc etiam nobilitatis & pietatis laude plurimum florens. Utriusque tamen liberalitatem ita superavit Catharina de la Cerda Comitissa de Lemos, ut demum anno ejusdem sæculi vigesimo septimo fundati collegii titulum abstulerit. Nam cum vir ejus Comes Lemosius regnum Neapolitanum administraret eo tempore, cum sodalitii, de quo supra dictum est, fundamenta fuerunt jacta, ut probaverat ipsa tunc majorem in modum illam institutionem, ita multo magis nunc probabat institutionem collegii, quod populo Neapolitano primum, tum suis etiam Hispanis magnas afferre commoditates intelligebat: atque inde mota est ut summam pecuniæ non exiguam, quam habebat Neapoli sepositam, operi perficiendo transcriberet. Quibus subsidiis brevi Xaverianum domicilium ad justi collegii magnitudinem adolevit.

19. Quæ mox convertitur in collegium.

Hoc interea anno aliud inchoari collegium placuit in suburbio celebri ejusdem urbis, quod Chiajam vocant. Cœperat ibi a nostris excoli genus rude ac frequens piscatorum. Cum ad audiendum divinum verbum cives quoque non inculti convenirent, visum est eo in loco collegium institui posse sub invocatione S. Josephi. Ædes in hunc usum tradidit statim, sortem idoneam partim tradidit, partim promisit Julius Cæsar Guadagnus, honestus ex ordine scribarum civis, quem propterea Mutius Chiajensis collegii fundatorem usitato diplomate appellavit. Verum haud multo post accidit, ut fundator repentina rerum conversione fortunis fere omnibus eversus, ad summum inopiæ redigeretur. Re cognita, Mutius æquum censuit, ut illi sua beneficia Societas, ac vicissim ille Societati acceptos ab ea titulos resignaret. Sed non propterea collegium est dissolutum. Simul ac Guadagnus fundatoris titulo se abdicavit, successit in ejus locum P. Scipio Cossus, qui cum haud ita pridem ex opulenta familia trangressus esset in Societatem, patrimonium suum collegio eidem stabiliendo addixit. Cossi beneficentiæ ac liberalitati libet opponere vecordiam alterius, cujus tamen nomini justis de causis parcimus. Is ante aliquot annos mira precum assiduitate, multisque constantiæ documentis pervicerat, ut in Societatem vel invitis parentibus reciperetur. Adscriptus inter tirones, studio religiosæ perfectionis eminuerat. Manserat idem ardor litteris operanti. Quin hoc medio tempore parentem cum amisisset, ejusque hæreditatem crevisset, prædium satis amplum, relicti patrimonii caput, ultro collegio Neapolitano donaverat. Cum subito visus de contentione disciplinæ haud parum remittere. Captare quæcunque posset commoda, nugando tempus conterere, non silentii, non modestiæ leges custodire. Postremo, nescio quas obortas sibi religiones obtendens, scribit ad Præpositum Generalem, sibi ut prædii donationem remittat, quam rebus non bene perspectis ajebat, ac parum prudenter factam. Id cum haud ægre impetrasset, statim per alias litteras missionem petit, & adeo quidem enixe, ac pervicaciter, ut invitum retinere visum non sit. Solutus ergo est voti religione. At vix annum vixerat apud se, cum pœnas turpiter facti persolvit. Quadam hujus anni die, dum suum illud prædium invisit, jurgari cœpit cum vicino propter duos stipites, quos sibi furto sublatos contendebat. Ille verborum

20. Collegium S. Josephi inchoatur Neapoli.

21. Infelix exitus juvenis a Societate dilapsi.

rum contumeliam non ferens, tormento quod apud se habebat exprompto, jurgantem in ipso loco trajecit glande plumbea, ex quo vulnere miser paucis diebus interiit.

22. Acta sociorum Neapoli in magna annonæ caritate.

Per hæc nostris rei bene gerendæ materiam amplam exhibuit dira calamitas urbis Neapolitanæ. Civitatem premebat summa annonæ caritas, non tam anni sterilitate, quam incuria magistratuum, qui serius quam oportuit convehendum curaverant triticum ex Apulia. Malo remedium præsens non inveniebatur. Clauso enim tempestatibus mari, corruptisque assiduitate imbrium terrestribus itineribus, annona jam inferri non poterat ea copia, quam populus frequentissimus absumebat. Audiebantur propterea vulgi minaces voces, ac turbulentæ. Omnia ad seditionem spectabant. Re ipsa proletarii, quadam die Cardinalem Proregem magno agmine insecuti, parum abfuit quin in suo sedentem curru lapidibus opprimerent. In hoc statu rerum sane difficili Patres, ad avertendas cœlestes iras, propulsandumque periculum civitatis, supplicationem publicam indixere. Supplicationi interfuere quotquot erant de Societate Neapoli, cum sodalitatibus ad domicilia singula pertinentibus. Interfuit civitas propemodum universa, omnesque uno agmine civium ordines processere sub suis signis, sublimem præferente crucem Præposito Provinciali Carolo Sangro. Inter eundum, aliqui nudatos humeros flagris diverberabant, omnes sanctorum invocationes cantu supplici decurrebant. Deducta est multitudo ex æde Professorum ad primariam urbis basilicam: ubi cum sederet in throno pontificali Archiepiscopus Cardinalis, ejus rogatu P. Carolus Mastrillus orator acer ac vehemens, ad concionem progressus, brevi, sed apta oratione ita peroravit, ut gemitus, & clamores ingentes excitaverit. Nondum hæc agi desierant, cum civitas fructum cepit pietatis suæ, ac tanto quidem gratiorem, quanto minus expectatum. Nam cum priore nocte usque ad meridiem pluvia large inundasset, eo nihilominus ipso die frumentatores magnam tritici vim in urbem invexerunt. Hoc vero magis visum Patribus novos addere populo stimulos, ut insisteret precibus, & iram Numinis propitiare pergeret. Decernitur, ut per aliquot continenter dies in æde Professorum publice proponatur sacra hostia: ut ante illam nostri assidue venerabundi consistant: ut mittantur per compita concionatores, qui plebem male feriatam ad orandum contrahant. Et quia precibus magnum momentum addunt eleemosinæ cum jejunio conjunctæ, summo quoque sociorum consensu acceptum est consilium Præpositi Provincialis, ut donec laxaretur annona, nostris aliquid de quotidiano victu in communi detraheretur, quo egestati pauperum subveniri largius posset. Hæc sub anni initium acta, pie creditum est, civitati plurimum profuisse. At paulo post nuncius de Ignatio Xaverioque cœlestium cultu donatis mœrorem præteritæ calamitatis omnino detersit. Aliæ indicuntur statim supplicationes, alia eduntur spectacula; non mœroris tamen, sed gratulationis & lætitiæ plena. Delatæ sunt per urbem Divorum effigies ea pompa, cui nihil neque ad splendorem, neque ad pietatem addi poterat: certante cum populo nobilitate, cunctisque in id civium ordinibus conspirantibus, ut celebritatem facerent quam ornatissimam. Pari ferme studio in reliquis regni urbibus novi sanctorum honores celebrati fuerunt. Verum Aquilæ in Vestinis atrox eventus lætitiam publicam disturbavit, & in tragœdiam vertit. Convenerat cuncta nobilitas, ut Beatorum signa in triumphali curru constituta equestri pompa circumduceret per celebriores urbis vias. Pompæ curam ordinandæ susceperat Joannes Aloysius Pica, vir, cum generis claritate, tum prudentiæ fama suæ civitatis facile princeps. Et jam ex ejus præscripto equites in ordines distributi ingredi cœperant. Dum magistri partes exequitur accurate Pica, dum hunc veluti pro imperio admonet ut acceleret, illum ut contineat gradum; monentem unus quidam responso repulit contumaci, ac post aliqua ultro citroque asperius dicta, ferro appetiit. Eum Pica districto ferro strenue repellebat. Ecce autem in Picam impetum faciunt alii duo: quibus impar cum esset unus, gravi accepto vulnere, ex equo pro-

23. Lætitiæ signa ob Ignatium & Xaverium Sanctorum cultu donatos.

24. Atrox eventus in urbe Aquila.

la-

lapsus est, illatusque continuo in proximam collegii ædem, inter manus nostrorum expiatis conscientiæ maculis expiravit. Ob talis viri tam acerbum interitum, cuncta signa lætitiæ sunt intermissa. Nostris vero casum per se satis gravem, graviorem fecit occasio.

25. Mors & elogium P. Guillelmi Levesquii.

At enim gravissima in primis, ac multum detrimentosa provinciæ acciderunt domestica quædam funera, de quibus aliquid cursim hoc loco attingendum. Præcipuo elatus est luctu in domo Professorum Neapolitana P. Guillelmus Levesquius, gente Normandus. Is olim ex Gallia non migrasset Constantinopolim, dubium est utrum utiliora in ea missione gesserit inter Christianos, an atrociora a Mahometanis fuerit passus. Præter alia crudeliter in eum, & inhumaniter facta, constat exitiale illi toxicum a barbaris propinatum fuisse. Inde molestam contraxit paralysim, qua missionem laboriosissimam abrumpere coactus est. Delatus Neapolim, ibi reliquam vitam posuit, minore quidem suo incommodo, sed non minore proximorum utilitate, cui potissimum in tribunali pœnitentiæ serviit usque ad extremum. Vir quippe magna opinione sanctitatis, atque prudentiæ, multorum conscientias moderabatur, ac totos sæpe dies audiendis confessionibus transigebat. Modestiam ipsius, charitatemque mirari nemo satis poterat. Venerationem homini conciliabant morborum curationes, quas identidem supra naturæ ordinem faciebat: in quibus tamen illum adhibere liquorem solebat, qui e sacris ossibus S. Nicolai Bariensis scatet. Vulgo ferebatur mortuos aliquot ad vitam revocasse, atque unum nominatim Mussiponti in Lotharingia, quod narratum videas licet in vita S. Nicolai per P. Antonium Beatillum scripta. Sed Levesquii præsertim celebrabantur crebra vaticinia, prædictionesque propheticæ, quas eventus nunquam fefellit. Ut alia in hoc genere præteream, cum ante annos quatuor de suo ipse obitu sermonem intulisset, eo prorsus die se moriturum dixit, qui dies inusitatam, ac porro summam Societati lætitiam esset allaturus. Alias se quidem, inquit, nihil cupere avidius, quam ut B. P. Ignatium videret inter sanctos adscriptum: sed non visurum nisi de cœlo: tunc autem visurum, uti sperabat, cum maxime hæc lætitia inter cœlites ageretur: tunc se novi accessionem honoris optimo parenti suo coram gratulaturum. Hæc sæpius, nec obscure dicta exitus affirmavit adeo exacte, ut quo prorsus die, ac forte ipsissima hora, qua Ignatius Romæ Pontificis maximi voce Sanctus appellabatur, ipse Neapoli expiraverit. Obiit igitur IV. Idus Martias, annum agens ætatis sexagesimum quintum, ab inita Societate trigesimum secundum.

26. Mors & elogium P. Claudii Seripandi.

Levesquium secuti sunt Patres Claudius Seripandus, & Franciscus Mastrillus, viri illi etiam excellenti virtute, & annalium memoria dignissimi. Seripandus ortus prænobili stirpe, ac paternorum oppidorum in Samnio & Salentinis hæres, blandam sæculi felicitatem aspexit tanquam infidum & æstuosum mare, in quo multi miserum salutis æternæ naufragium faciunt. Portum itaque quæsivit in Societate, ac Neapolim, ubi tirocinium poneret, recta contendit, insciis parentibus. Neapolitanus Provincialis, haud ignarus quanta ob eam rem tempestas esset excitanda, filium parentibus, licet contra pugnantem & obtestantem, reddidit ad dies quindecim, tentandum atque explorandum; ea tamen lege, ne durius eum acciperent, neve alio quopiam amandarent. Ubi adolescens in parentum fuit potestate, nihil ab his omissum ut mentem teneram averterent. Eam diu noctuque quatere non cessarunt, adeo ut ad mediam usque noctem procella sæpe non intermissa desæviret. Cum nihil neque precibus, neque lacrymis impetraretur a fortissimo adolescente, includitur in cubiculum sine lumine, sine lecto, sine cibo: detrahuntur misello vestes: certa mors, aut æternus carcer denunciatur. Lætus beata sorte Claudius Deo ingentes agebat gratias, quod talia ipsius causa pateretur. At post paulo effugium opera fratris nactus, evolat in domum probationis denuo, utque iterum recipiatur impetrat. Sic procella superata, in optato portu placide conquievit. Provincialis enim de parentibus modeste conquestus, quod contra condi-

tio-

tiones acceptas filium tam male habuissent, evicit ad extremum ne diutius piis ejus votis obsisterent. Ab his initiis profecta P. Claudii Seripandi virtus majora in dies incrementa cepit. Ingenium, quo valebat acerrimo, eruditione tam multa, tam varia perpolivit, ut quidquid legisset aliquando, id in promptu haberet, ac velut in numerato. Italiæ urbes amplissimas frugiferis concionibus erudivit. Panormi, & Neapoli sacras litteras diu explanavit, quodque docebat verbo, re præstabat. Assiduum & internecinum gerebat secum ipse bellum, neque arma religiosæ mortificationis, flagellum, tunicam cilicinam, jejunium, unquam deponebat. Sabbatis singulis, & pridie festorum B. Virginis, nihil fere sumebat cibi, frusto panis, & aquæ scypho sub vesperam contentus. Obiit Neapoli eadem sanctitatis opinione qua vixerat, IV. Nonas Novembris. P. Franciscus Mastrillus claris ortus natalibus Nolæ, & liberaliter educatus, post exactam cum innocentiæ laude adolescentiam, Romæ publicam tractabat rem, magna apud omnes fama integritatis, & pari apud Clementem VIII. Pontificem gratia: cum pertæsus rerum humanarum Societatem elegit, ubi se totum divino obsequio devoveret. Qua mente ad nos venit, eadem perstitit usque ad obitum. Indicam peregrinationem initio flagitaverat. Ejus obtinendæ spe dejectus, labores Indicis pares exantlavit Neapoli, perrexitque usque ad extremum spiritum opus evangelicum facere, licet valetudine parum firma. Ille pauperibus in tribunali pœnitentiæ quotidie adesse, ille apud virgines Deo sacras sæpissime concionari, ille semel intra hebdomadam fidei rudimentis imbuere plebeculam infimam: atque interim celebri præesse sodalitio, quod Neapoli ad augendum cultum Eucharistiæ S. Parens Ignatius instituit. Acerbissimis podagræ doloribus diu cruciatus, molestiam ut plurimum occultabat silentio; nisi quod interdum audiebatur, cum ultro se Deo feriendum offerret in hac vita, ne feriretur in altera. Ad extrema deductus, adeo non timuit mori, ut imo mortis nuncium gratulabundus exceperit, seque beatum dixerit, cui liceret in statu religionis vitam claudere. Adstabat lectulo germanus ejus frater fletu madidus. Flentem conspicatus Franciscus, bono esse animo jussit, monuitque ne gaudium migrationis suæ lacrymis funestaret. Fuerat in omni vita B. Virginis cliens & cultor eximius. Ejusdem moriens aspectum optabat flagrantissime, in eaque expectatione novissimum agonem ingressus, animam Deo reddidit pridie Cal. Julii. Tribus, quos hactenus laudavi, Patribus merito est accensendus P. Philippus Firraus Cosentinus, de quo multa sunt in litteris provinciæ Neapolitanæ. Celebratur potissimum ejus adhuc adolescentis generosa & excelsa mens, qua opulentum patrimonium fratri natu minori transcripsit, ut paupertatem evangelicam sectaretur in Societate. Cunctis apud nos claruit virtutibus, sed miro præsertim studio erga Virginem Beatissimam, præter quam nihil amare, cogitare, loqui videbatur. Illum propterea moderatores Lauretum transmiserant, futurum inter celeberrimi illius templi administros audiendis peregrinorum confessionibus destinatos, victurumque ibi jucundissime, quippe prope ædem olim Deiparæ hospitio consecratam. At post menses viginti circiter, omnes ministerii sacri partes egregie implentem Virgo beatissima ex domo sua terrena ad cœlestem, ut opinari fas est, evocavit v. Cal Januarias, cum annum vitæ decurreret quadragesimum octavum.

27. Mors & elogium P. Francisci Mastrilli.

28. Mors & elogium P. Philippi Firrai.

Jacturam quoque non levem fecit provincia Sicula in P. Cæsare Cosso Messanensi, in quo uno exemplar omnium fere virtutum amissum est. Ex jurisprudentiæ palæstra, in qua magna cum laude versabatur, venerat in Societatem Cossus natu jam grandior, relicto honorum cursu, & spe ingentium opum abrupta. Qualis ab ipso tirocinio prodiret, vel inde colligi satis potest, quod biennio post, homo adhuc a sæculo recens, tironibus instituendis fuit admotus, gravissimumque illud munus ita gessit, ut partam de se opinionem multis partibus superaret. Ad alias deinde præfecturas traductus est, in quibus cum prudentiam probaret suam, & eximia quadam gubernandi scientia commendaretur, hujus rei gratia Aquaviva Generalis dignum duxit, quem ad

29. Res Siciliæ. Obitus & elogium P. Cæsaris Cossi.

professionem quatuor votorum admitteret. Duo præcipue Cossus sibi curanda statuerat in imperio. Alterum, ut in custodia domesticæ disciplinæ præiret exemplo omnibus. Alterum, ut suos sola duceret charitate, eorumque prospiceret, non modo incolumitati, verum etiam, quantum fas esset, commodis, & quieti: potestatis vero gladium vagina nunquam educeret, nisi coactus. Senserat, unum quemdam ex fratribus rei domesticæ adjutoribus minus instructum esse ab interioribus indumentis. Indusium ipse sibi detraxit, ut eum tegeret. Erga se usque ad sævitiem austerus, somnum carpebat admodum brevem, ferreo flagro corpus quotidie cruentabat, cibo vescebatur parcissimo, eoque certis diebus incocto. Tot sponte susceptis afflictationibus accessit incommodum cæcitatis, quam calamitatem toto biennio pertulit, ac tanta quidem oris animique tranquillitate, unum ut doleret, quod abstinere sacrificio cogeretur. Sed quia acceptus erat Deo, necesse fuit ut illum quoque, quemadmodum olim Tobiam, hæc probaret tentatio, quæ tamen non fuit perpetua. Panniculo enim, qui se pupillis offuderat, manu periti reducto, videndi facultatem recepit jam senior, & ad immolandi consuetudinem rediit tanto libentius, quanto illam ægrius intermiserat. Obiit VII. Idus Novembres, anno ætatis septuagesimo sexto, post initam Societatem trigesimo sexto. Vir semper laudati nominis, & hoc etiam bene de Societate meritus, quod in ipso aditu tirocinii domui Professorum Messanensi mille quingentos aureos de suo patrimonio donavit. Mortui funus honestavit præsentia sua Senatus, & universa nobilitas Messanensis. Virtutes laudatione publica celebratæ sunt super mensam. Corpus plumbeo inclusum loculo, quod paucorum apud nos est, & seorsum a cæteris humatum. Multa Cossi invocato nomine, aut ejus reliquiarum contactu divinitus contigisse testantur litteræ, in quibus est, puellam cæcam, admoto oculis ejus indusio, lucem illico aspexisse.

30. Insigne beneficium Angeli Tutelaris erga quemdam adolescentem Messanæ.

Tradunt eædem litteræ de quodam adolescente inter Messanenses non ignobili, quem præceps furor in certum interitum rapiebat, nisi miseratus ejus vicem cœlestis custos, meliorem illi mentem injeciisset. Rem per se scitu dignam, & excitandæ erga tutelares Angelos religioni in primis idoneam, nefas silentio tegere. Processerat miser extra urbem solus, & nescio quibus stimulantibus intemperiis, locum quærebat ab hominum aspectu remotum, ubi vitam & angores uno ictu finiret, deliberatum habens demittere se in cuspidem obversi ensis, quo procul dubio trajiceretur. Dum properat, ecce tibi ex adverso occurrit venustissimæ formæ juvenis, ipsumque placide contuetur. Hæsit aspectu primo adolescens: tum vero maxime, cum suo se compellari sensit nomine, ac moneri ne porro progrederetur. *Quin age*, inquit: *adi mecum in templum Societatis Jesu. Ibi remedium invenies ægritudini tuæ multo opportunius, quam quod male volutas animo. Fac onera conscientiæ deponas apud Sacerdotem, & tranquillitatem pristinam recuperabis.* Hic mirari magis adolescens, ac secum reputare, unde nam innotuissent ignoto juveni sua consilia penitissimo inclusa sinu, & nulli mortalium indicata? Divinum aliquid subesse non dubitans, dat illi se comitem viæ, quæ erat ad ædem nostram expeditissima. Toto viæ spatio cœlestis comes de divinis rebus sermonem conseruit, ea præsertim subjiciens, quæ admissorum criminum memoriam & detestationem excitarent. Perrexit illi non nihil in aurem demittere tunc etiam, cum in sacram ædem ventum est. Quare Sacerdos, e tribunali pœnitentiæ adolescentem conspicatus quasi cum aliquo colloquentem, cum præter ipsum appareret nemo, fatuum judicavit. Verum ubi peccata confitentem audivit, totamque edoctus est rei uti gesta fuerat seriem, non fatuum, sed felicem plane, fortunatumque appellavit, qui Angeli tutelaris præsenti ope, ac præsidio singulari, fuisset ex utroque interitu corporis animæque ereptus. Beneficii memorem jussit esse, & impetrata venia divulgandi ad publicam utilitatem facti, lætum dimisit. Quæ dum agebantur, ne de Angelo dubium esset, ignotus ille juvenis repente videri desierat.

So-

Sociis interea provinciæ Venetæ mœrorem ingentem aſperſit obitus Raynutii Farneſii, Parmæ ac Placentiæ ducis, viri belli ac pacis artibus clariſſimi, in quo noſtri ereptum ſibi patronum fautoremque rerum ſuarum amantiſſimum doluerunt. Farneſiorum Principum notiſſima eſt erga noſtrum ordinem benevolentia. Initio ducto a Paulo III. Pontifice, qui Societati naſcenti dedit ut inter religioſos ordines cenſeretur, diceres in fovenda ornandaque Societate certaſſe homines ejus familiæ omnes. Raynutius, de quo modo loquimur, nulli de ſua gente in hoc ſtudio conceſſit. Quibus documentis ſuam erga nos voluntatem optimus Princeps exprompſerit, longum eſſet per partes exequi. Id, nobis etiam tacentibus, diſerte loquuntur collegium nobilium adoleſcentium, & omnium diſciplinarum academia, quæ duo cum inſtituiſſet Parmæ, eadem curæ noſtrorum commiſſa voluit: primum quidem in univerſum, alterum vero ex parte maxima, ita nimirum ut, exceptis juris & medicinæ magiſtris, reliqui profeſſores peterentur de Societate. His non contentus Princeps munificentiſſimus, teſtamentum hoc anno condens, proventus ab avo ſuo Octavio collegio Parmenſi attributos auxit in tantum, ut alendæ familiæ capitum omnino centum abunde eſſent; nec pro tam inſigni beneficentia aliam impoſuit legem, niſi ut collegii Patribus adderetur certus juvenum numerus ex iis, qui philoſophiæ ac theologiæ ſtudiis operantur. Scio equidem, tam opulentæ doti multum poſt ipſius mortem fuiſſe detractum: verumtamen per eum non ſtetit, ne perpetuo integra ſervaretur. Quid memorem munera vere regia, quibus miſſionem Sinenſem juvit? Quid crebras pecuniarum largitiones aut noſtris, aut noſtrorum deprecatione aliis factas? Vivere deſiit III. Nonas Martii, cum paulo ante ſignaſſet ſyngraphan, qua mille aureos collegio Parmenſi donabat. Hoc actorum ejus noviſſimum fuit: mox enim oppreſſus copia phlegmatis defecit, morte quidem repentina, ſed non improviſa, quippe ſolitus ab annis pluribus conſcientiam quothebdomadis confeſſione purgare, & divina ſumere. Sunt deinde alia benevole erga nos ac benigne facta, ſi res ipſas inſpicias, leviora, ſi animum viri ac dignitatem, haud minus ſpectabilia, quæ non committam ut oblivione deleantur. Illud quantum eſt, quod cum noſtros ad colloquium admittebat, exuere principem quodammodo videbatur: adeo ſe illis facilem ac familiarem præbebat! Sæpe ex ducali ſuo palatio in collegium adventabat quaſi privatus, diemque ſolidum apud noſtros ponebat, illum deinde diem affirmans ſibi ex omnibus fuiſſe jucundiſſimum. Sæpiſſime ex aula in collegium afferebantur xenia, & exquiſitiora quædam edulia, Principis benevoli, ac de nobis perpetuo cogitantis indicia non minus certa, quam grata. Sed inſignis in hoc genere ad memoriam temporum fuit annus ſæculi decimus quartus. Eo anno cum obtinuiſſet Raynutius, ut triennalia provinciæ comitia celebrarentur Parmæ, nullum benignitatis genus adverſus Patres, qui ad ea convenerant, prætermiſit. Præter magnam pecuniæ ſummam ad ipſos alendos collegio miſſam, præter utenſilia illorum in uſus omnia ſuis impenſis parata, templum Societatis, in quo per eos dies conciones ſacræ, aliæque litterariæ exercitationes habendæ erant, inſignibus ex aula ſua periſtromatis ornari juſſit. Prior ipſe, humanitate plane ſingulari, ſalutatum Patres venit in collegium: nec minori honoris ſignificatione excepit venientes ad ſe; Societatis in laudem, deque amore erga illam ſuo multa coram teſtatus, quæ deinde toto congregationis tempore quotidianis ferme beneficiis luculentius oſtendit. Ante quam Parma diſcederent, diem condixit Patribus, quo ſecum omnes in aula epularentur. Cumque eidem convivio adhibendos cenſuiſſet urbis Epiſcopum, & nobiliſſimum inter Romanos dynaſtas virum Appium de Comitibus Poli ducem, ſic accumbere convivas voluit, ut primus poſt Epiſcopum locus occuparetur a Viſitatore, ſecundus a Provinciali, ipſe tertius conſideret, poſt eum Poli dux, ac reliqui deinde Patres eodem ordine, quo in conventu ſederant. Epularum magnificentiam ſupervacaneum eſſet exponere. Comitatem benignitatemque Principis vel ex eo æſtimare licebit, quod prior ipſe bibens fauſta omnia com-

31. Res Provinciæ Venetæ. Mors Raynutii Parmæ ducis, ejuſque liberalitas in Societatem.

32. Documenta quædam benevolentiæ nobis ab eodem exhibita.

precatus est Societati, & Præposito Generali. Remotis mensis, earum ornamenta omnia, & quidquid intacti superfuit, deferri jussit in collegium per triginta bajulos, qui ter minimum ultro citroque commearunt. Addidit pro numero Patrum capsulas totidem, foris eleganter depictas, intus multiplici varietate xeniorum refertas, quibus apophoretis singuli donarentur. Postremo Patres rebus ad iter omnibus instructos, suaque humanitate captos, ac plane devinctos dimisit. Sed quæ sunt hujus anni prosequamur.

33. Fundatur collegium Ravennatense.

Petrus Artenghus, nobilis inter Ravennates civis, hoc anno moriens, bonorum suorum hæredem ex asse reliquerat nostram Societatem ea lege, ut collegium Ravennæ conderetur intra triennium. Erant proventus hæreditatis operi perficiendo impares: eaque propter Provincialis P. Marius Garzonius, metuens ne collegium male fundatum cito ruinam duceret, moras interponebat. Eas ut præciderent urbis Sapientes (id nomen supremo Ravennatensium magistratui) certam pecuniæ summam conductis e populo ludimagistris tribui solitam, tanquam partem dotis collegio, cujus erant appetentissimi, assignaverunt. Quo subsidio cum videretur stare collegium posse, venere Patres Ravennam, instantibus civibus, eorumque vota promoventibus Cardinalibus Alexandro Ursino Æmiliæ Legato, & Aloysio Cappono Ravennæ Archiepiscopo: quibus adnitentibus, nonnullæ aliæ difficultates complanatæ fuerunt. Nam cum Artenghus nostri juris ignarus supremis tabulis edixisset, ut nostri, adita hæreditatis possessione, quina singulis diebus sacra pro ipso facerent; Ursinus a Gregorio Pontifice impetravit, ut illis sacris substituerentur suffragia fundatoribus collegiorum a nobis persolvi solita, præter ea, quæ in collegiis exercentur ad publicam utilitatem, ministeria. Et quia Patribus nec certa erat parata domus, nec ædes in qua res sacras obirent; donec his ædificandis pecunia colligeretur, Cardinalis Capponus scholarum aulas nostris Professoribus in suo seminario permisit, domum ei proximam ad habitandum accommodavit, trecentos demum aureos in sumptus domestici instrumenti numeravit. Rebus ita compositis, doceri cœptum est hoc ipso anno labente, & initium collegio Ravennatensi factum, primo ejus rectore renunciato P. Nicolao Zucchio, qui jam ante habitabat apud legatum Cardinalem, eratque illi a confessionibus. Et res quidem ad menses aliquot fæliciter procedere, probantibus operam Societatis civibus usque adeo, ut magistratus nomine publico gratias egerint Rectori, gratulatique sint Patribus, quod spem de ipsis conceptam non æquassent modo, verum etiam vicissent. Verum hanc serenitatem fœda tempestas parumper obscuravit anno sequenti. Nonnulli nobis parum benevoli (qui si pauci sunt in ampla civitate, non exiguo apponendum est lucro), boni publici obtentu Societatem in invidiam vocarunt; quasi tenerior ætas longe minus nunc proficeret sub disciplina nostrorum, quam cum civitatis judicio deligebantur publici ludimagistri. Visitandum ajebant collegium Societatis, retinendum jus, quo civitas inspicere identidem scholas publicas consueverat. Convocantur magistratus, tres deliguntur censores, & in collegium immittuntur, ut de scholarum statu cognoscant. Eos rector excepit quidem humaniter & benevole, verumtamen ab aditu scholarum excluſit, negans eam rem ferre se posse, quæ esset ab instituto nostro alieniſſima. Efferati inspectores, concitant populum, jactant probra in Societatem. Nihil factum est propius, quam ut collegium dissolveretur. Alii conducti jam fuerant professores, nostris substituendi. Jam Præpositus Generalis rectori mandaverat, ut remissa civitati pensione pro ludimagistris assignata, scholas occluderet. Verum jussa ne faceret rector, Sapientes interceſſere. Perspecta enim puerorum apud nos discentium pietate, modestia, & optima in litteris institutione, facile intellexerunt, accusatam temere ab invidis Societatem fuisse; datisque ad Mutium cum magna Patrum commendatione litteris, consilium ejus valida deprecatione inverterunt. Populus post hæc tanto cariorem habuit Societatem, quanto iniquius vexatam fuisse cognovit. Aloysius vero Capponus Cardinalis Archiepiscopus, Romani se-

34. Excitatur contra illud procella, & componitur.

seminarii memor, ubi educatus olim fuerat, & Societatis curam in adolescentum institutione perspexerat, aliquanto post seminarium quoque suum, & puerorum lectissimum numerum nobis tradidit erudiendum.

35. Ortus & progressus collegii Faventini.

Eodem tempore collegium Faventinum, quod undecim ante annis ortum erat, lento, sed felici progressu adolescebat. Condi illud jusserat nobilis civis Alexander Pasius, ratus Deo gratum in primis, & patriæ utilem hunc usum divitiarum suarum fore. Liberos enim habebat nullos, quemque decreverat fortunarum suarum hæredem scribere, frater uxoris suæ Alexander Paganellus, ipso nequidquam repugnante, paupertatem apud nos profiteri maluerat. Denos jam annos exegerant nostri Faventiæ, tanta omnium approbatione, ut urbis Episcopus Emilius Valentius Cardinalis, in relatione de statu suæ diœceseos ad Pontificem missa, præcipue laudaverit operam Societatis. At ædem sacram nondum ibi habebamus, nisi male materiatam ac ruinosam, angustam præterea, denique a domicilio media via disjunctam. His de causis visum Mutio collegium ad tempus dimitti, ut proventus in ædificium novi templi impenderentur. Egre ferebant cives absentiam Patrum: cum tamen justa videretur absentiæ causa, permiserant circa dimidium anni præteriti ut abirent omnes, excepto uno ad curam ædificii relicto. Obiit inter hæc fundatoris vidua Maximilla Paganella; ejusque obitu cum rediisset ad collegium hæreditatis pars tertia, cujus illa fructu utebatur, novus urbis Episcopus Julius Monterentius, Senioresque (idest summi Faventinorum magistratus) rogarunt vehementer Præpositum Generalem, ut saltem Sacerdotem alterum, & ludimagistrum collegio redderet. Æqua postulantibus morem geri Mutius jussit. Nec civitas tam promptam obsequendi voluntatem indonatam reliquit. Cum enim penes ipsam esset arbitrium pensionis annuæ trecentorum circiter aureorum, quæ in usus pios eroganda erat, eam per quinquennium cives templo Societatis ædificando addixere.

36. Res Provinciæ Austriacæ. Recuperatur collegium Tyrnavienſe.

Dum sic provinciæ Italicæ, ut dictum est, augebantur, Austriaca lætiores in dies fructus ex benevolentia Cæsaris capiebat. Illud in primis lætum, quod pace tandem composita cum Bethlemio Gabore, pacatisque Hungaris heterodoxis, tertio receptum est collegium Tyrnavienſe in Pannonia. Nam quamquam Cæsar ob temporum difficultates coactus est pacem non modicis jacturis redimere; quod tamen perduelles postulabant, ne Patribus Societatis liceret esse in Hungaria, id constantissime repulit. Ita sexto post mense quam Gabor nostros expulerat Tyrnavia, eosdem legati Cæsaris in possessionem sui collegii restituerunt. Redeuntes excepit universa civitas ea lætitia, quam æstimare promptum est ex mœrore, quo abeuntes dimiserat. Nullum gratulationis argumentum est prætermissum. Et quia in veteri domicilio milites Gaboriani, præter nudos parietes, nihil reliqui fecerant, Patrum inopiæ liberaliter subvenerunt Archiepiscopus Strigonienſis, civiumque non pauci. At ecce tibi paulo post nova repente trepidatio. Firmata pace, poscebat in matrimonium Gabor filiam Ferdinandi Cæsaris. Cum non impetraret, efferatus repulsa barbarus iterum arma movet, iterum cum infesto milite Hungariam ingreditur, occupatisque primo impetu urbibus montanæ regionis, postremo etiam Tyrnavia potitur. Actum videbatur de collegio Societatis. Rector in tam præsenti discrimine, dimissa propere Viennam familia reliqua, quinque tantummodo Sacerdotes retinuerat secum, ne suam rem abdicare sponte videretur, expectabatque per momenta singula, quo victoris ferocia prorumperet. Verum hac irruptione Gabor Societatem magis conterruit, quam afflixerit. Nostrorum sane neminem violavit. Quin post bimensem, metu Cæsarianorum coactus se recipere in Daciam, duos secum abduxit Patres, ut sacrorum ministerio recrearent catholicos sibi stipendia facientes, eosdemque sub initium anni proximi remisit incolumes. Nec post hæc Hungariam amplius invasit. Multo nocentiores experta est Societas milites, quos eodem tempore Gabor immiserat in Moraviam. Copiæ nimirum ex omni hæreticorum colluvione concretæ, furaces, im-

37. Occupatur denuo Tyrnavia a Gabore, sed collegio incolumi.

38. Nostrorum damna & labores in Moravia Bohemiaque.

impiæ, & in omnem prædandi licentiam effusæ, dum regionem igni ferroque vastant, nullam occasionem vexandæ Societatis neglexerunt. Præter damna fortunarum collegio Olomucensi illata, procuratorem collegii P. Joannem Urbanum graviter sauciarunt, cum eoque repertum Fr. Vitum Visman crudeliter interfecerunt. Cæterum in Moravia Bohemiaque nostri, post tot belli clades intrepidi, & in omnes unde exciderant sedes recepti, eodem quo antea studio reducendis ad Ecclesiam hæreticis insudabant. Plusquam millenos semestri spatio lucrati sunt Patres collegii Novodomensis. Olomucenses ab Episcopo circummissi, civitates duas cum aliquot pagis ab hæresi vindicarunt: latiusque progressus esset eorum labor, nisi inopia Parochorum coacti fuissent functionem ejus muneris in se recipere. Qua in re præverterunt nostri mandata Romanæ Congregationis de propaganda fide, quæ cum audisset de mira Sacerdotum paucitate, qua Moravia pariter ac Bohemia laborabant, significavit Præposito Generali, rem gratam sibi facturos homines Societatis, si in illis regionibus curias pastoribus destitutas susciperent administrandas. Nihil moræ futurum respondit Mutius, ne sacræ Congregationis jussa fierent. Sed cum ea de re scripsisset ad P. Joannem Argentum provinciæ visitatorem, responsum accepit, factum ultro esse quod Cardinales mandabant: ac præterea institutas esse per Bohemiam Moraviamque missiones quindecim, ad curanda rei catholicæ vulnera, & belli vestigia abolenda.

39. Nostri in illis provinciis Parochos agunt.

Præter antiqua domicilia de hostium manibus recuperata, aliis de novo Societas aucta est in provincia Austriaca. Judemburgi, quæ urbs sita prope amnem Muram olim erat inter Stiriæ maximas, par nobile conjugum Balthassar Baro de Tonhausen, & Ursula ab Hollenegg, collegium nobis communi sumptu fundaturi, pecuniam congruam, & certos in hunc usum redditus addixerant. Reliqua erat deliberatio de loco, ubi collegium poneretur. Commodum accidit ut Patribus Augustinianis, absumpto flammis cœnobio, solum superesset templum, cum quibusdam monasterii parietinis. Hæc illi cum parati essent justo pretio divendere, cum iisdem transegerunt fundatores, emptoque fundo, Societatem in ejus possessionem anno exeunte induxerunt. Vertebat idem annus, cum Adolphus comes ab Althan, ejusque conjux Elisabetha Stotzingia, vix dum ad fastigium perducto collegio Crembsensi, adjecere animum ad aliud constituendum Iglaviæ. Urbs ea est in parte Moraviæ soli occidenti obversa, qua Austriam, & Bohemiam attingit. Pii quos dixi conjuges, cum statuissent collegium Societatis ibi condere, datis communibus ad Mutium litteris, censum idoneum obtulere, recepto in se onere curandi proprio ære ne quid in ea civitate Societas desideraret, sed socios alere posset amplius triginta. Quo tanta illorum munificentia spectaret, referam propriis ipsorum verbis, quæ sunt epistolæ postrema: „ Societati (inquiunt) nullam imponimus obligationem, præter eam quam præscribunt ejus constitutiones, juventutem scilicet ut instituat, & sese consuetis ministeriis in salutem proximorum impendat. Omnia ad majorem Dei gloriam, quam nobis in hoc opere, & in omni vita, actionibusque nostris propositam habemus „. Non potuit Mutius tam pia vota differre, planeque libens donationem admisit. Tamen non nisi tertio post anno fundatores Societatem Iglaviæ constitutam viderunt, postquam tertium ei collegium collocaverant Znoymæ, pariter in Moravia. Quid tam promptam illorum voluntatem retardaverit, incertum. Suspicor, civitatem adhuc hæresi pertinaciter adhærentem, admittendæ Societati contumacius repugnasse.

40. Fundatur collegium Judemburgi.

41. Primordia collegii Iglavienſis.

„
„
„
„

Gitzini quoque collegium est conditum cum opima dote: sed dubitavit aliquandiu Societas utrum illud admitteret. Est Gitzinum in territorio Regino-Hradecensi oppidum magnitudinis non pigendæ. Loci ditionem, sive hæreditario jure, sive Cæsaris beneficio obtinuerat Comes Albertus Walsteinius, inclytus ille & notissimus belli dux, qui elatus deinde favente fortuna, vocatus est in suspicionem affectati Bohemiæ regni, prodituque a nonnullis conjurationis suæ conscius, manu sicarii confossus est. Is Gitzini possessionem adeptus, pri-

42. Gitzini collegium exhibetur Societati.

primam curarum intendit ad reparandum ibi catholicæ religionis cultum, ſub prioribus dominis fere ex toto collapſum. Ut autem optimæ mentis cogitata perficeret, conſilium cepit excitandi collegium Societatis, cui geminum parabat adjungere ſeminarium, alterum inſtituendis nobilium liberis, alterum in quo ad Sacerdotium adoleſcerent centum ejuſdem regionis pueri in tenui fortuna nati. His perficiendis rebus cenſum offerebat amplum, vel æſtimatione, vel numerato ſolvendum, ut Societas mallet. Aptas præterea ædes, ſupellectilem tum ſacram, tum domeſticam, quæcunque demum uſui ſunt prolixe pollicebatur; nec pro tam munifica in nos liberalitate amplius ſibi poſtulabat, quam quæ collegiorum fundatoribus tribui ſolent. Nemo hactenus in ea provincia, ſecundum Auſtriacos principes, nobiſcum egerat liberalius. Nihilominus Provinciali Præpoſito P. Romero rem mature diſcutienti perſuaderi non poterat, eſſe e re divina, ut Societas illam donationem acciperet. Dubitandi cauſa ipſe locus, quippe non regia civitas, ſed baronalis, ut vocant, & privatæ familiæ obnoxia. Uſu enim ipſo conſtabat, collegia in iſtiuſmodi oppidis toparcharum poſita, nunquam eſſe ſatis firma: cum ſæpe catholico domino ſuccedat hæreticus, aliaque multa enaſcantur incommoda, quibus implicata Societas parum admodum poſſit ad ſalutem animarum proficere. Re ad Mutium delata, cenſebat ipſe remittendum eſſe Walſteinio cum magna gratiarum actione beneficium. Et jam in eam ſententiam perſcripſerat P. Argento viſitatori. Verum is reputans, cujus periculi ſit viro potenti, ac benefacere volenti obſiſtere, priuſquam imperata faceret, graviſſimos quoſque Patres in conſilium ad deliberandum adhibuit. Viſum omnibus, quod tam ſplendide offerebatur, minime reſpuendum. Nam præter offenſionem viri tota Bohemia clariſſimi, quæ difficile vitaretur, Gitzini, tum propter loci naturam, tum propter incolarum accolarumque frequentiam, majorem copiam noſtris hominibus utiliter laborandi fore, quam pro ratione privati municipii. Hæc per litteras edoctus Generalis, negotium omne permiſit arbitrio Argenti, qui de conſilio Ferdinandi Cæſaris collegium recepit. Ita ſub finem anni labentis ſedem Gitzini poſuerunt aliqui Patres, omnium præſide P. Valentino Coronio, qui nuper collegii Pragenſis adminiſtratione perfunctus fuerat. Urbem ingreſſis commiſſa eſt ædes curialis, pulſo Parocho lutherano. Collegii tamen nomen novo domicilio non acceſſit, niſi poſt biennium.

43. Dubitatur apud nos an ſit admittendum.

44. Vincit ſententia quæ admitti cenſet.

At principum Auſtriacorum quanto erat major poteſtas, tanto profuſiorem hoc tempore beneficentiam experti ſumus. Carolus Auſtriacus, frater Ferdinandi Cæſaris, Epiſcopus Uratislavienſis, quo tempore ardebat bellum Bohemicum pulſus epiſcopatu ſuo, variiſque periculis agitatus, voverat ſe collegium Societatis daturum Niſſæ, ſi ſuam in ſedem reſtitueretur. Reſtitutus eſt poſt Friderici Palatini cladem, de qua dictum eſt alibi, & votum hoc anno exſolvit. Eſt Niſſa Sileſiæ civitas, ad fluvium cognominem ſita, populo frequens, negotiatione dives, artibus exculta. In hac urbe domicilium cum haberent Crucigeri, qui crucem rubeam cum ſtella ejuſdem coloris pro inſignibus gerunt, eos Epiſcopus alio tranſtulit, ipſorum vero ædes tradidit Societati, addita dote non exigua. Præter hæc, duodecim alumnos e clero ſumendos, quibus alendis ipſe neceſſarios ſumptus ſuppeditabat, curæ Societatis ac diſciplinæ commendavit. Glacii, quod pariter nobile eſt oppidum in Sileſia, ante bellicos tumultus florebat collegium Societatis: ſed illud omnino diſſipaverant perduelles, ædibus ſolo æquatis, eccleſia partim diruta, partim in equile commutata, fundis frugiferis vaſtatis penitus, atque conſumptis. Reſtitutum ex parte eſt liberalitate ejuſdem Caroli Auſtriaci. Sed quod Princeps optimus moliebatur præterea, ut collegium iſtud fundaret ex integro, perficere eſt prohibitus immatura morte. Idem parabat nova Societatis collegia inſtituere Uratislaviæ, & Glogoviæ, quæ tamen ob eandem cauſam aliis perficienda reliquit. Carolo non concedebat neque ſtudio religionis, neque in noſtrum ordinem benevolentia Leopoldus ejus frater, Epiſcopus Paſſavienſis. Fundaverat jam

45. Fundatur collegium Niſſenſe.

46. Reſtituitur ex parte collegium Glacenſe.

47. Reſidentia Trauakirchenſis inſtituitur.

jam collegium Societatis Passaviæ. Eidem ut necessariam dotem conficeret, addixit hoc anno monasterium Traunkirchense, a consecratis Christo virginibus ordinis S. Benedicti desertum Lutheri tempore. Donationi consensit Pontifex Gregorius XV., atque exinde in oppido Traunkirco consederunt e nostris quinque ut in residentia stabili, quæ collegio Passavienſi fuit attributa. Sed utrumque fratrem, Carolum, ac Leopoldum, ut opum magnitudine, sic & munificentia longissime superavit Ferdinandus II. Imperator, quem Societatis nostræ parentem amantissimum appellare non dubitamus. Ut ea tantum beneficia commemorem, quæ pertinent ad tempus præsens, hoc ille anno collegium Pragense auxit censu annuo non exili. Zagrabiensi male dotato, certam pecuniæ vim ex ejus provinciæ vectigalibus quotannis pendi jussit. Olomucense a perduellibus multa passum levavit plurimum, translata in ejus dominium toparchia satis splendida, & opulenta. Eidem restituendum curavit domicilium alumnorum ecclesiasticorum, quod hæretici in monetæ cudendæ officinam converterant. Brunensem probationis domum pene de novo fundavit, assignato in ejus dotem pago, & oppido, cum annuis utriusque fructibus. Collegio Leobiensi subsidium annuum attribuit ex vectigali fodinis impositio. Huc demum spectant ampliſſima jura & privilegia, quæ nostris academiis Pragensi, & Viennensi contulit. Verum ut collegium Viennense Cæsaris beneficio coaluerit in academiam ejusdem urbis, paulo diligentius exequamur.

48. Ferdinandi Imperatoris beneficia erga Societatem.

Jam ante Ferdinandus I., hujus de quo scribimus Ferdinandi avus, idemque collegii nostri Viennensis fundator, duas theologicæ scientiæ cathedras Societati commiserat in sua Viennensi academia, easque nostri ita acceperant, ut simul alias totidem ejusdem facultatis cathedras haberent apud se in suo collegio, præter philosophicas, aliasque. Post annos circiter quadraginta, ut frequentior esset theologorum schola academica, desierant eam nostri scientiam in suo collegio tradere. Quo permotus exemplo Melchior Klesselius Viennensis Episcopus, & academiæ Cancellarius, contendere cœpit ut occluderent similiter scholas collegii philosophicas, neque hanc facultatem alibi, quam in aulis academiæ docerent. Erat id non solum molestum Professoribus, quibus bis in die itandum esset deinceps ab ædibus collegii ad academicas, verum etiam discipulorum institutioni perincommodum. Tamen cum idem vellet Matthias Cæsar, idem Paulus V. Pontifex imperaret, coacta tunc quidem fuit Societas morem gerere. At non diuturnum fuit incommodum. Klesselio paulo post libertate & opibus exuto, Matthia autem e vivis sublato, iterum nostri cum assensu novi Cæsaris Ferdinandi II. scholas philosophorum transtulerunt ex gymnasio academico ad collegium suum. Pupugit ea res academicos. Cum mutare quod factum erat auctoritate principis nequirent, cœpere nostros alumnos ab honoribus litterariis excludere, neminem donantes laurea, nisi apud eos philosophiæ studia confeciſſet, quo non paucos a nostris scholis avertebant. Exorientem inter duo gymnasia dissessionem non æquo ferebat animo Ferdinandus. Multa ut eam tolleret agitanti, placuit denique collegium Societatis cum urbis academia conjungi, quod tamen salvis utriusque juribus fieret. Conjunctionis formulam descripsit collegii nostri rector P. Gulielmus Lamormainius: quam cum æque nostri, ac Duumviri a Ferdinando delecti comprobassent, Cæsar edito decreto ratam habuit, datoque Duumviris negotio ut rem quamprimum exequendam curarent, ad Imperii concilium profectus est Ratisponam. Summa decreti (ut alia levioris momenti præteream) hæc erat. Donari Societati ædes gymnasii archiducalis, ut novum sibi collegium in illis poneret, futurum exinde membrum corporis academici. Ex quatuor quibus academia constaret facultatibus, duas deinceps futuras penes homines Societatis, theologiam scilicet, & quas artes vocant: theologiam tamen divisam ut antea fore inter ipsos, aliosque Professores: artes non nisi ab ipsis tradendas. Et quia lex est academiæ, ut sexto quoque mense ex singulis in orbem facultatibus eligatur communibus suffragiis universi gymnasii rector; quoties hic assumendus erit

49. Offensio Viennensis academiæ contra scholas collegii nostri.

50. Decernitur conjunctio collegii cum academia.

ex

ex artibus, rectorem collegii ipso jure, & absque ulla electione futurum gymnasii quoque rectorem. Denique decanum artium semper futurum de Societate, nec vero alium, quam quem ipsa libere designaret. Hæc duo postrema ideo sic constituebantur, quia artium magistri, ut dictum est, semper futuri erant ex nostris. Decretum ut promulgatum est, multæ statim audiri ex adverso querelæ. Academici, in cæteris consentientes, ferre pacate non poterant imminui sibi jus eligendi rectoris, & decani. Decreto itaque intercedere palam, appellare Cæsarem, parendi necessitatem deprecari. Cum Cæsar abesset Vienna, nec res ad rationes utriusque partis amice componi posset, interim Duumviri nostros in corpus academiæ cooptatos pronunciant, nemine omnium, quantum ad hoc, refragante; ædesque academicas Societati mancipio tradunt. In eas immigrarunt cum magna celebritate nostri professores IX. Cal. Decembris, eademque die theologi Societatis, itemque philosophi, & rhetoricæ, poeticæque magistri suas singuli cathedras occupaverunt, ac docere cœperunt. Classes grammaticorum aliquanto serius apertæ sunt, quia deerant adhuc iis accipiendis aulæ.

51. Decreto intercedunt academici, & quare.

Hæc acta Viennæ, nec expectato Præpositi Generalis responso. Rem quippe urgebat Cæsar, nec visitator Argentus dubitavit, quin Mutius rata esset habiturus omnia. Verum is cætera comprobans, quod de supremo academiæ magistratu decretum fuerat, id vero negavit probari a se posse. Plures occurrebant causæ, ob quas alienum putaret ab homine Societatis ejusmodi magistratum. Illa tamen præcipua, quod rector Viennensis academiæ ex privilegio Maximiliani Cæsaris in eo dignitatis gradu censetur constitutus, ut magnis æquari principibus videatur. Statis per annum temporibus prodire solet in publicum cum ingenti comitatu & pompa, & in æde urbis primaria sedens, secundum ab Imperatore locum obtinet. In hac porro tanta honoris luce spectari hominem religiosum, id Mutius a nostris moribus alienissimum existimabat. Quare Argento præcepit, ut muneri nimis splendido cederet in perpetuum nomine Societatis, videretque magis, an ejus impetrari loco posset, ut scholæ a nostris administrandæ, in iis quæ pertinent ad disciplinæ modum, eximerentur omnino a potestate externi rectoris. Jussa fecit Argentus. Cæsar, collaudata nostrorum modestia, cessionem admisit. At simul deliberare cœpit, si qua posset nostris suam docendi rationem integram liberamque præstare, sine cujusquam injuria. Apparebat id fieri nullo modo posse, nisi fixum maneret decretum antea factum, ut artium decanus semper esset de Societate. Magna quippe est in re scholastica ordinanda decani auctoritas, & scholarum quietem turbare, si velit, potest. Pugnabant contra academici, æquum non putantes se illius magistratus eligendi jure, & spe obtinendi spoliari. Post plures ea de re congressus, inventa demum concordiæ formula, quam nostri æque & academici pronis animis acceptarunt. Non unum est decani munus. Præter curam scholasticæ rei, judicia exercet, tum de controversiis juris, tum de criminibus scholasticorum. De hac forensi jurisdictione non admodum laborabat Societas: unum postulabat, ut liceret nostris libere scholas sibi commissas regere suo more. Visum ergo posse utrinque convenire, si relicto academicis jure eligendi per suas vices decani, qui judiciorum potestatem exerceret, reliqua cura rei scholasticæ permitteretur prodecano, quem Societatis Præpositi designassent. In hanc sententiam itum est summo utriusque partis consensu. Quo demum controversia est omnis composita, & novo Cæsaris decreto collegium Viennense in celeberrimam ejus urbis academiam denuo cooptatum. Hæc tota negotii, uti gestum est, series, hic exitus. Non ignoro equidem, asperiora quædam pendente adhuc causa contigisse. Sed ea ego consulto prætermisi, ne memoriam rerum odiosarum sine causa excitarem.

52. Academiæ præfecturam Mutius dimitti jubet.

53. Quo pacto controversia composita fuerit.

Finita cum academicis controversia, alia nobis supererat cum quibusdam cœnobitis fortasse gravior, de qua non dicerem, nisi res multorum usurpata sermonibus, & litteris tradita gravem Societati conflasset invidiam, cui propul-

54. Ferdinandus II. quoddam ædificium nobis attribuit Viennæ.

sandæ satis, puto, erit totius negotii causas, & progressus evolvere. Domum alendis nobilium liberis ædificaverat Viennæ Maximilianus Imperator, ab illorum quos dixi cœnobitarum domo pariete tantum intermedio discretam. Scholam provincialem appellabant: quæ cum plures annos frequenti adolescentium convictu floruisset, Matthiæ temporibus ad summum paucitatem erat redacta. Ut minima sui parte habitabatur amplum ædificium, facile tunc impetrarunt a Matthia finitimi cœnobitæ, ut certam ejus portionem in suos usus decerperent, precario tamen utendam, redhibendamque Cæsari, simul ac ipse, aut aliquis successorum eam reposceret. Incidit interea conjunctio collegii nostri cum academia, de qua dictum est supra; per eamque occasionem Ferdinandus Cæsar, præter ædes academicas, scholam quoque provincialem addixit Societati, omnem attribuens nobis adolescentium in ea conviventium curam. Donatio quantumvis justa ægre fecit cœnobitis, qui viderent ad priores angustias cœnobii sui sibi esse redeundum. Ne tamen redire compellerentur, consilium injerunt quale videmus interdum in bello usurpari, nec sine successu. Antequam in novi fundi possessionem Societas induceretur, aliam scholæ provincialis partem occupaverunt, excitato propere muro, quo pars furtim intercepta a reliquo ædificii corpore discluderetur. Erat tunc Ratisponæ Ferdinandus: rei nihilominus per litteras certior factus, misit illico Duumviris academico negotio præfectis mandata, ut scholam omnem provincialem curarent Societati tradendam. Quibus jussa facientibus, P. Gregorius Rumerus Provincialis eandem a delegato Cæsaris possidendam accepit, ejusque claves rectori Lamormainio tradidit. Actum id pacate admodum, ac nullo strepitu, postridie Nonas Februarii. At enim pars ædium, quam cœnobitæ occupaverant, erat nobis impervia, nisi paries intermedius dirueretur. Vim facere non audente Lamormainio, rediit die postero cum cæmentariis minister Cæsaris, eumque se coram perrumpi jussit. Hic vero vehemens oritur altercatio. In ipso molimine accurritur ex toto cœnobio cum ingenti fremitu: tollitur inconditus clamor, vim iniquam fieri, monasterii septa perfringi, violari sacrum Deo locum. Talia vociferantibus minister jus, & mandata Cæsaris opponebat: nec mei est operis referre, ad quam verborum asperitatem ventum sit, animis utrinque irritatis. Quod ad rem pertinet, in illa acri concertatione nostrorum nemo verbum fecit; nisi quod Lamormainius uni cœnobitarum ardentius eum incessenti modeste respondit, Cæsaris negotium agi, non Societatis. Perrexit interim minister inceptum opus urgere, donec in conclavia omnia aditum patefecit, & totam domum nostris utendam tradidit. Scio, de hoc negotio longe alia fuisse vulgata, tum Romæ, tum per universam late Germaniam. Rem ego ita retuli, ut exstat in domesticis monumentis, quæ tamen vera esse ipse contentionis exitus persuadet.

55. Ædificii partem intercipiunt aliqui cœnobitæ, sed frustra.

56. Vim adhibentes vi coercentur a Cæsare.

Nam, ut cætera ejusdem argumenti absolvam, cœnobitæ post hæc asseribus, aliisque repagulis aditum de quo lis erat denuo obstruxerunt, scholam provincialem in fundo olim suo fuisse ædificatam contendentes. Proponebat Lamormainius, ad fovendam inter duos ordines charitatem, ut haberent illi quidem ædium partem, quam a Matthia accepissent; veruntamen alia nunquam ipsis concessa abstinerent. Nunquam adduci potuerunt, ut tam æquas concordiæ leges admitterent. Ulterius ventum est. Imperator, ut dissidium ex bono & æquo finiret, concesserat illis denique dimidium fere spatii de quo certabant: sumptum præterea ad extruendas in eo cellas liberaliter erogabat, modo ut quiescerent in posterum. Non quieverunt. Ausi sunt parietem, qui pro limite monasterii statuebatur, vix ædificari cœptum deturbare semel, iterum, ac tertio; nec vim abstinuerunt, nisi cum ad muri custodiam Cæsar manipulum baliştariorum collocari jussit. Tunc demum compressi nonnihil, mitigatique fuerunt. Quod tamen licuit, actionem adversus nos instituerunt apud tribunal, quod excelsi regiminis vocant. Cum judices pronunciassent, petitoribus in illa causa actionem non esse contra nos, medius advenit Pontificis nuncius, ut

57. Imperator suam declarat esse causam Societatis.

ut litem mutua partium consensione componeret. Id enimvero gratissimum fore sibi professus est Lamormainius: negavit tamen integrum esse Societati de ejusmodi negotio transigere injussu Cæsaris, qui eam causam diceret, non Societatis esse, sed suam. His auditis, adit Cæsarem Nuncius: rogat, ut cum bona ipsius venia liceat sibi componere controversiam inter Jesuitas, & illos cœnobitas exortam. Cui Ferdinandus: *Quorsum hæc*, inquit, *obtruduntur Jesuitæ? Meum est negotium quod agitur: mecum bonis illis cœnobitis res est, siquidem convellere donationem a me factam studeant.* Quæ cum subirato similis, & cum aliqua vocis contentione dixisset, ægre tulit Nuncius: nec dubitans ita locutum principem instinctu nostrorum, multum contra nos querelarum fudit, & Romam usque transmisit. Hæsit interim huic allisa vado causa, nec per annos viginti quinque ultra progressa est: manente in possessione tranquilla earum ædium Societate, & delectum in iis numerum adolescentum educante. At demum cœnobitæ aliam inierunt negotii conficiendi viam, & sane planiorem brevioremque. Deserta nimirum lite, & forensi strepitu, amice egerunt nobiscum, ut illam domum dimitteremus. Se, ajebant, ad talem numerum excessisse, ut angustissime habitarent. Posse convictores in alium locum traduci, neque se dubitaturos domum illis aptam parare, & siquid interesset, numerato solvere. His conditionibus haud difficiles nostri se præbuerunt; acceptaque in usum seminarii domo idonea, & numeratæ pecuniæ florenis quinque mille, vicissim illud ædificium cœnobitis poscentibus dimiserunt. Sed ad ordinem temporum redeamus.

58. Componitur lis post annos viginti quinque.

Provincia Poloniæ nihil nobis hoc anno magnopere memorandum exhibet, præter funus Patris Simonis Wisocki, in quo virum de publica re optime meritum, & religiosarum virtutum exemplar numeris omnibus absolutum desideravit. Natus erat Wisockus in oppido Russiæ, cui Curzangio nomen, ex familia nobili & opulenta. A puero ad pietatem formatus, nequaquam deinde sibi adulto persuaderi passus est, ut militiam, quod consanguinei valde suadebant, consectaretur: sed ubi primum per ætatem licuit, nemine omnium consilii sui prænonito, sacris ordinibus se initiandum curavit. Nec ita multo post una cum Petro Scarga Canonico Leopolitano Romam venit, ipsius exemplo Societatem sola sibi fama tunc cognitam amplexurus. Romæ a B. Francisco Borgia in tirocinium receptus, eo exacto humanis divinisque litteris operam dedit, ac tandem Sacerdos inauguratus in patriam ad faciendam divini verbi sementem rediit. Quæ ibi pro cultu divini nominis, & proximorum salute gesserit, nullis explicari verbis possit. Extant etiam nunc Posnaniæ, Lublini, Vilnæ, alibique nosocomia Wisocki industria studioque excitata: ut nihil de hominibus dicam prope innumeris, quos aut concionibus publicis, aut privatis alloquiis ab errore ad veritatem, a flagitiis ad pœnitentiam honestatemque vitæ traduxit. Profectus in Sveciam cum sereniissima Catharina Joanni Regi desponsa, conscientiam ejus rexit per annos continenter octo: simul aulam universam sibi virtute modestiaque devinxit, inprimisque ut regius princeps Sigismundus, qui fuit postea Poloniæ Rex hujus nominis tertius, catholice, ac pie institueretur curavit. Nec vero in aula de spiritu aulico quidquam traxit: non ambitione inflatus, non opum aut commodorum illecebra tactus: a simulatione autem & assentatione alienus in tantum, ut siquid interdum in regina minus probaret, id illi sine ambagibus, ac sacerdotali prorsus libertate objectaret. Romam post hæc rediit, audiendis popularium suorum confessionibus destinatus in S. Petri: qua in urbe quidquid habebat vacui temporis utiliter collocans, libros plures, & varios, sed pii argumenti omnes, Polonice vertit, ut patriam alienis opibus locupletaret quodammodo. Regressus demum in Poloniam, dum emeritam senectutem Cracoviæ non otiosus transigit, permolestis calculi & stranguriæ doloribus tentari cœpit, quibus toto biennio patientissime toleratis, finem vivendi ac patiendi fecit pridie Idus Junii, annos natus undeoctoginta. Elatus est incredibili civitatis concursu, certaruntque e populo multi, ut ex

59. Res Poloniæ. Obitus & elogium P. Simonis Wisocki.

ejus reliquiis aliquid ad venerandum decerperent. Sæpe Deum O. M. precatus fuerat, sibi ut viventi contingeret B. P. Ignatium videre sanctorum fastis adscriptum, idque paulo ante obitum divino munere est consecutus.

60. Res Provinciæ Rhenanæ. Bellorum clades, & pericula.

Provinciam quæ Rheno assidet conflictaverunt hoc anno clades belli variæ, multumque periculosæ. Nam postea quam ad Pragam debellatum est eo prælio, quo fusum profligatumque exercitum Friderici Palatini vidimus, Ernestus Mansfeldius dux protestantium qui contra Cæsarem arma sumpserant, accepta clade ferocior, magnas contraxit latronum verius quam militum copias, quibus succinctus prædas ubique agere circa Rhenum, & pecunias civitatibus imperare non cessabat. Cum Spirensem episcopatum, & proximam Bavariæ partem omni belli clade vastasset, transmisso Rheno pervasit in Alsatiam, & Hagenoenses aperire sibi portas coegit. Aperuerunt: ea tamen lege, ut acceptis centum florenorum millibus, innoxius discederet cum exercitu. Ille conditionem admisit: at homo nullius fidei, Hagenoa potitus, multo majorem exigere summam obtentu nescio quo cœpit, quæ cum non statim solveretur, urbem contra fidem pactorum occupavit, præsidio imposito. Priusquam hosti se permitterent Hagenoenses, rector collegii nostri P. Henricus Roestius, reputans vetus Mansfeldii odium erga Societatem, & ferociam victoris timens, deserendum censuerat domicilium: distributisque clam per nobilium domos plerisque sociorum, sacra supellectili partim occultata, partim apud amicos deposita, unum reliquerat ad custodiam rei domesticæ famulum in collegio. Recepto Mansfeldio, effudit se in omnem partem impiorum militum furor. Non sacris ædibus, non aris, non cœlestium imaginibus parcitum. Latrociniis, ac sacrilegiis miscebantur omnia. Nostri tamen præcipue quærebantur. Auditæ sunt Mansfeldii ipsius voces, cum diceret, curæ sibi fore, ut quotquot laterent in urbe Jesuitæ, quamprimum prodirent in publicum. Nihil dubitans, quin latebrarum esset conscius famulus, quem ad collegii custodiam relictum dicebamus, eum prius ingentibus promissis tentat, expressurus indicium loci, tum quo delitescerent Patres, tum ubi rem sacram, & cætera majoris pretii defodissent. Silentem interrogari per tormenta jubet. Cruciatus est dirum in modum, quæstione sæpius repetita: quod tamen ex eo quærebatur, exsculpi nullo modo potuit. Hinc famulo tam probatæ virtutis & fidei, quamdiu vixit, collegium Hagenoense necessaria subministravit, hanc deberi viro mercedem putans, cujus silentio servati fuissent ab impiorum prædonum manibus sacri calices pixidesque, & tam præsenti periculo Patres erepti. Nam ad Patres quod attinet, se ad necem quæri sentientes, re cum paucis amicorum deliberata, fugæ consilium ceperunt, & clam urbe egressi, alii alio incolumes evaserunt. Quo tunc modo collegium Hagenoense dissipatum est.

61. Deseritur collegium Hagenoense. Mira fides cujusdam famuli.

62. Fœdus principum protestantium contra Cæsarem.

Multo luctuosior fuerat sociorum Paderbornensium clades, nisi eam intra paucos menses melior fortuna reparasset. Post accisas Friderici Palatini res in Bohemia, multi in Germania ex potentioribus protestantium consenserant in societatem armorum, obtentu quidem ut Hispanos ex Germaniæ finibus pellerent, re tamen ipsa, ut bellum pro Palatino gererent contra Cæsarem. Fœderi se adjunxerant reges Angliæ, Sveciæ, & Daniæ. Porro Daniæ Rex exercitus fœderati dux renunciatus, cum suscepisset belli administrandi curam, legaverat sibi Christianum e ducibus Brunswicensibus, qui de nomine episcopatus præter jus fasque occupati, vulgo dicebatur Alberstadiensis. Primos belli impetus sensere Juliacenses, quam tetrarchiam Alberstadiensis, pulsis Hispanorum præsidiis, ex magna parte occupavit. Contracto deinde exercitu in territorium Paderbornense, omnia incendiis & rapinis fœdabat. Conterriti cives mittunt ad eum legatos, ut acceptis viginti quatuor millibus nummorum imperialium, agro & urbi parcat. Ille viribus ferox, elatusque successu rerum prospero, non munera, non preces admittere, nullas audire conditiones velle: unum poscere, ut præsidium quod habebant militum urbanorum dimitterent statim, & duas equitum suorum turmas intra urbem reciperent. Quamvis dura

63. Duci protestantium deditur Paderborna.

hæc,

hæc, & indecora essent, tamen Paderbornenses, ne vim extremam experirentur, necessitati cesserunt IV. Cal. Februarii, dearmatoque milite urbano, Alberstadianos intra mœnia acceperunt. Ante illam diem, cum conditiones dedendæ urbis agitarentur, P. Hermannus Bavingus collegii nostri rector ex sociis, quos habebat circiter octoginta, plerosque in tutum emiserat. Quinque fuerunt Sacerdotes, quos manere cupientes cogere noluit ut exirent, ipsorum arbitrio permittens, ut ex præsenti rerum statu consilium caperent. Omnino illi manendum sibi censuerunt, ne miseræ civitati in rebus tam afflictis deesset. Milites Alberstadiani, statim atque in urbem recepti sunt, occupata collegii nostri janua, quinque ipsos Patres in unum conclave, tanquam in carcerem, contruserunt, ac ne cui liceret inde pedem efferre, custodiam apposuerunt. Adest post biduum ipse dux Christianus, qui cum hospitium sibi parari jussisset in ædibus Jesuitarum, putabatur velle cum suis hospitibus clementer agere. Opinionem istam confirmare visus initio. Patres eximi custodia statim jussit, tantum accepta a primoribus civitatis fidejussione, neminem nostrorum urbe discessurum injussu suo. Sed hanc qualemcunque clementiam immane quantum mox postulatorum acerbitate corruperit. Denunciat Patribus, nisi intra dies quatuordecim numeraverint sibi nummorum imperialium viginti millia, collegium, omniaque ejus bona flammis absumptum iri. Excusare Patres inopiam suam, deesse sibi facultatem inveniendæ pecuniæ dicere. Princeps immitis ad sexdecim primo, deinde ad decem tantum millia descendit: veruntamen mortem, & morte atrociora est comminatus, si pergerent de hac summa minuenda amplius verbum facere. Oblata sunt millia nummorum quatuor, partim ab amicis emendicata, partim mutuo sumpta. Non acquievit. Coactus tertio post mense Paderbornam relinquere Hispanorum metu, secum nihilominus vinctos detinuit Patres loco pignoris, & catenis onustos raptari post se jussit in Eisfeldiam. Quod exemplum crudelitatis tantum terrorem incussit reliquis de Societate, ut quocunque ille adventaret cum exercitu, nostri diffugerent. Cum ergo Eisfeldiam suo more populabundus percurreret, Heiligenstadio, quod est regionis caput, dilapsi sunt propere nostri, & mox etiam Hildesio Turingiæ oppido. Sic illa duo collegia Societatis deserta, & militum direptionibus permissa, ab interitu proxime abfuerunt.

64. Ejus sævities contra quinque ex nostris.

65. Deseruntur collegia Heiligenstadianum, & Hildesiense.

Sed protegentibus bonam causam superis, brevi libertatem vinctis, & exulibus reditum peperit insignis Catholicorum victoria. Joannes Tillius, & Gonzalus a Corduba, ille Bojorum, hic Hispanorum dux, cognito hostium itinere, conjungunt vires, parati fugientes insequi, atque acie certare. Consederat Alberstadiensis prope Hoestum, oppidum in ditione Moguntina, occupatisque locis natura & manu munitis, tutum se ab incursu hostium putabat. Eodem catholici duces castra transferunt. Atrox conseritur pugna. Dux protestantium, post magnam suorum occidionem coactus terga dare, plenus cladis & ignominiæ fugatur. Capto omni bellico instrumento, quinque nostris Sacerdotibus, de quibus supra dicebam, demuntur vincula. Quale odium Alberstadiensis profiteretur contra Apostolicam sedem, & nostram Societatem, ex ipsis ejus vexillis colligere licuit. Duo præcipua inveta sunt, quorum in altero depicta visebatur tiara Pontificis de cœlo fulminibus impetita: in altero pilei clericales erant, cum adjecto lemmate: *Amicus Dei, Jesuitarum inimicus.* Jam vero, dempto hostium metu, redierunt ad sua domicilia nostri, quæque haud ita pridem deserta fuerant collegia Paderbornæ, Heiligenstadii, & Hildesii, iterum frequentari cœperunt. Paderbornense tam multum attriverant hostes, ut pristinus alumnorum numerus sustineri nisi longo post tempore non potuerit, exhausta prorsus annona. In ea tamen calamitate solatio fuit, nihil periisse de domestica bibliotheca sane nobili, & locuplete. Atque eam quidem asportare decreverant scelerati prædones, jamque omnem librorum copiam in cistis composuerant: sed coacti celeriter urbe excedere, in ea trepidatione cistas inopia vehiculorum reliquerunt. Novissime sub initium Augusti receptum est

66. Exercitus protestantium profligatur.

67. Singulare odium Episcopi Alberstadiensis erga nos.

68. Redeunt nostri in sua collegia.

69. Recuperatur etiam collegium Hagenoense.

est etiam collegium Hagenoense. Accedente enim cum infestis signis Leopoldo Archiduce, suum inde militem Mansfeldius deduxit. Rediere statim Hagenoam quinque sociorum: sed ædes collegii adeo vastatas invenere, ut inutiles omnino ad habitandum essent. Dum illæ reficiuntur, nostros hospitio excepit vir amantissimus Societatis Bartholomæus Bilistein: cui benignitati accedente, publica liberalitate Senatus, sublevatæ celeriter sunt rei domesticæ angustiæ, & intra eundem annum suus collegio numerus restitutus.

70. Marchio Durlacensis prælio vincitur a Cæsarianis.

Tot Cæsarianorum victoriæ, non modo pristinas Societati sedes restituerunt, sed nova etiam domicilia, aliosque ad excolendum populos aperuerunt. Inter tetrarchas, qui pro Palatino conjuraverant contra Ferdinandum, præcipuas sibi partes sumpserat Georgius Fridericus Marchio Durlacensis. Hunc Tillius temere exultantem assecutus in agro Vimpinensi ad Necarum amnem, commisso prælio fudit fugavitque, pluribus ex ejus exercitu interfectis, captis mille ac centum, impedimentis omnibus occupatis. Jam vero tam insignis victoria Badensem quam vocant marchiam catholicæ religioni simul, & Societati aperuit. Sed hujus rei narratio paulo altius est repetenda. Quæ Badensis Marchia dicitur, regio est porrecta ad dexteram Rheni, inter Brisgoviam, ducatumque Wittembergensem. Regionem ab antiquissimo tempore possidebat inclyta Badensium familia, divisam tamen inter duos ejusdem familiæ ramos. Facta divisio fuerat ante annos fere centum, quo tempore cum in duas propagines secta esset Badensium principum domus, altera Badam obtinuit, aviti patrimonii caput, cum potiori parte provinciæ: alteri Durlacum oppidum cum parte reliqua cessit. His diu finibus imperitaverant principes Badenses, & marchiones Durlacenses: donec circa annum proximi sæculi nonagesimum Ernestus Fridericus Durlacensis, hujus de quo modo diximus Georgii frater, tutor datus Eduardo Fortunato Badensium principi adhuc impuberi, pupilli ditionem sibi vindicavit. Decessit post paulo Ernestus, & luctuoso quidem, si vera narrant, funere. Ajunt enim, cum magnificam sibi villam extrueret in quodam Divi Benedicti cœnobio (Gotsaviam appellabant incolæ), vidisse noctu adstantem sibi S. Benedictum cum suarum regularum libro, atque his ab eo vocibus fuisse increpitum: *Si hunc habere volebas locum, ejus regulam servare debueras*: quibus dictis, & ipsa cœlestis viri specie, addunt, mignis terroribus agitatum fuisse principem, nec multo post misere extabuisse. Utcunque sit, Ernesto lutherano successit Georgius Fridericus, pariter Luthero addictus, tenuitque utramque Badensis marchiæ ditionem usque ad pugnam Vimpinensem. Tunc utramque perdidit. Gulielmus autem, Eduardi Fortunati filius natu major, principatum sibi successionis jure debitum recuperavit. Potitus rerum Gulielmus, ut erat princeps eximie catholicus, nullam curarum habuit potiorem, quam ut restitueret in sua provincia cultum catholicum, cujus nec vestigium usquam supererat. Omnia quippe Romanæ fidei monumenta sustulerant Durlacenses. Sacerdotes, & religiosos expulerant, aras & templa fœdaverant, omnia demum moverant, ut ibi sola regnaret, & radices ageret superstitio Lutheri. Illud præ cæteris edixerant, ne quis liberos extra patriam mitteret erudiendos in scholis Societatis, neu quis ullum cum Jesuitis commercium haberet. Ipsis cauponibus, si ultra unam noctem nostris iter agentibus tectum præberent, gravem mulctam proposuerant. Gulielmus ergo ut collapsam religionem repararet, contraria sibi legenda putans vestigia, primum omnium expetiit operam Societatis, duosque ad se mitti curavit operarios e collegio Spirensi. Missi sunt Patres Philippus Zinnerus, & Martinus Frenaphelus, viri strenui ambo, impigrique. Prior Badæ substitit, alter Etlingam profectus est. Utrobique autem, dejectis lutheranorum præconibus, statim aggressi sunt oppidanos, & proximos accolas instituere: quod cum naviter facerent, Deo propitio, fructum ingentem laboris & industriæ suæ ceperunt. Nulla fere abibat dies, qua non aliquos in gregem catholicorum reciperent. Etlingæ Frenaphelus ante finem anni ad sacram Christi mensam admisit amplius octingentos. Majorem nu-

71. Marchia Badensis redit ad catholicum principem.

72. Gulielmus princeps Badensis Societatem vocat.

73. Badæ, & Etlingæ nostri laborant utiliter.

numerum post duos tantum menses admiserat Badæ Zinnerus. Sed amplior erat materies operis, quam cui sufficerent operarii duntaxat duo. Submissi itaque sunt alii tres, quos Princeps, licet in summa ærarii difficultate, de suo alendos suscepit. Ac tunc primo nostri Badæ in propriis ædibus collocati fuerunt, & ad religiosæ familiæ normam regi cœperunt: nam antea Zinnerum Princeps voluerat esse apud se, & suæ quotidie mensæ adhibuerat. Nec multo post, novo addito Sacerdote, initium est collegio factum, quod suo tempore ad justum statum assurrexit. Pueros pietate & litteris nostri informabant, civitatem concionibus excolebant, ad pagos & oppida circumposita excurrebant. Amplius quinque millia fuisse dicuntur, qui per eos hoc primo anno Badæ, & in proximo territorio catholicis se adjunxerunt. Sic ibi rem catholicam administrabant operarii Societatis.

74. Collocatur Badæ Societas in domicilio proprio.

Multo latiorem interea agendi campum habebant Patres in utroque Palatinatu. Huc circa Aprilem anni labentis venerat Fridericus ipse comes Palatinus, ut paternum principatum, quo fuerat a Cæsare spoliatus, Batavorum auxilio recuperaret. At cum Tillio congressus, adversam expertus fuerat belli fortunam, pulsus cum ignominia, coactusque quidquid ad dexteram Rheni ripam obtinuerat victori permittere. Tillius, capta sede palatinatus Heidelberga, secum in urbem invexit Patres Personum & Agricolam, castrenses operarios, quos habuerat hactenus a sacris confessionibus, & concionibus. His paulo post addi curavit sociorum auxilia, traditisque ad habitandum ædibus, quas tempore hibernorum habuerant pro hospitio, stationem Societatis stabilem Heidelbergæ constituit. Subjecta erat statio rectori collegii Spirensis. Familiam fovebat & adjuvabat Maximilianus Bavariæ dux, alimenta illi præbens e suo ærario. Multos sane operarios requirebat urbis frequentia, & amplitudo. Pauci, sed egregii, instar multorum erant. Teneros adolescentes litteris, & vera fidei doctriua imbuebant, omnium ærumnas qua poterant ope sublevabant. Anno uno adultorum manum haud exiguam ad catholicas partes traxerunt. Mirabantur Heidelbergenses modestiam charitatemque nostrorum, & in eorum vitam curiosius inquirentes, falsa esse profitebantur quæ de tota Jesuitarum natione a suis doctoribus audire consueverant. Paderbornæ interim, pulso uti diximus, Alberstadiensi, Ferdinandus a Bavaria Archiepiscopus Colonienſis diem præstituerat, intra quam protestantes aut religionem, aut solum mutarent, nostrisque negotium dederat, ut eos errorem dedocerent. Rem strenue agentibus operariis Societatis, ex omni lutheranorum multitudine novem tantum inventi, qui mallent patriam, quam superstitionem deserere. Cæteri meliora suadentibus paruerunt. Atque ita demum Paderbornenses, bonorum omnium incredibili gaudio, ab hæretica labe liberati penitus, purgatique fuerunt. Verum inter hæc Bambergæ, inter adolescentes Societatis scholas frequentare solitos, deprehensi quatuor, qui per syngraphas proprio conscriptas sanguine diabolo se mancipaverant, crebroque ejus congressu, & flagitiosa consuetudine utebantur. Longum esset dicere, qua miseri fraude in tantum scelus inducti, quibus modis comperti, quæ demum confessi fuerint. Quod scire interest, intra collegium per aliquot continenter dies excepti fuerunt omnes, adjutique præsidiis, quæ mali gravitas postulabat. Cum autem votum emisissent, se quotannis natalitia B. Parentis Ignatii sacrorum perceptione celebraturos, suum singuli chyrographum, quod diabolo nefarie tradiderant, recuperarunt. Ignatii beneficio juvat Xaverii beneficium adjungere. P. Joannes Falconius, operarius magni in Germania nominis, ex collegio Aschaffemburgico per totam late ditionem Moguntinam assidue cum ministerio evangelico excurrebat. Dum circa ægrotos milites sui prope securus laborat, læthalem contraxit tabem, qua paulatim consumptus, & ad extrema deductus est. Jacebat sexto jam die destitutus omni sensu, inter vitæ mortisque confinia: cum repente in cœlesti lumine Xaverium videt cum P. Petro Cremerio, quo olim tirocinii magistro usus fuerat. Agnoscit amicos vultus, miratur, lætatur. Illi vicissim ægrotum solantur, & in

75. Statio Societatis collocatur Heidelbergæ.

76. Paderbornæ hæresis omnino extinguitur.

77. Quatuor adolescentes a diaboli servitute vindicantur.

78. P. Joannes Falconius e gravi morbo divinitus convalescit.

& in spem vitæ longioris humanissimis verbis erigunt. Visi veritatem affirmavit eventus. Quod enim nemo sperabat, convaluit brevi Falconius, & ex ipso mortis limine revocatus ad labores pristinos rediit.

79. P. Joannes Sandæus ab hæreticis mactatur.

At P. Joannes Sandæus, mortem martyrio simillimam consecutus, multo occubuit felicius, quam ille convaluerit. Vehebatur rheda cum Bartholomæo Rainoldo minoris ordinis clerico, & forte ad ministranda Tillianis militibus sacra properabat e collegio Spirensi. Cum insonuit e proximo clangor buccinæ, index copiarum appropinquantium, ac momento post in conspectu fuit agmen Mansfeldianorum circiter mille. Dum nostri fugam circumspiciunt, & abjunctos vehiculo equos parant conscendere, accurrunt infesti milites. Rainoldum propere dilapsum dumeta texerunt. Sandæus cum ab eo diversus fugeret, errore viæ incerto in hostes incurrit, qui mactandum clamantes Jesuitam, continuo glandibus plumbeis explosis oculum illi excutiunt, pertundunt humerum, denique perruptis visceribus exanimem sternunt. Odio vel Romani sacerdotii, vel Societatis sæviisse latrones improbos, argumento fuit, quod cæterorum qui una ibant neminem violarunt, sed exacto a singulis pretio, omnes incolumes dimiserunt. Jacuit Sandæi cadaver in loco ubi ceciderat biduo insepultum, & indumentis exutum. Conquisitum postea jussu Tillii, illatum est in proximum oppidum Webstadium ad sepulturam. Oppidani vero, memores se Societatis opera ad catholicam fidem rediisse, illatum cum ingenti honore exceperunt, & in æde oppidi primaria ante aram principem tumularunt, elogio inscripto, quod viri nomen, genus, & mortem ab hæreticis illatam indicaret. Erat Sandæus patria Harlemiensis. Cæsus est pridie Cal. Apriles, ætatis anno quadragesimo, susceptæ Societatis undecimo. Oppressus pariter ab hæreticis per idem tempus fuit P. Arnoldus Boecopus Gheldriensis. Moguntiam petebat, cum ab hæreticorum manipulo interceptus est. Satis illis visum causæ cur periret, quod Sacerdos catholicus, quod e Societate Jesu esset. Dum de modo inferendæ necis deliberant, contruditur in ergastulum. Subiit interea improbos pudor, ac metus famæ, si hominem innoxium, indicta causa, palam supplicio afficerent. Satius putaverunt, ad invidiam declinandam, rem veneno agere. Poculum læthali temperatum succo porrigunt cœnanti, ac nihil suspicanti. Mox illum emittunt carcere, beneficium imputantes, quod libertate ac vitæ donaretur, mille cruces, ut ajebant, promeritus. Eductus custodia Coloniam venit Arnoldus, ubi gliscente ad præcordia toxico, afflictus lecto, dira vi torminum excruciatus occubuit XII. Cal. Martias, annum ætatis decurrens trigesimum octavum. Hæc dabant subinde hæretici documenta animi erga nos sui. Quibus addendum postremo loco collegii Colonienſis incendium, cujus etiam auctores fuisse hæreticos multis persuasum est. Ingenti sane damno Societatis conflagravit ex parte maxima illud domicilium, & sacra ædes, cum insigni bibliotheca, quæ genere librorum, & numero in pretio erat. Nec defuerunt humanæ fraudis indicia. Illud vehementissimum, quod nocte concubia tribus simul locis inter se longe disjunctis ædificium flammam concepit. Sed jam relicta provincia Rhenana, stilum transferamus in Flandrobelgicam.

80. Tumulatur cum honore Webstadii.

81. P. Arnoldus Boecopus veneno interficitur.

82. Incendium collegii Colonienſis.

83. Res Flandrobelgicæ. Militibus lue contactis nostri famulantur.

Excluſus Galliæ finibus Mansfeldius, dum pergit in Bataviam, a Gonzalo de Corduba cæsus profligatusque fuerat in campis Floriacensibus, quo prælio amissa magna copiarum parte, vix ipse vivus aufugerat. Fœda post hæc lues, quam Mansfeldianam vulgo nominabant, grassari cœperat per castra victricia. Cum passim milites prosternerentur, per plures urbes distributi sunt greges tabidorum, quibus capiendis vix locus inveniebatur. Lovanii, Mechliniæ, ac Bruxellis referta erant publica nosocomia, patebantque in iis quasi palæstræ totidem charitatis, & patientiæ, in quibus nostri se plurimum exercuerunt. Ac Mechliniæ quidem, dum illo christianæ charitatis officio perfunguntur, intra spatium unius mensis vitam profuderunt quatuor de Societate, quorum nomina silentio tegi non debent. Fuerunt ii Patres Philippus Proost, Robertus Gaillart, Joannes Wiringus, & Jacobus Seriants, viri omnes ab hoc ultimo vitæ

84. Eo in officio moritur P. Jo. Wiringus cum aliis tribus Mechliniæ.

actu

actu satis laudati. Sed etiamsi demas tam glorioſæ mortis commendationem, præcipuam Wiringus laudem ab anteacta vita promeretur. Per annos aliquot fuerat Catholicorum paſtor in Friſia. Detectus ab hæretico magiſtratu, conjectuſque in carcerem, jacuit ferro vinctus menſes omnino ſeptem, quo tempore tantam habuit apud catholicos opinionem virtutis, ut paſſim ſanctus audiret. Argumento ſit, quod, cum denique fuit dimiſſus, vir quidam nobilis magno pretio coemit compedes, in quibus hæſerat, ut eos inter res ſacras & pretioſiſſimas ſervaret. Natus erat Lovanii ante annos quinquaginta ſex. Obiit v. Nonas Octobres. Plus interea laboris ex eadem cauſa noſtris oblatum eſt Antuerpiæ. Bergas ad Zomam obſidione cinxerat ſupremus regiarum copiarum dux Spinula, ſed ingraveſcentibus in exercitu peſtilentibus febribus, coactus fuerat poſt tres menſes obſidionem dimittere, & ægros milites per vicinas urbes diſtribuere. Pars multo maxima Antuerpiam deducta eſt, ubi erectum fuerat regio ſumptu militare noſocomium. In eo languentes numerabantur ad quatuor millia circiter. Cum militum alii atque alii contagione inficerentur in dies ſingulos, nec tantam multitudinem noſocomium quod dixi caperet, ad uſum ægrorum paratum eſt ergaſtulum adoleſcentium, & ſtraminea caſa finitima: quibus etiam oppletis domibus, alii in mercatorum periſtyliis, alii paſſim in porticibus, lociſque publicis jacuerunt. Ad omnium opem ſe ſtatim effudit charitas Societatis. Erant in principe noſocomio, præter Italos, Hiſpanos, Belgaſque, non pauci Angli, Germani, & Scoti, qui licet ſecta heterodoxi, ſtipendia merebant Regi Catholico. Omnium animos ita ſibi devinxerunt obſequio noſtri, ut prope in parentum loco amarentur. Hæretici, opinionem de tota Jeſuitarum gente præceptam damnantes, eorum congreſſum avide expetebant, accedentes amice compellabant, cum magnis grati animi ſignificationibus ſuſcipiebant. Fuerunt centum ſupra triginta, qui negantes deeſſe poſſe fidei veritatem, quibus tanta inerat veritas charitatis, hac una cauſa moti ſunt, ut ſe catholicis aggregarent. Jam quanti ſteterint hujuſmodi fruges, explicare quis poſſit? In eo quod dixi ergaſtulo humi decumbebant ægrorum plerique, humanis præſidiis omnino deſtituti: deerant enim qui quantavis mercede iis curandis ſuam locare operam vellent, propter intolerandum loci pædorem & ſordes. Non medici, non Parochi pedem illuc inferebant. Soli aderant diu noctuque noſtri, ſoli remedia corporis animæque ſingulis miniſtrabant, nec ullum eſt tam humile & abjectum miniſterii genus, quod ſuis ipſi manibus non præſtarent, faſtidiente licet ſtomacho, & nauſeante. Hinc morbo tentati fere omnes: extincti quatuor, videlicet David Taclſmans, & Georgius Vanderlacnen ſacerdotes, Franciſcus Vanderbos, & Franciſcus Speremaker rei domeſticæ adjutores. Iſtorum poſterior vix ad opus erat aggreſſus, cum ipſa odoris diritate corruit ſemianimis, & domum reportatus occubuit.

85. Ægrotis curandis ſe devovent Patres Antuerpienſes.

86. Ejus procurationis fructus, & incommoda.

87. Pia mors quatuor ſociorum Antuerpiæ.

Interim inſidiabatur Antuerpiæ Mauritius Princeps Arauſienſis, occaſionem captans occupandæ dolo urbis, in qua per exploratores cognoverat plures inveniri milites ægrotos, quam præſidiarios. Conſilia demum componit adeo ſolerter, atque apte, ut ſucceſſus expeditionis videretur impediri humana ope non poſſe. Parat naves & arma: tempus agendæ rei conſtituit ad III. Nonas Decembres. Latebant hæc Ambroſium Spinulam regii exercitus ducem ſupremum, & belli adminiſtratorem in Belgio. Hinc urbi imparatæ, & ſecuræ majus certiuſque periculum. Sed bene quod pridie ejus diei Spinula, inſtinctu neſcio quo, in ſuum, & totius exercitus patronum elegerat S. Franciſcum Xaverium, adhibito ad eam rem ſolemni ritu, & cæremoniarum ſplendido apparatu. Urbem ſibi commiſſam ſolus defendit Xaverius, ſolus inſtans periculum propulſavit. Hoſtes ſilentio noctis Dordraco Antuerpiam petebant navibus diverſæ magnitudinis, ut vulgatum eſt, amplius mille. Cum ſubito coorta aquilonis vis totam claſſem disjecit. Navigia quaſſata ſunt omnia, confracta plura, non pauca cum vectoribus abſorpta. Dux ipſe Mauritius vix tandem præſidio tabulæ evaſit in littus. Utque appareret, immiſſum de cœlo infortunium fuiſſe, con-

88. Periculum ab inopino Batavorum incurſu.

89. Propulſantur Batavi ope S. Franciſci Xaverii.

conglaciavit paulo post oceanus repentina vi frigoris: naves autem male multatas gelu ita constrinxit, ut agi nullo modo possent. Eodem tempore terrestria circum itinera glacie constrata sunt; non ejus tamen firmitatis glacie, quæ resisteret calcantium equorum ungulis, rotisque plaustrorum graviora vehentium onera, sed exili admodum ac fragili: quod impedimento fuit, ne subsidia peditum equitumque cum bellico instrumento Breda submitterentur. Hoc igitur modo, nemine præsidiariorum arma expediente, servata est arx orthodoxæ religionis in Belgio, nec ferme unus omnium fuit, qui præsentem Xaverii opem in tam fortunato eventu non agnosceret.

90. Societas in Belgio fœderato proscribitur.

Dum hæc ibi geruntur, in altera Belgii parte fœderatis ordinibus subjecta, gravius quam unquam antea exagitari cœpit religio: proposito autem novo contra catholicos Sacerdotes edicto, multo inclementius de nostris decretum est, quam de cæteris. Jubebantur alii tantummodo profiteri nomen apud publicos magistratus, & celebrandis catholicorum cœtibus abstinere. At hominibus Societatis tota interdicebatur fœderatorum ditione, cunctisque serio denunciabatur, ut intra sex dies solum verterent, pœnis propositis gravioribus, si post diem sextum in ullo Batavorum loco deprehensi fuissent. Mulctæ constituebantur eorum hospitibus ac receptatoribus, fiebatque omnibus potestas quemcunque nostrorum nacti essent comprehendendi. Demum eodem edicto sanciebatur, ut trecentis florenis multaretur quicunque ad Jesuitas litteras mitteret, aut ab iisdem missas reciperet. Quæ fuerit tantæ contra nos acerbitatis causa,

91. Proscriptionis quæ fuerit causa.

non satis habeo compertum. Nam proditiones regnorum, & regum cædes, crimina olim nobis objecta, ab aliis perpetrata, palam diluerat in Senatu Batavico Mauritius Princeps Arausicanus, cujus summa erat apud ordines fœderatos auctoritas, diserteque affirmaverat, constare sibi, procul esse a moribus Societatis ejusmodi scelera, quæ ipsi per meram calumniam appingi solerent. Verius ergo sit suspicari, ab sectæ magistris edictum illud atrox fabricatum fuisse. Sane illi Societatem aversabantur præcipue, tum quia graves acceperant hactenus ab ea clades, tum quia graviores timebant in posterum, videbantque nunquam se quietos fore, quamdiu cum ejusmodi hostibus congrediendum esset. Ad præcidenda itaque certamina plerumque sibi probrosa, semper molesta, credibile est, tandiu eos institisse inflammare contra nos magistratus, donec edictum quod modo diximus extorserunt. Cæterum nemo e nostris propterea locum deseruit. Tantum cavebant ne se darent in publicum, cœperuntque posthac adesse catholicis, non remissius, sed cautius.

92. Res Provinciæ Lugdunensis. Novum templum dedicatur Lugduni.

Ex Belgio progredimur in Galliam, & a provincia Lugdunensi rerum scribendarum initium sumimus. In ipsa urbe Lugduno Antistes Simon Dionysius Marquemontius novum Societatis templum, cujus ante quinque annos primum lapidem consecraverat, uni ac trino Deo dedicavit, incredibili totius urbis celebritate, & lætitia. Et erat sane cur civitas Lugdunensis tantam ædificii molem ad culmen eductam sibi gratularetur: multum enim de suo ad opus perficiendum contulerat. Præter pensiones in annos singulos persolutas, largita nuper fuerat in eundem usum duodecim aureorum millia de congiario nescio quo, regis munificentia sibi donato. Quædam præterea, dum extrueretur, acciderant

93. Quædam supra naturæ usum eveniunt circa illud.

supra communem ordinem, quæ præcipuam templo religionem conciliabant. Erat jam opus pene perfectum, cum unus nostrorum, ausus ascendere in summum tabulatum prope fornicem, fallente vestigio decidit in pavimentum. Ex tam præcipiti casu omnino debuerat in frusta comminui. Ne leviter quidem allisus est, sed statim in pedes surrexit incolumis. Admirationem omnium cumulavit, quod asseres ex eodem tabulato in alterius caput delapsi, nihil illum læserunt. Mirabile id, sed forte mirabilius quod subjicio. Educta ad fastigium templi facie, tollebatur machina prægrande saxum vertici superimponendum, spectante e subjecta via hominum innumera multitudine. Ecce autem, ut ad summam altitudinem evectum est, rumpitur victa pondere trabs unde pendebat. Mirum dictu! Moles pendentis lapidis, divina regente manu, delata est supra paratam

tam baſim, in eaque conſedit tam apte, tam congruenter, ut nihil præterea fuerit quod in ea aptanda facerent cæmentarii: trabs vero contrita in terram ita decidit, ut læſerit neminem. Dedicato, uti diximus, novo templo, accidit ut Lugduno tranſiret Rex Ludovicus, regiam victis hæreticis, & pacato regno repetens. Triumphalem illico pompam paraverunt cives, quæ Regem deceret, eumque victorem. At Rex vere Chriſtianiſſimus, reputans, quo die erat in urbem ingreſſurus agi feſtum Virginis ſine labe conceptæ, nec fas exiſtimans obſequii ſui cauſa averti populum a religionibus ejus diei, præmiſſis adventus ſui nunciis, omnia vetuit lætitiæ publicæ ſigna. Ut vero ſpectaculum civitati daret multo præſtantius, mane ſummo urbem ingreſſus cum regia conjuge, recta contendit in primariam baſilicam, ubi poſt uſitata religionis officia, de ſacra menſa percepit: mirante populo pietatem principis, eamque cæteris ejus laudibus præferente. Poſt meridiem Rex in novo templo Societatis concionem haberi juſſit a P. Gaſpare Seguirano, quo utebatur a confeſſionibus, ad eumque audiendum venit cum regina. Poſtremo precibus veſpertinis interfuit inſigni pietatis modeſtiæque exemplo, quod in oculis frequentiſſimæ urbis exhibitum, mirum ut omnes affecerit.

94. Pietatis exemplum a Ludovico Rege exhibitum.

Circa labores Patrum Lugdunenſium multa ſunt in litteris hujus anni, ex quibus pauca curſim delibo. Lugduni e grege Calvini ad Eccleſiam traductos invenio triginta quinque, atque unum nominatim bello egregium, qui jamdiu arcem munitiſſimam tenebat pro ſecta. Is errorem dedoctus a noſtris, & ad ſaniora conſilia revocatus, arcem ultro reddidit regi, ipſique & Eccleſiæ ſacramentum novæ fidei dixit. Pari laboratum eſt fructu in aliis provinciæ locis. Ex collegio Avenionenſi duodecim operarii in evangelicas expeditiones miſſi, præter uſitatiorem ejuſmodi laboris fructum, Calviniſtas ſexdecim Montilii, Bagnolii centum ab hæreſi ad veritatem traxerunt. Pontiſalii (nobile id oppidum eſt apud Sequanos) ſtatio erat Societatis collegio Biſuntino obnoxia. Stationem iſtam non æquo ferebant animo aliqui oppidanorum, & ſæpe antea de pellendis Patribus conſilia agitaverant. Hoc anno tanta facta eſt animorum inclinatio erga ipſos, ut cogitarent de ſtatione in formam juſti collegii redigenda, nihilque timerent magis, quam ne noſtri abirent. Sacerdotes quatuor ad incolas vallium alpinarum profecti ſunt ex collegio Ebredunenſi, eorumque opera expiati quam plurimi, pax inter diſſidentes compoſita, ſacræ ædes, quas vel temporum, vel hæreticorum injuria diruerat, refectæ, & ornatæ fuerunt: reducti demum ad catholicam veritatem non pauci, quos non tam animi pravitas, quam hæreticorum improbitas & fraudulentia corruperat. Ebreduni e ſecta Calvini redierunt ad Eccleſiam octo, quo in numero admirationi præſertim fuit femina nobilis, mira hactenus pertinacia, & pluſquam muliebri vanitate. Qua valebat loquacitate, profitebatur ſæpe, nullius ſe catholici doctrinam pertimeſcere, eoque placebat ſibi plurimum, & apud ſuos in pretio erat. Tamen auſa cum noſtro Sacerdote ſermonem ſerere de religione, ſubmiſit ultro faſces; neque ſolum vanitatem ſectæ, quod facillimum erat, agnovit, verum etiam damnavit. Cabelii calvinianos viginti duos expugnarunt eodem anno operarii collegii Viennenſis, ac præter cæteros anum pervicaciſſimam annorum octoginta, quæ ſupremum ægrotans, in ipſo vicinæ mortis diſcrimine errorem mordicus defenſabat. Non ſunt hoc loco prætereunda illuſtriora quædam exempla virtutum, quibus eodem tempore Mariana ſodalitia claruerunt. Plenus erat ager Avenionenſis hominibus calamitoſis, quos ſtipendia meritos rex, bello confecto, exauctoraverat. Eos magiſtratus arcebant mœnibus, quippe morbis & egeſtate oppletos, ne contagione inficerent civitatem. Ne inopia perirent, effectum eſt miſericordia ſodalium Avenionenſium. Unus villam ſuam ſuburbanam attribuit, ut in uſum publici noſocomii verteretur. Alter, licet haud multum locuples, quamdiu vis illa morbi deſæviit, ſingulos quotidie aureos in eorum ſubſidium erogavit. Nec tacendus alter, qui mortui cadaver e via publica ſublatum humeris detulit ad ſacram ædem,

95. Hæretici ad Eccleſiam reducti Lugduni.

96. Res geſtæ ſociorum in variis provinciæ locis.

97. Marianæ ſodalitates virtutum exemplis illuſtratæ.

christiano ritu sepeliendum. Bisuntii unus quidam fortuito casu abreptus flumine, in eo prope erat ut mergeretur, spectantibus e ripa pluribus, nemine audente propter periculi magnitudinem opem ferre. Sodalis Marianus, secum reputans esse se in clientela divinæ Matris, conjecit se in amnem medium, perque obstantes undarum moles magna vi lacertorum natans, miserum jam pene fluctibus obrutum ab interitu vindicavit. Camberii adolescentes aliquot e minori Virginis sodalitio, die quadam egressi urbe, quatuor conspexerant viros districtis inter se ensibus ferociter digladiantes. Accurrunt propere, dirempturi si qua possent pugnam. Jam tres humi jacebant saucii. Eos pii sodales tollentes humeris in urbem deportaverunt. Unus inter brachia gestantium, piasque eorum cohortationes expiravit. Reliqui duo cognatis traditi, curatique, vixerunt. Factum multis laudibus civitas celebravit, nec dubitarunt magistratus nostris hominibus gratias agere, pro certo sumentes, fruges tam maturæ virtutis in tali ætate non nisi ex cultura Societatis adoleviſſe.

98. Lætitiæ signa ob Ignatium & Xaverium sanctis adscriptos.

Per idem tempus, ut in aliis plerisque provinciis, sic etiam in Lugdunensi eximio populorum studio celebrabatur lætitia Societatis, ob honores sanctorum nuper Ignatio, & Francisco Xaverio decretos. Non est hujus operis persequi diligentius, quæ in singulis civitatibus acta sunt. Ut tamen aliqua cursim attingam, Dolæ supplicationes in illorum honorem indictæ fuerunt, tanta omnium ordinum voluntate, ut Senatores duo pene decrepiti, iidemque podagra laborantes, nec morbum excusaverint, nec ætatem, ne supplicatum irent una cum Senatu reliquo, & civitate. Ebreduni tum cives, tum Canonici, ut augustiori pompa celebraretur gaudium tam insigne Societatis, multa de suo contulerunt. Angustior erat eo tempore collegii Ebredunensis ædes, & sacræ supellectilis parum locuples. Canonici primarium urbis templum cum omni instrumento nobis per illos dies permiserunt. Neque hoc contenti, præsentiam quoque suam, & vocis ministerium ubicunque opus fuit præstiterunt. Quin, instituta supplicatione, procedere voluerunt uno agmine singuli cum nostrorum singulis, & nostris quidem honoratiorem locum frustra repugnantibus reliquerunt. At Camberii B. Pater Ignatius diem suis honoribus lætum mirabili beneficio lætiorem fecit. Jacebat podagræ doloribus oppressus Senator nobilis, dum forte civitas, ob concessum nuper Ignatio & Francisco Xaverio sanctorum nomen & cultum, lætitia publica perstrepebat. Jacenti, omnesque se in partes ob doloris acerbitatem volventi, venit in mentem Ignatii. Hunc audierat olim murali tormento ictum gravissimos dolores pertulisse fracta tibia, iisque ope Principis Apostolorum fuisse divinitus liberatum. Rogat ergo Ignatium, ut quam ipse opem in pari calamitate accepisset a patrono suo S. Petro, eandem sibi nunc clienti suo, ac supplici afferat. Vix precem expleverat, jamque molestiam nullam sentiebat. Graviori tum cruciatu, tum etiam periculo erepta est mulier quædam Grajaci apud Sequanos. Mortuum in utero fœtum retinebat a tribus diebus, nec ejus extrahendi spes erat, nisi secto utero. Aderant chirurgi, & ad diram sectionem accingebant. Quo illa animo, quo vultu ferrum depromptum jam, expeditumque respectaret, facile est conjecturam facere. Inter hæc miseræ oblata nescio quo casu est Ignatii effigies papyro impressa. Arripuit illam mulier, admovit sibi magna fiducia: invocato autem semel atque iterum nomine Ignatii, levi conatu exanime onus effudit. Mitto hujus generis alia. Tantum addo notabile severitatis exemplum, quo B. idem Ignatius dicacitatem coercuit obtrectatoris sui, ut scias beatum virum neque invocari frustra, neque impune violari. Orgileti, quod Sequanorum oppidum est non ignobile, vir professione religiosus cum apud amicum accumberet in frequenti convivio, ut forte illatus est sermo de miraculis, quibus Beatus Pater Ignatius in dies magis inclarescebat, falsæ subridens, nec sine contemptu: *Magnum*, inquit, *narratis mihi sanctum, qui dentium dolores mitiget*. Offendit convivas procacitas joci. At nugator cito pœnas intemperantis linguæ dedit. Intra paucos dies corripitur acri dolore dentium, quo sensim ingravescen-

99. Beneficia quædam a S. Ignatio impetrata.

100. S. Ignatii obtrectator pœnas dicacitatis luit.

scente, nulla arte juvari potuit, ne ex illa acerbitate moreretur.

101. Obitus & elogium P. Petri Biardi.

Ex omnibus qui hoc anno vivere in provincia Lugdunensi desierunt, luctu maximo elatus est Avenione P. Petrus Biardus Gratianopolitanus. Religionis propagandæ studio navigaverat ad barbaros Canadenses, fueratque inter primos ejus terræ cultores, ut in quinta parte narratum est. Inde pulsus ab hæreticis Anglis, & redire in Galliam coactus, totum se impendit juvandis popularibus suis, quorum ut saluti consuleret, nihil sibi reliqui ad laborem diligentiamque faciebat. Ejus tamen industriam experti maxime sunt Parodienses in præfectura Carolitana, quam civitatem per usitata ordinis ministeria diu coluit. Novissime regionis præfectus Marchio Ragnius, jussus a rege copias in Campaniam ducere contra Ernestum Mansfeldium Galliæ finibus imminentem, Biardum sibi adsciverat comitem expeditionis, & sacrorum ministrum. Per eam occasionem nescias, utrum spectata magis sit apostolici viri charitas, an patientia. Magna erat in castris inopia commeatuum. Diaria militibus præbebantur adeo maligne, ut nonnulli fame perirent. Biardus cibaria, & demensum suum, ac siquid præterea pecuniolæ a ditioribus emendicando corrogasset, inter egentissimos militum partiebatur, se ipsum fraudans diurno victu, ut aliis benigne faceret. Avenionem concesserat denique, ut attritas tot laboribus vires paucorum dierum otio reficeret. Verum quasi divinans, instare sibi omnium laborum & vitæ finem, totum illud tempus impendit excolendo piis commentationibus animo inter tirones, seque ad primam tirocinii formam senex emeritus ita composuit, ut nullam omitteret earum exercitationum, quibus ad sui mundique contemptum erudiri solent novitii. His intentum, nihilque jam præter cœlestia cogitantem mors oppressit, xv. Cal. Decembris. Biardi jacturam plures suppleverunt egregii juvenes eidem tirocinio additi. Unus tamen memorandus ex cunctis, quem nobis humana major providentia servavit. Societati dederat nomen adolescens, parente non solum invito, verum etiam inconsulto. Is ut rei certior est factus per litteras, dolore perditus, ocyus venire Avenionem ex oppido suo statuit, ut filium ad se quocunque modo reciperet. Hac mente se dat in viam, equo insidens familiari. In itinere semel, iterum, & adhuc tertio dejicitur equo, quo semper mitissimo usus fuerat. Enimvero mirum id homini accidere. Cogitare secum, forte iter illud suum, & itineris causam Deo non probari. Hæsit paululum ea cogitatione defixus. Demum ita plane esse intelligens, consilium mutavit, & filio bene precatus domum reversus est. Idem annus novum provinciæ Lugdunensi collegium dedit ad Aquas Sextias. Postulaverat Societatem civitas ante annos ferme quadraginta: sed quæ erat tunc paucitas sociorum, licet de conditionibus excitandi collegii transactum jam esset, dilata in aliud tempus fuerant ejus vota. Interea orti sunt civiles Galliæ tumultus. Secutum haud multo post exilium Societatis, quo non solum res est omnis intermissa penitus, & abrupta, verum etiam alienati plurimum a rebus nostris Aquensium animi. Mutatis demum temporibus, revixit in eorum plerisque vetus collegii desiderium. Negotium haud difficulter conficiendum videbatur. Erant quippe consules egregie animati, favebat Rex, provinciæ administrator Carolus a Lotharingia dux Guisiæ nihil optabat impensius. Verum obstabat suprema curia (Parlamentum Galli vocant), nostrorumque adversariorum precibus & consiliis cedens, vetabat ne ad eam rem deliberandam coiret consilium civitatis. Rebus ita se habentibus, moram omnem disjecit benignitas regis. Comperto enim Societati adversari admodum paucos, annuit petitioni civium clarissimorum, a quibus libellum acceperat supplicem, ut hominibus Societatis donaret cum suo censu gymnasium Borbonium, quod Aquis Sextiis conditum ab Henrico magno fuerat; idque regio diplomate fieri quamprimum jussit. At ecce tibi nova contra nos, nec opinata malevolorum molimina. Non audentes decreto regis palam obsistere, ejus saltem ut beneficium ex parte corrumperent conabantur. Agebatur de conditionibus, quibus tradendum esset Societati gymnasium Borbonium. Illi multa nobis imponi curarunt ab instituti no-

102. Novitius memorabili eventu Societati servatur.

103. Aquis Sextiis collegium constituitur.

104. Gravis imponitur conditio, sed mox abrogatur.

nostri rationibus abhorrentia, atque illud inter alia, ne in toto eo Galliæ tractu, qui Provinciæ nomine designatur, liceret nobis aliud habere unquam domicilium, præter Aquense. Erat id temporis provinciæ Lugdunensis præses P. Joannes Forerius, qui tametsi intelligeret gravissimam conditionem esse, tamen contra hiscere non est ausus, satis habens collegium recipere ea cautione, si Præpositus Generalis acta probasset. At Mutius adeo non probavit, ut dimitti mallet collegium Aquense, quam cum ejusmodi conditione retineri. Nam cur prohiberi Societatem, ne aliis quoque provinciæ civitatibus, si quando illæ vellent, copiam sui faceret? In hanc sententiam rescripserat ad Provincialem. Verumtamen Rex, ut integrum nobis fructum beneficentiæ suæ præstaret, novas confici jussit pactorum tabulas, molesta conditione omissa penitus, & abrogata. Sic immissi in possessionem gymnasii Borboniani Patres, novum Aquis Sextiis collegium hoc ipso anno exeunte aperuerunt.

105. Res Tolosanæ. P. Hervæus Malvesius ab hæreticis interficitur.

In provincia Tolosana duo desiderati sunt operarii insignes, & annalium memoria digni, P. Hervæus Malvesius, & P. Joannes Lagarde, ambo ab malevolis, non eodem tamen modo, perempti. Malvesius militibus regiis obsidentibus Montalbanum subvenerat anno superiore, eique rara felicitate lues, quæ late in castris grassabatur, etsi nullum ministerii genus prætermittenti pepercerat. Missus inde Cleracum, Aquitaniæ oppidum perduellibus haud ita pridem ereptum, militibus civibusque sacra ministrabat: cum accidit subita gregalium proditione, ut reciperentur denuo intra mœnia rebelles. Dum clamor tota urbe personat, dum omnes ad arma consternantur, Malvesius accurrere huc illuc, regios ad agendum fortiter cohortari, saucios cadentesque a peccatis absolvere. Agnitus est ab irruentium perduellium globo Sacerdos Societatis. Nec mora: trajicitur prius glande ignea, mox acinace in caput alte demisso, Jesum ac Mariam ingeminans, interficitur. Fuerat exempli semper recti vir, pluribusque virtutibus, sed alienæ præsertim salutis studio, & contemptu sui spectabatur. Incidit ejus mors in IX. Cal. Martias. Natus erat in diœcesi Petrocoricensi ante annos sexaginta quatuor, quorum triginta quinque confecerat in Societate. Ejus corpus post plures menses incorruptum, & recenti adhuc aspersum sanguine inventum est. Lagardius patria Tullensis, versabatur in regia classe, qua dux Guisius Xantonicam oram ab incursionibus Rupellensium tuebatur, epibatisque & nautis aderat ministerio sacrorum. Vidit casu nefarium præstigiatorem noctu circulos, aliasque maleficii formas describentem, nec continere se potuit quin arriperet hominem in ipso compertum scelere, & ejiciendum navi curaret. Ille cum ejiceretur, accessit ad Lagardium propius, ac nescio quid ignoti carminis in aurem insusurrans, eidem pestem afflavit exitialem, unde vertigo subita, febris, tremor, animique defectio. Milites classiarii, quibus cara Lagardii vita, & præsentia utilis, cum nulla esset in navi curationis facultas, exponendum curaverunt in oram proximam, collatis de suo pecuniis, ut curari posset pro loco non incommode. Decubuit ad plures dies Lagardius in humili prope littus spelunca, donec delatus in vicinam insulam ad ostia Ligeris, apud Parochum S. Riani pie decessit XVIII. Cal. Septembris, anno ætatis vigesimo septimo, ab inita Societate undecimo. Multiplici florebat scientia, sed ea nihil inflatus, de se ac rebus suis humillime sentiebat. Duos annos versatus in sacris expeditionibus, toto hoc tempore socio provectioris ætatis pene pro famulo fuerat. Adeo malorum patiens, ut quæcunque acciderent, non animum, non vultum mutaret. In obsidione Tonnensi plures continenter noctes exegerat omnino insomnes, paratus accurrere quocunque militum usus poscceret, nec visus unquam fuerat tot incommodis molestia affici.

106. Mors & elogium P. Jacobi Lagarde.

107. Res Parisienses. Obitus & elogium P. Antonii Gaudier.

Pacatiorem egerat vitam, & communiorem vitæ exitum habuit Parisiis P. Antonius Gaudier, ab annis ferme quinquaginta natus Castroterii, in oppido diœceseos Suessionensis. Vir moris integerrimi erat, & theologiæ quam vocant mysticam scientissimus, ut plures ejus libri testantur. Adhuc adolescens annorum septendecim, cum videret totam late Galliam civilis incendio belli misere con-

conflagrantem, quietem pietatis & ſtudiorum altricem quæſivit in Societate. Juvenem præſtanti ingenio, ac liberaliter educatum libentiſſime admiſerunt noſtri moderatores: veruntamen mox ob incommodam valetudinem e tirocinio dimiſerunt, quippe ordini futurum, ut videbatur, oneri magis quam uſui. Ille profectus in Belgium, non ſolum ut denuo inter noſtros cooptaretur obtinuit, verum etiam quot vixit exinde in Societate annos triginta tres, utiliter admodum ac fructuoſe tranſegit: ordini adeo non gravis, ut vix alius eſſet, cui graviſſima quæque miniſteria committi tutius poſſent. Ac magnam quidem vitæ partem inſumpſit inter Belgas, nunc in ſacris paginis explicandis, nunc in adminiſtrando collegio Leodienſi occupatus. At anno labentis ſæculi decimoquarto rediit in ſuam Galliam, ac moralem theologiam tradidit in Muſſipontano collegio prius, deinde in Flexienſi, præfecturam interea inter domeſticos gerens earum rerum, quæ ad conſcientiam pertinent. Poſtremo Lutetiam accitus, Sacerdotum noſtrorum, qui tertio probantur anno, inſtitutioni præficitur: cujus muneris dum partes omnes ac numeros egregie implet, morte eſt interceptus poſtridie Idus Aprilis. Orandi uſu aſſiduo P. Gaudier miram in rebus cœleſtibus intelligentiam erat adeptus, cujus luculenta videre licet indicia in ejus operibus, fovendæ excitandæque pietati utiliſſimis. Idem in diſcernendis animorum affectionibus multis, & variis, ſumme perſpicax. Idem in fraudibus mali dæmonis detegendis diſſipandiſque ſolertia pluſquam humana præditus. Cujus præſertim rei cauſa factum exiſtimo, ut illum inferni ſpiritus inſectarentur inexpiabili odio, & horrendis ſepe ſpectris inceſſerent, quæ tamen ille exemplo magni Antonii, cujus gerebat nomen, ut puerorum terriculamenta contemnebat. Olim Leodio cum iter faceret Luxemburgum, quamquam plana erat via, ac nullis ſalebris impedita, una cum equo prolapſus repente eſt tam præcipiti caſu, ut crus fregerit. Eodem momento temporis Leodii mulier energumena cachinnos ingentes tollere in templo palam, exilire gaudio, prope amentiam lætari viſa. Coactus per ſolemnia Eccleſiæ carmina malus dæmon effari, quid iſtud eſſet lætitiæ tam inuſitatæ, tam ſubitæ? *Nunc*, inquit, *tibiam ſibi male confregit rector Jeſuitarum, nec per me ſtetit, quin cervicem quoque frangeret*. Societatis leges omnes ſervabat exacte uſque ad ultimos apices. Religioſam vocationem tanti faciebat, ut quoad vixit magno ſemper in metu fuerit, ne quo ſuo merito ab ea excideret. Illud itaque in morbo extremo ſibi præcipue eſt gratulatus, quod jam ſperare certo poſſet ſe moriturum in Societate: quamquam, addidit, nunc etiam timenda mihi ſunt occulta Dei judicia. Pridie quam expiraret, circumfuſos lectulo Patres ſupremum alloquens, ea de ſe dixit, quæ cunctis lacrymas excuſſerunt, & novos ad pietatem ſtimulos ſubjecerunt.

108. Quanto illum odio dæmones inſectarentur.

Provinciæ Aquitanæ duo collegia hic annus peperit, primum Pali in Bearnia, alterum Engoliſmæ. Bearnienſe debuit Societas munificentiæ Ludovici Regis, qui cum totus in eo eſſet, ut poſt pacatam provinciam hæreticos ſibi jam ſubjectos Eccleſiæ etiam auctoritati ſubjiceret, id ſe non alio facilius modo conſecuturum exiſtimavit, quam ſi Societatis coloniam in eam regionem deduxiſſet. Acceſſere vota catholicorum id ipſum enixe per libellos ſupplices flagitantium. Rex igitur ſub initium anni Bleſiæ, ubi tunc erat, diploma confecit de collocandis in Bearnia hominibus Societatis. Eo diplomate, præfatus valde ſe cupere Bearnienſes hæreſeos vinculis expediri, eaque propter conſilium cepiſſe conſtituendi apud eos collegium virorum religione doctrinaque præſtantium, ad ejuſmodi uſum, ſubjiciebat, viſos ſibi præ cæteris deligendos homines Societatis Jeſu, quippe quos ſciret, ob integritatem copiamque doctrinæ, ac ſtudium religionis amplificandæ, futuros conſiliorum ſuorum per quam idoneos adminiſtros. Tanto verborum honori reſpondit munificentia factorum. Collegium dotavit amplo cenſu, regium appellari juſſit, voluitque eſſe eodem jure, quo Flexienſe a patre ſuo Henrico magno fundatum. Quod ad locum attinet, permiſerat Societatis arbitrio, in qua potiſſimum Bearniæ urbe collocari domici-

109. Res Aquitaniæ. Fundatur collegium Palenſe.

cilium placeret. Nostri Palum oppidis cæteris prætulere, provinciæ caput scilicet, & Henrici magni natalibus illustratum. Pali ergo P. Petrus Cotonus præpositus provincialis collegium aperuit, tresque statim ludos litterarios teneriori ætati dedit. Collegium Engolismense non sine multiplici nostrorum molestia fundatum est. Aberat Engolisma Episcopus ejus urbis, dum civitas cum P. Cotono agebat de inducenda propediem in suam urbem Societate: significaverat tamen per litteras, placere vehementer sibi quod de collegio instituendo transactum erat. Tantum admonuerat magistratum urbanum, ne id antea fieret, quam ipse Parisiis, ubi tunc degebat, Engolismam rediisset. Post aliquot menses civitas, longam esse moram videns, nec extrahendam ulterius putans rem civibus optatissimam, & regis auctoritate confectam, vocavit ad se Patres, & in domicilii possessionem immisit, non expectato Episcopi adventu. Erat hic a Societate non alienus. Factum nihilominus ferens indignissime, reversus Engolismam nostros excedere quamprimum jussit, censuris notandos, nisi jussa facerent. Abire parantibus vi resistebat civitas, & invitos detinebat. Jus exilii, ajebant, penes regem duntaxat esse: venisse eos voluntate regis, non debere nisi ejusdem jussu discedere. Rursum Episcopus minas censurarum intentat, ac reipsa locum non deserentes usu sacrorum prohibet. Nostri remedio juris utendum rati, appellant Archiepiscopum Burdigalensem Cardinalem de Surdis. Is rescissa, quatenus opus esset, sententia Episcopi, vetat ne quid amplius in ea causa moveatur, inconsulto se. Vicissim Episcopus ad Senatum Parisiensem provocat ex formula, quam vocant *ab abusu*, atque interim nostros contumaciæ damnatos anathemate ferit, subjiciens eidem pœnæ, si qui eorum commercio uterentur. In hoc rerum statu Engolismam venit Cardinalis Surdisius metropolita, jussisque omnibus negotio abstinere, causæ cognitionem instituit, dicta partibus die, qua apud se convenirent. At idem mox, posita persona judicis, negotium citra fori contentionem tractare aggreditur. Cum nullam nostri recusarent ex conditionibus quas ille proponebat, brevi negotium ex æquo & bono confectum est. Concordiæ leges fuerunt tres: prima, ut nostri per aliquot dies scholas occluderent: altera, ut eas recludendi veniam peterent ab Episcopo: postrema, ut eundem in collegium venientem honorifica oratione exciperent, ac salutarent. His addi postulabat Episcopus, ut urbe ad quantulumcunque tempus excederent, proponebatque, ut digressi paululum ad cœnobium Capuccinorum extra urbem, ibi rei sacræ interessent, ac statim per aliam portam regrederentur. At adversus hanc conditionem civitas intercessit adeo vehementer, ut res prope seditionem venerit. Quocunque nimirum nomine velaretur profectio illa Patrum, exilii speciem præferre: nec se passuros, inquiebant, Episcopum usurpare jus eos exilio multandi, qui regis auctoritate fuissent intra urbem recepti. Hac ergo conditione omissa, cæteris autem, uti convenerat, sine mora completis, stetit collegium Engolismense, & scholæ iterum cum bona Præsulis venia patuerunt.

110. Primordia collegii Engolismensis ab Episcopo turbantur.

111. Componuntur omnia interventu Cardinalis Surdisii.

Idem annus provinciam Campaniæ novo collegio auxit Divoduri, quam antiquissimam urbem Metas usitatiore vocabulo vulgus nominat. Collegium istud ad exstirpandam Calvini hæresim inceptaverant ante annos circiter quinquaginta Carolus a Lotharingia, & Ludovicus a Guisia, germani fratres, ambo Romanæ Ecclesiæ Cardinales: sed quæ tunc erat hæreticorum potentia, coacti fuerant opus intermittere; quodque Metis non licebat, persecerant feliciter Mussiponti. Annis post illud tempus evolutis decem, rem eandem aggressus pro viribus Antonius Furnerius Metensis Episcopi suffraganeus, fortuna usus fuerat paulo meliore, inductis reipsa Metas operariis Societatis, qui quidem per annum integrum ea in urbe manserunt. Quod tamen optabatur, ut stabilem haberent ac perpetuam sedem, id ne tunc quidem confici potuit, repugnante hæreticorum factione, adhuc numero viribusque prævalida. Tentata denuo, & prope ad exitum perducta fuerat res post annos pariter decem. Cum enim summus Pontifex quoddam suppressisset illius urbis cœnobium, Episcopus Me-

112. Res Campaniæ. Collegium Metense sæpius disturbatum.

Metensis, Ducis Lotharingiæ filius, impetraverat a Pontifice, ut cœnobii ædes & census ad collegium nobis constituendum transcriberentur. Sed quo tempore decretum istud conficiebatur Romæ, prodiit illud Parisiense, quo Societati tota Gallia interdicebatur: quodque nostro ordini destinabatur cœnobium, aliorum administrationi commissum fuit. Revixit eadem Metensium deliberatio simul ac postliminio restituta fuit Societas ab Henrico magno. Principem rogaverunt statim per libellos supplices, sibi ut liceret tradere urbis suæ gymnasium hominibus Societatis. Sed quamquam illis responderet ad vota rex clementissimus, simul tamen admonuit amice nostros, ut cunctarentur paululum domicilii illius possessionem adire, donec hæreticorum odia deferbuissent. Fluxere post hæc anni sexdecim. Cum nihil hæretici hoc præterito tempore de sua erga nos acerbitate remisissent, non ideo cunctandum ultra censuit Henricus Borbonius ejusdem Regis Henrici filius, cui delata nuper Metensis insula. Spretis eorum intercessionibus & querelis, faciendum omnino sibi statuit, ut res tandiu prorogata aliquando tandem perficeretur, atque hoc ipso anno ad IX. Cal. Maji gymnasium urbanum Societati commisit, dimissis qui illud hactenus administraverant professoribus. Factum non solum probavit Rex Ludovicus, verum etiam, ne qua suboriri posset dubitatio de jure possessionis, eam denuo nostris a regio præside tradi jussit. Quo id animo acceperint Calvinianorum duces, pronum est intelligere. Dejecti spe arcendæ Societatis ab urbe, arcendos saltem gregales suos ab omni commercio Societatis curarunt, eoque consilio novum ipsi gymnasium aperuerunt. Sed nihil magnopere profuit. Gymnasium istud rex intra paucos menses occludi jussit, unde imposita plerisque necessitas suos mittendi liberos ad scholas Societatis. Successu temporis Calviniani, cum viderent suos filios satis feliciter institui sub disciplina nostrorum, sensim ministrorum suorum voces aspernari cœperunt, nulloque eorum respectu adulti ipsi se nostris hominibus docendos præbuerunt. Ante exitum hujus anni sexaginta ad Ecclesiam redierunt.

113. Nunc demum decernitur, & perficitur.

Dum hæc agebantur Metis, Mansfeldius, de quo dictum est supra, prædatorium exercitum illum suum per Campaniæ fines ductabat in Belgium. In itinere cum militum permulti, vel inopia stipendiorum, vel tædio militiæ, signa desererent, eos per agros & silvas vagos, rerumque omnium egenos rustici inclementer exagitare cœperunt, & plures subinde interficiebant. Rumor hujus rei allatus ad Patres collegii Carolopolitani, movit ipsorum charitatem ut miseris opem ferrent. Ad eos igitur perquirendos egressi, non solum pagos proximos, sed etiam silvas, saltuumque latebras circumcursarunt. Labor sine fructu non fuit. Quidam inventi in suo jacentes sanguine, & miserabiliter interempti: plures enecti fame, nonnulli prope mortem ægrotantes. Cunctis, pro suo cujusque statu, benigne factum. Mortuorum corpora humi condita, inopes cibo refecti, morientes sacrorum ministerio recreati. Quo misericordiæ exemplo magis, quam Patrum suasionibus victi ex illo numero duodecim, hæresim abjecerunt. Per idem tempus Mussiponti diem clausit extremum Joannes Dominæus, patria Victoriacensis, professione scholasticus, ætate juvenis annorum undeviginti. Annorum paucitatem optimus juvenis magnitudine virtutum in tantum amplificaverat, ut miram haberet apud omnes domesticos sanctimoniæ opinionem. Hanc porro proxime post ejus mortem singularis eventus comprobavit. Versabatur in eodem collegio juvenis, certis de causis dimittendus propediem a Societate. Nequidquam miser adhibuerat preces & lacrymas, ut retineretur. Deliberata res erat, nec sententiam moderatores mutabant. Ille jacentem in feretro Dominæum videns, accurrit animi motu nescio quo percitus, eumque arcte complexus: *Te saltem*, exclamat, *exorabilem ego inveniam hodie: ades o bone, & tecum me prius trahe, quam hinc abire compellar*. Mirum dictu! Eadem die acri corripitur dolore viscerum, nec multo post, quod tantopere concupierat ut in Societate moreretur, obtinuit. In idem fere tempus incurrit mors P. Joannis Gentilii, cujus viri tanto fuit

114. Socii Caropolitani misericordiam calamitosis impendunt.

115. Mors Joannis Dominæi scholastici memorabili eventu illustratur.

116. Mors & elogium P. Joannis Gentilii.

jactura comploratior, quanto pretiosior vita omnium judicio habebatur. Dudum antea, cum esset Lugdunensis provinciæ præpositus, tantam sibi pepererat apud summos infimosque auctoritatem & gratiam, ut cum Societas ex Parisiensis Senatus consulto pellebatur, uni illi potestas fieret permanendi, si vellet, in Gallia: quod tamen beneficium Gentilius non admisit, multo calamitosius ratus carere sodalium optatissimorum convictu, quam cum illis pariter exulare. Omni virtutum genere spectabatur, sed miro præsertim, ac nunquam intermisso animarum studio. Obiit Divione eadem sanctimoniæ fama qua vixerat, annos natus septuaginta, quorum tres supra quinquaginta exegerat in Societate.

117. Ingressus in Societatem Caroli a Lotharingia.

Has sociorum jacturas ut mitius Societas ferret, effecit Carolus a Lotharingia ad nos eodem anno transgressus. Vir enim illa generis amplitudine, & cunctos fere Europæ principes affinitate contingens, Virdunensis item Episcopus, & quod vulgo increbuerat, in Cardinalium numerum proxime cooptandus, haud sane mediocre nostro ordini decus & ornamentum attulit. Educatus fuerat ab ineunte ætate Carolus ad bellicam laudem familiæ hæreditariam. Tamen adulto persuaserat Henricus patruus Virdunensis Antistes, ut sacram in ecclesia militiam sequi mallet, quam profanam in castris, eundemque sibi successorem dari impetraverat in Virdunensi episcopatu, quo in nepotem translato, deliberatum habebat Societatem amplecti. Nihil non egit Henricus apud Romanum Pontificem, ut liceret sibi post dimissum episcopatum ad nos transire, sed frustra. Negatam patruo potestatem impetravit per quam feliciter Carolus, cum ecclesiam illam administrasset jam fere quinquennium. Sed talis ineundi consilii quæ occasio fuerit, operæ pretium est cognoscere. Solemne erat Carolo spiritualibus, ut loquimur, exercitiis vacare quotannis octo vel decem dies in secessu pio. Hujus tamen consuetudinis quodam quasi horrore perfusus hoc anno, imperare sibi non poterat, ut abruptis suo more reliquis negotiis, notam peteret solitudinem, licet ad eam se interne pelli sentiret. Ter quaterve Nancejum hac mente venerat, ut sacrarum exercitationum moderatorem exquireret e collegio Societatis: semper redierat re infecta, ac ne verbo quidem de illa facto. Id cum animo suo reputans, facile intellexit vir prudens, tantam animi inconstantiam aliunde oriri non posse, quam a malo dæmone: ac forte, ajebat, magnum aliquid est quod dæmon tantopere conatur intervertere. Quo magis obnitendum contra existimans, adhibitis ultra usitatum modum precibus, victoriam de se demum retulit, petiitque e nostris aliquem, quo duce consuetis B. Ignatii commentationibus exerceretur. Petenti datus est P. Joannes Fagotius, vir consilii singularis, & sæpe in hujusmodi ministerio cum laude versatus. Vix primos dies exegerat Carolus in pio secessu, cum rerum divinarum sensu perfundi cœpit insolito, atque adeo suavi, ut lacrymas præ mentis dulcedine cohibere non posset. Animi suavitatem excepit desiderium vehemens vitæ sanctioris, cum certa deliberatione obsequendi in rebus omnibus divinæ voluntati, quoties sibi innotesceret. Nihil amplius confectum per illos dies. De mutando vitæ statu nihil tunc quidem deliberatum. Virdunum reversus, totum se addixit Carolus implendis quam diligentissime posset officii sui partibus, *Factus*, ut ait Apostolus, *forma gregis ex animo*. Accidit paulo post, ut in collegio Societatis Virdunensi scenæ committeretur Alexius ex domo paterna profugus, cujus generis dramata passim edi solent a pueris apud nos litteris operantibus. Pio & jucundo spectaculo cum interesset Episcopus, novo repente, & inusitato pietatis ardore succenditur. Oculis licet in scenam defixis, pervolutat animo excellens illud christianæ virtutis exemplum, quod aspectui subjiciebatur: exardescit imitandi studio: demum voto se obstringit, in religiosa septa transiturum, si modo votum probaret arbiter conscientiæ suæ P. Fagotius, si Pontifex maximus pateretur. Ut audivit de voto nec opinato Fagotius, hæsit paululum incertus quid consulenti responderet. Mox ab hæsitatione se colligens: Mihi quidem, inquit, ista quam suscepisti mens manifestis in-

118. Ut vocatus fuerit ad genus vitæ sanctioris.

119. Qua occasione amplecti Societatem decreverit.

indiciis videtur a Deo injecta. Ea vox homini nihil præter Deum intuenti omnem momento dubitationem exemit. Reliqua erat deliberatio de religiosa familia, cui se potissimum applicaret. Sed in hac re non fuit diu immorandum. De se enim affirmabat Carolus, quibus stimulis ad religionem se ferri senserat, iisdem semper & unice ad Societatem fuisse propulsum.

120. Facultatem impetrat dimittendi episcopatum.

Misso ergo Nancejum Fagotio, qui Lotharingiæ ducem arrepti consilii certiorem faceret, datisque per tabellarium litteris ad Ludovicum Galliarum Regem, sibi ut liceret cum bona ejus venia Virdunenses insulas transmittere Francisco fratri suo natu minori, hominem sibi fidum legavit Romam, ut rei exequendæ veniam a Pontifice exoraret. Dux difficilem se præbuit initio, multaque per aliquot dies molitus est, ut eum a proposito dimoveret. At Gregorius Pontifex, quod plane mirum, ejus confestim annuit precibus, nec audito, ut moris est, Purpuratorum consilio. Quin eidem per litteras amantissimas valde est gratulatus, quod induxisset animum splendorem aulæ cum paupertate Christi commutare, idque laudavit nominatim, quod Deo militare constituisset in Societate Jesu. His acceptis litteris, Carolus dimisit illico opima, quibus instructus erat, sacerdotia, & testamentum condidit, cui subscribens exclamasse fertur: *Utinam hoc puncto temporis amplissimas Ecclesiæ dignitates, atque adeo regnum opulentissimum possiderem! Quam libenter omnia dimitterem Christi gratia!* Post hæc perfunctus omnibus quæ agenda erant Nancej, Virdunum perrexit, clero plebique suæ supremum vale dicturus. Præcesserat ejus adventum fama secuturæ mox perpetuæ separationis, nec est dictu facile quantus ob eam rem mœror occupasset amantissimam pastoris sui civitatem. Tali exceptus est omnium comploratione, tot pulsatus querelis, ut ipse professus deinde sit, si qua re a proposito flecti posset, hac una maxime potuisse.

121. Romam venit, & recipitur inter tirones.

Sed tandem victor omnium, quibus ejus constantia tentabatur, Romam magnis itineribus venit. A porta urbis recta contendit ad Mutium, ejusque pedibus advolutus, ut se postridie tironibus aggregaret, suppliciter petiit. Prius tamen quam vestem mutaret, adiit Pontificem maximum, tum officii causa, tum præsertim ut ei gratias persolveret pro facta sibi potestate abdicandi episcopatus. Venientem excepit Gregorius, ut talem virum decuit, perhonorifice: ac post multa ultro citroque jactata, affirmavit, deliberatum sibi fuisse eum propediem legere in Cardinalium senatum, nisi ipse raro virtutis exemplo paupertatem Christi purpuræ, & cunctis humanis opibus prætulisset. Gratias egit pro tam benevola erga se voluntate Carolus, precatusque Pontificem, ut sibi novum vitæ cursum ingredienti bene precaretur, regressus est ad S. Andreæ, eademque die inter tirones est cooptatus. Oblatam Societatis tunicam tam cupide arripuit, toties, ac tam suaviter exosculatus est, ut Patribus, qui circumfusi aderant, multum lacrymarum excusserit. Nec vero de hoc animi ardore remisit aliquando. Annis aliquot præterlapsis audierat ex amici cujusdam litteris, rumorem increbuisse in aula Lotharingica, se minus tranquille vivere in Societate, ac suppœnitere jam consilii sui. Rescripsit ad eundem libere, non modo falsa esse quæ jactabantur, sed præterea se, si nondum esset in Societatem receptus, nec recipi aliter posset, quam usque ad Japones peregrinando, nihil dubitaturum sortem hanc optatissimam usque in Japoniam per sexcenta vitæ pericula quæsitum ire. Addidit, nec recusaturum se remigum ministerio addici, ut Societatis veste donaretur. Adeo de suo statu judicium non mutaverat. Sed de rebus Gallicis satis multa. Ad Hispanicas convertamur.

122. Ejus præclari sensus de religiosa vocatione.

123. Res Bæticæ. Carmonæ collegium conditur.

Provinciæ Bæticæ collegium additur Carmonense, quodque admireris, collegium condi jubet is, a quo nonnihil impedimenti metuebatur. Urbs est Carmona ditionis Hispalensis, minoris illa quidem quam olim amplitudinis, tamen nunc etiam nobilis, & satis culta. Censum alendæ justæ familiæ constituerat ibi ante biennium Petrus de Hojos honestissimus civis, nihil amplius nobis injungens oneris, nisi ut intra annum proxime secuturum aperirentur Carmonæ gymnasia latinitatis. Cum obstare ejus menti videretur edictum recens, ne in tota His-

spalensi præfectura novum ullius ordinis domicilium conderetur injussu regis; eamque ob causam nostri rem protraherent, citatur præter spem a regio Senatu Præpositus provincialis Franciscus Alamanus ad dicendam causam, cur intra tempus a fundatore præfinitum magistros latinitatis non dedisset Carmonensibus? Ille, qui nihil mallet, sine mora collegium Carmonæ posuit, & ludum litterarium aperuit. Sub idem tempus magistros litterarum obtinuit etiam Anticaria, nobilis civitas regni Granatensis. Philippus Martinus Alvarez ante annos novem sine liberis moriens, testamento condito erigi jusserat Societatis collegium Anticariæ, in quo Professores alerentur tres, duo latinitatis, tertius philosophiæ: sic tamen hæredem scripserat Societatem, ut quamdiu viveret ipsius uxor Aloysia de Medina, penes eam bonorum ususfructus esset. Non tulit Aloysia publicum, ut ajebat, civitatis beneficium ampliari usque ad suum obitum: sed tradita jam tum Societati bonorum parte, collocandam Anticariæ curavit sedem stabilem sociorum, meruitque assiduitate & magnitudine beneficiorum, ut inchoati collegii mater appellaretur. Quod tamen rogabat, ut in eo duæ grammaticorum classes aperirentur, perdiu a Præposito Generali impetrare non potuit. Causam repulsæ dederant Canonici, scriptis ad Mutium communibus litteris, quibus significabant, magistrum a se conductum docere annum jam vigesimum quartum, nec fas videri, illo superstite, ac docere pergente, alias instituere scholas, unde veteri professori quæstus periret. In eandem sententiam ipse ad Mutium perscripserat ludimagister, addens, esse sibi parentem anum, sororem viduam, neptes innuptas duas; nec aliud inopi familiæ præsidium suppetere, præter mercedes menstruas, quæ sibi a discipulis penderentur. Moverant hæc sane Mutium, eoque obfirmaverat de scholis, illo vivo, nihil constituere. At Aloysiam angebant querelæ civium subinde occinentium, vix non inutilem esse Societatem Anticariæ, nisi teneram ætatem instituendam suscipere: pueros ex ludo publico non plus litterarum, quam vitiorum referre: plures civium esse, qui mallent suos liberos adolescere sine litteris, quam illic erudiri. Accedebant aliorum malignæ voces, & amarulentæ. Præclaram enim vero amicam Jesuitarum, & collegii parentem, quæ ita merita de Societate, & eo nata loco, minus posset apud Præpositum Generalem, quam pædagogus, homo trioboli. Quibus nonnihil exacerbata mulier, ita nunc scripsit ad Mutium, ut visum non sit ejus petitionem ultra repellere. Datæ itaque sunt hoc anno collegio Anticarienſi scholæ, easque regius Senatus ratas esse ac firmas jussit. Et quia præterito tempore Canonici abstulerant a rege diploma, ne quis præter illum veterem ludimagistrum doceret litteras Anticariæ, ipsis suum diploma obtendentibus respondit Senatus, eo non comprehendi scholas Societatis. Eodem anno Gonzalus de Ocampo Canonicus Hispalensis, & mox Limanus in Peruvia Archiepiscopus inauguratus, insigniter amplificandum curabat collegium a se conditum Hispali sub invocatione B. Virginis sine labe conceptæ. Edixerat olim ut in eo collegio, præter aliquot de Societate, alerentur externi juvenes omnino viginti, sacræ militiæ destinati. Jam vero expertus per decem annos, quam præstantes ex illo seminario prodiissent Sacerdotes, quantaque inde utilitas, non solum in civitatem, verum etiam in pagos & oppida circumposita promanasset; quo major esset alumnorum numerus, censum antea constitutum auxit novo proventu, & novas ad habitandum ædes cum apto templo extrui jussit.

124. Ortus Collegii Anticarienſis.

125. Cur illi negatæ aliquandiu scholæ.

126. Quæ nunc conceduntur.

127. Collegium Conceptionis Hispalense amplificatur.

128. Res Toletanæ. Rex offert Societati gymnasium omnium disciplinarum Matriti.

Interea vero opus multo excellentius Matriti Philippus Rex moliebatur. Consilium ceperat erigendi gymnasium, in quo omne genus bonarum artium explicaretur, ne iis quidem exceptis, quæ pertinent ad vitam aulicam, remque militarem, & nauticam. Utque Societatem plurimi faciebat, hanc unam elegerat, cui tantæ molis negotium imponeretur. Quam serio ageret princeps munificentissimus, juvat colligere ex ipsius litteris ad Mutium datis pridie Nonas Novembres. Iis litteris rex, deliberatum sibi esse ajebat domicilium omnium disciplinarum condere in urbe sua Matritensi. Cogitanti vero quam mul-

multi essent in Societate viri egregii, & quam prompta illi voluntate Deo sibique inservirent, visum esse novi gymnasii administrationem omnem Societati permittere. Excitandum proinde ædificium, quod se auctore dignum esset, & imperialis collegii ædibus adjunctum iri, quo commodius uni eidemque rectori subjici posset. Tum pluribus Mutium ad opus strenue capessendum cohortatus, his verbis sua manu exaratis claudebat epistolam: *Valde cupio opus hoc esse per quam magnificum: ac propterea tibi etiam atque etiam mando, ut in eo me pro viribus adjuves.* Mutius, tametsi perhonorificum videret esse Societati consilium regis, eique pro tam benevola voluntate gratias prolixe ageret, rem tamen suo more, non ex prima duntaxat specie, sed ex natura totius negotii reputans, adduci omnino non potuit ut oblato beneficio uteretur. Nam, præterquam quod erant in illo genere disciplinarum aliquæ ab institutis hominum religiosorum alienæ, & quas minime omnium decere existimabat homines Societatis, præter inquam hæc, non satis probabat rationem a regiis ministris initam ad constituendos census tam grandi operi necessarios. Dum enim parcere volunt ærario regis, redditus novi gymnasii ex parte maxima locandos censebant in mercimoniis indicis, in monopolio librorum, in mulctis depeculatorum, aliisque hujus generis vectigalibus, partim incertis, partim odiosis, & quibus non posset honeste Societas uti. His ergo de causis, quas Comiti Olivario fuse explicandas curavit, diserte negavit Mutius posse se pati, ut ejusmodi gymnasii administrationem Societas reciperet: nec vero ejus constantia regem, etsi præconcepti operis cupidine summe flagrantem, offendit. Res tunc dilata quem deinde habuerit exitum, memorabimus suo loco. Interim cœpta est ædificatio regiæ basilicæ, quam regis amita Maria Augusta addi collegio imperiali a se fundato jusserat supremis tabulis. Cæremonias, quibus ex instituto Ecclesiæ solent initia templorum dedicari, augustiores fecit præsentia sua Rex, lauta magnatum turba stipatus. Preces super primum fundamenti lapidem peregit Patriarcha Indiarum, præsentibus regii sacelli sacerdotibus, & symphoniacis. Nihil denique neque ad splendorem, neque ad dignitatem factum est reliqui. Postridie vero quam hæc acta sunt, nuncius venit ab urbe Roma, Ignatium, & Franciscum Xaverium rite relatos fuisse inter sanctos, quo nihil accidere Hispanis optatius poterat. Celebritas itaque superioris diei præludium fuit quodammodo aliarum multo illustriorum, quibus, cum Matritenses, tum ubique locorum Hispani suis quondam popularibus, nunc patronis, novos honores gratulari instituerunt.

129. Oblatum respuit Mutius, & quare.

130. Ibidem inchoatur templum collegii imperialis.

Verumtamen cæteris Hispaniæ populis, si non pomparum magnificentia, certe studii magnitudine præcesserunt in provincia Castellana Varduli, sive, ut nunc appellantur, Guipuzcoani, & Navarræi, quorum primi Ignatio, alteri Xaverio cive gloriantur. Nil opus est explicare per partes, quas lætitiæ significationes utrique ediderint. Sed præteriri non debent novæ documenta pietatis, qua suum quique civem venerari cœperunt. Navarræi, secuti exemplum ecclesiæ Pampilonensis, Xaverio sese in perpetuum clientes jurejurando devoverunt. Longius provecta est pietas Vardulorum adversus Ignatium. Accepto nuncio novæ qua insignitus fuerat dignitatis, præter publica gaudii signa, quibus cæteros Hispaniæ populos anteverterunt, in communi gentis consilio Tolosæ habito multa ad ipsius cultum amplificandum decreverunt. Illud primo sancitum, ut in omnibus provinciæ oppidis altaria erigerentur in honorem Ignatii. Deinde, ut ejus imago in prætorio cujuslibet urbis collocaretur, & palam affixa servaretur. Præterea, ut in posterum omnes de Societate, utpote civis sui tam illustris filii, civitate donarentur. Postremo provinciæ suæ patronum elegerunt S. Ignatium, diem ejus anniversarium inter feriatos habendum censuerunt, statueruntque rogandum esse Pontificem maximum, ut hoc decretum juberet ratum ac firmum esse. His nequaquam contenti, egerunt cum Mutio per litteras, ut Societati acquirendas curaret ædes Loyolæas in territorio Azpeitiensi positas, ac B. P. Ignatii natalibus consecratas. Stimulis quantum ad hoc Mu-

131. Res Castellanæ. In Navarra & Guipuzcoa, cultus SS. Ignatii & Xaverii amplificatur.

132. Ædes Loyolæ diu a Societate expetitæ.

Mutius non indigebat. Vix accepto clavo Societatis, eam curam habuerat inter præcipuas: sed quamquam omnia conaretur, voti tam justi potens nunquam est factus, ob causas nunc indicandas. Domum, de qua sermo est, possidebat jure hæreditatis femina nobilissima Magdalena Ognes Borgia, vidua toparchæ Fontisaldaniæ. Nata erat pia mulier ex Joanne filio S. Francisci Borgiæ, & ex filia fratris S. Parentis Ignatii: cujus duplicis agnationis vinculo innexa Societati, eam prope ut matrem diligebat, ornaveratque jam multis & maximis beneficiis. Novissime, ut cumulum beneficentiæ imponeret, etsi adhuc in spe vitæ longioris, testamentum condiderat, & bonorum omnium, de quibus jubendi potestas ipsi erat, hæredem scripserat Societatem. At enim de ædibus Loyolæis statuere pro arbitrio non poterat. Computabantur quippe in sortem hæreditatis commissæ fidei majoris natu familiæ Loyolensis, de qua Magdalenæ nefas erat diminuere sine permissu regis. Itum ergo est ad regem: sed dum res in regio consilio disceptatur, aliisque ex aliis suborientibus causis protrahitur, decessit mulier optima re infecta: qui vero creverunt hæreditatem, per annos amplius quinquaginta nunquam adduci potuerunt, ut ejus rei gratiam facerent Societati. At tandem anno ejusdem sæculi octogesimo secundo, regnante Carolo II. sub tutela reginæ matris Mariæ Annæ Austriacæ, Theresia Henriquez de Velasco, uxor Ludovici Marchionis de Alcagnizes, ad quam Loyolææ familiæ jura devenerant, ut reginæ gratificaretur, domum illam, avitæ hæreditatis partem, permisit arbitrio regis: qui non modo eam tradidit Societati, verum etiam collegium addidit splendidissimum, de quo alius erit dicendi locus. Cæterum, etiamsi domus illa in Societatis potestate non esset, jam ab annis pluribus cubiculum, in quo B. Pater dum curaretur ex celebri suo vulnere, mentem ad cœlestia converterat, mutatum fuerat in sacellum, & magna populi frequentia celebrabatur. Hoc vero anno incredibiles ad illud facti concursus. A die Ignatii anniversaria usque ad octavam, tanta hominum multitudo confluxit ad percipiendum in eo plenariæ, ut loquimur, indulgentiæ beneficium, ut intro pervadere difficillimum præ turba esset. Aderant, præter operarios aliquot Societatis, plurimi variorum ordinum Sacerdotes audiendis confessionibus occupati. Omnes testati sunt postea, nunquam se alibi tantam pœnitentiam criminum, totque animi vere dolentis indicia deprehendisse. Quarum rerum fama permotus Mutius, impetravit a Gregorio Pontifice, ut eandem indulgentiæ formulam singulis deinceps annis pro eodem tempore ac loco valere juberet.

133. Non acquiruntur, nisi tempore Caroli II. Regis.

134. Concursus facti ad cubiculum S. Ignatii hoc anno.

135. Testimonium dæmonis de SS. Ignatio, & Francisco Xaverio.

Dum sic ibi colitur Ignatius, Flavionaviæ (portus est in ora maris Cantabrici, quem modo Santanderum appellant) malus ipse dæmon, vellet nollet, coactus est tum de ipso, tum de Francisco Xaverio verum & honorificum testimonium dicere. Mulier genere rusticano, sed notæ probitatis, ab annis fere viginti energumena, duris identidem ac miseris modis exercebatur a vexatore diabolo, maxime vero per dies anni sacratiores, quos illa dies solebat religiose transigere. Malum possessorem excutere aggressus P. Petrus Escuderus, post adhibita incassum solemnia exorcismorum carmina, mulieris fronti admovet chirographum nescio quod Ignatii, & Xaverii epistolam: simul diabolo fugam per utriusque nomen & sanctitatem indicit. Stridere ad hæc improbus, ac terrifico ululatu vociferari: amoveret infesta monumenta hominum, quorum nec nomen ferre posset: esse eos sibi plus nimio notos, & supra modum invisos: *Quantas*, ajebat, *ab his clades accepi! Quot mihi animas ex ipsis unguibus eripuerunt!* Addidit, si nossent homines quem illi locum dignitatis obtineant inter superos, multo studiosiores in eorum cultu fore. Nec tacuit de sua in nostrum ordinem malevolentia, conquestus palam inimicissimos sibi esse homines Societatis, se vero pro viribus conari, ut mortalium plerosque ab eorum commercio averteret. Quæ & similia locutus, spumas agens abscessit, relicta inter oppidanos opinione ingenti, tum de Ignatio & Xaverio, tum etiam de Societate. Idem paulo post Escuderus, cum alio Sacerdote egressus e colle-

legio Santanderensi ut opus evangelicum faceret, intraverat ad oppidum haud satis celebre in valle, quam Cabuernigensem vocant. Vix exorsus erat ad populum verba facere, cum mulier e conferta turba clamorem insanum tollere, & obstrepere dicenti cœpit. Vulgo putabant eam furere, & sic affici vitio cordis. Concionator, subesse aliquid gravius suspicans, pro potestate sacerdotali nescio quid tacite præcepit dæmoni, exploraturus utrum vere amens, ut putabatur, an energumena esset. Fecit imperata mulier: sed mox ululare ferocius & insanire, donec eluctata sex mulierum robustissimarum manus, templum omne terrore ac metu complevit. Urgebat exorcismis dæmonem Escuderus, ut mulierem missam faceret. Hæc contra torvis illum oculis, & minaci vultu contuens, rogitabat, quin tandem abiret in malam rem cum suo sodali, sineretque incolas ejus loci res suas agere? Tum sermone ad circumfusam multitudinem converso: Equidem, inquit, cur hic otiosi consideatis non intelligo: quid demum relaturi domum, nisi inania concionatoris verba, & meras fabulas? Sive hæc revera loqueretur infernus spiritus ore mulieris, sive mulier dæmonem imitaretur, mirum ut oratio perculerit universos. Facile sibi persuaserunt oppidani, magnum aliquod bonum esse, quod tam ægre haberet malorum omnium artificem. Hinc semen divini verbi pronioribus animis exceperunt, tantoque pietatis ardore incaluerunt, ut magnitudo fructus in illo oppido spem Patrum excesserit. Tamen, ut hoc obiter notem, mulier a malo spiritu liberari non potuit. Inter hæc novum provinciæ domicilium succrevit in regno Legionensi. Petrus Toledus, vir æque pius ac nobilis, sedem Societati certam cum apto censu paraverat villæ Franchæ, in oppido suæ ditionis, urgebatque Præpositum provincialem Melchiorrem de Pedrosa, ut in ejus possessionem mitteret exiguam manum sociorum. Id ne fieret, obstabat regis decretum recens, ne qua usquam religiosorum familia sedem de novo conderet per decem annos, nisi permissu supremi Senatus, qui quidem in ea re haud facilem postulantibus se præbebat. Tamen viro tali gratificari studens Provincialis, tres eo misit Sacerdotes tanquam in evangelicam expeditionem, & ut meros longioris temporis hospites: quibus usitata Societatis ministeria cum magna civium utilitate obeuntibus, post septem annos jus domicilii concessum est. Itaque, etsi aliquanto serius constitutum fuerit collegium villæ Franchæ, hunc tamen annum institutionis suæ primum numerat.

136. Conatur dæmon sacræ missionis fructum intervertere.

137. Inchoatur collegium villæ Franchæ.

Idem annus in provincia Aragonienſi natalis collegii Vicensis fuit. Vicum appellant nunc indigenæ urbem Cataloniæ nobilem, Ausam antiquis dictam. Assumptus fuerat ad infulas Ausenses Andreas Gustrozius, vir amantissimus Societatis, qui primo bonis artibus apud nos eruditus, deinde monachum apud Hieronymianos professus, benevolentiam semel erga nos haustam nunquam deposuerat. Unum dolere solebat identidem, quod receptus olim in Societatem, ab ea tamen ineunda fuisset matris consiliis abductus. Idem nunc deliberatum habens collegium Societatis Vici ponere, cum nondum præstare posset sortem operi perficiendo necessariam, impetravit a provinciali Petro Gilo, ut interim tres quatuorve socios tanquam in statione collocaret Vici, quibus ipse domum, & sacram ædem, ac demum cætera de quibus convenerat mancipio dedit. Tum summam quam pactus erat æquis pensionibus persolvens, effecit intra annos tres, ut existeret collegium numeris omnibus absolutum. Circa idem tempus agebatur, ut etiam Dertusæ Societas domicilium figeret. Nam cum per autumnum anni superioris eo advenissent nostrorum duo, & usitata Societatis ministeria strenue per dies aliquot obiissent, tantam excitaverant, non modo opinionem, verum etiam cupiditatem sui, ut civitas quocunque fortunarum dispendio evocandam ad se Societatem putaret. Res ut facilius conficeretur, civium locupletissimi chirographo spondebant, se alendis in perpetuum quinque vel sex nostri ordinis viris necessaria præbituros. Sed dum responsa Præpositi Generalis expectantur, coacti Dertusani sumptum ingentem facere in suo primа-

138. Res Aragonienses. Collegii Vicensis initia.

139. Agitur de collocanda Societate Dertusæ, sed sine effectu.

mario templo, quod vetustate dirutum de novo extruendum erat, nobis promissa præstare non potuerunt.

140. Res Sardiniæ. Seminarium Calaritanum Societati committitur.

Calari in Sardinia conficitur hoc anno seminarium pro adolescentibus Ecclesiæ addictis, & Societati committitur. Ejus erigendi consilium inierant ante octo annos Archiepiscopus Franciscus de Esquival, & Magistratus urbis, (Juratos appellant), egerantque cum nostris ut ejusdem administrationem reciperent. Nostri tunc paucitatem excusantes suam, oblatam procurationem cum magna gratiarum actione declinaverant. At nunc cum essent aucti numero, instante iterum Archiepiscopo & Magistratu, illam sub certis conditionibus admiserunt. Conductis itaque ædibus pro numero alumnorum, quos gratis educari placebat, x. Cal. Februarii excipiuntur ad convivendum sub disciplina Societatis delecti adolescentes. Iis deinde plures aggregati fuerunt ex nobilioribus regni familiis convictores, cum hoc tamen ut stipendium pro alimentis solverent. Vectigal alumnis sustentandis pro majori parte collatum est a civitate: quod deerat, Rex & Archiepiscopus expleverunt. Quod dum ita seminarium ibi constituitur, in Sassaritano nonnihil turbarum fuit ob causam modo explicandam. Seminarium istud ab octo annis fundaverat Antonius Canopolus Archiepiscopus Oristani, jusseratque inter alumnos perpetuo recipi saltem tres ex archidiœcesi Oristanensi, quos Archiepiscopus designasset. Eam tamen addiderat legem, ut non reciperentur, nisi essent jam per inferiores disciplinas cum laude traducti, & spem minime dubiam facerent, superioribus quoque addiscendis idoneos fore: quod solius rectoris arbitrio judicandum permittebat. Legem suam inviolate servaverat fundator seminarii Canopolus. At novus Archiepiscopus Oristani Laurentius Nictus, æquum existimans, a se delectos haberi pro idoneis, proindeque sine ulteriori cujuspiam disquisitione recipi in seminarium; vix inito pontificatu misit adolescentes duos cum litteris ad rectorem, ut prætermisso omni alio experimento eos statim admitteret, quippe judicio suo satis probatos. Plenus tunc erat pro vectigalium ratione numerus alumnorum. Quare ambo remissi sunt Oristanum. At per eam occasionem rector modeste commonefecit Præsulem, potestatem judicandi de puerorum, qui recipiendi essent, litteratura ad se unice pertinere. Pupugit ea res Archiepiscopum. Illatam sibi injuriam ratus, acriores scripsit ad rectorem litteras, misitque alios duos, qui similiter fuerunt repulsi. Hoc magis Archiepiscopus excandescere. Purgante licet factum rectore, non verborum officio tantum, sed etiam rationibus honestissimis, minime placabatur. Tamen sive edoctus causæ veritatem, sive rectoris obsequio delinitus, ab incepto destitit, perrexitque rector in probandis rejiciendisque seminarii candidatis uti jure suo.

141. Rector seminarii Sassaritani jus suum tuetur.

142. Res Lusitaniæ. Commissarius bullæ cruciatæ rem tentat a nostris moribus alienam.

Graviores interea nobis controversiæ fuerunt in Lusitania cum Pontificio ministro, quem bullæ cruciatæ Commissarium nuncupant. Ampla est ejus potestas muneris, qua frætus qui hoc anno erat in magistratu, quædam aggressus est a nostris rationibus alieniſſima. Ea nunc ego paucis expediam, a re momenti levioris initium ducens. Commissarii est pendentibus certam stipem distribuere diplomata quædam privilegiorum, quæ avidissime a populo exquiruntur. Hæc porro diplomata ut distribui possent commodius, constituerat Commissarius mensam ponere in templo nostro Ulyssiponensi, cum arcula, in qua collata pecunia servaretur. Reclamabant vehementer nostri, & legem domesticam excipiebant, ne qua ejusmodi arcularum habeatur in templis Societatis. Ille nostram legem nihili faciens, regium nomen & auctoritatem interponebat. Quod enim pro bulla solvitur, transit in ærarium regis, impenditurque ornandis classibus adversus hostes christianorum. Verumtamen Rex, ad quem delata causæ cognitio, legem ab illo contemptam jussit sartam tectamque servari. Fraudatus exitu consilii sui, eoque nobis infensior Commissarius, rem incepit multo graviorem, sed pari eventu. Inter privilegia bullæ cruciatæ illud est sane maximum, ut cuique liceat sibi legere de legitimis pœnitentiæ ministris

143. Patrocinium suscipit falsæ opinionis circa usum bullæ.

quem

quem maluerit, per eumque possit absolvi ab omni genere criminum, eorum etiam, quæ Romani Pontifices in universa Ecclesia, & Episcopi in suis singuli diœcesibus sibi cognoscenda reservaverint. Jam ergo ejusmodi privilegio contendebat Commissarius, frui posse, ac porro debere etiam religiosos: eorum autem præpositos in communi deterrebat, ne sibi subjectis essent impedimento, quominus hac parte Pontificiæ concessionis uterentur. Non deerant sane apud nos, qui Commissario in hac re consentirent. Etsi enim multo ante Gregorius XIII. diserte constituisset, nullis omnino privilegiis nostros uti posse injussu Præpositi Generalis, & recentius Paulus V. declarasset, hominibus Societatis ad eligendum pro arbitrio confessarium nequaquam suffragari bullam cruciatæ; quia tamen bulla hæc singulis instaurari lustris, ac veluti de novo concedi solet, contendebant aliqui, superiorum Pontificum decretis minime circumscribi novam, eamque amplissimam concessionem in bulla contentam, neque huic per quæcunque anteriora statuta derogari existimabant. His rebus cognitis Mutius, ne paucorum opinio paulatim invalesceret, & in mores induceretur, decretum abstulit a Gregorio Pontifice, ne cui nostrorum obtentu bullæ cruciatæ jus esset ad pœnitentiæ ministerium aliis uti Sacerdotibus, quam quos designassent præpositi Societatis: qua deinde lege successor Gregorii Urbanus teneri voluit omnes omnium ordinum religiosos.

144. Decretum Gregorii Pontificis contra illam.

Lusitanæ Societati plures decesserunt hoc anno viri posteritatis memoria digniſſimi. Primum non immerito sibi locum vindicat P. Ægidius de Abreu, patria Campomajorensis. Exceptus in Societatem anno labentis sæculi undecimo, post confecta studia graviora in Japoniam navigabat, eo tractus animarum studio, & cupiditate martyrii. Dum transit per Javam insulam, quam novam Bataviam vocant, capitur ab hæreticis ad fretum Sincapuræ, & Jacatram trahitur, urbem Batavici prætoris sedem, ac totius orientis emporium celeberrimum. Ibi, licet nullius compertus criminis, nisi quod Sacerdos Romanus esset, in arcem conjicitur, compedibus oneratur, biennium integrum squalore carceris, fame, ac siti maceratur. Molestias istas, aliasque a militibus indignitates Abreus mira constantia perferebat. Et quia laxius custodiebatur interdum, occasionem captans exercendæ charitatis, catholicos una vinctos audiebat pro confessione, piis colloquiis recreabat, æternæ vitæ præsidiis muniebat, custodibus vel non sentientibus, vel conniventibus. Ausus demum est ipsos cohortari Batavos custodes suos, ut veritatem catholicam amplecterentur: verum id illi capitale fuit. Efferati hæretici, quod homulus in sua potestate positus, ac vilis, ut ajebant, Papista tantum auderet, irruunt in eum ferociter, ac fustibus dire contusum mactant. Ita occubuit vir præclarus, nactus inter Europæos beatam pro Christo necem, quam inter Japones quæsitum ibat. Quo potissimum die necatus fuerit, mihi est in obscuro. Ex aliis, quos eodem anno Lusitania desideravit, laudatos præcipue invenio PP. Christophorum Goveam, Amatorem Rebellum, & Antonium Vasconcellium. Govea patria Portuensis, præter plures alios magistratus laudabiliter obitos, præfuerat provinciæ universæ: Brasilienſem vero cum inspectoris potestate administraverat, tanta laude sapientiæ & probitatis, ut Claudius Generalis edixerit in perpetuum ejus provinciæ rectoribus, ne quid ex omnibus ab illo constitutis mutatum vellent. Obiit Ulyssipone in domo professorum, Idibus Februariis, annos natus amplius octoginta, non tamen canitie, quam religiosis virtutibus venerabilior. Ejus parens Henricus Nunius S. Franciscum Borgiam exceperat domi suæ, in qua factum deinde est collegii Portuensis initium. Rebellus prima litterarum rudimenta tradiderat Regi Sebastiano, cumque aulam pro ratione sui muneris tandiu frequentasset, tamen inde integrum extulerat studium religiosæ paupertatis, & candorem animi nullis fucatum artibus aulicorum. Vixit in Societate annos sexaginta quatuor, quo toto tempore contestabantur Patrum gravissimi, nunquam sibi visum iratum, aut de quopiam conquerentem auditum. Natus erat in diœcesi Portuensi. Occubuit ad Nonas Maji in collegio Ulyssiponensi.

145. Necatur ab hæreticis P. Ægidius de Abreu.

146. Mors & elogium P. Christophori Goveæ.

147. Et P. Amatoris Rebelli.

148. Et P. Antonii Vasconcellii.

Vasconcellius vitam religiosissime actam, & per plures præfecturas egregie tractam clausit Eboræ III. Idus quintiles. Ætate cum esset jam devexa, & podagra impeditus, nec posset per usitata Societatis ministeria servire rei publicæ, totum se ad scribendum contulit. Edidit autem duo volumina de Angelo tutelari, ac de regno regibusque Lusitaniæ commentarios omnium judicio laudatos. Hactenus de rebus Europæ.

149. Res Goanæ. Nostrorum expeditio in Armutiam cum regia classe.

In Asiam properanti occurrunt statim duæ insignes expeditiones ab urbe Goa susceptæ, terrestris altera ad proximum regnum Idalcanis, altera navalis in Armutiam. Ut de hac posteriore dicere incipiam, compertum fuerat Goæ, percussisse arcanum inter se fœdus Persas & Anglos per ea loca negotiantes; fœderis vero leges esse, ut hi maritimis copiis, illi terrestribus adorirentur Lusitanos, eosque conjunctis viribus pellerent ex arcibus, quibus Armutiam, & ostia sinus Persici occupabant. Hæc ut audita Goæ, raptim paratur classis militibus & armis instructa, & mittitur in Armutiam, ut in rebus dubiis præsidio sit. Classi, prius quam vela faceret, impositi fuerant duo Sacerdotes Societatis, tum ut classiariis & nautis sacrorum ministri essent in itinere, tum ut exscensione facta illum regionis tractum excolerent. Quamdiu navigatum est, non facile dixerim quam feliciter laboraverint nostri, quam promptos ad pietatis officia, & obsequentes habuerint omnes. At non eadem agendi facultas fuit apud Armutianos. Templo, ubi sua ministeria exercerent, nescio quorum æmulatione caruerunt, tecto etiam carituri, nisi hospitium illis benigne præbuissent sodales a misericordia nuncupati. Nihilominus aggressi ad populum verba facere in foro, & in compitis, colonis probati sunt usque adeo, ut aliqui potentiorum de Patribus perpetuo retinendis deliberarent. Verum inter hæc Persæ, inita, uti dixi, belli societate cum Anglis, eorumque navalibus adjuti copiis, omnia disturbaverunt. Primo impetu potiti castello Lusitanorum, quod situm erat in proxima Kesemi insula, atque inde magnis viribus in Armutiam egressi, prædas egerunt, agros & oppida ferro flammaque vastaverunt, postremo arcem præmunitam, in qua rei summa versabatur, obsidione cinxerunt. Arcem milites pariter & coloni tuendam susceperant magno animo. Tamen, prævalentibus numero & ferocia hostibus, post dies ferme septuaginta deditionem fecerunt. Hoc medio tempore, cæteris sacrorum ministris fuga dissipatis, soli propugnatoribus adstiterunt duo, quos dixi, Patres Societatis: quoties vero conserta est cum hostibus manus, magno illis solatio fuerunt. Discurrebant per ordines militum: pugnantibus animum addebant voce: fovebant curabantque saucios. Quod si muniendus esset locus, ipsi terram moliri ante omnes, comportare aggerem, primas laboris & periculi partes sumere, adversus famem, & sitim, & vigilias, cæteraque longæ obsidionis incommoda animo & corpore peræque invicti: ut mirum fuerit, tamdiu ambos incolumes tot inter labores, & sexcenta mortis pericula perstitisse.

150. Exiguntur Armutia Lusitani, Nostri rem fortiter gerunt.

151. Quæ regio sit regnum Idalcanis,

Paris laboris lætiorem exitum habuere qui in regnum Idalcanis profecti sunt. Est illud unum ex amplioribus, in quæ divisum haud ita pridem fuerat imperium Decanense, cum satrapæ, ejecto legitimo principe, alii alias perampliæ regionis partes invaserunt, & totidem sibi regna constituerunt. Nomen sumpsit ab Idalcane, filio & hærede illius, qui primus provinciæ tyrannidem occupavit. Situm est prope montes Gates, quorum perpetuo jugo ab aquilone in austrum porrecto bifariam dividitur Indica Chersonesus, iisque clauditur ab oriente. Finitimos habet Malabares a meridie, a septentrione Cambajam: alluitur oceano ab occasu. Incolæ partim idololatræ, partim de secta Mahometis: hi vero, propterea quod eandem superstitionem sequitur Rex, opibus præstant. Porro Goensibus, aliisque Lusitanorum coloniis multum incommodabat propinquitas Idalcanensium, cum alias ob causas, tum ob eam maxime, quod transfugis patens ibi semper erat, tutumque perfugium, quoties aut servi sævitiam dominorum pertimescerent, aut fontes effugere legum severitatem vellent. Ita deinde in illa barbarie vivebant christiani, quippe omni religionis

nis cultu deſtituti, ut non raro eorum inter quos verſabantur ſuperſtitionibus, moribuſque conſueſcerent. Hæc reputantes Patres Goani, ante annos quatuordecim par ſociorum in regnum Idalcanenſe miſerant cum legato proregis Indici, ut ſi Rex, quod ſperabatur, poteſtatem manendi faceret intra regni fines, ad uſum chriſtianorum domicilium ſibi, atque ædem ſacram pararent. Rex Idalcanenſis, indolis haud quaquam pravæ juvenis, noſtrorum preces initio acceperat non invitus. Sed ubi ad rem ipſam ventum eſt, aulicis, quorum conſiliis regebatur, diverſa ſuadentibus, ſpem fefellit. Æquum ſibi videri dixit, paribus inter ſe conditionibus uti Chriſtianos, & Mahometanos: ſe proinde libenter Patrum poſtulata facturum, ſi viciſſim Indiarum prorex pateretur, Mahometis antiſtites ædem habere Goæ, ubi ſuum cultum exercerent impune. Quo reſponſo admoniti Patres, nihil ſpei reliquum eſſe in regno Idalcanis, re infecta redierunt. Poſt illud tempus negotium chriſtianorum ibi miſere pereuntium pene pro deſperato habebatur. Tamen hoc anno reſumi cum placuiſſet, iterum ſunt miſſi duo, qui proximam regni oram legentes, cognoſcerent de chriſtianorum ſtatu, iiſque opitulandi aliquam rationem inirent. Profecti illi ſunt in veſte Societatis, ſine regis commeatu, ſine viarum duce, divino tantum fræti præſidio: quodque fidem prope ſuperat, vicos omnes & oppida maritimæ oræ, adverſante nemine perluſtrarunt. Inventos ubique chriſtianos ante omnia liberarunt metu, ne per vim abducerentur. Tum eoſdem cohortati, ne oblatam expiationis copiam præterlabi ſinerent, pleroſque obſequentes ac dociles habuerunt. Poſtremo cum ex ipſorum narratione comperiſſent, intra fines regni paſſim vagari chriſtianorum capita fere viginti millia, eorumque plurimos in Luſitanorum ditionem reverſuros, ſi liceret impune, Goam cum magno fructu, & majori ſpe redierunt. Irrita non fuit ſpes. Ut innotuerunt Goæ quæ per eos geſta, quæque comperta fuerant, mirifice incenſi ſunt ejuſdem miſſionis ſtudio ſodalium animi. Decernitur ſtatim, ut exeunte Aprili prioribus adjungantur alii duo Sacerdotes, & in eandem expeditionem exeant. Exierunt pariter, progreſſique in interiora regionis, uſque Viſaporum ad ipſam regni ſedem pervaſerunt. Rex de novis hoſpitibus perſcrutatus, ut accepit ejuſdem eſſe familiæ, cujus ante quatuordecim annos duo ad ſe venerant, nec aliud eis eſſe propoſitum, quam ut chriſtianorum ſaluti conſulerent, id enim vero gratum ſibi eſſe teſtatus, ut in regno ſuo conſiſterent permiſit, & liberi commeatus litteras petentibus benigne conceſſit. Qua re plurimum recreati Patres, operi manum admoverunt liberius, alacriuſque. Chriſtianos locis omnibus perquirebant: hos ad fidem, illos ad pœnitentiam hortabantur: nec vero ſurdis canebant. Auditi ſecundiſſimis auribus animiſque, brevi tempore plurimos transfugarum cum Deo conciliarunt, non nullos etiam interpoſita fide publica Goam adduxerunt.

152. Vetera noſtrorum incepta in illo regno, atque irrita.

153. Ibi nunc duo Patres fructuoſa miſſione funguntur.

154. Adjunguntur illis alii duo, & rem utiliter gerunt.

Haud ſegnius interim in ipſa urbe Goa deſudabant reliqui ſocii, ut ſequiora hominum exempla delerentur. Mitto cætera eorum quam ſimillima, quæ in his annalibus ſæpius occurrunt. Unum præterire non debeo, quod recens in perniciem morum invectum, noſtrorum opera extinctum eſt. Tranſgreſſæ Goam feminæ mahometanorum plurimæ, ad corrumpendos juventutis mores nequitiæ ludum aperuerant non minus exitialem, quam publicum, incluſerantque in eadem flagitiorum officina ingenuos adoleſcentes, ut ex ejus ætatis flore nefarium quæſtum facerent. Sedebant ipſæ pro foribus cum ornatu meretricio, tranſeuntibus inſidiabantur, juventutem incautam omni blanditiarum genere ad libidinem prolectabant. Res erat plena dedecoris, & periculi. Exarſit, ut negotii gravitas poſtulabat, ſtudium noſtrorum Patrum, nec ante conquievit, quam a magiſtratu pulſæ fuerunt nocentes feminæ, & exhauſta penitus illa civitatis ſentina. Eodem anno tres ethnici ex ipſis pene orci faucibus vindicati, cœloque tranſcripti memorantur. Damnatis monetario crimine parabatur Goæ rogus, nec tamen flecti poterant ullo modo, ut Chriſti fidem ſuſciperent. Actum omnino de miſeris erat, niſi eorum pervicaciam ſuperaſſet con-

155. Goæ publica peccandi occaſio ſublata.

156. Tres ethnici proxime ante mortem baptizati.

constantia nostri Sacerdotis, qui nullo repellentium fastidio victus, tandiu institit rogare ac monere, donec omnes pariter ferociam posuerunt, fidemque & baptismum susceperunt. Producti ad pyram, supplicii atrocitatem tali mentis habitu subierunt, ut vulgo crediti sint inter flammas, non tam vitam, quam mortalitatem exuisse. His juvat attexere quod de ingenuo quodam adolescente litteræ tradunt. Benaulini, qui vicus est frequens in peninsula Salsettana, decumbebat egregia fama juvenis, gravi morbo conflictatus. Ut se proxime moriturum sensit, Societatis Sacerdotem vocari propere ad se jussit, apud quem noxas totius anteactæ vitæ deponeret. Erat annorum circiter viginti. Cum vitam omnem a prima usque pueritia retexuisset, Sacerdos in ejus actis nihil reperit noxæ gravioris. Quam in tam lubrica ætate innocentiam pro merito demiratus, quæsivit ex eo, quasnam præsertim artes, quod præsidium ad sui custodiam adhibuisset? Cui ille: *Hoc*, inquit, *si quid id est, totum debeo Societati, a qua primam institutionem accepi*. Perrexitque recensere quæ puer a Patribus didicisset, præsertim de cultu Virginis, utque eam quotidiano obsequio sibi propitiare consuevisset. Inter hæc, licet animam ægre traheret, visus repente hilari vultu renidere, quasi novum aliquod spectaculum objiceretur. Percunctante Sacerdote, quid rei esset? *En*, inquit, *adstat Angelus tutelaris*. Nec ultra locutus, extremum spiritum duxit. Sed ad res Æthiopicas aggrediamur.

157. Pretiosa mors juvenis innocentissimi.

158. Acta in Æthiopia. Imperator ob vanas suspiciones irascitur Cela-Christo.

Initio anni trepidatum non nihil est inter catholicos in Æthiopia. Nam cum tota ferme religionis spes niteretur concordia Imperatoris, ejusque fratris Cela-Christi, hanc vaferrimi quidam hæreticorum ut abrumperent, Seltanum falsis suspicionibus impleverant, quasi vero Cela-Christus res novas moliretur regni cupidine, & obtentu belli contra Galas gerendi, ad regiam opprimendam accederet cum exercitu. Id mortalium nequissimi adeo persuaserant principi, ut jam fratri, tanquam hosti manifesto, cum infestis legionibus obviam iret, cladem innoxio, & nihil tale metuenti illaturus. Primos furentis impetus continuit P. Antonius Fernandez, cujus voce admonitus Imperator, nihil temere in re tanti momenti festinanterque suscipiendum, quievit, donec, revulsis penitus ex animo suspicionum aculeis, recepit fratrem in gratiam denuo, & quod erat optandum maxime, cum illo vires & arma conjunxit. Nihil accidere commodius poterat, cum publicæ tranquillitati, tum causæ catholicæ, quam ut fraternæ acies unum in exercitum coalescerent. Adversarii post hæc ferociam abjicere, pene rebus suis desperare. Imperator contra, animo viribusque auctus, religionis negotium agere confidentius. Convenerant apud aulam primores omnium provinciarum. Eos die quadam Seltanus in communi alloquens, sermonem induxit de controversiis fidei, professusque palam duas esse in Christo naturas integras atque perfectas, sabbati vero ferias christianis minime servandas esse: *Siquis*, adjecit, *in posterum aliam sequi volet credendi regulam, quisquis ille sit, pedem in regiam ne inferat. Illos ego honoribus cumulabo, qui mecum de religione consenserint*. Hæc dicenti acclamatum a cunctis. Nec sane parum valuit, præsertim apud nobiles, tam aperta principis denunciatio. Eadem die multi catholicum dogma privatim amplexi sunt, inter quos Diesmach-Bucous, vir opum maximarum, & Za-Selasse cognomento Moconus, frater Imperatoris: quos ideo singillatim nomino, quod cum antea catholicam veritatem acriter insectati fuissent, eorum inopinata transitio multis errorum magistris persuasit, ut mallent vera discere, quam falsa docere. Unum modo ad lætitiæ cumulum deerat, ut Imperator, non solum credendi regula, verum etiam sacrorum societate se cum Ecclesia Romana conjungeret. Seltanus enim, licet cætera orthodoxus, nondum hactenus apud nostros Sacerdotes conscientiam expiaverat, nec Christi corpus acceperat ritu catholico, prohibitus, ut ipse ajebat, justis & gravibus causis, reipsa suis duntaxat vitiis & libidinibus, quibus matrimonii leges tanquam fræna cupiditatis abhorrebat. Respexerat ille quidem se ante quatuor annos, ut suo loco dictum est: sed mox mala victus consue-

159. Eo mox in gratiam recepto, rem catholicam tueri pergit.

160. De sacra mensa participat ritu catholico.

ſuetudine ad priſtinam intemperantiam redierat. Tamen hoc anno, divina impellente gratia, ceſſit Fernandii ſuaſionibus, non ultra protrahendam rem æternæ ſaluti adeo neceſſariam oſtendentis. Signa moturus adverſus Galas, miſit prius Gorgoram ad P. Paezium mandata, ut properaret ad hoſtium fines, ubi caſtra facere conſtituerat. Affuit ad condictum locum Paezius: quo cum pariter adveniſſet Imperator, accidens ad ipſius genua, expiandum ſe præbuit, & ſuperioris vitæ crimina multo cum fletu confeſſus eſt. Tum deterſis conſcientiæ maculis, proceſſit ad Chriſti menſam, & ſacram Euchariſtiam ſumpſit, ſpectante orthodoxorum innumera multitudine, & præ lætitia ubertim collacrymante, quod eo primum die Imperator eſſet, non ſolum re, ſed etiam hominum opinione catholicus. Namque ita arbitrabantur Æthiopes, tunc denique quempiam catholicum fieri, cum Chriſti corpus de manu catholici Sacerdotis acciperet.

161. Mors & elogium P. Petri Paezii.

Ejus gaudii pars præcipua contigit Patri Paezio, qui proinde, quaſi votorum ſuorum ſummam conſecutus, nihilque habens præterea quod in hac vita ſibi exoptandum putaret, auditus eſt cum illud Simeonis carmen uſurparet: *Nunc dimittis ſervum tuum Domine*: ac reipſa poſt duos menſes finem vivendi fecit, circa XII. Cal. Junias, annum agens ætatis duodeſexageſimum. Moriendi cauſas contraxiſſe creditur in illa ipſa, de qua modo dicebamus, profectione ad exercitum. Perrexit enim ea ætate ſenex perincommodo decem dierum itinere, per loca ſole torrida, & quia feriæ eſuriales agebantur, uſque ad occaſum ſolis jejunus, more Æthiopico. Iter vero idem relegentem adeo defecerunt vires, ut ſimul ac Gorgoram attigit, committere ſe lecto coactus fuerit, ex quo amplius non ſurrexit. Natus erat Paezius loco nobili Olmedæ in oppido Toletanæ diœceſeos. Indiæ deſtinatus, datuſque P. Antonio Monſerrato comes expeditionis Æthiopicæ, captus in itinere a prædonibus Arabicis, & in ſervitutem abductus fuit. Diram captivitatem ad ſeptennium produxit, partim incluſus ergaſtulo tenebricoſo ac fœdo, partim in triremi miniſterio remigum addictus, ſemper catena conſtrictus, immaniterque vexatus. Pretio demum redemptus a prorege Indiarum, & reductus Goam, cum primum licuit denuo ſe dedit in viam, fruſtraque Turcis omnes Æthiopiæ aditus obtinentibus, poſt longam & incommodam peregrinationem, in Æthiopiam penetravit, ubi manſit deinde annos ipſos undeviginti. Quot labores hoc tempore exanthlaverit pro animarum ſalute, quot quantoſque perceperit laborum fructus, ſatis ut arbitror colligi poteſt ex iis, quæ ſparſim a nobis indicata ſunt ſuis locis. At quibus virtutum exemplis eluxerit, quam effuſa in cunctos benevolentia fuerit, quanta floruerit humanarum divinarumque rerum ſcientia, nullis conſequi verbis poſſim. Documento fuerunt ipſi Æthiopes, qui præterlapſis temporibus Romanam fidem & Alcoranum juxta habere ſoliti, poſt auditum Paezium adeo mutati ſunt animis, ut doctrinam ejus quamplurimi amplecterentur, omnes ejus mores laudarent, amicitiam ambirent. Ita cum in Æthiopia pauciſſimos inveniſſet profeſſione catholicos, moriens reliquit ad multa millia, atque inter alios Imperatorem cum tota aula, præcipuiſque tum civilium, tum militarium rerum præfectis: ut jam pars orthodoxorum, ſi non numero, opibus certe ac dignitate potior eſſet. Mortuum, tanquam communem parentem, plerique luxerunt. At Imperator tantum inde traxit ſenſum acerbitatis, ut toto die nec cibum, nec ullum animi aut corporis levamentum admiſerit. Id ſane ipſe de ſe ſcripſit P. Fernandio, a quo nuncium de Paezii morte acceperat, diſerte affirmans, nihil ſibi tam diro nuncio triſtius in omni vita accidiſſe. Idem anno proximo, ad P. Ludovicum Cardoſum præpoſitum provinciæ Goanæ ſcribens, Paezium nominabat virtutis perfectiſſimum exemplar, & ſolem Æthiopiæ præfulgidum, fugandis errorum tenebris natum: *Cujus defectu ſolis*, addit, *talis lætitiam noſtram oppreſſit luctus, qualem olim fuiſſe crediderim Alexandriæ extincto Beato Marco, aut Romæ, duobus Apoſtolorum Principibus de medio ſublatis*. Hæc princeps amantiſſimus, apud quem multo fuit diuturnior Pae-

162. Dolor Imperatoris ex ejus funere.

Paezii recordatio, quam cariſſimorum quorumcunque capitum eſſe ſoleat. Poſt illud tempus, quoties Gorgoranam ædem ingrederetur, poſt cultum Deo redditum, ſuper Paezii tumulum proſterni ſolebat in faciem, tum ut magiſtro olim ſuo honorem exhiberet, tum ut ejus acerbiſſimum deſiderium quo poterat modo leniret.

163. Inſignis præſtigiatoris ſupplicium.

Tali ſublato viro, non propterea, quod erat metuendum, fidei progreſſus eſt retardatus. Subierunt in ejus locum ſodales pari ardore ſtudioque: atque ubi cæteri ceſſarent, cunctas operarii apoſtolici partes implebat egregie Cela-Chriſtus, & eo quidem fructuoſius, quo validius. Exemplo ſit ſupplicium, quod de inſigni quodam præſtigiatore ſumpſit. Verſabatur inter Agaos circulator improbus, tanta apud vulgus fama, ut eum indigenæ paſſim divinis honoribus venerarentur. Multi miſerabiliter decepti filios ſuos parvulos immolabant idolo, quod inſtar numinis circumferebat. Latebat tamen plerumque perfidus, nec ſe dabat in publicum, niſi inter rudes, aut ſibi fidos. At ſuæ illum latebræ non ſatis texerunt vigilantiæ proregis. Hominem æque vanum ac noxium Cela-Chriſtus perquiri diligenter juſſit per ſuos ſatellites, qui inventum multis vulneribus confoderunt, & obtruncarunt. Repertum cum eo fuerat ſignum idoli informe, ac luridum. Prorex illud palam expoſuit multitudini, ut viderent cujuſmodi monſtro cariſſimos natos ſacrificare conſueviſſent. Nemo antea audebat oculorum aciem in illud intendere: namque ita erat omnibus perſuaſum, reos fore ſacrilegii, ſi tale numen vel unico obtutu violaſſent. At nunc, comperto quam miſere ſibi fuiſſet illuſum, inane figmentum pedibus conculcare geſtiebant. Tandem male multatum igni tradiderunt. Eo Prorex non contentus, ſtruendam ſumpſit inter Agaos ædem ſanctiſſimo Jeſu nomini conſecratam, ſuiſque ipſe humeris in fundamentum novi ædificii lapides convectavit triginta tres, pro totidem nempe annis, quibus humanæ ſalutis Reparator inter homines vixit. Addidit templo domum idoneam, cum ingenti prædio, quod ſatis eſſet alendis pueris ſexaginta ex Agais & Galis, quorum ibi ſeminarium inſtitui voluit. Quippe vir prudens, & amplificandæ firmandæque in Æthiopia religioni ſedulo intentus, ſatis intelligens non poſſe ex Europa ſuppleri numerum miniſtrorum, qui in tanta populorum multitudine requirebantur, inſtituendos cenſebat ex ipſis indigenis quamplurimos, qui ſucceſſu temporis eadem miniſteria capeſſerent. Et vero, gliſcente in dies meſſe, operarii minuebantur. Vix dum effluxerat quintus poſt obitum Paezii menſis, cum ſubitus caſus Æthiopiæ ac vitæ abſtulit P. Antonium Franciſcum de Angelis, unum ex utiliſſimis illius agri cultoribus. Excurrerat, uti ſolebat identidem, e ſtatione Colelana ad Agaos. Inde redux, dum Nilum vadando trajicit, fluentis impetu provolutus rapiebatur, abſorbendus omnino, niſi advolaſſent celeriter comites, ac ſemimortuum in ulteriorem ripam extruſiſſent. Ita ſervatus utcunque eſt, ſed non diu. Ex illa undarum jactatione plus nimio debilitatum oppreſſit febris, & paucos poſt dies vix Colelam ingreſſum extinxit, XII. Cal. Novembres. Oriundus erat Florentia, natales habuerat Neapoli. Æthiopiæ datus, ſedem Colelæ fixerat in regno Gojamenſi, ubi quam multa præclare feliciterque geſſerit, quam lætas præſertim fruges ex Agaorum gente collegerit, in ſuperioribus libris ſparſim indicavimus. Addimus nunc, cæteris quoque Æthiopum plurimum profuiſſe Patrem de Angelis, translatis in gentis linguam utiliſſimis libris, qui cum legerentur paſſim, & toto imperio volitarent, multis viam agnoſcendæ veritatis commonſtraverunt. Virtutes omnes ac dotes, quibus inſtructos eſſe oportet Evangelii miniſtros, erant in eo ſummæ. Sui per omnia negligens, ac miro ſtudio divini nominis propagandi flagrans, nullum pro tam illuſtri cauſa laborem periculumve refugiebat. Erat idem moribus innocentiſſimis, & nativa oris hilaritate omnibus perjucundus.

164. Cela-Chriſtus puerorum ſeminarium excitat inter Agaos.

165. Obitus & elogium P. Antonii Franciſci de Angelis.

166. Latinus Patriarcha Æthiopiæ diu negatus.

Eo mortuo, reliqui erant ex noſtris in univerſa Æthiopia haud plures quatuor, ſane pauci, cum præſertim Fernandius, & Azevedus, ætate graves, & laboribus attriti, non viderentur magnitudinem oneris diutius toleraturi.

Qua-

Quare litteris Goam, & Romam usque missis, non cessabant exposcere sociorum auxilia, quæ submissa videbimus paulo inferius. Instabat præterea Imperator, ut mitteretur aliquando tandem in Æthiopiam latinus Patriarcha, cujus præsentiam arbitrabatur magni ad summam rei momenti fore, dolebatque rem adeo necessariam, totque a se litteris expetitam, sine causa differri. Sed Romæ satis justa putabatur differendi causa mobilitas ipsa, levitasque Æthiopum, qui cum antea Patriarcham Oviedum summis precibus petiissent, missum cum insigni contemptu repulerant. Id merito verebatur Pontifex ne denuo fieret, propterea que paulo cunctantius sibi in eo negotio agendum putabat. Præter hæc Paezius, reputans vires haud satis firmas Imperatoris, scripserat sæpe Romam ad Mutium, nullo modo mittendum Patriarcham, nisi cum valido Lusitanorum præsidio: secus, adventum ejus occasionem fore seditionum, bellorumque civilium. Illum tamen reperio ab hac sententia discessisse paulo ante obitum, cum auctus præter modum erat numerus catholicorum. Tunc si veniret Patriarcha, licet sine externo milite, fauste utiliterque adventurum, & cum honore excipiendum scribebat. Duæ igitur potissimum causæ Romanum Pontificem retardaverant hactenus, ne audiret Imperatoris vota: primum gentis in commutanda religione inconstantia: deinde infirma, & veluti precaria Imperatoris ipsius auctoritas, atque ex populi libidine factionibusque suspensa, quibus rursum objicere Patriarchæ dignitatem & caput pigebat. Sed nunc, rebus in Æthiopia commutatis, alia Romæ judicia. Nam cum Imperator, cæsis perduellibus, & pacato regno, satis sibi firmasse vim imperii videretur, pars autem catholica magno censeretur numero, & viribus prævaleret; etiamsi Philippus Rex promissos Imperatori milites, (quippe Batavis difficili bello Indiam prementibus) dare non posset, visum non ultra differre quod tanto ardore exposcebatur. Decernitur itaque Romæ novus Æthiopum Patriarcha: cujus electio pro antiquo jure Regum Lusitaniæ cum spectaret ad Philippum Regem Catholicum, is fine anni designavit e nostra Societate P. Alphonsum Mendez, virum insigni religione, divinisque & humanis litteris egregie excultum, qui tunc sacros codices explanabat in Eborensi academia. Designationem approbavit Pontifex Gregorius, missisque apostolicis litteris, Alphonsum eundem Mendez Patriarcham Æthiopiæ renunciavit. Datus illi est adjutor, futurusque successor P. Jacobus Secus Covillanensis, & Episcopi Nicæni titulo insignitus: vir hic etiam theologica scientia clarus, & id temporis in collegio Romano librorum censor pro Lusitania. Designatus præterea qui Nicæni Episcopi locum, si quid illi accideret humanitus, impleret, P. Joannes a Rocha Ulyssiponensis, qui divinam scientiam tradebat Ulyssipone in collegio Antoniano, isque Episcopi Hierapolitani titulo consecratus. Atque ita demum unus Patriarcha, & Episcopi duo Goam vela fecerunt cum aliis septendecim de Societate, quorum magna pars in Æthiopiam mittebatur. Prius quam hæc agerentur, Mutius proficisci jusserat in Æthiopiam P. Emmanuelem de Almeida, tum ut gratias ageret Imperatori pro sua in nostrum ordinem beneficentia, tum ut socios ibi degentes cum extraordinaria inspectoris potestate visitaret. Goa solvit Almeida cum tribus sociis, Emmanuele Barrada, Ludovico Caldeira, & Francisco Carvallio. Sed quia Æthiopiam nisi post quindecim menses non attigit, omissa tantisper ejus navigatione, quæ reliqua sunt hujus anni de provinciis Asiaticis & Americanis exequi pergam.

167. Conceditur nunc, & eligitur P. Alphonsus Mendez.

168. Qui cum duobus Episcopis adjutoribus Goam petit.

169. In Æthiopiam solvit P. Emmanuel de Almeida cum sociis tribus.

Dictum est alibi, Malabaricæ Societati restitutas aliquando tandem fuisse curias oræ Piscariæ, & Travancoris. Jam ut ad easdem redeamus, dici vix potest, quam afflictæ utrobique inventæ fuerint sacræ ædes, ac prope perditæ. Quæ mediterraneæ, partim æquatæ solo erant, partim ruinosæ. Quæ propius mare, utcunque stabant: verum aliæ valvis, aliæ tectis nudatæ, omnes oppletæ sordibus, & varii generis supellectili, quam nostri multorum annorum studio paraverant, spoliatæ, vix antiqui splendoris vestigium retinebant. Prima nostrorum cura fuit, ut sarcirent collapsa templa: tum ut priora ornamenta re-

170. Res Malabaricæ. In ora Piscariæ & Travancoris Ecclesiæ sarciuntur.

reficerent, & speciem divinæ religionis ad nitorem pristinum revocarent, quem in usum primos ecclesiarum proventus contulerunt. Cæterum quanto amplius acceptum fuerat detrimenti in fide & moribus christianorum, tanto plus operæ & laboris in his reparandis impensum est: nec vero frustra. Effectum brevi ut indigenæ, non tantum nomine, sed etiam scientia fidei, & vitæ moribus christiani viderentur, ac porro essent. Per idem tempus in Ceylano numerabantur Ecclesiæ undeviginti, Societatis curæ commissæ. Præerant illis undecim delecti Sacerdotes, qui cunctas ministerii sui partes gnaviter obeuntes, non solum custodiebant, ut par erat, solerter creditos sibi greges, verum etiam novis subinde incrementis illos augebant. Intra hunc annum ethnicorum supra septingentos ad Christum adduxerunt. Præcipuo fructu consueta Societatis peragebant Patres collegii Columbensis, æque solliciti de fide inter ethnicos, ac de pietate inter christianos amplificanda. Eminebat studio divinæ gloriæ rector collegii P. Antonius Rubinus: in eam vero curam intento occasio oblata est, ubi quam verbo docebat charitatem & mansuetudinem, re etiam & exemplo persuaderet. Clericus Columbi erat famæ sequioris, ferebaturque cum muliercula familiarius agere quam deceret. Accidit, ut in nostro templo spectaculum nescio quod sacrum ederetur a scholasticis. Spectatum cum venisset inter alios ille quem dixi clericus, consedit prope amiculam illam suam, non sine stomacho & offensione reliquæ multitudinis, tantam tali loco impudentiam non ferentis. Rei admonitus Rubinus, adit hominem, rogatque submissa voce, ut absistat paululum, & in aliam templi partem concedat. Paruit tunc quidem ille: at adversus monitorem, ut putabat, injuriosum exarsit, ac de ultione deliberavit. Occasionem captanti occurrit post paucos dies Rubinus, dum forte extra collegium progrediebatur. Insiliit in eum clericus incredibili immanitate: immotum silentemque omnibus verborum contumeliis appetiit, demum fuste graviter cecidit. Rubinus, mente atque ore peræque immotus, percussori improbo gratias egit haud minus comiter, quam si beneficium debuisset: quo patientiæ experimento visus proludere ad illud grande certamen, quo deinde in Japonia, ut suo loco narrabitur, de atrociissimo supplicio triumphavit.

171. Labores sociorum in Ceylano.

172. P. Antonii Rubini mansuetudo memorabilis.

173. Res Japonicæ. Crudescit persecutio ob adventum duorum religiosorum.

Et siquidem Japoniæ incidit mentio, fuit hic annus ex omnibus illi Ecclesiæ cruentissimus. Æram martyrum appellant, ob eorum qui supplicio fuerunt affecti numerum, & dignitatem. Quis turbo novam hanc tempestatem excitaverit, ego ita referam sine cujusquam injuria, ut alii ante me litteris tradidere. Nauclerus gente Japon, professione christianus, nomine Joachimus, Manila Japoniam repetens, vehendos acceperat Patres Petrum a Zunica Augustinianum, & Ludovicum Flores ex ordine Prædicatorum, mercatorum veste indutos, & avidos martyrii. Emensus feliciter maximam itineris partem, in piraticam Batavorum incidit prope Formosam insulam. Cum ab ea nec fuga, nec armis tueri se posset, nihil aliud pactus quam vectorum vitam, prædonibus se permisit. Batavi oneraria potiti, dum per eam prædabundi discurrunt, & omnia diripiunt, reperto in sarcinis duorum religiosorum instrumento sacrificali cum aliis instituti religiosi notis, nihil dubitarunt religiosos eos esse, & Japoniam petere in veste non sua, ut vigilantiam magistratuum fallerent. Læti præda portum Firandensem subeunt, & regulo significant, a se comprehensos adduci religiosos viros, ingens Imperatori munus. In terram expositi duo quos dixi religiosi, de se omnino negabant quod Batavi tanquam certum affirmabant: neque id tamen declinandæ necis studio, sed liberandi periculo navarchi Joachimi, cui certa pernicies imminebat, si constaret ab eo acceptos in navim fuisse viros religiosos. Dum custodiuntur, nec utrum vere religiosi essent, nec ne, ullo certo documento revinci potest, adest ab Imperatore mandatum, ut ex carcere Omurano tres diversorum ordinum religiosi adducantur Firandum, qui de duobus suspectis advenis recens in Japoniam advectis interrogentur. Lecti sunt ad hunc usum ex Dominicanis Franciscus Morales,

ex

ex familia S. Franciſci Petrus de Avila, Carolus Spinula de Societate. Producuntur in medium ſuſpecti mercatores. Quos ut vidit Spinula, diſerte negavit ſibi viſos aliquando vel cognitos, quippe qui annis viginti pedem e Japonia nunquam extuliſſet. Idem ferme affirmantibus cæteris, depulſum periculum videbatur. Tamen Zuniga, ut qui gravioribus premebatur indiciis, jurare cogitur, nec ſacerdotem ſe eſſe, nec religioſum. Id modo juraturum reſpondit, ſe chriſtianum eſſe. Inde ſuſpicio gravior. Nec interim levis offenſio apud neophytos, quaſi victus metu Sacerdos, necemque reformidans, verum prodere non auderet. Id inter ſe reputantes religioſi, quos ex carcere Omurenſi adductos dicebamus, copiam ſibi fieri poſtulant cum eo colloquendi remotis arbitris. Quo impetrato, homini nihil præter naucleri periculum metuenti ſignificant, ſequioris exempli fore, ſi diutius pergeret diſſimulare conditionem ſuam. Fateretur ergo quod erat libere: ſuam & naucleri cauſam Deo permitteret. Oratione permotus Zuniga, non ſolum de ſe ultro confeſſus eſt, verum etiam confeſſionem exceptam litteris proprio chirographo confirmavit, id unum precatus judices, ut Joachimum navicularium, vectoreſque, quorum duntaxat cauſa hactenus reticuiſſet, noxa eximendos curarent. Laudata eſt reſponſi fides & æquitas. Duplicantur Zunigæ vincula. Spinula cum ſuis comitibus Omuram remittitur.

174. Quæſtio Firandi inſtituta ad eos dignoſcendos.

175. Unius generoſa confeſſio.

Reſtabat Ludovicus Floreſius, de quo cum adhuc ambigeretur, & levia eſſent indicia, decretum eſt ut aſſervaretur in vinculis Firandi, negligentius tamen, ac tanquam in honeſta cuſtodia. Audivit hoc P. Didacus de Collado Floreſii in Japonia præpoſitus, ac verſare animo cœpit, ſi qua poſſet ſodalem ſuum periculo eripere. Eum milites adeo indulgenter & incurioſe ſervabant, ut poteſtatem ſubinde illi facerent ſpatiandi in proximo littore, intra certos tamen cancellos. Nihil accidere poterat opportunius ad conſilia Colladi. Naviculam, remiges, & neophytorum expeditam manum parat Nangaſachii. Tum captato tempore, quo Floreſium in littore inambulare norat, appellere jubet remiges ad oram Firandenſem, cui carcer imminebat, monetque ut perfractis primis repagulis, abripiant hominem incuſtoditum, imponant lembo, & velis remiſque fugiant. Se prope adfuturum ſpondet in alia navicula. Conſilium utcunque audax ſucceſſu non caruit initio. Floreſium abduxerant jam neophyti: ſed dum aufugiunt, quantumque niti remigando poſſunt, feſtinant terram capere; ecce tibi a tergo celox remigibus, & armato milite inſtructus fugacem lembum inſequitur, eumque celeriter aſſecutus, grandinem telorum in pavidos, & longe viribus inferiores effundit. Periculo exanimatus Floreſius, quieſcere jubet comites, & militibus in prædam cedit. Colladus haud procul in ſcalmo ſuæ molitionis exitum opperiebatur: ſed viſis quæ gerebantur, ſeque a ſatellitibus conſpectum ſentiens, ejecit ſe propere in littus, ubi ſilvæ latebris tectus perquirentium manus evaſit. Interea qui Floreſium exportabant neophyti, vix non fuſtibus confecti perierunt. Furentes milites alloquio placavit ipſe, unum ſe reum clamans, cujus cauſa cæteri deliquiſſent. Addidit, quod minime quærebatur, ſe religioſum & ſacerdotem eſſe. Milites plus multo quam ſperabant conſecuti, repetunt portum ovantes. Floreſius oneratur vinculis. Imperator de re tota confeſtim admonetur. Haud facile explicari poſſit, tyrannum ut irritaverit hic nuncius, qualeſque illi, ſatis jam perniciem chriſtianorum anhelanti, faces admoverit. Exclamat ira exæſtuans, patere aliquando tandem ſacerdotum Europæorum conſilia: effractis carceribus, nihil jam ſupereſſe, niſi ut occupent Japonicos portus, invadant regiam, ſeque de ſolio deturbent. Conrocuum Nangaſachii gubernatorem, qui tum forte aderat in aula, minaci oratione objurgatum, quaſi negligentia ſua anſam iſtis ſceleribus daret, Nangaſachium jubet revolare, ac nulla interpoſita mora duos illos religioſos, cum navarcho Joachimo, vivos concremare: vectores, & nautas in eodem repertos navigio, ferro perimere: præterea mactare ac perdere viros omnes religioſos, quicunque Nangaſachii, vel Omuræ in vinculis eſſent: trucidare illo-

176. Alter ex fuga retrahitur in carcerem.

177. Imperatoris ob tentatam ab illo fugam incredibilis furor.

rum hospites & receptatores, hospitumque uxores, liberos, ac vicinos. Hoc fulmine centum & viginti capita paucis diebus ceciderunt.

178. Viri quindecim necantur Nangasachii.

Conrocuus enim Nangasachium reversus, nihil distulit furibundi regis imperata facere. Primis beata sors glorioſæ necis obtigit Ludovico Floresio Dominicano, Petro Zunigæ Augustiniano, & Joachimo nauclero, quos Prætor vivos comburi jussit xv. Cal. Septembris. Stetere medios inter ignes viri fortes duarum horarum spatio immoti, defixis in cœlum oculis, velut sensus omnis & doloris expertes. Eadem die Ferdinandus Civerez Hispanus, & alii undecim, partim nautæ, partim vectores, capite truncati fuerunt. Nondum plane compertum erat, quæ Rex gubernatori mandasset. Tantum vulgo increbuerat, illam quindecim martyrum cædem atrocioris crudelitatis initium fore. Auxit suspicionem, quod eadem die curiosius molestiusque quam unquam antea satellites irrumpere cœperunt diversas christianorum domos, ut religiosos, sicubi laterent, investigarent. Dux prædonum Petrus Antonius, christiani sacerdotii macula, labesque Ecclesiæ Japonicæ, qui anno ante hunc tertio captus, & in Omuranum ergastulum sacerdotii causa detrusus, ejurata fide, pejorem omni carcere libertatem mercatus fuerat. Vir æque impius & impudens gloriabatur, si quis religiosorum alicubi delitesceret, hunc se certissime deprehensurum. Nullum tamen hoc tempore deprehendit, licet nostri christianorum ædes eo circumirent diligentius, quo magis operam Sacerdotum tempus poscebat. Quare Conrocuus, ludere se operam in aliis conquirendis dolens, & jussa regis explere festinans, satis amplam sæviendi materiam censuit religiosos viginti quatuor, christianosque unum & triginta, jam pridem vel religionis, vel religiosorum causa vinctos, tum eorum conjuges liberosque, capita omnino quinquaginta quinque. Omnes barbarus capite damnavit: utque augeret terrorem, uno die ac loco supplicium de tot innocentibus sumi jussit. Die igitur præfinita, quæ fuit IV. Idus Septembres, educuntur ex ergastulo Omurano religiosi vigintiquatuor, quorum novem de Societate, reliqui ex aliis ordinibus. E nostris duo Sacerdotes erant, Carolus Spinula, & Sebastianus Kimura: novitii septem, Petrus Sampo, Gonzalus Fusajus, Michael Xumpo, Antonius Chiunius, Thomas Acafoxius, Joannes Chungoquus, & Ludovicus Cavara. Tres istos postremos nuperrime jussus fuerat a Provinciali Præposito P. Spinula in Societatem recipere, quippe dignos, & probatos satis in ipso carcere. Processit Nangasachium versus beata cohors, ex Omurano carcere in navim, e navi in equos sarcinarios imposita. Præibat tribunus militum cum armato agmine, ad vim, si qua pararetur, arcendam. Sequebantur vincti, quorum turmam ducebat Spinula. Unicuique restis innexa collo, & appositus lateri tortor, qui funis caput extremum manu teneret. Interjecti promiscue milites concurrentem populum submovebant. Claudebant agmen lecti centuriones cum expeditis equitibus. Fuit tamen qui, perrupto audacter custodiarum ordine, accessit ad Kimuram, & obtentu nescio quo, calceamenti partem gladiolo abscidit, inter sacra servandam. Viro nomen Leo, qui felicior ejus operis mercede quam fructu, haud multo post eodem mortis genere occubuit. Solent Japones, superba & militaris natio, ut mortem contemnere videantur, illam excipere, non læto solum vultu, sed cultu quoque corporis, & amictu quam ornatissimo. Hunc secuti morem, & multo quidem convenientius, quicunque pro Christi fide capitalem subibant pœnam, prodire consueverant ad supplicium quam possent splendidissime vestiti: eaque mente Spinula dederat operam, ut sibi & Kimuræ conficerentur amicula duo linea, & candida, qui vulgo Sacerdotum in templis amictus est, cum sacræ cærimoniæ quidpiam obeunt. Vexillum etiam curaverat elaborandum e panno pulcherrimo, in quo medio sanctissimum Jesu nomen cum prominentibus circum radiis depictum esset. Hoc manu gestare labarum cogitabat cum Nangasachium ingrederetur, hoc mediis in flammis sublime præferre. At Conrocuus haud immerito veritus, ne triumphi speciem id haberet, neve religioni christianæ inde peteretur gloria, unde ipse perniciem

179. Religiosi diligentius conquiruntur.

180. Damnantur religiosi viginti quatuor, ex quibus novem de Societate.

181. Procedunt ad necem tanquam ad triumphum.

& igno-

& ignominiam quærebat, oſtendi quidem Spinulæ vexillum, & quæ dixi indumenta paſſus eſt, iis tamen uti non eſt paſſus. Verum his etiam demptis, haud abſimile triumpho diceres illud Chriſti militum iter. Undique concurſus e vicinis civitatibus & pagis, læti undique clamores plaudentium, laudantium, bene precantium. Ipſæ lacrymæ, quas commiſeratio, gaudium, & admiratio eliciebant, pompæ non indecora pars erant. Monebant populum martyres, ut chriſtianam fidem ad extremum uſque ſpiritum retineret, neu frangi ſe ulla acerbitate temporum ſineret. Preces denique omnium flagitabant, quarum ope daretur ſibi facultas certandi fortiter, & vincendi.

182. Supplicii locus, & apparatus.

Collis eſt vicinus Nangaſachio, peninſulæ in morem procurrens in mare, quem multorum martyrum cædibus conſecratum chriſtiani novo nomine ſanctum appellabant. Cum placuiſſet hic locus ad ſumendum ſupplicium, convenerunt millia chriſtianorum facile triginta, præter infinitam advenarum, & indigenarum multitudinem. Chriſtianos adeſſe quamplurimos gaudebat Conrocuus, quo plures terrerentur. In colle ſummo, ubi modica planities aream patentem explicabat, viſebantur ſtipites quinque & viginti, ad quos alligandæ erant devotæ flammis victimæ. Populum ab hac planitie diſcludebat ſeptum e multiplici compactum palo: tum legio militum undique circumfuſa. In editiori quodam loco exſtabat inſtratum Sinenſi tapete tribunal, in eoque ſublimis cum corona judicum Suquendajudonus, cui prætor Conrocuus feralis tragœdiæ curam commiſerat.

183. Conveniunt in eundem locum chriſtiani unus & triginta pariter necandi.

Non continuo admiſſi ſunt intra ſeptum Omurani pugiles: expectabantur enim e cuſtodiis Nangaſachienſibus chriſtiani unus & triginta, quorum plerique obtruncandi, quidam cremandi erant. Simul ac iſti ex adverſo venientes conſpecti ſunt, haud facile dixerim, ut omnium in ſe oculos traxerint, utque animos intuentium mixto miſerationis & gaudii ſenſu commoverint. Acceſſere lætabundi, eoque ornatu corporis, ut appareret, mortem illis triumphum eſſe, non pœnam. Lætiſſimus præſertim accidit utriuſque agminis occurſus, his atque illis invicem ſibi gratulantibus, quod nunc ſocii glorioſæ mortis, & mox perennis vitæ futuri eſſent. In patentem aream introducti ſunt univerſi, omnino quinque ſupra quinquaginta; quique rogo deſtinati erant, ad ſuum ſinguli ſtipitem a lictoribus adſtricti fuerunt.

184. Religioſi alligantur ad palos remiſſius, ut poſſint fugere.

Solebant antea Japones, cum cremandus erat quiſpiam, uliginoſo luto funes perungere, ne flammis tam cito abſumerentur. At cum anno ſuperiore Chriſtianus quidam lenti cruciatus impatiens vincula concuſſiſſet, iiſque ſumma vi ruptis e media flamma ſemiuſtulatus exiliiſſet, exinde inſtitutum, ut chriſtiani deinceps alligarentur mollius remiſſiuſque, ut eſſet ſcilicet poteſtas erumpendi major, ſi quem animus in tormento deficeret. Id modo ſervari placuit: atque utinam effectu ſtratagema improbum caruiſſet.

185. Singularis fortitudo P. Caroli Spinulæ.

Proceſſit omnium primus Spinula, inſigni lætitia & gravitate, quamvis macie & pædore diuturni carceris horridus: complectenſque paratum ſibi ſtipitem, decenter adeo ac pie illum eſt deoſculatus, ut inter lacrymas gemituſque confuſæ multitudinis eruperit ipſorum ethnicorum clamor, tantam in tam acerba mortis expectatione conſtantiam admirantium. Ut paulum tumultus conquievit, attollens vocem, pſalmum *Laudate Dominum omnes gentes* inchoavit: quem ſecutus religioſorum chorus, præivit iis qui ſpectatores aderant chriſtianis.

186. Ejuſdem oratio ad judices aſſidentes.

Sacro carmine recitato, idem Spinula oculos ad tribunal, cui proximus conſtiterat, vocemque convertens, Suquendajudonum, & aſſidentes illi judices in hunc modum eſt allocutus. „ Facile poteſtis intelligere ex ea, quam ad necem crudeliſſimam afferimus alacritate, utrum huc per ſexcenta pericula venerimus ad regna armis „
invadenda, ut neſcio qui dictitant, an potius ad commonſtrandam vobis æternæ vitæ, ac regni cœleſtis viam. Peritura regna, opes caducas, honoreſque „
fluxos, & brevi interituros quærere non docet chriſtiana religio, ſed ſpernere: „
nec certe veſtra captamus bona, qui noſtra ſponte dimiſimus. Vos ipſos, ani- „
mas veſtras, & ſalutem quærimus, cujus nulla poſt hanc mortalem vitam ſpes, „
niſi Chriſti cultoribus eſt. Quos videtis ignes, illorum rudis pictura ſunt, „
„ qui-

„ quibus torquebuntur quicunque falſa numina venerantur. Nos quamlibet acerbo, tamen brevi ſupplicio defungemur, æternis in cœlo gaudiis munerandi. „ Cæterum nolite arbitrari, abſterrendos hoc noſtro tam horribili cruciatu præcones divinæ legis. Novos illis ad bene de vobis merendum additis ſtimulos: „ nec enim iis quidquam poteſt optatius evenire, quam pro Dei ſui gloria, pro „ ſalute veſtra vitam profundere. Quod ſi quis tamen ex nobis non eandem retinebit, quam reliquis adfore confido, magnitudinem animi, & firmitatem; „ erit æquitatis veſtræ mortalis naturæ imbecillitati nonnihil ignoſcere. Neque „ enim ex ære aut ferro conflata ſunt hæc corpora: veſtris quam ſimillima ſunt, „ & ad omnem doloris ſenſum aptiſſima. Plus igitur apud vos valere debebit „ multorum fortitudo & fides, quam paucorum, ſi qua erit, imbecillitas atque perfidia. „ Cur hæc addiderit, poſtea compertum eſt. Ad chriſtianos deinde converſo vultu, illos acri oratione ad tuendam moribus & vita fidei ſanctiſſimæ dignitatem eſt cohortatus.

187. Triginta obtruncantur. Quadrimi pueri conſtantia admirabilis.

Dum ita loquebatur Carolus, applaudebant oculis, ac ridente vultu ſocii glorioſæ necis, quorum alii ſtabant revincti palis, quippe comburendi, alii capite plectendi genibus nitebantur. Ab his poſterioribus initium ſacrificii factum. Ora omnium ad ſe rapiebant pueri diverſæ ætatis, & unus maxime annorum quatuor, Ignatius nomine, olim a P. Carolo baptizatus. Ejus matrem Eliſabetham Fernandem conſpicatus Spinula, quæſivit ex ea, ubinam ſuus eſſet Ignatiolus? Interjecta enim lignorum ſtrues ne puſio cerneretur obſtabat. Quem mater ſublatum inter manus, & belliſſime veſtitum oſtentans: *En illum*, inquit, *mi Pater. Mori mecum gaudet. Ac libenter ego quidem duas res, quæ mihi cariſſimæ erant, Deo meo immolo, vitam, & filium.* Mox puerulum contuens: *En*, ait, *qui te filium Dei fecit, ac vitam dedit multo meliorem iſta, quæ modo eſt finienda. Huic te nate commenda, utque tibi benedicat precare.* Flexit genua puer, & complicatis manibus matri paruit. Quo ſpectaculo permota multitudo, lamentabile ſuſtulit murmur, & ſeditionis metum incuſſit. Quare, omni abrupta mora, lictores carnificinam ſunt aggreſſi. Tria quatuorve capita acinace immiti decuſſa ceciderunt ante pueruli pedes, nec ille tamen ſe commovit. Ventum erat ad matrem. Omnes puerum intueri, pro illo omnes trepidare. Ille deciſum, & ante ſe provolutum caræ parentis caput vidit immotus, omiſſiſque lacrymis ac planctu, velut intelligens ſuas jam partes eſſe, nudavit collum, & cerviculam crudeli ferro præcidendam obtulit. Obtruncatis Chriſti militibus triginta, & eorum capitibus ante oculos aliorum in menſa collocatis ad terrorem, infertur ignis, & paratæ materiæ ſubjicitur, quæ momento flammam concepit. Diſtabant ab igne corpora palmos quinque & viginti, ut lentius torrerentur: ac ſiqua parte luculentior ſerperet flamma, coercebatur a lictoribus. Locus omnis circum incondito vocum, ac gemituum ſtrepitu perſonabat. Soli martyres taciti immotique, defixis in cœlum oculis, illuſtre ſui ſpectaculum Angelis hominibuſque exhibebant. Duas treſve horas tenuit crudele ſupplicium, in quo primus cecidit P. Carolus Spinula. Nam præter quam ſenex annorum duodeſexaginta, & multiplici morbo ærumnaque carceris debilitatus, ab igne aberat propius, unde evolans in veſtes favilla implicuit illis ignem, quo brevi conſumptus eſt. Cæteri proxime ſunt conſecuti, quemque vivi inſtiterant locum, exuſtis corporibus texerunt, inſigni laude fortitudinis, & magnæ religionis gloria. Ultimus jacuit Sebaſtianus Kimura, cum tres ipſas horas vim ignis, quo lentius, eo crudelius ſævientis pertuliſſet: coactus proinde cernere, quod graviorem illi forte dolorem inuſſit, ſpectaculum ſane triſte, ac luctuoſum. Duo fuerunt religioſi, qui doloris impatientia abruptis vinculis, ex ipſo rogo ad judices evaſerunt ambuſti, Xacam & Amidam numina Japonum clamitantes, ac vitam pro perfidia rogantes. Sed qui conſtantiam tot fortiſſimorum pugilum laudaverant ethnici, levitatem iſtorum ſpreverunt, rurſumque vinctos flammis tradiderunt, in æternas poſt mortem conjiciendos. Cladem hanc longe ante proſpexerat Spinula, ac ſæpe mœrorem ſuum ſignifica-

188. Reliqui viginti quinque comburuntur.

189. Duo doloris impatientia a fide deficiunt.

caverat, ingemiscere identidem, ac profiteri solitus, vereri se ne non omnes Omurani carceris hospites beatæ mortis coronam acciperent, neve quispiam gloriosæ diei serenitatem turpi defectione corrumperet. Id illos duos religiosos admonuerat nominatim, cum eos cerneret incommoda carceris ægrius quam viros fortes deceret ferre. Cum vero eosdem vidisset olim in certo quodam negotio pertinacius a suo præside dissentire, blande objurgatis, & in pertinacia nihilominus hærentibus, infortunium, verus nimium vates, prænunciaverat. Japonem etiam narrant, solutis in rogo vinculis, fugam circumspectasse: sed visa prope uxore, quæ fortiter ceciderat, retulisse confestim gradum, & erratum voluntaria piasse morte. Simul atque felices animas cœlum excepit, fit undique a christianis impetus in vallum, quo area claudebatur, ad sacra corpora diripienda. Resistente circumfusa militum manu, & vim minaciter prohibente, Leo Zachesajemonus immiscuit se militibus, & unius martyris manum ambustam surripuit. Sed in furto deprehensus, piæ dedit audaciæ pœnas conjectus in carcerem, & paulo post cum uxore crudeliter interemptus. Toto triduo Prætor sacra corpora custodiri jussit, duplicatis circa septum excubiis, ne quis ad aliquid surripiendum accederet. Cognita mox christianorum conspiratione de avehendis per noctem corporibus, illa in ingentem rogum cum stipitibus, & reliquis supplicii instrumentis congessit, cineresque cum ipsa humo sanguine infecta in mare procul asportandos curavit. Solum Mariæ Tocuanæ caput, quia consanguinea prætoris erat, exemptum rogo, & christianis donatum est. Sic omnis illa tragœdia acta est, in qua Societas actores novem numeravit. Ex iis combusti fuerunt octo. Nono, quia defuit palus cui alligaretur, caput est amputatum. Superest jam ut de singulis aliquid distinctius referamus.

190. Christianorum ardor ad reliquias martyrum diripiendas.

De P. Carolo Spinula supervacaneum esset hoc loco dicere: exstat enim latine scripta ejus vita, & multorum teritur manibus. Summam tamen rerum ab eo gestarum libet exhibere. Matriti ortus est Carolus anno MDLXIV., patre Octavio Spinula, clarissimæ inter Genuenses familiæ viro, Tassaroli comite, & Cæsarei stabuli præfecto. Ætatem ineuntem egit Nolæ apud patruum Cardinalem Philippum Spinulam ejus urbis Antistitem, iisque artibus egregie fuit excultus, quibus pueri nobiles informantur. Dum se comparat ad quamcunque fortunæ conditionem, quam aut patrui Cardinalis liberalitas, aut gratia patris apud Rodulphum Cæsarem aperiret, allata in Italiam fama de morte P. Rodulphi Aquavivæ, ab ethnicis in India cæsi, longe alias illi cogitationes injecit. Beatæ mortis genus mire percussit generosum Caroli pectus, & ad æmulationem similis gloriæ accendit. Hac spe inflammatus, Deo se dedicavit in Societate, cum nondum plane annum vigesimum expleviisset. Statim ejusmodi vitæ rationem ingressus est, quæ martyrii candidato conveniret: stimulos ad virtutem, nec mediocre incitamentum addentibus B. Aloysio Gonzaga, quo usus est Neapoli familiariter, ac Ven. Bernardino Realino, quem Lupiis conscientiæ arbitrum habuit. Defunctus studiorum curriculo Mediolani, & sacerdotio initiatus, adeundæ Japoniæ facultatem exoravit, perruptaque quæ fiebat a consanguineis mora, contendit Ulyssiponem, atque inde in Indiam cum septem Societatis hominibus solvit. Emensus magnam itineris difficillimi partem, dum prætervehitur promontorium bonæ spei, diffracto navis gubernaculo, cogitur Brasiliam petere, ubi menses quinque consedit. Quassata tot procellis navis, cum esset itineri Indico inhabilis, reportabatur in Lusitaniam. Ventis adversantibus, ad portum, ut vocant, divitem depulsa est. Post aliquot mensium in hac insula moram saluti plurimorum utilem, non ausi Patres navi pristinæ se committere, duas alias commodius instructas conscendunt; divisi tamen sic, ut una veheretur P. Spinula cum P. Hieronymo de Angelis, altera socii reliqui. Omnes pariter in Lusitaniam vela faciebant. At Carolus a sociis tempestate divulsus, post sexcenta pericula, capitur a prædonibus, & in Angliam defertur. Non ignorabat ille quanto tunc odio esset Anglis nomen Societatis, regnante Elisabetha. Nihilominus palam se catholicum Sacerdotem, & alumnum So-

191. Elogium P. Caroli Spinulæ, ejusque vitæ synopsis.

192. Ingreditur Societatem martyrii studio.

193. Navigat in Japoniam, sed defertur in Angliam.

Societatis professus est, idque ipsi fuit innoxium. Delectatus nimirum ejus modestia, cæterisque virtutibus præfectus Anglicæ navis, occultavit illum aliquandiu, liberaliter ac benigue habuit, denique liberum dimisit. Rediit ergo in Lusitaniam; sed, quæ prima se daret occasio, denuo iter in Japoniam, quo sua illum ferebant vota, facturus. „ Ulyssiponem appulimus (ita de se ac P. Hieronymo de Angelis scribebat ad Præpositum Generalem) salvi, Deo propitio, & ad eamdem viam millies integrandam paratissimi. Usu ipso ac patientia occalluimus ad omnem maris atque hominum acerbitatem, & quæ videntur inexpertis horrida, mihi pene jam familiaria sunt. Deo frætus confido fore, ut si omnia humana præsidia me deficiant, alæ defuturæ non sint, quibus eo convolem, quo me a tot annis tam manifesto numine vocari sentio„. Iterum ergo relinquit Europam, mare iterum ingreditur exeunte Martio anni, qui præterlapsi sæculi erat ultimus, moratusque paulum Goæ, Malacæ, & Macai, partim ut affectæ serviret valetudini, partim ut navigandi opportunitatem præstolaretur, Japoniam aliquando tandem attigit anno labentis sæculi secundo. Viginti annos exegit in Japonia; primos quidem in collegio Arimensi, ubi seminarii juventutem per omnes virtutis christianæ gradus deduxit: tum in vicino tractu (Ariæ nomen est), ubi centum ipsos pagos cum insigni fructu excoluit. Inde accitus Meacum Japoniæ caput, ut domesticæ in collegio disciplinæ custos, & rectoris administer esset, injunctum munus per septem annos gessit, tanta charitatis & prudentiæ laude, ut post hæc Japonicæ provinciæ procurator fuerit constitutus, quod onus & summi erat momenti, & maximis difficultatibus laborabat. Postremo Vicarii Generalis partes egit pro P. Valentino Carvallio, qui Japonensem administrabat episcopatum, donec, uti narratum est, comprehensus, & in Omuranum carcerem detrusus, diuturnum, & ipsis prope crudelius flammis martyrium quatuor fere annis pertulit. Carcerem istum, ob angustiam fœtoremque, & reliqua quibus abundabat incommoda, inferos plerique vocitabant. Carolus suam probationis domum, suum paradisum appellare consuevit: adeo communibus omnium molestiis nihil infractus, ut eas voluntariis cruciatibus cumularet. Cilicio continenter utebatur: & quamvis demensum dari vinctis solitum vix arcendæ morti satis esset, pluribus ipse tamen diebus hebdomadæ arctiorem inediam tolerabat. His adde frequentes morbos, convulsiones, tormina, & acutas febres, quibus haud semel in ultimum vitæ discrimen adductus est. Adde iterum, quod dissimulari non debet, animi ægritudinem ingentem, ac fere assiduam, ex perspecta quorundam erga se, & Societatem malevolentia. Audiebat sæpe palam ordinis sui famam proscindi: seri dissidia, seditionesque conciri videbat adversus se. Quibus de rebus licet nunquam auditus fuerit conqueri, imo obtrectatoribus beneficia pro injuriis rependeret, scripsit tamen Præposito Provinciali, his multo se affici gravius, quam reliquis tam tetri carceris ærumnis. Tot inter molestias sola reficiebatur divinarum rerum contemplatione, cui dabat operam assidue, ac tanta cœlestium deliciarum ubertate, ut calamitates in deliciis haberet, nihilque omnium mallet, quam aut in eodem carcere contabescere usque ad mortem, aut ad rogum perduci. Illis itaque blande succensebat, qui exilium, aut aliud ejusmodi pœnæ genus quasi miserantes commemorarent. Omnibus contra lætitiis incedebat, si quis optatæ necis mentionem faceret. „ Renunciatum nobis est (ita scribebat ad rectorem collegii Nangasachiensis), nos Octobri proximo vivos esse comburendos, idque ex ipso Conrocuo auditum narrant. O me beatum, si ad palum semel alligatus, Christique causa crematus animam hanc posuero! Sentio equidem quam honore tanto sim indignus. Nihil in me boni deprehendo, præter avidam patiendi pro Deo voluntatem. Illud enimvero angit me ac discruciat, quod vitam prorogari mihi videam, nullumque interea finem faciam offendendi Dei, quem de me tam bene meritum intelligo. Mortem lætus opperior, quæ meis modum peccatis imponat. „ In eandem fere sententiam ad alios plerosque amicorum scripsit, extremis epistolis

194. Ejus litteræ ad Præpositum Generalem ex Lusitania.

195. Ejusdem ministeria & labores in Japonia.

196. Peculiares ejus molestiæ in carcere Omurano.

197. Qua flagraret cupiditate martyrii.

lis ita ſubſcribens, exemplo Pauli Apoſtoli: *Carolus pro Chriſto vinctus*. Iiſdem litteris orabat impenſe omnes, ut agerent aſſiduis apud Deum precibus, ne ſibi gloria ſubeundæ pro Chriſto mortis negaretur.

198. Elogium P. Sebaſtiani Kimuræ.

Simillimum animi robur in P. Sebaſtiano Kimura ſpectatum eſt, tunc præſertim cum poſitus in extremo certamine, poſt tres immanis incendii horas genua leniter humi flexit, ac demiſſo capite victorem Deo ſpiritum reddidit. Ætatis annum agebat ſeptimum & quinquageſimum, ab inita Societate trigeſimum octavum. Nepos illius erat Kimuræ, quem S. Franciſcus Xaverius omnium primum in Japonia baptiſmo tinxit, illiuſque Leonardi conſobrinus, cujus triumphum ſupra in quinto hujus hiſtoriæ libro retulimus. Primus inter Japones fuit ſacerdotio initiatus, & Sacerdotum Japonum primus, qui glorioſa nece religionem illuſtraret. Firandi natus, vix annos undecim attigerat, cum Firandenſe templum Societatis frequentare cœpit, ejuſque ſe miniſterio totum devovit. Poſt quam acceſſit ætas matura litteris, illis operam in Bungenſi ſeminario dedit, annumque ingreſſus undevigeſimum, Deo ſe dicavit in Societate. Hauſerat a moribus ſuæ gentis, & inſtitutione domeſtica nobiles ac generoſos, quibus maxime Japones gloriantur, ſpiritus: ſed eos demiſſione modeſtiaque chriſtiana ita temperavit, ut eſſet erga omnes mirum in modum comis, affabilis, officioſus, & ad omnes moderatorum nutus promptiſſimus. Pauperrimo utebatur veſtitu, tantum ad religioſæ virtutis perfectionem addi exiſtimans, quantum ad paupertatis rigorem accederet. Sortitus a natura orationis genus amplum & ſplendidum, illud exercitatione diuturna ſic limaverat, ut magnam explicandis fidei myſteriis auctoritatem conciliaret. Neque tamen conciones accurabat ad pompam, ſed magis ad utilitatem & captum audientium accommodabat. Quidquid erat in evangelico labore aſperrimum, id ſubibat ultro præ cæteris, ut ſocios levaret oneris parte, aut illorum incolumitati conſuleret.

199. Indicantur aliqua de ſeptem novitiis. Ac primo de Thoma Acafoxio.

Inter ſeptem novitios Societatis, quos ſimul, & eadem cauſa interfectos vidimus, clarus erat, non ſolum genere, ſed etiam bellica virtute Thomas Acafoxius, quem cum P. Kimura captum docuimus libro ſuperiore. Cognita religionis chriſtianæ veritate, ac ſtatim ſuſcepta, nihil dubitavit ea dignitate vir totum ſe Patrum obſequio devovere, & in exilium pulſos Manilam uſque ſequi. Reverſus inde in Japoniam, ſatis magnam exhauſti per tot annos laboris mercedem rependi ſibi putabat, ſi admiſſus in Societatem, pro Chriſto moreretur. Utrumque feliciter eſt conſecutus, annos egreſſus quinquaginta. Pari conſtantia operam diu navaverat Patribus Joannes Chungoquus, oriundus Amanguccio. Ductus ad Gubernatorem Nangaſachii, rogabatur, num P. Carolum Spinulam ſacerdotem eſſe & religioſum ſciret? Amici, qui forte aderant, ut hominem periculo eximerent, id eum neſcire dixerunt. Ego vero, exclamat Joannes, probe ſcio: neque alia res ulla me illi adjunxit, quam quod veri Numinis legem docet. Ea vox capite fuit luenda. Vinculis cum Spinula conſtrictus, in iis hæſit fere quadriennium, donec beatæ mortis corona donatus eſt. In carcere virtutum documenta maximarum dedit, charitatis præſertim & patientiæ, quarum commendatione admiſſus fuit in Societatem. Ludovicus Cavara, Societati pariter additus in carcere, per eoſdem duriſſimæ captivitatis gradus aditum ſibi ad immortalitatem aperuit. Natus Ariæ, primam ætatem egerat inter nobiles ephebos Joannis Arimandoni regis Arimæ. Sed cum Michael Joannis filius a Chriſto deſciviſſet, ipſe fortunis & omnibus vitæ commodis exutus, Nangaſachium ſe contulit. Ibi paulum ab urbe ſecedens, abdidit ſe in tugurium, ubi cœleſtium rerum contemplationi deditus, adeuntes docebat ſalutis viam, & in vicinos identidem pagos procurrebat. Sæpe captus quaſi religioſus, ſæpe errore cognito eſt liberatus. Ad extremum vetitus a Gubernatore verba de lege Chriſti facere, ſe quidem in cæteris rebus obtemperaturum reſpondit: at facere non poſſe, quin legem chriſtianam rogantibus explicaret, quam non modo veram eſſe intelligeret, ſed etiam ad ſalutem omnino neceſſa-

200. De Joanne Chungoquo.

201. De Ludovico Cavara.

fariam. Incensus ira Conrocuus, illum in Omuranam custodiam duci jussit, ubi permotus nostrorum exemplis, in eorum adscribi numerum petiit, & impetravit. Annum agebat ætatis fere quadragesimum. De reliquis quatuor tironibus multa libro superiore memoravimus. Tamen quo flagrarent ardore fidei, novo argumento erunt litteræ, quas ex Omurano ergastulo in communi scripserunt ad quemdam de Societate. „ Si nostra nobis peccata (inquiunt) gloriam optatæ mortis invident, hoc saltem enixe rogamus Deum, ut nos in„ istis mori vinculis ærumnisque patiatur. Quod vincti propter Christum sumus, „ in summi beneficii loco ducimus, & acceptum Societati, beatisque Ignatio & „ Francisco Xaverio ferimus: simulque profitemur, non posse nos ipsis pares „ pro tanto merito gratias solvere. Sed neque possumus verbis consequi, quan„ tum eo quoque nomine debeamus P. Carolo Spinulæ, omnium nostrum pa„ renti magistroque amantissimo. Totam ætatem, imo ætates plurimas, in his „ vinculis læti lubentesque, si visum ita superis fuerit, transigemus. „ Ex quibus litteris intelligi potest, quam virilis & adulta tironum illustrium virtus esset. Antonius Chiunius annum ætatis quinquagesimum expleverat. Gonzalus Fusajus agebat quadragesimum. Paulo ultra processerat Petrus Sampo. Michael Xumpo tertium & trigesimum decurrebat. Horum adscribi numero non immerito potest Antonius Sanga, ejusdem atque illi necis & coronæ particeps. Multo enim ante fuerat in Societatem admissus, sed tirocinio finem imponere nequiverat, impeditus adversa valetudine. Cæterum nihil fere Societatis amiserat, præter vestem. Religiosos quidem certe mores exacte retinebat. Fundendi pro Christo sanguinis desiderio incensus, ultro se obtulit judicibus, & fidei suæ rationem reddidit. Quam admirati constantiam judices, pii voti compotem fecerunt. Instante morte scripsit ad provincialem Societatis, & quantum sperabat boni, totum debere se nostris hominibus professus est, quorum in seminario fuisset educatus, inter tirones institutus, confirmatus exemplis, precibus sublevatus. Narrabat iisdem litteris, ethnicos triginta duos a se fuisse baptizatos in carcere, & plerisque aliis viam recte vivendi commonstratam. Hanc salutis alienæ curam Sanga hauserat a majoribus, qui cum essent genere splendidissimi, christianam fidem inter primos susceperant, & susceptam constantissime retinuerant.

202. Reliquorum litteræ communes ad unum de Societate.

203. De Antonio Sanga similiter interempto.

Quæ hactenus de P. Carolo Spinula, cæterisque fortissimis fidei defensoribus narrata sunt, non solum Japonicis nostrorum litteris consignata fuerunt, verum etiam excepta publicis monumentis, quæ annuente summo Pontifice Urbano VIII., tum Manilæ in Philippinis, tum Macai, & alibi fuere conscripta. Quiddam in iis est de corporibus martyrum hoc loco non tacendum, quod Joannes de Sosa nobilis Lusitanus pro testimonio affirmavit. Nocte illa, quæ martyrum cædem est proxime consecuta, atque eo prorsus in loco ubi jacebant sacra corpora, perspectam sibi ingentem & insolitam lucem, juratus dixit Joannes: hæsisse se aliquandiu miraculi novitate perculsum, ac Simoni Paez contubernali suo rem indicasse: accurrisse illum, atque ambos simul duas circiter horas stetisse admiratione defixos. Addidit, idem spectaculum nocte proxima fuisse utrique conspicuum. Lucem eandem e vicino mari prospectam fuisse nautis, divulgatus Nangasachio rumor confirmavit. At qui appositi fuerant custodiendis cadaveribus excubitores, de prodigio interrogati, non id solum contestati sunt, verum etiam erexisse se in pedes corpora interfectorum retulerunt, accensas manu faces gestantia; unumque in agmen collecta, collem illum omnem cantando objisse: visas sibi cunctorum in manibus ardentes faces: Spinulæ vero facem præcipuo quodam splendore conspicuam apparuisse. Hæc ubi vulgari cœpta, Conrocuus invisum rumorem ægre ferens, minas graves ac terrorem injecit excubitoribus, si verbum amplius facerent de prodigio. Metuebat improbus, ne decus inde accederet religioni, & animus christianis adderetur. Et vero quod verebatur accidit: neque enim celari diu tanta res potuit. Celebratum ubique est Christi nomen, tanto ethnicorum pavore, ut

204. Martyrum corpora mirisoftentis illustrantur.

205. Religio amplificatur. Necantur pro fide multi.

ut eorum ferme tria millia intra paucos dies lucem veritatis aſpexerint. Hoc magis furere Imperator, & contra chriſtianum gregem ferro flammiſque graſſari. In regnum Omuranum maxime tempeſtas incubuit. Cum liberis parentes, cum amicis & conſanguineis amici & conſanguinei, puellæ cum ſponſis in ardentes rogos conjectæ ſunt, aut immitibus carnificum lanceis objectæ. Inveſtigati quoque illorum filii, qui ante aliquot annos ob religionis cauſam affecti ſupplicio fuerant, omneſque ſimiliter ad pœnam vocati. Integræ familiæ intra menſem unum, aut ferro, aut flammis abſumptæ perierunt. Qui relicti fuerant in carcere Omurano religioſi octo, tres nimirum Dominicani, & Franciſcani quinque, uno die combuſti.

206. Comprehenditur P. Camillus Conſtantius, & rogo damnatur.

Sed ne longius a rebus noſtris abeam, dicendum nunc de illuſtri certamine P. Camilli Conſtantii, quem inter nobiliſſimos Japonicæ Eccleſiæ heroes merito numeramus. Tranſierat Camillus ex inſula Iquinoxima in aliam proximam, Uquim dictam, ex eaque deſcenſionem facere in continentem tentabat: cum irrumpunt in navim ſtrictis enſibus, & clamore incondito milites, injiciunt nautis vectoribuſque vincula. Solum quærebant Conſtantium, aut certe præ cæteris: nec eum tamen vincire auſi ſunt, credo, prohibiti ſplendore neſcio quo majeſtatis, qui ejus in vultu plurimus emicabat. Volentem, ac ſponte ſequentem Firandum perduxerunt. Interrogatus, ut fit, a judicibus, pro religionis dignitate reſpondit. Sciſcitantibus, cur Imperatori obedire detrectaret? miſſum ſe ab Imperatore cœli dixit, juſſumque divinam legem Japonibus denunciare. Ob hanc vocem acriter objurgatus, in carcerem trahitur. Ut reſcivit Imperator, Sacerdotem quidem cremari vivum juſſit, cæteros autem cum eo captos obtruncari. Eſt e regione Firandi apricus & patens, interjecto maris anguſto freto, locus, quem Tabiram indigenæ vocant. Huc perductus Camillus, verba fecit ad confertam Japonum, Anglorum, & Batavorum multitudinem, ſumpto ex Evangelii vocibus argumento: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. At dum pergit incredibili ardore, & vocis contentione differere, tortores ignem paratæ materiæ admoverunt. Mixti fumo flammarum vortices dicentem oculis ſpectantium eripuerunt ſtatim: & nihilominus audiebantur concionantis liberæ voces & expeditæ, quibus Japonicarum ſectarum vanitatem deteſtari non ceſſabat. Ecce autem poſt paulo diſcedunt hinc inde flammæ, mediuſque inter illarum furentes globos conſpicitur Camillus orare tam placide, tam ſereno immotoque vultu, quam ſi ſolus ac liber in æde ſacra conſiſteret. Attonitis omnibus, derepente vocem intendit, ac pſalmum *Laudate Dominum omnes gentes* ſuaviſſime concinit. Eo exacto, vita ſimul cum voce defectus putabatur. Tamen, quaſi novas ab igne vires duceret, clamorem tollit denuo, ac modo Japonicis, modo latinis verbis, populum ad fidei virtutiſque conſtantiam adhortatur. Quæ locutus: *Oh me beatum!* exclamat: *Oh factum bene! Quam pulchre mihi eſt!* Mox, velut ſui præ lætitia vix compos, *ſanctus, ſanctus* ingeminat. Quibus vocibus quinquies iteratis, occubuit. Incidit ejus fortunata mors in XVII. Cal. Octobres, cum quinquageſimum ætatis annum peregiſſet, trigeſimum in Societate decurreret, & in miſſione Japonica decimum ſeptimum.

207. Mira ejus alacritas in ſupplicio.

Dederat illum vitæ ac Societati oppidum territorii Hieracenſis in ulteriori Calabria, quod Motham Bovalineam appellant. Egreſſum pueritia nobilis diſcendi ardor, & honeſta ambitio ad juris civilis ſcientiam penitus cognoſcendam impulit, cujus beneficio tueretur familiæ dignitatem. Sed eum Deus legis ſuæ doctorem deſtinaverat, quam olim in ultimis terræ plagis non ante ceſſaret prædicare, quam vivere. Prius quam Societatem ingrederetur, ignes vincere Japonicis ignibus multo periculoſiores didicerat. Degebat Neapoli adoleſcens cum ſodalibus, ætate & ſtudiorum communione ſimilibus, vita diſſimillimis. Ludi, otium, & quæ otium parit flagitia, illorum unicum erant negotium. Conſtantio contra, præter pietatem & litteras, nihil magnopere gratum, aut expetitum. Male habebat protervos adoleſcentes pudor, & modeſtia contubernalis ab eorum moribus tam alieni: & quoniam in ejus tranſgredi partes recuſabant,

208. Elogium Patris Conſtantii, ejuſque vitæ compendium.

209. Pudicitiæ exemplum ab eo adhuc adoleſcente editum.

eum in suas astu nefario pertrahere statuerunt. Tempus eligunt voluptati velut publico jure consecratum, bacchanalia; primisque se intendentibus tenebris, puellam, veneris turpe mancipium, immittunt in ejus cubiculum. Illa veluti casu, & nescio quem quæritans ingressa, veniam rogat, quod molesta interpellatrix advenerit: simul blande subridens, miratur quid sit, cur ipse, dum juventus omnis ludo paulisper & genio indulget, solus in museo cum libris rem habere pergat. Camillus nihil ad hæc: sed impulsam duriter deturbat e scalis præcipitem. Ad clamorem feminæ ingemiscentis famulus nequam, qui erat scelerati doli conscius, accurrit, & facto commotus: *Næ tu*, inquit, *here inclementer, pace tua dixerim, & inurbane feciſti, qui puellam innocentem sic extruseris.* Cui Camillus colaphos pro responso infringens, coegit improbum aliqua saltem vultus parte erubescere. Tum obserato cubiculi ostio, in genua procidit, gratias liberatori Deo agit, novam opem contra hujus generis insidias implorat. Quæ esset adolescentis vita & virtus, ex hoc facto æstimare satis licet. Societatem complexus ætatis anno vigesimo primo, missionem Sinicam diuturnis quæsitam votis duodecim post annos impetravit. Macaum delatus fuerat jam, parabatque Sinam ingredi, cum in Japoniam jubetur vela facere. Post quam novem annos exegerat in Japonia, indicto hominibus Societatis exilio, Macaum repetere coactus est. Hic totum se contulit ad cognoscendas penitus refellendasque Japonum, imo & Sinarum, & Siamensium sectas, quas ex ipsorum scriptis & monumentis eruere studuit, ejusque argumenti libros octodecim annis septem elaboravit. Nactus denuo occasionem revisendæ Japoniæ, quam solo corpore reliquerat, conjecit se in navim transformatus in militem. Sed cognitus a navarcho (nihil enim minus quam militem pietate modestiaque præferebat), ægre impetravit, ut clam ejiceretur in littus prope Nangasachium, unde celeri dilapsus fuga, varias regni Fingensis urbes, fidem ac pietatem late proferens, perlustravit. A Firandensibus evocatus, crebras, quibus hic Japoniæ tractus veluti conseritur, insulas diu noctuque permeavit, superstitionum tenebras, & inanium sectarum ludibria ubique dispulit. Illum tandem christiana mulier, pia magis quam cauta, nihil tale cogitans prodidit. Dum enim ad Christum trahere maritum suum idolis perdite addictum studet, indicavit illi de Constantio, eumque ut adiret suasit, expugnandum sperans, si talem semel virum audisset. At perfidus, spe præmii incensus, quo debebat indicio uti ad salutem suam, ad Sacerdotis perniciem uti maluit. Eum detulit ad judices, acceptisque navibus ac militibus, quo diximus modo comprehendit.

210. De ejus laboribus in missione Japonica.

Constantio ad supplicium præiverant ejus hospites comitesque, viri omnino duodecim capite multati. At memorandus præcipue Augustinus Ota, singulari Numinis providentia consecutus, ut moreretur in Societate. Fuerat jamdiu Constantii in explicanda divina lege adjutor & comes, cum eoque nunc eodem in carcere detinebatur. Cum arderet nomen dare Societati, scripsit ad Provincialem ex ipso carcere, ut se voti compotem faceret enixe rogans. Provincialis negotium Constantio dedit, ut siquidem dignum putaret, inter socios adscriberet. At quod jure mirari liceat, cum aliæ omnes ejus epistolæ per quatuor fere menses ad Constantium scriptæ, aut amissæ fuissent, aut custodum vigilantia interceptæ, una hæc reddita illi est, atque eo prorsus die, qui diem Otæ supplicio destinatum proxime præcedebat. Pridie igitur quam carnifici præcidendum caput offerret, Ota in Societatem fuit receptus, ac vota emisit: postridie vero novitius unius diei christianam professionem sanguine obsignavit, VI. Idus Sextiles. Natus erat Ogicæ, regni Firandensis oppido. Puer in Bonziorum disciplinam traditus, in meliorem Christi scholam transierat adolescens. Matrimonii lege solutus obitu conjugis, perdiu templi Firandensis ædituum egerat, donec Patri Camillo peregrinationum comes additus, vinculorum quoque socius, & triumphalis mortis præcursor effectus est. Agebat annum ætatis circiter quinquagesimum. Cum Patre Constantio pariter captus fuerat Gaspar Cotenda, juvenis annorum viginti trium, ac nobilissimo ortus genere: cum-

211. Augustinus Ota vix receptus in Societatem pro Christo moritur.

cumque ipsius in opere evangelico comes strenuus & adjutor fuisset, eidem præire ad coronam meruit, licet non eodem in loco. Traductus enim est, nescio qua causa, Nangasachium, ibique obtruncatus, Septembri mense ineunte. Olim adolescenti voluntas fuerat ineundæ Societatis: sed ejus vota tunc proscriptio religiosorum fraudaverat. Nunc cum summis optaret votis, ut saltem in Societate moreretur, id exorare nullo modo potuit, una illa exclusus causa, quod se christianum coram judicibus professus, Dogicum etiam, seu catechistem profiteri noluisset, atrocioris supplicii metu. Quo loco illud obiter, non tamen abs re, notatum volo, fuisse hunc in Japonia nostrorum morem, ut nec in extremo vitæ mortisque discrimine quemquam reciperent, nisi idem satis probatis esset moribus, & luculenta virtutis indicia prætulisset. Qui vero essent matrimonio juncti, eos, quidquid alii religiosi factitarent, omnino vetuerat Mutius Generalis admitti, etiamsi fidei causa morerentur.

212. Alter, licet pro Christo moriturus, excluditur a Societate.

213. Quo delectu reciperentur in Societatem Japones.

Ultimus ex nostris eadem in arena fortiter feliciterque certavit hoc anno P. Petrus Paulus Navarrus, magnæ virtutis pugil, atque immortaliter memorandus. Quemadmodum fuerit comprehensus, quid ante quam flammis dederetur pro animarum salute gesserit, narrat ipse in suis ad Rectorem Nangasachiensis collegii litteris, unde hæc quæ subjicio magnam partem excerpta sunt. Arimæ imperitabat Regulus mitis, annis & prudentia maturus, idem christiano nomini non infensus: qui quamvis plena omnia christianorum esse non nesciret, connivebat tamen, & vivere quietos patiebatur, atque incolumes, modo nihil signi darent publice, unde ipsis ac sibi damnum ab aula crearetur. Jactabat minas graves identidem, sed consulto, & irritas, ut Xoguno imponeret scilicet, & verba daret. Notum id Evangelii præconibus, qui proinde tecti ac taciti ejus indulgentia fruebantur. Dum urbes ac pagos in eo tractu obit impune Navarrus, Arimam fuit invitatus ab ejus loci christianis. Eo se contulit statim aviis itineribus, per noctem, habens in comitatu Petrum Sandajum, Dionysium Fugiximam, & Clementem Chiugemonum, locorum gnaros, quorum duo priores erant jam in nostrum ordinem cooptati. Ecce autem ex improviso occurrit ignotus juvenis ex Arimandoni familia, religionis desertor impius, & inter exploratores acerrimus: qui homines festinare concubia nocte, longeque a via militari cernens, suspicatus quod erat, advolaverat. Defixis in Navarrum adversa luna conspicuum oculis, nihil dubitavit esse, quod vultus ipse indicabat, Europæum. Tollit clamorem perfidus, intendit jugulo acinacem, & injecta manu sequi jubet. Accurrerunt Navarri comites: sed cum defendere se ac præceptorem suum possent, parere maluerunt, atque iniquo satelliti ultro se ducendos præbuerunt. Lætus præda juvenis ad aulam properat, mercedem flagitii ingentem sperans. At sua illum fefellit spes. Arimandonus, qui sæpe nullos esse in suo regno sacerdotes Xoguno affirmasset, unum esse repertum dolens, succensuit satelliti improbo, & de Navarro liberando aut occultando cogitavit: feciseetque, si quo modo opprimi potuisset fama, quæ jam de illo capto percrebuerat. Timens ne a scelerato delatore, tanquam sacerdotum christianorum fautor, accusaretur, Imperatorem facere de re tota certiorem, & ejus exquirere sententiam festinavit: at simul ad amicum in aula potentem scripsit, ut negotium illud sine sua & Navarri molestia componendum curaret. Navarrum interea transtulit Ximabaram, millibus passuum ab Arima quindecim, tradiditque christianis in libera custodia servandum, accepta prius cautione de redhibendo, quoties illum reposceret. Decem menses Ximabaræ substitit Navarrus: quo toto tempore dici vix potest, quam crebri ad eum concursus, non christianorum modo, sed etiam ethnicorum fuerint facti. Omnes ille docendo disputandoque erudiebat, omnium animos modestia & comitate sibi conciliabat. Manavit ad Arimandonum rumor, nec sibi temperare potuit, quin hominem, ut omnes prædicabant, divinum audiret. Illum ad se arcessit Arimam, convocatoque domi suæ nobilium magno numero, venientem honore excipit singulari, summum præsertim dolorem de ipsius infortunio significans. Negavit Navar-

214. Comprehenditur P. Petrus Paulus Navarrus in regno Arimensi.

215. Regulus conatur Navarrum supplicio eximere.

216. Navarrus in libera custodia detinetur.

varrus, infortunii loco habendam esse jacturam libertatis & vitæ pro tam illustri causa. Tum ingressus in sermonem de religione, de variis ejus capitibus ita disseruit, ut frequens nobilitatis corona miraretur plurimum, Arimandonus dicentem sæpe laudaret. Ventum erat ad calumnias & probra, quæ christiano nomini Bonzii petulantes conabantur inurere. Contra hæc Navarrus apologiam protulit a se ante conscriptam. Recitari totam jussit Arimandonus, cujus ut quæque pars legebatur, annuebat ipse cum magno assensu, & commendatione scriptoris. Sed cum ad eum locum sermo delapsus est, in quo refellebatur ethnicorum pervagata & exitialis opinio, religionem merum esse hamum, quo capti Japones in ditionem christianorum principum redigerentur, vocem contendens: *Hic enim vero*, inquit, *hic omnis rei cardo vertitur. Hoc ipsum urit angitque Imperatorem. Videt quippe vicinas Philippinas hac arte ab Hispanis occupatas*. Nodum hunc sane odiosum eadem felicitate ac cæteros Navarrus solvit. Quo facto, Princeps integram apologiam a librario suo describi voluit, & Sacerdotem majori quam quo acceperat honore dimisit. Nec interim destitit agere per amicos, quos habebat in aula prævalidos, ut christianæ legis tam eximius doctor Macaum incolumis remitteretur.

217. Religionem defendit contra Bonziorum calumnias.

Ita omnino futurum sperabat: cum perlatum est ab aula responsum, quo vivus cremari Navarrus cum captis simul christianis jubebatur. Eo nuncio graviter vulneratus est regulus. Navarrus contra tam uberi ac liquida lætitia delibutus, ut eam nec continere sinu, nec explicare satis posset. Omnes exinde ejus voces ac litteræ, vultus ipse, atque oculi cœlestem ardorem spirare, & incensam martyrii cupiditatem. Lætitiæ cumulum addiderunt Calendæ Novembres, dies Sanctorum omnium honori sacer, quo die adfuit ab Arimandono centurio capitalem sententiam ferens totidem verbis conceptam. *Xogunus Japonum Imperator Patri pyram & necem irrogat, quia jussus Japonia egredi, in ea remansit, & vetitam a rege legem Christi prædicavit*. Triumphavit Sacerdos Christi amore succensus, quod sibi denique liceret suo sanguine doctrinam obsignare, quam per annos sex & triginta Japonibus tradidisset, testatusque palam est, nunquam se jucundiorem in vita nuncium accepisse. Ad supplicium processit nudis pedibus, rosarium e collo suspensum gestans. Ducebantur una Dionysius, Petrus, & Clemens, quos cum eo captos demonstravimus. B. Virginis litanias ipse præcinebat, illi respondebant, tacito circum populo, & eorum alacritatem admirante. Ut in conspectu fuit locus triumpho destinatus, prægrediens celeri gradu Navarrus, intra repagula prior subiit, complexusque assignatum sibi stipitem, genua flexit, & Numini gratias ingentes egit. Mox erigens sese, ac vocem tollens, multitudini circumfusæ novissima verba dixit, qualia res ac tempus ferebat. Dein oratione ad socios, qui ad suum quisque palum alligabantur, conversa, novas illis ad necem fortiter excipiendam faces subdidit. Affuit demum Arimandonus feralis tragœdiæ moderator ac testis. Igni materiæ admoto, reluxit momento flamma, & correptum Navarri pallium, flante validius vento, dissipavit, per aerem ambusta frusta dispergens. Ipse igneo circumvolutus turbine non cessabat alloqui, modo socios, modo populum: sæpe oculos ad cœlum tollere, sæpe Jesum ac Mariam inclamare: donec ruptis igne vinculis, concidit in latus, & extremum spiritum edidit, altero & sexagesimo ætatis anno, ab inita Societate quadragesimo quarto. Proxime secuti sunt Clemens Chiugemonus, Dionysius Fugixima, & Petrus Sandajus. Hic annos numerabat tantum octodecim, Clemens octo & quadraginta, Dionysius triginta octo: omnes Japones, ac duo posteriores Societati adscripti. Martyrum corpora, ad terrorem populo incutiendum, triduo insepulta jacuerunt, custodia circum excubante, ne quid a christianis surriperetur. Post triduum, cum ea comburi denuo placuisset, & in cineres per æquor dissipandos verti, integrum illæsumque, consumptis licet vestibus, repertum est Navarri cilicium, magna omnium admiratione, prodigii quidpiam subesse non immerito suspicantium. Lainum, Calabriæ oppidum, Patri Navarro natale fuit. Religiosam amplexus vitam

218. Damnatur flammis, & sententiam lætus excipit.

219. Progreditur ad rogum cum aliis tribus, quorum duo de Societate.

220. Comburitur cum sociis, ejus tantum illæso cilicio.

tam anno ætatis duodevigesimo, Japoniam post sexennium petiit. In ea triginta sex confecit annos graviſſimis exercitos incommodis, quæ informari animo facilius possunt, quam verbis explicari. Creber illi maximusque labor in superandis montibus asperrimis, quorum acutis cautibus laceros sæpe pedes domum referebat. Nec minus laboriosa cautio in vitandis exploratoribus, quos ut effugeret, dies aliquando decem in fovea, tanquam in sepulchro, delituit. Alias rustici habitu, alias mendici hispido centone tectus, vel imposito humeris onere in bajulum transformatus, quærentes elusit. Ad ejusmodi ærumnas accedebant aliæ, quas ultro sibi met ipse imponebat. Quotidiana corporis verberatio, continuata per multos dies jejunia, horridum insuper cilicium, quod nunquam, ac ne combustus quidem deposuit. At in corpore debilitato vigebat animus, deliciisque cœlestibus pingueſcebat. Sacræ, quibus affluebat, voluptates in ejus vultum effundebant sese: in sermonem, in omnem agendi rationem defluebant sic, ut jucundiſſima omnibus accideret consuetudo ipsius, ac tanto cunctis utilior esset, quanto carior. Deiparam singulari colebat studio, gnarus per eam nobis eundum esse ad Deum, per quam Deus ad nos venit. Præter cætera, quibus ad instillandum neophytis amorem erga Dei Matrem utebatur, instituit vertere in Japonicum sermonem opus P. Antonii Spinelli, *Thronus Dei* inscriptum: cui labori cum subcisivas diei horas, & nocturnæ quietis partem daret, tandiu suppeditavit vita, donec operi manum ultimam imposuit. Illud P. Matthæo de Couros jam jam moriturus misit, a quo aliis traditum, nunc asservatur in tabulario Societatis.

221. Patris Navarri elogium.

Dum ibi quæ hactenus narrata sunt gerebantur, in reliqua Japonia vexabantur quidem acerbe christiani, sed citra sanguinem. Sataquedonus Imperatoris frater, Xembocum, & Aquitam, duas satis amplas provincias cum imperio obtinens, uxorem cætera cariſſimam extruserat domo, propterea quod animo christiana domesticum venerari idolum noluisset. Hoc viri principis exemplum secuti plures urbium præfecti, multos christianorum spoliarunt bonis, multos extra patriam cum ignominia expulerunt. Accessit nova sæviendi causa ex quadam maleficæ superstitionis forma, quæ per illam Japoniæ plagam grassari detecta est. Natio hominum scelerata, reipublicæ exitialis, & in seditiones ex instituto suo prona, hoc unum habebat cum Christi fide commune, quod Xacam & Amidam numina Japonum contemneret. Verumtamen, quasi in omnibus par esset nebulonum illorum, & christianorum causa, utrique similiter, velut hostes publici, ad pœnam conquirebantur. Aderat P. Didacus Carvallius, ejusque effectum opera ut christiani, aut suam magistratibus fidem & innocentiam probarent, aut perstarent contra molestias diræ infectationis immoti. In regno Voxuano Masamunes rex, deposita semel spe posse christianos metu pœnarum concuti, mitiores nocentioresque artes ad eos seducendos adhibebat: utque aberat hoc tempore gregis illius pastor P. Hieronymus de Angelis, cesserunt fraudibus haud sane pauci, quos nullus antea terror prostraverat. Multa cogor prætermittere, ne modum justæ narrationis excedam. Itaque nostrorum labores, peregrinationes, resque bene ac feliciter gestas non exequar diligentius. Tamen, ut quoddam existat quasi specimen, ex quo capi de reliquis conjectura possit, unum dico, totam hoc tam duro tempore Japoniam peragrasse operarios Societatis, nec forte locum fuisse, quem per mille insidiarum pericula, & difficultates itinerum non adierint. Quodque fidem pene superat, sæviente tam atrociter Imperatore ut Christi nomen extingueret, sola nostrorum industria Japonum amplius bis mille ad Christi signa transierunt. Et nihilominus redux in Europam Colladus ille, cujus supra meminimus, Matritensem primo, & mox Romanam aulam implevit rumoribus æque invidiosis, ac falsis, & Societatem multis criminibus oneravit. Otiari scilicet in Japonia Jesuitas, incluſosque domibus ditiorum nullam pauperum, nullam religionis curam gerere: eosdem turbas dissidiaque serere, aliis religiosorum ordinibus perpetuo obtrectare, ab eorum consuetudine fideles arcere. Quibus ut fidem conciliaret, chy-

222. Christianorum molestiæ in aliis Japoniæ partibus.

223. Nova christianorum odia propter quosdam maleficos.

224. Deficiunt a fide multi in regno Voxuano.

225. Nostrorum res gestæ per universam Japoniam.

226. Calumniæ contra nos in Europam illatæ.

chyrographum secum attulit odiosis ejusmodi criminationibus refertum, & multorum manu confirmatum, itemque epistolam ad Pontificem maximum, venerabili viro Ludovico Sotelo suppositam, de qua alibi sermo redibit. Purgarunt se nostri apud utramque aulam simplici rerum narratione, cui plurimi in Japonia sacerdotes, iique gravissimi subscripserunt. Cognita autem veritate, Pontifex Urbanus VIII. accusationes contempsit usque adeo, ut litteris ad Japones Voxuanæ provinciæ datis, operarios Societatis multis & eximiis ornaverit laudibus, virosque appellaverit, *cum doctrina, tum insigni probitate præstantes*. Non his verborum significationibus se continuit Philippus Hispaniarum rex: sed rogatus a Pontifice, ut religioni in Japonia periclitanti subveniret, decretum edidit, & ab eodem Pontifice confirmandum curavit, ne per annos quindecim alii sacrorum ministri navigarent in Japoniam, præter missos a Societate: idque, ut ajebat, quia experimento constabat, ex quo alii mitti cœpissent, non eadem felicitate progredi rem christianam in iis terris, qua soleret antea, cum sola ibi Societas versabatur. Non me latet, regis hoc decretum effectu caruisse. Sed ut inutile ad summam rei fuerit, ad Societatis defensionem, & ad obstruenda ora obloquentium non fuit inutile.

227. Contemnuntur, tum a Pontifice, tum a Rege Catholico.

228. Res Sinenses. Doctoris Pauli consilium de revocandis in Sinam Patribus.

Progredimur ad res Sinicas, quæ quidem hoc tempore, non ut in Japonia cruentæ, procellosæ tamen erant, & spem inter ac metum perpetuo fluctuantes. Occupaverant, ut supra diximus, Tartari magnam provinciæ Leaotuniæ partem. Cum deinde etiam urbem arcemque Quamsiquem totius provinciæ munitissimam expugnassent, hoc nuncio adeo consternati sunt Pekinenses, ut novus Imperator Tienkius de regia relinquenda cogitaret. Aderat Pekini magnum illud christianorum columen doctor Paulus: utque illi cura bellicæ supellectilis adornandæ incumbebat, ex præsentibus reipublicæ calamitatibus consilium cepit, quod si successum haberet, sustineri possent impetus Tartarorum, ac forte, quod magis cordi erat, revocari ab exilio Patres quinquennio ante Macaum deportati. Proposuit Imperatori, non alio erigi modo res tot belli cladibus afflictas facilius posse, quam ope Lusitanorum, si nimirum illi machinas bellicas, & peritos earum libratores Macao mitterent cum lecta militum manu. Pauli consilium probavit vehementer Imperator. Constituitur statim, ut præfectus provinciæ Cantonienſis exposcat a Macaensibus Lusitanis tormenta curulia, & machinarum libratores decem, cum aliquot centuriis militum veteranorum. Ac tum primum Sina, cæterarum nationum superba illa contemptrix, visa legationem mittere ad externos, ut suppetias ferrent imperio laboranti. Evocabantur eadem legatione homines Societatis, tum ut sacra ministrarent Lusitanis, tum etiam ut bellicas machinas adjutarent: hanc enim artem tradit mathematica scientia, cujus arcana omnia nostri callere dicebantur. Nihil poterat opportunius accidere nostrorum votis. Cunctabantur tamen venire hoc nomine, sibique cum armis & bello nihil esse rei profitebantur. Quibus doctor Paulus, rerum & aulæ gnarus: *Quiescite*, inquiebat, *& vos revocari duntaxat sinite. Accipiet Pekinum ut profani belli administros, ut sanctioris militiæ duces retinebit*. His permoti rationibus, ad iter Sinicum se accinxerunt aliqui Patrum cum quatuor machinis, & libratoribus decem, præter expeditos pedites fere ducentos. Verum tam præclara consilia difflavit vexator ille christiani nominis immanissimus Xinus, de quo multa a nobis in superioribus libris dicta sunt. Jacuerat improbus aliquandiu inglorius domi suæ: at nuper e domesticis latebris fuerat amicorum præsidio eductus, tanquam homo strenuus, consilio manuque promptus, eoque aptus in paucis ad fulciendas imperii labantis ruinas. Accitus in aulam denuo, & inter Colaos, supremum regni consilium, cooptatus, ut audivit quæ gerebantur, invehi palam cœpit in consilium, ut ajebat, imprudens & periculosum arcessendi exteros, præsertim armatos. Ita autem differebat: Si ea vis, & rei bellicæ scientia Lusitanis est, ut pauci expugnare Tartaros possint, quanto facilius expugnabunt Sinenses ipsos, qui a Tartaris expugnantur! Quid vero attinet vocare domum hostem potentiorem, ut debiliorem ex-

229. Evocantur Macao Patres cum armis Lusitanorum.

230. Intercedit Xinus, & rem disturbat.

extrudas? Quibus sermonibus perterrefactus Imperator, Lusitanis gratias egit, nec aliud modo petens quam tormenta curulia, & libratores, reliquos jam iter ingressos aditu prohibuit. Non propterea Macai restiterunt Patres missioni Sinicæ destinati. Amissa occasione veniendi palam & tuto, aliam occultiorem sibi quæsiverunt viam PP. Franciscus Furtadus, Joannes Terentius, Joannes Adamus Schallus, & Jacobus Rho, elusaque portitorum & magistratuum vigilantia, alii post alios in Sinam irrepserunt. Comes iis est additus frater Melchior Ribeirus, primus ex rei domesticæ adjutoribus Europæis eas terras ingressus. Tormenta cum balistariis diverso itinere sunt devecta.

231. Socii quinque in Sinam occulte pervadunt.

Inter hæc christiani Nankinenses, apud quos sedem propriam Societatis collocatam dicebamus anno præterito, suos cœtus identidem celebrabant, ac statis diebus convenientes, colloquebantur invicem de divinis rebus, & varia pietatis officia ad sublevandos ægros, vinctos, inopes, & calamitosos inter se partiebantur. Illud erat præcipuum, ut conquirerent, & vitali aspergerent aqua infantes, quos impiæ matres, sive inopia, sive educandi tædio exponebant. Plerique reperiebantur fame propemodum enecti, nonnulli a canibus jam semesi. Hæc sodalitia visebat subinde sacerdos aliquis Societatis, rem divinam ut faceret, sodalesque piis alloquiis & ministerio sacrorum recrearet. Rebus ita satis belle fluentibus Nankini, tam pios utilesque cœtus repentina clades dissecit, coegitque nostros penitioribus quam antea latebris occultari. Erupit latronum infamis globus in publicæ rei perniciem conjuratus. Pelinchiaii dicebantur homines perditi, qui sumptis armis regionem pervolantes, factique publico metu, ac terrore belli Tartarici audaciores, cædibus, rapinis, incendiis, sacrarum & profanarum ædium direptione grassabantur. Oppida quinque deprædati, trucidatis hominum multis millibus, imminebant urbi regiæ, ac Tartaros ipsos immanitate vincebant. Ad hanc pestem exterminandam advolavit illico armata edictis Imperatoris auctoritas Mandarinorum, qui provinciis præerant. Pulsi magnam partem, cæsi, dissipati sunt. Sed quia dicebantur clandestinos celebrare cœtus, in iisque sese mutuis adhortationibus ad invadendam rempublicam excitare, coitiones omnes & conventicula gravioribus constitutis pœnis vetita sunt, Nankini præsertim, quæ civitas alter est Imperii velut oculus, ac tum propter Japoniæ vicinitatem, tum propter civium opes ac multitudinem, suspicionibus erat præ cæteris obnoxia. Nullum quidem Imperator in edicto suo fecerat verbum de christianis nominatim. Eos nihilominus aliqui ex magistratibus edicto comprehendi denunciaverunt, primique omnium Nankinenses, clientes nimirum Xini, ejusque consiliorum fautores & conscii. Hinc deprehensi quicunque pias sodalitates frequentabant christiani, vim omnem suppliciorum pertulerunt. Una die Nankini quatuor supra triginta capti, & in judicium adducti sunt, injecta collo catena. Interrogati per tormenta de sociis suæ religionis, cruciatum admirabili constantia subierunt: sed quamquam de se suisque familiis ultro faterentur omnes, quemquam alium nemo indicavit. Fuit qui sponte accurrit ubi quæstio de illis exercebatur, nihilque territus tormentorum horrifico apparatu, christianum se esse, ac porro fore professus est: quem tamen Mandarinus judex, sive miseratione, sive contemptu facessere actutum jussit, & supplicio exemit. Cæterum alii triginta quatuor ad diversa tribunalia raptati fuerunt, ac plagis toties, tamque immaniter multati, ut ad extremum reportandi fuerint in carcerem impositi tabulis, quippe ob corpora fœde lacerata defecti viribus, ac semivivi. Conjectis in carcerem additum fuit collare ligneum (Cangam Lusitani vocant), pœnæ genus apud Sinas non minus ignominia, quam molestia dirum. Triginta dies in vinculis hæserunt: quo tempore unus ex eo numero verberum acerbitate confectus interiit. Andreas illi nomen: crucis amor fere idem, qui olim Apostolo cujus nomen gerebat. Tantus vero pietatis ardor, ut omnes & exemplis & verbis accenderet. Post ejectos scelere Xini Patres, iis qui remanserant in Sina domum suam addixerat, quamquam haud dubius, necem pii hospitii mercedem fore, si resciretur. Sed hanc ipse mercedem votis omnibus

232. Insignis pietas neophytorum Nankinensium.

233. Nova tempestas contra neophytorum sodalitates.

234. Christiani vinculis verberibusque mulctati.

235. Unius beata mors ex verberibus.

nibus ambiebat, hanc tandem suis virtutibus, ac mira præsertim erga omnes charitate promeruit.

236. Xinus persecutionem christianam movet.

Apparebat, hæc contra christianos fieri Xini tantum gratia, & ad demerendum Colai tunc præpotentis animum. Nemo enim erat qui non probe intelligeret, tantum a Pelinchiaiis dissidere Christianos, quantum distat virtus a scelere, lux a tenebris: id quod doctor Paulus non minus copioso, quam eleganti volumine demonstravit. Re ipsa notatum est, illos duntaxat sævire instituisse judices, qui aut Xini essent satellites manifesti, aut ejus ope indigerent ad honores consequendos. Fuit ubi duo jus dicebant præfecti, alter e grege spadonum, alter honoratissimi generis. Hic adductos ad se christianos clementer excepit, dimisitque sine noxa. Ille reos pronunciavit, verberibus vinculisque subjecit. Pari assentandi studio calamum strinxerunt alii, & antiquas calumnias scriptis criminosissimis refricuerunt. Delati sunt ad Imperatorem libelli supplices contra christianos: conscripta in divinam legem edicta tetra & ignominiosa, jactatæ contra Mandarinos Patrum receptores minæ. Omnino id agebat per suos administros perfidus, ut veterem excitaret procellam, nec cessaturus videbatur, nisi quodam quasi turbine circumactum in omnes Imperii provincias effudisset. At sibi non defuerunt Mandarini christiani. Falsis criminationibus veras reposuerunt contra Xinum accusationes, & manifesta flagitia. Sexcenti adversus impurum nebulonem libelli sceleribus exploratis graves perlati sunt in aulam, perque omnium manus immissi, per omnes provincias dissipati. Agnovit denique hominem Imperator, & in illa innocentium clade triumphantem summa Colai dignitate, qua maxime nocebat, spoliavit. Ita nudus, infamis, ejectus aula, rursum in natales tenebras se abdidit, ubi biennio post luctuosam, & anteactæ similem vitæ mortem obiit. Observabant Sinæ nostrorum vultus, & gaudium interpretabantur, sublato tam potenti adversario. Nemini e nostris excidit læta vox: quod recti rerum æstimatores virtuti excelsæ adscripserunt. Sed ne nimis læta hæc essent, ecce tibi paulo post afferuntur Peckino amicorum litteræ ad Patres Nankinenses, ex quibus rescitum est, graviora ipsis ingruere. Missam ajebant Nankino ad regem christianæ religionis novam accusationem, detectos cultores, indicatos Patres, eorum fautores & hospites accusatos. Diversabantur id temporis socii partim Hamcei, partim Xam-hajæ, nonnulli etiam Kiatimi, in ædibus illustrium mandarinorum Michaelis, Pauli, & Leonis, quorum sæpe nomina in hac historia recurrunt. His rebus cognitis, visum Patri Emmanueli Diaz sociorum præsidi, iis in locis non ultra consistendum, ne tam claris hospitibus, si forte apud eos deprehenderentur, damno essent. Itaque in proximas amicorum villas Patres demigraverunt, & aliquandiu publico abstinuerunt. Sed elapso certo dierum spatio, nihil respondente ad accusationem Imperatore, aut illi oblatam non fuisse, aut non fuisse probatam putaverunt, proindeque suas in sedes tuto redierunt: procella autem exoriens brevi conquievit. In tam incerto rerum suarum statu pergebant magno animo Patres in fide continere christianos veteres, & subinde novos acquirere; caute tamen, & lente, ne præpostera festinatione præsentis operæ fructum, & spem futuræ perderent. Inventus sub anni finem Christi grex plus mille adultis auctus, qui numerus pro conditione temporum non exiguus.

237. Sed loco movetur denuo, & in ordinem redigitur.

238. Timoris novæ causæ nostros latere cogunt.

239. Fructus hoc anno collecti in Sina.

Verum inter hæc damnum haud leve factum obitu fratris Sebastiani Fernandez, qui olim P. Matthæi Riccii itinerum comes, periculorum socius, laborum & meriti particeps, nunc eandem, ut sperare fas est, mercedem laborum est consecutus Hamcei, annos natus quinque & sexaginta, quorum duos & triginta in Societate transegerat. Vir in tradenda Christi doctrina assiduus, nulli pro salute animarum parcebat labori, nullas ærumnas recusabat. Sæpe in rebus adversis tolerandis dignum se probavit Ignatii militem, maxime vero in illa Nankinensi procella, quam libro hujus historiæ secundo fuse descripsimus. Quas tunc ab ethnicis contumelias, quos cruciatus, & quanta alacritate tulerit, ibi narratum est. Tamen ejusdem litteras e custodia, in qua detinebatur,

240. Obitus & elogium Fr. Sebastiani Fernandez.

ad

ad P. Longobardum datas, non alienum erit hoc loco exſcribere: meram quippe pietatem ſpirant, & quam erecto eſſet inter graviſſimas moleſtias animo, ſatis indicant. „ Iſtas a me litteras, ait, habebit R. V., ut credo, ſperoque, ultimas. Nam hoc unum in votis mihi eſt, mori pro Chriſto, niſi mea me peccata tanto beneficio reddant indignum. Bono paratoque omnes animo ad ſupremum certamen ſumus. Cras, luna vigeſima ſecunda, producetur in jus Frater Joannes Fernandez, & a delectis cauſæ noſtræ cognitoribus interrogabitur. Idem mihi ſociiſque triduo poſt examen ſubeundum erit. Nihil reſtat, niſi ut hanc inutilem vitam illi reddam, qui divinam ſuam mihi redimendo beandoque dedit. Conſequi verbis non poſſum beneficia longe maxima, cœleſteſque delicias, quibus ergaſtuli hujus anguſtias benignum Numen emollit. Utinam gratias illius munificentiæ pares referre poſſem, qui tot bonis immerentem cumulat „. Sic ſuos ille ſenſus explicabat. Cum eſſet Fernandius patria Sinenſis, egregiam Sacerdotibus navabat operam, maxime cum illi apparere palam non audebant, ſævientibus inimicis. Tunc patrio & vultu, & ſermone tutus impune commeabat, & Macaum uſque excurrebat, ut inde annonam, vel quidpiam aliud ad uſum miſſionis peteret. Quanta floreret apud populares opinione probitatis, argumento eſt, quod illum ad uxores ſuas, & filias in lege divina erudiendas aſſidue adhibebant: quo in munere hominis religioſa modeſtia mire omnibus ſatisfaciebat. Atque hæc de rebus Sinicis.

241. Ejus litteræ ex carcere Nankinenſi.

In Cocincina ſemen divini verbi hoc anno germinavit adeo feliciter, ut ſpem Patrum prope ſuperaverit. Provinciam Cacianenſem triennium excoluerat labore multo, fructu pene nullo P. Franciſcus Pina. Expugnato demum uno, ſed inſigni ſuperſtitionis magiſtro, fructum præteriti laboris cepit uberrimum. Trecentos admodum adultos in Eccleſiæ ſepta, infantes plurimos in cœleſte regnum introduxit, & regionem ſuperſtitionibus inveteratis purgavit. Erat Faifone Mandarinus omnium quæ ibi vigebant ſectarum conſultiſſimus. Doctiorem nullum tuliſſe Cocincina ferebatur. Sæpe cum Pina congreſſus, ſæpe diſputando victus, hærebat nihilominus in errore pertinaciter. Conſumptis quæ ingenium & ſcientia ſuppeditabant, induxerat denique animum divinam profiteri legem, ſi eam in ſuis placitis conſtantem, ac minime variam inveniret. Hoc conſilio, nemine quid pararet monito, longum iter ingreditur in provinciam Pulicambenſem. Adit P. Buzomium, ignotum ignotus: interrogat eadem, quæ a Pina ſæpe quæſierat: omnia congruentia, nihil diſcrepans ac diverſum audit. Tantam utriuſque doctoris conſenſionem, nihil dubitavit homo ſagax, veritatis indicium eſſe. Reverſus itaque Faifonem, advolvit ſe ad Patris Pinæ pedes. Quid egerit, quid cogitarit renunciat: ſacro luſtrari fonte poſtulat. Joſeph a baptiſmo dictus, ſtatim idolorum ex patrono acerrimus adverſarius eſt factus, & popularium amplius quinquaginta ad Chriſtum ſola exempli auctoritate perpulit. Joſepho poſt hæc debuit Eccleſia Cacianenſis neophytum alium, inter regni proceres apprime clarum. Philoſophi cognomentum adeptus erat, ob ingenii perſpicaciam, & ratiocinandi ſubtilitatem. Magnis perfunctus in aula muneribus, ætate jam devexa privatum in otium receperat ſe, ubi rerum cœleſtium contemplationi, quantum fas ethnico eſt, totus vacabat. Ut mens ab omni terrena contage purgatior ad cernendam veritatem aſſurgeret, veſcebatur admodum parce, ac totum ſæpe triduum cibo abſtinebat. At miſer in eam devenerat ſuperbiam, ut omnia duceret infra ſe poſita, divinoſque honores affectaret. Syngraphas obſignabat, poſcentibuſque tribuebat, veluti certa contra morbos omnes amuleta. Ipſe, quaſi parta immortalitate lætus, mortalium vicem miſerabatur, quos carnis tarda moles ſerius ocyus ad ſepulchrum urgeret. Cum ſic inſaniret philoſophus, morbo corripitur gravi & periculoſo, quo mortalem ſe eſſe admonetur. De immortalitate vera ac beata ſollicitus, vocat ad ſe P. Pinam, de quo multa audierat a Joſepho Mandarino chriſtiano, utque ſaltem chriſtianus moriatur, erudiri, ac baptizari poſtulat. Petri nomen cum baptiſmo ſumpſerat: cum, ut ſors tulit, a morbo protinus perſanatur. Tum vero

242. Res Cocincinæ. Cujuſdam Mandarini converſio in provincia Caciaenſi.

243. Ejus exemplum ſequitur alter Mandarinus magni nominis.

cum Josepho studia conjunxit, ut Christo quam plurimos lucraretur. Cito se dedit occasio. Unus quidam Onsajorum fanum molis non exiguæ Pagodibus (sic illi sua vocant numina) extruebat. Josephus & Petrus, adhuc ethnici, certam pecuniæ summam in illum sumptum promiserant; at nunc christiani negabant quidquam sibi esse cum pagodibus. Unum esse cœli terræque conditorem Deum, cui divini honores deberentur. Si huic dicare ædificium vellet, se quod promiserant cum fide repræsentaturos; at pro templo idolorum daturos nihil. Miratus ille hominum, ut ajebat, inconstantiam, multa quæsivit de novo cultu, plura didicit, omnia probavit. Suscepto demum baptismo, & Emmanuelis nomine, ut erat popularium veluti pastor, multis ut idem facerent persuasit, ac templum quod diabolo struere cœperat, in veri Dei cultum absolvit. Pari Numinis beneficio oculos aperuerat veritati alter Onsajus, sed apertos ultro clausit, sibique misere illusit. Idolorum ædituus cum esset, & quæstuosum officium nollet dimittere, duas res maxime diversas speravit coagmentari simul posse, religionem veram, & superstitionem: Christum, & Belial: alterum ad spem futuræ felicitatis, alterum ad præsentium commodorum fructum. Hac fiducia, in illo quod curabat templo aram Christo reparatori posuit, ejusque effigiem cum cæteris idolorum formis populo adorandam proposuit: partim, ut putabat, christianus, partim ethnicus. Frustra illum erroris admonuit P. Pina. Suo sibi invento placebat in tantum miser, ut nec miraculo averti potuerit ab insania. Habitabat in proximo mulier multos enixa partus, quos omnes veneficia, malum ibi frequens, extinxerant. Peperit nunc denuo, & ad compescendam mali dæmonis vim, vicinum evocavit Onsajum. Is inutilia expertus in aliis infantibus amuleta idolorum, parvam attulit crucem, & puelli collo suspendit. Mirum dictu! Vixit illæsus & sospes puer. Mater virtutem Christi, & divinæ crucis agnoscens, christianam fidem suscepit. At avarus sacrificulus hæsit nihilominus in suo errore, & eo quidem miserabilius, quod errare perrexit libens volensque, utque habet illa divina vox: *Noluit intelligere ut bene ageret*.

244. Ambo quemdam Onsajum ad fidem pertrahunt.

245. Onsajus alter cognitam veritatem respuit.

Cæterum nationi avarissimæ Onsajorum multis rebus incommodavit P. Pina. Unam afferre in medium juvat. Mos erat in Cocincina erroris & insciticæ plenus, ut certis anni diebus, justitio velut indicto, meris epulis indulgeretur. Tunc animabus etiam mortuorum apponebantur dapes, quibus refectæ longum iter facilius conficerent, donec locum sibi ad quietem assignatum attigissent. Cum objicerent illis nostri, animas ore ac stomacho carere, propterea que vesci dapibus appositis non posse; respondebant, confici ab animabus ciborum partem defæcatissimam, quodque in iis maxime delicatum, subtile, ac spiritali naturæ proximum esset: partem vero crassiorem relinqui, a sacerdotibus absumendam. Placebat hæc Onsajis philosophia, qui, ferculorum nidore illo ac succo subtilissimo famelicis animabus libentissime concesso, pinguibus esculentis se familiasque suas saginabant. Hinc major difficultas abrogandæ ridiculæ consuetudinis, quam pari studio & sacerdotes, & populus tuebantur, hic pietate in mortuos, illi sua utilitate ducti. Rationem excogitavit Pina, quæ satisfaceret multitudini, & religionem christianam commendaret. Institutum, ut dapes in mortuorum gratiam instrui solitæ pauperibus dividerentur: qua ex liberalitate fructum caperent mortui, si objissent christiani, vel saltem pauperum inopia levaretur, si ethnici decessissent. Novum institutum probavit vehementer populus, non ereptum sibi morem, sed mutatum gaudens, laudavitque rationem, quæ sic juvaret vivos æque ac mortuos, ut tamen sacerdotibus christianorum nihil prodesset. Soli urebantur Onsaji, & inventum diris omnibus devovebant. Fuit magnarum opum neophytus, qui parentalia ex veteri more facturus, præter distributa pauperibus fercula, amicorum ingentem numerum lauto convivio excepit, ne sumptui parcere per avaritiam videretur. Illato super mensam sermone de religione, vanam rem, ac plane stultam ajebat esse, animabus immortalibus terrenas dapes apponere. Hæc ut audita,

246. Consuetudo apponendi dapes animabus mortuorum.

247. Tollitur a P. Pina, vel potius mutatur.

248. Inde ad Christum adducuntur viri triginta.

dita, ſtomachati graviter aliqui convivarum, proripuerunt ſeſe, ne malis, ut inquiebant, artibus Europæi doctoris de mente dejicerentur. At qui manſerunt viri circiter triginta, erudiri plenius uberiuſque petierunt, & auditis chriſtianorum inſtitutionibus, Chriſto ſe pariter adjunxerunt.

249. Progreſſus religionis in provincia Pulicambenſi.

Nuocmani interim in provincia Pulicambenſi P. Buzomius lætam neophytorum ſobolem ad omnia religionis officia informabat, & novis in dies incrementis augebat. Ducenti viginti quinque fuerunt, quos hoc anno chriſtianis addidit. In his Damianus quidam, antea magni Onſajus nominis, idolorum haud paulo acrior hoſtis habebatur, quam olim cultor fuiſſet. Vir ſacro fervens ardore, rapi ſe ſentiebat ad confringenda omnia falſorum numinum ſimulacra: feciſſetque quocunque ſuo periculo, niſi ſic animatum continuiſſet Buzomius, ne contra exiguam manum neophytorum tota ethnicorum multitudo concitaretur. Prohibere tamen non potuit, ne tale facinus inceptarent per ſummam improbitatem ipſi met Onſaji, ad conflandum ſcilicet chriſtianis odium inexpiabile, ſeditionemque concitandam. Templum erat noſtris ædibus vicinum, plurimis & ornatiſſimis inanium deorum ſtatuis celebre. Huc aliqui Onſajorum ſe inferunt noctu, ſternunt humi ſimulacra, confringunt, atque comminuunt, ſparſis temere per pavimentum capitibus, cruribus, brachiiſque, ut factum dedita opera videretur ad inferendam numinibus contumeliam. Mane ſummo, apertis templi foribus, apparuit fœda clades. Primi omnium debacchantur Onſaji cladis auctores. Rumorem diſſipant, facinus impium a Patribus deſignatum fuiſſe, ab eorum diſcipulis patratum. Ulciſcendam deorum injuriam, perdendos religionum antiquarum hoſtes, architectos novæ ſectæ penitus exterminandos. Colligunt deinde ſtatuarum informes reliquias: confuſa cruribus manibuſque capita deferunt ad Mandarinos, ac flebili vociferatione ſacrilegos numinum violatores ad pœnam depoſcunt. Cum idem clamitaret concitata plebecula, nihil propius faciendum videbatur, quam ut innoxii paſtores cum univerſo grege, tanquam furoris publici victimæ, mactarentur. Suadebant Patribus amici, ut certiſſimum exitium fuga, exilioque voluntario præverterent. Chriſtiani jam ſacras imagines, & cruces domi abſcondere: ſanctiſſimum Jeſu nomen, quod præfixum foribus habebant, deripere. At Buzomius, nihil inconſiderate movendum ratus, rei exitum opperiri. Præerat conventui Mandarinorum ſenior, cui notæ Bonziorum artes, quemque vulgi ludibria non facile caperent. Is tanto lentius feſtinandum judicans, quanto vehementius inſtabant accuſatores, eundum in jus pronunciavit, de re tota quæſtionem inſtituendam. Eo reſponſo refrixit paululum accuſatorum ardor, metu pœnæ ſubeunte. Senſit Buzomius, verſaque vice, relictas ab adverſariis accuſandi partes ſumpſit. Cacianum proficiſcitur, ubi regis filius imperabat. Dari ſibi judices poſcit, accuſatores ſuos calumniæ poſtulat. Princeps produci teſtes, interrogari, perveſtigari omnia diligenter jubet. Cauſa cognita, declaratum eſt, ſacrilegii neque conſcios, neque auctores extitiſſe Patres. Crimen omne conjectum in improbos ſacrificulos, qui ſuum in viros innocentes & probos odium explere, etiam cum deorum injuria, voluiſſent. Reliquum erat, ut ſontes pro modo culpæ plecterentur. Pœnam illis omnem eſt deprecatus Buzomius, ſatis habens ut quieſcerent. Qua perſpecta, & laudata moderatione, edixit Princeps ut liceret deinceps Patribus divinam legem ubilibet explicare, ac ne quis moleſtiam auderet illis faceſſere vetuit. Ita demum vertit in profectum chriſtianæ rei, quod adverſarii ad ejuſdem excidium paraverant. Sed jam relicta Aſia, ſtilum in Americam transferamus.

250. Calumnia contra Patres conficta, eorumque periculum.

251. Diſſipatur calumnia, Patres periculo liberantur.

Non multum hic immorabimur. Ex omnibus provinciis tantum attingemus Peruanam, ac Mexicanam, & ex omni rerum copia quædam ſolummodo exequemur funera, ſed plane memorabilia. Primo occurrit loco mors viri tota Peruvia nominatiſſimi, Patris Pauli Joſephi de Arriaga, quem conſtat hoc anno deceſſiſſe, ſed quo potiſſimum die, incertum. Ibat Arriaga in Hiſpaniam gravium procurator negotiorum, ſeque illi comitem adjunxerat P. Claudius

252. Res Peruanæ. Mors admiranda P. Pauli Joſephi de Arriaga.

Colinus a Mutio Romam evocatus. Vela fecerant ambo cum classe navium duodetriginta, quarum pars maxima negotiatorum, regiæ nonnullæ. Ac principio quidem prospera navigatione usi fuerant. At provectos in altum ex Havana tam sæva oppressit tempestas, ut ex omni numero navium obrutæ fuerint decem, reliquæ dissipatæ, & ad diversos oceani portus actæ. Eo naufragio periisse tradunt, præter ingentem auri argentique, tum rudis, tum signati vim, hominum mille & quadringentos, in quibus fuere Colinus, & Arriaga. Sed hujus mors admodum admiranda. Ubi vidit sævitiam maris ingravescere, ac discrimen ultimum imminere, prodiit nudatis humeris in mediam navim, horribilem in modum flagris se diverberans, ut omnes ad pœnitentiam criminum excitaret. Tum convectoribus rite ac celeriter expiatis, extulit Christi crucifixi signum in puppi summa, provolutusque in genua, perstitit duas circiter horas, partim precari Deum pro communi salute, partim ad socios apta tempori verba facere, donec repente defectus voce & viribus concidit. Accurrerunt aliqui statim, opem laturi. At animam exhalaverat jam, æstu charitatis, ut pie creditum est, consumptus: ac paulo post navis, laxatis compagibus, demersa est. Hæc deinde testati sunt, qui procellam enatando superarunt nautæ. Arriagam porro sola charitate fuisse extinctum, credibile facit ardor ille pietatis summus, quo ferebatur in Deum. Præter cœlestia, nihil magnopere cordi habebat. Qui eum intime norat P. Alvarus de Paz (eximius ille religiosæ perfectionis magister, quem nominare laudare est), affirmabat passim, communem modum excedere sanctitatem Arriagæ; auditusque est sæpe cum diceret, se, si fuisset superstes, enarraturum de illo res plane admirabiles, & humana fide majores. Sed ut insignia fuerint, quæ unus novit, quæ in omnium versata sunt oculis, vulgaria non fuerunt. Precandi studio magnam diei noctisque partem in templo transigebat. Somnum carpebat brevissimum, nunquam strato, sed vel altaris gradibus incumbens, vel scamno. Parcissime victitabat, solitus plures intra hebdomadam dies solo pane ac frigida tolerare. Charitas illi erga proximos tanta, ut Indorum omnium haberetur quasi commune perfugium. Multa creditur & loco & tempore remota divinitus præsensisse: cujus rei in illa ipsa naufragii calamitate documentum dedit. Nam cum inter primos ad ejus pedes se abjecisset præfectus navis, ut peccata confiteretur, repulit illum Arriaga, facturum inquiens alio tempore ac loco commodius, eoque posthabito, alios audire maluit. Quo hæc spectarent, postea cognitum est. Etenim præfectus fuit ex paucis, qui in terram incolumes evasere. Natus erat Ocaniæ in diœcesi Toletana ante annos ferme sexaginta.

253. Ejusdem elogium.

Parem habebat opinionem virtutis Pater Joannes Sebastianus, Limæ extinctus XI. Cal. Junii, quo die se moriturum prædixerat. Darocæ ortus erat in Aragonia, domo nobili, & locuplete. Compluti studiis operans, adeo morum gravitate & modestia spectabatur, ut passim apud æquales adolescentes senex audiret. Societatem ingressus est anno ætatis vigesimo, exactoque magna cum laude tirocinio, theologiam audiit primo, nec multo post etiam docuit. Sed ut eminebat supra cæteras ejus dotes religiosa prudentia, ad gubernandum traductus est, & Ocanensi collegio rector impositus. Hinc navigavit in Peruviam, ubi minoribus collegiis perdiu administratis, postremo universæ provinciæ semel atque iterum præfuit, versatus in magistratu annos continenter quadraginta. In tam diuturno usu imperandi nunquam causatus est occupationes publici muneris multas & varias, ne ad usitata operariorum ministeria descenderet. Nemo omnium, sive in audiendis pœnitentibus, sive in habendis concionibus illo frequentior. Cum provinciam ex officio obibat, simul atque ad aliquod oppidum accessisset, solebat oppidum circumire vicatim cum tintinnabulo, cogere in unum indigenas, docere, hortari ad pietatem omnes, demum confitentes audire. Oratoria laude plurimum excellebat. At qualis dicendi ardor! Quæ verborum flumina! In actis, quæ Limensis Archiepiscopus Ferdinandus Arias de Ugarte conficienda curavit de sanctimonia ipsius, exstant clarorum

254. Mors & elogium P. Joannis Sebastiani.

rum virorum teſtimonia, qui jurati dixerunt, viſum ſibi Sebaſtianum vel Gregorio, vel Chryſoſtomo comparabilem. Omnes conſentiunt, Peruvianorum apoſtolum ex vero nominatum fuiſſe. Limæ concionabatur ut plurimum in aperto foro prope tabernam argentariam. Accidit quadam die, ut ratiocinator in ſubducendis rationibus occupatus ægrius ferret obſtrepentem ejus vocem, ac ſecum tacitus quereretur. Muſſitanti inſonuit Sebaſtiani oratio ſolito commotior: *Qui in componendis pecuniarum rationibus dies noctesque occupamini, nunquam ne eas componetis, quas eſtis ſupremo judici reddituri!* Vix ea. Perculſus ille, attonituſque, eodem momento temporis vitæ propoſitum commutavit, poſtridie vero Societati ſe tradidit. Sed longum eſſet omnia ejuſdem generis perſequi. Tantam Sebaſtianus dicendi facultatem, non tam ingenio induſtriaque comparaverat, quam ex altioribus cauſis hauriebat. Senas quotidie horas, magnam partem nocturnæ quieti detractas, hærebat in rerum cœleſtium contemplatione defixus. Hinc illa verborum ac ſententiarum copia, qua ad dicendum de divinis rebus nunquam non inveniebatur paratus. Hinc etiam rerum omnium humanarum ſummus contemptus, & abdicatio. Paupertatem ita colebat, ut nec inter domeſticos adjutores quiſquam illo Provinciali eſſet egentior. Lectum villoſo arietis corio ſupplebat. Cucurbitarum capita ſole durata habebat loco lancium, idque in ea regione, ubi pro copia argenti etiam apud pleroſque religioſorum in uſu ſunt vaſa argentea. Patinis conveniebant dapes. Sæpe ad panem & aquam adhibebat nihil. Nonnunquam totum triduum unico pane toleravit. Flagris ſe quotidie crudeliter concidebat. Cilicio amiciebatur hiſpido, ac fere aſſiduo. Quaſi autem nimis vulgaria hæc eſſent, homo, cum in omnibus rebus, tum præſertim in ſe cruciando ſumme ingenioſus, laminas excogitavit ferreas, ac dentatas, quas calceis includebat identidem, ut ne imi quidem pedes expertes eſſent ſui cruciatus, nec gradum promovere ſine acerbiſſimo doloris ſenſu poſſent. Poſt hæc nemini mirum ſit, Sebaſtianum aut futura divinitus prævidiſſe, aut cordium occulta penetraſſe, aut inter orandum fuiſſe conſpectum in aere ſublimem, & cœleſti lumine circumfuſum: quæ ab aliis narrata ego prætereo, quippe non tam materiam admirationis colligens, quam exempli. Ejus funus omnes civitatis ordines honeſtaverunt, ſummis infimiſque certantibus, ut eum eximie colerent virum, quem vere ſanctum prædicabant. Vixit in Societate annos quinquaginta, ac præter incredibile deſiderium ſui, opus reliquit *De excellentiis & obligationibus ſtatus clericalis*, quod deinde typis editum eſt, cum hiſpanice, tum latine.

255. Res Mexicanæ. Mors & elogium P. Auguſtini Cani.

Provincia Mexicana duos item extulit excellenti virtute Patres, Auguſtinum Canum, & Nicolaum de Arnaya, de quibus ſingulis pauca noſtro more delibamus. Deceſſit P. Auguſtinus Canus VIII. Cal. Octobres Valliſoleti in provincia Mechoacana, dum maxime collegium illud cum eximia laude adminiſtrabat. Natus erat Mexici, parentibus genere opibuſque clariſſimis. Adoleſcens cum præſtaret ingenio plurimum, & ad amplam fortunam conniti non immerito poſſet, vanas mundi ſpes paupertati religioſæ poſthabuit, primuſque omnium fuiſſe dicitur ex ejus regni coloniis, qui Societatem ingrederetur. Humaniorum litterarum ſcientia habebatur totius provinciæ facile princeps, in ſeverioribus nulli ſecundus. Itaque rhetoricam primo docuit, deinde totis viginti annis ſacros bibliorum codices Mexici explanavit, fama adeo ſecunda, ut ei Præpoſitus Generalis ultro poteſtatem fecerit vulgandi lucubrationes ſuas, quas tamen ipſe ſuppreſſas maluit, ſtudio modeſtiæ, & humilitatis. Hanc virtutem colebat præ cæteris, idque aſſecutus videbatur, ut quanto erat omnium opinione major, tanto ſibi vilior appareret. Non eum claritas generis, non ſplendidæ cognationes, non potentiorum familiaritas, non fama doctrinæ aliquando quantulacunque aura ambitionis inflarunt. Par demiſſioni pietas, par religio. Ad aram faciens, binas minimum horas, ſæpe ternas perſtabat immotus, nec præ mentis dulcedine ſentiebat, quantum præfinitam temporis lineam tranſiliret. Decumbebat morti proximus: utque forte exiſtimabat vacare arbitris locum

in

in quo jacebat, exorsus cum Deipara familiare colloquium, ei gratias prolixe egit, cum pro aliis multis maximisque beneficiis, tum pro eo nominatim, quod se ad illam usque diem servasset pravæ expertem libidinis: quo raram castimoniæ laudem vel nolens prodidit. Agebat cum mortuus est annum ætatis septuagesimum.

256. Obitus & elogium P. Nicolai de Arnaya.

P. Nicolaus de Arnaya, vir cunctis instructus animi ornamentis, sed prudentia in primis, post minores alias præfecturas, provinciam universam per sex annos cum approbatione omnium secundissima rexit. Mexicanam, atque Otomiticam linguam ita callebat, ut nemo magis. Ejus potissimum sedulitate, & industria, natio Chichimecarum ferox, & diu contra Evangelii veritatem contumax, Societatem primo, & mox cœlestem doctrinam recepit. Multa de Arnaya memoriæ prodita sunt documenta virtutis, quæ longum esset percurrere: sed unum insigne præ cæteris, nec tacendum. Vir nobilis ediderat libellum nescio quem odiosissimum, suppresso nomine auctoris. Videns postmodum oriri ob eam rem turbas, multorumque animos contra scriptorem ignotum concitari, reum libelli fecit Arnayam. Non ignorabat hic de vero auctore: tamen invidiam facti ferre tacitus maluit, quam eam cum infamia calumniatoris a se depellere. Id quod cum deinde rescitum est (nam ipse doli artifex conscientiæ stimulis agitatus rem omnem coram idoneis testibus aperuit), mirati omnes sunt generosum viri silentium in tam justa, ac prope necessaria causa loquendi. Decessit Mexici XI. Cal. Aprilis, annos natus sexaginta quinque, quorum sex supra quadraginta posuerat in Societate. Erat natione Hispanus, patria Segoviensis. Debet illi posteritas, præter alia ingenii monumenta, compendium meditationum Ludovici de Ponte, quod italice redditum prodiit Romæ hoc ipso anno labente.

257. Mors & elogium P. Augustini de Quiros.

Duobus, quos hactenus laudavi, Patribus merito est adjungendus P. Augustinus de Quiros. Quamvis enim ad provinciam Mexicanam proprie non pertineret, in eam tamen venerat visitator, & fors tulit ut eandem suo funere illustraret. Cæterum huc nuper delatus fuerat ex provincia Bætica. Lustrationem autem vix instituerat, cum sive ob navigationis incommoda, sive ob cœli diversitatem, lethali morbo correptus est, quo intra paucos dies consumptus occubuit Idibus Decembris. Licet brevi admodum spatio versatus Mexici, tantam sibi jam conciliaverat domi foriſque benevolentiam, seu venerationem potius, ut ejus obitum fleverit civitas universa, omnesque ordines civitatis ut viro sanctissimo parentaverint. Nimirum præclaræ dotes, tum quas a natura hauserat, tum quas virtute & industria comparaverat, non paulatim explicabant sese, sed statim in oculos intuentium incurrebant, & omnium ad se animos rapiebant. Nihil illo fingi poterat neque modestius, neque amabilius. Post minores aliquot præfecturas, totam rexerat provinciam Bæticam, pari commendatione prudentiæ, ac probitatis. In magistratu id curabat primum, ne quid labi sineret ex religiosa disciplina: deinde ut suorum necessitatibus commodisque serviret, magistrorum præsertim, quibus plusculum etiam quam cæteris indulgebat interdum, modo ne suo deessent muneri, quod erat ipsi ex omnibus longe gravissimum. Nihil majoris momenti suscipiebat, non ante Deo per pias preces consulto. Precationis vero quotidianæ spatium, quod apud nos lege præscribitur, ad plures horas quotidie producebat. Quam benignus erga alios, tam erga se austerus, in victu & vestitu deteriora semper sumebat sibi. Provincialis cum esset, ne certum quidem ac proprium habere unquam voluit pallium, sed quod primo occurreret, eo cum opus erat utebatur, studio paupertatis, quam virtutem inter cæteras eximie amabat, colebatque. Litteratura illi multiplex, & exquisita. Præter quam quod græce & hebraice sciebat egregie, multos continenter annos in sacris litteris interpretandis posuit, ejusque argumenti commentarios edidit doctorum judicio laudatos. Natus erat loco nobili in eo Hispaniæ Bæticæ oppido, quod Illiturgium antiquis, nunc Andujar vulgo dicitur. Agebat cum mortuus est annum ætatis quinquagesimum sextum, ab ingressu in Societatem quadragesimum primum.

HI-

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ

LIBER OCTAVUS

ANNUS CHR. 1623. SOC. 84.

ANno quem ingredimur ſæculi vigeſimo tertio, poſtridie Nonas Julii, gravem ordini noſtro mœrorem creavit obitus Gregorii XV., qui Pontifex cum eſſet erga nos egregie animatus, & ſæpe multis maximiſque Societatem ornaſſet beneficiis, optandum ſane nobis erat ut quam diutiſſime viveret, aut ſaltem ne tam brevi ſpatio regnaret. Ægrotanti adſtiterunt uſque ad extremum delecti e noſtris Patres. Cum vero Cardinales novendiale funus ſolemni ritu celebrarent, ad eos orationem luculentam de Gregorii laudibus habuit P. Famianus Strada, quo non alius fortaſſe tunc Romæ latina eloquentia præſtantior. Corpus poſt aliquot annos translatum eſt e baſilica Vaticana ad S. Ignatii, ubi commune ſepulchrum eſt familiæ Ludoviſiæ. Viſitur ibi nunc mauſoleum opere inſigni, quod poſtremis temporibus memor beneficiorum Societas, tum Gregorio ipſi Pontifici, tum ejus fratris filio Ludovico Cardinali Ludoviſio templi ejuſdem fundatori munifico poſuit. Utque uno velut obtutu admonearis de duobus maximis & immortalibus beneficiis, quæ illis debet Societas, inter utriuſque loculos e lecto marmore, & ſimulacra pulcherrima, legitur aureis litteris lemma: *Alter Ignatium aris, alter aras Ignatio*: quo non argute minus quam breviter indicatur, a patruo decretos fuiſſe Ignatio ſanctorum honores, a nepote templum iſtud auguſtæ molis excitatum fuiſſe. Cæterum Pontificis optimi deſiderium ex magna parte lenivit ſucceſſor Urbanus VIII., antea Mapheus Barberinus. Et propriæ fuerunt Societati cauſæ, cur hujus electionem viri ſibi maxime gratularetur. Educatus enim apud nos in collegio Romano, & politioribus litteris multum excultus, contractam a puero conſuetudinem cum noſtris hominibus nunquam deinde, licet annis & honoribus auctus, intermiſerat, & quantum præſtabat in poetica facultate, tantum delectabatur uſu commercioque noſtrorum, quorum in hoc genere judicium exquirebat ſæpe, & plurimi faciebat. Præcipua illi familiaritas cum P. Hieronymo Floravantio, tunc domus Profeſſorum moderatore: quem proinde vix Pontifex renunciatus arbitrum nominavit conſcientiæ ſuæ, & in ædes Pontificias tranſire juſſit, aſſigna-

1. RES ROMANÆ. Moritur Gregorius XV.

2. Ejus ſepulchrum in æde S. Ignatii.

3. Gregorio ſuccedit Urbanus VIII. Ejus erga Societatem benevolentia.

4. Adſciſcit ſibi a confeſſionibus P. Hieronymum Floravantium.

gnatis ad habitandum cubiculis, & pensione annua ad vivendum constituta. Metuebat Floravantius splendorem aulæ periculosum, nec facile inducebat animum, ut vellet extra ordinis disciplinam vivere. Tamen monitus id ita fieri oportere, morem gessit benevolo Pontifici, & in Vaticanum palatium immigravit. Ante quam hæc agerentur, magna fuerat Romæ caritas annonæ, quodque inde consequi solet, periculum ingens amplissimæ civitatis, vagantibus per urbem gregibus egenorum squalidis, seminudis, fame propemodum enectis, & ad opes ditiorum respicientibus. Vagam, & formidolosam multitudinem collegerat Gregorius Pontifex intra ædes palatii Lateranensis usque ad quingentos, & si quid amplius; omnemque illorum curam commiserat P. Petro Gravitæ, de quo a nobis alibi facta mentio. Provinciam difficilem non detrectavit vir apostolici spiritus. Sodales oratorii sui ad rem strenue capessendam cohortatus, impositam procurationem suscepit. Adjutus autem a sodalibus opera, & pecuniæ subsidiis, totam illam ærumnosorum turbam non solum aluit, verum etiam novis indumentis texit, ad pietatem incitavit, nec ante dimisit, quam illato in urbem frumento, & laxata annonæ difficultate, civitas respiraret. At vir indefessus, dum opus adeo laboriosum exequitur, dum huc illucque solicitus cursitat, parum ac prope nihil abfuit, quin labori succumberet. Morienti vitæ spatium ampliarunt precibus oratorii sodales: qui dum Gravita afflictus morbo, jamque a medicis conclamatus jacebat, proposita palam incruenta hostia, supplicationem instituerunt horarum quadraginta, perstiteruntque fundendis pro ejus valetudine precibus, donec voti compotes effecti moderatorem suum incolumem receperunt. Ajunt, fuisse tunc e sodalitio duodecim optimi rectoris ac parentis sui studiosiores, qui præter adhibita in communi supplicia, voto se obstrinxerunt, profecturos peregrinantium ritu ad Virginem Lauretanam, si convalesceret: eosdemque, addunt, voti damnatos post Gravitam persanatum, ea se religione exsolvisse. Hæc Romæ.

5. Romæ P. Gravita in magna annonæ penuria pauperum curam gerit.

6. Gravi morbo corripitur. Vota sodalium oratorii pro salute ipsius.

Intra provinciæ Romanæ fines, ut alibi dictum est, continetur Hetruria. Jam vero in urbe nobili Hetruriæ (cujus nomen justas ob causas reticemus) collegium erat sacrarum virginum miserabili admodum conditione. Malorum dæmonum intemperiis vexari ferebatur ab annis pluribus, audiebanturque identidem nocturni strepitus & fragores, quibus miseræ virgines majorem in modum terrebantur. Exstabant etiam indicia minime dubia, sex minimum ex omni virginum numero ab infernis spiritibus possideri. Malo ut remedium adhiberet Antistes urbis, aliquos ad se mitti curavit Patres Societatis e collegio Florentino. Duo missi sunt idonei in paucis, & ejusmodi rerum apprime gnari, Antonius Barisonius, & Franciscus Bertolinus; qui tamen comperto parthenonis statu, & rebus omnibus exploratis, facile intellexerunt, malorum minimum illud esse, cui curando fuerant evocati. Discordes inter se virgines, & in factiones divisæ, capitales exercebant simultates inexpiabili odio, tantum consentientes in contemnenda auctoritate Episcopi, cujus imperiis præfracte resistebant. Hoc mali caput præcipuum, hoc ex cœnobio sacrarum virginum receptaculum furiarum fecerat. Animum non desponderunt Patres, nec tot sanari posse vulnera desperaverunt. Una præsertim res spem faciebat, magna apud virgines de rebus nostris opinio, magna existimatio Societatis: cujus causa, & jam antea sibi patronos elegerant beatos Ignatium, Franciscum Xaverium, & Aloysium Gonzagam, & nunc de nostrorum adventu lætitiam ingentem præferebant. Aggressi itaque ad opus, primum omnium curarunt, ut positis odiis moniales secum ipsæ in gratiam redirent: tum ut Episcopo suo se subjicerent. Quæ duo, tametsi multi laboris temporisque fuerint, Deo tamen cœpta secundante, feliciter successerunt. Redintegrata concordia pristina, & obedientia erga præsides rite sancita, malos dæmones usitatis Ecclesiæ carminibus exagitare cœperunt. Notatum est, improbos commoveri gravius ferociusque, quoties beatorum, quos dixi, Ignatii, Xaverii, & Aloysii nomina invocarentur. Hoc ergo magis nostri illorum opem implorare, reliquias adhibere: nec frustra.

7. Infelix status cujusdam Parthenonis in Hetruria.

8. Nostrorum opera virgines ab infestis spiritibus liberantur.

Om-

Omnes paulatim depulsi fugatique sunt, excepto uno supra cæteros pervicaci. Hunc ore virginis eloquentem interpellabat unus ex Patribus, atque effari palam jubebat, qua tandem arte posset ex illo corpore extrudi? Infremuit scelestus, multumque tergiversatus, ad extremum: *Cogor*, inquit, *eloqui quod proditum nollem. Si vera charitas reflоruerit, hic manere diutius non potero.* Quæ locutus, clamorem misit adeo horrendum, ut viciniam pene omnem tremefecerit. Aderant circumfusæ ac trepidæ virgines, eoque dicto commotæ denuo sibi invicem de præteritis injuriis satisfecerunt. Quod non ferens sator discordiæ diabolus, momento erupit, diffracto prius cum horrisono strepitu quodam scamno, & alia conclavis supellectili fœdum in modum subversa.

9. Res Neapolitanæ. Reflorescit magnæ utilitatis sodalitium in collegio Theatino.

Inter acta provinciæ Neapolitanæ memorabile in primis magnæ utilitatis sodalitium, quod olim Theati in collegio Societatis erectum, inde sensim dilapsum, hoc anno ad institutionis suæ formam est restitutum. Diversi civium ordines in sodalitium adlecti fuerunt, institutumque ut per singulas hebdomadas tres seorsum conventus celebrarentur, unus nobilium, opificum alter, tertius Presbyterorum. Convenientes suis diebus sodales, horæ saltem dimidium dabant meditationi piæ: tum vario pœnarum genere corpora afflictabant, moderante cœtum Sacerdote Societatis, & diversas exercitationes fovendæ pietati idoneas præscribente. Ut fructus operæ ad totam manaret civitatem, mos inductus, ut e sodalitio delecti aliqui mitterentur per dies festos ad diversas urbis regiones, & pueros otiantes cogerent ad catechesim: alii vero vinctis ægrotisque subsidia vitæ æternæ, & præsentium ærumnarum solatia providerent. Quæ cum exacte fierent, non est facile dictu quam multum, quam brevi profectum sit ad publicam utilitatem. Anno uno plura disjecta sunt aleatorum conventicula, plura vitiorum irritamenta de medio sublata. Neapoli interea pie decessit v. Cal. Septembres P. Innicus de Guevara, antea dux Bovinensium, & magnus, ut vocant, regni Siniscalchus, postea Societatis sacerdos tam excellenti virtute, ut generis summa claritas inter postrema ejus ornamenta censeretur. Adhuc junior matrimonio sibi junxerat Portiam Carafam, primariæ nobilitatis feminam. Cum ex ea plures suscepisset liberos, nihilque minus quam statum religiosum cogitaret, accidit ut concionantem audiret Paulum Tolosam, oratorem sui temporis eloquentissimum ex familia Theatinorum. Ejus voce, ac cœlesti præsertim gratia permotus, secessit in Garganum, montem cultu Michaelis Archangeli insignem, cum nostro Antonio Lisio, ut hoc duce & magistro rationes conscientiæ suæ recognosceret, & superioris vitæ noxas piaculari confessione purgaret. Totum se dehinc Deo & officiis pietatis dedidit, perrexitque uti consiliis Lisii, vitam agens a luxu & strepitu remotam: donec biennio post, solutus per uxoris obitum conjugii vinculo, animum ad Societatem adjecit. Compositis ergo, & ordinatis probe domesticis negotiis, S. Francisci Borgiæ exemplo Romam venit sacerdotio jam initiatus, & inter tirones adlectus est, anno labentis sæculi octavo, ætatis suæ quadragesimo quinto. Quamdiu deinde apud nos vixit, vario occupatus est genere ministeriorum, quæ omnia cum insigni prudentiæ & probitatis laude gessit. Sæpe etiam nostris præfuit, sæpe collegia rexit, ubique vestigia relinquens summarum virtutum luculenter impressa. Collegium Societatis satis commode dotatum erexerat Bovini, in oppido familiæ suæ primario: sed postmodum, nescio quibus de causis, dissolutum est.

10. Mors & elogium P. Innici de Guevara.

Guevaram, mense uno vix interlapso, subsecutus est P. Bernardus de Angelis, vir inclytæ famæ, de quo hæc memoriæ sunt prodita. Ex familia inter Neapolitanas illustri genitus, ortum habuit in quodam paternæ ditionis oppido prope Lupios. Hanc in urbem puer traductus cum fuisset, ut pietate & litteris imbueretur sub disciplina nostrorum, arbitro conscientiæ utens Ven. P. Bernardino Realino, facile incensus est religiosæ ac sanctæ vitæ desiderio. Itaque simul atque annum ætatis attigit duodevigesimum, intelligens nihil obfuturum ex parte parentum (erant illi insigniter pii, & in nostrum ordinem egregie animati) quominus Societati, si vellet, se adscriberet; licet filiorum natu maximus, &

11. Obitus & elogium P. Bernardi de Angelis.

paternorum bonorum hæres, in eam se contulit, & ad ponendum religiosæ vitæ tirocinium Nolam contendit. Ab ipso aditu Societatis, ut ostenderet, nihil jam sibi esse ex priori conditione reliquum, nomen ipsum mutavit, quique Cæsar antea dicebatur, appellari deinceps voluit Bernardus in obsequium melliflui doctoris, cujus eo tempore cultum Claudius Aquaviva pro viribus propagare studebat. Nola post paulo transmissus est Romam, ubi mansit usque ad obitum Aquavivæ. Namque hic hominum æquissimus æstimator, Bernardi integritatem atque prudentiam probe perspectam habens, multiplici ministerio exercitum prius, probatumque sibi demum sumpsit a secretis, ut in administranda Societate, ferendaque curarum ingenti mole comitem, & adjutorem strenuum haberet. Opinionem de se conceptam non fefellit Bernardus, sed vicit potius. Totum se fingens ad ingenium magni illius præsidis, laborantem sublevabat; quidquid ille ad augendam ordinis dignitatem susciperet, consilio promovebat. At subrogato in locum Aquavivæ Mutio Vitelleschо, causatus affectam valetudinem, & vires longa animi contentione plus nimio attritas, suæ se provinciæ restituit, quodque reliquum erat vitæ transigendum sibi statuit Massæ, quippe in loco cœli salubris, ac minimæ celebritatis, ubi sibi tantum vacare in posterum, ac pietati posset. Ab eo secessu bis duntaxat extulit pedem: semel quidem grati animi causa, ut in conventu provinciali, qui habebatur Neapoli, Realini moderatoris olim sui causam ageret, eamque ad Pontificem maximum deferendum curaret: iterum imperio majorum, ut Neapoli curaretur commodius ab apoplexia, qua fuerat tactus. Sed hujus secundæ profectionis, quam justa causa, tam infelix exitus fuit. Vix enim delatus Neapolim, vi morbi prævalente, paucis diebus interiit. Decessit VI. Cal. Octobres, annum decurrens ætatis sexagesimum secundum, elatusque est incredibili nostrorum luctu, utpote vir exempli semper recti, idem rerum usu valde limatus, & de communi re optime meritus.

12. Res Siciliæ. Insignis arrogantia P. Honuphrii a Vermi, ejusque iter in Hispaniam.

Longe diversa tradunt monumenta provinciæ Siculæ de P. Honuphrio a Vermi Marsalensi, qui insigni tantum ambitione, ac vanitate id est assecutus, ut qualemcunque locum obtineat in annalibus Societatis. Obscurissimo licet genere, eaque mediocritate doctrinæ, ut juratis æquissimorum judicum sententiis exclusus fuerit a professione quatuor votorum, irrepserat tamen paulatim in amicitiam virorum principum, eorumque fultus præsidio, leges disciplinamque domesticam contemnebat. Præcipua illi familiaritas cum comite ab Elda Siculæ classis præfecto. Is ante annos tres cum moreretur, & assidentem sibi Vermium cerneret, edixerat supremis tabulis, ut ipsi traderetur suum cadaver ad majorum tumulum deportandum in Hispaniam, rogaveratque Cardinalem de Auria Archiepiscopum Panormitanum, & Franciscum de Castro proregem, ut exequendi testamenti curam susciperent. Eldam ut id juberet incitaverat ipse Vermius, seu levitate quadam, sive ostentandi sui causa in aula Matritensi. Cum aliena videretur ab homine Societatis procuratio devehendi cadaveris, eam Præpositus provincialis in alium quemlibet ex externis transferendam curabat: sed frustra. Nullo impetrari modo potuit ab Archiepiscopo ac Prorege, ne voluntatem testatoris in hac parte implendam contenderent. His ergo auctoribus fautoribusque, Vermius Matritum profectus est, moderatorum ingratiis. Ibi, ut erat in agendo liberior, facetus idem, ac nugax, facile ab aliquibus aulæ proceribus gratiam iniit, qua male abutens, Panormum rediit spiritu aulico inflatior multo quam abierat. Ad augendam hominis arrogantiam accessit apertus favor Philiberti principis a Sabaudia, qui cum proregi Castrio successisset in administratione Siciliæ, eidem successisse pariter in ornando fovendoque Vermio videbatur. Jam ergo homo vanus, elatus tam splendidis amicitiis, & obsequio populi, fastidire domesticam paupertatem, vix majores vereri, sodales longe infra se positos ducere. Tum sentiens quanta laboraret apud socios invidia, ac forte (quod in victu familiare est) eo durius habitus domi, quo plus colebatur ab externis, denuo cogitare Matritum, ubi procul a con-

conſpectu ſodalium minorem habiturus eſſet invidiam, honoreſque expiſcari commodius poſſet. Veniam ut impetraret facilius, de itinere quod meditabatur ita ſcripſit ad Mutium, ut prætenderet tacitæ ambitioni majus obſequium Dei. Eſſe nimirum Matriti multos natione Italos: eorum autem intereſſe plurimum, ut exiſteret ibidem unus aliquis de Societate Italus, qui ipſorum confeſſiones audiret, & conſcientias moderaretur: ad ejuſmodi provinciam neminem ſociorum videri comparatiorem ſe, linguæ ac regionis gnaro. Quæ cum de ſe ſcriberet Vermius, eodem tempore venerunt ejuſdem ſententiæ litteræ ad Generalem, tum a Philiberto prorege, tum etiam a Comitiſſa de Lemos, matrona illa præpotenti, quæ olim ob ſuum Ferdinandum Mendozam multis gravibuſque moleſtiis affecerat Claudium Aquavivam, ut in quinta parte fuſe narratum eſt. Notavit Mutius, mire conſentire Proregis ac Lemoſiæ litteras in expoſcendo nominatim ad iter illud Hiſpanicum Vermio: quaſi vero præter ipſum nullus eſſet in Italia, cui negotium ejus generis committi poſſet. Senſit qua manu tales agerentur machinæ: magnoque opere dolens, voluiſſe hominem Societatis tam validis deprecationibus imponere ſibi neceſſitatem permittendi quod nollet, confirmato ad conſtantiam animo, poſtulata omnium peræque rejecit, ac ſolummodo repulſam excuſare conatus eſt, cum officio verborum, tum etiam rationibus quam potuit honeſtiſſimis. At nec rationibus acquievit Prorex Philibertus, nec ſibi verba dari paſſus eſt. Summa dignitate Princeps, & Regis Catholici conſobrinus, indigne ferens negari ſibi a Præpoſito Societatis rem, ut putabat, æquam, & in ipſius unice arbitrio poſitam, quod precibus non impetraverat, vi abſtulit. Cauſatur eſſe ſibi in aula Matritenſi negotium grave, & arcanum, cujus procurationem ſoli commiſſam vellet amico ac familiari ſuo Vermio: nec tam rogans, quam imperans, Provincialem compellit, ut ipſum nulla interpoſita mora in Hiſpaniam dimittat. Ut Matritum attigit Vermius, videre licuit quo tandem ſpectaret ardens illud pro divina gloria, atque Italorum ſalute ſtudium, quod ſuis litteris explicaverat. Frequentare aulam ſtatim, curſare per miniſtrorum domos, captare procerum gratiam, ſe demum aulice magis quam religioſe gerere, non ſine rubore noſtrorum, eorumque omnium offenſione, quibus nota noſtri ordinis inſtituta. Ecce autem haud multo poſt Romam afferuntur ad Pontificem maximum litteræ ab Hiſpaniarum Regina, quibus litteris epiſcopatus Vermio petebatur. Hic enimvero ſe non continuit Mutius. Perculſus uti decuit rei gravitate, præcidendumque ratus in ipſo ortu pravum, nec antea apud nos auditum ambitionis exemplum, ſcribit ad rectorem collegii Matritenſis, ut ejiciat confeſtim e Societate P. Honuphrium a Vermi, hominem quippe ordini noxium, & ambitus manifeſtum. Quæ juſſa ne rector facere interceſſione cujuſquam aut gratia cunctaretur, id illi per obedientiæ religionem præcipiebat. At enim Mutii litteræ, neſcio qua fraude, interceptæ fuerunt. Urgebant interea Pontificem fautores Vermii ut negotium maturaret, id ſummo contendentes ſtudio, ne dimitti prius poſſet, quam reipſa epiſcopatum eſſet adeptus. Cum Pontifex moras necteret de induſtria, Vermius, qui videret declinari ultra non poſſe ignominiam ejectionis ſuæ, prævertere illam maluit petita ultro miſſione, quæ petenti continuo conceſſa eſt. Ita ſacramento Societatis exauctoratus, ſub finem anni labentis infulatum obtinuit ſacerdotium Scalæ in Brutiis. Sed in novo ſtatu, nec ingenium mutavit, nec fortunam. Namque, ut reliquam ejus vitam curſim expediam, ſemper poſt hæc inquies, & multis inviſus, capitales contraxit inimicitias, quarum metu dum ſe a ſede ſacerdotii ſui abſtinet, ſacrorum uſu privatus eſt a Pontifice, ac tandem inops, & exul miſere occubuit: documentum iis utile, qui ſe vehendos præbent fallaci vento fortunæ, & fœdo ambitu ad dignitates Eccleſiæ prorepunt. Sed ad ordinem temporum redeamus.

13. Iterum proficiſcitur in Hiſpaniam invitis moderatoribus.

14. Epiſcopatum ſibi quærens dimittitur a Societate.

15. Reliqua ejus vita infelix.

Provincia Auſtriaca novis domiciliorum acceſſionibus per hoc tempus augeri pergebat. Viennæ Petrus Pazmanius Archiepiſcopus Strigonienſis peculiare collegium pro regno Hungariæ inſtituit, Pazmanianum de conditoris nomine ap-

16. Res Provinciæ Auſtriacæ. Erigitur Viennæ collegium Pazmanianum.

appellatum, ut in eo litteris & pietate excolerentur adolescentes ecclesiasticæ militiæ adscripti, & Ecclesiæ utilem navare operam aliquando possent. Huic collegio certos etiam redditus assignavit Episcopus Nitriensis Joannes Gubaskoczius, in gratiam clericorum suæ diœceseos. Cujus deinde exemplum secutus Episcopus Jaurinensis Nicolaus Dallos, nonnullos & ipse fundos constituit, ut in eodem contubernio suæ pariter diœcesis clerici disciplina Societatis, & institutione fruerentur. Quos Ecclesia fructus ex hoc Pazmaniano collegio perceperit, docent insignes viri prope innumeri, præter plures Episcopos, & Archiepiscopos, qui ex eodem subinde educti sunt. Sed jam provincia Austriaca ita creverat, ut propter numerum distantiamque domiciliorum ab uno Præposito administrari haud satis commode posset. Id reputans Mutius, detraxit illi domicilia Bohemiæ, Moraviæ, ac Silesiæ, ex iisque novam erexit provinciam, quam Bohemicam appellavit, dato rei exequendæ negotio Patri Joanni Argento, qui Visitatoris ibi munus potestatemque exercebat. Nos itaque de utraque separatim agemus in posterum: atque intra fines Austriacæ nunc paululum immorantes, quæ sunt hujus temporis breviter exequemur. Initio anni cum quievisset, ut dictum est, inclementia Gaboris in Pannonia, regionem hanc percurrerunt sacerdotes aliquot Societatis, tum ad redimendos captivos, tum ad sananda quæ inflicta fuerant religioni tristissimo illo bello vulnera. Miserabilis plane erat regionis facies, quam Turcæ, ac Tartari, Hungari etiam perduelles, & hæretici desolaverant. Trucidati fuerant senes captivi, qui victorem barbarum sequi non poterant. Abstracti ab uberibus matrum infantes, & canibus objecti, aut illisi saxis, si vagitu querulo perstreperent: mutire non ausis matribus, ne mactarentur pariter, si gemitum ederent. Budæ constiterunt Patres, atque ibi catholicis mercatoribus e Bosnia, viciniisque locis, sacramenta ministrarunt, schismaticos ad Ecclesiæ auctoritatem sinumque revocarunt. Præcipua pars laboris & fructus extitit in Christianæ religionis desertoribus ad Mahometanam impietatem transgressis, qui cohortatione Patrum & humanitate permoti, ad eos clam ventitabant, seque non sine lacrymis profitebantur, externo tantum cultu superstitionem Turcicam amplexos esse, interne Christianos. Instituti sunt pro temporis angustiis, iidemque magno nostris ad rem bene gerendam adjumento fuerunt: unus præ cæteris, quem impiæ defectionis dolor vehementius angebat. Is pueros puellasque christianas emebat a Turcis: mox levi pretio vendebat Patribus, ætatem teneram servituti & superstitioni ereptam gratulantibus. Eodem anno Ferdinandus II. Cæsar, cum ad Imperatorem Turcarum legatum mitteret Jacobum Curtium, binos illi addidit e Societate sacerdotes, Georgium Nagium, & Gasparem Puklerum, ut detentis in servitute christianis opem aliquam & solatium afferrent. Delati Constantinopolim Patres, partim pretio, partim comitate & modestia, aditum sibi aperuerunt ad custodias christianorum, & potestatem faciendæ illic rei divinæ, ac miseris sacramenta ministrandi habuerunt. Educti vinculis fuere nonnulli, aliis eleemosinæ distributæ, & promissa libertas, ad quam ipsis brevi repræsentandam opulenti mercatores, & pii, suam fidem & arcam non inviti obligarunt. Præter hæc orator Cæsaris diploma impetravit ab Imperatore, quo fiebat nostris hominibus in imperio turcico degentibus liberrima potestas omnia Societatis munia exercendi: quo quidem nihil accidere nobis optatius, & ad religionis securitatem præstabilius poterat.

17. Dividitur provincia Bohemica ab Austriaca.

18. Res gestæ sociorum in Hungaria.

19. Excursio nostrorum Constantinopolim.

In superiori Germania lætos, si uspiam alibi, successus res religionis habuerunt. Traducti ad Ecclesiam hæretici mille quadringenti & sexaginta, quo ex numero Monachus fuit miserabili admodum conditione. Floruerat olim probitatis laude inter suos: sed cum semel Norimbergam divertisset ad cognatos heterodoxos, eorum captus fraudibus & blanditiis, catholicam religionem abjecerat, & uxorem duxerat. Agebat jam in sacrilego pellicatu annum quadragesimum, senio prope confectus, & multis attritus calamitatibus, inopia præsertim extrema, quam utcunque tolerabat Ambergæ forenses causas actitando. Mi-

20. Res Germaniæ superioris. Conversiones Hæreticorum, & unius præsertim apostatæ.

Miserati hominis vicem Patres Ambergenses, non modo illum ex tam longo errore ad salutis æternæ viam reduxerunt, verum etiam veniam a Pontifice impetraverunt, ut solutus monasticæ disciplinæ legibus apud se viveret in habitu clericali: quo ille beneficio obstrictus, magno deinceps usui nostris ad rem catholicam augendam fuit. Eodem anno Oettingæ muliercula flagitiosa, post peractam rite criminum confessionem, narrabat nostro sacerdoti, fuisse sibi lapillum iis imbutum præstigiis, ut posset cujuscunque vellet animum incendere ad libidinem. Vere ne istud, an falso diceret, nihil moror. Quod ad rem pertinet, magnopere se cupiisse, ajebat, eam pestem afflare alicui de Societate, nunquam potuisse. Sæpe hoc animo occurrisse de industria nostris scholasticis extra urbem spatiantibus: sed cum illi semper præterirent demissis oculis, aut aversis, lapilli inutilem fuisse contra ipsos vim: se vero tam illustri modestiæ exemplo perculsam mutasse tandem consilium, abjectoque maleficiorum instrumento, ad confitenda superioris vitæ crimina properasse. Adeo multum valet illa quantumvis tacita modestiæ eloquentia, de qua olim sodalem suum admonuit S. Franciscus, cum diceret se ad concionandum exire, quoties in publicum egrediebatur. Haud minus fructuosum genus orationis interdum est benignitas erga egenos, nemine eos non libenter audiente, quos benevolos ac liberales senserit. Hoc orationis genere usi Patres Ingolstadienses, annona ingravescente, pauperibus quotidie septingentis, interdum etiam octingentis certam panis mensuram distribuerunt, quos cum eodem tempore piis cohortationibus ad confessionem piacularem allicerent, plerosque dicto audientes habuerunt. In simili calamitate residentia Eberspergensis, præter stipem pauperibus large distributam, vili emendam proposuit magnam frumenti copiam, unde civitas plurimum est recreata.

21. Modestia nostrorum juvenum mulierem flagitiosam adducit ad pœnitentiam.

22. Nostrorum liberalitas erga pauperes Ingolstadii, & Eberspergii.

Inter hæc collegium Ratisbonense periculum adiit grave non minus, quam inopinum, quod tametsi intra jacturam parietum tectorumque steterit, nisi tamen fuisset peculiari ope Numinis propulsatum ex parte, etiam hominibus cladem ingentem afferebat. Turris erat parum a collegio distans, alta pedes minimum sexagita, cujus plurimæ contignationes totidem erant bellici pulveris receptacula. De cœlo tacta repente est: totusque ille nitrati pulveris numerus momento flammam concipiens, & fragore horrendo prorumpens, turrim a fundamentis evulsam usquequaque disjecit. Evolarunt in omnem partem vastæ saxorum moles instar grandinis. Civitas universa quasi vehementi ac subito terræ motu contremuit. Vix fuit domus Ratisbonæ intacta omnino, & damni expers. Contrita passim tecta, vitrei fenestrarum obices ubique diffracti. Hominum plerique aut afflicti impulsu violento aeris, aut intermicantis aspectu flammæ terrefacti. Nonnulli vapore torrido fumi pene exanimati. Extincti duntaxat tres, nec multo plures sauciati. Incidit atrox casus in diem hebdomadæ quartam, quo die apud nos feriari solent scholæ: idque pueris gymnasium frequentare solitis saluti fuit. Certa erat multorum clades, si pueri scholis interfuissent. Alios quippe torrentis fumi copia præfocari necesse erat, alios decidentium imbre lapidum opprimi, alios in ipsa trepidatione fugæ invicem collidi. Quod autem eo die vacaverint scholæ, effectum providentia Numinis plane singulari. Etsi enim id consuetudo gymnasii posceret, tamen illa hebdomada nihil non egerant apud rectorem scholastici, ut vacationis beneficium utendum sibi permitteret die proxime præcedente. Deprecatores adhibuerant viros nobiles, & amicos collegii, quibus non videbatur rector rem adeo levis momenti negaturus. Negavit tamen constanter, & servari morem jussit, nec impetrare a se potuit ullo modo, ut in re tam exili virorum talium postulatis annueret: quod tunc quidem visum duriter & illiberaliter factum, postridie vertit in commendationem divinæ providentiæ, quæ sic incolumitati tot adolescentium prospexisset. Quare die postero rector decantari publice hymnum eucharisticum, & debitas gratias Deo liberatori persolvi jussit. Augustæ Vindelicorum diem obiit P. Gregorius Rosseus, patria Landishutanus, quem tametsi annis gravem, ac prope jam se-

23. Grave periculum collegii Ratisbonensis ex eventu fortuito.

24. Vacant eo die scholæ, non sine peculiari numinis providentia.

25. Obitus & elogium P. Gregorii Rosseii.

senio inutilem, provincia inter carissimos habebat Patres, nec sine luctu extulit. Præcipua viri laus in Evangelio, cujus explicandi ministerium gessit Augustæ per annos ipsos quadraginta: ea semper auditus approbatione, & fructu, ut Augustani redditum sibi suum dictitarent apostolum, Petrum Canisium. Roseffi præsertim auctoritate fundatum est Augustæ collegium Societatis, sumptum faciente prænobili Fuggerorum familia. Idem omnium primus collegium illud rexit aliquandiu: provinciam vero universam novem omnino annos administravit. Charitate erat insigni, animo erecto, impigro, & ad labores apostolicos semper expedito. Nemo eum vidit aliquando otiosum. Quod rebus gerendis supererat temporis, aut contemplationi rerum cœlestium, aut piis scribendis libris impendebat, quorum nonnullos edidit alieno nomine adversus pestilentes libellos Lucæ Osiandri, præter alia quædam opuscula doctorum judicio valde laudata. Postremo vitæ spatio acerbis conflictatus doloribus, aliud nihil Deum rogabat, nisi ut adderet fortitudinem, & dolores augeret. Demum anno ætatis suæ octogesimo, ab inita Societate sexagesimo tertio, ab hac mortali vita solutus est, & suavissimo quidem mortis genere. Idibus enim Majis, cum valeret ut qui maxime, monuit repente socium, sibi ut quantocyus morituro pararet suprema. Inde in lectulum se recipiens, suscepit rite sacra, atque intra dimidium horæ oculos & vitam clausit.

26. Res Rhenanæ. Mittuntur operarii in Daniam. Duo in itinere intercipiuntur.

De provincia Rhenana, ad quam modo transgredimur, nihil est in litteris hujus anni memorabilius excursione quadam a nostris in Sveciam facta, quam propterea a suis initiis narrandam sumimus. Patres Henricus Schatchius, & Theophilus Olaus, par operariorum insigne, jussi fuerant in Daniam proficisci cum aliis quibusdam de Societate, ad ponendum, si qua fieri posset, sacræ missionis initium. Id quippe negotii Mutio Generali dederat Gregorius XV., cui per quosdam Dominicanæ familiæ Patres certa fuerat oblata spes reparandæ in illo regno religionis. At cum itineri se commisissent, a Batavis intercepti, & in vincula conjecti, id modo unum ab hæreticis impetrare potuerunt, ut libertatem pretio redimerent. Præclusam sibi videntes Daniam, & nihilominus certi in provinciam non redire sine aliquo suscepti itineris fructu, animum ad provincias finitimas adjecere. Campum laboris ita partiti sunt, ut Olaus excolendam sumeret Lubecam, & Hamburgum: Schatchius Sveciam peteret. De priori nihil ultra memorabimus. Extinctus enim in ipso novi operis apparatu, locum dedit Patri Andreæ Niseno, qui nusquam benevole acceptus, paulo post abiit in inferiorem Saxoniam ad colligendas fidei reliquias, quæ Magdeburgi, & Alberstadii adhuc supererant. Schatchius difficillimo perfunctus itinere cum pervenisset in Sveciam, primo Stocholmiæ in ipsa regni sede occultus consedit, remque non minus sedulo quam caute gerens, nonnullos ad fidem catholicam traxit, ac præter alios virum insigni nobilitate Georgium Ursinum, qui regi erat a secretis, & intime familiaris. Progressus inde Telgam, & in colloquium admissus a Zacharia Antselio urbis consule, huic similiter, quippe docilis ingenii viro, persuasit, ut relicta Lutheri secta ad Ecclesiam transiret. Virorum talium conversio latere diu non potuit Gustavum regem. Rescivit statim, & immane quantum exarserit. Utrumque nulla mora contrudit in carcerem. Tum nescio quibus indiciis subodoratus, unum aliquem in regno latere de nostra Societate, hunc perquiri diligenter jubet. Cito inventus est, seu verius proditus. Producitur ad tribunal Schatchius, interrogatur, torquetur, cunctis demum artibus sollicitatur, ut velit in partes Lutheri transire, sed conatu irrito. Eadem expertus Rex cum duobus ejus discipulis, Ursino, & Antselio, ubi sensit nec suasione, nec quocunque cruciatu posse viros fortes a catholico cultu abstrahi, omnes pariter capite plecti jubet: hos, propterea quod patriam deseruissent fidem: illum, quod auctor desertionis, & hortator fraudulentus fuisset. Placuit uno omnes die interfici, eodemque supplicii genere, capite nimirum amputato. Producuntur igitur in ferale pegma fortissimi pugiles, affusa ad spectaculum innumera populi multitudine, ac primi securi se-

27. P. Henricus Schatchius defertur in Sveciam, ac rem utiliter gerit.

28. Illum rex capite plecti jubet cum aliis duobus.

29. Qui mortem pie fortiterque excipiunt.

feriuntur Urſinus & Antſelius, quorum non alia audita vox, niſi bene ſibi ac feliciter evenire, quod in Eccleſia catholica morerentur. Quo die rapti ſunt ad ſupplicium, communes exaraverant litteras, tum ad Præpoſitum provinciæ Rhenanæ, tum ad Generalem Societatis, utrique gratias prolixe agentes, quod in Sveciam miſiſſent veræ fidei magiſtrum, cui ſe debere profitebantur quod veritatem amplexi eſſent, & in limine felicitatis ſempiternæ verſarentur. Reſtabat Schatchius: & jam pari conſtantia cervices carnifici præbebat. Cum adeſt anhelus ab aula nuncius, nequaquam hunc eſſe obtruncandum. Regem de advena mitius ſtatuere. Supremo ſupplicio liberatus tota exulet Svecia, & in proximas Germaniæ oras navigio evehatur, pœna capitis propoſita, ſi quo caſu in Sveciam redierit. Ita receptus in navim ſacerdos, & nauclero traditus, Lubecam defertur: lætus ille quidem beata ſorte duorum martyrum, at ſimul dolens, eandem ſibi palmam ex ipſis prope manibus ereptam fuiſſe. Reliquerat in vinculis Stocholmiæ præclarum adoleſcentem annorum ſexdecim, nomine Arnoldum Meſenium, parentibus natum orthodoxis, & paternæ fidei retinentiſſimum, eique novos ſæpe ſtimulos ad conſtantiam ſubjecerat. Diebus aliquot præterlapſis, quid illi factum ſit quærens ex advena Stocholmienſi, audit exſtimulatum ad defectionem adoleſcentem perſtitiſſe adverſus potentiſſimi regis blanditias omnes & minas, nulliſque machinis potuiſſe de ſententia depelli: hujus tandem rei cauſa damnatum, Romanam fidem abſciſſis cervicibus confirmaſſe. Quo magis gaviſus eſt, excurſionem illam ſuam Svecicam, ut non ceſſiſſet ex voto, fructum tamen habuiſſe non pœnitendum.

30. Schatchio pœna capitis mutatur in exilium.

31. De quodam adoleſcente religionis cauſa interempto.

Præter Olaum, & Schatchium, de quibus modo dicebamus, prodierant in expeditionem Danicam ex provincia Flandrobelgica quatuor ingentis animi operarii, Andreas Jodocus, Juſtus Viſcherus, Matthæus Colenus, & Ludovicus Carbonelius. Hi porro admoniti, duos qui præiverant Patres fuiſſe a Batavis comprehenſos, non deſiſtendum propterea ab incepto, nec retro flectenda veſtigia, ſed cautius aliquanto peragendum iter cenſuerunt. Jodocus omnium præſes navigavit Hamburgum cum Juſto Viſchero, juſſis duobus reliquis ſeorſum ſubſequi: relicto autem Altenæ ad ſolatium degentium ibi catholicorum Viſchero, ipſe porro in Daniam progreſſus eſt. Cum partem regionis maximam nullo propemodum fructu peragraſſet, jamque de ſucceſſu expeditionis deſperaret, affulſit ſubito læta ſpes rerum feliciter gerendarum. Erat Malmogii in Scania vir gente Germanus, profeſſione catholicus, Arnoldus Wiſveillerus nomine, notus aulæ, & apud regem gratioſus, qui anno præterito duos familiæ Dominicanæ Patres hoſpitio exceperat. Virum talem Jodocus conſiliis ſuis opportuniſſimum putans, adit illum fidenter: cujus rei cauſa venerit ipſe, aliique in Daniam venturi ſint Miſſionarii, docet. Rogat, ut ad negotium religionis præſtare aliquid pro ſuis viribus velit. Sua non fefellit Jodocum fiducia. Arnoldus in cauſa fidei optime animatus, nihil de ſe non promittit, quod ad ſecuritatem fructumque miſſionis pertineret. Patere ſuas ædes, non ipſi tantum, ſed cunctis in perpetuum Miſſionariis, qui ab Romano Pontifice ſubmitterentur. Se illis magiſtrum linguæ, ſe itinerum, & periculorum comitem fore: ſe denique nulla iiſdem re defuturum ad miſſionem cum fructu obeundam. Unam modo cautionem exigere, ut ſi forte ob eam cauſam fortunis exueretur, aut in exilium pelleretur, haberet tunc ab Apoſtolica ſede qualecunque ſubſidium, unde vitam tueri non incommode poſſet. Hæc prolixe ſpondebat Arnoldus, hæc ipſa Patribus Dominicanis prius ſpoponderat. Quæ promiſſa Jodocus haud parvi pendens, curavit ejuſdem chirographo confirmanda, ut Romam opportuno tempore tranſmitterentur, atque interim de re tota ſocios per litteras monuit. Digreſſus dehinc Hafniam, (Coppenhagen vulgo nominant) urbem regni primariam, periculum adiit opinione majus. Dum urbem amplam percurrit, dum more peregrinorum varia curioſius percunctatur, & ſermones diverſos de ſtatu regni, tum civili, tum ſacro cum indigenis ſerit, caſu factum eſt ut alloqueretur ingenuos quoſdam adoleſcentes, qui litteris operabantur. De-

32. Res Flandrobelgicæ. Quatuor e noſtris iter inſtituunt in Daniam.

33. P. Andreas Jodocus miſſionis Danicæ fundamenta ponit.

34. Ejuſdem grave periculum Hafniæ, & prompta fuga.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

lectatus eorum indole, sermonem intulit de religione. Omnes ad veritatem flexibiles reperit: uni autem nominatim persuasit, ut relicta patria secum iret in Belgium. Res erat deliberata, condicta profectionis dies. At ea prorsus die, ac tum maxime cum adolescentem præstolabatur, ut se cum illo daret in viam, audit ex improviso, perquiri urbe tota Jesuitam, quem certo constaret obambulasse Hafniam, & conatum esse quosdam tenerioris ætatis scholasticos ad Papismum trahere. His rumore ipso cognitis, non ultra cunctandum ratus, maturavit fugam, seque proripuit in Belgium, secum auferens Arnoldi quam dixi syngraphum, veluti fructum industriæ suæ præcipuum, nec vero levem: magnam quippe in ea spem habebat repositam.

35. P. Justus Vischerus cogitur Altena excedere.

Interea temporis qui Altenæ substiterat Justus Vischerus, tertio jam mense catholicis sacra ministrabat in ipsorum templo, & divino verbo pusillum gregem pascebat, nihil deterritus minaci denunciatione hæreticorum, qui catholicis suas exercere religiones vetabant. Tantum, ne qua sacro loco injuria ab insano populo fieret, præfigendam curaverat pro templi foribus tabulam aquila depicta spectandam, insigne Cæsaris. Sed quid vereatur hæreticorum audacia? Quadam die, dum catholici fere centum cum Vischero consueta peragunt religionis officia, ecce tibi locum circumsistit ala equitum armatorum, qui primo insigne Cæsareum repetitis minorum tormentorum ictibus impetunt per contemptum: tum delapsi equis, in ædem furentes irrumpunt, cœtum cum insigni verborum contumelia dissipant, nonnullos verberibus male multatos extrudunt. In eo tumultu Vischerus, quod mirere, ne minimum quidem est violatus: quodque mirabilius, debuit beneficium Calviniſtæ prævalido, a quo tunc defensus contra seditionem, mox etiam pecunia ac patrocinio adjutus est, ut Hamburgum tutus evaderet. Atque hunc habuit exitum Altenæ procuratio Vischeri. Eodem tempore reliqui duo Patres, Colenus, & Carbonelius, in Daniam diversis itineribus venerant, admonitique, ut supra dictum est, a Jodoco, Malmogii confederant apud Arnoldum illum, cujus domum cunctis addictam fuisse missionariis demonstratum est. At post paucorum dierum moram, Carbonelio in Frisiam ad comparanda nova sociorum auxilia digresso, dum maxime Colenus rationes varias promovendæ missionis init cum suo hospite, res accidit, quæ nihil fere spei reliquum fecit in Dania. Capitur ex improviso, nescio qua causa, Arnoldus. Per eam occasionem immissi in ejus domum satellites, dum omnia scrutantur curiosius, inveniunt instrumentum sacrificale, indicium vehemens latentis in eadem domo catholici sacerdotis. Cum alius esset nullus, in quem cadere suspicio posset, vincitur Colenus tanquam Romani sacerdotii compertus, in custodiam abripitur, nec multo post jussu regis, qui agnoscere illum de facie, ac per se ipsum interrogare cupiebat, Hafniam adducitur. Repertæ apud Arnoldum litteræ omnem præcidebant sacerdoti modum dissimulandi conditionem suam. Quærenti itaque Regi quis, unde esset, quidve petens venisset in Daniam? ad omnia respondit quod erat libere, ac sine ambagibus: ut miraretur viri constantiam Rex, ac prope laudaret. Nihil tunc quidem constitutum est gravius. At die postero denunciatur Coleno, ut intra certum dierum numerum pedem efferat Dania, capitali pœna afficiendus, si post præfinitum temporis spatium fuisset intra regni fines deprehensus. Quid faceret? Migrandum fuit sine mora. Delatus Hamburgum, & suo periculo jam defunctus, angebatur vehementer de suo hospite Arnoldo, quem, uti dictum est, vinctum reliquerat, verebaturque ne bonis exutus in exilium abigeretur: quod si eveniret, conciderent omnino spes religionis in illo regno restituendæ. Dum ea causa trepidat, ac sæpe de Arnoldo percunctatur, certior fit suspendio necatum fuisse, sive ob datum catholico sacerdoti hospitium, sive alio crimine, quod nunquam satis compertum est. Sed quæ demum fuerit causa, tali sublato viro, a quo tota missio pendebat, nihil humanæ spei nostris relinquebatur in Dania. Regressi itaque in suam provinciam, curam missionis illius in aliud tempus transtulerunt.

36. P. Matthæus Colenus vix in Daniam appulsus conjicitur in carcerem.

37. Interrogatur a rege, & solum vertere cogitur.

38. Ejus hospes suspenditur: tota spes missionis concidit.

Eo-

Interea duo provinciæ Flandrobelgicæ decesserunt insignes ad memoriam temporum viri, P. Leonardus Lessius, & P. Thomas Saillius, de quibus modo singulis aliquid libandum est. Lessius, clarissimum inter ævi sui theologos lumen, natus erat Brechtæ, in pervetusto Brabantiæ oppido, parentibus loci primoribus. Litterarium ingressus a prima pueritia cursum, ita illum tenuit, ut æqualibus ingenio diligentiaque longe præcelleret. Emenso Lovanii philosophiæ stadio, annum ætatis agens decimum septimum, nostrorum modestia & pietate incitari se sensit ad amplectendam Societatem. Cunctantem parumper, & spes blandas non humilis fortunæ respectantem, Deus acribus stimulis, objectisque die noctuque terroribus, & intestino conscientiæ tumultu ita concussit, ut ante conquiescere non potuerit, quam Societatem ingredi apud se statueret. Compositis demum animi fluctibus, in eam tanquam in portum invectus est, ac partim Lovanii, partim Audomari tirocinium peregit. Hinc sciendi illa cupiditas, qua semper flagraverat, quæque per totum biennium quasi constricta & compressa fuerat, ruptis obicibus in omnem litteraturæ partem erupit. Duaci annos duntaxat viginti natus docebat philosophiam, nimisque angusta hujus facultatis spatia querebatur. Quare in amœnos humaniorum litterarum campos excurrens, grammaticos, poetas, historicos, & oratores adiit, floresque ac fructus uberrimos ab omnibus decerpsit, quos in omni vita quasi recentes integrosque servavit. Mox eruditionis profanæ limites egressus, operam sacris codicibus penitus intelligendis dedit, consuluit sanctos Patres, & juris utriusque consultos audivit. His ex fontibus profluxit deinde in ejus libros doctrina, quam multiplex, tam solida & exquisita. Quantam haberet a natura facultatem ad istas opes comparandas, vel illud documento esse potest, quod græcarum litterarum prima elementa exorsus, post duos privati studii menses loqui jam commode poterat, superatisque nullo docente omnibus difficillimæ linguæ salebris, Aristotelem, & Dionysium Areopagitam e græco sermone in latinum convertit. Annis quatuor Duaci in tradenda philosophia consumptis, Romam venit, ut inchoata theologiæ studia perpoliret. Tantum autem ingenii acumen, tantam ad hæc attulit indolem, ut vix biennio circumacto, cupide revocatus fuerit a suis Belgis, nec multo post theologiæ cathedram Lovanii magister egregius impleverit. At enim doctrina tam profunda, tam multiplex, Lessii postrema laus fuit. Adeo religiosæ in eo virtutes eminuerunt. Solitudinem, qua rerum cœlestium contemplatio delectatur, plurimum coluit. Totus cum Deo, & suis libris, raro admodum prodibat in publicum: negotia vero, quæ ad gloriam Numinis, aut proximorum utilitatem non spectarent, penitus negligebat. Romam secundo profectus ad Congregationem generalem septimam, adduci nunquam potuit, ut tot illa artis & magnificentiæ miracula, quæ in urbe sancta conspiciuntur, quibusque advenæ tantopere capiuntur, uno dignaretur obtutu. Mira illi mentis cum Deo conjunctio, ac fere assidua. Quasi tota non sufficeret ad orandum dies, magnam nocturni otii partem precando extrahebat. Insignis porro erat orantis religio. Demissum suppliciter caput, junctæ manus, inflexa genua, totius corporis habitus ad modestiam pietatemque compositus, ut præsentem sentire Deum, ac prope intueri videretur. Accidit in cœlestium cogitatione defixo, ut nec ignem horribilem animadverteret, quo ejus cubiculum deflagrabat. Nusquam tamen elucebat illustrius viri pietas, quam erga sanctissimam Eucharistiam. Ante quam sacrificaret, religioni habebat epistolas resignare, colloquium, nisi necessarium, admittere, imo e conclavi suo prodire, ne forte alienæ cogitationes obreperent. In ipso sacrificio, nunc dulcibus anhelans suspiriis, nunc lacrymis colliquescens, totus ardebat: nec ex quo sacris fuit initiatus, per annos tres supra quadraginta, diem prætermisit, quo non particeps fieret Eucharistici panis, alieno utens ministerio, quoties adversa valetudine prohiberetur rem divinam facere. Animi perturbationes, atque illam præsertim, quæ præstantibus doctrina viris fallacis gloriæ lænocinio insidiatur, ita subegerat, ut fateretur se non capere, qui fieri posset, ut quisquam propriis lau-

39. Mors & elogium P. Leonardi Lessii, eiusque vitæ compendium.

40. De eximia ejus litteratura.

41. De pietate, ac virtutibus religiosis.

42. Quanta esset humilitate, ac mansuetudine.

laudibus delectaretur. Ea auctoritate vir, cujus responsa tanquam oracula passim exquirebantur, nihil dubitabat in rebus dubiis consilium ab aliis petere, & eorum sententiæ velut rudissimus quispiam acquiescere. De omnibus honorifice, de se minimum, aut demisse loquebatur. Cum abundaret fervida bile, nonnihil initio laboravit in iracundiæ primis motibus comprimendis. Sed in illos adeo severam & assiduam exercuit quæstionem, ut demum prorumpere non auderent. Quod si quid tamen in hoc genere excideret imprudenti, certa continuo pœna castigabat errorem, atque ea ferme, ut peculiari benevolentiæ significatione illum prosequeretur, a quo fuerat lacessitus. Affirmavit non nemo, se Lessio bilem aliquando movisse de industria, ut ab eo nescio quid beneficii facilius impetraret. Scitum est, quam acriter vehementerque adversus ejus de divina gratia doctrinam insurrexerint aliqui theologi. In ipso ardore certaminis, dum maxime ab adversariis impetebatur acerbius ferociusque, nemo illum vidit animo, aut dejecto, aut perturbato. Sive sua defenderet, sive contraria refelleret, nihil sibi unquam excidere passus est, non lingua, non calamo, quod dolentis indicium esset, aut irascentis. Eadem animi firmitate illas frænavit cupiditates, quæ corpori voluptatis illecebra blandiuntur. Quotidianis contra se flagellis, jejunio fere perpetuo, cilicio, & quæsitis ubique incommodis sæviebat: dicere solitus, hostium nequissimo concedi quidquid corpori indulgetur. Multiplici laborans valetudine, vix alia parte sanus erat, quam capite. Membra cætera pertinax lues, & maculosa pruritu acerbissimo fodicabat. Hernia utrinque extuberabat. Continuus intestini dolor, & languor stomachi. Crebro colicis, crebrius calculorum doloribus cruciabatur: quæ omnia vel robustissimum hominem plane frangerent. Lessius in tot malis, non modo alacer lætusque perstabat, verum etiam fomenta & levamenta respuere, cubare duriter, igne se abstinere, nocte intempesta ad orationem exilire, nullum denique finem sui divexandi facere consuevit. His artibus carnem sic habuit obsequentem, ut fateretur, ne primos quidem ejus in malum impetus se experiri. Præter alia tuendæ castitatis præsidia, adhibuit patrocinium Reginæ virginum, quam coluit eximie, & nulla non die conatus est peculiari aliquo obsequio demereri. Quadriennio ante mortem tam diris acerbisque laceratus est calculi doloribus, ut mortem quamlibet, vel in igne lento subeundam, duceret leviorem. Sedere, stare, jacere sine cruciatu non poterat. Nunquam id postulavit ut levaretur dolor, sed ut fortitudo & constantia augeretur. Obiit demum Lovanii XVIII. Cal. Februarias, annos natus undeseptuaginta, quorum quinquaginta & unum exegerat in Societate. Plurima beneficia Lessii invocato nomine impetrata, & miraculis quam simillima, pervagatam de illius sanctimonia opinionem valde confirmarunt.

43. Quanta in summis doloribus patientia.

44. Obitus & elogium P. Thomæ Saillii, ejusque vitæ compendium.

Lessium postridie Nonas Martii secutus est Bruxellis P. Thomas Saillius, vir apostolici plane spiritus, ac Societati Belgicæ immortaliter memorandus, cujus eodem in loco finiri vitam contigit, ubi ante annos septuaginta tres ortum habuerat. Venerat ad Societatem ætate jam doctrinaque provectior, ac dignitate ecclesiastica insignitus. Cum enim versaretur Duaci tunc, cum nostri ab hæreticis perduellibus urbem deserere coacti sunt, motus Patrum tot inter injurias patientia ac mansuetudine, consilium cepit iisdem se adjungendi, idque ut tutius faceret, citiusque, abdicato Atrebatensis ecclesiæ canonicatu, patriam armorum fragore circumsonantem deseruit, & Romam ad ponendum tirocinium contendit, vertente anno præteriti sæculi octogesimo. Tres ferme annos in urbe substiterat, cum Stephanus Bathoreus Poloniæ Rex petiit a Gregorio XIII. divini verbi præcones sedulos, & industrios, qui pacem Polonos inter & Moscos conciliarent, & Romanam religionem sererent in Moscovia. Ad eam expeditionem destinatus cum fuisset P. Antonius Possevinus, inter duodecim ejus socios haud postremus Saillius fuit. Sed dum charitati præter modum indulget, dum per inaccessa Moscoviæ nemora venator animarum impiger circumagitur, & modo in gelidis nivibus, modo in speluncis pernoctat, morbum contraxit pe-

periculosum, cui nullum fieri posse remedium præsentius visum est, quam si natale cœlum revisseret. Regressus in Belgium, valetudinem reparabat. Verum Alexander Farnesius Parmæ Dux, perspecta viri pietate ac prudentia, eum conscientiæ suæ arbitrum delegit, sibique deinceps in omni bellica expeditione comitem, ac pene contubernalem esse jussit. Novum ingressus stadium Saillius, totum se in milites ducesque partiri cœpit, nulli parcens labori, ut omnibus præsto esset. Timuit Alexander Parmensis, ne par esse tot incommodis unus non posset. Itaque adjutores illi duodecim e Societate dandos curavit: inter quos Saillius curas varias officiaque distribuens, Missiones castrenses instituit, quæ tantas postea utilitates Belgicis exercitibus attulere. Alexandro e vivis sublato, perrexit nihilo secius navare castris operam, & in exercitu Regis Catholici religiosa stipendia facere, dux ipse, & quasi anima missionis, cujus disciplinam, formam, varietatemque ministeriorum sapientissimis legibus ordinavit. Franciscum de Mendoza legatum Regis secutus in Germaniam, Poloniamque, peracta legatione Bruxellas repetiit, ubi nostris diu præfuit. Labore annisque fractus cum esset, & honestam petere missionem a castris posset, non recusavit Ambrosio Spinulæ exercitum adversus Palatinum ducenti comitem se præbere, cum eoque septuagenarius in Germaniam venit. Parta demum ex hoste victoria, rediit in Belgium, ac biennio post cœlo maturus decessit. Vir plane insigni pietate, quam ore ipso spirare ferebatur. Fatebantur sane multi, se uno ejus aspectu inflammatos veternum languentis animi depulisse. Quod ore præferebat, hoc declarabat verbis, nec fere quisquam ex ejus congressu, nisi melior discedebat. Venerabilis Eucharistiæ cultum regiis in castris propagavit, instituta militari sodalitate, cui summi duces nomen dederunt. Horum exemplo excitati manipulares, & crebrius exinde divina mysteria usurparunt, & sanctius. Haud minori studio B. Virginem colebat ipse, & coli ab omnibus tum privatim, tum publice cupiebat. Obtinuerat ab Alexandro Parmensi, ut omnibus castrorum tubis personantibus, ter sub auroram Virgo beatissima in cunctis militum contuberniis salutaretur. Ejusdem imaginem in itineribus ante prima signa præferendam, & in stationibus defigendam curabat. Exilire virum optimum gaudio, ac triumphare cerneres, si quid a quoquam audiret honorifice de Maria prædicari: mœrere contra, deiici, aut excandescere, cum voces in ipsam contumelioſæ jactabantur. Gratam sibi esse famuli sui pietatem non dubiis sæpe signis B. Virgo monstravit. Illud ad memoriam insigne, quod cum magnam vim sanguinis, rupta pectoris vena, ejectasset, depositusque a medicis jaceret, voto ad Aspricollensem Virginem vix concepto, visus sibi est illam videre pro sanitate sua Filio supplicantem: neque solum convaluit tunc præter omnium spem, verum etiam vitam exinde in plures annos protulit multo quam antea vegetior, neque rei quidquam præterea cum medicis habuit. In sexcentis quibus interfuit præliis, in obsidionibus urbium, inter medios ignes, & ferream telorum grandinem, cadentibus hinc & inde quos adjutabat militibus, illæsus ipse incolumisque semper stetit, nullo vel leviter ictu violatus. Acceptum hoc referebat rosario prægrandi, quod quoties ad arma conclamatum erat, ab humero ad sinistrum latus instar baltei producebat. Hac munitus lorica, per medias acies ac mortes impune volitabat. Jam de cæteris ejus virtutibus quid loquar? De se ita demisse sentiebat, ut cum esset apud summos viros, & copiarum ductores gratiosissimus, se tamen nullius frugis hominem profiteretur, & novissimum ubique locum, vilissimasque occupationes captaret. Valetudinem non alia magis arte, quam abstinentia, vel potius inedia tuebatur. Laboriosissimum vitæ genus voluntariis incommodis cumulabat. Ut alia prætream, crucem e ligno semipedalem, præacutis horrentem cuspidibus, pectori applicatam gerebat, manuque subinde pectus tundens, eam carni duriter incutiebat. Militum communis quasi patronus, aut pater, omnes excipiebat sinu: ægris vero, aut vulneratis ad omne se obsequium demittebat. Non languentium pædor, non contagionis metus, non morientium multitudo virum amantissi-

45. Missiones castrenses instituit.

46. Quanta solertia pietatem inter milites promoveret.

47. Beatæ Virginis præsentem opem experitur.

48. Nonnulla de ipsius virtutibus indicantur.

tissimum deterrebant, quominus inter illos assidue, ac libentissime versaretur. Nihilo segnior Saillii charitas domi, quam militiæ. Plebis infimæ tuguria, olidas ac stramineas casas, sua esse palatia, suas delicias affirmabat. Si sacerdos e collegio noctu ad quempiam pauperem ægrotum evocaretur, nullum sibi in eo officio præferri patiebatur. Cum vires ad agendum necessarias morbus, aut ætas ingravescens invidebat, otium consumebat utiliter scribendis pii argumenti libris, qui editi ab illo septendecim numerantur. Obedientiæ custos exactus, totum se fingebat flectebatque ad superiorum nutus. Quidquid illi præciperent, vetarentve, Deus hoc præcipit, Deus id prohibet, inquiebat. Quem a teneris unguiculis florem castimoniæ coluerat, editoque voto B. Virgini obtulerat, hunc intulisse tumulo illibatum creditur. Ad hanc virtutem omnes hortabatur majorem in modum. Hanc etiam in aliis tueri, & ab injuria vindicare omni ope conabatur. Eo consilio Bruxellis domum comparavit, in quam mulieres a turpi quæstu abductæ, velut in portum e naufragio, reciperentur. Dorlanum Galliæ oppidum Farnesius vi expugnaverat, ac militibus diripiendum concesserat. Quid illi juris sumpturi essent in feminas, promptum est conjecturam facere. Earum pudicitiæ prospiciens Saillius, prælongum trahere funem per urbem cœpit, clamans, ut quæcunque salvum pudorem vellent, manu funem tenerent. Accurrerunt frequentes, easque omnes per ora militum Sacerdos inviolatas traduxit, nemine vel in tanta libidinis impunitate ausо vim illis inferre. Multa de Saillio supra naturæ usum memorantur. Dæmonum

49. Quædam supra naturæ vires ab eo gesta.

insidias, spectra, terricula non semel superavit. Sæpe futura divino instinctu præsensit, prænunciavitque: nec dubium quin suæ mortis diem certo præsciverit. Pridie enim ejus diei quo mortuus est, piam feminam alloquens, se cum illa supremum loqui, nec amplius locuturum aperte affirmavit. Postridie vero, dum in sacello aulici gynecæi rem divinam peragit, mysteriis vix absumptis, corruit repentina ictus apoplexia. Vi morbi paululum remittente, domum reportatus fuerat. At postea quam sacro inunctus est oleo, defectione subita animam exhalavit. Mortui funus mirifico omnium ordinum mœrore, & concursu celebratum est.

50. Fundatur collegium Hallense.

Vidit prius quam moreretur Saillius, quod maxime concupiverat, Societatem Hallæ exceptam, ac stabili domicilio donatam. Est Halla pervetus Hannoniæ oppidum prope Brabantiam. Colitur ibi summa totius Belgii religione simulacrum ligneum B. Virginis, quod ante annos ferme quingentos Hallensibus testamento legasse dicitur B. Mathildis, femina sanctissima, ac notissima: monumentum religionis insigne, cujus venerandi causa Halla votivis ex toto Belgio peregrinationibus frequentatur. Hallensem Virginem Saillius cultu præcipuo prosequebatur, optabatque vehementer curam ejus sacrarii committi Societati: id quod futurum sperans aliquando, paraverat jam ornamentum sacrificale, quo ibidem nostri suo tempore uterentur. Rem eandem sæpe perficiendam curaverant Antistites Cameracenses (est enim Halla intra fines illius diœceseos), tum ut peregrinorum eo concurrentium multitudini suppeteret sacerdotum copia, tum etiam ut illius sacelli dignitas & reverentia, quæ multis partibus erat imminuta, ad splendorem pristinum revocaretur. Sed hæc consilia turbaverant perdiu, cum aliæ ex aliis enatæ causæ, tum præsertim quæ novissime secuta erat defectio Belgarum a Philippo rege Catholico. Spes exequendæ rei, quæ concidisse videbatur, refloruit tandem anno ante hunc tertio, nunc vero ad maturitatem adducta est. Dux operis Archiepiscopus Cameracensis Henricus Vanderburchius, qui prius Hallæ sedem temporariam de suo dedit operariis Societatis, & mox Alberto Archiduci persuasit, ut iisdem tradi juberet templi de quo dicebam administrationem, quæ fuerat hactenus penes Magistratum urbanum. His jussis restiterunt initio cives, nihilque non

51. Civitas initio adversa, favet postmodum Societati.

moverunt, ut parendi necessitatem deprecarentur. Sed perstante Principe ut facerent imperata, fecerunt quamvis inviti, ac templum illud suum nobis tradiderunt. Anni post hæc fluxerant tres. Quo tempore experti cives industriam sedu-

ſedulitatemque noſtrorum: mirati novum ſacelli nitorem, munditiem, & majeſtatem: ſuper omnia emendatione publica morum delectati; mutarunt animum uſque adeo, ut ad retinendos alendoſque perpetuo Patres multi penſionem annuam contribuerint. Symbolam inter alios ſuam contulit Antonius de Winghe, vir noſtro ordini addictiſſimus, ac Lætienſis cœnobii Archimandrita, cenſu apto conſtituto pro uno nominatim operario, qui evangelicis excurſionibus territorium urbis obiret. Quod ad juſtam collegii dotem deerat, ſuppletum eſt, partim ab Antiſtite Cameracenſi, partim a Pontifice maximo. Ille enim Hallenſi domicilio fundum attribuit, cujus fructus quadringentis florenis annuis æſtimabantur: hic quoddam ſacerdotium adſcripſit.

52. Comes Philippus Mansfeldius Eccleſiæ conciliatur.

Quod attinet ad labores ſociorum, fructum præcipuum tulit Antuerpiæ P. Gulielmus de Pretere, magni nominis operarius, uno ad catholicos adducto viro, ſed inſigni, & qui multorum inſtar videri debeat. Captus fuerat ab Hiſpanis in pugna Floriacenſi, contruſuſque in arcem Antuerpienſem ut cuſtodiretur, Comes Philippus Mansfeldius, princeps nobiliſſimus, qui ſub duce cognomine militabat adverſus Cæſarem. Accidit ut P. Gulielmum de controverſiis fidei differentem audiret. Nec mora. Divina colluſtratus gratia, felicem exclamavit captivitatem ſuam, in qua liceret ſibi vincula errorum, quibus miſere conſtrictus tenebatur, exuere. Videns quam longe aberraſſet hactenus a ſalutis æternæ via, veritatem amplecti ſtatuit: non prius tamen quam, ſoluto de quo convenerat pretio, libertatem recuperaſſet, ne cui forte videretur in eo conſilio aliud quidpiam ſecutus, quam ipſam fidei veritatem. Simul ergo ac liber emiſſus fuit ex arce, in ædibus collegii Antuerpienſis Eccleſiæ catholicæ ſacramentum dixit, cujus ſolemnem formulam peragens, tam uberes præ lætitia profudit lacrymas, ut præſentibus plurimas elicuerit. Aderat inter alios Saxo nobilis, ſecta lutheranus, ipſius Mansfeldii familiaris: iſque etiam, exemplo tam illuſtri pellectus, eodem loco ac tempore catholicum profeſſus eſt. Exinde Mansfeldius Regis Catholici ex captivo ſtipendiarius, & magno apud Iſabellam Regis amitam in honore habitus, inſigni morum probitate ſpectari, aulæ ſimul & caſtris exemplo vitæ integerrimæ prælucere: ut nihil minus quam inter militum, & hæreticorum licentiam educatus videretur. Minus illuſtrem genere, ſed majorem numero, & pro tempore lætiorem egerunt eodem anno prædam Patres Dunkerchani. Hujus oppidi duos ſupra viginti cives interceperant piratæ Batavi, ac per ſummam inclementiam ſuſpendio necaverant. Ut hoſtibus inhumanis par pari referret Iſabella Belgii gubernatrix, ut forte habebat in poteſtate Batavos plurimos bello captos, ex iis totidem in furcam tolli juſſit Dunkerchæ. Deliguntur itaque captivorum viginti duo, miſerabiles ultionis victimæ, ſolo belli jure mactandæ. Erant calviniani omnes, ingenio rudes, indole præferoces, quibus haud facile perſuaderi poterat, ut inflictam nullo ſuo merito pœnam patienter ferrent. Tamen non id ſolum miſeris perſuaſum a noſtris eſt, verum etiam, exceptis ex eo numero tribus, impetratum a reliquis, ut fidem catholicam amplecterentur, & vitæ noxas ſacramento pœnitentiæ expiarent. Eo non contenti aliqui, cum ad infelicem arborem ventum eſt, elata ex ipſis patibuli ſcalis voce, Deo gratias egerunt, quod vel per ejuſmodi caſum ad veritatem acceſſiſſent. Obſtupuit ad ſpectaculum civitas: Patrum charitatem induſtriamque laudavit: nec ulli dubium fuit, quin novi catholici, quos tantum cœleſtis gratia ſubegerat, ſupplicio illo perbrevi aditum ſibi ad ſalutem ſempiternam aperuiſſent. Per hæc Trajecti ad Moſam, ſæviente exitiali lue, prompta ægrorum obſequio fuit charitas Societatis, perieruntque in eo miniſterio plures ſociorum, quibus potior animarum, quam vitæ cura fuit. Nullius tamen tam invidenda mors accidit, quam ornatiſſimi cujuſdam juvenis, cui nomen Levino Wael. Hunc in ultimo vitæ mortiſque diſcrimine conſtitutum divina Mater aſpectu alloquioque recreaſſe dicitur, & ſpe optima vitæ melioris impleviſſe. Certe mœrentibus circum domeſticis, ipſe mortem lætus præter modum oppetiit. Hæc in parte Bel-

53. Batavi plures ad Eccleſiam adducti proxime ante ſupplicium.

54. Præclara mors Levini Wael in miniſterio ægrorum.

Belgii regi Hispaniarum subjecta. In provinciis fœderatis, etsi vigerent quæ supra dicebamus edicta contra nos proposita, haud minus tamen utiliter rem gesserunt nostri operarii. P. Joannes Riserius Ultrajecti hæreticos viginti ad Ecclesiam reduxit. Roterodami P. Joannes Reynerus Arminianorum lucratus est amplius quadraginta. Nec interim Hagæ Comitis Patribus Petro Maillartio, & Theodoro Zachio, licet custodirentur in vinculis, otium fuit. Vix abiit dies, qua die non aliquid ad salutem animarum præstarent. Empta enim conniventia custodum, patebat cunctis catholicis aditus carceris, quos illi confessionis causa subeuntes perpetuo audiebant, & expiabant.

55. Labores & res gestæ sociorum in Hollandia.

56. S. Ignatii insigne miraculum Trajecti ad Mosam.

Ante quam ad alia progrediamur, exponenda duo S. P. Ignatii miracula, quæ labentis anni memoriam plurimum illustraverunt. Trajecti ad Mosam graviter ægrotabat puer annorum octo. Pueri mater in templum Societatis cum venisset die Ignatii anniversaria, votivum accendit cereum ad ejus aram, & pro filii valetudine supplicavit. Mox regressa domum, filium ore læto renidentem, & omnino valentem reperit. Miranti, ac multa, uti fit, percunctanti narrabat puer, adstitisse sibi clara luce conspicuum Sanctum Ignatium: se, vero ab eo jussum bene valere, momento convaluisse. Eadem die Silvæ ducis virgo quædam nobilis, dum in æde collegii nostri solemnibus ejus diei religionibus vacat, improviso correpta morbo, tantam ejectaverat ore copiam sanguinis, ut pondus æquare diceretur librarum duodecim. Domum reportata, putabatur quam mox decessura. Itaque extremis morientium præsidiis celeriter munitur. Erat illi soror virguncula admodum pia, quæ meliorem animo spem fovens, Ignatii opem tacita imploravit, votumque concepit, si sororem recepisset incolumem, se quotannis diem ejus natalitiam pridiano jejunio, & perceptione sacrorum celebraturam. Tum, perinde quasi rem haberet confectam, bono omnes animo esse jubet. Nequaquam morituram eo morbo sororem, sed intra eandem diem certissime persanandam. Diei paucæ supererant horæ. Cum ægra per momenta singula in deterius rueret, ac nihilominus soror semel dicta confirmaret mira constantia, domestici, quique aderat sacerdos Societatis, puellæ fiduciam mirabantur magis, quam laudarent. At sole jam fere occiduo, invalescente morbo, magnisque itineribus ægrota ad interitum properante, cum nihil minus puella certam eo die sororis valetudinem diceret, non continuit se ipsius pater, quin loquentem increparet, ac temeritatis argueret. Sacerdos ipse noster, videns tam certa expectatione miraculi nonnullos circumstantium offendi, secreto eam monuit, ne ita loqui pergeret, sed magis morienti sorori felicem exitum comprecaretur. Cui illa: *Equidem quod jubes faciam*, inquit: *quod tamen dixi, id omnino eventurum pro certo habeas*. Insonuit tandem ex vicina turri æris campani pulsus, quo exactum diei spatium indicabatur. Eo audito, conversus ad puellam proxime assidentem mœrore ac lacrymis oppletus pater: *En*, ait, *elapsa est dies. Etiamne tu spe vana duceris filia?* Negavit illa vanam esse spem: horam diei ultimam nondum auditam esse ex horologio, quo diem metiebantur Patres Societatis. Inter hæc commovere se paululum moribunda: mox crustulam concreti sanguinis excreare. Affirmante medico indicium id esse proximi transitus, omnes circa lectum in genua provoluti solemnes ejus temporis preces incipere. Vix cœperant, cum ægrota aperiens, ac placide circumflectens oculos: *Quorsum hæc?* clamat. *Vivo, & valeo*. Quæ dicenti pulsus arteriæ, color, vires cum integra valetudine redierunt. Ac momento post, quod omnes notarunt, e turri collegio nostro proximiore horæ signum increpuit. Non dicam quæ secuta domesticorum admiratio, quæ voluptas fuerit. Quod ad rem magis pertinet, miraculi tam certi exploratique fama toto late Belgio pervagata, novos clientes Ignatio, & novam nostris ædibus frequentiam addidit. Sed gradum faciamus in Gallobelgicam.

57. Aliud ejusdem miraculum Silvæ ducis.

58. Res Gallobelgicæ.

Grassabatur Leodii lues pestilens, multosque mortalium misere prosternebat. Dum languentibus inter alios opitulatur P. Perpetuus Martinius, eodem con-

contracto morbo diem obiit, IV. Idus Septembris, anno ætatis quinquagesimo quinto. Patria illi Dionantium, doctrina mediocri non major: sed quod doctrinæ deerat, religiosæ virtutis magnitudo compensabat. Sui, mundique contemptor eximius, nihil nisi cœlestia pensi habebat, quorum desiderio domesticos pariter & externos inflammabat. Ejus patientiam diuturnus calculi dolor exercuit, illustravitque: tum vero maxime, cum ad sectionem ventum est, in qua nec vocem misit ullam dolentis indicem, nec vultum contraxit. Quanti eum faceret civitas Leodiensis, vel inde fieri conjectura potest, quod, vulgata ejus morte, Curiones urbani in suis singuli ecclesiis mortuo justa persolverunt, eundemque mox illi honorem omnes simul in æde Societatis instauraverunt, operante ad aram ecclesiæ cathedralis Decano. Pari nostrorum luctu diem clausit in Tornacensi tironum domo Simon Taxillus, patria Leodiensis. Juvenis erat annorum viginti quatuor, quorum duos Ariæ impenderat tradendis humanioribus litteris, ac sextum in Societate decurrebat. Magnam cum Deo familiaritatem usu precandi assiduo contraxerat, nec quamquam affecta valetudine, & lenta consumptus tabe, de quotidiano orandi spatio unquam minuit, aut de ardore primo quidquam remisit. Ferabatur ejus familiare dictum, religiosum non decere nisi orantem mori. Pridie quam animam exhalaret, illi se visendam exhibuit divina Mater, & ad bene moriendum opem ac fiduciam præbuit. Itaque complorantibus cæteris, erectus ipse illud carmen suaviter modulabatur, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi*: atque hoc habitu mentis spiritum Creatori reddidit, XI. Cal. Januarias.

Obitus & elogium P. Perpetui Martinii.

59. Obitus & elogium Simonis Taxilli scholastici.

Per hæc binis provincia domiciliis augetur, Armenterienſi, & Athenſi. Oppidum est Armenteria in finibus Flandriæ & Artesiæ frequens, & amœnum. Lisa fluvio rigatur, qui navium patiens, & in Scaldim influens Gandavi, magnam incolis ad commercia facultatem præbet. Adjacet regio innumeris referta pagis, eoque usitatis nostri ordinis excursionibus apprime opportuna. Par id temporis opportunitati necessitas. Quippe Calvini lues vitiaverat sensim multorum animos, & mores fœde corruperat. Id reputans vir egregius, & indidem civis Petrus Barrius, unum aliquem Societatis operarium curaverat Armenteriam vocandum, qui oppidanos ad aliquot dies excoleret sacra missione. Adfuit, quo vix alius ea tempestate præstantior, P. Joannes Carlier, remque Deo bene juvante ita gessit, ut intra breve spatium mira facta fuerit morum commutatio. Hinc multorum, uti solet, studia erga Societatem incensa: quibusdam etiam injecta mens eam apud se stabili in sede collocandi. Res ut confieri posset facilius, Franciscus Grennus hortum donabat amplum cum parvis ædibus, recipiebatque, si quam stationem Societas habere inciperet Armenteriæ, eidem se sacram ædem de suo conditurum. Minime visa est contemnenda viri liberalitas; cum maxime provincia locum desideraret, ubi tertiæ probationis domum constitueret, & locus hic aptissimus videretur. Accepta ergo donatione, Præpositus Provincialis Florentius Montmorancius ædificium exiguæ molis in novo fundo cœpit extruere: ac vicissim Grennus, nihil differens promissi fidem implere, templi fundamenta jecit, favente cœptis Antistite Atrebatensi, intra cujus diœcesim est Armenteria, nec invito loci toparcha Comite Agamontio. Cæterum ea domus, ob copiarum tenuitatem, non nisi sexto post anno, qui fuit labentis sæculi vigesimus nonus, ad culmen educi potuit, eoque demum anno in usum tertiæ probationis haberi cœpit. Citius adolevit domicilium Athense, sed conditionem & statum simplicis residentiæ non excessit. Athi, quæ civitas est Hannoniæ parva, sed elegans & opulenta, natus erat honestus mercator, qui negotiabatur in Mexico: cumque multum pecuniæ congessisset, scripserat inde nuper ad suos cives, deliberatum sibi esse in natali solo domum Societatis ponere, quem in usum jam tum suas ædes Patribus offerebat. Re cognita, Henricus Vanderburchius Archiepiscopus Cameracensis, spe ductus collegii propediem excitandi, Athum induxit statim lectam nostrorum manum, cum hoc ut civitatem, & circumpositos pagos excolerent, iis-

60. Initia collegii Armenterienſis.

61. Athi residentia Societatis constituitur.

iisque alendis pensionem annuam de suo constituit, donec stabilem collegio dotem fundator Mexicanus præberet. Verum hic, quæ sors mercatorum est, quorum opes incertæ, & sexcentis periculis fere semper objectæ, post varios casus fortunis eversus, præstare quod promiserat nunquam potuit. Quæ causa fuit, ut solius Antistitis beneficentia steterit ad plures annos ea statio, donec Joannes Baptista de Florbecque ex nostra Societate opimam illi hæreditatem de suo patrimonio erogavit. Sed stilum in Angliam transferamus.

62. Res Anglicanæ. Domus tertiæ probationis Gandavi erigitur.

Ante quinquennium Mutius, ut alibi narratum est, socios missionis Anglicæ in quoddam quasi corpus conjunxerat Provinciæ inchoatæ, certo illis ac proprio constituto præside, quem Vice-Provincialem appellaverat. Gratissimum id acciderat multis ejus gentis catholicis, nobilibus præsertim, & laicis, qui viderent hoc modo Societatem in patria sua radices figere, ac perennare quodammodo fructus, qui ex ejus laboribus uberrimi percipiebantur. Hinc ditioribus injecta mens eandem domiciliis augendi, quibus multiplicatis sperabant fore aliquando, ut provinciam haberent instar cæterarum integram, & absolutam. Prior omnium Anna Arundelia (femina in primis locuples, ac vidua Philippi illius comitis Arundelii, qui catholicæ religionis accusatus, & in arce Londinensi capitis damnatus, illustre testimonium veritati dedit), cum inaudisset quæri a nostris locum exercendis qui tertium probationis obeunt annum sacerdotibus, idque modo unum ad rationem provinciæ desiderari, domum satis commode instructam coemit Gandavi, ac Societati Anglicanæ in eum quem dixi usum addixit, dotavitque. Eodem consilio alii ex proceribus pecunias obtulerunt, unde nova intra Angliam collegia, cujusmodi tandem in illa temporum atrocitate poterant, fundarentur. Quæ cum re ipsa exstarent, satis justus inveniebatur pro ratione provinciæ numerus domiciliorum, nullaque earum conditionum, quas provinciæ nomen & dignitas postulat, deesse videbatur. Principio erat in agro Londinensi domus primæ probationis, qua carere provincia nulla debet, in eaque tirones sexdecim censebantur. Tum collegium S. Francisci Xaverii in Wallia, collegium B. Aloysii in comitatu Lancastriensi, collegium immaculatæ Conceptionis in comitatu Derbiensi, collegium SS. Apostolorum in Essexiensi. His adde residentias, ut loquimur, seu minora domicilia septem intra ipsam Angliam: nimirum Sancti Joannis, S. Michaelis, S. Dominici, S. Georgii, S. Mariæ, S. Thomæ Cantuariensis, & B. Stanislai. Extra Angliam alia erat tironibus assignata domus Leodii, certus scholasticorum numerus alebatur Lovanii, florebatque frequentissimum contubernium externorum adolescentum Audomari. Præter hæc, erecta nuper Gandavi fuerat, ut dictum est, domus tertiæ probationis, agebaturque, tum de transferendo Watenas Leodiensi tirocinio, tum de constituendo Leodii collegio maximo studiorum, ut anno proximo effectum demonstrabimus. Quæ cum ita se haberent, adesse jam tempus putabant multi catholicorum, quo Societas Anglicana provinciæ jure ac nomine donaretur: cum præsertim parta hoc tempore catholicæ rei tranquillitas, & quæ affulgebat meliorum temporum quasi certa spes, dubium omne eximeret, ne non stabilis futura esset novæ provinciæ institutio. Novissime P. Richardus Blondus Vice-Provincialis selectos quadraginta Patres Londinum vocaverat, ut deliberarent de re communi. Ii vero, cum alia multa, tum illud nominatim rogandum decreverant Præpositum Generalem, ut Angliæ Viceprovinciam vellet juberet in posterum Provinciam esse, elegerantque P. Henricum Silisdonium, qui Romam profectus Mutium doceret de negotiis in ea congregatione tractatis. Cum ergo adesset Silisdonius Romæ, eo per otium audito, æqua postulari vidit Mutius, proindeque rem multorum votis tantopere concupitam minime extrahendam putans, Anglicanam Vice-Provinciam justæ Provinciæ nomen & jus deinceps habere voluit, eique Richardum eundem Blondum Provincialem primum præfecit. Supra dixi, nonnullam hoc tempore quietem catholicis fuisse concessam. Auram hanc tranquillitatis afflaverant nuptiæ, quæ inter Carolum Wal-

63. Status Anglicæ Societatis hoc tempore.

64. Nova Angliæ provincia constituitur.

liæ

liæ Principem regni hæredem, & Mariam Auſtriacam Philippi IV. Regis Catholici ſororem, agitabantur. Nam cum Hiſpanus, pro innato ſuo erga religionem ſtudio, inter alia matrimonii pacta proponeret, ne leges contra catholicos latæ exercerentur, id omne Anglus earum nuptiarum percupidus pollicebatur. Reipſa deſierat jam obtrudi catholicis damnata illa juramenti formula, de qua dictum eſt alibi. Quin anno labente, Carolo in Hiſpaniam ad matrimonium rite contrahendum tranſgreſſo, Jacobus Rex laicos omnes, & ſacerdotes, qui cauſa religionis eſſent in vinculis, ſolvi juſſerat, vetueratque ne quis in poſterum catholicos, ac Jeſuitas nominatim ob ſimiles cauſas ad carceres vel tribunalia traheret. Quo edicto compreſſæ pauliſper lictorum avidæ manus, & ſeveri actiones fori intermiſſæ fuerunt, magno religionis emolumento: quæ quidem brevi in integrum reſtituenda videbatur, ſi pax fuiſſet diuturnior. Adeo multi in illa paucorum menſium malacia ad catholicum cultum rediere. At reſciſſo certis de cauſis nuptiali illo contractu, ſpes omnis inde concepta prorſus intercidit. Jacobus enim Britanniæ Rex contemptum ſe ab Hiſpanis putans, ad ingenium rediit, erupitque contra catholicos tempeſtas eo acerbior, quo fuerat ſerenitas hujus anni jucundior. Sed hæc erunt alterius loci.

65. Quies aliqua catholicis conceditur, & quare.

Interea Londini caſus æque inopinus, ac calamitoſus annum provinciæ natalem magnopere contriſtavit. Londinum ex Belgio venerat Pater Robertus Drureus (Betfordium alii vocant, nam utrumque homini cognomen fuit) vir multarum litterarum, & magni nominis concionator. Ad eum audiendum tanta frequentia concurrerunt catholici VII. Idus Novembris, ut in cubiculo haud ſatis amplo homines compingerentur ducenti & quinquaginta. Cum majus eſſet onus, quam carioſæ pavimenti trabes ferre poſſent, in medio orationis curſu ſubſidit repente pavimentum, corruitque tanto impetu, ut ſubjectam quoque contignationem in ruinam traxerit. Eo caſu, præter plures ſaucios, & varie multatos, extincti ſunt cum Betfordio catholici circiter nonaginta. Clades oppido miſerabilis ac luctuoſa, quæ tamen, quantum conjectare licuit, oppreſſis ſaluti fuit. Nam cum orator diſſeruiſſet de contritione, quam theologi charitate perfectam dicunt, multa adjecerat appoſite ad excitandam inter audientes vehementiſſimam contritionem, atque ita ferme perorandum ſuſceperat. *Hunc adire nos decet ſemper patentem miſericordiæ fontem: hoc, quod ſemper in promptu eſt, vulneribus noſtris remedium eſt adhibendum. Ne quæſo rem adeo ſalutarem procraſtinemus: nec enim quiſquam noſtrum novit, ſit ne victurus in craſtinum, & ſacerdotis copiam habiturus.* Quæ locutus, quaſi quod futurum erat animo præſentiret, præire verba cœpit ex formula contritionis perfectæ. Gemitibus omnia planctuque perſonabant, cum ſubito feriit aures crepitus diſſilientis tigni, cui pavimentum inſternebatur, totaque ſucclamante concione, & miſericordiam Numinis implorante, ea quam dixi ruina ſecuta eſt: ut non immerito ſperare liceat, qui ſic deceſſerunt, eos opportuno ad ſalutem tempore deceſſiſſe. Illud etiam evenit feliciter, ut adeſſet forte ſacerdos Benedictinus, qui collabentem turbam & vociferantem, ut in eo tumultu licuit, ſolemnibus verbis expiavit. Concioni interfuerant miniſtri duo calviniſtarum, quorum alter evaſit fracto duntaxat brachio, alter omnino incolumis. Ex iis unus ad catholicos confeſtim acceſſit. Alius, etſi cultum non mutaret, tamen illius eventus hiſtoriam mira æquitate ſcripſit, atque inter alia profeſſus eſt, minime dubitare ſe, quin catholici eo loco ac tempore feliciter obiiſſent. Ad ſtrepitum collapſæ domus accurſum undique eſt magno numero: non omnes tamen triſte ac ferale ſpectaculum æque commovit. Boni, & quicunque aliquo humanitatis ſenſu tangebantur, tot cives tam miſerabiliter interemptos doluerunt. Contra fæx plebeculæ, ac puritani, occaſione inde ſumpta, in religionem catholicam, tamquam manifeſtis a Deo indiciis reprobatam, multa impie ac contumelioſe jactarunt, atque infortunium maligne interpretantes, maledictis conviciiſque in mortuos

66. Memorabilis clades catholicorum ex fortuita ruina.

67. Spes de ſalute illorum ſempiterna.

68. Diverſa hominum judicia de caſu tam luctuoſo.

sævierunt. Par immanitas erga illos, qui vivi, aut semivivi potius ex ruderibus eruebantur. Fuere qui eos luto & lapidibus per summam inclementiam appeterent. Verum hæc ab inimicis utcunque tolerabilia. Multo angebantur gravius nostri sermonibus aliorum, qui orthodoxi & sacerdotes cum essent, audiebantur tamen de re ita differere, perinde quasi bene, ac divino plane consilio factum id esset, ad plectendam Betfordii temeritatem, qui sine venia Episcopi recens Angliæ dati ausus esset concionem habere.

69. Quomodo administraretur in Anglia religio ante hoc tempus.

Quo loco res ipsa me admonet, ut de celebri dissensione dicere incipiam, quæ sæculares in Anglia presbyteros, ac regulares aliquandiu in partes factionesque distraxit. Scio equidem, materiam agi invidiosam. Sed præter quam quod ratio historiæ postulat ne intacta prætereatur, moveor ad scribendum tot illis libellis, quibus ob eam causam nonnulli Societatem indignissime traduxerunt: nec plura tamen dicam, quam necesse sit ad judicandum, utrum in eo negotio Societas injuriam fecerit, an passa fuerit. Episcopis Romanæ communionis penitus absumptis in Anglia, censuerant Clemens VIII., & Paulus V. ob justas causas, nullum ibi exinde Episcopum esse constituendum, etiamsi sæpe Catholici dari sibi suæ religionis Antistitem petiissent, & sæpe legatos Romam hac una causa misissent. Religio administrabatur initio per Sacerdotes a summis Pontificibus submissos, qui Parochorum & pastorum vice fungebantur. Additus sub finem superioris sæculi Archipresbyter, qui clerum regeret: ita tamen, ut nihil posset majoris momenti statuere, nisi Roma prius consulta, & Cardinali Angliæ protectore. Jam quæ potestas in clerum sæcularem Archipresbytero erat concessa, eadem superioribus primariis regularium, & seminariorum præcipue rectoribus tribuebatur in suos, quippe quos & melius cognitos haberent, & in officio continere facilius possent. Viguit hæc regendi cleri ratio annos amplius viginti: donec anno proxime evoluto spes restituendæ in Anglia religionis, aut saltem persecutionis mitigandæ, quæ ob nuptias catholicæ uxoris cum regio hærede offerebatur, persuasit Romanæ curiæ, quamvis multum dissentientibus Cardinalibus rerum Anglicarum peritis, posse jam non incommode Episcopum ibi constitui, atque ita paulatim revocari in Angliam regiminis formam, qua in catholicis ubique regionibus clerus gubernari solet. Hoc consilio decretus est Romæ novus in Anglia Episcopus, delectusque ad eam dignitatem Gulielmus Bishopus doctor Sorbonicus, qui unus præ cæteris ab Anglicani cleri procuratoribus exposcebatur. Verum, ne Episcopis heterodoxis suspicionem afferret ea novitas, non Anglicæ ullius, sed Chalcedonensis ecclesiæ titulo Bishopus est insignitus, nec tradita illi auctoritas nisi delegata, qualis Vicariis Apostolicis tribui solet. Ipse autem in primis monitus, ut pedetentim ac moderate rem, quasi tentandi vadi causa, gereret. Consilium, etsi prudenter compositum, non successit. Bishopus mandatorum immemor multa moliri statim, ac designare cœpit fidentius, quam turbida illa tempora paterentur, quæ mei non est instituti quærere. Quod ad rem pertinet, Rex, Pseudoepiscopi, Senatores, regnum prope universum contra illum consurrexit. Simul ergo ac notæ exortæ sunt offensiones inter Hispaniæ & Angliæ reges, & abscissa spes affinitatis inter illos prope contractæ, proponitur Londini edictum atrox, tum contra catholicos universe omnes, tum nominatim contra Chalcedonensem. Is, qui videret nonnullam in se fuisse causam cur catholici denuo vexarentur, publicam invidiam non ferens, & coactus mutare subinde latebras ne caperetur, partim his incommodis, partim mœrore confectus interiit, octavo post mense quam Angliam ingressus fuerat. Quæ ille tam brevi tempore, seu recte, seu perperam inceperit, nihil moror. Consilia quidem certe coquebat contra nos, ac regulares omnes parum æqua, quæ perficere morte interveniente non potuit, sed successori, ut infra differemus, reliquit. Quod ad nos attinet, vix in Angliam delatus Provinciali Blondo aperte denunciaverat, valde, ac juste queri Anglicanum clerum, quod Jesuitæ nationis semina-

70. Novus ibi Episcopus constituitur.

71. Qui offendit apud Regem, proscribitur, & moritur.

72. Ejus parum æqua consilia adversus Societatem.

minaria duo intercepissent, Romanum, & Hispanienſe: ſed curaturum ſe, pro viribus, ut ea dimittere compellerentur. Mitto alia, ne refricare ſine cauſa videar antiqua vulnera. Ut omnia paucis complectar, non alio propoſito in Angliam veniſſe Bishopus videbatur, nec forte alio fuerat a procuratoribus cleri expetitus, quam ut vexaret homines Societatis, eoſque loco cedere demum cogeret. Id ſane Mutio ex Anglia perſcripſerunt viri graviſſimi, & fidei prorſus incorruptæ. Auditum ſibi ajebant de clero non neminem cum gloriaretur, effecturum brevi Chalcedonenſem, ut quantum eſſet in Anglia Jeſuitarum, alio migraret. Id ipſum Jacobo regi non obſcure ſignificatum invenio. Nam cum de Bishopi adventu cognoviſſet, eaque cauſa vehementius commoveretur, placatus fuiſſe dicitur ſermone cujuſdam nobilis Belgæ, ceſſurum id affirmantis ad ipſius vota. Quippe per Epiſcopum Roma miſſum Jeſuitas certiſſime oppreſſum iri. Societatem ab eo, vel extrudendam penitus, vel certe clero ita ſubjiciendam, ut ſua miniſteria obire cum aliquo fructu non poſſet. Quibus rebus auditis, quieviſſe Regem ferunt, ac familiaribus affirmaſſe, demptam ſibi aliquando tandem eſſe de Jeſuitis ſollicitudinem: aliis enim curæ fore, vel quieſcente ſe, ne in Anglia diutius conſiſterent. Hæc qualiacunque videri poſſint, ideo attingenda cenſui, quod ad ea quæ deinceps narraturi ſumus lucem afferunt: tum etiam ut veræ intelligantur cauſæ tot illarum criminationum, quibus aliqui de clero nos apud Pontificem maximum onerare non ceſſabant, eo uſque progreſſi, ut palam conquererentur, graviora ſe a noſtris pati, quam ab hæreticis.

73. P. Jo: Percæus fidei cauſa vinctus plures ad fidem pertrahit.

Sed quo illi eſſent erga nos animo, nuſquam patuit luculentius, quam cum ſermonibus æque invidioſis ac falſis obterere famam P. Joannis Percæi conati ſunt. Rem ab aliis aliter traditam ego ita exſcribam, ut eſt in litteris fide dignis. Initio anni cuſtodiebatur in carcere Londinenſi, quem vocant novum, P. Joannes Percæus, cui & Fischero cognomen: utque ad eum cuſtodes facilem præbebant unicuique aditum, nunquam fere deerant, ſive hæretici, ſive catholici, quos piis detineret alloquiis, & rebus cœleſtibus erudiret. Nactus proinde rei bene gerendæ facultatem, & copioſam animarum meſſem, fruebatur ſuis vinculis ſic, ut oblata ſæpius occaſione fugiendi uti nunquam voluerit, ac tunc ſolum admiſerit libertatis beneficium, cum ultro cunctis catholicis vinctis, ut dicebamus, delatum eſt juſſu Regis. Præter alios plures, ab hæreſi liberaverat Percæus Vicecomitem Purbekium, virum nobilitate præcipua, fratrem Georgii ducis Bukingamii, cujus conſiliis Rex vel unice, vel præcipue regebatur. Vicecomes dehinc, quod pronum erat, matri ſuæ ſimiliter perſuaſerat, ut Percæo ſe permitteret inſtituendam. Ab eo autem errorem dedocta mulier minime pertinax, nullo negotio ad catholicos adducta fuerat. Graviſſime ferebat Rex hujus tranſitionem feminæ, matronæ ſcilicet tota Anglia ſpectatiſſimæ. Multa molitus, cum per ſe, tum per alios, ut eam ad priorem cultum retraheret, ubi ſenſit a ſuo præceptore ſic inſtitutam, ut nullis rationibus vinci poſſet, adeſſe Percæum jubet coram Bukingamia, ac de quibuſdam religionis capitibus concertare cum doctore Vitho, quo ipſe ſacrorum miniſtro utebatur, viro in paucis eloquenti & litterato. Diſputationi ut interſint certi arbitri, ac teſtes edicit. Periculum non declinavit Percæus, fretus bonitate cauſæ, & doctrina ſua, maxime vero gratiæ cœleſtis auxilio, quam ſibi eo loco defuturam non timebat. Die igitur præfinita, in ædes Bukingamiæ conventum eſt. Aderat ipſa cum Duce Georgio filio, de quo dictum eſt ſupra, itemque Pſeudoepiſcopus Lincolnienſis cum aliis quibuſdam paucis, ſed electis. Qua fortuna pugnatum hinc inde fuerit, conjecturam facere licet ex eventu. Acta diſputationis, quæ fuerant excepta litteris, juſſu Regis ſuppreſſa fuerunt. Bukingamia facta eſt catholicæ doctrinæ tenacior, & quem dixi Epiſcopus Lincolnienſis, quamvis heterodoxus, doctrinæ modeſtiæque teſtimonium Percæo dedit, ſatis bene defenſam ab eo dictitans malam cauſam. Ipſe Vithus aperte profeſſus eſt, rem ſibi fuiſſe cum valido adverſario, qui ſuas partes egregie

74. Diſputare cogitur de religione. Diſputationis quis fuerit exitus.

75. Calumniæ contra Percæum confictæ diluuntur.

tueri sciret. Et nihilominus, quia aliquanto post mulier, partim Regis auctoritate, partim filii precibus lacrymisque permota, externam fidei professionem deseruit, conspectaque semel est in sacello regio concioni hæreticorum interesse, & mysticam, quam vocant, cœnam sumere; quidam de clero catholici Societati aperte infensi ansam inde arripuere multa spargendi in vulgus, quæ Percæo infamiam inurerent. Hominem, ajebant, ab ingenio ac litteris inopem temere ausum esse certare cum præpotenti adversario, ab eoque turpiter superatum fuisse. Hinc præbitam Bukingamiæ occasionem ad hæresim relabendi. Quibus rumoribus, non Angliam modo, sed & Belgium, & Galliam, & quod maxime cordi erat, Romanam curiam impleverunt. Facili negotio calumnia depulsa est, contra quam ipsimet hæretici testimonium dixerunt. At nihil malignas voces æque compressit, ac ipsa Bukingamia. Etenim paulo post facti pœnitens, hæc suis verbis nunciari jussit Regi. Se quidem, ut ipsi gratificaretur, veræ religionis cultum externa specie deseruisse: at resipuisse jam Deo propitio: damnare vehementer impietatem suam, seu levitatem potius, nec ullis vel commodis, vel periculis tale quid admissuram in posterum. Dictis consenserunt facta. Aulam reliquit statim, secessitque in suburbanum, ut crimen violatæ religionis elueret confessione piaculari, & nova fidei catholicæ professione. Ibi Percæum apud se retinens, ejus ductu magnos in pietate progressus fecit, donec post annos decem vitam pie actam in ipsius manibus feliciter clausit. Sed a rebus Anglicis ad Gallicas progrediamur.

76. Res Franciæ. Gravis oritur disceptatio Biturici ob quasdam moniales.

In provincia Franciæ gravis in Societatem exarsit hoc anno invidia, cujus causæ paulo altius sunt repetendæ. Parthenones virginum Theresianarum haud ita pridem in Gallia fuerant constituti, eosque nuperrime Gregorius XV. curandos tradiderat Patri Berullo, Congregationis Presbyterorum oratorii Præposito generali, & duobus Parisiensis Academiæ doctoribus. Obsistebant Pontificio decreto Moniales Bituricenses, nec adduci poterant ullo pacto, ut aliis subesse vellent moderatoribus, quam quibus usæ fuerant hactenus: ne vero cogerentur, tuebantur se litteris Apostolicis, quas ajebant ab eodem Pontifice sibi concessas. Cum pertineret hujus cognitio causæ ad Cardinales Valletam, & a Rupefocaldia, quippe quibus Gregorius injunxerat, ut Presbyteris Oratorii subjicerent Theresianas, prædicti Cardinales, audita illarum virginum contumacia, Biturices ire jusserunt cum potestate judicis doctorem quendam Sorbonicum, ut de causa cognosceret. Is vero, ut erat ingenii paulo fervidioris, nullo respectu, nec Pontificii quod Moniales obtendebant privilegii, nec appellationis, quam ad sedem Apostolicam interponebant, omnes & singulas monasterii virgines anathemate feriit, & per libellos palam propositos populo vitandas denunciavit. Statim mota quæstio, magnisque hinc inde studiis agitata, an censuræ valerent. Negabant aperte plures, cum ibi, tum Parisiis theologi, & canonici juris consulti, minus legitime feciisse judicem delegatum contendentes. Aliter alii sentiebant. P. Ignatius Armandus Provincialis ab ipso controversiæ nascentis exordio vetuerat districte sociis, ne quam ejus contentionis partem attingerent. Sed quanquam illi parerent, dissidio impliciti sunt vel inviti. Nam quia neminem ob eam causam ab usu sacrorum arcebant Bituricibus, multique ex iis qui cum Theresianis communicaverant, palam ad mysteria admittebantur in templo Societatis; inde factum ut Berullani, quique ab eorum partibus stabant, quererentur passim Jesuitas favere monialibus, easque ad contumaciam confirmare. Negante id ita esse Provinciali, postulatum est ab ipso, ut siquidem vera diceret, socios Bituricenses pro imperio cogeret ad Moniales aperte damnandas. Hic ille pendens animi, multumque ambigens, tuto ne id imperari in tanta opinionum varietate posset, Theologos collegii Parisiensis in consilium adhibuit. Visa omnibus parum æqua postulatio. Unus, quo probatiorem faceret sententiam suam, atque omne Provinciali dubium eximeret, brevi scripto complexus rationes, ob quas censuræ prorsus irritæ viderentur, qui ita censerent, eos noxæ damnari

77. Controversiæ implicantur nostri, quamvis inviti.

nari non posse conficiebat. Quocirca Armandus, qua cœperat insistens, nihil sociis præfiniendum censuit in alterutram partem. Monuit tamen Patres Parisienses, ne suos ea de re sensus cum ullo externorum communicarent, in primisque ne scriptum illud in publicum ederent vetuit. Scriptum nihilominus, nescio cujus culpa, vel incuria, ad manus externorum venit, nec multo post typis vulgatum est. Id, tametsi auctore vel invito, vel inconsulto factum, vix credibile quam vehementer multorum animos concitaverit adversus Societatem. Fuere statim qui scriptum ipsum Romam transmitterent ad Pontificem maximum, aliquos nostrorum accusantes nominatim, quod de pontificia potestate iniquius sentirent, ac theses illi injuriosas publice tuendas suscepissent. Quis jam consequi verbis possit, quo doloris sensu Mutius Gregorium audiverit expostulantem, minui auctoritatem suam per homines ejus ordinis, quem ipse eximie diligeret, & usque ad illam diem tot tantisque beneficiis ornasset? Veniam precatus, curæ sibi fore dixit, ut si qui vere essent, quod vix credebat, tam projectæ temeritatis rei, ii non abirent impune. Atque illud quidem ægre Mutius sibi persuadebat, potuisse nostros contra pontificiam potestatem, non solum loqui liberius, verum etiam theses aliquas, ut accusatores nunciabant, defendere. Tamen cum affirmaretur a Pontifice, & nonnullam suspicionem moveret quam habebat ob oculos consultatio typis impressa, scripsit ad Armandum, ut quæstionem severissimam institueret, & siquidem vera inventirentur quorum duo tresve ex nostris fuerant accusati, eos gravissime plecteret. Armandum interea ipsum certa pœna damnabat, propterea quod Monialium Bituricensium causam in consilio Patrum deliberandam proposuisset. Pœnam Armandus, etsi nullius sibi culpæ conscius, obedienter subiit. At quæ de thesibus nunciata fuerant uti certa, comperit meras esse malevolorum calumnias, ad creandam Societati invidiam confictas, idque Romam perscripsit. Verum accidit perincommode, ut optimus Pontifex ante moreretur, quam Romam pervenirent documenta, quibus nostrorum innocentia nitebatur. Ad extremum, demigrantibus Theresianis ex urbe Bituricensi, molestiarum occasio sublata est: nisi quod resedit tamen in Archiepiscopo nonnihil offensionis, quia persuadere Patribus nunquam potuit ut pro concione dicerent, deliquisse eos graviter, qui sententiæ contra moniales pronunciatæ non paruissent. Atque hæc de provincia Parisiensi.

78. Accusantur apud Pontificem. Quid Mutius constituerit.

Tolosanæ dedit hic annus collegium Carcasonense. Est Carcaso urbs præ-
nobilis Occitaniæ ad Atacem amnem, salubritate cœli, soli feracitate, frequentia & opulentia civium insignis. Cives, regnante adhuc Henrico magno, Societatem apud se collocandam decreverant. Sed eorum consiliis tunc obstiterat urbis Episcopus Christophorus Lestangius, nec vero alia causa, nisi quod rem incepissent se penitus inconsulto. Opus a se disturbatum tentaverat ipse postea: sed quamvis eo auctore primores urbis dedissent jam ad Præpositum generalem litteras, domum & censum offerentes, roganteque ut votis addictissimæ civitatis annueret, ne tunc quidem res ad exitum perduci potuerat, nec habeo dicere quid obstaret. Felicius tandem hoc anno manum operi admoverunt urbis consules. Viri enim Societatis cupientissimi primum omnium ne qua alicunde mora operi fieret, providerunt: cumque mox inter ipsos, & provinciæ præpositum P. Bartholomæum Jacquinotum convenisset, quibus vicissim conditionibus illi collegium traderent, hic reciperet; nulla interposita mora Carcasonem est missus cum lecta sociorum manu P. Joannes Forerius, & collegium publicatum. Nonnulli civium fuerant antea Societati iniquiores: sed intra paucos menses, nostrorum ministeriis delectati, adeo mentem mutarunt, ut collegium in loco beneficii longe maximi haberent.

79. Res Tolosanæ. Fundatur collegium Carcasonense.

Etiam provincia Campaniæ duobus collegiis aucta est, Senonensi, & Altissiodorensi, de quorum initiis aliquid hoc loco indicandum. Altissiodorum, olim Celtarum civitas, nunc Burgundionum, sita ad amnem Icaunam, notior est quam ut ejus antiquitatem, aut opulentiam exequi necesse sit. In hac

80. Res Campaniæ. Fundatur collegium Altissiodorense.

hac olim urbe agitatum fuerat de tradendo Societati gymnasio publico civitatis, eaque potissimum mente Episcopus Jacobus Amiotus suo ære gymnasii ædificium absolverat. Cum obiisset prius Episcopus, quam posset cogitata perficere, nec multo post, Societate toto regno exulare jussa, negotium abruptum penitus, desperatumque esset, nihilominus Altissiodorenses ad curam novi gymnasii magistros vocaverant nulli religiosorum familiæ addictos, ea mente, ut dimitti possent facilius, si quando, quod futurum sperabant, Societas in Galliam reverteretur. Revixerunt civium optimorum vetera illa erga nos studia, ubi primum postliminio fuimus revocati. Sed quamquam de tradendo nobis gymnasio suo deliberarent statim, collegium tamen ante hunc annum perficere non potuerunt. Moræ causa antiqui census angustia, qui minus erat ad collegii dotem idoneus. At nunc quod deerat Antistes urbis Franciscus de Donadieu, Canonici, & quam præsidialem vocant Curia, mira non solum liberalitate, verum etiam consensione suppleverunt. Miranda in primis accidit veterum professorum modestia, qui jussi ædes gymnasii, quas hactenus incoluerant, cum adnexo vectigali nobis tradere, adeo non repugnarunt, ut imo rem maturandam curaverint, aperte profitentes, potiorem sibi esse publicam utilitatem, quam suam. His prope similia fuerunt collegii Senonensis primordia. Robertus de la Menardiere, gente Northmannus, nec minus pietate quam genere insignis, post fundatum nobis Cadomi domicilium, adjecit animum ut idem Societati beneficium præstaret Senonibus, facile confectum iri negotium putans, si modo cives gymnasium, quod habebant pro ludimagistris annuo dotatum censu, nostris hominibus commissum vellent. Egit hac de re vehementer, cum apud cives, tum maxime apud urbis antistitem Cardinalem Perronum, auditusque ab utrisque est auribus secundissimis. Cives nihil moræ futurum spondebant ne gymnasium traderent, si tantum Rex Patribus Societatis jus domicilii indulgeret. Cardinalis, de cujus in nostrum ordinem benevolentia nihil attinet hoc loco dicere, cum forte ægrotaret, seque eo morbo moriturum persentisceret, misit e vestigio familiarem quemdam suum ad Regem, hanc unam ab eo mercedem petens tot officiorum suorum, ut Societati jus domicilii tribueret in urbe Senonensi. Annuit petitioni Rex nulla mora. Quod ut Cardinali nunciatum est, exclamasse dicitur: *Nunc libenter morior*. Ne tamen solo verborum officio rem provexisse videretur, confectis supremis tabulis, sex aureorum millia collegio mox futuro transcripsit. Lætus successu consiliorum suorum Robertus, id agebat, ut monasterium S. Columbæ, quod ipsi fuerat commendatum, in dotem collegii transferretur: sed nihil amplius impetrare potuit, quam ut civitas nostros homines in gymnasii publici possessionem immitteret. Idem favere Societati pergens usque ad extremum, meruit, non tam pecuniarum largitionibus, cæteroqui non exiguis, quam curis pro collegio susceptis, ut ejus fundator a Mutio appellaretur. Cæterum angustius habitabant in eo domicilio Patres, & perincommode. Vidit post aliquot annos rex Ludovicus XIII., cum forte Senones ex itinere divertisset; perspectaque rei necessitate, novum extrui ædificium regia liberalitate jussit. Diploma edidit ipso natali die S. P. Ignatii. Eo autem diplomate præfatus, transeunti sibi per urbem Senonensem nihil æque visum ad publicam utilitatem pertinere, ac domum Societatis, in qua juventus litteris bonisque moribus informaretur, eidem ex integro ædificandæ attribuit ad quinquennium quintam partem vectigalis, quod sibi ex vini portorio proveniebat. Quo subsidio ædificium satis elegans intra paucos annos ad culmen eductum est.

81. Ortus collegii Senonensis.

82. Quod a Ludovico XIII. postmodum ex integro ædificatur.

Inter hæc non nullam Mutio curam injiciebat ex eadem provincia P. Carolus le Nort, cujus levitas utili esse documento poterit nostris hominibus, ne suæ professionis unquam obliviscantur. Lenortium ad se invitaverat Henricus dux Lotharingiæ, nec dubitaverat Provincialis, ne non illius opera uti vellet in aliquo sacri ministerii genere, quod moribus & instituto Societatis congrueret. Hac persuasione concessum, audit paulo post, non

83. P. Caroli Lenortii mira levitas. Consilia Mutii circa illum.

Nan-

Nancei in collegio, sed in secessu nescio quo prope Nancejum degere, & vanissimam artium factitare alchimiam. Doluit vehementer Præpositus (erat is P. Joannes Bouvetius) his nugis ab instituto nostro alienissimis occupari hominem Societatis. Dum secum deliberat quid facto opus sit, & caute rem tractat metu Principis, Lenortius nescio quorum litteris ejusdem noxæ defertur ad Præpositum generalem. Commotus indignitate rei Mutius, nec differendum malo remedium putans, scribit continuo ad Provincialem, moneat suis verbis Lenortium, ne quam operis alchimistici partem attingat, neu extra domicilium Societatis usquam habitet. Quibus porro litteris id ita fieri Mutius jubebat, minime esse metuendum addidit, ne Dux sereniſſimus ob eam causam offenderetur. Ea pietate prudentiaque principem facile intellecturum, agi rem exempli pessimi, nec minus famæ, quam disciplinæ Societatis periculosam: nec vero postulaturum, ut ejus voluntatibus Societas obsecundet, nisi salvo officio, & intra præscriptum institutorum suorum. Hæc Mutius. At dum Provincialis mollius timidiusque exequitur imperata, ac rem trahit, Dux, cæteroqui nostri ordinis amantissimus, curaverat sibi jam litteras a Pontifice maximo, quibus Lenortio ab omni jure Societatis exempto permittebatur apud ipsum Ducem, quamdiu viveret, habitare. Nihil accidere Mutio poterat inopinatius. Jam ergo sentiens, malum præter spem in deterius esse prolapsum, simul prospiciens quantam labem ea novitas ordini esset illatura, quod unum expensis omnibus potuit, potestatem Lenortio fecit ad alium ordinem transeundi, curavitque per idoneos viros, ut facta potestate uti vellet. Consilium succeſſit ex sententia. Lenortius in aliam religiosorum familiam immigravit, & inflictum Societati vulnus cicatricem utcunque duxit. Princeps autem, etsi ab initio commotior, secum deinde reputans aliud nihil in eo negotio actum esse, quam ne leges moresque ordinis labefierent, pristinam nobis benevolentiam restituit.

84. Qui ad alium ordinem transit.

Dum hæc in provincia Campaniæ gerebantur, Lugdunensi plures decesserunt socii ad posteritatis memoriam illustres, ac singulare elogium in hac historia promeriti. Primo elatus est loco Dolæ P. Valerius Reginaldus, vir inter ævi sui theologos nominatissimus. Nascentem exceperat Usia, pagus diœceseos Bisuntinæ in comitatu Burgundico. Parentes sortitus generis rusticani, non ideo regendæ rivæ puer fuit admotus, sed Lutetiam missus, ut ingenium, quod obtinuerat a natura acre ac vividum, studiis liberalibus expoliret. Spem de se conceptam Valerius non fefellit. Post datam feliciter operam litteris humanioribus, transtulit se ad severiores facultates, nactusque magistros Joannem Marianam, & Joannem Maldonatum, miros eorum ductu progressus, præsertim in sacris paginis interpretandis, fecit. Hinc, tametsi Societatem poscenti obstare videretur naturale quoddam impedimentum, eum tamen moderatores libentissime admiserunt, prudenter rati de summo jure aliquid remittendum, ne juvene tantæ spei carerent. Paulo post tirocinium, collegii Burdigalensis incunabula illustravit cursu philosophico, quem deinde etiam Mussiponti, ac Parisiis peregit. At tandem ad moralem theologiam translatus, hanc scientiam viginti ipsos annos Dolæ tradidit, in qua quantum præstaret, satis ejus indicant volumina sæpius recusa, & ubique a sapientibus in pretio habita. Par in Reginaldo eruditioni pietas, par doctrinæ demissio animi. Ea fama vir, cujus visendi studio ex remotioribus sæpe locis multi Dolam veniebant, quemque eruditissimi quique in consilium adhibebant, de se ac rebus sui adeo humiliter existimabat, ut alieno nomine suos edi cuperet libros, ne Societatis famæ labem aspergerent. Suis laudibus perinde offendebatur, ac alii contumeliis solent. Obscuritatem natalium, quam religiosi celare facilius possunt, ipse proferebat ultro, sæpe se de post fœtantibus assumptum dictitans, alludensque ad parentes suos conditione villicos. Erga Christum patientem miro pietatis sensu afficiebatur. Nullus frequentior illi sermo, nullum meditandi argumentum suavius, quam de Christi cruciatibus.

85. Res Lugdunenses. Obitus & elogium P. Valerii Reginaldi.

Quo-

Quoties ad januam vocaretur, prius in sacram ædem paululum divertebat, & Christum in altari latentem adorabat. In proximorum salute procuranda indefessus, audiendis confessionibus, opificum præsertim ac pauperum, semper præsto erat, neque hunc laborem devexo licet, & fatiscente corpore unquam intermisit. Vires cum ætate multum consenuerant. Tamen ultra quatuor horas somnum non producebat, ne hieme quidem sæviente. Bis aut ter intra hebdomadam flagro se concidebat. Mortis nuntium tam læto excepit animo, ac vultu, ut ille tantum molestus accideret, qui de valetudine recuperanda sermonem inferret. Ita plenus cum esset optimæ spei, placide expiravit pridie Idus Martii, annum ætatis supergressus octogesimum.

86. Obitus & elogium Patris Michaelis Coyssardi.

Simillimus Reginaldo, ac geminus prope fuit eruditione ac virtute, P. Michael Coyssardus, gente Arvernus, patria Bessanus, quod oppidum est Claramontanæ diœceseos. Hujus tamen viri eluxit præcipue ingenium in politioribus litteris, & maxime in poetica facultate, quam ut ad utilitatem non solum rei litterariæ, sed etiam pietatis traduceret, multas concinnavit exquisiti saporis, & pii argumenti cantiunculas sermone vernaculo, quæ deinde in vulgus editæ cani passim cœperunt, aliisque amatoriis & lubricis subrogatæ fuerunt. Præter hæc, scripsit alia quædam graviora, quæ recensentur in nostra bibliotheca. At ejus eruditionem longissime superarunt, quæ potissima sunt religiosi hominis ornamenta, demissio animi, patientia laborum, benignitas in agendo, cæteræque virtutes: quibus cum accederet singularis prudentia, collegiis administrandis fuit adhibitus, rexitque cum eximia laude Turnonense, Anicience, Bisuntinum, Viennense, & Lugdunense. Pro salute animarum nullum refugere laborem solitus, octonas sæpe horas in audiendis confessionibus perstabat jejunus, idque in extrema etiam ætate: ægrotos vero, nosocomia, carceres ita frequentabat, ut non alia libentius causa prodiret domo, nec alibi hilarior, alacriorque, quam in his charitatis officiis exercendis esset. Mortis recordatione, quæ plerisque mortalibus creare mœrorem solet, recreabatur ipse plurimum, & re ipsa mortem instantem excepit animo, non solum imperturbato, sed etiam læto erectoque, quippe in certa ac dulci spe vitæ melioris. Lugduni elatus est IV. Idus Junii, post vitam ad annos usque sex supra septuaginta productam. Mortuo habitus honor, qui vulgo solet viris sanctitatis eximiæ. Certarunt e populo multi, ut capillos ejus & vestes carperent, fueruntque qui dicerent, bene sibi ac feliciter evenisse, quod Coyssardi opem in rebus afflictis invocassent. Nihilo minorem habebat sanctimoniæ opinionem qui eodem anno decessit Camberii P. Nicolaus Pollienus, gente Allobrox, de quo tamen pauca fuerunt litteris consignata. Nos eorum specimen damus. Sacerdos nescio quis gravis & probus, morbo cum decumberet periculoso, vocatum ad se Pollienum rogaverat, sibi ut B. Virginem propitiaret, cujus studiosissimum sciebat esse. Facturum promiserat Pollienus, cum libenter, tum etiam studiose. Die postero, dum solus in suo conclavi sacerdos vigilat, ecce tibi ingreditur ex improviso Virgo beatissima, sequente pone Pollieno. Affatur ægrotum, objurgatque leniter quod se remissius, nec ut dignum erat coleret. Tum ad Pollienum conversa, accedere ad lectum propius, & manum sacerdotalem admovere pectori jacentis jubet. Quo imperata faciente, momento eodem convaluit æger, spectaculi vero species evanuit. Magnum id sane argumentum benevolentiæ, qua sanctissima Dei Mater Pollienum complectebatur. Aliud est, ex quo licebit conjecturam facere, quanta esset illi cum superis familiaritas. Camberio cum profecturi essent Annesium duo Patres, Pollienus tunc leviter ægrotans, postea quam comprecatus est illis per usitata verborum officia faustum itineris exitum, O vos felices, inquit, quibus licebit in suo præsentem tumulo venerari virum illum sanctissimum, mihique carissimum, Franciscum Salesium! Hæc illi a me referatis velim. Languere clientem ejus lecto afflictum, nec vero de valetudine esse sollicitum, ut qui satis jam diu superque vixerit: sed unum orare, ac porro velle, ut mori con-

87. Mors & elogium P. Nicolai Pollieni.

contingat eodem die, quo ipse olim est mortuus. Id si impetraverit, nunquam amplius illi molestum fore. Mirum dictu! Patribus mandata fideliter executis, Pollienus ipsa die sanctis Innocentibus sacra, quæ dies anniversaria erat obitus S. Francisci Salesii, spiritum Creatori reddidit, annos natus sexaginta duos. Atque hæc de Provinciis Gallicis.

88. Res Toletanæ. Obitus et elogium P. Didaci Daza.

Ex Hispanien sibus gravi affecta est dolore Toletana, ob jacturam capitis longe carissimi P. Didaci Daza. Et eo quidem acerbior accidit talis viri jactura, quod in medio vitæ ac laborum cursu, & procul a conspectu sodalium interiit. Nam cum navigaret in Britanniam una cum legato regis Didaco Hurtado de Mendoza, quo amicissimo utebatur, coorta fœda tempestate, quæ classem ad dies quindecim huc illucque jactavit, adeo debilitatus est navigationis incommodis, ut in ipso itinere vitam cum morte commutarit, postridie Idus Octobris. Vir sane dignus vita longiore, & siquidem ex rebus gestis augurari gerendas liceat, futurus inter præcipua Societatis lumina, si diutius viveret. Olim delectus a Bernardo Sandovallio Archiepiscopo Toletano, Cardinali, & fidei Quæsitore supremo, ut collato cum Joanne Pineda studio indicem librorum expurgandorum conficeret, eo in opere sedulitatem, eruditionem, & prudentiam suam probaverat majorem in modum. Philosophiam Compluti, theologiam quæ de moribus est Placentiæ tradiderat, pari commendatione ingenii, atque doctrinæ. Transierat inde in Peruviam cum prorege Francisco Borgia Squillacii principe, cui erat a confessionibus: cumque consedisset Limæ, in ordinandis Ecclesiæ negotiis operam diligentem posuerat, Parochos aptos ad Indorum institutionem designans, repullulantem alicubi superstitionem supprimens, controversias, quæ subinde inter civiles & sacros magistratus exoriebantur, consilio, & auctoritate componens. Reversus in Hispaniam, adscitus fuerat Toleti ab Archiepiscopo Cardinali in synodum diœcesanam, ut cum gravissimis viris consultaret de re communi, ac Censor fidei renunciatus. Ibidem theologiam docebat e nostris primus, scribebatque in epistolam S. Jacobi commentarium, qui deinde in lucem est editus: cum ad iter illud Britannicum evocatus, spem de se conceptam abrupit interitu immaturo, annum agens ætatis quadragesimum quartum. Ortum habuerat Colmenari, quod oppidum Tago alluitur haud procul Toleto.

89. Res Castellanæ. Obitus & elogium P. Francisci Perez de Naxera.

Annum vitæ quartum supra centesimum decurrebat Vallisoleti P. Franciscus Perez de Naxera, Ledesmæ in diœcesi Salmanticensi natus. Eum nihilominus sibi ereptum vehementer doluit provincia Castellana, virum quippe viribus nondum omnino attritis, & adhuc in tam provecta ætate, sin minus laboribus, præsentia certe, & morum exemplo utilem. Ipsa obitus sui die, quæ fuit pridie Cal. Martias, descenderat mane summo in templum, & Eucharistiam, uti solebat quotidie, sumpserat: qua religione perfunctus, cum in suum se cubiculum recepisset, repentino defectu virium intra duas horas ex hac vita migravit. Priusquam Societati daret nomen, regebat Perezius curialem ecclesiam S. Blasii Salmanticæ, ac sæpe a S. Theresia adhibitus fuerat ad excipiendas monasterii sui confessiones. Ea jam tum florebat opinione virtutis, atque prudentiæ. Serius quam cæteri soleant ad nostrum ordinem venit: annos tamen in eo posuit quadraginta septem omnino, nec parum hoc tempore, aut parvo fructu laboravit. Perdiu missiones difficillimas obiit ad montanos Galiciæ & Asturiæ populos, ex iisque lætissimas animarum fruges in Christi horrea convexit. Abdidit deinde se in scholam infimam latinitatis, puerosque homo grandævus erudiendos suscepit: quo in munere tam prudenti ratione ac methodo usus est, ut ea docendi forma deinceps Oveti, Villægarsiæ, Compostellæ nostris exemplo fuerit. Postremo Pinciam traductus, partem vitæ ultimam non otiosus exegit in domo Professorum, curam sodalitii cujusdam gerens, bisque intra hebdomadam sodales convocans, quos per omnia pietatis, ac pœnitentiæ præsertim officia exercebat. Erat jam annum centesimum supergressus, cum conspectus est agmen pœnitentium per celebriores urbis vias du-

ctare. Incedebant hi supplicantium ritu, seque flagris diverberabant. Ille crucem ingentem nudis pedibus, & fune per collum demisso præferebat: quæ species civitatem incredibiliter affecit, mirantibus cunctis in tam decrepita senectute tam robustæ pietatis exemplum. Perezio denique Pincia multum debuit, cum ob alia merita, tum præsertim quod cœtum ibi collegit ex pueris vagari per urbem solitis, iisque aptam institutionem, & cibaria providit. Opusculum etiam scripsit instituendis pueris utilissimum, quod sæpius deinde recusum est. Præter Perezium, tres provincia desideravit socios, eosque lugubri sibi ereptos interitu. Accidit Salmanticæ v. Cal. Sextiles, ut in parte nescio qua urbis incendium repens excitaretur. Signo dato, ad restinguendam flammam celeriter accurrerunt ex collegio nostro duodecim, plerique ex juventute delecti. Dum opus exequuntur ardentius, eoque præsertim, ubi plus laboris & periculi visebatur, convolant, tabulatum quoddam cui forte institerant, subita ruina corruens, tres eorum in subjectum ignem excussit. Duo interierunt statim flammis exusti. Tertius inde semianimis abstractus, quatriduo post expiravit. Eodem casu, ex reliqua quæ affluxerat multitudine, duodecim perierunt. Porro de tribus nostris ita mortuis scribens collegii rector ad Mutium, præcipue laudabat Joannem Polancum, & Franciscum a Costa, quippe juvenes ingenio, litteris, atque indole ex omni æqualium numero præcellentes: quorum proinde obitu, addebat, videri sibi collegium quasi mancum, & multis partibus debilitatum.

90. Socii tres in incendio restinguendo pereunt Salmanticæ.

Par sui desiderium provinciæ Aragonienſi reliquit P. Michael Rodes, Gerundæ extinctus, quæ urbs illum ante annos sexaginta novem in lucem ediderat. Vir insigni pietate, & hoc etiam memorabilis, quod in ejus ad Societatem accessu impletum ferunt celebre vaticinium B. P. Ignatii, de quo hæc in monumentis invenio. Anno ante institutam Societatem decimo quarto circiter, cum esset Barchinone Ignatius, & delectos sibi socios adjungere instituisset, omnium primus ei se comitem obtulit Michael Rodes, hujus nostri Michaelis pater, tunc ætate junior, & adhuc cælebs. Repulit illum Ignatius, quodque futurum erat instinctu plusquam humano præsentiens: *Nequaquam te*, inquit, *sed alium ex te nasciturum Michaelem Deus ordini per me condendo destinat, dabitque suo tempore. Ad te quod attinet, uxorem duces, forum teres, & patriæ utilem navabis operam*. Omnia uti prænunciata fuerant evenerunt. Ille juris prudentiam professus, causidicus magni nominis, & in sua civitate consultissimus fuit. Michael vero noster, statim atque adolevit, admitti petiit in Societatem. Illud auget admirationem, quod repulsus nescio quibus de causis adolescens a Provinciali, adjecerat jam animum ad Carthusianos, ab iisque ultro recipiebatur. Tamen tot inciderunt ex adverso, tamque inopinati casus, ut tandem, mutatis utrinque animis, in Societatem fuerit cooptatus. Inter nos cunctis eminuit virtutibus, quæ cadere in hominem religiosum possunt, pietate, charitate, prudentia, sed odio præsertim sui, & pia erga se ipsum crudelitate. Corpus cibi somnique parcitate quotidie affligebat. Sæpe sibi flagra tam duriter incutiebat, ut exstarent deinde verberum cruentæ notæ, atque horrentes vibices, quibus curandis aliquoties chirurgo opus fuit. Ejus ductu, & institutione pietatem multi colebant: qui vero ejusdem hortatu in religiosa septa transfugerunt, innumeri fuisse dicuntur. Illum mali dæmones horrendis sæpe imaginibus incessebant, tum præsertim cum in precibus pernoctabat: at semper conatu irrito abscedere cogebantur. Ex omni cœlitum numero amabat colebatque præcipuo studio Rodesius parentem suum Ignatium, atque hic vicissim illum singulari benevolentia tuebatur. Documento sit quod subnecto. Barchinone Gerundam redeuntem oppressérat nox in itinere. Multum adhuc supererat viæ. Intendebant se tenebræ. Circum mera solitudo, ac silentium. Ad hæc, cœlum horribili modo nymbosum. Rodesius, ægre viam tenebris nigrescentem carpens, & procellam ingruentem metuens, Ignatium supplex invocare. Nec mora. Facem modico intervallo præeuntem vi-

91. Res Aragonienses. Mors & elogium Patris Michaelis Rodes.

vidit (cujus manu geſtaretur, incertum), quem ſplendorem viæ ducem ſecutus, duas fere leucas Gerundam uſque confecit. Obiit vir præclarus XIII. Cal. Aprilis. Paulo ante quam expiraret, manus, pedes, os, oculoſque ita prorſus compoſuerat, ac ſi jaceret in feretro, eoque corporis habitu mortem appropinquantem excepit. Sed jam a luctu & funeribus ſtilum ad lætiora transferamus.

92. S. P. Ignatii imago Monebricenſis cœleſti manu, ut traditur, picta.

Lætiſſimum ſane Patribus Hiſpanæ Societatis hunc annum effecerunt initia novi cultus, quo Monebricæ illuſtrari cœpit mirifica illa S. P. Ignatii effigies, quæ nunc ſanctitate loci, ſignorum multitudine, & concurſu hominum, tota late celebratur Hiſpania. Ac merito quidem Patres ea re delectari plurimum debuerunt. Nam cum haberent antea Loyolæam domum in Cantabria, & ſpecum Minoreſſanam in Catalonia, anno de quo ſcribimus imaginem hanc quoque Monebricenſem, Ignatii cultu haud minus inſignem, habere cœperunt in Aragonia. Hujus narrationem rei nos a ſuis initiis exordientes, primum ut cœleſti manu depicta fuerit illa effigies, tum ex communi Monebricenſium perſuaſione, tum ex impreſſa quadam relatione Antonii de Andrada exponemus: deinde ut miraculis eadem inclareſcere cœperit, ordine expediemus. Primum ita traditur. Ante annos plurimos Rochus Villarius nobilis clericus Monebricenſis, cum eſſet Bilbili Canonicis Sancti Sepulchri adſcriptus, pictorem conduxerat, qui omnes religioſorum ordinum conditores ſibi depingeret ſingulis tabulis. Rem executus pictor, unum præterierat Ignatium, ſive oblivione, ſeu quod recens mortuum, nec dum cœleſtium catalogo adſcriptum, non putaret in eum numerum referendum. Tabulas poſt hæc longo diſpoſitas ordine ſimul recognoſcebant Villarius, & pictor: cum ecce tibi juvenis ignota facie, habitu peregrinus ſupervenit. Contemplatur attente imagines ſingulas, omnes probat majorem in modum. Verumtamen, ſermone ad Villarium converſo, deſiderari quiddam, inquit, in illa ſerie. Namque ubi auctor inſtitutæ nuper Societatis Jeſu Ignatius de Loyola, homo gente Hiſpanus, & de chriſtiana republica inſigniter meritus? Mirantibus illis, ac multa ſuper Ignatio rogitantibus, deſcripſit breviter ipſius os atque formam. Quin, ait, auderem prima illius lineamenta ducere, ſi tela, ac cætera pingendi inſtrumenta præberentur. Præbita ſunt nulla mora. Operi ſe hoſpes accinxit. Villarius & pictor loco ceſſerunt. Haud multo poſt, cum inſtaret prandendi hora, miſit Villarius qui juvenem peregrinum ex labore ad epulas evocaret. Nuſquam inventus eſt. Erat tamen effigies jam omnino perfecta, & ea quidem operis elegantia, quæ ſatis per ſe indicaret, plus forte quam humanum fuiſſe ejus auctorem. Ita pictam imaginem una cum cæteris, de quibus modo dicebamus, acceperat poſtmodum a Villario eccleſia Monebricenſis: Verum, facti memoria labentibus annis intermortua, pendebat hoc tempore ſacra effigies ſine cultu in eccleſiæ ſacrario, ubi ante annos ſexdecim cum aliis multis virorum illuſtrium imaginibus fuerat collocata. Et forte extinguebatur penitus rei tam memorabilis recordatio, niſi eam miracula ſane multa, & eximia excitaſſent. Quod uti geſtum ſit, nunc paucis evolvendum ſuſcipimus. Monebricæ, quod oppidum eſt haud ita magnum territorii Bilbilitani, conciones habebat per quadrageſimam jejuniorum P. Valerius Piquer, nihilque non agebat, ut cultum B. Parentis apud oppidanos amplificaret. Noviſſime cum ad eum veniſſent uno agmine loci ſacerdotes, ut felices fauſtaſque apprecarentur imminentes Paſchatis ferias; ſe vero, reſpondit, fauſtiſſimas habiturum, ſi modo impetraret, ut imago quam viderat S. Ignatii e ſacrario tranſferretur in ſacram ædem, & populi venerationi proponeretur. Accepta eſt ſecundiſſima omnium approbatione petitio. Die eadem Vicarius oppidi certam templi aram deſignavit ornavitque, clerum convocavit, indictaque ſupplicatione, ſuis ipſe manibus effigiem illam cum inſigni cæremonia in templum intulit, & in parato altari collocavit. Aderat cum hæc acta ſunt populi ingens numerus, Piquerus, occaſione inde ſumpta, de miraculis per Ignatium

93. Venerationi publicæ proponitur opera Patris Valerii Piquer.

94. Multis miraculis illustrari incipit.

sæpe patratis copiose dixit, nec frustra. Ejus oratione incensa præ cæteris est ad bene sperandum mulier, cui a duobus annis altera mamillarum horribili cancro putrescebat. Invocavit Ignatium supplex, ac momento eodem cancri omne vestigium absterſum est. Eidem cauterium ad curationem adhibitum tantum maligni humoris in tibiam contraxerat, ut nec unum promovere gradum posset, nec humi pedem figere, nisi adjuta. Nunc per totam ædem libere discurrebat. Dum ea miraculum magna voce, vix præ gaudii magnitudine sui compos, prædicat, alia ex adverso mulier clamorem tollit, se quoque Ignatii beneficium habere. Hæc brachium ex luxatione contractum gesserat decem mensibus, nullo ejus usu, ac ne motu quidem. Ignatio vix invocato, brachium quaquaversum movens, & capiti superimponens, certam miraculi fidem faciebat. Attonitis ad hæc omnibus, & præ gaudio collacrymantibus, placuit ære campano lætitiam publicam indicare. Exciti sono, non oppidani solum, sed etiam rustici, ad ædem frequentes accurrerunt. Ecce autem alia repente mulier vociferatur, se ope Ignatii visum recepisse. Et reipsa, facto periculo, videbat ut qui optime, quæ biennium integrum oculos ita vitiatos gesserat, neminem ut de facie internosceret. Iterum ergo pulsu æris, & lætis acclamationibus Ignatii nomen celebratur. Piquerus incalescere populi studia erga Ignatium videns, ac porro gaudens, ut secum attulerat forte nescio quid ex reliquiis B. Patris, procedit ad altare, atque illud avidæ multitudini pio libandum osculo præbet. Pietati osculantium vix fecerat satis, cum Philippus Gomez illum admonuit, ægrotare lethaliter uxorem suam, & proxime morituram a medico existimari. Ad eam proinde, nisi forte jam decessisset, reliquias Ignatii posse deferri. Placuit consilium. Itum est e vestigio ad ipsius ædes, ac reliquiarum particulam Piquerus attulit. Jacebat Bernarda Benedidia (id fœminæ ægrotanti nomen) sensibus pene destituta, & ægre animam reciprocabat. Morbi plures, gravesque, plerique inveterati, quorum causa mulier ab annis quatuordecim toto erat oppido celebris, ac medicorum judicio insanabilis. Præter duos prægrandes scirrhos, qui, ut putabat medicus, in hepate & liene concreverant, pituita redundante præfocabatur interdum, eamque acerrimæ febres excipiebant. Stomachi debilitas tanta, ut toto jam sexennio nihil solidi cibi sumeret, quod non continuo rejectaret. Novissime ad eum statum devenerat, ut ea die, quæ erat xv. Cal. Maji, decessura putaretur. Tamen ea prorsus die ita convaluit, ac si nunquam ægrotasset. Simul atque ad eam sacrum pignus allatum est, Piquero ex solemni formula opem Ignatii implorante, sudare cœpit ubertim mulier: nec dum ille precem peregerat, cum velut e somno expergefacta, attollens oculos: *Valeo*, inquit: *Eja, afferte vestes: nam certum est hac ipsa hora surgere, templum adire, ac debitas Ignatio liberatori gratias persolvere*. Erat hora noctis secunda. Surrexit nihilominus, nullisque cohiberi neque precibus, neque suasionibus potuit, ne hora eadem suis pedibus veniret in sacram ædem, quæ adhuc ob populi concurrentis frequentiam patebat. Ut conspecta est in turba domesticorum valens Bernarda, ac vegeta, dici vix potest quæ hominum admiratio fuerit, quantumque lacrymarum mulieris aspectus expresserit iis, qui, non venturam eo die, sed deportandam in templum putaverant. Miraculi fama continuo Bilbilim delata, atque inde totam viciniam celeriter pervagata, multos Monebricam excivit. Hinc loci religio in dies augeri, eademque proportione miracula multiplicari. Duobus duntaxat mensibus, Aprili & Majo, tot ad imaginem Monebricensem patrata memorantur prodigia, ut eorum narratio in libellum justæ molis excreverit. Qui quidem libellus eodem anno, de quo scribimus, in lucem est editus, tum hispanice Matriti, tum latine Lovanii. Sed ad alia properemus.

95. Unum præ cæteris insigne miraculum.

96. Res Sardiniæ. Obitus, & elogium Fr. Francisci Hortulani.

Calari in Sardinia, post vitam innocentissime actam, pie moritur vir memoriæ apud nos semper recolendæ, Frater Franciscus Hortulanus, jacturam prosequentibus sociis mixto lacrymis gaudio, ut ferme usuvenit in eorum funere,

nere, quos cum Apostolo *bonum certamen certasse, cursum consummasse* constat. Barchinone oriundus, Calari natus erat Hortulanus honestissimo genere, utque affirmabant ejus mater & obstetrix, prima puelli vix in lucem editi vox fuerat nomen Mariæ. Societatem amplexus anno ætatis vigesimo secundo, quamvis esset a litteris satis ad sacerdotium instructus, inter domesticos adjutores, quam inter clericos recipi maluit. Vix inito tirocinio, culinæ fuit addictus: humile autem ministerium excellenti virtute, & magno rerum humanarum contemptu obiit. Ut alia præteream, licet esset Calari, ut in natali solo, multis civium cognitus, prodibat fere quotidie in publicum alba, & cannabina indutus veste, ut mediastini solent, gradiebaturque hoc habitu per mediam urbem, sive ut aquam, cujus copia domi non erat, ex fonte peteret, sive ut aliud quidpiam ad usum familiæ provideret. Translatus inde Sassarim, ut tunc forte collegium extruebatur, suscepit injunctam a majoribus procurationem fabricæ, neque eam tamen ut præfectus operarum, sed quasi unus ex ipsis exercuit, nullo unquam victus pudore, ne calcem lapidesque veheret palam, & cæmenta structoribus ministraret. Toto sexennio Sassari in hunc modum exacto, denuo revocatus est Calarim, ubi diu emptor cibariorum, coquus postmodum, mox strator triclinii fuit. Postremo valetudinarii curam suscepit, gessitque quoad senio fatiscentem moderatores uti vacatione muneris coegerunt. Intanto ministeriorum numero, ac rerum gerendarum varietate, per annos amplius septem supra quinquaginta, nemo unquam in Hortulano, vel iracundiæ, vel alterius perturbationis indicium vidit. Curator cum esset valetudinarii, ineptis, ut sæpe fit, importunisque ægrorum petitionibus, si modo curationis ratio pateretur, quocunque suo incommodo satisfaciebat. Durioribus sæpe verbis exceptus, & hæc, ajebat, & his multo graviora debentur mihi. Fuit ex externis qui eum fuste cecidit tam immaniter, ut humi prostraverit. Ipse, ut e lapsu surrexit, accidit ad percussoris genua, pro injuria gratias egit, si quid in eum peccasset imprudens, sibi ut gratiam faceret rogavit. Paupertatem, ejusque incommoda, tanquam unicas, & veras religiosorum delicias divitiasque sectabatur. Sassari degens, sæpe ad prædium duo millia passuum extra urbem ventitabat jejunus, atque inde sole jam occiduo revertens domum, meris reficiebat se mensæ reliquiis, plerumque fordescentibus, semper incomptis. Annos ipsos viginti pro cubiculo cavum habuit perangustum, & adeo humile, ut in eo stare non posset. Nec vero melius induebatur. Quæ essent in vestiario deterrima, ea petebat sibi, ægerrime ferens, si quando vetera mutare novis juberetur. Quod ad castimoniam pertinet, paucis ante obitum mensibus narrabat ipse moderatori suo, constare adhuc sibi eandem corporis integritatem, cum qua fuerat natus, idque Matri virgini referebat acceptum, quam a teneris unguiculis præcipua religione colere instituisset. Cæterum ad ejus doni custodiam addidit etiam de suo studium sedulum, ac nunquam intermissum afflictandi corpus, sensusque intra exactas modestiæ leges continendi. Addidit crebra jejunia, ac pias preces: addidit meditandi usum assiduum, quo animus a terrenæ molis contagione quodammodo abstrahebatur. Perpetuum illi cum superis, ac familiare commercium. Magna vicissim, nec usitata superorum benignitas erga illum. Sæpe Christi Domini, sæpe divinæ Matris aspectu, & alloquio dignabatur. Semel incensus Eucharistici panis desiderio, cum deesset Sacerdos, illum cœlesti manu percepisse dicitur. Malorum dæmonum horrenda specie insultantium haud raro molestias dispulit, minas irrisit. Multis arcana cordium retexit, pluribus futura ex vero prædixit. Beatum parentem Ignatium in album sanctorum relatum iri, certo didicerat ab ipsomet, affirmabatque passim, eventurum id Societati gaudium vivo se: quo autem die decreta Romæ fuit ipsius consecratio, eodem certiores fecit Patres Calaritanos. Sed in hoc genere nihil tota Sardinia illustrius, quam quod facto per Hortulanum indicio retecta sunt plura sanctorum Martyrum corpora, quæ tametsi constaret olim in diversis regni partibus fuisse condita, ubi tamen latere-

97. Dona quædam supernaturalia ipsi concessa.

rent

rent nulli compertum erat. Non est hujus operis omnium indicem texere. Ne tamen omnia præteream, B. martyr Antiochus Sulscitanus, unus ex primis Sardorum patronis, erutus est post multa sæcula ex loco, quem Hortulanus monstravit. Martyr Restituta, mater Eusebii episcopi Vercellensis, & alia item martyr, sed virgo simul Olympias, Hortulano per visum oblatæ imperaverunt, ut educendas in lucem curaret suas exuvias. Locum ille indicavit, eductæque sunt, summa totius regni lætitia. Sed memorabile in primis quod accidit circa corpus B. martyris Ephisii. Casu retectum fuerat subter aram templi subterraneam sine ullo titulo ac nota humanum corpus. Cum ambigeretur cujus illa essent ossa, affirmavit aperte Hortulanus, Ephisii esse. Unius viri testimonium in re tali quibusdam videbatur recipi non debere. Sed dicto fides constitit post dies paucos. Affuit enim de plebe quidam, ac tabellam marmoream afferens Ephisii inscriptam nomine, clam surreptam a se dixit ex ejus tumulo dum effodiebatur. Addidit, ejus furti, ut interpretabatur, causa, nocte proxima magnis se fuisse doloribus cruciatum. Mitto alia ejusdem generis, ne prolixior fiam. Cæterum tanta cum superis consuetudo multo frequentior Hortulano fuit in ultima senectute, cum ob ætatem, & incommoda valetudinis uni sibi vacare jussus est. Fertur, extremo illo vitæ spatio audisse voces identidem beatorum spirituum divinas laudes concinentium, & interdum cum ipsis pariter ceciniisse. Ita demum ingressus ætatis annum octogesimum, XIII. Cal. Januarii ad æternam eorum societatem migravit, quorum in hac mortali vita consortium prægustaverat. Calaritani vero, qui semper viventem venerati fuerant, etiam mortuum, ut hominem vere sanctum, honore quam licuit maximo colere perrexerunt.

98. Res Lusitaniæ. Mors & elogium P. Joannis Alvarez.

Præclaram quoque sui famam reliquit in Lusitania P. Joannes Alvarez, vir, cum cæteris virtutibus, tum præsertim religiosa prudentia inclytus, & inter pauciissimos memorandus. Provinciam bis rexerat Præpositus, semel Visitator, pari semper approbatione omnium & laude. Romæ cum esset pro Lusitaniæ provinciis Assistens, apud Clementem VIII., & plures Romanæ curiæ proceres, non minus auctoritate quam gratia floruit. Ejus maxime testimonio Clemens innocentiam agnovit Claudii Generalis, delatasque adversus illum criminationes contempsit. Videbatur ad regendi munus quasi natus factusque: adeo quæcunque in religioso præside requiruntur dotes, in eo eminebant. Tamen, qua erat modestia, nihil horrebat æque ac præfecturas, nihilque egit tam sæpe, tantoque opere apud generalem Præpositum, quam ne qua sibi pars administrationis publicæ committeretur. Romam denuo profectus ad comitia generalia, quibus Mutius creatus fuit Præpositus Societatis, id unum ab eo flagitasse dicitur, sibi ut liceret reliquum vitæ spatium exigere in collegio totius provinciæ remotissimo, aut saltem ut comes adjungeretur alicui sacerdoti ex iis, qui in sacras expeditiones mitterentur. Obiit Eboræ VI. Idus Martii, annos natus prope octoginta, quorum amplius sexaginta transegerat in Societate. Pari ferme luctu elatus est pridie Nonas Februarias in domo professorum Ulyssiponensi P. Simon Sousa. Is nobili ortus genere in oppido Lousamensi haud procul Conimbrica, ad Societatem venerat adolescens. Tironem nescio qua causa Societas cum dimisisset, iterum post viginti annos in sinum recepit, habuitque deinceps inter alumnorum cariissimos. Cum esset prudentia non vulgari præditus, Matritum prius, deinde Romam est missus, ut provinciæ negotia procuraret. Hinc reversus in Lusitaniam, multus fuit in evangelicis peregrinationibus, quas plerumque pedes, semper cum insigni animarum emolumento obibat. Paulo ante quam finem vivendi faceret, susceperat Ulyssipone curam vinctorum, gerebatque illam alacritate tanta, nullam ut videretur potiorem habere voluptatem, quam in illa hominum colluvie versari. Quoties ad eorum quempiam deferendum esset sacrum Christi corpus, suis ipse manibus carcerem everrebat, & probe mundabat. Monitus ab amico, insalubrem esse cœli gravitate locum, & sæpe ægrotantium tabe periculosum,

99. Obitus & elogium P. Simonis Sousa.

sum, id vero, respondit, præclare sibi cessurum, si e carcere ad sepulchrum, & inde ad superos evolaret. Pie creditur votorum suorum fructum retulisse: periit enim contracto morbo ex contagione cujusdam vincti, cui peccata confitenti diutius assederat.

100. Utiles nostrorum curæ & labores Ulyssipone.

His, ut sperare fas est, ad laborum præmia evocatis, sodales cæteri haud segniter injunctas sibi partes exequebantur. Addebat laborantibus animos laborum utilitas, cujus non unum hoc anno documentum habuerunt. Sex Mahometis cultores Ulyssipone damnati fuerant capite, erantque quam mox ad patibulum rapiendi. Eorum quinque hortatu nostri sacerdotis Christo dederunt nomen, ejusque sacramentum paulo ante supplicium acceperunt. Eodem anno Maurorum aliquot transfugæ ex Africanis Lusitanorum coloniis missi Ulyssiponem, ita se nostris hominibus instituendos permiserunt, ut intra paucos dies baptismo donati fuerint universi. Ii porro quam vere, & ex animo Christiani fuerint facti, paulo post luculenter docuerunt. Oblata enim occasio est, in qua suam Christo fidem, atque constantiam probarent. Capti sunt intra eundem annum ipsorum duo a prædonibus suæ nationis. Cum autem ad ejurandum Christi sacramentum adigerentur metu mortis, emori maluerunt, & cervicibus fortiter datis fidem sanguine confirmarunt. In eadem urbe regia ingens inveniebatur victorum numerus, quorum magna pars cunctatione judicum prius oppressi miseriis interibant, quam causam dicerent. Miseratus eorum vicem unus nostrorum, rem ad supremos regni rectores detulit, ab iisque decretum abstulit, ut judicia in posterum exercerentur frequentius, & causæ celerius finirentur. Bracharæ res contigit, ob exempli utilitatem non tacenda. Degebat in suburbana villa rusticus nequam, quem malus pudor diu retraxerat, ne sacerdoti aperiret flagitium nescio quod turpe, cujus conscientia premebatur. Actus demum internis gratiæ stimulis in urbem veniebat, certus pudorem excutere, & quidquid illud erat criminis rite confiteri. Venienti comitem se adjunxit homo aspectu tetrico, habitu sacerdos: aliumque, uti fit, ex alio sermonem miscens, eo paulatim delapsus est, ut de multiplici criminum varietate, & eorum remedio diceret. Illius nominatim mentionem fecit, cujus conscientiam habebat rusticus: atque hoc quidem, addidit, qui semel admiserit, ei nunquam a Deo parcitur, vel si millies confiteatur. Cohorruit ad eam vocem homo rudis. Nihil dubitans virum hunc esse multarum litterarum, & vera loqui, abjecto peragendæ confessionis consilio, pedem continuo retulit, ut in nulla spe salutis consequendæ. Peribat omnino infelix, nisi sua illi profuisset qualiscunque pietas erga beatam Virginem. At nocte proxima ei se videndam obtulit per quietem divina Mater, quam solebat quotidiano obsequio demereri, hominemque leniter castigatum, quod mendacissimo dæmoni fidem temere adhibuisset, redire Bracharam jussit, ac se totum alicui ex nostris patefacere. Id ille, ut illuxit, obedienter executus, in alium prope virum mutatus est.

101. Exemplum hominis ab interitu liberati ope B. Virginis.

Ad Provinciam Lusitaniæ pertinebat hoc tempore Loanda, insula brevi maris intervallo disjuncta a continenti regni Congensis. Habebat ibi Societas vetus collegium, eo præsertim consilio conditum, ut inde Patres subinde excurrerent, tum ad vicinos Angolanos, tum præsertim in Congum, & hujus regni christianos per usitata ordinis ministeria excolerent. Sed cum longo usu constaret, parum aut ferme nihil per istiusmodi temporarias paucorum dierum excursiones conferri posse Congensibus, jamdiu optabant nostri, ut liceret sibi apud eos stabili ac perpetuo in domicilio versari. Commodum accidit, ut sociorum commune votum impleret vir insigniter pius, Gaspar Alvarez. Cum enim statuisset se ipsum tradere Societati, bonorum etiam suorum certam summam ad fundandum in regia Congensium urbe collegium tradidit. Admissa Alvarezii donatione, transmiserat in Congum P. Hieronymus Vogadus rector collegii Loandensis, & novam moliri cœperat domum in urbe S. Salvatoris, regni primaria: cum bene cœpta subitus belli turbo disjecit, ac Vogadum

102. Inchoatur collegium Societatis in urbe primaria Congi.

103. Intermittitur ob subitum belli motum.

dum repetere Loandam compulit opere abrupto. Joannes Correa præfectus Lusitanorum in insula Loandensi, nulla quamvis injuria lacessitus, sola ductus aviditate prædandi, subito Congi fines invasit, percurrensque regionem populabundus, multos Congensium abripuit, & Loandam venales transtulit. Facti indignitatem damnarunt maximopere omnes, indigenæ pariter & coloni, boni, malique. Multi Corream ob tale facinus palam corripuerunt. Ei minores præfecti ac magistratus Regis nomine denunciarunt, ne pergeret immerentibus & innoxiis injuriam facere. At rex Congensium Petrus Alphonsus, etsi Lusitanorum semper antea amicus, graviter ferens illatum sibi contra jus fœderis bellum, arma cepit, injuriam clade Lusitanorum ulturus. Prodierat jam in apertum cum millibus armatorum fere trecentis, nec erat dubium quin Corream, & quantum esset Lusitanorum opprimeret, non belli virtute, sed numero. Tamen ne ulterius prorumperet, exoratus est unis P. Vogadi litteris. Rogabat iis regem litteris Vogadus, ne unius hominis perfidiam gentis communem duceret, neve cum tanto christianæ religionis damno ulcisci eam vellet. Meminisset quot benevolentiæ pignora haberet, cum a rege Lusitaniæ, tum etiam a Romano Pontifice. Auctorem injuriæ Corream dignas regi suo pœnas daturum. His litteris periculum quod imminebat discussum est. Cessit enim monenti rex: exercitum deduxit, ac vicissim a Vogado petiit, ut duos ad se mitteret Patres, qui intermissum collegii opus absolverent. Mittebantur Patres, cum præfectus Correa novum scelus incepit, atque iterum omnia turbavit. Urebat improbum, quod vim Congensibus illatam boni quique damnassent. Multos ea causa bonis spoliaverat, multos in vincula conjecerat. Illud tamen ferebat iniquissime, Congensium quos ceperat emptores nullos inveniri, propterea quod nostri privatim ac publice docerent, eos emi in servitutem non licere, quippe Christi cultores, & bello injusto captos. Fremens frendensque contra nostros, quorum opera videbat optatum sibi quæstum perire, collegium Laondense militari custodia sepsit, detractosque vi rectorem Vogadum, & alios duos Patres, Matthæum Cardosum, & Antonium Amaralium, imposuit navi, & in Lusitaniam deportari jussit. His non contentus homo perditus, certior factus ad nostros esse transgressum quem supra dixi Gasparem Alvarezium, & inde celeri fuga se subduxisse, ipsius, aliorumque qui aufugerant Lusitanorum imagines produxit, velut hostium publicorum, & speciem in iis exhibuit supplicii, quod si data facultas esset, in eorum corporibus exequeretur. Postremo conscientiæ stimulis agitatus, jamque præcipiens animo quid sibi metuendum esset a rege, in novam Hispaniam profugit, relicta sine imperio provincia. At scelestum non claudo pede secuta est pœna. Vinculis oneratum Præfecti regii deportandum curarunt in Hispaniam, unde missus Ulyssiponem, in squalore carceris vitam clausit. Hoc medio tempore P. Cardosus, quem Loanda ejectum dicebamus, cum attigisset Ulyssiponem, typis edidit christianæ institutionis summam, quam nuper Congensium lingua conscripserat: rem ad eorum populorum doctrinam unice necessariam, quæ tamen hactenus pastorum vel incuria, vel imperitia, per annos centum quadraginta circiter neglecta fuerat. Interea qui Vogadi vices gerebat P. Eduardus Vaz, Petri Alphonsi regis litteris arcessitus, ad urbem Sancti Salvatoris, ubi regia Congensium est, venerat, ut futuri collegii ædes extrueret. Locum & materiam ædificii ultro conferebat ipse rex, unam modo conditionem petens, ut collegii fundator appellaretur. Obstare videbatur donatio, quam ab Alvarezio factam docuimus. Tamen facile impetratum est ab homine modestissimo, ut salvo jure suffragiorum, quæ Societas fundatoribus solet persolvere, collegii fundati nomen & titulos Regi concederet. At ecce tibi in ipsa operis molitione novus repente obex. Moritur adhuc novitius, quem sæpe nominavi, Gaspar Alvarez. Dum resignatur testamentum, quo partem hæreditatis transcribi collegio Congensi jusserat, ipsius quidem exaratum manu invenitur, non tamen a scriba publico obsignatum. Fuere

104. Injuriæ collegio Loandensi illatæ a præfecto Lusitanorum.

105. Collegium Congense tandem constituitur.

sta-

statim qui contenderent, ratas non esse tabulas. Eo multi nomine possessionem bonorum invaserunt. Interpellatus a nostris Episcopus (erat is Simon Mascarenia) ut vindicias daret, negabat se quidquam in eo negotio pronunciaturum. Quod ergo in similibus usitatum erat, P. Eduardus Vaz judicem ex Carmelitarum familia sumpsit, qui suum Societati jus defenderet. Hunc Antistes ab officio minaciter deterrebat. Quas ob causas nostri coacti sunt cum adversariis pacisci, & partem hæreditatis maximam dimittere, ne totam perderent. Præter hæc, litem movit Antistes de loco ad collegium ædificandum electo, quem ajebat superiorum regum dono possideri ab Ecclesia. Quare Rex, etsi gravate admodum ferret, opus se auctore cœptum denuo intermitti, tamen nostrorum oratione placatus, aream designavit in alia urbis parte, ubi qualecunque denique domicilium ex tignis & paleis more gentis extructum est.

106. Res Goanæ. Nostri ad curas bellicas evocantur.

Dum hæc ibi gerebantur, in provincia Goana nonnullam nostris hominibus molestiam creaverunt ministri Regis, ob causas nunc evolvendas. Obtinentibus cum prævalida classe oceanum Anglis Batavisque, timebant rebus suis Lusitani, metuebantque ne post captam, ut libro superiore dictum est, Armutiam, ipsam quoque tentarent Goam, caput atque arcem imperii Indici. Ad bellicum apparatum cum deessent tormenta muralia, nec periti invenirentur artifices, qui ea conflarent adornarentque, itum est ad nostros, quippe homines, ut existimabant, industrios, & hujus scientiæ non expertes. Res videbatur religiosis hominibus minus congruens, proindeque curam illam Patres enixe deprecabantur. Tamen cum respondisset Senatus, nihil omnium, quæ ad salutem reipublicæ pertinerent, alienum esse ab instituto Societatis, gesserunt vel inviti morem, & suam regiis ministris industriam valde probaverunt. At ecce tibi haud multo post ad alia ejusdem generis advocantur. Hic vero obsistere constanter Patres, excusare professionem suam, diserte negare se ullam suscepturos ministerii publici partem, præter divinarum rerum procurationem. Repulsam ægre tulit Senatus, & succensuit Patribus, perinde quasi regis obsequium, & communem utilitatem parvipenderent. Sed non propterea moti sunt de sententia Patres, nec eam invidiam tanti fecerunt, ut non potiorem ducerent sui ordinis dignitatem. Tantum, ne desidiæ verti posset illius operæ tam constans & firma declinatio, eodem tempore nullum suæ professionis laborem prætermiserunt. Sed neque in his obeundis omni prorsus molestia caruerunt. Exstat in India vetus lex Joannis III. Lusitaniæ regis, ut ethnicorum liberi, si parentibus orbati fuerint adhuc impuberes, educentur sub disciplina Societatis in instituta ad hunc usum domo. Christianorum pater vulgo dicitur sacerdos ille Societatis, qui domui præest. Jam vero accidit hoc anno, ut qui Catechumenorum procurationem exercebat Goæ, una die quatuordecim colligeret ejus conditionis pueros. Cum esset ex eo numero unus quidam opulentior, & amplum obtinens patrimonium, frater ipsius natu major, qui tutelæ nomine fraternam liguriret rem, pupillum vehementer reposcebat. Multa molitus frustra ut eum ad se retraheret, postremo Patrem christianorum detulit ad Proregem, quasi puerum abduxisset per vim, parente adhuc vivo: cui fabulæ ut veri speciem imponeret, hominem doli conscium pecunia subornavit, qui se communem utriusque patrem diceret. Rem omnino ad votum confecerat, nisi ingenuus adolescens, contestatus coram judice orbitatem suam, calumniam liberrima voce diluisset. Per hanc occasionem prorex Comes de Vidigueira vocatos ad se quatuordecim, quos dixi, pueros interrogavit per otium, cum de aliis rebus, tum præsertim de cura, qua domi haberentur a Patribus in quotidiana vivendi ratione. Nemo omnium fuit, qui non eorum benignitatem charitatemque laudaret. Quod illius ætatis testimonium Prorex minime suspectum existimans, pueros tunc quidem omni blanditiarum genere complexus est, munuscula singulis, & familiæ suæ nomen impertiens: at idem paulo post de Catechumenorum institutione apud aulicos

107. Molestia nostris illata Goæ ob Catechumenorum domum.

verba faciens, diserte affirmare non dubitavit, vix aliam esse inter Indos rem, in qua Regis pecunia collocaretur utilius, quam in alenda illa tot capitum familia.

108. RES MALABARICÆ. Turbantur res in ora Piscariæ ob scelus Henrici cujusdam.

Inter hæc socii provinciæ Malabaricæ parum abfuit, quin extra oram Piscariæ, in quam nuper fuerant a Rege restituti, iterum alieno scelere pellerentur. Henricus a Cruce, vir ille quidem inter Paravas divitiis facile princeps, sed nobilitate generis multis inferior, cum Societatem nostram eximie diligeret, diligebatur vicissim a P. Andrea Pereira collegii Tutucurinensis rectore, ejusque nuper litteris & officiis impetraverat a Prorege Indiarum, ut septem pagorum Patagantinus, qui summus est ibi magistratus, fieret. Odiosum id acciderat genti. Paravæ enim divitiis nobilitatem longe præferunt, nec facile patiuntur, quem anteeant claritate natalium, eum sibi dignitate anteponi. Statim ergo exauditæ multorum querimoniæ, præreptum sibi honorem ab homine immerenti dolentium. Præ cæteris obloquebatur apertius Petrus quidam, a Cruce similiter appellatus, & novi Patagantini creationem palam traducebat. Pupugit ea res Henricum, hominem natura ferocem, ac superbum. Utque molestissima divitibus est censura natalium, nec fere ullius acerbior reprehensio vitii, quam quod emendari non potest, ira prope amentiam percitus, injuriam ulcisci statuit cæde obtrectatoris. Hac mente irrumpens die quadam in ejus domum cum armatorum manipulo, imparatum occupat, nec ipsum modo Petrum, sed & ipsius matrem, nonnullosque præterea propinquorum immaniter contrucidat. Quodque omnem superat crudelitatis modum, sacerdotem Societatis, qui ad nuncium infandæ cladis advolaverat, aditu prohibet, ne expiare morientes posset. Demum ædes diripit, & incendit. Vulgato per septem pagos facinore, plerique nomen Henrici execrantes, magnam quoque invidiæ partem derivabant in nostros, quorum suffragatione honorem non debitum esset consecutus. Invidiam ut amoliretur Pereira, scelestum homicidam insectari palam cœpit, nullum non movens lapidem, ut ei magistratus abrogaretur. Et id quidem optimo proposito, sed consilio parum prudenti, quippe aliud nihil consecuturus, quam ut hominem viribus præpotentem sibi ac Societati redderet ex fautore inimicum. Re ipsa Henricus, probe intelligens nullum sibi fore posthac in Societate præsidium, totum se transtulit ad Vicarium Episcopi, hominem nobis iniquiorem, qui in omnem imminebat occasionem ejiciendi iterum extra Piscariam nostros, & curias recuperandi. Hinc ambo conjunctis studiis litteras Coccinum, & Goam mittunt criminationum plenas, quarum una erat ad extremum sententia, reddendas clericis popularibus ecclesias Piscarienses, Patres Societatis omnino amovendos. Hæc neminem movebant. Nihilo tamen minus Indiarum visitator P. Palmerius, ut exorientem discordiæ flammam extingueret, abduxit Tutucurino P. Pereiram, eique successorem misit P. Gasparem Fernandium, virum mitissimæ indolis, qui omnium aptissimus videretur placando Patagantino summe efferato, nihilque jam præter Societatis perniciem anhelanti. Sed quis furori frænum iniiciat, cum vires ad quidlibet audendum suppetunt? Novi rectoris officia adeo nihil mitigarunt Henricum, ut imo atrocius irritaverint. Deliberatum habens omnia conari ut nostri, aut pellerentur, aut sponte abirent Tutucurino, nullas non inferebat Patribus contumelias. Toto quotidie oppido cum globo armatorum volitabat, quoscunque nobis studere senserat, rapinis, incendiis, cædibus atterebat. At demum tam multis ejus sceleribus, quod sæpe accidit, finem imposuit alterius scelus. Erant Henrico veteres inimicitiæ cum Antonio Ferreira Lusitano, qui nuper Nagapatanensis arcis præfectura perfunctus, tempus navigandi Goam opperiebatur forte Tutucurini. Is occasionem sibi datam arbitratus sumendi de inimico pœnas, captato tempore, sicarium submittit, ejusque manu Henricum interficit. Sublatus in hunc modum est malorum auctor, non tamen sublata mala, sed exulcerata potius. Henriciani, perperam suspicantes factam nostri rectoris mandato cædem, ad

109. Qui ex fautore fit inimicus Societatis.

110. Ac demum interficitur manu sicarii.

han-

hanc ulciſcendam evocant ethnicorum præfectum, qui loca proxima cum præſidiario milite obtinebat pro rege, ſive, ut ipſi loquuntur, Naikeno Madurenſi. Adeſt confeſtim ethnicus cum magna militum manu. Captos e noſtris quatuor naviculæ imponit, & tota ſeptem pagorum ora jubet excedere. Tempori accurrit Vicarius, pulſiſque Patribus, vacuæ curiæ poſſeſſionem capit. Collegium a latronibus diripitur. At Deo cordi non erat, Piſcarienſem oram, primam illam magni Xaverii curam, aliis committi quam iis, quos laborum ſuorum hæredes Xaverius ipſe reliquerat. Ejecti Tutucurino Patres venerant Punicalem, porro, ut juſſi fuerant, progreſſuri. Dum ibi ſubſiſtunt paululum, Emmanuel quidam Fernandez, Societatis ad illam uſque diem vehemens adverſarius, mutata ſubito voluntate, eos amice convenit, & ſperare jubet meliora. Se fautorem illis, vindicem, ac prope parentem in rebus afflictis fore. Viſa miraculo proxima viri tam ſubita, nec expectata mutatio. Nec vero verbis quam factis magnificentior fuit. Cum adveniſſent haud multo poſt Punicalem miſſi Tutucurino milites cum mandatis, ut inde Patres abire cogerent, eos auctoritate continuit Fernandius ne facerent imperata, & reverti juſſit re infecta. Hac autem interpoſita mora, paulatim res ad ſtatum priſtinum redierunt. Debuimus ex parte beneficium regi Madurenſi. Namque is, auditis quæ Tutucurini geſta fuerant a ſuo præfecto, non ſolum ea valde improbavit, verum etiam ipſum dignitate ſpoliatum in ordinem redegit. Quo præſidio deſtituta factio Henricianorum labare cœpit uſque adeo, ut brevi tempore qui a nobis ſtabant iniquam adverſæ partis vim coercuerint penitus, & obtriverint. Sic demum iſti noſtros in antiquam ſedem revocaverunt, conſenſu omnium ſummo, præter quam clericorum.

111. Pelluntur noſtri Tutucurino.

112. Reſtituuntur in ſuam ſedem providentia admirabili.

Interim in regno Madurenſi P. Robertus de Nobilibus divinum ſemen late ſpargebat, relictoque in urbe regia Maduræ P. Antonio Vico, venerat Chilanum, primariam urbem cujuſdam reguli tributarii, qui non ſpernendam in illo tractu ditionem obtinebat. Ibi ſtationem figere volenti, tam multa occurrebant adverſa, ut niſi fuiſſet animo prorſus invicto, deterrendus omnino eſſet, & difficultatibus obruendus. Primus obex indoles ipſa gentis minime hoſpitalis. Nullius patebat Europæo doctori domus. Rerum omnium egenti nemo neque opem ullam, neque tectum præbebat. Quæ cauſa fuit, ut totos quadraginta dies coactus fuerit pernoctare ſub dio, & ſummæ hiemis inclementiam ferre. Inde morbum contraxit gravem & periculoſum, ſine ulla curandi corporis facultate. Acceſſit ægritudo mentis fortaſſe gravior ex ingenio reguli duro aſperoque. Primo congreſſu, cum explicaret Nobilius cauſam adventus ſui, reſpondit admodum illiberaliter Regulus, nolle ſe de externis religionibus quæſtiones audire. Præter hæc, inſectabantur illum atrociter idolorum ſacrificuli, natio hominum veræ religioni ubique ac ſemper infeſta, multa ementientes, ut ab eo Principis voluntatem averterent. His tamen vir fortis non abſterritus, tandiu inſtitit obniti contra, donec ſpes meliorum affulſit. Illum neſcio quis oppidanorum hoſpitio demum ſuſceperat. Manante in publicum fama doctrinæ, quam doctor Europæus ex ultimo occidente attulerat, frequentari paulatim a Brachmanibus, coli, audiri dies ſæpe totos ac noctes de rebus fidei diſſerens. Ac principio quidem omnibus admiratio: tum multis novæ religionis deſiderium injectum. Miraculis confecta res. Militem quemdam malus dæmon dire torquebat. Huic Nobilius laminam applicat paucis ſacrorum bibliorum verbis inſcriptam: nec fruſtra. Compreſſa continuo eſt vis inferni ſpiritus. Miles Chriſto liberatori nomen dedit. Alter profeſſione aulicus jacebat jam fere biennium toto inflatus corpore, amiſſoque uſu membrorum ſalutem penitus deſperabat. Auditis quæ de religioſo advena narrabantur, rogandum curavit per amicum, ut ſi quam poſſet opem ſibi miſero afferret. Attulit Nobilius laminam cum exaratis divinæ ſcripturæ verbis: at ſimul ægro denunciavit, ut cuncta maleficorum amuleta, & inſtrumenta reliqua vanæ ſuperſtitionis projiceret. Projecit, ac momento eodem habere melius cœpit. Morbo dehinc

113. P. Nobilii Labores Chilani in regno Madurenſi.

114. Miracula quædam, ac primi fructus inter Chilanenſes.

sensim remittente, omnino convaluit : quique per annos ipsos duos nec vestigium humi ponere potuerat, intra dies quindecim ad Nobilium venit incolumis, & se Christo devovit. Facile pervasit in aulam curationis tam insperatæ rumor. Motus miraculo Regulus, commendatum Nobilio voluit fratrem suum graviter ægrotantem, qui similiter adhibitis quas dixi laminis, statim valetudinem recepit. Jam ergo, non apud vulgus tantum, sed etiam in aula magnum esse Nobilii nomen, & ab ipso regulo in pretio haberi. Multo tamen majorem de illo cepit opinionem Princeps, cum adesse jussum audivit Brachmanum deliria refellentem, & de vera mortalium felicitate disputantem. Miratus hominis eloquentiam, doctrinam prolixe laudavit, seductumque in conclave intimum plures continenter horas detinuit sermone vario, ac familiari, cujus is fuit exitus, ut præter alias benevolentiæ significationes, domum illi dederit habitandam. Secundum hæc, singulis ferme diebus Nobilium arcessere, ac plures cum eo horas amice colloquendo transigere. Delectabatur scilicet ejus doctrina Princeps sciendi avidus : integritatem, ac vitæ mores innocentissimos, quantumvis ethnicus, dilaudabat, ac mirabatur. Tantam vero ab omni humana cupiditate abstinentiam mirari satis non poterat, ac veluti cœlestem hominem intuebatur, qui sic esset alienus a voluptate & commodo, ut pauperrime licet victitans, nihil tamen ad vitæ usum peteret, imo nihil admitteret eorum, quæ ipse identidem liberaliter offerebat. Nondum ille quidem inducebat animum, ut sanctitatem christianæ legis amplecteretur, suis vitiis ac libidinibus deterritus. Tamen Principis erga Nobilium benevolentia tanta, tamque perspecta, religioni plurimum profuit. Aucta enim apud vulgus existimatione novi doctoris, illum homines audiebant avidius, nec pauci inter fidei candidatos nomen dabant. At contra idolorum sacerdotes, avitam superstitionem in quæstu habentes, Nobilio nihil pejus oderant, multaque conabantur, ut infestum sibi caput expellerent. Ubi cæteræ nihil valebant artes, accusationem instituerunt, qua nulla apud eam gentem invidiosior. Visum hunc, ajebant, ante annos plures Maduræ nigra indutum tunica, cum promiscue versaretur inter Pranguos & Parias, infimæ sortis homines, & communi cum illis victu cultuque uteretur. Exitiale id erat Nobilio, si verum esse constaret. Sed accusationem ut falsam contempsit benevolus Princeps, accusatores autem ita repulit, ut amplius mutire ausi non sint.

115. Regulus Nobilio, ac religioni favet.

116. Accusatur a sacrificulis, sed accusatio contemnitur.

Verum inter hæc evocatur Nobilius ab Archiepiscopo Cranganorensi, & res Chilani prospere cœptas intermittere paulisper cogitur. Cum satisfeciisset Antistiti, Chilanum denuo cogitabat : sed oblata lautioris occasio prædæ venatorem animarum studiosissimum alio traduxit. Inter plures, quos de rebus fidei erudierat Chilani, fuerat frater natu major reguli Chandemangalensis, nomine Tiruvangala. Erant huic adolescentes filii quatuor, ad quos, patruo liberos non habente, hæreditas regni devolvebatur. At fratri invisus abesse patria cogebatur, & nuper ad Chilanensem accolam se receperat, ne fraternis pateret insectationibus, & insidiis. Erudierat illum, uti dixi, Nobilius, sed moras nectentem ab avita superstitione nondum abstraxerat. Ecce autem ab eo per litteras admonetur, se fratri reconciliatum remigrasse Chandemangalem, & velle propediem cum tota familia christianis sacris initiari. Simul ut adesse velit, rogatur. Erectus felici nuncio Nobilius statim contendit Chandemangalem. At eo delatus, lusum se a barbaro, ac spe sua fraudatum doluit. Mutaverat voluntatem Tiruvangala, nihilque jam volebat minus quam Christi cultum suscipere. Quippe homo vecors spem nactus fraternæ ditionis brevi acquirendæ, metuebat ne cives avitæ religionis desertorem aspernarentur. Tamen ad leniendum Nobilii mœrorem, & ne fidem fefellisse turpiter videretur, suos illi permisit liberos instituendos, qui si Christiani esse vellent, nihil in se futurum moræ spondebat. Nobilius, tametsi patris levitatem doleret graviter, solatium non leve cepit ex institutione filiorum, qui cum docilis ingenii adolescentes essent, aliquanto post baptismo initiati fuerunt.

117. Chandemangalem divertit cum magna rerum gerendarum spe.

118. Spe fraudatur, & multis laborat incommodis.

Vi-

Vitam agitabat interea nimium quantum miseram, & ærumnosam. Tecto carens commodiore, habitabat in quodam ædificii publici propylæo, ventis imbribusque pervio, & quod multo deterius, prorepentibus passim anguibus infesto. Victus olera & legumina, Saniassiorum more. Paupertas extrema, nullum nisi in piis precibus oblectamentum. Explevit denique pium famuli sui desiderium propitius Deus, ac prope spem superavit. Erat Chandemangale Brachmanes, cui morbi vis vehemens mentem abstulerat. Medicis omnia nequidquam ad eum persanandum expertis, domestici, ut in re desperata, Christianorum sacerdotem adeunt, & obtestantur, ut ægro, si qua possit, subveniat. Facturum se promisit Sacerdos: addidit tamen, humana ne tantum conjectura, an diviniore instinctu? quam ille recepisset corpore valetudinem, nihil ipsi, plurimum aliis ad salutem animæ profuturam. Dicto respondit eventus. Brachmanes, epoto aquæ lustralis vasculo, confestim convaluit, nec proinde superstitionem abjecit. At ex iis qui curationi interfuerant, plurimi christianam religionem amplexi sunt, ac præter alios, quod erat maxime optandum, reguli frater Tiruvangala. Perculsus enim miraculi magnitudine vir antea non alienus a fide, in Christum credidit, neque solum ejecit quæ habebat domi dæmonum simulacra, sed præterea, cum esset adhuc a baptismo recens, voto se obstrinxit, si quando rerum potiretur, conaturum pro sua virili parte, ut quos imperio regeret, etiam Christo subjiceret. Eo nequaquam contentus sacro fervens ardore neophytus, uxorem, matrem, aliosque domesticorum, capita omnino duodecim, ad Christum traxit. Sæpe post hæc profitebatur, domum se suam vix agnoscere. Nam quæ antea assiduis fere jurgiis, & contentionibus æstuabat, post susceptum baptismum, ob mutuam animorum conjunctionem videri poterat beatorum patriæ quam simillima. Collecto in hunc modum pusillo Christianorum grege, adjecit animum Nobilius ad excitandam Chandemangale ædem sacram, in quam neophyti coeuntes officia religionis obirent. Jam locum invenerat, jam opus moliebatur. Cum serpere oppido cœpit infestus rumor, sacerdotem Europæum merum esse maleficiorum artificem, ob eamque infamiam regni finibus cum ignominia pellendum. Id Regulo deliberatum ac fixum esse. In tanto periculo ac metu Nobilio auctor erat Tiruvangala, ut fuga celeri injuriam præverteret. At vir apostolici roboris, solitus terrores hominum jacta in Deum fiducia contemnere, perrexit nihil minus opus urgere, donec, aliam Deo mentem inspirante Principi, ad culmen educta est ædes sacra, & in ea vexillum crucis erectum, quod tunc primum Chandemangalenses publice adoraverunt.

119. Miraculo interveniente, fructum ingentem colligit.

120. Ædem sacram excitat Chandemangale.

Nihilo segnius interim P. Antonius Vicus, & huic nuper additus P. Emmanuel Martinus, evangelicum opus faciebant in urbe principe regni Madurensis. Et quanquam baptismo tingerent haud ita multos, neophytorum tamen paucitatem pensabat magnitudo virtutis, & ardor quidam religionis, quo major optari vix poterat. Brachmanes fuit annorum septuaginta quinque, cujus ipsa conversio admirationem ingentem habuit. Auditis christianæ legis institutionibus, fatebatur nihil excogitari posse verius, nihil sanctius. Veruntamen rubore nescio quo, & metu humano prohibebatur, ne baptismum susciperet. Me ne, ajebat, in patriis religionibus ad hanc usque ætatem cum laude versatum, nunc inter tribules meos vivere abhorrentem ab eorum sacris & moribus? Ita loquentem interpellavit Vicus, ac longum sermonem exorsus, disseruit de tot illis omnis ætatis & sexus heroibus, qui primis Ecclesiæ sæculis equuleos, & rotas, & rogos, & omnia atrocioris tormenti genera pro Christi fide fortiter subierunt. Atque orationem extremam convertens ad senem: Te ne, inquit, non posse pro eadem causa vanos sermunculos obloquentium pati? Hæsit admirabundus Brachmanes, nulloque reddito certo responso, discessit. Rediit postridie, & objectam sibi in somnis narravit viri speciem humana augustiorem. Ejus viri, quisquis ille esset, voce se monitum ajebat, ut siquidem vellet æternæ vitæ compos fieri, peregrino sacerdoti morem

121. Cujusdam Brachmanis mira conversio.

rem gereret. Quocirca, adjecit, jam nunc in tuam disciplinam me confero, certus quidquid præscripseris obedienter facere. Amplexus est hominem Vicus, docuit, baptismo impertiit. Ille autem vigesima secunda post baptismum die, plenus optimæ spei ex hac vita migravit. Obiit sub idem tempus sanctioris vitæ Neophytus, cujus non aliquam hoc loco mentionem facere nefas duxerim. Gnano nomen erat viro, quæ vox latine justum sonat. Christi fidem amplexus ante annos decem, toto hoc præterito tempore ita vixerat, ut esset omnibus admirationi & exemplo. Dies noctesque, si paucas excipias horas quas dare curando corpori cogebatur, divino cultui impendebat, idque vel solus in suo conclavi, vel publice in ecclesia. Conscientiæ rationes recognoscebat bis in diem, semel ante prandium, iterum priusquam cubitum iret. Jam vero inter fundendas preces, vix credibile qua cœlestium deliciarum copia affluerit. Hærebat divinis rebus adeo defixus, ut nihil omnium quæ circa se fierent cerneret, aut omnino sentiret. Noxas vel leviſſimas studiose cavebat. De rebus corpori necessariis tantum sibi sumendum rejiciendumque statuerat, quantum præscripsissent Patres, qua in re ab eorum nutu pendebat, ne a regula mediocritatis vel tantillum deflecteret in alterutram partem. Tantam vitæ innocentiam tuebatur confessionis, & Eucharistici panis usu assiduo: quæ mysteria ea frequentabat religionis specie, cujus vel solo intuitu cæteri ad pietatem inflammabantur. Vivere desiit die atque hora qua prædixerat, annum agens ætatis septuagesimum quintum. Neque hic tacendum de filio ejus unico, qui pari sanctitatis opinione decesserat ante paucos menses. Acceptam a Patribus credendi regulam quanto amplexus fuerat obedientius, tanto constantius retinebat, solitus identidem affirmare, nec si Nobilius & Vicus aliter docerent, ab ea se discessurum. Vir nullis excultus litteris, calumnias ethnicorum, & obloquentes Christo Brachmanes refellebat, non solum intrepide, verum etiam diserte admodum, & eloquenter. De Deo autem, de animæ immortalitate, de virtutibus & vitiis, de futura post mortem vita, aliisque religionis capitibus, tanta verborum non modo copia, verum etiam efficacia differebat, ut ejus congressum litteratissimi quique ethnicorum pertimescerent. Ferre non poterat, apud tribules suos morem inolevisse fœdum ac barbarum, ut matrimonia passim pro libito conjugum dissolverentur. Hanc ut exscinderet corruptelam, egit jam seorsum cum singulis, jam in communi cum pluribus, donec omnium consensu, & Regis auctoritate jussa lex est, ne id liceret in posterum. Atque hæc ejus curarum fuit novissima. Nam paulo post lætus præclari laboris exitu occubuit. Hos nunc ferebat fructus illud olim sterile solum, Deo cultorum laboribus aspirante.

122. Neophyti cujusdam vita ad exemplum memorabilis.

123. Ejus filius paternam pietatem æmulatur.

124. Res Sinenses. Eventus male auspicatus Pekini.

At apud Sinas adhuc christiana res spem inter & metum, pro varietate eventuum, fluctuabat. Antea diximus, quæsitos Macao fuisse curulium tormentorum libratores ad comprimendos Tartaros, qui Imperium internecino bello vastabant. Venerant per eam occasionem plures in Sinam Patres, & quamvis occulte in regnum prorepsissent, in eo tamen connivente Imperatore substiterant. At ad libratores quod attinet, infelix quidam eventus in causa fuit, cur statim dimitterentur. Bellicum illi tormentum parabant displodere, ut artis suæ publicum quasi specimen ederent. Confluxerat cum Mandarinis belli arbitris frequens populus. Sed machina ærea, seu metalli male fusi, seu pulveris sulphurati vitio, dissiluit in frusta, ipsumque libratorem, & quosdam præterea e spectatoribus miserando casu discerpsit. Hoc genti omnium maxime superstitiosæ visum tam sinistri ominis, ut Imperator, omnesque Mandarini judicarint, nihil boni esse ab iis expectandum, qui tantum inferrent mali etiam tum, cum vellent bene amicis facere, eosque ipsos occiderent, quos defensum venissent. Creditum etiam est, rem melius feliciusque gerendam a Patribus, qui propterea, libratoribus confestim abire jussis, retenti sunt. At Patrum opera in profano bello necessaria non fuit. Tartari enim in suos fines ob domesticas dissensiones revocati, Sinam, & belli consilia omiserunt.

runt. Retentis in hunc modum Patribus, & jam Pekini palam ac publice commorantibus, ingens creatum est repente periculum unde minime timebatur. Vir nostrorum amicissimus, dum ansam eos perpetuo retinendi quærit, parum abfuit quin imprudens perderet. Libellum obtulerat Regi, significans advenas Europæos multæ doctrinæ viros esse, & libros habere egregios de mathematicis disciplinis, quos e re publica futurum esset sinice verti. Libellum Rex subjecit censuræ magistratus, cujus erat de rebus litterariis cognoscere, id unice responsurus, quod ille censuisset: namque ita fert consuetudo Sinici imperii, in quo vix accidit ut Rex quidpiam arbitratu suo decernat. Erat forte in hoc litterario magistratu vir veterum institutorum apprime tenax. Itaque libello expenso, censuram peregit breviter in hanc sententiam: Homines Europæos, qui tantopere laudarentur, temporibus Vanliei turbas excitasse in Sina: fuisse ob eam causam exilio damnatos, nec aliud modo superesse deliberandum, nisi ut quam mox exulare iterum juberentur. Hoc ejus judicium si ad Regem fuisset delatum, procul dubio Patres toto Imperio extrudebantur. At providentia Numinis effectum est, ut responsum malignus censor, contra quam fieri solebat, non eidem libello adscriberet, sed chartæ separatæ. Hanc regius scriba amicus Patrum detraxit de industria, libellum vero ipsum in aliorum fasciculum conjecit, sine judicio censoris. Ita Imperator, dum libellos singulos pervolutat, nullum huic adscriptum responsum videns, rem silentio præteriit.

125. Novum creatur nostris periculum ab amico.

126. Periculum felici eventu discutitur.

Liberatos metu Patres illud erexit in novam spem, quod aucti sunt dignitate & potentia doctores Michael & Paulus, altero in tribunali rituum, ubi causæ religionis agitantur, locum primo proximum adepto, altero adscito in privatum Principis consilium, quod proregum, rectorumque provinciarum est quoddam veluti seminarium. Inde res nostræ multo lætiores factæ. Sane jam virorum talium commendatione Patribus in urbe regia splendidæ conciliabantur amicitiæ, nec erat dubitandum quin illi nova potestate uti vellent ad tuendos in posterum liberius contra quascunque adversariorum molitiones Evangelii præcones, & administros. Veruntamen, ut cuncta humana sunt varia, & omnium maxime favor Principum, secuta mox est rerum magna conversio, quæ nostros admonuit, ut spem suam omnem in Deo, velut in præsidio rerum suarum unico ac summo, collocarent. Ægre ferebant multi ex gravioribus aulæ Mandarinis superbiam, opesque immodicas Gueicuni cujusdam eunuchi, cui se Rex adolescens regendum permiserat. Oblatis adversus impurum spadonem libellis, cum nullum tulissent a Rege responsum, vel dolore repulsæ, vel de republica desperantes, missionem poposcerunt. Dedit Rex: sed ita, ut præter Paulum honorifice dimissum, cæteros auctore semiviro ejecerit cum ignominia. Visum hoc christianæ rei vulnus haud leve, quo uno tam potentium virorum patrocinium amitteretur. Aliud paulo post eidem inflictum est multo periculosius. Cum desæviisset tempestas contra neophytorum sodalitates anno præterito mota Nankini, institutus fuerat in villa territorii Nankinensis cœtus litteratorum ad eorum normam, qui recepto apud nos vocabulo nuncupantur Academiæ. Huic plures Mandarinorum dederant nomen, ex iis præsertim, quorum nota erat cum nostris hominibus amicitia. Rescivit Rex, multorumque criminationibus adeo permotus est in academicos Nankinenses, ut eorum sex vario cruciatu necaverit, alios totidem addixerit ministerio bajulorum, quod est pœnæ genus apud Sinas multo gravissimum, & cum nostris fere triremibus comparandum. Ad hæc edictum proposuit, ne qui uspiam toto regno cœtus in privatis cujusquam ædibus haberentur. Nihil accidere poterat rebus nostris exitialius. Nam cum solerent Pekinensium primores identidem apud nos convenire, ut de virtutibus ac vitiis conferrent, post hæc, ne in suspicionem venirent initæ cum Nankinensibus societatis, Patrum vitabant consuetudinem, aut certe palam cum iis congredi non audebant. Permansere nihilominus Pekini Patres, quodque mirum videatur, in-

127. Augentur dignitate doctores Michael & Paulus.

128. Mox suis dimoventur locis.

129. Edictum Regis contra privatos quoscunque cœtus.

130. Consilia Pa-

co-

trum in ejusmodi tempore.

columes. At consilia temporibus accommodantes, incrementa religionis a sensu vulgi removere curabant, eumque adhibebant modum, ut neque deesset neophytis sacrorum usus, neque ullo strepitu magistratus offenderentur.

131. Aliæ timoris causæ in urbe Hamceo.

Dum sic in ipsa regni sede Patribus humana ope destitutis tuta præstabat omnia benignissimum Numen, trepidatum est Hamcei, nec leviter, nec levi de causa. Supererant ibi hactenus reliquiæ quædam illius damnosæ superstitionis, quam Pelinchiaji recens invexerant. Has penitus ut exscinderet Prorex provinciæ Chekianensis, edictum atrox paraverat, addideratque edicto capitulum christianæ legi contumelioſum, jussis Patribus provincia cedere, ac nisi cessissent, capitaliter plecti. Nondum reipsa edictum prodierat, sed erat jam fama pervulgatum, & propediem proditurum ferebatur. In tanto periculo Patres Franciscus Furtadus, & Joannes Terentius, relictis in urbe fratribus laicis, quibus utpote Sinensibus nihil erat timendum, secessserunt in suburbanum doctoris Leonis, quo utebantur amicissimo, eique se ac salutem suam, seu potius publicam religionis, commiserunt. Causam suscepit Leo, uti solebat, ex animo studioseque, certus conari omnia, ut Prorex edictum mutaret. Sed ea contra ipsum repente est excitata tempestas, ut ægre tueri se posset qui aliis opem parabat. Est prope Hamceum lacus peramœni prospectus, habens in ambitu millia passuum circiter quadraginta. Ejus omnem marginem, quaqua patet, Mandarini impleverant villis, quas domicilia litterarum vocabant, Bonzii vero cœnobiis, & templis Idolorum. Ad eum porro lacum, ut alii plures, sic etiam Leo villam elegantem extruxerat. Jam vero accidit, ut inter Leonis famulos & piscatores nescio quid dissidii oriretur, in quo cum succubuissent piscatores, Quæstorem adierunt vociferantes, obesse piscatui ædificium Leonis, nec eo stante posse se pretium, quo jus piscandi conduxerant, fisco persolvere. Motus futili accusatione Quæstor, Leone nec audito, dirui ejus villam jussit. Visa res Leoni indignissima. Adit Proregem, ejusque æquitatem imploráns, docet, tot privatis publicisque ædibus oram lacus ex omni parte occupantibus, eandem esse rationem omnium, nec apparere, cur suam præcipue villam piscatores experirentur incommodam. Probavit exceptionem Prorex. Veruntamen homo vecors, ut juste faceret, unius injuriam ad omnes transtulit, edixitque Hamceensibus, ut quidquid esset ædificiorum in ripa lacus confestim disjicerent. Edictum ut in urbe vulgatum est, immane quanta indignatio repleverit civitatem. Fremere præ cæteris Bonzii, plebemque obtentu religionis accendere ad tuendas Deorum immortalium sedes. Tum, ut in Leonem derivarent omnem popularis invidiæ impetum, ipsum unum Proregi auctorem fuisse iniqui edicti dicere. Cultorem scilicet externæ superstitionis, & ritus patrii contemptorem sacrilegum, haud satis habere quod Deorum simulacra fœde violaverit apud se, nisi eorum quoque sedes & templa per summam impietatem everſum iret. Quibus vocibus conflata est contra innocentem seditio adeo vehemens, ut nihil abfuerit propius, quam ut in propriis ædibus cum universa familia vivus combureretur. In illo tumultu nec sibi, nec nobis defuit vir æque pius ac fortis. Ac primo quidem Dei patrocinio fretus, ejus exorare præsidium precibus ac jejunio studuit. Mox consilio industriaque utens, amicorum interventu pacavit furentem populum, ac ne quid gravius moliretur obtinuit. Postremo Proregi per litteras persuasit, ut suppresso invidioso decreto, tolleret seditionis causam, & iram inde motam extingueret: quo impetrato, reddita est civitati tranquillitas. Unus ille supererat metus, ne prodiret ferale edictum, quo Patres exulare jubebantur. Huic quoque malo occurrit Numinis providentia, & periculum non expectato modo dispulit. Fuerat plures annos Colaorum præses Mandarinus quidam eximius, cui nomen Je, & nostros Pekini benevole semper amanterque habuerat. Nunc vero, seu fessus curarum mole, seu pertæsus superbiam eunuchi gratia Regis impotenter abutentis, vacatione publici muneris impetrata, domum remigrabat suam in provincia Fokiensi. Cum divertisset paulum

132. Doctor Leo, dum tueri nostros parat, grave incurrit periculum.

133. Suum ac nostrum periculum feliciter superat.

lum ex itinere Hamceum, hortatu Leonis ita cum Prorege locutus est de religione christiana, de doctrina, moribus, & probitate Patrum, ut ille permotus talis viri testimonio, caput quod erat de exilio nostrorum e suo edicto deleverit. Rebus demum ita compositis, Patres Terentius & Furtadus, sexto quam abfuerant mense, Hamceum rediere. Sed qualiacunque ea essent, nihil hoc tempore formidolosius accidit relatione quadam invidiosissima, quam ad aulam transmisit Censor provinciæ Cantonensis. Narrabat improbus, degentes Macai Lusitanos moliri multa clanculum contra rem Sinicam, nec aliis uti consiliariis, quam suis quibusdam Bonziis, quos Patres S. Pauli nuncuparent. Hoc passim nomine designantur in Indiis homines Societatis a celebri S. Pauli collegio, quod habemus Goæ. Alia addebat ejusdem ferme sententiæ, falsa æque ac gravia, & ad permovendos Sinarum animos natura suspicaces aptissima. Sed casu, seu potius divino consilio factum, ut ad militare consilium relatio deferretur. Erat ex eo corpore nobilis Mandarinus nomine Ignatius, isque potissimum est delectus, ut rem apud se mature discussam ad collegas referret. Vir ex animo christianus, & Lusitanis occulte favens, ita retulit, ut omnes censuerint Lusitanis non esse molestiam inferendam, bonis quippe sociis & amicis, ex quorum commercio Sina ingentes utilitates ad illam usque diem accepisset. Atque has inter varietates fluebant res in Imperio Sinensi, nunc spe prævalente, nunc metu.

134. Aliud nostrorum periculum ex falsa relatione ad aulam missa.

Cæterum conspecta ibi quoque, ut sæpe alibi, exempla divinæ erga omne genus hominum charitatis, gaudente illo spiritu, qui ubi vult spirat, miris interdum modis ethnicos ad fidem trahere. Hujus rei unum alterumve exemplum subjicere abs re non erit. Cornelii centurionis misericordiam imitabatur vir ex illustri Colaorum ordine Cianfii in provincia Nankinensi. Erat ejus in egenos tam effusa benignitas, ut a suis prodigus diceretur potius, quam pie prudenterque liberalis. Præter quotidiana pecuniæ & alimentorum subsidia, quæ mendicis erogabat, hoc habebat in more, ut instante bruma ingentem vestimentorum numerum compararet, quibus nudos a frigore tutaretur. Ad hæc e famulis certos mittebat sub noctem, qui vicatim circumeuntes, quoscunque inveniissent jacentes humi colligerent, ac paratis domibus & lectis inferrent. Viri pietatem indonatam non reliquit divina benignitas, sed opem ejus animæ tulit, quam ipse corporibus pauperum tribuebat. Adfuit illi, ut olim Angelus centurioni Cornelio, sacerdos evangelicus, ac veritatem christianæ religionis explicuit. Ille postea quam divinam cognovit legem, sine mora cognitam amplexus est, ac Thomæ nomen in baptismo tulit. Nec vero distulit novæ professionis documenta palam præbere. Quantum habebat domi simulacrorum, & falsorum numinum, comminuit, conculcavit, in cineres redegit. Erat eorum numerus ingens, & opinione major: quæ ita prius colebat, ut quotidie ante singula quater minimum procumberet demisso humi vultu, ac toto corporis habitu ad reverentiam composito. Purgata tot monstris domo, postridie ædium suarum valvis appendit grandem tabulam majoribus inscriptam characteribus, quibus jubebat abstinere procul Bonzios, & idolorum ministros, vetabatque a janitore suo recipi eorum libellos: quod insigne quoddam opprobrii genus est, Sinensi more, atque instituto. Imposuit etiam foribus sanctissimum Jesu nomen, detractis ante cum contemptu quibusdam dæmonum formis, quibus averruncari vulgo existimant exitium a domibus, & iis sanitatem ac prosperitatem inferri. Rogatus aliquando quid sentiret de illa Christianorum lege, quæ uxorem unicam in thalamum nuptialem admittit, respondit, exploratum sibi esse, a Christo nihil præcipi nisi sanctum & rectum: salutem vero sempiternam dignam esse, quæ voluptatum omnium privatione comparetur. Cum amicis, post usitata urbanæ comitatis officia, sermonem miscebat de divinis rebus, eosque ad P. Alenium docendos plenius ducebat: qua arte lucratus est bene multos. Ut de aliis sileam, longum certamen commisit cum avunculo, improbo sene, ac superstitioni perdite addicto. Expro-

135. Cujusdam Mandarini conversio memorabilis.

136. Ejus mirus ardor in profitenda religione christiana.

137. Idem plures e suis civibus ad Christum pertrahit.

brare illi non cessabat senex, quod relictis Sinarum numinibus toto tamdiu cultis Imperio, pauperem, miserum, crucifixum Deum adoraret. Thomas contra inanitatem Sinensium numinum objiciebat avunculo. Evicit ad extremum Thomas, ut senex contumax Alenium de Cruce differentem audiret: quod cum ille præstitisset, uno alterove congressu victus, ad Christi partes transiit, haud paulo studiosior earum defensor futurus in posterum, quam irrisor antea & oppugnator fuisset. Ex his initiis coaluit in urbe Cansio manus Christianorum pietate & numero florentissima. Prostrata sunt, tum in civitate, tum in finitimis circum locis idolorum delubra permulta, aut vero Numini consecrata. Non nihil miraculi etiam habuit, quæ Nankini facta est cujusdam Bonzii mutatio repentina. Ante quam inter Bonzios nomen profiteretur, forum triverat, & in agendis causis venalem facundiam per fas & nefas exercuerat. Nemo illi indignus patrocinio videbatur, qui haberet quod daret: eos autem putabat causa meliores, qui largius donarent. Puduit hominem aliquando artis nefariæ, & mutata mente Bonzium induit. Jam usque ad octoginta ætatis annos se duriter discruciaverat, pœnas ut lueret vitæ superioris, & aditum sibi ad eum quem fingunt paradisum aperiret. Confectus demum morbo senioque, deferri voluit ad fratris filium, excellentem christianum, cujus etsi odisset religionem, tamen probitatem amabat, virtutes admirabatur. Utque ex ejus colloquio intellexit, mortuum esse pro mortalibus Dei filium, & ab eo relatum generi humano patriæ cœlestis limen, perculsus tanta charitate, quæ cadere nisi in Deum verum non posset, totum Christo se devovit, in ejusque laudibus & amore, post acceptum rite baptismum, finem vivendi fecit.

138. Nankini Bonzius paulo ante mortem ad fidem adducitur.

139. Res Japonicæ. Mitigatur persecutio. Grex christianus augetur.

Ineunte anno de quo scribimus, in Japonia, post illas anni superioris cædes, de quibus prolixe dictum est suo loco, visa tyranni acerbitas, si non satietate, saltem defatigatione sæviendi non nihil deferbuisse. Nam, excepto quod Nangasachii Sacerdotes nihilo remissius quam antea perquirebantur, nemo ibi, aut uspiam alibi Christianos ob causam religionis in judicium vocabat. Quam nostri quietem occasionem suam existimantes, caute quidem, sed tamen sedulo, ac sine intermissione dabant operam, ut Christi gregem per eas insulas late dispersum divino subinde verbo, & sacrorum usu refcerent, augerentque etiam numero, ut reipsa auxerunt adultis bis mille & sexcentis, quos partim sua, partim catechistarum manu baptismo consignarunt. At qualiscunque tranquillitas non fuit diuturna, vertitque brevi in atrocissimam tempestatem, cujus præcipue moles incubuit in urbem regiam Yedum, sedem Imperatoris. Versabatur ibi Joannes Faramon, vir regia prognatus stirpe, sed pietate & fortitudine, quam affinitate Principis multo clarior. Hunc jam pridem Daifusama, christiani nominis odio bonis spoliatum, exilio damnaverat. Eidem mox in patriam retracto extremas manus ac pedes amputari jusserat, & inusta cruce, tanquam probroso stigmate, frontem notaverat. Novissime exturbaverat illum denuo suis ædibus Xogunus, edixeratque ne quis exulem tecto exciperet, neu cibo aut officio ullo, quod impendi solet vel despicatissimis, juvaret. Tyranni lex inhumana non deterruit christianum quemdam Yedensem, quominus egregium exulem revocaret in patriam, & domi suæ abderet. Retrusus Faramon in tugurii angulum, dignam spectatore cœlo, ac laudatore degebat vitam, Deo contentus uno scilicet, ac pretiosa paupertate dives. Unus illi restabat e pristina opulentia servulus, vir fidei jamdiu expertæ, quam cum domini fortuna non mutaverat. Verum is, tepefacto paulatim studio pietatis, cum cœpisset servire libidini, hero servire desiit. Utque ita passim usuvenit, ut paupertas, cum toleratur ingratiis, multorum sit magistra scelerum, hostis ex amico, ex famulo proditor factus est. Deerant libidinoso pecuniæ, unde suas aleret insatiabiles cupiditates. Quæstum facere, prodito hero venditoque, decrevit. Hac mente conveniens Gubernatorem urbis, docet Faramonem exilio damnatum versari in civitate, & in-

140. Persecutio recrudescit. Yedi plures christiani capiuntur.

re-

retinenda peregrina superstitione multo esse quam antea pertinaciorem. Addit dubium sibi non esse, quin Evangelii præcones in urbe sint, ac duo præsertim sacerdotes, Hieronymus de Angelis e Societate Jesu, & Franciscus Galbes ex ordine Franciscano: se tamen ubi sint, quia latebras sedulo mutabant, certo non scire. Postremo e civibus plurimos christianos nominat, ex quibus sacerdotum indicia elici possent. Nihil distulit Prætor injicere Faramoni manus. Eodem die comprehendit appellatos a proditore christianos, qui statim in quæstionem dati sunt, ut de duobus sacerdotibus indicarent. Omnes in profitenda Christi religione constantes, & æque fortes in celandis Patrum hospitibus extiterunt, præter unum, cujus pallor ac trepidatio suspicionem fecit, injecitque spem exprimendæ veritatis. Extemplo humi supinus sternitur, admotoque ori infundibulo, tantum aquæ sorbere cogitur, quantum capere venter posset, qui deinde multo pressus pondere illam per omnes corporis meatus dolore incredibili refunderet. Defecit hominem in cruciatu patientia. Ac Hieronymum quidem de Angelis latere dixit in domo Leonis cujusdam Tachejæ: de altero Sacerdote negavit sibi esse compertum. Confestim domum Leonis curritur. Silentem, ac tergiversantem urget ipse proditor, & a se conspectum ejus domi P. Hieronymum tali die, tali hora confirmat. Ita esse demum respondit Leo: verum alio discessisse jam, nec exploratum sibi esse quo evaserit. Addidit, daturum se operam ut eum reperiret, nec dubitare quin ultro se ipse sisteret Gubernatori, si modo de periculo hospitis sui cognosceret. Ea vox ubi ad Hieronymi aures accidit, hæsit aliquandiu incertus quid consilii caperet. Erant qui liberandum ejus hospitem crederent, si ipse sponte sui copiam faceret judicibus, eamque forte spem Gubernator ostendebat de industria, ut Sacerdotem haberet in potestate. Id plerique sibi persuadere non poterant, & etiamsi verum esset, negabant tanti esse vitam laici unius e multis, ut Sacerdotis tam necessarii vitæ anteponenda videretur. Hieronymus, consulto impensius Deo, vidit quanta pernicies esset piorum domibus inferenda, si latere pergeret: nec enim cessaturos impios satellites vexare multos, ut unum reperirent. Reputabat quoque secum, quantum apud neophytos offensionis habitura esset ipsius fuga, quam necis metum procul dubio interpretarentur. Quid vero, ajebat, expectandum ab ovibus sit, ubi pastorem viderint metu conterritum, & turpi fuga dilapsum? His diligenter expensis, faciendum omnino sibi duxit, ut sponte conveniens Gubernatorem, voluntariæ se neci offerret. Deponit Japonicum habitum, sumptaque Societatis veste discedebat. Abeuntem circumstitere christiani mœrentes, oranteque ne miserum & afflictum gregem tot inter luporum insidias desereret. Cum nullæ neque preces, neque lacrymæ obfirmatam in proposito mentem flecterent, orabant saltem, ut sua cum illo profiteri liceret nomina coram Gubernatore. Paratos esse se vincula cum illo induere, & per mille cruciatus gloriosam pro Christo mortem oppetere. Sed neque id tulit Hieronymus, expectanda dictitans divinæ providentiæ jussa, non temere prævertenda. *Ad me quod attinet, hæc*, inquit, *est hora mea, hæc præstituta divinitus dies. Fidem obligavit suam hospes meus: hanc liberare meum est, nec fas ut ille meo loco pereat.* Ita demum circumfusæ multitudini persuasit ut absisteret, & ad meliora se tempora reservaret.

141. Unus inter tormenta P. Hieronymum de Angelis prodit.

142. P. Hieronymus se ultro sistere Gubernatori statuit.

143. Conantur frustra christiani eum retinere.

Non tamen ab amantissimo magistro divelli potuit Frater Simon Jempo, assiduus ejus comes, & in explicanda divina lege strenuus administer, qui adscriptus nuper fuerat in Societatem. Jacebat ad P. Hieronymi pedes oppletus lacrymis, utque olim Xistum Pontificem Laurentius, ne se comitem ad triumphum respueret, rogabat. *Egone*, ajebat, *superstes tibi sim? Ego te, mi Pater, quem nunquam viventem destitui, morientem deseram? Hanccine perfidiam in me posse cadere putavisti? An vero te obsequii mei atque operæ pœnitet, ut quem tot annos socium adscivisti, nunc respuas, cum maxime tibi meam probare fidem ardeo?* Ea dicentem suavissime complectens Hieronymus:

144. Comitem se illi addit Fr. Simon Jempo.

mus : Nec me pœnitet , ait , operæ tam fideliter a te tot annos mihi ac religioni navatæ , nec mihi venit in mentem dubitare de animi tui fortitudine, quam tot in laboribus periculisque spectavi . Sed superesse cupiebam qui destitutum gregem pasceret, extincto me . Nunc quandoquidem hanc tibi mentem Deus, ut video, aspirat, macte ista virtute, & ad tribunal pariter properemus. His dictis , ambo perrexerunt . Oblatus Gubernatori ex improviso Hieronymus, exporrecta & hilari fronte narrat qui sit, & qua causa ex remotissimis terræ plagis per innumeros errores , & mille vitæ discrimina venerit in Japoniam. Permotum se, ait, calamitate gentis cultissimæ , quam sempiternum maneret exitium , nisi Christi cultum susciperet, veteri superstitione abjecta . Miratus dicendi libertatem Gubernator, paulum velut attonitus obticuit . Mox colligens sese, quas adierit civitates , quibus hospitibus fuerit usus, rogat. Cui Sacerdos non imparatus: Nulla certa, inquit , nec sua domus est pauperibus, quales nos esse profitemur . Cunctæ mendicantibus patent, nec quemquam hospitia publica respuunt , modo non desit quantulacunque pecunia, quam e civium liberalitate colligere promptum est. Hæc dicens , nummulos paucos in eam rem allatos prompsit . His ego, adjecit, hactenus victitavi, quos jam ut inutiles libens abjicio, de tuo in posterum victurus . Sensit artem Gubernator , & arridens laudavit respondentis ingenium . Tum ambos in carcere attineri separatim jussit. Pars carceris honestior data P. Hieronymo. Simoni alia, in quam sceleratorum fæx conjici solita. Cum multi essent in iisdem vinculis ethnici , uterque nactus est ubi operam fructuose poneret . Simon paucis diebus homines quadraginta ad fidem primo, deinde ad bonam frugem adduxit, scripsitque ad Patres Societatis, confidere se , modo decem suppeterent dies , futurum ut omnes ethnicos , qui secum eadem custodia tenebantur , ad Christum converteret. P. Hieronymus octo tantum ethnicos baptizavit, quia plures in ergastulo suo non reperit.

145. Patris Hieronymi constantia, & sagacitas coram Judice.

146. Conjicitur in carcerem cum Simone Jempo. Ambo rem utiliter gerunt.

Aberat Yedo cum hæc acta sunt Xogunus Imperator , Meacum profectus, ut filio jam vigesimum ætatis annum egresso hæreditatem imperii, quæ est Japonum consuetudo, traderet. Cum tradidisset, & nihilominus sibi nomen potestatemque pristinam reipsa retinuisset , Yedum reversus est circa finem Novembris cum filio , & ingenti regulorum comitatu , qui ex tota Japonia confluxerant ad cohonestandam præsentia sua inaugurationem novi Principis. Illum Gubernator confestim certiorem fecit de captis Evangelii ministris (nam & P. Franciscus Galbes haud ita pridem fuerat comprehensus), aliisque Christi cultoribus fere quinquaginta , rogans quid iis fieri juberet? Judicium hoc senex Imperator permisit filio , cui etiam Xoguno nomen , & par in Christianos odium . Exarsit continuo juvenis , & ira æstuans : *Vivi flammis absumantur* , inquit : *hi , quia legem Christi prædicarunt , isti , quia amplexi sunt* . Hæc prima novi Regis sententia, hoc imperii nuper initi specimen primum fuit, ex quo licuit augurari, quas deinde strages bellua tam feralis esset editura. Dicta sententia est III. Nonas Decembris. Postridie omnes ferreis levati compedibus, injecta collo reste , manibus a tergo revinctis, per civitatis amplissimæ vicos ad ignominiam circumaguntur. Ducebant sacrum agmen duo sacerdotes, P. Hieronymus de Angelis , & P. Franciscus Galbes: tum Joannes ille Faramon , Imperatoris consobrinus, cujus supra mentionem fecimus. Tres isti equis insidebant, ut conspectiores essent qui cæteris dignitate præstabant . Frater Simon Jempo, aliique sex & quadraginta , sequebantur pedites. Permixtæ in felici turba viris feminæ, puerique conspiciebantur. Suum cuique nomen majoribus exaratum litteris pendebat ab humero , præibatque sententia hastili summo præfixa , & totidem plane verbis concepta: *Isti ad ignem damnati sunt quia christiani*. Patebat prope urbis occidentalem portam ingens area, destinatus supplicio locus. In medio stabant stipites quinquaginta per æqualia intervalla dispositi, nisi quod tres extra reliquorum seriem

147. Novus Japoniæ Imperator, ejusque prima sententia contra christianos quinquaginta.

148. Qui perducuntur ad rogum cum P. Hieronymo de Angelis .

149. Apparatus supplicii describitur .

riem eminebant. Strues lignorum hinc inde congesta una fere ulna distabat a palis. Aream claudebat compactum e sudibus septum, cujus aditum milites custodiebant. Ad hunc locum, vulgata tragœdiæ peragendæ fama, effudit se visendi studio civitas universa, & prope par advenarum numerus, nobiles præsertim, ac reguli provinciarum, quos secum novus Imperator adduxerat. Ingressi feralem scenam sancti actores, ad suos singuli palos alligati fuerunt. Duo tamen Sacerdotes, & Joannes Faramon vetiti sunt desilire equis, sed spectare foris jussi, ut alieno torquerentur ante cruciatu quam suo, & forte terrerentur. Dum alii ad supplicium aptabantur, P. Hieronymus, ut exstabat in equo sublimis, vocem intendit ad populum, maxime vero ad regulos dynastasque, & de christianæ religionis necessitate ac dignitate vehementer, ac splendide verba fecit. In eandem sententiam peroravit Galbes, ac demum etiam Faramon, qui cum esset ad dicendum omnibus naturæ & industriæ præsidiis instructus, non leves aculeos in audientium animis defixit. Nondum hic finem dicendi fecerat, cum reluxit ignis materiæ siccæ admotus, & paratas victimas involvit. Perstrepebat populi cæcum murmur de judicum immanitate quiritantis. Virorum fortium non clamor auditus, non gemitus, ac ne motus quidem corporum visus. Incessit ingens ethnicos admiratio, qui tam novam cernerent in humana natura fortitudinem, ejusque causam ignorarent. Christianorum vero adeo non sunt animi tam diro spectaculo perterrefacti, ut imo duo cæteris animosiores, vir unus, altera mulier, e media turba proruperint ad repagula, se quoque christianos esse clamitantes, oranteque beatæ necis participes fieri. Capti sunt illico, & quamvis ad pœnam dilati, tamen confessionis suæ præsentem & jucundissimum fructum perceperunt ex gaudio christianorum, & aliorum admiratione. Depastis incendio corporibus, felices animæ evolaverant: cum ex equis delapsi tres ultimi pugiles, in stadium læti prosilierunt, & ad suum quisque stipitem vincti fuerunt. Incensa pyra, audiebatur P. Hieronymus oppositam rogo suo multitudinem monere, hortari, erudire. At tandem incussa ori flamma loquenti animam cum voce intercluſit. Par Franciscani constantia, par Faramonis fuit, qui etiam conspectus est globos flammarum expansis brachiis invitare quodammodo, & amplecti, stetitque in immani cruciatu velut doloris omnis ac sensus expers, donec in genua similis adoranti concidit. Reliquiæ corporum appositis excubiis toto triduo servatæ, mox a christianis certatim direptæ sunt. At P. Hieronymi caput in collegium Macaense prius, inde Ennam Siciliæ urbem translatum est, ubi nunc etiam cum honore servatur.

150. Cremantur quadraginta septem. Eorum constantia admirabilis.

151. Ultimo loco comburitur Pater de Angelis cum aliis duobus.

Priusquam ad alia progrediamur, postulat instituti nostri ratio, ut de P. Hieronymo de Angelis, ejusque socio Fr. Simone Jempo pauca dicamus. P. Hieronymus in Japoniam nonnisi post diuturnos terra marique errores pervenerat. Profectus enim Ulysipone, ut alibi dictum est, in Indiam cum P. Carolo Spinula, & tempestate abreptus in Brasiliam, inde in Angliam, ac denuo in Lusitaniam fuit deportatus, ubi post sacros ordines susceptos, rursum commisit se mari Japoniam petens, quo sua illum ferebant vota non minus antiqua, quam incensa. Huc aliquando tandem devectus, campum nactus est ærumnarum apprime feracem, collegitque fruges uberrimas, quas neque Bonziorum perfidia, neque Imperatorum sævitia potuit convellere. Damnatis exilio præconibus Evangelii anno labentis sæculi decimoquarto, remansit ipse in latebris, ac Japoniam omnem ultro citroque permensus, tam multa, tam difficilia perfecit, ut naturæ mortalis conditionem ac vires superare videantur. Primus in regnum Voxuanum, & quatuor finitimas tetrarchias, primus in Yechigum, Devam, & Sandum, tria regna ad ultimos Japoniæ fines remota, fidem intulit. Primus penetravit in Giezum, quæ terræ plaga angusto a Japonia dirimitur freto, & insula ne sit, an pars continentis, nondum est exploratum. Idem omnium primus invisit centum & amplius exules, Tzugaram in extremum Japoniæ angulum relegatos, eosque alloquio pio & sacrorum usu recrea-

152. Elogium Patris Hieronymi de Angelis.

recreavit. In regnis Cami, cum illuc primum appulit, vix mille reperit mortales christianis sacris imbutos. Ipse brevi tempore supra dena millia abluit sua manu, resque ita composuit, ut quæ facta postmodum est accessio multorum millium, illius potissimum industriæ, secundum Deum, referretur accepta. Yedum denique accitus a suis moderatoribus, biennium integrum in ipsa tyranni regia, atque inter infensissimos religionis hostes consedit pene ignotus. Adeo colorem Europæum tot annorum assidui labores detriverant. Hoc certe extremo tempore ita erat retorridus ac macilentus, qui antea corpulentus, ac succi sanguinisque plenus, ut idem esse non putaretur. De eo

153. Testimonia quædam ejus memoriæ perhonorifica.

scribens qui in ipsius successit locum P. Joannes Matthæus Adamus: *Vix*, inquit, *sacerdotes quinque ferre laborem possumus, quem P. Hieronymus de Angelis perdiu solus tulit*. Nec earum gentium neophyti quid deberent Patri Hieronymo in suis ad Romanum Pontificem litteris tacuerunt. Voxuani ad Paulum V. perscripsere in ejus laudem copiosissime, hunc ajentes Apostolum suum, ac primum institutorem fuisse, seque enimvero fortunatos prædicantes, qui tali ac tanto viro potirentur. Siculus erat, ea in urbe natus, quam Ennam antiqui, Castrum Joannis recentiores vocant. Adolescens juris discendi causa Panormum cum veniisset, animum appulit ad Societatem, cujus tirocinium posuit Messanæ. Annum agebat cum beata nece donatus est sextum & quinquagesimum, viginti duos exegerat in missione Japonica. Frater Simon

154. Elogium Fratris Simonis Jempo.

Jempo in regno Fingensi natus, ex annis tribus & quadraginta quos vixit, primos sexdecim traduxerat in Bonziorum cœnobio, falsorum numinum cultu involutus. Christi fidem amplexus, totum se addixit Patribus, laboresque maximos, quibus respondit ingens animarum proventus, exhausit. Indicto christianæ fidei magistris exilio, venerat in Philippinas. Verum anno proximo regressus clam in Japoniam, popularibus & voce, & exemplo plurimum profuit. Erat nostris omnibus, cum indolis suavitate, tum morum innocentia apprime carus. Itaque extremo vitæ anno cum petiisset in Societatem recipi, haud ægre impetravit. Quam alacri ac forti animo mortem pro Christo adierit, supra narratum est.

155. Spe præmii augetur numerus, & improbitas delatorum.

Postridie quam martyres supplicio affecti sunt, prodiit in frequentem urbis plateam regii præfectus ærarii, & illum quem dixi famulum Faramonis, a quo sacerdotes innocentes cum tot christianis fuerant indicati, alta voce compellans, ei coram populo pretium proditionis adnumeravit aureos majores nummos triginta, quæ summa si ad rationem nostram revocetur, aureorum est duorum fere millium. Eidem adjudicavit magnificam domum unius e combustis martyribus, quæ ad fiscum ejus supplicio redierat. Non defuerunt sane ex ipsis ethnicis qui palam superos precarentur, ut infamis quæstus male proditori verteret. At plures de fæce vulgi, spe tantæ mercedis illecti, (tantundem enim accepturos denunciaverat præco, quicunque christianos & religiosos, aut horum hospites indicassent) nullam inquirendi & vestigandi curam prætermiserunt. Impetum in domos quaslibet scelerati faciebant, & arrepta indicii vel minimi causa, spoliabant omnia, ac diripiebant, parentesque cum liberis in jus ambulare cogebant. Non vicinus a vicino, non amicus ab amico tutus. Quocirca plerique, deserta civitate & hominum consortio, in ferarum antra confugerunt. Reliqui e suis ædibus omnia religionis monumenta, & signa vel levissima sustulerunt. Sed artem invenit ethnicorum furor,

156. Edicta quædam contra religionem Christi promulgantur.

qua religio ex ædibus velut pulsa, ex animis quoque multorum brevi expelleretur. Promulgatum fuit edictum, ut quicunque Yedi degeret, hospes an civis, die constituta quotannis coram Ædilibus profiteretur, quam servaret legem, quod numen coleret, cui sectæ dedisset nomen, quem Bonzium haberet ducem doctoremque pietatis. Item ne quis peregrinus Christi cultor in publica reciperetur diversoria, sed statim pertraheretur ad Prætorem, vel saltem ipsi denunciaretur. Hoc lethali vulnere percussa religio, paulatim ibi concidit, non tamen sine longo, & cruento certamine. Repertæ eodem anno

ea-

eademque in urbe Yedenſi fortes animæ, & digni primis ſæculis heroes, qui omnem atrocis edicti ac ſuppliciorum vim perferre, quam obligatam Deo fidem fallere maluerunt. Sub extremum Decembrem ad pœnam vocati ſunt pro ſuſcepta religione cives quatuor & viginti. Eorum ſex lentis ignibus confecti, vir unus, & quinque feminæ. Cæteri aut obtruncati, aut in crucem acti, aut barbarum in modum diſcerpti. Adjuncti illis erant ethnici tredecim, neſcio qua cauſa damnati: ſed in eodem ſupplicio nimium quantum diverſi vultus, atque animi. Hi, ut in ſumma deſperatione, mœſti, dejecti, & miſerabiliter ejulantes. Chriſtiani contra læti alacreſque, quippe erecti certa futurorum bonorum ſpe: quod diſcrimen ab omnibus notatum eſt. Sed miranda in primis accidit alacritas infantium, qui in hac turba plurimi inveniebantur. Pars, quia nondum pedibus inſiſtere poterant, inter lictorum brachia geſtabantur. Pars viam ludibundi ridenteſque carpebant. Nemo non cohorruit, cum ex illo parvulo grege alii a carnificibus capite amputato cæſi, alii diſſectis ab umbilico ad collum uſque viſceribus mactati, alii tranſverſo corpuſculo duas in partes diviſi, alii demum uno arrepti pede, & fruſtillatim conciſi fuerunt. Spectabant carnificinam intrepidæ matres, & in filiolis prius crudeliuſque, quam in ſuo rogo moriebantur. Neque tamen tam immani ſupplicio ſatiata eſt tyranni crudelitas. Haud ita multo poſt aliæ ſeptem mulieres, ac viri decem, ob cauſam religionis in flammas conjiciuntur, ac ſimili conſtantia mortem excipiunt. Fuit in hoc numero nobilis adoleſcens ex ephebis ipſius Imperatoris, non alia cauſa neci datus, quam quod ſuas ædes chriſtiano locaſſet. Ita barbarus Imperator in urbe imperii ſede divinam religionem exſcindere moliebatur.

157. Necantur alii chriſtiani viginti quatuor Yedi.

158. Deinde alii ſeptendecim.

Nihilo mitius agi cœptum in reliquis imperii provinciis. Cum enim ubique mores, ſtudia, & exempla Principis vim potentiſſimæ, ac ſanctiſſimæ legis habere ſolent, tum vero mirum quantum valeant apud Japoniæ regulos, & tetrarchas, quorum fortunæ ac diademata ita ſunt in manu Imperatoris, ut perlevi nutu poſſit eos dignitate, opibus, ac vita ipſa ſpoliare. Quamobrem ejus iram veriti, ejus decretis & exemplo compulſi, ad ejuſdem ſe finxerunt indolem cæteri Japoniæ principes, & ad excidium chriſtianæ rei certatim conjuraverunt. Pervaſit ultimos imperii fines atrociſſimæ tempeſtatis turbo, & labefactatam ſuperiorum temporum acerbitate religionem lamentabili ſenſim ruina, & irreparabili clade proſtravit. Regnum Devæ ultimus ad ſeptentrionem Japoniæ limes eſt, regio perfrigida, & nivibus perpetuis inhorreſcens. Ibi pugnatum in Chriſtianos frigore, ut igne ac rogis alibi. Cum aſpera ſæviret hiems, ac domos etiam optime clauſas horrore perfunderet, totæ familiæ ſpoliatæ veſtibus, & oppidis pulſæ, in patentibus campis pernoctare ſub dio coactæ ſunt, ubi pueri parvuli, ac teneræ cum matribus virgines frigore confectæ, vitam infelicem vulſis radicibus ſuſtentabant. Ajunt eo redactas fuiſſe matres, ut filiolos alios aliis ingeſtos, & in excavata parumper humo coacervatos, herbis ac terra cooperirent, ne nivibus, aut urente vento necarentur. Movit ea calamitas Bonzium, qui paulo magis quam cæteri Bonzii homo erat. Itaque veſtes, cibaria, & ligna miſeris importanda per ſervos ſuos curavit. At repudiata ſunt a neophytis omnia, ne ſi a Bonziis aliquid accepiſſe dicerentur, apud reliquos Chriſti aſſeclas in ſuſpicionem venirent perfidiæ, vel ignaviæ.

159. Reguli ac tetrarchæ conjurant in religionis excidium.

160. In regno Devæ frigore vexantur chriſtiani.

Par multorum conſtantia fuit in provincia Achitenſi, nec virorum tantum, ſed etiam mulierum. Unam præ reliquis novo tormenti genere cruciarunt. Catenis ferreis alligatam columnæ cuſtodiebat globus militum, vetabatque ne quis illi quidpiam potus aut cibi ferret. Stetit mulier ad plures dies impaſta, inediam, frigus, & impudicos militum obtutus, haud leve tormentum muliebris verecundiæ, perferens. Sed pars ſupplicii aſperior duo fuerunt filioli, alter decem natus annos, alter duntaxat tres, qui fame enecti cibum diu noctuque a matre rogitabant, & querulo planctu maternas aures perpetuo ferie-

161. Oblatam a Bonzio opem reſpuunt.

162. Mulieris immane tormentum, & mira conſtantia.

feriebant. Genua caræ parentis amplexabatur panem orans pusio trimulus, eumque frater natu major subinde allevans inter brachia, matris uberibus admovebat. At sicca ubera nihil dabant. Vocem unicam, unicum postulabat a matre nutum tribunus militum, ut eam cum liberis cruciatu eriperet: non tamen a forti muliere vocem, aut nutum expressit, priusque mortuam vidit, quam metu mortis, aut filiorum amore debilitatam. Haud absimilem triumphum retulit in urbe Morioca, provinciæ Nambuæ primaria, altera fortis femina, cui Magdalenæ nomen. Tam arcte constricta fuerat vinculis, ut funes in crurum brachiorumque carnes intimas adacti nihil exstarent. Ita vincta sternitur humi prona, jacentique carnifex educto gladio tria quatuorve carnis frusta ex dorso abscindit, & videnda oggerit. Erexit illa se hilari vultu, & hanc sacrificii sui partem recenti manantem sanguine aspectans, gratias habituram se Deo immortales dixit, si victimam integram suo dicatam numini accipere non gravaretur. Simul collum tortori porrigens, sacrificium explevit. Ajunt, clarissimam facem ejus imminentem vertici, cum torqueretur, fuisse conspectam. Addunt, cum fuisset objectum tigridi famelicæ cadaver, feram non modo intactum illæsumque reliquisse, sed quasi subito correptam terrore sustulisse clamorem, seque in suam caveam toto triduo abdidisse. Mira profecto accidit in imbelli sexu fortitudo vitæ mortisque contemptrix: sed in tenera ætate æque admirabilis. Ad ea igitur quæ hactenus narrata sunt, juvat postremo loco attexere pueruli septem duntaxat annos nati præclarum facinus, in quo majorem quocunque cruciatu animum admirari licebit. Sæpe illum admonebat genitor, Christianos, quæcunque proponantur supplicia, nunquam debere a Christi fide dimoveri: quidlibet ferendum prius, quam fidem abdicandam. Respondebat puer, ita sibi omnino persuasum, ita esse deliberatum. Quadam die, cum forte assiderent ad focum, sermonem eundem inferens pater: *Age vero*, inquit: *periculum fac, & qui sis futurus, si res ita postulet, doce*. Aderant ante oculos ardentes prunæ. Unam forcipe arreptam pater puero obtulit. Porrexit hic manum sine mora, & impositum volæ ardentem carbonem immotus, ac nullo doloris edito signo sustinuit, donec pater collacrymans, & filiolum amplectens: *Jam facis fidem*, ait: *projice*. Projecit puer, non sic tamen ut eum excuteret celeriter, sed inversa paulisper manu sensim excidere passus est. Hos christiana religio suis cultoribus spiritus, hanc animi magnitudinem pueris ipsis afflabat. Exempla ejusdem generis, cum ad res anni proxime consequentis narratio pervenerit, exequemur.

163. Par alterius feminæ virtus in acerbissimo cruciatu.

184. Septennis pueri facinus illustre.

165. Res Philippinarum. In insula Boholensi dæmon seditionem concitat.

Nunc gradum facimus in Philippinas insulas, ac primo narrandam loco sumimus fœdissimam rebellionem ab indigenis hoc anno motam contra Hispanos, quorum religionem æque ac imperium averšabantur. Initium mali factum in insula Boholensi per absentiam Patrum. Aberant autem propterea quod, allato nuper nuncio de concessis Indiarum Apostolo sanctorum honoribus, convenerant in collegium Zebuanum, ut novum ejus cultum lætitia insigni celebrarent. Hoc captato tempore malus dæmon (namque ita creditum est) se Divatam, id est tutelarem regionis deum affirmans, nonnullis e primoribus se videndum obtulit humana specie, sed ore velato, & seditionis faces incussit. Venisse se, ajebat, ut genti miseræ, & plus nimio ab extraneis tyrannis oppressæ opem ferret, eximeretque carissimum populum servitute. Neque vero difficile id factu esse. Irent, ac popularibus denunciarent, abrumpendum cum Patribus omne commercium, excutiendum jugum Hispanorum, iterum in montana secedendum. Si jussa fecerint, bene beateque victuros in posterum, & in summa rerum copia futuros, quippe immunes tributorum, quæ hactenus regis ærario contulissent. Secus, perpetuo miseros & afflictos fore. Cæterum Hispanos ne metuant. Effecturum se in pugnæ discrimine, ut hostium missilia sint innoxia, aut in ipsos recidant. Eosdem versum iri in lapides, si modo Bissajæ (hoc nomine designantur indigenæ) ad ipsorum conspectum pronunciaverint vocem *Batò*, quæ gentis lingua lapidem sonat. Hæc

Diva-

Divatam adpromittere, hæc certissime eventura. Sic ille sive dæmon, sive dæmonis imitator: cujus voce decepti qui erant in populo spectatissimi, facili negotio in eandem fraudem rude vulgus traxerunt. Fit ergo popularis conspiratio contra Hispanos. Unum omnium, & commune votum est libertas. Totam insulam furor insanus, & libido libertatis antiquæ pervolat. E sex majoribus pagis, in quos omnis Boholensium civitas erat distributa, Lobocenses tantum, & Blacajonenses in officio manserunt. Quatuor reliqui cum armis in apertum prodierunt. Fama tumultus Boholensis, cæteras perquam celeriter insulas pervagata, traxit in partes Leitem, insulam vicinam, & populo frequentem, concitante præsertim animos, & ferale classicum canente perfido sene, qui cum Divatæ fanum struxisset Carigaræ in oppido insulæ primario, confictis ejus oraculis & promissis, plerosque insulanos in seditionem impulit. Fuere tamen hic quoque, qui consentire popularium perfidiæ noluerunt: cujus rei causa ortum est civile dissidium, in quo quinque ex fidelioribus manu perduellium interfecti fuerunt. Reliquarum insularum populi, in belli exitum intenti, respiciebant ad Boholenses & Leitenses conjuratos, sumpturi ab iis consilium, vel quiescendi, si vincerentur, vel imitandi, si vincerent. Sed non anceps diu fuit deliberatio. Ut ad arma ventum est, senserunt malo suo rebelles, quam mendacem haberent Divatam, quam inanibus promissis fidem habuissent. Suum illud *Batò* in acie ingeminarunt frustra. Hispani clamoribus nequaquam territi, nihilque minus quam lapides effecti, irruerunt magno impetu in multitudinem, partim conciderunt, partim fugarunt. Plerique in montes compulsi, receptam utcunque libertatem sibi gratulabantur. Sed hinc etiam dejecti ab Hispano milite, pacem suppliciter petere, ac se victori permittere coacti sunt: quo demum omnes, posita ferocia, ad officium redierunt. Jam vero in hoc furialis belli motu labor nostrorum ingens, nec inutilis fuit. Multos continuerunt ne ab Hispanis deficerent, plurimos post defectionem ad saniora consilia revocarunt. Pacatis ad extremum insulis, occasionem augendæ pietatis ex ipsa impietate rebellium arripuerunt. Inter cætera a Boholensibus acta nefarie, confregerant cum insigni contemptu, aut dissipaverant omnia christianæ religionis monumenta, & quatuor pagorum ecclesias incenderant. Effigies præsertim erat B. Virginis, quæ a populo colebatur religiosissime. Hanc illi, dictu nefas! repetitis ictibus lancearum fœde violaverant, exstabantque in ejus ore tristes sacrilegii notæ, & cum horrore conspiciebantur. Nostri ergo, ut illatam Deiparæ injuriam honore rependerent, imaginem ita multatam pompa quam licuit maxima circumferendam curarunt, devectamque per celebriores Zebuensium vias, triumphantis in morem exceperunt in æde Societatis, ubi visitur etiam nunc in ara maxima, & summa omnium religione colitur.

166. Duæ insulæ conspirant de excutiendo Hispanorum jugo

167. Conjurati vincuntur ab Hispanis.

168. Nostrorum res gestæ ante, ae post tumultum.

Rebus adeo perturbatis inter Bissajas, novus Societati campus laborum apertus est in insula Marinduquensi, quæ millibus passuum fere centum viginti a Manila disjungitur. Hanc jamdiu Hispani pacate obtinebant: at semen evangelicum, quod per quosdam clericos spargebatur, fructum efferebat in illo solo nullum, aut perexiguum. Vocati itaque fuerunt operarii Societatis, hique, Deo bene juvante, rem ita gesserunt, sic operam & industriam suam incolis probaverunt, ut eorum expeteretur mansio perpetua, velut perpetuum ac porro magnum insulæ beneficium. Rescivit de Marinduquensium desiderio Antistes Manilanus, utque illi faceret satis, curiam, quæ forte destituta Parocho inveniebatur, Societati tradidit. Quis ex nostris primus eam ceperit administrandam, non invenio. Sed quisquis ille fuerit, initiis profecto cepit egregiis. Pauci adhuc indigenarum fuerant in pagos ad convivendum contracti. Plurimi post susceptum baptismum redierant ad avitos montes, & more veteri in barbarie vivebant. Ut vulgatum est, Curiones deinceps fore de Societate, reversi sunt desertores, ac plures barbarorum familiæ sponte in plana descenderunt e suis jugis, ut novo Pastori se instituendas offerrent. Adeo insederat Indorum mentibus hæc opinio, homines Societatis bene mereri de

169. In insula Marinduquensi cura animarum committitur Societati.

170. Novus ibi Parochus rem gerit feliciter.

omnibus, & nihil omnium in India, præter salutem animarum quærere. Opinionem non esse falsam senserunt brevi Marinduquenses. Correpti enim, seu cœli vitio, sive alia causa, exitiali quodam pestilentiæ genere, in ea calamitate, non solum animorum solatia, verum etiam corporum adjumenta a novo Parocho perceperunt. Hinc aucta erga illum incredibiliter benevolentia, in quo uno insulani communem, atque optimum parentem sibi datum viderent. Accessit paulo post aliud non leve beneficium. Mos ibi inoleverat barbarus, ut quicunque pecuniam accepisset ab altero mutuam, ei serviret gratis, donec debitum dissolvisset. Quod si quisquam alius interea tantundem pecuniæ daret fœneratori, ille jus acquirebat in debitorem, & hunc abducebat in servitutem. Morem charitati christianæ repugnantem pro merito infectatus loci Pastor, intra breve tempus abrogatum vidit.

171. Mors & elogium P. Joannis Riberæ.

Duos interea desideravit provincia Philippinensis dignissimos posteritatis memoria viros, Patrem Joannem Riberam, & Fratrem Gasparem Gomez, de quibus pauca nostro more subjicimus. Degebat Ribera in collegio Manilano cum eximia fama virtutis, atque doctrinæ, nec alius ferme tota provincia putabatur esse, qui tantam cum insigni sanctimonia conjungeret divini humanique juris intelligentiam. Vir propterea apud summos infimosque consultissimus, magnam obtinebat apud omnes ordines auctoritatem. Ipsi magistratus, tum civiles, tum sacri, in ambiguis negotiis Riberam consulebant, nec quidquam momenti gravioris, nisi ex ipsius sententia decernere audebant. Ejus responsis pondus addebat pietas, quæ cum doctrina tam excellenti certabat. Ab ipso tirocinio niti cœperat ad religiosæ perfectionis apicem contentione summa, nec deinceps usque ad obitum de ardore illo primo unquam remisit. In piis meditationibus, quarum usum habebat assiduum, mira mentis dulcedine perfundebatur, gustabatque suavitatem illam omni humana majorem potioremque, quam talium rerum experti quietem vocant. Sic animum excolens, corpus redigebat in servitutem, interdicto sibi vel aspectu earum rerum, quæ humanas cupiditates blando lænocinio, & illecebra voluptatis proritant. Multis, præsertim in extrema ætate, conflictabatur morbis, & permolestis: scabie, pustulis, respirandi difficultate. Totum illi corpus fœdo modo ulcerosum. Hæc tamen incommoda cumulabat voluntario cruciatu, Deo vivens tantum, sibi quotidie moriens. Vivere desiit ad Nonas Junii, annum ætatis agens quinquagesimum septimum, ab inita Societate quadragesimum: ejus vero funus universa civitas non minori frequentia, quam luctu duxit. Natus erat Angelopoli in nova Hispania, parentibus in illa colonia spectatissimis. Nomen Societati dederat annum decurrens duodevigesimum, eamque adolescenti mentem injectam ferunt obitu immaturo sororis, cujus venustas & forma toto erat oppido celebris. In ejus vultu fœde corrupto perspiciens Joannes, quam vere dictum sit: *Fallax gratia, vana est pulchritudo*, totum ad cœlestia se converterat. Translatus e provincia Mexicana ad Philippinas, nunquam deinde induxit animum ut remearet in Mexicum, quamvis id liceret per moderatores, & ab ipsius consanguineis incredibili studio posceretur. Verebatur scilicet, ne cæteris de Societate exemplo esset deserendi operis, ad salutem Indorum semel suscepti.

172. Obitus & elogium Fratris Gasparis Gomez.

Frater Gaspar Gomez, etsi domesticis ministeriis addictus, eximii ingenii, & miræ in rebus gerendis dexteritatis laude floruit. Sub ipsa nascentis provinciæ primordia, totam sustinuit rei familiaris, & ædificiorum procurationem Manilæ. Inde missus a Prætore Philippinarum ad aulam Matritensem, qua pollebat prudentia ac dicendi facultate, magnæ molis negotia solerter admodum, feliciterque confecit. At supra naturæ dotes longe in Gomezio eminebant religiosæ virtutes, obedientia præsertim, demissio animi, & irreprehensa legum domesticarum custodia. In senectute extrema adduci nunquam potuit, ut vacatione muneris uteretur, quam seni emerito ætas, & majorum consensus concedebat. Datus itaque œconomo collegii Manilani socius, ei subservire perrexit usque ad extremum. Tali autem observantia respiciebat hominem,

minem, sui cæteroqui gradus, ætatis vero, & experientiæ longe minoris, ut ad singulos ejus nutus præsto esset, nec unquam aliquid mallet, quam quod ille faciendum existimaret. Obiit Manilæ, uti vixerat, sancte ac placide, expletis in Societate annis quinquaginta.

173. Adventus in Philippinas viginti Sociorum.

Talium mœrorem funerum ex parte minuit adventus sociorum viginti, qui missi anno superiore ex Europa, nunc circa finem Junii Philippinas insulas attigerunt. Principio Lamponem delati sunt, Lusoniæ portum, ibique paululum subsiterunt. Sed cum in eo portu naves adhuc post plures dies reflantibus austris detinerentur, longiorem rati moram, nec ferentes prorogari sibi tandiu apostolicos, ad quos veniebant, labores; quod supererat viæ usque Manilam, per abrupta montium atque avia pedibus peregerunt. Excepti mira sociorum gratulatione, ob exitum difficillimi itineris Numini gratias persolverunt. Illa tamen re angebantur, non omnes qui ex Europa solvissent perveniisse pariter in Philippinas. Nimirum cum navigandum fuit ex Mexico, duabus impositi fuerant navibus magno vectorum numero jam occupatis, atque ita refertis, ut alios ægre caperent. In illa angustia nostri quod loci relictum acceperant, alii supra tectum navis, alii prope infimos sinus, inter onera & commeatus: illi injuriis temporum dies noctesque expositi, hi calore immodico, ac situ enecti. Nescias utri incommodius, molestiusve haberent. Accessit in ipsa navigatione susceptus sponte labor concionandi, confessiones audiendi, opitulandi omnibus. Quæ dum Patres nullo valetudinis suæ respectu gerunt studiosius, ægrotaverunt plerique, quatuor laboribus & ærumnis fracti perierunt. Præivit omnibus P. Ludovicus Marincola, e provincia Neapolitana Sacerdos, cujus præcipue animum nullis infractum laboribus periculisve laudabant. Marincolam proxime excepit P. Didacus Alexander, in eadem ille quidem provincia natus, sed Romæ in Societatem adlectus. Hunc ferunt studio quodam singulari fuisse addictum S. Bernardino Senensi, cui præter alia beneficia, expeditionem indicam referebat acceptam. Et notatum est, ejus mortem longius quam putabatur extractam, incidisse demum in XIII. Cal. Junii, diem Bernardini natalitium. Subsecutus est Pater Franciscus Joannellus, quem sodales cæteri tanquam exemplum absolutæ perfectionis intuebantur. Sane cunctis præfulgebat pietate, humilitate, modestia, quas virtutes piarum meditationum usu assiduo alebat, augebatque. Extra præfinita orandi spatia erigere subinde mentem in Deum solebat, quem ubique præsentem circumspiciebat. Hunc etiam sibi subtraxerat provincia Romana, ut strenuum operarium daret vineæ Philippinensi. Quarto demum loco, & in ipso Philippinarum conspectu mortuus est Frater Ludovicus Hernandez, domestici ministerii adjutor, vir ille etiam probatæ virtutis, & in suo gradu valde laudatus. Sed stilum convertamus in Mexicum.

174. Quibus inter navigandum incommodis laboraverint.

175. Eorum quatuor in ipsa navigatione extincti.

176. Res Mexicanæ. Prorex vim infert Ecclesiæ, & Archiepiscopo.

In urbe regni Mexicani sede gravis hoc anno exarsit tumultus, ad quem sedandum profuit non nihil auctoritas & industria nostrorum. Vir nobilis, sed legibus reus, confugerat in ædes religiosæ cujusdam familiæ pro jure asyli. Eum nihilominus Prorex capi vincirique jussit, frustra Archiepiscopo reclamante, & loci immunitatem objectante. Mox, ut invidiam violatæ religionis a se depelleret, vocatis ad consilium theologis, expendendas in communi proposuit rationes, ob quas videbatur sibi juste sapienterque feciisse. Consultationi non interfuit de Societate nisi P. Joannes Ledesma, qui solitus quod sentiret aperte proloqui, factum liberrima voce improbavit, & tuendum jus Ecclesiæ suscepit, vanis rationibus veriores solidioresque opponens. Loquentem superbe interfatus Prorex, aliorum sententias perrogavit: quibus vel tacentibus, vel tergiversantibus, consentire eos ratus qui loqui libere non auderent, perrexit novo ausu malam causam facere deteriorem. Archiepiscopum, tanquam reipublicæ perturbatorem, amandavit procul in arcem, propterea quod præsidium regii auditorii imploraisset. Vim iniquam repellere Antistes non potuit. Prius tamen quam in arcem exportaretur, proposuit palam edictum episcopale,

177. Populus concitatur contra Proregem.

pale, quo civitati justitium sacrorum indicebat. Hinc orta seditio. Populus occlusa videns templa, nullas in urbe religiones, se rerum sacrarum usu prohibitum, exarsit continuo contra Proregem. Coeunt innumera multitudo omnis ætatis & sexus, ad prætorium convolant, clamore incondito vociferantes, & iram Numinis auctori tantæ calamitatis imprecantes. Auditæ etiam voces minitantium ferociter, & violatorem religionis ad pœnam deposcentium. Iis vocibus conterritus Prorex, abdiderat se in occultissimas latebras, certus inde pedem non efferre, nisi prius seditio quievisset. Interim abjecta ab eo gubernacula suscipientes auditorii regii Senatores, nostros evocant ex domo Professorum, jubentque pacare sævientem plebem, & ad quietem pristinam revocare rem publicam. Patres jussa celeriter exequentes, quantum conari auctoritate & gratia poterant, dederunt operam, ut furenti populo arma detraherent: non tamen impetraverunt, nisi his conditionibus. Primo, ut Prorex abdicato magistratu in ordinem redigeretur. Deinde, ut revocatus in urbem Archiepiscopus templa recluderet. Durior Proregi videbatur conditio prior: acquievit tamen, quia non aliam patere intelligebat salutis viam. Quo uti convenerat exauctorato, plebis ira detumuit. Adeo apud multitudinem validior interdum est vis religionis, quam imperii.

178. Nostri seditionem componunt.

Rem momenti gravioris peregit eodem tempore P. Ildephonsus Valentia Realtii, in oppido provinciæ Nicaraguæ. Intellexerat, nescio quibus indiciis, multos adhuc ibi esse cultores idolorum, licet externa specie Christiani censerentur. Monuit statim Episcopum, acceptaque ab eo potestate quæstionem instituendi de cultu superstitioso, sexcentas detexit dæmonum formas, quas illi clam adorabant. Malum, si semel detectum fuerit, ex parte curatum vulgo creditur. Hujus quidem pestis facillima curatio fuit. Valentia de magnitudine criminis tam appositè peroravit, ut fontes impietatem suam multis cum lacrymis execrantes, admissi veniam petierint. Recepit eos in Ecclesiæ gratiam Antistes. Dimissa tamen cæteris pœna graviore, auctores sceleris præcipuos ecclesiæ Societatis servire per triennium jussit Realtii, ut a Patribus erudiri per otium possent: namque id potissimum spectabat servitutis obtentu. Quibus jussa facientibus, labes illa omnis, eo nocentior, quo occultior, excisa est. Granatæ interim cum increbuisset rumor, collegium illud Societatis certis de causis dissolutum iri, perspicere licuit quanto nostri homines in amore & pretio essent apud civitatem. Commoti rumore non vano civium primores, præter alia ad Patres retinendos adhibita, litteras communi nomine exararunt ad Comitem de Gomera auditorii Guatimalensis præsidem, quarum hæc ferme summa. Non posse verbis explicari fructum, quem ex ministerio Societatis cepisset hactenus civitas Granatensis, ac porro caperet. Ad oculum perspici, quantum quotidie in melius proficerent civium mores. Agendum omnino cum Præposito generali, ac si res ita ferret, etiam cum Rege, ne Patres abducerentur. Ac post alia ejusdem generis, ita claudebant epistolam. *Si classes Anglorum, quas nuper infestas experti sumus, hos expugnassent portus, atque incendissent, non tantam accepisse cladem videremur, quantam instare arbitramur, si discedant homines Societatis.* Sic illi pro egregia sua erga nos voluntate. Cæterum dum Societas de Granata deserenda cogitabat, novum ex insperato collegium accepit in oppido Potosino. Titulum fundatoris retulit vir spectatæ pietatis, & notæ in pauperes beneficentiæ, Joannes Zabala. Nam cum ex frequentibus nostrorum excursionibus comperisset, quantas populis utilitates afferret eorum labor, ex ampliſſima hæreditate, quam pauperibus relinquebat, partem legavit Societati, cum hoc ut Potosii collegium excitaret. Cœptum est hoc ipso labente anno collegium, & a S. Ludovico nominatum.

179. Deteguntur occulti idololatræ, & ab impietate abducuntur.

180. Granatensium insignis benevolentia erga nostros.

181. Fundatur collegium Societatis Potosii.

De progressibus religionis inter barbaros Cinaloenses nihil se offert adjiciendum ad ea, quæ ante triennium memoravimus, nisi excessisse hoc anno numerum renatorum ultra undecim millia. Itaque cum placuisset omnium neo-

182. Res gestæ in Cinaloa, &

neophytorum, quos ea regio numerabat, censum peragere, reperti sunt octoginta quatuor millia omnino, & si quid amplius. At dum augentur numero neophyti, multos ex eo grege detraxit lues exitialis inter Parrenses exorta, & huic addita, ut ferme solet, annonæ caritas: duo mala longe gravissima, quibus plerique miserandum in modum prosternebantur. In rebus tam afflictis non defuit genti miseræ charitas, & industria nostrorum. Accurrebant solliciti quocunque vocaret necessitas: languentibus dies noctesque assidebant: nihil non experiebantur ut ægri, aut convalescerent, aut cum spe vitæ melioris decederent. Multi per hanc occasionem auditi rite confitentes, quæ diu male celaverant: multi ab initis cum dæmone pactionibus impiis liberati. Namque, ut hoc non prætream, vix credibile, quam multis modis ille hostis humani generis infensissimus illuderet rudi populo, ejusque abuteretur vecordia, ac tarditate. Dum grassabatur quam dixi pestilentia, videndum se exhibuit terrifica specie quibusdam paucis indigenarum, eamque ærumnam a se immissam dixit, pœnas ut sumeret perfidiæ, qua maluissent extraneum amplexari cultum, posthabito se, veteri ac proprio gentis numine. Addidit, nunquam factum iri ultioni modum, nisi ad ritum pristinum rediissent. Viderent itaque quid facto esset opus: & siquidem extingui pestilentiam vellent, totos quatuor dies choreas ducerent in honorem sui. Id si facerent, tunc demum infortunium depulsum iri. His irretiti mendaciis e populo multi, quatuor ipsos dies perpetuis saltationibus exegerunt quasi lymphati, aut amentes, quo labore quidam vix non exanimes corruerunt. Sed cum nihil propterea remitteret morbi sævientis vis, agnoverunt veteratoris nefarii fraudem, seque sistentes Patribus, crimen multo cum fletu confessi sunt. Similem adornaverat fraudem avernalis spiritus uni cuidam neophyto Vallisoleti (non illam dico urbem Castellæ prænobilem, sed aliam ejusdem nominis in provincia Mechoacana), nisi misero divina benignitas præter communem modum affuisset, & perituro opem præsentem S. Ignatius attulisset. Res est digna scitu, & ob exempli utilitatem non tacenda. Quartum jam annum curabatur iste in publico urbis nosocomio, sed frustra. Erant qui exitialem illi pestem afflatam putarent malis veneficarum artibus: adeo ignoto ac pertinaci morbo extabescebat. Extrema homini macies. Forma quasi cujusdam larvæ. Corpus exsuccum, luridum, cadaverosum, vibicibus undequaque lividum, ac semper tremens. Vox admodum exilis. Multo tamen ægrior mens, quippe multorum scelerum sibi conscia, ac semper reputans, hinc atrocitatem flagitiorum suorum, inde æternæ mortis decretum ut prorsus ineluctabile. Agitatus perpetuis conscientiæ stimulis, & veniam desperans, nunc laqueos cogitabat, nunc præcipitia, tanquam miseriarum exitum optatissimum, atque unicum. Nec vero per ipsum stetit, ne periret. Quater adiit vicinum flumen, præcipitem se daturus. Quater occulta voce retractus est. Laqueo collum implicuit sæpe, ac se projecit e trabe. Semper in terram decidit salvus, fune mirum in modum abrupto. Novissime, deliberatum ac fixum habens angores interitu voluntario finire, captata nocte concubia, ne quis adesse posset interpellator, reste prævalida se suspenderat. Affuit nihilominus momento eodem ignota actus vi curator nosocomii, & abscisso celeriter fune, invitum servavit. At simul misit ad collegium Societatis, ut accurreret aliquis Patrum. Unus advolavit continuo: quem tamen ille torvis oculis, & turbido vultu contuens, jubebat procul absistere. Nam quid tandem sibi vellet ab homine, cujus desperata esset salus? Actum esse de se. Vetare diabolum, ne quod admitteret corporis animæque remedium. An vero, adjecit, non vides adstantem, mihique jam fauces adunca manu comprimentem? Quæ cum diceret, fœdis sese motibus agitabat in omnem partem. Cohorruit ad eas voces Sacerdos, sed animum non abjecit. Provolutus in genua, Numinis misericordiam imploravit. Tum, depromptis quas attulerat secum reliquiis B. Patris Ignatii, aggreditur hominem propius, eique quas dixi reliquias admovet. Mirum dictu! Eo contactu, resedit

maxime inter Parrenses.

183. Quidam insigni fraude decepti a dæmone.

184. Memorabile exemplum divinæ misericordiæ.

185. Mira vis reliquiarum Sancti Ignatii.

dit momento lymphatæ mentis æstus: æger in alium pene hominem versus est. Sacerdotem utilia suadentem audire jam pronis auribus, & vera loqui dicere. Tandem in spem veniæ erectus, animæ labes largo fletu, & confessione purgavit. Sic expiato, pacatoque habendam reliquerat Sacerdos Ignatii icunculam, adversus diaboli molestias præsidio futuram. Eam perpetuo gestans æger, non solum nullis animi intemperiis deinceps est conflictatus, sed intra paucos dies revaluit etiam corpore, novumque vitæ cursum ingressus est eo dignum homine, qui beneficio Numinis singulari ab utroque interitu corporis animæque vindicatus fuisset.

186. Obitus & elogium P. Joannis Alvarez.

Quædam acciderunt circa idem tempus funera, quorum est memoria annalibus consignanda. P. Joannes Alvarez, cum esset in ipso robore ætatis, diem clausit extremum Angelopoli, ubi ante annos vix quadraginta editus in lucem fuerat, parentibus genere ac pietate inclytis. Adolescentem in spem non humilis fortunæ educatum ipsa Deipara, ut ferunt, intimo pulsu cordis ad ineundam Societatem impulit. Sane visum in ea deliberatione superiore vi regi consilium ejus. Nam cum fuisset primo rejectus duriter a Præposito provinciali, mox subita conversione voti compos est factus. Ab ipsis religiosæ vitæ primordiis eas sibi præfinivit vivendi leges, quæ decerent clientem Virginis tam eximio devinctum beneficio. Nihil illo modestius, nihil in omni domestica disciplina diligentius. Peracto studiorum orbe, destinatus est ad erudiendos barbaros in illo montium tractu, cui a S. Andrea nomen fecerunt Hispani, nec est dictu facile, quantum ibi per novem annos desudaverit, & quanto fructu. Senserat, ad capiendos gentis animos multum valere modos musicos. Hanc ergo artem didicit, & pueros incredibili patientia docuit. Primus in illis montibus sacras ædes, quæ hactenus mera fuerant mapalia, opere solidiore, & elegantiore forma construxit. Idem plures familias barbarorum e suis eductas latibulis in unum contraxit oppidum, constrinxitque socialis vitæ legibus & institutis. Et quia incommodus ad aquandum erat locus, ne qui propterea dilaberentur, ad eum locum corrivavit brachium fluminis ingenti fossa, quam per tria circiter millia passuum deduxit. Tot beneficiis, & nativa comitate, ita suum sibi devinxerat gregem Alvarezius, ut haberetur communiter in parentis loco. Hanc suavissimam caritatem tunc maxime licuit æstimare, cum moderatores eum coegerunt natale solum repetere, ad reparandas vires laborum magnitudine plus nimio attritas. Mœsti tunc supra quam dici possit neophyti, & absentis desiderium non ferentes, scripserunt ad Provincialem communes litteras, reddi sibi postulantes optatissimum Patrem, qui si abesse pergeret, magnam instare christianæ rei perniciem denunciabant. Illorum querimoniis permotus Provincialis, significandum curaverat Alvarezio, ut si quo modo posset, rediret ad suos neophytos. Sed cum has accepit litteras, eo jam decumbebat morbo, quo mox interiit. Morbum porro contraxisse creditur, cum ob immensos labores ministerii sui, tum ob voluntarias corporis innocentissimi afflictationes, quas ultra omnem modum adhibebat. Ut nihil dicam de verberationibus crebris, ac fere semper cruentis, aliisque id genus cruciatibus, in victu quotidiano nihil gustabat, præter frumentum indicum, & frigidam. Inde languor stomachi cibos paulatim omnes respuentis, inde macies extrema, ac demum mors ante diem.

187. Mors & elogium Fr. Joannis Baptistæ Espinosæ.

Non sane immaturo occubuit funere Frater Joannes Baptista Espinosa, annos quippe vivendo supergressus centum & unum. Ejus tamen obitus dolorem asperserit sociis, quibus cara hominis religiosissimi vita, & adhuc exemplo utilis. Vixerat apud se usque ad annum sexagesimum: qua ætate licet videri posset in vineam missus circa horam undecimam, non ideo brevi perfunctus est in ea labore: reliqui enim fuerunt anni amplius quadraginta. Priorem vitæ partem inter varios fortunæ casus exegit. Natus erat Valentiæ. Simul ac parentes composuit, transvectus est Melitam cum viro nobili, cui se famulum addixerat. Post sexennium, dum navigat in aliam nescio quam terræ plagam,

captus

captus a pirata Tripolitano, in servitutem venundatur. Quatuordecim annos hero Mahometano servivit, suamque illi fidem probavit usque adeo, ut diligeretur vehementer a barbaro, magisque ut curator domus, & administer, quam ut emptum mancipium haberetur. Nihil non movit Mahometanus, ut carissimum servulum a Christi cultu ad Alcoranum traduceret, aut saltem ut de castimonia dejiceret. Sæpe ad eum immisit noctu incitamenta libidinis. Sæpe promissis, interdum etiam minis, atque verberibus conatus est constantiam fortissimi juvenis expugnare, sed irrito semper conatu. Lusit illum denique Espinosa, & oblata occasione ad fugam usus, evasit in Siciliam. Inde in Hispaniam reversus, post longas peregrinationes & varias, quas referre non vacat, venit postremo in Mexicum. Hic, audita nostri sacerdotis concione, exarsit sanctioris vitæ desiderio, & Societatem petiit. Multa obstabant ne petitor reciperetur, ætas præsertim nimis provecta. Sed omnia vicerunt optimi senis preces & lacrymæ, quibus vim ingentem addidit quædam eximiæ probitatis opinio, quam publice obtinebat. Accessit testimonium nostri sacerdotis, qui ejus conscientiam cum haberet intime perspectam, sancte affirmabat, vixisse Espinosam inter mille vitiorum illecebras mira innocentia. Receptus itaque est inter fratres domesticæ rei curatores, quodque superfuit vitæ spatium inter laboriosissima ministeria traduxit, nulla unquam excusatione ætatis, aut virium. Nutus majorum ut leges observabat, prævertebatque. Paupertatem colebat tam exacte, ut nihil apud se haberet, præter sacratum cereum, & libellum illum aureum Thomæ a Kempis de imitatione Christi, quem diebus singulis volutabat. Castitatem incredibili cura, ac prope superstitiose custodiebat. Senex ætatis decrepitæ, totque pugnis & victoriis clarus, colloquia feminarum quantum poterat refugiebat, etiamsi vetulæ illæ essent, aut pietatis fama spectabiles, nec eas assidere sibi propius unquam patiebatur quacunque causa. Quo in genere eo usque progressus est, ut ne solita quidem salutationis verba cum illis misceret, parum metuens notam inurbanitatis, modo salva esset pretiosissima rerum pudicitia. Propter hæc, aliaque sanctimoniæ documenta, ingens erat Espinosæ existimatio. Vallisoleti, ubi ultimam vitæ partem traduxit. Illum universa civitas ut virum insigniter sanctum observabat. Illo Antistes urbis familiarissime utebatur. Solus despiciebat ipse se, solus oderat. Nulla illi potior cura, quam ut Deo, ac moderatoribus suis, quippe Dei vicariam potestatem gerentibus, satisfaceret. Fuit cum Præsuli ad colloquium invitanti, modeste quidem, sed libere sui copiam negavit, propterea quod suo tunc distineretur ministerio in culina, nec opus divina voluntate cœptum intermittere fas putaret. Quod vacuum relinquebatur ab officio tempus, piis precibus totum impendebat in suo conclavi, idque fenestris omnino clausis, ne alio mens vagaretur. Studio precandi deditus præsertim fuit sub vitæ finem, cum propter ætatem ab omni munere vacare jussus est. Mortem lætus oppetiit Vallisoleti XII. Cal. Maji, eique religiosæ familiæ plures, & Canonici suprema peregerunt. Nostris vero eo accidit acerbius viri desiderium, quod in gravioribus collegii negotiis solebant ad ipsius preces confugere, earumque sæpe efficaciam experiebantur. Atque hæc de rebus Mexicanis.

1588. Res Brasiliæ. Mittuntur duo Patres in Maranionem.

Narrationem labentis anni claudere libet in Brasilia. Vidimus ante annos septem missos Pernambuco Patres Emmanuelem Gomez, & Didacum Nunez in Maranionem, amplam terræ plagam tunc primum imperio Lusitano adjectam. Post illud tempus, digressis quos dixi Patribus, nemo illuc transmiserat de Societate: non quod deesset nostris voluntas, sed quia Rex, motus parum æquis nonnullorum relationibus, maluerat ad ejus soli culturam religiosos alterius ordinis adhiberi. Sed quamquam ita esset, magna judiciorum commutatio facta est Matriti, simul atque Brasiliæ præturam est consecutus Didacus de Mendoza. Vir æquissimus, non ex aliena fide res Maranionis æstimans, sed coram intuens, ut facile intellexit quid illis subesset relationibus, ita consilio Indico haud difficulter persuasit, adeo non esse arcendos Maranione nostros, ut

ut potius eorum præsentia, tum e divino obsequio, tum etiam e rationibus Regis futura esset. In hanc sententiam cum perscripsisset Matritum, & exequendi propositi sui veniam impetrasset, Societatis Præpositum provincialem perpulit, ut par sociorum mitteret in Maranionem. Missi continuo sunt duo lectissimi, P. Ludovicus de Figueira, & P. Benedictus Amodei. At non eodem excepti sunt a colonis Lusitanis animo, quo Mendoza mittendos curaverat. Exarserunt plerique seditionis in morem, & vix appulsos cogebant pedem referre, nisi tumultum regius Præfectus, partim vi, partim auctoritate compressisset. Adeo ferre pacate non poterant prædatores indigenarum coloni, esse ibi qui contra eorum rapacitatem tutarentur libertatem Indorum, hosque abripi in servitutem prohiberent. Namque hæc odii causa unica, cui alias prætexere conabantur frustra. Repressi, ut dictum est, a Præfecto, etsi vim a duobus Patribus abstinerent, id saltem moliri omni ope statuerunt, ut inde statim revocarentur. Eo consilio scribunt ad Mendozam, ut Maranionis finibus interdicat Jesuitis, quorum gravem sibi esse præsentiam affirmabant, reique publicæ noxiam. Simul libellos contestationis in acta publica referunt. At nihil profectum. Rescripsit Prætor indignatione liberrima, mirari se vehementer, quid venisset illis in mentem tales ejicere homines, qui fuissent ultro arcessendi, nisi adessent. Se Societatem in ea colonia constitutam velle, cum alias ob causas, tum præcipue quod intelligeret, opera Societatis Jesu confirmandam esse Regi possessionem novæ provinciæ, ejusque fines amplificandos. Viderent proinde, ne quid contra Patres molirentur in posterum. Sic ille. At cum hæc in Maranionem responsa pervenerunt, mutaverant jam multum animi colonorum, aliisque Societas oculis aspiciebatur. Conversionem istam effecerat consuetudo ipsa Patrum nulli molesta, affabilis, religiosa, & publicæ rei non inutilis: quibus rebus cum accederent postmodum quas dixi Prætoris litteræ, adeo inclinati sunt erga nos plerique, ut jam rebus nostris impense faverent ii quoque, qui modo acerrimi fuerant adversarii. Vicissim Patres, bene de omnibus mereri studentes, nullamque omittentes laboris & industriæ partem ad provehendam privatim ac publice pietatem, eosdem sibi magis in dies singulos demerebantur. Præter alia, ut administrari sacra decentius possent, templum sibi struxerunt ex cæmentis calce duratis, quod primum in Maranione fuit ejus generis ædificium, ac Lusitanis gratissimum accidit. At enim extra Lusitanorum coloniam nihil erat, quo se posset effundere nostrorum labor. Ne indigenis etiam navarent operam, vetabat manipulus sacerdotum e sacro Minorum ordine, qui cum sub idem tempus venisset in Maranionem, attulerat diploma Regis, ne conquirendis, instituendisque ad fidem barbaris alii præter eos religiosi adhiberentur. Ita nostris aliquandiu nihil negotii cum indigenis fuit. At post annum circiter sextum, cum illa cura se abdicassent, nescio quibus rationibus, Franciscani, subingressa est in eorum locum Societas, ut suis infra locis differemus, & relictam ab ipsis procurationem suscepit. Sic interim gesta res extra Brasiliæ continentem.

189. Duriter excipiuntur a Lusitanis, & quare.

190. Mutant Colonorum animi. Patres rem utiliter gerunt.

191. Cur solis operam navarent Lusitanis.

In ipsa Brasilia satis feliciter hoc anno desudarunt operarii Societatis, non tam illata ad novos populos religione, quam, quod utilius putabatur, novis populis ad religionem, & ad colonias Lusitanorum adductis. Ultra præfecturam S. Spiritus millia passuum fere quadringenta, mediterraneam ejus plagæ regionem incolebant barbari, quos Mariverdes vocabant. Natio æque ferox, & inculta, ac sola nominis infamia cognita, quæsita sæpe a Lusitanis, nunquam inventa fuerat. Ante biennium ad eam conquirendam profecti duo nostrorum, P. Joannes Fernandez Goto, & P. Joannes Martinez, cum diu saltus invios, montesque prorsus inhospitales oberrassent, redierant non solum re infecta, sed prope desperata: ac Fernandjus quidem laboribus consumptus obierat. Non ideo tamen despondit animum P. Martinius. Rursus se dat in viam hoc anno, ac difficillimam expeditionem repetit. Viæ comites pauci neophyti: duces ex ethnicis quidam, qui notas sibi esse Mariverdium sedes profite-

192. Expeditio olim incassum suscepta ad Mariverdes.

193. Instauratur nunc a P. Joanne Martinez.

ban-

bantur. At ecce tibi in medio itinere, sive fraus ea fuerit, sive error, diffugiunt præclari duces: certe comitatum relinquunt. Eo casu cæteri consternati Martinio auctores erant iter relegendi, quippe in nulla spe perveniendi quo tendebant. Ita suadentibus restitit Sacerdos invicto animo, pervicitque ut secum porro pergerent incredibili inter sexcenta incommoda alacritate. Multos processerant dies, quin uspiam vestigia detegerent humani cultus: cum subito apparuere nec opinantibus crebra mapalia, quæsitæ Mariverdium sedes. Eo aspectu exilire omnes gaudio, ut ad optatissimam viæ metam: omnes felicem laboris exitum sibi gratulari. Sed post paulo turbari iterum, excipiente lætitiam ingentem majori formidine. Barbari ad conspectum subeuntium advenarum, suspicati agmen esse Lusitanorum ad prædas hominum suo more discurrentium, momento coeuntes, expediunt arma raptim, prodeunt minaces infestique, certam venientibus necem intentant, nisi absistant procul. Martinius caduceatorem præmittit, qui genti Mariverdium pacem & amicitiam offerat. Illi ut edocti sunt, qui essent hospites, unde, & cur venirent, ferociam posuerunt, Sacerdotem Christianorum comiter exceperunt, & de futuro hominum statu, aliisque religionis capitibus differentem audierunt. Summa exoritur admiratio. Nulli mens a lege sanctissima, quæ nunciabatur, aliena. Verum id modo agebat Sacerdos prudens, ut silvicolas & rudes homines secum traheret ad coloniam S. Spiritus: nec enim putabat viros tales christianis institutionibus imbui satis posse, nisi barbariem exuerent prius, & legibus vitæ civilis paululum consuescerent. Tandiu institit suadere, donec plerisque persuasit ut se ducem sequerentur ad oram maritimam, ubi & erudiri commodius, & honestius etiam vivere inter Christianos possent. Et demigrabant protinus magno numero, si affuisset viatici copia itineri necessaria. Quod tunc licuit, septem suæ gentis adolescentes Martinio abducendos tradidere veluti obsides, obligata fide publica, si redjisset anno proximo, omnes pariter discessuros. Lætus qualicunque successu Sacerdos, avexit exiguam prædam in coloniam S. Spiritus, nec dum elapso penitus anno, ad suos Mariverdes cum P. Antonio Bellavia rediit. Tot mensium intervallo nulla, quod mirum videatur, facta fuerat in tam mobilibus ingeniis mutatio animorum. Martinium summi pariter atque infimi, non solum cupide, sed etiam anxie præstolabantur. Itaque reducem læti susceperе, profitentesque velle se omnino promissi fidem servare, Patribus se ducendos permisere. Erat hominum multitudo prope innumera. Ne unus quidem inventus, qui a cæteris dissentiret. Incensis igitur antiquis domiciliis, cum iisque omni spe reditus sibi exempta, longum ac difficile iter ingrediuntur. Deducti sunt triginta circiter dierum spatio, donec opportuno in loco constitere prope coloniam S. Spiritus, atque ibi sedem posuere. At vix pervenerant, cum plerosque infecit pestilens tabes pustularum, malum Brasiliæ oram maritimam incolentibus frequens, & adhuc Mariverdibus inexpertum. Hic enimvero licuit agnoscere, quantum supra naturam humanam valeat gratia cœlestis. Affligebantur passim molestissimo ac diro morbo novi oppidani, multi interibant. Nullus propterea ad veterem patriam, aut ad majorum superstitionem respexit. Conveniebant in ædem sacram turmatim: iram superum gemitu multo, ac fletu deprecabantur: mali remedium a Deo, a divina Matre quærebant eo sensu pietatis, ut hæc intuentes Patres ægre a lacrymis temperarent. Interim, ut quemque lues invaserat, accurrebant ad eum nostri, quam poterant opem ferebant, petenti baptismum impertiebant. Nemo neque adultorum, neque infantium decessit, nisi hoc sacramento initiatus. Quod quidem in tanto mœrore Patribus haud levi solatio fuit.

194. Mariverdes ei se dociles præbent.

195. Transferuntur in coloniam S Spiritus.

196. Corripiuntur gravi luë, nemo tamen dilabitur.

Eodem tempore coloniam Portus securi Societas statione fixa occupavit, de qua re hæc in monumentis invenio. In eam coloniam venerant ante aliquot annos duo præstanti virtute Patres, Matthæus de Aguiar, & Fabius Moyus, ut opus evangelicum facerent: fecerant vero per sex menses approba-

197. Nova statio constituitur in colonia Portus Securi.

tione omnium tanta, ut indigenæ pariter ac coloni habendæ Societatis desiderio flagrarent. Dant ergo communi consilio litteras ad Præpositum generalem, ac ne coloniam suam indignam putet Societatis domicilio rogant. Quibus id porro rogabant litteris, pariter recipiebant, se licet in re admodum angusta, omnia vitæ subsidia Patribus de suo præbituros, ac ne quid illis deesset curaturos. His rebus cognitis Mutius, gratias prolixe agens amantissimæ civitati, permisit nostris, ut in colonia Portus securi sedem perpetuam ponerent ex earum genere, quas residentias vulgo dicimus. Jam longum sit exequi, quibus benevolentiæ signis admissi primum fuerint in illam urbem Patres. Adventantes excepit civitas, non solum concursu omnium ordinum frequentissimo, verum etiam læto æris campani pulsu. Tum inter faustas populi acclamationes eosdem ad templum loci primarium, ac deinde usque ad paratum domicilium deduxit. Nullum honoris & gratulationis argumentum est prætermissum. Sed lætitiam publicam civitatis cumularunt aliqui præsertim civium, qui cum inimicitias exercerent inveteratas, & multorum judicio implacabiles, deprecatione Patrum sibi invicem de præteritis injuriis satisfecerunt, & concordiam inter se pristinam redintegrarunt. Atque hic erat status rei Brasiliensis anno labente. Addendum postremo loco funus P. Gonzali de Oliveira, cum ad commendationem ipsius, tum præsertim ne ex hominum memoria excidat vaticinium illustre venerabilis Patris Josephi de Anchieta, quod in ejus obitu impletum est. Gonzalum semel atque iterum moderatores dimiserant e Societate. Eum nihilominus non obscure prædixerat Anchieta in Societate moriturum. Constitit oraculi fides cum minime sperandum videbatur. Gonzalo annum ætatis septuagesimum superanti voluntas repente incessit repetendæ Societatis, atque eam Deus mentem indidit Provinciali, ut hominem id ætatis, nec tam usui, quam oneri, ut videbatur, futurum tertio reciperet. Ut vero appareret altioris id fuisse consilii, quod reliquum habuit vitæ Gonzalus ita inter nos exegit, ut superioris inconstantiæ maculam excellenti virtute deleverit. Sexennio ante mortem oculis captus, gravissimam ærumnam miræ oris atque animi tranquillitate pertulit, tempus utiliter quo poterat modo impendens audiendis pœnitentibus, & rebus cœlestibus meditandis. Ita cum vixisset naturæ satis, cœlo maturus decessit.

198. Obitus P. Gonzali de Oliveira, & vaticinium V. P. de Anchieta circa illum.

HI-

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ

LIBER NONUS

ANNUS CHR. 1624. SOC. 85.

ANNUS interea ſæculi quartus ſupra vigeſimum ortus eſt, Societati lætus ac memorabilis ob decretos Ven. Patri Franciſco Borgiæ Beatorum honores, rem perdiu ſummis optatam votis, & nunc demum Deo bene favente confectam. Jam antea Pontifex Paulus V., rogatu Philippi III. Hiſpaniarum Regis, tres dederat ex Collegio duodecemvirali ſacræ Rotæ judices, qui de Franciſci cauſa ſententiam dicerent. Cauſam ab illis rite diſcuſſam probatamque retulerat mox Franciſcus Cardinalis Boncompagnus ad cœtum Purpuratorum, ubi quæſtiones de ſacris ritibus agitantur, fueratque omnium commune ſuffragium, in tali ſtatu habendam eſſe, *ut ad ſolemnem* (ſunt ipſa decreti verba) *ſervi Dei canonizationem quandocunque deveniri poſſet*. Nunc ergo, inſtantibus apud Pontificem, hinc Gaſpare Cardinali Borgia beati viri nepote, inde Mutio Societatis Præpoſito generali, placuit Urbano VIII. Pontifici, Franciſcum Borgiam decorari appellatione Beati: ſic tamen ut a noſtris ubique gentium, a cæteris vero tantum in familiæ Borgiæ ditionibus coli poſſet ſacra liturgia, & horariis precibus, quoties dies ejus anniverſaria recurreret. Exceptum eſt ſumma ubique gratulatione decretum, ſed maxime in Hiſpania, ut ſuis infra locis indicabimus.

1. RES ROMANÆ. Franciſcus Borgia Beatorum cultu decoratur.

Hujus lætitiam rei turbavit Neapoli obitus Patris Caroli Maſtrilli, quem veluti unum e ſuis luminibus provincia ſpectabat. Ediderat illum in lucem Nola, urbs regni Neapolitani notiſſima. Parentes ipſius, viri æque nobiles ac pii, ordinique noſtro addictiſſimi, cum unum e filiis Gregorium nomine haberent in Societate Neapoli, eo pariter miſerant Carolum jam grandiuſculum, ut fratris ductu exemploque ad pietatem & litteras adoleſceret. At fraternas curas eludebat pueri indoles fervida, a ſtudiis aliena, & ad nugas evagari ſolita. Angebatur Gregorius, qui oleum, ut ajunt, & operam in eo perdi cerneret. Deliberanti quid facto eſſet opus, venit in mentem efficere, ut ſaltem apud Ven. P. Realinum, qui tunc degebat Neapoli, confeſſionem totius antea-

2. RES NEAPOLITANÆ. Obitus & elogium P. Caroli Maſtrilli.

ctæ vitæ perageret. Peregit Carolus, atque ex eo die aliam omnino mentem induit, pietati jam studioque unice deditus, qui antea meris ludis tempus conterebat. Animum deinde adjecit ad Societatem, quam enixe petens, a P. Salmerone Provinciali impetravit. A primo tirocinii aditu id animo alte defixit, duas esse res omni ope studioque sibi curandas, salutem suam prius, deinde proximorum. Quod vero tunc apud se statuit, id in posterum sancte præstitit. Oratoria laude multum excelluit, sacrisque concionibus Italiam fere omnem excoluit, auditus ubique approbatione summa, ac pari fructu. Quantum dicendo valeret, id unum documento esse potest, quod subjicio. Genuæ cum ære alieno oppressa inveniretur publica domus pauperum, Mastrillum rogarunt aliqui, ut ad ejus inopiam sublevandam ditiorum liberalitatem e suggestu excitaret. Fecit ille, ac concione unica movit unum quemdam ex opulentioribus civitatis, ut eadem die in usum hospitii illius centum aureorum millia transcriberet. Vim concionantis verbis maximam addebat vitæ sanctitas explorata. Inde summa in vulgus auctoritas, quam perspicere præsertim licuit Neapoli anno superioris sæculi octogesimo quinto. Cum enim plebs infima, in apertam seditionem ob annonæ difficultatem coorta, cædes, rapinas, incendia consternatæ civitati ferociter intentaret, furenti populo primus se objecit Mastrillus, perque confertos armatorum globos, & districtos enses impune discurrens, voce, nutu, aspectu ipso tumultum sedavit, & insanam multitudinem dissipavit. Cæterum prudentia etiam eminuit inter paucos Mastrillus, cujus causa ad gubernandum traductus, rexit cum eximia laude domos Professorum Neapolitanam, & Beneventanam, præter alia quædam provinciæ domicilia. At demum senio fatiscens, laboribusque confectus, pie uti vixerat decessit Neapoli VII. Cal. Septembres.

3. Res Provinciæ Mediolanensis. Collegium Genuense in sede stabili collocatur.

Eodem anno Genuæ data tandem est collegio nostro sedes, ubi perpetuo consisteret. Quæsita diu fuerat frustra, multoque facilius ibi Societas censum invenerat unde familiam aleret, quam solum ubi collocaret. Adeo nihil in urbe, ut tunc erat, angusta, & suorum civium vix capaci (nam deinde prolato pomœrio facta est multo spatiosior), nihil inquam vacui reperiebatur. Divisi fuerant anno labentis sæculi tertio ab Ambrosiana Professorum domo Patres ad collegii familiam pertinentes. Exinde per annos viginti circiter habitaverant in alieno, ac sæpe domicilium mutaverant. Nunc demum nacti collem editum, & amœni prospectus secus viam, quam Balbiorum nominant, in eo stabilem sibi sedem fixerunt. Intercedebant ex adverso domi foriscque quamplurimi, quibus minus idoneus videbatur gymnasio locus, quippe a celebriori urbis parte longe remotus. Vicit tamen eorum sententia, qui locum malebant incommodiorem, quam incertum semper instabilemque, & qualemcunque incommoditatem distantiæ aliis pensari commodis existimabant. Hic ergo sub initium anni Patres ut in suo habitare cœperunt, & juventuti scholas aperuerunt. Erat ibi ædificium vetus, olim cœnobium sacrarum virginum, & parva ædes S. Hieronymi titulo consecrata. Hæc ad nostros translata sunt, præter peramplam aream, atque hortum. Cæterum collegium tunc humile, & angustum, progressu temporis multum crevit, ad eamque magnitudinem provectum est, ut jam amplitudine, splendore, magnificentia, vix ulli secundum habeatur in tota Societate. Gymnasium excitatum est tantæ urbis opulentia dignum. Gymnasio additum sublime domicilium: vetus autem quam dixi ædicula, retento S. Hieronymi, additoque S. Francisci Xaverii titulo, in insignem basilicam versa. Quæ cum omnia effecta sint liberalitate ac sumptu nobilis familiæ Balbiæ, huic propterea multum se debere profitetur Societas, & nos qualecunque reddimus grati animi testimonium, beneficiorum memoriam annalibus interserentes. Sed hæc fuerunt alterius temporis. In annum de quo scribimus inciderunt primordia collegii Novariensis. Novariæ, quæ ducatus Mediolanensis civitas est nobilis, nunc ditioni Regis Sardiniæ adjecta, gymnasium erat olim ab Amico Canobio conditum, & proventu annuo ad conducendos ludimagistros abunde instructum. Qui rem gy-

4. Ut deinde magnificentius extructum fuerit.

5. Ortus collegii Novariensis.

gymnasii administrabant hoc anno sodales a sacro pietatis monte nuncupati, seu minus probarent mercenariorum magistrorum operam, seu nostrorum putarent utiliorem fore, Canobianas scholas Societati committendas censebant. Placuit ea de re referre ad consilium publicum civitatis. Perrogatis sententiis, secundissima approbatione accepta relatio est, accitusque statim Novariam P. Pompilius Lambertengus, ut de negotio transigeret. Una illa obstabat difficultas, quod census a Canobio relictus longe esset minor, quam requireret conditio collegii. Nostri enim moris non est collegium justæ magnitudinis aperire, nisi vectigal annuum assignetur aureorum circiter mille, deerantque ad hunc numerum fere quadringenti. Dum res disceptatur, extitere alterius ordinis religiosi, qui scholarum procurationem se suscepturos dicerent minore sumptu. Tamen de priori decreto nihil mutari visum. Quod proventui deerat, partim legato nescio quo Patris Joannis Francisci Martii, partim ex ærario civitatis, partim denique assignata pensione ex bonis seminarii episcopalis suppletum. Confecta in hunc modum justa dote, aptatæ sunt ad formam religiosi domicilii ædes Canobianæ, in easque nostri circa finem Octobris immigrantes docendi initium fecerunt.

6. Irrumpunt in vallem Tellinam Galli & Grisones.

Dum ita Novariense collegium excitabatur, proxime abfuit ab interitu summo Pontense apud Vulturenos: Deo tamen protegente servatum est, quodque mirabilius, patronum eundem habuit, quem eversorem timebat. Defectio vallis Tellinæ a Grisonibus ad Hispanos, de qua alibi dicebamus, magnas, ut notum est, suspiciones moverat Gallis & Venetis, sed Gallis præcipue. Rex Ludovicus, Grisonibus aperte favens, eorumque fœderatus, non dissimulabat assuturum se cum exercitu auxiliari, ut provinciam suam armis repeterent. Ad præcidendas belli causas, convenerat initio, ut Hispani arces cum universa valle traderent summo Pontifici, tamdiu ab eo custodiendas, donec controversia ex bono & æquo componeretur. Quibus assensu mutuo partium firmatis, acceperat reipsa Pontifex vallem Tellinam in clientelam sedis Apostolicæ, ad eamque occupandam copias præsidiarias miserat sub Nicolao Marchione de Balneis præfecto. Biennium post hæc exierat: quo medio tempore cum nihil certi constitui inter partes de jure illius causæ potuisset, ecce tibi circa initium Decembris vallem invadunt Galli mixti Grisonibus, decem fere millia peditum, equites omnino sexcenti. Percurrunt regionem, ac totam paucis diebus occupant, coactis Pontificiis tradere arces, quas pauci numero tueri, vel non poterant, vel non audebant. In tam subita rerum conversione, cum appareret Pontanos in ditionem hæreticorum esse redituros, nostri de sua ibi mansione desperantes, abire sponte statuerunt. Vasa ergo colligunt propere, omnique sacro instrumento, & si qua erant alia majoris pretii in tuto collocatis, obviam procedunt appropinquanti adversariorum Duci extra urbis mœnia, nihil amplius rogantes, nisi ut in Insubriam salvi dimitterentur. Negavit Dux, & multo quidem liberalius, quam si concessisset. Erat is Marchio Couræus, vir fide & moribus apprime orthodoxus, Societatis autem adeo studiosus, ut ejus filium se palam diceret. Manere jubet in loco Patres, ac sperare meliora: sibi curæ fore ne quid molestiæ capiant: si antea sciisset esse Ponte collegium Societatis, eo missurum non fuisse milites: sed quos miserat brevi abducturum, ipsorumque gratia Pontanos ab hibernorum incommodo liberaturum. Multa addidit de sua in nostrum ordinem benevolentia, multa de amicitia, quam pridem cum Mutio Generali contraxisset Romæ. Demum frumento ac pecunia donatos dimisit. Post hæc urbem ingressus, divertit ad collegium statim, gratissimam sibi esse dictitans eorum consuetudinem Patrum, quos in omni vita amicissimos esset expertus. Quæ cum oppidani cernerent, nostros sibi deprecatores sumpserunt, ne injuriis militaribus vexarentur. Mulieres ipsæ, nuspiam se alibi tutas a licentia militum arbitratæ, in ædem collegii nostri, aut in domos proximas se incluserunt, nec inde pedem efferre quandiu Ponte fuit exercitus ausæ sunt. Ita, non modo discussum collegii periculum, verum etiam no-

7. Nostri collegium Pontanum parant deserere.

8. Prohibentur a Duce exercitus fœderati, & humanissime habentur.

nostris data facultas bene merendi de civitate, & totius gentis animos voluntatesque sibi devinciendi.

9. Vallem Tellinam duo ex nostris visitant cum Episcopo Germanicensi.

His aliud præcesserat beneficium, quo capti vallis Tellinæ populi rebus nostris favebant majorem in modum. Episcopum illi nullum viderant ab annis pluribus, nescias utrum graviore suo damno, an mœrore. Nam cum prævalerent in publico Grisonum conventu hæretici, minime patiebantur Antistitem Novocomensem ad hanc diœceseos suæ partem exire, in eaque potestatem episcopalem & jus exercere. At tandem excusso Grisonum jugo, dum respirabant sub tutela Pontificis Valtellinenses, Desiderius Cardinalis Scaglia, qui tunc Novocomensem regebat Ecclesiam, misit ad eos Sixtum Carcanum, e sacro Prædicatorum ordine Episcopum titulo Germanicensem, ut afflictum gregem episcopali ministerio recrearet. Carcanus socios operis & adjutores assumpsit nostrorum duos, Patrem Joannem Augustinum Gonsalonerium, de quo est alibi facta mentio, & Patrem Joannem Baptistam Landolum. In sacram expeditionem egressi cum Episcopo Patres, quidquid ubique occurrebat labis tollendum susceperunt, nec est dictu facile quantum ad publicam regionis utilitatem contulerint. Tria præ cæteris inventa, quibus præsenti remedio opus. Nuptias inierant multi clam parochis, eoque irritas, aut etiam propter affinitatem incestas. Pecunia passim iniquo fœnore locabatur. Quod vero deterrimum, ut parœcias bene multas hæretici administraverant perdiu sub imperio Grisonum, hærebant multorum mentibus falsorum dogmatum semina ab illis jacta, nec facile convelli posse videbantur. Nihil territi tot aspectu vulnerum Episcopus Sixtus, & duo religiosi comites, ad ea curanda aggressi sunt magno animo. Cumque intelligerent, labis originem fere præcipuam esse divinarum rerum ignorantiam, aut quæ ignorantiæ similis est oblivionem, has ut exscinderent mali causas, sic inter se curas partiti sunt, ut Episcopus, orator gravis & efficax, conciones ubique haberet, Gonsalonerius, & Landolus doctrinam fidei explicarent, & confitentibus aures darent. Jam nihil opus est exequi singillatim, quam multum hac laborum assiduitate confectum sit. Mirabantur ipsi se incolæ, ab inscitia ad cognitionem rerum divinarum, ab impietate & flagitiis ad religionis officia, ad temperantiam, modestiamque traducti. Neque vero tot labore modico lectæ fruges. Sæpe excipiendis confessionibus Patres dies noctesque solidas perstare immoti debuerunt. Sæpe longam esuriem, & sitim improbam toleraverunt. Adde viarum incommoda, injurias temporum, vigilias, ac cæteras demum evangelici ministerii molestias, quas tamen leniebat charitas, nec parum cœlestis gratia sublevabat.

10. Eorum labores fructuosissimi in illa circuitione.

11. Res Siciliæ. Nostri Diœcesim Agrigentinam percurrunt.

Similiter in Sicilia Octavius Cardinalis Rodulphus, recens Agrigentinorum Episcopus renunciatus, ad eam diœcesim excolendam sumpserat de Societate sex Patres ex eorum numero, qui post emensa studiorum spatia denuo tironum experimentis exercebantur. Diœcesi trifariam divisa, bini singulas ejus partes obierunt, & ubique populos ad pœnitentiam criminum, ad morum emendationem excitaverunt. Celebrata præsertim insignis pacificatio, quam in oppido Castri novi feliciter peregerunt. Erat tota civitas atrocibus odiis in partes discissa. Capita factionum viri primores, & magnis opibus inter suos. Frustra Cardinalis Antistes, frustra Prorex Siciliæ Philibertus a Sabaudia operam & auctoritatem interposuerant suam, ut dissidia finirentur. Poterant illi quidem apertas injurias legibus vindicare: sed tollere inclusam animis acerbitatem nulla vis, nulla auctoritas poterat. Patres nihilominus Cosmus Pepius, & Alphonsus Bucconius, tam vehementer atque apte de christiana concordia, ejusque utilitatibus perorarunt, ut primi se respexerint factionum duces, & pacem ultro rogaverint adversarios. Pacis arbiter est electus P. Pepius, cui certas leges proponenti omnes (erant omnino quadraginta) acquieverunt. Ita affecti cum essent animi, visum redintegratæ concordiæ documentum aliquod edi publice oportere. Denunciatur singulis, ut certa die in sacellum ædi sacræ proximum conveniant. Convenere. Aderant Collegium sacerdotale, Magistratus ur-

12. Memorabilis pacificatio in oppido Castri novi.

urbanus, aliique nobiles, qui semper inter dissidentes medii, & in neutris partibus fuerant. His coram processit in medium Pepius, utque exemplo christianæ demissionis pacem firmaret, positis humi genibus, singulorum pedes deosculandos suscepit. Ea res multis pudorem incussit. Exilierunt continuo e subselliis, effusique in mutuos amplexus, voce, lacrymis, osculis sibi invicem injurias præteritas condonarunt. Itum deinde est uno agmine in sacram ædem, peractaque augustioribus cæremoniis re divina, de sacra mensa omnes participarunt: primo quidem Magistratus, tum cives illi quadraginta, quorum pacificatio agebatur. Spectavit frequens populus, & spectaculum mixtis fletu vocibus approbavit. Lætitiam & celebritatem clausit publica gratiarum actio, quæ inter lætos tormentorum fragores solemni carmine est persoluta. Verum hæc in speciem leviora.

13. Acta nostrorum Drepani pestilentia sæviente.

Multo sane amplior nostris oblata est seges laboris, & charitatis, sæviente dira calamitate, qua hoc anno Sicilia tota contremuit, & magna ex parte desolata est. Illam dico atrocissimam pestilentiam, quam navis Africana Drepanum primo, mox Panormum, aliasque in urbes invexit. Jam ergo quid tam sævo tempore nostri gesserint, breviter exequendum. Drepani simul ac mali initia deprehensa fuerunt, constituti ex nostris sacerdotibus duo, qui sacra tabidis ministrarent. His per urbem incedentibus præibant singuli adjutores laici cum tintinnabulis, quibus infirmi de adventu Patrum, & de confessione peragenda admonebantur. Publico valetudinario præfectus decreto civitatis P. Cæsar Boschus collegii rector, aliusque ex primoribus civium. Cum vero placuisset urbem totam in regiones quinque distribui, & in singulis singulas religiosorum familias curam pauperum gerere, regio una Societati tradita est, in qua PP. Franciscus Spucces, & Placidus Carnevalius, stipem ex ditioribus corrogantes, trimestri spatio alimenta pauperibus circiter mille quotidie diviserunt. Præter hæc, prodire interdum conspecti omnes e collegio Patres uno agmine, & cibaria inter pauperes dividenda vicatim circumferre. Demum quamdiu Drepani sævire perrexit pestilens lues, hora qualibet diei patuit confluenti populo ædes collegii nostri, audiendisque confessionibus sacerdotes in promptu semper fuerunt. Ita ibi salutem publicam curaverunt nostri, nec tamen, quod prodigii simile visum, tot inter pericula contagionem quisquam contraxit. Elanguit denique morbi vis circa festum Deiparæ in cœlum assumptæ, tribus mensibus nondum exactis. At Panormi multo hæsit diutius, & stragem edidit multo graviorem. Non solum ex ima plebe, verum etiam ex potentioribus plurimi perierunt, inter quos Prorex ipse Philibertus Sabaudiæ Princeps fuit. Ad primum grassantis mali rumorem, obtulerant se nostri magistratibus, parati in omnem vitæ aleam se conjicere, ut languentibus opem ferrent. Nec vero minus impigre suam deinde præstiterunt opetam, quam antea obtulissent. Diviso inter plures ministerio, alii ad valetudinarium quoddam suburbanum missi, alii obeundis intra urbem domibus tabidorum destinati fuerunt. Inter primos agmen duxit P. Franciscus Piazza, cum socio Jacobo Amato rei domesticæ adjutore. Hunc intra paucos dies morbus absumpsit. Franciscum ita afflixerat, ut esset moriturus omnino, nisi fuisset cœlesti ope servatus a B. virgine Rosalia, de cujus reliquiis eodem anno inventis mox dicemus. Quo autem tempore lethaliter decumbebat in nosocomio, conspectus interdum est exilire lecto, & reptare ad ægrotos proximos, ut morientibus expiationis ultimæ beneficium repræsentaret. Piazzæ comes additus fuerat P. Petrus Curtius: sed hunc etiam brevi lues infecit, & egregie laborantem extinxit. Eorum, qui concursandis intra urbem domibus addicti fuerant, primus in aciem prodiit P. Hieronymus Calderarius, & provinciam periculi plenam per duos menses ita gessit, ut videretur valetudinem ac vitam suam in postremis habere. Fertur aliquando una die domos quatuor supra viginti longe inter se distantes adiisse, ut suprema sacra morientibus ministraret. At initio Decembris prostratus contagione ejusdem tabis, hilari & exporrecto vultu mortem oppetiit in ædibus Professorum, ubi

14. Panormi tabidorum curam nostri suscipiunt.

15. Moriuntur in eo ministerio aliqui.

ubi nostris pestilenti morbo contactis valetudinarium paratum fuerat separatum ac proprium, ne reliqui domesticorum inficerentur. Contagiosi pariter occubuerunt Hortensius Gaglianus, & Marius Scaglia, ille auditor theologiæ, hic rei domesticæ adjutor, uterque dum peste laborantibus obsequium impendebant.

16. Ope S. Rosaliæ convalescit Franciscus Marinus.

Franciscus Marinus, adolescens inter nos optimæ spei, nec minus titulis opibusque paternæ domus, quam virtutibus clarus, decumbebat conclamatus a medicis, eodem lethi genere moriturus. Sed propitium expertus patrocinium Beatæ Rosaliæ, non tam revaluit, quam revixit. Interest vero scire, quo modo virulentam tabem optimus adolescens hauserit. Ducebatur ad supplicium vir facinorosus, assidente ad latus Marino in ferali carro, multaque subjiciente apta tempori, & mitigandæ necis acerbitati opportuna. Homo tunc non malus tanta est suavitate perfusus, ut cum in patibulum agebatur, osculum in fronte defixerit consolatori suo, amoris, & grati animi pignus extremum: quo osculo pestiferam juveni auram fuisse afflatam medici crediderunt, nec temere. Sane quæ exortæ post paulo sunt in ejus ore pustulæ, eam præcipue vultus partem occupaverunt, quam impurus ille contactu oris sui fœdaverat. Præter hunc, dum ægrotis sedulo ministrant, impliciti fuerant pestilentia Patres Albertus Alberti, Antonius ab Augustino, & Joseph Zafarana, cum Fratre Joanne Baptista Plangio. Albertus Rosaliæ beneficio sanatus est. Francisco Xaverio valetudinem acceptam retulit Augustinus. At Zafaranæ, ac Plangio mors feliciter obita pii laboris finis & pretium fuit. Cæterorum, qui bene multi in eodem charitatis officio versati sunt, neminem hoc anno lues corripuit.

17. Alii aut extincti feliciter, aut divinitus persanati.

18. P. Jo. Baptista Mazzulla a Societate deficit.

Nostris, qui in obsequio pestiferorum obierunt, non accensui P. Joannem Baptistam Mazzullam, propterea quod haud ita pridem desierat esse de Societate. Cæterum abs re non erit hoc loco meminisse illius. Nam & gessit digna litteris, & jam ad nos animo ac voluntate redierat. Vixerat in Societate Mazzulla annos duodeviginti, integra semper fama, eaque opinione virtutis ac prudentiæ, ut nondum egressus annum ætatis trigesimum sextum, idoneus visus fuerit regendis in collegio Panormitano conscientiis sociorum. At homo ingenio tetricus, & vanis religionibus turbari solitus, omnibus satisfaciens, uni minime satisfaciebat sibi. Occurrebat illi identidem, quam periculosum sit alienæ salutis curam gerere: multo fore securius tale sequi genus vitæ, ubi procul a negotiis, Deo, ac sibi tantum vacaret. Hæc cogitantem sæpe admonuerat conscientiæ arbiter, subesse ejusmodi angoribus fraudem: Sathanam sæpe numero lucis Angelum simulare: sed frustra. Obfirmavit debere omnino se, si salvus esse vellet, solitarium agere. Sic unice futurum ab omni cura vacuum, sic dies totas ac noctes cœlestibus inhæsurum. In hanc sententiam cum scripsisset semel, iterum, ac tertio ad Mutium, nullamque relinqueret proposiți mutandi spem, tandem diploma liberæ missionis extorsit. At vix a nobis digressus, sensit miser quam turpiter a malo spiritu sibi fuisset illusum. Facti pœnitens, ac multum dolens quod *missa semel manu ad aratrum respexisset retro*, nullam quietis partem capiebat. Scribit ad Præpositum Generalem, recipi denuo in Societatem rogans, ac nullam conditionem respuens, modo reciperetur. Rescriptum est Roma posse recipi, si tamen subire iterum vellet pericula tirocinii: non enim licere alia lege ad sacramentum Societatis admittere, qui eo semel fuerit absolutus. Paratum conditionem implere Præpositus provincialis differebat, credo, acturus interea cum Generali, ut cum tali viro, qui tot annis tam laudabiliter religiosa stipendia fecisset, aliquid de summo jure remitteret. Verum audita clade Panormitana, moras rupit Mazzulla, eamque occasionem peropportunam remigrandi ad Societatem, & prioris inconstantiæ maculam abolendi ratus, suis omnibus inter pauperes distributis, Panormum venit urente canicula, ac recta domum probationis petiit. Præerat tirocinio P. Jordanus Cascina, a quo susceptus est tantum ut hospes, tunc adscribendus tironibus, eum litteræ decretoriæ Præpositi provincialis venissent. Difficile & impeditum erat in contagionis periculo commercium litterarum. Dum ergo illæ expectantur

19. Impetrat facultatem revertendi ad Societatem.

20. Obsequio tabidorum se devo-

tur, Mazzulla moræ longioris impatiens, & jam pro tirone se gerens, urget Cascinam sibi ut liceat cum bona ejus venia curam tabidorum susscipere: quo annuente, in publicum valetudinarium contendit. Testati postea sunt qui interfuerant, neminem omnium plus operis ibi feciſſe, aut alacrius. Nulla est pars ministerii, quam non ultro obiret. Onera convectare, repurgare sordes, salutis æternæ præsidia morientibus circumferre præ cæteris gestiebat, mira despicientia omnium commodorum, ac sui met. Accedebant crebra jejunia, vigiliæ in multam noctem protractæ, & quotidianus plagarum fragor, quo vicina etiam conclavia personabant. Cum sic inter ægrotos dies posuisset haud amplius quindecim, lethali contagione prostratus est. Decubuit in nuda humo, ac post duas horas, Jesum ejusque Matrem invocans, animam efflavit, ea prorsus die, quam ante triduum sibi supremam fore prædixerat. Mortuo habiti honores, qui solent viris sanctitatis eximiæ, nec quemquam contagionis metus absterruit, ne accederet propius ad cadaver in feretro jacens, atque illud osculo veneraretur.

vet, ac pie moritur.

Nostri interim, ad placandas cœlestes iras, multa privatim & publice piacula adhibuerunt, multas artes, & varias excogitarunt. Illud omnium judicio saluberrimum, quod sparsi per plateas Patres, brevibus quidem, sed clamosis concionibus concutiebant populum metu consternatum, eumque ad pœnitentiam salutarem, & ad morum emendationem hortabantur. Id adeo communiter probatum est, ut aliorum quoque ordinum religiosi exemplum sumpserint, egressique in publicum concionari similiter instituerint, incredibili motu ac fructu civitatis. Eodem tempore aliud Societati beneficium Panormitani debuerunt. Quamdiu lues sævire perrexit, P. Vincentius Gallettus jussu & auctoritate Prætoris pecunias administravit, quæ propemodum infinitæ ex ærario publico in ægrotantium sumptus erogabantur. Quæ vero, & quanta fuerit in negotio æque difficili ac permolesto fides & integritas viri, testatus est postea ipse Prætor Placidus Brancifortius Leonfortii princeps, datis ad Mutium litteris hujus sententiæ, Vincentii sollicitudine & industria rebus omnibus abunde provisum fuisse, & nihilominus rem pecuniariam sic ab eo tractatam, ita dispensatos sumptus fuisse, ut conservata fuerint civitati millia aureorum ferme triginta, quæ aliis administrantibus profusa fuissent. Addebat, hanc ab illo provinciam fuisse gestam, non modo sine cujusquam invidia, verum etiam cum eximia omnium approbatione & laude, ac totius populi benevolentia singulari. Se præterea Galletti consilio multa providisse, multa ejusdem hortatu perfeciſſe in commodum rei communis. Demum extrema epistola hæc subjiciebat: *Quod Panormum lue pestifera fuerit liberatum, debetur magna ex parte Patris Galletti vigilantiæ, industriæ, atque virtuti.* Quæ non amice magis quam vere fuisse ab eo scripta, argumento esse potest, quod anno proximo, cum revixisset post quinque menses pestilentia, quæ videbatur extincta, novisque urbem regiam cladibus funestaret, communibus omnium votis P. Vincentius ad præfecturam eandem pecuniæ publicæ revocatus fuit. At dum pari felicitate munus injunctum exequitur, occubuit pestilentiæ victima fere ultima, quo prorsus tempore sanitas urbi restituebatur. Quanto apud populum in pretio esset, ex una re colligi velim. Increbuerat Panormi rumor, unum quemdam ex medicis gente Græcum, duosque Gallos noxio quodam medicamenti genere luem augere. Fabulæ fidem adhibebant ex ima plebe non pauci, qui propterea justam se habere causam querelarum arbitrati, facto agmine ruunt in forum, & ante ædes Prætoris tumultuantes, clamoribus inconditis reos publicæ calamitatis ad pœnam deposcunt. Commodum erat tunc cum Prætore P. Gallettus, qui continuo in conspectum multitudinis egressus, ex ipsis prætorii gradibus exorsus est dicere, quam temere ac falso putarent subesse cujusquam fraudem infortunio, quo, non hominum culpa, sed divino tantum judicio aterebantur. Quiescerent proinde, nec vanis rumoribus agerentur. Viderent magis, ne dum innocentes ad pœnam immeritam poscunt, Deum innocentiæ

21. Nostri excitare conantur populum ad pœnitentiam.

22. P. Vincentius Gallettus pecuniam publicam administrat in usum ægrotantium.

23. Moritur demum peste contactus.

24. De populari quodam tumultu ipsius voce compresso.

vindicem irritarent adversus se. Valuit apud vulgus oratio. Seditiosi, hominum fere duo millia, ad suas singuli domos redierunt taciti quietique, nec de illa contra medicos querela verbum deinceps factum. Ex quo licet existimare, quanta esset ejus auctoritas viri, qui concitatos plebeculæ animos tam facili negotio flecteret, & ad quietem revocaret.

25. Corpus S. Rosaliæ diu quæsitum frustra.

Sed qualiacunque hæc essent, nihil utilius hoc tempore præstiterunt nostri Panormitanis, quam quod ipsorum maxime studio ac diligentia publice coli cœpit venerabile corpus beatæ Rosaliæ, quo quidem cultu nullum remedium præsentius in tam atroci diuturnaque regni ærumna inventum est. Rem Ecclesiæ annalibus quam quæ maxime dignam, & multorum litteris illustratam juvat hic carptim attingere. Rosaliam virginem nobilissimam, Rogerii regis consanguineam, delituisse aliquandiu in spelunca Erctæ (mons est duo millia passuum a Panormo), in eaque vitam innocentissimam exegisse circa annum rep. sal. MCLX., res erat tota Sicilia certior, quam ut quisquam ambigeret. Tamen sacrum ejus corpus per diversa temporum intervalla perquisitum a Panormitanis, nunquam inventum fuerat. Constanti fama ferebatur, tunc demum repertum iri, cum dira calamitas patriæ ingruisset. Quod qualecunque esset, nuperrime dum grassabatur pestilentia Panormi, mulier de ima plebe vulgaverat, oranti sibi in antro Rosaliæ adstitisse conspicuam beatam ipsam Virginem, & locum certum indicasse, ubi sacræ ejus reliquiæ tegerentur. Movit testimonium mulieris artificem quemdam Panormitanum nomine Vitum, ut altius effoderet latus illud speluncæ, quod mulier designabat. Cum dies aliquot in hoc opere desudasset, offendit denique ad molem, ut tunc quidem videbatur, e solido constantem saxo, sex longam palmos, duos latam, parique crassitudine, informem tamen, ac rudem. Saxum perfringere aggressus, fragmentum malleo decusit, quod magnitudinem reputanti videbatur perleve. At amovere illud conatus, nulla virium contentione potuit, quamvis subsidio vocaret juvenes robustissimos. Tantum in lapide vix palmari pondus satis per se visum mirabile, & quasi certum rei sacratioris indicium. Defixus admiratione Vitus, molem reliquam explorat curiosius, videtque, qua fragmentum dissiluerat, inclusam humani capitis calvam concreto circum lapide incrustatam. Eam pius fossor pro certo sumens ad corpus Rosaliæ pertinere, nihil dubitavit cætera quoque ossa ibidem invenienda. Ecce autem huic affirmandæ fiduciæ novum ostentum, priori quidem absimile, sed æque admirandum. Cum trahendam suscepisset de montis latere in medium antri molem illam prægrandem, de qua supra dicebam, humo vix circum egesta, sine vectibus, sine machinis, duorum duntaxat hominum manibus, quasi sponte sequax protrahitur. Hoc magis mirari Vitus, ut ad rem humana majorem. Mittit e vestigio Panormum, qui omnia nunciet Senatui, & Cardinali de Auria Archiepiscopo. Vicissim designantur certi ab iis homines, qui accurrant, arceant turbam, & specus aditum diligenter custodiant usque in diem posterum. Eo die cum venisset ad locum judex delegatus cum idoneis testibus, saxum diffringitur. In saxo medio apparent porrecta in longum ossa humani corporis, sed adeo tenaciter adhærentia lapideæ materiæ, ut plane constaret, hanc ex aliquo concreviisse humore circum supraque deciduo, & paulatim durato: id quod utrum naturæ artificio, an divina virtute factum esset, pro certo judicari non poterat. Rem miraculo propiorem faciebat forma ipsa lapidis, quæ ad magnitudinem humani corporis erat perfecte dimensa: tum ejusdem natura, quæ candidissimi ac pellucidi onychis speciem referebat. Quidquid id esset, fragmenta omnia Cardinalis deferri ad se jussit, exploraturus per otium, an vere illæ essent tamdiu quæsitæ exuviæ Panormitanæ virginis Rosaliæ, ac decreturus postmodum, utrum venerationi publicæ proponendæ essent. Dum efferebantur, visa de se luculenter testari ipsa Rosalia. Tota enim congeries lapidum, quorum antea unum multi movere non potuerant, nunc unius tantum humeris vecta est sine labore.

26. Nunc primum invenitur indicio ipsius.

27. Ostenta quædam circa sacrum illud corpus.

28. In quo statu reperta sint ejus ossa.

29. Veritas reliquiarum novo miraculo comprobatur.

Sol-

Sollicitus de rei veritate Cardinalis Antiſtes, ne quid temere conſtitueret, medicos audit, legum ſacrarum peritos in conſilium adhibet. Præ cæteris vero noſtrum Jordanum Caſcinam, virum multiplicis litteraturæ, jubet expendere diligenter, qua veri ſpecie confici poſſet ex monumentis antiquitatis, eſſe reipſa illas Roſaliæ virginis mortales exuvias. Imperata fecit Caſcina, ſtudio ſolertiaque qua decuit. Et jam, poſt laborem aſſiduum aliquot menſium, videbatur ſibi rem confectam habere: cum audit deſperatam eſſe causam, obſtare medicos ne quid ultra quæratur. Movebat medicos, quod in oſſium repertorum ſtrue tres extarent diverſorum corporum calvæ: una amplior, ac longe ſupra muliebris corporis modum: reliquæ duæ nimis parvæ, exileſque, ac prope menſuram corporum puerilium. Hinc unanimi conſenſione confecerant, nihil minus ibi eſſe, quam quod quærebatur corpus Roſaliæ. Hæſit ad hæc Caſcina, non tamen animo concidit. Unum rogat, ſibi ut fiat copia ſuis inſpiciendi oculis, quæ in domeſtico Cardinalis ſacrario ſervabantur oſſa. Cum impetraſſet, affuit ipſe, aliique præterea tres de Societate, cum uno ex Canonicis, viro gravi doctoque, quibus acceſſit arbiter Proepiſcopus. Hi porro ſingula accurate contemplantes, facile intellexerunt, medicis nocturno tempore, & ad lumen candelæ non ſatis omnia fuiſſe perſpecta. Nam quæ pueriles viſæ fuerant duorum capitum calvæ, nihil erant niſi ſcutella teſtacea, & ſcutellæ ejuſdem tegumentum ex materia lapideſcente concretum. Quæ autem re ipſa erat calva, minime excedebat muliebris menſuræ modum: ſed obducta lapideo veluti cortice trium digitorum craſſitudine, multo apparebat amplior, quam vere eſſet. Hæc ipſi poſtea medici, rebus diligentius obſervatis, confeſſi ſunt, & jurati affirmarunt. Everſo in hunc modum quod contra cauſam videbatur præcipuum, placuit audire doctiorum judicia. Adeſſe jubet Purpuratus Antiſtes delectos ex utroque Clero Theologos, eorumque ſententias exquirit. Subdubitantibus qui primo dicere loco ſunt juſſi, nihilque certi ſtatuere audentibus, ſecutus proxime P. Caſcina, docta & accurata oratione oſtendit, nullum eſſe dubitandi locum: totque rationibus & conjecturis demonſtravit, vere illa eſſe Roſaliæ tamdiu quæſita incaſſum oſſa, ut audientium pleroſque ſuam in ſententiam traxerit. Eas modo rationes & conjecturas videre eſt in volumine, quod de eodem argumento luculentiſſimum ſcripſit. Caſcinæ ſe adjunxit P. Joſeph Auguſtinus, vir hic etiam theologica ſcientia clarus, cui deinceps fere omnes reliqui conſenſerunt. Cardinalem interea urgebant querelæ civium, ejus cunctatione repudiari dolentium quodammodo oblatum a Deo beneficium, malique publici, & graviſſimi remedium negligi. Confirmabat hanc hominum opinionem, quod peſtilentia ingraveſceret magis in dies poſt repertas Roſaliæ reliquias. Nam cum ante aliquot menſes putaretur prorſus extincta, excitata nunc iterum, & aucta viribus, ſtragem edebat ingentem, totamque deſolatura urbem videbatur. Quo tempore, ut hoc obiter notem, obierunt ex noſtris alii duo eximiæ virtutis Patres, Vincentius Bongiornus, & Hieronymus Platamonius, lue contracta, dum in publico valetudinario curam languentibus impendebant. Cardinali adhuc in utramque partem fluctuante, acceſſit poſtremo loco ſententiis hominum cœli ſuffragium. Moriebatur Panormi juvenis in ſua vicinia notiſſimus (Vincentio Bonello nomen erat juveni), & uno jam die ſenſibus omnino deſtitutus jacebat. Repente ſibi redditus, Sacerdotem adſtantem orat, obteſtaturque ne cunctetur adire Pontificem Cardinalem, atque hæc illi totidem verbis referre. Quæ apud eum ſervarentur oſſa, procul dubio reliquias eſſe B. Roſaliæ. Nimis jam diu de earum veritate diſceptatum videri. Non prius cives præſentibus malis liberatum iri, quam repertum corpus per urbem honore debito circumferatur, eique cultus publicus perſolvatur. Hæc ſibi ante quatriduum aperte fuiſſe indicata ab eadem virgine Roſalia, cum circa illius ſpeluncam venatum iſſet. Signum nihil his ſubeſſe fraudis, fore ſuam mortem eodem die ſecuturam. Nam & hoc ſibi prænunciatum ab ea fuiſſe, ſimulque mandatum,

30. P. Jordanus Caſcina inventas Roſaliæ reliquias aſſerit.

31. Medicorum objecta quædam refellit.

32. Noſtri veritatem reliquiarum tuentur.

33. Recrudeſcit peſtilentia. Moriuntur ex noſtris alii duo.

34. Veritas reliquiarum iterum comprobatur manifeſto miraculo.

ut quæ audisset ex ore ipsius, Cardinali Archiepiscopo significanda curaret. Hæc ita prorsus, uti a juvene moribundo fuerant pronunciata, Sacerdos per quam celeriter retulit ad Cardinalem. Visum haud levis momenti esse quod de novo afferebatur. Redire jubetur ad ægrotum sacerdos idem cum duobus ex ordine Capuccinorum Patribus, ut simul ex ipso Bonelli ore quæ narrabantur exciperent. Totam visæ sibi Rosaliæ historiam ægrotus evolvit denuo, ea facultate loquendi, & verborum copia, ac si omnino convaluisset. Addidit, nunquam excidisse sibi mandata Virginis, sed toto triduo conticuisse, ne si omnia ut acta erant referret, ipse se reum faceret noxæ capitalis. Quippe ita lege cautum fuerat, ut intra quas ædes detecta semel fuisset pestilentia, inde nemini fas esset pedem efferre ante præscriptum dierum numerum: Bonellus vero ad venationem exierat, etiamsi in ejus domo decessisset nuper pestilenti morbo uxor ipsius, idque Magistratibus innotuisset. Omnia litteris exceperunt Capuccini, ut ad Cardinalem referrent; necdum egressi fuerant domo, cum Bonellus animam exhalavit.

35. Corpori S. Rosaliæ decernitur cultus publicus.

Jam ergo motus tam apertissimis divinæ voluntatis indiciis Antistes, neque ultra cunctandum ratus, diem statuit VIII. Cal. Martii, quo demum die suam sententiam pronunciaret. Convenerant ad eam audiendam Senatus urbanus, & collegium Canonicorum in sacellum palatii pontificalis, ubi sacra lipsana servabantur. In eo consessu Cardinalis, longa oratione præfatus de studio solertiaque, quam in indaganda veritate rei gravissimæ posuisset, ad extremum pro Antistitis potestate pronunciat, quæ viderent ossa, verum esse corpus sanctissimæ virginis Rosaliæ, in honore habendum posthac Panormi, venerandumque cultu publico, ac religioso. Tum assurgens, ossa singula ex ordine annumerata includit arculæ, quam holoserico punicei coloris circumvestiri jusserat, eamque rite obsignatam Senatui, collegioque Canonicorum tradit custodiendam, adhibitis solemni more testibus, & tabulis de re tota confectis.

36. Defertur in templum. Vota Senatorum, lætitiæ publicæ documenta.

Placuit eadem hora sacrum pignus in templum deferre. Canonici ipsi, aliique sacri ordinis insigniores viri, assumpto in hujus honoris partem P. Jordano Cascina, suppositis humeris feretrum in Basilicam metropolitanam asportarunt, ac super aram in templo medio constitutam collocarunt, gestiente præ lætitia populo, ac Patronam suam faustis acclamationibus salutante. Cum accessisset ad venerandum Senatus, vovit Rosaliæ arcam è solido argento, ubi ejus ossa decentius reponerentur, ac sacellum præterea in ejusdem honorem magnifice extruendum, ornandumque. Subjiciente opportune Cascina de nobilitanda etiam spelunca, ubi tam nobile pignus tamdiu latuisset, id etiam pii Senatores opere præclaro facturos spoponderunt. Post hæc civitati universæ, ut in maxima reipublicæ felicitate, gaudium denunciari jusserunt, primo quidem æris campani læto sonitu, mox tormentorum muralium fragore, funalibus, ac festis ignibus, quibus in rebus eluxit amplissimæ urbis non minus pietas, quam opulentia. Id unum fortasse minus bene, quod distulerunt sacras reliquias per urbem circumducere, in quo vulgo persuasum erat finem pestilentiæ fore. Nam cum statuissent supplicationem istam obire sumptu & apparatu quam fieri posset maximo, in eo adornando artifices, etsi numero plures, & pro viribus festinantes, dies ipsos centum, & si quid amplius insumpserunt.

37. Circumfertur per urbem insigni pompa.

At enim moram excusavit operis magnificentia & pulchritudo, cujus in tali genere nihil simile se vidisse testabantur ii quoque, qui Romæ, & in aliis illustrioribus Italiæ urbibus multa viderant. Indicta fuerat supplicatio ad V. Idus Junii. Hoc die tam communis, tam certa fuit omnibus persuasio, reddendam civitati salutem, ut nemo dubitaret. Magistratus ipsi edicto palam propositio potestatem fecerunt omnibus frequentandi promiscue sacram celebritatem, iis duntaxat exceptis, qui cum essent de contagione suspecti, suis inclusi ædibus curabantur. Eorum quibus interesse licebat, ajunt defuisse neminem. Nec vero civium, & clientum suorum spem fefellit Rosalia. Ab illa die ita desedit morbi late grassantis vis, ut vix reliquiæ remanserint raræ admodum, & in-

38. Ex eo die extinguitur pestilentia Panormi.

ter-

termortuæ, quasi favillæ incendii recens extincti. Quæ etiam penitus defecerunt postridie Idus Julias, simul ac urbis Prætor profectus ad specum Rosaliæ hospitio consecratam, novis eam operibus ornare ad sacelli normam instituit, ut conceptum a Senatu votum exsolveret. Tam repentinam tantæ urbis salutem, non naturalibus causis partam, sed Rosaliæ precibus impetratam agnoverunt Panormitani, eoque præsertim nomine post illud tempus civem ac patronam suam religione præcipua colendam susceperunt. Porro cœleste beneficium ut constaret clarius, toto bimestri spatio proxime consecuto nemo ægrotavit Panormi, non dicam peste, sed ne leviſſimo quidem morbi genere, licet in illud tempus inciderent dies caniculares, quo tempore frequentiores vulgo morbi esse solent.

39. Saccam invadit lues. Nostrorum ibi labores, & funera.

At cum Panormo depulsa est lues, Saccam invasit (Thermas Selinuntiorum appellabant antiqui) oppidum inter Pachynum & Lylibæum situm, & ferventium aquarum salubritate apud scriptores notum. Sæviit Saccæ morbus menses omnino septem, donec beneficio Deiparæ, ut piè creditum est, sanitas urbi afflictæ rediit. Toto hoc intervallo curam suburbani nosocomii gessit Pater Andreas Terrazzius, magni nominis operarius, habuitque aliquandiu laboris & periculi socium Antonium Verduccium, rei domesticæ adjutorem, ac probitatis expertæ virum, quem in ipso misericordiæ officio naviter laborantem pestis absumpsit. Alius ex eodem collegio Sacerdos, quem ex litteris Saccensibus non male mihi conjicere videor fuisse Cosmum Pepium, procurationem sumpsit pauperum mendicato victitantium, & corrogata a locupletioribus stipe aluisse fertur eorum gregem ingentem, usque ad mille circiter, idque totis mensibus septem. Demum, rogatu urbani Magistratus, receperunt nostri curam purgandi utensilia, aliamque domorum supellectilem, quas pestis infecerat: officium, ut maxime necessarium, ita peræque molestum ac periculosum. Eo præ cæteris officio fungi voluit Franciscus Murena, juvenis ornatissimus, tunc humaniorum litterarum magister; sed contagione hærentis in tali rerum genere tabis infectus, mercedem laboris optatissimam retulit, beatam mortem. Atque hic finem habuerunt nostrorum funera, pestilentiæ, seu verius charitatis ardori imputata, quæ nos ad duodecim numeravimus. In his referendis nonnihil extra annum, de quo scribendum erat, excessimus, ne abrumpendus esset contextus narrationis ad graviſſimam illam Siciliæ calamitatem pertinentis. Sed jam ad ordinem temporum revertimur.

40. Nostri purgandas suscipiunt infectorum domos.

Præter ita mortuos, extulit Societas Sicula Gasparem Paraninsum, & Carolum Romanum, duos Patres longe graviſſimos, quos sine peculiari elogio præterire non possumus. Paraninsum ob facundiæ vim, laborumque ac rerum gestarum magnitudinem, Siciliæ Apostolum passim vocitabant. Nulla est virtus oratoria, quæ non in eo emineret. Genus dicendi grave, nervosum, nitidum: eruditio solida, & exquisita: vox ipsa, & actio plena roboris, & dignitatis. Habendis concionibus a prima ætate occupatus, Siciliam universam concionando peragravit, incredibilesque ubique motus animorum concitavit. Solemne illi erat, priusquam ad concionandum prodiret, ferreo se flagro immaniter diverberare, & cilicium setis asperrimis horridum ad vivum induere. Nihil unquam de loco superiore dixit, quod non prius accurate expendisset, provolutusque in genua ante Christi simulacrum scripsisset. Christi patientis religione sic tangebatur, ut cogitare videretur nihil, nisi ejus cruciatus & vulnera. In his contemplandis septem quotidie horas ponebat. Hæc ut homines cum honore recolerent, summa ope curabat. Ubicunque fuit, pias sodalitates, supplicationesque in honorem sacrorum vulnerum instituit. Eorundem ipse reverentia, singulis sextis feriis ad extremam usque senectutem jejunare consuevit. Multa narrant supra naturæ usum a Paraninfo patrata, multa loco & tempore remotiſſima prænunciata. Verum ab his nos abstinemus, studio brevitatis. Obiit x. Cal. Februarii, Nari in patria sua, ubi nuper fundandum Societati collegium curaverat. Annos numerabat sexaginta novem, quorum apud nos

41. Obitus & Elogium P. Gasparis Paraninfi.

unde

42. Mors & Elogium P. Caroli Romani.

undequinquaginta transegerat. Mortuo, tanquam patri patriæ, civitas Narensis concursu prope incredibili, & multis lacrymis parentavit. Paraninfo, etsi ætate longe inferior, virtute propemodum geminus habebatur P. Carolus Romanus, nisi quod hujus sanctimoniam nobilitas etiam generis ex parte illustrabat. Natus enim erat ex Romanis Catanensibus, quorum initia repetuntur a Romana Columnensium familia ubique gentium notissima. Nihil illi in deliciis, nihil æque in amoribus fuit, ac Virgo Dei mater, cujus subinde aspectu, & familiari colloquio dignatum ferunt. Cum esset annorum duntaxat quatuor & triginta, tironibus instituendis præfectus fuit, idoneum censente magno illo hominum æstimatore Claudio. Gravissimum vero magistratum gessit sapientia tanta, ut ad formandos alumnos Societatis nihil addi, aut demi posse testarentur ii, qui omnem ejus agendi rationem propius observabant. Accidit per illud tempus, ut Panormum inveherentur Carmelitæ excalceati. Eos cum certis de causis cives aversarentur, & injuste vexarent, Romanus jussu B. Virginis contra invidiam populi tuendos suscepit, summaque rerum inopia laborantes multis largitionibus recreavit. Narravimus supra, loco Indicæ expeditionis, quam impetrare nunquam potuit, instituisse Romanum perpetuam missionem, ac circumire Siciliam peregrinationibus Apostolicis cœpisse, nullo certo ac stabili domicilio. Hoc laboriosissimum munus nunquam deinde abdicavit, nunquam intermisit, donec strenuus Christi miles in ipsa velut acie dimicans cecidit. Nam cum Golefanum per summos anni calores excurrisset, dum ibi ministeria sacræ missionis alacriter suo more exequitur, violenta febri correptus occubuit XVII. Cal. Septembres, anno ætatis quadragesimo quarto nondum exacto. Mortui corpus Antonius de Moncada Montis alti dux (is etiam septimo post anno vitam in Societate clausit) lectica deportari jussit Calatanixetam, suæ ditionis oppidum, ne vir sanctitatis opinione inclytus alibi, quam apud suos jaceret. Susceptum est universæ civitatis & cleri occursu cadaver, conditumque discreto loculo in æde Societatis. Romani adhuc viventis precibus debuisse quam plurimos eximia beneficia, multos item invocato ipsius jam defuncti nomine præsentem opem expertos esse, memoriæ proditum est. Sed ea nos ad alia festinantes cogimur prætermittere.

43. Res Austriacæ Mors & Elogium P. Martini Becani.

Eodem anno Viennæ in Austria finem vivendi fecit P. Martinus Becanus, vir probitatis antiquæ, & humanarum divinarumque litterarum scientia sui temporis inter primos, quod præclara ejus monumenta testantur. Theologiam annos duos & viginti docuit, partim Herbipoli, partim Moguntiæ, ac demum Viennæ, quo vocatus fuerat ab Imperatore Matthia, ut Viennensem Academiam doctrina sua ac nomine illustraret. Utebatur Becanus egregia docendi ratione. Religionis arcana sic explicabat, ut abdita promeret, illustraret obscura, summam perspicuitatem cum singulari brevitate (quæ dos paucis concessa) sociaret. Sed ut multum laudaretur ab ingenio doctrinaque, multo erat laudabilior ab innocentia morum, & vitæ: ab humilitate præsertim, & candore quodam ingenuo, quo eruditionem eximiam condiebat. Nihil illo modestius, nihil religiosius. Lectus a Ferdinando Cæsare conscientiæ arbiter ac moderator, ex tam splendido ministerio nihil sibi sumpsit, præter curas multiplices laboresque, nec de priori vitæ instituto quidquam remisit. Eadem erga majores observantia, eadem cum æqualibus familiaritas, idem cultus domesticæ disciplinæ. Aulam quam minimum poterat frequentabat, nec nisi ex officio. Negotiis vero, præter conscientiam Principis, & religionem, omnino abstinebat. Quidquid vacui temporis nactus esset, eruditæ scriptioni, aut precibus dabat. Hæc adeo probabantur Cæsari, ut non facile dixerim, utrum Becanum plus amaret, an veneraretur. Illud quidem certe constat, in omnibus de religione negotiis consuevisse pium Principem ejus consilia velut oracula audire, & sequi, utcunque interdum contraria suaderent alii ministri. Non est hujus loci prolixius exequi, quam multa Cæsar eo auctore fortiter ac præclare gesserit, tum ad ornamentum catholicæ rei, tum ad perniciem hæ-

44. Confessarius Cæsaris munus suum exercet summa prudentia.

re-

reſeos, tum denique ad morum ac publicæ honeſtatis præſidium: nimis enim longe narratio extra præſcriptum excurreret. Unum diſsimulare non debeo, in quo non minus auctoritatem hominis, quam religioſam dimiſsionem admirari licebit. Celebrabatur Ratisbonæ conventus Principum, ad eoſque retulerat Cæſar de cooptando in Collegium ſeptemvirale Maximiliano Duce Bavariæ, quo loco exciderat Fridericus Palatinus lege majeſtatis damnatus. Id Cæſari, id Gregorio XV. Pontifici ſupra quam dici poſsit optatiſsimum erat: ſed utriuſque votis obſtabant in conventu multi, duce Septemviro Moguntino, qui tametſi juſtam diceret relationem Cæſaris, novitatem tamen periculoſam putabat, metuebatque ne inde bellum inexpiabile inter Germaniæ Principes excitaretur. Norat Ferdinandus, quanti Becanum faceret Moguntinus. Ejus itaque ut flecteret obſirmatum animum, & de ſententia moveret, non alium adhibere deprecatorem quam Becanum ſtatuit. Profectus ad Antiſtitem orator religioſus cum mandatis Cæſaris, totam exprompſit qua pollebat facundiam, omnes eloquentiæ nervos intendit, ut negotium conficeret, ſed nullo effectu. Rationibus rationes opponebat Archiepiſcopus, perſtabatque ad omnia immotus. Poſt aliquot congreſſus, videns Becanus cætera incaſſum eſſe, aliam inire viam ſtatuit, eamque digniorem ſe. Accidit ad pedes Principis ſupplex: orat de genu, ac per quidquid ſanctum ubique eſt obſecrat, ne pergat rem morari, quam Pontifex, quam Cæſar, quam boni omnes maximopere optarent, quæ denique in magnum catholicæ religionis commodum ceſſura eſſet. Submiſſionis exemplo victus eſt, quem nulla oratio expugnaverat. Manus dedit roganti Antiſtes, & decreto Cæſaris de Bavari ſeptemviratu ſubſcripſit. Ob hæc, aliaque ejuſdem generis multa, ingens erat tota Germania nomen & exiſtimatio Becani, eoque graviori noſtrorum luctu elatus eſt IX. Cal. Februarias. Natus erat Hilvarembecæ Belgii municipio ante annos ſexaginta duos, quorum unum ſupra quadraginta meruit in Societate.

45. Negotium difficillimum conficit religioſa humilitate.

Cæterum laborantibus in Auſtria noſtris, ut ex omni ſectarum genere quam plurimos ad Eccleſiam reducerent, magnam afferebat rei bene gerendæ facultatem pietas Cæſaris, cujus hoc anno ſpecimen novum eluxit. Semper ille quidem curarum præcipuam intenderat ad tuendum propagandumque cultum catholicæ Religionis, nec aliam magis ob cauſam tot Societatem beneficiis cumulabat, niſi quia ſibi perſuaſerat, ipſius præſertim opera purgandam aliquando eſſe Germaniam tot errorum peſtibus, quibus miſere fœdabatur. At nunc ſe ipſum ſuperans, ad reparanda religionis damna convertit animum ea deliberatione, a qua in poſterum reſilire, nec ſi vellet, poſſet. Dies erat Virgini ab Angelo ſalutatæ ſacer. Eo Cæſar die, cum ſacra myſteria publice participaſſet in Imperiali ſacello, ut erat ante aram in genua provolutus, vovit omnipotenti Deo, curaturum ſe omni ope ſtudioque, ut religio catholica in ſuis ubique regnis reflorescceret, ſi modo, quod divinæ Matris interventu poſtulabat, pacaret aliquando tandem Hungariam. Eadem religione ſe obſtrinxit auguſta conjux Eleonora, addiditque hortatu Cæſaris hanc voto clauſulam, curæ ſibi fore, ut viro ſubjiceret opportune ſtimulos ad voti fidem ſervandam. Neque id piiſſimo Imperatori ſatis. Mortuo Becano, ſibi jam aſſumpſerat a confeſſionibus P. Gulielmum Lamormainium, cujus eſt alibi facta mentio. Vidit adſtantem nunc, compellatumque ire juſſit ad Joannem Ulricum Eggembergium, Imperii primarium adminiſtrum, ut idem ab eo votum concipiendum curaret: quæ Lamormainio juſſa celeriter faciente, Eggembergius, etſi tunc ex podagra decumbens, mira alacritate Principi morem geſſit. Poſt hæc, agreſſus Cæſar novis edictis hæreſim coercere, ſectarum miniſtris graviter interdixit, ne uſpiam intra fines Auſtriæ Bohemiæque ſuos celebrarent cœtus, neu ſua, ut vocabant, ſacra ad quempiam deferrent. Aliam mox legem juſſit graviorem Junio ineunte. Cavebatur hac lege, ne quis Paterfamilias liberos, ne tutor pupillos ſtudiorum cauſa mitteret ad Academias hæreticorum. Si quis antea miſiſſet, ut miſſos continuo revocaret ſanciebatur. Nulli præterea heterodoxo liceret

46. Votum Ferdinandi Cæſaris de propaganda catholica religione.

47. Edicta ejuſdem contra Hæreticos.

ceret in Austria Bohemiaque jus, quod provinciæ vocant, acquirere, aut bona solo hærentia emere. Postremo ut omnes sectarum ministri pellerentur: omnes civitates hæresim ejurarent, & catholicam fidem reciperent. Qui intra præfinitam diem decreto non paruissent, ii suis omnibus aut venditis, aut exportatis, solum verterent. Edictum ut per Bohemiam Austriamque circummissum est, multo felicius progredi religio cœpit. Fuerunt sane multi, qui bene usi spatio ad deliberandum dato, maluerunt cultum mutare quam solum, & a sectis, quibus fuerant innutriti, ad veram Christi Ecclesiam transierunt. Nec vero nihil ad eos permovendos contulit nostrorum ubique labor & cura. De Bohemia dicam inferius. In Austria septem jam annos allaborabant non inprospere nostri, ut Crembsenses ab hæresi vindicarent. Hoc anno, principale edictum aptis cohortationibus promoventes, paucorum dierum labore negotium feliciter confecerunt, pauciſſimis inventis, qui patriam deserere mallent quam hæresim. Ex Traunkirchensibus, quo in oppido stationem collegio Passavienſi datam dicebamus suo loco, quadringenti circiter Lutheri superstitionem dedocti catholica sacra perceperunt. Erant ii magnam partem rustici, & nostrorum prædiorum coloni, qui proinde beneficium agnoscentes, bene sibi ac feliciter evenisse affirmabant, quod in jus Societatis transiissent, eoque nomine se rusticorum felicissimos profitebantur. Non adeo prospere initio gesta res Lincii in Austria superiori. Lincienses enim totius provinciæ pervicaciſſimi, ægerrime inducebant animum ut luthorum damnarent. Urgenti edictum de ejectione ministrorum Adamo Herberstorfio urbis Gubernatori, etsi non auderent palam obsistere, non parebant tamen. Tantum adversus nostros, quos rebantur edicti auctores, fremebant. Et nihilominus molliti paulatim constantia Cæsaris, & patientia Patrum, non solum abegerunt ministros, verum etiam tertio post anno facti sunt ex toto catholici.

48. Sociorum labores & fructus in variis Austriæ locis.

Pax interea inter Cæsarem & Gaborem firmata denuo Societati aperuerat Hungariam. Censebantur toto regno socii omnino triginta sex, duodeviginti in collegio Tyrnavienſi, reliqui apud diversos magnates, quibus dati fuerant conscientiæ arbitri, & sacrorum ministri. Sane pauci numero, qui tamen laborem & industriam multorum æquantes, tum in locis ubi morabantur, tum in aliis ad quæ subinde excurrebant, non paucos, præsertim nobilium, ad catholicam veritatem perduxerunt. Duo fuerunt præcipue, qui in eam quoque partem regni penetrantes, ubi Turca rerum potiebatur, Strigonio, Buda, Agria, quæque his finitima peragratis, supra trecentos redemerunt ex iis, quos Turcæ bello Gaboriano in servitutem abduxerant. Neque solum corporis, verum etiam animæ vincula miseris detraxerunt. Nam cum plerique variarum sectarum erroribus impliciti invenirentur, adeo moti sunt Patrum quam experiebantur charitate, ut hoc maxime documento veritatem catholicæ religionis agnoverint. Etiam in Transilvaniam patefactus iterum est nostris aditus, & instaurata missio, quæ ob tumultus belli varios fere conciderat. In hanc regionem ipse olim Gabor, ut Orthodoxis suarum partium gratificaretur, restituendam curaverat Societatem ordinum decreto pulsam, atque proscriptam. Vir quippe firmandæ duntaxat potentiæ intentus, nihil pensi habebat quam sequi religionem mallent, quos sibi fidos, & bello utiles experiebatur. Quin ipse nominatim invitaverat in Transilvaniam Patrem Stephanum Szinum, eique sedem fixam dederat Albæ Juliæ, annona etiam liberaliter attributa unde viveret. Szino deinde comes accesserat P. Gregorius Vasarellus, fluentibusque rebus non inprospere, advenerant post paulo in eandem messem Patres Martinus Bauda, & Stephanus Mori, ac domicilium posuerant Monostorii prope Claudiopolim. Qua quamvis exigua operariorum manu, adeo respirabat catholica res exitio proxima, ut revixisse quodammodo videretur. Præter conciones, & ministeria sacrorum, aperuerant nostri, tum Albæ Juliæ, tum Monostorii ludum litterarium teneriori ætati, ac subinde e suis sedibus ad regionem circumpositam excurrentes, totam fere provinciam veritatis lumine collustrabant.

49. Res gestæ in Hungaria.

50. Status rerum in Transilvania ante hoc tempus.

Lon-

Longe tamen supra cæteros eminebat Szini indefessus labor. Vix arbitror esse in Transilvania locum, quo non ille pervaserit, nec facile sit inire rationem omnium, quos vel a sectis hæreticorum ad Ecclesiam, vel a sceleribus ad pœnitentiam, & bonos mores traduxit. Verum tam lætos rerum successus paulatim intervertit levitas & inconstantia Gaboris, qui Bohemico innexus fœderi, ut reformatos sibi devinciret, sin minus adversari nostris aperte cœpit, favere quidem certe desiit. Post illud sane tempus Patres annona privati, & multis vexati modis, coacti fuerant apud diversos proceres diversari clanculum, ne injuriis hæreticorum paterent: donec Gabor mutari denuo, & bene erga nos affici visus. Namque ubi pax coaluit, advenientem cum legato Cæsaris Patrem Georgium Kaldium, hominem sibi notum, lætus vidit, comiterque excepit, neque solum rogatu ipsius restituit Societati jus domicilii pristinum in Transilvania, verum etiam potestatem ipsi fecit constituendi novam ac stabilem sedem Karansebii, quæ civitas insidet montibus Temesvariam prospectantibus. Ita cum subiissent in regionem alii duo Patres, Georgius Butylius, & Stephanus Machius, tribus in locis domicilia collocata fuerunt, Monostorii, Albæ juliæ, & Karansebii, iterumque instaurata missio Transilvanica, non sine spe reducendæ in illum principatum religionis. Hujus rei lætum velut auspicium fuit casus, quem subjicio, insolens, & scitu dignus. Varadini, dum cæmentarius terram altius molitur, everso prægrandi lapide, retectum est involucrum ex lino. Colligitur statim, explicatur. Latebat in medio linteolum complicatum probe, cum codicillo totidem litteris exarato: *Qui scripsi, Sacerdos fui. Semel dum sacris operabar, calicem rite consecratum effudi imprudens. Madefactum purificatorium ter abluendum curavi: sed quanto magis abluebatur, tanto largius manabat sanguine. Quamobrem prodigio attonitus, hic condidi. Si quis aliquando invenerit, habeat in honore.* Erat tunc forte Varadini Gabor, qui accepta eventus relatione, videre involucrum voluit, scriptum legit, tradiditque uni domesticorum, viro catholico, a quo rem totam audiit P. Szinus, & ad Mutium perscripsit.

51. Missio Transilvanica instauratur.

52. Monumentum religionis casu repertum Varadini.

Per hæc Viennæ P. Christophorus Scheinerus incredibili laborabat invidia, cujus in partem tota de more Societas vocabatur. Erat Scheinerus Archiduci Carolo a confessionibus, idem Principi carus in paucis, eique vicissim addictissimus. Ut difficile est, si quem vere diligas, ejus detrimentis non affici, dissimulare non potuit Scheinerus diversi generis fraudes, quæ committi solebant a Judæis, quos ille sibi fecerat monetales. De his ergo, prætergressus fines officii sui, monuit Archiducem, multaque subjiciens ad rationes ærarii pertinentia, Cornelium nescio quem nominavit, virum probatæ integritatis, cui conflandæ feriundæque in posterum monetæ cura tuto deferri posset. Probavit consilium Carolus, atque ita omnino fieri jussit. Quin Scheinerum ipsum, licet invitum, & enixe deprecantem coegit, ut Cornelium in illius negotii procuratione regeret. Ecce autem haud multo post peculatus accusatur Cornelius, conjiciturque in carcerem, quasi dolo malo pecuniam surripuerit, aut corruperit. Ille, ut excusaret si quid peccasset imprudens, appellare Scheinerum, nihil a se factum Scheinero inconsulto dicere. Id satis, ut inimici Societatis vulgarent statim, magnum principalis pecuniæ numerum eversum esse fraudibus Jesuitæ. Qui rumor tam late percrebuit, eamque induit speciem veritatis, ut nuspiam fortasse alibi infamia inusta sit Societati gravior, aut turpior. At non diu veritate potentior fuit improbitas calumniatorum. Demonstrata est ad liquidum innocentia Scheineri, Cornelii fides in lucem educta: accusator autem parum abfuit, quin capite calumniam lueret. Neque id satis. Cæsar, & Carolus, ut difflarent rumorem temere sparsum, Scheinero testimonium innocentiæ amplissimum præbuerunt. Quorum ut conspecta sunt diplomata, tunc demum oppressa conticuit volitans per Germaniam calumnia, non tamen sine utili documento nostrorum, ne cujusquam gratia res a sua professione alienas attingant. Eodem tempore aliud amantissimus Imperator exstare

53. Gravis contra P. Scheinerum calumnia excitatur Viennæ.

54. Ejus innocentia ad liquidum demonstratur.

documentum voluit suæ erga nos benevolentiæ. Vetus erat multorum, ac commune votum, ut existeret in Carinthia aliquod seminarium, ubi illi præsertim educarentur adolescentes, quorum indolem virtuti ac litteris opportunam domestica paupertas retardabat. Id non modo utile, verum etiam necessarium vulgo putabatur, tum ut juvenes catholica religione ac litteris eruditi in hæreticorum locum succrescerent, tum ut ex hoc plantario proveniret bonorum copia Sacerdotum, quibus magnam partem destituta regio erroribus vitiisque silvescebat. Quod multi optabant frustra, solus Cæsar perfecit. Instituta olim fuerat apud S. Viti Fanum (locus est Clagenfurto proximus) domus pauperum, quam vocabant aulicam, ducto inde nomine, quod ex præscripto fundatoris in ea potissimum alendi essent ii, qui, post annos aliquot in aula peractos, morbis, annis, & inopia confecti vitam ægre tolerarent. Decursu temporis cum cœpissent alii subinde in illam domum irrepere, ejusque nunc administratio menti & votis Archiducum minime responderet, placuit Ferdinando, ut domus aulica contubernio pauperum adolescentum addiceretur, deditque duobus proceribus negotium, ut ejus bona collegio nostro Clagenfurtensi ad seminarium istud constituendum traderent. Fuerat domus aulica olim cœnobium virginum, leges ac disciplinam S. Claræ profitentium, spectabatque ad diœcesim Archiepiscopi Salisburgensis. Is multa causatus, negotio moram objiciebat. Tamen id omne sexto post anno penitus compositum est. Dum Clagenfurtense seminarium constituitur, summum repente periculum creatum est tirocinio Leobiensi, nec nisi altioris providentiæ nutu prohibita tironum clades. Dormiebant illi nocte concubia intra unum conclave, hærentibus hinc inde lectulis ad parietem: cum accidit, ut horribili motu terra concuteretur. Paries, de quo dicebam, subito ruinam duxit a summo ad imum. Cum tamen necesse videretur, omnes omnino lectos opprimi, ita circa illos detorta sunt in ipso lapsu rudera, ut tironum læserint neminem. Atque hæc quidem in provincia Austriaca.

55. Clagenfurtense Seminarium instituitur.

56. Tirones Leobienses divina ope servantur.

In Bohemica, promoventibus edicta Cæsaris hinc magistratibus metu pœnarum, inde nostris suasione, consiliis, privatis demum ac publicis cohortationibus, incredibiles ad Ecclesiam transitiones hoc anno factæ. Sexdecim circiter fuisse dicuntur hominum millia, quos intra hujus provinciæ fines Societas e diversis sectis abduxit. Læta præsertim accidit multorum conversio in Moravia. Cardinalis a Dietrechstein, qui provinciam administrabat nomine Cæsaris, cum duos haud ita pridem adeptus esset principatus, Lipnicensem, & Kranicensem, constituendos utrobique curaverat binos Societatis operarios, qui sana doctrina incolas hæresi depravatos imbuerent. Votis respondit eventus, ac prope spem superavit. Lipnicenses intra paucos menses manus veritati dederunt omnes ad unum. Cum Kranicensibus certatum est aliquanto diutius: tamen sub finem anni pars civium longe maxima inter catholicos censebantur. Pari prope successu gesta res in aliis pluribus Moraviæ Bohemiæque oppidis, quorum domini rectoresque nostrorum operam flagitarunt. Nec enim satis erat denunciare populis edictum Principis, nisi iidem errorem dedocerentur, nec tam metu, quam charitate ad parendum pellicerentur. Fuit ubi capita civitatis, recitato sibi decreto Cæsaris, contumaciter responderunt, citius domos, fortunasque omnes cum liberis & conjugibus amissuros, quam paterentur eripi sibi in percipiendis mysteriis sacrum calicem. Nihilo tamen minus iidem mox, auditis Patribus, consilia in melius verterunt, & contumaciam penitus abjecerunt. Alibi turba rusticorum, jussa ex diversis pagis unum in locum convenire ad audiendos Societatis concionatores, dilapsa erat in silvam cum armis, parabatque priorem fidem, seu perfidiam potius, ferro tueri. Conjurationem quidem missus Praga miles compescuit: at hominum pervicaciam vicit paulatim patientia, comitas, & assiduitas Patrum, quibus cum illi se instituendos permisissent, bimestri spatio plerique ad catholicas partes transgressi sunt. Alia ejusdem generis prætermitto, ne sim prolixior. Hæ porro fruges haud

57. Res Bohemicæ Hæretici hoc anno ad Ecclesiam reducti.

58. Difficultates alicubi superatæ.

haud parvo a noſtris labore colligebantur. Coacti pluribus in locis Patres parœciarum curam gerere, pauci multorum officia ſupplebant. Alii concurſandis pagis atque oppidis, populiſque erudiendis nullum finem faciebant. Laboris magnitudinem ipſi mirabantur heterodoxi, indeque moti ſunt bene multi, ut meliora ſuadentibus dociles ſe præberent. Spectatus præ cæteris P. Joannes Scutellanus, quem nullo valetudinis reſpectu laborantem apud Kranicenſes, onus immenſum oppreſſit idibus Auguſti. Occubuit vir præclarus oppidanorum incredibili luctu, ſepultuſque eſt in eodem templo, ubi nuper omnium primus catholicæ religionis cultum reſtituerat, pulſis hæreticorum miniſtris.

59. Labores noſtrorum, & mors P. Joannis Scutellani.

Dum ita noſtri ſalutem curabant publicam, duobus intra Moraviam donati ſunt domiciliis, Znoymenſi, & Iglavienſi. Hoc poſterius obtulerant Societati ante duos annos pii conjuges Michael Adolphus Comes ab Althan, & Eliſabetha de Stotzingo, oblatumque Mutius receperat, ut ſuo loco dictum eſt. Tamen, cum deeſſet apta ad habitandum domus, collegium reipſa nondum aperiebatur. Moras ut præcideret Cæſar, quaſdam Societati donavit perduellium ædes fiſco addictas, noſtroſque ſtatim in earum poſſeſſionem immitti juſſit. Peracta res eſt cum cæremonia inſigni. Affuit ipſe Cardinalis a Dietrechſtein Moraviæ Gubernator, ipſe fundum Præpoſito provinciali ex formula tradidit. Erectum fuerat in platea altare magnificum, prope inſulas collegio addictas. Ibi Cardinalis ante omnia ſolemne ſacrum peregit cum ſymphoniacis, & concentu. Mox circumfuſum populum in modum concionis alloquens, eum graviſſima oratione hortatus eſt, ut inducendos in urbem Patres Societatis honore debito proſequeretur. Orationem ſecundiſſimis animis excepere cives, quamvis adhuc magnam partem heterodoxi, unum modo rogantes, ut ocyus aperirentur ſuis inſtituendis liberis ſcholæ litterarum. Quin ultro domum, quæ publici juris erat, in uſum ſeminarii obtulerunt. Patuerunt intra menſem ſcholæ: in ſcholis cenſiti ſtatim adoleſcentes amplius centum. Et nihilominus cives in hæreſi obfirmati, nihil velle minus videbantur quam ſuperſtitionem abjicere. Orabant imo Cæſarem, ut proferret tantiſper diem, quæ ad deliberandum de religione fuerat præfinita, ſuaſque rejici preces dolebant. Verum ubi Patres aggreſſi ſunt ſolita Societatis munia exercere, alia paulatim populo mens, nec idem habitus animorum. Mirari primo noſtrorum mores, & agendi modum a luxu ſuperbiaque remotum: tantam erga omnes beneficentiam, nullam habendi cupidinem laudare, quæ inter ſuos miniſtros nunquam ſe vidiſſe dicerent. Ipſorum deinde alloquio & conſuetudine delectari. Poſtremo, quaſi nova oborta luce, profiteri palam ac libere, male actum eſſe ſecum, quod non multo ante tales accepiſſent magiſtros religionis. Ut rem paucis abſolvam, omnes intra biennium catholici facti ſunt. Itaque tertio poſt anno Cæſar, cum tranſiret Iglavia, incredibili ſuo gaudio audiit, neminem ſupereſſe ibi hæreticum, ubi ante Bohemicam rebellionem ne unus quidem erat catholicus. Tam lætam rerum converſionem noſtris hominibus vulgo imputabant. Multum vero ad eam contulerant, quod merito admireris, etiam adoleſcentes qui gymnaſium Societatis frequentabant. Eruditi quippe, non ſolum litteris, verum etiam vera credendi regula, hanc ſubinde objectabant parentibus, quæque audierant in ſchola, adverſus eorum pervicaciam expromebant. Quæ demum vere affirmabant, eadem factis illuſtribus tuebantur. Inventi aliqui adhuc impuberes, qui recurrentibus jejuniorum feriis, famem ad multos dies arido duntaxat pane toleraverunt, quia domeſtici ad eorum conſtantiam labefactandam obſonium non præbebant, niſi ex carnibus. Quod abſtinentiæ exemplum, in illa ætate admirandum, grandiores natu confudit, ac nonnullis veritatem catholici dogmatis perſuaſit.

60. Aperitur Collegium Iglavienſe in Moravia.

61. Primæ fruges per ſocios Iglavienſes collectæ.

62. Nonnullorum puerorum virtus egregia.

Nondum Iglaviam inducta erat Societas, & jam idem rerum noſtrarum fautor munificentiſſimus Comes Adolphus ab Althan Znoymæ quoque, quæ civitas eſt Moraviæ amœniſſima ad fluvium Teyam, collegium conſtituendum ſuſceperat. Id ut perficeret celerius, Znoymam ipſe contendit cum opportunis

63. Znoymæ Collegium conſtituitur.

ad magistratum litteris Ferdinandi Cæsaris, tresque secum adduxit Patres e Brunensi domo evocatos, præter Gulielmum Lamormainium, qui Præpositi provincialis nomine de negotio transigeret. Facile transactum est. Templum erat Znoymæ Archangelo Michaeli sacrum, cui adhærebant ædes, & scholæ hæreticis haud ita pridem ereptæ. Cum videretur totius urbis maxime idoneus collegio locus, primum omnium solemni Ecclesiæ ritu templum repurgatum est. Illud deinde ex æde curiali Patres, aliique pauci catholici adierunt supplicantium in morem, tegente eorum latera milite præsidiario, ne quid forte contra sacram cæremoniam auderent heterodoxi. Venientibus præsto fuerunt ad fores templi Sacerdotes, & Magistratus urbanus, a quibus templum, ædes, scholas, & his adnexum hortum accepit Comes Adolphus, quæque acceperat, momento eodem Patribus Societatis mancipio tradidit. Hinc sacrum majore ritu celebratum est. Finem cæremoniæ imposuit usitatum carmen gratiarum actionis, quod dum concentu musico peragebatur, læto militarium tormentorum fragore circum omnia personuerunt. Jam quos protulerit fructus novum Znoymense collegium, vel inde æstimare satis liceat, quod cum cœptum est, catholici in tota civitate censebantur pauciſſimi: anno autem vix dum exacto, omnes hæresim execrati Ecclesiæ Romanæ sacramentum dixerant. Hujus rei exstat etiam nunc in æde Lauretana monumentum insigne, illuc olim ab Imperatore Ferdinando missum, & inter Principum donaria servatum. Nam cum Ferdinandus post annos tres accessisset Znoymam, & certatim a civibus Pater Patriæ, ac vindex catholicæ religionis salutaretur, nomine publico donatus est effigie Christi crucifixi perquam affabre facta, cum hac inscriptione: *Arrha fidei a Znoyma Catholica Ferdinando II. data*. Perplacuit Cæsari munus. Datæ autem fidei sequestram, & quasi vadem esse Deiparam cupiens, sacram effigiem ad Lauretanam ædem transmisit. Par operæ pretium est factum Glacii, quam in urbem nos ante duos annos reduxerat Carolus Ferdinandi frater, ut suo loco docuimus. Initio quidem, etsi nostri quæ sui erant muneris sedulo exequerentur, parum ex sententia res processerant. Obfirmaverant quippe Glacienses cultum a majoribus traditum nunquam dimittere. At simul atque de præcipuis præteritæ perduellionis auctoribus haberi cognitio cœpta est, magna animorum commutatio facta. Multi ex primoribus adacti conscientia criminis, & bonorum vitæque jacturam metuentes, adire anxie nostros, eorum in tam præsenti periculo opem implorare. Minime recusarunt Patres supplicum patrocinium suscipere. Deprecatores accesserunt ad Cæsarem, multos legibus exemerunt, multos omni remissa pœna Principi reconciliarunt. Exemplum benignitatis, mirum ut in animos civium penetraverit. Meminerant enim, eosdem hos esse homines, quos haud ita pridem ipsi spoliatione bonorum, exilioque damnassent sine causa, & ex urbe sua per summam ignominiam ejecissent. Fore autem ut tot injuriis tanta gratia rependeretur, id nec sperare ausi fuerant unquam, & vix nunc experiendo credebant. Quod ad rem magis pertinet, redintegrata civium erga nos benevolentia primus quasi gradus ad religionem instaurandam fuit, indeque initium habuit quæ secuta mox est totius civitatis conversio ad Ecclesiam.

64. Civitas Znoymensis anno uno reducitur ad Ecclesiam.

65. Glacienses Patrum benignitate capti pertinaciam remittunt.

Per hæc in tractu Rhenano, sicut felicius in dies proferebantur catholici arma fœderis, ita ministerio Societatis religio latius propagabatur. Anno superiore Mansfeldius, ope Batavorum utcunque refectus ex clade Floriacensi, irruperat in Embslandiam, nostrosque Mappena ac Vechta expulerat. Eo iterum fugato, penetraverat in Westphaliam cum ingentibus prædonum copiis ferox ille factionis hæreticæ antesignanus Alberstadiensis, totamque late provinciam, & finitimas circum regiones metu consternabat. Contra hunc VIII. Idus Augusti castra movit Tillius catholici exercitus imperator, commissoque ad Sthalonum oppidum prælio, sex hostium millia interfecit, quatuor cum omni bellico apparatu cepit, reliquum exercitum fudit fugavitque. Eo prælio, non solum pacata Westphalia, finitimæque provinciæ, verum etiam reddita est no-

66. Res Rhenanæ. Insignis Catholicorum victoria.

nostris libertas stationes pristinas repetendi. Illud tamen præstabilius, quod eadem clade fracta est hæreticorum audacia in tantum, ut veram fidem docentibus obsistere contumacius non auderent. Duæ præ reliquis erant regiones, Embslandia, & Eisfeldia, illa Monasterienſis, hæc Moguntinæ ditionis, in quibus secta Lutheri altiores radices egerat. Ad eas igitur excolendas adjecerunt animum homines Societatis. Placuit initium facere ab Embslandia, quippe ubi jam labore nostrorum Mappena, urbs regionis caput, aliaque circum oppida catholicam fidem receperant. Tres e collegio Monasterienſi egressi sunt Patres, Nicolaus Hunecken, Theophilus Olaus, & Jodocus Thorwesten, ac Vechtam recta contenderunt, evangelicum opus facturi. Sed dum maxime utiliter faciebant, glisceute morbo contagioso, quem Mansfeldicum vulgo appellabant, brevi interierunt priores duo, lue contracta in tabidorum obsequio. Unus itaque cum supereſſet Jodocus, trium operariorum partes unus implevit, præsentique urbis calamitate ad mentes hominum salubriter concutiendas usus, abduxit ab hæresi multos, plures a vitiorum veterno feliciter excitavit. Edixerat Vechtensibus Ferdinandus Episcopus, & Princeps Monasterienſis, ut vel catholicam religionem amplecterentur, vel in exilium irent, certa præfinita die, intra quam qui nollent esse catholici, sua omnia sibi habentes Embslandia demigrarent. Contra hujus auctoritatem edicti arma objecerunt initio quidam opulentiores, spe vana ducti, terrefaciendum apparatu belli, ac minacibus Batavorum litteris Principem. At eo perstante fortiter, ut dignum erat, legem a se latam exigere, nostrisque meliorem mentem populo inspirantibus, compressa seditio est. Alii mox atque alii e collegio Monasterienſi submissi sunt Patres, quorum cohortationibus & doctrina paulatim civitati universæ est persuasum, ut hæresim ejuraret. Persanata in hunc modum Vechta, itum est ad minora oppida, Alenam, Halterenam, Werendorpium, aliaque, & pari ubique successu acta res: nisi quod Werendorpienses, sumptis per apertam rebellionem armis, sex ipsas hebdomadas restiterunt edicto Principis, nec nisi hortatu & suasionibus Patrum ferociam denique, atque hæresim posuerunt. Ab eo tempore tota Embslandia ejecti sunt pravæ superstitionis ministri, & Curiones ubique orthodoxi constituti: redditus templis suus nitor, sua rebus sacris dignitas, & catholicæ religionis ritus postliminio revocati. Atque hoc exitu laboratum in Embslandia.

67. Fructuosi nostrorum labores Vechtæ.

68. Vechtensium contumaciam vincit constantia Principis.

69. Res gestæ in aliis Embslandiæ locis.

Majoris negotii fuit persuadere Eisfeldiæ, ut partes Lutheranorum desereret. Rem ibi catholicam procurabant Patres collegii Heiligenstadienſis, & aliqua subinde hæreticorum capita ad Ecclesiam reducebant. Sed obtinentibus magnam curiarum partem Pastoribus Lutheranis, hærebant eorum vestigiis miseri greges, & in errore jam pridem recepto perstabant incredibili contumacia. Unica suppetebat hæresis profligandæ ratio, si amoverentur Curiones hæretici. Quod satis intelligens Joannes Svicardus Archiepiscopus Moguntinus, misit in Eisfeldiam legatos cum mandatis, ut Lutheranos ministros absistere statim cogerent ædibus curialibus, ac nisi se catholicis aggregassent, eos tota regione post bimensem expellerent. Multo tamen consultius fuerat, genus hominum exitiale confestim ejici, ne abuti posset spatio ad remanendum concesso. Namque improbi, quod erat metuendum, utilem rebus suis nacti moram, hoc medio tempore multos mortalium subornarunt, ac ne Jesuitarum, ut ajebant, lenociniis se dimoveri a parentum religione sinerent perpulerunt. Quæ causa fuit, ut circummissi pagatim Patres, ubicunque erant lutherani pastores, parum profecerint, aut ferme nihil. At post duos menses, cum ejecti fuissent pervicaciæ auctores, tunc vero egressi denuo in regionem socii messem uberrimam collegerunt. Præter multa ubique capita, quæ numerare longum esset, sexdecim ipsos pagos ad professionem Romanæ fidei traxerunt. Tantum Duderstadii, quod oppidum regionis est amplum & frequens, etiamsi Parochi non essent nisi catholici, veritatem repellebant præfracte cives, ejusque magistros majorem in modum aversabantur. Vidit Antistes prudens, non uno

70. In Eisfeldia nostrorum operam remorantur Pastores Lutherani.

71. Iis ejectis, omnia eveniunt feliciter.

uno impetu, sed longa velut obsidione expugnandum hostem adeo contumacem. Quare collocandam Duderstadii curavit Societatis stationem temporariam, tamdiu in loco mansuram, donec incolæ resipuissent. Stationi præses impositus P. Joannes Falconius, vir ingentis spiritus, & in Moguntina diœcesi apostolicis expeditionibus notus, qui commodum ante paucos dies cruentas hæreticorum manus evaserat, nec vero sine cœlesti ope & præsidio, ut ex rei narratione constabit. Contendebat Falconius Moguntia Doesburgum ad concionandum, jumento ut solebat insidens. In itinere occupatus repente ab armatorum immiti globo, jumento dejicitur, nudatur, in interiorem silvam abducitur, ut suspendio necaretur. Ille nec conari contra vim, nec mortem indebitam deprecari, ac ne conqueri quidem. Tantum invocare Deiparam, & patronos suos Ignatium Xaveriumque. Ventum erat prope certam arborem. Expediuntur instrumenta supplicii. Cum essent in promptu omnia, inhumani prædones subita misericordia ab incepto destiterunt, atque incolumem dimiserunt. Senfit Falconius adfuisse sibi in tam extremo periculo cœlestem opem, erectusque in genua, Lauretanas, ut loquimur, litanias decurrebat. Cum ecce accurrunt denuo latrones: reddunt quæ abstulerant indumenta, ac jumentum: solummodo ephippia, & paucos libellos sibi ex omni præda retinent. Facilis erat rerum istarum jactura. Quia tamen commodato illas acceperat ab amico, ægre ferebat vir eximie pauper ita periisse, & domino reddi non posse. Cum hac mentis ægritudine Doesburgum attigerat, & in ædem sacram recta contenderat. Precanti nunciatur ex improviso, recepta esse ephippia cum libris: omnia a latronibus fuisse deposita ante fores ædiculæ suburbanæ. Adeo vel in rebus levioribus propitium se suis famulis præbet benignissimus Deus, & eorum voluntatibus obsecundat. Falconius igitur, assumpto in partem operis P. Daniele Lippio, sedem fixerat Duderstadii, ut rem catholicam instauraret. At spem fefellit eventus. Annum ibi integrum commorati duo tam strenui Patres, tametsi nec labori parcerent nec industriæ, de sex millibus civium ne uni quidem persuadere potuerunt, ut catholicus fieri vellet. Intentatæ fuerunt ab Antistite graves minæ: milites ad terrorem incutiendum missi. Frustra omnia. Falconius itaque, tantam soli sterilitatem pro merito dolens, atque uni imputans sibi, rediit Moguntiam pudibundus ac mœrens, nullo collecto nisi diuturnæ patientiæ fructu. Subiit in ejus locum P. Joannes Ravus, operarius æque strenuus, & nuper collegii Heiligenstadiensis præfectura perfunctus (nec enim visum pro desperatis deserere contumaces), simulque impositum urbi præsidium militum. Cum mulctæ a refractariis haud segniter exigerentur, multis vexatio dedit intellectum, ac paulatim suum labori pretium constitit. Cœperunt Duderstadienses quæ a Patribus docebantur secum expendere maturius, donec cognitam veritatem amplexi sunt centum supra mille, primitiæ frugis multo lautioris in posterum colligendæ. Urbem interea corripuit lues exitialis, ac statim nostri, ut veros Evangelii ministros decuit, juvandis ægrotis totos se devoverunt. At dum salutis æternæ præsidia circumferunt, dum urbem incredibili labore, ac nullo metu concursant, extincti ambo sunt brevi intervallo, Lippius Cal. Septembris, Ravus octavo post die. Insignes plane operarii, & digni glorioſa quam consecuti sunt palma, mortem in officio charitatis obeuntes. Locum ab iis relictum occupavit P. Conradus Otho, ac parem ingressus laborem, sed meliore fortuna, rem ab aliis cœptam feliciter confecit. Ejus hortatu, & auctoritate Septemviri Moguntini, tota ad extremum consensit civitas, ut Romanæ fidei professionem acciperet, tribus tantum exceptis, quibus carior fuit superstitio, quam patria. Hunc habuit ibi exitum nostrorum labor, producta urbis conversione in annum sæculi vigesimum septimum, ex quo primum Duderstadiani desciverant ab Ecclesia prorsus centesimum. Lippiæ quoque, seu Lipstadii, nuper Societas domicilium acceperat a religiosissimo principe Palatino Neoburgico, ut eversam penitus rem catholicam eo in oppido restitueret. Aderant in loco duo Patres egregii, Adol-

72. P. Jo. Falconius ab impiorum manibus divina ope servatur.

73. Recuperat etiam reculas sibi ademptas.

74. Duderstadiensium pertinacia longo labore superatur.

75. Pretiosa mors PP. Danielis Lippii, & Joannis Ravi.

76. Alii duo Patres similiter moriuntur Lipstadii.

phus

phus Leneppus, & Jodocus Valtherius, nihilque sibi reliqui ad laborem apostolicum faciebant. Verum impigre laborantes Hungarica lues extinxit, anno cum ibi esse cœperant nondum exacto. Quibus sublatis hominibus, Lippiensium conversio est ampliata.

77. Nostrorum excursiones in inferiorem Saxoniam.

Eodem anno excursiones in inferiorem Saxoniam a nostris sunt factæ, & exiguæ Catholicorum reliquiæ usitatis laboribus recreatæ. Duo erant cœnobia sacrarum virginum, alterum Magdeburgi B. Agneti dedicatum, Alberstadii alterum ordinis Cisterciensis, quod a Matre misericordiæ appellabant. Utrobique virgines, etsi in urbibus omnino lutheranis, non solum catholicæ, sed piæ admodum integræque, suorum institutorum retinentissimæ, nostri autem nominis studiosissimæ. Ad hos parthenones bis intra annum excurrere solebant Patres collegii Hildesiensis, ut virgines optimas sacrorum ministerio reficerent, consiliisque & piis allocutionibus ad pietatem accenderent. Ibant porro in amictu non suo, ne quid hæreticis suboleret. Alberstadium proficiscentibus, paratum semper erat hospitium apud Hysburgenses monachos Benedictinos, vix uno milliari ab illa urbe distantes, qui nostros tecto excipiebant, fovebant, & ad multos dies perquam liberaliter apud se habebant. Qui vero Magdeburgum itabant, ii diversari solebant in cœnobio pariter Benedictinorum Ammenslebiensi: quod ita fieri prudenti consilio curaverat P. Augustinus Turrianus Hildesiensis collegii rector, ne nostri metu hæreticorum cogerentur apud virgines hospitari. Nec vero hospitium ægre præbebant Patres Benedictini, sed eam rem percupiebant potius, & in loco beneficii non contemnendi reponebant. Captata enim occasione, nostrorum opera ad profectum animæ utebantur, soliti apud eos conscientiam expiare, de conscientiæ negotiis conferre, novo pietatis ardore incalescere. Alberstadium hoc anno venit P. Joannes Joannis, Magdeburgum P. Andreas Nisenus, egregii ambo, & probatæ virtutis operarii, qui re apud virgines bene gesta, nonnullos etiam lutheranorum catholicis aggregarunt. Atque hæc peregerunt provinciæ Rhenanæ socii extra sua tecta, & in alieno, ut ita dicam, solo. Jam quæ in suis singuli domiciliis laudabiliter gesserint, nihil opus est per partes exequi. Fuerunt quippe ex earum rerum genere, quæ apud nos usu assiduo ferme viluerunt. Ut tamen lectiora aliqua cursim attingam, Hagenoæ Senatus, adnitentibus præsertim nostris, doctores Lutheranorum a ministerio divini verbi excluſit, suamque Patribus Franciscanis restituit ecclesiam, ubi heterodoxi annos fere septuaginta cathedram erroris retinuerant. Scheleſtadii esse cœperant homines Societatis ante annos haud amplius novem, brevique hoc tempore ea facta fuerat commutatio civitatis, ut novam pietatis ac morum speciem miraretur Archidux Leopoldus, affirmaretque palam, videri sibi urbem omnino aliam. Quod qualecunque esset, passim nostrorum industriæ tribuebatur. Denique in omnibus ubique collegiis hæretici cum Ecclesia sunt reconciliati plures, exceſſitque eorum numerus usque ad mille & octingentos. Verumtamen tot inter rerum successus desideravit provincia socios unum & quadraginta, quorum plerique laboribus pro animarum salute susceptis absumpti interierunt, nec leve damnum tot orbata commilitonibus fecit. Nullius tamen tam defleta jactura, quam P. Gerardi Wentzeri Præpositi provincialis. Aschaffemburgi extinctus est pridie Cal. Octobres, cum vix totos quinque menses provinciam administrasset: vir pluribus naturæ & gratiæ donis instructus, & inter primos florens religiosa virtute. Rexerat collegia Fuldense, & Spirense, sexque continenter annos præfuerat institutioni tironum, assecutus, quod paucorum est, ut quibus præerat, eos non magis metu, quam charitate intra leges domesticæ disciplinæ contineret. Eo accidit acerbior viri obitus, quod ætatis annum quadragesimum octavum nondum expleverat. Sed de rebus provinciæ Rhenanæ satis.

78. Monachi Benedictini nostris hospitium præbent.

79. Acta in diversis provinciæ partibus.

80. Mors & elogium P. Gerardi Wentzeri.

81. Res Flandro-belgicæ. Missionis navalis institutio.

In Flandrobelgica novum hic annus aperuit Societati campum laboris, qui nobis erat antea occlusus. Alibi diximus institutas in Belgio fuisse missiones, quas castrenses vocant. Hinc nata occasio instituendi etiam navales. Nam cum inter

inter terrestrium copiarum duces multus esset sermo de fructu, quem ex nostrorum ministeriis capiebat exercitus, venit in mentem summo armorum præfecto Ambrosio Spinulæ, futurum e Dei Regisque obsequio, si ejusdem generis operarii classiarios quoque, turbamque nauticam comitarentur, & in navalibus expeditionibus adjutarent. Ea itaque de re sermonem intulit cum Isabella Belgii Gubernatrice, quæ consilium vehementer probans, edixit ne deinceps in regiam classem assumerentur sacrorum ministri, nisi quos designassent præpositi Societatis. Et quia per Apostolicæ Sedis privilegia jus habent Reges Hispaniarum constituendi quos velint castrorum classiumque suarum Parochos, curiali ut potestate nostri uterentur in classiarios, & nautas decrevit.

82. Prima nostrorum expeditio navalis.

His ita constitutis, occasio novæ missionis experiendæ non abfuit diu. Accidit VIII. Cal. Februarii, ut Ostenda vela facerent quinque regiæ naves, refertæ milite, & omni bellico instrumento instructæ. Navibus impositi fuerunt Sacerdotes nostri ordinis quatuor: quorum quam fructuosus fuerit labor, tum in pugna, quæ statim cum Batavis pugnata est, tum in fœda tempestate, quæ totos viginti dies classem huc illucque jactavit, majus est quam ut explicari commode possit. Adstiterunt militibus nautisque Patres inter pericula utriusque discriminis: omnibus quam tempus poscebat opem præbuerunt, tanta, non modo charitate, verum etiam constantia & fortitudine, ut mirarentur virtutem vulgari multo majorem nautæ, & nostros, quibus fuerant initio infensiores, haberent postmodum in honore, ac prope in oculis ferrent. Sed hujus primæ

83. Expeditio altera, ac primæ nostrorum curæ.

missionis labor, etsi gravis, non ita tamen diuturnus fuit. Post quatuor menses altera suscipitur ejusdem generis expeditio, sed longior multo, & laboris periculique multo gravioris. Præfectus Belgicæ classis Ludovicus Oliveira, jussus in Hispaniam tendere cum sex majoris alvei navigiis, profectionem indixerat nautis, militibusque classiariis. Adsunt continuo de Societate sacerdotes diversarum linguarum septem: duo in prætoriam, quinque reliqui in naves totidem imponuntur. Dum navigandi opportunitas expectatur Mardiki, Patres epibatis & turbæ nauticæ suaserunt, ne se mari prius committerent, quam conscientiam confessione piaculari purgassent, neu in tanto vitæ periculo salutem quoque sempiternam discrimini objicerent. Placuit consilium. Expiati sunt ad unum omnes, & contra omnem casum audentiores alacrioresque facti. Obsidebant interea portus ostia Batavorum bellicæ naves tredecim in anchoris

84. Atrox pugna conseritur cum Batavis.

stantes, & regiis, simul ac progredi cœpissent, imminebant. Hostem ut fallerent Hispani, vela fecerunt circa dimidium noctis, incredibili celeritate ac silentio. Res tamen latere non potuit excubantem diu noctuque Batavum, præsertim quod una navium, ut sors tulit, in ipso portus exitu hæsit illisa vadis; dumque eam moliri summa ope navarchus studet, facibus, & clamore fecit indicium. Protinus ergo, sublatis anchoris, accurrunt hostes lunato ordine: tormenta displodunt: a fronte, a latere regiam classem appetunt. Quandiu pugnam texerunt tenebræ, certatum hinc inde majore strepitu, quam damno. Ast ubi illuxit, tunc enim vero atrox prælium exarsit. In tanta disparitate virium sustinuerunt impressionem regii adeo fortiter, ut tres hostium naves male multatæ e pugna media fuerint subducendæ, ne mergerentur. Regiarum unam, injectis arpagonibus, jam prope ceperant Batavi. Advolavit quæ a S. Ignatio nuncupabatur, prohibuit hostes ne in eam transilirent, prædam recepit. Dirempta denique interventu noctis pugna, certior fit

85. Classis Belgica evadit in Angliam.

Oliveira, auxilio venire hostibus naves alias duodeviginti. Simul videt, non posse se quo cursum direxerat progredi, cadentibus ventis. Proras ergo dirigit ad proximum Angliæ littus, frustraque insequentibus hostibus, in portum Dubiensem evadit. Eodem haud multo post appulerunt Batavi cum duodecim navibus, omnino certi, vel Hispanos honestis conditionibus ad deditionem pellicere, vel ex illa statione digredientes opprimere. Neutrum successit. Totos quinque menses in Britannico portu regii substiterunt: quo tempore sæpe Batavus vim intentavit, semper cum ignominia repulsus est, donec me-

medius adveniens Angliæ Rex, ut immunitatem portus, & jus asyli tueretur, ne quid ab alteris adversus alteros hostile fieret vetuit. Sed ad ea quæ nostri instituti sunt veniamus, quæque fuerint nostrorum per hoc tempus partes in regia classe, paucis expediamus.

86. Acta nostrorum in regia classe.

Quoties dimicandum fuit, progrediebantur in mediam navim Patres, & coactos in modum concionis milites ad detestationem criminum prius, deinde ad fidem Deo ac Regi debitam incendebant. In ipso æstu certaminis inter milites discurrebant: sauciis cadentibusque absolutionem, et si quam aliam possent opem impertiebant. Extra belli casus, certas quotidie preces in communi obeundas curabant, atque ipsi cæteris verba præibant. Singulis diebus festis conciones habebant, & christianarum institutionum summam explicabant. Hæc publice. At privatim militibus nautisque permixti, nulla non die singulos ad pietatem cohortabantur. Insinuabant sese in eorum maxime familiaritatem, quos norant linguæ esse solutioris, cum iisque interdum, quasi fallendi temporis causa, ludebant duodecim scrupis. Has tamen condicebant ludi leges, ut si adversarii vicissent, munusculum a victo acciperent: sin vincerentur, caverent toto octiduo, ne quod proferrent verbum irreligiosum, aut turpe, certa constituta pœna, quam contra facientes luerent. Præter hæc, cultum Deiparæ incredibili studio promovebant. Curaverant initio, ut in singulis navibus prostaret cum decenti ornatu imago illius, ad eamque de genu salutandam sæpius intra diem pulsu æris excitarentur omnes. Pietas in morem abiit: & notatum est, a prima luce usque ad meridiem nunquam fere defuisse, qui ante sacram effigiem supplex procumberet. His artibus, mirum quæ facta morum emendatio fuerit in hominibus rerum talium insuetis. Verborum obscenitas, execrationes, juramenta, jurgia, rixæque, familiaria militum ac nautarum mala, fere ex toto sublata. Mirabantur Duces, vigere inter arma religionis studia: tantam vero, ac tam novam inter milites temperantiam, pietatem, modestiam, satis admirari non poterant. At ejusmodi manipulos evangelici messores non sine magnis animi corporisque laboribus collegerunt. Quandiu fuerunt in statione Britannica, cum versarentur apud homines Romanæ fidei, & nostræ præsertim Societatis inimicissimos, multis exerciti sunt injuriis, ut æstimare pronum est. Inter navigandum, ea interdum laborarunt annonæ difficultate, ut aqua putris, panis mucidus, carnesque olidæ pro deliciis essent. Accessit ægrotantium cura, quorum malis ærumnisque sublevandis Patres ita se devoverunt, ut nullam quietis partem caperent. Profitebantur postea plures militum nautarumque, se Patrum beneficio vivere. Alii Patrum unice respectu se retineri ajebant, ne classem desererent. Adde his pericula vitæ assidua, & sexcentas mortes, nunc ab immiti mari, nunc ab hostibus intentatas. Adde ad extremum unius cruentam mortem, de qua ita comperio. Quintum jam mensem hæserant naves in Dubiensi portu otiosæ: cum subito exorta tempestate propitia, visum navarchis posse declinari Batavorum occursum, & in Belgium tuto transmitti. Captata igitur nocte concubia, vela explicantur. At dum classis secundo vento in altum provehitur, prætoria, quæ omnium ultima discesserat, in hostes incidit. Expediuntur arma raptim, & quamvis una cum multis certare cogeretur, certamen suscipitur magno animo. Aderat in ea navi P. Franciscus Brayus, vir natione Hibernus, strenuus in paucis, & in missionibus castrensibus multum exercitatus. Is vocem contendere statim: omnium animos in ipso ardore pugnæ excitare, omnes ad rem bene fortiterque gerendam incendere, prælii quasi fax, atque anima. At dum huc illuc prælata Christi effigie discurrit, dum sui prope securus cæteris prospicit, concidit repente majoris tormenti globo discerptus. Ejus casu adeo collapsi sunt militum animi, ut igne in pulverem bellicum injecto navim incenderint: quippe tolerabilius rati perire interitu voluntario, quam hostibus se permittere. Deflagravit continuo cum horrisono fragore navis: non omnes tamen vectores absumpti sunt. Pauci in aerem longe jactati, & inde in aquam relapsi, ut fors tulit, in littus vivi so-

87. Eorum incommoda, labores, & pericula.

88. P. Franciscus Brayus tormenti globo interfectus.

89. Mors & elogium P. Joannis Isembrantii.

sospitesque enatarunt. Brayum, aliquanto prius quam hæc acciderent, præsensisse divinitus esse sibi brevi moriendum, crediderunt multi, nec temere. Id homini prænunciatum ajebant per visum a P. Joanne Isembrantio, qui haud ita pridem decesserat Antuerpiæ. Credibilem vero faciebat rem Isembrantii pietas non vulgaris, cujus toto Belgio fama volitabat. Ejus labores pro animarum salute susceptos nemo explicare satis possit. Ter minimum intra hebdomadam conciones habebat, nec scires utrum laboriosius, an fructuosius. Quasi hoc ministerium satis non esset, eodem tempore pauperibus ægrotisque consolandis, confessionibus audiendis, confutandis qua voce, qua scripto hæreticis ita navabat operam, ac si non aliis occupationibus premeretur. Ex omnibus religiosis virtutibus obedientiam colebat præcipue, notumque erat apud domesticos, majoribus qualiacunque præcipientibus, nullam ex eo vocem audiri, nisi hanc unam *libenter*. Tam promptum obediendi modum, ajunt, divinitus comprobatum fuisse post ipsius mortem. Cum enim sarcophago fuisset inclusus, prodiisse ex eo dicitur distincta & clara vox, ter idem verbum ingeminans *libenter*. Cujus ostenti hæc fuit communis omnium interpretatio, valde illi feliciter eveniisse, quod majorum imperia excipere consuevisset, non solum æquo animo, verum etiam libenti. Moriendi causam Isembrantius ex charitate contraxit. Solitus nimirum omne ægrotorum genus promiscue adire, ex unius contagione pestem hausit, quæ virum longiore vita dignissimum extinxit, anno ætatis trigesimo sexto, initæ Societatis decimo septimo.

90. Hæretici ad Ecclesiam reducti.

Jam ut de rebus cæteris hoc anno gestis in Belgio pauca dicam, laboribus sociorum maritimis terrestres non concesserunt. Brugis cum invenirentur Batavi plures bello capti, ex iis amplius triginta Ecclesiæ subjecti sunt opera industriaque nostrorum. Memorabilis in eo numero præ cunctis unus, quem Hollandi veluti patronum sectæ observabant, & in illud suum, quod vocant, consilium seniorum allegerant. Non solum veritati cessit ipse, verum etiam idem consilii per litteras persuadere conatus est uxori liberisque, nullam affirmans salutis spem extra catholicam Ecclesiam esse. Rescripserat uxor, ut statim rediret domum: ubi rediisset, deliberaturos simul quid facto esset opus. Verum ille urbem execrans, in qua locus catholicæ religioni non esset, diserte negavit se rediturum aliquando: malle videlicet inter orthodoxos vivere omnium inopem, quam cunctis vitæ commodis abundare inter hæreticos. Ypris

91. Præclara mors cujusdam adolescentis.

celebrata est multorum linguis præclara mors adolescentis, qui in scholis ejus collegii educabatur. Natus annos haud amplius tredecim, eum attigerat virtutis apicem, quem pauci admodum assequuntur provecta ætate. Laborabat identidem calculis, & quamvis doloribus acerbissimis conflictaretur, hilari semper & exporrecta fronte erat. Rogatus olim a præceptore suo, qui posset animo lætus esse in tanto corporis cruciatu? vicissim quæsivit ex eo, an tristis esse posset is, qui Dei frueretur amicitia? Pridie illorum dierum, quibus Eucharistiæ mysterium erat sumpturus, non aliam admittebat curam, nisi ut divino hospiti quam mundissimum adornaret hospitium. Eo deinde sumpto, diem reliquam meris religionibus conterebat. Quod si ad ludum, ut fit, ab æqualibus invitaretur, his exprobrabat libere, quod talis sanctitatem diei jocis ineptiisque corrumperent. Deiparam colebat in morem filii, nec eam fere alio compellabat nomine, quam parentis. Corpusculum vel in tam tenera ætate subjiciebat ciliciis, flagris, nodosisque funiculis circa latera adstrictis: ea cæteroqui innocentia puer, ut cujuslibet impudicitiæ nomen ipsum nesciret. Lethaliter ægrotus quærenti magistro, num quo teneretur desiderio vitæ longioris? *Quid istuc*, inquit, *tibi venit in mentem, mi Pater? Me ne, Dei benignitate jam proximum vitæ beatæ & immortali, malle mortalem istam & miseram diutius vivere?* Perrexitque de summo quod expectabat bono copiosius dicere, donec voce defectus, oculis in cœlum intentis, extremum spiritum duxit. Illatum cœlo parentes crediderunt, eoque præreptum sibi, & hujus vitæ periculis minus doluerunt.

Si-

Similia de pueris sæpe referunt omnium fere provinciarum litteræ annales. Verumtamen notant, fructus tam maturæ virtutis non alibi germinare consuevisse, quam in Marianis sodalitatibus, quas ubique plurimas Societas instituerat. Erant illæ sane veluti plantaria totidem, in quibus teneriores plantæ ad pietatem feliciter succrescebant. Quod cum usu ipso perspicerent nostri, sodalitatum numerum in annos singulos augere studebant. Tres hoc anno de novo institutas invenio in Gallobelgica: Namurci unam pro pauperioribus filiis familias, qui litteris non darent operam: alteram Insulis pro civibus inferioris ordinis: tertiam Duaci pro opificum adolescentibus. Hæc brevi sodales amplius centum recensuit. Audomari florebat quam ubi maxime sodalitium scholasticorum: hoc autem anno tale præbuit religionis exemplum, quod civitatem admiratione defixit. Instabat dies, qua sacrum Christi corpus solemni ritu erat circumferendum per urbem. Pridie ejus diei progressi in publicum adolescentes ex nobilioribus, viam omnem, qua ducenda erat pompa, suis ipsi manibus everrerunt, sordesque certatim efferendo mundarunt: cumque ob eam causam ab æqualium nonnullis procaciter irriderentur, eorum sannas dicteriaque spreverunt. Plus habuit admirationis apud Arienses exemplum pietatis a militibus editum, quippe in ejusmodi hominibus inusitatum prorsus, ac novum. In hanc urbem contractæ fuerant ex magna parte copiæ ad Bredanam obsidionem evocatæ. Dum profectionis imperium opperiuntur, iis Patres collegii nostri persuaserunt, ut adversus incertæ expeditionis pericula munirent sese perceptione sacrorum. Accepta cum magno omnium assensu re, dies constituitur, qua cuncti simul ad sacram mensam accederent. Ea die itum est militari ordine, plusquam militari modestia ad ædem sacram, præeunte ex nostris uno, ac Christi crucifixi signum, quod christianæ militiæ primum vexillum est, præferente. Aderat spectaculo omnium ordinum multitudo promiscua, hærebantque omnes attoniti novitate exempli, cujus nihil simile se vidisse meminerant inter milites. Ejusdem generis multa sunt in litteris hujus anni, quæ in annales referri sine legentium fastidio non possent: eoque narrari minus debent, quod res tunc quidem ob novitatem notabiles, nunc usu ubique receptæ vix attenduntur. His igitur prætermissis, ad alia progredior. Delectus militum habebatur Bethuniæ, erantque jam sub signis aliquot tironum centuriæ, & ad usitata castrorum officia exercebantur. Accidit ut militem adhuc rudem, minusque composite moventem sese aliqui civium deriderent, ac petulanti dicacitate incesserent. Ea res, ut facile accenduntur animi, rixam ingentem movit. Milites convicium non ferentes, obvertunt arma. Conglobantur ex adverso cives fiducia numeri, quo multum prævalebant. Centurio, cujus erat continere suos ne quid hostile inciperent, irruit in populum districto ferro, & hominem rusticanum convicium militi facientem peremit. Tum vero atrox exarsit incendium. Diffunditur tota urbe rumor, grassari milites in populum. Clauduntur tabernæ, vocantur ad arma cives e turri summa, omnia tumultu & apparatu bellico perstrepunt. Abdiderat se auctor cædis in vicinam domum, ad ejusque defensionem stabant in armis milites. Cives contra magno ruebant agmine, ulturi indignum facinus sanguine interfectoris. Nihil aberat propius, quam ut lis ferro decerneretur. In tanto discrimine, cum silerent ii, quorum erat curam publicæ tranquillitatis suscipere, unus in medium processit rector collegii nostri P. Ægidius Bucherius, ac se furenti populo objecit. Rogabat per quidquid sanctum ubique est, ut quiescerent, ut ab armis discederent. Negante populo se facturum, nisi scelestum homicidam haberet in potestate, & nomen Consulum obtendente, adiit recta Consules, seditionis damna, calamitatem publicæ rei, Regis offensionem demonstravit eloquentia tanta, ut moti oratione Consules prodierint denique ad concitatam multitudinem, & seditionem auctoritate compresserint. Agnovit beneficium civitas, quodque civili sanguini fuerit parcitum, id nostri hominis solertiæ acceptum retulit. Sed jam a rebus Belgicis gradum ad Anglicas faciamus.

92. Res Gallobelgicæ. Sodalitiorum institutio multiplex, & eorum fructus.

93. Exemplum pietatis a militibus editum Ariæ.

94. Bethuniæ atrox seditio a nostris componitur.

95. Res Anglicanæ. Ortus tirocinii Watenensis.

Ac primo quidem, ut in ipso Belgio Societas Anglicana Watenense tirocinium, & Leodiense collegium adepta sit, quam brevissime expediendum. Situm est oppidum Watenense in planitie montis, qui medius eminet inter Gravelinam & Casletum, e regione Angliæ, cœloque utitur saluberrimo. Anglis adolescentibus aptissima videbatur sedes, propterea quod ab ipsorum nativo solo vix differat. Distat Audomaro millia passuum haud amplius quinque, qua in urbe cum inveniretur celebre illud juventutis Anglicanæ seminarium, unde plures ad nos alumni quotannis transire solebant, ob hanc etiam commoditatem multa erat apud nos deliberatio de tirocinio Anglicanæ Societatis constituendo Watenis. Jam ante exequendi consilii ratio oblata fuerat, qua melior optari vix poterat. Erat Watenis pervetus monasterium, ex quo Episcopus Audomarensis censum peramplum percipiebat hac conditione, ut in eo octo minimum religiosos de suo aleret cujuscunque vellet ordinis. Id namque ita fieri constituerat S. Pius V. Pontifex, cujus beneficio monasterium illud a Canonicis Augustinianis translatum fuerat ad Ecclesiam Audomarensem. Conditio per plures annos abierat in desuetudinem, renuentibus Episcopis monasterii ædificium, quod hæretici incendio absumpserant, instaurare. At assumptus cum fuisset ad insulas Audomarenses ex Minorum familia Joannes Blasæus, vir nunquam satis laudandus, simul atque adiit episcopatum, cogitare secum cœpit, qua ratione reædificari possent Watenis ædes incensæ, in easque familia religiosorum restitui. Hæc reputans, audit quæri a Societate Anglicana locum tirocinio, & paratam esse pecuniæ non levem summam, olim in hunc usum legatam ab Hispana virgine Ludovica Caravagialia, cujus æque nota pietas, ac nobilitas. Visum optimo Antistiti ex Dei obsequio fore, si quod alendis religiosis admodum paucis impendi oportebat, adjungeretur illi summæ, & ad levandas Anglorum calamitates converteretur, collocata Watenis ea familia, ex qua prodituri subinde essent in Angliam evangelici operarii insignes, & catholicæ veritatis fortissimi assertores. Ne multa: Communicata ratione consilii sui cum Romano Pontifice, veniam petit addicendi Anglicano Societatis tirocinio fundos monasterii Watenensis. Responderat ad vota Pontifex Paulus V., quin Episcopi consilium valde laudaverat. Verum quia in litteris Pontificiis mentio fiebat operæ, quam Societatis tirones suo tempore navaturi essent Angliæ, litterarum notitiam assecutus legatus Anglicus, qui Bruxellis degebat, egit cum Alberto Austriaco Belgii principe, ne rem perfici sineret, causas obtendens graves, & in speciem honestas. Ea deprecatione conturbatus Archidux, negotium ampliabat. Non tamen ab incepto Blasæus destitit. Novas curavit a Pontifice litteras, quibus potestas eadem faciendæ quam dixi permutationis tribuebatur, tacito Anglorum & Angliæ nomine, omnique sublata causa querelarum ex parte oratoris Britannici. Tunc enimvero rem probavit Albertus, & copiam Pontificii diplomatis exequendi fecit. Sed quamquam traderetur jam tum Societati domus Watenensis ex magna parte instaurata, cautumque esset ut Anglicanis duntaxat tironibus usui esset, quod tamen optabatur ut in eam tirones e Leodiensi collegio immigrarent, id variis subnascentibus causis effici nunquam potuit, nisi post obitum Alberti Archiducis, quo sublato, Isabella Clara Eugenia pleno jure in Belgio dominans, liberum ejus rei arbitrium Societati permisit. Ita demum hoc excurrente anno tirones Watenas deducti sunt.

96. Ejusdem usus perdiu ampliatur, & quare.

97. Fundatur collegium Leodiense.

Iis Leodio amotis, cum vacua relinqueretur domus quam hactenus habitaverant, visum in ea posse constitui collegium Anglicanæ provinciæ maximum, ubi juventus nostra altioribus disciplinis erudiretur. Ac domus quidem familiam non exiguam capiebat. Favente enim cœptis Ferdinando a Bavaria Septemviro Coloniensi, Leodiique antistite, extructa fuerat fortasse amplior, quam modus tirocinii poscceret. At in expedienda collegii dote difficultas præcipua vertebat, cum solummodo iis, qui theologiam condiscebant Lovanii, certum esset constitutum vectigal, deesset autem unde alii sustentari possent alum-

alumni philosophicis studiis operaturi. Huic incommodo occursum est liberalitate viri cujusdam pii, qui & census ad eam rem necessarios obtulit, & nomen prodi suum noluit. Sic ergo cum deesse videretur nihil, omnes pariter nostri juvenes, theologi philosophique, commigrare Leodium sunt jussi, ut ibi gravioribus studiis informarentur, & ad refellendas Anglorum hæreses exercerentur. At, quæ erat conditio temporum, collegium haud multo post suis proventibus destitutum est, ejus vero alumni ad extremam inopiam adacti locum deserere cogebantur, nisi rem labantem patronus munificentissimus sustentasset. Florebat tunc non minus bellica laude, quam eximio religionis studio Bavariæ Dux Maximilianus, S. R. I. Elector jam salutatus: ac præter hæreditariam in nostrum ordinem beneficentiam, quam intra fines ditionis suæ explicabat, tuendos etiam fovendosque susceperat socios in missione Anglica laborantes. Is cum audisset de angustia rei familiaris, qua collegium Leodiense premebatur, ne concideret opus tam provide ad salutem Angliæ institutum, pensionem illi annuam de suo liberaliter assignavit. Et quia ærario utebatur ob temporum difficultatem pene exhausto, nihil dubitavit versuram interea facere, ut pensionem promissam solveret. Neque hic se continuit Principis amantissimi liberalitas. Aliquot jam annos vivebat in sterili matrimonio cum Elisabetha Lotharinga, Deoque pridem voverat, si precibus B. Ignatii virilem prolem suscepisset, nato filio facturum Ignatio nomen, & collegium Societati fundaturum ubicunque Præposito Generali placuisset. Jam vero cum videret, attributa pensione revixisse quodammodo collegium Leodiense, anno sequenti, qui fuit sæculi vigesimus sextus, dotem illi addere perpetuam statuit, & quidem tantam, ut fundati ex integro collegii titulum promereretur. Obstabant angustiæ ærarii, ne necessariam summam repræsentaret statim. Ipse se, & hæredes quam arctissimis fidei vinculis obstrinxit, ut donec ea summa vel numerato, vel æstimatione solveretur, acciperent Patres ejusdem quinas centesimas in annos singulos. Usque adeo cordi fuit optimo Principi, ne quo casu minueretur collegio Leodiensi fructus benignitatis, quam illi impendere constituerat. Nondum cum hæc agebat optata sobole erat potitus: sed prævertere obsequio voluit beneficium, quod a B. Parente Ignatio certissime expectabat. Nec vero commisit Ignatius, ut illum pœniteret suæ erga nos voluntatis. Sexagesimum vitæ annum egressus, ea prorsus ætate, quæ procreandæ soboli minus videbatur idonea, liberos suscepit duos ex Marianna Austriaca Ferdinandi III. Cæsaris sorore, ac filio natu majori, uti voverat, nomen Ignatii indidit. Princeps, cum universæ Societati, tum præsertim Patribus Anglis æterna cum laude memorandus, cujus insigni beneficentiæ debet illa provincia quod habet unicum litterarum virtutisque gymnasium, ubi nunquam hactenus pro messe Anglicana operariorum supplementa defuerunt.

98. Maximiliani Bavariæ Ducis liberalitas erga illud.

99. Ejusdem votum, & nova erga collegium beneficentia.

100. Duos suscipit liberos ope S. Ignatii.

Sed ut ad annum, de quo modo nobis sermo est, redeamus, recruduit hoc tempore acerbitas Puritanorum in Anglia contra Catholicos, nostrisque in eo solo desudantibus novas curas injecit. Solutis enim sponsalibus, quæ Carolus Walliæ Princeps cum sorore Regis Hispaniarum contraxerat, non solum rescissa sunt quæ Rex Jacobus inter cætera matrimonii pacta promiserat de Catholicorum impunitate, verum etiam novæ in conventu ordinum promulgatæ leges, quæ si effectum haberent, nullus in Anglia locus rei catholicæ relinquebatur. Profuit non nihil, quod eodem tempore Jacobus aliam matrimonii conditionem quærebat in Gallia, agebatque ut filio suo nuberet Henriqueta Regis christianissimi soror, quod re ipsa post biennium perfecit. Hujus quidem certe affinitatis respectu, comprimendas paululum curavit immites leges, & fidem Gallico oratori dedit, non passurum se gravius quidquam statui contra Catholicos. Verum hæc benignitas eo tantum pertinuit, ut innocentium sanguini parceretur. Cæterum præfectis provinciarum injunxit, ut quæstiones nihilo segnius exercerent, exigerentque constitutas contra Catholicos pœnas, capitalibus duntaxat exceptis. Quibus jussa facientibus, Romani sacer-

101. Ingravescit in Anglia persecutio contra Catholicos.

cerdotes, eorumque hospites, præsertim ditiores, durius sunt habiti. Multi spoliati bonis, multi in carcerem rapti ex iis, qui in formulam sacramenti ante septendecim annos præscriptam jurare noluerunt. Affuerunt periclitantibus nostri, ne metu, aut molestiarum impatientia subverterentur. Erant inter ipsos Catholicos qui sentirent, docerentque, formulam illam juramenti, etiamsi ab Romano Pontifice damnatam, posse recipi religione salva. Hanc nostri opinionem pluribus exemerunt. Nec in reducendis hæreticis, utcunque tempore tam adverso, desudatum frustra. Quadringentos, & si quid amplius, hoc ipso anno catholicis adjunxit opera industriaque nostrorum. Catholicorum vero, qui in veritate sunt confirmati, numerum nemo recensuit. Fuerunt etiam ex his aliqui, non intimo tantum afflatu Numinis, sed & externis signorum ostentis ad sectandam pietatem impulsi. Exemplo sit quod subjicio. Mulier nobilis in agro Londinensi audierat unum quemdam ex nostris de cultu sacrarum reliquiarum pro concione dicentem, notaveratque narratam ab illo historiam de viro nescio quo religioso, quem refert Cæsarius thecam sacrarum reliquiarum gestare solitum, mirifico ejus pulsu interdum fuisse monitum, ut suborientes libidinis motus comprimeret. Exemplo permota, ut sunt mulieres, gestare post hæc appensum collo cœperat ænea inclusum theca agnum cereum, solemni Pontificis maximi prece consecratum, credo, simile quiddam sperans eventurum sibi. Ecce autem post paucos dies afferuntur ad eam procaces litteræ, quibus ab impuro amatore ad flagitium provocabatur. Dum labascit misera, ambigitque quid sibi faciendum putet, tinnire repente hærens pectori cereus, & cujusdam quasi campanulæ sonum reddere. Conterrita monstro mulier, sacerdotem Societatis, quo utebatur a confessionibus, adit propere: narrat quæ acciderint, rem ita esse jurejurando confirmat. Obstupuit sacerdos: tamen dubium relinquens an fidem narranti haberet, tantum mulierem docuit, qua ratione nefarias amasii insidias deinceps eluderet. Aliquot abierant dies, cum ecce iterum pellacibus codicillis lacessitur ab eodem juvene. Nihil illa voluit minus, quam improbo consentire. Parabat tamen rescribere, & fortasse officiosius, quam deceret fortem & pudicam feminam. At calamum vix bene strinxerat, cum audiri iterum tinniens circa pectus theca. Agnovit Dei monentis vocem femina parum cauta, pestilentes litteras igni tradidit, ac momento eodem mirificus ille sonus denuo conticuit. Tertio audiri cœperat post breve temporis intervallum, cum sola versaretur in suo conclavi, cum occasio peccandi subesset nulla. Atque hic enimvero angi mulier, quidve tali signo portenderetur quæreret. Dum respicit se diligentius, & conscientiam recognoscit, quasdam deprehendit retroactæ vitæ labes, quas nunquam piaculari confessione purgaverat, simulque hoc sibi velle cœleste monitum sensit. Noxas ergo omnes a prima usque ætate repetitas rite confessa est: nec ex eo tempore sonum illum amplius exaudiit. Scio futuros, qui in hoc eventu putent aliquid subesse ludibrii potuisse. Multa sane imaginantur mulieres, multa sibi fingit conscientia, multa demum emota mens audit, & videt, quæ nulla interdum sunt. Veruntamen, etiamsi ita esset, non unæ sunt gratiæ cœlestis viæ, nec ideo minus singulare Numinis beneficium, quo effectum ut bene verteret qualiscunque error, & salutis æternæ viam erranti aperiret.

102. Nostrorum labores & res gestæ hoc tempore.

Cultu sacrorum reorum mirabili ostento comprobatus.

Eodem interea anno desideravit provincia Anglicana operarium multis rebus gestis illustrem, & de re communi optime meritum, P. Thomam Stephensonum, de quo hæc memoriæ sunt prodita. Parentibus catholicis natus in provincia Windletonia, & adhuc adolescens missus in Galliam, humanas divinasque litteras in Rhemensi Anglorum seminario didicerat. Romam inde profectus est, ubi cum fuisset sacerdotio consecratus, rediit in patriam auctoribus Guillelmo Alano Cardinali, & Roberto Personio, qui virum strenuum & prudentem perspexerant. Ibi vixdum anno vertente comprehenditur, & in Londinensem turrim conjicitur, ex qua productus ad judicum tribunal, ostendit quantum veritas mendacio, quantum astutiæ & fraudibus simplicitas evangeli-

104. Mors & elogium P. Thomæ Stephensoni.

gelica præstet. Mirati sunt judices responsorum gravitatem, sed respondentis induciam & libertatem, quam debuerant amare ac munerari, condemnarunt. Itaque in angulum tenebricosi & olidi carceris dejectus est, oneratus ferro, perdiu inedia ac siti tortus. Cum interea quotidianæ Sacerdotum mortes, quos publica vox optimos eruditissimosque testabatur, magnam Elisabethæ conflarent invidiam, hanc ut placaret Regina, Sacerdotes aliquos passa est exulare, inquibus Stephensonus fuit. Reversum in Galliam amici veteres vix agnovere, quippe longa confectum macie, & sævis articulorum capitisque doloribus fractum. Non terruerunt tamen generosum pugilem hæc apostolicæ patientiæ rudimenta, quin accenderunt potius, ut quod conceperat in ergastulo votum ineundæ Societatis, exequi maturaret. In eam post datum virtutis tam insigne specimen libenter acceptus, tirocinium posuit Brunæ in Moravia: cumque aliquot annos Olomucii, ac Pragæ studendo docendoque consumpsisset, atque hinc Romam esset reversus, teneri non potuit, quin patriæ solum, etsi inimicum, reviseret. In eo per viginti annos partes implevit, non minus generosi militis, quam ducis ad errorem profligandum periti, donec ætate debilitatus receptui cecinit, & Watenis in Belgio laureatam senectutem deposuit IX. Cal. Apriles, anno ætatis septuagesimo secundo. Atque hæc de rebus Anglicis. Jam stilum transferamus in Galliam.

105. Res Campaniæ Damnatus capite sacerdos ad confessionem adducitur.

Augustoduni in provincia Campaniæ Sacerdos fuit gravis annis, & Parochi ministerio diu functus, qui magicæ artis, ac multorum maleficiorum accusatus, convictusque, ad supplicium erat propediem producendus. Cum pernegaret præfracte multa, quæ sciri certo & explicate intererat publicæ rei, atque ea præsertim quæ deliquerat in administratione sacrorum, submittitur ad eum publica auctoritate unus nostrorum, ut hominis contumaciam emolliat, & si qua possit, eliciat confessionem ingenuam veritatis. Res, ut videbatur, difficilis successit ad votum, nisi quod plus multo de se prodidit reus, quam quærebatur. Narravit, annos omnino duodecim nunquam se mysteriorum cæremonias exercuisse eo animo, ut faceret quod institutum fuit a Christo, sed tantum ut externa specie religionis falleret populum. Itaque nec vere sacris operatum esse umquam, nec quemquam vero baptismo initiasse, nec in foro pœnitentiæ absolutionis beneficium impertiri cuiquam voluisse. Addidit, denunciatum sibi olim fuisse sub atrocissimis minis a malo dæmone, ne quid horum proderet ullo tempore. Quin, subjecit, aderat ipse nunc humana specie conspicuus, & malum mihi intentabat, si pacti fidem frangerem: sed evanuit furcifer, simul ac ingressus in carcerem Jesuita hoc me donavit munusculo. Quæ cum diceret, exprompsit agnum cereum ex iis, quos Romani Pontifices certa comprecatione sacrare solent, ut contra præstigias dæmonum præsidio sint. Id enim noster Sacerdos illi habendum obtulerat. Aderant dum ita loquebatur multi. Nemo fuit, qui non tanta flagitiorum immanitate cohorresceret: nemo item, qui non multum delectaretur piis lacrymis, quas ubertim fundebat, aliisque animi pœnitentis indiciis, quæ præ se ultro ferebat. Dolentem erexit noster Sacerdos spe veniæ, & vitæ melioris fiducia, adfuitque misero usque ad patibulum consolator, qui auctor veritatis aperiendæ fuerat. Curæ deinde fuit ecclesiasticis magistratibus, ut quoscunque ille irrito baptismo tinxerat, aut confitentes audierat, ii a suis quisque sacerdotibus rite initiarentur, ac denuo auditi pro confessione legitime absolverentur. Dum hæc ibi gerebantur, Catalauni diem clausit extremum Episcopus ejus urbis Cosmus Clausse, quem merito Patres collegii Catalaunensis ut fundatorem, & parentem suum amantissimum diligebant, atque observabant. Morti proximus id unice querebatur optimus Præsul, auferri sibi potestatem collegii, ut optaverat, amplificandi: quod vero impensæ in eo stabiliendo fecerat, id sibi nunc bene moriendi spem, & vitæ melioris expectationem ingentem infundere affirmabat. Adeo sibi persuaserat, eo in opere divinum obsequium, utilitatemque publicam contineri. Animam efflavit inter manus nostrorum, habuitque in episcopatu

106. Virtus sacrati cerei contra malum dæmonem.

107. Episcopi morientis sensus de collegio nobis fundato.

patu successorem, & suæ erga nos benevolentiæ hæredem Henricum Clausse fratris filium, cujus præsentia recreati Patres, ademptum sibi conditorem suum mitius doluerunt. Eodem anno, atque ipsa die B. P. Ignatii anniversaria, decessit Henricus Lotharingiæ Dux hujus nominis secundus, Princeps quam qui maxime religiosus, & de nostro ordine egregie meritus, quo regnante, (regnavit autem annos duntaxat sexdecim) duobus in Lotharingica ditione collegiis Societas aucta fuit, Barloducensi, & Nancejano. Sub idem tempus eximius ille Dei famulus, qui nuper Beatorum honoribus est decoratus, Petrus Forerius, cum vellet ad antiquæ disciplinæ formam revocare Canonicos Augustinianos in Lotharingia, nostrorum hominum ministerium in partem difficillimi operis advocavit. Ac primo quidem in re tantæ molis deliberanda consiliis uti voluit nostri Sacerdotis, cujus perspectam habebat probitatem atque prudentiam. Tum, prius quam aliud moliretur, eidem se tradidit sacris B. Ignatii commentationibus exercendum cum cæteris, quos ejusdem propositi participes habebat. Cujus utilitatem rei expertus, hanc sibi postremo imposuit veluti legem, ut nec ad tirocinium, nec ad professionem quemquam admitteret, qui non ab eodem probatus rite, & sanctioris vitæ præceptis præparatus fuisset. Equidem scio, hæc in vita beati viri Gallice scripta non legi. Sed sive studio brevitatis, sive alia quacunque causa scriptor omiserit, hæc certe scribebat hoc ipso anno ad generalem Præpositum P. Stephanus Binetus Campaniæ Præpositus provincialis, cujus fides nemini, quantum existimo, suspecta esse debeat.

108. Mors Henrici II. Lotharingiæ Ducis.

109. B. Petrus Forerius utitur nostris ad instauradam sui ordinis disciplinam.

Multo tamen iniquius nobiscum egit quisquis ille est, qui historiam edidit Vitonianæ Congregationis reformatæ, Tulli Leucorum impressam. Non id satis habuit scriptor amarulentus ut silentio tegeret, quantum ad instaurandam in ea familia disciplinam Societas nostra contulerit, verum etiam nonnulla de nobis invidiosius scripsit, in quibus est emendandus. Juvat proinde rem totam a suis initiis repetitam paucis complecti, cum præsertim necesse non sit excurrere longius extra ordinem temporum in eo negotio, quod ante aliquot annos cœptum, ad hæc usque tempora deductum est. Desiderius le Cur Abbas monasterii Virdunensis, cui a S. Vitono nomen, ordinis Benedictini, vir priscæ severitatis, & institutorum suorum retinentissimus, cum ferre dissimulanter non posset solutiores monachorum suorum mores, nec forte eos existimaret ad religiosæ vitæ normam posse ullo modo restitui, secesserat in ruralem domum eo consilio, ut deinceps uni sibi ac Deo viveret nemine interpellante. Propositum hominis, utcunque ex bona mente profectum, haud satis probarunt duo Patres Societatis, Henricus Toronce, & Carolus a Turri, quibus Lecurius amicissimis, & omnium arcanorum arbitris utebatur. Negantes ad ejus indolem facere solitudinem, ac vitæ genus otiosum, auctores ei fuerunt, ut siquidem inter sui dissimiles monachos vivere non sustineret, transiret potius ad sacrum ordinem Minimorum, habiturus in eo quam quærebat severioris vitæ copiam, citra pericula solitudinis. Quod consilium accipiens Lecurius, inter Minimos se recepit. Sed virum talem Deus ad altiora destinaverat, quam ut eum sineret otiosum delitescere intra claustra, & religiosa quiete perfrui. Pœnituit brevi Lecurium instituti non sui. Mentem reflexit retro, & desertis Minimis, rediit ad Benedictinos. Hic illum duo quos dixi Patres magnopere hortari, ut quod sæpe mente conceperat de instauranda sui monasterii disciplina, aliquando aggrederetur. Ne difficultate operis absterreretur, monstrabant rei gerendæ viam facilem, & expeditam. Nec enim, ajebant, postulandum, ut monachi a longo tempore laxius haberi soliti, & consuetudine ipsa vitæ liberioris impunitatem adepti, coerceri statim velint in formam primævæ severitatis. Remittendum aliquid de rigore antiqui moris: mitiores præscribendæ leges, quæ servari possint facilius. Id si fiat, jugum minus ægre subibunt monachi, ac diutius ferent. Sin vero rigidioris vitæ forma inducatur, ea sectatores aut nunquam habebit, aut certe non diu. Hæc illi, nec,

110. Desiderius le Cur reformandum suscipit monasterium Vitonianum.

111. Duo ex nostris illum consilio adjuvant.

ut

ut arbitror, imprudenter. Quæ tamen perperam interpretatus hiſtoriæ, quam ſupra nominavi, ſcriptor, ideo obſtitiſſe Toroncium & Turrium, ait, ne vir ille ſanctiſſimus ad primam ordinis formam reſtitueret familiam Vitonianam, quia ſecuti mollitudinem inſtituti ſui, ad ſuam imbecillitatem accommodare leges S. Benedicti maluerunt. Hæc profecto nec vere dici, nec ſine Societatis injuria potuerunt. Quid ſpectarent in eo negotio noſtri, dictum eſt ſupra. Addo nunc, qua fide conſilium amico dederant, eadem operam quoque ſuam ad conſilium exequendum contuliſſe. Non ferebant veteres monachi, vel minimum adduci legum vincula jamdiu ſoluta per deſuetudinem; eaque propter una ſupereſſe videbatur rei conficiendæ ratio, ut delecti juvenes deinceps in ordinem cooptarentur, & ab ipſo tirocinii initio inſtituerentur ad illum arctioris diſciplinæ modum, quem Lecurius deſcripſerat, & in mores inducere conſtituerat. Hujus curæ partem maximam in ſe receperunt Toroncius, & Turrius. Ipſi bonæ indolis adoleſcentes, qui novi tirocinii fundamenta jacerent, magno ſtudio conquiſiverunt: ipſi inventos, probatoſque, cum apud ſe, tum etiam ad S. Vitoni piis exercitationibus excolendos ſumpſerunt. Ventitabant tertio quoque die in monaſterium, novitios peccata confitentes audiebant, de animæ ſtatu conſulentibus reſponſa dabant, omnes tum privatim, tum publice ad perfectioris vitæ ſtudia excitabant. Quantum inde confectum ſit, nihil attinet exequi pluribus. Brevi temporis intervallo monaſterium Vitonianum ſtudio pietatis celebrari paſſim, ac cæteris ad imitandum proponi cœpit. Tum late diffuſo exempli odore, ad ejus ſe normam compoſuerunt plura ejuſdem ordinis monaſteria: quibus in unum quaſi corpus coeuntibus, conflata demum eſt quæ modo dicitur Congregatio S. Vitoni. Atque hæc ſumma rei, in qua noſter hiſtoricus multa carpit, multa aut diſſimulat, aut corrumpit, quæ cæteroqui ego parum aut nihil moror. Unum præterire non poſſum, quod ait viſos Jeſuitas parum bona fide agere cum P. Lecurio, idque propter duo pinguia ſacerdotia, quæ vir venerabilis, ne cœpta inſtauratio peſſum iret, coactus eſt Societati relinquere, & alienæ, ut ejus verbis utar, cupiditati ſacrificare. Inde, addit, multum fuiſſe detractum de fiducia, quam in noſtris hominibus Lecurius repoſuerat: inde fructum operæ per hos impenſæ retardari cœpiſſe. Nihil dici potuit a veritate alienius. Nam quod attinet ad ſacerdotium S. Martini prope Longovichium, iſtud multo ante quam de reformando cœnobio Vitoniano ageretur, collegio Virdunenſi addixerat ejus urbis antiſtes Henricus a Lotharingia, tunc Vitonienſis Abbas, ut loquimur, commendatarius. Et vero acceſſerat monachorum, quibus obnoxium erat, aſſenſus, ac traditionem Clemens VIII. Pontificio diplomate confirmaverat. Sacerdotium vero alterum, de quo unice ſermo eſſe poteſt, a S. Laurentio Fontis calidi nuncupatum, ita acceperunt Rhemenſis collegii Patres ab eodem Epiſcopo Virdunenſi, ut id præcipue debuerint Nicolao Henarto ſacerdotii poſſeſſori, qui cum Societatem ingrederetur, illud ad nos transferendum curavit. Porro Lecurius, prius etiam quam Henarto veniſſet in mentem de ineunda Societate, Epiſcopo ceſſerat quod in ſacerdotium iſtud habebat juris, nec poterat jam alienæ ſacrificare cupiditati rem, quam ultro abdicaverat. Quod ſi Societas non repudiavit oblata per legitimas poteſtates ad uſum vitæ bona, quid tandem commiſit, unde immodicæ cupiditatis notam contraheret? Ob eam certe cauſam Lecurius, nec a nobis eſt alienatus, nec ullam ſuſpicionem de bona noſtrorum fide ſumpſit, ſed perrexit nihil minus quam antea eorum opera & conſiliis uti uſque ad extremum: nec monachi, quamdiu ille vixit, nobis ea ſacerdotia poſſidentibus litem moverunt, aut quidpiam moleſtiæ exhibuerunt. Poſt obitum ipſius, ſcripſerunt illi quidem collegio Rhemenſi dicam de Prioratu Fontiſcalidi, quem minus legitime a nobis poſſideri contendebant. Itum proinde eſt in judicium. At diſceptata diu Pariſiis in ſanctiore Regis conſilio cauſa, jus poſſeſſionis valuit, fuitque nobis adjudicata res judicum conſenſu tanto, ut in toto conſilio, eoque frequentiſſimo, unus tantummodo ſecundum petitores ſententiam tule-

112. Acerbitas cujuſdam ſcriptoris contra nos in his referendis.

113. Aliæ ſcriptoris ejuſdem calumniæ.

114. De quadam lite nobis a Monachis Vitonianis intentata.

tulerit. Ex quo licet conjecturam facere, quam bono jure sacerdotium illud possideremus. Sed de provincia Campaniæ satis.

115. Res Lugdunenses. Domus professorum erigitur Gratianopoli.

In Lugdunensi dedit hic annus novam Societati domum professorum Gratianopoli, quæ tamen decursu temporis certis de causis in collegium est versa. Erat civitas Gratianopolitana nostri nominis adeo studiosa, ut jamdiu concionatores sumere non soleret nisi de Societate. Novissime, quamquam fundandi collegii facultatem non haberet, ultro jus domicilii nostris a Rege impetraverat, & domum aptam obtulerat. Domum istam, nullo licet certo proventu dotatam, habitare statim cœperant aliqui Patrum: qui cum post biennium, probe viderent civium erga se beneficentiam in dies crescere, spe certa ducti nunquam mendicantibus defuturum unde viverent, Mutio Generali persuaserunt, ut siquidem domicilium Gratianopolitanum non poterat in collegii formulam redigi, in eo saltem domum Professorum constitui juberet. Non ægre adductus est Mutius ut postulatis annueret: atque exinde quæcunque in domibus professorum ubique Societas solet, etiam Gratianopoli obiri cœperunt. Non dicam hic, quanto gaudio exceptum id omne fuerit ab amantissima civitate. Quod magis est, hæreticorum ferme quinquaginta cum Ecclesia conciliati, primordia novæ domus illustriora fecerunt. In aliis interea provinciæ locis utiliter desudatum est. Ucetiam missi duo nostrorum, heterodoxos triginta Christo lucrati sunt. Felicius rem gessit sacerdos unus Pillæ, quod oppidum est juris Pontificii in ditione Avenionensi. Erant eo in oppido familiæ duodecim Calvino pertinaciter addictæ, quæ palam & impune sectam colebant: nec operæ est dicere, cur magistratus contra illas non agerent legibus. Quæcunque esset causa, nisi contumaces sponte cederent veritati, nulla suppetebat ratio purgandi ab indigna labe oppidum apprime catholicum. Quod ergo experientia constabat sæpe alibi profuisse, Pillam immittitur operarius Societatis. Is monendo, hortandoque, calvinianos ita commovit, ut intra duos menses resipuerint ad unum omnes, seque ultro catholicis aggregaverint. Neomagi degere nuper cœperant nostri, non tamen ut in domicilio stabili, sed tanquam in hospitio temporis paulo longioris. Dum conciones habent ad populum, oppidanis quatuor supra sexaginta persuasum est, ut Calvinum desererent: quod gregales factum putantes pastorum suorum insciti a socordiaque, doctiores alios magno sumptu evocandos statuerunt. Ibidem hæretici suo didicere periculo, quam non modo impium, verum etiam periculosum sit ritus catholicorum & sacra contemnere. Indixerant nostri supplicationem horarum quadraginta in urbis æde primaria, curaverantque ornatu quam posset apparatissimo peragendam, ut pompa ipsa exterior oculis vulgi speciem catholicæ religionis offunderet. Per hanc occasionem, circumvecta est cum insigni celebritate sacrosancta hostia, præeuntibus, uti solet, longis supplicantium ordinibus. Calviniani, qui frequentes aderant, conticuerunt aliquandiu admiratione defixi. At incitati postmodum ministrorum suorum vel exemplo, vel etiam voce, ridere omnem illam religionem, de sacro mysterio impie ac scelerate loqui: non tamen impune. Detegitur postridie pestilens Neomagi febris, quæ cunctas Hugonotarum familias celeriter pervagata, brevi spatio multas funeribus, reliquas metu complevit; sectæ vero principes absumpsit omnes intra spatium dierum octo. Apertius erat cœlestium irarum indicium, quam ut dubitare possent hæretici, pœnas exigi contemptæ religionis. Adeunt itaque nostros anxii, rogant, ut ad pacem superum exorandam lustrare urbem denuo, ac piam supplicationem iterare ne graventur. Placuit ita fieri. Iterum ducta est per oppidum sacra pompa, eodemque fere tempore quoscunque febris afflixerat, ii præter spem & opinionem omnium convaluerunt.

116. Labores sociorum in variis provinciæ partibus.

117. Divinæ animadversionis exemplum in contemptores religionis.

118. Mors & elogium P. Timothei Rongerii.

Inter hæc laborum suorum mercedem sunt consecuti P. Timotheus Rongerius, & Fr. Jacobus Pauletus, duo viri ob sanctimoniæ opinionem spectabiles, nec sine luctu sociorum Lugdunensium elati. Ad Societatem venerat Rongerius annos natus triginta sex, exegeratque in ea triginta quatuor. Ejus lauda-

dabant præcipue in regendis conſcientiis dexteritatem, peritiamque plane ſingularem, qua ad perfectionem chriſtianæ virtutis quam plurimos provehebat. Ad vitæ noxas expiandas, optaverat morbo atteri moleſtiſſimo. Voti compos eſt factus. Extremos enim quindecim vitæ annos, ut erat affecta valetudine, nunquam ab angoribus incommodiſque vacationem habuit, quibus tamen minime eſt retardatus, quominus uſque ad extremum pergeret, & voce, & calamo prodeſſe quam plurimis. Deceſſit ſancte, uti vixerat, in collegio Camberienſi, VIII. Cal. Aprilis. Frater Jacobus Pauletus vitam clauſit VIII. Cal. Novembres Rodumnæ, ſæva paralyſi diſſolutus, quam immodica laboris aſſiduitate contraxerat. Vir ſumme laborioſus, & otii omnis impatiens, non aliam admittebat quietem, niſi quam divina meditando caperet. Præter binas quotidie horas, quas ſomno detractas orando impendebat, ad piam meditationem aut lectionem referebat ſeſe, quoties materies operis defuiſſet. Quæ vulgo magna videri ſolent hominibus, ea Pauletus ne obtutu quidem dignabatur. Accidit, ut duæ olim Reginæ, Ludovici juſti mater & conjux, ædem collegii Rodumnenſis ſubirent. Ipſe, non modo viſum non accurrit, ut cæteri, ſed quod habebat opus præ manibus nec ad punctum temporis intermiſit. Ex omnibus, quæ ad uſum corporis faciunt, optabat poſcebatque ſibi deterrima, dicere ſolitus, modo ne nudus incederet, ſatis ſe decenter & commode amictum fore. Si quem fratrum deprehenderet ſibi offenſum, licet nulla oblata cauſa, culpam offenſionis, & luendam pro ea pœnam in ſe recipiebat. Obiit ſenex annorum ſeptuaginta, quorum quinque & triginta amplius apud nos religioſiſsime vixerat.

119. Et Fratris Jacobi Pauleti.

Deſideratus eodem eſt anno Biterris in provincia Toloſana P. Carolus Janinus, venator inſignis, ut ajebant, hæreticorum, quorum amplius mille fertur diverſis temporibus reduxiſſe ad Romanam Eccleſiam. Ter peſtilentia tactis miniſtraverat, ter peſtem contraxerat, divina ſemper ope ſervatus, credo, ne unius morte multorum ſalus periret. Incidit ejus obitus in III. Idus Novembres. Eodem die Janinum eſt ſubſecutus Turnonii Fr. Joannes Panageus, vir in ſuo adjutoris gradu valde laudatus, & cum quibuſque ſanctiſsimis comparandus. Vitam produxit ad annum uſque nonageſimum. Cum poſuiſſet in Societate annos paulo minus ſeptuaginta, eſſetque effœtis ſenio viribus, oblatam communis diſciplinæ remiſsionem a majoribus deprecatus, unam tantummodo rem multis cum lacrymis flagitavit, ut ſe hominem nihili, & ordini gravem moleſtumque, ſinerent more pauperum victitare in publico noſocomio: quod tamen longe abfuit ut impetraret. Sæva multa pertulit ab infernis ſpiritibus, quibus infenſiſſimis utebatur. Sæpe ſumma hieme detractus eſt lectulo nudus: ſæpe nocte intempeſta auditus, cum inter inſultantium ludibria, & plagarum crepitus divinam opem expoſceret. Pœnitentiæ ſacramentum obibat diebus ſingulis, ſacram Euchariſtiam alternis ſumebat: utrumque religionis ſenſu tanto, ut ipſo corporis habitu pietatem intuentibus inſpiraret. Turnonii, ubi vixit diutiſſime, non alio paſſim compellabatur quam ſancti nomine, ejuſque cadaver ut vere ſancti plebs, & nobilitas coluerunt. Non erat de Societate, niſi animo & voluntate, vir clariſſimus Arnaldus Boret: quia tamen diem extremum inter nos clauſit Toloſæ, commiſitque immortalibus ſuis in nos meritis ut ejus hiſtoriam ederet P. Petrus Poſſinus, his modo annalibus ad memoriam Societatis conſignandum cenſemus. Toloſanæ domui probationis ædem ſacram cum extruxiſſet, & collegio ejuſdem urbis dediſſet liberaliter unde ſeminarium Theologorum aleret, pertæſus rerum humanarum, annos vitæ, ultimos uni ſibi ac Deo vacare ſtatuit in convictu noſtrorum. Hac mente, fortunis, quas poſſidebat ampliſsimas, magnam partem in pauperes diſtributis, recepit ſe ad noſtros tirones, inter quos præclari hoſpes exempli vixit annos fere quatuor, donec vitam pie actam pari morte concluſit x. Cal. Maji. Fuerat Toloſanæ curiæ Senator annos amplius viginti octo, ea ſemper integritatis & prudentiæ laude, ut vulgo viva lex morum diceretur.

120. Res Tolosanæ. Obitus & elogium P. Caroli Janini.

121. Et Fratris Joannis Panagei.

122. Moritur Arnaldus Boret in tirocinio Toloſano.

123. Acta nostrorum Tolosæ ad publicam utilitatem.

Quod pertinet ad res gestas sociorum, sensere hoc anno Tolosates, quantas haberet utilitates nuper apud eos condita professorum domus. Ut alia minoris momenti sileam, excitatæ Patrum consiliis piæ nobilesque matronæ plures, consenserunt inter se, ut periclitanti puellarum pudicitiæ subvenirent. Hinc ære communiter collato, parandas curaverunt ædes idoneas, in quibus destitutæ parentibus virgines sub optima disciplina educarentur, & procul periculis viverent. Opus saluberrimum civitas mirifice probavit, & liberaliter juvit. Institutum ibidem est sodalitium opificum sub invocatione divinæ Matris, cœpitque jam tum numero sodalium, & pietate florescere. Simile opus ut conderetur Turnonii, pietas puerorum impetravit. Nam cum subinde conquererentur, se per ætatem excludi piis cœtibus, in quibus adultiores ad virtutem informabantur, visum conflare certam ex iis sodalitatem, quam ab Angelis nuncuparunt. Nec vero abnuerunt cœlestes spiritus teneri gregis patrocinium suscipere. Gravi laborabat pleuritide puer moris innocentissimi, angebaturque vehementer, non tam de vitæ periculo, quam quod timebat, ne non posset ad constitutam diem in sodalitium coire cum æqualibus. Ecce autem nocte, quæ illam præcedebat diem, adest decumbenti ignotus juvenis egregia forma, mœrentem verbis amantissimis consolatur, ac salutem pollicitus evanescit. Vix ille se subduxerat, & jam puer valebat ut qui optime. Eodem anno susceptæ sunt ex diversis provinciæ collegiis apostolicæ expeditiones, peractæque fructu ubique non pœnitendo. Ex collegio Biterrensi bis itum est Montignacum, oppidum tunc Hugonotis a Rege permissum, semel vero Samedrium. Montignaci extinctæ multorum quæ inveteraverant capitales inimicitiæ. Samedrii glisscentes seditionis motus compressi, & familiis aliquot persuasum, ut Romano Pontifici sacramentum dicerent. Convicto ibidem Calvini ministro petulanti, & pudore ignominiæ in fugam acto, impetratum, ut consulatu dejicerentur hæretici, nec ludimagistri in posterum nisi catholici sumerentur. Eodem prope successu ex collegio Albenacensi ad Cemmenios montes excursum est. Concionibus publicis, privatisque sermonibus, plures ibi ex grege Calvini in caulas Ecclesiæ traducti, plures in fide vacillantes confirmati. Illud etiam effectum bene, ut templa duo, quæ profanis hæreticorum ritibus polluta diu fuerant, Catholici recuperarent. Similiter ex collegio Mauriacensi in diversa circumpositæ regionis loca procurrerunt sociorum paria septem, quorum tamen res gestas non exequar diligentius, ne prolixior fiam. Tantum non committam ut in oblivione sit beneficium, quod ex eo numero bini suis Angelis tutelaribus debuerunt. Errabant noctu per saltus invios & salebrosos, sine duce ac via, non sine ingenti formidine. Implorato Angelorum præsidio, voces repente audiunt quasi hominum in proximo colloquentium. Amicum secuti sonum, vixque paulum progressi, iter quod quærebant tenuerunt, mortalium nemine occurrente. Ut non temere existimare potuerint, voluisse per eas voces quos invocaverant Angelos periclitantibus opem ferre.

124. Pietas puerorum Turnonii, & unius præsertim.

125. Missiones diversæ per provinciam.

126. Duo missionarii Angelorum tutelarium opé experiuntur.

127. Fundatur collegium Albiense. Primi ejus fructus.

Labores nostrorum tam multi, tam assidui, reique publicæ adeo salutares, cum multis in Gallia civitatibus incitamento erant ut Societatem apud se perpetuo collocatam vellent, tum hanc præcipue mentem Albiensibus injecerunt. Est Albia urbs in Septimania nobilis, caputque regionis, unde ortum & nomen habuit hæresis Albigensium, olim S. Dominici studio industriaque, & Simonis Monfortii armis extincta. Hujus urbis cum esset Episcopus Alphonsus Benius, & operam Societatis putaret suo gregi fore perutilem, tribuendum nobis Albiæ domicilium curavit, cum censu, & prærogativa collegii. Numerati statim in eo sacerdotes quinque, ac totidem juniores litterarum magistri, sub P. Hieronymo a S. Albino rectore. Nec dilatus civitati fructus novæ culturæ. Sedatæ multorum inter se jurgantium iræ, compressæ aliorum propudiosæ libidines, mores juventutis emendati, lætum faustumque Albiensibus collegii initium fecere. Eodem anno domum probationis Tolosanam illustravit duorum tironum constantia memorabilis, & sane digna quæ ad cæterorum exemplum litteris

teris consignetur. Prior colloquentem de dimittenda Societate patrem suum repulerat sic, ut speraret neminem sibi deinceps ob eam rem molestum fore. Instante nihilominus apud magistratum patre, & fidem publicam implorante, educitur decreto judicum adolescens ex ædibus tirocinii, & matri sistitur, experturæ scilicet, ut obtendebatur, voluntatem filii, re vera, si succederet, expugnaturæ. Paraverat mulier maternæ dilectionis omnes machinas: omnes egregie adhibuit, sed nullo effectu. Primos parentis impetus cum elusisset feliciter adolescens, transfertur in domum nescio quam tutam, ubi degeret velut hospes, donec probata satis videretur ipsius voluntas. Ibi quamdiu fuit (fuit autem spatio non adeo brevi) nulla præteriit dies, qua non se pane fortium reficeret: quippe recte existimavit, id sibi in tanto discrimine permittendum a tirocinii moderatore, si daretur ejus consulendi potestas. Sic armatum non quotidianæ parentis preces, non mixtæ precibus lacrymæ, non blanditiæ a proposito dimoverunt. Maternas curas, lac infanti præbitum, & longa educationis incommoda objectanti, Christum opponebat, ejusque crucem, & vulnera. Hunc sibi potius sequendum dicebat, a quo multo ampliora accepisset, ac sempiterna speraret. Semel præ magnitudine mœroris animi defectionem passam, & inter circumstantium manus collabentem, aliis miserantibus, aspexit immotus. Ubi denique compertum est, frustra esse omnia, nec posse ullis artibus fortissimum adolescentem de proposito dejici, tirocinio victor restituitur. Alter loco nobili, & in ampla fortuna natus Parisiis, provinciæ Præpositum exorare non poterat, ut se in Societatem reciperet. Repulsam excusabat Præpositus, causam referens in ejus patrem, virum in aula præpotentem, quem minime consentientem offendere periculosum esset. Cum nulla spes ostenderetur, aut patris, aut Præpositi voluntatem flecti posse, non ideo concidit animo pius adolescens. Quærendum alibi statuens, quod Parisiis non impetrabat, studiorum conficiendorum obtentu, abstulit a parente veniam proficiscendi Tolosam, ubi majorem, ut sperabat, facultatem habiturus esset explendi consilii sui. Hoc animo cum proficisceretur, ipso in itinere in gravissimam perturbationem mali dæmonis fraude circumventus incidit. Quod ante decreverat de eligenda Societate, id jam minus probabat, in alium quemlibet ex sacris ordinibus magis propendens. Anxio, & in omnem partem nutanti, venit in mentem experiri sortes. Experitur semel, iterum, ac tertio: semper Societas oblata est. Qua tam perspicua, ut putabat, divinæ voluntatis significatione permotus, reflexit denuo animum ad Societatem, eamque amplecti statuit. Et vero amplexus est, atque ita quidem ex animo, ut inde abstrahi nulla deinceps vi, nullo conatu potuerit. Adolescentem ad nos transgressum audierat ipsius pater. Rei nec opinatæ nuncio perculsus, nihilque non movendum putans ut filium ad se abduceret, venit citatis equis Tolosam, fidem regiæ curiæ implorat, sibi ut redhibeatur filius, quem ajebat a Jesuitis male deceptum, poscit. Id modo poscenti datum, ut semel congredi cum eo posset, remotis arbitris. Designata ad congressum præsidis domo, in eam novitius ex tirocinio deducitur. Quatuor ipsas horas adolescens patri suadenti, oranti, & quidquid patria dictabat charitas ingerenti, restitit, animo atque ore peræque immotus. Qua constantia pater præcisam sibi spem ulterius progrediendi videns, re ad extremum desperata, supremo omnium parenti filium obtulit non invitus, ab eoque multis cum lacrymis divulsus, Lutetiam rediit.

128. Cujusdam novitii constantia memorabilis.

129. Simile exemplum alterius adolescentis.

In provincia Aquitaniæ habuimus hoc primum anno domum professorum Burdigalensem, debuitque beneficium diu concupitum Societas tribus maxime viris, genere & dignitate clarissimis, Joanni Juberto de Barraut Episcopo Vasatensi, Jacobo Comteo senatori Burdigalensi, & ejusdem senatus primo Præsidi Marco Antonio Gaurgnesio. Initium operi fecit Comteus, coemptis in hunc usum idoneis ædibus, quas Societati donavit. Porro pergens Episcopus, cœptis perficiendis pecuniæ summam non contemnendam contulit. Sed neuter percepturus liberalitatis suæ fructum erat, nisi præses senatus Gaurgnesius, præ-

130. Res Aquitaniæ. Fundatur Burdigalæ domus professorum.

præter parem beneficentiam, vim quoque magistratus quem gerebat afferret. Eo deducta res erat, ut nova Professorum familia propediem inducenda esset in paratas ædes: cum cives quidam ex primoribus intercesserunt, ac ne liceret illas ædes in domicilium religiosorum convertere pervicerunt. Malo remedium adhibuit præsentissimum benevolus Præses: obtulit enim in eundem usum paternam domum, eamque sine pretio: qua ejus munificentia domum obtinuimus ampliorem, & quod caput est, in opportunissimo urbis loco sitam. Post hæc, cum non alia obstare difficultas videretur, condicitur dies ad celebrandam solemni cæremonia dedicationem novæ ædis, quam Generalis Præpositus, ut Cardinali Surdisio Burdigalensium Antistiti morem gereret, a S. Francisco Xaverio nuncupari jusserat. Ecce autem, triduo ante illam diem, nostris in jus vocatis interdicitur ex formula, ne quod intra urbem domicilium instituant. Hic enimvero Præsidis eluxit in tuenda Societate studium, hic tota se explicavit auctoritas. Ut rem paucis absolvam, sublatis intra breve tempus omnibus calumniarum moris, omnibus adversariorum conatibus feliciter superatis, nostros in possessionem novæ domus immisit. In ea porro cum fuerunt constituendi Patres, placuit celebritatem adhibere. Affuit in loco ad 111. Idus Novembris Cardinalis antistes, magna procerum & senatorum frequentia stipatus, sacrum peregit, & verba facere exorsus, de Societatis laudibus multa copiose ornateque dixit, illud postremo loco circumfusam multitudinem gravissimis verbis admonens, ut quorum opera ad animarum salutem essent usuri, eos ne paterentur necessariis vitæ subsidiis indigere. Constituta in hunc modum domo professorum Burdigalæ, cum in eam plurimi immigrassent ex collegio ejusdem urbis Patres, spatii quædam portio vacua intra collegium ipsum relinquebatur. Id perspiciens qui forte aderat P. Petrus Cotonus Præpositus provincialis, aulam a reliquo collegio excluſit, in eaque sodalitium pro pueris instituit sub tutela Reginæ Angelorum. Parum fuit instituere. Ipse, quamquam senex emeritus, & administrandæ provinciæ negotiis occupatus, leges dixit novæ sodalitati, ipse candidatorum recepit nomina: dignam se, dignam magistratu suo curam existimans hæc perficere in speciem leviora, quæ tamen ad formandum pietatis quoddam quasi gymnasium pertinebant. Ex nova sodalitate prodierunt eodem anno exempla virtutis, unde appareret, non male a Cotono illam curam fuisse susceptam. Ut alia omittam, unus quidam sodalium, adolescens teneræ ætatis, sed supra ætatem pius, ac sacro fervens ardore, cum forte obvium habuisset hominem flagitiis tota urbe notum, temperare sibi non potuit quin eum aggrederetur, ac blando sermone pellicere ad pœnitentiam criminum conaretur. Multa subjecerat jam ad frangendam hominis contumaciam idonea, sed nullo effectu. Ubi sensit perstare ad omnia improbum, & verbis nihil moveri, dissimulans quid animo volutaret, eum nihil suspicantem abducit secum in sacrarium templi, quod primum occurrit. Nudat humeros, flagrum educit, accidensque ad ejus genua, diverberare se incipit immanem in modum: simul inter plagarum crepitus rogat, ut se respiciat, ut finem peccandi faciat. Cessit roganti vir pudore suffusus. Mentem in melius retulit, spoponditque se fore in potestate ipsius. Lætus victoria puer, hominem e vestigio traxit ad collegium Societatis, & sacerdoti tradidit expiandum. Hæc in tam acerba ætate virtutis miracula, vix credibile quantum disciplinam Societatis ubique commendarent.

131. Novum institutur sodalitium in collegio Burdigalensi.

132. Adolescentuli studium admirabile pro conversione hominis flagitiosi.

Per idem tempus collegium, quod ante annos duos excitatum fuerat Pali in Bearnia, felicius in dies progrediebatur. Calviniani Palenses, contemptis ministrorum suorum denunciationibus, utebantur jam nostris hominibus familiariter, eorum temperantiam modestiamque laudabant; quodque majoris momenti fuit, certi suos liberos litteris & moribus recte instituendos sub disciplina nostrorum, eos ad collegii scholas mittebant. Domicilium stabile Societati non erat Neraci: huc tamen jussu sumptuque Regis mittebatur quotannis ex collegio Aginnensi unus aliquis Patrum, tum ut civitatem, tum ut circumposi-

133. Res gestæ in variis provinciæ partibus.

positam regionem excoleret. Idem per quadrageſimam eſurialium Condomium ſolebat excurrere, ad habendas ejus temporis conciones. Jam vero qui miſſus hoc anno eſt Neracum, præter alia bene ac ſalubriter ibi geſta, ſodalitium inſtituit piarum feminarum, hac illis impoſita lege, ut obirent interdum noſocomia, & egenorum neceſſitatibus providerent. Collegium charitatis ea ſodalitas dicta eſt. Fructuoſiorem habuit exitum expeditio, quæ ex collegio Tutellenſi ſuſcepta eſt ad oppidum Bellilocum. Erant oppidani ex parte maxima Calvino addicti, quodque plerumque uſuvenit, hæreſis æque vitiaverat hominum fidem, ac mores. Nihilominus ubi Patres audiri cœperunt, incredibiles undique concurſus ad eos facti. Argumento ſit, quod cum ſupplicationem publicam indixiſſent, coiſſe ad eam dicuntur hominum millia amplius ſexdecim. Eodem in oppido ſuus divinæ cruci cultus eſt reſtitutus, erectumque denuo multis in locis humanæ ſalutis ſignum, quod ante plures annos furor Calviniſtarum impie dejecerat. Nec cœleſtia defuerunt Belliloci ſigna, quæ Patrum labori pretium ac pondus adderent. Sodalitatem condiderant pœnitentium, qui cœruleo amicti ſacco, nudis pedibus irent identidem ſupplicatum. Ita incedentes deridebant hæretici paſſim. Quadam vero die, ut riſum ex eorum quoque moleſtia captarent, viam totam, qua ituros ſciebant, vitri fragminibus clanculum conſperſerunt. Mirum dictum! Ex tam multis, qui viam nudis peregerunt pedibus, nemo vel leviter læſus eſt: id quod pleriſque viſum miraculo quam ſimillimum. Parem habuit admirationem alia res, quæ per eandem occaſionem accidit. Qua hora progrediendum erat, repente cœlum obduxit caligo tam denſa, ut omnes caſuram mox procellam putarent. Et tamen toto ſupplicationis tempore, etiamſi cœlum eſſet ut cum maxime nimboſum, ne minimus quidem imber decidit: ea vero vix peracta, tam præceps dejecta eſt moles aquarum, ac ſi cœlum rueret. Reſcitum eſt poſtea, Calvinianos pactos fuiſſe cum malefico, ut magico carmine procellam induceret in ſupplicantes, ſed prohibitos divina virtute dæmones non potuiſſe præſtigiatoris conatibus obſecundare. His acceſſere in eodem loco ſupplicia quædam de contemptoribus religionis divinitus ſumpta. Tres germani fratres, ægre ferentes ante ſuas ædes prætaltam crucem fuiſſe a noſtris erectam, obloquebantur liberius, minas jactabant, ac curæ ſibi fore ajebant, ut quamprimum dejiceretur. Unus poſt paucos dies, dum trajicit vicinum amnem, excuſſus a jumento, in ejuſdem conſpectu crucis miſere demergitur. Alii duo in iter ſe dederant ſimul, neſcio quo profecturi. Exorto inter ipſos jurgio, ventum eſt ad arma. Pugna niſi cum alterius cæde finiri non potuit. Qui ſupererat fratricida, male ſibi timens a magiſtratu, in ſilvam aufugerat. Dum quærit latibula, ex inſidiis interficitur ab inimico. Has illi dederunt pœnas impietatis ſuæ. Mitius actum cum alio quodam ſceleſto, qui auſus fuerat jurare falſo per martyres civitatis patronos, Primum, & Felicianum. Cum vix perjurii verba protuliſſet, tacta de cœlo ejus domus irreparabili incendio conflagravit.

134. Sociorum labor cœleſtibus ſignis confirmatur.

135. Exempla divinæ ſeveritatis contra religionis contemptores.

Hactenus res Gallicas quantum ſatis eſt executi, convertimur nunc ad Hiſpanienſes, quæ in litteris hujus anni multæ ſunt. Eas nos, quæ potiores viſæ fuerint, decerpemus noſtro more. In provincia Caſtellana perierat pene nobis ob anguſtiam rei familiaris collegium Abulenſe, niſi Indiarum Patriarchæ Didaco Guſmano fuiſſet injecta mens, ut æris alieni magnitudine oppreſſum ſublevaret, noviſque vectigalibus attributis denuo fundaret. Hac vero liberalitate, non modo ſervatum reſtitutumque eſt, verum etiam translatum ex loco, ubi hactenus fuerat, in alium multo commodiorem, & totius urbis facile frequentiſſimum. Patres in novas ædes induxit ipſe Guſmanus: ipſe altaris myſterium ex veteri templo in novum cum inſigni celebritate ac pompa tranſtulit, merito proinde Abulenſis collegii parens & conditor appellatus. Dum ſic Abulæ domicilium pene everſum inſtauratur, parum, ac prope nihil abſuit, quin funditus everteretur quod condi nuper cœperat in urbe S. Sebaſtiani. Eſt id oppidum in extrema Cantabria, ob ſitus portuſque opportunitatem totius provin-

136. Res Castellanæ. Collegium Abulenſe denuo fundatur.

137. Inchoatur collegium in urbe S. Sebaſtiani.

vinciæ celeberrimum: huc enim ad exercenda cum Hispanis commercia frequentes commeare solent Galli, atque Angli, cæterique maris septentrionalis accolæ. Hoc in oppido Dominicus Ituralde, anno labentis sæculi decimo nono moriens, cœnobium condi jusserat ejus ordinis, quem Senatus civitatis maluisset, eumque in usum pecuniam satis amplam testamento legaverat. Re- postmodum in consilio publico deliberata, placuerat legatam pecuniam donari Societati, cum apta domo, & sacra æde, ut collegium excitaretur: quam donationem accipiens Præpositus provincialis Didacus Sosa, eo miserat statim duos sociorum, qui publicis tabulis stipularentur, ac donec venissent ab urbe Roma responsa Præpositi Generalis (præter quem nemini fas est nova Societatis domicilia admittere) Sebastianopoli degerent, magis tamen ut hospites, quam ut in suo. Dum expectantur Roma litteræ, multa moliri cœperunt alterius ordinis Religiosi, ut nos inde depellerent. Religiosis adjunxerunt sese aliqui e civium primoribus, quos ajunt atrociter fuisse irritatos contra P. Michaelem de S. Romano stationis præfectum, propterea quod inter concionandum depravatos eorum mores acrius interdum, liberiusque reprehenderet. Utrum vere modum excederet vir ingenii cæteroqui severioris, nec ne, nihil habeo quod affirmem. Utrumlibet fuerit, nostros homines in jus vocarunt quos dixi religiosi, causamque agentes publico, ut ajebant, nomine civitatis, iis coram Nuncio Pontificio diem dixerunt. Illud petebant aperte, ut Societas urbe S. Sebastiani cedere cogeretur. Petitio cum videretur, ut minime dicam, parum æqua, nobis vindicias dedit judex, & jus possessionis valere jussit. Non acquieverunt sententiæ adversarii. Tanquam injuriam manifestam passi, appellant consilium Regis, consiliarios vario genere querimoniarum implent: Societatis mansionem Sebastianopoli officere tranquillitati publicæ, summis infimisque gravem, & molestam esse demonstrant. Cum nemo tunc inveniretur Matriti, qui objecta nobis crimina refelleret, fit propere senatus consultum, ut excedant loco Patres, uno tantum relicto aut altero ad bonorum administrationem fratre ex domesticis adjutoribus. Acceptum est in urbe S. Sebastiani decretum postridie Cal. Aprilis, dum maxime agebantur dies hebdomadæ sacratioris: nec religiosi, qui faciendum curaverant, tandiu saltem differri sunt passi, donec dies paschatis exiissent. Eadem ipsi die, scriba publico & testibus secum adductis, Senatus jussa Patribus detulerunt: ipsi ut colligerent vasa, & urbe quantocyus excederent denunciaverunt. Vis parabatur, nisi sponte cessissent. Ita, uno tantum relicto domi, qui rem familiarem curaret, laico, sacerdotes omnes pridie paschatis abierunt. Auxit expulsionis indignitatem aliud decretum in consilio civitatis factum, quo vetabatur portarum custodibus, ne quempiam de Societate sinerent pedem intra urbem inferre. Id quod adeo exacte servari cœpit, ut cum paulo post unus nostrorum ex Belgio cum regiis navibus appulisset Sebastianopolim, prohibitus fuerit in terram exscendere, licet ægrotus, nec ultra mansurus in urbe, quam quoad venam sibi incidendam curasset. Sane constabat, ex parum sinceris adversariorum relationibus regios Senatores tam duriter contra nos & acerbe decrevisse. Decretum abrogaturos, si semel veritatem causæ docerentur, nemo dubitabat. Quare Didacus de Sosa iterum provinciæ Præpositus, etsi socios hortabatur ut injuriam silentio ferrent, gnarus tamen veritatem, utcunque opprimatur interdum, nunquam extingui, Matritum misit P. Alphonsum Canum ad refutandas æmulorum calumnias, & senatus fidem æquitatemque implorandam. Postulatorum hæc erat summa, ut in urbe S. Sebastiani perpetuo habitaret unus saltem sacerdos ex nostris, liceretque Societati ad eam urbem mittere evangelicos operarios quoties, & quamdiu visum esset expedire. Æqua rogari censuit Senatus, & secundum postulata decrevit. Quibus impetratis, non modo deleta est accepta prius ignominia, verum etiam sterni paulatim cœpit via ad stabiliendum ea in urbe collegium, quod intra duos annos, frustra repugnantibus æmulis, perfectum demonstrabimus.

138. Multorum molitiones ad illud evertendum.

139. Nostri coguntur loco cedere: quam inclementer exacti sint.

140. Mitigatur decretum regii consilii: denuo collegium inchoatur.

Ex-

141. Mors & elogium Ven. P. Ludovici a Ponte ex epistola Episcopi Vallisoletani ad Pontificem.

Extinctum interea est Vallisoleti lumen Castellanæ provinciæ, imo Societatis universæ clarissimum, P. Ludovicus a Ponte, cujus vel audito nomine, virtutum omnium, ac totius religiosæ perfectionis species occurrit. Hujus historiam viri proprio volumine comprehendit P. Franciscus Cacupinus. Nobis nec de illo prorsus silere fas est, nec quæcunque sunt digna scitu his annalibus persequi. Summam ergo referemus eorum, quæ Alphonsus Lopez Episcopus Vallisoletanus, post peractam accurate quæstionem de vita illius, scripsit ad Urbanum VIII. Pont. Max., rogans ut tanti viri memoriam in fastis Ecclesiæ consecraret. Ejus itaque ut ordini insistam, atque ipsis prope verbis utar, Ludovicum a Ponte in omni genere virtutum eminuisse, pro certo cognitum est. Principio charitate adversus Deum & proximos sic efferbuit, ut non semel ex ea prope supremum vitæ discrimen ægrotaverit. Totum vitæ suæ tempus distribuerat per hujus virtutis officia. Aut enim divinarum rerum contemplatione, precibus, sacrisque faciendis occupabatur: aut proximorum utilitatibus serviens, rudes privatim ac publice docebat, concionabatur, confitentes audiebat, consulentibus responsa dabat, male habentes consilio, piisque monitis sublevabat. Eo usque progressus est ardor christianæ charitatis, ut semel juvandis pestilentia tactis devoverit sese, nec dubitaverit animam pro fratribus ponere. Illud non minus certo constat, magnam Ludovico, & valde intimam cum Deo familiaritatem fuisse. Vir ordine religiosus, gravis idem & doctus, juratus affirmavit, inventum sibi aliquando, dum oraret, sensibus alienatum, & cœlesti lumine, velut igneo globo, circumfusum. Summa afficiebatur pietate erga divinam Eucharistiam, apud quam crebro pernoctare solitus, eamdem tam frequenter adibat interdiu, ut vix crebrius posset, cui id unum officium vitæ fuisset. Extrema licet consumptus macie, tenuique tantum cute & ossibus constans, modo pedibus posset insistere, divinam faciebat quotidie rem, nec diem prætermisit ullum, quo non saltem aliena manu de sacro ferculo participaret. Tam assiduæ cum Deo consuetudinis fructus fuere crebra & mirifica cœlestium visa, multiplices divinorum intelligentiæ, ac superni luminis tanta vis, ut olim auditus fuerit cum exclamaret: *Non plus Domine, non plus: non tantum luminis, satis est.* Hæc tamen dona vir modestissimus, maximeque metuens humanæ laudis, ita condiderat apud se, ut nisi ea Deus mirabiliter detexisset, futura fuerint prorsus in occulto. Jam quis in tolerandis vitæ ærumnis Ludovico patientior? Multis acerbisque valetudinis incommodis, præsertim doloribus articularibus perdiu vexatus, non gemitum umquam, non vocem ullam dolentis indicem fudit. Mirabantur medici, qui posset corpus ita defectum viribus vivere, negabantque omnino posse sine miraculo. Capite tantum valebat, & manu dextera. His exceptis, nullam habebat corporis partem sine sensu doloris fere perpetuo. Perrexit nihilominus usque ad extremum spiritum, non dicam componere, sed & sua manu describere undecim illos egregios libros, qui quantum scientiæ mysticæ contineant, notius est, quam hoc loco dicere necesse sit, cum in omnes fere linguas Europæ translata sint aurea volumina, cunctisque prope nationibus disciplinam sapientis, ac religiosi scriptoris impertiant. Ejus deinde innocentiam quis satis digne explicaverit? Testabantur qui diu Ludovico fuerant a confessionibus, viri religione doctrinaque præstantes, non modo nullam in eo læthalem noxam sibi esse deprehensam, sed ne leviorem quidem ex earum genere, quæ notabiliores haberi solent: quod vero jampridem voverat, numquam scientem prudentemque quantumvis leviter peccaturum, id affirmabant ab eo integre religioseque servatum. Paupertatis evangelicæ servantissimus, præter tegumenta corporis, & necessarios libros, nihil umquam habere voluit apud se. Viri abstinentia plane admirabilis. Quamvis morbo laborans, genus nullum deliciarum admittebat. Victu utebatur parcissimo, quodque sumpserat cibi, stomacho nauseante cogebatur post paucas horas rejicere, tam acerba viscerum contorsione, ut fassus aliquando sit, si optio daretur, futurum

sibi tolerabilius inedia confici, quam ita refici. Debilitato tot malis corpusculo addebat ipse quasi cumulum voluntarios cruciatus, cilicium assiduum, quotidiana verbera, brevissimum somnum, quem plerumque in asse nudo carpebat. Inter cæteras ejus dotes spectabatur insigne quoddam in regendis conscientiis magisterium, quo introspicere penitus videbatur quæ quisque in mente gereret. Ob hanc intelligentiam, & adjunctam doctrinæ consilii vim, ad illum unum tamquam ad oraculum passim in rebus dubiis confugiebant omnium ordinum homines, clerici pariter & laici, religiosi & antistites ecclesiarum, nobiles plebeique: nec fuisse quemquam perhibent, cui non ille omnino satisfaceret. Idem cordium arcana sæpe cognovit, & aliquando, cum id utile futurum erat, detexit, divina perfusus luce. Futura etiam prævidit prædixitque non raro, quæ suis deinde temporibus evenere: nec paucos ægrotantium solis adhibitis precibus persanavit, omnique corporis atque animi ægritudine liberavit. Vitæ tam innocenti, tam sanctæ, supremus consensit actus. Dum morientium sacris expiabatur, solemnes cæremonias summa religione prosequens, ad precationes singulas sua semper voce respondit: quibus peractis, cum sese paululum collegisset, auditus est supremam illam Christi morientis precem identidem usurpare: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum*. Hæc ejus novissima fuit vox, qua sæpius iterata, spiritum placide emisit. Hactenus ex litteris Episcopi ad Pontificem, quibus deinde exequitur, quanta fuisset, & adhuc esset apud omnes de sanctimonia ipsius opinio, quibus honoribus celebrasset illi funus civitas Vallisoletana, quæ demum præter naturæ ordinem beneficia multi impetrasse dicerentur, ejus nomine invocato. Sed in his immorari nobis ad alia properantibus non vacat.

142. Ejus vitæ compendium.

Natus erat vir venerabilis Vallisoleti III. Idus Novembres, anno MDLIV., parentibus genere, ac pietate inclytis. Adolescens in sacrum ordinem Prædicatorum propensus, ut amplecteretur Societatem motus fuisse dicitur, partim apostolicis concionibus P. Martini Guttierez, partim nostrorum juvenum quam observaverat modestia singulari. Numerabat vitæ annos viginti, cum Methimnam Campi venit ad ponenda religiosæ vitæ rudimenta. Ea cum feliciter posuisset sub institutione magni illius magistri P. Balthasaris Alvarez, nondum plane exacto tirocinio, redire in patriam est jussus studiorum causa, ubi quamdiu fuit, licet eximie diligeretur a suis consanguineis, eos tamen adiit nunquam, ac ne nominabat quidem, nisi coactus. Vallisoleto, post confectum cursum studiorum, & sacerdotium susceptum, transiit Villamgarsiam, tertium probationis annum peracturus more Societatis. Ibi nactus iterum perfectionis magistrum quem supra dixi Balthasarem Alvarezium, primum omnium totam vitæ suæ rationem illi explicuit, corrigi, ac doceri flagitans. Loquentem patienter magis quam comiter cum audisset Alvarezius, lusisse illum hactenus more puerorum, respondit, qui virtutem puerili majorem nondum esset assecutus: virum ut indueret aliquando, & altiora persequeretur, monuit. Ea monitione, mirum ut sibi displicuerit Ludovicus, ut solidioris virtutis studio exarserit. Continuo, quasi tunc primum religiosæ perfectionis stadium ingrederetur, cunctis naturæ cupiditatibus bellum indicit, quæque in sanctitate vulgo difficillima existimantur, ea sibi deinceps consectanda proponit, fovente pium ejus ardorem Alvarezio, ac novos subinde stimulos subjiciente. Profectus ab hac palæstra, ut erat non solum pietate conspicuus, sed etiam ingenio doctrinaque multo supra æquales excellens, tradendis altioribus disciplinis adhibetur. Legione philosophiam, Salmanticæ ac Vallisoleti theologiam cum docuisset, tironum institutioni præfectus est, gravissimumque munus cum incredibili utilitate provinciæ ad plures annos produxit. Postremo collegium Vallisoletanum regebat: sed cum multiplici conflictaretur valetudine, nec ad vitam adeo actuosam sufficerent vires, coactus otio ac solitudine frui, privatam vitam instituit in collegio eodem, ubi, excepto quod domesticorum conscientias moderabatur, ultimos vitæ annos sibi tantum, ac suis libris vacavit. Obiit XV. Cal. Martii, an-

annum agens ætatis ſeptuageſimum, ab inita Societate circiter quinquageſimum. Sepultus fuerat loculo ſeparato, ut ſolent apud nos viri ſanctitate inſignes. Cum vero poſt menſes undeviginti placuiſſet ejus oſſa digniorem in locum transferri, ex omni corpore, quod fere jam putruerat, ſolum inventum eſt cerebrum in exeſo cranio penitus incorruptum: quod ita plerique interpretabantur, ut indicium eſſet ſanctarum cogitationum, quas vivens perpetuo verſaverat.

143. Res Aragonienſes Obitus & elogium P. Ludovici Balleſterii.

Paucis poſt Ven. Ludovicum menſibus, alius in provincia Aragonienſi deceſſit Ludovicus, cognomento Balleſterius, ſacerdos hic etiam exempli ſemper recti, ac ſive ſacrarum litterarum ſcientiam, qua pollebat plurimum, ſpectes, ſive eximiam dicendi vim, ſive demum ſtudium animarum, quo prorſus inexplebili tenebatur, inter præſtantiſſimos Societatis operarios merito cenſendus. Solebat ad populum verba facere ubicunque ſe daret occaſio: in triviis, in foris, in ſacris ædibus, perindeque apud plebem infimam, ac florem nobilitatis. Ejus conciones magni ſemper audientium motus, magni gemitus excipiebant. Memorabile in primis quod olim Valentiæ geſſit, ad comprimendam bacchanalium inſaniam. Per urbem concionabundus inceſſit, cadaver hominis ſublatum inter ulnas geſtans, & effigiem Chriſti in cruce ſuffixi manu præferens: utque in greges perſonatorum ac laſcivientium inciderat, vocem intendens, eos brevi, ſed vehementi oratione detinebat, atque ipſa ſpectaculi ſpecie concutiebat. Tantus hinc terror inceſſit civitatem, ut reliquis bacchanalium diebus nihil uſpiam de ſolita ejus temporis licentia fuerit uſurpatum. Extat etiam nunc rei monumentum coloribus adumbratum in tabula, depictumque juſſu Pontificis Valentini, cui nota Balleſterii virtus, nec ſuſpectus quo agebatur ſpiritus. Supremo cum decumberet morbo, ac brevi exhalaturus animam videretur, edixerant medici, ut ad noviſſimum agonem inungeretur ſtatim. Negavit ipſe opus eſſe ante quintam diem, & ſacram inunctionem differri voluit. Die quinta, quæ incidit in Cal. Maji, compertum eſt, præſciviſſe illum multo certius medicis, quo prorſus tempore eſſet moriturus. Obiit Valentiæ, ubi ante annos undeoctoginta fuerat in lucem editus. Annum decurrebat in Societate tertium ſupra ſexageſimum. Pari ſociorum luctu elatus eſt Cæſarauguſtæ P. Garzias Alabianus, patria Tarraconenſis, cujus in re theologica peritiam, pietatem, prudentiamque omnes domi foriſque commendabant. Annos ferme viginti quinque vixerat in Polonia, eo miſſus inter paucos, quos olim Everardus Mercurianus ad fundandam in ampliſſimo illo regno Societatem elegerat. Ibi quamdiu verſatus eſt, operam & induſtriam ſuam valde probavit religioſiſſimis regibus, Stephano, & Sigiſmundo, qui ejus conſiliis plurimum uſi ſunt. Multos præterea procerum ſibi devinxit, atque omnium maxime Cardinalem Radzivilium, a quo Romam eſt ductus inter itineris comites, & familiares. At cum obiiſſet Romæ Cardinalis, rediit ipſe in ſuam Aragoniam, ubi collegio Cæſarauguſtano ſemel atque iterum rector impoſitus, pari probitatis ac prudentiæ laude magiſtratum geſſit. Erat ab ipſa natura ſumme ingenuus, & eximio quodam animi candore ornatus: ex quo ſolitus de aliis conjecturam facere, ægre credebat quæ quiſpiam peccaſſe diceretur, niſi eſſent exploratiſſima. Ob eam rem ſermones maledicorum ne ſummis quidem auribus admittebat, otioſorum vero colloquia & conſuetudinem quantum poterat refugiebat. Vivere deſiit v. Cal. Maji in optima ſpe vitæ melioris, anno a ſuſcepta Societate trigeſimo ſexto.

144. Obitus & elogium P. Garziæ Alabiani.

145. Controverſia Ilerdæ nata de ſcholis. Quæ fuerit occaſio.

Præter mœrorem iſtiuſmodi funerum, nata Ilerdæ eſt controverſia, quæ ad plures annos extracta, res ibi noſtras multis moleſtiis implicuit. Ante annos duodeviginti ita convenerat inter Ilerdenſes & Societatem, ut latinitatis ſcholæ, quæ ad gymnaſium academicum pertinebant, per noſtros deinceps homines adminiſtrarentur, intra collegii noſtri parietes haberentur, & a rectore collegii omnino penderent. Quod uti tunc cum aſſenſu mutuo partium inſtitutum, ita ſervatum deinde fuerat uſque ad hoc tempus, non ſine civita-

tis approbatione & commodo, consentientibus æquis iniquisque, recte suos liberos apud nos erudiri. Sed quamquam hæc ita essent, mutati repente sunt civium animi, & publica utilitate potior visa paucorum privata indignatio. Alienatæ voluntatis hanc maxime fuisse causam invenio. Pauci ex pueris gymnasium Societatis frequentantibus, commiserant cur vapulare in schola cogerentur. Verberibus efferati, coitionem inter se faciunt, urbanum magistratum adeunt, conqueruntur, quosdam collegii nostri magistros non videri satis ad docendum idoneos. Innotuit uni ex magistris de accusatione: quodque dissimulari prudenter debuit, juvenis parum prudens puniendum ratus, delatores, & eorum maxime ducem flagris multavit. Id adolescens parenti narravit suo, qui ob eam rem supra quam dici possit iratus, faciendum omnino sibi statuit, ut scholarum procuratio nobis abrogaretur. Hac mente, assumptis in partem consilii sui quos norat rebus nostris iniquiores, concursare huc illuc, civium animos sollicitare, multa in vulgus spargere, quæ Societati invidiam facerent. Neminem, ajebat, ex collegii disciplina bene litteratum hactenus prodiisse: mitti plerumque magistros, nec ætate graves, nec litteris satis cultos: apud hos unice in pretio esse nobilium ac potentium liberos, plebejorum vero, atque inopum prorsus negligi. Quibus, aliisque ejusdem generis criminationibus, vix credibile quantum exarserint multi, præsertim ex infimo ordine. Animis ita affectis, referuntur eadem mox ad consilium publicum civitatis, cui semper intererant de plebe aliqui cum jure suffragii. Discessere plerique in hanc sententiam, ut magistri Societatis juberentur in posterum habere scholas in gymnasio Academiæ: ni facerent, privarentur subsidio annuo, quod sustentandis ludimagistris de publico pendebatur. Collegio præerat id temporis P. Didacus Sala, eique decretum denunciatum est. Se quidem, respondit Sala, relaturum de negotio ad Præpositum generalem; sed interim rogare civitatem, ut donec ejus responsa adveniissent, stare vellet conditionibus, quibus ab initio transactum fuisset. Æqua postulari dixerunt Jurati (id summo Ilerdensium magistratui nomen), rem tamen agi in frequentissimo Senatu constitutam, quam nulli magistratui prorogare fas esset: se contra Senatus consultum nihil posse. His auditis rector, dari sibi Senatum petiit, ubi calumnias adversariorum dilueret. Datus est, sed nihil confectum. Obduruerant nempe contra nos animi, nullisque rationibus flectebantur. Animum non abjecit Sala. Deliberatum habens conari omnia, ut jus collegii tueretur, impetravit a Prorege litteras, quibus evocabatur Barchinonem causa, civitati vero ne qua circa scholas mutatio fieret vetabatur. Pupugit ea res civitatem in jus ambulare coactam. Hoc ergo gravius contra nos concitata, Barchinonem primo, mox etiam Matritum mittit procuratorem, qui jus scholarum legibus repetat. Post accuratam causæ disceptationem Rex, standum primis pactorum tabulis pronunciavit, cumque hoc medio tempore Ilerdenses novas aperuissent in Academia scholas latinitatis, eas occludi jussit: quo Regis decreto, ad exitum deducta lis videbatur. Jam civium bene multi suos liberos in disciplinam nostrorum restituerant: cum excepit contra procurator civitatis, frustra citari tabulas sine legitima facultate confectas. Qui nobiscum ab initio pacti essent de scholis, eos habuisse quidem a Senatu facultatem transigendi, sed non habuisse, uti necesse erat, mandatum obligandi pacto perpetuo, & irrevocabili civitatem. Exceptionem urgebant legulei summo conatu, litemque extrahebant. His rebus cognitis, Rex controversiæ judicium rejecit ad consilium Barchinonense, ubi triennio post victi fuimus. Scholas itaque tunc resignavit Societas, nec eas, nisi post aliquot annos, rogatu civitatis recepit.

146. Civitatis decretum contra illud collegium.

147. Itur in judicium. Rex causam nobis adjudicat.

148. Proponitur iterum causa, & scholæ nobis adimuntur.

Dum his nostri molestiis Ilerdæ conflictabantur, dissidium multo gravius Deo bene juvante extinxerunt Compluti. Certabant a longo tempore de dignitate, ac principatu loci Collegium academicorum, & Magistratus urbanus, quæ lis armis disceptata non semel, urbem interdum cædibus funestaverat. Malo, quod vix sanabile videbatur, hoc labente anno remedium fecit nostrorum

149. Res Toletanæ Gravis discordia componitur Compluti.

rum induſtria. Nam cum medii adveniſſent Patres, non minus auctoritate quam canitie graves, iis ſequeſtribus certæ initæ ſunt utrinque pactiones, in quas conſentientibus ex æquo bonoque partibus, quidquid hactenus contentionum fuerat, ſublatum eſt. Ibidem graſſator fuit perditus, & flagitiis coopertus, qui de nece cuidam inferenda cogitabat. Dum id animo coquit, & occaſionem rei gerendæ captat, ſubito, ac terrifico oſtento ad ſaniora conſilia eſt revocatus. Vidit in ſomnis circumſiſti ſe, ac obſideri quodammodo ab immiti luporum grege: horribilem in modum ululantes audiit, ac ne in fruſta diſcerperetur extimuit. Metu expergefactus, Deiparam invocabat. Inſonuit repente vox cœlo delapſa, iret confeſtim ad unum aliquem ſacerdotem Societatis Jeſu, & apud eum onera conſcientiæ deponeret. Fecit ille imperata, non ſolum prompte, ſed & miro ſenſu pietatis. Peccata ingenti vi lacrymarum deterſit, peractaque vix confeſſione, *ut dignos pœnitentiæ fructus faceret*, ad religioſam ſeverioris diſciplinæ familiam ſe contulit. Per hæc in Toletana profeſſorum domo deceſſit P. Joannes Mariana, vir ille quidem magnitudine ingenii, & copia litterarum clarus in paucis, ut ejus ſcripta teſtantur: idem religioſis etiam virtutibus non mediocriter ornatus: quem tamen laudare ſine exceptione non poſſumus. Unum illi defuit, quod non ut cæteras animi cupiditates, opinandi quoque libidinem vinceret. Oblitus enim profeſſionis ſuæ, nihilque veritus beati noſtri legislatoris graviſſimum ſanctiſſimumque judicium, ſecus quam par erat ſenſit de Societatis legibus & inſtitutis, & quæ minus recte ſentiebat, eadem auſus eſt litteris tradere. Equidem ſcio, extitiſſe inter ſocios Hiſpanienſes qui putarent, libellum illum *De erroribus, qui in forma gubernationis Societatis Jeſu occurrunt*, falſo Marianæ fuiſſe inſcriptum ab aliquo noſtri nominis adverſario. Verum id ego magis optare poſſum ita eſſe, quam credere. Video quippe innotuiſſe Mutio Generali de opuſculo, ejuſque auctore Mariana, prius etiam quam typis editum vulgatumque eſſet Burdigalæ. Video, ſcriptas ab eodem fuiſſe graviſſimas ea de re litteras, cum mandatis, ut quæ deſcripta volitarent libri exempla, diligenter conquiſita flammis abſumerentur. Video demum, cum liber exitialis in lucem prodiit typis Gallicis, neminem tunc noſtrorum eſſe conqueſtum, quod ſpurius fœtus fuiſſet injuria ſuppoſitus Patri Marianæ. Magis ergo inclinat animus ut putem, quod certis argumentis demonſtravit Theodorus Eleutherius, * multis partibus corruptam fuiſſe illius lucubrationem in Gallia, nec ſenſa auctoris ſatis fideliter fuiſſe ab eis reddita, qui noſtri nominis odio editionem ſuſcepere adornandam. Hinc opus impreſſum, utpote authographo minus exacte conſentiens, Marianæ abjudicari non immerito poſſit. Utcunque ſe res habeat, fuerat Mariana inter præſtantiſſimos Toletanæ provinciæ Patres, niſi eximiis ejus laudibus hæc macula fuiſſet aſperſa. Et ſane miror, tali viro nunquam veniſſe in mentem ejus qui monuit: * *Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt Patres tui*. Erat ortu Talabricenſis. Obiit XIII. Cal. Martias, natus annos prope nonaginta. Sed ad provinciam Bæticam veniamus.

150. Perditi hominis converſio memorabilis.

151. Moritur Pater Joannes Mariana non ſine nota audacioris ingenii.

* *Hiſt. lib. 2. cap. 21.*

* *Prov. 22. 28.*

Vix fuit in hac provincia domicilium, ex quo non aliqui Patres ad opus Evangelii peregre proficiſcerentur anno labente. Duobus ultimis tantum menſibus P. Georgius Hemelmanus, provinciæ præſes, in diverſa loca ſacerdotes dimiſit triginta. Nam cum inſtaret annus piacularis, quo anno ceſſant ubique extra urbem Romam pœnarum gratuitæ remiſſiones, quas Indulgentias dicimus, prius quam earum uſus inhiberetur, placuit quam latiſſime circumferri indulgentiam ſacris addictam miſſionibus, eamque ut conſequi populi plures poſſent, itum eſt difficillimis itineribus ad loca inhoſpita, ac retruſa, quæ vel nunquam, vel non niſi a longo tempore filii Societatis adierant. Operæ non eſt exequi per partes frugem in locis ſingulis collectam, tum quod nimis in longum narratio excurreret, tum quod eadem iteranda nobis eſſent, quæ de ſimilibus peregrinationibus ſæpe alibi memoravimus. Tantum dico, non pœnituiſſe evangelicos operarios laborum, quos propemodum infinitos in illis circui-

152. Res Bæticæ. Sacræ miſſiones per provinciam peractæ.

cuitionibus exhauserunt. Interea septem & quadraginta capitibus provincia minuta est, ex quibus maxime desiderati Patres Hernandus Ponce, Michael Vasquez, & Didacus de Corduba. Poncius quatuor Hispaniarum provincias obierat cum potestate visitatoris. Bæticam semel, bis Sardiniam ordinario jure rexerat, fueratque ob religiosæ virtutis exempla semper, & ubique spectatus. Decessit Hispali XIII. Cal. Martias. Michael Vasquez, theologus post cognominem illum suum Gabrielem insignis, theologicam scientiam tradiderat Hispali, Romæ, Salmanticæ, & Granatæ, magna ubique approbatione doctorum: quodque magis est, cum singulari doctrina par studium pietatis in omni vita conjunxerat. Demum Hispali cum esset, & lucubrationes suas jussu Præpositi generalis prælo pararet, vitam cum morte commutavit VIII. Cal. Augusti. Didacus de Corduba ad Societatem venerat provecta ætate, eratque jam tum juris canonici doctus in tantum, ut hac unice scientia ad professionem quatuor votorum admissus fuerit. Res nostras, & instituta omnia Societatis magni faciebat, cupiebatque cuncta, uti a beato Conditore fuerunt tradita, exacte servari. Id unum moriens supremum admonuit Patres lectulo circumfusos, ac paulo post animam Creatori reddidit. Delatus olim ad moderatores perjurio mulierculæ, infamiam & pœnas conficti criminis tamdiu silentio tulit, donec conscientia subigente mulier calumniam retexuit. Finem vivendi fecit in collegio Cordubensi Nonis Februarii. Nostris eodem anno mortuis merito est accensendus Alvarus de Armenta, magni doctor nominis, idemque Sacerdos sanctimoniæ fama conspicuus: diu enim inter nos vixit Hispali, ac tandem sub vitæ finem in nostrum ordinem, quod summe concupiverat, adscriptus fuit. Pueritiam vix egressus, dum Salmanticæ altioribus disciplinis dabat operam, sæpe sodalium licentiam compressisse dicitur, tum vitæ innocentissimæ exemplo, tum etiam voce: id quod multi reputantes, jam inde conjecturam fecerunt vitæ sanctioris, ad quam proludere videbatur. Pingue sacerdotium consecutus Gadibus, ibique degens, quidquid temporis ab Ecclesiæ ministerio vacuum relinquebatur, studiis sacris, aut piis precibus impendebat, inclusus domi, aliisque curis prorsus abstractus. Cum ne sic quidem videretur sibi satis a vitiorum illecebris periculisque tutus, abdicato sacerdotio, secessit in nostram tirocinii domum Montilii, ubi per aliquod tempus ita vixit, ut nulla re alia a novitiis secerni posset, quam indumento. Vocatus inde fuerat, seu verius multorum auctoritate compulsus Hispalim, ut curam susciperet insignis nosocomii, cui a Cardinali nomen. Hujus administrationis adeo nulla emolumenta sectatus est, ut cum successori munus reliquit, confectis de more rationibus, apparuerit, Armentam nosocomio multum expensum tulisse de suo. Annos vitæ ultimos exegit in domo probationis Hispalensi, nec satis dici possit, ut novitiis ad omnem virtutem incitamento essent viri talis exempla. Ternas quotidie horas dabat meditationi cœlestium. Corpus, quamvis jam senio fatiscens, jejuniis, cilicio, flagris atterebat. Domo nunquam exibat moderatoris injussu. Sæpe a prandio, dum cæteri mutuis sermonibus animum relaxabant, abdebat ipse se in culinam, & sublatas e mensa patinas abstergebat. Sed ejus supra cæteras virtutes eminuit liberalitas erga pauperes. Solebat interdum id genus homines lauto convivio excipere. Adstabat ipse accumbentibus, fercula suis manibus ministrabat, flabello muscas avertebat: quæ cum factitaret, mira suavitate perfundebatur. Pauperes delicias appellabat suas. Quæ ipse possideret, sua ajebat non esse, sed pauperum. Circa vitæ finem divisisse inter eos dicitur aureorum millia ferme triginta. Denique in morbo extremo mendicorum ingentem gregem rogavit perduci ad se. Hos alloqui supremum voluit, eorum aspectu multo magis recreari se dictitans, quam frequentia procerum, a quibus officii causa adibatur. Morientium viaticum accepturus, prius vota concepit, quæ apud nos scholastici solent. Mox immortales Deo gratias agens, quod sacramento religionis adstrictus naturæ debitum reposceretur, animam non pie minus quam placide exhalavit, ætatis anno duodeoctogesimo. Elatus est magna frequentia po-

153. Mors & elogium aliquot Patrum.

154. Moritur in Societate Alvarus de Armenta, vir sanctitate insigni.

155. Mira ejus charitas erga pauperes.

populi, cunctis sanctimoniam viri merita laude prosequentibus.

Etiam Sardiniæ duos ademit hic annus viros ob sanctitatis opinionem insignes, quorum memoria est litteris consignanda. Præivit F. Jacobus de Alagonio & Cardona, olim genere & opibus inter primos regni proceres clarus, postea virtutibus inter nos multo clarior. Cum esset annorum quadraginta quatuor, spreta matrimonii prænobilis conditione, & hæreditaria quatuor oppidorum ditione abdicata, ut regum regi Christo militaret, transiit in nostrum ordinem Calari, maluitque inter fratres rei domesticæ adjutores, quam inter clericos recipi, studio humilitatis. Vix quinque post hæc annos confecit in Societate: sed quasi præscius, brevi finitum iri laboris & patientiæ tempus, eoque magis festinandum ratus, uti cœperat initio ad omnem religiosæ virtutis perfectionem totis conniti viribus, ita perrexit usque ad extremum. Hanc habebat curarum fere præcipuam, ut nihil omnium omitteret, unde posset hominibus contemptui esse. Quæcunque itaque sunt humilioris operis in ministerio domestico, ea exercebat libentius, cum præsertim in oculis civitatis erant gerenda. Sæpe conspectus est mundare stabulum, ut mediastini solent: sæpe plenam purgamentis corbem deferre humeris ad sterquilinium: sæpe a foro, a macello, a prædio devehere per urbem cibaria, quippe socius obsonatori additus. Par domi humilitas, par in arripiendo despicatissimo quoque munere alacritas. Hac animi præparatione venerat ad Societatem, ut persuasum haberet, se Patribus ut vere servum obsequi in omnibus, ac famulari debere: neque id homini de se humillime sentienti umquam excidit. Paupertatem habebat in deliciis. Præter alimenta & vestes, nihil omnium optabat, & in his etiam vilissima sectabatur. Coactus aliquando a custode vestiarii induere novam tunicam, commutavit illam statim cum alia lacera, attritaque, qua tironem indutum viderat. Leges omnes, & consuetudines disciplinæ domesticæ ita servabat, ut nemo magis. Quidquid faciendum in communi esset, aderat primus, vel inter primos. Quod si tamen interdum ad tinnitum campanulæ minus prompte accurrisset, indicio id erat, stetisse divinorum contemplatione defixum, & a sensibus alienatum. Namque inter orandum divina patiebatur sæpe, nihilque sentiebat eorum quæ domi fierent. Supremum ægrotans, eam contraxerat stomachi debilitatem, ut quidquid cibi glutiisset, confestim rejicere cogeretur: malum viro religiosissimo permolestum, ut quo impediebatur Eucharistiam sumere. Rogavit supplex Deiparam, impetravitque quanto erat opus, ut sacri viatici particeps fieret, quo accepto, quasi summam votorum suorum consecutus, ex hac vita migravit III. Nonas Januarii. Non usitata sanctitatis opinione domi forisque florebat, ejusque proinde funus Calaritani frequentia incredibili celebravere.

156. Res Sardiniæ Mors & elogium Fr. Jacobi Alagonii.

Alagonium eodem anno subsecutus est Sassari P. Salvator Pisqueda, operarius apud nos virtutum magnitudine illustris, & immortaliter memorandus. In oppido Sassaritanæ diœceseos, quod Ploagam vocant, natales habuit P. Pisqueda, parentibus pietate & genere honestissimis. Prius quam nasceretur, ejus matri uterum gerenti prænunciatum fuerat ab homine prorsus ignoto, parituram suo tempore puerum, cujus futurum esset clarissimum toto regno nomen: eum proinde Salvatorem appellandum, & Deo consecrandum curaret. Oraculo fidem ex parte affirmavit pueri vix nati infantia, in qua mira videre licuit futuræ sanctitatis indicia. Narrabat deinde ipse ætate provectior arbitro conscientiæ suæ, sibi trium annorum infantulo obortum præter morem fuisse cœleste lumen, quo Dei notitiam assecutus, jam tum divino obsequio se totum devovit, magnopere cavens ne qua noxa animum inquinaret. His initiis cætera consensserunt. In Societatem transgressum Sassari, ubi litteris operabatur, urgebant cognati, ut rediret domum. Ille eorum preces & lacrymas fortissime repellens, diserte affirmavit, malle interfici, quam ab arrepto vitæ cursu deficere. Quem in tirocinio concepit pium ardorem, nunquam deinde passus est refrigescere usque ad ultimam senectutem. Sed quamquam cunctis virtutibus emi-

157. Mors & elogium P. Salvatoris Pisquedæ.

emineret, obedientia visus excellere luculentius. Moderatorum vel leviſſimos nutus pro legibus totidem accipiebat, servabatque exacte, nec illos patiebatur, ubi aliquid faciendum jussissent, causas addere cur juberent: quippe obedientiam, ajebat, non rationibus, sed solo majorum arbitrio dirigi, ac gubernari. Extremo in morbo, coactus imperio rectoris aliquid de se dicere, quod cæteris prodesse posset, testatus est palam, annos amplius quinquaginta se, nec majorum jussa ulla, nec ullam ex tam multis legibus Societatis, scienter prudenterque violasse: id quod nisi a tali viro, & in eo rerum articulo pronunciatum fuisset, vix credibile videretur. Adeo multa, varia, & in speciem exilia sunt, quibus ratio nostræ disciplinæ constat. Ferebatur in Deum charitate summa, nec ulli parcebat operæ aut labori, ut ejus offensas prohiberet, & publicas peccandi causas tolleret. Documento sit quod subjicio. Mulierculas nescio quas e meretricio quæstu abducendas susceperat. Id ægre ferentes perditissimi quidam juvenes, Pisquedæ minaciter denunciant, ut incepto absistat: nisi fecerit, fustibus male multatum iri. Se vero, respondit Sacerdos impavidus, non solum fustes, sed mortem ipsam excipere non recusaturum ob ejusmodi causam. Quo reddito responso, perrexit nihilo secius quod instituerat exequi, sui securus. Irritati juvenes, viam obsident qua transiturum sciebant, facturi ex insidiis impetum in prætereuntem. Omnes fustibus instructi probe, ac pessime animati, perturbatorem importunum voluptatum suarum avide præstolabantur. Tamen ubi in conspectu fuit Sacerdos pius, subito quasi torpore correpti, non modo expedire fustes, sed ne loco quidem se commovere ausi sunt, oppressi, ut reor, viri specie venerabili, & colore illo sanctitatis, qui in ejus vultu plurimus elucebat. Multa dum viveret supra naturæ usum præstitisse dicitur, plura etiam post mortem beneficia invocantibus detulisse, a quibus tamen ego abstineo, ne sim prolixior. Obiit VI. Cal. Apriles, hydrope, & longa tabe consumptus, annum agens ætatis septuagesimum secundum, initæ Societatis secundum supra quinquagesimum.

158. Res Lusitaniæ. Obitus & elogium P. Hieronymi Alvarez.

Sua non defuerunt Lusitaniæ funera, digna litteris, & annalibus consignanda. Eboræ XIII. Cal. Februarii diem clausit P. Hieronymus Alvarez, anno ætatis sexagesimo, post quam fuerat in Societatem allectus quadragesimo sexto: vir, cum aliis nominibus, tum maxime ob relatas de inferno spiritu victorias illustris. Puero annorum tredecim, & jam nostri ordinis candidato, malus dæmon colaphum inflixerat, propterea quod de ineundo religiosæ vitæ statu cogitaret, gravioresque minas intentaverat, nisi consilium abjiceret. Id optimum adolescentem a pio proposito adeo non deterruit, ut imo stimulos currenti addiderit quodammodo. Recte existimans, magnum aliquod bonum esse, quod ipsi hostis infensissimus tantopere invideret, ut huic ægre faceret, maturavit a paterna domo fugam, impetravitque tironibus aggregari, cum vix annum ætatis decimumquartum expleviſſet. Tirocinium emenso iterum se visendum obtulit infernus furcifer, ac parentem ipsius nuper mortuum forma ac noto vocis sono referens, ipsum vero filii suavissimi compellans nomine, querula voce suadere adolescenti conabatur, ut male desertam domum repeteret. Agnovit stigii veteratoris fraudem superna perfusus luce adolescens pius: loquenti salutis humanæ signum objecit, & spectrum exegit. Multo tamen gravius periculum adiit natu jam grandior, hostem nactus tanto pejorem dæmone, quanto blandiorem. Mulier fuit clara natalibus, forma opibusque insignis, quæ Alvarezium misere deperibat, alebatque jamdiu cœcum intra venas ignem. Simulato demum negotio, quod cum illo communicatum vellet remotis arbitris, seductum in conclave intimum adoritur sermone impudenti & insidioso: instat lascivis artibus & illecebris, ut renuentem ad flagitium pertrahat. Cohorruit initio vir castissimus. Tum, relicto quod mulier petulans apprehenderat pallio, exiliit ex ejus manibus: ejiciebatque se foras e vestigio, nisi abeuntem summis precibus detinuisset mulier, famam illi suam commendans, ac futurum ostendens ut in manifesto crimine teneretur, si ipse ita se daret;

daret in publicum. Sed qui manendum parumper censuit, ne nobilis feminæ infamiam proderet, simul vultum ad severitatem composuit, ac sermonem ejusmodi exorsus est, quo permota mulier respexit sese, facti turpitudinem recognovit, nec tale quid in posterum ausa est. Par in Hieronymo castitati charitas, par mansuetudo. Erat natura paulo fervidior, & in agendo subasper: at si quando durioribus quemquam verbis excepisset, solebat quamprimum ad ejus pedes accidere, & veniam de genu rogare: quem morem vel in magistratibus obeundis, ac rector etiam collegii Ulyssiponensis retinuit, ut indolis vitium virtute corrigeret. Paucis ante obitum mensibus calculorum doloribus acerbissimis conflictatus, eos mira quadam animi excelsitate pertulit, donec munitus rite morientium sacris, mortalem vitam reliquit.

159. Mors & elogium P. Hieronymi Diaz.

Eodem anno Conimbricæ, pridie Idus Augusti, vivere desiit P. Hieronymus Diaz, quem merito socii Lusitani quasi provinciæ columen, & communem parentem suum venerabantur. Inerant illi ab ipsa natura præclaræ dotes corporis animæque, quibus cum addidisset industriam, & bonarum artium multiplicem disciplinam, ita formaverat sese ad omnia instituti nostri munera, ut quodcunque capesseret, ad illud unice natus factusque videretur. A prima juventute concionibus habendis addictus fuit, vicitque in eo genere ministerii spem, quam de se maximam excitaverat, orator habitus illa ætate summus, & quem merito christianæ eloquentiæ studiosi sibi ad imitandum proponerent. Erat cæteroqui ejus oratio non nimis compta, nec inani verborum ornatu ad delectandum composita, sed plena succi ac sententiarum, gravis eadem, & vehemens, quibus accedente commoda actione, in audientium animos alte penetrabat, & facile mentes hominum ad studia virtutis inclinabat. Extra suggestum, vix alibi in conspectum hominum dabat se, solitus orandi scribendique studiis omne fere tempus impendere. B. Teresiam virginem sibi præ sanctis cæteris proposuerat, cujus virtutes imitaretur. Ad ejus proinde exempla vitæ suæ rationes, & acta componebat: eandem in meditando veluti ducem ac magistram sequebatur. Exstant conscripta ipsius manu adversaria, in quæ referre consuevit quas inter orandum experiretur divinarum rerum impressiones, indeque colligi non obscure potest, fuisse illi per quam familiarem cum Deo usum, & in hac vita mortali cœlestes interdum delicias animo prægustasse. A ministerio concionum ad gubernandum traductus, paternum ubique ac semper exercuit imperium. Nemo erat domi, qui non se rectori suo carissimum esse intelligeret: nemo, qui non illum vicissim in oculis ferret. Præerat collegio Conimbricensi tunc, cum eam urbem atrox pestilentia simul, & dira fames miserandum in modum premebant. Rebus tam afflictis, non eo contentus est providus rector, ut piacula multa sociis ad placandas cœlestes iras indiceret, sed eorum quoque necessitatibus opportune prospexit, perfecitque nequid illis ad vitæ usum, & ad tuendam salutem deesset. Eodem tempore, effusa ad externos charitate, ægrotis, egentibus, ærumnosis omnibus quacunque potuit ope subvenit, non sumptui, non labori parcens, ut publicam calamitatem levaret. Ejus charitatem par humilitas commendabat. De se, ac rebus suis Diazius tam abiecte sentiebat, ut se nullius hominem passim dictitaret, negaretque dignum esse, cui quisquam vel simplici detractione pilei honorem exhiberet. Cum morbo laboraret extremo, secandum urendumque præbuit chirurgis corpus tam placide, ac si sensum omnem doloris amisisset. Obiit plenus dierum, ac meritorum, annos natus octoginta duos, quorum tres & sexaginta transegerat in Societate. Mortuo concursu non usitato parentatum est.

160. Milites classiarii expiantur Ulyssipone.

Eorum interea, quos hactenus laudavimus, æmulatores non pauci superarant in Lusitania, quorum modo acta evolvenda suscipimus. Paraverat hoc anno Rex classem ingentem contra Batavos, qui, ut infra dicemus, Bahiam Brasiliæ caput invaserant. Cum Ulyssiponem conveniissent milites in regiam conscripti classem, homines nostri faciendum sibi duxerunt, ne illi naves ante conscenderent, quam christiana sacra percepissent: namque ita fore, ut ad-

versus maris bellique pericula cœlesti præsidio munirentur, majoremque animum, ac virtutem in utroque discrimine præ se ferrent. Salubre consilium ipsi milites probaverunt. Ex omni eorum numero vix inventus, qui non apud nostros piacularem confessionem perageret. Unus præ cæteris, qui jamdiu ad

161. Unius mira virtus post confessionem. omnes conscientiæ stimulos occalluerat, & confessionem ut omen vicinæ mortis horrebat, cum similiter induxisset animum ut onera conscientiæ deponeret, tanta est suavitate perfusus, ut videretur sibi revixisse quodammodo, nec cessaret Deo O. M. agere gratias, quod talem sibi mentem superne injecisset. Huic paulo post adstitit malus dæmon venustæ puellæ forma perspicuus, instabatque pellacibus blanditiis, ut in flagitia pristina consentiret. At surdo cecinit. Homo divini Numinis metuens, nihil ad ea, nisi quod supplex invocavit Deiparam, cujus vix prolato nomine, inanis forma in auras dilapsa est: ac ne dubium esset de inferni spiritus indignatione ac fuga, auditus eodem tempore dissonus quidam fremitus, quasi turmarum accepta clade fugientium. Ibidem

162. Adolescens a servitute dæmonis liberatur. adolescens fuit perditissimis moribus, qui domi vinctus attinebatur a patre, propterea quod sublatam furto ingentem pecuniæ vim ludo contrivisset. Is vinculorum impatientia in summam prolapsus animi ægritudinem, mali dæmonis opem quæsivit. Adfuit vocanti nequissimus, & operam obtulit suam, si modo de certis conditionibus conveniisset. Nullas recusavit leges incautus adolescens. Fit ergo pactio iniquissima, ut ille perpetuo se futurum spondeat in potestate dæmonis: hic vicissim libertatem illi reddat, pecuniam provideat, ludumque fortunet in posterum. Pacto subscripserat adolescens, & chirographum dæmoni habendum permiserat. Pacti fidem non fefellit stigius fœnerator. Solutus vinculis, & argento donatus, redierat jam in conventus pristinos aleator, ac brevi magnam pecuniam collegerat, numquam fallente ludi fortuna. Verum inter hæc miser sævis æstuabat conscientiæ fluctibus, recursabatque subinde menti, quo se præcipitem egisset, quod pactum exstaret, quod chirographum: quæ cum animo suo reputans, nullam partem quietis capiebat. Incertus quo se verteret, adit nostrum Sacerdotem, angores illi suos, & eorum causam aperit. Sacerdos benigne susceptum, & in spem salutis erectum admonet, ut malo remedium his maxime artibus quærat. Primo, facti pœnitens, labes eluat animæ confessione piaculari: deinde pecuniam male partam, aut restituat dominis, aut in pauperes eroget. Postremo, ut instet pacem Numinis exorare precibus, ac jejuniis. Fecit imperata adolescens, nec frustra. Dum pergit sese salubriter discruciare, ex insperato chirographum impiæ stipulationis inter purgamenta domus projectum recepit.

163. Fructuosa missio ad urbem Pacejulienſem. Eodem anno non unæ peractæ sunt missiones in Lusitania, ex quibus nos brevitati servientes unam & alteram duntaxat commemorabimus. Est ad fines ejus regni civitas, Pacem juliam nominant, quam hoc tempore nobilium odia factionesque miserabili modo scindebant. Magistratus urbis, ut publicæ tranquillitati consulerent, par nostrorum petierunt a rectore collegii Eborensis. Petentibus dati cum fuissent duo lectissimi, eorum labore & industria nihil acerbitatis in urbe relictum est. Capita factionum, non modo in mutuam gratiam redierunt, sed amplexibus & osculis redintegratæ concordiæ publica documenta præbuerunt. Quam jucundum id acciderit civitati, testatæ deinde sunt lacrymæ civium, qui abeuntes Patres longe extra urbis portas cum faustis comprecationibus, & largo fletu deduxerunt. Sic ab illis gesta res intra unam tantummodo civitatem. Interim alii duo e collegio Bracharensi in apertum pro-

164. Res gestæ in aliis provinciæ partibus. gressi, totam peragrarunt regionem, quam Interamnensem vocant, nec mediocrem peregrinationis, & laboris fructum ceperunt. Cujusmodi tamen ille fuerit, non exequemur prolixius, ne res alibi sæpe expositas iterando, satietatem legentibus afferamus. Portuensibus utilem se Societas hoc anno præstitit in gravi periculo, quod nostrorum interventu discussum est. Nam cum novum urbi vectigal fuisset impositum, populus in cædem auctorum concitatus ad arma conclamabat. Medii advenerunt Patres, & seditionem gliscentem feliciter com-

compreſſerunt. Majoris negotii fuit ſedare procellam domeſticam, qua ſeminarium Hibernorum nonnihil jactatum eſt Ulyſſipone. Seminarium iſtud, jam inde cum Ferdinandi Ximenii liberalitate conditum, ac perpetuo cenſu dotatum fuit, rectores habere cœperat de Societate, nec habuerat hactenus, niſi petitos ex eadem Hibernorum gente Patres. Jam vero alumni, perinde quaſi ea conſuetudine jus quoddam adepti eſſent habendi ſemper rectorem e ſuis popularibus, non patiebantur imponi ſibi P. Alvarum Tavarium patria Luſitanum, ejuſque imperium contumacius aſpernabantur. Alumnorum cauſam cum tuerentur aliqui ex externis, ea res ſollicitos habebat Patres, ne quid Præpoſiti generalis auctoritati detraheretur. At hunc illis metum exemit æquitas Regis, ad quem cauſa delata. Placuit nimirum Regi, jus eſſe moderatoribus Societatis rectorem ſtatuendi quem mallent, nullo nationum diſcrimine. Quod decretum ſtatim atque alumnis denunciatum eſt, tumultus conquievit, & hiſcente nemine Tavarius magiſtratum iniit.

165. Turbæ ortæ Ulyſſipone in ſeminario Hibernorum.

Dum hæc in provincia Luſitana gerebantur, Goæ venerabile corpus S. Franciſci Xaverii ex veteri S. Pauli æde ad novam Profeſſorum baſilicam translatum eſt. Acta porro res cum inſigni celebritate. Loculum paraverant e ſolido argento, mira gemmarum varietate diſtinctum, cui ſacrum pignus cum fuiſſet incluſum, onus ſubjerunt ex Minorum ordine ſacerdotes ſacrificali tunica induti, & ferculum ſuppoſitis humeris devexerunt. Præiverunt longi ſupplicantium ordines, intercurrentibus per intervalla tenſis ornatiſſimis, in quibus ſplendida ſimulacra conſpiciebantur. Sed quam magnifico, quam vario pomparum genere res illa acta fuerit, nos non explicabimus fuſius, tum quod præter modum longa eſſet narratio, tum etiam quod extat earum rerum prolixa deſcriptio typis edita. Prius quam hæc agerentur, pari magnificentia ac pietate celebratum fuerat Goæ novendiale feſtum in honorem Ignatii, & Franciſci Xaverii, quos audierant recens Eccleſiæ faſtis adſcriptos: quod feſtum ea de qua dicebam ſupplicatione finiri placuit. Nec vero commiſerunt beati urbis patroni, ut cives ita de ſe meriti carerent fructu pietatis, & munificentiæ ſuæ. Multa ſuis clientibus beneficia contulerunt, multis miraculis inclaruerunt. Unum afferre in medium juvat miraculum B. P. Ignatii, quod viſum præ cæteris memorabile. Gerebat uterum mulier neſcio quæ, ſed gravi oppreſſa morbo, fœtum jam biduo mortuum abigere non valebat. Cum deſperaretur ejus ſalus, vocatur qui morienti aſſiſtat Sacerdos Societatis. Toto jacentem corpore, & omni ſenſu deſtitutam Sacerdos reperit, ut putaretur quam proxime animam efflatura. Eam nihilominus, contenta quantum poterat voce, admonet, ut ſupplex S. Ignatii opem expoſcat. Ad hanc vocem, quaſi excitaretur e ſomno ægrota, aperit repente oculos, & labia in modum tacite precantis movet. Nec multo poſt, abacto feliciter fœtu, reſedit ita valens, ac ſi nunquam ægrotaſſet. Geſtiebant gaudio domeſtici, & tam mirificam incolumitatem feminæ gratulabantur. Illa de infantuli ſalute ſempiterna ſollicita, exanime afferri ad ſe corpus jubet, quod ulnis ſuſtinens: *Ades*, inquit, *Ignati beatiſſime, & beneficium perfice. Quam pro eximia tua benignitate produxiſti matri vitam, filio reſtituas precor.* Nondum finierat precem, cum infans certum indicium vitæ præbuit, edito levi motu corporis, & emiſſa lacrymula. Baptiſmo tingitur ſtatim, ac poſt paulo animam cœlo inſerendam exhalat. Eo facto aucta omnium admiratio in tantum, ut ex ipſis Anglis heterodoxis, qui tunc forte Goam appulerant, viginti ad Eccleſiam tranſierint, oſtenti tam manifeſti fama permoti. Rem porro, ut a nobis narrata eſt, magiſtratus Eccleſiæ publicis tabulis conſignandam curavit. Eodem anno erectum eſt Goæ ſub invocatione Deiparæ naſcentis ſodalitium, quod urbi utilitates ingentes attulit. Sodalibus, præter cætera pietatis ſtudia, hæc impoſita lex, ut bis intra menſem ægrotos in publico noſocomio decumbentes inviſerent, reficerentque: tum ut egenis operam gratuitam in cauſis agendis impenderent, & ad redimendas creditorum moleſtias pecuniam, ſi opus eſſet, repræſentarent. Quo inſtituto apertus chriſtianæ cha-

166. Res Goanæ. Corpus S. Franciſci Xaverii transfertur in novam ædem.

167. Inſigne miraculum S. Ignatii.

168. Pium ſodalitium de novo inſtituitur Goæ.

charitati latissimus campus, & multorum ærumnæ sublevatæ. Benaulini etiam, qui Salsettarum pagus est non ignobilis, sodalitas hoc anno est instituta sub titulo nostræ Dominæ de salute, quam magno sibi usui esse oppidani senserunt. Sodalitati allecti sunt promiscue cives ex omni ordine, nobilioribus ultro censentibus, nihil interesse quo quisque esset genere, modo christianus. Id vero, præter alias leges, omnibus in communi propositum, ut viverent ipsi conjunctissimis inter se animis, & suborientes discordias de sua civitate tollerent. Charitatis officium, cum ubique utile, tum in India maxime necessarium: vix enim arbitror esse, ubi sator dissidiorum diabolus majorem odiorum, ac simultatum sementem faciat.

169. Sodalitium aliud erigitur Benaulini.

Socios interim, qui in regno Mogolico versabantur, nullus laborum fructus recreabat, sola spes legendi olim fructus uberrimi sustentabat. Spem istam faciebat præcipue Rex promissis ingentibus, & egregia, ut apparebat, ingenii docilitate: at idem præsentis sterilitatis in causa erat. Quamquam enim pelli quotidie magis videretur christianæ legis sanctitate & pulchritudine, nunquam tamen inducebat animum, ut superstitiones patrias abjiceret, ejusque prohibebantur exemplo populi, ne fidei doctrinam reciperent. In hoc rerum statu novus ex insperato ager objectus est Patribus, ubi semen divini verbi jacere posthac fructuosius possent. Agram advecti peregre quidam christiani mercatores, narrabant, ad eam plagam qua Mogolicum imperium desinit, inter septentriones & ortum solis, regnum esse Thibeti, spatiis amplum, & incolis frequentissimum: gentis benignissimam esse indolem, mores honestos, instituta autem ejusmodi, ut regionem Christianorum crederes. Reipsa plantatam fuisse olim inter Thibetanos Christi fidem, multis exploratissimum erat, eaque laus tribuebatur religiosissimis magni Francisci filiis, quos constabat sæculo XIV. ineunte pervasisse ad Scythas, totamque fere Asiam inter Sinas & Euphratem peragravisse. Utcunque esset, moti hospitum relatione Patres, consilium ineunt illuc penetrandi, ubi tam læta spes ostenderetur rerum prospere gerendarum. Decernitur ergo expeditio Thibetana, de qua nos hoc loco dicturi, negligemus paululum rationem temporum, quæque acta sunt spatio annorum tredecim uno contextu exequemur, ne sæpe narratio ejusdem rei sit abrumpenda.

170. Sociorum Mogolensium labores infructuosi, & quare.

171. Decernitur expeditio in Thibetum. Quæ regio ea sit.

Primus omnium tentare iter, & explorare regionem statuit, qui sociis cæteris præerat, P. Antonius de Andrada, vir apostolici spiritus, & animi adversus difficultates invicti. Assumptis itaque viæ comitibus Fr. Emmanuele Marquesio, & duobus famulis, Aprili ineunte venit ad radices Caucasi, quo fines imperii Mogolici terminantur. Totam ferme Asiam ab occidente in orientem perpetuo jugo percurrit Caucasus, eamque bifariam dividens, simul protendit hinc inde aliquot quasi brachia, quorum ambitu regiones plures complectitur. Non idem ubique retinet nomen, nec præruptus ubique, ac confragosus est æque. Verum ubi veterem Indiam (nos Indostanum dicimus), & Mogolicum claudit imperium, attollitur in immensum: amœnus ille quidem a radicibus dimidio tenus, idem frugifer, & dulcium aquarum scatebris irriguus; at sursum usque ad verticem, nudis rupibus, & horrentibus scopulis tremendus. Per hujus abrupta jugi via difficilis, seu potius nulla. Tantum semita in vivo lapide velut excisa ferro, vixque unum lata palmum, unde si fallente pede excideris, ruas in præceps, inter acuta prominentium saxorum capita membratim discerpendus. Auget horrorem fragor aquarum, quas Ganges intra imas angustias rupium longe sonantes impellit: & plus etiam quam fremitus terret undarum rapiditas, quoties trajiciendus est amnis. Non enim ponte vel navibus transmitti potest, sed tantum funibus ex utraque ripa protentis.

172. Primus itineri difficillimo se committit P. Antonius de Andrada.

Has primi itineris difficultates Andrada feliciter superaverat, cum aliæ supervenerunt graviores. Est Mogori confinis Sirinagar, regio aspera & montana, nomen habens ab urbe totius provinciæ primaria. Qui tunc rerum potiebatur Sirinagare, vectigal pendebat Regi Mogolico, neque solum cavebat quam maxime, ne quam offensionis causam præberet principi tam prævalido & vici-

173. A Rege Sirinagareno detinetur in carcere.

vicino, sed præterea nullam ejus demerendi occasionem prætermittebat. Præter alia obsequii documenta, si quem deprehendisset intra regni sui fines transfugam ex Mogolibus, eum solebat sistere, & cum fide reddere magistratibus magni Mogoris. Jam ergo de nostris viatoribus mota suspicio, an essent transfugæ? Essent, nec ne, eos Rex Sirinagarenus comprehendi jubet. Ita capti, hæserunt per aliquot dies in vinculis, donec veram itineris causam aperientibus fides est habita. Postea quam fuerunt dimissi, porro tendentes, pervenerunt ad rupes in immensum editas, omniumque quas hactenus viderant asperrimas, quarum per angusta divortia sæpe recurrebat a fronte Ganges, brevi alveo torrens, ac multiplici ambitu flexuosus. Hunc transmittere iis locis, atque hoc anni tempore, summe periculosum. Nullis enim jungitur pontibus, nisi temere factis ex nive gelu durata. Nimirum hieme sæviente, in editissimo illo jugo nivis immensæ coalescunt moles, quæ paulatim, vel sua gravitate, vel pulsu ventorum ruunt in præceps, obstruuntque hiatus scopulorum, quos Ganges intermeat: dum vero amnis suo impetu viam sibi per obstantem aperit nivem, relinquitur ex parte superiori quidam quasi arcus niveus, qui fluminis utrumque marginem jungit. Genus pontis, ut rigente hieme satis firmum tutumque, ita mitescente anceps & fallax. Nix quippe ita concreta, gelu sensim imminuto, mollescit, pressaque supergradientium pondere, sub eorum vestigiis dehiscit interdum a summo ad imum. Horum nihil terruit Andradam. Deo protegente, montes illos altissimos, ac nive coopertos superavit, amnem quoties opus fuit trajecit incolumis, ac denique Manam venit, ultimum Sirinagarenæ provinciæ vicum. Ibi paululum respiranti novæ difficultates objiciuntur. Processerat jam dies ferme quadraginta, & adhuc aberat Thibeto viginti circiter dierum itinere. Quod erat viæ reliquum, per meras solitudines, nive perpetua constratas, nec nisi æstivis mensibus pervias peragendum erat. Manenses negotiatores cum Thibetanis mercimonia exercentes, etsi regionis periti, non solebant proficisci nisi provecta æstate, ibantque plerumque omnes uno & maximo comitatu: nunc vero rogati ut se comites adjungerent nostris, diserte negabant se facturos, itineris difficultate deterriti. Nihilominus Andrada, relictis Manæ Marquesio & sarcinis, dat se in viam cum duobus duntaxat famulis, & viæ duce, quem mercede conduxerat. Ferebant singuli humeris cibaria dierum viginti, & stragulum, contra vim frigoris munimen unicum, at nimis tenue: quo pressi onere, ægre in prælta nive vestigia moliebantur. Toto biduo spatium confecerant admodum breve: cum deprehensi a cursore, quem Manensis Præfectus post eos miserat, jubentur Manam confestim regredi, infortunium habituri, ni jussa facerent. Territus minaci denunciatione viæ dux, pedem continuo retulit. Andrada nihil commotus, institit cum duobus famulis porro pergere. Ibant mersi nivibus, alicubi humero tenus extantibus. Tectum ubi quiescerent, nusquam occurrebat: manentibus noctu sub dio, nix pro lecto erat, quo in lecto afflati plerumque prægelido sævoque vento, & interdum niveo imbre compluti, somnum frustra captabant. Tamen fiducia animum sustentantes, animo corpus, ac modicis itineribus progredientes, evaserant post aliquot dies in jugum eminens, unde in subjectam Thibeti planiciem prospectus patebat. At planiciem istam, cæteroqui conspicuam, nemo ipsorum videbat vitio oculorum, quibus tamdiu nihil nisi nivem intuitis, lux niveo candore repercussa aciem hebetaverat sic, ut jam alba omnia, & nive conspersa viderentur. Hoc igitur primum loco defecit nostros viatores animus, & constantia. Destituti duce, fessi, nec indicia viarum internoscentes, recurrere Manam statuunt ad comparanda cibaria, quorum perexigua portio supererat. Ille suberat metus, ne a præfecto Manensi attinerentur in vinculis, propterea quod vocanti non satis prompte paruissent. Verum id tolerabilius videbatur, quam in deserta solitudine frigore, & penuria emori. Ecce autem retro viam relegentibus, & jam iter tridui remensis commodum occurrit missus a Marquesio vir cum utilium copia, & litteris.

174. Dimissus progreditur inter gravissimas difficultates.

175. Deseritur in mediis nivibus a viæ duce.

176. Decreatur opportune, & usque in Thibetum pervenit.

Erat

Erat in his litteris, placatum esse donis præfectum, nec abnuere quominus ulterius progrederentur: quem viderent hominem, gnarum esse regionis, & itinera demonstraturum: brevi etiam venturos cum amplo comitatu Manenses negotiatores, a quibus fuisset impetratum, ut consuetum itionis tempus præverterent. Recreatus litteris Andrada, & viatico opportune instructus, propitio Numini gratias egit. Tum novum ducem secutus, descendit in planiciem, ubi nix magna ex parte defluxerat. Specus erat in latere vicini montis ampla, & ad qualemcunque diversorii usum accommodata. Ibi substitit cum sociis, donec post dies non ita multos adfuere mercatores, & Frater Marques, quibus se comitem addens, viam reliquam feliciter confecit.

177. Excipitur perhonorifice in urbe Thibeti primaria.

Prius quam Thibeti fines ingrederetur, antegressi ad urbem regiam Caparangium aliqui mercatorum, retulerunt ad Regem de nostrorum adventu, eorum laudibus aulam universam impleverunt. Permotus relatione Rex, misit continuo extra urbem delectos viros, qui subeuntes hospites ipsius nomine salutarent, ac totidem equis egregie instratis donarent: quæ res de advenientibus Christianorum ministris miram expectationem excitavit. Itaque cum affuerunt nostri, ab urbis ingressu usque ad paratum hospitium, quacunque transeundum fuit, viarum latera referta viris, oppletas feminis fenestras, omnium oculos in se defixos viderunt. Cæterum toto triduo Rex, ad tuendum regiæ majestatis fastigium, abstinuit publico, nec sui copiam fecit hospitibus. Triduo exacto, adest missus ab aula internuncius, quidve sibi velint Patres tam peregre venientes, quærit nomine principis. Respondit Andrada, id nempe unum esse, quod valde cuperet ipsi coram exponere, si daretur colloquendi facultas. Rex, qui colloquium istud optaret avidissime, responso delectatus, vocat ad se Andradam postridie, remotisque arbitris præter interpretem, Regina tamen post velum audiente, effari fidenter jubet quæ velit. Longam orationem exorditur Sacerdos de christiana religione, quæ via ad æternam felicitatem unica, ac certa esset. Hujus, addit, interpretem ac ministrum esse se: venisse per immensa oceani ac terrarum spatia, perque viarum sexcentas asperitates, ut rectam christiani cultus formam traderet Thibetanis: non aliud modo quærere, nisi jus domicilii, & divinæ legis promulgandæ facultatem. Hæc ubi interpres retulit, vix credibile quanta Regem, & regiam conjugem admiratio ceperit. Ambo sacerdotem Christianorum suspicere, ambo pari flagrare studio christianæ legis penitus cognoscendæ. Nec vero relanguit hic ardor mora, sed crevit potius: ut miraretur populus, tantopere coli a Rege ac Regina advenam cultu inopem, abjectumque, admitti in aulam quotidie, ad plures horas familiariter detineri. Donis & honoribus cumulari. Andrada interea, res fluere satis belle videns, & ex tam lætis initiis spe majora præcipiens, festinabat in Indiam recurrere, tum ut Provincialem de statu rerum doceret, tum vero maxime, ut sociorum auxilia exposceret. Commeatum petenti ægre dedit Rex, nec aliter dedit, quam fide prius accepta, reversurum brevi cum manu sociorum. Addidit amplissimis conceptum verbis chirographum, quo hæc spondebat: Liberum fore Patribus divinam legem ubicunque vellent intra fines regni Thibetani tradere: daturum se illis locum idoneum Caparangii, ubi ecclesiam ædificarent: christianam religionem allatrantibus nunquam se aures præbiturum: denique non alium sibi, præter ipsum Andradam, fore Lamarum principem, idest magistrum religionis. Lamas enim Thibetani suos sacrificulos vocant. His ita ex sententia confectis, Andrada, viam eandem qua venerat relegens, sed mitiori tempore, paucioribus diebus, nec ita magno incommodo ad stationem suam Mogolicam rediit; missaque continuo Goam ad provincialem Andream Palmerium eorum quæ acciderant relatione, tres accepit pro Thibetana missione socios, P. Adamum de Angelis, P. Joannem Oliveira, & rei domesticæ adjutorem Faustinum Barreiros. His deinde comitibus, in Thibetum quam celerrime regreditur, anno postquam discesserat nondum elapso. Non est dictu facile, quam cupide reducem expectaret Rex, quibus benevolen-

178. Regem docilem, ac religioni propitium reperit.

179. Thibeto digreditur: redit cum tribus sociis. Missionis primi fructus.

lentiæ significationibus venientem exceperit. Neque vero distulit promissorum fidem servare. Structa est paucis mensibus Caparangii in usum christianæ religionis ecclesia. Baptismo donati nonnulli, plurimorum inter cathecumenos recepta nomina. De se Rex affirmabat, velle quamprimum cum conjuge, & filio parvulo baptismi sacris initiari: sed obstare in præsentia Lamas, homines maxime turbulentos, numero opibusque prævalidos, quos non posset irascentes contemnere, nisi prius eorum vires attrivisset. Id se facturum sensim, ac sine strepitu promittebat. Verumtamen pauciores videri sibi pro rerum gerendarum magnitudine Patres: augendum eorum numerum: pecuniam in sumptus necessarios se daturum. Quæ cum ex animo diceret, donavit nummorum cruciatorum quatuor millia & quingentos. Serio agi sentiens Andrada, mittit e vestigio Goam Fr. Emmanuelem Marquesium, ut inde duos saltem adducat in Thibetum socios. Simul e statione proxima Mogorensium, cui adhuc præerat, Patres Franciscum Godinium, Gundisalvum de Sousa, & Antonium Pereiram ad se evocat. Jam enim majora volvebat animo. Posuerat novum domicilium Rodoæ, quæ urbs est reguli Thibetano accolæ, parabatque inde gradum facere ad ulteriora Scythiæ, quæ immenso terrarum tractu diffusa, a pluribus, & inter se diversis habitatur populis Tartarorum. Brevi affuerunt socii Mogorenses, jamque opus urgebant non pœnitendo successu. Verum inter hæc, Andrada ad provinciæ regimen evocato Goam, spes de Thibetanis conceptæ penitus evanuerunt. Eadem porro clades Regem, ac religionem afflixit, ut modo aggredimur explicare.

180. Alii submittuntur in Thibetum Patres.

Rex Ladacensis gerebat cum Thibetano bellum internecinum, veterem injuriam persequens, quam sibi immerenti irrogatam dolebat. Pugnatum hactenus hinc inde fuerat successu vario, alternante ut solet belli fortuna, jamque in unam, jam in alteram partem inclinante. Sed Thibetani, impatientius ferentes quæ consequi bellum diuturnum solent ærumnas, Regi succensebant suo, utpote malorum auctori unico, ac parum justo. Æquius putabant scilicet de illata injuria honestis conditionibus satisfacere, quam læso resistere pertinaciter, & sanguine populorum defendere malefactum. Populo sic animato novas odii faces subjecerunt Lamæ, quorum minuendis viribus Rex, uti promiserat, erat intentus. Dum enim in eos inquirit severius, dum quosdam in manifestis criminibus deprehensos opibus spoliat, alios loco movet; efferati mortalium nequissimi, atque hoc, ut rebantur, dehonestamentum ordinis sui non ferendum rati, in perniciem Principis conspiraverunt. Sollicitatis ad defectionem multis, multis item in scelesti consilii societatem adscitis, significant Ladacensi, nisi cunctetur accedere cum qualicunque copiarum numero, se cum parte maxima popularium ad ejus signa transituros. Neque vero fefellerunt fidem. Venerat cum exiguo exercitu Ladacensis. Accurrentibus undique conjuratis, statim est auctus in tantum, ut non auderet Thibetanus in tanta inæqualitate virium aperto marti se committere. Includit ergo se in arcem natura & opere præmunitam, instructam milite, commeatibus abundantem, deliberatum habens longam obsidionem sustinere, donec fatigatus irrito labore hostis ad formam aliquam honestæ compositionis descenderet. Consilium prudenter compositum, si modo Rex homo esset, feliciter succedebat. Sed deceptus suorum consiliis princeps parum sagax, stulteque existimans, placatum libera deditione barbarum libertatem & regnum victo redditurum, cum posset bellum trahere, maluit victoris arbitrio se permittere. Sensit tamen brevi, quam rara sit moderatio in victoria, quam non speranda regni largitio. Oneratus vinculis, Ladacium abductus est cum conjuge, & filio regni hærede unico, ubi quem habuerit miser exitum, ex nostrorum litteris comperire non potui. Quod nimis certo constat, regis Thibetani tam acerbo casu, spes nostrorum in ea terra penitus conciderunt. Neophytorum alii fuga dilapsi sunt, alii in servitutem abducti: grege autem dispersо, pastores in summam rerum desperationem acti. Duæ, uti diximus, erant sociorum stationes in Thibeto: prima & potior Caparangii in urbe

181. Lamæ contra Regem Thibetanum conspirant.

182. Qui Regi Ladacensi ultro se dedit, & regno spoliatur.

183. Cladem Regis sequitur Ecclesiæ nascentis excidium.

urbe regia, Rodoæ altera. Hanc Ladacensis funditus evertit, quique in ea degebant Patres, suis omnibus dispoliati, & in turba captivorum abacti fuerunt. Priorem reliquerat ille quidem intactam: sed Præfectus urbis, homo immansuetus & ferox, adeo vexare eam cœpit, ut Patres omnium inopes, desolati, contempti, nec ullum invenirent inopiæ subsidium, & inanem potius gererent Apostolici ministerii speciem, quam qualemcunque sperare ex suis laboribus fructum possent.

184. P. Andrada Provincialis missionem Thibetanam conatur restituere.

Hæc utcunque tristia, Goam delata, minime movebant provincialem Andradam, ut Thibetum deserendum putaret. Certus conari prius omnia, quam opus auctore Deo inchoatum abrumpere, P. Franciscum Azevedum ire jubet ad Regem Ladacensem, ut per eum liceat nostris hominibus in Thibeto consistere. Quam facultatem cum exsculpsisset a barbaro, alios atque alios misit delectos ex flore totius provinciæ operarios, qui rem eo loco afflictam ac perditam, si qua fieri posset, restituerent. Nihil confectum est. Ut sibi non deessent Patres, laboris immensi nullum pretium faciebant. Thibetani, de futuris post vitam rebus parum solliciti, indicas tantum poscebant a nostris merces, nihilque afferentibus aliud quam fidem Christi, & salutis æternæ spem, nec aures dabant. Quæ Patres secum agitantes, post aliquot annorum inutilem moram, deliberare inter se cæperunt, an non verius utiliusque futurum esset inde migrare, ubi nulla ostenderetur meliorum temporum spes, & evangelicum semen alio transferre. Non ausi facere moderatorum injussu, socium ablegarunt Goam cum litteris ad Provincialem, ut perspecto rerum præsentium statu, decerneret quid facto esset opus. Successerat Andradæ in administratione provinciæ P. Alvarus Tavarius. Is, ad rem tantæ molis deliberandam, tredecim in consilium adhibuit Patres, ætate, ac rerum usu gravissimos. Una omnium fuit sententia, Thibetanam missionem omnino dissolvendam videri, tum propter soli miram sterilitatem, quæ tot operariorum industriam tandiu fefellisset, tum etiam quod constitutis Goæ pensionibus diutius sustentari non posset. Quam sententiam comprobans Provincialis, socios revocavit, ea tantum adhibita cautione, ut Sirinagare morarentur Patres Ludovicus Malpica, & Andreas Pereira, revolaturi scilicet in Thibetum, si qua spes exitus melioris affulsisset. Et vero reditum tentavit, ut mox dicam, post aliquot annos Malpica, nullo licet effectu. Pereiræ ne tentandi quidem facultas fuit, quippe quem ob Judaici sanguinis maculam, cujus non ambigua afferebantur indicia, Mutius exauctoravit. Soluta in hunc modum Thibetana missione, doluit vehementer Mutius, periisse ingentem spem ex prioribus relationibus conceptam de successu illius. Augebant ejus ægritudinem Goensium sociorum nonnulli, qui Provincialis in re tali festinationem secretis litteris accusabant. Quare Tavario referibens, magnopere questus est, negotium Thibetanum non pro rei magnitudine, nec ut monstrabant majorum exempla gestum fuisse. Debuisse filios Societatis adversus gentis quamcunque contumaciam obdurare magno animo: debuisse minas, odium, & infectationes quaslibet constanter ferre: omnia experiri prius debuisse, quam loco cedere. Jubebat postremo, ut mitteretur in Thibetum nova sociorum manus, quæ desertam stationem repeteret. Obierat Tavarius, cum hæc Generalis mandata Goam venerunt. Qui illi successerat P. Emmanuel Almeida, facile vidit in ea re Mutium paucorum quorumdam opinionibus nimis tribuere. Tamen vir moris antiqui, non interpretanda præsidis imperata, sed obedienter facienda existimans, tres elegit statim ex tota provincia sacerdotes omnium judicio probatos, Thomam Barros, Ignatium a Cruce, & Aloysium Gamam, curavitque ut quam primum itineri se committerent cum Fratre Emmanuele Marquesio, qui ob regionis & gentis peritiam magno futurus usui putabatur. Profecti sunt alacritate incredibili Patres. Sirinagarim cum attigissent, unum alterumve de suo numero præmittendum censuerunt ad explorandos Thibetanorum animos, & quasi tentandi vadi causa, ne simul omnes in ejusdem discriminis aleam se darent. Ad periculum

185. Andradæ successor P. Alvarus Tavarius missionem dissolvit.

186. Mutius factum improbat, & instaurari missionem jubet.

187. Alii mittuntur Patres ad rem tentandam.

facien-

faciendum nemo aptior visus P. Ludovico Malpica, sextum jam annum agente inter Thibetanorum accolas Sirinagarenos, & Fr. Marquesio, qui proinde in Thibetum pariter contenderunt. At spe citius rediit Malpica, rerum omnino desperatarum durus nuncius. Narrabat, in ipso Thibeti aditu se & Marquesium fuisse captos ab incolis, conjectosque in vincula, propterea quod alii olim Patres, contra quam denunciatum ipsis fuisset, Thibeto excessissent injussu regis, nec abeundi facultatem pecunia redemissent. Se quidem ex vinculis, elusa custodum vigilantia, feliciter aufugisse: sed Marquesium ex fuga retractum, traditumque in arctiorem custodiam, urgeri plagis, ut libertatem ingenti pretio pacisceretur. Æquatam solo esse Caparangii ecclesiam, infensum Regem, concitatos contra nomen christianum Lamas, gentem universam a Christianorum sacris incredibiliter abhorrere. Hæc se certo cognovisse ex relationibus accolarum, quorum multos sedulo ac diligenter interrogasset. His rebus cognitis Patres, non ultra progrediendum putantes, scripserunt ad Provincialem de statu rerum, ut tunc erat, prorsus irreparabili, ejusque placitum exquisierunt. Ut compertum est Goæ, quo res Thibetanæ essent loco, mutarunt enim vero sententiam illi quoque, qui Tavarii consilium antea improbaverant. Visum omnibus temerarium in re tam ardua, quæque magno sumptu, fructu nullo tentata toties fuisset, obstinare diutius. Quocirca Provincialis missos in eam expeditionem socios in Indiam revocavit, nec ab eo tempore usque ad hanc nostram ætatem quemquam alium Societas in Thibetum misit. Nam Thibetum illud, quo postremis hisce temporibus Præpositus generalis Tamburinus misit Roma P. Hippolytum Desiderium, est quidem provincia ejusdem nominis, sed loco longe diversa, multo scilicet orienti propior, & Sinarum fere confinis. Sed neque hic sedem fixit Societas. Desiderius enim, altioris imperio potestatis, coactus est ea novalia alterius ordinis operariis excolenda relinquere. Atque hæc summa rerum ad Thibetanam missionem pertinentium.

188. Male excipiuntur in ipso Thibeti aditu.

189. Rebus desperatis Thibetum omnino deseritur.

Revertimur ad seriem temporum, unde nonnihil excessimus, intraque provinciæ Goanæ fines stilum continentes, quæ hoc anno gesta sunt in Africa paucis exequenda suscipimus, initio ducto a Cafris, qui extremam Africæ plagam a meridie incolunt. Vix annum egerat P. Emmanuel Medonza in vico, cui nomen Chembe, & jam gregem neophytorum non aspernandum collegerat. Vulgo persuasum erat, Cafros ingenii tam rudis agrestisque esse, ut quantavis cura docerentur, religionis mysteria nec discere ullo modo, nec retinere possent. Tamen Medonza agmen ducebat puerorum circiter quadraginta, qui catechesim tenebant probe, & memoriter concinebant. Accidit inter hæc ut dux latronum insignis, magnis collectis viribus, & occupata parte Cafrariæ, bellum inferret Lusitanis. Cum essent hi numero pauci, ac per diversa præsidia longo intervallo dispositi usque Mozambiquem, ad sustinendam belli ingruentis molem coacti sunt auxilio vocare ex ipsis Cafris regulos sibi fidos, quorum deinde suffulti viribus, non solum belli sceleratum auctorem acie fugarunt, verum etiam contra faventes illi populos arma feliciter converterunt, & captivorum multa millia omnis ætatis & sexus in servitutem abduxerunt. Hinc Medonzæ facultas infantes plurimos baptizandi, & in cœlum transmittendi præbita. Nam cum prohibere non possent Lusitani, ne Cafri auxiliares uterentur in victos jure victoriæ, ex omni præda, quæ abacta fuerat, viri pariter puerique ab iis mactabantur, eorumque carnibus inhumani helluones more patrio vescebantur. Dum ergo impii vultures ex illa miserabili turba diram explent esuriem, Medonza discurrens per tentoria, festinabat baptismo abluere pueros parvulos, quos, utpote teneriorem & lectam dapem, barbari liguriebant avidius, & lautioribus conviviis reservabant. Multis hoc modo cœlum reclusserat sua manu. Sed quia alicubi voraces belluæ venientem Sacerdotem accessu prohibuerant, dimisit per castra milites Lusitanos, qui jure commilitii omnia scrutarentur, ac reliquos infantulos aqua salutari similiter aspergerent. Quo pars multo maxima ex illo puerorum grege, paulo ante quam laniarentur, baptismo

190. Labores & res gestæ P. Emmanuelis Medonzæ in Cafraria.

191. Pueros ab indigenis comedendos baptizat.

192. Simile exemplum P. Michaelis Rodericii.

mo consignati fuerunt. Felicius successit P. Michaeli Rodericio, cui occasio eadem, & par facultas oblata. Regulus Lusitanorum fœderatus, istorum cohorte adjutus, de alio quodam fœdifrago victoriam insignem tulerat. Victores barbari cœperant suo more pueros bello captos, & infandis epulis destinatos in ipsis Rodericii oculis interficere. Non tulit atrocitatem Sacerdos. Ut multum apud eos auctoritate & gratia poterat, alios intercepit vi, alios pretio redemit, quos deinde alendos tradidit Lusitanis. Quosdam ferro jam percussos, sed adhuc vivos spirantesque, cœlestis doni participes fecit.

193. Quatuor Patres novum instituunt iter in Æthiopiam.

Haud minus feliciter eodem anno gesta res in Æthiopia. Sed nos prius quam regionem ipsam ingrediamur, paululum extra ejus fines, non tamen extra operis institutum immorabimur. Jam pridem Indiarum visitator P. Palmerius versabat animo, sicunde possent operarii Societatis in Æthiopiam transmittere per loca Turcis non subjecta. Nam tametsi nunc Prætor Suaqueni, donis inescatus, per oram Arabicam transeuntibus tutum iter præberet, scitum tamen erat, fuisse olim inter arcana turcici imperii prohibere Æthiopes omni commercio cum Christianis Europæ; nec dubitandum videbatur, quin aliquando barbari ad ingenium redirent, ac denuo nostris aditum illum occluderent. Re cum peritis regionum deliberata, vidit Palmerius, duas esse extra sinum arabicum maritimas urbes, Zeilam, & Melindam, indicis navibus frequentari solitas, ex quibus arduum non esset itinere terrestri in Æthiopiam pervadere. Qui illis in urbibus rerum potiebantur, eos nostris hominibus fauturos facile credidit. Zeilam enim esse in imperio Regis Adelensis, qui princeps amicitiam coleret cum Æthiope: Melindam vero parere regulo societatem habenti cum Lusitanis. Has reputans novi itineris commoditates Palmerius, cum destinasset nuper Æthiopicæ missioni Patres quatuor, Franciscum Machadum, Bernardum Pereiram, Joannem de Velasco, & Hieronymum Lobum, priores duos recta ire jussit Zeilam, duos reliquos Melindam: periculum facturus scilicet, quaretur commodius in Æthiopiam, eamque præfinituras deinceps nostris hominibus viam, quam hi tutiorem facilioremque essent experti. Profecti sunt Patres magno animo. At duo posteriores, Velascus, & Lobus, eas nacti sunt difficultates Melindæ, quibus deterriti Goam redierunt, re, non dicam infecta, sed penitus desperata. Duobus vero alteris, Machado, & Pereiræ, Zeila, non in Æthiopiam, sed in cœlum iter expeditum ac tutum præbuit. Exceperat illos quidem comiter Rex Adelis, spemque fecerat, brevi in Æthiopiam incolumes dimissum iri. At postea quam hac illos spe detinuerat ab idibus Aprilis usque ad nonas Augusti, abjecta repente quam sumpserat humanitatis larva, nihil tale metuentes catena vincit, conjicitque in carcerem. Inique facti culpam homo vecors rejiciebat in Imperatorem Æthiopiæ, a quo cum accepisset nuper legationem, missa sibi querebatur munera non satis lauta, nec omnino se, & fastigio suo digna. Nec vero dubitavit rex, nihil habens regii præter nomen, & male creditam potestatem, exiguitatem munerum ipsi per litteras exprobrare Æthiopi, addens, nisi misisset ampliora, nunquam fore ut videret quos expectabat ex India sacerdotes. Sic scribebat perfidus, nihil pensi habens cujus esset sceleris innocentes opprimere, ut amico parum liberali ægre faceret. Cæterum falso hæc ipsa obtendebat, ad velandum incluſum sinu odium christianæ religionis, causam sæviendi veram, atque unicam. Nam cum dies post hæc abiissent ad summum duodecim, innocuos Patres gladio percussit; nec expectato ad eas quas dixi litteras responso Imperatoris. Voluisse barbarum iniquissima illa cæde christiano nomini contumeliam facere, & duas quasi victimas avitæ superstitioni mactare, colligi liquido potuit ex aliis ejusdem litteris, quibus rescribens ad quemdam ex Æthiopiæ proceribus, qui sumptis armis tuebatur errorem Dioscori, gloriabatur, se nuper dedisse neci duos advectos ex India sacerdotes, qui ad propagandam Romanam superstitionem iter direxerant in Æthiopiam. Utcunque fuerit, de cæsorum corporibus prodigium fama pervulgatum invenio. Ajunt, cum tumulata fuissent, ex humo desu-

194. PP. Franciscus Machadus, & Bernardus Pereira necantur in regno Adelis.

195. De quodam miraculo ad eorum tumulum.

per aggesta prorupisse limpidissimam aquæ scatebram, eamque ab indigenis nec sisti umquam, nec opprimi potuisse. Sed rem nullius certo testimonio confirmatam, ut tacere ego non debui, sic nec ausim tradere pro comperta.

196. Utriusque elogium.

Patriam habuerat Machadus Villam regalem, Lusitaniæ oppidum, Societatique dederat nomen Conimbricæ, cum esset adolescens annorum quindecim, ac post sexennium, inter plures competitores ad indicam expeditionem electus, Goam navigaverat. P. Jacobus Madeira, vir gravis, & magnæ in India auctoritatis, ad Mutium scribens, dignum putavit, cui singulare testimonium daret, cum aliarum virtutum, tum præsertim religiosæ prudentiæ. Decurrebat in Societate annum undevigesimum, ac theologiam docebat Goæ, cum in agrum Æthiopicum ut mitteretur obtinuit. Pereira, Visæi in Lusitania natus, in Societatem receptus fuerat Goæ, quo se contulerat, ut rem multorum exemplo faceret militando. Militavit sane, sed contra errores & vitia, sed religiosis in castris, ac diuturnæ militiæ mercedem optatissimam tulit, cum beata pro Christo nece donatus est. Olim ad opus evangelicum Tanam profectus, dum renavigabat Goam, interceptus fuit a prædonibus Batavis, & Jacatram devectus, ubi diram captivitatem toto anno pertulit. Cum inde in Hollandiam deportaretur, casu factum est ut navis, coacta de medio cursu vela retro in Indiam flectere, & vi tempestatis allisa littori, inter Suratem & Damanum periret, vectoribus salvis. Eo naufragio Pereira libertatem consecutus, Goam rediit. Cæterum Jacatræ Batavorum inclementiam, & ærumnas horridi carceris, ea toleravisse dicitur fortitudine, ut proludere jam tum videretur ad glorioſam mortem, qua denique inter Mahometanos vitam clausit.

197. Acta in Æthiopia. Adventus aliorum octo de Societate.

Ut rescitum est in Æthiopia de duorum Patrum crudeli cæde, nullis satis verbis explicari possit, quantum inde mœroris ceperint Orthodoxi omnes, & omnium maxime Imperator. Is, acceptis mense Septembri contumeliosis quas supra memoravimus litteris, tyranno Adelensi rescripserat, daturum se pro Patrum libertate quantum ejus exposceret avaritia: quo responso sperabat delinitum iri barbarum, aut certe nihil propere contra innocentium caput decreturum. Fraudatus sua spe, ac fœdum in modum irrisus, tamen certis de causis dolorem injuriæ pressit. Ut duorum jacturam ex parte consolaretur, effecit adventus oppido lætus, ac faustus aliorum octo de Societate, qui arabicam legentes oram, iter usitatum fecerant per turcarum portus, Dium, Mazuam, & Suaquenum, ac post multiplices periculosæ navigationis moras, in Æthiopiam incolumes appulerant, partim mense Januario, partim Julio: nam in duos manipulos distributi vela fecerant. Fuerunt hi PP. Emmanuel Almeida, Ludovicus Cardeira, Emmanuel Barradas, Franciscus Carvallius, Emmanuel Lameira, Thomas Barnetus, Gaspar Paez, & Hyacinthus Franciscus, operarii omnes impigri strenuique, & ad excolendam Æthiopicam vineam cum magno delectu transmissi. Non est ut referam, quibus honoris & benevolentiæ signis excepti fuerint ab amantissimo Principe novi hospites. Fremonam recta venerant priores quatuor, præside omnium Almeida; nec dum fessas vires refecerant ab itinere, cum affuit ab aula tabellarius, Imperatoris litteras & mandata perferens, ut ad eum quantocius ire ne gravarentur. Patres, nulla interposita mora, dant se in viam jumentis dono missis, dieſque unum & viginti progrediuntur. Ecce autem, cum aberant a regia propius, apparent ex adverso militares copiæ equitum peditumque, cum magna nobilium manu, quos Imperator occurrere subeuntibus jusserat, gratulationis & honoris causa. Peractis mutuæ salutationis officiis, accipiuntur in medium nostri a delectis proceribus, & ad regium usque cubiculum deducuntur. Sedebat Imperator more gentis in lecto pulcherrime instrato, stante circum ad parietes corona procerum. Ingressos Patres humanissime salutavit, oblataque singulis dextera, sellis prope appositis considere jussit. Post pauca ultro citroque jactata, surrexit Almeida, & litteras Præpositi generalis obtulit Principi. His litteris gratias ingentes agebat Imperatori Mutius, tum pro eximia ejus voluntate erga

198. Quam honorifice deducti fuerint ad aulam.

199. Quam benevole excepti ab Imperatore.

Romanam Ecclesiam, tum pro singulari beneficentia, qua jam pridem cœpisset, pergeretque in dies insignius mereri de hominibus Societatis. Quod vero sibi fuisset ab ipso mandatum, ut ejus nomine salutaret Christi Vicarium, & pedum osculo veneraretur, id obedienter ac prompte factum affirmabat. Epistolam Princeps recitari totam jussit Æthiopice redditam: lectione autem delectatus majorem in modum, eandem sua manu tradidit regii scrinii præfecto, edicens ut regni annalibus inserendam curaret. Ita tunc Patres admissi auditique fuerunt. Digressos a colloquio secuta sunt regia munera ex omni genere utilium. Vicissim Patres munuscula miserunt Principi, exilia illa quidem, & qualia pauperum esse poterant; quæ tamen ille perquam benigne suscepit. Placuit præsertim Christi in cruce suffixi signum affabre factum, & instrumenta quædam musica, quæ nostri secum extulerant ex Europa, ut divina posthac inter Æthiopes celebrius peragerentur. Sed in primis capiebatur optimus Princeps eorum colloquiis, & consuetudine, redditos sibi affirmans Petrum Paezium, Laurentium Romanum, & Franciscum Antonium de Angelis, insigni probitate doctrinaque viros biennio proximo extinctos, quorum similes putaverat nusquam inveniri. Eos ad se quotidie arcessebat, & familiaribus sermonibus detinebat. Postremo veniam petentibus secedendi Gorgoram, distulit in diem octavum, & tunc etiam indulsit invitus.

200. Novum Imperatoris edictum de nuptiis.

Quod vero magis est, erectus talium ministrorum fiducia, perrexit præclaris cœptis insistere, & rem præstitutam urgere ingenti animo, omnia conari certus, ut orthodoxum cultum in Æthiopia restitueret. Aderat illi consiliorum, & arcanorum omnium particeps P. Antonius Fernandez, quo præsertim auctore, atque arbitro, negotia religionis tractabantur. Res interea momenti longe gravissimi est constituta. Inveteraverat inter Æthiopes, ut alibi dictum est, prava consuetudo dissolvendi pro libito matrimonia. Si quem priorum nuptiarum pœnituisset, ille modico pretio persoluto, facultatem obtinebat ad novas transeundi. Pravitatem ut tolleret Imperator, convenire ad se jussit regii consilii senatores, ac judices: tum doctissimos quosque monachos, atque omnes sacrarum litterarum peritos. In eo consessu Fernandez, ad perorandum progressus jussu Principis, rationem christiani matrimonii ex divinis oraculis ita explicavit, ut omnes intelligerent, conjugium rite contractum consummatumque dissolvi non posse, nisi morte alterius conjugum. Audita est cum magno assensu oratio: cumque æquum videretur conventui, iisdem in posterum legibus teneri Æthiopes, quas initio Christus jussisset, Imperator circummisit per provincias edictum, quo priorem in dissolvendo vinculo nuptiali licentiam gravissimis verbis coercebat. Fremere ad hanc novitatem schismatici: obloqui, vociferari, gravius sibi jugum imponi quam ferre possent, dicere. Sed illis frustra ringentibus, perstitit Princeps vim legis tueri magna constantia, donec restituta est inter Æthiopes, quæ tot ante sæculis exoleverat, sanctitas matrimonii. Nec minus interim Patres alias offensiones, quæ inter homines ordinis sacerdotalis inoleverant, feliciter removerunt. Solebant alicubi sacerdotes rem divinam facere turcarum induti sagulis, aut alio simili ornatu, qui sanctitatem mysteriorum non deceret. Alibi sacræ vestes ad profanos usus pomparum adhibebantur. Ut alia præteream, quidam a nostris sacerdotalia indumenta flagitaverant, quibus ornarent sponsos in apparatu nuptiarum. Hæc omnia labore industriaque nostrorum, & Principis auctoritate paulatim sublata sunt. Difflatæ pariter monachorum nonnullæ superstitiones & fraudes, quibus simplici populo egregie imponebant. Erat in regno Tigrensi celebre monasterium, cui nomen Abba-Garima, cum pervetusto templo ad formam Salomonici extructo. In intimis templi penetralibus, quæ monachi Sancta Sanctorum appellabant, velisque obduxerant, jacebat arca lignea, quam si quis introspicere ausus esset, eum subita morte de cœlo immissa plectendum affirmabant. Ea in arca ajebant custodiri alteram tabularum, in quibus Moyses legem Dei digito scriptam accepit. Colebatur proinde locus religione summa,

201. Sua rebus sacris dignitas restituitur.

202. P. Thomas Barnetus monachorum insigne commentum detegit.

ma, & incredibili hominum concursu frequentabatur. His de rebus edoctus P. Thomas Barnetus, e Fremonensi statione templum illud cum delectis catholicis petiit. Eo ut ventum est, advocata concione, reduci hinc inde vela jubet, trahi in medium arcam, & quidquid intus esset repositum, in lucem efferri. Reclamabant monachi, infortunium certissimum denunciabant. Qui aderant e populo, pendebant animis, partim metu, partim visendi studio. Refixo arcæ operculo, nihil repertum, præter arundinem tres longam palmos, holoserico intectam: quæ prolata, & publice ad ludibrium expolita, vanam opinionem vulgi abolevit, & monachos ignominia obruit. Toto triduo mansit ibi Barnetus, eoque tam brevi spatio schismaticorum mille nongentos Ecclesiæ conciliavit. Similem mentitæ religionis larvam dispulit P. Didacus de Mathos in altero ejusdem regni cœnobio, cui celebritatem quæsiverant monachi mendacio, non minus crasso, quam turpi. Quiescere apud se mentiebantur a pluribus sæculis viros sanctitatis eximiæ, sopore divinitus immisso devinctos. Ostendebant a longe cubiculum maligna perfusum luce, in quo dispositæ conspiciebantur quædam cubilia, tumentibus ad eum modum stragulis, quasi humana corpora tegerentur. Neminem accedere patiebantur propius, ne forte pedum strepitu dormientes expergefierent. Tantum rogabant suppeditari stragula, quibus obtegi viri sancti possent rigente hieme: quibus fallaciis sycophantæ, credulitate vulgi nequiter abutentes, stragulorum ingentem numerum auferebant. Huc Didacus cum magno comitatu venit, velut videndi causa miraculi, cujus gratia ex remotissimis quibusque locis obiri religiosæ peregrinationes solebant. Spectatum admissus cum cæteris, occupavit illico limen reserati conclavis, frustraque monachis obnitentibus, rogantibusque ut absisteret, intro se penetravit. Obiit lectos singulos, ac viatorio suspendens baculo stragula, salseque subridens, rogitabat subinde, quo nam sancti homines avolassent. Urebantur pudore ac rabie nefarii deceptores, qui se in aperta fraude deprehensos viderent. Non tamen ausi sunt Didacum violare, quippe cui sciebant favere Imperatorem impense.

203. Similem fraudem detegit P. Didacus de Mathos.

Dum sic interea vilescebat monachorum auctoritas, fiebant ad fidem catholicam incredibiles inclinationes. Ex ipsis monachis multi ex parte Dioscori ad Ecclesiam subinde transibant. Nostri ex iis seligebant probatiores, & quos norant fidei doctrina melius instructos, jubebantque rudimenta christianæ institutionis rudi populo tradere. Hujus porro consilii multiplex erat utilitas. Præterquam quod catholica veritas latius spargebatur, videntes monachi mansuram sibi apud vulgus auctoritatem magisterii, veritatem facilius amplectebantur. Cæterum schismaticorum transitiones, quæ in singulis fere provinciis factæ sunt anno labente, longum esset per partes exequi. Unus Emmanuel Barradas, ut de aliis sileam, etsi recens in Æthiopiam advectus, cum peregrinationem suscepisset ad Sireos (id nomen habet regio maxime alpestris in latere boreali provinciæ Tygrensis) peragrata novem omnino mensium spatio regione, lucratus est hominum amplius quatuor millia. Etiam in regno Amaharano, quo nostri ob paucitatem suam nondum penetraverant, spargi cœpta catholicæ fidei semina, cum spe proventus uberrimi. Mons ibi est ingentis altitudinis (Guexen sua lingua Æthiopes nominant), in quo summo lata diffunditur planities, hominum habitationi non incommoda. Hic olim custodiebantur Israelitæ, ideſt principes regii sanguinis, ita dicti, quod familiam regnatricem putant originem trahere ex Salomone per Sabam Æthiopiæ reginam. Ad præcidendas quippe civilis belli causas, contentionesque, quæ ex imperii successione possent inter regios principes suboriri, institutum fuerat a majoribus, ut in Guexenam arcem deferrentur adhuc impuberes quicunque nati essent de regio semine. Committebatur eorum educatio & custodia viro gravi, qui cum militari præsidio locum obtineret, caveretque, ne quo cum popularibus commercio uterentur. Ubi vero mors Imperatoris vacuam fecerat regni sedem, ex eadem arce assumebatur ad imperium quicunque esset mortuo co-

204. Schismaticorum transitiones ad Ecclesiam.

205. De Guexeno monte, & Israelitis.

cognatione proximior. Tempore de quo scribimus, non vigebat hæc consuetudo. Fuerat enim ante annos circiter centum Imperator, qui victus filioli charitate, eum habere maluerat apud se, cæteros vero illuc antea deportatos custodiri in posterum jusserat laxius, potestate illis facta habitandi, si vellent, in circumpositis vicis, modo ne extra certos fines vagarentur. Ex eorum tamen semine censebantur adhuc in Guexeno monte Israelitæ fere ducenti, viri magna apud omnes auctoritate, & reverentia generis honore præcipuo culti. Hi nuper incitati monachorum calumniis, contra Imperatorem conspirationem fecerant, utque eversorem impium avitæ religionis, (sic enim loquebantur) & auctorem novæ hæreseos regno spoliarent, prodierant in apertum, tractis in sociale bellum finitimis populis, quibus tales sequi duces pulchrum, & pro tali causa certare pulcherrimum. Seditio in ipso ortu compressa fuerat, non tam armis, quam litteris & officiis Proregis. Ipsi mox Israelitæ, ad concordiam adducti, venerant supplicum ritu ad aulam, ut de præteritis injuriis satisfacerent principi. Per hanc occasionem, cum audissent dissentes de religione Patres, dici vix potest ut judicium mutaverint. Querebantur palam, se a suis monachis fuisse deceptos: accusabant temeritatem suam, quod in negotio tam gravi illorum fidei se credidissent: demum plerique catholicis aggregari voluerunt. Atque hæ fuerunt primitiæ religionis in regno Amaharano, hic præsentis anni fructus ultimus in Æthiopia.

205. Eorum plerique ad catholicos transeunt.

Provinciæ Malabaricæ memorabilem fecit hunc annum obitus Francisci Rozi Archiepiscopi Cranganorensis, cujus in superioribus libris sæpe a nobis cum honore est facta mentio. Decessit vir eximius XII. Cal. Martii in collegio Cranganorensi: huc enim sub vitæ finem deferri voluit, ut apud optatissimos sodales suos, cum quibus conjunctissime semper vixerat, supremum spiritum redderet. Hispanus gente erat, patria Gerundensis. Societati dederat nomen anno superioris sæculi septuagesimo quinto, ætatis suæ duodevigesimo; vixque emensus orbem studiorum, missionem Indicam impetraverat. Vir ingenio summe experrecto, & cujuslibet doctrinæ capaci, sed ad peregrinas præsertim linguas perdiscendas in primis idoneo, Syriacam, & Chaldaicam, quarum altera Thomæorum litteraturam continet, altera liturgiam, itemque Tamulicam toti Malabariæ vernaculam, callebat apprime; earumque linguarum usu tantum potuit apud homines erroribus Nestorianis innexos, ut quæ feliciter secuta est conjunctio illius gentis cum Ecclesia Romana, ipsi potissimum, post Alexium Menesium Indiæ Primatem, accepta sit referenda. Summi Pontificis imperio compulsus ad infulas, quem respuere honorem non licebat, sumpsit invitus: at iisdem deinde artibus gessit, quibus meruerat. Præter nuda Episcopatus insignia, tum in cultu corporis, tum in tota ratione vivendi, agnoscere uti prius operarium Societatis. Quos labores pro salute sui gregis tulerit, quibus molestiis conflictatus fuerit, suis alibi locis indicavimus. Debet illi Societas collegium Cranganorense, cum proventu annuo, quo dotatum est. Paulo ante quam moreretur, multa fuit Rozo deliberatio, cuinam Ecclesiam committeret administrandam pro tempore interregni: nam id juris attributum illi fuerat ab Apostolica sede, nisi adesset successor. Aderat quidem, aut certe non multum aberat P. Stephanus de Britto, quem Archiepiscopi successorem designatum alibi dicebamus. Verum is, etsi litteras designationis accepisset, nondum tamen habebat diploma Pontificis maximi, sine quo Ecclesiæ possessionem adire non poterat, quod enim missum fuerat Roma, naufragio perierat. Et justis præterea causis movebatur Rozus, ut istam procurationem alteri traderet. Reputabat scilicet, quales ciere posset turbas, nisi hunc honorem consequeretur, Archidiaconus, vir natura ferox, superbus, inquies, qui res novas versaret animo, & adhuc respectare Babylonem videretur, unde peti antea consueverant Thomæorum antistites. Hominis malam fidem, & ingenium turbidum magnopere pertimescebat. Sin vicaria potestas traderetur ipsi, futurum sperabat, ut beneficio delinitus discederet ab intemperantia sua pri-

207. Res Malabaricæ. Mors & elogium Francisci Rozi Archiepiscopi Cranganorensis.

208. Proepiscopum nominat Archidiaconum sibi inimicissimum.

priſtina, & mentem ad meliora converteret. Hæc reputans, ſcribit ad Archidiaconum litteras charitatis officiique pleniſſimas, unum modo rogans, ut in eo ſaltem rerum articulo ne gravetur ad parentem ſuum jam prope morientem, ac ſuprema verba locuturum accedere: eſſe ſibi graviſſima, quæ cum ipſo communicata vellet, negotia. Ne id quidem impetrare potuit a contumaci, ut reſponderet. Et nihilominus, eum inſigni benevolentiæ documento devincire ſibi, & Eccleſiæ ſuæ cupiens, ſcriptis tremente manu codicillis poſt ſuum obitum reſignandis, ipſum Proepiſcopum nominavit. Uſque adeo privatis rationibus antepoſuit publicum commodum ſui gregis, cujus ſalutem & tranquillitatem ex hac maxime deſignatione pendere exiſtimabat. Conſilii rationem approbavit eventus. Ut nunciatum eſt Archidiacono, quid de ipſo Rozus ante obitum ſtatuiſſet, primo vix credidit. Sibi conſcius iniquitatis ſuæ, manſuetudinem ita de ſe meriti Antiſtitis valde eſt demiratus. Tum potentatum, cujus cupidine flagrabat, ſibi delatum ab Antiſtite catholico videns, ac porro gaudens, non modo nihil rei habere voluit cum ſchiſmatico, verum etiam ad tollendam inter Thomæos diviſionem, cujus ipſe auctor fuerat, ſtudium ſuum omne auctoritatemque convertit. Redegit in ordinem ſuarum partium Curiones, hiſque demptas curias paſtoribus olim a Rozo conſtitutis reſtituit. Poſtremo circa finem anni novum Archiepiſcopum Stephanum de Britto ita excepit, ut ſpem faceret, perpetuam ſibi cum illo concordiam fore. Quæ qualicumque tandem animo facta ſint ab homine, non minus mobili, quam fallaci, profecto ad tollenda præteritæ diſcordiæ mala plurimum profuere.

209. Qui honore delinitus ad ſaniora conſilia ſe convertit.

Interim in imperio Sinenſi, mortuo qui rebus noſtris acerrime adverſabatur Xino, potenti illo Mandarino, de quo ſæpe alibi dictum eſt, reſpirabant a ſuperiorum temporum metu Patres, & religionis negotium confidentius agebant. Multum ad hanc proſperitatem conferebat ſcientia rerum naturalium, qua erant non leviter inſtructi omnes, ſed omnium maxime Nicolaus Longobardus, & Adamus Schallus. Documento ſint duæ præſertim res, quæ ſequuntur. Laboraverat luna terræ objectu, ſemel anno ſuperiore, iterum hoc de quo ſcribimus. Utrumque defectum Schallus longe antea proſpexit, & proprio explicavit commentario, tam accurate, nullum ut punctum temporis aſtrologi diligentiam fefellerit. Ea res miro plauſu excepta, & exiſtimationem doctrinæ conciliavit Schallo, & apud aulicos veterem refricuit curam de corrigendis Calendarii Sinici erroribus, & Patribus huic negotio præficiendis: quod tamen, variis ſubnaſcentibus moris, in aliud tempus dilatum eſt. Sub idem tempus in provincia Pekinenſi terra motibus inſolitis concuſſa magno metu populum conſternaverat. In publica trepidatione jactaverunt ſe litterati Sinenſes, & in veſtigandis tumultus ſubterranei cauſis plurimum deſudarunt. At cum cœperunt elaborata ſcripta prodire, & hominum manibus teri, facile ſenſerunt noſtri, parum illos in phyſicis, ac prope nihil intelligere. Adeo aberrabant omnes a vero, atque inter ſe diſſidebant. Siluerunt tamen, ne pudorem incuterent hominibus doctrinæ opinionem habentibus. Silentem præ cæteris P. Longobardum rogavit neſcio quis, ut quid ſentiret de terræ motibus, & eorum cauſis libere loqueretur. Ille rem totam brevi libello complexus eſt tam appoſite, ut eo vix edito, lucubrationes ſuas recondiderint litterati Pekinenſes, & faſces Europæo doctori ſubmiſerint. Quo loco non eſt diſſimulandum, facile adduci Sinenſes ut credant, in arcanis naturæ plus videre Æuropæam philoſophiam, dum interim ſibi moralis doctrinæ palmam, quaſi ſine controverſia debitam, arrogant. Hunc in modum reſloruit, quæ paulum exoleverat, erga nos potentiorum benevolentia: præſidium inter humana opportuniſſimum ad fidem feliciter propagandam. Faventibus itaque Mandarinis, libere jam verſabantur in urbe regia Patres Longobardus, Diaz, & Schallus: conſpiciebantur palam in ipſa aula, edebant libros, conventus celebrabant, ac procerum patrocinio tuti fultique, in reliquas quoque imperii provincias curas & beneficia dividebant. Acceſſit ad cumulum felicitatis, quod præ-

210. Res Sinicæ. Specimen ſcientiæ mathematicæ a P. Adamo Schallo editum.

211. Simile ſpecimen datur a P. Longobardo in phyſicis.

212. Omnia ſuccedunt proſpere Pekini.

præclari illi defensores rei christianæ, Paulus, & Michael, revocati in aulam, & honoribus pristinis, quibus adjuncta erat ingens potentia, insigniti fuerunt.

213. Præclara mors cujusdam Neophyti.

Hæc aspiciens optimus quidam senex (Benedicto nomen erat viro), quem omnium primum Pekini P. Matthæus Riccius baptizaverat, lætitiis omnibus incedebat. Quasi nihil superesset quod optaret in terris, erupit in eas voces, *Nunc dimittis servum tuum Domine*, ac se moriturum affirmavit quatriduo. Hac persuasione, compositis domi negotiis, salutatis amicis affinibusque, omnibus valere supremum jussis, quarta luce venit in templum Societatis, rogavitque enixe Patres, ut se proxime moriturum munirent sacrorum præsidiis ultimis, & ad bene moriendum instruerent. Ægre adducebantur Patres ut ei morem gererent, quem viderent valere quam qui optime. Fecerunt tamen, sive misericordia permoti, sive superiore instinctu. Ille voti compos effectus, redit continuo domum, familiam ad se congregat, cohortatur domesticos, ut dignam sancta quam profiterentur lege vitam ducant. Demum illis in mentem revocans propositum pietati præmium felicitatem sempiternam: *Hanc ego quidem*, inquit, *semper ob oculos habui vivens: ejusdem nunc spe lætus excedo*. Quæ vix profatus, spiritum extremum edidit, mente cæteroqui sanus, nulloque debilitatus morbo, præter quam senectutis.

214. Res Japonicæ. Crudelitatis conatus ultimi ad extirpandam christianam fidem.

Per hæc in Japonia deteriorem faciebat christianæ rei conditionem ira & crudelitas principis, in eodem semper proposito permanentis, ut opprimeret Christi nomen invisum, & divinam legem intra fines imperii sui deleret. In idem quasi certatim conspiraverant reguli, ac provinciarum rectores, quippe certi, hanc esse viam expeditissimam ad ineundam tyranni gratiam, nec fore sine periculo qui erga Christianos mansuete ageret, aut remissius: quæ nequaquam falsa persuasio, dici vix potest quantam ubique molem persecutionis conciverit. Vix fuit in Japonia locus, qui non redundarit innocenti sanguine. Erecta passim patibula, accensi ferales rogi, crudelitatis instrumenta omnia explicata. Sævitum alicubi igne, aqua alibi, alibi ferro: atque hoc aliis præcisa cervix, aliis discerpta membratim corpora, aliis adacti punctim in viscera pugiones. Quis vero illorum ineat summam, qui probrosa stigmata, qui vincula, qui bonorum direptionem, qui exilia pertulerunt? Quis illorum, qui dum carnifices & oppida fugiunt, exilio voluntario extorres abierunt, perque agros & saltus errabundi, sine tecto, sine victu, hiberno enecti frigore, fame consumpti, in altis nivibus, aut in silvarum lustris sepulti, vitam ærumnosissimam toleraverunt? Non ergastula claudendis pro Christo vinctis, non torquendis satellites, vix tabularia publica numerandis sufficiebant. Multi quidem prostrati metu sunt, & a religione turpiter defecerunt. Sed hanc maculam abunde absterserit constantia aliorum, qui multo plures maluerunt fortunarum, liberorum, ac vitæ ipsius jacturam facere, quam obligatam Christo fidem deserere. Eorum qui necati hoc anno sunt numerus, quantum potui ex monumentis colligere, excessit ad ducentos & undecim. Fuerunt autem in his dynastæ nobiles, matronæ olim opibus florentissimæ, teneræ virgines, senes longævi, adolescentes, pueri: ut omnino appareat, non sine peculiari gratiæ cœlestis ope tam æqualem in tam diverso statu virtutem, ac fortitudinem extitisse. Parum est eos oppetiisse constanter mortem, quam effugere uno nutu, una verborum significatione poterant. Ultro se aliqui immitibus judicibus objecerunt. Timuerunt alii, ne a tortoribus præterirentur. Plerique in ipso cruciatu, & inter atrociora supplicia, non modo imperterriti, sed læti, alacres, exporrecti, riserunt crudelitatis conatus ultimos, vitam, & quæ hominibus cariora esse solent, cum quodam quasi fastu prodegerunt: prorsus se, ac conditionem naturæ suæ superarunt. Longum, atque operosum esset exequi per partes omnia, quæ labentis anni memoriam illustraverunt, nec operis ratio patitur, ut a rebus nostris tam longe digrediamur. Exstant eadem fuse descripta apud Bartolum, rerum Japonicarum scriptorem locupletissimum. Tamen nec otiosum, nec omnino alienum erit de fortissimis illis Christianis aliqua ad specimen cæterorum carptim attingere.

215. Quæ fuerit multorum constantia tam sævo tempore.

Nulla

Nulla Japoniæ pars feracior illuſtrium palmarum fuit, quam inſulæ regni Firandenſis. Regnabat ibi vir truculentus, Maſſura Figendonus, qui cum iratum ſibi certis de cauſis Imperatorem ſciret, placare illum mactandis Chriſtianis ſtatuit: nec enim demerendo ejus animo certior patebat via. Porro in perquirendis, quos neci dederet, non multum laboravit, nec diu. Arripuit affines, uxores, liberoſque eorum, qui pro Chriſti fide perempti fuerant annis ſuperioribus, hoſque ut æque reos trucidavit. Inventa fuerat familia integra cujuſdam Gabrielis, quem ſecuri percuſſerat ipſe ante biennium. Cenſebantur in ea novem capita, mater, uxor, frater, ſorores duæ, itemque avia, anus annorum octoginta, cum duabus ancillis, & unius ancillæ infante trimulo. Mori una omnes jubet, propterea quod Chriſtum colerent. Sententiam beatæ victimæ haud ſecus acceperunt, quam ſi nuncium allatum eſſet rei optatiſſimæ. Confeſtim vocem tollere, & Numini laudes læto cantu perſolvere. Ut erat forte nox intempeſta, imperatur illis ſilentium, ſed fruſtra. Intendunt certatim vocem, nova in honorem Dei carmina modulantur. Non prius cantare deſierunt, quam vivere. Præivit cæteris ad ſupplicium vetula, & cervicem acinaci ſubjecit, quam unus e propioribus conſanguineis (nam id honori ducitur apud Japones) uno ictu demeſſuit. Proxime necanda cum eſſet mater, rogavit, ut liberos ante ſe mori cerneret. Vidit, ac deciſis capitibus blande arridens, ut jam de filiis ſecura, libens ſuum caput addidit. Reliqui poſt eam obtruncati fuerunt. Factum id Uſucæ, ad V. Nonas Martias. Ibidem Antonius Girobiojus, venerabilis ſenex annorum octoginta ſex, & Lucas Feibiojus, hujuſque filius Alexius, veteres noſtrorum hoſpites & amici, cum recuſarent a Chriſti cultu deficere, parem coronam adepti ſunt cervicibus amputatis. Lucæ conjux erat Maria, maſculæ virtutis femina, ac tum forte aberat Uſuca, cum de ipſius marito ac filio ſupplicium ſumptum eſt. Ut audivit ſe martyrum uxorem, & matrem eſſe, advolavit continuo in urbem, perire ſimiliter geſtiens, & necem flagitans. Diu tentata & vexata eſt, ut vellet negato Chriſto vivere, ſed conatu irrito. Ad omnia perſtitit immota, donec quam optaverat palmam abſciſſis cervicibus tulit. Percuſſit ea novi generis virtus animos ethnicorum, & obortum divinitus lumen multis tenebras ſuperſtitionis diſcuſſit. Ægre tulerunt magiſtratus. Inſtitutum proinde ut Chriſtiani deinceps, non uti prius in oculis civitatum, ſed in carcerum, aut privatarum ædium angulis necarentur. Nobiliores aliqui duntaxat eligebantur a provinciarum gubernatoribus, ut famam crudelitatis, & inde gratiam Imperatoris captarent. Ob eam maxime cauſam in inſula Iquiſuchia publico ſupplicio affecta fuit Catharina, dynaſtæ potentiſſimi filia, quam ita carnifices cruciarunt, merito ut dubites, plus ne eorum impudentia & immanitas, an mulieris generoſæ virtus eluxerit. Similiter Cubotæ, cum eſſent capitali pœna afficiendi Chriſtiani triginta duo, omnes ex nobilium ordine, eos tyrannus xv. Cal. Auguſti vivos combuſſit in aperto foro, atque igne tam lento, ut nullius crinem flamma perſtrinxerit.

216. Novem chriſtianorum virtus in extremo ſupplicio.

217. Par aliorum conſtantia, & unius præſertim mulieris.

218. Aliorum triumphi leviter indicantur.

Ex iis, qui intra privatas ædes necati ſunt, memorandus in primis Toyama Franciſcus, inter Aquitenſis regni dynaſtas nobilitate generis, atque opulentia apprime clarus. Domus huic erat ampla Faroximæ, quæ noſtris ſemper patebat hominibus, iiſque ſubinde adventantibus, in templum ſcholamque pietatis mutari ſolebat. Accidit, ut urbem, & eam quam dixi domum regii ſatellites ſcrutarentur, dum aberat forte Franciſcus in ſuburbana ruſticans villa. Qui aderat œconomus, interrogatus, num quem ſciret eſſe in heri familia chriſtianum? neminem eſſe affirmaverat. Reſcivit Franciſcus de hoc mendacio. Nec mora. Revolat e veſtigio in urbem, gubernatorem convenit, mentitum eſſe œconomum denunciat: ſe chriſtianum eſſe, ac dum viveret porro fore. Perculſus denunciatione tam libera gubernator, & ſalvum Franciſcum cupiens, amicos ejus & cognatos admonet, ut ad labefactandam viri conſtantiam machinas quaſcunque poſſint adhibeant. Certatum ab illis eſt menſe

219. Vir nobilis ultro ad pœnam ſe offert Chriſti cauſa.

integro, nihil confectum. Erant præter eos Francisco plures in aula consanguinei, opibus ac dignitate prævalidi, qui cognito ejus periculo, gravissimas dedere ad ipsum litteras, multum rogantes ut sibi, ut familiæ consuleret. Unam resignavit ipse, ex eaque conjiciens cæterarum sententiam, reliquas in ignem conjecit. Adfuit demum missus a gubernatore miles, & domum cinxit.

220. Capitalem sententiam excipit constantia incredibili.

Ingressus centurio rogat, num Imperatori tandem morem gerere constituerit? cui vir fortissimus: Morem sane geram, ait, quatenus sinet lex Christi, cui mortales omnes, atque ipsos imperatores obtemperare par est. At siquidem alios præter se deos Christus adorari vetat, huic certum est fidem servare. Atqui, subjecit centurio, certa mors est, si ita pergis. Et accidet nobis, retulit Franciscus, optatissima. His auditis, exponit centurio quæ haberet a gubernatore mandata de ipsius cæde, & in aulam milites introducit. Nihil ea denunciatio, nihil hic feralis militum apparatus hominem movit adamante duriorem. Evadit in superiorem contignationem, ubi mater, lectissima femina, cum aliquot nobilibus sedebat; accidensque ad ejus pedes, vultu ad lætitiam explicato: Gratulare mater, inquit, & mihi, & tibi. Adest diuturnis expetita votis dies, qua pro Christo moriar. Ignosce si quid a me tibi molestum accidit, & filio hac ipsa hora perimendo bene precare. Cujus non diriguisset animus, tam inopinato nuncio, tam tristi! Defixis stupore cæteris, assurgit intrepida parens, filium ab humo sublatum complectitur, osculatur; cumque detersisset paululum quas natura expresserat lacrymas: Macte, inquit, fili, & dignum te, dignum me vitæ finem impone. Te brevi, ut spero, consequar: quid enim in vita jucundum esse mihi jam possit, sublato te? Hoc uno senectutem & orbitatem solabor meam, quod matrem esse me martyris nunquam excidet. Plura voluit dicere, sed obortæ lacrymæ prohibuerunt. Accurrens interim diro excita nuncio conjux, lamentabili comploratione domum totam implebat. Luctu perditam sponsus paucis affatus, flere vetuit sua causa: ut datam Christo fidem perpetuo servaret, monuit; ab eaque celeriter divulsus, in aulam se proripuit, ubi militum & nobilium manus expectabat. Salutatis ore læto cunctis, procidit in genua supplex, perstititque divinam opem implorare, & se Christo victimam voluntariam offerre, donec precibus absolutis, collum ferro subdidit. Dignus sæculorum memoria hæros, eoque dignior, quod numerabat vitæ annos tantum viginti quatuor.

221. Novissima ejus verba ad matrem, & conjugem.

222. Carnifici caput præcidendum offert.

Hæc nobilitatis exempla intuens Christianorum vulgus, non modo non remittebat animos, id quod ethnici spectabant, verum illa imitari, seque suis nobilitare virtutibus gestiebat. Cum viris feminæ, cum utrisque pueri de constantia certabant. Adolescens fuit, qui impiorum æque promissa ac minas ridebat. Iratus judex, focum candentibus prunis horridum afferri jubet, & Quoniam, inquit, vivus modo cremabere, interim periculum tui fac, & huic foco digitum injice. Nihil cunctatus ille, injecit, nec ante amovit, quam totus cremaretur, Romanum illum Scævolam tanto superans virtute, quanto erat inferior ætate, & causa melior. Obstupuere quicunque aderant, nec ipse sibi temperavit judex quin generosum adolescentem laudaret, & neophytos triginta in ejus gratiam vita & libertate donaret. Plus habuit admirationis pueruli annos tantum tredecim nati in excipienda nece alacritas. Ductus fuerat ad locum supplicii cum universa familia, processeratque facem accensam gestans, tanto cum lepore, modestia, & venustate, ut omnium oculos in se converteret. Jam patris, ac sororis parvulæ revulsum a cervice caput interritus viderat. Dum ipse collum expedit, comam sensit esse longiorem. Veritus, ne qua per eam acinaci mora fieret, accurrit propere ad vicinam matrem, utque fluentes capillos apte colligat in nodum, rogat. Mater, filiolum suavissime osculata, comam composuit, eumque redire ad suum locum jussit. Redierat: cum carnificem aspectans adstantem districto ferro, blande subrisit, eumdemque sedato vultu compellans: Videris mihi, inquit, paulo timidior, ac forte parum in tua arte exercitatus. Omitte, quæso, metum, & cave ne quid in me per in-

223. Generosi adolescentis præclarum facinus.

224. Pueri, ejusque matris mira fortitudo in excipienda nece.

scitiam pecces cum tuo dedecore. Jam experiar, subjecit immitis carnifex: & quasi ludibundus, uno levique ictu tenellum caput ad matris genua dejecit. Non animum, non vultum mutavit mater. Tantum metuens, ne martyrio eriperetur filiola bimula, quam sinu complexam tenebat, hujus cerviculam suo sic admovit collo, ut caput utriusque uno pariter ictu decussum ceciderit. Mira profecto hæc, & vix credibilia, si quid incredibile de virtute cœlestis gratiæ videri posset.

225. Quid ageret P. Didacus Carvallius in regno Voxuano.

Sed his omissis, quorum est nobis laus communicanda cum multis, ad ea quæ nostra omnino ac propria sunt veniamus. Regnum Voxuanum jam sexennio excolebat P. Didacus Carvallius, degebatque plerumque Xendai, quæ civitas regni caput erat, & regia principis Masamunis. Inde procurrens in vicinam regionem, recipiebat subinde se Minacam, oppidum Christianis frequens, ubi rerum potiebatur Joannes Goto, dynasta christianus, & Christianorum patronus. Non latebant hæc Masamunem: ne quid tamen in Carvallium statueret acerbius, retardabatur Joannis nobilitate insigni, & magnis in rem publicam meritis, quorum respectu condonandum aliquid ipsi, ipsiusque hospiti & amico censebat. At sentiens eam rem vulgo innotescere, & male sibi metuens ab Imperatore si connivere pergeret, repente inquiri christianos Minacæ, plectique jubet. Quod attinet ad Joannem Goto, decernit, ut ad infringendam hominis contumaciam (namque ita barbarus loquebatur) prius viæ mitiores tententur: sin vero in sententia persisteret, publicentur ejus bona, ipse cum universa familia in exilium ejiciatur. Versabatur hoc prorsus tempore cum Joanne P. Carvallius, Minacam accitus ad celebrandos dies Christo circumciso, & a regibus adorato sacros: apparebatque, ut erant initia, ulterius prorupturam iram reguli, inire gratiam ab Imperatore cupientis. Sacerdoti quidem certe esse intra dies paucos moriendum, nemo dubitabat. Ei proinde magnopere suadebat hospes & amicus Joannes, ut instantem procellam declinaret paululum, & ad multorum salutem se reservaret. Idem consilii dabant reliqui christiani. At sacerdos, commemorans, non suum tantummodo quæri caput, sed contra salutem publicam neophytorum tempestatem ingruere, diserte negavit se discessurum eo tempore: advolaturum ab ultimis Japoniæ finibus si abesset, nedum vellet gregem sibi commissum in tam præsenti periculo deserere. Ne tamen exitio esset hospitibus, si in eorum ædibus deprehenderetur, delegit in propinquo nemorosam vallem, ubi simul delitesceret, simul ad gregis custodiam excubaret. Pastorem e proximioribus pagis secuti Christianorum multi, sive ut ejus aspectu & colloquiis fruerentur, sive ut impiorum insectationem vitarent, in eandem vallem descenderunt, conpactisque ligno & stramine mapalibus, novas in ea sedes fixerunt, satis illas quidem, ut videbatur, reductas & tutas, si quid a proditione tutum, si quid perfidiæ clausum esset. Minacæ interim procella invalescebat. Tentata fuerat modis omnibus constantia Joannis, de quo supra dictum est. Ubi sensit Masamunes nullis posse machinis generosum pectus concuti, aut a proposito dimoveri, impetum in ejus fortunas facit, agros & oppida ferro flammisque vastat, diripit supellectilem, domum diruit hostilem in modum, non amicis, non affinibus famulisque parcit. Ipsum denique omnibus spoliatum, inopem, ac seminudum in exilium agit. Secessit vir fortissimus in provinciam Nambuensem, solas secum avehens opes pietatis, quas e suis jacturis collegerat non exiguas. Post hæc in omnes Christianorum ordines sævitum acerrime. Aufugerunt metu quamplurimi. Eorum qui supererant, multi cum ignominia ejecti, plerique fortunis eversi, nonnulli etiam, quod miserrimum, terrore prostrati sunt. Dimissi interea cum fuissent in omnem partem satellites ad perquirendos Christianos, venerat cum manipulo armatorum centurio ad oppidulum Orixiensium, haud Minaca procul, ubi indicatum fuerat Christi religionem coli, & Sacerdotem latere: at vacuis inventis ædibus, vanum putabat indicium, ac nulla re gesta revertebatur. Cum subito circumspicienti apparent in alta nive pedum impressa

226. In magno vitæ periculo captare fugam renuit.

227. Secedit in vallem abditam cum multis neophytis.

228. Persecutio ingravescit in regno Voxuano.

vestigia. Sequi jubet hæc indicia milites, Illi paulum extra viam militarem progressi, ad mapalia, de quibus supra dicebamus, deveniunt. Mirati in loco tam abdito tam frequentes & novas casas, facile intellexerunt offerri sibi quam quærebant prædam. Nec mora. Impetum in eas faciunt. Ad primos clamores, progreditur e latibulo suo Carvallius, vocem intendit, latrones impios objurgat, & absistere procul jubet. Addit minas, denunciat contumaciæ pœnas, si respuere oblatam veritatem, si sævire pergerent. Quæ non ideo dicebat, quod speraret immites homines suis vocibus flecti posse; sed ut furentes paululum moraretur, & spatium interea esset christianis in speluncas & nemora evadendi. Consilium ex parte successit. Ex tanto neophytorum numero decem tantum fuere cum P. Didaco comprehensi. In his vetuli duo, cum propter ætatem ingredi nequaquam possent, statim a militibus jugulati fuerunt. Cæteri, vinctis manibus, per itinera nive ac ventis horrida, Madrusavam primo, & inde Xendajum pertrahuntur.

229. P. Carvallius comprehenditur cum aliis decem.

In hac urbe triumphum egerant per eos dies Christiani undeviginti, partim lentis consumpti ignibus, partim in profluentem abjecti, partim aliis & insolitis mactati suppliciis. Prædicabatur in primis tormenti genus non antea usitatum, quo pridie Idus Februarias necati fuerant par insigne conjugum, Joachinus Ansajus medicus nobilis, ejusque uxor Anna. Nam cum nullis neque minis, neque blanditiis flecti potuissent ut Christo fidem fallerent, nudati vestibus, tandiu perfusi fuerant aqua congelata, donec enecti frigore animam exhalaverant. Supplicium istud præ cæteris mirifice comprobatum fuerat ab ethnicis, cum propter atrocitatem, tum etiam gratia novitatis, qua vel crudelitas delectatur. Idem ergo decernitur Patri Carvallio, ejusque octo comitibus, sed ratione paulo diversa, & forte ad cruciatum atrociore. Scrobem ingentem excavant ad ripam fluminis, in eamque flumen derivant per incile. Scrobem ipsam confecto e palis vallo cingunt. Cum rigeret hiems frigidissima, in hoc brevi lacu nudi jubentur considere beati pugiles, adstante circum globo militum, & insana plebe, quæ cæteros quidem ad defectionem provocabat, at Carvallium gravissimis onerabat probris & contumeliis, quasi per eum staret unum, ne reliqui viverent. Retundebat impiorum dicteria mitis Sacerdos, comites assidua cohortatione ad patientiam animabat. Jam tres ferme horas in immiti lacu constiterant: cum judex, pœnam trahere, & sævire prolixius volens, extrahi cunctos imperat. Duos ex neophytis in vestigio beata mors oppressit. Cæteri, quia pedibus insistere non poterant (erant enim toto debilitati corpore, ac fere semianimes) per humum crudeli modo raptantur ad Gubernatorem. Sollicitati, partim minis, partim promissis, ut Christo nuncium remitterent, cum æque contemnerent promissa & minas, post quatriduum denuo in lacum immittuntur, duabus ante meridiem horis, ut lenta nece conficerentur. Mutare tamen statum corporis identidem, & nunc jacere, nunc stare, & parumper emergere jubebantur, ut his vicibus augeretur dolor, & constantia tentaretur. Fluxerant horæ sex, jamque in occasum sol inclinabat, nec adhuc quemquam vita defecerat. Verum appetente nocte, & ingruente validius vento, aqua congelascens imminentis exitii cunctos admonuit. Hic salutare sese invicem martyres, ut proxime migraturi: invicem se ad constantiam cohortari: orare, ut prout quisque ad coronam præcessisset, deprecatorem se pro reliquis constitueret apud Deum. Audiebatur præ cæteris Carvallius, novissimis verbis excitans unumquemque nominatim, omnes admonens, ut ultimam lineam fortiter transilirent. Inter hæc humor lacunæ stringi, ac gelu durari cœpit, quo neophyti paulatim alius post alium obriguerunt. Carvallius restabat unus cum morte colluctans, sed adeo placidus & quietus, nullum ut gemitum, ac ne motum quidem ederet. Eum non prius vita destituit, quam paulo ante mediam noctem, post horas ferme duodecim in sævo cruciatu ductas. Postridie mane sacræ martyrum exuviæ aquis eductæ, ac membratim concisæ, in flumen conjectæ sunt. Carvallii tamen, & alio-

230. Christiani decem & novem varie mactati.

231. P. Carvallius cum aliis octo in glaciali stagno jubetur cōsistere.

232. Duo brevi moriuntur. Aliis tormentum protrahitur.

233. Vi frigoris enecti animam exhalant omnes.

aliorum quatuor exceperunt Christiani capita, & velut res sacras religiose servarunt. Incidit beata istorum mors in VIII. Cal. Martii. Agebat P. Didacus ætatis annum quadragesimum sextum, ab inita Societate trigesimum. Nostris fuerat adscriptus Conimbricæ, ubi etiam in lucem editus. Anno sæculi nono transmiserat in Japoniam eo animo, ut Christi fidem voce fereret, sudore ac sanguine irrigaret. Hinc cum cæteris Evangelii præconibus exulare jussus, petiit Cocincinam, ubi novam Ecclesiam cum P. Francisco Buzomio fundavit. In Japoniam regressus, evasit usque in ultimum ejus angulum Tzugaram, ut sacrorum ministerio recrearet nobiles Christianos, qui patrio ejecti solo, fortunisque spoliati, vitam in luctu & ærumnis trahebant. Primus in provincias Aquitensem, Scionajam, & Xembocam, evangelicam lucem intulit. Voxuanum, ac Devense regnum perdiu lustravit, & erudivit. Nec contentus Japoniæ campo operarius infatigabilis, ultra ejus fines excurrit in Giezum, ubi rem divinam, ut supra memoravimus, primus fecit. Tantum vero in his perficiendis hausit laboris & ærumnarum, ut intolerabile glaciati fluminis frigus, non tam laboriosæ vitæ, quam diuturnæ morti finem attulerit.

234. P. Didaci Carvallii elogium.

Didaco simillimus virtute, laborum tolerantia, cognomine, atque ipsa necis causa fuit P. Michael Carvallius, quem eodem anno Japones crudeliter interfecerunt: una re multum dissimilis, quod ille aqua, hic flammis extinctus est. Menses jam tredecim servabatur Michael in carcere Omurano cum tribus diversorum ordinum sacerdotibus, Petro Vasquez Dominicano, Ludovico Sotelo, & Ludovico Sassanda Franciscanis, quibus accesserat alter Ludovicus gente Japon, Soteli olim famulus, & nuper in tertium, ut vocant, ordinem S. Francisci assumptus. Unum, & commune omnium crimen, religio Christi per Japoniam disseminata: quod cum capitale esset, eos pariter damnavit rogo tyrannus, & una die vivos comburi jussit. Id ut viris fortissimis nunciatum est, vix credibile quibus incesserint gaudiis, quantaque significatione lætitiæ optatum diu nuncium exceperint. Exilire, sibi invicem gratulari, Numini ut de maximo beneficio gratias reddere. Diceres ad triumphum, non ad acerbissimam necem vocatos. E custodia producti sunt VIII. Cal. Septembres, singuli religioso instituti sui vestitu amicti, vinctis manibus, fune cervicibus illigato. Dum ad locum supplicii duo inde millia passuum transvehebantur mari, psalmos læto cantu concinuerunt, mirante hilaritatis novæ speciem multitudine, quæ ex omnibus circum pagis prope infinita confluxerat. Ut fuerunt in conspectu rogi, cœperat Carvallius ad confertum populum verba facere, se christianum, imo Christi ministrum libera voce contestans, & sempiternum exitium denuncians ethnicis, nisi christianam fidem amplecterentur. At stomachati præsides, reum capitis damnatum, in ipso loco supplicii, tam audacter eloqui, & minas etiam jactare, tortoribus innuerunt, ne differrent ad suum singulos stipitem alligare. Alligati sunt, vinculis consulto adstrictis laxius, ut possent erumpere, si quem patientia deficeret. At spem impiam elusit constantia martyrum, qui oculis in cœlum conjectis steterunt immobiles, quamvis non tam ardere, quam ustulari paulatim cogerentur, quippe remotioribus lignis, & sparsim ac maligne congestis. Quin male conceptus artificum dolus in laudem christianæ fortitudinis cessit. Nam cum Ludovico laico flamma propior vinculorum nexus exsolvisset, accurrit medios inter ignes ad sacerdotes, illorumque pedes pie osculatus, ad suum se retulit palum, cui leniter acclinis victricem animam primus efflavit. Haud diu post illum superstes Carvallius fuit. P. Ludovicus Sassanda, exustis funibus, ad reliquos duos qui supererant sacerdotes ire cœperat, ut eos ultimum complecteretur: sed cum non posset correptis igne pedibus ingredi, eos e suo stipite veneratus, concidit. Sotelus, & Vasquez vitam, & patientiam ad tres ipsas horas produxere, quia ignis ab ea parte remotior fuit, & parcior. Hunc mortalis vitæ finem habuerunt viri præclari, quorum reliquiæ, ne quid Christiani ad venerandum surriperent, in cineres redactæ, & procul in alto mari dissipatæ fuerunt. Sit ergo reliquiarum loco

235. P. Michael Carvallius ad rogum ducitur cum aliis quatuor religiosis.

236. Cum iisdem comburitur igne lento. Mira omnium fortitudo.

loco memoria ipsorum, ac de nostro Carvallio (nam de aliis alii scripserint) quæ scitu digniora sunt quam brevissime expediamus.

237. P. Michaelis Carvallii elogium, & vitæ compendium.

Natus erat P. Michael Bracharæ, nec dum vigesimum ætatis annum expleverat, cum nomen Societati dedit. Goam quinquennio post missus, ibi theologiam didicit prius, mox ob ingenii doctrinæque magnitudinem etiam docuit. Translatus inde fuerat Bazainum, eoque in collegio apostolici operarii partes egregie implebat: cum Goanæ provinciæ Præpositus Joannes Madeirus, nescio quid molestiarum illi metuens a potentioribus, frustra conscientiæ fiduciam obtendenti præcepit, ut confestim longissimo per Philippinas ambitu navigaret Romam. In itinere navis qua vehebatur, dum occursum Anglici myoparonis fugit, quassata ventis, & vi tempestatis adacta ad proximam Sinarum oram, naufragium fecit: ipse ejectus in littus, Macaum se recepit. Aderat tunc Macai P. Hieronymus Rodericius, Japoniæ & Sinarum visitator, qui causas tam longi itineris edoctus, eum non ultra progredi passus est, sed paratum ad omnia, & æstuantem desiderio martyrii, ire in Japoniam jussit. Delatus Nangasachium Carvallius, ibique per dies aliquot commoratus, secessit in insulam Amacusam, ut procul a tumultu illorum temporum linguam gentis perdisceret. Jam nonnullam ejus copiam erat adeptus, jam frugiferam christianis ethnicisque navabat operam, cum detectus ab exploratore, defertur ad præfectum regionis, & comprehenditur. Cum nondum esset constitutum quid capto fieret, & adhuc in privatis ædibus custodiretur, affuit adulta nocte regius minister, remotisque arbitris, vitam illi, & libertatem obtulit, imo & commeatum, & navim, qua deportari extra Japoniam posset, si modo indicaret de hospitibus, apud quos hactenus diversatus fuisset. Negavit breviter ac præcise Carvallius se facturum: quare die postero in Omurensem carcerem abripitur. Hujus angustias ergastuli vir patientissimus per tredecim ipsos menses, non æquo solum animo, sed etiam hilari, & exporrecto pertulit, ærumnas loci cumulans voluntaria corporis castigatione. Quotidie se flagris immitibus concidebat. Mollius existimans cilicium ex hircinis equinisve setis confectum, utebatur alio quodam ferreis cuspidibus introrsus extantibus aspero. Terna singulis hebdomadis jejunia tolerabat: feriam vero sextam, & pervigilia festorum, arido pane, ac puro latice transigebat. Tantam patiendi famem acuebat orandi contentione assidua, & mente in Deum fere semper erecta.

238. Quo flagraret desiderio martyrii ex quadam ejus epistola.

Quis jam satis commode explicet, qua exiliret lætitia ob expectationem beatæ pro Christo necis, utque ad ejus vel levissimum rumorem triumpharet? „ Nunquam ego in animum induxissem (sic ille in litteris ad P. Benedictum Fernandium, qui nono post anno in odium religionis pariter cæsus est), tam „ suave esse pro Deo pati. O me beatum, carissime Pater, si medio in rogo „ deflagrarem, tam boni Numinis causa! Quibus incederem lætitiis, si membratim concisus, hanc qualemcunque vitam offerre possem tam dulci Domino, „ qui me tot beneficiis immerentem cumulavit, qui tanta sollicitudine quæsivit „ errantem, qui tamdiu, tam amanter, licet ingratum & rebellem, expectavit, „ ac tulit! O amantissime Jesu, ecquam rependere tibi gratiam de me tam bene „ merenti possum! Quibus suppliciis satisfacere justitiæ tuæ! Quibus officiis referre par bonitati! Ubi rotæ, ubi equulei, busta, secures, & lanienæ! Præsto sum. *Da Domine quod jubes, & jube quod vis.* Jam mihi terrena sordent „ omnia: jam placere nihil potest, nisi unum, pati pro Christo, & mori „. Hæc martyris quondam Ignatii, nunc Carvallii vota erant, quæ habemus utriusque litteris consignata. His ego facile adducor ut credam, quod tradit Bartolus, Carvallium aliquando rejectum fuisse a judicibus, veluti fatuum, aut temulentum. Divinæ nimirum charitatis musto ebrius, aliena loquebatur a communi hominum sensu, quoties Christi & religionis nomen in sermonem veniebat. Numerabat vitæ annos quadraginta septem.

239. De quadam epistola in Societatem contumeliosa.

Est hic dicendi locus de quadam epistola in Societatem contumeliosa, quam cum aliis calumniis in Europam delatam, ac longe lateque disseminatam

tam indicavimus libro hujus historiæ septimo. * Tribuebatur enim venerabili viro Ludovico Sotelo Franciscano, cujus glorioſum pro Christo certamen modo retulimus. De falsitate accusationum non quærimus, probe gnari, ad eas refellendas satis superque argumenti esse in iis, quæ de nostris narrata sunt hactenus, & in decursu annalium narrabuntur. Qui sic vivere, sic mori non dubitarent, eos plane defensione nostra egere non arbitramur. Adde quod criminationes easdem, ut ibidem dictum est, contempserunt ex æquo Philippus Rex Catholicus, & Urbanus VIII. Pontifex maximus, quorum gravissimum sanctissimumque judicium facit, ut potiori jure a nobis contemnendæ videantur. At vindicanda Soteli ipsius fama, cui qui talem adscripserunt epistolam, non tam nobis, quam ipsi injuriam irrogarunt. Eam sane Joannes Cevicus Archiepiscopi Manilensis vicarius, post peragratam Japoniam fere omnem, peractamque de re tota quæstionem accuratissimam, manifestis mendaciis refertam deprehendit. Cui jam credibile videatur, Sotelum, virum optimum, quo maxime tempore vinctus pro Christo tenebatur, & necis denunciationem per momenta singula expectabat, voluisse mentiri adeo turpiter, idque in detrimentum alienæ famæ gravissimum, & gravius conscientiæ suæ? Hac profecto conjectura, aliisque rationibus & testimoniis non dubiæ fidei convictus Cevicus, suppositititiam esse epistolam, & adulterinam confecit, editoque opusculo demonstravit. Cujus auctoritatem viri si quis forte infringi existimaret testimonio Colladi illius, qui calumniosam epistolam spargendam suscepit, is velim paulum memoria repetat quæ de Collado, ejusque molitionibus alibi differebamus, ac facile sibi persuadebit, neminem illo minus debuisse nostris hominibus obloqui. Non alius certe fuit in Japonia religiosus, qui tyrannum acerbius irritaverit, & gravius religioni vulnus inflixerit. Sed odiosa hæc prolixius exequi, nec otii, nec operis nostri est: & quocunque demum erga nos animo Colladus fuerit, major a nobis debetur religiosissimis ejus sodalibus reverentia, quam ut de illo plura dicamus. Ad ea igitur, quæ hoc anno acta sunt, regrediamur.

* *Num.* 226.

240. Falso fuisse suppositam P. Ludovico Sotelo Franciscano.

Prætor Philippinarum miserat ad Imperatorem Japoniæ splendidam legationem, ad amicitiam, & jus commercii redintegrandum. Eam superbe rejecit tyrannus, legatos vero nec auditos dimisit cum ignominia, aperte contestatus, scire se quo spectarent fraudulenta Hispanorum officia. Amicitiæ, & negotiationis obtentu aditum quæri scilicet christianæ legis præconibus, qui publicam perturbarent Japonum rem, & secuturis mox legionibus viam sternerent. Hoc olim consilio adventasse non paucos, ac præ reliquis illum Firandensis carceris effractorem. Sed jam intelligerent Castellani, sibi tota Japonia sub pœna capitis interdictum esse, nec futurum impune, si quis intra illius fines auderet pedem inferre. Sic Hispani ab Japonia in perpetuum excluſi. Mitius constitutum de Lusitanis Macao navigaturis. His, non negata præcise potestas in Japoniam adveniendi, certis tamen legibus definita est, pœna capitis proposita, si vel unum apicem transilirent. Prima lex, ne quo deinceps appellerent, præterquam Nangasachium. Ibi præsto futuros regios satellites, qui vectores, sarcinas, navium penetralia omnia diligenter excuterent. Altera, ut quoties vela facturi essent, magistratus Macaensis mitteret iisdem navibus nautarum vectorumque omnium indicem ad prætorem Nangasachiensem, qui neminem sineret in terram exscendere, nisi esset descriptus in sillabo; repetentibus vero Macaum navibus, omnes abire pariter cogeret, ne uno quidem in Japonia relicto. Postremo Macaensibus diserte denunciatum, capitale fore, si occasione commeatus clam religiosorum quempiam adveherent ad christianam sectam disseminandam, quam Imperator totis regni sui finibus exciſam vellet. Lex præterea Yedi posita, ac per omnes provincias circummissa, ne Christianis in posterum copia fieret navigandi extra fines imperii, nisi prius suam sectam publice ejurassent. Neque id satis. Multi, cum Hispani, tum Lusitani negotiatores domicilium fixerant intra Japoniam, & matrimonia junxerant cum indigenis.

241. Imperator legationem Hispanorum rejicit, iisque Japonia interdicit.

242. Lusitanis in Japoniam navigaturis certas leges præscribit.

243. Alia Imperatoris edicta ad excidium religionis.

genis. Cunctis indictum, ut relictis uxoribus liberisque, regno quamprimum excederent: quæ res ut innotuit, dici vix potest quam gravi & acerbo luctu regionem omnem compleverit, æque complorantibus qui manere, quique migrare jubebantur, ut qui mutuas, & arctas adeo naturæ necessitudines abrumpere cogebantur. Solis permissum Batavis & Anglis, ut libere subsisterent in imperio, & sua mercimonia impune exercerent. Hos quippe dictitabat Imperator, minime esse in Christianorum numero habendos, qui christianæ religionis signa, cruces, rosaria, imagines sanctorum, aliaque id genus proculcarent, religiosos vero ac sacerdotes educerent e suis latebris, & in judicum manus traderent. Denique quod de religiosorum hospitio constitutum antea fuerat, non modo firmatum hoc anno, sed & severioribus legibus circumscriptum. Nam cum antea capite plecterentur soli patres familiarum, qui prope religiosos domicilium habuissent, essentque hujus propinquitatis definiti termini ædes quinque ex una parte, & ex alia totidem; nunc additum, nullo ætatis, sexus, aut conditionis discrimine, ut parem lueret pœnam quicunque ad magistratus non detulisset religiosum intra eandem viam, & in eodem tectorum ordine habitantem. Quo, ut nihil excogitari potuit inhumanius, sic neque ad religionis perniciem accommodatius. Nullus enim usquam locus in urbibus relinquebatur divinæ fidei magistris, cum omnium æque interesset, ne quo in angulo delitescerent. His machinis sævus Imperator nutantis religionis ruinam ultimam urgebat. Sed relicta Asia, in Americam excurramus.

244. Res Brasiliæ. Bahia a Batavis expugnatur.

Clades Brasiliæ acciderat anno superiore, qua non alia gravior, aut luctuosior. Nulla erat ibi respublica, nulla religio, nisi utramque perditam, & afflictam Lusitani pariter & Hispani conjunctis viribus restituissent. Rem, cujus pars non exigua pertinuit ad Societatem, libet in nostros annales referre. Postridie nonas Maji, nec opinantibus Lusitanis, apparuit classis Batavica navium viginti sex, cum decem lembis, ante ostia sinus, cui adjacet Soteropolis, urbs regionis primaria, quam usitatiore vocabulo Bahiam nominant. Rei admonitus Brasiliæ gubernator Didacus de Mendoza, statim expediri arma jubet, communiri loca opportuna, excubare militem: omnia providet, quæ a prudenti viro, ac perito belli duce tam subitum rei summæ periculum postulabat. Si parem ejus industriæ virtutem milites adhibuissent, redibant procul dubio Batavi re infecta. At nescio quo fato accidit, ut hoc illi loco deessent sibi, nec recordarentur se Lusitanos esse. Steterant Batavi diem integrum in conspectu urbis, ac primo, velut incerti quo se ejicerent, huc illuc proras simulate converterant. Diviserant postea classem, specie quidem quasi plures in partes imminerent, re ipsa ut fallerent defensores, eorumque vires distraherent. Id ubi evenisse e sententia vident, conjunctis quam celerrime navibus, irruunt uno impetu in littus, qua parte facilior videbatur ad urbem accessus. Eminebat haud procul propugnaculum S. Antonii, erantque ibi in præsidio milites haud ita pauci, qui facile possent exscensionem hostium prohibere, aut saltem remorari tandiu, donec aliæ cohortes subsidio venissent. At, sive consilium, quod in subitis casibus facile perturbatur, sive dux aptus deesset, præsidiarii in fugam consternati vim nullam fecerunt, ac ne tentaverunt quidem. Itaque egressi in littus nemine obsistente Batavi, numero fere mille & quingenti, primis tenebris ad urbem contendunt. Cœnobium occupaverant ad teli jactum ab urbe, parabantque eum locum raptim operibus communire, ut obsidione premerent civitatem. Hac illos cura liberavit eadem nocte militum, & oppidanorum ignavia, qui terrore summo correpti, obtestante frustra gubernatore, ac per superos omnes rogante, ne communem patriam tam indigne proderent hostibus, & hæreticis, alii alio dilapsi sunt, urbemque indefensam, ac pene vacuam reliquerunt. Restabat cum parva militum manu Mendoza: sed cum tueri urbem non posset ullo modo, sponderentque contra Batavi, si se tradidisset, dimissum iri incolumem & armatum, postridie deditionem fecit. Bahia in hunc modum capta, facile invenerunt victores quam obten-

245. Quid gesserint in urbe capta victores.

tenderent perfidiæ causam. Pactorum quidem certe fidem non servarunt, sed dedititios ad naves traduxerunt, & in custodiam tradiderunt. Post hæc urbem depopulari aggressi, cum domos pleraque vacuas, & summam ubique solitudinem invenirent, adjecerunt animum, ut urbi desolatæ frequentiam pristinam redderent. Eo consilio edictum proposuerunt, quo cives & colonos profugos in patriam revocantes, sancte pollicebantur, suas singulis ædes fortunasque restitutum iri, si modo parati essent sacramentum dicere Arausiensi Principi Mauritio, soluturi deinceps Batavo tributum nihilo gravius, quam hactenus Regi Catholico pendere consuevissent. Clericis etiam, & religiosorum familiis eodem edicto sua domicilia, ac templa restituebantur, cum facultate catholici cultus privatim exercendi: exceptis tamen ab hac indulgentia Jesuitis, qui nominatim jubebantur totius Batavicæ ditionis finibus abstinere. Cæterum edicti usus fuit nullus, ne uno quidem invento, non modo ex ministris Ecclesiæ, sed neque ex civibus paulo honestioribus, qui hostium beneficio uti vellet. Adeo visum cunctis tolerabilius exilium, quam hæreticorum imperium. Ea res Batavos irritavit. Iram ut explerent, minime temperantes a violanda religione, sacra omnia Catholicorum indigne admodum, impieque fœdarunt. Aras proruerunt, superum imagines everterunt, vestigium omne religiosi cultus sustulerunt. Templum urbis primarium addictum est Calvinianæ superstitioni: cætera in apothecas mercium mutata. Ex nostro cellam vinariam fecerant, permisso ad habitandum collegio negotiatoribus, qui classem ex Belgio secuti fuerant. Verum his inquilinis (si vera narrant) nunquam licuit pacatis, quietisque esse. Quoties somnum ceperant, nocturnis fragoribus excitabantur, & quodam veluti irruentium armatorum fremitu terrebantur. Cum nulla se proderet causa, venit eis in mentem suspicari, forte magnam auri argentique copiam fuisse a nostris relictam humi conditam: errore quodam, atque opinione vulgi, cui persuasum est, circa thesauros terræ visceribus abditos ejusmodi strepitus audiri solere. At omnia diligentissime perscrutati, nihil invenerunt. Quid vero invenirent? Socii Bahienses, tunc ut cum maxime oppressi ære alieno, non habebant sane quod terræ infoderent: sacram vero & domesticam rem in illa tumultuaria fuga, nec efferre potuerant, nec abdere, sed totam hostibus diripiendam permiserant.

246. Peculiare eorum odium erga Societatem.

247. Nocturni audiuntur strepitus in collegio.

Nec eo tamen finita est nostrorum acerbitas, ut amissum dolerent collegium cum omni re familiari. Accessit ad cumulum mœroris alia calamitas, quam modo explicandam suscipimus. Paulo post deditionem Lusitanorum, de qua dictum est supra, P. Dominicus Coelhus Præpositus provincialis, Bahiam revertebatur mari, rerum quæ acciderant prorsus ignarus, unaque veniebant alii novem de Societate, in quibus P. Antonius Mathos, Coelhi in administranda provincia successor designatus. Dum sinum Bahiensem nihil hostile suspicantes subeunt, intercipitur ex improviso qua vehebantur oneraria, ipsi in hostium acerrimorum potestatem veniunt. Non dicam ut triumpharint ea præda Batavi, quantaque sævitie captos vinculis & ferro oneraverint. Quod dolendum magis, nulla Patribus relinquebatur spes libertatis pretio redimendæ. Ita namque prædones antea constituerant, ut quicunque religiosorum capti essent, ii deportarentur in Hollandiam, permutandi cum nobilibus quibusdam suæ gentis militibus, qui apud Hispanos captivi detinebantur. Ecce autem, ut est quædam consociatio inter infortunia, illis mox adjunguntur alii duo diræ captivitatis comites, P. Gaspar a Silva, & P. Simon Sotomayor, quos in Lusitaniam navigantes iidem hostes oppresserant. Atque hinc viri omnino duodecim de Societate, cum suo provinciali Præposito, onusti vinculis, & præter modum inclementer habiti, cum diu partem navis olidam & angustam habuissent pro carcere, Amstelodamum devehuntur, & in custodias publicas conjiciuntur. Ibi per menses amplius viginti vitam ærumnosissimam egerunt, donec interventu Mutii apud Isabellam Belgii gubernatricem, hujus vero, & Gallici oratoris officiis apud Batavos, dimissi sunt, facta quam dixi captivorum per-

248. Capitur Præpositus Provincialis cum aliis undecim de Societate.

249. Qui simul deportantur in Hollandiam.

permutatione. Sed de his alibi sermo recurret. Destitutam interea suo moderatore provinciam regendam sumpserat P. Ferdinandus Cardimus, rector collegii Bahiensis, quaque erat solertia vir, familiæ suæ qualecunque tectum providerat extra Bahiam. Verumtamen tam difficili angustoque reliquæ res erant loco, ut humanis consiliis expediri vix posse viderentur. Nam cum collegium Bahiense esset provinciæ maximum seminarium, alumnis proinde ac professoribus frequentissimum, neque solum domicilio, sed etiam proventuum parte maxima spoliatum fuisset, ei alimenta subministrare difficillimum erat: quam multi difficultatem pro merito æstimantes, provinciam Brasilienſem putabant, aut periisse jam Societati, aut proxime perituram. Deo tamen bene favente, spe citius calamitas est omnis depulsa: ejecti Batavi, sedes imperii legitimo regi, & sua nostris hominibus recuperata. Quod quemadmodum gestum sit, nunc quam brevissime explicandum.

250. Quas in angustias devenerit provincia.

251. Bahiam Regii recuperant.

Anno ab urbe capta nondum evoluto, IV. Cal. Aprilis, adest Fridericus Toletus cum classe navium sexaginta in conspectu Brasiliæ, & quinque legiones ad Bahiæ littus exponit. Eodem mox contrahens quidquid uspiam erat copiarum in Brasilia, habuit sub signis exercitum florentissimum, armatorum quindecim millia, & si quid amplius. Hinc urbem agmine tripartito aggreditur: obsidionales accessus, cuniculos, tormenta promovet. Cum simul vetaret, ne qua parte annona in urbem inferretur, brevi in eas conjecit angustias Batavos præsidiarios, ut ante finem mensis ad deditionem compulsi fuerint. Deditis servata ex pacto vita, & libertas. Arma, & reliquas belli opes victores tulerunt, relicto duntaxat centurionibus & præfectis ense. Rediturus in Bataviam, naves & commeatum Toletus dedit. In hunc modum recepta est urbs Brasiliæ caput, insigni victoria, & magna commendatione victoris exercitus. Urbi deinde sua quies, & frequentia reddita. Sed ut tribuenda militi laus ob rem præclare gestam, ita nostrorum non tacendus labor, Deo, Regi, ac rei publicæ per eam occasionem impensus. Patres duodeviginti in regiis castris erant, ita per castella stationesque militum distributi, ut præsto esse possent ad omne obsequium, quod necessitas posceret. Principio universum exercitum expiaverunt, pane Angelorum refecerunt, ad gratuitam noxarum veniam, quæ indulgebatur ex formula Pontificii diplomatis, excitaverunt. Nec postea intra munitiones, aut in umbra tabernaculorum continuerunt sese, sed in aperto pulvere, inter igneas glandes, & omne missilium genus, pugnantibus affuerunt. Sæpe enim, erumpentibus ex oppido Batavis, in pugnam procursum est, sæpe consertæ manus, nec pauci ex regiis in acie prostrati. Fuit in his summus castrorum metator, Petrus Osorius, cui saucio contigit plane feliciter, ut sub ipsam expiationis formulam occumberet, iterum hostili jaculo transverberatus. Postquam bello finem victoria imposuit, primum omnium pro felici exitu expeditionis Deo O. M. solemnis gratiarum actio est persoluta. Tum ad restituendum catholicæ religionis cultum, purgandasque ab hæreticorum sordibus sacras ædes, studium omne conversum. Brevi spatio sacra omnia ad nitorem pristinum redierunt. Non ita facile nostri resarcire potuerunt illata collegio damna, quorum etiam longe post victoriam incommoda experiebantur. Amissis ex parte vectigalibus, direpta domo, hujus præterea parte tormentis diruta tempore obsidionis, vix habebant quo vitam tuerentur. Novum addidit incommodum præda ex hostibus capta, quæ cum fuisset in collegio nostro congesta, ad ejus custodiam intra ipsos collegii parietes statio militaris collocata fuit, unde imposita Patribus necessitas recipiendi sese in interiorem ædium partem, habitandique ad aliquot menses angustius, ne commercia promiscua sociorum militumque offenderent rationem domesticæ disciplinæ, & solita religionis officia turbarent.

252. Nostrorum res gestæ in obsidione urbis.

253. Damna collegio nostro illata.

Quo tempore Bahiam occupabant Batavi, difficile non fuit nostris, ut in extremo infortunio, Brasiliæ populis persuadere, ut sincera detestatione criminum, & morum emendatione placarent iram Numinis. Id cum ubique præ-

254. Acta nostrorum in colonia fluminis Januarii.

præstitum, tum præcipue in colonia fluminis Januarii, ad quam putabantur Batavi cum infesto exercitu progressuri. Excitati Patrum concionibus cives militesque, contra instantis belli pericula munierunt sese jejunio, precibus, expiatione conscientiæ: tanto nimirum alacrius, si se daret occasio, pugnaturi, quanto minus esset cur mori pertimescerent. Nec interim omissa cura muniendi operibus oppidum, cæteraque expediendi, quæ belli usus posceret: qua etiam in re magnopere laudatam invenio nostrorum industriam. Ipsi ex proximis, quos curabant, neophytorum pagis munitores adduxerunt, ipsi instantes operi, & suis sæpe manibus aggerem comportantes, munimenta quam citissime perfecerunt: quod adeo probatum est civitati, ut Patrum in eo opere solertiam, ac diligentiam satis prædicare non possent. Et visus per eam occasionem Deus laborem pro communi salute susceptum, non solum probare, sed etiam præsenti mercede remunerari. Dum ex omnibus circum locis neophyti Januarium ad munitiones perficiendas confluunt, sine robustiori ætate deserebantur pagi complures. Id subodorati Guaitacasii, gens silvestris, & ferocissima, consurgunt repente cum armis, & ad unum ex desertis pagis convolant infesto agmine. Nihil præsidii, nihil spei erat in incolis, quippe senibus duntaxat, feminis, pueriisque. Cum tamen actum videretur de miserabili, & imbelli turba, & jam terrorem inter, & luctum omnia femineis clamoribus perstreperent, periculum adeo præsens, quæ fuit Dei benignitas, nullo negotio discussum est. Contra furentes barbaros duo tantum ex nostris prodierunt, eosque amice salutatos alloquio demulserunt sic, ut momento eodem ferociam posuerint hominum immanissimi, & sine cujusquam injuria terga dederint. Hæc in ea parte Brasiliæ, quæ ad austrum vergit. In opposita, quæ præfecturam complectitur Pernambucensem, spectare licuit, qua essent adversus Regem fide neophyti Societatis curæ concrediti. Batavis intra Bahiam obsessis auxilio veniebant bellicæ nescio quot naves ejusdem gentis, refertæ milite, & omni belli copia instructæ: cum Præfectus classis certior factus, perditas esse suorum res Bahyæ, proindeque frustra futuram opem, quia nimis seram, proras convertit ad sinum, quem insidiarum vocant. Exscensione facta in tractum præfecturæ Pernambucensis, quinque jam pellexerat pagos neophytorum, ut fœdere secum inito, deficerent a Lusitanis. Idem mox conari cœperat in aliis, quos regebat Societas: at perspicere potuit, quibus imbuantur præceptis qui nobis in disciplinam traditi sunt. Edocti neophyti, sanctissimam rem apud Christianos esse fidem regi debitam, nec licere eam quacunque causa violare, adeo nihil capti sunt ejus pollicitationibus & muneribus, ut imo amicitiam offerenti arma obverterint. Et quamvis ille ab incepto destitisset, miserunt nihilominus ad præfectum Pernambucensem delectos e suo corpore sagittarios trecentos, quibus in regias copias adscitis uteretur ad repellendos hostes, & ulciscendos rebelles. Notavit fidelitatem eximiam Præfectus, eamque non immerito tribuens institutioni nostrorum, aliam nobis eodem anno curiam neophytorum tradidit in pago, cui nomen Unio.

255. Duo ex nostris pagum quemdam tuentur.

256. Neophytorum quos regebat Societas fides erga Regem.

257. Nova Societati traditur curia.

Provinciæ interea Peruanæ luctuosum hunc annum obitu suo fecit P. Bartholomæus de Escobar, vir sanctitate insigni, nec minori doctrina, quam multis editis concionum voluminibus in publicam utilitatem corrivavit. Natus erat Hispali ex illustri familia. Translatus ab ineunte ætate in Peruviam, Societati se adjunxit adolescens annorum septendecim, transcripta prius in usus pios ampla hæreditate, quæ ipsi obvenerat: nec exinde, quamdiu apud nos vixit, per annos omnino quadraginta sex, alias quæsivit unquam, aut in pretio habuit opes, nisi cœlestes. His autem ut ditesceret, virtutes omnes, tum quæ ad privatam ipsius perfectionem, tum quæ ad salutem proximorum facerent, eximie coluit. Ut mortalium quam plurimos ad pietatis studia traduceret, excurrebat identidem difficillimis itineribus ad Indorum & Hispanorum colonias, ac præter divini verbi pabulum, quod ad omnes circumferebat, dies sæpe totos ac noctes audiendis confessionibus, aut ægrotis sublevandis conterebat. Domi, quam-

258. Res Peruviæ. Obitus & elogium P. Bartholomæi de Escobar.

quamvis præesset interdum cæteris, de se ut homine nihili, & communi omnium famulo, sentiebat, ac loquebatur. Vestem induebat nullam, nisi usu detritam. In victu, in cultu corporis nihil lautum, nihil singulare admittebat. Bellum secum ipse gerebat implacabile, pravas animi cupiditates perpetuo comprimens, corpus cilicio, flagris, jejunio subigens. De Christo Jesu meditabatur quotidie, eaque cogitatione plurimum afficiebatur. Inde sacrum ardorem, inde patiendi cupiditatem, inde magnum rerum terrenarum contemptum trahebat. Postremo vitæ triennio amplam patientiæ materiam habuit, unde minime expectabat. Est in India genus culicis instar muscæ grandioris (Utam indigenæ vocant), tam præsenti infectum veneno, ut quem semel aculeo compunxerit, ei caro intumescat statim, livorem postmodum, & ulcus ducat: malum, nisi igne ferroque cohibeatur in tempore, instar cancri serpens, ac prope insanabile. Accidit, ut a venenata bestiola Escobarius morderetur in ipsa facie, quæ propterea fœdum in modum est deformata, glisceute sensim ulcere, & proxima exedente. Pestem ut depelleret chirurgus, sæpe carnem vitiatam ac purulentam secuit, sæpe adussit, extrema omnia expertus est, sed nullo successu: adeo se malum virus in intima penetraverat. Molestissimam curationem, & acerbiora ipso malo remedia, patientissime excepit vir patiendi avidus: nunquam auditus conqueri, nunquam mœrere visus, prorsus ac si ad omnem doloris sensum obstupuisset: ac tandem, vi morbi prævalente, animam Deo reddidit Limæ, III. Nonas Aprilis.

259. Res Mexicanæ. Obitus & elogium Fr. Francisci de Castro.

Provinciæ Mexicanæ invidit idem annus Fratrem laborum ac virtutum magnitudine summe utilem, Franciscum de Castro, cujus laudes nefas non attingere. Ginesii, quod oppidulum est agri Hispalensis, ortum habuerat Castrius. Migraverat in Mexicum adolescens cum Marchione Villæ Manriquiæ Prorege, cui ob indolis elegantiam, & morum integritatem erat apprime carus. Ibi, dum ædem sacram Societatis frequentat, contracta cum nostris familiaritate, facile incensus est nostri ordinis desiderio, impetravitque cum bona Proregis venia, ut inter fratres rei domesticæ curatores reciperetur. Erat tunc annorum viginti quinque. Quadraginta post hæc annos vixit, eorumque partem maximam traduxit in Cinaloa. Principio comes additus fuerat P. Gonzalo de Tapia, primo ac celebri illius gentis Apostolo. Hunc ut audivit a barbaris crudeliter interfectum, advolavit ad locum cædis, cadaver sanguinolentum largo detersit fletu, & christiano ritu composuit, unam præcipue rem dolens, ac sibi multum exprobrans, quod sine filio pater, quod sacerdos sine ministro ad sacrificium esset progressus. Parem moriendi pro Christo sortem Castrius, ut summe discuperet, nunquam obtinuit: sed ejus tamen non unam compensationem quæsivit sibi. Vel illud quantum est, quod vitam inter summos labores totam exegit, nulla unquam cessatione admissa! Cum primum venit in Cinaloam, viderat habitare Patres perincommode in tuguriis e stramine. Ipse, adhibitis statim in laboris partem indigenis, domum bene materiatam extruxit sua manu, addidit domui templum ejusdem operis, Deo, ejusque famulis hospitium pro loco non spernendum adornavit. In eo postmodum domicilio partes omnes domestici ministerii sumpsit, coquus idem, janitor, olitor, valetudinarius, ædituus, & si quid aliud usus familiæ posceret: quæ omnia ita curabat, ut ad barbarorum etiam institutionem nonnihil conferret, quoties Patres ex hibernis, ut ita dicam, ad opus evangelicum egrederentur. Neque id satis. Labores robustissimo cuique opprimendo pares cumulabat voluntario cruciatu, cibo utens tenuissimo, ac fere arido, strato cubans nunquam, flagris se quotidie, acriterque concidens. Ausus præterea est negatam inter barbaros beatæ mortis palmam quærere inter ægrotos, quorum ut ærumnas levaret, discrimini præsentissimo se objecit. Sæviebat in Cinaloa lues pustularum, malum ibi frequens, & qualibet peste exitialius. In tam dira calamitate Castrium cerneres Indorum mapalia dies noctesque concursare, moribundis infantibus baptismum impertiri, ægrotos sanie taboque diffluentes alloquio, cibo, & qua-

quacunque poſſet ope recreare, mortuos ad ſepulturam efferre, nullum vitæ mortiſque reſpectum habere: ut mirum acciderit, qui ſic periculo ſe exponeret, eum contagione ejuſdem mali non fuiſſe proſtratum. Martyrium denique tantopere concupitum rependit illi ex parte genus mortis ærumnoſiſſimum, quo extinctus eſt. Egreſſus enim, neſcio qua cauſa, e ſua ſtatione, longe progreſſus fuerat; cum ſubita vi morbi jacere in deſerto mapali cogitur, omni humano ſolatio deſtitutus. Ibi cum acerbiſſimis doloribus tandiu certavit, donec in triſti ſolitudine, in ſumma rerum omnium inopia, quodque gravius, procul a conſpectu ſodalium, in amplexu tamen Chriſti crucifixi, animam exhalavit, annos natus ſexaginta quinque. Contigit ejus obitus intra annum de quo ſcribimus, ſed quo potiſſimum die, incertum.

260. Res Paraquariæ. Quædam generatim indicantur.

Librum, qui præ manibus eſt, claudere libet in Paraquaria, de qua nihil proximis duobus annis attigi, non inopia, ſed natura rerum, quarum ſeries ſi in exiles partes diſcerperetur, hiulca nimis, & interciſa narratio eſſet. Nunc quæ toto triennio geſta ſunt colligam, inde hiſtoriam repetens, ubi fuit abrupta. Poſt Petrum de Ognate regebat Societatem Paraquarienſem P. Nicolaus Maſtrillus Durandus, huc translatus e collegio Limenſi, cujus præfecturam geſſerat. Eo provinciam obtinente, novæ barbarorum nationes deteguntur, & Chriſto primum, tum etiam Hiſpaniarum Regi ſubjiciuntur. Auctores iſtiuſmodi acceſſionum, iidemque primarii adminiſtri, homines Societatis fuerunt. Fuerunt præ cunctis Patres Didacus de Boroa, & Antonius Ruizius de Montoya, quorum labores apoſtolicos paulo infra exequemur. Fuit etiam P. Rochus Gonzalez, operarius in conquirendis acquirendiſque ejus oræ gentibus æque ſtrenuus ac felix, cujus nunc difficillimam, ſed tamen proſperam expeditionem explicandam ſuſcipimus. Inter plurimos, qui in Paraquarium influunt amnes, celeberrimus eſt, tum ſpatii longitudine, tum copia aquarum Urvaica. Oritur in finibus Braſiliæ, illabiturque in mediterranea regionis per millia paſſuum fere quingenta, ubique aquas intercurrentium fluviorum excipiens. Senſim reflectitur poſtea, ac verſus mare longo tractu procurrit, æquali ferme ſpatio a Paraquario, cujus opulentiam æmulatur, donec in eum lato flexu exonerat ſe, paulo ſupra portum Boniaeris. Hoc loco, coaleſcentibus duobus eximiæ magnitudinis fluviis, unus efficitur immenſi alvei, qui novo nomine Argenteus dicitur, & adhuc centum quinquaginta millia progrediens, in oceanum intrat per oſtium ejus latitudinis, quam qui minimam faciunt, patere affirmant millia paſſuum ducenta. Urvaicæ utramque ripam frequentari pluribus & variis nationibus barbarorum, minime dubitabant Hiſpani: ne tamen ea adire auderent loca, prohibebantur ferocia incredibili gentium proximiorum, ad quas ſæpe aggreſſi armata manu pervadere, ſemper cum magna ſuorum clade repulſi fuerant. Sed quid inacceſſum, aut impervium chriſtianæ charitati ſit? Profectus e ſtatione Itapuana P. Rochus Gonzalez cum exigua neophytorum manu, loca diu perambulavit inculta, horrida, nullis hominum trita veſtigiis, crebro ferarum occurſu formidoloſa, donec venit ad confluentem modici amnis, qui in Urvaicam illabitur. Venienti occurrit ex adverſo cohors barbarorum, referre pedem jubens, & mortem interminans, ſi porro pergeret. Nihil territus ſæva denunciatione vir fortiſſimus: *Tantum ne inhumanitatis*, inquit, *filii optatiſſimi, ut necem illaturi ſitis homini prorſus innoxio? Tantum inſaniæ, ut inermem timeatis, ut benevolum & amiciſſimum arceatis? Atqui, nec ſi moriendum mihi ſit, hinc abibo, aut bene vobis facere deſinam.* His vocibus comprimi tantiſper viſa hominum ferocia. Hærent taciti, reſpectant ſeſe, ac nullo reddito reſponſo dilabuntur. Neophyti, quam mox redituros cum armis ſuſpicantes, orabant impenſe Rochum ut abſcederet. Ille contra timorem intempeſtivum coarguens, dimiſſis cæteris, duos manere apud ſe jubet firmioris animi juvenes, quos ad ſacrorum miniſterium duxerat. Aram excitat in eodem loco, & incruenta litans hoſtia, Deo O. M. enixe ſupplicat, ut ſecundet cœpta, quodque ad ipſius gloriam ſuſceptum ſit, velit feliciter evenire. Non irritæ fuerunt pre-

261. Brevis notitia Urvaicæ amnis, & accolarum.

262. Expeditio ad Urvaicam P. Rochi Gonzalez, ejuſque mira fortitudo.

preces. Adest haud multo post cum ingenti comitatu Casiquius, id est princeps regionis: affatur amice Rochum, multa curiosius exquirit. Postea vero quam intellexit, cujus rei causa Sacerdos Christianorum tam peregre advenisset, ei se, ac populares suos in disciplinam tradit. Successu lætus Sacerdos, erecta ad ripam fluminis prælta cruce, designat locum statim, quem collecti hinc inde incolæ frequentarent ad modum civitatis. Planities erat sex millia passuum a flumine, soli amœnitate & feracitate, humanæ vitæ usibus opportuna. In eam transferri sua a singulis mapalia jubet: quæ jussa facientibus certatim barbaris, surrexit dicto citius lati ambitus oppidum, cui nomen ab immaculato Virginis conceptu factum. Censebantur in novo oppido familiæ plures, capitum ferme duo millia. Brevi spatio oppidani omnes, alii post alios, Christo renati sunt. Hoc decursu temporis oppidum Urvaicensis provinciæ caput fuit. Quod enim futurum sperabat Rochus, ut moti ejus exemplo accolæ in societatem vitæ civilis coire similiter vellent, id successit ad votum, licet nec brevi tempore, nec parvo labore. Adeo barbaris qualibet alia commoditate potior erat vagandi licentia, & nullis constricta legibus vita, cui a primis annis insueverant.

263. Oppidum condit ab immaculata Conceptione appellatum.

Dum ita Rochus Gonzalus rem gerebat ad Urvaicam, pari fructu P. Didacus de Boroa circa Paranem desudabat. Substiterat aliquandiu vir eximius cum P. Claudio Ruyero in oppido recens ad Iniam amnem condito, quod a Christi corpore appellatum alibi dicebamus. Progressus hinc adverso Parane millia passuum amplius nonaginta, venit ad ostium Acaraji, qui amnis in Paranem influit; cumque ad utramque ripam sparsæ invenirentur barbarorum familiæ plures, eas unum in oppidum contraxit, & novo oppido a nativitate Virginis nomen indidit. Perrexit hinc secundo adversoque amne decurrere, donec ex omni circum ora ingentem indigenarum numerum in eundem locum adduxit. Illud ægre impetrabat a novis oppidanis, ut sibi quisque domum extrueret. Homines quippe ignavi, & laborum inexperti, malebant dies ac noctes in aperto transigere, quam manus operi admovere. Desidiam excussit tigris infesta, at divino reor consilio immissa, quæ cum singulis noctibus exiliret e vicina silva, & multa inferret indefensæ multitudini damna, cessantes admonuit ut consulerent sibi, excitarent propere tecta, iisque se includerent. Vix opus absolverant, utque constaret de prodigio, irretitam cassibus belluam timere desierunt. Pauci aliqui, haud ita multo post, libertatis pristinæ desiderio capti, fugam tentabant clanculum: sed aufugientes terruit ejusdem generis fera, & in sua tecta redire compulit. Constabilito Nativitatis oppido, ad ejusque curam relicto Claudio Ruyero, progreditur Boroa adverso Parane ad eum usque locum, ubi Iguazuum, quod lingua gentis magnum flumen sonat, evolvit se in Paranem. Magnum profecto est flumen, sed æque aditu difficile. Ad duodecimum ab ostio lapidem erigitur alveus in præruptam rupem, unde aquas præcipitat tam gravi lapsu ac ruina, ut ultra duodecim millia passuum fragor exaudiatur. Hujus objectu rupis Iguazuani, non solum tuti ab Hispanis, verum etiam Evangelii ministris inaccessi usque ad hoc tempus fuerant, nemine auso ad explorandas fluvii ripas propius accedere. Non ideo Boroa despondit animum. Mittit terrestri itinere in interiora regionis certos homines secus flumen inventos, qui contribulibus suis nuncient, adesse Sacerdotem veri ac summi Numinis, paratum ad eos ingredi, & felicitatis æternæ viam errantibus commonstrare: sed velle prius de ipsorum voluntate cognoscere: ex eorum responsis consilium sumpturum. Progressi cum his mandatis nuncii, redeunt post paucos dies, ac responsum optatissimum referunt, placere Iguazuanis quod de peregrini Sacerdotis adventu nunciabatur, nec quidquam futurum in mora, quominus venientem læti susciperent, & docentem audirent. Eo responso apertam sibi messem amplissimam vidit Didacus, ac porro gavisus est. Quod tamen summe cupiebat, ad eam confestim properare non potuit, vocatus ad provinciæ conventum, qui tunc forte indictus fuerat Cor-

264. P. Didacus de Boroa in oppidum contrahit Acarajenses.

265. Ædificationem oppidi promovet tigris infesta.

266. P. de Boroa ad Iguazuanos progreditur.

267. Creatur rector, & nihilominus ad Iguazuanos revertitur.

Cordubæ in Tucumania. Data ergo Iguazuanis fide, se post aliquot menses rediturum, Cordubam proficiscitur. Verum in comitiis se rectorem collegii Assumptionis designatum intelligit, quæ res ipsius cœpta turbabat, spemque omnem de Iguazuanis conceptam præcidebat. Doluit homo Apostolicus supra quam dici possit vicem suam. Cum non liceret delatum a Præposito Generali honorem subterfugere, id saltem summis rogavit precibus Provincialem Mastrillum, sibi ut magistratus ineundi diem proferret, donec obligatam Iguazuanis fidem liberasset: quo impetrato, viam retro relegens, redit ad Acarajenses in oppidum Nativitatis contractos, atque inde, assumpto expeditionis comite Claudio Ruyero, iterum ad Iguazuanos contendit. Credi vix possit, quam cupide ab iis, ne dicam impatienter expectaretur. Antegredi paululum jusserat nuncios adventus sui, quos pone sequebatur ipse. Vix superato pedibus jugo, unde flumen in præceps devolvitur, gentis legatos invenit obviam missos, & expeditos lintres, quibus in regionem intimam deveheretur. Ad certum usque locum devecto frequentia incredibili occursum est, honoris, & gratulationis causa. Didacus barbaros cohortatus, ut siquidem erudiri commodius vellent, simul apud se considerent in eodem loco, morigeros habuit usque adeo, ut intra paucos dies plusquam sexcentæ familiæ in unum populum coaluerint. Domiciliis itaque tumultuario opere excitatis, stetit oppidum magnitudinis non pigendæ, quod primum ejus provinciæ, ac semen multorum fuit. Oppido nomen a S. Maria majori factum. Fidei christianæ doctrinam, quæ statim explicari cœpta, secundissimis animis combibebant novi cives, seque ultro, ac suos liberos ad baptismum offerebant. Dilati sunt adultorum plerique, donec uberius eruditi fuissent. Ex pueris tamen amplius septingenta capita primis diebus sacro latice abluta. Quibus positis christianæ religionis fundamentis, gregem Boroa custodiendum tradidit Claudio Ruyero: ipse, quantumvis mœrens, ad regendum Assumptionis collegium ex obedientia discessit. Atque hæc de Urvaicensibus, & Paranensibus.

268. Extruit oppidum a S. Maria majori nuncupatum.

Plus interea laborum & vicissitudinum fuit in Guairana, nec scio an non etiam seges animarum uberior. Eminebat inter cæteros hujus agri cultores P. Antonius Ruiz de Montoya, vir ad magna natus, & sæpe nobis cum laude nominandus. Idem sparsis per ea loca sociis præsidebat. Contigit ut Lauretanos, qui populus erat totius Guaranæ princeps, gravis lues invaderet. Viceni quotidie, tricenique mortalium efferebantur, interdum usque ad sexaginta. Motus tanta neophytorum clade Ruizius, ex oppido S. Ignatii Lauretum contraxit socios quatuor, qui languentibus præsto essent. Affuit ipse quintus, & multorum partes unus implevit. Rerum gerendarum curas ita diviserat, ut bini corporibus mederentur, alii duo sacra morientibus ministrarent; qui vero reliquus erat unus, mortuos humi conderet. Patribus ad sua singulis munia intentis, vix credibile quantum, ut in malo, solatium neophyti habuerint. Qui revaluerunt, Patrum præcipue charitati acceptum referebant quod viverent. Qui decesserunt, iis nullum præsidium ad bene beateque moriendum defuit. At enim caro stetit Patribus tam assiduus, & periculi plenus labor. Data fuerat humandorum cadaverum cura P. Joanni Vasæo, homini laborum tolerantia, virtute, industriaque præstanti inter paucos. Is, dum opus injunctum nullo valetudinis suæ respectu exequitur, pestilenti aura afflatus occubuit, nescias utrum graviore damno sociorum, an luctu. Natus erat Tornaci in Belgio, tenui quidem fortuna, sed generosa indole, ac liberali. Ob artem musicam, quam callebat eximie, primo apud Albertum Archiducem, deinde apud Isabellam Belgii gubernatricem gratiosus, duo obtinuerat adhuc juvenis sacerdotia, quibus vitam satis commode tuebatur. Ille abdicare omnia, & mereri inter nos maluit. Pietate coactus tirocinium deserere, ut patris inopiæ subveniret, rediit tantisper domum: at, impetrato in ejus usum censu annuo unde viveret, iterum Societati se reddidit. Missionem indicam enixe petiit, cumque inter plures provincias optio a majoribus data esset, Paraqua-

269. Labores P. Ruizii de Montoya in Guairana, lue sæviente.

270. Mors & elogium P. Joannis Vasæi.

quarienſem eo tantum delegit nomine, quia cæteris laborioſiorem, ac minus ſplendidam. E portu Boniaeris, ad quem appulit ex Europa, Lauretum recta petiit in Guairana, ubi per ſexennium in excolendis expoliendiſque neophytis totus fuit, donec vitæ actuoſiſſimæ coronidem quam dixi impoſuit. Præter navatam egregie per uſitata ordinis miniſteria operam rei chriſtianæ, ad ſplendorem divini cultus, ſacrarumque religionum multum contulit modulis muſicis, quam artem apud eas gentes invexit primus, & inſtituta ſchola propagavit.

271. Teſtimonium P. Ruizii Montoyæ de innocentia ipſius.

De reliquis Vaſæi virtutibus nihil amplius dicam, niſi quod ſcripto teſtatum reliquit P. Ruizius de Montoya, teſtis omni exceptione major, qui ejus conſcientiam toto ſexennio rexerat. Eum, affirmabat, caſtimonia fuiſſe angelicæ proxima, quam nullus unquam vapor impudicitiæ infeciſſet, ne in ſomnis quidem: innocentia vero tanta, ut in confeſſionibus vix aliquid afferret certæ culpæ, in quod cadere abſolutio poſſet. Semel proinde fuiſſe monitum, ut de mendaciis pueritiæ confiteretur: at reſpondiſſe ingenue, quantum repetere memoria poſſet, nunquam ſe eſſe mentitum. Hæc, & ſimilia multa de Vaſæo narrat Ruizius, quæ niſi de viro ſancto ſanctiſſimus affirmaret, vix credibilia viderentur. Agebat annum ætatis quadrageſimum ſecundum.

272. P. Ruizius Ibitirambetam progreditur. Quæ regio ea ſit.

Tali deſtitutus ſocio Ruizius, adeo nihil remiſit de labore, ut imo, ſtatim atque in oppido Lauretano ſævire deſiit lues, feſtinaverit novi operis materiam alibi quærere. Eſt in Guairana regio campeſtris, Braſiliæ obverſa, Ibitirambetam indigenæ vocant, ad quam nemo noſtrorum adhuc pervaſerat, nemo pervaſurus impune videbatur. Gens videlicet numero frequens, indole ſupra communem modum inhoſpitalis & ferox, aditus obſidebat omnes, ne qui intro Hiſpani penetrarent. Præter communia barbarorum vitia, id illi proprium ac ſingulare, quod humanis carnibus epulari ſoleret, nihil æque in deliciis habens, ac lautam ſibi menſam inſtruere cadaveribus hoſtium. Cum deerant hoſtes, quo loco & numero advenas quoſque habebant, ipſi ſe mutuo venabantur indigenæ, ipſi ſe mactabant, non odio, aut inimicitia, ſed ut hilariora convivia celebrarent. Oſſa interfectorum in ſagittas acuebant, quibus deinde alios interficerent. Ad eos olim progreſſus P. Joſephus Cataldinus, cœpto deſiſtere coactus fuerat, non dicam nulla re ad votum confecta, ſed cum dedecore potius chriſtiani nominis, & ignominia. Nam cum præmiſiſſet ad proximiorem Caſiquium nuncios adventus ſui duos, alter trucidatus fuerat ſtatim; alter vero proſtratus metu, vitam flagitio redemerat, & fidem Chriſti turpiter ejuraverat. Non hæc Ruizio ignota, ſed nec magnopere penſi habita. Divino patrocinio fretus, comites ſibi adjungit quem dixi Cataldinum, & P. Didacum Salazarium, cum neophytorum lecta manu: tum adverſo aſcendens amne Tibaxiva, ad Ibitirambetanos contendit. Ventum erat ad eorum fines.

273. Barbarorum ferociam mitigat.

Neophyti, exſcenſione facta, materiam erigendis tuguriis quærebant. Cum ecce tibi ex adverſo barbarorum agmen infeſtum, cum intentis arcubus, & clamore incondito irruit. Eo aſpectu trepidare neophyti, fugam circumſpicere. Ruizius redire illos cum Salazario jubet ad naviculas: ibi diſcriminis exitum opperiri: ſi quid adverſi accideret, fugam ſecundo flumine maturare. Ipſe in eodem veſtigio immotus cum Cataldino perſtat. Barbari, duorum hominum ſecuritatem inſolitam admirati, continuerunt gradum, nec ultra progredi, nec hoſtile aliquid incipere audentes. Procedit demum unus, cujus præcipua videbatur inter ſuos auctoritas: ſalutat amice Patres, quid ſibi velint iis in locis rogat. Sacerdotes Chriſtianorum eſſe ſe, & religionis inferendæ cauſa adveniſſe, reſpondent Patres: ſimul ei peregrina quædam munuſcula exhibent. Perplacuit barbaro hominum comitas, liberalitas, & modeſtia. Ne multa. Patronum ſe illis, defenſorem, ac ducem offert, comitibuſque ut advenas benigne ſuſcipiant innuit. Neophyti, quos hærere ad naviculas dicebamus, admoniti quo res loco eſſent, procedunt in medium nullo metu, & indigenis conſociantur. Propoſuit continuo Ruizius, ut eo prorſus in loco oppidum extrueretur, conjunctis deinceps ædibus habitandum. Miro omnium aſſenſu acce-

274. Oppidum condit ſub tutela ac nomine S. Xaverii.

pta

pta res, ac ſtatim operi manus admotæ contentione tanta, ut quo die Patres aream deſignaverunt, eodem mapalibus inædificatam aſpexerint. Novum oppidum a S. Franciſco Xaverio nuncupari placuit, quod initio paucorum capitum, brevi familias mille & quingentas amplius numeravit. Cum enim ſocialis vitæ genere mirum in modum delectarentur novi oppidani, dederunt operam ut ad contribules ſuos ejus rei fama pervaderet, atque ipſi ex circumpoſita gente multos, qui ferarum ritu vagari ſolebant, ejuſdem inſtituti cupiditate incenderunt. Hinc ad Xaverianos crebræ acceſſiones. Accurrebant quotidie patres familiarum cum ſuis liberis & conjugibus, ut apud eos ſibi domicilium ponerent. Una die quidam ex proximioribus Caſiquiis magnum agmen e ſuis popularibus in novam civitatem adduxit. Ut in ea confeſtim radices egerit chriſtiana religio, mox diſſeremus.

275. De Tajobenſibus, eorumque implacabili odio erga Hiſpanos.

Montoya interim, relicto ad curam Xaverianorum Cataldino, ac ſecum aſſumpto Salazario, difficili admodum ac periculoſo itinere proficiſcitur ad Tajobenſes. Magnam Guairanæ partem hæc regio complectitur. Natio, non ſolum barbara, ſed omnis omnino humanitatis expers. Humanis ſe ingurgitabant carnibus feri helluones, adeo ſine horrore, ut non alias haberent ſapidiores dapes. Genti nomen a Tajoba, viro bellica laude claro, & Caſiquiorum potentiſſimo, cujus quam formidabilis poteſtas, tam atrox & inſanabile erat in Hiſpanos odium, nec, ſi vera loqui fas eſt, prorſus injuſtum. Namque hæc odii cauſa. Haud ita pridem qui Villaricanam coloniam adminiſtrabat Hiſpanorum Præfectus, ſimulata amicitia, Tajobam ad ſe invitaverat cum tribus aliis Caſiquiis, eiſque fide publica interpoſita promiſerat, non ſolum inviolatos, ſed honoribus etiam ac donis auctos in patriam redituros. Ineſcati promiſſis homines ſimpliciſſimo ingenio, Villaricam inermes, ac ſecuri (nam quis fraudem ſuſpicaretur?) venerant. Quos perfidus ut in caſſes adductos vidit, corripi ſubito a ſuis lictoribus, & in carcerem detrudi jubet, fruſtraque ſuperum atque hominum fidem implorantibus ſupplicium ultimum denunciat, niſi certum numerum puerorum ac puellarum ſibi continuo penderent. Illi, tametſi onuſti vinculis, ac mortis metu conterriti, iniquam petitionem conſtantia incredibili repulerunt. Fœdam proditionem qua intercepti fuerant execrantes, nullo adduci pacto potuerunt, ut populares ipſi ſuos proderent. Tres ipſorum fame voluntaria perire in ſqualore carceris maluerunt. Tajoba, meliore uſus conſilio, clam rupit vincula, & celeri fuga ad ſuos evaſit incolumis. At quanto exinde odio adverſus Hiſpanos arderet ipſe, quanto ſuam gentem inflammaret, exiſtimare promptum eſt. Eorum nec nomen audire ſine ſtomacho poterat. Quoſdam ſua manu mactaſſe dicitur hac una cauſa, quod ad eum pacis conditiones deferre auſi eſſent nomine Hiſpanorum. Quos deinde tam acerbe oderat, haud minori faſtu contemnebat. Sæpe illum coloni Villaricani bello petierant, ſemper victi, & cladibus attriti diſceſſerant, ut jam talem laceſſere hoſtem non auderent. Hæc cum ita ſe haberent, ſatis intelligebat Ruizius, cujus periculi futurum eſſet ejuſmodi hominibus ſe committere. Tamen abreptus divini cultus amplificandi ſtudio, ac ſpe cœleſtis præſidii confirmatus, pervadere ad Tajobenſes ſtatuit. Fruſtra interceſſerunt amici, certam vitæ jacturam objectantes. Nullis neque conſiliis, neque precibus victus, aſſumit in ſocietatem glorioſæ expeditionis quindecim probatæ fidei neophytos, & quem ſæpe nominavi Salazarium, hiſque comitibus longam & impeditam viam ingreditur. Iter octo dierum emenſus, reperit ad fines Tajobenſium vicum familiarum circiter ſexaginta, nactuſque homines ingenio mites ac dociles, bimenſem apud eos poſuit: quo ſpatio temporis ab incolis benigne habitus, viciſſim illis amplam hoſpitii mercedem reddidit, cunctis ad Chriſtum adductis. Aberat iter diei pagus, Tajobenſium quaſi arx, & janua. Huc ſibi facilem ut pararet aditum, per certos ex indigenis nuncios munuſcula paganis mittit: ſimul aperiri illis cauſam adventus ſui jubet. Regreſſi

276. Ad eos pervadit P. Ruizius cum neophytis quindecim.

die postero nuncii, se amice susceptos narrabant, tuta omnia promittebant. Nihil ergo cunctandum putans Ruizius, succedit illuc cum reliquo comitatu, uno tantum dempto Salazario, cui custodiam collecti nuper gregis commissam voluit in eo, de quo modo dicebam, pago.

277. Septem neophyti trucidantur. Unius egregium facinus.

Ut ventum est ad locum, quamquam benevole in speciem exciperetur, perspicere sibi videbatur in mussitantium cæco fremitu, atque in ipso barbarorum vultu quiddam procellosum, ac turbidum, cui subesse aliquid adversi suspicans, noctem proxime consecutam expiandis neophytis, precibusque fundendis totam impendit. Mane summo adest ex improviso turba maleficorum, qui multi in ea gente, & clamore dissono perstrepit. Egreditur e tugurio suo Sacerdos, & ad circumfusam multitudinem sermonem blande convertens: *En adsum*, inquit, *minister unici ac summi Numinis, ut vos ad promissam Christianis felicitatem perducam. Vera docentem, quæso, ne abjicite; nisi forte ruere ultro in æternum interitum magis libet*. Succlamatum ad hæc, mentiri insigniter hominem, qui tales afferret fabulas: deceptorem improbum, ac forte exploratorem ab Hispanis submissum, nec audiendum, nec ferendum esse. Quibus ferociter pronunciatis, discedunt quasi lymphati in vicinam silvam, ubi globum armatorum in abdito collocaverant. Advolat momento post agmen infestum cum horrisono ululatu: adducuntur arcus, stridet sagittarum densa grando. Explosione una septem neophyti telis confixi ceciderunt. Dum reliqui salutem fuga quærunt, eluxit unius fides erga Ruizium præclara, ac sane digna quæ ad posteritatis memoriam transmittatur. Joanni Guarajo nomen erat juveni. Is, unum præcipue peti a barbaris Ruizium videns, raptim induit ejus pallium ac petasum: tum seorsum a cæteris dat se in fugam eo consilio, ut in se unum converteret insequentium manus, tegentibus interea Sacerdotem aliis neophytis, eumque in nemus proximum rapientibus. Successit pius astus ad votum. Decepti latrones nigro amictu, solum insectati sunt Guarajum aufugientem, nec tamen, quod miraculo proximum videri merito possit, tam multis evolantibus in unum sagittis, ulla hominem læsit. Ereptus instanti periculo

278. Ruizius providentia singulari in tutum evadit.

Ruizius, captabat silvæ latebras, errabatque cum tribus comitibus, anceps ubi esset, quo se conjiceret. Erranti occurrit, ingens ex improviso gaudium, Guarajus, qui per varias ambages in eundem saltum penetraverat. At neque tutum ibi erat perfugium ab insequentibus barbaris, neque via ostendebatur, qua se proriperent. Semitam itaque ingrediuntur angustam, uligine lutulentam, ac densis virgultis obsitam; perque crebra spinarum intercurrentium offendicula manibus genibusque reptantes, evadunt in apertam planiciem secus ripam ignoti amnis. In ea cum parumper consedissent, Ruizius, qui toto cruentus ore erat, atque ita defectus viribus, ut pedibus ægre insisteret, nedum progredi ulterius posset, comitibus suadebat, ut abirent ipsi in tutum, relicto se. At erupit omnium una vox, longe sibi fore optabilius circa latera patris ac Sacerdotis sui cadere, quam ipsum eo loco ac tempore deserere. Hanccine perfidiam, ajebant, in nos posse cadere putavisti? Nos ut te deseramus? Nos ut parentem optatissimum, quem plus nostris oculis amamus, in tanto discrimine solum, atque indefensum esse patiamur? Dum hæc loquuntur, feriit aures sonitus aquæ remis impulsæ. Rati accedere per amnem hostes, ad silvæ latebras propere recurrebant: cum retro flectentes aciem, duos vident in navicula senes placidos, & inermes. Procedunt illis obviam posito metu, vixque data ac reddita salute, Casiquios agnoscunt ejus vici, unde ipsi pridie exierant. Erant christiani ambo, & amici, veniebantque ut Ruizio laboranti opem ferrent. Rogati, unde hæc illis fuisset injecta mens, auditum sibi, dixerunt, de Patris periculo, & fuga: ne vero oram inhospitalem pererrare diutius cogeretur, ad eum quærendum, & excipiendum properasse. Mirari licuit providentiam Numinis singularem. Auxit vehementer admirationem, quod duo senes annorum circiter octoginta, tantum itineris sesquihora pere-

ge-

gerant, quantum vix octo juvenes validissime remigantes potuissent horis novem. Gratiis igitur Deo O. M. persolutis, accipiuntur in naviculam cum Ruizio neophyti, & ad sua sospites redeunt.

279. Oppidum S. Josephi condit inter Tucutienses.

Ac Ruizius quidem, tametsi doleret periisse fructum laboris & consiliorum suorum, spem tamen de Tajobensibus conceptam non abjecit omnino, sed tantum distulit. Interim ad Xaverianos reflectens iter, novi fundandi oppidi occasionem arripuit. Inter veteres neophytorum colonias, & Xaverianam recens conditam, medii erant Tucutienses, quorum multos in oppidum Lauretanum deductos alibi vidimus. Ruizio opportunus in primis videbatur excitando oppido locus, cum alias ob causas, tum ob eam maxime, ut commercium inter Christianos continuaretur. Namque id maximi esse momenti putans vir prudens, in oppidis constituendis rationem loci habebat præcipuam, novasque illas religionis velut arces ita disponebat, ut iter per eas esset perpetuum ac tutum, nullique a tergo hostes relinquerentur. Illuc ergo progressus, nactusque Casiquium consiliis suis non adversum, effecit spe citius, ut ex omni valle, quam sparsim habitabant Tucutienses, plerique unum in locum domicilia transferrent, quem ipse locum S. Josephi titulo insignivit. Tum evocato P. Simone Mazeta, qui pusillum custodiret gregem, cum paucis comitibus perrexit terrestri itinere ad Xaverianos. At compendia viarum quærens, in extremas se conjecit angustias, quibus ut eximeretur peculiari Dei providentia effectum est. Diu per avia silvarum ac montium erravit, inter sexcenta pericula, ignarus ubi locorum esset, nec ullum habens indicium viæ, qua progrederetur, aut rediret. Triduum ipsum sine potu transegit ob inopiam aquæ, donec extinguendæ siti repertum est genus ligni uliginosi, ex quo compresso qualiscunque humor eliciebatur. Famem aliquandiu meris foliis arborum fefellit verius, quam expleret. Venerat denique ad ripam Tibaxivæ amnis. Eo loco, ut erat labore fractus, procidit in genua, tum ut quiesceret paululum, tum ut opem superum, ac nominatim Raphaelis Archangeli exposceret. Dum ipse tacitus piam peragit precem, venit in mentem forte uni ex comitibus inflare cornu bellicum, quod apud se habebat. Mirum dictu! Redditur continuo ex altera ripa par sonitus: nec multo post apparet ex adverso manus Xaverianorum, qui cum audissent de Ruizii adventu, ipsum expeditis lintribus quæsitum veniebant. Attonitus tam præsenti Numinis patrocinio Sacerdos, exclamasse dicitur quod olim Petrus: *Exi a me Domine, quia homo peccator sum*. Post mutua gratulationis officia, in cymbam excipitur cum sociis, & in oppidum S. Xaverii deducitur. Quam benevole susceptus ibi fuerit, facilius quivis possit cogitatione fingere, quam ego verbis consequi. Neophytos reperit, non solum multis partibus auctos numero, sed anno uno unius Cataldini opera sic excultos, ut ab antiquissimis Christianorum vix differrent. Nihil amplius dicam, nisi quod dignos censuit, apud quos altaris mysterium perpetuo servaretur. Nondum inde excesserat, cum legationem accepit a Tajatiensibus, in civitatem unam conjungi postulantibus more Christianorum. Guairanæ montana hæc natio incolebat, ingenio subdola, insidiisque ac fraudibus grassari solita. Non deerant qui suspectam Ruizio legationem facerent. Barbaros ejus indolis, quæcunque obtenderent humanitatis ac benevolentiæ signa, negabant adiri posse sine manifesto periculo. Verum ille, suspiciones ut inanes contemnens, eo advolavit, quo fuerat evocatus. Homines reperit, non solum amicos ex animo, & bonæ fidei, sed etiam baptismi cupientissimos. Itaque susceptus supra quam speraret humaniter, brevi mille & quingentas familias in unum coegit oppidum, cui nomen ab Incarnatione fecit. Consistere in hoc loco jussit P. Christophorum Mendozam: ipse, post traditam oppidanis doctrinam fidei, ac plerisque baptismum, ad Tajobenses denuo se convertit. Sed hæc erunt alterius loci.

280. In extrema angustia præsentem Dei opem experitur.

281. Quales invenerit neophytos in oppido S. Xaverii.

282. Oppidum Incarnationis extruit inter Tajatienses.

Nunc evolvenda breviter reliqua scitu digna, quæ toto hoc præterito tempore evenerunt. Primum obtinet locum divisio provinciæ eodem hoc anno exeun-

283. Regnum Chilenum in Viceprovinciam erigitur.

exeunte facta. Auctor divisionis Provincialis Mastrillus Durandus fuit, qui cum experientia cognovisset, immensum provinciæ corpus, quippe Chilenum regnum, Paraquariam, & Tucumaniam complectens, non posse commode ab uno præposito administrari, socios autem tam longe lateque dispersos inspici coram, uti oportebat, omnino non posse; persuasit Mutio, ut detraheret illi regnum Chilenum, natura ipsa, & perpetuo montium jugo discretum, ex eoque constitueret peculiarem viceprovinciam, quæ a suo seorsum præposito regeretur. Consilium probavit Mutius, quibusque litteris id ita fieri decernebat, Chilensibus domiciliis adjunxit collegium coloniæ Mendocinæ, quæ in montibus Chilo imminentibus sedet. Præfecturam novæ viceprovinciæ accepit ex designatione Præpositi Generalis P. Joannes Romerus, vir prudentia insigni, & opinione virtutis domi forisque laudatus, de quo iterum in his annalibus sermo recurret. Cæterum, etiam post detractionem regni Chilensis, longissime protendebatur provincia Paraquariæ, ac novis subinde incrementis augebatur. Tot enim de novo domicilia acquirebat, quot fiebant indigenarum reductiones in oppida, quibus singulis Parochus de Societate relinquebatur. Novissime, præter Urvaicenses, Iguazuanos, Ibitirambetanos, Tucutienses, Tajatienses, quos nostris hominibus commissos dicebamus, Salta, colonia Hispanorum exigua in Tucumania, collegium Societatis acceperat. Sumptum extruendis ædibus ac templo fecerat Magistratus urbanus, ejusque liberalitatem Præpositus Provincialis eo admiserat libentius, quod illa ex urbe facilis erat accessus ad Calchaquinæ vallis incolas, quos tametsi nostri contumaciissimos, ut alibi dictum est, experti fuissent, sperabant tamen crebris excursionibus aliquando subigendos. Etiam Villarica, quæ Hispanorum princeps colonia erat in Guairana, Societatis collegium hoc tempore deposcebat. Quamvis enim Villaricani pridem essent nostris hominibus capitaliter infensi, propterea quod ipsorum præcipue opera impediebantur, ne miseros Indos immiti servitio premerent; tamen cum ad eos venisset hoc anno Durandus Provincialis, mutatæ voluntatis indicia luculentissima præbuerunt. Non eo contenti sunt, ut venientem exciperent honore insigni, quo vix Episcopum Prætoremve potuissent, sed præterea habendæ Societatis summam cupiditatem præferentes, negarunt se passuros ut abscederet, nisi prius Villaricæ initium aliquod ac rudimentum collegii posuisset. Quod ardore tanto pronunciaverunt, ut Durandus socium illis suum dimittere coactus fuerit, P. Christophorum a Turri, quippe alium non habens in promptu. Turrio mox adjutorem addiderat P. Paulum de Benavides, ut ambo conjunctis studiis coloniam excolerent, quæ subsidiis æternæ vitæ penitus destituta erat. Sed collegium ita cœptum ne perficeretur, prohibuerunt egressi paulo post e Brasilia latrones, qui coloniam illam funditus everterunt. Felicioribus ad perennitatem auspiciis posita per idem tempus sunt fundamenta collegii Riocensis. Riocam ut induceretur Societas egerant sæpe Tucumaniæ Prætores, at semper conatu propter sociorum paucitatem irrito. Rem denuo tentavit qui nunc provinciam cum imperio obtinebat Joannes Quinionius, & assignato justo vectigali confecit. Nam cum nostrorum præsentiam magno sibi futuram usui cives profiterentur, ipsorum precibus, ac Prætoris auctoritate vinci se passus est Præpositus Provincialis, ut exiguam sociorum familiam Riocæ poneret, quæ progressu temporis jus nomenque collegii adepta est.

284. Saltæ collegium Societatis instituitur.

285. Collegium inchoatur Villaricæ, & mox dissolvitur.

286. Collegii Riocensis initia.

Succrescente in hunc modum per dies prope singulos messe, optandum sane erat ne operarii minuerentur. Plures defuerunt tamen, atque ex iis aliqui inter paucos egregii, quorum est memoria litteris consignanda. De Joanne Vasæo peste consumpto, dictum est supra. Paucis diebus illum præcesserat P. Joannes Viana, qui eadem ac magnus Xaverius patria genitus in Navarra, ejusdem virtutes, laboresque apostolicos æmulabatur. Ante annos triginta circiter ex Europa in Peruviam, inde in Tucumaniam venerat, ubi cum didicisset quatuor diversarum gentium difficillimas linguas, multa variis in locis bar-

287. Mors & elogium P. Joannis Vianæ.

baro-

barorum millia ad Christi ovile pertraxit. Labores exantlabat unus, quibus obrui multi, iique valentissimi possent: dignam apostolico viro usurpare vocem solitus, nulla laborum magnitudine æquari pretium unius animæ. Romam venerat provinciæ suæ procurator. Ea in urbe, atque in ea prorsus domo, quæ summis omnium gentium viris abundare solet, mirum ut omnibus satisfecerit. Eum Mutius, ob animi candorem ingenuum, & religiosam in agendo simplicitatem, suum columbulum vocitabat. Finem vivendi fecit Cordubæ, anno sæculi vigesimo tertio, mense Februario, cum paulo ante collegii illius magistratu defunctus esset. Par sui desiderium reliquit anno proxime consecuto P. Dominicus Gonzalez, dum maxime collegium Mendocinum rector administrabat: vir æque divinæ gloriæ appetens, & adversus naturæ cupiditates inexorabilis. Solemne illi erat se bis terque in diem flagris concidere. Cibo utebatur parcissimo, somnum carpebat brevem, & perincommodum, cilicium setis horridum perpetuo gestabat. Quanto flagraret studio animarum, ex una tantum re conjecturam fieri velim. Solebant degentes in collegio Mendocino Patres per intervalla temporum ad proximos Cujoenses excurrere, nec tamen laboris immodici fructum referebant, nisi perexiguum, vitio gentis, quæ ingenii asperitate intractabilis, & metu servitutis suspicioſissima, eorum non solum consuetudinem, sed aspectum prope ipsum refugiebat. Ea res Patrum cæterorum ardorem retardabat: nam quem non pigeat laboris gravissimi, & irriti? Gonzalus contra, satis quæstuosum laborem putans, qui esset Christi causa susceptus, eos adire nunquam cessabat. Fugaces, & refractarios pari alacritate quærebat, ac si morigeros docilesque esset habiturus, felix, si vel unum Christo subjiceret. Ulterius progressa est hominis virtus eximia. Voto se obstrinxit, si modo per moderatores liceret, nunquam ab illa excolenda provincia destiturum. At excursione ultima, cum peragrasset millia passuum ferme quingenta, lethalem ex labore morbum contraxit, quo intra paucos dies extinctus est. Patria illi fuit Tenarife, una ex insulis fortunatis. Numerabat vitæ annos novem supra triginta. Præter hos, quorum erat peculiaris facienda mentio, alii plures decesserunt intra breve tempus operarii, magno reipublicæ damno, nec minore Patrum reliquorum incommodo, qui pauci cum essent, tam multis gerendis rebus pares non erant. Ob eam rem Durandus Provincialis misit in Europam P. Gasparem Sobrinum, qui supplementa quæreret, & nova sociorum auxilia conscriberet. Discedenti dederunt Præfecti regii litteras ad Regem Hispaniæ perferendas, quibus nihil Societati honorificentius. Erat in iis litteris de egregia nostrorum fide erga Principem, de ipsorum laboribus apostolicis, de industria in conquirendis subjiciendisque barbaris, quantum denique illis religio, quantum Hispania deberet. Missæ alia parte dicebantur occultæ, ac minus æquæ contra nos relationes ab Episcopo Paraquariensi: sed eas Philippus, aut non accepit, aut contempsit. Illud constat, ministrorum suorum testimonio Regem valde delectatum fuisse. Hinc e re publica futurum putans Societatis cœpta promovere, non solum Sobrino permisit, ut quam posset maximum sociorum numerum in Paraquariam deveheret, verum etiam singulis alimenta suppeditari e regio ærario jussit. Sed hæc in aliud tempus excessere. Sobrinum in Paraquariam reducem, ac secum adducentem delectos socios quadraginta duos, videbimus post triennium.

288. Obitus & elogium P. Dominici Gonzalez.

289. P. Gaspar Sobrinus in Europam navigat ad conquirenda sociorum auxilia.

HI-

HISTORIÆ SOCIETATIS JESU PARTIS SEXTÆ LIBER DECIMUS

ANNUS CHR. 1625. SOC. 86.

I. Res Romanæ. Mors & elogium P. Francisci Sacchini.

ANNO piaculari, labentis sæculi vigesimo quinto, pie moritur Romæ P. Franciscus Sacchinus, unus ex historiæ nostræ scriptoribus, ac sane dignus, qui quam tot illustribus viris æternitatem donavit in annalibus Societatis, eandem a nobis referat. Natus in tenui fortuna Paciani, quod oppidulum est Perusinæ diœceseos, indolem tamen sortitus auream, ingenium acre vividumque, ac liberalem educationem, facile est consecutus anno ætatis suæ duodevigesimo, ut in nostrum ordinem reciperetur. Confecto orbe studiorum, cum in amœnioribus præsertim litteris eminere videretur, Rhætoricam profiteri est jussus in collegio Romano. Eo in munere, quod cæteroqui molestum ac laboriosum est, plures annos posuit, nec recusabat in eodem consenescere, nisi moderatores transferendum censuissent ad continuandam post Orlandinum historiam, cui provinciæ, cum propter limatum scribendi genus, tum propter prudentiæ solertiæque laudem videbatur aptissimus. In ordinandis conscribendisque suis illis, quæ habemus, voluminibus, annos ipsos confecit decem & octo, quo tempore intra Quirinalem probationis domum abditus, raro admodum se dedit in publicum. At eum Mutius latere perpetuo non permisit. Virum nostri moris experientissimum dignum censens, qui ad tractandas ordinis universi habenas adhiberetur, eundem sibi assumpsit a secretis, suorumque consiliorum omnium conscium, & curarum participem esse voluit. Ita post illustratam calamo Societatem, ipsius etiam administrationem Sacchinus opera consilioque juvit per annos octo, donec XVII. Cal. Januarias diem extremum in Romana domo Professorum clausit, annos natus quinque supra quinquaginta. Cum tot ingenii industriæque ornamentis certabant in Sacchino reliquæ dotes, quibus viri religiosi maxime commendantur. Mutius Vitelleschus, qui utique hominem habebat intimo usu ac familiaritate perspectum, affirmare solebat, videri illum sibi virtutum pulcherrimarum exemplar numeris omnibus absolutum, in quo tamen humilitas, & modestia multo supra communem modum excellerent. Sane, quod ad modestiam attinet, oris atque oculorum compositione, incessu ipso,

ipso, ac totius fere corporis habitu, nullus illum novitius superabat. Raro efferebat e suo cubiculo pedem, multo rarius domo. Quoties vero prodiret in publicum, oculos humi defixos continebat sic, ut ad palatia, fontes, fora, simulacra, obeliscos, aliaque id genus, quæ multa Romæ, ac splendidissima sunt, nec obtutum converteret. Qua esset animi demissione, ex una duntaxat re conjectura fieri poterit, quam ad specimen cæterarum subjicio. Scitum est, qua cura obscuritatem natalium celare studeant ii, qui sperant celari posse. Est id humanæ infirmitatis, quod cum in omni mortalium classe videre est, tum magis fortasse inter eos, quos pares quodammodo color vestium, & commune institutum vitæ facit. Sacchinus humilitatem originis suæ adeo non dissimulabat, ut ostentaret potius, atque ultro ignorantibus ingereret. Accidit, ut Romam e nativo pago adveniret pater ipsius senior. Is, visendi filii percupidus, contendit in collegium Romanum recta; utque erat in amictu rusticano, ac parum sane decenter comptus, ita filio se obtulit, dum maxime ille in splendida litteratorum ac nobilium corona orationem luculentam habebat. Vetulum ut conspexit Sacchinus, nihil conturbatus, surrexit honoris causa, subeuntem amantissime salutavit; eoque considere parumper jusso, auditoribus, qui hærebant admiratione defixi, significavit, quem viderent hominem, suum parentem esse: attonitis ad eam rem plerisque adstantium, quibus utrumque novum accidit, & tam obscuro esse illum genere, & tam illustri virtute. Tantæ demissioni, ut ferme usuvenit, virtutes cæteræ consentiebant. Obedientia ad majorum nutus semper prompta, amor paupertatis summus, custodia legum domesticarum exacta, usus demum orandi, & conjunctio cum Deo tanta, ut inter multiplices sui muneris curas unum cogitare Deum videretur. Qua animi tranquillitate semper vixerat, eadem mortem etsi immaturam excepit: nec temere existimarunt domestici, instantem migrationis diem fuisse illi divinitus prænunciatum. Triduo certe ante quam moreretur, cum rem divinam fecisset, videreturque ut cum maxime valens, misit ad Præpositum Generalem nuncium, se tunc ad valetudinarium properare, ac brevi esse moriturum, quod re ipsa accidit.

2. Collegium Illyricum Laureto Romam translatum.

Eodem anno excurrente, restituitur Laureto simul, & Societati collegium Illyricæ juventutis, quod utrique plures ante annos ademptum, aliumque in locum, & ad alios moderatores translatum fuerat. Ut quæcunque pertinent ad hoc argumentum quam brevissime peragam, Gregorius XIII. jam inde ab anno superioris sæculi octogesimo instituerat, ut delecti ex Illyrica natione clerici triginta alerentur Laureti, ac bonis artibus formarentur sub disciplina nostrorum, quem in usum pensionem annuam assignaverat ex sacræ ædis proventibus persolvendam. Contubernium ita conditum, nec minus pietate quam litteris florens, Clemens VIII. duodecimo post anno dissolverat: ne tamen fructu Gregorianæ beneficentiæ omnino Illyrica gens fraudaretur, duodecim collegii ejusdem alumnos transtulerat in Seminarium Romanum, alendos uti prius expensis Lauretanæ domus, & a nostris hominibus educandos. Eos loco moverat denuo post annos septem: cumque hoc medio tempore collegium erexisset Romæ, quod nunc ab ipsius nomine Clementinum appellatur, huc alumnos Illyricos migrare jusserat, fruituros in posterum institutione Patrum de Somascha, quibus collegium illud nobilissimum commissum est. Sed neque hic perpetuo constiterunt. Urbanus VIII. animo reputans, commodissimum esse trajectum ex Illyrico in Picenum, Adriatico tantum sinu interjecto: æquum præterea existimans, ut gentis illud unicum seminarium quam minimum abesset a sacrata Virginis domo, quæ ex ora Illyrica in Picenam fuisset olim advecta: alias demum Lauretani oppidi commoditates, quas ob oculos habuisset collegii fundator Gregorius, pro merito æstimans; optime consultum iri censuit Ecclesiis Illyrici, si contubernium nationis illius in sedem suam pristinam, & in formam a fundatore decretam restitueretur. Auditis ergo Cardinalibus Congregationis de propaganda fide, iisque consilium

3. Iterum Laureto, & Societati redditur.

cum

cum magno assensu probantibus, decrevit ut remitterentur Lauretum alumni, augerentur numero, atque iterum Societati subjicerentur. Diploma hac de re dedit Pontifex ordini nostro præclarum, amplissimis verbis prælocutus, ea se ad id decernendum moveri præsertim causa, quod experientia compertum esset de singulari diligentia, integritate, fide, qua educari solerent ab hominibus Societatis adolescentes in ejusmodi seminariis, & olim Illyrici nominatim educati fuissent.

4. Res Provinciæ Venetæ: Academia in collegio Mantuano inchoata.

Simili judicio in provincia Veneta nostrum ordinem illustravit Ferdinandus Mantuanorum dux, novum instituens in collegio Mantuano gymnasium, ubi publice traderentur disciplinæ omnes ac litteræ, & aliqui semper nostrorum juvenum philosophicis ac theologicis studiis operarentur. Princeps humanis divinisque litteris non leviter tinctus, & pridem S. R. E. Cardinalis, non ita regnandi curis absorbebatur, ut non identidem superioris ætatis studia recoleret. Hæc sæpius retractanti, venerat in mentem aperire Mantuanis lyceum omnium disciplinarum, earum vero quas docere solet Societas, professores sumere de Societate. Negotium apud se deliberatum, & Romæ apud Præpositum generalem compositum, Mantuæ feliciter inchoaverat anno labentis sæculi vigesimo tertio. Evocati fuerant in illud collegium ex omni provincia professores idonei, publicatum novum generale gymnasium, primas prælectiones ipse Dux magna nobilium corona stipatus honestaverat præsentia sua, summis infimisque recognoscentibus commune civitatis beneficium, sibique gratulantibus, quod litterato subesse Principi contigisset. At cœptis adeo secundis objecta mox fuerat præter expectationem mora, quæ nihil fere spei reliquum faciebat. Dotem novi gymnasii constituerat Ferdinandus in pingui sacerdotio, quod jure, ut vocant, patronatus beneficiarium erat ipsius: nec enim dubitabat, quin donationem Pontifex maximus ratam habere vellet. At sua illum fefellerat opinio. Sacerdotium abstulerat a Pontifice magnus Præsul, cui Princeps justas ob causas cogebatur illud utendum permittere: hoc autem sublato censu, non apparebat unde confici negotium posset. Actum proinde putabant nostri de academia vix instituta. Princeps de ea nec verbum faciebat, illatum de industria sermonem abrumpebat; prorsus ut videretur ejus perficiendæ curam penitus abjecisse. Et forte abjecerat: cum accepit litteras Eleonoræ Imperatricis sororis suæ, quæ cessantem ad perficienda cœpta incitaverunt. Iis litteris amantissima nostri ordinis femina significabat, perjucundum accidisse Cæsari ac sibi, quod audierant de collocato Mantuæ gymnasio academico, primisque in eo partibus Societati traditis: id enimvero glorioſum ipsi fore, nec leve commodum civitati allaturum: tantum optare se, ut opus egregio consilio cœptum, stabile ac perpetuum esset. Sororis nequaquam ficta gratulatio vetus refricuit studium, eosque stimulos addidit Principi, ut operi manum ultimam continuo adhibuerit. Quosdam possidebat fundos, sibi nuper in ditione Corrigiensi acquisitos. Eos collegio attribuit statim, coemptisque ædibus, & ad præsentem scholarum usum accommodatis, academiam perfecit. Quam large dotata fuerit, argumento esse potest, quod fine anni censebantur in collegio Mantuano socii amplius quinquaginta.

5. Hortatu Imperatricis Eleonoræ, ac Ducis sumptu perficitur.

6. Templum Societatis Bononiæ multis incommodis obnoxium.

Beneficium in speciem exilius, quod optatissimum tamen erat, debuerunt eodem anno socii Bononienses Archiepiscopo ejus urbis Ludovico Cardinali Ludovisio, cujus erga nos egregia voluntas & merita tandiu vivent in memoria Societatis, quamdiu ipsa Societas vivet. Ædes Luciæ sacra, quam ante annos sexaginta Pius IV. Pontifex attribuerat nobis Bononiæ, curialis erat, & curiæ quidem perfrequentis: quæ res, ut æstimare pronum est, non exiguum nostris ministeriis incommodum afferebat. Canonici præterea quidam regulares vetus in ea jus veluti patronatus exercebant, & a nostris certa quotannis servitutis signa exigebant, quorum illud gravissimum, quod sæpius intra annum in S. Luciæ majorem peragebant liturgiam, & omnino ut in templo sui juris dominabantur. Ob hæc deliberaverant sæpe nostri de transferendo in aliam urbis

urbis regionem collegio, aliaque sibi comparanda æde, quæ tot incommodis non esset obnoxia: ac fecissent plane, nisi intra ædes Lucianas cubiculum extitisset Xaverii quondam hospitio consecratum, quod tanti viri monumentum relinquere molestum erat. His ita se habentibus, Bononiam venit ad ineundam Ecclesiæ suæ possessionem Ludovicus Ludovisius Cardinalis: atque ut audivit nostrorum querelas, faciendum sibi statuit, ut tot incommodis Societatem eximeret, suumque illi templum liberum, & immune ab omni servitute præstaret. Et vero præstitit. Ad Canonicos regulares quod attinet, inter illos & nostros certas conditiones dixit, in quas utrinque ex æquo & bono conventum est. Parocho S. Luciæ annuam pensionem obtulit, ac facile persuasit, ut munus laboriosum, salvo muneris emolumento, dimitteret. Gravioris negotii erat amovere antiquissimam curiam, quæ in æde Luciæ semper fuisset: tamen partitus plebem inter duas proximiores parœcias, rem nobis optatissimam sine cujusquam damno, aut querela confecit. Hujus lætitiam rei auxit incredibiliter oblatum repente subsidium in fabricam ejusdem ædis, quam ante duos annos nostri, magis pro tantæ urbis dignitate, quam pro præsenti copia moliri cœperant. Affuit porro subsidium, qua parte minime expectandum videbatur. Patres Victorianus Premolus, & Franciscus Stadiera, venerant cum evangelico ministerio Gazium (montanum oppidum id est territorii Bononiensis, diei iter a Bononia), ac præter alia multa non improspere gesta, veteres extinxerant inimicitias, quas inter se capitaliter exercebant duæ nobiles & opulentæ familiæ, Tanaria hinc, inde quæ dicebatur a Villa. Ejus officii causa cum benevolum erga nos animum induisset Scipio Tanarius, vir ordine sacerdos, statuerat bona sua relinquere collegio Bononiensi, cum hoc ut in ædificium novi templi impenderentur. At pium viri propositum multis litibus & contentionibus remorabatur ejus frater Bernardus, neque id tamen ulla erga nos malevolentia (erat quippe rebus nostris addictus), sed tantum ut hæreditatem ad se traheret. Accidit, ut gravi morbo Bernardus corriperetur. Perculsus metu vicinæ mortis, cursorem continuo mittit Bononiam ad collegii nostri rectorem, unum aliquem sociorum flagitans, qui morituro assisteret. Adest nulla mora Sacerdos: ægroto peccata confitenti animum & aures præbet, angores eximit, spem optimam vitæ melioris ingerit. Agi cœperat de testamento. Sacerdos procul absistere, ac ne audire quidem de illo velle: non de caducis rebus, sed de sempiternis acturum se venisse dicere. Scribuntur nihilominus tabulæ, quæ cum post testatoris obitum resignatæ fuerunt, magnam vulgo admirationem commoverunt. Iis tabulis Bernardus, non solum quod decreverat ipsius frater de bonis in usum sacri ædificii relinquendis probabat, verum etiam sua ipse bona in eundem usum transcribebat. Usque adeo variant hominum viventium, ac morientium judicia.

7. Iis eximitur auctoritate Archiepiscopi Cardinalis.

8. Novum ex insperato subsidium in ejusdem fabricam.

Decesserunt interea provinciæ Venetæ Patres egregii duo, Ludovicus Foliatus, & Alexander Caprara, quorum est memoria annalibus consignanda. Foliatus, patria Brixiensis, numerabat vitæ annos tantum quadraginta, quorum viginti circiter in Societate confecerat. Peregrinationem indicam summis precibus expetierat eo animo, ut pro Christo mori contingeret. Diu dilatus a Mutio, dum Ravennæ collegii proventus administrat, eodemque tempore juvandis proximis haud segniter operatur, laborum ac vitæ finem attigit, postridie Idus Septembres. Nulla est hominis religiosi propria laus, qua non insigniter emineret. Curator licet rei œconomicæ, nec frigidæ ciathum audebat haurire, nisi prius veniam impetrasset. De se tam humiliter sentiebat, ut nihil infra duceret. Ægrotus rogavit medicos, ne se nullius hominem curarent medicamentis ullius pretii, quæ aliis deberi ajebat, non sibi. Morientium viaticum, licet differendum censerent medici, precibus propemodum importunis obtinuit, eoque vix sumpto, præ ardore febris mente motus est, nec ante sibi redditus, quam sacro inungendus oleo fuit. Tunc, integris omnino sensibus, iterum atque iterum monuit circumfusos lectulo Patres, ut humi pro-

9. Obitus & elogium P. Ludovici Foliati.

cumberent, & præsentem venerarentur Virginem Dei matrem : nec multo post extremum spiritum duxit. Caprara, ex nobili familia natus Bononiæ, raram ingenii præstantiam cum pari virtute ac pietate conjunxit, merito ut dubites utra re plus eminuerit. Vixit apud se usque ad annum ætatis vigesimum secundum : quo tempore latinis græcisque litteris eruditus sub disciplina Caroli Sigonii, tantum profecit, quantum colligere est ex libello *De Benedictione Episcopali*, & ex *Vita S. Petri*, quæ duo opuscula adhuc adolescens latine conscripsit eleganti stilo, ediditque haud vulgari approbatione doctorum. Quantum vero Sigonius discipulo tribueret suo Alexandro Capraræ, quanti ingenium ejus ac judicium faceret, testamento significavit, quo suas lucubrationes illi committebat uni, ut expolitas nempe, ac pro arbitrio suo emendatas vulgaret. Et id quidem Caprara egregie perfecit ex parte. At simul ac volumen est editum *De Regno Italiæ*, vir potentior invasit in cætera magni illius ingenii monumenta, maluitque sua unius esse, quam publica : quo effectum maligne, ne alia similiter in lucem proferrentur. Cæterum in Societate Alexander, etsi litteras colere diligenter perrexerit, præcipuam curarum contulit ad exornandum religiosis virtutibus animum. Variis ministeriis occupatus, privatus & rector, semper domesticis ad omnem sanctitatem exemplo præluxit. Divinarum rerum contemplationi, præter constituta legibus spatia, plures quotidie horas dabat, neque cubitum ante se recipiebat, quam orasset in templo, & ad multam plerumque noctem. Inde illi rerum humanarum contemptus summus, inde amor paupertatis, inde animi demissio, & in omnes effusa charitas, sed maxime in pauperes, quorum grege nunquam non obseptum videres, cum dabat aures in templo pœnitentibus. Ob eximiam sacrarum litterarum, & canonici præsertim juris scientiam, magna erat Alexandri auctoritas, cui momentum addebat non leve integritas vitæ, atque opinio sanctitatis. Mantuæ, ubi diu vixit, ac demum vivere desiit, ad illum unum, tanquam ad oraculum, referebantur quæstiones quæque de moribus difficillimæ. Illum ex ordine quolibet viri gravissimi, illum fidei Quæsitores in rebus dubiis consulebant. Episcopus Mantuanus Franciscus Gonzaga sua illi aperire consilia omnia, nihilque gravius statuere eo inconsulto solebat : ut amicum prorsus, adjutoremque præcipuum pastoralis ministerii habebat. Obiit vir præclarus pridie Nonas Octobris, ætatis anno septimo supra sexagesimum, elatusque est pari domesticorum ac externorum luctu. Canonici primariæ ædis honores funeris illi persolverunt, populus ut virum omnium opinione sanctum concursu maximo celebravit. Nostri vero, non promiscue cum cæteris, sed proprio seorsum sarcophago, qui honor apud nos rarus, eumdem condiderunt.

10. Mors & elogium P. Alexandri Capraræ.

11. Res Siculæ. Mors & elogium P. Francisci Torres.

Pari sociorum mœrore abripitur provinciæ Siculæ P. Franciscus Torres; nisi quod hujus jacturam viri acerbiorem fecit ipsius adhuc firma & florens ætas, ac præterea mortis genus, quod non tam naturali morbo, quam tristi eventui luctuosoque fuit imputandum. Nam cum equum conscendisset Messanæ profecturus nescio quo, dejectus humi est tam graviter, ut crus fregerit : quo ex vulnere, post sævissimos cruciatus mira fortitudine toleratos, diem clausit extremum ad Nonas Martii, annos natus quadraginta septem. Cæterum ingenii, doctrinæ, ac sanctimoniæ præsertim magnitudine Torresius sociorum Siculensium nulli secundus habebatur. Adhibitus initio fuerat tradendis altioribus disciplinis, idque Panormi ac Messanæ præstiterat cum incredibili acclamatione doctrinæ. Eum deinde Mutius traducendum censuerat ad præfecturas, & collegio Drepanitano primum, paulo post Mamertino rectorem imposuerat. At hunc maxime magistratum dum gerit, acerbissimo funere, ut supra demonstratum est, occubuit, regiminis triennio nondum exacto. Fleverunt illum socii Messanenses, ac merito : vix enim fingi potest religiosi præsidis propria virtus, quæ non esset in Torresio summa. Illud primo fixerat loco, non modo nihil emolumenti esse sibi capiendum ex potestate, sed quæcunque essent domi deterrima, sive in victu, sive in vestitu, ea ad se potissimum pertinere.

12. Qua norma uteretur in regendis collegiis.

Hoc

Hoc rectoris jus primum ac præcipuum esse affirmabat, quod posset arbitratu suo sibi seponere asperiora, ac viliora. Sic animatus, nunquam induebat vestem, quam non ante aliquis ex domesticis adjutoribus exuisset. Cubiculum suum adeo non patiebatur ab ullo Fratrum curari, ut potius Fratrum in se curas, & ministeria reciperet ipse identidem, obiretque incredibili alacritate. Septima quaque die, qua die juniores nostri solent in suburbanum animi causa secedere, remanens ipse domi, eam mundabat, atrium & scholas suis manibus everrebat. Persuasum deinde habens, potestatis gladium non esse exerendum, nisi cum necessitas cogit, nihil imperiosius præcipiebat cuiquam, nec fere præcipiebat quod impetrare rogando posset. Multo minus pœnis coercebat quod solis emendandum verbis speraret, atque ex ipsis verbis nunquam adhibebat asperiora, cum tantundem valiturum putabat mite & urbanum alloquium. Postremo reputans, patrem se suorum esse, non principem, nec illam unam religioso præsidi curam incumbere, ut legum & disciplinæ custodiam exigat, verum etiam ut familiæ suæ necessitatibus consulat; sollicite curabat, ne quid domestici desiderarent, quod ad valetudinem & honesta commoda pertineret: qua paterna charitate eos ita devinciebat sibi, nemo ut contristare illum vellet, nemo hortantem monentemque fastidiosius audiret, sed magis ejus nutus voluntatesque exequerentur cuncti certatim, & quasi obsequio præverterent. At non item Torresius erga se mansuetus, ac mitis. Diceres, exhausta erga alios benignitate, nihil illi fuisse reliquum quod sibi impenderet. Victu utebatur parcissimo, nunquam delicatiore, aut exquisito. Pervigilia B. Virginis solo pane & frigida transigebat. Quotidie se flagris immitibus concidebat. Somnum carpebat brevissimum, nec unquam sine doloris sensu, molestiaque. Ubi cætera deessent, hærebat lateri cilicium setis asperum, quod sibi olim præcinctum, deinceps nunquam abjecit. Paupertatem ita colebat, ut nemo magis. Sæpe in triclinio gaudebat mendicato vivere, non alios gustans cibos, nisi quos de genu corrogasset ab assidentibus mensæ Patribus. In illo diffracti cruris infortunio, quod supra narratum est, vir tantus, & collegii rector, minime passus est scindi calceum, qui non aliter extrahi videbatur posse: negavit nempe tanti esse se, ut pro salute sua perdendus esset calceus, cætera detritus. Moriens nihil amplius admonuit circumfusos lecto socios, nisi ut beatam Dei Parentem impense colerent ipsi, ejusque cultum pro viribus amplificarent. Ediderat illum in lucem Panormum, Societas ab annis undetriginta inter suos censebat.

13. Quam rigidum exerceret imperium erga se.

Etiam provincia Germaniæ superioris luctuosum habuit anni labentis initium obitu P. Jacobi Gretseri, cujus eruditione & virtutibus, non ea solum provincia, sed universa Societas illustrabatur. Quam non æstive instructus esset a litteris, quam solida, quam multiplex, quam exquisita ejus esset litteratura, diserte testantur libri amplius centum ab eo editi, quorum indicem legere est in Bibliotheca scriptorum Societatis. Aciem ingenii perspicacis præcipue strinxit Gretserus contra errorum architectos: Societatis deinde institutum contra calumniatores egregie propugnavit, non tantum adductus amore veritatis, & odio mendacii, sed etiam quia Societatis famam arbitrabatur ad Ecclesiæ munimen non mediocriter pertinere. Theologiam annis uno & viginti docuit in Academia Ingolstadiensi; eodemque tempore, quod vix credibile videatur, otium nactus est, quod aliis quoque ordinis ministeriis impenderet, promptus semper ac paratus ad omnes moderatorum nutus, seu dicere juberetur ad populum, seu confitentes audire, seu ad proximos pagos excurrere diebus festis. Neque vero minori tenebatur orandi studio, quam legendi scribendique. Ad quotidianas, & communes apud nos preces, quod pensum religiosissime semper peregit, bene multas addebat pro defunctis, & iis maxime, qui bene de re nostra communi essent meriti. Ut audierat, novum alicubi domicilium Societati fuisse conditum, pro fundatore quinquagies tertiam quam vocant rosarii partem decurrebat. Et fama est, quosdam post mortem sese illi spectan-

14. Res Germaniæ Superioris. Mors & elogium P. Jacobi Gretseri.

dos exhibuisse, ut precum suffragia exposcerent. Splendorem & pompam, quidquid ageret scriberetve, Gretserus semper fugit, silentium ubique ac tenebras captans. Hominum laudibus adeo nihil delectabatur, ut offenderetur illis potius, ac turbaretur. Nomen suum libris, quos edebat, præscribi molestè ferebat: oris vero effigiem coloribus adumbrari, nunquam est passus. Ortum habuerat Marckdorfii, in oppido Acronianæ regionis. Marckdorfienses, qui tali cive plurimum gloriarentur, miserant Ingolstadium legatos cum mandatis, ut ejus imaginem coloribus conficiendam curarent: hanc nimirum decreverant in ædibus publicis perpetuo servandam, ad communis patriæ decus & ornamentum. Ut multum conarentur legati, nunquam ab homine modestissimo impetrare potuerunt, ut se pingi sineret. Jumentum, ajebat, cives mei pingendum curent, habebuntque imaginem mei quam simillimam. Tam de se abjecte sentiebat, qui erat omnium opinione doctissimus, totaque Germania, ut ævi sui miraculum celebrabatur. Tot virtutibus cumulum addidit patientia diuturnis probata morbis, quibus demum consumptus est Ingolstadii III. Cal. Februarii, anno ætatis sexagesimo tertio, ab inita Societate septimo supra quadragesimum. Sed omissis tantisper laudibus mortuorum, ad viventium labores stilum convertamus.

15. Spiritualium exercitiorum fructus Landishuti.

Landishuti duo nostrorum excolendum susceperant sacrarum virginum monasterium, cujus erat disciplina ex magna parte collapsa. Sacris B. Ignatii commentationibus perfecerunt, ut brevi sua loco dignitas redderetur. Excitata est inter virgines pietas pristina, sancita animorum concordia, mores ad primævæ institutionis formam revocati. Inducta ibidem pia consuetudo divinas quotidie res meditandi, neque id tamen ad cujusque libitum, sed ad præfinitam temporis mensuram. Denique, ne præsens ardor iterum diuturnitate temporis refrigesceret, communi virginum consensu lata lex, ut in posterum religiosæ professionis sacramentum instauraretur in annos singulos, præmisso trium dierum secessu, in quo singulæ moniales uni Deo ac sibi vacarent. Erant alii duo parthenones in Helvetia, Rathusensis, & Eschembachensis, quibus per annos triginta collegium Societatis Lucernense ministros pœnitentiæ dederat. Hoc nostri onus, etsi a legibus institutisque suis alienum, susceperant ex obedientia Romani Pontificis, tulerantque præscripto temporis spatio, quod in hunc annum desinebat. Jam ergo rector collegii Lucernensis P. Jo. Baptista Cysatus, solutum se ab ea cura existimans, virginibus utriusque monasterii significari jussit, ut deinceps aliunde sibi quærerent sacerdotes, quibus a confessionibus uterentur. Id statim atque Lucernæ rescitum est, dici vix potest quam indigne acceptum vulgo fuerit, maxime a Senatoribus. Nullo modo permittendum ajebant, ut Societas se abdicaret munere semel susceptо. Erant qui nostris minarentur exilium, nisi pergerent quas dixi virgines, ut hactenus fecerant, audire pro confessione, & ad pietatem instituere. Commotus præ reliquis est Apostolicus Nuncius, Alexander Scappius: utque habebat a Pontifice mandata, ne nostros sineret ab impositо semel ministerio desistere, de rectore questus graviter, quod rem ejusmodi inceptasset inconsulto se, eidem pro Nuncii potestate præcepit, ne monasteria desereret. Jussa fecerat jam obedienter rector, jam procerum indignatio conquieverat: cum novum Pontificis diploma allatum est, quo injuncta pridem illarum virginum procuratio Patribus prorogabatur ad plures annos.

16. Nostri duorum Parthenonum curam gerere coguntur inviti.

17. Molestiæ nostro missionario illatæ ob sodalitates Rosarii.

Gravioris negotii fuit litem componere, qua insignis operarius Societatis, P. Joannes Faber, implicitus inveniebatur ob causam nunc explicandam. Celebrabantur tota Helvetia apostolici viri excursiones, pietati utiles, populis saluberrimæ: erat autem illius studium fere præcipuum, ut cultum divinæ Matris quibuscunque posset modis augeret. Inter cæteros colendæ Virginis modos, Rosarium maxime prædicabat, ac passim ditionis Lucernensis Curionibus persuadebat, ut in suis quisque ecclesiis rosarii sodalitates instituerent: quod tamen ut rite fieret, prius impetrandum curaverat a generali Magistro ordi-

ordinis Prædicatorum diploma, ut quaſcunque Parochi erexiſſent ſub roſarii titulo ſodalitates, eodem eſſe jure cenſerentur atque illæ, quæ in eccleſiis ordinis Dominicani ubique gentium ſunt inſtitutæ. Ecce autem id agenti obloqui ex adverſo vir ordine religioſus, multaque in vulgus ſerere, quæ pio concionatori conflarent invidiam. Nullas nempe eſſe ſodalitates ita conditas: quod obtenderetur diploma, dolo malo extortum fuiſſe: Jeſuitam in eo negotio ſimoniacæ labis infamia non carere. Quibus ſermonibus difficile eſt explicatu, quantum offenderentur credulæ plebis animi. Offenſio ut tolleretur, placuit deferre cauſam ad Apoſtolicum Nuncium Alexandrum Scappium, cujus ſententiæ par erat omnes ex æquo acquieſcere. Cauſæ cognitionem cum peregiſſet accurate Nuncius, accuſatorem calumniæ damnavit, Fabrum vero, non modo crimine, ſed etiam ſuſpicione criminis liberavit, juſſitque pergere, uti cœperat, ſodalitia roſarii pro viribus propagare. Eo decreto videbatur omnis controverſia compoſita, non fuit tamen. Extitit haud multo poſt alius ejuſdem ordinis religioſus, qui haud minore contentione adverſus Fabrum, & inſtitutas ab eo ſodalitates inſurrexit. Is quo facilius ad ſilentium compelleretur, itum eſt per litteras ad generalem Magiſtrum ordinis Dominicani Seraphinum Siccum, impetratumque ab eo tale diploma, quod omnem in poſterum dubitationem eximeret. Per hanc occaſionem Siccus, beneficium ut cumularet, dediſſe dicitur ad Fabrum officioſiſſimas ſuper negotio litteras, eique impenſe commendaſſe, ne remitteret de pio ſtudio, quo roſarii religionem amplificare inſtituiſſet. Illud ſane conſtat, perrexiſſe exinde Fabrum inſtitutum exequi, nemine interpellante. Nec oſtenta defuerunt, quæ ipſius cœpta divinitus comprobarent. Glaronæ, dum oppidani certatim novo ſodalitio ſe aggregabant, conſpecta eſt ſupra curialem ædem Virgo beatiſſima in aere ſublimis una cum S. Dominico, quaſi delectaretur pio concurſu & ardore civium, eoſque nomen dare ſodalitati geſtientes in ſuam clientelam acciperet: cujus rei fama regionem pervagata, mortalium innumeros excitavit, ut vellent Angelorum Reginam tali genere obſequii demereri. Jam ergo ſodalitia civitates quæque depoſcebant, in iis profiteri nomen ſummi infimique feſtinabant. Aræ in ejus honorem paſſim communi ſumptu erigebantur, utque ornarentur quam ſplendidiſſime, certabatur. Solummodo pagi cujuſdam incolæ oblatum a Fabro ſodalitium contumacius repulerunt: at non impune. Pagus haud multo poſt, quod non ſine vulgi admiratione notatum eſt, incertum quo caſu, ſubito incendio conflagravit: rem ita pleriſque interpretantibus, ac ſi pœnas illi darent contemptæ religionis.

18. Præciduntur auctoritate generalis Magiſtri ordinis Prædicatorum.

19. Cultus Roſarii miraculis comprobatur.

Per hæc Friburgi in Helvetia, quod dudum erat in votis ut corpus ven. P. Petri Caniſii ab æde curiali, in qua jacebat, ad propriam Societatis transferretur, perfectum eſt: magno tamen labore, & longa negotiatione perfectum, ut hoc loco aggredimur a ſuis initiis exponere. Ante annos viginti octo, cum deceſſit Caniſius, erat quidem Friburgi collegium Societatis, ſed proprium collegio templum nondum erat. Quocirca illato funere in S. Nicolai, ædem urbis primariam, ibi compoſitum fuerat venerabilis viri corpus ante aram principem. Hunc locum, increbreſcente fama beneficiorum, quæ Caniſium invocantibus præſtabantur, cives & accolæ incredibili concurſu, ac religione celebrabant: cum noſtri, qui propriam interea ſibi extruxiſſe ædem, æquum exiſtimantes, ſodalem ſuum apud eoſdem requieſcere mortuum, inter quos vixiſſet, repoſcendum a Canonicis pretioſum pignus ſtatuerunt. Auditi hac de re ſemel, iterum, ac tertio; ſemper, qui erat planus negandi modus, dimiſſi fuerant ſine reſponſo. Cum appareret, ſine valida deprecatione confici haudquaquam poſſe negotium difficile & impeditum, deprecatorem denique adhibuerunt Sedis Apoſtolicæ Nuncium apud Helvetios, Alexandrum Scappium, qui, ut erat vir æquus in paucis, & noſtri nominis amantiſſimus, minime recuſavit tam juſtæ cauſæ patrocinium ſuſcipere: cumque adveniſſet forte Friburgum, nihil non egit cum Canonicis, ut Caniſii reli-

20. Patrum Friburgenſium curæ de recuperando corpore V. P. Caniſii.

reliquias redderent Societati. Post multa ultro citroque jactata, eo denique rem adduxerat, ut Canonici responderent, se enim vero reddituros, si tamen Senatus urbis consentiret, si Societas certas quasdam conditiones admitteret: quo responso erectus in spem negotii feliciter conficiendi, dari sibi senatum petiit. Datus est: non ille tamen ordinarius capitum viginti quatuor, sed qui extraordinarius dicitur, constans senatoribus omnino ducentis. In eo consessu peroravit Nuntius pro jure Societatis tam diserte, graviter, & apposite, ut re in deliberationem missa, perrogatisque suffragiis, vicerit eorum sententia, qui Societati favebant. Verumtamen quæ additæ sunt conditiones, nisi saltem ex parte mitigarentur, minime videbantur nostris admittendæ. Prima erat, ut si Canisius Ecclesiæ fastis aliquando inscriberetur, Canonici servandum in æde sua reciperent ejus caput, & unam costarum. Altera, ut servaretur interea depositum sub tribus clavibus, quarum unam nostri custodirent, Canonici alteram, tertiam Magistratus urbanus. Postrema, ut quæcunque ad Canisii sepulchrum offerrentur a pietate fidelium, eorum dimidium Canonicis cederet in usum fabricæ, & sartatecta templi. Primam nostri conditionem admittebant facile, nec inviti. In secunda non nihil hærebant. At postremam de pecuniis ad Canisii tumulum sponte inferendis, minime inducere poterant animum ut ratam haberent: inde enim videbant consequi, ut exstare deberet in ipsorum templo arcula ad excipiendas piorum largitiones, quæ res, licet usurpetur alibi passim, a nostris moribus & institutis alieniissima est. His de causis tunc ab incepto destiterunt, malueruntque rem cæteroqui optatissimam in aliud tempus differri, quam iis conditionibus confici. Post aliquot menses, denuo itum est ad Senatum ordinarium, neque id tamen postulatum, ut majoris consilii decretum mutaret statim, sed tantum ut designaret de suo corpore lectos viros, qui nostrorum querimonias exciperent, & ad ipsum referrent. Æqua postulari Senatus censens, præfecit huic negotio septem ex prudentioribus civitatis, qui, auditis per otium Patribus, facile intellexerunt, eos de duabus ultimis conditionibus juste queri, facile id etiam suis collegis persuaserunt. Quod tamen poscebatur, ut mitigarentur a Senatu conditiones, quas & Societati graves, & minus æquas esse constaret, id impetrari nullo modo poterat. Obstabant Tribuni plebis, ac tale decretum negantes posse fieri sola ipsius auctoritate, cogendum contendebant, ut in negotiis gravioribus, consilium extraordinarium, ad ejus judicium cognitionem causæ rejiciendam: qua moti intercessione Senatores, id modo statuerunt, ut res ad consilium publicum referretur. Dolebant nostri, corruptum ita esse negotium quo maxime tempore videbatur prope confectum, ac de illius exitu penitus desperabant. Nam quis putaret, consilium extraordinarium, cœtum illum tot, tam variis constantem capitibus, a priore sua sententia discessurum, & in eam rem, de qua nec audire vellet, consensurum? Perspicere tamen licuit, quam facile ad Dei nutum flectantur hominum voluntates. Ad condictam diem tota consiliantium multitudo confederat. Proferuntur in medium postulata nostrorum, sententiæ perrogantur. Mirum dictu! Mutaverunt momento animi sic, ut præter primam illam ex propositis conditionibus, in quam nostri ab initio consenserant, nihil amplius exigendum censuerint, nisi ut Patres ossa Canisii custodirent sub gemina clave. Fit hac de re Senatus consultum, quod cum scriberetur, illud addendum curarunt Tribuni plebis, ut clavium una urbano magistratui traderetur.

21. Conditiones exiguntur parum æquæ.

22. Mitigantur conditiones, negotium ex inperato conficitur.

23. Corpus Canisii coram testibus recognoscitur.

His ita ex sententia confectis, constituitur transferendo corpori dies secunda ex paschalibus, quæ mensis Martii erat ultima: ad eandem diem indicitur solemnis supplicatio, apparatu quam posset splendidissimo, quantumvis funebri, peragenda. Ut illuxit quam dixi dies, cerneres urbem totam miro hominum concursu, ac motu æstuantem. Fama insolitæ celebritatis ex omnibus circum locis tam multos exciverat, ut nemo tantam Friburgi frequentiam se vidisse diceret. In S. Nicolai conventum est adeo confertim, ut multitudi-

tudinem se comprimentem ædes quantumvis ampla non caperet. Relictum fuerat ex templi parte superiori, prope Canisii tumulum, loci spatium pro Senatu, pro Burgundiæ præside Catholici Regis legato apud Helvetios, itemque pro nostris, & quibusdam paucis ex ordine sacerdotali. Altera post meridiem hora affuerunt Senatores, summotaque utcunque turba, in templum introducti fuerunt. Iis inspectantibus, refoditur venerabilis viri sarcophagus, in medium trahitur, recluditur. Reducto operculo, quod humore loci pene putruerat, apparent ossa carnibus magnam partem exuta, integro tamen capillo, & barba. Nullus inspiciendi, ac venerandi erat modus. Ut satis intuentium cupiditati factum, excipitur velo linteo compages ossium, & in apto feretro, quod erat holoserico convestitum pulchre, collocatur. Tum, gravioribus collegii Patribus succollantibus, feretrum extra ecclesiam effertur. Ad ducendam pompam adhibendos nostri censuerant collegii sui scholasticos, qui proinde bini, & in longos ordines distributi præiverunt. Singuli accensas manu faces ferebant: modestia, gravitate, silentio, spectantium animos defigebant. Agmen claudebat sacerdos Societatis, lineo amiculo, & pulla stola spectandus. Circa feretrum alii adolescentes in veste lugubri faces sublimes gestabant. Pone sequebantur collegii nostri Patres, quos Clerus urbis excipiebat. A tergo Magistratus cum Senatoribus, Burgundiæ præses, demum omnis ætatis atque ordinis multitudo promiscua. Quacunque iter fuit, viæ hominum agminibus obsidebantur. Vix alicubi perrumpere turbam licuit, visendi studio irruentem, & precarios globulos feretro admoventem. Ut ventum in nostram ædem, spargitur de industria rumor, non nisi perendie Canisii corpus humatum iri: ejus itaque videndi copiam fore die postero. Subdubitantibus e populo multis an hæc vere dicerentur, ægre impetratum hora post solis occasum tertia, ut omnes abscederent. Par postridie frequentia, major tumultus. A summo mane usque ad vesperam exundavit templum viris feminisque, nobilibus, ac plebejis, cunctis videre exuvias venerabilis viri, atque osculari cupientibus. Die tertia replebatur similiter templum, nisi occlusæ fores fuissent. At nemo admissus ea die, præter utriusque ordinis, ecclesiastici & civilis, principes. His coram e feretro educuntur ossa pretiosa, & breviori in loculo componuntur. Loculus vero ipse, inclusus in arca lignea, ante aram maximam tumulatur, addito brevi titulo, cum indicio diei & anni, quo hæc acta fuissent. Exinde populi concursus, qui antea fieri solebant in S. Nicolai, ad ædem Societatis translati. Ac secundum hæc nostri rogarunt Antistitem Lausannensem, ut quæstionem de Canisii virtutibus institueret, tacita spe, ac forte non vana ducti, fore aliquando ut ab Apostolica sede beatorum honores decernerentur viro, cujus immortalia sunt in Ecclesiam merita.

24. Defertur in ædem Societatis, ibique conditur.

Tridenti interea, quæ notissima urbs est Comitatus Tirolensis, novi collegii fundamenta jaciebantur. Ea nimirum civitas, quæ nascentem olim Societatem tam benigne exceperat in œcumenica synodo, quæ recordatione Lainii ac Salmeronis ad eam amandam excitabatur, ipsius domicilio carere diutius noluit. Ut collegium expeterent Tridentini, multis movebantur causis, sed illa præsertim, quod ad institutionem juventutis suæ deesse querebantur litterarum & morum magistros idoneos. Duæ tamen multum oberant res, inopia census, & Episcopi mens a nobis alienior. Ac prior quidem obex fuerat superatus ex parte: Civitas enim offerebat liberaliter ex ærario publico pensionem, qua sustentari possent ad quinquennium tres latinitatis magistri: at in altero difficultas non levis, nec facile superanda objiciebatur. Tridentinam obtinebat Ecclesiam Carolus Madruccius, magni nominis Cardinalis, eamque, Romæ degens ipse, administrandam commiserat fratris sui filio Carolo Madruccio, quem etiam sibi in episcopatu successorem designari curaverat. Episcopus, uti dictum est, rebus nostris parum favebat: administrator, ad ingenium patrui se fingens, omnia conabatur, ut Societatem Tridento excluderet. Cum non id ageretur initio, ut nostri stabile domicilium figerent Tridenti, sed tantum ut

25. Ortus collegii Tridentini multis implicatur difficultatibus.

ut Societatis aliqui ludimagistri scholas ibi exercerent ad annos quinque; Civitas, quæ soleret magistros quos mallet arbitratu suo conducere, bona fide existimans ad hanc rem sibi quærendum non esse assensum Episcopi, rogavit P. Christophorum Grenzingum Præpositum provincialem, ut nulla mora mitteret tres latinitatis magistros, curæ sibi fore promittens, ne quid illis ad vivendum defieret. Minime abnuebat Grenzingus amantissimis civibus morem gerere: prius tamen ire Tridentum jussit P. Joannem Weltzium collegii Œnipontani rectorem, ut coram inspiceret quo res essent loco, & si quid opus facto esset, deliberaret cum consulibus civitatis. Weltzio in urbem advecto honor a cunctis habitus: locus apud virum consularem, & lautia præbita. Solus ejus adventu conturbatus Episcopus administrator. Non ignarus cujus rei causa advenisset, denunciari illi jubet, ut cum socio quem adduxerat laico quamprimum Tridento excedat, non reversurus nisi accitu Episcopi Cardinalis. Parabat Weltzius jussa facere, sed abire volentem Consules prohibuerunt. Missas a se, ajebant, de toto negotio litteras ad Cardinalem, nec esse dubitandum quin responderet ad votum: & qualiacunque futura essent responsa, eorum saltem adventum expectari oportere. Hoc magis irritatus est infensus Præsul: tamen iracundiam sinu premebat. Venerant ab urbe responsa Madruccii Cardinalis ad eas litteras, quas a civitate missas dicebamus; nec satis explicate colligi poterat quæ circa scholas mens scribentis esset, nisi quod arbitrium ejus rei permittebatur Madruccio episcopatum administranti. Hic contra, ut publicam declinaret invidiam, negabat quidquam a se posse confici, aut debere, nisi ex præscripto illius. Sic ambo, rem alter ad alterum rejicientes ex composito, civitatis vota eludebant, ac rem ipsam trahebant. At tandem, auctoritatem suam interponentibus Ferdinando Imperatore, ejusque fratre Leopoldo Archiduce Tirolis Comite, composita sunt omnia, ac plus etiam quam speraretur confectum. Jam ante Archidux ad Grenzingum Provincialem scripserat, ne Weltzius Tridento moveretur injussu suo: se enim daturum operam, ne ob eam rem Cardinalis Episcopus offenderetur. Nunc vero aggressus negotium de scholis tractare, ad Cardinalem ita perscripsit ipse, ita perscribendum curavit a Cæsare, ut verecundia illi fuerit talibus ac tantis deprecatoribus rem æquissimam poscentibus obsistere. Consensit itaque ut homines Societatis ludum litterarium aperirent Tridenti, unam modo conditionem postulans, ut prius inde Weltzius demigraret. Quo impetrato, ut erat animi vir excelsi, non solum quod de scholis fuerat constitutum probavit, verum etiam Mutio significavit, pergratum fore sibi, si justa sociorum familia Tridentum induceretur, & qualecunque initium collegii fieret: cumque respondisset cum magna gratiarum actione Mutius, nihil futurum moræ quin socii aliquot mitterentur, Madruccio fratris filio mandavit efficacissimis litteris, ut quotquot advenissent homines Societatis Jesu, benigne susciperet, & quacunque posset commoditate juvaret. Ita demum, consentientibus ex omni parte animis, secundissima civium gratulatione, novum a nostris gymnasium apertum est Tridenti VI. Cal. Decembres, eodemque die discipuli in tres classes distributi, sub totidem professoribus institui cœperunt. Magistris additi Patres duo, qui curam rei œconomicæ, ac disciplinæ gererent. Atque hæc habuit primordia domicilium Tridentinum, quod tunc nihil aliud quam paucorum capitum residentia Œnipontano collegio obnoxia, paucis post annis piorum largitionibus ad justi collegii statum pervenit.

26. Quæ interventu Cæsaris, & Leopoldi Archiducis superantur.

Facilius multo Viennæ novam hoc anno domum Professorum obtinuimus. Dictum est alibi, jussu Ferdinandi Cæsaris addictas fuisse Societati ædes Academiæ Viennensis, in easque nostros ex veteri suo domicilio migrasse. Per eam occasionem vacuum cum fuisset relictum collegii nostri ædificium, illud Cæsar acceperat sibi: non eo tamen acceperat animo ut retineret, sed ut conversum in domum Professorum iterum Societati addiceret. Quod tunc Princeps munificentissimus decreverat, perfectum est anno labente. Vacuas ædes denuo bene-

27. Res Austriacæ. Viennæ domus Professorum constituitur.

neficio Cæsaris occuparunt nostri IV. Idus Martii, ac sub præposito Raphaele Cobenzelio socii quinque supra quadraginta cœperunt, ut in domo Professorum, mendicato vivere, & sacra duntaxat ministeria tractare. Nec diu quæsita Patribus rerum gerendarum occasio. Edixerat Imperator, ne qui Viennæ relinquerentur hæretici, quadrimestri præfinito spatio, intra quod qui nollet catholicam religionem amplecti, alienatus esset jure civium, & solum verteret. Curam exequendi decreti cum recepisset Magistratus urbanus, sumpsit ex nova Professorum domo duodecim operarios, per quos heterodoxi prava sectarum dogmata dedocerentur. Ii vero nec segniter ad opus aggressi sunt, nec oblatam provinciam sine fructu peregerunt. Distributi per plurima urbis templa, institerunt Lutheranis instituendis multos continenter dies, donec publicis ac privatis sermonibus ad Ecclesiam reduxerunt paulo pauciores mille, inter quos de nobilium ordine numerati quatuordecim. Per hæc, detecta Viennæ, & in aliis finitimis Austriæ, & Bohemiæ urbibus pestilentia exitiali, novus patuit nostrorum charitati campus, quem non infeliciter decurrerunt. Egressi ad loca circumposita socii Viennenses, languentibus opem tulerunt: simulque præsenti calamitate ad concutiendas hæreticorum mentes usi, quatuor in oppidis antiquatum catholicæ religionis cultum omnino restituerunt. Pergæ, quod oppidum est non infrequens ad Danubii ripam, paucis diebus, paucioribusque concionibus rem confecerunt. Et notatum ibi est, cum plerique ex nobilitate & populo solemne sacramentum Romano Pontifici dixissent, iis tantum exitialem fuisse pestilentiam, qui animos ad contumaciam obfirmaverant. Apud Padenses (civitas est ad quartum a Vienna lapidem sedens, thermarum salubritate, & nobilium huc valetudinis causa confluentium frequentia celebris) jamdiu hæresis lutherana, opportunitatem loci nacta, placide regnabat in Cæsarum & religionis dedecus. Ut inde exturbaretur, commissum Cæsareis ministris, simulque Societatis Patribus negotium fuerat. Ad nomen Societatis clamor, tumultus, conspiratio. Arma minitabatur nobilitas: Lutherani pastores sexcenta crepabant anathemata: res ad seditionem spectabat. Visum optimum factu, si publica institueretur concertatio, in qua veritas amice proposita pateret. Invitati ad eam tres præcipui doctores novitatis, & cæterorum ductores, semel, iterum, tertio negarunt se adfuturos. Jussi causas recusandi proferre scripto, responderunt, nihil esse opus concertatione: ageret populus quod cuique videretur: utramque fidem bonam, & salutarem esse. Hoc responso causam suam inepti doctores jugularunt. Nihil quippe negotii nostris fuit persuadere oppidanis, ut cum bona superum, Cæsaris, ac pastorum etiam suorum venia, catholici, & salvi esse vellent. Sic ibi, sic alibi gesta res, multo felicius gerenda, si ministri Cæsaris pari ubique constantia executi fuissent ejus decreta. Labaci tamen, in urbe Carnorum principe, reductorum paucitatem compensavit unius claritas, & amplitudo. Theodoricus ab Aversperg, provinciæ, ut loquuntur, Marescallus, nec solum genere & dignitate, sed etiam ingenio inclytus, licet Calviniſtarum erroribus innutritus a pueritia, offendebatur ratione parum decenti, ac plane tumultuaria, qua suam illi cœnam ministrabant, ac sæpe libros de fidei controversiis lectitabat. Nuperrime, cum fluctuaret in utramque partem, & vehementioribus conscientiæ stimulis ad veritatem impelleretur, adhibere statuit in consilium Patres Societatis. Eos ut audiit, nulla fluctuatio. In Romanæ Ecclesiæ verba juravit in templo nostro Labacensi, & Eucharistiam ritu catholico sumpsit, spectante frequentissima multitudine, ac præ lætitia collacrymante. Factum id Calendis Januarii, quem deinde diem vir eximie catholicus habere consuevit ex omnibus vitæ suæ auspicatissimum, nullum finem faciens gratias agendi Patribus collegii Labacensis, cui etiam tria florenorum millia donavit grati animi causa.

28. Hæretici ad Ecclesiam revocati Viennæ.

29. Aliæ hæreticorum reductiones in locis proximis.

30. Labaci veritatem amplectitur Theodoricus ab Aversperg.

Eodem tempore Tyrnaviæ in Hungaria ætas tenerior ad cultum veræ religionis feliciter adolescebat. Nostrorum disciplinam ipsimet laudabant hæretici, præsertim nobiles, nec ullo jam respectu prohibebantur, ne suos liberos ex

31. Opinio de nostris scholis in Hungaria.

locis etiam remotioribus mitterent ad Tyrnavienſe gymnaſium, in quo perſuaſum habebant ſic inſtrui litteris & bonis moribus pueros, ut non alibi melius poſſent. Hæc de ſcholis noſtris opinio multo increbuerat magis apud graviſſimos quoſque Catholicorum. Gentis Antiſtites, cum ad deliberandum conveniſſent de re communi, ac de modis præſertim reparandæ religionis, primum omnium multiplicanda cenſuerunt toto regno collegia Societatis, idque in gratiam ſcholarum maxime. Videntes enim, quotquot apud nos educarentur adoleſcentes, cujuſcunque ſectæ parentes haberent, eos ſerius ocyus catholicos fieri, unaque cum politioribus litteris verum dogma condiſcere; ſequi conficiebant, ut ſi multæ eſſent hujus generis palæſtræ in Hungaria, concideret paulatim hæreſis, & catholica ubique res refloreſceret. Cæterum non ſic noſtri circa pueros occupabantur, ut adultorum curam negligerent. Quanta ſedulitate, & quam alieno a rebus terrenis animo ſua miniſteria tractarent, ex una tantum re colligi volo, quam ad ſpecimen cæterarum ſubjicio. Parochus fuit in territorio Judemburgenſi, qui cum vitam egiſſet vitiis ac ſceleribus inquinatiſſimam, nec morti proximus adduci poterat ullo modo, ut reſipiſceret, purgaretque conſcientiæ maculas confeſſione piaculari. Multi illum adierant diverſorum ordinum ſacerdotes, multi admonuerant, ut deſperata præſenti vita ſaltem æternæ conſuleret: omnes redierant re infecta. Suadentibus, rogantibuſque unam infelix reddebat vocem, actum eſſe de ſe, nullam ſalutis ſpem eſſe reliquam. Audivit ea de re unus ex Patribus collegii Judemburgenſis. Nec mora. Ad locum advolat, experturus ſi quam afferre opem morienti poſſet. Hominem reperit jam prope cum morte colluctantem, & corona hæreticorum obſeſſum. Nam quia magnum habere dicebatur pecuniæ numerum, huic rapaciſſimi vultures inhiabant. Nihil motus iſtorum aſpectu pius ſacerdos, accedit ad ægrotum recta, ejuſque in aures ingerit quæ ad excitandam pœnitentiam criminum, & veniæ ſpem videbantur aptiora. Æger ad eas voces, quaſi e gravi ſomno excitaretur, oculos aperire, loquentem aſpectare, emollitæ mentis indicia quædam præbere. Ne multa. De peccatis audiri poſtulat, qui paulo ante velut furioſus bene monentes præfracte contemnebat. Auditur per otium, expiatur, in ſpem vitæ melioris erigitur; nec multo poſt, cœleſti viatico, & ſacro oleo rite munitus, placide expirat, attonitis tam ſubita rerum converſione quos dixi hæreticis, qui nunquam abſceſſerant. Verum his multo majorem admirationem injecit noſtri hominis temperantia, cujus exemplum per eandem occaſionem eluxit. Prius quam Parochus ſupremum ſpiritum duceret, ſeductum tantiſper Patrem admonuerant nequiſſimi helluones, ut percunctaretur ex eo, ubi nam pecunias, quas relinquebat poſt ſe maximas, condidiſſet? Ille indignanti ſimilis, reſpondit, ut evangelico operario dignum erat, libere ac præciſe, non pecunias, ſed animam ægroti ſe quæſitum veniſſe: perrexitque de piis tantum rebus agere uſque ad extremum, confuſis reſponſo improbis, & mentem omni terrena cupiditate majorem admirantibus.

32. Parochi morientis converſio memorabilis.

33. Noſtri Sacerdotis reſponſum notabile.

Dum hæc gerebantur in provincia Auſtriaca, Bohemicam annus peſtilens graviter exercebat. Pragæ, ubi vis morbi atrocius graſſabatur, dimiſsæ fuerant ſcholæ, ſoluta convictorum, pauperum, & alumnorum Pontificiorum collegia: namque ea contubernia lues, prius etiam quam in apertum prodiret, clade plurium adoleſcentum funeſtaverat. Ex noſtris miſerat extra urbem Rector juniores cum ipſorum magiſtris, tantum retentis domi qui ſacra populo miniſtrarent. Ex his peſte correpti fuerunt tredecim, undecim extincti, quorum vel tantum nomina, nedum virtutes referre longum ſit. Reliqui, licet totos ſex menſes noctu & interdiu in media ægrorum tabe verſati, incolumes evaſerunt. Crumlovii, ut primum detecta ſunt morbi peſtilentis indicia, ægrorum miniſterio ſe devoverat P. Joannes Janus, excellenti virtute operarius. Intra duodecimam diem in acie illa charitatis feliciter cecidit. Vitam egerat Janus dignam tali exitu, multis ſemper ſpectatus virtutibus, ſed præſertim eximia in proximos charitate. Paulo poſt initum tirocinium remiſſus fuerat ad pater-

34. Res Bohemiæ. Sociorum labores Pragæ graſſante peſtilentia.

35. Obitus & elogium P Joannis Jani.

paternam domum, cauſa ulceris, quo vix non inſanabili laborabat. Valetudine præter ſpem, nec tam medicamentis, quam precibus recepta, rediit ad Societatem, in qua annos deinde ipſos viginti per diverſa ordinis miniſteria, non minus ſtrenue quam utiliter laborans, traduxit, donec laborum ac vitæ quem dixi finem invenit, poſtridie Idus Octobris. Ejus funus curandum ſtatuerant noſtri ſilentio noctis, & ſine pompa, ut tempus & cauſa mortis poſcebat. Sed civitas, ſupremorum celebritate privari non ferens parentem, ut ajebat, ſuum, interfuit magno concurſu. Senatus ipſe, cum univerſo ordine ſacerdotali, & ſymphoniacis, exceptum humeris feretrum inter lucentes circum faces, & concentus lugubres ad tumulum deduxit: quo honore efferri non poterat eo tempore, niſi vir omnium opinione ſanctus.

36. Hæretici magno numero ad Eccleſiam revocati.

At enim, ut nocentior multo eſt animarum peſtis quam corporum, nulla autem exitialior hæreſi, quæ hominum non modo voluntates & mores, verum etiam mentes & judicia corrumpit; ita contra hanc in tota Bohemia Moraviaque noſtri impenſius decertarunt. Sponte currentibus addebat ſtimulos religioſiſſimus Imperator Ferdinandus, qui perduelles tandem ex toto ſubactos novis in dies edictis urgebat, ut vel Romanos ritus ſuſciperent, vel in exilium irent: nuperrime vero diploma quoddam abrogaverat, quod olim extortum fuerat a deceſſoribus ſuis, de falſi cultus impunitate & licentia. In idem ergo conſpirantibus locorum præfectis, expetebantur noſtri homines paſſim, ut populis prava ſentientibus falſam perſuaſionem eximerent. Non facile recenſuerim pagos & oppida, ad quæ ex omnibus provinciæ domiciliis itum eſt. Multo minus rationem inire poſſim eorum omnium, quos intra hujus anni ſpatium noſtri cum Eccleſia conjunxerunt. Sunt oppida non ita pauca, de quibus nihil aliud memoriæ traditum eſt, niſi omnino catholica facta eſſe. Præter hos, quorum eſt numerus in obſcuro, ad Eccleſiæ ſigna revocatos invenio amplius undecies mille: quæ meſſis notabilem ſane annum, & lætum Bohemiæ fecit, meſſorum autem induſtriam magnopere commendavit. Namque, ut anno præterito dicebam, non eſt putandum, aut nullo, aut perlevi negotio actam eſſe rem, ut quam terror legum, & Principis imperia promoverent. Multi, niſi charitate ſubigerentur, nec principalibus edictis, nec pœnis propoſitis flectebantur. Multis tolerabilius erat exilium, quam Romanæ fidei profeſſio, atque illud maluiſſent, niſi errorem dedocti mutaſſent perſuaſionem. Breſnicenſes, ad primam Cæſarei edicti denunciationem refugerant in ſilvas, ſeu territuri, ſive perterriti. Reducti domum cura Premislai Geniſcheki Proquæſtoris Bohemiæ, cohortatione noſtrorum ad ovile Chriſti convenerunt. Pari contumacia fidem apoſtolicam reſpuebant initio Thucovicenſes, Blatnenſes, & Horzowicenſes. Fuit ubi incolæ pro defenſione paterni erroris arma ſumpſerunt. Budditienſes (quod oppidum Cæſar collegio Pragenſi donavit) præfectum ſuum crudeliter interfecerant hac una cauſa, quod eos ad deponendam hæreſim vehementius urgeret. Manetinenſes, noſtri ſacerdotis adventu in ſeditionem coorti, deliberatum habebant ipſum, & totam cui parebant Mitrovuſchiorum familiam prius ferro perimere, quam ſectam deſerere. Marckersdorffienſes, ut avitam ſuperſtitionem tuerentur, dynaſtam ſuum edicta Cæſaris exequentem obtruncaverant. Similia narrari poſſent de aliis populis, quos ad contumaciam obfirmatos noſtrorum flexit induſtria, & paulatim ad ſaniora conſilia revocavit. Diutius certatum cum Czuſtolovicenſibus, quod oppidum jacet prope Zambergenſes montes, occultis olim Huſſitarum, & Thaboritarum conventiculis infames. Rerum ibi potiebatur Otho Operſtorffius, vir ille quidem eximie catholicus, ſed uxorem habens in hæreſi retinenda pertinaciſſimam, cujus exemplo oppidani errorem mordicus defenſabant. Mulier diu ad omnia contumax, multorumque manus eluctata, ceſſit demum noſtri ſacerdotis facundiæ, & ad catholicos ſe recepit. Hac autem velut arce expugnata, deditionem fecerunt ex oppidanis viginti ſupra quadringentos, & criminibus expiati ad ſacram menſam accepti fuerunt. Non nihil ad flectendos iſtorum

37. Cujus laboris fuerit eorum contumaciam frangere.

animos contulit exemplum christianæ charitatis, quod ab eodem nostro operario editum conspexerunt. Costeleczii, quod oppidum est Czustolovicio proximum, detinebantur in carcere sontes aliquot, capitali pœna damnati, & ad patibulum propediem producendi. Pridie quam producerentur, ad eos consolandos se contulit noster sacerdos, & impetrata facultate miseros alloquendi, singulos recreavit, expiavitque: mox eosdem ad mortem fortiter obeundam compositos usque ad supplicii locum deduxit, nec ante deseruit, quam ex infelici trabe dejectos vidit. Ea res Czustolovicensibus, qui nihil tale umquam vidissent in suis ministris, id genus officii superbe dedignantibus, adeo præter expectationem accidit, ut dissimulare non potuerint admirationem suam. Itaque redeunti obviam effusi primores loci, eum cum magno plausu & gratulatione exceperunt, amplissimis verbis profitentes, nunquam sibi venisse in mentem opinari, catholicum Sacerdotem, atque ejus auctoritatis hominem, eo usque se demissurum fuisse, ut vellet mortalium abjectissimis inter ministeria carnificum benignitatem impendere: atque exinde ipsius monita promptioribus animis susceperunt.

38. Charitatis exemplum a nostro operario editum.

Uni fuerunt Gitzinenses, apud quos toto anno frustra sudatum est. Coiverant nimirum inter se fœdus impium oppetendæ pro secta mortis, futuri, ut ajebant, beati martyres, si pro tali causa necarentur: si quis vero male promissa non servaret, hunc diris omnibus execrabantur. Præter adolescentes, qui apud nos litteris operabantur, nemo nostros de fidei doctrina differentes audiebat. Civium plerique, non modo colloquium, sed occursum quoque nostrorum vitabant. Neque id satis. Etiam finitimis populis afflaverant nostri nominis odium inexpiabile. Albertus Walsteinius loci dominus, & Fridlandiæ Dux, domum Gitzini fundaverat alendis gratuito centum adolescentibus sub regimine Societatis. Nemo omnium inveniebatur, nec in urbe, nec in oppidis circumpositis, qui vellet beneficio uti. Mille prætexebant causas patres familias, ne suos liberos mitterent ad novum contubernium, ac nisi actum fuisset imperiosius a Principe, ne unus quidem misisset. Venerant aliquando tandem aliqui in collegium pueri; sed iis contra nos opinionibus imbuti, adeo a rebus nostris alieni, ut numquam plane subigendi viderentur. Societatis nec nomen ferre poterant. Suos magistros & præsides, tamquam certissimos deceptores intuebantur, torvis semper oculis, & malignis. Non amice salutantibus salutem, non interrogantibus responsum reddebant. Diu mansit pueris hic habitus animorum, donec comitate, beneficentia, cæterisque officiis, quibus illa ætas gaudet, paulatim deliniti, diligere ac venerari cœperunt quos prius oderant Patres, atque illis dociles ac morigeros se præbuerunt. Hoc purgandæ ab hæresi civitatis præludium quasi primum fuit. Puerorum exemplo sensim grandiorem quoque ætatem post se traxerunt, quodque mirum videri debeat, adolescentuli senibus, liberi parentibus, tum de Societate, tum de religione catholica novos sensus inspiraverunt. Erant illi in amplificando divino cultu nostrorum veluti adjutores, & sedulo suas partes agebant. Æquales veram fidem docebant: damnatæ doctrinæ libros quoscunque habere poterant, suis præceptoribus comburendos dabant: magnam Dei Matrem colebant ipsi incredibili studio, utque ab aliis etiam coleretur, summa ope curabant. Unus magistrum hæreseos, & in illa urbe principem litteratorum interpellare ausus est, unaque interrogatiuncula ad silentium adegit. Affirmaverat homo impudens, non minus impie, quam confidenter, nullo modo posse sub specie panis latere corpus Christi. Id unum quæsivit ex eo puer, crederet ne quod in primo symboli articulo profitebatur, Deum esse omnipotentem? Cui ille nihil inveniens quod contra diceret, pudore suffusus obticuit. Robustiorem virtutem videre licuit in aliis, qui susceptam semel catholicam fidem adversus parentum blanditias, & minas, inter immania verbera, & atrociores injurias constanter retinuerunt. Ut de uno tantum ad specimen cæterorum dicam, filium adhuc teneræ ætatis spoliaverat vestibus pater inhumanus & ferox, mutatæ

39. Gitzinensium mira a rebus nostris alienatio.

40. Vincitur paulatim comitate nostrorum.

41. Virtutis exempla præclara a pueris edita.

tæ religionis causa; calcibusque dire contusum, ac seminudum, cum horrendis imprecationibus projecerat domo. Recepit ille se in collegium Societatis, *gaudens quod dignus esset habitus pro nomine Jesu contumeliam pati*: ubi a nostris quidem amantissime susceptus, decenter indutus, benigne habitus est ad multos dies, nec patri nisi sub certis conditionibus redditus. At quo die in ædes collegii venerat, triumphum pietatis vidisses. Ut auditum de adolescente profugo, in collegium ovantes & gratulabundi advolarunt reliqui condiscipuli, factoque supplicantium agmine, sodalem suum virenti fronde redimitum in templum deduxerunt, ac certas pro gratiarum actione preces læto cantu peregerunt. Adeo interdum ætatem superat virtus, & pueri grandioribus natu pudorem incutiunt. Sed de Bohemia satis.

42. Res Lithuaniæ. Peste laborantibus nostri opitulantur.

Poloniam, ac Lithuaniam anno jam altero vastabat atrox pestilentia, unde nostris ampla de more patebat seges agendi, patiendique. Ut a rebus provinciæ Lithuanæ ducam narrationis initium, quocunque in tam vasta regione pervasit lues, si ibi erat domicilium Societatis, nec languentibus consolatores, nec sacrorum ministri morientibus defuerunt. Utque ita plerumque fit, ut luem penuria rei cibariæ, calamitas haud multo levior, consequatur, huic quoque malo ubique pro viribus subventum est. Grodnæ per menses quatuor, quamdiu pestis grassari perrexit, egenorum fere trecentis alimenta quotidie præbita. Niesvisii semper patuit ad collegium Societatis, velut ad communem domum, inopi cuique perfugium. Polocii magnum frumenti numerum Patres habebant in suos usus repositum. Totum tam sævo tempore inter pauperes diviserunt: id quod schismatici reputantes, facile intellexerunt quantum interesset inter nostros sacerdotes, & suos, ut ipsi loquuntur, Popas, qui lue ingruente omnes aufugerant. Inde etiam moti sunt aliqui, ut Catholicis se adjungerent. Verum hæc leviora. Non solum annonam, sed, quod multo præstantius, vitam ipsam filii Societatis proximorum saluti ultro devoverunt, & animam suam pro fratribus posuerunt. Collegium Lomzense Patres amisit quinque in obsequio tabidorum extinctos, videlicet Joannem Gogoleuschium, Paulum Piancium, Joannem Prezdieckium, Joannem Miloncium, Stanislaum Kuezieviczium, & ex domesticis adjutoribus Nicolaum Gruda. Domui professorum Varsavienſi perierunt in eodem charitatis officio sacerdotes tres, Joannes Prusinoskius, Andreas Voluerenus, & Martinus Sczerbinius, cum duobus laicis, quorum nomina interciderunt. Vilnæ desiderati Patres Petrus Klukonskius, Gabriel Radzodkouskius, & Fr. Joannes Spirau. Pultoviæ P. Lucas Radzicovienſis, Plociæ P. Albertus Piotrouskius, & Fr. Jacobus Pielaskenskius, aliique fortasse alibi, quos recensere longum esset. Nec interim, si tantum excipias scholas, quas alicubi occludere oportuit, cætera ordinis ministeria sunt intermissa. Plura sociorum paria, laborantibus intra urbes reliquis, quaquaversum in sacras expeditiones exierunt, easque non sine fructu peregerunt. Qui Niesvisii tertium probationis annum decurrebant Patres, palatinatum Novogrodenſem pagatim obeuntes, integros nacti erant populos, qui pastorum, vel paucitate, vel incuria, prima ipsa elementa christianæ institutionis ignorabant, nec piacularem confessionem in omni vita fecerant. Hos quantum licuit excultos expiatosque reliquerunt. Eodem tempore operarius collegii Crosenſis, per Samogitiam discurrens, laboris pretium non pœnitendum retulit inter rusticos, quorum innumeram multitudinem reperit divinarum rerum omnino rudem, & omni sacerdotum ministerio destitutam. Similiter ex domo professorum Vilnenſi itum est ad remotiora ampliſſimæ diœceseos loca, eaque peregrinatione, præter cæteras fruges ubique collectas, excisæ penitus nonnullæ superstitionis reliquiæ, quæ alicubi adhuc ut a majoribus acceptæ fuerant, impune colebantur. In ipsa urbe Vilna sodalitium novi generis est institutum, quod sub auspiciis beatorum Nicodemi, & Josephi ab Arimathæa collocare placuit. Sodalibus hæc præter alias imposita cura, ut perquirerent sollicite ægrotos sub dio passim jacentes, inventos ad publicum nosocomium de-

43. Socii in obsequio tabidorum extincti.

44. Res gestæ ad animarum salutem.

45. Novum instituitur sodalitium Vilnæ.

deferrent, corporis animique subsidiis juvarent, ac si qui forte occubuissent, eos humi conderent. Nemo fuit, qui non rationem pii operis magnopere collaudaret. Multi pecuniam conferre, plures sodalitati nomen dare festinaverunt. De uno quodam tradunt, quod cum mortuorum amplius trecentos rite composuisset, huic tandem operi feliciter immortuus est.

46. Res Poloniæ. S. Ignatium invocantibus lues innoxia.

In Polonia videbatur pestilens lues nostris hominibus parcere. Quamquam enim socii plures Cracoviæ, Toruni, Gedani, Premisliæ, & Brestæ in ægrorum ministerio versarentur, plerique tamen evadebant incolumes, ac pestilentiæ supererant. Res passim accepta referebatur B. P. Ignatio, cui quicunque vota nuncupasset, mali contagionem aut evadebat, aut superabat. Compertum id est præsertim in oppido quodam prope Bidgostium, quo noster Sacerdos sacræ missionis causa venerat. Cum reperisset oppidanos pestilentiæ metu valde conterritos, suadere cunctis publice ac privatim cœpit, ut opem expoſcerent B. Ignatii, sponderentque se diem ejus anniversariam ritu feriarum, & pridiano jejunio celebraturos. Consilium acceperunt plerique, nonnulli contempserunt: nec multo post hi morbo consumpti sunt omnes ad unum, illorum nemo interiit. Sed quamquam ita esset initio, fuit ad extremum annus Polonæ etiam Societati pestilens, & funestus. Eorum, qui in ministerio ægrotantium absumpti sunt, agmen duxit Posnaniæ Fr. Martinus Potorius, vir probitatis eximiæ, ac tanta morum innocentia, ut eo peccata confitente, vix inveniret conscientiæ arbiter quod levioris noxæ damnaret. Haud longo post intervallo, Posnaniæ pariter decesserunt P. Joannes Tremesnensis, & Fr. Jacobus Sobet. Hi, cum essent ad curam tabidorum destinati, in secreta collegii parte degebant seorsum ab aliorum commercio. Alia per idem tempus collegia suas victimas protulerunt. Toruni elatus P. Gaspar Petinkoviezius, Gedani P. Simon Valterus, qui alias in eodem periculo fuerat impune versatus: Graudenti P. Joannes Grozkoviezius: Ravæ Fr. Joannes Zertkovius: viri omnes excellenti virtute, & digni glorioſa quam adepti sunt corona. Præter hos, quorum non tam acerbum funus, quam glorioſa funeris causa fuit, collegium Posnanienſe IX. Cal. Junii suum rectorem extulit, P. Nicolaum Crouskium, exempli semper recti virum, & cum cæteris virtutibus, tum præsertim usu meditandi assiduo, & inexplebili studio animarum insignem. Ferebatur ejus familiare dictum, operario Societatis tria hæc inesse oportere, genua cameli, dorsum asini, & os suis: nempe ut sit in orando assiduus, nihil recuset oneris aut laboris, ciboque quantumvis misero uti sciat. Ad hanc formam ipse factus, alios quoque rector fingebat: quæ causa fuit, ut videretur aliquando non nemini in exigenda legum domesticarum custodia, castigandisque vel levissimis noxis durior. De hac re monitus ab amico, facile purgavit se, narrans, apparuisse sibi unum quemdam de fratribus pridem mortuum, in quem frequentius animadvertere consueviſſet, ab eoque gratias ingentes sibi actas fuisse pro ejusmodi severitate. Delatus olim in Moscoviam cum regio exercitu, captusque, ut in parum prospera expeditione, a schismaticis, durissimæ captivitatis incommoda toleravit menses ipsos triginta: quo tempore, non tam sui, quam Polonorum qui una in vinculis manserant curam gerens, dici vix potest quanto solatio illis, præsidioque fuerit. In lenta ac diuturna tabe, qua sensim defecit, composuit materna lingua sacros rithmos, qui post ejus obitum typis editi, passim cantabantur. Obiit x. Cal. Junii, sexta, ut optaverat, feria, hora post meridiem tertia, qua Dei filius expiravit, elatusque est summa civium celebritate & frequentia. Numerabat vitæ annos septuaginta tres.

47. Socii ægrotis famulantes absumpti.

48. Mors & elogium P. Nicolai Krouskii.

49. Labores sociorum, & res salubriter institutæ.

Tot imminuta funeribus provincia, adeo nihil remisit de usitatis laboribus, ut novos potius imposuerit sibi. Sane Patres, publica hominum consternatione ad eorum salutem utentes, emendationi morum diligentius institerunt, & ad avertendas cœlestes iras multa ubique piacula excogitarunt. Luceoriæ, ubi præter terrorem imminentis pestilentiæ, timebantur Scythæ in Volhi-

Volhinia graſſantes, ternæ quothebdomadis ſupplicationes indictæ ſunt, peractæque cum voluntariis verberationibus, & pœnitentiæ publicæ apparatu. Lublini conflatum ſub clientela magnæ Virginis ſodalitium, quod ab ipſis initiis pietate ac numero civium ſpectari cœpit. E Cracovienſi profeſſorum domo Sandecum uſque, ac Corcinium operarii noſtri excurrerunt. Digreſſi inde ad circumpoſitos pagos, ruſticorum rudes greges excoluerunt ſacra miſſione, ac multos etiam nobilium, qui more gentis habitabant in ſuis prædiis, ad pietatis ſtudia excitarunt. Indidem egreſſus P. Adamus Uſtinus cum Epiſcopo Laodicenſi, qui Cracovienſem diœceſim luſtrabat vice Antiſtitis, immenſum regionis tractum peragravit. Latiſſime patet ea diœceſis, ut quæ Poloniam amplectitur pene totam, quam minorem vocant. Curias numerat ad mille, quarum quæ minimæ, capita millena cenſent, aliquæ uſque ad decem millia. Totum biennium in hac peregrinatione Uſtinus poſuit, quo tempore pro ſalute animarum ea geſſit, quæ Antiſtes ipſe, datis ad Mutium litteris, profitebatur humanas prope vires excedere, nec fieri potuiſſe niſi divinitus. Verum in hoc genere excurſionum eminuere qui Bari, Vinnicæ, Fauſtovii, & Oſtrogii, in ſtationibus nuper conditis reſidebant. Vix in tota Podolia, Volhiniaque alii præter noſtros inveniebantur ſacrorum miniſtri, qui proinde regionem obeuntes, non modo communia Societatis, verum etiam propria parochorum exercere coacti ſunt. Nec interim degentibus in collegiis Camenecenſi, & Luceorienſi Patribus licuit otioſis eſſe. Poſita fuerant in proximo contra Coſachos regia caſtra, in quibus permixti catholicis ſchiſmatici militabant. Ad ea procurrerunt ex utroque collegio ſtrenui operarii: milites catholicos miniſterio ſacrorum recreaverunt, ſchiſmaticis laborum aſſiduitate & patientia, aut uſui, aut ſaltem admirationi fuerunt. Ex his duo capite damnati, dum ad ſupplicium rapiebantur, repulere Presbyteros ſuæ ſectæ, nec alios adeſſe ſibi conſolatores voluerunt, præter noſtros, cum quibus nunquam antea de religione conſenſerant. Cæterum de ſchiſmaticis hæreticiſque pauci, pro eorum numero, ad Eccleſiam reducebantur. Toto triennio ad eam transfugiſſe dicuntur haud amplius centum ſupra mille: cujus paucitatis in cauſa fuiſſe tradunt veteratorias miniſtrorum artes, ſane multas, & varias, ſed illam maxime, quod gregalibus per quidquid ſanctum eſt interdixerant, ne ſermonem cum noſtris ſererent de controverſiis fidei. Eamdem ipſi legem impoſuerant ſibi, quamvis arrogantiſſimi; eaque propter cavebant quam maxime, ne quando cum Patribus colloquerentur, nedum in contentionem venirent. Vetitum id ſibi ajebant a ſenioribus: ſilentium perfidioſum & contumax reponentes inter religionis arcana, ne inſcitiam proderent.

50. Fructuoſæ excurſiones ad diverſa loca.

51. Schiſmatici ad Eccleſiam revocati.

Multo ſapientius Judæus quidam, magni in Polonia nominis medicus, natus tamen, & educatus in Luſitania, qui familiaritatem cum noſtris contractam vertit in occaſionem ſalutis. Is latinas litteras, & arcana naturæ dicerat in Conimbricenſi Societatis gymnaſio: nam chriſtianum puer ſimulabat. Hinc ſtudio medicinæ in Italiam primo, deinde in Aſiam abreptus, peritiſſimos ejus facultatis audierat. Venerat demum Conſtantinopolim, ubi cum inter medicorum principes haberetur, licet judaici generis originem cultumque aperte præſeferens, ſui deſiderium injecit legato Sigiſmundi regis. Cum eo delatus in Poloniam, erat ibi beneficio famæ ac fortunæ, quæ duo maxime in arte medica dominantur, conſultiſſimus, & peritiam ſuam cum magno quæſtu exercebat. Accidit, ut noſtrorum neſcio quis graviter ægrotaret Oſtrogii. Loci domina, eademque collegii fundatrix, Palatina Vilnenſis, accerſiri illico medicum Judæum jubet, licet abſentem procul: qui confeſtim advolans, ægroti curationem inſtituit, & quem reliqui depoſuerant medici, paucis diebus feliciter perſanavit. Vertuntur mox vices. Æger, dum lente convaleſcit, mederi ſuo medico ſtudet ea parte, qua miſere extabeſcebat. Nec vero longa, aut difficilis curatio fuit. Judæus factus noſtro homini familiaris, frequenter ſermonem inferens de religione, ſenſim inductus eſt ut fateretur, quæcunque

52. Cujuſdam Judæi converſio memorabilis.

ſunt

sunt oracula Profetarum de Messia, in Christo Domino impleta esse: qua semel exsculpta confessione, facili mox negotio persuasum est illi, ut Christi fidem & sacramentum acciperet. Est etiam memoratu digna conversio cujusdam Scythæ, in quo videre licuit, quantum ad salutem animæ sempiternam valeat patrocinium Deiparæ. Sive ille Mahomethem coleret, sive idola (nam id in incerto est), periculoso morbo decumbebat Graudenti, quæ parva urbs est Prussiæ regalis in palatinatu Culmensi. Instabat apud eum Sacerdos Societatis, ut nisi perire æternum mallet, ne differret profiteri nomen inter christianos. Cum nihil neque precibus, neque suasionibus impetraret a contumaci: *At saltem*, inquit, *hoc a te impetrem, ut mecum brevissimam precem peragas, & verba præeuntem subsequare*. Simul percurrere lente cœpit Angelicam salutationem, quam Scytha pariter pronunciabat, ignarus licet quid illud rei esset, quidve sibi vellet. Ut ventum ad extrema illa verba *Et in hora mortis nostræ*, mirum dictu! vir modo tam contumax, mutato repente animo, baptismum poscit. Eruditus, ut in angustia temporis licuit, in Christum credidit, ac paulo post ablutus rite felix neophytus, animam cœlo inferendam emisit. Virginis beneficentiam expertus eodem anno est pius adolescens, qui erectam in collegio nostro sodalitatem frequentabat Gedani. Exemplum augendæ erga Deiparam pietati idoneum, nefas silentio tegere. Adolescens ergo peregre navigaturus, sumpserat de more litteras testimonii a Præfecto Marianæ sodalitatis, cui erat adscriptus, easque secum auferens, navim conscenderat. Inter navigandum, conspicatus illum ex adverso vectorum unus, sive parum sanus esset, sive adolescenti pridem infensus, nihil tale metuentem ferociter invadit, sternitque, adacto in pectus pugione. Omnes exanimatum credidere. Surrexit tamen, nullo accepto vulnere, ac ne leviter quidem violatus: quodque jure admireris, incolumitatem debuit iis quas dixi litteris. Nam cum eas sinu complicatas gereret, ferri acies progressa usque ad interulam, simul atque illas attigit, perinde retusa est, ac si in loricam æneam impegisset. Mirum id omnibus, & patrocinio magnæ Virginis non immerito attributum, ut quod in nullas naturales causas referri prudenter poterat.

53. Infidelis paulo ante mortem fit christianus beneficio Deiparæ.

54. Aliud insigne Virginis beneficium erga pium adolescentem.

Prius quam pedem efferamus ex Polonia, indicanda breviter primordia seminarii Sandomirienſis, & collegii Ostrogienſis, quæ in hunc pariter annum inciderunt. Sandomiriæ, & in circumpositis oppidis, cum frequens esset nobilitas, nec multi suos transmittere possent liberos ad remotiora collegia, de condendo nobilium adolescentium seminario jampridem deliberabat vir nobilissimus, & eximiæ erga nos benevolentiæ Andreas Bobola, avus Andreæ illius Bobolæ martyris, quo tantopere Societas gloriatur. Rem diu meditatam perfecit anno labente; atque ita seminarium condidit, ut ejus administrationem nostris unice hominibus commissam voluerit. Ostrogii, quod oppidum est frequens in Volhinia, Anna Palatina Vilnensis, Joannis Caroli Kodkzevicii vidua, parvam sociorum manum collocaverat, jamque alter hic annus erat, cum illam de suo liberaliter alebat: quod tamen constituerat collegium stabile ac perpetuum condere, id præstare sine maxima difficultate non poterat. Difficultatis ea pars fere præcipua, quod bona pro censu familiæ oblata, cum detrahenda essent publico schismaticorum nosocomio, respuebantur a Societate, minus æquum existimante eorum possidere fortunas, quorum salutem quæreret. Id probe intelligens Palatina, & nihilominus deliberatum ac fixum habens præclara cœpta quocunque pacto perficere, certum sepositi fundum patrimonii sui, eumque nascenti collegio in dotem perpetuam addixit. Perrexit deinde femina præstantissima collegium a se conditum novis in diem beneficiis ornare, donec ædium amplitudine, ac rei familiaris commoditate, cum optimis provinciæ certaret.

55. Erigitur Seminarium Sandomirienſe.

56. Fundatur collegium Ostrogienſe.

Per idem tempus etiam provinciæ Rhenanæ nova addita sunt domicilia, novæ segetes ad excolendum oblatæ. In ea parte Palatinæ ditionis, quæ in siniſtram Rheni porrigitur, situm est Neostadium, civitas nobilis, sed quantem-

57. Res Rhenanæ. Societas Neostadium inducitur.

tempore de quo ſcribimus corruptiſſima, ut quam ex parte maxima occupabat hæreſis Calviniana. Miſeratus oppidi conditionem Guillelmus Verdugus, ciſrhenani Palatinatus præfectus regius, & Hiſpanorum auxiliarium dux, Societatem inducere Neoſtadium ſtatuit. Id vero confieri ſtatim, ac nullo cujuſquam ſumptu cupiens, primum omnium dimitti paſtorem ſectæ juſſit. Tum ædes collegii, ut appellabant, Caſimiriani noſtris hominibus tradidit. Poſtremo civitati vetuit, ne alium deinceps ſacrorum miniſtrum reciperet, niſi quem Societas deſignaſſet. Ita ſpe citius negotium omne confectum. Nam cum in ædibus Caſimirianis, quod olim fuerat cœnobium ſacrarum virginum, Caſimirus Friderici IV. ſeptemviri tutor & patruus conſtituiſſet ſcholam Calvinianæ doctrinæ, & virginum, quas expulerat, vectigalia tranſcripſiſſet in convictum multorum adoleſcentium, qui hæreſi imbuerentur; his dimiſſis, domum ſtatim, proventum, ac templum Societas habuit Neoſtadii, magno quidem mœrore civium, ſed non diuturno. Populus, cui non aliunde nota Societas, quam ex mendaciſſimis relationibus paſtorum ſuorum, noſtros initio tanquam mortalium nequiſſimos inſectabatur. Verum ubi perſpicere propius potuit eorum mores & inſtituta, facile vidit, falſa ſibi fuiſſe narrata, & anteceptam de rebus noſtris opinionem adeo depoſuit, ut Patrum probitatem modeſtiamque palam laudaret, ipſos in honore haberet. Pauci nihilominus vera docentibus manus dabant. Ne facerent, obſtabat, non tam animi pertinacia, quam noxius quidam pudor, quo nemo nobilium præferre ſignum ad deſerendam parentum ſuperſtitionem volebat, nemo ſe cæteris ducem & anteſignanum præbere audebat. Hinc toto fere triennio Patres, excepto quod orthodoxis dogmatibus imbuebant impuberes, vix ullum operæ pretium Neoſtadii fecerunt. Felicius geſta res in eo tractu regionis, quam vulgo Stratam montanam appellant. Hujus olim tertia pars parebat Archiepiſcopo Moguntino: ceſſerat deinde principibus Palatinis: nuperrime ob crimen perduellionis Friderico cum omni Palatinatu dempta, ad Moguntinum redierat. Oppida in ea ſunt majoris nominis duo, Heppenhemium, & Benthemium; pagi vero majores minoreſve pluriui. Paræciæ numerantur omnino tredecim, quarum ſingulæ plures complectuntur pagos, eoſque inter ſe non modico ſpatio diſtantes. Novale iſtud erroribus ſilveſcentibus horridum ut expurgaret Joannes Svicardus Archiepiſcopus Moguntinus, adhibendos cenſuit operarios Societatis, tradita illis adminiſtratione curiarum ſex. Noſtri provinciam ad tempus admiſerunt, at aſſiduitate laboris perfecerunt, ne tempus nimis eſſet diuturnum. Nondum annus exierat, & jam ter mille numerabant ad ſinum Romanæ Eccleſiæ traductos. Pari ſucceſſu deſudabatur hoc anno in Marchia Badenſi. Populi noſtrorum monitis & voluntati ſe ſubjiciebant adeo non inviti, ut fruſtra eſſent contra illos edicta Principis de religione, nec ulli fuerint intentanda. Lacrymabantur præ gaudio ſenes, dum reſtituta videbant ad veterem catholicorum morem ſacra, & quam a pueris ſe vidiſſe meminerant ſpeciem religionis, iterum poſt tot annos revocatam conſpiciebant. Non nihil ad confirmandas hominum mentes valuit res plane admiranda, de qua loquuntur litteræ ejuſdem anni. Gerbachi, quod oppidum eſt comitatus Erbeſteiniani, proſcriptus fuerat ante annos circiter duodetriginta cultus catholicæ religionis, miſſis a Principe ſatellitibus, qui faceſſere nulla mora cogerent Sacerdotes catholicos. Iſtorum unus ex familia Minorum, ut forte divinam Hoſtiam collocaverat in theca argentea veneration publicæ proponendam, cum nec abſumere illam præ feſtinatione poſſet, nec efferre, eandem reliquerat intra ciborium repoſitam. Ea nunc in eodem loco reperta eſt: mirantibus cunctis, rem talem, tot annorum decurſu nunquam innotuiſſe Calvinianis, qui altaria expilaſſent omnia, & vaſa ſacra diligentiſſime conquiſiviſſent. Noſter ſacerdos, qui caſu aderat, rem pro merito admiratus, ejuſque veritatem non uno argumento edoctus, ſupplicationem publicam indixit: ſacram hoſtiam pompa quam potuit ampliſſima toto oppido circumtulit, eamque mox, quia ſitu vitiari nonnihil cœperat, abſumpſit. Per

58. Neoſtadienſes mutant de Societate opinionem.

59. Utilis noſtrorum labor in Strata Montana.

60. Res feliciter geſtæ in Marchia Badenſi.

61. Invenitur poſt multos annos Hoſtia conſecrata.

62. Hæreticorum conversiones, ac duorum præcipue.

hæc alii duo Societatis operarii, a Badensi tetrarcha, & a comite Wolchensteinio in communem regionem Frawenalbensem vocati, trecentos supra mille hæreticorum lucrati sunt. In aliis provinciæ partibus ab hæresi ad orthodoxam fidem redierunt bis mille, & sexcenti. Duo tamen singulari memoria digni, Joannes Rheinardus a Metternich, & Christophorus Suguitius, quippe alter natalibus, alter doctrina clarissimus. Priorem, annorum octoginta senem, expugnaverunt socii Heidelbergenses: cumque ejus filius catholicus præesset Heidelbergæ pro Bavariæ septemviro, & nostrorum cœpta pro viribus secundaret, ad emolliendam patris contumaciam plurimum contulit. Suguitii transitio Patrum eorundem auctoritatem industriamque eo commendavit magis, quod doctor erat magni inter suos nominis, & philosophiam docuerat in Heidelbergensi gymnasio, cui novissime rector impositus, insigni litteratura, prudentia, & morum integritate spectabatur.

63. Status Ecclesiæ Osnabrugensis.

At nusquam alibi fructuosior Rhenanæ Societatis labor hoc anno, quam in diœcesi Osnabrugensi fuit. Urbs est Osnabrugum claritate & opulentia civium inter paucas Westphaliæ celebris. Pietate, religione, ac litteris florebat jam inde a temporibus Caroli magni, qui sedem illam episcopalem condidit. Memoriæ proditum est, ab eodem Imperatore excitatam fuisse amplam Osnabrugi basilicam in honorem Principis Apostolorum, institutumque gymnasium græcarum latinarumque litterarum, quod ab ejus nomine Carolinum etiam nunc nominant. Et nihilominus post annos fere octingentos, statim atque magna Germaniæ pars, ac tota fere Westphalia ad novam Lutheri hæresim descivit, etiam Osnabrugenses misere abrepti sunt in errorem, seque a communione catholicorum penitus abjunxerunt. Non tamen eo tempore in perfidiam consenserunt omnes. Canonici summæ ædis impollutum retinuerunt suum uti prius templum, & Patres Dominicani suum, in quibus, & in æde curiali S. Joannis, sacra peragebantur antiquo ritu. Glisente postmodum hæreticæ contagionis labe, collegium quoque Canonicorum infectum est. Itaque, vacante cathedra episcopali, suffragatores hæretici, vel numero, vel gratia catholicis potentiores, perfecerunt, ut repulsis cæteris competitoribus, crearetur episcopus Philippus Sigismundus Brunswicensis aperte lutheranus. Post Philippi obitum, iterum potior fuit ea collegii pars, quæ melior; ejusque suffragatione assumptus fuit ad episcopatum vir, non modo catholicus, sed catholicæ rei studiosissimus, Itelius Fridericus ab Hoenzollernen, S. R. E. Cardinalis, qui nunc Ecclesiam Osnabrugensem administrabat. Huic porro antistiti nihil erat potius, quam ut statum religionis afflictum erigeret. At angebatur, quod minus valituram videbat imperii vim apud cives, qui relictis Episcopo nudis principatus insignibus, re ipsa potestatem ademerant omnem, & videbantur ejus quæcunque edicta contemnere. Id reputans, irrependum statuebat in animos multitudinis pedetentim, & leniter, ducendumque initium a pueris, qui si instruerentur probe doctrina fidei, & bonis moribus informarentur, adolesceret simul cum ipsis religio ac pietas, & sensim radices ageret in civitate. Excitandum igitur Osnabrugi collegium Societatis. Hoc modo nuper Monasterienses, & Paderbonenses ad verum Dei cultum rediisse. Quod ad pagos attinet, oppidaque, quibus frequens est ager Osnabrugensis, homines pleno jure sibi obnoxios facile consensuros veritati, si præter idoneam institutionem, adhiberetur auctoritas principalis, & pœnarum metus. His ita apud se constitutis, primum omnium a P. Joanne Coppero Provinciali sex popoſcit magni animi, ac virtutis expertæ operarios, qui opus evangelicum facerent per diœcesim, cumque impetrasset, iisdem tres diversas regiones (satrapias vulgo nominant) ad excolendum attribuit, Iburgensem, Windemburgensem, & Mellensem. In Iburgensi consedit ipse cum uno sociorum pari, quorum opera & consiliis utens, ante omnia convocatos in unum Parochos jussit Ignatianis commentationibus exerceri. Monuit deinde singulos, ut anteactæ vitæ noxas eluerent confessione piaculari, concubinas ejicerent, novos instituerent mores sanctitate mi-

64. Præclara consilia Episcopi Cardinalis.

65. Acta nostrorum in illa diœcesi.

ministerii sui dignos, suam denique quisque plebem deinceps veræ fidei præceptis imbueret. Pauci quidam inventi in hæresi pertinaces, quibus loco motis catholici, & probi suffecti sunt. Post hæc, reliquam Iburgensem regionem obierunt cum Antistite purpurato duo Patres, mensibusque plus minus quatuor adultorum amplius septem millia catholicis aggregarunt. Interim alia duo operarum paria processerant ad duas alias regiones, de quibus dictum est: sed quamvis haud minus gnaviter laborarent, laboris non idem pretium fecerunt. Certandum fuit adversus pertinaciam incolarum, qui occursum nostrorum, & aspectum ipsum vitabant de industria, eos vero de religione differentes procaciter irridebant. Tamen dederunt veritati manus non adeo pauci: & plures daturi erant, nisi Patrum laborem & spem intervertisset, primum adversa valetudo, deinde mors intempestiva, qua tres eorum immodica laboris contentione fracti, in ipso operis cursu ceciderunt.

66. Fundatur collegium Osnabrugense.

Læto rerum initio mirifice recreatus Cardinalis, minime tamen quiescebat, nisi Societatem in perpetuo domicilio collocatam videret Osnabrugi. Provinciam Rhenanam hoc anno regendam ceperat P. Henricus Bavingius, & commodum Mutius illum admonuerat, ut quæcunque ex eo Cardinalis optimus ad utilitatem suæ diœceseos popposcisset, morem ipsi gereret. Hujus rei certior factus Cardinalis, Bavingium ad se vocat: quod jam pridem versabat animo de collegio instituendo, cum eo communicat, consiliis suis ut obsecundet, rogat. Alendo sociorum justo numero, modicos offerebat census gymnasii Carolini, & alios quosdam. In usum domicilii destinaverat cum assensu Canonicorum ædes nescio quas, olim ab Augustinianis desertas, cum vicino templo satis magnifico. Et quia illæ ædes vetustate corruerant ex parte, dum reficiuntur, & novis scholarum ædificiis augentur, ne qua interim mora inchoando collegio fieret, parata erat Patribus alia quædam clericorum domus prope templum episcopale, quod iisdem permittebatur ad rem divinam, & ministerium sacrorum. His post Idus Martias cum Bavingio deliberatis, & omni difficultate explicata, addidit Cardinalis, posse se in dies singulos ob publicas Imperii causas alio evocari: festinandum proinde esse, ac prius quam ipse abesse cogeretur, rem perficiendam. Nihil futurum moræ, respondit Bavingius, ne socios aliquot mitteret Osnabrugum: ac reipsa misit tres Aprili ineunte, qui in designatam sibi habitationem recta immigrantes, qualecunque collegium, & tres litterarios ludos aperuerunt. Primus collegio rector fuit impositus P. Henricus Yphausen, de quo Cardinalis ad Mutium scribens profitebatur, habere se illi gratias immortales, quod Ecclesiæ Osnabrugensi Apostolum Embslandiæ concessisset. Ea nimirum Henricus gesserat in Embslandia, quibus honorem ejus nominis videbatur promeritus. Neque vero promereri desiit Osnabrugi. Nostris injunxerat Cardinalis, ut in ecclesia principe concionarentur singulis anni diebus festis, præter paucos insignioris celebritatis, quos aliis oratoribus vacuos servari cupiebat. Munus istud Yphausen, utcunque administrandi novi collegii difficultatibus implicitus, arripuit primus: atque ubi cœpit audiri, mirum ut ejus conciones ipsi frequentarent, laudarentque hæretici. Spectabant in primis genus orationis ingenuum, moderatum, urbanum, quo ita veritatem catholici dogmatis tuebatur, ut nullo modo offenderet adversarios, & omnino a conviciis aculeisque, quibus nemo umquam melior factus, abstineret. Hac ejus modestia effectum brevi, ut Osnabrugenses, deleta veteri Societatis invidia, aliis nostros homines oculis intuerentur, & illis suos plerique liberos ultro in disciplinam traderent. Verum accidit perincommode, ut ineunte æstate ejusdem anni urbem invaderet sæva lues, cujus causa occludendæ fuerunt scholæ, & abrumpendus gratissimus civitati labor, qui in erudiendis pueris collocari cœperat. Illud post paulo accessit multo calamitosius, quod XIII. Cal. Octobris diem clausit extremum collegii conditor munificentissimus, & rerum nostrarum fautor eximius Cardinalis ab Hoenzollernen, quo sublato, cum deesset collegio nondum satis firmo maximum præcipuumque munimen, ei

67. De primo ejus rectore P. Henrico Yphusen.

68. Collegium in rebus dubiis conservatur mira providentia.

ei certus instare interitus videbatur. At, quæ fuit providentia Numinis, res aliter cessit. Successerunt in amantissimi Præsulis studium Præpositus, & Decanus ecclesiæ cathedralis, ac memores mandatorum, quæ habuerant ab eo moriente suprema, de tuendo, augendoque collegio Osnabrugensi, ea cum fide præstiterunt. Is deinde electus est in locum demortui Episcopus, quo neque meliorem, neque amantiorem nostri sperare possent. Atque id etiam effectum beneficio Numinis singulari, ac præter spem. Cum enim multi essent competitores, & plerique suffragationibus magnorum principum regumque commendati, his repulsis Canonici nec petentem elegerunt Franciscum Guillelmum Comitem a Wartembergio, olim Societatis in collegio Germanico alumnum Romæ, tunc præpositum Ecclesiæ Ratisbonensis, qui vix inito episcopatu visus circa collegium Osnabrugense nihil omnium malle, quam vota sui decessoris implere, imo etiam vincere. Ac sane vicit. Non solum rata esse jussit quæcunque illi Cardinalis fundator benigne assignaverat, verum etiam ejus vectigalia multis partibus auxit, novumque illud domicilium ita firmavit, ut steterit turbulentissimis quoque temporibus, quæ postea consecuta sunt, & a nobis suo loco referentur.

69. Duo Patres a Batavis capiuntur Gochii.

Ob ea, quæ narrata sunt hactenus, fuerat hic annus Rhenanæ Societati faustissimus, nisi tam lætos rerum successus corrupisset erentus æque calamitosus, ac subitus, quem modo paucis exequimur. Gochium, Gheldriæ oppidum, ex collegio Embricensi venerant PP. Theodorus Borgel, & Theodorus Riswichius, ut sacris ministeriis urbem excolerent. Dum ibi commorantur, repente Batavorum acies infesta admovit silentio noctis scalas ad urbis imparatæ mœnia, eamque intercepit. Erat hora ante lucem altera. Nostri, omnium quæ gerebantur ignari, horam illam ex more Societatis orando transigebant. Cum adest ex improviso globus militum, perfringit fores, domum diripit hostilem in modum, Patres vero ipsos inter ludibria hæreticorum in forum abripit, ubi Præfectus Batavicus considebat. Is vinctis pretium libertatis imperat duo millia tallerorum. Excipiebant contra Patres, se urbem neutrarum partium incolentes, paris conditionis esse debere ac cæteros ejus incolas: quocunque tamen numero haberentur, pecuniam imperatam nec esse apud se, nec habere unde sumerent. Responso efferatus homo vecors, utrumque imponit carro, ac turmæ equitum tradit asportandos Neomagum. Ibi in publicum carcerem conjiciuntur. Nihil non egit Riswichii frater sæcularis, patria Neomagensis, ut eos reciperet apud se. Fidejubebat ultro pro illis, Præfecti clementiam, missis aliis atque aliis Gochium litteris, implorabat. Præfectus nectebat moras, & negotium ampliabat de industria. Ecce autem affertur inexpectatus nuncius, interiisse illum morte repentina, ejusque cadaver repertum esse lingua fœde tumefacta, & exerta: quod visum divinæ animadversionis manifestum indicium, ob sacerdotes indigne habitos, & sine causa vexatos. Tam tristi exemplo minime sunt absterriti Calviniste, ne Patrum vitæ insidiarentur. Utrumque accusabant Hagæ Comitis, cum aliis pluribus confictis criminibus, tum illo præsertim, quod Gochii in eos fuissent injurioſi, quos sciebant sentire cum Batavis de religione. Facilis erat calumniarum refutatio, si æqui darentur judices. Aderant oculati testes modestiæ, quam ubique Patres, non minus voce, quam factis præ se tulissent. Præterea rector collegii Embricensis opportune submiserat virum gravem, cum tabulis publici testimonii Embricæ, & Gochii confectis, quibus utriusque civitatis magistratus testabantur, pacate se gessisse homines Societatis in illis urbibus, nec cuipiam molestos fuisse. Sed nemo his aures dabat, nemo patrocinium innocentium suscipiebat: quodque accidit perincommode, cum hæc agebantur, ægrotabat graviter Mauritius Princeps Auriacus, quem sæpe alias nostri benevolum experti fuerant, quique unus poterat Societatem ab injuria defendere. Senatus interea Hollandiæ, ad quem rejecta causæ cognitio, pronunciavit, jure captos videri Jesuitas Gochii, nec ante mittendos, quam imperatam pecuniam repræsentassent. Damnati in hunc

70. Dire vexantur Neomagi, sed non impune.

71. Senatus Batavici parum æquum de illis judicium.

mo-

modum Patres, multo quam antea inclementius haberi cœperunt. Gubernator Neomagenſis, ſperans moleſtiis terroribuſque ad ſolvendum poſſe compelli, inopiam excuſantes detruſit in infimum carcerem, ſordibus ac dira mephiti luridum, mixtoſque vinctorum turbæ communi ambos catena conſtrinxit cum duobus maxime facinoroſis, ut ſe unus commovere non poſſet, quin ſecum traheret ſocios: quibus anguſtiis, itemque pædore loci, atque illuvie ſuperatus Riſwichius, quippe laboribus evangelici miniſterii jam antea debilitatus, naturæ conceſſit in ipſo carcere, IV. Nonas Julias, poſt ſextum ferme quam in eum venerat menſem. Vir multis nominibus clarus, eloquens præſertim in paucis, & lucrandis Deo mortalibus natus, numerabat vitæ annos ſexaginta. Quid deinde factum fuerit P. Theodoro Borgelio, nihil habeo quod pro comperto affirmem. Suſpicor, haud multo poſt fuiſſe dimiſſum ſine pretio. Etenim ſub idem fere tempus Arauſienſium Principi Mauritio, qui occubuerat, ſucceſſit in præfectura armorum, ac cæteris Reipublicæ dignitatibus Henricus Fridericus ejuſdem germanus frater, qui, licet ſecta Calvinianus, minime iniquum ſe præbebat noſtræ Societati, & duorum quos dixi Patrum cauſam Hollandico Senatui impenſe commendaverat. De cujus æquitate Principis quoniam incidit mentio, non eſt hoc loco diſſimulandum, ejus præcipue patrocinio debuiſſe collegium Embricenſe, ne periret. Nam cum intolerandis exactionibus premeretur, partim a Batavis præſidiariis, partim a præfectis Septemviri Brandemburgenſis, idque agi vulgo putaretur, ut oppreſſi tot oneribus Patres loco cederent; Henricus, vix ſuſcepto rei militaris imperio, rerum noſtrarum patronum defenſoremque ſe palam profitens, hos æque atque illos compeſcuit pro poteſtate ne nos ultra vexarent, & qualeſcunque collegii collabentis fortunas ab interitu vindicavit.

72. P. Theodorus Riſwichius in carcere moritur.

73. Henricus Princeps Auriacus tuetur collegium Embricenſe.

Præter Riſwichium, de quo dictum ſupra, plures eodem anno ſocios provincia deſideravit, quos nefas indictos & illaudatos præterire. Laudandus in primis P. Joannes Georgius Voglerus, qui mortalitatem exuit Herbipoli VI. Cal. Julii: Concionator eximiæ famæ, & tanta inſtructus dicendi facultate, ut in concionibus dominaretur, & audientium animos quocunque vellet impelleret. Simul ac peroraverat, vidiſſes obſeſſa viris feminiſque tribunalia pœnitentiæ, omnium vultus fletu madidos. Hæreticorum magiſtros, vulgo Prædicantes, præcipue exagitabat. Viciſſim illi Voglerum cane pejus oderant, & quibuſcunque poterant modis, velut hoſtem publicum, inſectabantur. Cum tanta floreret laude eloquentiæ, vir ſolidæ virtutis nihil habebat antiquius, quam puerorum & pauperum greges erudire: cæteris iſtud opus præferens, quia fructuoſum æque, at non adeo illuſtre, & ab hominum plauſu longe remotum. Edidit hujus argumenti volumen curatiſſimum, quo præcepta catecheſeos ſelectis exemplis, quæſtionibus, cantiunculis illuſtrantur. Idem, ut ſolebat capite damnatis conſolator adhiberi, nec paucos ad ſupplicium deduxerat, ejus rei raram peritiam aſſecutus, volumen aliud confecit, unde cæteri diſcant id genus homines in tam calamitoſo ſtatu ſolari apte, & ad mortem pie ſubeundam componere. Has, & ſimiles curas agitantem mors oppreſſit, eo prorſus in cubiculo, ubi ante annos viginti tres, inter ſacras B. P. Ignatii commentationes, primum religioſæ vitæ rudimentum acceperat. Nondum egreſſus erat annos ætatis unum & quadraginta. Pari ſociorum luctu elatus eſt pridie Idus Auguſti P. Petrus Cremerius, dum maxime operarii apoſtolici numeros omnes ac partes implebat Crucenacii, quod Palatinæ ditionis oppidum eſt nobile, & permunitum. Ibi collocatus nuper fuerat cum lecta ſociorum manu, tanquam in temporaria ſtatione. Aliis alio excurrentibus, ipſe excolendos ſuſceperat quatuor vicinos pagos. Jam illos ex perdite hæreticis fecerat omnino catholicos, cum ad ea loca vis morbi contagioſi pervaſit. Cremerius, dum ægrorum domos diu noctuque ſollicitus circuit, peſtem hauſit. Delatus ad oppidulum, cui nomen Valhauſen, haud ſecus curabatur ab oppidanis, qui ejus cohortatione tranſierant ad catholicos, quam amantiſſimus, & communis omnium pa-

74. Mors & elogium P. Joannis Georgii Voglerii.

75. Mors & elogium P. Petri Cremerii.

parens: tamen intra dies paucos morbo superatus occubuit. Vir multis naturæ & gratiæ donis ornatus eo præsertim nomine spectabatur, quod in conciliandis dissidentium animis mira polleret dexteritate, & in corruptis hominum moribus castigandis expertissimus censeretur. Omnes nimirum comitate flectebat, licet in mores suos censuram severissimam exerceret. Lues interim per provinciam serpens, plures de Societate victimas abstulit. Aquisgrani P. Hermannus Hagedorimus, Aschaffemburgi P. Joannes Evangelista Gartnerus, egregii ambo operarii, dum languentibus ministerium impendunt, in acie charitatis extincti ceciderunt. Monasterii in Westphalia afflatus pestilentia fuerat P. Ludovicus Unverdorben: sed cum voviſſet, si revalescceret, multo quam antea impensius famulaturum ægrotis, paucarum horarum intervallo voti factus est reus. Perrexit itaque tabidis inservire incredibili alacritate ac studio, ut eum decebat, qui hac una causa viveret. Spiram invaserat ejusdem mali vis: at Deo bene juvante graviorem urbi metum, quam damnum attulit. Ut vero intra breve tempus depelleretur, nostrorum pietati vulgo imputatum est. Nam cum Patres collegii Spirensis, ad imminentem cladem propulsandam, proposuissent incruentam victimam, coram illa plures continenter dies proni supplicaverunt ipsi, utque in aliis etiam ecclesiis eædem supplicationes indicerentur, consternatæ civitati auctores fuerunt: quæ religiones dum non assidue minus quam pie exercentur, defuncta est periculo civitas, & satiata paucorum funeribus pestis resedit.

76. Aliorum pia funera. Unius valetudo divinitus recuperata.

77. Spira depellitur pestilentia piis supplicationibus.

Sæviebat eodem tempore lues in utraque Belgica, omniaque luctu & cladibus funestabat. Ut de Flandrobelgica dicere incipiam, Antuerpiæ detecta fuerant anno superiore mali latentis semina, quæ interventu hiemis sopita verius, quam extincta, nunc repullulaverunt per æstivos calores. Ac nostris quidem initio procurationem ægrorum deposcentibus, responsum fuerat a Senatu, non videri pro eo rerum statu necessariam sacerdotum operam. At nunc, gliscente latius malo, multisque passim dolentibus, in periculo summo destitui ægrotos æternæ vitæ prædiis; admissa ultro sunt generosa postulata nostrorum, & gratiæ pro tam benevola voluntate actæ. Senatus decretum simul ac innotuit Patribus, mirum ut omnes exarserint ejus obeundæ provinciæ desiderio. Rector ex magno competitorum numero quatuor designavit delectos viros, qui in arenam charitatis descenderent, ideſt Joannem Bauserme, & Franciscum Schottum sacerdotes, Joannem Eggre, & Theodorum Heert, domesticos adjutores. Circa dimidium Augusti, quo hæc acta sunt, numerabantur tota urbe domus infectorum fere quadringentæ. Eas e vestigio socii certatim lustrare aggressi, intra mensem cuncti contracta pestilentia obierunt. Non est ut singulos laudem prolixius: nam quæ præstantior laus, quam vitam adeo illustri morte clausisse! Fuerunt tamen etiam ante acta vita laudabiles, maxime P. Franciscus Schottus, patria Antuerpiensis. Is, tametsi proles unica viri consularis, maluerat inter nos paupertatem sequi, quam vitæ commodis abundare inter suos: quin sæpius ob valetudinem parum firmam repulsus, non ante destiterat Societatem petere, quam voti compos efficeretur. Vixit post hæc annos duntaxat decem, at miros tam brevi spatio progressus fecit in religiosa virtute. Ad extremum cum impetrasset, ut dictum est, ægrotantium curam, exemplo monstravit suo, quantas habeat supra naturam vires charitas christiana. Semper antea usus fuerat valetudine parum commoda, ea præcipue laborans difficultate spirandi, ut progredi, ac omnino se commovere non posset nisi admodum lente. Idem nihilominus in obeundis domibus tabidorum, quasi alius esset homo, non tam discurrere, quam volare urbe tota videbatur. Quod si alicubi ferienti fores nemo responderet, immittebat se intro per fenestras admotis scalis, & ad ægrotos quocunque suo periculo penetrabat. Quod intuentes aliqui civium, ac secum reputantes, quo ille ortus esset loco, & quam molliter educatus, a lacrymis non temperabant. Obiit in ipso robore ætatis, tri-

78. Res Flandrobelgicæ. Nostri tabidorum curam susciplunt Antuerpiæ.

79. Quatuor moriuntur. Elogium P. Francisci Schotti.

trigesimo anno nondum expleto. Tam festinato priorum quatuor interitu minime repressa sunt studia cæterorum eandem laudem anhelantium, quin exarserunt vehementius. Igitur in eorum locum substituuntur alii sex, nempe Joannes Calantius, Paulus Ægidius, Livinus Wouters, Guillelmus Vanderbeke, sacerdotes: & ex ordine fratrum adjutorum Bernardus Vandenboel, ac Thomas Verlein. Diutissime omnium ministerio perfunctus est Vanderbekius; nec enim decessit, nisi post sex integros laboris menses. Quinque reliqui intra paucos dies contagione prostrati, in illo charitatis officio ceciderunt. P. Livinus Wouters, patria Bruxellensis, non alia causa Lovanio nuper Antuerpiam venerat, quam ut negatam ibi facultatem inserviendi ægrotis, hic impetraret. Rebus, & muneribus gestis tota erat provincia clarissimus. Philosophiam Duaci & Audomari, theologiam, quæstionesque de moribus Antuerpiæ explicaverat. Tornaci, Mechliniæ, & Lovanii domesticorum conscientias rexerat. Omnia cum insigni laude doctrinæ, probitatis, prudentiæque gesserat. Novissime missus in Hollandiam, & in carcerem ab hæretico magistratu conjectus, squalorem & ærumnas loci jam biennium perferebat incredibili patientia, hujusque exemplo virtutis magis quam voce, veritatem catholicam multis persuadebat. At cum aliqui ex vinctis carcerem effregissent, elapsus inde cum cæteris, recepit se Lovanium, unde Antuerpiam delatus, quod summe concupiverat ut animam poneret pro fratribus suis, IV. Cal. Novembres est consecutus. Hæc Antuerpiæ. Non absimili studio Bredæ, ac Silvæ Ducis, pestilentia grassante, nostri se saluti publicæ devoverunt, sed utrobique impune. Bruxellas eadem calamitas tentare cœperat. Depulsa est, non tam humana solertia, quam piis supplicationibus ad octo dies productis, in quibus nonnullæ partes nostrorum fuerunt. Concionator de Societate, quotidie ad Senatum & populum verba faciens, avertendam piaculis iram læsi Numinis, & pacem superum fletu exorandam denunciabat: quæ cum magna contentione diceret, incredibiles motus animorum ciebat. Diem postremo condixerat, qua omnes ordines civitatis communione sacrorum refecti, longo ac mœsto agmine supplicatum irent per urbem. Id statim atque peractum est, morbus resedit: nemine non agnoscente cœleste beneficium, cujus ut perennis exstaret memoria, re in Senatu deliberata, placuit ut recurrente in posterum eadem die, eadem religionis officia quotannis recolerentur.

80. Occumbunt alii sex, ac præ aliis P. Livinus Vouters.

81. Res alibi gestæ sæviente pestilentia.

Nunquam melius patet utilitas sacrorum ordinum, quam in difficilioribus reipublicæ temporibus: nunquam magis erga nostrum studia populorum incensa. Provinciæ quidem Flandrobelgicæ plura domicilia annus qui vertebat adeo calamitosus dedit: ut mirari subeat, tunc maxime auctam propagatamque esse Societatem, cum pro salute communi minuebatur numero sociorum. Ineunte Junio, Bredam, Brabantiæ urbem munitissimam, post diuturnam novem mensium obsidionem Spinula expugnaverat, & in potestatem Catholici Regis redegerat. Civitatem miseram, vix tandem ex belli laboribus respirantem, invasit eodem mense lues exitialis, quæ intra annum supra tredecim hominum millia consumpsit. Cives hoc maxime tempore collocandos apud se nostros homines statuerunt. Vocantur initio ex regiis castris aliqui Patres, curam ut impendant nosocomiis, & cæteris intra urbem ægrotis opem ferant: qui continuo advolantes, injunctam procurationem magno animo susceperunt, & pari assiduitate gesserunt. Cum parabant abscedere, suam civitati fidem industriamque ita probaverant, ut Bredani perpetuo retinendos quocunque suo dispendio censerent, & alendis præter ipsos ludimagistris censum annuum offerrent. Minime videbatur respuenda civium liberalitas. Condita proinde est Bredæ minor domus ex iis, quas residentias vulgo appellamus; brevis tamen ævi, ut suo loco demonstrabimus, futura. Eodem tempore, quæ Alostana erat residentia, jus nomenque collegii obtinuit. Alostum, urbem Belgii nobilem, immigraverat ante sex annos Societas invitatu Senatus, auctore tamen præcipuo Jacobo Beeckmano, Decano basilicæ Martinianæ. Ibi cum vixissent hactenus Pa-

82. Bredæ Societatis residentia collocatur.

83. Alostana residentia in collegium erigitur.

Patres sumptu publico, tanquam in instabili sede; conciones, scholas, aliaque ordinis ministeria obeuntes, civitati maximo se probaverant opere. Hoc anno, tum ex piis multorum largitionibus, tum præsertim ex testamento viri ornatissimi Jacobi Wilsii, qui res nostras eximie fovebat, domum propriam, ac certa vectigalia obtinuerunt, cœperuntque, ut in reliquis collegiis, de suo vivere.

84. Fundatur Aldenardæ collegium.

Statio ejusdem generis, incerta scilicet, ac nullo certo proventu constabilita, ante annos decem collocata fuerat Aldenardæ. Ea nunc ad justam collegii formam assurrexit. Initium operi fecit ex ærario publico civitas, constituto in perpetuum tenui vectigali, unde ludimagistri, & pauci alii de Societate viverent. Rem provehebat paulatim privata civium liberalitas, qua cum primis eminuit Balthassar Bauters, mercator pius & locuples. Demum Isabella Clara Eugenia Belgii gubernatrix, attributis pleno jure redditibus Aldenardensis, quam vocant, leprosariæ, collegium perfecit. Similiter, quod ab annis pluribus habebamus domicilium Bellioli, intra hunc annum in numero collegiorum habere cœpimus.

85. Ex Belliolana residentia fit collegium.

Belliolum, quasi Belgiolum, sive Belgii compendium, Flandriæ oppidum est nobile, distans Ipris itinere horarum trium. Territorio utitur amplo, amœno, frugifero. Circumstant pagi frequentes, & opulenti, quibus commoditatibus accedit cœli mira salubritas. In ejusmodi oppido nulla, quod mirere, religiosorum familia sedem ante nos fixerat. Tantum evocabantur subinde nostri ex collegio Iprensi, ad excolendam missione sacra civitatem, in qua licet multi essent hæresi infecti, catholici tamen numero & dignitate præstabant. Ex eodem collegio sumebantur quotannis concionatores pro sacratioris jejunii tempore. Longo itaque usu constabat Belliolensibus, quam esset e re communi labor nostrorum. His olim permota civitas, consilium cepit retinendæ perpetuo Societatis, domum & alimenta tribuens aliquot operariis, qui rectori Iprensi erant obnoxii. Nunc vero, quamquam ob belli incommoda magnæ essent ærarii difficultates, censum de publico obtulit stabilem & idoneum hac lege, ut residentia in collegium numeris omnibus absolutum verteretur. Versa est auctoritate Præpositi generalis, qui domicilium illud in collegii formam recipiens, simul pro Senatu Belliolano debita fundatoribus sacra per totam Societatem indixit.

86. Res Gallo-belgicæ. Socii duodecim in ministerio languentium extincti.

Dum sic novis ea provincia incrementis augebatur, Gallobelgica, peste latius grassante, multis & præclaris capitibus minuta est. Novem simul ex præcipuis urbibus corripuerat lues, serpebatque incredibili terrore civium, quem major in dies copia funerum, & clades quotidie atrocior augebat. Ubique effudit sese generosa nostrorum charitas. Ab ipsis mali primordiis in unaquaque urbe designati fuerant plures, qui curam tabidorum gererent: tum alii, qui prioribus, ut quemque contagionis vis abstulisset, ordine succederent. Absumpti sunt exiguo tempore omnino duodecim, quorum nomina, ut credere pium est, in libro vitæ descripta, etsi non indigent commendatione nostra, non proinde æquum est ut oblivione deleantur. Duaci socii obierunt tres, Nicolaus de Ponte, Joannes Chisaire, & Joannes Baclet, omnes ex ordine sacerdotali. Insulis duo, Guillelmus Bartier, & Michael de Latere, prior ille sacerdos, hic adjutor rei domesticæ. Dionanti tres Patres, Guillelmus Frerart, Hugo de Noyelles, & Joannes Andrieu, cum totidem fratribus, Joanne Azardo, Nicolao de Bry, & Henrico Molineo. Atrebati solus P. Joannes Auspaix: viri omnes excellenti virtute, ut charitatis experimento omnium maximo satis demonstrarunt. Tornaci, simul ac prima se prodiderunt pestilentiæ ingruentis indicia, inter nos & Patres Augustinianos contentio orta est sane præclara, & qualem esse inter viros religiosos decuit. Primi omnium se obtulerant nostri magistratibus, ut ad ministranda ægrotantibus sacra adhiberentur. Intercessere Augustiniani, antiquum obtendentes morem, quo se ajebant semper antea in tali ministerio cæteris religiosis anteferri consuevisse. In ea novi generis disceptatione magistratus, mirati utriusque ordinis pium ardorem, standum quidem consuetudini censuerunt: at simul promptam nostrorum vo-

87. Præclara contentio inter Augustinianos, & nostros.

voluntatem probarunt usque adeo, ut in actis publicis exstare voluerint ad posterorum memoriam, Patres Societatis omnium primos in illa publica calamitate operam suam omnino gratuitam civitati exhibuisse, & exemplo præisse reliquis aliorum ordinum religiosis, ut idem facerent. Simile certamen, & ex eadem causa exarserat domi inter socios collegii Valencenensis. Contendentibus inter se cunctis quis prior optato discrimini se objiceret, vicit senex annorum circiter octoginta, & in aciem prodiit incredibili alacritate. Idem ardore charitatis animum, animo corpus sustentans, per quatuor ipsos menses, quamdiu pestilentia urbem vexavit, perrexit cum fratre laico percurrere languentium domos, nullo diei noctisque discrimine, donec cum magna civitatis gratulatione ambo ad collegium incolumes redierunt.

88. Nostri cujusdam senis ardor egregius.

Societati Anglicanæ luctuosum hunc annum fecit obitus P. Joannis Benneti, multarum palmarum operarii, qui prius per carceres & cruciatus viam sibi munivit ad Societatem, deinde per infinitos Apostolici ministerii labores, & assidua vitæ pericula, per totidem veluti gradus, in cœlum, ut sperare pium est, transiit VIII. Cal. Januarias. Flintum, Angliæ oppidum in diœcesi S. Asaphi, nostrum Bennetum edidit. Ab ipsa adolescentia clericalem sequi militiam cum statuisset, sacerdotio initiatus, juvandis suis popularibus, ab errore videlicet revocandis, aut in veritate confirmandis, se totum addixit. In hoc opere annos jam decem collocaverat, præsertim in provincia Worcestrienſi, cum in casses exploratorum incidit. Flintum deductus, interrogatur de religione. Aderat pseudoepiscopus S. Asaphi, aderat Georgius Bromleyus, quæsitor acer, & Catholicorum funus. Bennetus, onustus manicis & compedibus, pseudoepiscopum, qui ferocior surrexerat ad disputandum, theologicis vinculis ita implicuit, ut expedire se nunquam potuerit. Cæteris pudore & inscitia obmutescentibus, intrepidus sacerdos de sedis Apostolicæ primatu, de summi Pontificis auctoritate, de Reginæ audacia & impietate, quæ supremum jus in res sacras sibi arrogaret, dixit tam graviter, tam ornate, ut Catholici omnes faterentur, constare Christi verbis fidem promittentis, daturum se suis *os & sapientiam, cui non possent resistere & contradicere omnes adversarii*. Hæc per multas horas incredibili fiducia locutus, protulit schedam suo munitam chirographo, in qua profitebatur, se sacerdotem esse, & a Christi Vicario missum ad salutem animarum. Tunc assurgens pseudoepiscopus, ut olim princeps ille sacerdotum Hebræorum: *Quid egemus*, inquit, *testibus? ipsi audivistis*. Conclamatum est in eum ab universo cœtu: perduellis, reusque majestatis pronunciatus. Gravius illos tamen oratio Benneti percusserat, quam ut simplici patibulo damnatum vellent. In omnes formas ingeniosam crudelitatem vertunt. Placuit animæ prius necem inferre, quam corpori. Et quoniam accidit non raro, ut invicti tormentorum diritate vincantur lænocinio voluptatum, castimoniam integerrimi viri sceleratis artibus aggrediuntur. Protervos adolescentes, in schola cupidinis eruditos, inducunt in ejus cubiculum, qui aures obscenis sermonibus, oculos turpi procacitate verberarent. Lacrymas excussit castissimo sacerdoti tam fœda impudentia, nec deplorare postea destitit luctuosam quam infert hæresis stragem, cum semel animos invasit, in quibus non solum veri lumen obscurat, sed ipsum etiam honesti sensum extinguit. Non succesſit hæc prima periclitatio. Ergo iterum in disputationis aleam producitur: ubi cum pristinam eruditionem libera constantique voce explicaret, dicentem interpellavit Bromleyus, & effari plura vetuit: neque illi postea data est potestas publice disputandi, ne vincendi materia daretur. Aliis argumentis, quorum erant peritissimi, certarunt iniqui judices, equuleis, ferro, contumeliis. Post multa nequidquam tentata, ad ferreum, qui solo paulum exstabat, annulum alligatur pedibus: hinc manibus constrictis attollitur ope trochleæ ad sublime tignum, ac funibus ductariis magis magisque contentis distenditur eo usque, dum corporis longitudo magna ex parte crescret, solutis disjunctisque artuum commissuris. Tenuit immane tormentum horas novem, neque

89. Res Anglicanæ. Mors & elogium P. Joannis Benneti.

Luc. 21.

Matth. 26.

omissum est nisi mortis metu, quam esse quidem volebant acerbissimam, sed non adeo celerem. Reportatur inter manus carnificum in sui ergastuli antrum, ubi summis in doloribus diu jacuit. Statim atque visus novo cruciatui par, iterum iisdem trochleis erigitur. Præerat carnificinæ designatus a judicibus minister, qui fictam commiserationem vultu præseferens: Jussus sum, inquit, a senatu tandiu torquere te, dum edas nomina catholicorum, quorum usus es hospitio, itemque eorum quos decepisti, & ad Romanam fidem traduxisti. Penes te est quamdiu torquearis. Una te vocula incolumem præstare, ac liberum potest. Cui Bennetus; Ego vero jussus sum a Christo Domino *non timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam*. Tres horas sublime pependerat, cum linqui animo, & emori cœpit. Deponitur, furente Senatus administro, & pertinaciam increpante. Paucis diebus interjectis, eidem redditur cruci: membris omnibus convellitur, ossa suis sedibus emoventur, laxatur compages membrorum, intestina pene diffluunt, rupta pectoris crate: Nulla vox tamen auditur alia, præter Dei laudes, & fidei catholicæ professionem. Judices operam in eo ludi videntes, quid agerent hæserunt anxii. Necarent virum fortem? augebant invidiam. Retinerent in vinculis? diu superstes esse non poterat. Post brevem consultationem, ab Anglia facessere procul jusserunt, ne catholicis ipso aspectu animos adderet. Minas porro intentarunt graves, si unquam reverteretur in patriam. Profectus igitur est in exilium Bennetus, annum tunc agens trigesimum sextum, & Rhemos appulsus nostris hominibus aggregari statim petiit. Voti compos factus, Viroduni tirocinium posuit, nec multo post reditum in patriam a Societatis moderatoribus flagitavit, tormenti superioris recordatione nihil deterritus. Rediit, ac totos deinceps quinque & triginta annos egit in Anglia, semper tutus, semper incolumis, Deo servum suum inter lictores, insidias, tela, & pericula quotidiana conservante, ad multorum incolumitatem & salutem. Palmis denique omnibus insignis, quæcunque possunt virum Apostolicum ornare, opprobriis, vinculis, cruciatibus, laboribus, virtutibus, & animarum præda locuplete, sancte obiit Londini, die Christi natali.

90. Res Tolosanæ, Missio ad Montem Albanum, ejusque exitus.

In Gallia multum laborabant provinciæ Tolosanæ Patres, ut ad Christi gregem traherent Calvini asseclas, nec vero frustra. Obtinebant illi tunc montem Albanum, alterum post Rupellam partium suarum tutumque perfugium. Illuc, quod ego sciam, nemo nostrorum hactenus accedere ausus fuerat: forte quod temerarium videbatur eorum fidei se permittere, qui fidem colebant nullam, habebantque pro religione nomen ipsum Societatis execrari inexpiabili odio. Fuit tamen hoc anno in domo professorum Tolosana sacerdos ingentis animi, qui nihil territus periculi magnitudine, montem Albanum petere, & hæresim in sua sede incessere ausus est. Eo delatus, & exorsus comiter ac modeste agere, irrepsit brevi in multorum amicitiam, eorumque usus gratia ad ipsorum salutem, nonnullis veritatem catholici dogmatis persuasit. At cum plures ibi menses versatus esset, nec solum tuto, sed etiam cum honore ob virtutis opinionem versari pergeret; in cursu medio laboris, & in spe maxima fructus, Hugonotis iterum rebellantibus, coactus est loco cedere, & stationem dimittere. Is fuit expeditionis difficillimæ exitus, tunc sane lætus parum, non tamen pœnitendus omnino. Nam præter præsentem frugem ex aliquot collectam civibus, Rex, postquam debellavit cum perduellibus, gnarus quid ibi actum fuisset a nostro sacerdote, stationem eandem Societati reddidit. Quod ibi minus licuit ut ad Ecclesiam multi perducerentur, Deo nostrorum laboribus aspirante, successit aliis in locis. Biterris P. Alexander Regordus, disputatione inita cum ministro superstitionis de variis religionis capitibus, ita certavit, ut profligatus, & ignominiæ plenus abscesserit nebulo, qui erat nuper superbia tumens, & audaciissimus. Certamini interfuit Dux Montmorancyus Occitaniæ Prorex cum nobilium corona ingenti: ac ne posset anceps esse victo-

91. Hæreticorum conversiones in variis provinciæ locis.

victoria, ejus lætitiam cumularunt viri sex supra triginta statim catholicam veritatem amplexi. Duplo plures fuerunt Albenaci, quos nostri partim privatis disputationibus, partim concionibus publicis subegerunt. Cadurci quemdam Calvinianæ factionis sectatorem ad veram fidem perduxit beatus ipse parens Societatis Ignatius, nec sine miraculo, quod ego ita uti fuit litteris consignatum refero. Puerpera a medicis conclamata mortuum fœtum expulerat, Ignatio vix invocato, quæque animam prope agebat, momento temporis periculo erepta fuerat. Vidit hæreticus chirurgia præstans, ac facile intelligens, curationem tam subitam, tam perfectam accidere non potuisse, nisi divina virtute, fluctuare animo cœpit, & crebris conscientiæ stimulis urgeri, ut se catholicis aggregaret: nec multo post, Deo vocanti cedens, Romanæ Ecclesiæ sacramentum dixit. Idem præstitit Anicii puer annorum tredecim, sed ritu admodum novo, ac memorabili. Nondum propter ætatem admissus fuerat ad concipiendum ex formula sacramentum catholicæ professionis: neque enim exigi solebat ab impuberibus; verumtamen pio ardore succensus, nihil optabat avidius, quam suæ fidei publicum testimonium reddere. Quadam die, rectorem collegii videns in veste sacrificali ad altare progredientem, pelli se intimo, ac vehementiore instinctu sensit ad profitendam aliquando tandem in publico religionem. Dies erat Christo in cœlum ascendenti sacer, ædes pro diei celebritate frequens ut cum maxime. Simul ergo sacerdos ad populum se convertit divinum impertiturus panem, adfuit in gradibus altaris alacer, ac pietate fervens puer, intendit vocem, & formulam catholicæ professionis totam peregit, attonita, ac collacrymante præ gaudio multitudine, quæ circum ad spectaculi novitatem erat affusa.

92. Miraculum S. Ignatii, & hæretici cujusdam conversio.

93. Pius ardor adolescentuli in profitenda religione.

Inter hæc non uno documento licuit agnoscere, quam amanter a Deo protegerentur homines Societatis, quam studiose a suis Angelis custodirentur. Viros quatuor nobiles convivio exceperant nostri in Tolosana domo professorum. Post epulas, domestici simul & externi constiterant ad horæ spatium in propylæo cœnaculi, familiariter colloquentes nostro more. Ut silentii signum increpuit, digrediuntur omnes pariter in vicinum templum, ad divinam hostiam adorandam. Vix abierant, & feriit aures fragor non minus subitus, quam horribilis. Spectatum accurrunt. Pavimentum propylæi, de quo dicebam, suo sublidens pondere, collapsum erat. Mirari subiit, nec immerito, contignationem adeo fragilem non ante cessisse oneri, cum tot hominum corporibus gravabatur. Hinc omnes regressi in templum, liberatori Deo gratias pro tam præsenti beneficio persolverunt. Ejusdem est generis, quod accidit eodem anno Aurilliaci. Dum substruuntur novi templi fundamenta, nescio quid operis fiebat circa domum, quæ tunc pars erat collegii. Rectori (erat is P. Petrus Grillæus) repente venit in mentem inspicere quid ageretur. Delapsus in partem ædificii infimam, singula curiosius contemplatur, videtque vitiatos multis locis parietes, & impendentem ruinam. Regreditur propere, exire domo Patres, operas abstere procul jubet. Quibus jussa celeriter executis, vicinis tamen adhuc, & inspectantibus, totum ædificium corruit. Ita protegente Numine servabantur ab interitu, *qui in adjutorio Altissimi habitabant*. Magno interea nostrorum luctu diem obiit extremum Tolosæ vir clarissimus, Joseph Desparbius Apamiarum Episcopus, futurus quamprimum de Societate, si ad perficiendum quod animo volutabat, spatia vitæ suppeterent. Motus enim exemplo Caroli a Lotharingia, qui Virdunensi episcopatu abdicato ad Societatem transierat, deliberatum habebat idem consilii capere, nihilque non agebat apud Pontificem, ut ejus exequendi veniam exoraret. Verum hæc agitantem mors oppressit. Eo potissimum die tentari morbo cœpit, quo die constituerat se in domum professorum recipere ad recognoscendas per otium conscientiæ rationes, excolendumque spiritalibus exercitationibus animum. Morti proximus, ut quatenus poterat mentis optimæ cogitata perficeret, vocari ad se jussit Patrum nonnullos, hisque coram vota religionis emisit ex formula,

94. In gravi periculo nostri mira providentia servantur.

95. Aliud exemplum ejusdem generis.

96. Apamiarum Episcopus vitam claudit in Societate.

quam scholasticorum dicimus, pulcherrimum sibi ducens, quod sin minus vivere, mori saltem contingeret in Societate. Tum præscribens quid sibi mortuo fieri vellet, id primo posuit loco, ut indueretur tunica Societatis, nec aliter quam unus aliquis sociorum efferretur in ædem professorum, quam minimo apparatu ac pompa. Hac tamen in re nequaquam illi morem esse gerendum censuerunt Canonici primariæ ædis. Magis pensi habentes, quid dignitati hominis deberetur, quam quid ejus modestia præscripsisset, eum funere quam apparatissimo extulerunt.

97. Res Lugdunenses. Desertor Societatis pœnas inconstantiæ luit.

Inter socios Lugdunenses unus labentis anni memoriam contristavit. Religiosæ militiæ tædio captus, missionem flagitaverat, petitumque a Præposito generali diploma in dies singulos opperiebatur Rhodumnæ. Hominis consilium subodorati qui cum eo vivebant Patres, nihil intentatum reliquere, ut illum a tam præcipiti lapsu retraherent. Fuit præ cæteris qui conventum in suo conclavi amice admonuit, ne falleret datam Deo fidem, vicinam mortem (verus nimium vates) denuncians, nisi ab ea mente, seu verius amentia desistisset. At surdo cecinit. Consiliis, precibus, minis nihil est amplius impetratum a contumaci, quam ut interne angeretur, & inutili animi ægritudine contabesceret. Cæterum *noluit intelligere ut bene ageret*: statim vero atque accepit optatas missionis litteras, ad suos rediit. Nondum post hæc annus exierat, cum pœnas perfidiæ & inconstantiæ suæ desertor dedit, morte consumptus miserrima, immatura, subita, quodque luctuosissimum, in magna vitæ licentia, & scelerum impunitate. Cujus terror exempli cum ad omnem late provinciam manasset, hoc magis excitati sunt nostri, præsertim juvenes, ut *cum timore & tremore salutem operarentur suam*, & alienæ etiam studerent.

98. Mira Aquensium inclinatio erga nos.

Studebant enimvero, & suæ, & alienæ quamplurimi, ac tanta ubique utilitate rei publicæ, ut hac maxime causa faverent nunc rebus nostris illi quoque, quibus semper antea invisum fuerat nomen Societatis. Ut nihil de aliis dicam, Aquenses a longo tempore nobis iniquiores, atque illi nominatim, qui omnium maxime obstiterant ne collegium in urbe sua fundaretur, adeo mentem commutaverant, ut magnopere gauderent jam victos in ea causa se fuisse, immo profiterentur palam, male actum esse secum, quod non multo prius domicilium nostri ordinis habuissent. Quidam rectorem adierunt ultro, ac veniam rogarunt maledictorum, quibus Societatem temere incessissent cum adhuc erant præjudicatis opinionibus occupati. Adeo nulla nobis suppetit adversus calumnias malevolorum verior defensio, quam pie vivere, pro salute communi strenue laborare, cætera Deo permittere. Hæc fieri apud nos videns Episcopus Augustæ Prætoriæ, Joannes Baptista Vercellinus, adjecit animum ad collocandum in urbe sua episcopali collegium nostri ordinis, eoque consilio tres ad se mitti curavit de Patribus Camberiensibus, qui novæ sedis fundamenta jacerent. Res quidem, certas ob causas, successu caruit: sed cum advenissent ut jussi fuerant Patres, eorum non omnino inutilis adventus fuit. Paucis diebus Augustæ commorati, præter alia bene & salubriter gesta, offensiones quasdam, quæ inter Antistitem & collegium Canonicorum exortæ erant, feliciter sustulerunt.

99. Consilia dejecondendo collegio Augustæ Prætoriæ irrita.

100. Res Aquitaniæ. Tironis cujusdam mira adversus matrem constantia.

Sæpe mentionem fecimus tironum fortium, qui adversus carnem & sanguinem magno animo decertarunt. Hujus generis exemplum scitu dignissimum vidit hoc anno provincia Aquitanica, ad quam modo transgredimur. Versabatur in tirocinio Burdigalensi adolescens optimæ spei, & honestissimi generis. Eum mater ad se retrahere cum statuisset, hac mente Burdigalam e patrio oppido venit, nostrorumque fidem & æquitatem implorans, evicit, ut ad dies duntaxat tres velut sequestro deponeretur apud civem notæ probitatis, Societati restituendus, nisi intra illud tempus arreptum vitæ propositum abjecisset. Conditioni subscripsit adolescens, addita tamen cautione, ne alibi cogeretur cibum capere, aut dormire, quam apud hospitem illum ac custodem suum. Quibus constitutis, & assensu mutuo firmatis, prodiit e tirocinio tanquam

ex

ex officina virtutis fortissimus pugil, paratus perstare ad omnia, quæ tam brevi tempore moliri amor maternus posset. At finem certandi fecit citius, quam sperabat. Primo die, cum divertisset, ut jubebatur, ad matrem, hæc oblita pactorum instare apud eum, ut vellet secum in communi mensa prandere. Rogare ille contra positis humi genibus, ut datam servaret fidem: fugam, si qua vis pararetur, respectare. Mulier inter hæc animi deliquium patitur. Collapsam ut vidit adolescens, proripuit inde se celeri fuga, & ad hospitem suum reversus est. Hinc ad tirocinium revolabat. Ecce autem properanti objicitur denuo in media via parens, quæ, ut sunt mulieres, quam opportune defecta fuerat animo, tam facile a defectione se collegerat. Luctu perdita, ac miserabiliter vociferans, nunc emollire fugientem, ac paulum remorari conabatur, nunc homines superosque testes faciebat doloris sui, & crudelis, ut ajebat, injustitiæ, qua sibi filium optatissimum, solitudinis suæ levamen unicum, Jesuitæ abripuissent. Quæ cum diceret, iterum voce, colore, viribus, atque animo destituta, jacuit pene exanimis. Magna, ut solet, ad spectaculum turba confluxerat. Multi feminæ miserabantur casum, multi crudelitatem nostrorum, & filii impietatem increpabant. Fuerunt qui matri spem facerent filii recipiendi, si repeteret eum legibus in judicio: qua spe mulier erecta, judicialem inire viam statuit. Ergo libellum supplicem offert senatui, suus ut reddatur parenti filius rogans, quem a nostris male deceptum affirmabat. Senatus, tametsi accusationem ex materno tantum dolore profectam non nesciret, ad præstitutam diem adesse adolescentem jubet, & rationem consilii sui reddere. Affuit, ac pro se tam appositè dixit, quæstioni ita satisfecit, ut ipsimet judices parenti persuaserint, ne ultra adversari pergeret ejus cœptis, quorum auctorem unicum fuisse Deum certo constaret. Dictis acquievit mulier, novitius senatorum præconio & gratulatione honestatus, in tirocinium rediit. Tales Societati succrescebant alumni in locum veteranorum, quorum aliqui identidem interibant.

101. Judicum sententia comprobatur.

Ex his duo maxime desiderati hoc anno, P. Ludovicus Richeomus, & P. Stephanus Moquotus, ambo virtutis opinione conspicui, & nostra commendatione dignissimi. Richeomus patria Dignensis, sive doctrinam spectes, sive prudentiam, sive, quæ cæteris eminent, pietatem & religionem, merito inter prima Societatis Gallicæ lumina annumeretur. Multa post se reliquit ingenii monumenta, non illo quidem nitore, quo postmodum florere gallicus sermo cœpit, pro eo tamen quod tunc maxime probabatur eloquentiæ genere, doctorum judicio commendatissima. Eorum pleraque ad defensionem Societatis pertinent, quam cum amaret ipse in optimæ parentis loco, ejus famam contra obtrectatorum calumnias tueri studuit. Præter hæc, scripto complexus exemplo Augustini omnes animi sui labes, & vitiosas appetitiones, reliquit posteritati quatuor libros, quos suarum confessionum inscripsit: rarum utique documentum christianæ demissionis, quam virtutem præ cæteris colebat. Senex emeritus annorum circiter octoginta, nunquam adduci potuit ut intermitteret, quod sibi proprium fecerat, ministerium abluendi vasa escaria. Hoc munus ut expleret, cum non posset ad locum operi destinatum suis se ferre pedibus, eo deferri volebat alienis humeris; ac trementibus quidem digitis, sed mira mentis alacritate, & quam maxima poterat cura patinas abstergebat, prorsus ut unus de fratribus rei domesticæ curatoribus: vir cæteroqui per illustriores ordinis præfecturas traductus, ter Præpositus provincialis in Aquitania, semel Visitator provinciæ Lugdunensis, quique omnium primus Romæ pro Gallicanis provinciis munus Assistentis exercuerat. Conspectum aliquando ferunt toto coruscantem capite, & cœlesti luce circumfusum. Vivere desiit XVII. Cal. Octobris, in collegio Burdigalensi. Moquotus ortu Nivernensis, in gradu licet spiritualis, ut loquimur, Coadjutoris, egregie meritus est, tum de litteris humanioribus, quarum peritia claruit, tum de catholica religione, quam adversus hæreticorum calumnias multis lucubrationibus vindicavit. Nemo laudare

102. Obitus & elogium P. Ludovici Richeomi.

103. Mors & elogium P. Stephani Moquoti.

dare satis, vix quisquam assequi cogitatione possit labores prope infinitos, quos concionibus habendis, librisque conscribendis exsudavit, id assecutus vitæ genere laboriosissimo, & æque utili, ut ejus mortem, velut jacturam publicam, boni omnes dolerent. Obiit in domo professorum Burdigalensi, postridie Nonas Novembres, annos natus quinquaginta quinque.

104. Prorex Xantoniæ, aliique ad catholicos pertrahuntur.

Ut minus dolenda accideret virorum talium jactura, fecerunt superstites ipsorum æmulatores, quorum hoc anno industria Calviniani amplius centum ad partes catholicas transgressi sunt. Celebrata cum primis transitio Comitis de Parabere, Xantoniæ proregis, de qua hæc fuerunt memoriæ tradita. Comes, ut erat acris ingenii vir, jamdiu vacillabat in errore, quem a parentibus hauserat. Cupidus cognoscendæ penitus veritatis, petiit ab Episcopo Xantonensi Michaele Raulio doctorem catholicum, quem cum ministro Hugonotarum committeret, & de fidei controversiis disputantem audiret. Misit Episcopus nostri ordinis sacerdotem, cujus nomen litteræ tacuerunt, doctum, pium, & in ejusmodi causis exercitatum. Condicitur certamini litterario dies & locus, invitantur ad congressum e nobilitate præcipui. Confederat jam frequens corona. Inter primos accesserat ad locum minister sectæ, spem vultu ingentem, & certam victoriæ fiduciam simulans. Sub ipsam disputationis horam minister, causatus nescio quid, locum turpiter deserit, & alio se recipit. Visum id plerisque timentis indicium vehemens, & quasi desperatio victoriæ. Relictus sine adversario noster sacerdos, explicat confessui statum controversiæ quæ ageretur, rationes utriusque partis expendit, perorat denique pro veritate. Movit nervosa oratio Proregem sic, ut illico cum tota familia hæresim ejuraverit. Par alterius ministri Calviniani conditio fuit Pali in Bearnia, par triumphus catholicæ veritatis. Librum sparserat improbus de Romana Ecclesia, calumniis meris & mendaciis refertum. Ex eo noster Theologus cum excerpsisset locos ad bis centum & quinquaginta, quibus in locis fœde corrupta aut mutilata proferebantur orthodoxorum scriptorum testimonia, scriptori virulento dicam scripsit coram prorege Bearnienſi Antonio Grammontio, postulans condici sibi diem, qua libri auctorem falsi reum perageret in concilio doctorum. Simili olim modo David Cardinalis Perronius in jus vocaverat Philippum Plessium Mornajum coram Henrico magno. Constituta est dies: leges, quibus coram prorege certaretur, dictæ. Minister sua conscientia damnatus, quamquam initio provocationem accepisset incredibili fastu, re deinde melius considerata, deserere maluit vadimonium, quam periculo se objicere. Toto expectatus anno, nunquam apparuit: quæ pugnæ detrectatio publicis litteris contestata, ut in laudem nostri hominis cessit, ita catholicis pro insigni victoria fuit, & pudore obruit Calvinianos.

105. Minister sectæ a nostro Theologo provocatus, causam deserit.

106. Adolescens ad fidem salutari terrore compellitur.

Huic sectæ fuerat innutritus Pali adolescens optimæ indolis, qui licet collegii nostri scholas frequentaret, nondum tamen inducebat animum ut superstitionem ejuraret, prohibitus metu parentum. Metum vanum, ac noxium aliquando terror salutaris vicit. Accidit ut rediret noctu domum, pallidus, elinguis, toto corpore contremiscens. Lecto illatus, jacuit dies ipsos tres præclusis faucibus, ut nec cibum capere ullum posset, nec vocem mittere. Medicis actum de eo clamantibus, parentes advocari ministrum sectæ jubebant, qui assisteret morienti. Verum ille, soluta repente voce: *Quem mihi narratis ministrum*, ait, *in hoc rerum articulo? Si me amatis, Jesuitam adducite, ludimagistrum meum, cum quo multa sunt quæ velim communicata.* Vocatur ergo ex collegio nostro ludimagister, quem ut adstantem vidit adolescens, abstitere jussis cæteris, longum sermonem exorditur. Narrabat, erranti sibi noctu per infrequentes urbis vicos occurrisse spectrum horribile, ac visu formidolosum: ea se specie conterritum, vix non exanimem concidisse: hanc unam fuisse causam ægritudinis, qua hactenus extabuisset: sed jam deliberatum sibi fixumque esse transire propediem ad Ecclesiam, quo se impelli cœlesti instinctu sentiret. His rebus cognitis magister, mœrentem hortatus ut bono ere-

ctoque esset animo, suspendit ex ejus collo sacrum numisma. Mirum dictu! Ad contactum numismatis, omnes illæ, seu naturales morbi causæ, seu præstigiæ dæmonum, momento evanuerunt. Desiliit lecto adolescens, seque omnino valentem obtulit domesticis, quorum quis satis explicet admirationem, & gaudium? Rediit postridie ad collegium Societatis, & ejurata palam hæresi, in verba Romanæ Ecclesiæ juravit. Tertius interim vertebat annus, ex quo Societas domicilium habere cœperat Tutellæ, numerabatque jam civitas annos totidem novæ pietatis, quæ una cum nostris ingressa urbem videbatur. Quatuor classibus, in quas divisæ prius fuerant scholæ, placuit hoc anno quintam addere rhetoricorum, idque lætissimis factum auspiciis. Una die, undecim ejus classis adolescentes ad diversas religiosorum familias transiere. Ex eodem collegio missus cum fuisset sacerdos Bellolocum, quod oppidum adhuc erat parte multo maxima Calvinianum, præter alia sacræ missionis emolumenta, ad frugem reduxit monachum perditissimis moribus, qui annos quinque supra viginti in lustris ganeisque consumpserat, obtinuitque ab eo, ut nova vitæ integritate deleret inustam catholico nomini, & ordini sacerdotali maculam tam probrosæ intemperantiæ. Ut vero hæreticorum arrogantiam comprimeret, vocavit in publicam concertationem ministrum sectæ audacissimum, qui catholicos omnes eorumque doctores superbe contemnebat, atque illum invictis rationum momentis ita confudit, ut pudore oppletus abscesserit. Factum indignissime tulerunt gregalium plerique: ac ne in uno victi viderentur omnes, libellos obtulerunt suæ, ut appellabant, Synodo, rogantes ut exilio damnaretur minister, propterea quod homo nihili ausus esset cum Jesuita doctissimo certamen serere de religione. Quasi vero magis ingenii tarditate superatus, quam vitio cauissset. Sed a rebus Gallicis gradum faciamus ad Hispanicas.

107. Et a gravi morbo divinitus persanatur.

108. Acta sociorum collegii Tutelensis.

Provinciam Castellanam turbabat vehementer hoc tempore filius degener Societatis, idemque magni ingenii, & magnæ item audaciæ vir, quæ duo si jungantur, maximas habent ad nocendum vires in religiosis ordinibus. Nos rem totam, uti gesta est, ordine referemus. P. Stephanus Peralta, quatuor jam professus vota, cum traderet theologiam Vallisoleti, amotus fuerat ab officio, propterea quod non ut copia doctrinæ, sic etiam exemplo morum prodesse putaretur auditoribus suis. Rem ille ferens indigne, & auctoribus factæ sibi, ut rebatur, injuriæ succensens, temperare sibi non potuit, quin conceptum animo mœrorem communicaret cum agnato suo Joanne Peralta Episcopo Senticensi, sive, ut nunc loquimur, Zamorensi, quo utebatur amicissimo, & intime familiari. Is amici dolorem miseratus, in omnem occasionem ejus sublevandi imminebat. Commodum accidit, ut ab Ecclesia Senticensi transferretur ad archiepiscopatum Cæsaraugustanum. Cum ergo profecturus illuc esset, adducere secum statuit Patrem Stephanum, virum scilicet theologica scientia præstantem, proindeque futurum sibi in rebus Ecclesiæ administrandis magno usui, amicum præterea, & consanguineum suum. Illa suberat difficultas, quod cum pertineret Cæsaraugusta ad provinciam Aragonien sem, ad eam nefas erat Stephano se transferre, inconsulto generali Præposito Societatis: Provincialis enim Castellanus aperte negabat, licere sibi quemquam sociorum extra fines provinciæ suæ mittere. Perstitit nihilominus in sententia Præsul, & Stephanum minime repugnantem abduxit Cæsaraugustam. Eo ut ventum est, perrexit Stephanus malam causam facere deteriorem, plures manens hebdomadas, contra quam apud nos lege præscribitur, apud Archiepiscopum, unde vix demum perpelli potuit, ut in collegium Societatis se reciperet. His Romæ cognitis, doluit Mutius inflictum disciplinæ vulnus haud leve, eique mederi statim cupiens, scripsit ad Provincialem Aragonien sem, ut Peraltam quamprimum dimitteret Cæsaraugusta, & in suam provinciam remitteret: simul Antistitem non minus officiosis, quam efficacibus oravit litteris, ut id æqui bonique faceret. Prius quam hæc Præpositi generalis mandata in Hispaniam pervenirent, Stephanus, solutioris vitæ desiderio captus, ad Mutium scripserat, ve-

109. Res Castellanæ. P. Stephanus Peralta turbas movet in Societate.

110. Irritam fuisse contendit professionem suam.

veniam rogans transeundi ad alterius instituti ordinem, ubi se continuo recipiendum, si modo per eum liceret, affirmabat. Necdum ad hæc postulata responsum acceperat, cum jactare palam cœpit, nullo se religiosæ professionis, nullo votorum simplicium vinculo obstringi, nec proinde posse cogi, ut Societatem deserens in alium ordinem immigraret. Hujus rei non aliam afferebat causam, nisi fuisse se sine Præpositi generalis permissu acceptum in Societatem anno ætatis decimoquinto nondum expleto. Quam rationem ad summam votorum suorum validissimam putans, eandem brevi commentario exposuit, commentarium vero ipsum Romam transmisit ad Mutium. Is interim, ad priores ejus litteras respondens, facultatem petenti fecerat transeundi ad alium ordinem. Diploma sibi oblatum Stephanus veluti non necessarium repulit, contempsitque, nulla se facultate indigere dictitans, qui nec fuisset unquam sacramento Societatis obligatus, nec vero esset. Quibus dictis ut facta congruerent, nec ullam servabat domesticæ disciplinæ legem, nec, ut Præpositus generalis mandaverat, in suam provinciam regrediebatur. Ne vero sibi fraudi esset contumacia tam effrons, temeritatem novo ausu cumulavit. Judicem totius controversiæ sumpsit ipsum Archiepiscopum Cæsaraugustanum, ac prius quam de negotio ipso cognosceretur, ab eo rescriptum abstulit, ut pendente judicio censendus esset extra potestatem Societatis, eaque propter licitum sibi foret, si vellet, alibi quam apud nos diversari: cujus deinde rescripti beneficio ex ædibus collegii ad Hieronymianos demigravit, præstolaturus e tuto quid post causæ cognitionem Archiepiscopus pronunciaret. Talis judex quin esset causam adjudicaturus Peraltæ, nec ipse, nec alius quisquam dubitabat. At contra judicium quod parabatur, excepit Cæsaraugustani collegii rector (nam vocatus fuerat ex juris formula ad dicendum siquid vellet ex parte Societatis) excepit inquam, ejus generis causam minime pertinere ad Archiepiscopum: quod cum certis rationibus demonstraret, hac exceptione perfecit, ut Præsul ab incepto desisteret, ac judicium deponeret parum caute susceptum. Non ideo quievit Peralta, aut ad officium rediit. Certus nec litem deserere, nec se iterum arbitrio Societatis committere, extorsit a supremo juris præfecto, qui laicus erat magistratus, decretum quoddam, ne ad nostra domicilia reduci posset per vim. Tum pro sua causa curatissimam concinnavit, ediditque lucubrationem, qua lecta multi in Hispania, jura magis forensia quam Societatis instituta callentes, ibant in ipsius sententiam. Vir nimirum præstanti ingenio, nec mediocri doctrina, rationes pro se multas & varias ita exposuerat, ut primo intuitu veri speciem præferrent. Sed P. Joannes de Montemayore, vir æque canonici ac nostri juris peritissimus, scripto specioso magis quam solido scriptum opposuit adeo nervosum, ut cum lectitari cœptum est, sententiam mutaverint plerique, & ad partes Societatis transierint. Ipse momentis rationum victus Peralta, agnovit jus Societatis, aut certe visus agnoscere. Sane, consilio in melius verso, supplices ad Mutium litteras dedit, unum modo rogans, sibi ut liceret cum bona ejus venia transire ad Cistercienses. Petitioni annuit haud gravate Mutius: ea tamen annuit lege, ut ne ante dimitteretur, quam proprio chirographo professus esset, quæ emisisset apud nos vota, tum simplicia, tum solemnia, non fuisse irrita, nec proinde justam fuisse causam cur litem ordini intentaret. Quo facto filium turbulentum amisit Societas non invita, atque illa est omnis perturbatio sublata. Cæterum, ne alia similis suboriri unquam posset, Mutius, utpote nostri juris interpres legitimus, declarans uberius quod olim fuerat a decessore suo Claudio sancitum, ita rescripsit: *Vitia, quæ forte contigerint in prima nuncupatione votorum ob defectus ætatis, biennii, aliosque similes, cessantibus ejusmodi defectibus, qualibet consueta renovatione votorum emendari.* Et quia Peralta male abutebatur eo Constitutionum loco, ubi nostri bis intra annum vota renovantes dicuntur, * *Non nova obligatione se obstringere, sed ejus qua obstricti sunt recordari*: inde enim conficiebat, siquid in prima votorum nuncupatione defuerit, illud

111. Multa perperam molitur contra auctoritatem suorum præsidum.

112. Agnoscit jus Societatis, & transit ad Cistercienses.

113. Quid declaratum sit occasione illius controversiæ.

P. 5. c. 4. §. 6.

illud per alias atque alias instaurationes nunquam suppleri; idcirco Societas post Mutii obitum in Congregatione generali VIII. decretum edidit in hanc sententiam. * *Quod in constitutionibus dicitur renovare vota non esse novâ obligatione se obstringere, sed ejus qua obstricti sunt recordari, intelligendum est, ut hactenus intellectum est, quando renovatio supervenit priori obligationi, non vero quando nullam invenit obligationem.* * *Decr.* 22.

114. Res Aragonienses. Decretum Academiæ Valentinæ contra scholas Societatis.

Quam hactenus executi sumus molestiam excepit in provincia Aragonensi alia diversi generis perturbatio, quam modo paucis expediendam suscipimus. Florebat Valentiæ gymnasium Societatis majori auditorum frequentia, quam ferre pacate possent aliqui ex doctoribus publicæ academiæ. Suum quasi dedecus interpretantes, magistros Societatis studiosius audiri quam se, collegas sollicitabant, ne paterentur ultra probrum, sed partam tot annorum labore famam nobilissimæ academiæ tuerentur præsenti aliquo, & opportuno remedio. Re in deliberationem adducta inter professores, afferebantur in medium multa. Fit denique communi consensu decretum, ne deinceps ad litterarios gradus admittantur ii, qui mallent collegii nostri scholas frequentare, quam academicas. At decreti major strepitus, quam usus fuit. Prolatis post paulo litteris Apostolicis privilegia Societatis continentibus, oppressa feliciter sunt adversariorum incepta. Accessit ad demerendos professorum animos beneficium, quod æqui rerum æstimatores minime contemnendum putarunt. Coorto inter scholasticos academiæ, nescio quam ob causam, gravi dissidio, in duas factiones se diviserant feroces adolescentes, arma sumpserant, manus jam prope conferebant. Cum nullum esset præsenti malo remedium in præsidibus, advolavit e collegio nostro sacerdos, seque in medium agmen tumultuantium injiciens, qua erat apud juvenes auctoritate & gratia, tantum precando hortandoque valuit, ut pacem ex æquo & bono composuerint qui modo erant in mutuam cladem armati. De sacris expeditionibus, quæ plures eodem anno susceptæ fuerunt, præsertim in diœcesibus Dertusensi, & Gerundensi, multa haberem dicere, quæ ob frequentiam & similitudinem rerum prætereo. Unum silere non debeo charitatis exemplum insigne, quod occasione missionis editum est Balagueræ. Est id oppidum prænobile in Catalonia, situm prope Sicorim amnem. Præter alia multa urbis commoda, ex eo quem dixi fluvio ingens aquæ vis derivatur intra mœnia, spargiturque viis prope omnibus per subterraneos ductus, usu quidem maximo civitatis, sed pari interdum periculo. Nam si quo casu dissolvatur compago fornicum, quibus intecti sunt lateritii canales, dehiscunt momento viæ, & voragines improvisas sub pedibus gradientium aperiunt. Id ipsum accidit, dum ibi duo Societatis operarii missione sacra fungebantur, atque eo prorsus tempore, cum catervas puerorum agebant ad catechesin. Subsidit repente pars viæ in hiatum ingentem, & unum puerorum absorbuit. Ad clamorem, ut in subito & gravi casu sublatum, accurrit celerrime nostrorum alter, ac puerum videns cum aquis colluctantem, & jam pene demersum, nihil ultra moratus, in subjectum gurgitem ejecit se. Hærebat circa os voraginis attonita multitudo, & utrumque perditum conclamabat: quæ tamen fuit Dei benignitas, neuter periit. Sacerdos impavidus, consilio manuque utens, puerum primo, deinde se in tutum recepit. Res visa tunc plerisque naturæ viribus major, visa nobis non indigna, quæ in hos annales transcriberetur. Et siquidem catechismi incidit mentio, Patres collegii Majoricensis nihil non agebant, ut rem adeo necessariam propagarent, & ad utilitatem civitatis universæ traducerent. Illud in mores inductum hoc anno, ut in quinque urbis locis explicarentur christianæ doctrinæ rudimenta. Provisum, ut non solum ætas tenerior, verum etiam natu grandiores erudirentur. Designatæ demum matronæ primarii generis, quæ puellarum centurias inter se partirentur, easque non minus exemplo quam voce ad discendum intentas facerent. Ex eodem collegio Majoricensi ad oliveta circumposita excursum est. Crebræ in his ali solent operarum familiæ. Supra ducentas duo ex nostris

115. Componitur grave dissidium Valentiæ inter scholasticos.

116. Charitatis exemplum a nostro Sacerdote editum.

117. Acta sociorum collegii Majoricensis.

stris sacerdotibus excoluerunt, ac multo meliores quam initio invenerant reliquerunt. Correcti ex maxima parte mores, sublatæ dissidentium iræ, dies festi, qui passim solebant per meras saltationes, aliamque lasciviam traduci, coli pie ac rite cœpti. Nec illud parvi faciendum, quod ab eo tempore audiri desierunt amatoriæ & obscenæ cantiunculæ, irritamenta nequitiæ, quibus antea totus ager personabat. Tanta denique facta in publicis moribus commutatio, ut pueri simplices percunctarentur a suis matribus, cur non ut ante homines lætitiæ indulgerent.

118. Mors & elogium Joannis Marini scholastici.

Inter hæc *raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus*, Joannes Marinus, mira innocentia juvenis, atque alter, ut vulgo ajebant, Aloysius Gonzaga: hoc etiam illi similis, quod eadem atque ille die, eodemque læthi genere occubuit, dum similiter altioribus studiis operabatur. Anno ætatis decimo quinto cooptatus in Societatem, jam tum inexpiabile indixit sibi, & cupiditatibus suis bellum, quod usque ad obitum produxit. Nullam antea contraxerat graviorem noxam: deinde nec ad leviusculas offendit, nisi admodum raro, ut sancte testati sunt qui de tota vita confitentem audierunt. Votum ediderat suis semper cupiditatibus adversandi, idque ab eo servatum exacte affirmabant iidem Patres. Sæpe moderatores suos veniam rogabat plectendi duriter corporis, ac sæpius fortasse quam ferret virium infirmitas exorabat. Ciliciis uti, cruentare se flagris, nudo in assere somnum carpere, famem sitimque solo pane & aqua, non tam satiare, quam fallere in deliciis habebat. Cum esset his quasi patientiæ rudimentis multum exercitatus, correptus est lenta tabe, cui accedentibus viscerum & capitis doloribus atrocissimis, ulceribusque permolestis, habuit per sex menses quo ardens illud suum patiendi desiderium expleret. Obiit in paterna domo Malanquillæ (oppidum est prope Bilbilim), quo fuerat medicorum judicio missus, ut adversus morbi contumaciam nativi cœli remedium experiretur. Moriens magnopere flagitavit, ut corpus suum mitteretur Bilbilim, & in æde Societatis conderetur. Verum id passi non sunt oppidani, nostrisque corpus innocentissimi juvenis reposcentibus, diserte negarunt ferre se posse ut alio traducerentur civis sui mortales exuviæ, quas in loco thesauri longe pretiosissimi haberent. Utcunque illi tamen civem colerent suum sanctitatis opinione ducti, multo studiosius Gandienses suum colebant olim dominum, nunc patronum Franciscum Borgiam. Ex quo decretos beato viro cœlestium honores audierant, gestiebant insolito gaudio cives, & novum ejus cultum quibuscunque poterant modis celebrabant. Ignes festivi, machinæ, pugnæ ludicræ, aliaque id genus spectacula lætitiam publicam testabantur. Clientum suorum studia beatus Franciscus non uno miraculo comprobavit. Inter alia popularis gaudii argumenta, fons elegans adornabatur in muro summo publici ædificii. Accidit ut structor operis, dum suo aptat loco fontis latissimum labrum, fallente vestigio rueret in præceps, totamque secum traheret molem. Haud dubie affligebatur lethaliter, aut decidente secum machina opprimebatur, nisi Borgiam, cujus honori laborabat, in ipso lapsu invocasset. At ejus ope constitit in subjecto solo rectus, & illæsus omnino, quasi occulta manu susceptus fuisset: moles autem, ignota vi impellente, deflexit in latus læso nemine. Miraculum istud excepit paulo post aliud non minus illustre. Puer erat Gandiæ manibus pedibusque ita vitiatis, ut nec movere illas ullo modo posset, nec his insistere. Pueri malo cum angeretur vehementer tota familia, pater ipsius, nullum esse remedium videns in arte medica (multa enim expertus fuerat frustra), Borgiæ opem supplex quæsivit. Vix fecerat, & filium recepit incolumem tanto, non solum gaudio, sed etiam admiratione, ut vix eundem hunc esse puerum crederet, quem conspicere soleret misere decumbentem, & membris captum. Ut erant ejusmodi miraculorum tot Gandiæ testes oculati, quot cives, hoc magis Gandiensium studia erga beatum suum Principem incensa fuerunt. Eodem tempore in aliis etiam Hispanorum urbibus certatim beato viro signa gratulationis exhibebantur, non

119. B. Francisci Borgiæ miracula duo Gandiæ.

mi-

minus religiosa, quam splendida, Valentiæ præsertim, quæ illo cive gloriabatur, & Barchinone, quæ proregem olim suum fuisse meminerat.

120. Res Toletanæ Novus B. Borgiæ cultus celebratur Matriti.

Sed longe omnibus præstitit, quæ regiæ domicilium est, Matritum. Multos continenter dies tenuit religiosa celebritas, augente populi pietatem sacro beati viri corpore, quod argenteo inclusum loculo diversis supplicationibus per urbem circumvectum est. Principio ab æde professorum, ut tunc erat, angusta devectum fuerat ad collegii basilicam. Ibi cum quatuor dies venerationi publicæ expositum prostitisset, deferri placuit ad regium parthenonem S. Claræ, id ita fieri poscentibus, tum parthenonis Antistita Joanna de Cruce beati viri pronepte, tum Margarita Austriaca Maximiliani Imperatoris filia, quæ inter excalceatas illas virgines vitam religiosissimam traducebat. Hinc denique post biduum denuo illatum est ad templum professorum, sedem ipsius propriam, atque perpetuam. Jam nihil attinet dicere, qua pompa, quo apparatu istæ supplicationes peractæ fuerint. Interfuerunt aulæ regnique proceres, & flos universæ nobilitatis cum innumera populi multitudine. Pietas cum magnificentia certavit sic, ut nihil neque ad dignitatem, neque ad pompam splendoremque fuerit desideratum. At, quæ sunt rerum humanarum vicissitudines, lætitiam hanc tantam corrupit paulo post acerbissimus luctus in funere festinato Caroli Archiducis, quem uno prope tempore Hispania accepit, amisitque. Eum Rex, quippe insigni prudentia principem, & avunculum suum, evocaverat ex Germania, ut haberet moderatorem adolescentiæ optimum, & idoneum administrum, cui tantam imperii molem tuto committeret. Mense nondum exacto quam Matritum venerat, subita vi morbi sublatus est, nescias utrum graviore aulæ mœrore, an regni universi jactura. Ejus quidem certe obitum boni omnes vehementer doluerunt. Doluit præsertim Societas nostra, dolore non minus vero, quam justo, quem graviorem faciebat recordatio beneficiorum, quæ nobis multa Carolus detulerat, & eorum expectatio quæ promiserat. Novissime, cum ad iter Hispanicum se accingeret, auditus fuerat sæpe cum diceret, hoc sibi fore jucundissimum in Hispania, quod esset habiturus identidem occasionem, in qua suam erga nos voluntatem re & factis ostenderet. Sed aliter Deo visum, forte ut privati fructu tam insignis benevolentiæ, spem omnem haberemus in divino patrocinio repositam. Præter ejusmodi vulnus Hispanicæ Societati commune, ereptos sibi doluit provincia Toletana Patres inclytæ famæ duos, Ferdinandum Lucerum, & Joannem Suarez, de quibus aliquid attingendum hoc loco est. Lucerum velut parentem alterum provincia venerabatur, a quo fuerat sæpius administrata, pari semper fama integritatis, atque prudentiæ. Nihil illo lenius, nihil, ubi quid fortiter agendum esset, efficacius. Lenitatem porro, non beneficio naturæ hauserat (erat enim vitio indolis in iram proclivior), sed exercitatione virtutis, qua id etiam erat adeptus, ut cæteris animi cupiditatibus imperaret sine molestia. Nemo illum in crebris maximisque doloribus mœrentem vidit, nemo elatum inaniter in rebus prosperis. Domi cum præstaret ætate multis, fama, honoribus, & rerum gestarum magnitudine fere omnibus, primas nihilominus ultro deferebat aliis, quorum esse ajebat neminem ineptiorem, vilioremque se. Multis procerum fuit a sacris confessionibus, quorum gratia ad ipsorum tantummodo salutem usus, moriens nihil post se nisi exemplum evangelicæ nuditatis reliquit. Obiit Matriti VI. Idus Januarias. P. Joannes Suarez, cui debentur sacræ illæ Eucharistici panis formulæ Complutenses, de quibus actum libro hujus historiæ quarto, divinis illustrationibus ab ipsa pueritia frui cœpit, perrexitque quamdiu vixit usum perquam familiarem habere cum superis. Memoriæ proditum est, balneis interdum uti coactum fuisse ad refrigerium corporis, ex ardore quem orando conceperat æstuantis. Sibi inclementer admodum imperabat ipse: quæcunque vero imperarent moderatores, ad eorum nutus omnes præsto erat. Olim sentiens, si quo casu opus nescio quod sibi fuisset injunctum, ab eo refugere animum vehementissime, procubuit statim

121. Mœror Societatis in morte Caroli Archiducis.

122. Mors & elogium P. Ferdinandi Luceri.

123. Mors & elogium P. Joannis Suarez.

tim in genua supplex, ac Deo vovit, nulla se recusaturum quantumvis aspera, & dura majorum imperia. Reipsa jusserunt moderatores eam maxime rem, quam timuerat. Obsecutus ipse est tam alacriter, quam si rem optatissimam faceret. At hujus victoriæ mercedem tulit non exiguam. Ab eo tempore supernis perceptionibus abundavit multo copiosius, vitamque reliquam traduxit inter cœlestes delicias, quarum jucunditatem experiri quidem poterat, sed verbis explicare omnino non poterat. Decessit Compluti XVI. Cal. Januarii, annos natus novem supra septuaginta, quorum ipsos quinquaginta saluti proximorum impenderat, elatusque est funere apparatissimo, quod academia, & civitas universa frequentavit, cunctis palam affirmantibus, viro sanctitatis eximiæ justa persolvi.

124. Novitius voce Deiparæ ad Societatem retrahitur.

Viros tales Societas non tam amittebat, quam ad æternas beatorum sedes transmittebat, habebatque proinde in ipso damno, quantumvis gravi, unde mærorem solaretur suum. Unum amiserat omnino, nisi fuisset divinitus ad bonam mentem reductus. Adolescens optimi moris dederat in tirocinio Matritano nomen: at idem mox cum animo suo reputans beatæ solitudinis commoda, & rem Deo gratiorem se facturum existimans, si viveret apud se, dehortante frustra tironum magistro, Societatem deseruerat. Vix egressum is oppressit mœror, nullam ut partem hilaritatis caperet. Nocte proxime consecuta cum se quieti dedisset, somnum captabat incassum, seque in omnem partem irrequietus versabat. Agitatus conscientiæ stimulis, lecto exilit, projectusque ante effigiem B. Virginis supplex, opem quærit ex ea, quæ mœrentium adjutrix clementissima est. Roganti insonuit clara vox: *Revertere ad Societatem*. Hanc deinde vocem affirmabat, ex ipsa imagine fuisse emissam, nec animo tantum, sed etiam auribus a se acceptam. Ut ut fuerit, nihil ambigens quid facto esset opus, Matritum illico redit ex itinere, quod patriam versus instituerat: adit recta Præpositum provincialem (erat is P. Ludovicus Palmius), ejusque ad genua accidens, & rem totam narrans, per Christi charitatem, per quidquid sanctum ubique est rogat, ut reducem denuo amplecti velit. Juvenem Provincialis certo dierum spatio distulit tentandi probandique causa, donec in proposito persistentem voti compotem fecit. Sic suum Societati alumnum servavit clementia Deiparæ. Quod pertinet ad labores sociorum, memoranda præcipue inter acta hujus anni sacra expeditio, quam P. Bernardinus Villiegas suscepit in Extremaduram. Hispaniam ab occidente claudit, quam Baturiam antiqui dicebant, Extremadura, regio frugum ferax, & incolis frequentissima. Patet in longum millia centum & octoginta, lata centum circiter & viginti. Caput regionis Pax augusta, in finibus Lusitaniæ. Urbem hanc semel quidem atque iterum adierant Patres Lusitani: at in reliquo tractu Societas, aut ignorabatur penitus, aut pessime audiebat. Nam quod olim fidei Quæsitores proscripserant gliscentem ibi sectam illuminatorum, damnaverantque nominatim ejus hæresis præcones quosdam habitu nostris hominibus quam simillimos; vulgatum tota provincia fuerat, ac temere creditum, illuminatos esse de Societate, cujus propterea nomen ipsum indigenæ execrabantur. His ita se habentibus, Villiegas regionem inimicam cum evangelico ministerio peragrare, & hominibus tam male de Societate sentientibus ultro se offerre statuit. Res plerisque plena temeritatis videbatur: cum tamen probaretur a Præposito provinciali, ejus permissu vir apostolici spiritus itineri se commisit. Incessit *sine sacculo & pera*, soli fidens Deo, cujus causam agebat. Ubi primo sumpsit hospitium, fuit qui sectam illuminatorum illi objiceret. Convicium terroris plenum ipse contempsit: & nihilominus porro pergens in interiora regionis, partim voce, partim exemplo vitæ integerrimæ gentem inimicissimam sibi devinxit, præjudicatam de nobis opinionem abolevit, quantum distarent ab illuminatis homines Societatis, docuit. Duos prope annos in ea peregrinatione posuit, quo tempore quam multa ad salutem animarum inceperit, gesseritque, longum esset exponere. Quæ vero facta sit erga nos inclinatio animorum,

125. Expeditio in Extremaduram P. Bernardini Villiegas.

126. Mira illius gentis inclinatio erga Societatem.

rum, colligere licebit ex ipsius litteris ad generalem Præpositum datis, quarum ego particulam exscribo. „ Sesquiannum, inquit, Bæturiam peragravi. Beneficia, quibus me Deus, & socium meum affecit, nec enarrari satis possunt, „ nec intelligi. Nihil a quoquam petii usquam, ne aquæ sextarium quidem: „ tamen omnium, quæ opus erant, affatim ubique fuit. Mutaverunt judicia „ voluntatesque incolarum in tantum, ut Societatem hactenus abominati, nunc „ in amoribus habeant, & lacrymis pugnent nobiscum, ne discedamus „. Pergit dicere, ut secum egerint de condendo Pace collegio: quod quemadmodum deinde effectum sit, infra memorabitur.

127. Res Bæticæ. Temerarium facinus Fr. Joannis de Luna.

Provinciam Bæticam gravis invidiæ turbo concussit, quodque fatendum est, unius ex nostris temeritate: minore tamen, quam malevoli vellent, culpa. Rem ego totam, quæcunque ea demum fuerit, cum fide referam, summam colligens litterarum, quas de hoc argumento scriptas vidi. Quatuor Societatis Fratres rei domesticæ adjutores prædium curabant oleis consitum in suburbano Hispalensi. Accidit ut eorum unus, cui nomen Joannes de Luna, intentis jam tenebris vocem audiret querulam, velut hominis opem & auxilium poscentis. Accurrens ad clamorem, videt in ipso prædii limite adolescentem humi afflictum, & huic instantem cum gladio equitem, mortemque minaciter intentantem. Tollit vocem Luna, absistere equitem, & parcere adolescenti jubet. Cum nihil proficeret, vim vi repellendam putans, arrepto qui erat ad manus gladio adolescentis, invadit hominem ferociter, & in fugam agit, equo vulnerato. Erat eques ille, quod postea rescitum est, præfectus stationis in proximo excubantis, ne quid olei Hispalim importaretur per fraudem impositi vectigalis: adolescenti autem manus injecerat, propterea quod inventum a se diceret, cum mensuras aliquot olei clam in urbem inferret. Lunæ itaque facinus, quacunque tandem mente susceptum, satis magnam habebat per se invidiam, ut quo violata videretur potestas publica in detrimentum regii ærarii. Ad augendam invidiam accesserunt fabulæ calumniæque præfecti ejusdem, qui cum e vestigio ad urbis præsidem (Assistentem illi nominant) properasset, factum exponens, falsa multa interseruit vero. Prohibitum nempe se armata manu, ne juvenem fraudis compertum in vincula duceret: accurrisse ad ejus defensionem Jesuitas telis instructos, irruisse pariter villicos ingenti numero armatos: equum cui insideret interfectum fuisse, ægre se incolumem evasisse. Addidit, in eodem prædio miram occultari copiam olei, & aliarum mercium: exportari autem libere fiducia armorum, quibus se boni Patres contra ministros regios communiissent. Hæc ille, quæ deinde emissa in vulgus, aliter ab aliis ferebantur, non sine Societatis dedecore. Assistens interim, audita relatione præfecti, tametsi æquum erat nihil statuere inaudita parte, cujus res & fama in discrimen veniebat, mittit continuo ad nostrum prædium satellites cum mandatis, ut quoscunque præfectus excubitorum indicaverit comprehendant, & in vincula rapiant. Quibus jussa facientibus, ecce tibi circa meridiem conspicitur in ipso aditu villæ agmen infestum. Admoniti nostri recipiunt se effuso cursu intra domum. Eodem celeriter convolant famuli, & coloni: fores seris vectibusque occluduntur. Solus in aperto relictus fuerat cum aliquot villicis Fr. Joannes Ximenius, quem lictores cum tenuissent, vinculis & contumeliis oneratum cædebant tam immaniter, ut viderentur velle conficere. Vidit e summo tecto Frater Luna, & indignitatem non ferens, sumpta raptim pyrobalista, designatoque ad ictum præ cæteris lictorum uno, qui sæviebat atrocius, ejus brachium ignea glande transfixit, reliquos metu similis infortunii dissipavit. Abierunt ergo satellites, atque una Ximenium cum tribus colonis ad præsidem abduxerunt. Rem deinde, non uti gesta fuerat, sed ut inter se condixerant, referentes, judici, ut mitissime dicam, nobis parum amico amplam vexandæ Societatis materiam præbuerunt. Documento sit injuria facta Ximenio, quem præses in communem noxiorum carcerem abripi jussit, nec dimisit nisi postridie sub vesperam, cum ex edicto judicis Pontificii monitus est, nisi religio-

128. Ejus causa Societas gravem incurrit invidiam.

129. Auget invidiam Fr. Luna novo facinore.

ligiosum virum extemplo solvisset, privatum iri communione sacrorum libellis tota urbe propositis. Cæterum tempestas illa omnis resedit citius feliciusque, quam sperandum videretur. Nam cum provinciæ Præpositus statim e Societate dimisisset Fratrem de Luna, movit ea severitas æquissimum Regem, ut eidem cognoscendum ex toto permitteret quod de occultatis in prædio mercibus & armis fuerat indicatum, abrogaretque ejus causæ judicium infenso præsidi: qua re impetrata, facile deinde ea purgata sunt omnia, quorum in crimen nostri vocabantur. Inspectum est coram testibus prædium, interrogati accusatores, indicia singula ad examen adducta: ne vestigium quidem detectum mercium, quæ occultari per fraudem dicebantur. Ex armis pauca duntaxat inventa, eaque in agro ferme necessaria, & villicis passim ad arcendos latrones permissa. Quæ cum ex actis constarent, aspersam Societati maculam detersit veritas in lucem educta, omnisque strepitus conquievit.

130. Eo extra Societatem ejecto, componuntur omnia.

131. Cujusdam Mahometani conversio admiranda ante supplicium.

Ob ea quæ narrata sunt hactenus, multis malevolorum obtrectationibus proscindebatur Societas Hispali. Animos civium nonnihil delinivit læta conversio cujusdam Mauri, secta Mahometani, in quo expugnando, post vim gratiæ cœlestis, eluxit nostri sacerdotis industria. Cædem iniquam patraverat nuper, cujus damnatus criminis, quammox capitali pœna plectendus erat. Priusquam ad patibulum raperetur, placuit experiri, num vellet Christum amplecti? Submittitur itaque ad illum noster sacerdos, qui periculum faciat. Loquentem ut audivit homo ferocissimæ cæteroqui indolis, non solum primis ejus suasionibus cessit, sed brevissimo intervallo a summa contumacia ad parem docilitatem transgressus est. Prolato die supplicii, cœperat de tota re christiana per otium instituit. Studio pietatis incaluit usque adeo, ut admirationem & pudorem incuteret optimis quibusque christianis. Totus erat in meditandis Christi cruciatibus, cujus imaginem millies osculabatur quotidie, nunquam sine imbre lacrymarum, & amoris sensu suavissimo. Ut ex parte imitaretur quem colere instituerat Christum, sæpe se flagris immaniter cruentabat. Instantem pœnam adeo non refugiebat, ut imo videretur sibi multo plecti mitius quam esset commeritus, vocaretque se beatissimum, cui cita mors aditum reclusura esset ad æternam felicitatem. His urbe tota vulgatis, nemo fuit qui non miraretur divinæ gratiæ virtutem, nemo qui non Maurum illum mortalium felicissimum diceret. Qua die ad baptismum primo, & inde ad supplicium fuit producendus, innumera multitudo confluxit visendi studio hominis, qui certissimus cœli candidatus opinione omnium esset. Nec ipse alio processit vultu, quam qui hominem deceret jam jam cœlitibus inserendum. Lætus æque inter sacerdotum & carnificum ministeria, spectaculum urbi dedit cœlo teste ac laudatore dignum. Erectum fuerat in foro urbis celeberrimo pegma sublime, & magnifice ornatum. Huc splendide vestitus, alacer, & florea corona redimitus venit, deducente ordine sacerdotali, ac nobilitate universa, tubis lituisque læto concentu perstrepentibus: atque ubi constitit prope sacrum fontem, baptismum ore submisso petiit. Ablutus est augustiore ritu ab Archidiacono Carmonensi, qui sacro amictus pallio cæremoniam peregit, & mox cœlum proximum felici neophyto gratulatus, carnifici permisit, ut quæ sui erant muneris exequeretur. Cadaver summo cum honore in ædem urbis principem illatum est, & humi conditum. Hujus lætitiam eventus cumulavit die postero adolescens ejusdem gentis & secta, qui cum venisset in domum Societatis, se quoque ajebat velle Christianum fieri. Jussus dicere, unde illi tam subita, tam salubris fuisset injecta mens? narrat, visum sibi miro circumfusum lumine, & inter Angelos considentem popularem illum suum, qui pridie fuisset supplicio affectus: se gloriæ ejusdem desiderio tangi: orare, immerentem ne repellant. Sane repulsus non est. Eruditur a nostris, nec multo post baptismo consignatur. Hæc Hispali. Utreræ interim, quæ parva urbs est millibus passuum viginti circiter ab Hispali, novi collegii fundamenta jaciebantur. Hujus rei laudem tulerunt omnem PP. Joannes de Armien-

132. Quam splendido apparatu fuerit baptizatus.

133. Alter Mahometanus baptismum suscipit.

134. Initia collegii Utrerensis.

mienta, & Didacus Montiel, duo ſtrenui Miſſionarii, qui cum urbem excoluiſſent ſacra miſſione, ac mirum inter ſummos infimoſque excitaſſent ſtudium pietatis, par habendæ Societatis deſiderium excitaverant. Obſtiterant initio aliqui civium, ac communi nomine ſupplicaverant Regi, ne noſtros ſineret Utreræ domicilium figere. At iidem edocti, quantas ſecum afferret commoditates noſtri ordinis domicilium, alia nunc mente erant. Rogabant ipſi noſtros, ne ultra differrent ſedem ibi ſuam conſtituere. Quod collegii cenſibus decrat, id ſuppletum iri partim privata, partim publica liberalitate ſpondebant. Quæ cum omnes ſummo conſenſu profiterentur, motus eſt Provincialis Hemelmanus, ut certum ſociorum numerum cum magiſtro latinitatis collocaret Utreræ, & initium quoddam collegii faceret, quod deinde Præpoſitus generalis, etſi nondum ſatis maturum putaret, tamen ratum habuit.

135. Res Sardiniæ. Patres collegii Calaritani fructuoſe laborant.

Eodem anno in Sardinia ſacerdos collegii Calaritani in circumpoſitam regionem egreſſus, cum miniſteria ſalutis late circumferret, tam adverſos alicubi nactus eſt Parochos, ut exiſtimare potuerit, ingens ſubeſſe malum ubi oblatam medicinam ipſi reſpuerent animarum paſtores. Quo magis obnitendum contra ratus, tandiu cœptis inſtitit, donec tandem Parochis conſtantia ſuperatis, operæ pretium non pœnitendum, & ſpe propemodum majus fecit. Multorum iras inveteratas extinxit, offenſiones publicas ſuſtulit, confeſſiones innumeras a prima ætate repetitas excepit. Ejuſdem induſtria occurſum iniquitati fœneratorum, quodque vulgo difficillimum, quam plurimis perſuaſum, ut factum ſupra ſortem lucrum ſuis dominis reſtituerent. Id aliqui negotiatorum tam ſancte inviolateque ſervarunt, ut nulla licet fraudis conſcientia, ſolo metu ne quid in mercimoniis peccaſſent imprudenter, pecuniarum ſummas non modicas piis uſibus deſtinaverint. Intra ipſam quoque urbem Calaritanam regni primariam, fructuoſe geſta res eſt. Qui in cuſtodiis publicis detinebantur, incuria magiſtratuum ſævam tolerabant eſuriem, nec habebant interdum quo vitam utcunque ſuſtentarent. Malo ut remedium adhiberet rector collegii noſtri P. Antiochus Carta, miſit per urbem ſacerdotes duos cum mantica, juſſitque corrogare ſtipem oſtiatim, qua in carceres delata, inopiæ miſerorum ex parte ſubventum eſt. Erant in urbe eadem quinque germani fratres, animis ita disjuncti, ut nec communia ſalutationis officia alter alteri deferret. Offendebantur exemplo multi: nemo impetrare potuerat hactenus, ut ſin minus fraterne, civiliter ſaltem viverent. Diſcordiam feliciter ſuſtulit unus noſtrorum; quodque optandum magis quam ſperandum videbatur, diſſidentes fratres ita pacavit, ita mutuam in gratiam reduxit, ut qui paulo ante inſanabiles exercebant inimicitias, jam officiis inter ſe, & benevolentia certarent. Neque vero defuerunt Calari exempla patrocinii, quo ſæpe alibi Virgo beatiſſima viſa complecti ſodalitates apud nos in ejus obſequium inſtitutas. Sodalium neſcio quis paulo ante quam cubitum ſe reciperet, victus prava libidine, flagitium admiſerat. Jacenti affuit horrenda forma perſpicuus dæmon, inſiliitque in fauces inſtar truculenti carnificis. Clamare miſer, invocare Deiparam ſodalitii patronam: nec fruſtra. Ejus audito nomine, continuit a cliente Virginis manus infernus ſpiritus, ac celeri fuga in auras evanuit. Dum reſpirat a metu juvenis prope exanimatus, inſonat emiſſa cœlo vox, iret quamprimum ad ſacerdotem Societatis, & admiſſum crimen confeſſione purgaret. Paruit poſtridie mane pœnitens juvenis, ſimulque acceptum a Virgine beneficium aperuit gemebundus, & adhuc horrore trepidus.

136. Sodalis Marianus in extremo periculo divinitus liberatur.

Quo tempore hæc in Sardinia contigerunt, in Luſitania res accidit omnium judicio major naturæ viribus, quæque ad illuſtrandam fidem catholicam plurimum valuit. Ulyſſipone, dum effoditur neſcio qua cauſa ſolum in templo profeſſorum, tria inventa ſunt humana corpora, ſingula ſuis incluſa ſarcophagis, quorum erat alter alteri ſuper impoſitus. Inſpectis curioſius corporibus, tabe conſumpta apparuerunt ſupremum infimumque, medium vero integrum omnino, & incorruptum: id quod omnibus viſum miraculo quam ſimil-

137. Res Lusitaniæ Franciſci Fregiani corpus incorruptum invenitur Ulyſſipone.

similimum. Acta post hæc rei diligenti inquisitione, tum ex domesticis monumentis, tum ex juratis multorum testimoniis constitit, sepultum ibi fuisse ante annos sexdecim Franciscum Fregianum, virum prænobili natum genere in Anglia, virtutibus tamen multo illustriorem, qui anno labentis sæculi octavo exul a patria, fortunisque omnibus catholicæ religionis odio spoliatus, vitam ærumnosissimam pie clauserat Ulyssipone. Huc porro se receperat vir fortissimus post annos tenebricosi carceris duodetriginta, ut beneficio uteretur Regis Jacobi, qui famam clementiæ quærens, generosum fidei pugilem jusserat exilio mutare carcerem, & solum vertere. Jam vero, vulgata per urbem fama reperti corporis, ad illud intuendum undique concursum est. Quosdam etiam ferunt, Fregiani invocato nomine, beneficia divinitus impetrasse. Sed

138. Cujusdam Angli negotiatoris conversio memorabilis.

nemo omnium illi plus debuit Anglo quodam negotiatore, qui tali, ut loquebantur, miraculo ad hæresim ejurandam est motus. Mercator is erat non minus animi, quam fortunæ opibus locuples, ingenio promptus, litteris supra communem modum excultus, & lingua plurimum valens, quas ob dotes in illo emporio princeps habebatur suæ gentis, & sectæ. Calviniani dogmatis disciplinam ita in congressibus defensabat, ut videretur omnino vinci non posse. Sæpe cum nostris hominibus disputaverat, irretitus sæpe fuerat, nunquam manus dederat victas. Is ergo mercator, viso Fregiani popularis sui corpore incorrupto, rem adeo inusitatam nec referre in causas naturales audens, nec humana majorem temere credendam putans, eam serio apud se expendebat. Accidit, ut audiret ea de re sententiam P. Ignatii Staphorimi (sacerdos erat is natione Anglus, alebaturque in domo professorum Ulyssiponensi juvandis suæ gentis hominibus), qui documentum id esse contendebat divinæ benevolentiæ, & præmii genus pro servata defensaque tot inter molestias fide catholica. Enimvero ita esse clamat, divina collustratus gratia. Volat in collegium nostrum, damnatisque sectæ placitis, jurat in Ecclesiæ Romanæ verba, haud paulo studiosior veritatis defensor futurus, quam antea oppugnator fuisset. Talis transitionem viri exceperunt Catholici incredibili gaudio; Angli vero negotiatores mœrore tanto, ut quidam ad plures dies, velut in gravi luctu, luce & publico abstinuerint. Hos inter rerum successus obiit Archiepiscopus Ulyssiponensis, ejusque in obitu videre licuit, quantam in humanis mentibus commutationem efficere soleat metus vicinæ mortis. Semper antea commiserat cur nostro ordini, aut infensus, aut certe parum amicus putaretur. Illo ipso quo ægrotare cœpit tempore, agebat vehementer apud Romanum Pontificem, & apud Regem, ut abrogaretur diploma Gregorii XV., quo Lusitana Societas liberabatur ab onere solvendi clero vigesimas. Tamen ubi ingruere mortem sensit, in supremo illo vitæ actu totum se nostris commisit hominibus, eos adstare sibi morienti jussit, nec nisi eorum consiliis & opera regi voluit usque ad extremum. Quod adeo præter opinionem accidit, ut creditum vulgo sit, gravissimum præsulem, quæcunque dedisset sui erga nos animi indicia, revera nunquam male sensisse de Societate, aut saltem in eo rerum articulo, cum veriora esse hominum judicia solent, mutasse sententiam.

139. Archiepiscopus Ulyssiponensis moriens amicum Societati se præbet.

De rebus in reliqua Lusitaniæ provincia gestis, ut multa ad vitandam satietatem præterire cogimur, sic aliqua ad specimen indicanda censemus. Valde frugiferum hoc anno fuit Patribus collegii Eborensis oppidum Rodondense, quo cum evangelico ministerio accesserunt. Correcti sunt civium mores sic, ut alia prope civitas videretur. Multum vero ad successum laboris optatissimum contulit loci dominus, vir æque genere ac pietate conspicuus, qui quoties officia missionis peracta sunt, præivit ipse exemplo cæteris, & facem prætulit quodammodo. Non solum concionibus, & piis supplicationibus intererat inter primos, sed neque dubitabat ea dignitate vir catechismi explicationem audire, & interdum quasi unus de multis interroganti, uti fit, sacerdoti super aliquo christianæ institutionis articulo respondere. Etiam in insulis, quas patria lingua Madeiras Lusitani nominant, fructuose versati sunt Patres collegii

140. Res gestæ Sociorum in oppido Rodondensi.

141. Et in insulis Madeiris.

Fun-

Funchalenſis. Indicio ſunt litteræ, quas hoc tempore Epiſcopus ejus urbis dedit ad Mutium. Iis Antiſtes litteris multa commemorat de laboribus Apoſtolicis Patrum, laudat nominatim Benedictum Sequeiram collegii rectorem, atque in extrema epiſtola prolixe profitetur, ſocios univerſe omnes, quantumvis paucos, exemplo vitæ, laboribus, & doctrina, magno ſibi adjumento eſſe in epiſcopatus onere perferendo. Illis ita in Chriſti vinea deſudantibus, Eboræ deſideravit Societas adoleſcentem eximiæ ſpei, Gaſparem Freire, de quo multa ſunt in litteris ad memoriam illuſtria, ſed una præſertim res hoc loco non tacenda. Erat adoleſcenti parens vidua in Monte majori, qui vulgo novus dicitur. Femina in primis religioſa, & notæ pietatis, dederat Societati filium adeo non invita, ut imo non alia re magis viduitatem ac ſolitudinem ſolaretur ſuam, quam cum ſe matrem eſſe Jeſuitæ meminerat. Hoc illi gaudium invidens malus dæmon, quadam die formam induit filii, ſeque a Societate pulſum ſimulans, matrem adit querulus, & oppletus lacrymis: narrat, ſe ſine cauſa, ac per ſummam injuriam extruſum fuiſſe e collegio Eborenſi: recipi denuo in paterna domo, & materna charitate recreari poſtulat. Vix non exanimis corruit ad eas voces pia femina. Ubi ſe collegit paululum, increpare durioribus verbis filium, matricidam vocare, qui aliquo certe ſuo merito, contra quam conteſtaretur, fuiſſet dimiſſus. Maneret quidem domi, ſed parentis benevolentiam priſtinam deſperaret. His dictis, oppreſſa luctu mulier certum hominem legat Eboram cum litteris ad collegii rectorem. Plenæ erant querimoniarum litteræ: nempe quod filium ſuum nullam noxam promeritum Societas contra jus faſque expuliſſet, id mater conquerebatur ſumma acerbitate verborum. Obſtupuit rector vehementer: feminam putavit errore mentis affici, vitio ætatis: Gaſparem quidem certe verſari in collegio norat, nulli veniſſe in mentem illum de Societate dimittere. Id ut tabellarius matri affirmare certo poſſet, adeſſe coram jubet Gaſparem, ac de ſe fidem facere. Vocatur, adeſt nulla mora. Eum tabellarius ut vidit, vix oculis credidit. Redit illico ad matrem, quid audierit ex rectore, quid ſuis ipſe oculis viderit, nunciat. Perquiritur tota domo Gaſpar ille fictitius, qui ſe in ædium interiora penetraverat, nuſquam invenitur. Ita fraus mendaciſſimi hoſtis detecta eſt, & piæ feminæ mœror depulſus. Creſcebat poſt hæc adoleſcens pietate, & litteris in magnam ſpem Societatis, cum lætam ſpem acerba mors intercepit. Poſt biennium Gaſpar copioſum ore ſanguinem ejectavit, rupta vena; nec multo poſt cœlo maturus naturæ conceſſit xv. Cal. Aprilis. Juvenem eſt ſubſecutus ex Ulyſſiponenſi profeſſorum domo ſenex annorum nonaginta, Fr. Joannes Fernandius, rei domeſticæ adminiſter, cui nullam defuiſſe laudem tradunt earum, quas in ejuſmodi gradu Societas poſtulat. Humilitate, modeſtia, laborum tolerantia præcipue ſpectabatur. Nunquam induxit animum, ut poteſtate uteretur a majoribus ultro facta diſcendi litteras, ſua ſorte contentus ſcilicet, & contemni gaudens. Inter partes domeſtici miniſterii eas obibat libentius, quæ plus haberent laboris atque operæ, quæque humiliores cenſerentur. Plures continenter annos gallinarii domeſtici curam geſſit: toto autem hoc tempore nulla præteriit dies, qua non collectas diligenter menſæ reliquias, cum cæteris culinæ purgamentis imponeret capiti, ac deferret in chortem, tam lætus ea ſarcina, quam ſi auro gemmiſque coopertus incederet. Vigiliis in multam noctem productis, flagris, cilicio, cibi potuſque parſimonia, corpus exercuit uſque ad ſenectutem extremam. Obiit die anni ultimo, quodque ne gravis ulli eſſet optaverat, repentino defectu virium, & vitæ.

142. Mors & elogium Gaſparis Freire ſcholaſtici.

143. Mors & elogium Fr. Joannis Fernandii.

Eodem anno augetur Eboræ cultus SS. Ignatii, & Franciſci Xaverii, decreto per collegium ſacerdotale facto, ut anniverſarii eorum dies in poſterum ſolemnibus liturgiæ officiis celebrarentur. Viſi ambo honoris iſtius acceſſione digniſſimi, cum ob alia merita, tum præſertim ob crebra beneficia, quibus beati Cœlites, non eam modo civitatem, ſed omnem prope Luſitaniam ſibi demererent. Duo circumferebantur recentiſſima, quorum primum ad Ignatium

144. Augetur Eboræ cultus SS. Ignatii & Franciſci Xaverii.

tium pertinens, hoc accidisse modo narrabant. In urbe Portuensi uxori Ducis Mirandensis enatum erat in facie ex affluxu pestilentis humoris genus tuberculi, quod in vomicam purulentam degenerans, præterquam quod fœdabat enormiter speciem oris, guttur jam corripuerat, angebatque, haud dubie prorupturum ulterius, nisi vagantem late pestem chirurgi ferro scinderent. Modum hunc curationis horribilem, & exitu periculosum, qui tamen medicorum judicio suppetebat unus, mulier maximopere refugiebat. Ipsa invita, chirurgi nihil aggredi audebant: morbus interea per dies singulos invalescebat. In hoc statu rerum uni ancillarum venit in mentem beati Patris Ignatii, cujus ex reliquiis commodum erat domi quædam particula. Heram commonet, Ignatii ut opem imploret, ejus reliquias admoveat ulceri, & beneficium expectet. Monenti paruit mulier cum insigni fiducia, eodemque momento temporis, tumore sponte disrupto, defluxit quidquid intus collectum fuerat noxii humoris, ipsa ab omni non modo periculo, verum etiam molestia liberata est. Diversi fuit generis beneficium, sed mirandum æque, quod celebrabatur Bracharæ de S. Francisco Xaverio, atque hæc ejus summa. Aleator perditus jacturam ingentem pecuniæ fecerat, cujus causa mœrens, ut usuvenit, & consilii inops, pene se desperabat. Multa pervolutans animo, meminit auditum sibi olim de quodam milite, qui Xaverii adhuc viventis ope argentum ludo amissum recuperaverat, mutata repente ludi fortuna. Erectus in spem similis beneficii, Xaverium fidenter invocat: rogat atque obsecrat, ut aleæ sortem fortunare sibi tantisper velit. Id si fecerit, duo promittit, interposita voti religione: primo, nunquam deinceps aleas tractaturum: deinde, diem ejus anniversariam celebraturum pridiano jejunio, & perceptione sacrorum. Concepto in hunc modum voto, beneficium uti certo obtinendum præcipiens animo, iterum se ludo committit. Mira profecto res! Mutaverat fors in tantum, ut qui semper antea illam experiebatur adversam, jam ad singulos ferme jactus haberet propitiam. Nec voti fidem fefellit. Cum reparasset brevi priora damna, ludo abstinuit postea, eoque non contentus, Xaverii beneficium sibi duntaxat notum, grati animi causa in lucem eduxit. Cæterum exemplum istud nos magis admirationi hominum, quam imitationi propositum volumus. Multo sane consultius veriusque sit abstinere penitus ludo periculoso, quam ad propitiandam ludi fortunam vota religionesque interponere. Sed de provinciis Europæ satis multa.

145. Insigne miraculum S. Ignatii in urbe Portuensi.

146. Aleator S. Xaverium in ludo propitium experitur.

147. Res Provinciæ Goanæ. Status Societatis in Æthiopia.

Ad transmarinas progredienti occurrit primo loco missio Æthiopica, quæ ad provinciam Goanam est referenda. Octo stationes in Æthiopia numerabat Societas anno præsenti: Fremonensem, omnium antiquissimam, in regno Tigræo: Dancazienſem, Ganetensem, & Gorgorensem in Dambeano: in regno Gojami Collelensem, Serguensem, & Gabramensem: demum in regno Begamedreno Athquarensem. Divisi per has erant socii omnino undecim, præter præsidem omnium P. Antonium Fernandium, quem Imperator, ubicunque castra faceret, habere volebat apud se. Solent quippe in castris plerumque degere reges Æthiopiæ, eaque, ut res postulat, subinde commutant. Patribus favebant ubique provinciarum proreges, omnium vero maxime frater Imperatoris Cela-Christus, vir studio religionis summe flagrans, ut sæpe alibi demonstratum est; nostro autem ordini addictus in tantum, ut cum accepisset nuper a Mutio litteras, quas germanitatis dicimus, ea re gloriaretur plurimum, ac sæpe domi tunicam Societatis quasi unus nostrorum indueret. Verum id levius fortasse. Illud præstabilius multo, quod ejus fulti auctoritate & præsidio PP. Franciscus Carvallius, & Antonius Brunus, vix quidquam ad salutem animarum inceptabant inter Gojamenses, quod feliciter non perficerent. Hoc anno corruptelam gravissimam, & longo usu inveteratam sustulerunt. Cœnobium erat, in quo admixtæ monachis habitabant feminæ religiosæ. Prorege adnitente, nostri perpulerunt monachos, ut sexuum segregationem admitterent. Iidem excursionibus e sua sede Collelana factis ad Agaos finitimos, ethni-

148. Res hoc anno gestæ cursim indicantur.

ethnicorum fere duodeviginti millia ad baptiſmum perduxere. Pari ferme curſu fluebant res in reliquis ubique ſtationibus. Gorgoræ P. Ludovicus Cardeira ſeminarium regebat puerorum quinquaginta. Cum ad cæteram inſtitutionem addidiſſet artes muſicas, brevi ſpatio perfecit, ut res divinæ, pſalmodiæque ad præſcriptos numeros apte peragerentur: id quod hominibus talium inſuetis prope miraculo fuit, movitque quam plurimos, ut latinos ritus & cultum amplecti vellent. In ſtatione Ganetenſi P. Ludovicus Azevedus, ſenex licet emeritus, & valetudine afflicta fatiſcens, non modo adoleſcentium ſeminarium inſtituebat, verum etiam ſchiſmaticis erudiendis operam aſſiduam navabat, ex quibus reduxiſſe hoc anno dicitur ultra mille & quingentos. At perinde quaſi parum id eſſet, homo ſumme laborioſus, & inexplebilis charitatis, plura etiam ſcripſit ediditque ad publicam utilitatem opuſcula vernaculo gentis idiomate, cujus artem grammaticam uſui noſtrorum confecerat. Eodem tempore quotidianam pſalmodiam, quam vulgo clericorum officium dicimus, in linguam, quæ apud Æthiopes litteratorum eſt, transferebat: ut mirum ſit, homini tam occupato, tam infirmo ſuppetere tantum otii viriumque potuiſſe. Damotæ, gens cultu aſpera, & erroribus innutrita, fidem latinam, ejuſque præcones hactenus execrati fuerant. Interventu Bucoi Proregis, hoc anno religionis magiſtrum acceperunt P. Emmanuelem de Almeida, nec eſt dictu facile, quæ ſtatim ſecuta ſit voluntatum commutatio. Adibant illum certatim nobiles plebeique, omni genere officiorum colebant, erudiri poſcebant tanta aſſiduitate & frequentia, ut vir, cæteroqui impiger & indefeſſus, ægre poſſet multitudini accurrentium ſatisfacere. In regno Begamedri ſementem divini verbi faciebat P. Gaſpar Paez, ac menſe uno lucratus erat ſchiſmaticorum capita amplius quadringenta. In medio rerum curſu Fremonam accitus, ſucceſſorem habuit æque ſtrenuum, P. Hyacinthum Franceſchium, qui cœpta Paezii viriliter promovens, exiguo tempore ſchiſmaticos duplo plures ad Eccleſiam traduxit. Fuit in hoc numero Archimandrita magnæ inter ſuos auctoritatis, & plurium cœnobiorum præpoſitus, qui cum diu veritati ferociter ac præfracte reſtitiſſet, divina tandem pellente gratia damnavit errorem Dioſcori, Romano Pontifici ſacramentum dixit, peractaque apud Hyacinthum multis cum lacrymis confeſſione piaculari, factus exinde eſt veritatis fautor tanto ſtudioſior, quanto infenſior antea fuerat adverſarius. Atque hæc in ſumma de noſtrorum laboribus, ac rebus geſtis.

149. Alphonſus Mendez novus Æthiopiæ Patriarcha Goam defertur.

Rem modo exponere aggredimur, ex omnibus quæ in miſſione Æthiopica contigerunt maxime memorabilem, adventum ſcilicet novi Patriarchæ Alphonſi Mendez, quem a Romano Pontifice datum aliquando tandem Æthiopiæ dicebamus alibi ſuo loco. Liceat nobis in hac re perſcribenda paulo exordiri altius, ac totum Patriarchæ iter, & itineris eventus varios a ſuis initiis repetere. Claſſem indicam Ulyſſipone conſcenderat Mendezius anno ante hunc de quo ſcribimus tertio, habens in comitatu ſeptendecim de Societate, præter Didacum Secum, & Joannem Rocham, illum Nicæni, hunc Hierapolitani Epiſcopi titulo inſignitum, qui ejus locum, ſi quid accideret humanitus, alius poſt alium implerent, atque interim in adminiſtrando ampliſſimo Patriarchatu comites, & adjutores eſſent. Prius quam Goam attingerent, perierunt in ipſa navigatione quatuor ſociorum, atque inter alios Didacus Secus Nicænus Epiſcopus, quem Patriarcha eo deflevit acerbius, quod præcipuam rerum gerendarum ſpem habebat in ejus viri religione, litteris, prudentiaque repoſitam. Sed nec Hierapolitanus in Æthiopiam pervenit, coactus gravibus de cauſis Goæ conſiſtere. In hac urbe, cum nulla ſe daret occaſio tranſmittendi in Æthiopiam, plures menſes ſubſtitit Patriarcha, ſed non otioſus. Multa ſibi comparavit adminicula ad propagandum inter Æthiopes divinum cultum, curam ponens præcipuam in condiſcenda gentis lingua, ejuſque moribus cognoſcendis. Dederat jam pridem litteras inaugurationis ſuæ nuncias, tum ad Imperatorem, tum etiam ad ejus fratrem Cela-Chriſtum. Reſponſum ab utroque accepit

150. Goæ litteras accipit ab Imperatore.

Goæ, quorum non alienum fortasse erit exscribere hoc loco epistolas in latinum conversas. Quæ ab Imperatore mittebatur, totidem erat concepta verbis. „ Epistola Seltan-Seguedi, Dei gratia Imperatoris Æthiopiæ, cum bona boni Pastoris pace, qui posuit animam suam pro ovibus suis, reddatur Alphonso Patriarchæ Æthiopiæ. Habemus Deo ingentes gratias, quod votorum nostrorum ac precum nos aliquando tandem compotes fecerit, perduxeritque ad optatissimum illud tempus, quo te possemus Patriarcham amplecti, & alios præterea multos de Societate intueri in Æthiopia. His profecto indigemus vehementer auxiliis ad colligendas oves, quæ tempore tempestatis & caliginis miserandum in modum dispersæ, dissipatæque sunt. Faxit Deus, ut huc quamprimum subeas incolumis: tuam enim præsentiam & auctoritatem omnino exigit salus Imperii nostri, ut ex litteris Patrum, qui hic versantur, intelliges. Precamur interea bonorum omnium auctorem Deum, ut quod operatus est confirmet, ad incrementum gloriæ suæ, ac tot animarum salutem. Die xx. Martii anni MDCXXIV. „. Cela-Christus Patriarchæ litteris respondit in hanc sententiam. „ Responsum Cela-Christi, Capitis Principum Æthiopiæ, deferatur ad Venerabilem Patrem Alphonsum Mendezium, Patriarcham Æthiopiæ. Pax Domini nostri, Verbi æterni, per quod facta sunt omnia, quod nostram assumpsit humanitatem ex Virgine omnino sancta, & maculæ prorsus experte, ut se ipsum propter nos in ara crucis offerret, Dominationem tuam præstet incolumem, perfusamque suæ gratiæ rore salutari mittat quamprimum in possessionem novæ dignitatis, quam pacate obtinere nemini adhuc illorum, qui huc Roma missi sunt, licuit. Maximam cepi voluptatem ex litteris Dominationis tuæ, nullam ut majorem in omni vita senserim, nec eam continere animo, aut explicare verbis possim. Ita prorsus gravisus sum, ut opinari licet de justis, qui liberatorem humani generis anxie expectabant apud inferos, cum repente divinam ejus lucem & vultum aspexerunt. Hærebam ego sane tanti negotii expectatione suspensus, atque anxius: nunc vero, cum ad exitum feliciter sit perductum, quas Deo tam bene de me merito gratias reddam, nescio, atque inter maxima ejus beneficia pono, quod me ad hæc usque tempora reservaverit. Jam nihil mihi longius est, quam intueri Dominationem tuam, quam tuos pedes deosculari. Rogo itaque te etiam atque etiam, ut acceleres, & multos tecum Patres adducas. Æthiopia, quæ tua merito dici jam potest, innumeris abundat populis, multique ex erroribus Dioscori recipere se gestiunt ad viam rectam, olim a D. Leone Romano Pontifice, & a D. Petro pastorum pastore maximo commonstratam. Sunt etiam ethnici bene multi, qui christiana petunt sacra, Agai præsertim, quorum ego idolum vetus nuper Deo favente combusi. Hi nunc ad baptismum confluunt catervatim, itemque Cafri, quibus ne christiani fiant nihil obstat, nisi paucitas sacerdotum. Quamobrem Patres Societatis quamplurimos tecum advehendos cura: nimis enim multi esse non possunt. „

151. Et ab ejus fratre Cela-Christo.

152. Baylurum navigat, portum regni Dancalensir.

Lætus his litteris Patriarcha, conscenso ubi primum licuit navigio, Dium solvit cum comitibus undeviginti. Sex erant de Societate, videlicet Joannes de Velasco, Hieronymus Lobus, Brunus de Sancta Cruce, & Franciscus Marquez, sacerdotes: Emmanuel Luisius, & Joannes Martinus, rei domesticæ curatores. Cæteri, partim adolescentes periti musices, partim cæmentarii, quorum artificium in Æthiopia valde expetitum, ac prorsus incognitum: tres ad extremum famuli, ac peregrini totidem, Æthiopiam natale solum repetentes. Cum hoc comitatu Caulim primo, inde Dium appulsus, dum parat porro progredi, certior fit, occlusum esse iter solitum per Suaquenum & Mazuam. Prætorem Suaqueni, inexplebilis avaritiæ hominem, tam multa a negotiatoribus exigere portorii nomine, nemo ut auderet merces illuc importare. Præterea inter ipsum, & Imperatorem Æthiopiæ recentes intercedere simultates, quarum causa vir Æthiopi charus, ab eoque summe expectatus, non esset ibi futurus sine periculo. Vitandam ergo illam oram, petendum

recta

recta Baylurum, portum regni Dancalensis in mari erythræo : tuta hic omnia ac salva fore, rege quippe finitimo Æthiopiæ, ac fœderato. His rebus cognitis Patriarcha, relicto itinere, quod Mazua erat expeditissimum, navigatione dierum quindecim venit ad insulam Socotoram : atque hinc fretum Arabicum ingressus, ac secus oram Africani littoris Mocam, aliasque infames prædonum latebras quam celerrime præterlapsus, tandem post sexcenta pericula jecit anchoras in conspectu Bayluri. Cum stetissent e regione portus duæ quibus venerat naves armatæ, oppidani armorum fulgore conterriti tumultuari, de prohibenda exscensione deliberare, scapham interea ad explorandum cum expeditis remigibus mittere. Ut compertum est Patriarcham Æthiopiæ vehi, versa continuo rerum facies. Accedit gratulabundus ad naves præfectus oppidi, habere se dicit in mandatis a suo rege, ut Patriarcham, & ipsius comitatum exciperet hospitaliter : omnes denique amice susceptos ad oppidum deducit. Hospites nonnihil recreati, discedunt post biduum Bayluro, ac proficiscuntur ad regiam Dancalensem, salutaturi regem, ut putabant, benevolum, atque inde in Æthiopiam terrestri itinere pervasuri. Via erat ad regiam civitatem, non tam longinquitatis, quam asperitatis causa, dierum septendecim : regio tota sterilis ac siticulosa : nullæ urbes, pauca mapalia, raræ admodum arbores, solitudo ubique ingens, & inamœna. Molestiam augebat æstus immanis, & inopia aquæ, quam iis locis viatores ad restinguendam sitim, humo in scrobes excavata, scrutantur. Defluunt quidem e vicinis montibus aliqui torrentes hiberno tempore, sed siccantur per æstatem, eosque arenæ combibunt. Quod si quid tamen humoris in lamas derivatur, id amara salsugine infectum est. Montes editissimos, qui necessario sunt superandi, asperant lapides scabri, & ferri scoriæ quam simillimi, inter quos ingredi non possis uno die sine caligarum jactura, & dolore pedum ingenti. Per hanc regionem nostris hominibus iter fuit incredibili incommodo, quod gravius faciebat Maurus viæ dux, vir moribus inhumanus, lingua improbus, prorsus agrestis & insociabilis; ferendus tamen, quia camelos ad onera convehenda locaverat, & periculum erat ne abjectis sarcinis abscederet cum jumentis. Regiæ appropinquantibus obviam venit regis frater, specie quidem ut honorem exhiberet hospitibus, reipsa ut avaritiæ suæ faceret satis. Homo sordidus, salute vix invicem data & accepta, mentionem intulit de muneribus sibi tribuendis, quæ cum explicatis in media via sarcinis abstuliisset, videri desiit. Haud multo plus regiæ indolis repertum in rege, æque inopi, & habendi avido. Tegebatur culmo regia : solium e rudibus constans saxis, tapete insternebatur vetusto, ac semilacero : conopeum e crasso & vili panno, duæque in abaco cucurbitæ, tota regis supellex. Talem regem non deterruit majestas, quin multa ab hospitibus, præter oblata ab initio munera, peteret. Itaque alia ex aliis insatiabili aviditate flagitans, & beneficii loco apponens quod non raperet, paulatim eorum sarcinas expilavit. His malis accessit utilium summa penuria. Patres enim pro certo habentes, in urbe regia copiam omnium rerum inventum iri, partem commeatuum maximam reliquerant Bayluri : hic vero vix pecunia inveniebant quo famem pellerent, & sæpe dies integros coacti sunt sola oryza exigere, in deliciis habentes, si quid ferinæ adderetur. Post sexdecim hujusmodi hospitii dies, Patriarcha commeatum petiit. Discessurum dimisit rex, ut illis moribus, honorifice. Pridie quam abiret, equo imponi, ac per suos stipatores deduci jussit a regali palatio ad tentorium Patrum, affectante populi innumera multitudine, & acclamante. Equum ornabant monilia quædam, & tintinnabula, qualia solent apud nos mulis, aut mandræ cujuspiam ductoribus e collo suspendi : eo tamen equo & ornatu nemo uti poterat, præter regem. Quare insidentem illi Mendezium festive quidam ex nostris, veluti alterum Mardocheum, admonuit ejus sententiæ : *Sic honorabitur quemcunque voluerit rex honorare*. Eidem postridie discе-

153. Progreditur ad regiam Dancalensem itinere perincommodo.

154. Parum liberaliter excipitur a Rege.

155. Quo honore dimissus fuerit.

scedenti dono misit strigosum & capularem mulum, quo sarcinariis jumentis adjuncto, perrexit Patriarcha cum toto comitatu pedibus iter facere.

156. Transgreditur celebres ejus terræ salinas.

Dancale egressos excepit post iter tridui vasta planities, quæ Dancalensem ditionem disterminat ab Æthiopica. Regio est sale tota constans, quem securibus excisum, & in laterculos conformatum indigenæ per Æthiopiam deportant, & in mercimoniis pro pecunia habent. Color illi ab æstu ruber, virtus non tantum ad cibos condiendos, verum etiam ad sananda corpora utilis. Hunc porro salem generare dicuntur erumpentes ex æquore vicino salsi vapores, qui densa caligine illi agro semper incubant: nisi forte exundans olim in planitiem aqua maris, & vi caloris incocta glebis, in salem concreverit. Utcunque sit, tantum ea terra concipere calorem solet ab ardenti sole, ut viatoribus coria calceorum perinde contrahantur, ac si prunis essent admota. Sæpe vapor torridus jumenta & homines extinguit: quæ causa est, ut nemo hinc audeat iter carpere, nisi nocturnis horis. Sed percommode nostris accidit, ut cum illum terræ tractum attigerunt, etiamsi multum supereset diei, solem obduxerit densa nubes: qua usi opportunitate, ausi sunt porro progredi, donec salinis post se relictis, circa lucem intra primos Æthiopiæ fines constiterunt. Simul atque huc pedem intulerunt, refulsit in aere lumen insolitum instar stellæ ingentis, quæ primo radere horizontem visa, mox totum hemisphærium magna luce complevit: compertumque est postea, eadem die, & eodem momento temporis idem ostentum conspectum esse Fremonæ, & fulgorem illum antelucanum omnibus admirationem movisse. Post exortum solis, gravissima siti laboratum est, vix ut spes supereset itineris reliqui conficiendi. Torrebantur immani calore omnes: aliqui, non ultra pedibus corpora sustinentes, humi se jam abjecerant, ut proxime morituri. Alii captabant antra, ubi solem æstumque fugerent. Nulla ostendebatur ad aquandum via, quæ tamen nisi inveniretur, certa mors erat. Patriarcha consilium cepit iter relegendi retro, ejusque vestigiis nonnulli sodalium institerunt. Ecce autem errantibus in dorso montis occurrit homo ignotus, amice illos salutat, voce ac manu locum demonstrat, ubi aquæ copiam invenirent, viæ ducem se offert. Suberat suspicio fraudis, & insidiarum metus. Attamen qualecunque periculum, cum aliqua spe salutis conjunctum, præsenti desperationi præferentes, suspectum ducem sequuntur. Deducti sunt in amœnissimam vallem, ubi fons aquæ dulcis manabat. Post sedatam sitim, utres plenos ejusdem laticis quam celerrime ad socios deferunt, qui æstu, siti, ac defatigatione confecti jacebant: omnes pariter humoris copia recreantur. Hinc pergendum erat per Galarum campos aditu periculosos, & crebris latrociniis infames. Locum silentio noctis celeriter præterierunt, ac postea quam in montes oppositos evaserunt, oculos retro flectentes, sparsa viderunt per agros cadavera hominum ferme centum & sexaginta, cohortem scilicet integram viatorum, quam nocte superiori latrones interfecerant. Gratias Deo liberatori persolverunt, quo protegente periculum præsentissimum evasissent, progressique adhuc biduum, devenere ad montem, quem Senaphem appellant. Vix ibi tentorium erexerant, cum admonitus de adventu Patriarchæ P. Emmanuel Barradas, montem eundem subiit cum Imperatoris consobrino, aliisque proceribus, & magna Lusitanorum manu. Affuit præ cæteris famulus Cela-Christi, dono ferens Patribus jumenta ad iter reliquum conficiendum, habebatque in mandatis ab hero, ut primus omnium pedibus Patriarchæ figeret osculum ipsius nomine. Quis jam utriusque agminis primum occursum explicet? Quis erumpentem ex omnium ore lætitiam? Quis testes lætitiæ lacrymas utrinque fusas? Hærebant mutuis aspectibus defixi, nescias utri majore gaudio: hi quidem, quod post immensa oceani ac terrarum spatia, quæsitam tot periculis laboribusque metam aliquando attigissent: illi vero, & maxime Lusitani, quod coram intuerentur Antistitem suæ religionis & patriæ, rem tamdiu, tam ardentibus votis

157. Æthiopiæ fines ingreditur. De quodam ostento.

158. Reliqui itineris incommoda & pericula.

159. Occurrunt Patriarchæ multi, eumque Fremonam deducunt.

votis expetitam, ac fere jam desperatam. Post quam officiis, gratulationibus, & amplexibus satis datum, læti carpunt viam pariter, unoque & maximo agmine Fremonam contendunt, quod oppidum olim a S. Frumentio Abissinorum Apostolo, ut narrant, conditum, & postremis temporibus Patriarchæ Andreæ Oviedi domicilio ac sepulchro nobilitatum, reparandis ab itinere viribus delectum fuerat.

160. Insignis lætitia in regiis castris de adventu Patriarchæ.

Fremonam attigit Patriarcha XI. Cal. Julii, scripsitque continuo ad Imperatorem, ut de suo adventu certiorem illum faceret. Imperator, qui jamdiu nihil de eo audisset, multasque propterea noctes, ut affirmabat, insomnes duxisset, quippe adversi aliquid metuens a feritate Galarum; tam fausto optatoque nuncio lætitiis omnibus incessit. Adesse confestim jubet regni proceres, vocari ad tubarum clangorem populum: venisse jam Patriarcham præconis voce significat. Acclamatum est ab omni multitudine cum faustis ac lætis comprecationibus, ut bene, ut feliciter verteret genti Æthiopum adventus ejus. Ea mox dies tympanis, tibiis, tripudiisque celebrata: decursionibus equitum, & ludis militaribus certatum in castris, ut in eventu omnium auspicatissimo. Hæc videns P. Antonius Fernandez, perscripsit ad Patriarcham ut quamprimum ad aulam accederet, præclaram rerum gerendarum opportunitatem, nisi cunctaretur, habiturus, animis ita affectis: periculum vero esse, ne mora flaccescerent hominum studia, & præsens habitus animorum pro insita gentis mobilitate verteretur. His sane movebatur Mendezius: ne tamen iret statim, prohibebatur, partim fatigatione itineris, partim hieme, quam Junius mensis affert Æthiopibus. Continuit ergo se Fremonæ usque ad finem Novembris, eoque medio tempore multa ad salutem gregis sui providit, ac gessit. Principio, ut speciem catholicæ religionis offunderet schismaticis, die Apostolorum principibus Petro & Paulo sacra rem divinam fecit solemni ritu, cum eoque apparatu, qui Romanæ majestatem Ecclesiæ deceret: nam & musicos in hunc usum, & instrumentum sacrificale secum devexerat ex Europa. Appulit deinde animum colligendis, Ecclesiæque conciliandis schismaticis, qui undique confluebant tanta multitudine, ut interdum amplius centenis in dies singulos fuerint numerati. Demum, decembri mense ineunte, e regno Tigræo profectus est in Dambeam, quo Imperator exercitum promoverat ad compescendos Falaxas (natio est Hebræorum ante plura sæcula in angulo Æthiopiæ degens), qui sumptis armis fines illius regionis incursabant. Nondum hoc præterito tempore Patriarcham viderat Cela-Christus, implicitus bello difficili, quod contra Capraelem quemdam rebellem, & ducem schismaticorum gerebatur. Nec abfuit suspicio, talis administrationem belli fuisse illi traditam ab Imperatore de industria, ne alloqui tam cito posset novum Pontificem: nam metuere ferebatur (ut suspicionsus est amor, nec ipsi humanis infirmitatibus carent summi viri), ne frater sibi locum præriperet in amicitia ipsius. Utcunque tamen esset, Cela-Christus videre & venerari Præsulem summe cupiens, commisso feliciter prælio cum Capraele, debellavit temporius quam sperandum videretur, atque inde magnis itineribus ad aulam veniens, adventum Patriarchæ lentius incedentis prævertit. Processit porro Mendezius Ganetem prius, ubi horti regii, & statio nostrorum erat, cum templo recens exstructo ex lapidibus, ut alibi dictum est. Venienti obviam prodierunt quinque Patres Societatis, læti illi quidem, & in omnem obsequii significationem effusi, at ea oris macie, eo squalore vestium, ut aspectu ipso testarentur labores, & inopiam suam: quæ res homini suorum fratrum amantissimo multum lacrymarum expressit. Solatio fuit filia Imperatoris Malac-Seguedi, Seltani consobrina, femina spectatissima, quæ in hunc locum progressa ut novum Æthiopiæ Pontificem honore debito prosequeretur, post delatum ipsi obsequium, confessionem piacularem apud eum peregit, & panem mysticum de ipsius manu sumpsit. Inde ventum Gorgoram, itinere unius diei. Ut secus viam inveniebantur monasteria minimum duodecim, undique occurrerunt in ordines distributi

161. Qui Fremonæ non otiosus subsistit aliquandiu.

162. Mox ad aulam proficiscitur. Quam cupide expectaretur a Principe.

163. Quo honore exceptus ubique fuerit in itinere.

buti monachi, cum crucibus, thuribulis, & umbellis, psallentes more patrio, & sistra certatim aut tympana quatientes. Lætissimus præsertim accidit occursus alumnorum seminarii Gorgorani. Obviam processerunt frequenti agmine ad tria passuum millia, duce P. Ludovico Cardeira: quos Præsul adolescentes ut vidit in veste clericali, ut latinis vocibus, aptaque numeris modulatione concinentes audivit, magnopere est recreatus. Eo interea Gorgoræ commorante, Imperator, Falaxis pene profligatis, relictisque ducibus qui belli reliquias persequerentur, properaverat Dancatium, locum Patriarchæ admissioni destinatum, atque inde misso internuncio, diem illi condixerat, quo Gorgora se commoveret, aulam subiturus.

164. Qua pompa fuerit ad Imperatorem deductus.

Ad præstitutum diem dedit se in viam Patriarcha. Vicissim Imperator præmisit milites prætorianos, equitum peditumque millia fere septemdecim, ut occurrerent venienti, & honorifice exceptum deducerent in regia castra. Exercitum armis vestibusque fulgentem ducebat Cela-Christus, medius inter duos regios liberos, Facilidam regni hæredem, & Claudium, magnaque nobilium manu succinctus. Ut in conspectu fuit Patriarcha, omnes in genua se abjecerunt. Cela-Christus equo delapsus accedit propius ad Præsulem, ac post salutationis officium humanissimis conceptum verbis, manum ejus exosculatur. Pedem etiam osculabatur, nisi Patriarcha prohibuisset. Post hæc milites in duas acies diducti Præsulem accipiunt medium, tubisque tota via clangentibus, procedunt ad primum usque septum castrorum. Erexerant ibi sublime tabernaculum, in quo paululum consideret Antistes, & ab itinere respiraret. Successit huc Patriarcha, viatoriam tunicam talari mutavit, carbasinam crispatam, quæ Præsulum propria est, superinduit cum oblongo syrmate; ac post brevem moram, prodiit in apertum denuo: relicto autem cui hactenus insederat jumento, equum conscendit puniceo intectum stragulo, munus Cela-Christi non contemnendum, perrexitque eodem ordine usque ad tentorium aliud inter castra positum. Hic iterum consedit, iterum indumenta mutavit, apparuitque fulgenti tiara redimitus, & amictu pontificali spectandus. Ita vestitus, religionem gravitatemque ore spirans, effertur in equum niveum pulcherrime phaleratum, & ad Imperatorem deducitur. Equi fræna ductabant duo regni principes. Supra prætentum erat splendidum conopeum, quod prælongis suspensum hastilibus sustinebant sex proreges. Incedens per media castra, lætis ubique acclamationibus salutabatur, ipse sublata dextera signum bene precandi faciebat. Tandem equo desiliit, & Imperatori oblatus est. Sedebat Imperator in templo B. Virgini dedicato, diademate, purpura, cæterisque regiæ dignitatis insignibus, & ipsa oris majestate conspicuus. Simul atque admonitus est adesse Patriarcham, venienti assurrexit e suo solio, accedentem amice complexus est, salutanti salutem perquam humaniter reddidit. Ambo deinde progressi ante aram templi maximam, ut rerum secundarum auspicia a Deo bonorum omnium largitore sumerent, simul fuderunt preces: quibus peractis Patriarcha, conversus ad innumerabilem populum, brevi, at plena pietatis & dignitatis oratione illum est allocutus, lacrymantibus præ gaudio genibus, ac palam affirmantibus, nunquam auditum sibi Abunam ullum ab Ægypto missum, qui ad populum verba faceret. Digresso interim Imperatore, etiam Patriarcha, positis sacratioribus indumentis, venit in regiam. Aulam ingentem, & Babyloniis tapetibus magnifice convestitam, implebat flos Æthiopicæ ac Lusitanæ nobilitatis. Visebantur in editiore suggestu duæ sellæ, magnitudine & ornatu pares. Dextram occupavit Imperator, non prius tamen quam asidentem in læva cerneret Patriarcham. Postea quam per familiare colloquium multa fuerunt ultro citroque jactata, mentionem intulit Princeps de revocanda ad obsequium Romanæ sedis Æthiopia, idque sibi unice cordi esse dixit. Enimvero id esse agendum, respondit Patriarcha: id modo unum deesse ad gloriam Principis, ad felicitatem Imperii Æthiopici: id denique Pontifici Maximo, id Regi Catholico, & bonis omnibus optatissimum esse.

165. Ut primum admissus fuerit ab Imperatore.

166. Agitur de conjungenda Æthiopia cum Ecclesia Romana.

Quo

Quo loco longum ſermonem exorſus, commemoravit quæ per annos amplius ſeptuaginta geſſiſſent reges Luſitaniæ, ut Æthiopiam cum Eccleſia Romana conjungerent. Ob hanc unice cauſam duos olim a Joanne tertio Patriarchas fuiſſe miſſos: hoc propoſito Claudio Imperatori data fuiſſe militum Luſitanorum auxilia contra Mauros imperium occupantes; nec alio conſilio perrexiſſe reges Luſitanos eorum militum filios nepoteſque annuis largitionibus alere in Æthiopia. Tam piis votis non ut par fuerat reſpondiſſe Æthiopes. Promiſiſſe quidem de ſe multa atque præclara, pauca etiam feliciter inceptaſſe; at excidiſſe poſtmodum a promiſſis, nihilque confeciſſe. Mirari propterea deſines, ſubjecit, quid ſit quod tandiu cunctati ſint Pontifex maximus, & Rex Philippus tertium Patriarcham, quem poſcebas, mittere. Verebantur nempe, quæ veſtra eſt inconſtantia, ne ad extremum male haberetur, ut priores duo. Nihilominus, perſtantibus Patribus Societatis atteſtari de egregia tua in rem catholicam voluntate, me denique Rex elegit, me Romanus Pontifex Æthiopiæ Patriarcham inſtituit. Rex quin etiam me cunctis ad uſum vitæ neceſſariis inſtruxit, non alium quærens tot ſumptuum & curarum fructum, niſi ut ſocietatem priſcam ineatis cum Eccleſia Romana, ſemel vero initam conſtanter tueamini. Patriarchæ orationem attentiſſimis auribus exceperunt omnes, ſed nemo attentius Imperatore. Paratum ſe eſſe, reſpondit, æqua poſtulanti ſatisfacere: daturum propterea operam, ut celebraretur propediem conventus ordinum, in quo ſacramentum ſolemne Romano Pontifici, & Eccleſiæ catholicæ diceretur. Habendis imperii comitiis placuit certam conſtitui diem, quæ fuit III. Idus Februarias anni ſequentis. Sed quæ acta ſint in eo conſeſſu, nos opportunius alibi referemus.

167. P. Alphonſus Barbudas oſtenta quædam obſervat in Cafraria. *Par. 2. lib. 5. num. 235.*

Prius quam ab Africa digrediamur, indicanda breviter oſtenta quædam eodem anno viſa in Cafraria circa corpus P. Conſalvi Silveiræ, qui quemadmodum fuerit odio fidei interemptus in regno Monopotapæ, videre eſt in Hiſtoria Societatis. * Hæc ego oſtenta ita perſcribam, ut narrata fuerunt a viro integerrimæ fidei, & eorum teſte oculato P. Alphonſo Leone de Barbudas, cujus juratum teſtimonium eſt mihi longe graviſſimum, licet de re ipſa nihil affirmare auſim. Is ergo quem dixi Alphonſus, cum veniſſet ob cauſam neſcio quam publicam in regnum Monopotapæ, dum Mozambico navigat ad vicinam oram, quam vocant amnium, tempeſtate provectus fuerat in eam Cafrariæ plagam, ubi Opandæ & Nobunanguæ habitant, quinquaginta circiter leucis infra promontorium bonæ ſpei. Amnis inde labitur, qui ex montibus lunæ ortus, Monopotapæ regiam præterfluit, devolviturque in Zembeſem, fluviorum Cafrariæ maximum. Huc delatus Alphonſus, & ſecundo amne Zembeſem ingreſſus, venit circa occaſum ſolis ad locum, ubi flumen terræ quodam objectu dividitur in duos alveos. Ibi ſubſtitit, applicataque ad proximam ripam navicula, expectare lucem diei ſequentis ſtatuit metu ſcopulorum, qui multi latent ſub aqua, & ſæpe navigantes fallunt nocturno tempore. In eo terræ ſpatio, quod aquarum divortia facit, ſilva erat denſa, diverſis & proceris arboribus conſita. In extrema ſilvæ ora tignum jacebat ingens coloris ferruginei, cui plurimæ inſiſtebant aves ignoti generis, ſed miræ pulchritudinis & elegantiæ. Corpus totum niveo candore fulgidum, exceptis alarum flexuris, quas nigri coloris linea variabat, roſtro pedibuſque purpureis. Criſtas gerebant capite ſublimes, quinque conſtantes quaſi ramuſculis in crucis formam diſtinctis. Pavonem indicum magnitudo vincebat. Obſtupuit aſpectu Alphonſus; tunc vero maxime, cum ex indigenis cognovit, pulchritudine multo eſſe admirabiliorem avium cantum, nec eum tamen audiri, niſi a quarta noctis vigilia uſque ad ortum ſolis. Re ipſa, albeſcente die, concentum audiit ex commixtis diverſi tenoris vocibus harmonicum, ac ſuaviſſimum. Intendit animum atque oculos, viditque aves alarum plauſu modulantes ſonum, quem ore fundebant. Hæc miranti admirationem auxerunt qui aderant piſcatores. Narrabant enim, inter eas quas videret volucres hanc per-

perpetuo servari legem, ut certus earum numerus semper insisteret eidem tigno, & quidem sic, ut aliis avolantibus, succederent aliæ totidem per suas vices, nunquam deserente stationem aliquo avium grege: prorsus ut viderentur excubias agere, utque milites solent, eas per intervalla temporum commutare. Placuit experiri mora, an ita esset. Servari exacte vidit quas illi dixerant leges. Erant cum P. Alphonso tres adolescentes gente Cafri, quos cupido subita incessit exscendendi in silvam, ut cuncta curiosius inspicerent: sed vetuerunt piscatores, certum denunciantes infortunium, si accederent propius. Nempe omnes aditus nemoris custodiri diligenter a tigribus, & alterius generis feris, nec eas pati quemquam intro inferre pedem impune. Percunctanti Alphonso, quodnam crederent rerum talium initium? historiam hanc retulerunt, quam ajebant esse apud se fama pervulgatam. Venisse olim secundo flumine cadaver hominis albi, nigra indutum tunica, & illi tigno circumligatum. Aquarum impetu cum raperetur, hæsisse ad objectam terræ oram. Continuo accurrisse ex interiore silva tigres, aliasque gregatim feras, rupisse retinacula, relictoque ad ripam tigno, cadaver intro devexisse. Ab eo tempore cœpisse volucres tigno insistere, feras obambulare perpetuo littus, ne quo pede violaretur sacer locus. Actum id esse patrum suorum memoria, ante annos amplius sexaginta, ac supersesse adhuc ejus temporis senes, qui rem testarentur a se conspectam. Jam vero in tota vicinia communem opinionem ferri, quicunque tandem in eo vixisset corpore, virum fuisse eximium, aut aliquem fortasse minorum gentium Deum, cui mortuo tantum obsequii deferrent brutæ animantes. His addidit longævus senex, venisse olim in mentem regulo proxime imperitanti explorare, quid illud esset rei; consilium autem succesisse in hunc modum. Fragore magno ac dissono tractas fuisse ad unam silvæ oram belluas, eodemque tempore subiisse ex altera duos juvenes agilitate præstantes, & in prealtam arborem celeriter exiliisse. Inde conspectum iis esse in modica planitie jacens humanum corpus, eo vultu & amictu, quem ipse, quem alii gestare Lusitani sacerdotes solerent. Visas circumsistere ritu venerantium crebras tigres, & alias feroces belluas, aliis vero abeuntibus, redire invicem alias, sibique in orbem succedere. Stetisse diem integrum exploratores in arbore, ac rem per otium contemplatos fuisse: demum eodem quo venerant modo abiisse, contractis antea belluis ad oppositam silvæ partem. His cognitis rebus, pro certo statuit P. Alphonsus, corpus illud esse P. Consalvi Silveiræ, quem ante annos sexaginta Monopotapenses odio christiani nominis interfeciissent. Circumstantiæ loci, temporis, indumentorum, documenta omnia mirifice congruebant. Præterea Consalvus, cum adhuc viveret, ferebatur prædixisse non semel, nec obscure, se quidem in urbe regia Monopotapæ necatum iri, sed christianos suo corpore non potituros: quod cæteris indiciis adjunctum, rem Alphonso certam & exploratam faciebat. Itaque Ulyssiponem reversus, de his docuit regem, ac paratum se obtulit ad illud corpus quocunque suo periculo recuperandum: quod tamen pium votum non est executus, nec habeo dicere quid obstiterit. Sed relicta tandem Africa, in Asiam transgrediamur.

168. Ea fieri comperit circa corpus P. Consalvi Silveiræ.

169. Res Sinicæ. Nova statio Chiamcei constituitur.

Sunt aliquæ Sinici imperii provinciæ, in quas hoc primum anno Societas penetravit. In Xansiensem, quæ sita est inter Pekinensem & Chiamsiensem, in regni latere aquilonari, Societatem intulit P. Alphonsus Vagnonus. Redierat nuper vir apostolicus in Sinam, ausus iterum eas ingredi terras, unde ante septennium fuerat barbarum in modum ejectus. Labores pristinos cum resumpsisset Cenchiani, ubi erat non solum fama, sed etiam facie notissimus, P. Emmanuel Diaz, qui, mortuo haud ita pridem P. Joanne Rocha, Sinicæ Societatis administrationem acceperat, periculosum putabat, virum talem, tam publico olim judicio damnatum, ibi versari. Accidit ut duo germani fratres religione christiani, genere honestissimi Chianceum secederent, urbem provinciæ Xansiensis, & unum aliquem ex nostris postularent. Diazius condonavit illis

illis perquam libenter Vagnonum, qui eo profectus, ac ſtatim exorſus divini verbi ſementem facere, brevi uberrimum cepit fructum laboris, & induſtriæ ſuæ. Paucis poſt menſibus neophyti jam cenſebantur Chiancei ad aliquot centena, in quibus litteratorum circiter octoginta. Vagnono poſtmodum datus eſt adjutor & comes P. Jacobus Rho, ac ne periret aliquando fructus, quem operarii tam impigri colligebant, conſtituta ibidem Societatis ſtatio perpetua, quæ fuit apud Sinas ſeptima. Penetratum eſt eodem anno in provinciam proximam Xemſienſem, noſtris illam quidem hactenus inacceſſam, non tamen chriſtianis penitus vacuam. Chriſti nomen & fidem huc intulerant præclari quidam neophyti, alibi a noſtris ſacro fonte luſtrati. Principes inter eos erant duo, Paulus Sicuajus, & Philippus Vam, ambo opibus, genere, & muneribus in aula geſtis illuſtres, quibus flagitantibus, & quaſi viam ſternentibus, ſubiit illuc P. Nicolaus Trigautius, & ſedem fixit Singani, in ipſa provinciæ metropoli. Exceptus a Paulo, nequa per publicos magiſtratus moleſtia afficeretur, in ſuis ædibus, prima jaciebat religionis chriſtianæ ſemina, cum res accidit omnium maxime memorabilis, ac paulo diſtinctius explicanda.

170. Alia ſtatio Societatis Singani ponitur.

Jam pridem noſtri multis indiciis opinionem præceperant, floruiſſe olim apud Sinas chriſtianam fidem, putabantque non temere Evangelii theſaurum, quem nuper P. Matthæus Riccius in hoc imperium invexerat, fuiſſe quondam ibi depoſitum a primis ejus propagatoribus, poſtea vero temporis vitio & iniquitate obrutum, ac ſepultum delituiſſe. Id potiſſimum conjectabant ex antiquiſſimis Malabarum libris, qui ſunt de actis Apoſtoli Thomæ; veruntamen rei tamdiu curioſius perquiſitæ nullum adhuc veſtigium invenerant in ipſa Sina: cum repente nec opinantibus oblatum eſt, quo certius optari vix poterat. Dum humus ad jacienda ædificii fundamenta foditur prope Singanum, apparuit marmorea ingens tabula, quatuor minimum palmos lata, longa ferme denos, dimidio palmo non craſsior, quæ olim, ut apparebat, in patenti loco propoſita, deinde aut collapſa caſu, aut ab idolorum cultoribus dejecta fuerat. Exſtabat in ſummo crux affabre ſculpta, cum quibuſdam ad ſingula capita veluti liliis, cujuſmodi fuiſſe dicitur quædam alia crux Meliapori reperta in tumulo S. Thomæ. Ejuſdem formæ cruces etiam apud nos in antiquis operibus multæ reperiuntur. Circa crucem varia conſpiciebantur nubium volumina. Infra titulus legebatur Sinenſi lingua, majoribus conſtans elementis, tranſverſa tamen linea ſeparatus a ſequenti ſcriptura, quæ totam lapidis faciem implebat. Etiam craſſities utriuſque lateris plena litteris erat, ſed externæ linguæ, ignotæque, quam deinde eſſe Siriacam compertum eſt. Admonitus de invento marmore litterato Gubernator urbis, advolavit illico ad locum; utque talium avidiſſima ſunt Sinenſium ingenia, lapidem vetuſtate pretioſum detergi juſſit. Et quamquam parum intelligeret myſteria Sinicis characteribus comprehenſa, multoque minus Siriacas explicare ſciret litteras, quæ tabulæ marginem ambiebant; tamen in celebri prope urbem delubro lapidem collocavit, ſubſtrata baſi, & impoſito columnis quatuor eleganti faſtigio: ſatis dignum honore omnium & admiratione monumentum exiſtimans, ob antiquitatem annorum amplius octingentorum, quam deſcripti in eo Imperatores Sinarum indicabant. Addidit e regione alterum marmor, cum indicio loci, temporis, ac modi, quo tabula inventa fuerat. Ea vix expoſita, concurſum undique eſt, viſendi legendique ſtudio. Litterati, quibus antiquum quodcunque monumentum pretioſiſſimum eſt contra aurum, oculos eruditos tuendo explere non poterant, & animum certatim ad explicandam tabulam adjecerunt. Torſit illos diu ſcriptura difficilis, donec ſuſpicati mentionem ibi fieri de chriſtiana lege, doctores Paulum & Leonem conſuluere, miſſo ad utrumque tabulæ totius exemplo. Illi, ut erant interioribus Sinarum litteris exculti, & legis divinæ periti, facile perviderunt myſteria cæteris ignota, ac lapidis vere pretioſi formam, interpretationem, & ſententiam late promulgarunt, additis quibuſdam enarrationibus, quæ legentibus lucem ad intelligendum neceſſariam afferrent.

171. Monumentum chriſtianæ religionis caſu reperitur.

172. Proponitur publice, & explicatur.

Restabant, præter Sinicos characteres, Siriaci, quos nemo indigenarum interpretari poterat. De his P. Alvarus Semedus, e Sina in oram Malabaricam profectus, consuluit Cranganore P. Antonium Fernandium, virum peregrinis litteris per quam eruditum, qui litteras cum expendisset diligenter, designari per eas censuit nomina Patriarchæ, Episcoporum, & Sacerdotum, qui rem christianam in Sina, cum exaratus est lapis, administrabant, quasi præclarum monumentum suo singuli nomine ac testimonio confirmare voluissent. Idem Romæ compertum deinde est, ut fuse demonstrat P. Athanasius Kircherus in sua China illustrata. Totam scripturæ seriem huc totidem transferre verbis non vacat, tum quod longior est, tum etiam quod definire non possim, ex multis quæ Romam transmissæ fuerunt interpretationibus, quæ verior habenda sit. Etsi enim omnium fere eadem est sententia, elocutio tamen in multis, propter ancipitem & ambiguam Sinensium characterum vim, diversa invenitur. Quam primi omnium ediderunt doctores Leo & Paulus, summa inter suos auctoritate viri, ea exstat hodieque in museo collegii Romani. Breviorem attulit Romam anno MDCLIII. P. Michael Boimus Polonus, diu versatus in Sina. Unam ex omnibus contexuit, & italicam fecit Bartolus in sua Asia. Exemplar monumenti ex archetypo descriptum lapide servatur in eodem collegii Romani cimeliarchio, itemque alterum in tabulario nostræ hujus domus professorum. Nos scripturæ summam ad specimen subjicimus.

173. Scripturæ interpretationes & exempla varia.

Præfixus in lapidis fronte titulus hic legitur. *De promulgata in regno Sinensi nobilissima lege a Judæis profecta.* Subditur deinde nomen sacerdotis, a quo est lapis inscriptus, in hunc modum. *Kim-cim, Ecclesiæ Christianæ Sacerdos, ea, quæ in hoc lapide ad æternam clarissimæ legis in Sina prædicatæ memoriam leguntur, exaravit.* Hoc præstructo quasi vestibulo, narratio sequitur, contineturque tota triginta versibus, non a latere sinistro ad dextrum, ut apud nos, sed a summo ad imum ductis, quo more apud Sinas scribitur. Characteres haud plures mille octodecim: sed, quæ vis propria Sinicæ linguæ est, singuli vocem integram, imo totam interdum sententiam exhibentes. Hoc autem scripturæ initium: *Incomprehensibilis, æternus, verus, excellensque spiritus, immutabilis, & beatus, cujus nec principium, nec finem reperire, est, cui soli competit necessario, semper, & nobilissimo modo existere, creavit omnia ex nihilo; cumque sit perfecte sanctus, sanctos fecit, eique acceptam referunt virtutis originem quicunque inter illos eminent.* Pergit hinc narrare, deceptum insidiis satanæ primum hominem originis suæ innocentiam perdidisse: inde corruptum vitiatumque fuisse genus humanum, inde natas innumerabiles pestes, & errorum mille portenta, quibus decepti mortales misere peribant, & in æterna præcipites ruebant incendia. In tam misero rerum statu, unam e tribus divinæ substantiæ personis, hominem factam, apparuisse orbi terrarum majestate occulta, & sanctum de virgine natum esse. Ad eum venerandum venisse indicio syderis in Judæam Pozuanos (gens est quam Judæa, juxta Sinensium tabulas, respicit ab oriente), eique tributum obtulisse. Ita fore, prænunciatum fuisse in lege prisca a sanctis viginti quatuor. Ab eodem sancto propositam hominibus fuisse legem purissimam, sanctissimamque, castigatos mores, fidem erectam, mundum expiatum, donec appensus luce palam est in patibulo, & aperto qui obstructus erat ad vitam aditu, in cœlum victor ascendit, relinquens hominibus sacrorum bibliorum volumina, & salutis ostium patefactum aquæ beneficio. Post hæc, sermone ad præcones Evangelii deducto, descriptaque pluribus eorum sanctimonia, narrare pergit, regnante Sinarum rege Tai-zum-veno, venisse e Judæa virum eximiæ virtutis Olopuenum, attulisse sacris voluminibus consignatam doctrinam, & obtinente regnum Chinquon-kien-sù, regiam civitatem attigisse. Regis edicto cœpisse tunc christianam legem toto imperio vulgari, excitatis Deo basilicis, sacerdotibus institutis. Contra legem sanctam consurrexisse consecutis temporibus homines impios; sed eorum conatus fuisse repressos, partim præstantium sacerdotum industria, par-

174. Summa rerum in lapide descriptarum.

partim auctoritate & solertia regum, qui multi recensentur in scriptura reliqua, usque ad annum Imperatoris Chien-kiuni secundum, quo positum fuisse monumentum indicatur in fine lapidis. Hæc summa rerum: ex quibus, collata Imperatorum qui nominantur ætate ad Sinensium annalium memoriam, constat, ingressum christianæ religionis in Sinam exiisse in annum æræ christianæ sexcentesimum trigesimum sextum; lapidem vero fuisse positum septingentesimo octogesimo secundo. Scio equidem fuisse, qui hujus monumenti fidem elevare conarentur; sed illi feciſse mihi videntur maligne magis, quam probabiliter. Nullum quidem certe opponere argumentum potuerunt tot libris ea de re conscriptis, totque ac tam luculentis testimoniis, non solum Patrum Societatis, qui se lapidem vidisse ac legisse testantur, sed ipsorum etiam Sinensium litteratorum, qui egregios super eo commentarios ediderunt, ac toto imperio pervulgarunt. Similior vero est suspicio, quam movet Bartolus, forte divinam legem, de qua loquitur lapis, fluxisse in Sinam, non ex catholico fonte, sed ex vitiata Nestorianorum lacuna, quæ illo sæculo septimo per totum late orientem spargebatur. Sed de hac re nihil habeo quod affirmem in alterutram partem.

175. De antiquitate & veritate monumenti.

Novo interim veritatis testimonio velut armati præcones Evangelii, multo fidentius id prædicabant, quod jam muta etiam saxa loquebantur. Magnum præ cæteris animum sumpsit P. Julius Alenius, ausus in Fokiensem provinciam pervadere, & in ipsa provinciæ metropoli Fokeo novam Societatis sedem collocare. Excipit hæc provincia Cantonienſem, adjacens mari ex adverso Japoniæ; utque reliquis amplitudine concedit, ita ubertate, opibus, ingeniis præstat. Portubus, & fluminum ostiis abundat, qua utentes opportunitate commercii Fokienses, quaquaversum navigant, tum ad proximas Japoniæ ac Philippinarum oras, tum ultra auream Chersonesum: non enim, sicut cæteri Sinæ, consuetudinem advenarum suspectam habent. Censebantur intra regionem aliqui Christiani, alibi a nostris hominibus initiati, ac sæpe litteris sollicitabant nostros, ut illuc accurrerent, certam spem ostendentes rerum prospere gerendarum. Ne tamen illis mos gereretur, obstabat præter alias causas odium, quo non minus gravi quam justo apud Fokienses laborabant Batavi, piraticam in mari proximo exercentes. Nam etsi multum interesset inter piraticam Batavorum, & evangelicum quod nostri obibant ministerium, & facile ostendi posset quantum a Batavis homines Societatis, non solum moribus, sed regione etiam, & religione distarent; tamen, ut est vulgus indoctum, plerique ista aut nesciebant, aut non ut par erat considerabant: nostri autem merito verebantur, ne in ejusdem invidiæ partem venirent eo tantum nomine, quod similiter atque illi essent Europæi. His nihilominus ita se habentibus, cessit hoc anno Alenius iteratis precibus Colai cujusdam insignis, nomine Je, qui fautorem se illi offerebat, spondebatque curæ sibi fore, non solum ut tuto esset Fokei, verum etiam ut facultatem obtineret divinæ legis sine offendiculis explicandæ. At paulo post quam advenerat, sensit periculo suo, non vanum fuisse Patrum cæterorum metum, in discrimen ultimum adductus audaci Batavorum facinore. Objacet Fokiensi littori exigua insula, receptaculum seditiosis opportunissimum, si qui eam occuparent. Batavi locum speculati ad condendam arcem opportunum, insulam irruptione subita invaserunt, domos ædificarunt, & inde per maritimam oram grassari, prope ut maris arbitri, cœperunt. Visum id Fokiensibus indignum, nec ferendum. Classem instruunt celeritate summa, recuperant insulam, navibusque Batavicis partim incensis, partim in fugam compulsis, prædonum aliquot captos, & onustos vinculis Pekinum mittunt, suppliciis atrocioribus necandos. Eo interim facto, ut recruduit Pekini odium vetus in exteros promiscue omnes, ita Fokei contra Alenium nominatim minaces voces exaudiebantur. Exterritus periculo Colaus Je, & promissorum oblitus, Alenium subito destituit, secessitque in villam, ubi latens, nullam pro advena & amico vocem fudit, prorsus ac si hominem ne agnoscere quidem.

176. P. Julius Alenius in provinciam Fokiensem pervadit.

177. Batavorum audax facinus, periculum Alenii.

dem. Contra litteratus quidam magni nominis, & procerum amicitia florens, librum virulentum in Christi legem & Patres edidit, eumque totam per urbem ac provinciam dissipavit. Redactus in extremas angustias Alenius, animum non abjecit. Relicta tantisper urbe, recepit se in tugurium, aram composuit, divinum obtulit sacrificium, ut Deum sibi, ac labanti rei christianæ propitiaret. Nec sua illum fefellit fiducia. Erat Hancei vir inter Fokienses longe doctissimus, nomine Melchior Ceus, a duobus tantum annis in Christi gregem adscitus. Is, cognito Alenii periculo, Fokeum illico contendit, docuitque urbis proceres, ac gubernatorem in primis, quantum Societatis homines a Batavis discreparent. Tum Alenium ipsum e suis latebris in publicam produxit lucem, easque in ædes transtulit, quas adeuntium procerum dignitas non fastidiret. Adierunt illum Mandarini frequentes, ac majorem famæ sua repertum, donis & singulari benevolentia coluerunt. Colaus Je, post quam hæc initia tam belle fluere, doctoremque Europæum peregrinitatis suspectæ labe purgatum vidit, amico gratulatum venit, & velum sericum protulit, in quo ipsius, & christianæ religionis laudes majoribus litteris exaraverat. Ut est Colaorum incredibilis auctoritas, hoc veluti protecta velo christiana lex bonziorum minas, & malignos procacis vulgi rumores contempsit. Quin ille litteratus, qui Patres & Christi doctrinam, ut supra dictum est, maledico scripto proscideraat, veniam ab Alenio petiit, & satyræ petulantis exempla quæcunque potuit retrahere concremavit. Ita demum Alenius, non solum extra periculum, sed & in magna apud primores gratia mansit Fokei: ita nova ibi statio Societati accrevit, quæ fuit inter Sinicas nona.

178. Ereptus periculo Alenius novam sedem statuit Fokei.

Non adeo leves opponebantur Evangelio obices in Cocincina. Ante biennium Rex, offensus quod illuc nulla appulisset navis Lusitanorum cum mercibus, ejici nostros, & remitti Macaum jusserat: quasi vero non alia quam commercii causa illos hactenus toleraisset. Non propterea locum mutaverant Patres; sed gnari mobili ingenio esse regem, ac placatum iri navis Lusitanæ adventu, quæ propediem expectabatur, tantum agere cautius cœperant, & sine strepitu: quæ tamen res, ut plurimum incommodabat ipsis, ita progressum religionis non leviter retardabat. Accedebat huic malo paucitas operariorum, qui in tam ampla provincia censebantur haud plures quatuor, atque ex iis linguæ vernaculæ periti duntaxat duo, videlicet P. Pina, & P. Buzomius. His de causis omnium præses Pater Emmanuel Fernandez, missis aliis super aliis Macaum litteris, nova sociorum auxilia postulare instituit, donec impetravit hoc anno, ut submitterentur in regionem alii septem de Societate, idest Gabriel Mathos, Gaspar Luisius, Antonius de Fonte, Alexander Rhodes, Emmanuel Gonzalez, Michael Maqui, & Dominicus Mendez, omnes, præter hunc ultimum, sacerdotes. Dux expeditionis Mathos, cui etiam injunctum, ut Societatis, & Ecclesiæ nascentis statum inspiceret in Cocincina. Commissum munus nec segniter, nec incuriose perfecit Mathos. Ac primo quidem Sinoam profectus ad Regem cum nobili Lusitano, qui Senatus Macaensis legatus erat, nullum officium prætermisit, quo gratiam Principis sibi & Patribus conciliaret. Evocatis deinde Faifonem sociis, de summa rerum in communi deliberavit. Multa in eo consilio sapienter decreta fuerunt, sed unum in primis. Onsaji, ut odiosum facerent Christi nomen, falso ac maligne spargebant in vulgus, Christianos nullam curam mortuorum suscipere, sed carissimorum quorumcunque capitum penitus oblivisci. Ad refellendam calumniam sancitum, ut exequiæ in posterum celebrarentur apparatu quam posset maximo, cum thure, facibus, lustralibus aquis, supplicationibus, & sacrificiis, ut solemnes Ecclesiæ ritus ferunt. Et quia Novembri mense, ob annuas ejus temporis eluviones, conventus multitudinis haberi non possunt in Cocincina, placuit diem peragendæ omnium defunctorum commemorationi destinatam prævertere duobus mensibus. Decretum in mores inductum est eodem anno. Ad præstitutam diem confluxere in templum neophyti summa frequentia, ac paren-

179. Acta in Cocincina. Res parum prospere succedunt.

180. Nova sociorum manus auxilio venit Patribus.

181. Ritus exequiales cum insigni pompa celebrantur, & quare.

rentalia rite celebravere ; quibus cum interfuiſſent magno numero etiam ethnici, fateri coacti ſunt, chriſtianis ritibus nihil fingi poſſe ſanctius, nihil auguſtius; quodque falſo percrebuerat, nullam apud nos vigere mortuorum memoriam, ex ipſorum animis deletum eſt. Poſt hæc adjecit animum Mathos, ut apte diſtribueret per Cocincinam ſocios, & opportunis in locis eos collocaret. Caciani, ubi regis filius imperitabat, ſtabile eſſe juſſit domicilium ſociorum trium, quibus Pinam rectorem impoſuit. Nuocmani, in provincia Pulicambenſi, jam ante certam habebamus ac fixam domum. Huic addixit alios tres ſub Buzomio. Ipſe cum duobus aliis ſubſtitit Faifone in colonia Japonum, quæ tertia noſtrorum ſedes fuit in Cocincina. Quartam parabat conſtituere Sinoæ, quæ civitas eſt regia, & imperii ſedes; & jam locupletem invenerat Japonem, qui ad extruendam domum certum pecuniæ numerum repræſentabat: ſed opus prope inchoatum Rex, cauſatus neſcio quas civium querelas, perfici vetuit. Quamquam vero tribus tantum in locis conſiderent Patres, inde tamen latius excurrebant identidem, neque ſolum ad pagos circumpoſitos, verum ad remotiores etiam provincias fidei lumen inferebant, ac piis laboribus aſpirante gratia cœleſti, fruges non pigendas in Chriſti horrea convehebant. Ethnicorum mille ducentos triginta tres ad Chriſtum labor hujus anni traduxit, cujus ſummæ fere dimidium pertinuit ad domum Pulicambenſem. Sed ne ſolus in pretio eſſe numerus videatur, quales formarentur Chriſtiani, cujus pietatis atque conſtantiæ, in uno alteroque exemplo videamus.

182. Tres conſtituuntur Societatis ſedes in Cocincina.

183. Fructus hoc anno collecti.

Erat Nuocmani Mandarinus inter præcipuos ejus ordinis, Andreas Ondalymbajus nomine, quem anno ſuperiore lenta tabe deficientem baptiſmus ſanaverat, præteratque exactoribus vectigalium, quæ quotannis in regium ærarium inferenda colligebantur. Vir fidei ardore ſuccenſus, adeo non occultabat quam recens profiteri cœperat Chriſti legem, ut imo non alio magis quam Chriſtiani nomine gloriaretur, captaretque occaſiones omnes oſtentandæ palam profeſſionis ſuæ, ut videre præſertim licuit in una re, quam ad ſpecimen cæterarum ſubjicimus. Solent regii exactores in Cocincina, cum pecuniæ ex tributis collectæ præfecto tradendæ ſunt, rem iſtam agere perquam magnifice, & cum ingenti celebritate, cujus initium ab idolorum cultu ſumunt. Erigunt ad hunc uſum profanas aras in medio foro, multitudinem convocant, adhibent ſacrificulos, falſis numinibus libamina & preces offerunt. Andreas primam pecuniarum collectionem ritu longe diverſo celebravit. In forum venit equo ſublimis, præeunte ſub umbella puero eleganter induto, & imaginem Chriſti reparatoris præferente in tela depictam. Ibi, profeſſus coram tota concione, ſe uni cœlorum regi divinos honores ſolvere, nec quidquam rei habere velle cum dæmonum formis, aram ornatiſſimam parari Chriſto juſſit e regione idolorum, quibus deinde obverſo per contemptum dorſo, ſtetit defixis in illam oculis, donec ſolemnis cæremonia peracta eſt. Neque id ſatis. Pecuniam delaturus maritimo itinere ad regem, navim ornavit vexillo crucis ſplendidiſſimo, ut omnes intelligerent Chriſtianum vehi: nec proinde apud barbarum, quod aliqui fore ſuſpicabantur, offendit. Pari virtute ſpectabatur Caciani Paulus Xabinus, duorum annorum neophytus, idem Mandarinus nobilis, & regio Principi intime familiaris. Hunc, tametſi aperte Chriſtianum, Rex Cocincinæ legatum ſuum deſtinaverat ad Regem Siamenſem: in quibus enim negotiis fides atque integritas deſideraretur, ea ajebat nemini melius tutiuſque committi, quam Chriſtiano. Legationem geſſit Paulus fide ac ſolertia tanta, ut reducem Rex exceperit amantiſſime, & eumdem illi honorem deſtinaverit in annum proximum. Sed hoc ad rem noſtram parum, aut nihil pertinet. Multum vero intereſt ſcire, quæ de ipſius itinere litteræ tradunt. Solemne eſt Cocincinenſibus, prius quam mari ſe committant, deos littorum ſacrificio placare, quod niſi fecerint, certum naufragium ominantur. Ab hac ſuperſtitione Paulus abſtinere juſſit quotquot eadem vehebantur navi, negans alium eſſe deum, præter ſummum cœli terræque conditorem, a quo expe-

184. Cujuſdam Neophyti pietas memorabilis.

185. Simile exemplum alterius ad regem Siamenſem legati.

ctan-

ctandum esset auxilium. Partem puppis, a reliqua discluſam navi, composuerat in sacelli formam. Huc se certis quotidie horis ad orandum recipiebat. Cum se dabat in publicum, loquebatur ut plurimum de re christiana, de vero, unico, ac summo Deo. Coorta erat tempestas adeo gravis, ut omnes fracto gubernaculo salutem desperarent. Vociferantibus ethnicis, & suorum numinum opem rogantibus, compescuit Paulus insanam turbam, Christianos insistere precibus jussit, ipse suo incluſus sacello flagris se diu acriterque concidit: mox in apertum progressus, objecit spumanti pelago frustulum sacrati cerei, cujus contactu detumuit momento fluctus, periculum discussum est. Periculum alterius generis Deo protegente evasit, cum rediret in patriam. Duæ pariter naves e Siamensi portu vela fecerant. Una a Batavis capta est; quam vero ipse conscenderat, terram incolumis attigit. Hac de re Paulus gratias egit ingentes Numini, non tam sua, quam christiani nominis causa: si quid enim adversi contigisset, id procul dubio gens auguriis dedita sequiorem in partem interpretabatur, vertebatque in odium religionis. Sua demum legatione perfunctus, a publicis privatisque curis feriari tantisper cupiens, Caciani hospitium sumpsit in domo Societatis, ac totos octo dies sacris B. P. Ignatii commentationibus dedit, in quo pio secessu non est facile dictu, ut christianæ perfectionis studio exarserit. De divinis tantum rebus sermones miscebat. Angebatur, obstare matrimonii vinculum, ne totum se divino consecraret obsequio. Ne a meditatione cœlestium avocaretur, statuerat altiorem dignitatem ultro delatam respuere, faciebatque, nisi hanc illi mentem exemissent Patres spe boni majoris. Usque adeo a terrenis fluxisque hujus vitæ bonis mentem abstraxerat is, qui vix duos ante annos genio tantum, & innatis cupiditatibus more ethnicorum indulgebat. Similia haberem dicere de aliis neophytis bene multis, qui etsi recens in Christi militiam cooptati, & adhuc, ut ita dicam, a baptismo madidi, virtutem tamen præferebant robustissimam, & veteranorum militum laudes æmulabantur. Sed quæ attuli exempla, satis puto erunt ad faciendam conjecturam de cæteris: & nimius sim, si velim singula diligentius persequi.

186. Qui novo pietatis ardore incaleſcit in exercitiis ſpiritualibus.

187. Luctuosa mors, & elogium P. Francisci Pinæ.

Fine anni gravissimum vulnus accepit missio Cocincinensis obitu P. Francisci Pinæ, cujus desiderium viri, satis per se acerbum ac luctuosum, oneravit incredibiliter genus mortis miserum & inopinatum, quo abreptus est. Venerat missu regii Principis ad navim Lusitanorum stantem in anchoris e regione Caciani, indeque sub vesperam revertebatur in portum. Dum fertur pelago tumidiore, navicula procellæ exorientis impressionem non ferens, eversa est. Pina in aquas effusus, summa vi lacertorum conabatur enatare in littus: at immensas undarum moles duabus circiter horis eluctatum, defecerunt ad ultimum vires, fluctus absorbuit. Cadaver eadem nocte in littus ejectum, exceptumque cum honore a Christianis, Faifonem infertur. Vix illud nostri composuerant in sandapila, cum exciti lacrymabili nuncio neophyti Cacianenses, accurrerunt ingenti numero viri simul ac feminæ, & quasi communem amisissent parentem, omnia questu ac lamentabili comploratione impleverunt. Ut factum dolori satis, ad funus cohonestandum omni officiorum genere certatum est. Alii scrobem effodere, alii purgare ab æde sacra usque ad cœmeterium viam, alii pecunias pro sarcophago corrogare. Feretrum viginti ex primoribus, suppositis humeris, ad sepulchrum deportaverunt, ubi post paucos dies modicum sacellum a christianis fuit extructum. Natus erat Pina in Lusitania. Obiit in ipso ætatis robore, annum egressus vix quadragesimum. De ejus laudibus nihil amplius dicam, nisi quod magnitudine animi, peritiaque morum & linguæ Cocincinensis, natus factusque videbatur ad fidem in eo regno disseminandam. Talis jacturam viri gravem sibi accidisse affirmavit Rex, nec distulit de tam luctuoso eventu Gabrielem de Mathos visitatorem consolari per internuncios ad eum missos. At quo animo barbarus officium istud verborum peregerit, ostendit ipse mox facto non minus subdolo, quam iniquo. Eadem die

188. Edictum Regis christianæ rei damnosum.

de-

denunciavit Patribus, ut ex ſuis ſinguli ſtationibus convenirent Faiſonem, nec deinceps per vicos pagoſque ad promulgandam Chriſti legem excurrerent, permittens cæteroqui ut eam Faiſone traderent, tum civibus, tum peregrinis. Ut id ita decerneret cauſabatur ſuam erga ipſos benevolentiam. Incurriſſe nimirum Patres multorum odia, verendum eſſe ne per diverſa vagantes loca a malevolis opprimerentur. Hac honeſti ſpecie improbus incluſam ſinu perfidiam occultare ſtudebat. Verum quæcunque obtenderet, plus nimio conſtabat de ipſius animo a chriſtianis ſacris abhorrente, noſtris autem hominibus vehementer infenſo: nec latebat quæ ipſum cauſa tantopere exacerbaſſet. Elephantia cum laboraret, remedium flagitaverat a Patribus, quo moleſtam depelleret impetiginem, & maculoſum corpus a ſcabie mundaret. Eorum unus, qui medicinæ peritus habebatur, profuturum promiſerat uſum thermarum, ſi tamen Chriſtum veneraretur, & ſacram illi ædem voveret. Monenti Rex morem geſſerat, at nullo ſucceſſu. Jam ergo iratus ob eam rem, inopiæ Numinis adſcribebat quod non, ut ſperaverat, convaluiſſet; Patres vero ipſos ut deceptores, ac nugaces homines averſabatur. Documentum Evangelii miniſtris utile, ne cui temere ſpem objiciant ullius humani commodi præter naturæ ordinem impetrandi. Cæterum illa regis denunciatione non ita territi ſunt Patres, ut loco cedendum exiſtimaverint. Tantum rem gerere cautius, ac minimo ſtrepitu cœperunt. Et iis quidem, qui Caciani morabantur, cauſam honeſtam remanendi obtulit acerba mors Patris Pinæ. Nam cum luctus mortuorum in Cocincina produci a propinquis ſoleat uſque ad centum dies, facile impetraverunt a regio Principe, ne ante hoc tempus ſolum vertere cogerentur: quo numero dierum expleto, nemo eos ad abeundum compulit.

189. Quid regis animum alienaverit a rebus noſtris.

Dum hæc ibi agebantur, in Japonia, exhauſtis pene omnibus tormentorum formis, ceſſatum pauliſper fuerat ab exagitandis perquirendiſque chriſtianis. Apparebat tamen, implacabiles huic eſſe nomini utrumque Imperatorem, patrem, ac filium, & qualeſcunque darent inducias, numquam plane quieturos, niſi inviſam religionem funditus evertiſſent. Id, ut alia præteream, indicabant aſſiduæ & acres curæ, ne quis religioſorum furtim in eas terras obreperet. Huc namque reciderant denique poſt varias deliberationes aulæ conſilia, ad convellendam religionem arcendos eſſe ejus doctores, tollendos paſtores ad gregem penitus diſſipandum. Appulerant hoc anno Nangaſachium quatuor Luſitanorum naves Macao, & Manila totidem Hiſpanorum, ut ſuas ſinguli merces commutarent. Gubernator Nangaſachienſis omnibus acerbum ſe præbuit, ſed non eodem modo. Luſitanos militibus in naves immiſſis tradidit cuſtodiendos, donec ſingulorum ad ſe delata eſſent nomina. Apertis deinde, ac curioſiſſime perquiſitis eorum ſarcinis, cum nihil eſſet repertum quod ad cultum chriſtianæ religionis pertineret, eoſdem paſſus eſt in terram exſcendere, hac tantum impoſita lege, ne hoſpitium ſumerent niſi apud ethnicos: quod ſi cui minus placeret, is neque de navi egrederetur, neque mercium permutationem faceret. At Hiſpanis negata præciſe facultas eſt exſcendendi: appoſita ſtatio militum, ne quemquam egredi ſinerent, objectumque ipſis edictum anni præteriti, cujus ſi nondum eſſent notitiam aſſecuti, ſcirent, ſuæ genti interdictum eſſe Japonia ſub pœna capitis. Poſtremo diſcedentibus diſerte denunciatum, ſi qua deinceps navis ex Philippinis inſulis adveheretur, id vectores capite luituros. Adeo barbaris ſuſpecta erat Hiſpanorum potentia. Quos nimirum videbant tot Americæ Aſiæque regnis paulatim potitos, hos ægre ferebant vicinos in Philippinis inſulis, hoſpites omnino ferre non poterant. Metuebant ne obtentu religionis rem Japoniæ ſummam ad ſe traherent, & ſuccedentes ſacerdotibus milites imperium ſuo regi ſubjicerent. Aliarum gentium exempla Imperatoris menti oberrantia, eum dies ac noctes, ut eſt regnandi cupido impotens, angebant. Non ignorabat Roma de his Japonum ſuſpicionibus, proptereaque ſapienter olim a Romanis Pontificibus cautum fuerat, ne in Japoniam ſolverent miſſionarii, niſi Macao: quæ lex quamdiu va-

190. Res Japoniæ. Summæ adhibentur curæ ad arcendos divinæ legis doctores.

191. Japonum ſuſpiciones ne Hiſpani Japonia potirentur.

valuit, res ibi christiana etsi fluctuaverit paululum, nunquam tamen iis jactata est procellis, quæ non possent gubernaculo superari. Verum ubi religiosi passim illuc ex Philippinis navigare cœperunt, ea res veterem refricuit metum, iramque Imperatoris armavit ad tuendam libertatem & regnum cum exitio religionis, cui subesse fraudem & iniqua consilia existimabat.

192. Pericula nostrorum, labores, & res gestæ.

In hac temporum atrocitate omnia fiebant Patribus Societatis in dies duriora. Supererant tantum socii quatuor supra viginti, per universam Japoniam distributi, in latebras abditi, nec prodire umquam audentes, nisi multa nocte, aut cum densus imber, & hiberna nix paulum exploratores arcebat. Tamen favente hieme, qua tempestate viatores incedere per Japoniam coopertos, ac ferme ignotos alibi dicebamus, totam hoc anno obierunt insulam novem regnorum, quam Saicocum Japones, nostri frequentius Ximum appellant, idque per incredibiles viarum asperitates, & hospitiorum incommoda, ut opinari pronum est. Nam si quod exstaret recepti sacerdotis indicium, continuo quæstiones instituebantur acerbissimæ, nec ea tantum domus, in qua repertum esset indicium, sed octo, decem, aut plures fisco addicebantur, perfodiebantur muri, eruebantur pavimenta, ædes interdum integræ solo æquabantur, ut si qui intus laterent, in ipsis ruderibus ac ruinis sepelirentur. Demum familiæ totæ in vincula rapiebantur. Hæc omnia prohibere non potuerunt, ne nostri in ea quam dixi circuitione ethnicos ad mille ducentos salutari fonte respergerent, præter infantes. Plures etiam ex neophytis, quos superioris anni terror afflixerat, iterum erexerunt, plures in fide vacillantes confirmaverunt. Disrumpebantur gubernatores civitatum, & provinciarum præfecti: sed dissimulare cogebantur vel inviti, ne simul cum religione extinctas urbes, suasque regiones depopulatas, ac vastatas cernerent. Quod si pari cura omnes Evangelii præcones sua obire ministeria clam & occulte studuissent, nihil fortasse sanguinis fundebatur hoc anno. At in tractu Omurano Religiosus haud ita pridem Japoniam ingressus, dum sui securior sacra parum caute administrat, gravius irritavit regionis præfectos, quam ut taciti ferre possent, aut vellent. Mittuntur e vestigio satellites qui regis edicta contemnentem intercipiant. Cum ipse celeri fuga evasisset in tutum, capiuntur ejus hospites, viri omnino quatuor, & securi percutiuntur. In quo illud accidit lacrymabile, quod unus in judicium religionis adductus, ut vitam redimeret, Christum turpiter ac flagitiose deseruit; & nihilominus ob hospitium sacerdoti præbitum, abscissis cervicibus pœnas dare jussus est, non susceptæ religionis, sed legis violatæ. Similis perfidiæ exempla extiterunt in tractu Omurano quam plurima, & maxime miseranda. Nam cum late rumor increbuisset, fame perimendos esse christianos, dum alii aufugiunt, alii annonam recondunt, alii ad quascunque minas intrepidi beatam opperiuntur necem, multos tam fœdi supplicii metus prostravit. Quinque integri pagi ad cultum idolorum relapsi sunt, saltem externe, ne inopia rerum perire cogerentur. Hanc ignominiam delevit ex parte unus masculæ virtutis constantiæque vir, in quo cruciando novæ & inusitatæ artes adhibitæ fuerunt frustra, æstusque frigori, & nives flammis conjunctæ. Thomas Suquezayemon appellabatur, natus in provincia Yamata. Nuper cum venisset Tavacovam regionis Tzugarenæ caput, virtute patientiaque neophytorum fidei causa exulantium captus, eam omnino legem putavit esse divinam, quæ tales haberet cultores. Adscriptus itaque eorum numero, & vitam fidei susceptæ consentaneam exorsus, christianos qui in vinculis erant adibat assidue, sublevabat, fovebat, & ex ethnico recenti propemodum Apostolus, divinam ubique legem libere prædicabat. Non diu dilata virtuti tam eximiæ merces. Ut in manifesto tenebatur crimine contemptæ legis contra christianos editæ, mori jubetur in ardente pyra, nisi Christum deserat. Sententiam cum risu excepit fortissimus pugil, quasi irrogari sibi puerilem pœnam, nec satis viro dignam audiret. Furere judices lictoresque, id agere, ut risum mutare lacrymis cogeretur. Paratur in patenti campo stipes sublimis, strue lignorum circum aggesta.

193. Necantur quatuor christiani. Plures a fide deficiunt.

194. Unius supplicium atrocissimum, & mira constantia.

gesta. Thomas ad stipitem alligatur. Ut lentius arderet, fimum carnifices impii super ligna comportant, quem deinde multa contegunt nive. Ipsum quin etiam martyrem onerant glacie, quæ sensim liquescens, & flammam subinde extinguens, augeret cruciatum & produceret. Jam ignem materiæ subjiciebant, cum præses Thomam suo compellans nomine: *Adhuc*, inquit, *veniæ locus est: Christum abnega, & vive*. Ter idem monuit frustra: postremo rogum succendi jussit. Reluxit micans flamma inter immensos fumi vortices, qui ardoris vim mitigantes, supplicium extrahebant. Aderant lictores, atque ubi glacies soluta defluxerat, novam usque usque congerebant. Populus ad novi formam supplicii obmutescere: probra deinde jacere in martyrem, stultum ac male sanum dicere, nisi respiceret se in tempore, ac negato Christo viveret. Subiit denique admiratio virtutis, quodque ab ethnicis expectandum non erat, coortus undique ingens clamor sacra Jesu & Mariæ nomina ingeminantium. Ad has voces velut evigilans Thomas: *O suavia*, inquit, *o cœlestia, & divina nomina*! in eaque voce animam profudit VI. Cal. Januarias. Hæc in Japonia.

195. Res Philippinarum. Augetur Manilæ cultus SS. Ignatii & Francisci Xaverii.

De Philippinis Insulis, ad quas modo progredimur, non possumus nisi pauca dicere monumentorum inopia, quæ tempore de quo scribimus, vel pauca confecta sunt, vel forte aliquo casu perierunt. Manilæ hoc anno sancitum invenio, ut in posterum dies anniversaria SS. Ignatii & Francisci Xaverii festorum solemnibus coleretur. Exstat hac de re edictum Archiepiscopi Manilensis, servaturque cum eo libellus supplex, quo Senatus civitatis Archiepiscopum ad id decernendum impulit. Eo libello Senatus profitebatur, multa & maxima esse commoda, quæ hactenus ab hominibus Societatis accepisset civitas Manilensis. Rogabat proinde, hanc qualemcunque gratiam referri eorum conditori, ac parenti sanctissimo Ignatio. Ut idem honoris decerneretur etiam Xaverio, hanc afferebat causam, quod omnium primus in Mindanaum (una est ex insulis Philippinis) lumen Evangelii intulisset. Decretum Archiepiscopi excepit ingens tota urbe lætitia, cujus non una edita sunt privatim ac publice signa. Duo tantum fuerunt conjuges, qui partem sumere in communi gaudio recusarunt, nolueruntque perinde ac cæteri faces nocturno tempore exponere per fenestras, propterea quod nostros homines male de se meritos dicerent: & notatum est, eos intra paucos menses repentina morte interiisse, forte ob negatum contumaciter honorem superis, quorum multo est conditio sublimior, quam ut participare unquam debeant de mortalium invidia. Eodem anno publicata sunt Manilæ diplomata Gregorii XV. Pontificis, ac Regis Catholici Philippi IV., quibus rectori collegii Manilensis jus tribuebatur constituendi artium liberalium, & sacræ theologiæ doctores. Res accidit, non tam collegio nostro honorifica, quam grata civitati, & studiosæ juventuti commodissima. Nam ante hoc tempus, si qui gradus litterarios consequi vellent, ii cogebantur in Europam, vel certe in Americam magnis sumptibus navigare. Nec minus interea commodum accidit Cavitensibus, quod nova inter eos constituta fuerit curia, & Societati commissa. Portus Cavitensis negotiatoribus omnium fere linguarum frequentari solitus, colonis præterea, militibus præsidiariis, ac nautis plenus, ut plerumque usuvenit in ejusmodi hominum multitudine, non minus vitiis abundabat, quam mercibus. Stationem ibi fixam habebat a multis annis Societas, sed pene inutilem: adeo arduum erat malis mederi inveteratis ac publicis, eosque ad officia pietatis adducere homines, qui metiri quæstu solerent omnia. Casu factum est, ut loci pastor vacuam illam sedem relinqueret. Dum quæritur successor idoneus, & decessore melior, placuit Archiepiscopo adesse tantisper ipsius loco Patres Societatis, & sacrarum rerum administrationem gerere. Gesserunt ad aliquot menses, ac brevi secuta est morum tanta conversio, ut ipsi se mirarentur incolæ, pietati jam modestiæque dediti, qui antea vitiis omnibus diffluebant, aut solis augendæ rei curis distinebantur. His rebus cognitis, instabat apud nostros Antistes, ut procurationem

196. Jus creandi doctores collegio Manilensi datum.

197. Nova Cavitensis curia Societati committitur.

nem eandem perpetuo retinerent. Id illi cum negarent posse fieri, obtenderentque non solere Societatem tale munus admittere, nisi inter neophytos; Præsul, ut rem optatissimam salvis Societatis moribus & institutis perficeret, exemit e Cavitensi territorio pagos neophytorum duos, quos Cavitem veterem nuncupari jussit, institutamque ex iis novam curiam sacerdoti Societatis in perpetuum administrandam commisit.

198. Obitus & elogium P. Joannis Torres.

Non defuerunt provinciæ Philippinensi funera, tunc quidem excepta lacrymis & mœrore, nunc vero ad nostram utilitatem in memoriam revocanda. Manilæ finem vivendi ac laborandi fecit P. Joannes Torres, natus Montilii in provincia Bætica, unde translatus fuerat in Philippinas ante annos undetriginta. Primus omnium Boholenses adiit, vel certe inter primos, gentemque natura ferocem, moribus agrestem ac barbaram, paulatim devinxit sibi, mitigavit, erudiit, ac demum Christo subjecit. Quis vero labores eo in opere exudatos explicet satis? Conquirendi erant per saltus invios, per ferarum spelæa feris quam simillimi homines, tranandi sæpe amnes rapidi torrentesque, sæpissime per abruptos & confragosos montes manibus pedibusque reptandum, semper inter insidias & vitæ pericula suggrediendum. Ab insula Boholensium accitus devexa jam ætate, & viribus parum firmis Manilam, ibi quod reliquum fuit vitæ uti veteranum Christi militem decebat, posuit, mutatis laboribus, sed non intermissis, aut imminutis. Quin illa ætate ausus ad perdiscendam linguam Tagalarum adjicere animum, vi charitatis ingenium acuente tantam ejus peritiam est consecutus, ut commode loqueretur. Et constitit suum labori pretium. Nam cum Episcopus Cacerensiæ, ut alibi narratum est, Societati regendam tradidisset Bondocensium montanorum curiam, minime dubitavit Torresius eo proficisci, ubi barbaros docendo hortandoque intra breve tempus ex belluis homines, ex hominibus christianos probos ac bene moratos fecit.

199. Cruenta mors, & elogium P. Joannis a Missis.

His de causis gravis provinciæ accidit Torresii jactura. Plus tamen acerbitatis habuit cruenta mors P. Joannis a Missis, patria Manilensis, quem Camuxones odio christianæ fidei crudeliter interfecerunt. Natio piratarum erant Camuxones, Bissajis Tagalisque semper infesti, gerebantque præsertim inexpiabile cum neophytis bellum ob religionis discrimen, quippe secta Mahometani. Eorum manus nefaria, in insulam Samarienſium egressi v. Idus Novembris, multos oppresserant prope Catabalagonem, vastaverant agrum, ædem sacram neophytorum diripuerant hostilem in modum. Denique conscensis iterum navibus revertebantur ad suos, & avehebant prædam: cum ecce tibi ex adverso actuariolum Marinduquense, quo P. Joannes cum paucis neophytis obibat insulam, ut disperso late gregi salutis æternæ præsidia circumferret. Agnovere sacerdotem christianorum prædones impii. Nec mora. Tanquam pugnæ signo proposito, certatim expediunt arma, adoriuntur inermem cymbam, vectores nihil tale metuentes densa missilium grandine appetunt. P. Joannes jaculo transverberatus concidit statim, cum eoque plerique comitum conciderunt. Qui reliqui erant, eos potiti navigio hostes crudeliter trucidaverunt. Cadavera projiciuntur in littus, excepto nostri sacerdotis capite, quod ab humeris revulsum inhumani latrones abstulerunt, ut ejus calva uterentur pro patera in suis orgiis. Hunc habuit vitæ exitum Joannes a Missis, de quo aliud nihil litteræ tradunt, nisi fuisse olim collegii Manilensis alumnum, inde in Societatem transiisse, virtute ac litteris floruisse. Cæterum non impune abierunt

200. Auctores cædis pœnas ultori Deo persolvunt.

scelesti interfectores, nec eos pœna rapinarum ac cædium claudo secuta est pede. Profugos celeriter insectati cum armatis aliquot lembis præsidiarii militis arcis Othonianæ, quamquam ipsos assequi non potuerunt, exscensione tamen in eorum terras facta, regionem omni belli clade vastarunt: succenderunt lucos, profana Mahometis delubra proruerunt, magnam captivorum manum cum eorum antistite in servitutem abduxerunt. Neque id satis. Post vastatam ferro flammaque regionem, dum sua repetunt onusti spoliis navigia, haud procul in littore jacentia passim vident hominum cadavera insepulta.

Mi-

Mirantur, quærunt quorum illa sint corpora, quis auctor cædis, quæ causa fuerit? Qui aderat gentis sacrificulus, latrones eos esse respondit, qui nuper in insulam Samarim prædabundi irruperant. De cœlo repente tactos concidisse, cum maxime successum expeditionis suæ læto convivio celebrarent, & sublatis e christianorum templo calicibus sibi invicem propinarent. Addidit, tam terrifico casu metum ingentem popularibus injectum esse, nec facile inventum iri posthac, qui violare sacra christianorum auderet. Hæc ille: ex quibus licuit agnoscere, etiamsi triumphare videantur interdum improbi de innocentibus; eos tamen serius ocyus pœnas ultori Deo persolvere. Sed narrationem transferamus in Americam.

201. Res Mexicanæ. Fundatur collegium Angelopoli.

Angelopoli in provincia Mexicana novum Societati collegium hic annus addidit, atque hæc fuerunt initia. Episcopus ejus urbis Alphonsus de Motha consilium susceperat parandi sibi presbyteros copia doctrinæ, & morum integritate præstantes, quibus posset curam sui gregis tuto committere. Hæc cogitanti nihil occurrebat opportunius, quam si conderetur ibi collegium Societatis, in quo liberales artes, & theologiæ præcepta traderentur. Esse nimirum Angelopoli, & in ampliſſima diœcesi plurimos bonæ indolis adolescentes, sed inopia retardari plerosque, ne Mexicum ad hæc discenda transirent; & etiamsi ad iter suppeterent opes, eorum institutionem multo commodiorem in patria, quam procul ab oculis parentum suorum fore. Obstabat illa duntaxat res, quod placuerat Regi, in tota quam late patet nova Hispania non aliam esse academiam, sive, ut nunc loquimur, studiorum universitatem, præter Mexicanam, in qua honores litterarii non tribuebantur iis, qui alibi consueta studiorum spatia confecissent. Quare Archiepiscopus hoc primum obtinuit a Rege, ut quicunque Angelopolitanas frequentassent scholas, in petitione honorum perinde haberentur, ac si Mexicanas adiissent. Tum operi præcipuo manum admovens, struxit in usum Societatis magnificum domicilium ac templum, collegiumque rite conditum apto censu dotavit. Atque id actorum ejus fuit extremum. Nam paulo post, ætate licet devexa annorum octoginta longum iter ingressus ad lustrandam de more diœcesim, morbum contraxit gravem, quo coactus in urbem regredi, naturæ concessit Idibus Martii. Mortuum fleverunt nostri lacrymis non minus veris, quam multis, cum ob privatum damnum, quod in tali rerum suarum patrono fecerant, tum quod carebat ea diœcesis pastore optimo carissimoque, cujus desiderium nulla temporis longinquitate leniendum videretur. Natus erat Alphonsus Mexici, patre Hieronymo Ruizio de Motha, viro nobili æque ac magnanimo, qui unus fuerat ex commilitonibus Ferdinandi Cortesii in expeditione Mexicana. Prius quam ad Angelopolitanas insulas assumeretur, Pontificatum gesserat Ecclesiæ Guadalaxarensis cum tam eximia opinione virtutis, ut de eo Philippus II., princeps præmiorum alioquin largior quam laudum, ad Clementem VIII. ita scriberet. *Perspectam sibi ac probatam esse Alphonsi vitam, exempla, doctrinam, & singularia demum beneficia, quæ ad illud usque tempus contulisset Ecclesiis in quibus publicum munus administrasset.* Quam obtinuerat prius laudem, mereri non desiit Angelopoli. Latissime patet ea diœcesis: porrigitur quippe a sinu Mexicano, quo alluitur ab oriente, usque ad oceanum pacificum, quo clauditur a meridie. Totam Alphonsus semel, iterum, ac tertio obivit. Quis jam summam ducat pecuniarum, quas vel in subsidia pauperum, vel in sacram omnis generis supellectilem, vel in alios usus pios impendit? Sexaginta millibus aureorum æstimatur vectigal annuum Ecclesiæ Angelopolitanæ. Ipse de tanto proventu nihil sumebat sibi, nisi quod ad tuendam gradus sui dignitatem necessarium videretur. Reliquum in alimenta pauperum liberaliter erogabat. Præter nostrum quod dixi collegium, quinque monasteria pro sacris virginibus extruxit Angelopoli, attributo singulis censu annuo aureorum ter mille, ne quid virgines ab externis corrogare unquam cogerentur. Plura non dicam, ne sim prolixior: quæ tamen indicavi, satis puto erunt ad memo-

202. Mors Episcopi fundatoris, eiusque virtutes eximiæ.

riam

riam viri de nobis, ac de republica præclare meriti. Sepultus est in æde nostra, seu verius sua, quam nempe ipse a fundamentis erexerat, & a S. Ildephonso nominaverat.

203. Dira fames in Cinaloa, nostrorum labor insolitus.

Eodem anno in Cinaloa novas christianorum colonias gravissime afflixit inopia annonæ, cujus causa dispersi multi, multi fame consumpti sunt, desiderati ferme octies mille & quingenti. Quantum inde laboris accesserit nostris earum gentium pagos administrantibus, facile quivis cogitatione assequatur. Sublevandis aliorum ærumnis ita se impenderunt, ut fere omnes læthaliter ægrotaverint. Quocunque tamen morbo gravior angebat illos cura, ne tam dira calamitate turbarentur recentes adhuc a superstitione mentes neophytorum, & occasionem inde sumerent ad morem vivendi pristinum revertendi. Nec vero defuere venefici, qui rudi populo in aures insusurrarent, ita plecti gentem, quæ patria numina deseruisset, & peregrinum amplecti Deum maluisset. Sed mature detectis impiorum molitionibus, occurrerunt periculo Patres, & labantes animos in fide continuerunt. Simul opportune res accidit ad memoriam insignis, quæ Patrum conata plurimum juvit. Hanc nos uti tradita est referemus, nec aliud modo præfamur, nisi profunda esse Dei consilia in eligendis ad baptismum hominibus, ejus vero misericordiam supra humanas omnes cogitationes longissime eminere. Unus quidam ethnicorum, quem ad nostros traxerat exæstuans animo desiderium baptismi, conspecta de qua supra dicebam clade neophytorum, persuaserat sibi, rem exitialem esse baptismum, seque illico moriturum, si ablueretur. Hac opinione occupatus, Patrum suasiones & monita contumaciter respuens, aufugere procul statuit, & in abdita montium se recipere. Reipsa fugiebat, ac saltus invios agente dæmone pererrabat: cum correptus gravi morbo concidit, vel mortuus, vel certe sensibus ita captus, ut a mortuo nihil differret. Mortuum crediderunt indigenæ, ad quos erat digressus. Itaque pellibus involutum more patrio parabant humi condere. Dum effertur, fausto nescio quo casu effectum est, ut in ea penetraret loca noster sacerdos, atque idem prorsus, quem sæpe miser ethnicus de virtute baptismi disputantem audierat, semper repulerat. Accurrens ad lugubrem apparatum sacerdos, deponi corpus, & involucris eximi jubet. Agnoscit divinæ gratiæ profugum contemptorem, lacrymas ubertim fundit, hominis lacrymabile infortunium multitudini circumfusæ, ac pariter comploranti narrat. Tum arcano quodam instinctu percitus, mortuum magna voce compellans, effari palam jubet quid ipsi acciderit. Ille, mirum dictu! sive sensibus tantum, sive etiam vitæ redditus: *Pater*, exclamat, *te fugiens, in hæc loca feceſſi. Ne quæſo ceſſa baptiſmum mihi impertiri. Circumſtant ſilveſtres canes ore rabido, ac ferociter allatrant. Miſerum me, niſi ſtatim baptiſmo abigantur*! Attonitis ad ea cunctis, & miraculo obstupefactis, sacerdos hominem ad baptismi fructum percipiendum rite præparat, eodemque in loco baptizatum appellat Bonaventuram. Ecce autem novum divinitus beneficium. Convaluit momento neophytus, vel corpori salutarem expertus baptismum, quem errore malo noxium & læthalem putaverat. Hæc in Cinaloa. In aliis provinciæ Mexicanæ partibus celeberrimæ hoc anno fuerunt apostolicæ excursiones P. Joannis Davali, quem inter præstantissimos ejus agri cultores litteræ annales numerant. Egressus e collegio Guadalaxarensi, & millia passuum emensus fere septingenta, ministerium divini verbi late circumtulit. Audiebatur aviditate populorum tanta, ut a duodecim & amplius passuum millibus concursus hominum fierent ad concionantem. Inter perorandum miros animorum motus ciebat, nec fere descendebat e suggestu, quin circumsisterent plurimi catervatim, seque illi pro confessione audiendos offerrent.

204. Divinæ in ethnicum misericordiæ exemplum insigne.

205. Apostolici labores P. Joannis Davali.

206. Res Peruanæ. Nostri Limensem diœcesim obeunt.

Sed operariis Societatis ampliſſimam per hoc tempus agendi materiam præbuit in provincia Peruana novus Limensis Archiepiscopus, Gonzalus de Campo, qui ineunte anno venerat ex Hispania ad ineundam possessionem Ecclesiæ suæ. Vix appulsus Limam, inter primas initi pontificatus curas, popo-

scit

scit à Præposito provinciæ sacerdotes octo, quibus in cultu religionis propagando sociis & adjutoribus uteretur. Erat autem ejus consilium, ut obirent nostri curias extra urbem sitas, & amplissimam ubique potestatem in emendandis moribus exercerent. Verum illi, prolixe polliciti operam & industriam suam in ministerio sacrorum, ne reciperent jurisdictionem leges & instituta Societatis excusarunt. Quam excusationem probante Archiepiscopo, negotium ita compositum est, ut Patres comites se adjungerent visitatoribus quatuor, bini singulis, cum iisque obirent diœcesim. Obierunt per septem ipsos menses, labore quidem immodico, sed æque frugifero. Nunquam ante hoc tempus neophyti illius terræ admissi fuerant ad perceptionem Eucharistiæ: invaluerat enim opinio, tales homines, utpote ingenio summe rudi atque habeti, minime esse idoneos mysterio tam sublimi, tam sancto, nec forte umquam fore. Patres nihilominus, collocata in singulis ubique curiis divina hostia, assiduitate doctrinæ perfecerunt, ut ejus participandæ capaces fierent bene multi, quibus reipsa impertiendam cum assensu Antistitis statuerunt. Id ut increbuit, dici vix potest quanto pietatis ardore mentes neophytorum incaluerint. Multi continuo nefarias abrumpere consuetudines, multi confessionem criminum a prima usque ætate repetere, omnes id agere certatim, ne tanto bono censerentur indigni. Unus quidam semper antea ebriosissimus, usu vini sibi penitus interdixit in posterum. Delecti fuerant initio pauci ex probatioribus, die præfinita, qua primum ad cœlestem mensam accederent. Ante hanc illi diem, in ædem sacram quotidie convenientes, tot se piaculis ac religionibus exercuerunt, tot, tam eximia signa pietatis ediderunt, ut his victi argumentis sententiam mutaverint ii, qui hactenus negaverant mysteriorum sanctitatem ejusmodi hominibus tuto posse committi. Porro ad fovendum augendumque inter neophytos sacrum ardorem, in curiis singulis institutæ sunt piæ sodalitates, quæ ad venerationem & cultum Eucharistiæ præcipue spectarent.

207. Neophyti admittuntur ad perceptionem Eucharistiæ.

Rebus ita gestis, cum Limam rediissent aliquando Patres, Antistes suum per se inspicere gregem statuit, non tamen sine opera & societate nostrorum. Duos assumpsit nominatim Patres doctrina ac rerum usu præstantes, Michaelem de Salazario, & Ludovicum Feriel, hisque viæ comitibus, & consiliorum suorum moderatoribus, diœcesim amplissimam ex magna parte peragravit, labore propemodum incredibili, quem tamen caritas animarum levem faciebat, earum vero utilitas dulci sensu lætitiæ aspergebat. Fuit ubi latentem adhuc labem antiquæ superstitionis detexit, ac prorsus extinxit. Alibi peccandi licentiam coercuit, simultates & odia sustulit. Ubique morem a nostris recens inductum tradendi neophytis Eucharistiam, frustra quibusdam obloquentibus religiosis, ratum habuit, & exempli sui auctoritate firmavit. Quos sacro chrismate initiavit, ad viginti millia numerati. Verum hæc leviora. In montibus, qui Limanam diœcesim terminant ab oriente, nationes erant plurimæ barbarorum, Hispanis hactenus inaccessæ, & christianæ religionis expertes. Eas Præsul ut ad Christum traduceret, Guanucum venit, extremum suæ ditionis oppidum, atque hinc per internuncium invitavit ad colloquium montanos proximos Panataguas. Adfuit gentis Casiquius cum popularibus triginta; atque ubi Archiepiscopum audiit de christiana religione verba facientem, captus ejus benignitate ac promissis, primo se ac gentem suam Hispaniarum Regi tradidit in clientelam, confectis ea de re publicis tabulis, quæ coram testibus rite obsignatæ fuerunt: mox christianam fidem cum reliquo comitatu, & baptismum accepit. Casiquio nomen Antonii inditum. Lætitiæ cumulum addidit insperatus adventus aliorum septemdecim de gente Charaguarum, baptismum pariter postulantium. Qui statim atque initiati sunt, obliti veteres ac fere inexpiabiles quas cum Panataguis gerebant inimicitias, reverentia communis religionis in pacem mutuam consenserunt. Gestiebat incredibili gaudio Præsul, successum videns consiliorum suorum oppido lætum, ac faustum; neque distulit in paratam messem mittere operarios idoneos. Ad Panataguas ire jussit jam tum Pa-

208. Limanus Antistes diœcesim lustrat cum duobus Patribus.

209. Panataguas, aliosque barbaros pertrahit ad baptismum.

210. Dum cœpta feliciter promovet, moritur.

Patrem Salazarium, cum Antonio Casiquio, cujus auctoritate facile adducendam putabat gentem, ut contra veterem vagandi morem coire in unum vellet, & conjunctis ædibus in posterum habitare. Simul a P. Gonzalo de Lira, tunc Peruanæ Societatis visitatore, par aliud sociorum impetravit, Rodericum Barrionovum, & Josephum Acosta, qui succederent in eandem provinciam, & cœpta promoverent. At ulteriorem eventum Archiepiscopus haudquaquam vidit, morte superveniente prohibitus. Eodem quippe anno ad Guamaliensem præfecturam digressus, ibi piæ & actuosæ vitæ finem invenit, altero sui Pontificatus anno nondum expleto. Quorsum deinde evaserint præclara illa rerum initia, ex nullis nostrorum litteris comperire potui.

211. Res gestæ in aliis provinciæ partibus.

In aliis interim provinciæ Peruanæ partibus multa fuerunt salubriter instituta. Limæ sancitum, ut intra duodecimum ab urbe lapidem excurrerent quotannis nostri operarii ad circumpositas villas Hispanorum, excolerentque divino verbo mancipia, quorum inveniebantur ibi multæ magnæque familiæ in agrorum cultu occupatæ. Visum id necessarium ad villicorum salutem, propterea quod Africani erant omnes, plerique rerum divinarum prorsus ignari. In urbe Cuzco, quæ sedes olim Peruani fuit imperii, rector collegii nostri P. Franciscus de Contreras rem perfecit pauperibus optatissimam, & commodi non exigui. Publicum civitatis nosocomium, etsi peramplis quondam vectigalibus constitutum, paulatim humana vel fraude, vel incuria, ad eam devenerat inopiam, ut ægrotos aleret admodum paucos, quibus etiam necessaria maligne præbebantur. Eam rem pro merito dolens Rector, consilio cum civitatis primoribus communicato, sodalitium instituit ex colonis triginta tribus, qui deinceps rem œconomicam nosocomii communi consilio regerent, curarentque. Ratum id esse jussit Prorex, & diplomate confirmavit. Atque ex eo tempore ita refloruit res labantis domus, ut post paulo ægrotis subveniri benignius cœperit. Sensim procedente postmodum novæ administrationis utilitate, pro multitudine ægrotantium amplificatæ sunt ædes nosocomii, ac multum auctus eorum numerus, qui mercede famulabantur. Coloniæ Potosinæ gravissima hoc anno calamitas accidit ex eventu fortuito, in quo tamen cura nostrorum, ac diligentia non defuit. Potosium, ob celebres argenti fodinas, & fabricam argentariam, unum ex oppidis frequentissimis Americæ meridionalis, jacet ad radices prealti montis, qua parte obvertitur orienti soli: nam extra hanc partem, si tamen vera narrant, pretiosi metalli venæ non inveniuntur. Tellus argenti ferax cum non habeat a natura decurrentium aquarum copiam ad agitandas machinas, quarum in argenti opificio multus est usus, ac fere assiduus; huic incommodo ut occurrerent incolæ, negatum a natura beneficium supplentes industria, aperuerunt in ipso montis latere plures mirandæ magnitudinis lacunas, quæ colligunt continentque imbres large per hiemem decidentes. In his receptaculis servatur humor in usus annuos abunde suppetens, emissario, cum opus est, derivatur, & subjectas machinarum rotas impellit. Jam vero accidit, ut receptaculum omnium maximum, dirupto repente muro ingenti quo extrinsecus claudebatur, effunderet aquarum molem immensam, quæ per declive ruens in præceps, & obvia quæque cum horribili fragore prosternens, oppidum fere omne obruit. Quam miseranda secuta sit clades, vix ego consequi verbis possim. Damna fortunarum qui minimi æstimarunt, fuisse affirmabant sexagies centena millia aureorum. Hominum mille & quingenti perierunt, pars eluvione abrepti, pars ruinis tectorum oppressi. In tanta, ac tam communi miseræ civitatis consternatione, cum omnia torrentium aquarum strepitu, & confusis pereuntium vocibus personarent, exilierunt propere nostri, & quaquaversus accurrentes, opem quam potuerunt maximam periclitantibus attulerunt. Alios inter aquas, alios inter ædificiorum rudera conquisitos in tutum eduxerunt, nonnullos semivivos jam, atque morientes expiarunt. Multis etiam ut amissa recuperarent auxilio fuerunt. Inventi namque, ut ferme usuvenit, ex ima plebecula homines improbi & rapaces, qui

212. Gravissima calamitas Coloniæ Potosinæ ex eventu fortuito.

213. Civitati opem ferunt homines Societatis.

cala-

calamitatem publicam verterent in occasionem prædandi, factique alieno metu audaciores, domos impune diriperent. Nostrorum ea clades neminem attigit. Notatum etiam, ex omni civium numero eos, quorum erat notior tota urbe pietas, incolumes fuisse servatos. Hispanus fuit gente Cantaber, qui salutem suæ erga pauperes liberalitati debuit. Solebat vir pius quotidie mendicos aliquot intra domum admittere sub horam prandii, ut mensæ reliquias absumerent, ac forte accumbebat mensæ cum aliis pluribus, quo tempore exundantium aquarum sonitus audiri cœpit. Strepitu dissono atque horrendo commotus, surrexit statim, recepitque se in conclave proximum, ubi grex inopum considebat, sperans suos sibi pauperes, quodcunque instaret discrimen, præsidio fore. Non fefellit hominem sua spes. Abrepti sunt impetu profluentis convivæ reliqui: ipse cum turba pauperum per posticum evasit. Cæterum etsi nullus sociorum per eam occasionem periit, decesserunt eodem anno plures intra provinciam, quorum erat vita magno usui, mors acerbissima accidit. Inter cæteros eminebat insigniter P. Ludovicus Bertonus, gente Italus, patria Firmanus. Venerat in Peruviam ante annos quadraginta quatuor, nec tam longo tempore ullam sibi requiem sumpserat a laboribus multis, & variis, quos pro salute animarum semel susceperat. Eum domestici ut virtutum omnium exemplar absolutissimum observabant, indigenæ veluti de cœlo missum hominem venerabantur. Non alio passim quam sancti nomine compellari solebat; cumque linguam indorum calleret ad miraculum, innumeros mortalium a vitiis ad pietatem per usitata ordinis ministeria traduxit. Obiit Limæ III. Nonas Augusti, anno ætatis septuagesimo tertio, initæ Societatis quinquagesimo. Idibus ejusdem mensis vivere desiit in domo probationis Limana Frater Didacus Alphonsus, adjutor domesticæ rei, ætate quidem adhuc junior, sed si virtutem spectes, emeritæ militiæ veteranus. Plura dicitur præter communem ordinem accepisse divinitus dona, quorum ipse duo confessus est in morbo extremo: alterum, innotuisse sibi certo mortis suæ diem multo ante quam ægrotaret: alterum, sanctissimam Dei Matrem sibi nuper spectabilem adstitisse, ac spem minime dubiam salutis sempiternæ fecisse. Agebat cum mortuus est annum ætatis quadragesimum quintum, duntaxat sex in Societate confecerat. Atque hæc de rebus Americæ meridionalis.

214. Fructus benignitatis in Pauperes.

215. Mors & elogium P. Ludovici Bertoni.

216. Et Fratris Didaci Alphonsi.

In septentrionali sita est terra Canadensis, seu nova Francia, de qua ego regione nunc primum scribere incipiens, nostrorum conatus ad restituendam ibi sacram missionem, quam duodecim ante annos Angli funditus proturbaverant, quam brevissime expediam. De situ, natura, moribus, & institutis Canadensium dicere supersedeo. Ut illuc introducta Societas ab Henrico IV., ut postmodum ab Anglis exacta fuerit, prolixe narratur in parte annalium quinta *. Henricus ergo dux Vantadorius, non magis avita nobilitate, quam christianis virtutibus tota Gallia conspicuus, cum multa de moribus Canadensium audisset a P. Philiberto Noyrotio, cui suæ conscientiæ arbitrium detulerat, incensus cupiditate opis alicujus afferendæ nationi barbaræ, ac fere omnibus sempiternæ vitæ præsidiis destitutæ, curavit se proregem novæ Franciæ creandum, ut ea auctus dignitate majorem haberet facultatem tutandæ in Canada religionis, ac propagandæ. Certiorem deinde consilii sui fecit P. Petrum Cotonum, provinciæ Parisiensis Præpositum, a quo ante annos quindecim jacta Canadicæ missionis fundamenta fuerant, se ituris in eam expeditionem Patribus, quamdiu certum vectigal non haberent, alimenta de suo præbiturum promittens. Nihil accidere optatius poterat Cotono, qui jamdudum vias omnes indagaret reponendi in statum pristinum operis a se cœpti, & uberes olim fructus animarum daturi. Nulla igitur interposita mora, tres deligit egregios sacerdotes, Carolum Lalemantium, Joannem Brebeufium, & Enemundum Massæum (erat is regionis peritus, quippe antea profectus in Canadam, & inde ab Anglis pulsus), quibus addens duos rei domesticæ adjutores, socios omnino quinque in novam Franciam transmittit. Vela fecerunt viri impigri VI. Cal. Ma-

217. Patres Galli missionem Canadensem instaurant.

* *Lib. XV. n. 33.*

Majas, hoc ipso anno vertente, ac prospera navigatione usi, Quebecum, oppidum regionis primarium, altero post mense tenuerunt. Ac Brebeufius quidem continuo barbaros per invia nemorum, & abrupta juga montium, quocunque suo vagarentur more, sequi constituit, tum ut gentis cognosceret indolem, tum ut linguam consuetudine & usu condisceret. Lalemantius cum sociis reliquis Quebeci constitit, ut Gallos urbi amplificandæ ornandæque intentos excoleret, simul ut fundamenta poneret novi collegii, cui extruendo Renatus Roaltius, adolescens ex illustri Gamachiorum apud Picardos familia oriundus, nuperrime Societatem ingressus, partem sui patrimonii transcripserat. Duobus vix mensibus interlapsis, novi sacerdotes ad recentem Quebeci familiam ex Gallia venerunt, Philibertus Noyrotius, & Annas Noæus, cum domestici ministerii adjutore, ac secum diversi generis opifices fere viginti adduxere, partim ad sacram ædem ædificandam, partim ad cultum agrorum conductos. At enim coloni Quebecenses a rebus nostris, atque ab ipso Societatis nomine ita abhorrebant, ut vix quidquam ad eorum utilitatem præstari posset. Ægre inveniebatur qui Patrum uti opera vellet, sive ad conscientiæ regimen, sive ad ministerium sacrorum. Si quas haberent nostri conciones, vix erat qui concionantibus aures daret. Eorum consuetudinem plerique refugiebant. Adeo mentes hominum occupaverat calumnia ab Hugonotis conficta, nec privatis tantum colloquiis, sed etiam scriptis editis disseminata, venisse Jesuitas in Canadam ad mercaturam faciendam scilicet, non ad religionem amplificandam: pecunias a bonis Missionariis, non lucra animarum quæri. Hanc opinionem alebat præcipue libellus pestilens haud ita pridem vulgatus in Gallia sub titulo Anticotoni, cujus multa exemplaria per manus populi volitabant. Cæterum colonorum alienatio vehementior, quam diuturnior fuit. Viri nequaquam mali, ut Patrum mores & instituta intueri propius cœperunt, facile præjudicia deposuerunt, utque est Gallorum indoles aperti animi & candidi, ultro fassi errorem suum, temere se credidisse inimicorum testimonio dixerunt. Amoto in hunc modum obice, qui operam Patrum a catholicis abstinebat, alius supererat multo ad amoliendum difficilior, qui ethnicorum institutionem morabatur. Tota nempe commercii administratio in nova Francia penes Calvinianos erat, qui orthodoxi dogmatis odio pene usque ad insaniam inflammati, indigenas a nostris ministeriis arcebant, eorum animos pervertebant, potius ut ethnici esse quam catholici mallent, suadebant. His perspectis rebus Noyrotius, etsi recens Quebecum appulsus, retro in Galliam rediit. Redeundi causa duplex: una interior, & gravior, sed occulta, ut hæretici Calviniani e Canada pellerentur: altera, quæ palam ferebatur, ut Gallis specimen quoddam Canadicæ regionis præberet in adolescente, annos admodum septendecim nato, nec, ut inter barbaros, ignobili, quem secum deducebat in Galliam. Amnatacha nomen adolescenti, liberalis indoles, ingenium acre ac vividum, nonnullus etiam urbanitatis & elegantiæ color, qui vulgo in barbaris rarus. Itaque brevi gallice loqui, ac scribere didicit, christianæ vero legis præcepta facile memoria complexus est. Delatus Rothomagum, cum se ostenderet baptismi cupientissimum, baptismo est consignatus. Placuit autem apparatum adhibere, & istas gentis Canadicæ primitias præcipua celebritate superis offerre. Illum Archiepiscopus Rothomagensis Franciscus Narlæus salutis aqua tingendum sumpsit, Henricus Longavillæus Nortmanniæ Prorex sacro de fonte suscepit, deque Regis Christianissimi nomine Ludovicum appellavit.

218. Coloni Quebecenses Societatem aversantur, & quare.

219. Catholici nobis conciliantur, at non item Calviniani.

220. Adolescens Canadensis solemni ritu baptizatur in Gallia.

Noyrotius interea de negotio, cujus præcipue causa veniebat, sollicitus Lutetiam erat profectus, Vantadorium, & alios aulæ proceres de statu rei Canadicæ certiores facturus. Singulos autem conveniens, ostendebat quantum in ea regione incommodarent progressibus religionis hæretici negotiatores, qui per occasionem mercimoniorum miram haberent facultatem propagandi erroris, aut saltem arcendæ veritatis: nisi exturbarentur, & iis catholici subrogarentur, nihil admodum posse confici ad salutem Canadensium demonstrabat. Facile per-

221. Nostri pellendos curant e Canada Calvinianos.

perſuaſit pleriſque id ita fieri oportere. Verumtamen longæ deliberationis negotium, quamvis arcano agitaretur, manavit ad Calvinianos, qui ob eam rem vehementer efferati, moliri multa cœperunt, ut ignominiam ejectionis a ſe depellerent, converterentque in ejus potius auctores, & architectos. Illud primum ſibi faciendum ſtatuerunt, ut Patres Quebeci commorantes neceſſariis vitæ præſidiis carerent, ſi forte egeſtatis impatientia locum ſponte deſererent. Itaque, cum Noyrotius onerariam paraſſet ad comportandos Quebecum commeatus, quibus Patres ad uſum vitæ indigebant, dederunt operam ne eo anno vela faceret, ejuſque diligentiam variis artibus eluſerunt. Et quia ſtudere noſtris, & eorundem conſiliorum eſſe conſcium ſuſpicabantur Camplenium, Quebeci præfectum eximie catholicum, ei quoque annonam & belli copias malignius parciuſque miſerunt. Rumorem quin etiam diſſipandum curarunt in nova Francia, P. Noyrotium eo revertentem, facto naufragio periiſſe. Sed iſtæ artes adeo nihil ſuis profuerunt artificibus, ut nocuerint potius, & malum quod avertere conabantur maturaverint. Patres Quebecenſes, cum de Noyrotio nihil reſcire certo poſſent, & in dies annona ingraveſceret hæreticorum malignitate, re cum coloniæ primoribus in deliberationem vocata, P. Lalemantium properare in Galliam juſſerunt cum mandatis, ut provideret utilium copiam, & quam citiſſime convehendam curaret. Juſſa fecit Lalemantius, per eamque occaſionem advectus Pariſios, quæcunque Noyrotius Vantadorio, & regii conſilii proceribus expoſuerat, confirmavit, ſcilicet nihil magnopere in nova Francia vel ſuſcipi, vel fieri poſſe ad Dei gloriam, & barbarorum ſalutem, quamdiu publicæ rei adminiſtrandæ pars aliqua penes Calviniſtas foret. Ab his invectam diſcordiam, annonæ difficultatem, & graviſſima pericula, quibus colonia univerſa laboraret. Evangelii miniſtros vexari, indigenas alienari, vias omnes religionis diſſeminandæ præcludi. Audivit hæc Armandus Cardinalis Richelius, cujus conſiliis Rex Ludovicus XIII. plurimum utebatur, & amotis hæreticis, Canadenſem negotiationem, & coloniæ Quebecenſis adminiſtrationem ad catholicos deferre conſtituit. Igitur pro ea qua valebat auctoritate & ſolertia, ſodalitatem catholicorum conflavit, qui novæ Franciæ agros inter ſe partirentur, quam optimo jure in poſterum poſſidendos, fructuſque omnes vel ſoli natura, vel cultorum induſtria partos dividerent inter ſe pro portione ſortis, quam in commune ſinguli contuliſſent. Una imponebatur lex, ut præter coloniam Quebecenſem, novas ſubinde fundare ſtuderent inter barbaros, ſuoque ſumptu certum alerent numerum ſacerdotum, qui religioni propagandæ operam darent. Quo hæc facilius perficerentur, Cardinalis ipſe Richelius, repenſo Duci Vantadorio quanti Canadenſem emerat præfecturam, unum ſe rei nauticæ, ac totius Canadicæ mercaturæ præſidem conſtituit, quippe ſatis ſciens locupletiſſimos quoſque coituros in eam ſocietatem, cujus ipſe princeps, dux, & patronus eſſet.

222. Qui dum noſtros infectantur, ſuis artibus ſibi nocent.

223. Cardinalis Richelius Canadenſem negotiationem tranſfert ad catholicos.

Nec ſua illum feſellit opinio. Coivere ſtatim ſupra centum, non minus opibus quam pietate præſtantes, quorum communi ſumptu quatuor adornatæ ſunt naves cum vario genere mercium & commeatuum, ut Quebecenſibus jam ad ultimum inopiæ redactis ſuppetias irent. Navibus impoſiti de Societate P. Carolus Lalemantius, & P. Joannes Raguenæus, præter duos fratres rei domeſticæ curatores. Additus quem ſæpe dixi P. Noyrotius, qui tamen vehi maluit actuariolo, quod ſibi ipſe pridem conduxerat. Subſidium Quebecenſibus afferebatur opportuniſſimum, niſi præclaris cœptis fortuna defuiſſet in ipſo exitu. Anchoris Dieppæ ſublatis, navigatum quidem eſt proſpere ad oram uſque Canadenſem. Verum ubi naves in oſtia fluminis, cui a S. Laurentio nomen, invectæ fuerunt, Anglorum dolo, & præfecti etiam Gallici, qui claſſem ducebat, temeritate, fructus tot conſiliorum ac ſumptuum miſere periit. David Kerſius Anglorum in Virginia præfectus, de Gallorum profectione certior ab Hugonotis factus, fauces Sanlaurentiani fluminis obſidebat cum valida claſſe, numero navium militumque, & omni paratu bellico noſtris

224. Catholici plures Quebecum navigant cum quibuſdam ex noſtris.

225. Prælium committunt cum Anglis infelici exitu.

stris longe superior. Eum ut vidit Gallus, etsi vitare occursum adhibita diligentia posset, & imparis prælii aleam declinare omnino deberet, navibus præsertim annona, & imbelli vectorum turba gravibus, stolida ferocia conserere pugnam maluit. Sex ipsas horas fortissime certatum est. At demum Galli, quod in tanta virium iniquitate necesse erat, navium suarum alveis misere laceratis, deditionem fecerunt. Militibus vectoribusque, quibus ferrum aut unda pepercerat, vita, libertas, & copia navigiorum, quibus in Galliam reverterentur, præbita. Patres Lalemantius & Raguenæus avecti prius Londinum, mox Marchioni Tricastellio Ducis Lotharingorum Legato condonati, & in Galliam remissi. Noyrotius cum expedito suo actuariolo elapsus in ipso ardore certaminis, & quantum oceani veterem novamque Franciam interluit relegere ausus, multo ante in Galliam se receperat. Eo interea prælio res Gallorum, æque ac religionis in illa plaga penitus conciderunt. Arx ipsa Quebecensis, ut erat omnibus non solum belli, sed etiam vitæ præsidiis destituta, Anglo victoriæ cursum prosequenti dedita est: direpta Societatis domus, qui in ea degebant Patres repetere Galliam jussi. Triumpharunt de tali eventu hæretici Calviniani, non tamen diu. Rupellæ expugnatio brevi clademhanc tantam reparavit, quæque secuta est pax cum Anglis, Gallos, Societatem, & religionem in Canadam reduxit. Sed hæc erunt alterius loci.

226. Angli Quebeco potiuntur.

IN-

INDEX
RERUM NOTABILIUM
QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

Prior numerus indicat librum, alter paginam, tertius numeros margini appositos.

A

ABba-Garima monasterium Æthiopiæ. Insigne Monachorum commentum in eo detegitur. lib. 9. p. 532. n. 202.

De Abreu (P. Ægidius) ab hæreticis mactatur. lib. 7. p. 385. n. 145.

Abstinentiæ exemplum ab adolescente editum. lib. 1. p. 38. n. 93. Simile exemplum P. Jacobi Rhem. lib. 3. p. 147. n. 31.

Abulense collegium de novo fundatur. lib. 9. p. 511. n. 136.

Abuna summus sacerdos Æthiopum fidem catholicam insectatur. lib. 1. p. 57. n. 153. Seditionem concitat contra Imperatorem, & in acie obtruncatur. lib. 2. p. 117. n. 129.

Abusiaci considunt aliqui Patres, ac fructuose laborant. lib. 2. p. 92. n. 27.

Acafoxius (Thomas) neophytus Japon conjicitur in carcerem. lib. 6. p. 323. n. 153. Receptus in Societatem capite damnatur, & interficitur. lib. 7. p. 394. n. 180. Ejus elogium. n. 199.

Acarajenses Paraquariæ populi in oppidum contrahuntur. lib. 9. p. 550. n. 264. Oppidi ædificationem urget tigris infesta. n. 265.

Accorambonus (Octavius) Collector Pontificius in Lusitania patrocinium suscipit turbulenti cujusdam ex nostris. lib. 5. p. 255. n. 98. Jussu Pontificis ab incepto abstinet. n. 99.

Acenorum Rex navali prælio superatur a Lusitanis, qui mox a Batavis opprimuntur. lib. 1. p. 64. n. 180.

Acostæ (P. Emmanuelis) mors, & vaticinium quoddam. lib. 3. p. 162. n. 95.

De Acunia (P. Franciscus) in obsequio contagiosorum vitam claudit Goæ. lib. 5. p. 257. n. 103.

Adelis Rex duos ex nostris interficit. lib. 9. p. 530. n. 194.

Adjacii in Corsica fundatur Collegium. lib. 2. p. 91. n. 22. Ejus primi fructus. n. 23. Patrum ibi commorantium labores apostolici. lib. 4. p. 184. n. 27.

Ægidiani (P. Andreæ) mors & elogium. lib. 5. p. 278. n. 198.

Ægidius (P. Paulus) in obsequio tabidorum occumbit Antuerpiæ. lib. 10. p. 583. n. 80.

Æthiopes, quorum nostri curam gerunt Carthagine. Vide Carthagine.

Æthiopiæ Imperator. Vide Seltan-Seguedus.

Æthiopiæ Patriarcha. Vide Mendez.

Æthiopicæ missionis acta per suos annos distributa.

Anno 1616. lib. 1. p. 56. a n. 146. ad 160.
Anno 1617. lib. 2. p. 116. a n. 128. ad 137.
Anno 1618. lib. 3. pag. 162. a n. 98. ad 108.
Anno 1619. lib. 4. p. 206. a n. 123. ad 126.
Anno 1620. lib. 5. p. 258. a n. 109. ad 120.
Anno 1621. lib. 6. p. 317. a n. 134. ad 150.
Anno 1622. lib. 7. p. 388. a n. 158. ad 170.
Anno 1624. lib. 9. p. 531. a n. 197. ad 207.
Anno 1625. lib. 10. pag. 602. a n. 147. ad 169.

Agai quæ natio sint. lib. 3. p. 163. n. 102. Bello attriti pacem orant ab Imperatore Æthiopiæ, & unum ex nostris in suam regionem admittunt. ibid. n. 104. & seq. Religio inter eos feliciter propagatur. lib. 5. p. 259. n. 116.

Aginnensium sociorum fructuosus labor Turnoni. lib. 1. p. 46. n. 116. itemque Neraci. lib. 9. p. 510. n. 133.

Agræ in urbe magni Mogoris collegium fundatur. lib. 5. p. 257. n. 108.

Agrigentini Societatem expetunt, sed sine effectu. lib. 4. p. 182. n. 17. Eorum diœcesim nostri percurrunt. lib. 9. p. 478. n. 11.

Aibini, Nebomenses, Soyopenses, aliique in Mexico barbari Hispanis & Christo subjiciuntur. lib. 4. p. 218. n. 174. & seq.

Aimures Brasiliæ populi in certos pagos deducuntur. lib. 4. p. 224. n. 205.

De Alabes (P. Ludovicus) necatur a barbaris in Cinaloa. lib. 1. p. 75. n. 221. Ejus elogium. ibid. n. 231.

Alabiani (P. Garziæ) obitus & elogium. lib. 9. p. 515. n. 144.

Alagonii (Fr. Jacobi) mors & elogium. lib. 9. p. 519. n. 156.

Albenacensis residentia vertitur in collegium. lib. 6. p. 306. n. 96. Patres fructuosa missione funguntur. lib. 9. p. 508. n. 125. Calvinianos plures ad Ecclesiam trahunt. lib. 10. p. 587. n. 91.

Alberi (P. Ferdinandi) obitus & elogium. lib. 2. p. 95. n. 36.

Alberstadiensis Dux Protestantium. Vide Christianus.

INDEX.

Alberſtadii ſubinde inviſitur ſacrarum virginum monaſterium, lib. 9. p. 495. n. 77.
Albienſe collegium fundatur, lib. 9. p. 508. n. 127.
Alcaratii collegium inchoatur. lib. 4. p. 202. n. 105. Ejus primi labores & fructus. n. 106.
Alcmariæ in Hollandia unus ex noſtris fructuoſe laborat. lib. 2. p. 98. n. 53.
Aldenardæ collegium conditur, lib. 10. p. 184. n. 84.
Aleator, S. Franciſco Xaverio invocato, propitiam experitur ludi fortunam. lib. 10. p. 602. n. 146.
Alenius (P. Julius) Sinici agri operarius Evangelium infert in provinciam Fokienſem. lib. 10. p. 613. n. 176. Grave incurrit periculum ob audax facinus Batavorum. n. 177. Periculo eripitur, & ſedem figit Fokei. n. 178.
Alexander (P. Didacus) in Philippinas navigans pie moritur. lib. 8. p. 467. n. 175.
Almeida (P. Emmanuel) in Æthiopiam proficiſcitur cum tribus ſociis. lib. 7. pag. 391. n. 169. Strenue laborat inter Damotas. lib. 10. p. 613. n. 148.
Almeida (Franciſcus) Fidei Inquiſitor Goæ in controverſia Madurenſi favet Patri Nobilio. lib. 3. p. 166. n. 115. Eidem perhonorificum teſtimonium reddit in litteris ad Cardinalem Bellarminum ſcriptis. lib. 6. p. 310. n. 111.
Almeidæ (P. Joannis) expeditio ad Cariſios in Braſilia. lib. 4. p. 223. n. 201.
Aloſtana reſidentia erigitur in collegium. lib. 10. p. 583. n. 83.
B. Aloiſius Gonzaga cultu augetur. lib. 3. p. 139. n. 1. Ejus diei feſto aſſignatur inſtauratio votorum in Collegio Romano. ibid. n. 2. Mantuæ inſigni religione colitur, & patronus civitatis eligitur. p. 140. n. 4. Beneficum ſe præbet Leopolienſibus in gravi calamitate. lib. 4. p. 195. n. 77.
Alphonſi (Fr. Didaci) mors & elogium. lib. 10. p. 625. n. 216.
Altenæ tumultuantur contra noſtrum Sacerdotem hæretici, eumque cogunt oppido excedere. lib. 8. p. 424. n. 35.
Althan (Michael Adolphus Comes) miro oſtento ab hæreſi ad Eccleſiam adducitur Pragæ. lib. 2. p. 93. n. 29. Ejus eximia pietas, & ſtudium amplificandæ religionis. n. 30. Collegium Societatis erigit Crembſæ. ibidem n. 31. itemque Iglaviæ. lib. 7. p. 358. n. 41. & Znoymæ. lib. 9. p. 491. n. 63.
Altiſſiodorenſe collegium fundatur. lib. 8. p. 437. n. 80.
Alvarez (P. Emmanuelis) mors & elogium. lib. 1. pag. 115. n. 125.
Alvarez (Gaſpar) fundat collegium Congenſe, & Societati ſe tradit. lib. 8. p. 447. n. 102. Moritur. Exceptio contra ipſius teſtamentum. ibid. n. 105.
Alvarez (P. Hieronymi) obitus & elogium. lib. 9. p. 520. n. 158.
Alvarez (P. Joannis) obitus in Luſitania, & elogium. lib. 8. p. 446. n. 98.
Alvarez (P. Joannis) obitus Angelopoli, & elogium. lib. 8. p. 470. n. 186.
Alvarez (Philippus) fundat collegium Anticariæ. lib. 7. p. 380. n. 124.
Amantheanum collegium conditur. lib. 4. p. 181. n. 14.
Amatus (Fr. Jacobus) in obſequio tabidorum occumbit Panormi. l. 9. p. 479. n. 14.
Ambergæ Monachus fidei defertor cum Eccleſia conciliatur. lib. 8. p. 420. 20.
Ambiani diſputatio ſuſcipitur cum miniſtro Calviniano. Quo exitu certatum ſit. lib. 1. p. 43. n. 103.
Amſtelodami augetur numerus Catholicorum. lib. 2. p. 98. n. 51. Hæreticus ſupplicio afficiendus Eccleſiæ aggregatur, & in ipſo patibulo a peccatis abſolvitur. lib. 5. p. 248. n. 68.
Anchietæ (P. Joſephi) vetus vaticinium impletur. lib. 8. p. 474. n. 198.
De Andrada (P. Antonius) in Thibetum pervadit difficillimo itinere. lib. 9. p. 524. n. 172. Sacram ibi miſſionem feliciter auſpicatur. p. 526. n. 177. Creatus Goanæ Provinciæ præpoſitus Thibetanam miſſionem jam collapſam conatur reſtituere. pag. 528. n. 184.
Andreæ neophyti Sinenſis pietas non vulgaris. lib. 7. p. 407. n. 235.
Andreæ Ondalymbai Mandarini Cocincinenſis eximia pietas. lib. 10. p. 615. n. 184.
Andreæ cujuſdam cæci excellens virtus, & pretioſa mors in Japonia. lib. 4. p. 212. n. 149.
Andrieus (P. Joannes) contagioſis aſſiſtens moritur Dionanti. lib. 10. p. 584. n. 86.
Angamalenſis Archiepiſcopatus transfertur Cranganorem. lib. 1. p. 60. n. 165.
Angeli tutelaris inſigne beneficium erga adoleſcentem Meſſanæ. lib. 7. p. 354. n. 30.
De Angelis (P. Bernardi) mors & elogium. lib. 8. p. 417. n. 11.
De Angelis (P. Franciſcus Antonius) ad Agaos proficiſcitur. lib. 3. p. 164. n. 106. Inter eos fructuoſe rem gerit. lib. 4. p. 207. n. 124. In medio laborum curſu moritur. Ejus elogium. lib. 7. p. 390. n. 165.
De Angelis (P. Hieronymus) regnum Voxuanum ſtrenue excolit in Japonia. lib. 4. p. 214. n. 158. Ut hoſpitem ſuum periculo eripiat, ultro ſe ſiſtit judicibus. lib. 8. p. 459. n. 411. Conjicitur in carcerem. n. 146. Lento igne comburitur cum neophytis quadraginta ſex. n. 115. Ejus elogium. n. 152.
Angelopoli collegium fundatur ab Epiſcopo. Privilegium ſcholis ejus collegii attributum a Rege. lib. 10. p. 621. n. 201.
Angli miſſionem Canadenſem proturbant. lib. 10. p. 627. n. 225.
Angliæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 38. n. 49.
Anno 1618. lib. 3. p. 153. a n. 60. ad 68.
Anno 1619. lib. 4. p. 199. a n. 93. ad 97.

An-

INDEX.

Anno 1623. lib. 8. p. 432. n. 62.
Anno 1624. lib. 9. p. 500. n. 95. ad 105.
Anno 1625. lib. 10. p. 585. n. 89.
Angliæ Rex. Vide Jacobus.
Anglicana miſſio in Vice-provinciam erigitur. lib. 4. p. 199. n. 93. Ex Vice-provincia fit Provincia. lib. 8. p. 432. n. 64.
Anglicani cleri ſæcularis diſſenſio a regularibus. lib. 8. p. 454. n. 69. & ſeq.
Anglorum Seminarium Valliſoleti ſubjicitur Patribus Hiſpanis, amotis Anglicis. lib. 2. p. 108. n. 89.
Anicii Patres ſtrenue laborant. lib. 2. p. 106. n. 81.
Adoleſcentulus religionem catholicam profitetur miro ardore. lib. 10. p. 587. n. 93.
Anna mulier Japonica beneficii loco impetrat cum ſuo marito comburi pro religione. lib. 2. pag. 124. n. 159.
Annus ſæcularis Lutheranorum. lib. 1. p. 96. n. 42.
Anticarienſis collegii ortus. lib. 7. p. 380. n. 124. Negantur illi ad aliquod tempus ſcholæ, & quare. n. 125.
Anticotonus titulus libelli contra nos editi in Gallia. lib. 10. p. 626. n. 218.
Antonius Kimura glorioſam pro Chriſto mortem obit in Japonia. lib. 4. p. 209. n. 137.
S. Antonii miraculum, & fons aquæ ſaluberrimæ in Braſilia. lib. 1. p. 83. n. 256.
Antſelius (Zacharias) pro fide catholica obtruncatur in Svecia. lib. 8. p. 422. n. 27.
Antuerpiæ domus Profeſſorum conſtituitur. lib. 1. p. 33. n. 37. Pueri cultiores adhibentur ad pauperiorum inſtitutionem. ibid. n. 75. Scholæ quædam pro iſtis inſtituuntur. lib. 3. p. 151. n. 49. Quæ ad alias Belgii urbes traducuntur. n. 51. Templum Societatis perficitur opere per quam magnifico. lib. 5. p. 248. n. 70. Socii ægrotis curandis ſe devovent. lib. 7. p. 369. n. 85. Quatuor in eo miniſterio moriuntur. n. 87. Periculum a Batavis urbi intentatum ope S. Franciſci Xaverii depellitur. n. 89. Peſte ſæviente cura tabidorum ſuſcipitur. lib. 10. p. 582. n. 78. Decedunt in eo charitatis officio multi. ibid.
Apamiarum Epiſcopus Joſeph Deſparbius vitam claudit in Societate. lib. 10. p. 587. n. 96.
Aquaviva (Octavius) Cardinalis Archiepiſcopus Neapolitanus noſtrorum inſtituta confirmat circa carceres. lib. 2. p. 86. n. 6.
Aquilæ religioſa ac læta celebritas triſti eventu funeſtatur. lib. 7. p. 351. n. 24.
Aquiſgrani peſtilentia graſſante noſtri ægrotis famulantur. lib. 10. p. 582. n. 76.
Aquis Sextiis inſignis fraus adornatur contra noſtrum concionatorem. lib. 2. p. 103. n. 73. Collegium fundatur, at graviſſima ſub conditione, quæ mox abrogatur. lib. 7. p. 373. n. 103. Civium mira inclinatio erga Societatem. lib. 10. p. 588. n. 98.
Aquiſtapacius (Jo. Baptiſta) dotem relinquit pro collegio Carpenſi. lib. 6. p. 289. n. 28.
Aquitanicæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 46. a n. 116. ad 122.
Anno 1617. lib. 2. p. 106. a n. 83. ad 86.
Anno 1618. lib. 3. p. 158. n. 80.
Anno 1620. lib. 5. p. 253. a n. 90. ad 97.
Anno 1621. lib. 6. p. 302. a n. 82. ad 89.
Anno 1622. lib. 7. p. 375. a n. 109. ad 112.
Anno 1624. lib. 9. p. 509. a n. 130. ad 136.
Anno 1625. lib. 10. p. 588. a n. 100. ad 109.
Arabonienſes, Braſiliæ natio, operarios Societatis admittunt. lib. 4. p. 222. n. 196. Multi in unum pagum conveniunt. n. 200.
Aragonienſis provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 48. a n. 124. ad 127.
Anno 1617. lib. 2. p. 109. a n. 95. ad 106.
Anno 1622. lib. 7. p. 383. a n. 138. ad 140.
Anno 1623. lib. 8. p. 442. a n. 91. ad 96.
Anno 1624. lib. 9. p. 515. a n. 143. ad 149.
Anno 1625. lib. 10. p. 593. a n. 114. ad 120.
De Arbiſsù (Lupercius) domum Minoreſſanam erigit in collegium. lib. 1. p. 49. n. 124.
Archidiaconus Cranganorenſis turbas excitat contra Archiepiſcopum, & diæceſim ſcindit. lib. 5. p. 265. n. 143. Deſignatur Proepiſcopus ab Archiepiſcopo moriente. lib. 9. p. 534. n. 208. Quo honore delinitus ad ſaniora conſilia ſe convertit. n. 209.
Arequipenſis collegii Patres ſodalitatem inſtituunt ex piis feminis. lib. 1. p. 79. n. 236.
Argentus (P. Joannes) ſtationem ſociorum collocat Vendæ in Lotavia. lib. 1. p. 32. n. 69. Croſam præ aliis Samogitiæ oppidis eligit, ubi collegium excitetur. ibid. n. 71.
Ariæ milites inuſitatum præbent pietatis exemplum. lib. 9. p. 499. n. 93.
De Arias (Ferdinandi) Archiepiſcopi S. Fidei litteræ ad Mutium de rebus geſtis ſociorum. lib. 5. p. 276. n. 193.
Armandus (P. Ignatius) primus Campanicæ Provinciæ præſes imponitur. lib. 1. p. 41. n. 97. Multatur a Mutio, & quare. lib. 8. p. 437. n. 78.
De Armenta (Alvarus) vir inſigniter pius in Societate vitam claudit. lib. 9. p. 518. n. 154. Mira ejus charitas erga pauperes. n. 155.
Armenterienſis collegii initia. lib. 8. p. 431. n. 60.
Armutia a Luſitanis deſeritur. Noſtrorum acta per eam occaſionem. lib. 7. p. 386. n. 149. & ſeq.
Arnayæ (P. Nicolai) obitus & elogium. lib. 7. p. 414. n. 256.
Arnemii monaſterium ſacrarum Virginum inter hæreticos inviolatum. lib. 2. p. 99. n. 54.
Arnulphus (P. Joannes) removetur a latere Regis Chriſtianiſſimi, cui erat a confeſſionibus. lib. 6. p. 305. n. 93. Conjecturæ circa cauſas inopinatæ dimiſſionis. n. 94. Diligitur nihilominus a Rege, a Præſulibus Eccleſiarum certatim expoſcitur. n. 95.
Arriagæ (P. Pauli Joſephi) mors admiranda, & elogium. lib. 7. p. 411. n. 252.

INDEX.

Artenghus (Petrus) hæreditatem ſuam addicit collegio Ravennatenſi. lib. 7. p. 356. n. 33.

Arundelia (Anna) domum probationis Gandavi condit pro Societate Anglicana, lib. 8. p. 432. n. 62.

Arundinum tormentum in Japonia cujuſmodi ſit. lib. 1. p. 66. n. 191.

Aſchaffemburgi collegium conſtituitur. lib. 5. p. 238. n. 33. Tabidorum cura ſuſcipitur tempore peſtilentiæ. lib. 10. p. 582. n. 76.

Aſſumptionis Civitas in factiones ſcinditur ob diſſidium inter Epiſcopum, & Præfectum regium. lib. 6. p. 341. n. 228. Diſſidio implicantur noſtri, & Præfecti partes tuentur. n. 229. Iram Epiſcopi incurrunt. n. 230. Omnia ex æquo & bono componuntur, n. 231.

Aſtigitani omnium primi jurejurando ſe obſtringunt ad defendendam immaculatam B. Virginis conceptionem. lib. 1. p. 51. n. 130. Eorum pietas prodigiis comprobatur. n. 131. & ſeq.

Aſtronomica ſcientia viam Evangelio ſternit in Cocincina. lib. 6. p. 326. n. 170. Quam turpiter errent Cocincinenſes circa illam. ibid.

Ateſtini Principes egregiam erga nos voluntatem exhibent in acerbo caſu collegii Mutinenſis. lib 3. p. 140. n. 6. & ſeq.

Athi reſidentia Societatis collocatur. lib. 8. p. 431. n. 61.

Atrebati collegium perficitur. lib. 2. p. 100. n. 60. Lue graſſante noſtri curam ægrotantium ſuſcipiunt, quinque contracta peſte moriuntur. lib. 4. p. 297. n. 84. In eodem charitatis officio alter decedit. lib. 10. p. 584. n. 86.

Audomari adoleſcentes Marianæ congregationis illuſtre religionis exemplum præbent. lib. 9. p. 499. n. 92.

Avæ rex arcem Sirianam expugnat, & duos ex noſtris abripit in ſervitutem. lib. 1. p. 62. n. 175.

Avenione conventicula quædam otioſorum diſſipantur. lib. 4. p. 200. n. 97. Moritur inter noſtros Petrus Bellus, ac bene meretur de illo collegio. lib. 5. p. 251. n. 86. Moritur Aloyſia Dancizana tirocinii fundatrix. n. 85. Sociorum res geſtæ ibi, & Marianæ congregationis miſericordia erga calamitoſos. lib. 7. p. 371. n. 96. Novitius mira providentia Societati ſervatur. p. 373. n. 102.

Averſæ collocatur ſtatio Societatis, & mox deſeritur. lib. 2. p. 89. n. 14.

Averſpergius (Theodoricus) hortatu noſtrorum fit catholicus, eoque nomine gratum ſe præbet collegio Labacenſi. lib. 10. p. 569. n. 30.

Auguſtæ Prætoriæ agitur de excitando collegio, ſed ſine effectu. lib. 10. p. 588. n. 99.

Auguſtoduni collegium fundatur. lib. 3. p. 156. n. 73. Sacerdos capite damnatus ad confeſſionem impie factorum adducitur. lib. 9. p. 503. n. 105.

Auriliaci unus ex noſtris rem utiliter gerit. lib. 1. p. 44. n. 107. Collegium ibi conditur lib. 6. p. 306. n. 96. Ruina impendente ſocii mira providentia ſervantur. lib. 10. p. 587. n. 95.

Auria (Jannettinus) Cardinalis, & Archiepiſcopus Panormitanus primum lapidem ponit collegii Thermitani. lib. 5. p. 230. n. 10. Quæſtionem inſtituit de veritate corporis S. Roſaliæ. lib. 9. p. 483. n. 30. Eique decernit cultum publicum. p. 484. n. 35.

Auriæ gentis beneficentia erga collegium Adjacenſe. lib. 2. p. 91. n. 22.

Auriacus Princeps (Mauritius) fruſtra inſidiatur Antuerpiæ. lib. 7. p. 369. n. 88. Societatem defendit in Senatu Batavico, licet ſecta heterodoxus. p. 370. n. 91. Ejus frater Henricus tuetur collegium Embricenſe. lib. 10. p. 581. n. 37.

Auſpaix (P. Joannes) contagioſis aſſiſtens diem obit Atrebati. lib. 10. p. 584. n. 86.

Auſtriacæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 27. a n. 50. ad 60.
Anno 1617. lib. 2. p. 93. a n. 29. ad 39.
Anno 1619. lib. 4. p. 186. a n. 35. ad 70.
Anno 1621. lib. 6. p. 297. a n. 59. ad 74.
Anno 1622. lib. 7. p. 357. a n. 39. ad 59.
Anno 1623. lib. 8. p. 419. a n. 16. ad 20.
Anno 1624. lib. 6. p. 486. a n. 43. ad 56.
Anno 1625. lib. 10. p. 568. a n. 27. ad 34.

Aytonis Marchioniſſa donat Societati ſpeluncam Minoreſſanam B. P. Ignatii hoſpitio conſecratam. lib. 1. p. 48. n. 124.

Azardus (Fr. Joannes) in obſequio tabidorum vitam claudit Dionanti. lib. 10. p. 584. n. 86.

Azevedus (P. Emmanuel) in Macaſſarem navigat. lib. 3. p. 160. n. 87. Benigne excipitur a Rege. n. 88. Multis conflictatur incommodis, & nulla re geſta diſcedit. n. 91.

Azevedus (Hieronymus) Indiæ Prorex claſſem cum noſtris hominibus mittit in Madagaſcarem. lib. 1. p. 54. n. 143. Bellum infert regi Mogolico ſecum adducens unum ex noſtris. p. 62. n. 165. Claſſem adornat ad recuperandas Moluccas. p. 63. n. 179.

Azevedus (P. Ludovicus) juventutis Seminarium egregie inſtituit in Æthiopia, & libros utiliſſimos edit gentis lingua. lib. 10. p. 603. n. 148.

B

BAcgneſii unus ex noſtris congreditur cum miniſtro Calviniano. Diſputationis quis fuerit exitus. lib. 1. p. 46. n. 119.

Baclet (P. Joannes) in obſequio contagioſorum occumbit Duaci. lib. 10. p. 584. n. 86.

Badenſis Marchia redit ad catholicum Principem. lib. 6. p. 366. n. 71. Princeps Gulielmus Societatem evocat, eique ſedem ſtabilem attribuit Badæ. n. 72.

Bæticæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 51. a n. 130. ad 137.
Anno 1617. lib. 2. p. 113. n. 113.
Anno 1618. lib. 3. p. 159. n. 83.
Anno 1619. lib. 4. p. 203. n. 108.
Anno 1622. lib. 7. p. 379. a n. 123. ad 128.

An-

INDEX.

Anno 1624. lib. 9. p. 517. a n. 152. ad 156, Anno 1625. lib. 10. p. 597. a n. 127. ad 135.

Bahia urbs Brasiliæ caput a Batavis expugnatur, lib. 9. p. 544. n. 244. A regiis post annum recuperatur. p. 546. n. 251. In collegio nostro nocturni fragores audiuntur a Batavis. n. 247. Damna eidem illata. n. 253.

Baillii (P. Guillelmi) mors & elogium. lib. 5. p. 253. n. 91.

Bal (Petrus) moriens dotem relinquit pro collegio Crosnensi. lib. 4. p. 194. n. 76. Ejus uxor licet hæretica secundat mariti cœpta. ibid.

Balagueræ noster Sacerdos puerum prope morientem ab interitu vindicat. Lib. 10. p. 593. n. 116.

Balbiæ familiæ beneficentia erga collegium Genuense. lib. 9. p. 476. n. 4.

Balduinus (P. Gulielmus) innocens declaratur a rege Angliæ, & nihilominus in vinculis attinetur ad octo annos. lib. 3. p. 154. n. 66. Demum regno emittitur cum honore. ibid.

Ballesterii (P. Ludovici) obitus & elogium. lib. 9. p. 515. n. 143.

Balsami (P. Ignatii) obitus & elogium. lib. 3. p. 158. n. 80.

Balthasaris Fazajemoni, ejusque filioli illustre martyrium in Japonia. lib. 4. p. 210. n. 141.

Bambergæ quatuor adolescentes a diaboli servitute vindicantur. lib. 7. p. 367. n. 77.

Baptismi ritus in Æthiopia ad legitimam formam revocatur. lib. 6. p. 321. n. 148.

Baratii (P. Claudii) obitus & elogium. lib. 3. p. 157. n. 79.

Barberinus (Maphæus) Cardinalis collegium Græcorum Romæ Societati reddendum curat, eique deinde leges præscribit. lib. 7. p. 347. n. 10. Pontifex inauguratur sub nomine Urbani VIII. lib. 8. p. 415. n. 3.

Barbudas (P. Leo Alphonsus) ostenta quædam observat in Cafraria circa corpus P. Consalvi Silveiræ pro fide cæsi. lib. 10. p. 609. n. 167.

Barchinone latrones multi suspendio necantur, quibus nostri benigne assistunt. lib. 1. p. 49. n. 125.

Barensis residentia instituitur in Podolia. lib. 2. p. 96. n. 39. Ejus primi fructus. p. 97. n. 45.

Barisonius (P. Antonius) multas pestes exstirpat ex quodam monasterio Hetruriæ. lib. 8. p. 416. n. 27.

Barnetus (P. Thomas) insignem fraudem Monachorum detegit in Æthiopia. lib. 9. p. 532. n. 202.

Barnovi (P. Gonsalvi) obitus & elogium. lib. 5. p. 277. n. 197.

Barradas (P. Emmanuel) fructuose desudat inter Sireos. lib. 9. p. 533. n. 204.

Barreti (P. Emmanuelis) mors & elogium. lib. 5. p. 269. n. 157.

Barroducense collegium fundatur. lib. 2. p. 107. n. 86.

Bartier (P. Guillelmus) contagiosis subserviens moritur Insulis. lib. 10. p. 584. n. 86.

Basilii (P. Thomæ) labores & pericula inter Hiaquios. lib. 3. p. 176. n. 163.

Batavi Molucis insulis potiuntur. lib. 1. pag. 63. num. 178. & seq. Philippinas invadunt lib. 2. pag. 135. num. 209. Mox cum magna clade fugantur. n. 210. Litteras gratulatorias scribunt ad Bohemos heterodoxos ob ejectam Societatem. lib. 3. p. 150. n. 45. Regem Cambogiæ avertunt a religione catholica. lib. 6. p. 329. n. 182. Antuerpiæ insidiantes consilio suo frustrantur. lib. 7. p. 369. num. 88. Bahiam Brasiliæ urbem primariam expugnant. lib. 9. p. 544. n. 244. Præpositum Provincialem Brasiliæ cum aliis undecim sociis intercipiunt, & in Hollandiam deportant. p. 545. n. 248. Brasilia extruduntur. p. 546. n. 251. Sinarum parvam insulam occupant, ac statim pelluntur. lib. 10. p. 613. n. 177.

Batavica missio in commodiorem formam ordinatur. lib. 2. p. 98. n. 50. Fructus ex missione collecti. n. 51. Patrum labores. p. 99. n. 54. Et pericula. n. 55. Respirant catholici ob hæreticorum dissidia. lib. 3. p. 151. n. 48. Iterum exagitantur. Societas nominatim proscribitur, & quare. lib. 7. p. 370. n. 90.

Bavariæ Dux. Vide Maximilianus.

Bauferme (P. Joannes) in obsequio contagiosorum occumbit Antuerpiæ. lib. 10. p. 582. n. 78.

Bazaini exoritur fœdus turbo, quem sequitur dira clades. lib. 3. p. 162. n. 95. Cives sterilitatem agrorum avertunt piis lacrymis. lib. 4. p. 206. n. 120. Pretiosa mors cujusdam adolescentuli. ibid. n. 121.

Bearnia occulte excolitur. Patres detecti extruduntur. lib. 1. p. 47. n. 120. Redeunt illuc clanculum, & multa ex usu rei catholicæ conficiunt. lib. 2. p. 106. n. 83. In ea cultus catholicus restituitur. lib. 6. p. 302. n. 85. Et collegium Palense fundatur a Rege. lib. 7. p. 375. n. 109.

Bearnienſium contumacia contra Regem. lib. 6. p. 302. n. 28. Sola Regis præsentia comprimitur. n. 84. Rebellant iterum, iterum coercentur. n. 88.

Becani (P. Martini) obitus & elogium. lib. 9. p. 486. n. 43.

Begamedri Prorex in Æthiopia rebellionem facit contra Imperatorem. lib. 5. p. 258. n. 113. Fugatur, & interficitur. n. 115.

Bellarmini (Roberti) Cardinalis litteræ ad christianos Sinenses. lib. 4. p. 217. n. 172. Aliæ ejus litteræ ad Fidei Quæsitorem, & ad Archiepiscopum Goanum de controversia Madurensi. lib. 6. p. 310. n. 112. Ejusdem obitus, & elogium. p. 280. n. 5.

Belliolana residentia vertitur in collegium. lib. 10. p. 584. n. 85.

Belloloci navatur opera animarum saluti. lib. 10. p. 591. n. 108.

Bellus (Petrus) vitam in Societate claudit Avenione. lib. 5. p. 251. n. 86.

Benassai (P. Stephani) mors & elogium. lib. 5. p. 228. n. 3.

INDEX.

Benaulini in Salsettis pius adolescens mortem obit invidendam. lib. 7. p. 388. n. 157. Erigitur magnæ utilitatis sodalitium. lib. 9. p. 524. n. 169.

Benedicti Sinensis neophyti mors admiranda. lib. 9. p. 539. n. 213.

Benedictini Monachi nostris in inferiorem Saxoniam excurrentibus hospitium amantissime præbent. lib. 9. p. 495. n. 78.

Bengalense regnum a Lusitanis amittitur, nostri inde exturbantur. lib. 1. p. 62. n. 174.

Benius (Alphonsus) Episcopus Albiensis Societatem collocat Albiæ. lib. 9. p. 508. n. 127.

Benneti (P. Joannis) mors & elogium. lib. 10. p. 585. n. 89.

Berchingæ nostri fructuosa missione funguntur. lib. 2. p. 92. n. 26.

Berchmans (Joannis) scholastici, ac juvenis intemerati, obitus, & elogium. lib. 6. p. 283. n. 11.

Bernardus (Alexander) Societatis familiam collocat in oppido S. Romuli. lib. 1. p. 21. n. 32.

Bertoni (P. Ludovici) mors & elogium. lib. 10. p. 625. n. 215.

Betfordius. Vide Drureus.

Bethuniæ collegium constituitur. lib. 1. p. 34. n. 79. Atrox tumultus a nostris componitur. lib. 9. p. 499. n. 94.

Betlemius Gabor Daciæ Exarcha. Vide Gabor.

Biardi (P. Petri) obitus & elogium. lib. 7. p. 373. n. 101.

Bidgostii collegium conditur. lib. 4. p. 195. n. 72.

Bilbili imago S. Ignatii cœlesti manu depingitur. lib. 8. p. 443. n. 92.

Billomensium sociorum acta. lib. 1. p. 44. n. 108.

Bimæ Rex nostrum Sacerdotem dimittit stolidissimo responso. lib. 3. p. 161. n. 94.

Bishopus (Gulielmus) in Anglia Episcopus constituitur sub titulo Ecclesiæ Chalcedonensis. lib. 8. p. 434. n. 70. Offendit apud Angliæ regem, proscribitur, & moritur. n. 71. Ejus parum æqua consilia adversus Societatem. n. 72.

Bisuntina diœcesis excolitur. Noster concionator conviciis proscinditur, sed non impune. lib. 1. p. 45. n. 114. Collegii Bisuntini Sacerdos fructuosa missione perfungitur. lib. 4. p. 200. n. 97.

Biterrensis collegii Patres Parochos agrestes erudiunt. lib. 2. p. 106. n. 82. In sacras missiones procurrunt. lib. 9. p. 508. n. 125. Ministri Calviniani arrogantiam in publica disputatione comprimunt. lib. 10. p. 586. n. 91.

Bithinense monasterium in Lithuania ad veterem disciplinam revocatur. lib. 1. p. 31. n. 67.

Bituricibus gravissima oritur altercatio ob quasdam Moniales. lib. 8. p. 436. n. 76. Controversiæ implicantur nostri quamvis inviti. n. 77. Accusantur apud Pontificem. Quid Mutius constituerit. n. 78.

Blasæus (Joannes) Episcopus Audomarensis bene meretur de tirocinio Watenensi. lib. 9. p. 500. n. 95.

Blemmartius (P. Augustinus) certis de causis amovetur Neomago. lib. 5. p. 247. n. 62. Transfugit ad PP. Dominicanos sine legitima facultate. n. 65. Profugit ad hæreticos. n. 66. Satisfacit Societati, ac dimittitur. n. 67.

Blondus (P. Richardus) primus Anglicæ Viceprovinciæ præses imponitur. lib. 4. p. 200. n. 95. Quædam instituit in ipso regno collegia. Cujusmodi hæc essent. n. 96. Primus item Provincialis Angliæ constituitur. lib. 8. p. 432. n. 46.

Bobola (Andreas) juventutis Seminarium excitat Sandomiriæ. lib. 10. p. 576. n. 55.

Bodius (P. Franciscus) missionem fructuosissimam obit. lib. 4. p. 183. n. 24. Mox a Societate dimittitur. n. 25.

Boecopus (P. Arnoldus) ab hæreticis veneno interficitur. lib. 7. p. 768. n. 81.

Bohemi hæretici occasionem rebellandi sumunt. lib. 3. p. 148. n. 36. Primi eorum impetus contra tres eximios catholicos, quos e fenestris dejiciunt. n. 37. Societatem exilio damnant cum atrocissimis clausulis. n. 40. Veras exilii causas occultare student. n. 42. Ferdinandum Regem contumaciter respuunt. lib. 4. p. 187. n. 36. Regem sibi creant Fridericum Septemvirum Palatinum. n. 38. Insigni clade profligantur ad Pragam. lib. 5. p. 244. n. 53. Ferdinando Imperatori subjiciuntur. p. 245. n. 55. Societatem postliminio revocatam vident. n. 56. Eorum transitiones ad Ecclesiam vide in rebus Bohemiæ ad annos prope singulos.

Bohemia dividitur a provincia Austriaca, & in peculiarem provinciam erigitur. lib. 8. p. 420. n. 17.

Bohemiæ res per suos annos distributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 27. n. 52.
Anno 1617. lib. 2. p. 93. n. 29. & 34.
Anno 1618. lib. 3. p. 148. a n. 36. ad 46.
Anno 1619. lib. 4. p. 187. a n. 36. ad 39.
Anno 1620. lib. 5. p. 244. a n. 53. ad 59.
Anno 1622. lib. 7. p. 358. n. 38.
Anno 1624. lib. 9. p. 490. a n. 57. ad 66.
Anno 1625. lib. 10. p. 570. a n. 34. ad 42.

Boholensis insula, una ex Philippinis, ad seditionem concitatur a malo dæmone. lib. 8. p. 464. n. 165. In societatem rebellionis trahit Leitensem insulam. p. 465. n. 166. Conjurati vincuntur ab Hispanis. n. 167. Nostrorum res gestæ ante, ac post tumultum. n. 168.

Bondinarus (P. Hieronymus) capitur Mutinæ, & Romam transmittitur ad tribunal S. Inquisitionis. lib. 3. p. 140. n. 6. Innocens declaratur, ac remittitur Mutinam. n. 8. Ubi regendum suscipit sodalitium nobilium. n. 9.

Bondocani excoluntur, & in unam civitatem contrahuntur. lib. 6. p. 332. n. 192.

Bongiornus (P. Vincentius) in obsequio tabidorum occumbit Panormi. lib. 9. p. 483. n. 33.

Boni aeris collegium graviter perturbatur ob imprudentiam Rectoris. lib. 6. p. 341. n. 226.

De Bonis (P. Marini) excursio in provinciam Carascevam. lib. 6. p. 246. n. 259.

Bononiæ templum Societatis multis incommodis exi-

eximitur, lib. 10. p. 560. n. 6. Novum ex insperato subsidium in ejus fabricam. n. 8.
Bonzii in Sina libellos maledicos spargunt contra nostros. lib. 1. p. 70. n. 204. In Japonia populum concitant contra christianos. lib. 4. p. 212. n. 148.
Borbonius (Henricus) Episcopus Metensis collegium Societatis excitat Metis, frustra reclamantibus heterodoxis. lib. 7. p. 377. n. 113.
Bordes (P. Joannes) Bearniam excolens ejicitur. lib. 1. p. 47. n. 120. Ejus mors & elogium. lib. 5. p. 254. n. 92.
Boret (Arnaldus) pie moritur in tirocinio Tolosano. lib. 9. p. 507. n. 122.
Borgel (P. Theodorus) comprehenditur a Batavis Gochii, & in vinculis attinetur Neomagi. lib. 10. p. 580. n. 69. & seq.
Borges (P. Emmanuel) in Japoniam penetrat habitu mercatoris. lib. 6. p. 326. n. 167.
Borgia (Franciscus) Squillacii Princeps, & Peruviæ Prorex, duo condit domicilia prope Limam, & eorum procurationem committit Societati. lib. 1. p. 78. n. 234.
De Boroa (P. Didacus) regionem Paranensem excolit in Paraquaria. lib. 6. pag. 339. n. 218. Neophytos transfugas reducit ad oppidum S. Ignatii. n. 221. Plures barbarorum nationes deducit in oppida. lib. 9. p. 550. n. 264. Creatur rector collegii Assumptionis. n. 267.
Borrus (P. Christophorus) navigat in Cocincinam. lib. 2. p. 124. n. 162. Eclipsim lunæ ex vero prædicit, ac Mandarinum insignem ad Christum pertrahit. lib. 6. p. 327. n. 171. & seq. Evocatur ex missione Cocincinensi, & dimittitur e Societate. p. 331. n. 188.
Boxa (Boguslaus) Episcopus Kioviensis collegium Societatis condit Faustoviæ. lib. 6. p. 294. n. 46.
Bracchi (Fr. Josephi) obitus & elogium. lib. 5. p. 233. n. 18.
Brachmanes quidam divinitus ad baptismum adducitur in regno Madurensi. lib. 8. p. 453. n. 121.
Brancifortii (Placidi) Leonfortii Principis testimonium de actis nostrorum sæviente pestilentia Panormi. lib. 9. p. 481. n. 22.
Brandeburgicus Septemvir duos ex nostris evocat ex collegio Brunsbergensi. Quæ fuerit occasio. lib. 5. p. 243. n. 50. Ut habiti fuerint Patres a Principe lutherano, quidve egerint Regiomonte. n. 51.
Brasiliæ res per suos annos distributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 82. a n. 252. ad finem libri.
Anno 1619. lib. 4. p. 222. a n. 193. ad finem libri.
Anno 1623. lib. 8. p. 471. a n. 188. ad finem libri.
Anno 1624. lib. 9. p. 544. a n. 244. ad 258.
Brayus (P. Franciscus) tormenti globo discerpitur in missione navali. lib. 9. p. 497. n. 88.
Bredæ residentia Societatis collocatur lue sæviente. lib. 10. p. 583. n. 82.
Brestæ collegium fundatur. lib. 6. p. 293. n. 45.
De Britto (P. Stephanus) Archiepiscopi Crangnorensis successor designatur. lib. 5. pag. 266. n. 145.
Brixinæ operarii Societatis magnum sui desiderium relinquunt. lib. 6. p. 301. n. 77.
Broquillius (Fr. Petrus) in obsequio tabidorum vitam ponit Atrebati. lib. 4. p. 197. n. 84.
Broveri (P. Christophori) mors & elogium. lib. 2. p. 101. n. 66.
Brozis collegium extruitur, mox dimittitur. lib. 4. p. 203. n. 107.
De Bruges (P. Martini) labores apostolici inter barbaros Mexicanos. lib. 4. pag. 218. n. 176. & seq.
Brugensis collegii Patres militibus languentibus opitulantur in castris Hispanorum. Quatuor contagione ejusdem morbi intereunt. lib. 5. p. 249. n. 73. Multos ab hæresi ad veritatem pertrahunt. Unius præsertim conversio memorabilis. lib. 9. p. 488. n. 90.
Brunæ socii ab hæreticis Moraviæ magistratibus exilio damnati coguntur urbe excedere. lib. 4. p. 188. n. 42. Ex itinere revocantur tanquam auctores incendii fortuito excitati. n. 43. Innotescit eorum innocentia, atque iterum dimittuntur. n. 47. Brunense tirocinium pene de novo fundatur. lib. 7. p. 360. n. 48.
Brunella Burghesia (Franciscа) Malbodiense collegium condit. lib. 1. p. 35. n. 80.
Bruni (P. Antonii) adventus in Æthiopiam. lib. 5. p. 260. n. 118. Ut adjutus fuerit in itinere a Turcis n. 119. Ejusdem labores in Æthiopia. lib. 10. p. 602. n. 147.
Bruxellis templum Societatis dedicatur. lib. 5. p. 248. n. 71. Piis supplicationibus pestilentia depellitur. lib. 10. p. 583. n. 81.
De Bry (Fr. Nicolaus) in obsequio contagiosorum occumbit Dionanti. lib. 10. p. 584. n. 86.
Buchonius (Julianus) fundat collegium Savonense. lib. 6. p. 286. n. 21.
Budæ nostri operarii rem utiliter gerunt. lib. 8. p. 420. n. 17.
Bukingamia matrona Angliæ nobilissima ad partes catholicas trahitur. lib. 8. p. 435. n. 73. Ut Regi obsequatur externam fidei professionem deserit. n. 75. Iterum catholicam profitetur, & defectionem pœnitentia eluit. ibid.
Bullam cruciatam non suffragari nostris ad eligendum sibi pro libito pœnitentiæ ministrum. lib. 7. p. 384. n. 143.
Burdigalæ extruitur domus Professorum. lib. 9. p. 509. n. 130. Et novum sodalitium instituitur. p. 510. n. 131.
Burgi concertatio suscipitur cum hæreticis. lib. 3. p. 157. n. 74. Inde oritur residentia Burgensis. n. 75.
Buzomius (P. Franciscus) rem strenue ac feliciter gerit in Cocincina. lib. 1. p. 71. n. 207. Propter anni siccitatem pellitur in exilium. n. 209. Invitatur in provinciam Pulicambensem, ac benigne suscipitur a Gubernatore. lib. 2. p. 125. n. 166. Reliqua ejus acta vide in rebus Cocincinæ.

Buxeti fundatur domicilium Societatis. lib. 1. p. 20. n. 39.

C

CAbart (Fr. Tuſſanus) in obſequio contagioſorum vitam ponit Inſulis. lib. 2. pag. 101. n. 63.
Cacciæ (Hannibalis) tironis mors & elogium. lib. 5. p. 235. n. 22.
Caciani in Cocincina Mandarini plures baptiſmo conſignantur. lib. 7. p. 409. n. 242. Cætera ibi geſta vide in rebus Cocincinæ.
Cadomenſes ſocii rem ſtrenue gerunt. lib. 1. pag. 43. n. 104. & alibi.
Cadurci Calvinianus, viſo S. Ignatii miraculo, tranſit ad catholicos. lib. 10. p. 587. n. 92.
Cæſarauguſtæ vinctorum ærumnæ ſublevantur. lib. 1. p. 49. n. 125.
Cæſar Mutinenſium Dux eximiam exhibet erga Societatem benevolentiam. lib. 6. p. 289. n. 29.
Cafraria quæ regio ſit, ut in eam inducta fuerit Societas. lib. 1. p 55. n. 145. Noſtrorum laboribus non reſpondet. p. 56. n. 146. Ibi P. Franciſcus Ribera interficitur. lib. 5. p. 257. n. 105. Cafri bellum inferunt Luſitanis, ac debellantur. lib. 9. p. 529. n. 190. Humanis carnibus veſcuntur. n. 191. Pueruli infandis epulis deſtinati baptizantur. 192.
Caguini (Fr. Franciſci) obitus & elogium. lib. 2. p. 105. n. 78.
Cajetani (P. Octavii) obitus & elogium. lib. 5. p. 232. n. 16.
Calantius (P. Joannes) in obſequio tabidorum occumbit Antuerpiæ. lib. 10. p. 583. n. 80.
Calari duo conflantur ſodalitia. lib. 1. p. 53. n. 137. Socii tractum Oleaſtrenſem excolunt. n. 138. Perficitur juventutis Seminarium, & Societati committitur. lib. 7. p. 384. n. 140. Res bene geritur, tum intra urbem, tum in regione circumpoſita. lib. 10. p. 599. n. 135.
Calchaquini qui nam ſint in Tucumania. Dantur iis Parochi de Societate. lib. 6. p. 335. n. 204. Nullo fructu laborantes, revocantur. n. 205.
Calderarius (P. Hieronymus) mortem oppetit in obſequio tabidorum Panormi. lib. 9. p. 479. n. 15.
Calderonii (P. Franciſci) mors & elogium. lib. 3. p. 174. n. 152.
Caliſtii puer mortuus ad vitam revocatur ope S. Ignatii. lib. 4. p. 195. n. 74. Seminarium adimitur Societati. lib. 5. p. 242. n. 47.
Calvomontani collegii ortus. lib. 3. p. 156. n. 72.
Camberii Patres rem ſtrenue gerunt. lib. 1. p. 45. n. 114. atque alibi. Senator ægrotus ope S. Ignatii convaleſcit. lib. 7. p. 372. n. 99.
Cambogiæ Rex contra Societatem irritatur ab negotiatoribus Batavis. lib. 6. p. 329. n. 182.
Cameneci collegium ſubito incendio abſumitur, ac reficitur. lib. 1. p. 30. n. 62. Tolluntur quædam incitamenta libidinis. lib. 2. p. 96. n. 43.
Camerini collegium inchoatur, mox diſſolvitur. lib. 5. p. 229. n. 6.
Campaniæ provincia conſtituitur. lib. 1. p. 41. n. 95. Nonnullæ in hoc negotio difficultates ſuperantur. n. 96.
Campanicæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 41. a n. 95. ad 100.
Anno 1617. lib. 2. p. 107. n. 86.
Anno 1618. lib. 3. a n. 71. ad 74.
Anno 1622. lib. 7. p. 376. a n. 112. ad 123.
Anno 1623. lib. 8. p. 437. a n. 80. ad 85.
Anno 1624. lib. 9. p. 503. a n. 105. ad 115.
De Campo (Gonzalus) Archiepiſcopus Limenſis diœceſim luſtrat cum duobus Patribus. lib. 10. p. 623. n. 208. Barbaros quoſdam ad Chriſtum pertrahit. n. 209. Moritur. n. 210.
Camporæ (P. Jo. Mariæ) mors & elogium. lib. 6. p. 314. n. 123.
Canadica miſſio inſtauratur. lib. 10. p. 625. n. 217. & ſeq. Negotiatio a Calvinianis transfertur ad catholicos. p. 627. n. 223. Angli omnia proturbant. n. 225.
Caniſii (P. Petri) veneratio augetur Friburgi tempore peſtilentiæ. lib. 1. p. 27. n. 49. Ejus corpus a noſtris repoſcitur, ac ſub certis conditionibus impetratur. lib. 10. p. 565. n. 20. Recognoſcitur, & in ædem Societatis defertur. p. 566. n. 23. & ſeq.
Canariæ inſulæ a noſtris deſeruntur ex obedientia. lib. 3. p. 159. n. 83. Prætoris Canarienſis litteræ ad Mutium de ipſorum diſceſſu. n. 84.
Cani (P. Auguſtini) obitus & elogium. lib. 7. p. 413. n. 255.
Cannæ in Sina adhibentur ad cruciatum. Cujuſmodi eæ ſint. lib. 2. p. 129. n. 183.
Capponus (Aloyſius) Cardinalis bene meretur de collegio Ravennatenſi. lib. 7. p. 356. n. 33.
Capraræ (P. Alexandri) mors & elogium. lib. 10. p. 562. n. 10.
Capraria inſula excolitur. lib. 5. p. 234. n. 21.
Capuanum collegium cenſu annuo dotatur. lib. 3. p. 145. n. 23.
Carafa (Carolus) Epiſcopus Averſanus familiam Societatis inducit Averſam, mox abire permittit. lib. 2. p. 89. n. 14.
Caravagialii (Lazari) tironis mors, & mira in religioſo ſtatu conſtantia. lib. 2. p. 113. n. 114.
Carcanus (Sixtus) e ſacro Prædicatorum ordine Epiſcopus Germanienſis Vallem Tellinam viſitat cum noſtrorum pari. lib. 9. p. 479. n. 9.
Carcaſonenſe collegium fundatur. lib. 8. p. 437. n. 79.
Cardeira (P. Ludovicus) Seminarium Gorgoranum egregie inſtituit in Æthiopia. lib. 10. p. 603. n. 148.
Cardoſus (P. Matthæus) doctrinæ chriſtianæ elementa edit Congenſium lingua. lib. 8. p. 448. n. 104.
Cari (P. Andreæ) obitus & elogium. lib. 6. p. 333. n. 196.
Cariſii, Braſiliæ natio, noſtros operarios admittunt.

tunt. lib. 4. p. 223. n. 201. Eorum benevolentia erga Patres. n. 204.
Carminatæ (P. Jo. Baptistæ) mors & elogium. lib. 4. p. 182. n. 18.
Carmonæ collegium conditur. lib. 7. p. 379. n. 123.
Caroli Walliæ Principis sponsalia cum sorore Philippi IV. Regis Catholici brevem tranquillitatem catholicis afferunt in Anglia. lib. 8. p. 433. num. 65. Iis solutis, omnia in deterius ruunt. ibid.
Carolopolitana residentia erigitur in collegium. lib. 1. p. 41. n. 98. Nostri misericordiam impendunt calamitosis. lib. 7. p. 377. n. 114.
Carolus Austriacus condit collegium Nissense. lib. 7. p. 359. n. 45. Glacense ex parte restituit. n. 46. Magno nostrorum mœrore moritur Matriti. lib. 10. p. 595. n. 121.
Carolus a Lotharingia Episcopus Virdunensis Societatem ingreditur. lib. 7. p. 378. n. 117. & seq. Ejus præclari sensus de vocatione religiosa. n. 122.
Carpensis collegii initia, ac P. Realini vaticinium circa illud. lib. 6. p. 289. n. 28.
Carthagine curam Æthiopum Societas suscipit. Cujus laboris & fructus ea sit, lib. 1. pag. 80. n. 243. & seq.
Carvallius (P. Didacus) Japonici agri operarius peregrinatur in Giezum. lib. 5. p. 270. n. 165. Transit ad exules Tzugarenos, eosque sacerdotali ministerio recreat. n. 171. Comprehenditur, ac mori jubetur in stagno glaciali cum aliis octo. lib. 9. p. 539. n. 225. Ejus elogium. p. 541. n. 234.
Carvallius (P. Michael) navigat in Japoniam habitu militis. lib. 6. p. 326. n. 167. Igne lento comburitur cum aliis quatuor religiosis. lib. 9. p. 541. n. 235. Ejus elogium. n. 237.
Carvallius (P. Franciscus) strenue laborat in Æthiopia. lib. 10. p. 602. n. 147.
Carybdis (P. Jacobi) obitus & elogium. lib. 5. p. 232. n. 17.
Cascina (P. Jordanus) propugnat veritatem corporis S. Rosaliæ. lib. 9. p. 483. n. 30.
Casleti collegium conditur. lib. 5. p. 248. n. 69.
Cassoviæ duo ex nostris crudeliter necantur ab hæreticis. lib. 4. p. 191. n. 58. & seq. Quid factum sit eorum corporibus. n. 63. Documenta quædam fuisse religionis causa interemptos. n. 66.
Castellanæ provinciæ res per suos annos distributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 48. a n. 122. ad 124.
Anno 1617. lib. 2. p. 107. a n. 87. ad 95.
Anno 1622. lib. 7. p. 381. a n. 131. ad 138.
Anno 1623. lib. 8. p. 441. a n. 89. ad 91.
Anno 1624. lib. 9. p. 511. a n. 136. ad 143.
Anno 1625. lib. 10. p. 591. a n. 109. ad 114.
Castellionense collegium in discrimen adducitur ob offensionem Principis. lib. 1. p. 19. n. 24.
De Castro (Fr. Francisci) obitus & elogium. lib. 9. p. 548. n. 259.
Catalaunense collegium fundatur. lib. 3. p. 156. n. 71. Episcopi fundatoris sensus circa illud in morbo extremo. lib. 9. p. 503. n. 107.
Cataldini (P. Josephi) labores apostolici in Guairana. lib. 6. p. 336. n. 206., & alibi passim in rebus Paraquariæ.
Cataneus (P. Lazarus) Christi gregem egregie pascit Hamcei, lib. 1. p. 69. n. 199. Redit iæpe in rebus Sinicis.
Catechumenorum domicilia in India Societatis curæ commissa. lib. 8. p. 449. n. 107.
Catharina de la Cerda Comitissa de Lemos collegium Neapolitanum S. Xaverii perficit. lib. 7. p. 350. n. 19.
Cavalinæ (P. Pauli) mors & elogium. lib. 4. p. 216. n. 168.
Cavara (Ludovicus) recipitur in Societatem intra carcerem Omuranum, & pro Christo necatur. lib. 7. p. 394. n. 180.
Caucasus quam præruptus alicubi sit. lib. 9. p. 524. n. 172.
Cavitæ in Philippinis nova instituitur neophytorum curia, & Societati traditur. lib. 10. p. 619. n. 197.
Cela-Christus Imperatoris Æthiopiæ frater impensissime favet Societati, & catholicam veritatem summa ope tuetur. Vide Æthiopicæ missionis acta ad annos singulos.
Cenchiani in Sina tumultuatur populus contra nostros. lib. 1. p. 70. n. 202. Tumultus unius adolescentis voce comprimitur. n. 203.
Centi collegium inchoatur, & mox dissolvitur. lib. 6. p. 289. n. 30.
Ceparii (P. Virgilii) litteræ quædam paulo liberiores ad Marchionem Castellionensem. lib. 1. p. 19. n. 25.
Cereorum sacrorum virtus mirabili ostento comprobata. lib. 9. p. 502. & seq.
Cervantes (P. Valentinus) ruina ædificii oppressus moritur Potosii. lib. 2. p. 136. n. 213. Publicus dolor in ejus funere. n. 215.
Cevicus (Joannes) Societatem Japonicam tuetur adversus quasdam calumnias. lib. 9. pag. 543. n. 240.
Ceylanum quæ regio sit, utque huc fuerit inducta Societas. lib. 1. p. 61. n. 169. Cooritur ibi seditio contra Lusitanos, duo ex nostris mactantur. n. 170. Rebelles insigni clade atteruntur. n. 173. Nonnulla patiuntur nostri ab Episcopo Coccinensi. lib. 5. p. 260. n. 121. Eum sibi demereri student, nec sine effectu. n. 122. Strenue rem gerunt. lib. 7. p. 392. n. 171.
Charitas in fugam agit dæmones. lib. 8. p. 407. n. 8.
Charitate permoventur hæretici ad suscipiendam catholicam veritatem. lib. 10. p. 572. n. 38.
Charitatis exemplum memorabile a quadam femina editum. lib. 2. p. 98. n. 52. Simile exemplum. lib. 4. p. 216. n. 168.
Chii controversia quædam exoritur inter Episcopum, & nostros. lib. 5. p. 230. n. 12. Romam defertur, & Societati adjudicatur. n. 13.
Chilenum regnum. In eo nostri libertatem Indorum tuentur, eaque propter Colonis invisi. lib. 1. p. 81. n. 248. Dividitur Chilum a Para-

quaria, & in Vice-provinciam erigitur. lib. 9. p. 555. n. 283. Ejus res videantur ubi de provincia Paraquariæ.
Chiſaire (P. Joannes) in obſequio tabidorum occumbit Duaci. lib. 10. p. 584. n. 86.
Chiuni (Antonius) aliique tres neophyti vitam agunt religioſiſſimam in Japonia. lib. 6. p. 322. n. 154. Simul capiuntur, & in ipſo carcere adſcribuntur Societati. n. 156. Supplicio afficiuntur quia chriſtiani. lib. 7. p. 394. n. 180. Eorum litteræ communes ad quemdam de Societate. n. 202.
Choinitiæ reſidentia Societatis collocatur. lib. 6. p. 294. n. 47.
Chriſtianus e Ducibus Brunſwicenſibus, vulgo Alberſtadienſis, Paderborna potitur. lib. 7. p. 364. n. 63. Cum noſtris agit admodum inclementer. n. 64. Profligatur ab exercitu Cæſareo. n. 66. Singulare ejus odium erga Societatem. n. 67. Refectus aclade, iterum acie ſuperatur, fugaturque. lib. 9. p. 492. n. 66.
Cinaloa quæ regio ſit. lib. 1. p. 73. n. 214. Præſtigiator ſeditionem movet contra Hiſpanos, & contra Societatem. n. 215. Necantur Hiſpani plures, & ex noſtris octo. p. 74. n. 217. & ſeq. Perduelles pœnas parricidii luunt. p. 75. n. 225. Aliqua cæſorum corpora poſt tres menſes integra inveniuntur. p. 76. n. 226. Clades reficitur, ac deinceps religio feliciter propagatur, quod vide in rebus Mexicanis ad ſingulos annos.
Clagenfurtenſe Seminarium inſtituitur. lib. 9. p. 490. n. 55.
Claver (P. Petrus) procurationem Æthiopum gerens Carthagine, approbat inſtituta P. Sandovallii. lib. 1. p. 80. n. 244.
Cleraci recipiuntur intra mœnia Hugonotæ rebelles, unus ex noſtris interficitur. lib. 7. p. 374. n. 105.
Cobellutius (Scipio) Cardinalis bene meretur de collegio Viterbienſi. lib. 7. p. 349. n. 15.
Coccinenſis Epiſcopus minus æquum Societati ſe præbet in Ceylano. lib. 5. p. 260. n. 121. Reſtituere Societati cogitur paræcias in ora Piſcariæ, & in regno Travancoris. n. 141.
Cocincinæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 71. a n. 207. ad 211.
Anno 1617. lib. 2. p. 124. a n. 162. ad 173.
Anno 1621. lib. 6. p. 326. a n. 169. ad 189.
Anno 1622 lib. 7. p. 409. a n. 242. ad 252.
Anno 1625. lib. 10. p. 614. a n. 179. ad 190.
Cocincinæ Rex noſtros dimittit metu populi tumultuantis. lib. 1. p. 72. n. 209. Reduces benigne ſuſcipit, & poteſtatem ipſis facit promulgandi chriſtianam legem. lib. 2. p. 125. n. 165. Aſtrologos alit ad prædicendas eclipſes. lib. 6. pag. 326. n. 170. Noſtros tolerat magis commercii cauſa, quam religionis. lib. 10. p. 614. n. 179. Ab ipſis alienatur ob ſanitatem illi temere, ac ſine effectu promiſſam. lib. 10. p. 617. n. 189.
Coelhus (P. Dominicus) Braſiliæ Præpoſitus Provincialis intercipitur a Batavis, & in Hollandiam devehitur cum aliis undecim de Societate. lib. 9. p. 545. n. 248.
Colela, Æthiopiæ oppidum, occurrit ſæpe in rebus Æthiopicis, Colelani Seminarii adoleſcentes inſignem ſupplicationem peragunt. lib. 6. p. 318. n. 138.
Colenus (P. Matthæus) in Daniam proficiſcitur. lib. 8. p. 423. n. 32. Malmogii conſidens comprehenditur, & Hafniam adducitur. p. 424. n. 36. Interrogatur ab ipſo Rege, & exulare jubetur. n. 37.
Colladus (P. Didacus) Dominicanus ſodalem ſuum conatur eximere ex carcere Firandenſi in Japonia. lib. 7. p. 393. n. 176. Inde perſecutio ingraveſcit. n. 177. Nonnulla per Europam ſpargit contra Societatem. p. 405. n. 226. Quæ falſa inveniuntur. lib. 9. p. 543. n. 240.
Coloniæ Senatus Societatem liberalitate juvat, & præclaro judicio honeſtat. lib. 2. p. 103. n. 71. Collegium fraude hæreticorum incenditur. lib. 7. p. 368. n. 82.
Colonienſis Archiepiſcopus. Vide Ferdinandus a Bavaria.
Columbenſe collegium ſua bona recuperat. lib. 5. p. 260. n. 120.
Comaclenſes ſtationem perpetuam Societatis flagitant, impetrant temporariam. lib. 6. p. 288. n. 27.
Communio generalis menſtrua inſtituitur Romæ. lib. 1. p. 15. n. 13. Indulgentiis locupletatur. n. 18. Traducitur Tuſculum. p. 17. n. 19. Invehitur in Siciliam. lib. 2. p. 85. n. 1. Itemque in provinciam Mediolanenſem. p. 91. n. 20. Tum Pampilonem. p. 108. n. 92. atque Hiſpalim. p. 113. n. 113. Et ſic per totam Societatem propagatur.
Compluti cubiculum a S. Ignatio habitatum vertitur in ſacellum. lib. 1. p. 50. n. 128. Academiæ ſtudia incaleſcunt pro immaculato conceptu divinæ Matris. lib. 2. p. 111. n. 110. Inſtituitur quæſtio de quibuſdam Euchariſtici panis formulis, quæ a multis annis incorruptæ ſervabantur, & dignæ cultu judicantur. lib. 4. p. 202. n. 103. & ſeq. Gravis diſcordia componitur. lib. 9. p. 516. n. 149.
Compoſtellæ pauperes in formam pii ſodalitii contrahuntur. lib. 1. p. 48. n. 122.
Conceptio immaculata B. Virginis miro ſtudio defenditur Hiſpali, & Aſtigæ. lib. 1. p. 51. n. 130. Itemque Compluti, ac Villaregii. lib. 2. p. 111. n. 110. Tum Eboræ. p. 115. n. 123. Neapoli ejus feſtum inuſitato ſplendore celebratur juſſu Proregis. p. 88. n. 13. Ejuſque veritas juramento aſſeritur a cunctis regni magiſtratibus, & Academiæ profeſſoribus, quibuſdam exceptis. lib. 3. pag. 144. n. 19. Idem præſtatur Manilæ. lib. 6. p. 331. n. 190.
Conceptionis immaculatæ oppidum conditur in Paraquaria. lib. 9. p. 552. n. 263.
Concertationes litterariæ alicubi cum heterodoxis ſuſceptæ, earumque exitus. Ambiani. lib. 1.

lib. 1. p. 43. n. 103. Bacgneſii. p. 46. n. 119. Burgi, lib. 3. p. 157. n. 74. Lectoraci. p. 158. n. 81. Nemauſi. lib. 4. p. 200. n. 99. Londini. lib. 8. p. 435. n. 74. Biterris. lib. 10. p. 586. n. 91. In Xantonia. p. 590. n. 104. Pali. n. 105. Belloloci, p. 591. n. 108. Apud Padenſes in Auſtria. lib. 10. p. 569. n. 29.

Congenſe collegium inchoatur. lib. 8. pag. 447. n. 102. Ob ſubitum belli motum intermittitur. num. 103. Regis interventu perficitur. n. 105.

Congregatio Generalis VII. ſeveriſſime inquirendum cenſet contra quoſdam de Societate, qui Mutii electionem intervertere ſtuduerant. lib. 1. p. 14. n. 8. Mitigatur ab ipſo Mutio. ibid. Diſſolvitur. n. 9.

Congregatio de Propaganda Fide poſtulat ut noſtri curam paræciarum ſuſcipiant in Moravia, Bohemiaque. lib. 7. p. 358. n. 39.

Congregationes Marianæ virtutum exemplis illuſtratæ. Damani lib. 4. p. 206. n. 122. Avenione. lib. 7. p. 371. n. 97. Biſuntii. p. 372. n. 97. Camberii. ibid. Audomari. lib. 9. p. 499. n. 92. atque alibi paſſim.

Conrocuus Nangaſachii Gubernator in Japonia Chriſtianos acerbiſſime inſectatur. Vide res Japoniæ ad annos ferme ſingulos.

Conſevichius (Joſaphat) Epiſcopus Polocenſis a ſchiſmaticis interficitur. lib. 6. p. 296. n. 57. Immanis ſævities contra ipſius cadaver. n. 58.

Conſtantienſium ſociorum labores apoſtolici. lib. 3. p. 147. n. 32.

Conſtantinopoli duo ex noſtris multa utiliter gerunt. lib. 8. p. 420. n. 20.

Conſtantius (P. Camillus) occulte penetrat in Japoniam. lib. 6. p. 326. n. 167. Lento igne comburitur. lib. 7. p. 401. n. 206. Ejus elogium. n. 208.

Conſtantius (P. Marcus Antonius) Senenſem diæceſim peragrat cum Archiepiſcopo. lib. 4. p. 178. n. 2. Aliæ ejus miſſiones per Hetruriam. n. 4. & ſeq.

De Corduba (P. Didaci) obitus & elogium. lib. 9. p. 518. n. 153.

Cordubæ in magna aquarum penuria pueri aquam per urbem circumferunt. lib. 1. p. 52. n. 134. Noſtri vinctis ſubveniunt. lib. 2. p. 113. n. 113.

Corea, ſeu Corajum, quæ regio ſit. lib. 5. p. 274. n. 181.

Cornelii (Fr. Joannis) obitus & elogium. lib. 2. p. 102. n. 67.

Corporis Chriſti oppidum conditur in Paraquaria. lib. 6. p. 339. n. 220.

Correa (P. Joannes) rector collegii Eborenſis multatur a Paulo V. Pontifice, & quare. lib. 6. p. 308. n. 104.

Correæ (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 1. p. 53. n. 139.

Corſica fructuoſis miſſionibus excolitur. lib. 4. p. 184. n. 27. & ſeq.

Coſaci ex parte manſuefiunt, & ad frugem adducuntur. lib. 2. p. 97. n. 45.

Coſſi (P. Cæſaris) obitus & elogium. lib. 7. p. 353. n. 29.

Coſſus (P. Scipio) collegium S. Joſephi dotat Neapoli. lib. 7. p. 350. n. 20.

Coſta (P. Eduardus) bene meretur de collegio Scalabitano. lib. 5. p. 256. n. 101.

Coſteri (P. Franciſci) mors & elogium. lib. 4. p. 198. n. 86.

Cotonus (P. Petrus) ſodalitatem puerorum inſtituit in collegio Burdigalenſi. lib. 9. p. 516. n. 131. Miſſionem Canadenſem inſtaurat. lib. 10. p. 625. n. 217.

Cotta (P. Hieronymus) in obſequio contagioſorum occumbit Goæ. lib. 5. p. 257. n. 103.

Couræi Marchionis benevolentia erga noſtros, ejuſque documenta in Valle Tellina. lib. 9. p. 477. n. 8.

De Couros (P. Matthæus) fruſtra perquiritur in Japonia. lib. 3. p. 173. n. 146. Artes ad eum inveniendum adhibitæ. lib. 5. p. 266. n. 148. Luce palam diffugit Nangaſachio, nec tamen agnoſcitur. n. 151.

Coyſtardi (P. Michaelis) obitus & elogium. lib. 8. p. 440. n. 86.

Cracoviæ Societas famoſis libellis impetitur. lib. 1. p. 29. n. 60. Piæ ſupplicationes inſtituuntur contra Turcas. lib. 2. p. 96. n. 41. Socii in ſacras miſſiones procurrunt. lib. 10. p. 675. n. 49.

Cranganorenſe collegium fundatur. lib. 1. p. 60. n. 166.

Cranganorenſis Archiepiſcopus. Vide Rozus.

Crembſæ collegium conditur. lib. 2. p. 93. n. 31. Civitas ab hæreſi purgatur. lib. 9. pag. 488. n. 48.

Cremerii (P. Petri) obitus & elogium. lib. 10. p. 581. n. 75.

Criſinus (Marcus) Canonicus Strigonienſis odio catholicæ fidei cruciatur crudeliter Caſſoviæ, & cum duobus ex noſtris interficitur. lib. 4. p. 191. n. 58. & ſeq.

Crittonii (P. Gulielmi) mors & elogium. lib. 2. p. 104. n. 77.

Crombergius (Joannes Svicardus) Archiepiſcopus Moguntinus domicilium Societatis collocat Frideslariæ. lib. 1. p. 37. n. 89. Condit collegium Aſchaffemburgi. lib. 5. p. 238. n. 33. P. Becani precibus exoratus conſentit ut S. R. I. Elector renuncietur Maximilianus Bavariæ Dux. lib. 9. p. 487. n. 45. Noſtris hominibus utitur ad purgandam ab hæreſi Eisfeldiam. lib. 9. p. 493. n. 70. Sedem Societatis collocat Duderſtadii. n. 71. Societati excolendam tradit Stratam montanam. lib. 10. p. 577. n. 59.

Croſenſe collegium fundatur in Samogitia. lib. 1. p. 32. n. 70.

Croſnenſe collegium inchoatur. lib. 4. pag. 194. n. 70.

A Cruce (P. Anſelmi) obitus & elogium. lib. 4. p. 198. n. 90.

Crumlovii collegium recuperatur. lib. 4. p. 193. n. 68. Peſte ſæviente unus Patrum in obſequio tabi-

tabidorum occumbit . lib. 10. p. 570. n. 35.
Le Cur (Desiderius) reformandam suscipit Congregationem S. Vitoni . lib. 9. p. 504. n. 110. Duo ex nostris illum consilio adjuvant . n. 111. Acerbitas cujusdam scriptoris in his referendis . p. 505. n. 112. & seq.
Curlandiam adeunt duo Patres , ibique multa conficiunt ex usu rei catholicæ . lib. 2. p. 97. n. 46.
Curtius (P. Petrus) in obsequio contagiosorum diem obit Panormi . lib. 9. p. 479. n. 15.
Cussineti (P. Stephani) obitus & elogium . lib. 3. p. 157. n. 78.
Cuzqui in Peruvia reliquiæ quædam superstitionis exsciuduntur . lib. 1. p. 78. n. 234. Seminarium nobilium committitur Societati . lib. 5. p. 278. n. 200. Rei œconomicæ nosocomii consulitur . lib. 10. p. 624. n. 211.
Czustolovicensium hæreticorum pertinacia paulatim frangitur . lib. 10. p. 571. n. 37.

D

Dæmon atteſtatur de meritis SS. Ignatii & Franciſci Xaverii . lib. 7. p. 382. n. 135. Conatur fructum ſacræ miſſionis intervertere . ibid. n. 136. Ejus peculiare odium erga P. Antonium Gaudier . p. 375. n. 108. Seditionem excitat in Inſulis Philippinis . lib. 8. p. 464. n. 165. Inſignem fraudem adornat Parrenſibus in Mexico . p. 469. n. 183. Unum ex noſtris abducere conatur ex Societate lib. 9. p. 520. n. 158. Alterius vultum induit . lib. 10. p. 601. n. 142. Reliquiis S. Ignatii compeſcitur . lib. 4. p. 221. n. 190. Iterum lib. 8. pag. 459. n. 185.
Dæmonum familiaritas inter Cocincinenſes . lib. 6. p. 330. n. 186.
Dambeæ lacus in Æthiopia cujuſmodi naviculis percurratur . lib. 1. p. 57. n. 151.
Damiani neophyti Cocincinenſis ardor eximius , & mirum ſtudium religionis . lib. 7. p. 411. n. 249.
Damotæ quinam ſint . lib. 6. p. 319. n. 140. Ad ſeditionem concitantur contra Imperatorem Æthiopiæ , ac prælio ſubiguntur . n. 41. Plures a ſchiſmate ad communionem Eccleſiæ Romanæ pertrahuntur . lib. 10. p. 603. n. 148.
Dancalenſis regio quam inculta , Rex quam nihil habens regii . lib. 10. p. 605. n. 153. Ut exceptus ibi fuerit Patriarcha Æthiopiæ . n. 154.
Dancizanæ (Aloyſiæ) mors , & inſignis beneficentia erga tirocinium Avenionenſe . lib. 5. pag. 251. n. 85.
Dania . Mittuntur operarii noſtri in Daniam ad faciendum ſacræ miſſionis initium . lib. 8. p. 422. n. 26. Res ibi geſtæ , & infelix exitus expeditionis p. 423. n. 32. & ſeq.
Davali (P. Joannis) fructuoſæ miſſiones in Mexico . lib. 10. p. 622. n. 205.
Davinus (Joannes) Epiſcopus Namurcenſis bene meretur de collegio Nivellenſi . lib. 5. p. 250. n. 78.
Dazæ (P. Didaci) mors & elogium . lib. 8. p. 441. n. 88.
Decimæ per injuriam exiguntur a collegio Eborenſi . lib. 6. p. 308. n. 103.
Dekerii (P. Joannis) mors & elogium . lib. 4. p. 194. n. 69.
Delgadus (P. Sebaſtianus) ædificii ruina oppreſſus moritur Potoſii . lib. 2. p. 136. n. 213.
Deliotus (P. Jacobus) hæreticum ſupplicio afficiendum ad Eccleſiam adducit . lib. 1. p. 44. n. 111.
Dertuſæ agitur de excitando Societatis collegio, ſed ſine effectu . lib. 7. p. 383. n. 139.
Diaz (Fr. Balthaſaris) obitus & elogium . lib. 3. p. 159. n. 86.
Diaz (P. Hieronymi) obitus & elogium . lib. 9. p. 521. n. 159.
Diaz (P. Petri) obitus & elogium , lib. 3. pag. 176. n. 159.
Iacus Cangajama nobilis Japon mortem lætus excipit Chriſti cauſa . lib. 4. p. 210. n. 138.
Dienſis reſidentia proventu , ac numero ſociorum augetur . lib. 3. p. 157. n. 76. Inter belli tumultus deſeritur . lib. 6. p. 303. n. 87.
Dietrechſtein (Franciſcus) Cardinalis , & Epiſcopus Olomucenſis noſtros adhibet ad exſtirpandam hæreſim in ſua diœceſi . lib. 2. p. 94. n. 33. Quid decreverit in quodam ſcholaſticorum Olomucenſium tumultu . ibid. n. 35. Societatem inducit in poſſeſſionem domicilii Iglavienſis . lib. 9. p. 491. n. 60.
Dionanti peſte graſſante obeunt in ægrorum miniſterio ſocii ſex . lib 10. p. 584. n. 86.
Dionyſius Fugixima S. I. pro Chriſto interficitur in Japonia . lib. 7. p. 403. n. 214.
Diſcordia inter quoſdam Monachos & Abbatem tollitur per exercitia ſpiritualia . lib. 4. p. 185. n. 31.
Diſcordiæ domeſticæ periculum in Novo regno, lib. 5. p. 277. n. 195.
Dobokai (P. Alexandri) mors & elogium . lib. 6. p. 299. n. 70.
Doesburgi grex catholicus ſacerdotali miniſterio recreatur . lib. 2. p. 99. n. 54.
Dolæ inauguratio SS. Ignatii & Franciſci Xaverii inſigni pompa celebratur . lib. 7. pag. 372. n. 98.
Dominæus (Joannes) ſcholaſticus moritur . Ejus deprecatione alter a Societate dimittendus mortem impetrat . lib. 7. p. 377. n. 115.
Donavertanæ reſidentiæ utilitas . lib. 2. pag. 92. n. 26.
Drepani gravis oritur controverſia inter Civitatem & noſtros , quæ demum ex æquo & bono componitur . lib. 1. p. 18. n. 22. Tempore peſtilentiæ noſtri ſedulam operam navant ægrotis . lib. 9. p. 479. n. 13.
Drexellius (P. Jeremias) rem ſtrenue gerit in miſſione caſtrenſi . lib. 5. p. 236. n. 25.
Drughetus (Georgius) moriens conſulit collegio Homonenſi a ſe fundato . lib. 6. p. 299. n. 69.

INDEX.

Drureus (P. Robertus) ædificii ruina opprimitur Londini cum nonaginta catholicis. lib. 8. pag. 433. n. 66.

Duaci peſte ſæviente noſtri ægrotis famulantur. lib. 2. p. 100. n. 62. In eadem calamitate unus ex Patribus tranquillitati publicæ proſpicit. lib. 3. p. 153. n. 58. Collegium in urbis academiam cooptatur. lib. 5. p. 249. n. 77. Inopum egeſtas ſublevatur. p. 250. n. 81. Iterum graſſatur peſtis, & in ægrorum miniſterio plures ex noſtris moriuntur. lib. 10. p. 584. n. 86.

Duderſtadii ſtatio Societatis collocatur. lib. 9. p. 493. n. 71. Civium contumacia non niſi longo labore ſubigitur. p. 494. n. 74.

Dunkerchæ hæretici plures ſupplicio deſtinati catholicis aggregantur. lib. 8. p. 429. n. 53.

Durandus (P. Nicolaus) Provinciam Paraquarienſem adminiſtrat. lib. 9. p. 549. n. 260. Separandum curat Chilenum regnum a provincia. p. 555. n. 283. Saltæ, Villaricæ, ac Riocæ collegia inſtituit. p. 556. n. 284. Sociorum auxilia quærit ex Europa. p. 557. n. 289.

Durlacenſis Marchio compeſcitur ab exercitu catholico. lib. 7. p. 366. n. 70. Et Marchia Badenſi ſpoliatur. n. 71.

Duſſeldorpii fundatur collegium Societatis. lib. 5. p. 239. n. 34.

E

EBerſpergii pauperum ærumnæ ſublevantur. lib. 8. p. 421. n. 22.

Eboræ Philippi III. Regis præſentia & humanitate collegium illuſtratur. lib. 4. p. 204. n. 113. Multis modis vexatur ab Archiepiſcopo. lib. 6. pag. 308. n. 104. & ſeq. Peſtilenti morbo conflictatur. p. 309. n. 109. Augetur cultus SS. Ignatii & Franciſci Xaverii. lib. 10. p. 601. n. 144.

Eborenſis Academiæ ſtudium pro immaculato conceptu Deiparæ. lib. 2. p. 115. n. 123.

Ebreduni adoleſcens ab hæreſi ad Eccleſiam tranſgreſſus in fide perſtat mira conſtantia. lib. 4. pag. 201. n. 100. Sociorum miſſio perquam frugifera. lib. 6. pag. 306. n. 97. Alia eorum acta ad publicam utilitatem. lib. 7. pag. 371. n. 96. Inauguratio SS. Ignatii & Franciſci Xaverii inſigni pompa celebratur. p. 372. n. 98.

Ecchembergius (Jo. Udalricus) collegium Tergeſtinum perficit. lib. 6. p. 300. n. 71.

Ab Efferen (Vilhelmi) Epiſcopi Wormatienſis beneficentia erga illius urbis collegium. lib. 1. p. 36. n. 83.

Eggre (F. Joannes) in obſequio tabidorum occumbit Antuerpiæ. lib. 10. p. 582. n. 78.

Eisfeldia excolitur, pulſiſque paſtoribus Lutheranis, ab hæreſi purgatur. lib. 9. p. 493. n 70. & ſeq.

Eiſenſtadium ad catholicas partes traducitur. lib. 2. p. 94. n. 33.

Eleonora Imperatrix fratri ſuo Ferdinando Mantuanorum Duci ſtimulos addit, ut gymnaſium academicum perficiat Mantuæ. lib. 10. p. 560. n. 5.

Eluaci reſidentia conſtituitur. lib. 2. p. 92. n. 28.

Elvira de Monte nigro bene meretur de collegio Xaveriano Neapoli. lib. 7. p. 350. n. 19.

Embricenſe collegium ab hæreticorum oppreſſione vindicatur. lib. 10. p. 581. n. 73.

Embslandia a noſtris excolitur. lib. 1. p. 37. n. 88. Fructus ex ea collecti. lib. 9. p. 493. n. 67. & ſeq.

Engeriacum obſidetur. Noſtrorum labores in caſtris regiis. lib. 6. p. 304. n. 88.

Engoliſmenſe collegium erigitur. lib. 7. p. 376. n. 111. Nonnullæ difficultates opponuntur ab Epiſcopo, & ſuperantur. n. 112.

Ennenſe collegium fundatur. lib. 4. p. 181. n. 15.

De Eſcobar (P. Bartholomæi) obitus & elogium. lib. 9. p. 547. n. 258.

Eſcuderi (P. Petri) labores apoſtolici in valle Cabuernigenſi. lib. 7. p. 383. n. 136.

Eſpinoſæ (Fr. Jo. Baptiſtæ) mors & elogium. lib. 8. p. 470. n. 187.

Eſteci in Tucumania fundatur collegium, & mox dimittitur. lib. 6. p. 335. n. 202. Collegii fructus. ibid.

Eſtræus Dux, Chriſtianiſſimi Regis legatus, cauſam agit Societatis in Senatu Veneto, ſed nullo effectu. lib. 6. p. 288. n. 26.

Etlingæ noſtri operarii rem utiliter gerunt. lib. 7. p. 366. n. 73.

Euchariſtia primum tribuitur neophytis quibuſdam in Paraquaria. lib. 6. p. 338. num. 215. Itemque in diæceſi Limana. lib. 10. p. 623. n. 207.

Euchariſtici panis formulæ Complutenſes. Vide Compluti.

Exempla divinæ miſericordiæ in hominum converſionibus. Neoburgi. lib. 1. p. 25. n. 43. Luxemburgi. p. 35. n. 81. Toloſæ. pag. 44. n. 111. In Delphinatu. p. 45. n. 115. In Diæceſi Valentina. p. 49. n. 126. In portu S. Mariæ. p. 52. n. 135. Poſnaniæ. pag. 30 n. 63. Turnoni. p. 46. n. 116. Pragæ. lib. 2. n. 93. n. 29. Pampilone. p. 109. n. 94. Murciæ. p. 112. n. 111. In Mexico. lib. 3. p. 175. n. 155. In diœceſi Lucenſi. lib. 4. p. 180. n. 9. Smolenski. lib. 6. p. 295. n. 52. Goæ. pag. 316. n. 130. In regno Madurenſi. lib. 8. pag. 453. n. 121. Valliſoleti in Mexico. lib. 8. p. 469. n. 184. Compluti. lib. 9. p. 517. n. 150. In Hungaria. lib. 10. p. 570. n. 32. In Bearnia. p. 590. n. 106. Hiſpali. p. 598. n. 131.

Exempla divinæ ſeveritatis in contemptores religionis. Chavilliaci. lib. 1. p. 43. num. 106. Aſtige. p. 51. n. 131. & 133. Frideslariæ. p. 38. n. 90. In diœceſi Biſuntina. p. 45. n. 114. Leovardiæ. lib. 3. p. 151. n. 47. Neomagi. lib. 9. pag. 506. n. 117. Belliloci. lib. 9. p. 511. n. 135. In Helvetia. lib. 10. pag. 565. n. 19. In Philippinis. p. 620. n. 200.

Exempla pietatis a teneriori ætate edita. Antuer-

tuerpiæ. lib. 1. p. 33. n. 75. Fuldæ. pag. 38. n. 92. Heiligenstadii. ibid. Lexoviæ pag. 43. n. 104. Chavilliaci. n. 105. Cordubæ pag. 52. n. 134. Cenchiani in Sina. p. 70. n. 202. Aginni. lib. 2. p. 106. n. 85. Ebreduni. lib. 4. p. 201. n. 100. In Salsettis. lib. 7. p. 388. n. 157. In Japonia lib. 4. p. 211. n. 143. Ibidem lib. 5. p. 270. n. 164. Ibid. lib. 7. p. 396. n. 187. Ibidem lib. 8. pag. 464. n. 164. Iglaviæ lib. 9. p. 491. n. 62. Ypris. p. 498. n. 91. Audomari. p. 499. n. 92. Turnonii. lib. 9. p. 508. n. 124. Burdigalæ. p. 510. n. 132. In Japonia. p. 538. n. 223. & 224. Gitzini. lib. 10. p. 572. n. 41. Anicii. p. 587. n. 93.

Exempla quædam memorabilia constantiæ, qua aliqui ex nostris tironibus in vocatione religiosa perstiterunt. In provincia Bætica. lib. 2. p. 43. n. 114. Mediolani. lib. 5. p. 235. n. 22. In regno Chilensi. lib. 6. p. 342. n. 232. Neapoli. lib. 7. p. 352. n. 26. Tolosæ. lib. 9. p. 508. n. 127. Ibidem n. 128. Burdigalæ. lib. 10. p. 588. n. 100.

Exempla quædam luctuosa de iis, qui nulla justa causa defecerunt a Societate. Cordubæ. lib. 2. p. 113. n. 115. Vendæ. lib. 4. pag. 196. n. 81. Neapoli. lib. 7. p. 350. n. 21. Rhodumnæ. lib. 10. p. 588. n. 97.

Exemplum memorabile mulieris filium prohibentis a statu religioso. lib. 4. p. 201. n. 101.

Exemplum notabile circa usum pecuniæ, quæ incerti sit domini. lib. 2. p. 98. n. 49.

Exemplum triste duorum religiosorum in Japonia. lib. 7. p. 396. n. 189.

Exequiæ cum exquisito apparatu celebrantur in Cocincina, & quare. lib. 10. p. 614. n. 181.

Exercitia spiritualia S. Ignatii multorum utilitate comprobata. Valencenis. lib. 1. p. 35. n. 81. Anicii, & Biterris. p. 44. n. 110. Ypris. lib. 3. p. 152. n. 52. Oettingæ. lib. 4. p. 185. n. 31. Nancei. lib. 7. pag. 378. n. 118. Landishuti. lib. 10. p. 564. n. 15. In Cocincina. pag. 616. n. 186., & alibi passim.

Extremadura. Male ibi audit Societas, & quare. lib. 10. p. 596. n. 125. Percurrit regionem noster operarius, & mira fit animorum inclinatio in nostrum ordinem. n. 126.

Eystadiensis collegii labores apostolici. lib. 2. p. 92. n. 26. Templi dedicatio. lib. 5. p. 237. n. 29.

F

FAber (P. Christophorus) lue contactis inserviens moritur Gedani. lib. 5. p. 240. n. 39.

Faber (P. Joannes) Rosarii cultum propagans in Helvetia calumniis proscinditur. lib. 10. p. 564. n. 17. Defenditur. n. 18.

Faber (P. Michael) in obsequio contagiosorum occumbit Atrebati. lib. 4. p. 197. n. 84.

Fagotius (P. Joannes) Caroli a Lotharingia conscientiam moderatur in pio secessu. lib. 7. p. 378. num. 118. Ejus consilium approbat de ineunda Societate. n. 119.

Falconius (P. Joannes) e gravi morbo convalescit beneficio S. Francisci Xaverii. lib. 7. pag. 367. n. 78. Ab impiorum manibus divina ope servatur. lib. 9. p. 494. n. 72. Recuperat etiam reculas, quibus fuerat spoliatus a latronibus. n. 73. Strenue laborans Duderstadii, fructum colligit nullum n. 74.

Fanzivani Regis filius furtim avectus Goam baptismum suscipit. lib. 1. p. 54. n. 143.

Faventini collegii ortus, & progressus. lib. 7. p. 357. n. 35.

Faustoviæ collegium constituitur. lib. 6. p. 294. n. 46.

Fendenier (Fr. Joannes) in ægrorum ministerio vitam claudit Insulis. lib. 2. pag. 101. n. 63.

Ferdinandus II. Bohemiæ Hungariæque Rex salutatur vivo Mathia. l. 4. p. 186. n. 35. Eo mortuo, ab hæreticis Bohemis Hungarisque contumaciter repellitur. n. 36. Creatus Imperator prælio uno totam sibi Bohemiam subjicit. lib. 5. p. 244. n. 53., ac continuo Societatem in Bohemiam reducit n. 56. Goritiense collegium perficit. lib. 6. p. 300. n. 73. Ejus litteræ ad Pontificem de B. P. Ignatio. lib. 7. p. 344. n. 2. Ejusdem beneficentia erga collegia Pragense, Zagrabiense, Olomucense, Leobiense, & Brunense probationis domum. pag. 360. num. 48. Viennense collegium conjungit cum urbis academia, & ædes academicas tradit Societati. n. 50. & seq. Scholam provincialem, ideſt Seminarium quoddam nobilium nobis addicit Viennæ. p. 361. n. 54. Cœnobitas quosdam molestiam nobis ob eam rem inferentes compescit. n. 56., & suam esse declarat illam causam, non Societatis. n. 57. Voto se obstringit ad propagandam catholicam religionem. lib. 9. p. 487. n. 46. Urget gravibus edictis hæreticos. num. 47. Instituit Seminarium Clagenfurtense. pag. 490. n. 55. Collegium Iglaviense perficit. p. 491. n. 60. Mittit ad ædem Lauretanam effigiem Christi crucifixi. p. 492. n. 64. Domum Professorum constituit Viennæ. lib. 10. p. 568. n. 27. Instat novis edictis ut hæretici vel religionem mutent, vel patriam. p. 571. n. 36.

Ferdinandus a Bavaria Septemvir Colonienſis nostros operarios inducit in Embslandiam. lib. 1. p. 37. n. 88.

Ferdinandus Mantuæ Dux insigni pompa colendum curat B. Aloysium. lib. 3. p. 140. n. 4. Academiam omnium disciplinarum instituit Mantuæ, ac large dotatam tradit Societati. lib. 10. p. 560. n. 4

P. Ferdinandus a S. Josepho Augustinianus pro fide interficitur in Japonia. lib. 2. pag. 121. n. 146. Ejus corpus in mare dejectum ultro emergit. n. 148.

Fernandii (P. Benedicti) labores apostolici in Japonia. lib. 5. p. 272. n. 173.

INDEX.

Fernandii (P. Joannis) expeditio ad Carifios in Brafilia. lib. 4. p. 223. n. 201.

Fernandii (Fr. Joannis) obitus & elogium. lib. 10. p. 601. n. 143.

Fernandius (Fr. Ambrofius) comprehenditur in Japonia cum P. Carolo Spinula, & in vincula rapitur. lib. 3. p. 172. n. 142. Ærumnis confectus moritur in carcere Omurano. lib. 5. p. 267. n. 153. Ejus elogium. n. 154.

Fernandius (Fr. Joannes) Nankini detruditur in carcerem. lib. 2. p. 129. n. 181. Cannis tunditur more Sinico. n. 182. Ejus mira patientia inter multiplices ærumnas carceris. n. 187. Damnatur ad trahendas remulco triremes. p. 134. n. 204.

Fernandius (Fr. Sebaftianus) conjicitur in vincula Nankini. lib. 2. p. 128. n. 179. Relegatur ad magnum murum Sinarum, fed pœna liberatur. pag. 134. n. 204. Ejus mors & elogium. lib. 7. p. 408. n. 240.

Ferracutus (Petrus) adhuc fcholafticus Neapoli carceres Vicariæ, ut vocant, excolendos fufcipit, & ad vinctorum utilitatem multa fapienter inftituit. lib. 2. p. 86. num. 4. & feq.

Ferreira (P. Emmanuel) navigat in Macaflarem. lib. 3. p. 160. n. 87. Tranfit in regnum Bimæ. pag. 161. n. 92. Quid ibi egerit, feu potius tentaverit. n. 93.

Ferreiræ (P. Petri Pauli) mors & elogium. lib. 3. p. 159. n. 85.

Ferri (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 3. p. 175. n. 158.

S. Fidei civitas in Novo Regno ad pietatem informatur, erecto magnæ utilitatis fodalitio. lib. 1. p. 80. n. 241. Summa Patrum inopia in eo collegio. n. 342.

Fidelitatis exemplum fingulare in quodam famulo. lib. 7. p. 364. n. 61. Exemplum adhuc mirabilius in neophyto Paraquarienfi. lib. 9. p. 554. n. 277.

Fides Regi debita fpectatur præcipue in hominibus Societatis curæ concreditis. lib. 9. p. 547. num. 256.

Figueredus (P. Simeon) novam ftationem figit in regno Mogolico. lib. 6. pag. 315. n. 124. Adolefcens ejus comes interficitur a quodam Mahometano, ipfe vulneratur. n. 125. Sicarius fupplicio afficitur. n. 127.

Firrai (P. Philippi) mors & elogium. lib. 7. p. 353. n. 28.

Fiftularum tormentum apud Japones quale fit. lib. 1. p. 67. n. 193.

Flandrobelgicæ provinciæ res per fuos annos diftributæ.

Anno 1616. lib. 1. p. 33. a n. 73. ad 78.
Anno 1617. lib. 2. p. 98. a n. 50. ad 59.
Anno 1618. lib. 3. p. 151. a n. 46. ad 54.
Anno 1619. lib. 4. p. 197. a n. 86. ad 93.
Anno 1620. lib. 5. p. 247. a n. 60. ad 77.
Anno 1622. lib. 7. p. 368. a n. 83. ad 92.
Anno 1623. lib. 8. n. 423. a n. 32. ad 58.
Anno 1624. lib. 9. p. 495. a n. 81. ad 92.
Anno 1625. lib. 10. p. 582. a n. 78. ad 86.

Floravantius (P. Hieronymus) eligitur confcientiæ arbiter ab Urbano VIII., & migrare cogitur in palatium Pontificium. lib. 8. pag. 415. num. 4.

De Florbeque (P. Jo. Baptifta) bene meretur de refidentia Athenfi. lib. 8. p. 432. n. 61.

De Florentia (P. Hieronymus) aflîftit Philippo III. morienti, eique angores eximit. lib. 6. p. 306. n. 99.

Flores (P. Ludovicus) Dominicanus capitur in Japonia. lib. 7. p. 392. n. 173. Ex fuga retrahitur, ac fe facerdotem effe profitetur. p. 393. n. 176. Comburitur. n. 178.

Florii (Fr. Michaelis) obitus & elogium. lib. 6. p. 290. n. 32.

Fokei ftatio Societatis collocatur in Sina. lib. 10. p. 613. n. 176.

Foliati (P. Ludovici) obitus & elogium. lib. 10. p. 561. n. 9.

Fonfeca (P. Emmanuel) Avam abducitur in fervitutem. lib. 1. p. 63. n. 175.

Fonfecæ (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 5. p. 269. n. 157.

A Fonte (P. Joannes) necatur a barbaris in Cinaloa. lib. 1. pag. 75. num. 222.

D. de Fontenellis ad catholicos tranfit. lib. 1. p. 47. n. 119.

D. de Fontraille Calvinum deferit cum conjuge. lib. 3. p. 158. n. 81.

Forerius (B. Petrus) noftris hominibus utitur ad inftaurandam fui ordinis difciplinam. lib. 9. p. 504. n. 109.

Forgatzii Cardinalis beneficentia erga collegium Tyrnavienfe. lib. 1. p. 28. n. 54.

Franceschius (P. Hiacynthus) ftrenue defudat in agro Æthiopico. lib. 10. p. 603. n. 148.

Franciscani viginti quatuor in Japoniam fimul deferuntur ex Philippinis. Eorum adventu Imperator graviffime commovetur. lib. 1. p. 65. n. 186.

S. Franciſci Borgiæ corpus Roma defertur Matritum. lib. 2. p. 111. n. 106. Decernuntur ipfi beatorum honores. lib. 9. p. 475. n. 1. Duo ejus miracula Gandiæ. lib. 10. p. 594. n. 119. Ejufdem novus cultus celebratur Matriti piis fupplicationibus. p. 595. n. 120.

Franciſci Fampei martyrium in Japonia. lib. 6. p. 324. n. 161.

Franciſcus Toyama Japon nobiliſſimus ultro ad pœnam fe offert pro religione. lib. 9. p. 537. n. 219. Capitalem fententiam excipit incredibili conftantia. n. 220.

S. Franciſcus Xaverius Beatorum catalogo adſcribitur. lib. 4. p. 178. n. 1. Ejus cauſa urgetur apud Pontificem. lib. 7. p. 344. n. 2. Pontificis allocutio ad Cardinales de ipſius meritis. num. 4. Sanctorum faſtis inſcribitur una cum S. Ignatio. n. 5. Ejus cultus amplificatur in Navarra. lib. 7. p. 381. n. 131. Et Manilæ. lib. 10. p. 619. n. 195. Beneficum ſe præbet ſuis clientibus. Goæ. lib. 4. pag. 206. n. 119.

Aſchaf-

INDEX.

Aschaffemburgi. lib. 7. p. 367. n. 78. Antuerpiæ. p. 382. n. 135. Bracharæ. lib. 10. p. 602. n. 146. Ejus corpus Goæ transfertur in novam ædem celebritate insigni. lib. 9. pag. 523. n. 166.

Frawenalbensis regio a nostris operariis excolitur. lib. 10. p. 578. n. 62.

Fregiani (Franciscí) corpus post annos sexdecim incorruptum invenitur Ulyssipone. lib. 10. p. 599. n. 137.

Freire (Gasparis) scholastici mors & elogium. lib. 10. p. 601. n. 142.

Fremona Æthiopiæ oppidum, & statio Societatis, occurrit sæpe in rebus Æthiopicis.

Frerart (P. Guillelmus) in obsequio tabidorum occumbit Dionanti. lib. 10. p. 584. n. 86.

Friburgi in Helvetia civitas Societati succenset, & quare. lib. 1. p. 26. n. 46. Pestilentia sæviente, nostrorum obsequio delinitur. n. 48. Agitur de reddendo Societati corpore V. P. Petri Canisii. lib. 10. p. 565. n. 20. Conditiones exiguntur parum æquæ. n. 21. Mitigantur, ac negotium ex insperato conficitur. n. 22.

Friburgi in Brisgovia collegium conditur. l. 5. p. 238. num. 30. Nostri possessionem capiunt gymnasii publici cum insigni celebritate. n. 31.

Fridericus Comes Palatinus Rheni Societatem atrociter insectatur. lib. 2. p. 102. n. 69. Salutatur Bohemiæ Rex ab hæreticis perduellibus. lib. 4. pag. 187. n. 38. Commisso ad Pragam prælio fugatur. lib. 5. p. 244. n. 53. Profugit ad Batavos suo principatu spoliatus. n. 54.

Frideslariæ nostri rem utiliter gerunt. lib. 1. p. 37. n. 89. Ac domicilio donantur. n. 91.

Frisiæ magistratus Societatem proscribunt, & quare. lib. 2. p. 99. n. 55.

Frisingensis diœcesis excolitur, & quoddam cœnobium ad legum observantiam revocatur. lib. 4. p. 186. n. 32.

De Fuente (P. Jacobi) obitus & elogium. l. 1. p. 50. n. 129.

Funchalensis collegii utilitas ex litteris ejus Episcopi. lib. 10. p. 600. n. 141.

Fusai (Consalvus) cum aliis tribus neophytis vitam agitat religiosæ simillimam in Japonia. lib. 6. p. 322. n. 154. Conjectus in carcerem recipitur in Societatem. num. 156. Necatur. lib. 7. p. 394. n. 180. Ipsius, & sociorum communes litteræ ad quemdam de Societate. p. 400. n. 202.

Furstembergius (Theodorus) Episcopus Paderbornensis gymnasium ejus collegii auget dignitate & proventu. lib. 1. p. 36. n. 86.

G

Gabor Bethlemius Daciæ Exarcha. Ejus indoles, & perfidia. lib. 4. p. 190. n. 52. Ducem se præbet Hungaris perduellibus n. 53. Hungariæ Rex salutatur ab hæreticis. lib. 6. p. 297. n. 59. Cæsarianis insignem cladem infligit. num. 61. Tyrnaviam expugnat. n. 62. Nostros dimittit incolumes. n. 64. Iisdem benevolum se præbet, sed tamen subdole. n. 67. Pace composita relinquit Hungariam. lib. 7. p. 357. n. 36. Iterum Hungariam ingreditur, sed mox abscedere cogitur. n. 37.

Gabrielis cujusdam familia integra neci datur in Japonia. Mira omnium alacritas in supplicio. lib. 9. p. 537. n. 216.

Gaditani Patres hæreticos plures ad fidem pertrahunt in portu S. Mariæ. lib. 1. p. 52. n. 135.

Gailart (P. Robertus) in obsequio contagiosorum vitam claudit Mechliniæ. lib. 7. p. 368. n. 84.

Galæ, natio Æthiopibus infesta, prælio profligantur. lib. 5. p. 259. n. 116.

Galeanus (Persius) dotat collegium Interamnense. lib. 5. p. 228. n. 4.

Galianus (Hortensius) scholasticus tabidis operam navans Panormi, extinguitur. lib. 9. pag. 480. n. 15.

Gallettus (P. Vincentius) pecuniam in usum contagiosorum destinatam administrat Panormi. lib. 9. p. 481. n. 22. Testimonium Prætoris Panormitani de ipsius fide & solertia. ibid. Moritur peste afflatus. n. 23. Quanta polleret auctoritate apud populum. n. 24.

Galliæ Rex. Vide Ludovicus.

Gallicani conventus ordines duo, Clerus & Nobilitas, Societatis patrocinium suscipiunt, eamque commendant Regi. lib. 1. p. 42. n. 101.

Gallobelgicæ provinciæ res per suos annos distributæ.

Anno 1616. lib. 1. p. 34. a n. 78. ad 82.
Anno 1617. lib. 2. p. 100. a n. 59. ad 66.
Anno 1618. lib. 3. p. 152. a n. 54. ad 60.
Anno 1619. lib. 4. p. 197. n. 84.
Anno 1620. lib. 5. p. 249. a n. 77. ad 83.
Anno 1623. lib. 8. p. 430. a n. 58. ad 62.
Anno 1624. lib. 9. p. 499. a n. 92. ad 95.
Anno 1625. lib. 10. p. 584. a n. 86. ad 89.

Gamachius (Renatus Roaltius) Societatem ingrediens partem sui patrimonii transcribit ad condendum collegium in nova Francia. lib. 10. p. 626. n. 218.

Gandavi domus probationis erigitur pro provincia Anglicana. lib. 8. p. 432. n. 62.

Gandiæ celebratur insigni lætitia cultus B. Francisci Borgiæ. lib. 10. p. 594. n. 119. Ejus duo miracula. ibi.

Ganeti in Æthiopia extruitur templum opere cæmentitio. lib. 6. pag. 320. n. 145. Templi forma. n. 146. Sociorum ibi degentium summa inopia. lib. 10. p. 607. n. 163.

Ganges quibus pontibus alicubi trajiciatur. lib. 9. p. 529. n. 174.

Gartnerus (P. Jo. Evangelista) peste contactis assistens moritur Aschaffemburgi. lib. 10. pag. 582. n. 76.

Garzia (P. Didacus) certas præscribit leges pro Parochis Philippinarum. lib. 1. p. 73. n. 211.

Gaudier (P. Antonii) obitus, & elogium. lib. 7. p. 374. n. 107.

INDEX.

Gaulitana reſidentia conſtituitur prope Melitam, mox deſeritur. lib. 5. p. 230. n. 11.

Gaurgneſius (Marcus Antonius) bene meretur de domo Profeſſorum Burdigalenſi. lib. 9. p. 509. n. 130.

Gawronskii (P. Stanislai) mors & elogium. lib. 5. p. 242. n. 46.

Gedani lue ſæviente noſtri charitatem impendunt ægrotis. lib. 5. p. 240. n. 38. Iterum lib. 10. p. 574. n. 47.

Gentilii (P. Joannis) obitus & elogium. lib 7. p. 378. n. 116.

Genuæ in mores inducitur Communio generalis menſtrua. lib. 2. p. 91. n. 20. Collegium in ſede ſtabili collocatur. lib. 9. p. 476. n. 3.

Georgius (P. Joannes) Monte Peſſulo excluditur populari tumultu. lib. 2. p. 104. n. 75.

Gerbachi invenitur poſt multos annos hoſtia conſecrata. lib. 10. p. 577. n. 61.

Germaniæ ſuperioris res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 25. a n. 42. ad 50.
Anno 1617. lib. 2. p. 91. a n. 24. ad 29.
Anno 1618. lib. 3. p. 146. a n. 29. ad 36.
Anno 1619. lib. 4. p. 185. a n. 30. ad 35.
Anno 1620. lib. 5. p. 236. a n. 23. ad 32.
Anno 1621. lib. 6. p. 300. a n. 74. ad 82.
Anno 1623. lib. 8. p. 420. a n. 20. ad 26.
Anno 1625. lib. 10. p. 563. a n. 14. ad 27.

Giennæ ſocii laborant utiliter ex teſtimonio Epiſcopi. lib. 1. p. 52. n. 134. Mulierculis perfugium provident. lib. 2. p. 113. n. 113.

Giezus quæ regio ſit. lib. 5. p. 270. n. 165. Huc ex Japonia excurrit P. Didacus Carvallius. num. 169.

Gironda (Iſabella) bene meretur de collegio Xaveriano Neapoli. lib. 7. p. 350. n. 19.

Gironus (Petrus) Oxunæ Dux, & Siciliæ Prorex, iraſcitur Societati. Quæ fuerit cauſa. lib. 1. p. 17. n. 20. Eidem reconciliatur. n. 21. Iterum noſtros exagitat Neapoli. lib. 2. p. 87. n. 11. B. P. Ignatii beneficio delinitur. n. 12. Conceptionis immaculatæ feſtum apparatiſſime celebrat in noſtra æde. n. 13. Nec non feſtum B. P. Ignatii. lib. 3. p. 143. n. 14. Edi jubet in noſtro templo ſolemne juramentum pro immaculata Virginis conceptione. n. 15. & ſeq.

Gitzini collegium excitatur. lib. 7. p. 358. n. 42. Gitzinenſium mira a rebus noſtris alienatio paulatim vincitur, initio facto a pueris. lib. 10. p. 572. n. 39. & ſeq.

Glacenſe collegium ex parte reſtituitur. lib. 7. p. 359. n. 46. Cives noſtrorum benignitate capti pertinaciam remittunt. lib. 9. pag. 492. num. 65.

A Gleiſſen (Joannes) bene meretur de reſidentia Conecenſi. lib. 6. p. 294. n. 47.

Goæ collegium S. Pauli transfertur in alium locum. Nonnullorum querelæ ob eam rem. lib. 1. p. 54. n. 141. Gratulatur peſtilens morbus. Multi præſentem experiuntur opem Sancti Franciſci Xaverii. lib. 4. p. 206. n. 119. Noſtri ægrotis famulantur, quatuor in eo miniſterio decedunt. lib. 5. p. 257. n. 103. Receptaculum pulveris bellici caſu incenditur. Multorum clades, noſtrorum utilis labor. lib. 6. p. 316. n. 128. Ethnici plures baptizantur. n. 131. Tollitur publica occaſio peccandi. lib. 7. p. 387. n. 155. Tres ethnici ſupplicio afficiendi baptiſmo conſignantur. n. 156. Noſtri ad curas bellicas evocantur. lib. 8. p. 449. n. 106. Patrum moleſtia ob domum catechumenorum. n. 107. Corpus S. Franciſci Xaverii transfertur in novam ædem. lib. 9. p. 523. n. 166. Pium ſodalitium inſtituitur. n. 168.

Goanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 54. a n. 141. ad 165.
Anno 1717. lib. 2. p. 116. a n. 126. ad 137.
Anno 1618. lib. 3. p. 160. a n. 87. ad 108.
Anno 1619. lib. 4. p. 205. a n. 116. ad 126.
Anno 1620. lib. 5. p. 257. a n. 103. ad 120.
Anno 1621. lib. 6. p. 315. a n. 124. ad 150.
Anno 1622. lib. 7. p. 386. a n. 149. ad 170.
Anno 1623. lib. 8. p. 449. a n. 106. ad 108.
Anno 1624. lib. 9. p. 523. a n. 166. ad 207.
Anno 1625. lib. 10. p. 602. a n. 147. ad 169.

Goanus Archiepiſcopus vocat ad ſe ex Miſſione Madurenſi P. Robertum de Nobilibus, & quædam ejus inſtituta diſceptari jubet in Theologorum conventu. lib. 3. p. 165. n. 100. & ſeq.

Gochium Gheldriæ urbs a Batavis intercipitur. Duo ex noſtris in vincula abripiuntur. lib. 10. p. 580. n. 69.

Godinia (Antonia) juventutis Seminarium erigit Montibus. lib. 2. p. 100. n. 61. Impetrat ut regatur a noſtris. lib. 5. p. 250. n. 79.

Gogoleuskius (P. Joannes) in obſequio contagioſorum occumbit Lomzæ. lib. 10. p. 573. n. 43.

Gomez (P. Emmanuel) in expeditionem Maranoniam proficiſcitur cum claſſe Luſitana. lib. 1. p. 83. n. 258.

Gomez (P. Gaſparis) obitus & elogium. lib. 8. p. 466. n. 172.

Gonſalonerius (P. Jo. Auguſtinus) fructuoſa miſſione perfungitur in Corſica. lib. 4. pag. 185. n. 29. Multorum odia incurrit, pericula contemnit, in arcem Nebienſem pietatem inducit. lib. 5. p. 234. n. 19 Caprariam inſulam excolit. n. 21. Vallem Tellinam percurrit. lib. 9. p. 479. n. 9.

Gonſalvii (P. Sebaſtiani) mors, & elogium. lib. 4. p. 205. n. 116.

Gonzaga (Franciſcus) Marchio Caſtellionenſis certis de cauſis iraſcitur Societati. lib. 1. p. 19. n. 24. Reconciliatur, & inſigne præbet demiſſionis exemplum. n. 27.

Gonzalez (P. Dominici) obitus & elogium. lib. 9. p. 557. n. 288.

Gonzalus (P. Rochus) regionem Paranenſem excolit in Paraquaria, & oppidum Itapuanum condit. lib. 6. pag. 339. num. 219. Progreditur ad Urvaicam, & oppidum extruit Conceptionis immaculatæ. lib. 9. p. 549. n. 262.

Gordoni (P. Jacobi) mors & elogium . lib. 5. p. 252. n. 87.
Gorgora Æthiopiæ oppidum , & ſtatio Societatis recurrit ſæpe in rebus Æthiopicis . Extruitur ibi templum ad ſimilitudinem Europæorum . lib. 3. p. 163. n. 101. Templum iſtud magno concurſu publicatur . lib. 6. p. 318. n. 135.
Goritiæ collegium fundatur . lib. 6. p. 300. n. 72.
Goudæ in Hollandia noſter Sacerdos opus evangelicum facit cum magno fructu . lib. 2. p. 99. num. 53.
Goveæ (P. Chriſtophori) mors & elogium . lib. 7. p. 385. n. 146.
Græcorum collegium Romæ certis de cauſis dimiſſum a Societate , ei redditur cum ingenti honore . lib. 7. p. 347. n. 9.
Grajaci mulier a gravi morbo perſanatur ope S. Ignatii . lib. 7. p. 372. n. 99.
Gramondi (Bartholomæi) teſtimonium de hominibus Societatis in Hiſtoria proſtratæ rebellionis . lib. 6. p. 303. n. 87.
Granatæ novum inſtituitur ſodalitium . lib. 1. p. 52. n. 134. Deinde aliud . lib. 2. pag. 113. num. 113.
Granatæ in Mexico collegium inſtituitur . lib. 6. p. 333. n. 198. Civium eximia benevolentia erga noſtros . lib. 8. p. 468. n. 180.
P. Grangerius inſigni fraude circumvenitur Aquis ſextiis . lib. 2. p. 103. n. 74. Fraus detegitur non ſine auctoris dedecore . n. 75.
Gratianopoli noſter Concionator erroris revincit Calvinianos . lib. 1. pag. 45. n. 112. Erigitur domus Profeſſorum . lib. 9. p. 506. n. 115.
Graudenti Societatis familia collocatur . lib. 4. p. 195. n. 73. Tempore peſtilentiæ noſtri ægrotis opitulantur . lib. 10. p. 574. n. 47.
Gravita (P. Petrus) celebre oratorium moderatur Romæ , & Miſſionem urbanam certis temperat legibus . lib. 1. p. 16. n. 15. Peregrinis quibuſdam Polonis charitatem impendit cum ſodalibus oratorii fui . lib. 7. p. 347. n. 11. & ſeq. In magna annonæ penuria pauperum curam gerit . lib. 8. p. 416. n. 5. Gravi morbo corripitur , & ſodalium precibus perſanatur . num. 6.
Gregorius XV. deliberat de tranſcribendo Mutio in collegium Cardinalium . lib. 6. p. 280. n. 4. Ejus decretum circa decimas pro Societate Luſitana . p. 308. n. 105. Decretum aliud circa ſodalitates , quæ in noſtris domiciliis erigi ſolent . pag. 309. n. 106. Sua collegio Eborenſi privilegia confirmat . n. 108. Ejuſdem conſtitutio de controverſia Madurenſi . p. 312. n. 116. Favet cauſæ B. P. Ignatii . lib. 7. p. 344. n. 1. De ipſo , ac de Franciſco Xaverio proloquitur ad Cardinales . p. 345. n. 4. Utrumque Sanctorum catalogo adſcribit . n. 5. Facile permittit Carolo a Lotharingia Epiſcopo ut Societatem ingrediatur . p. 379. n. 120. Declarat non ſuffragari noſtris bullam cruciatam ad eligendum ſibi pœnitentiæ miniſtrum . p. 385. n. 144. Patriarcham Æthiopiæ creat P. Alphonſum Mendez . p. 391. n. 167. Magno noſtrorum mœrore moritur . lib. 8. p. 415. n. 1. Tumulatur in æde S. Ignatii , eique poſt multos annos ponitur inſigne mauſoleum . n. 2.
Grennus (Franciſcus) bene meretur de collegio Armenterienſi . lib. 8. p. 431. n. 60.
Gretſeri (P. Jacobi) libri quidam utiliſſimi . lib. 3. p. 148. n. 33. Ejuſdem obitus & elogium . lib. 10. p. 563. n. 14.
Griſones ex malevolis ſtudioſi Societatis fiunt . lib. 6. p. 301. n. 78. Dum parant nobis benefacere , hæreticorum ſeditione eorum conſilia diſturbantur . n. 79.
De Grixalva (Antonius) bene meretur de Societate in Mexico . lib. 6. p. 334. n. 199.
Grodecius (P. Melchior) odio catholicæ fidei dire cruciatur Caſſoviæ , & interficitur . lib. 4. p. 191. n. 58. & ſeq.
Grodnæ collegium fundatur . lib. 6. p. 295. n. 53. Multis moleſtiis noſtri conflictantur . n. 54. Moleſtiarum auctores divinitus plectuntur . n. 55. Graſſante peſtilentia ſocii pauperibus ſubveniunt . lib. 10. p. 573. n. 82.
Grozkoviezius (P. Joannes) in obſequio tabidorum occumbit Graudenti . lib. 10 pag. 574. num. 47.
Gruda (Fr. Nicolaus) peſte abſumitur in ægrorum miniſterio contracta . lib. 10. pag. 573. num. 43.
Guairana regio Paraquariæ . Vide Paraquariæ.
Guaitacaſii Braſiliæ populi Luſitanis ſubjiciuntur . lib. 4. p. 224. n. 206. Inermi populo cladem inferentes, mitigantur duorum Patrum alloquio. lib. 9. p. 547. n. 255.
Gualterus (P. Jacobus) cum Theodato Calviniano congreditur Burgi . lib. 3. p. 157. n. 74.
Guatimalenſis collegii labores apoſtolici . lib. 2. p. 137. n. 220.
Guerreiri (Fr. Didaci) mors & elogium . lib. 6. p. 317. n. 133.
De Guevara (Didacus) Epiſcopus Caceresiæ noſtris utitur ad culturam Bondocanorum . lib. 6. p. 331. n. 191. Teſtimonium ipſius de felici exitu illius expeditionis . n. 193.
De Guevara (P. Innici) mors & elogium . lib. 8. p. 417. n. 10.
Guidiccionius (Alexander) Epiſcopus Lucenſis in ſuam ſedem reſtituitur , ac duos ex noſtris adducit Lucam . lib. 4. p. 179. n. 6.
Guineæ inſulæ excoluntur . lib. 2. p. 115. n. 124.
Guipuſcoani multa decernunt in honorem Sancti Ignatii . lib. 7. p. 381. n. 131.
Guſmanus (Didacus) Indiarum Patriarcha collegium Abulenſe reſtituit . lib. 9. p. 511. n. 136.
Guſtavus Rex Svecorum Riga ac Venda Societatem exturbat . lib. 6. p. 294. n. 48. P. Laurentium Norvegum ferociter increpat . ibid. P. Henricum Schatchium , & duos viros nobiles ad catholicam religionem tranſgreſſos capite plecti jubet . lib. 8. p. 422. n. 27. Sed Schatchio pœnam capitis mutat in exilium . n. 30.
Guſtrozius (Andreas) Epiſcopus Vicenſis collegium

gium fundat Vici. lib. 7. p. 383. n. 138.
Gutierez (Petrus) Archiepiſcopus S. Fidei ad ſublevandam noſtrorum inopiam implorat liberalitatem Regis. lib. 1. p. 80. n. 242. Moriens legatum relinquit Societati, ſed ſine effectu. lib. 4. p. 203. n. 107.

H

HÆretici ad Eccleſiam revocati recenſentur multis in partibus multi, ſed præſertim in Bohemia Moraviaque. Vide Bohemiæ res ad annum 1624. & 1625. Itemque in Palatinatu Norico. lib. 5. pag. 236. num. 23.
Hagedorimus (P. Hermannus) in obſequio tabidorum moritur Aquiſgrani. lib. 10. p. 582. num. 76.
Hagenoenſe collegium amittitur. lib. 7. pag. 364. n. 61. Recuperatur. n. 69. Excluduntur urbe Lutherani Doctores. lib. 9. p. 495. n. 79.
Hallenſe collegium conditur. lib. 8. p. 428. n. 50. Civitas initio adverſa favet poſtmodum Societati. n. 51.
Hamcei in Sina Chriſti grex egregie inſtituitur, & ſtabile domicilium Societati datur. lib. 1. p. 69. n. 199.
Harlingi in Friſia unus noſtrorum ex manibus perquirentium elabitur. lib. 2. pag. 99. n. 56. Intercipiuntur ejus litteræ, & vulgantur. n. 57. Mox ſupprimuntur quia Societati honorificæ. num. 58.
De Haut (Galaad) Societatem ingrediens bene meretur de collegio Calvomontano. lib. 3. p. 156. n. 72.
Heert (Fr. Theodorus) in obſequio contagioſorum occumbit Antuerpiæ. lib. 10. pag. 582. num. 78.
Heidelbergæ collocatur ſtatio Societatis. lib. 7. p. 367. n. 75. Duo viri inſignes ab errore ad veritatem trahuntur. lib. 10. p. 578. n. 62.
Heiligenſtadianum collegium deſeritur. lib. 7. p. 365. n. 65. Recuperatur. n. 68.
Henricus a Cruce turbat oram Piſcariæ, & Societatem in ultimum diſcrimen adducit. lib. 8. p. 450. n. 108. & ſeq.
Henricus Dux Lotharingiæ ſeparatam conſtitui provinciam poſtulat in ſua ditione. lib. 1. p. 41. n. 95. Unum ex noſtris tuetur contra moderatorum auctoritatem. lib. 8. p. 438. n. 83. & ſeq. Moritur. lib. 9. p. 504. n. 108.
Henricus a Lotharingia Epiſcopus Virdunenſis facultatem poſtulat ineundæ Societatis, ſed fruſtra. lib. 7. p. 378. n. 117.
Henriquii (P. Leonis) junioris mors & elogium. lib. 6. p. 310. n. 110.
Herbipolenſe Seminarium Societati committitur. lib. 5. p. 239. n. 35.
Hervedæ noſtri rem utiliter gerunt. lib. 2. pag. 92. n. 26.
Hiaquii quæ natio ſint. lib. 3. pag. 176. n. 160. Bello appetiti fruſtra, ultro ſe dedunt Hiſpanis. n. 161. Excoluntur magno fructu. n. 163.
Hibernorum Seminarium Hiſpalenſe Societati traditur. lib. 4. p. 203. n. 108. Ulyſſiponenſe ſubjicitur Rectori Luſitanæ nationis, alumnis fruſtra reclamantibus. lib. 9. p. 523. n. 165.
Hildeſienſe collegium deſeritur. lib. 7. p. 365. n. 65. Recuperatur. n. 68. Patres in inferiorem Saxoniam ſubinde excurrunt. lib. 9. pag. 495. n. 77.
Hilin (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 2. p. 95. n. 37.
Hippopotamus monſtrum in Æthiopia frequens. lib. 1. p. 57. n. 152.
Hiſpali incaleſcunt ſtudia pro immaculato conceptu divinæ Matris. lib. 1. p. 51. n. 130. In mores inducitur communio generalis menſtrua. lib. 2. p. 113. n. 113. Seminarium Hibernorum committitur Societati. lib. 4. pag. 203. n. 108. Collegium Conceptionis amplificatur. lib. 7. p. 380. n. 127. Perturbatur Societas ob temeritatem cujuſdam fratris. lib. 10. p. 597. n. 127. & ſeq.
Hiſpani Molucarum imperium relinquunt Batavis. lib. 1. p. 63. n. 177. Societatem non æque ferunt in Paraquaria, quia tuetur libertatem Indorum. p. 81. n. 246. Itemque in Chilo. n. 248. Seditionem in Philippinis Inſulis exortam comprimunt, ac Batavos depellunt. lib. 2. p. 135. n. 209. Alias atque alias barbarorum nationes ſibi ſubjiciunt in America. lib. 3. p. 176. n. 160. & ſeq. Iterum lib. 4. p. 218. n. 174. & ſeq. Novam rebellionem extinguunt in Inſulis Philippinis. lib. 8. p. 465. n. 166. Alicubi Indis odioſi ob improbitatem præfecti unius. lib. 9. p. 553. n. 275. Excluduntur in perpetuum Japonia. p. 617. n. 190. Eorum potentia Japonibus formidoloſa, propinquitas ſuſpecta n. 191.
Hiſpaniæ Rex. Vide Philippus.
Hoenzollernen (Itelius Fridericus) Cardinalis, & Epiſcopus Oſnabrugenſis, homines Societatis adhibet in viſitanda diœceſi. lib. 10 p. 578. n. 64. Fundat Oſnabrugi collegium. num. 66. Moritur magno noſtrorum luctu. n. 68.
De Hojos (Petrus) fundat collegium Carmonenſe. lib. 7. p. 379. n. 123.
Holeskoviæ ponitur Societatis ſedes. lib. 2. pag. 94. n. 32. Quæ poſt duos annos deſeritur. lib. 4. p. 190. n. 51.
Homonenſe collegium in tumultu Hungariæ deſeritur. lib. 4. p. 191. n. 55. Transfertur Unguariam. lib. 6. p. 299. n. 69.
Hondenſis parœcia Societati committitur in novo regno. lib. 5. p. 277. n. 194.
Hornæ unus noſtrorum multos ex Anabaptiſtis lucratur. lib. 2. p. 98. n. 51. Graviter ægrotans, ſervatur inſigni charitate cujuſdam feminæ. n. 52.
Hortulani (Fr. Franciſci) obitus & elogium. lib. 8. p. 444. n. 96.
Huenſe collegium fundatur. lib. 1. p. 34. n. 78.

INDEX.

Hugonotæ Societatem acerbe insectantur in Gallia, sed præsertim Nemausi, lib. 1. p. 45. n. 113. In Bearnia, p. 47. n. 120. In Monte pessulo. lib. 2. p. 104. n. 76. Et in nova Francia, lib. 10. p. 626. n. 218. & seq.

Hungaria. Hæretici Hungari deficiunt a Ferdinando II., duce rebellionis Bethlemio Gabore, lib. 4. p. 191. n. 54. Deseruntur a nostris collegia Homonense, & Tyrnavienſe. n. 55. Societas in conventu perduellium proscribitur. n. 56. Duo Patres crudeliter mactantur. n. 58. & seq. Recuperatur collegium Tyrnavienſe, lib. 6. p. 297. n. 60. Iterum exulat regno Societas. p. 298. n. 63. Iterum ab exilio revocatur. lib. 7. p. 357. n. 36. Regionem percurrunt nostri cum magno fructu. lib. 9. p. 488. n. 49. Hungariæ Antistites multiplicanda censent collegia Societatis. lib. 10. p. 570. n. 31.

I

JAcobus Angliæ Rex multis modis vexat Catholicos. lib. 3. p. 153. n. 60. P. Gulielmum Balduinum, comperta licet ejus innocentia, diu retinet in carcere. p. 154. n. 66. Eum denique cum honore dimittit extra Angliam. p. 155. n. 67. Quietem aliquam indulget Catholicis, sed brevem. Quæ fuerint causæ. lib. 8. p. 433. n. 65. Disputationem instituit jubet inter unum ex nostris, & Doctorem Vithum. p. 435. n. 74. Iterum mitigatur erga catholicos, sed simulate. lib. 9. p. 501. n. 101.

Jafanapatani regulus perfidiæ convictus capite damnatur Goæ, & ante supplicium baptizatur. lib. 5. p. 257. n. 104.

Jannini (P. Caroli) obitus & elogium. lib. 9. p. 507. n. 120.

Janquoyus (Joannes) Abbas Martianensis bene meretur de collegio Duacensi. lib. 5. p. 249. num. 77.

Januarienſis collegii Patres difficilem expeditionem suscipiunt ad Carisios. lib. 4. p. 223. n. 201. Adversos experiuntur Lusitanos, & quare. n. 202. Ingruentibus Brasiliæ Batavis, indigenas continent in obsequio Regis. lib 9. p. 546. n. 254. Quemdam pagum neophytorum tuentur adversus barbaros. n. 255.

Janus (P. Joannes) in obsequio tabidorum occumbit. Ejus elogium. lib. 10. p. 570. n. 35.

Japones non sine magno delectu recipiuntur in Societatem. lib. 7. pag. 413. num. 212.

Japoniæ res per suos annos distributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 64. a n. 183. ad 149.
Anno 1617. lib. 2. p. 119. a n. 137. ad 162.
Anno 1618. lib. 3. p. 171. a n. 136. ad 151.
Anno 1619. lib. 4. p. 207. a n. 126. ad 162.
Anno 1620. lib. 5. p. 266. a n. 146. ad 178.
Anno 1621. lib. 6. p. 321 a n. 150. ad 169.
Anno 1622. lib. 7. p. 392. a n. 173. ad 228.
Anno 1623. lib. 8. p. 458. a n. 139. ad 165.
Anno 1624. lib. 9. p. 536. a n. 214. ad 244.
Anno 1625. lib. 10. p. 617. a n. 190. ad 195.

Japoniæ Imperator. Vide Xogunus.

Japonicæ virtutis illustria documenta, & gloriosæ pro Christo mortes videantur in rebus Japoniæ.

Jaroslaviæ, lue sæviente, nostri ægrotis & pauperibus benigne faciunt. lib. 5. p. 240. n. 40.

Jazzolinus (Vespasianus) dotat collegium Viboneńse. lib. 5. p. 229. n. 7.

Ibitirambetani, Paraquariæ populi præferoces, mitigantur. lib. 9. p. 552. n. 272. Et in oppidum contrahuntur. n. 274.

Iconoclastæ divinitus puniti. lib. 3. p. 151. n. 47.

Idalcanis regnum quæ regio sit. lib. 7. p. 386. n. 151. In eo nostri fructuosa missione funguntur. n. 153.

Idates Masamunes Rex Voxuanus in Japonia Christianos vivere quietos patitur. lib. 3. p. 171. n. 139. Repente religionem proscribit. lib. 5. p. 269. n. 160. Duos christianos immaniter cruciat. lib. 6. pag. 325. n. 165. Sævire pergit, multosque exquisitis suppliciis necat. lib. 9. p. 539. n. 228.

Idolorum vanitas ipso Dæmonum testimonio comprobatur. lib. 1. p. 69. n. 200.

Jempo (Fr. Simon) glorioſam pro Christo necem oppetit in Japonia. lib. 8. p. 459. n. 144. & seq.

Iglaviæ collegium inchoatur. lib. 7. p. 358. n. 41. Publicatur cum cæremonia insigni. lib. 9. p. 491. num. 60. Ejus primæ ac lætæ fruges. num. 61.

B. P. Ignatius. Ejus Canonizatio urgetur Romæ. lib. 7. p. 344. n. 1. Principum litteræ ad Pontificem de ipsius meritis. n. 2. Pontificis allocutio ad Cardinales de ipso. pag. 345. n. 4. In Sanctorum album refertur solemni ritu. n. 5. Bullæ Canonizationis summa. n. 6. Ignatii corpus recognoscitur, in aliam arcam transfertur, & sub altari proprio collocatur. p. 346. num. 7. Ejus cubiculum vertitur in sacellum Compluti. lib. 1. pag. 50. n. 128. In patronum eligitur a Potosinis. lib. 4. pag. 221. n. 192. Singulari modo colitur in Guipuscoa. lib. 7. p. 381. n. 131. Ejus obtrectator divinitus plectitur Orgileti. ibid. p. 372. n. 100. Ignatii sanctitas ipsius testimonio dæmonis comprobatur Flavionaviæ. p. 382. n. 135. Ejus imago miraculis inclarescit Monebricæ. lib. 8. p. 443. n. 94. Ejusdem cultus augetur Manilæ. lib. 10. p. 619. n. 195.

B. P. Ignatii beneficia quædam selecta videantur in sequentibus locis. Neapoli. lib. 2. p. 88. n. 12. Pampilone. p. 108. n. 94. Murciæ. p. 112. n. 111. Calisii. lib. 4. p. 195. n. 74. Leopoli. ibid. n. 75. In Peruvia. p. 221. n. 190. Camberii, & Grajaci. lib. 7. p. 352. n. 99. Trajecti ad Mosam. lib. 8. p. 430. n. 56. Silvæ Ducis. ibid. n. 57. Monebricæ. pag. 443. n. 94. & seq. Vallisoleti in Mexico. p. 469. n. 185. In aula Bavarica. p. 501. n. 100. Goæ. lib. 9. p. 523. n. 167. In Polonia. lib. 10. p. 574. n. 46.

INDEX.

n. 46. Cadurci . pag. 587. n. 92. In urbe Portuensi . p. 602. n. 145.
S. Ignatii oppidum conditur in Guairana . lib. 6. p. 336. n. 206. Aliud ejusdem nominis in regione Paranensi . p. 339. n. 218.
Ignatius Mandarinus Cocincinensis quo pacto Christi fidem susceperit . lib. 6. p. 328. n. 177. Proficiscitur in Cambogiam palam se christianum exhibens . p. 329. n. 180.
Iguazuani , gens Paraquariæ , in unam civitatem adducuntur . lib. 9. p. 550. n. 266.
Ilerdæ aboletur prava consuetudo . lib. 1. p. 49. n. 125. Sagæ plures suspendio necantur . Iis assistunt homines nostri . lib. 2. p. 110. n. 104. Oritur quædam controversia de scholis , quæ demum nobis adimuntur . lib. 9. p. 515. n. 145. & seq.
Illuminatorum secta . Vide Extremadura .
Illyricum Seminarium Laureto dimotum , iterum Laureto ac Societati redditur . lib. 10. p. 559. n. 2.
Incarnationis oppidum conditur in Guairana . lib. 9. p. 555. n. 282.
Ingolstadii pauperibus subvenitur . lib. 8. p. 421. num. 22.
Inienses , Paraquariæ natio , in oppidum contrahuntur , lib. 6. p. 339. n. 220.
Innocentii XI. litteræ ad P. Ferdinandum Verbiestum de rebus Sinicis . lib. 5. pag. 275. num. 186.
Insulis collegium novo censu constabilitur . lib. 2. p. 100. n. 59. Duo sodalitia excitantur . ibid. Lue grassante socii tres in ministerio ægrotantium occumbunt . p. 101. n. 63. Alii divinitus persanantur . ibid. Iterum sævit pestilentia , & in officio charitatis moriuntur socii duo . lib. 10. p. 584. n. 86.
Interamnense collegium fundatur . lib. 5. p. 228. num. 4.
Joannellus (P. Franciscus) in Philippinas navigans pie moritur . lib. 8. p. 467. n. 175.
Joannes IV. Rex Lusitaniæ palatium suum addicit collegio Scalabitano . lib. 5. p. 256. n. 101.
Joannes Goto nobilis in Japonia Dynastes ad defectionem frustra sollicitatur . lib. 5. p. 270. num. 162. Christianos tuetur . lib. 9. p. 539. n. 225. Suis omnibus spoliatus in exilium mittitur . n. 228.
Joannes Faramon , virtutis eximiæ Christianus in Japonia , proditur a suo famulo , & comprehenditur . lib. 8. p. 458. n. 140. Vivus comburitur . p. 460. n. 148.
S. Joannis de Deo familia retinetur Viennæ , adnitentibus præsertim nostris . lib. 1. p. 27. n. 51.
Joannis Girobioi illustre martyrium in Japonia. lib. 2. p. 122. n. 152.
Jodocus (P. Andreas) sacræ missionis fundamenta ponit in Dania . lib. 8. p. 423. n. 33. Grave periculum incurrit , ac celeriter diffugit . n. 34.
S. Josephi oppidum conditur in Paraquaria . lib. 9. p. 555. n. 279.
Josephus Mandarinus Cocincinensis ad Christum adductus alios atque alios ad fidem pertrahit. lib. 7. p. 409. n. 242.
Ipris in quoddam monasterium inducitur lex perpetuæ clausuræ . Una Monialium ostento adducitur ad eam subeundam . lib. 3. p. 152. n. 52. Pie moritur adolescens eximiæ pietatis . lib. 9. p. 498. n. 91.
Isabella Clara Eugenia Belgii Gubernatrix collegium Aldenardense perficit . lib. 10. pag. 584. num. 84.
Isembrantii (P. Joannis) obitus & elogium . lib. 9. p. 498. n. 89.
Israelitæ qui nam dicantur in Æthiopia . lib. 9. p. 533. n. 205. Eorum plerique fiunt catholici . n. 206.
Itapuanum oppidum conditur in Paraquaria . lib. 6. p. 339. n. 219.
Judæi cujusdam medici conversio memorabilis in Polonia . lib. 10. p. 575. n. 52.
Judemburgi collegium extruitur . lib. 7. p. 358. num. 40.
Juramentum fidelitatis quod exigebatur in Anglia . lib. 3. p. 153. n. 60.
Justinellus (P. Petrus) offendit Marchionem Castellionensem . lib. 1. p. 19. n. 25. Quid de eo statuerit Mutius . n. 27.
Justinianus (Benedictus) Cardinalis minus æquum se præbet nostris in collegio Græcorum , quod proinde dimittitur . lib. 7. pag. 346. n. 9. Eo mortuo collegium redditur Societati . n. 10.

K

Kersius (David) Anglorum in Virginia præfectus classem Gallorum disjicit in nova Francia , & Quebeco potitur . lib. 10. p. 627. n. 225.
Kimura (Fr. Leonardus) capitur , damnatur , & lento igne comburitur in Japonia . lib. 4. pag. 207. n. 127. Ejus elogium . p. 209. n. 135.
Kimura (P. Sebastianus) sæpe manus perquirentium eludit in Japonia . lib. 6. p. 321. n. 151. Comprehenditur demum cum aliis quibusdam. n. 152. Rogo addicitur . lib. 7. p. 394. n. 180. Ejus elogium . p. 399. n. 198.
Kioviæ turbatur res catholica per Jerosolymorum Pseudopatriarcham . lib. 6. p. 296. n. 56.
Kluchonskius (P. Petrus) peste contactis assistens moritur Vilnæ . lib. 10. p. 573. n. 43.
Knoringius (Henricus) Episcopus Augustanus nostris Abusiaci confidentibus testimonium reddit perhonorificum . lib. 2. p. 92. n. 27.
Kodkievicius (Jo. Carolus) bene meretur de collegio Crosensi . lib. 1. p. 32. n. 70. Anna ejus uxor fundat collegium Ostrogiense . lib. 10. p. 576. n. 56.
Koniuskius (P. Andreas) pietatem excitat in quodam Monachorum cœnobio . l. 1. p. 31. n. 66.
Krouskii (P. Nicolai) mors & elogium . lib. 10. p. 574. n. 48.

Kue-

INDEX.

Kuezieviczius (P. Stanislaus) in obsequio contagiosorum extinguitur Lomzæ. lib. 10. p. 573. num. 43.

L

Labaci ad catholicam veritatem adducitur vir præcipuæ nobilitatis. lib. 10. p. 569. num. 30.

Laborerius (P. Franciscus) multa patitur ab hæreticis Nemausi. lib. 1. p. 45. n. 113.

Ladacensis Rex Thibeto potitur, & institutam in eo missionem proturbat. lib. 9. pag. 527. n. 181. & seq.

Lagardii (P. Jacobi) obitus & elogium. lib. 7. p. 374. p. 106.

Lahoria urbs magni Mogoris. Ex ea nostri exturbantur. lib. 1. p. 59. n. 162.

Lalemantius (P. Carolus) mittitur in novam Franciam, lib. 10. p. 625. n. 217. Redit in Galliam, & quare. p. 627. n. 222. Renavigans in Canadam capitur ab Anglis, & Londinum devehitur, unde remittitur in Galliam. n. 224.

Lamæ Thibetanorum Sacrificuli. Vide Thibetum.

Landishuti cœnobium sacrarum virginum ad veterem disciplinam revocatur. lib. 10. p. 564. num. 15.

Lassiricæ (Fr. Bernardini) mors & elogium. lib. 6. p. 289. n. 31.

De Latere (P. Michael) in obsequio contagiosorum occumbit Insulis. lib. 10. p. 584. n. 86.

Lavemburgensis Dux Henricus fit catholicus. lib. 2. p. 94. n. 34.

Lavermani (Joannis) scholastici obitus & elogium. lib. 5. p. 249. n. 76.

S. Laurentii insula. Vide Madagascar.

Lauretanum oppidum conditur in Paraquaria. lib. 6. p. 336. n. 206. Augetur incolis. n. 207. Loci Casiquius nostros tuetur. num. 210. Eos deinde graviter infectatur. n. 212. Divinitus plectitur. n. 213. Neophyti ad Eucharistiam primo admittuntur. n. 215. Grassatur pestilens lues: Ea laborantibus nostri opitulantur. lib. 9. p. 551. n. 269.

Lectoraci certamen de religione suscipitur. lib. 3. p. 158. n. 81. Certaminis exitus. n. 82.

Legionensis collegii Patres operam assiduam navant ægrotis. lib. 1. p. 48. n. 122. In sacras missiones procurrunt. lib. 2. p. 108. n. 93.

Lemovicensis collegii Sacerdos in quodam cœnobio disciplinam collapsam restituit. lib. 2. p. 106. n. 84.

Leo Mandarinus Christianus in Sina, dum tueri nostros studet, grave incurrit periculum. lib. 8. p. 456. n. 132. Suum ac nostrum periculum feliciter superat. n. 133. Ejus nomen sæpe recurrit in rebus Sinicis.

Leo Rifojus Japon christianam fidem obsignat sanguine. lib. 6. p. 324. n. 163.

Leobii collegium augetur annuo vectigali. lib. 7. pag. 360 n. 48. Tirones in gravi periculo servantur incolumes mira providentia. lib. 9. p. 490. n. 56.

Leodii fundatur pro Anglicana provincia collegium. lib. 9. p. 500. n. 97.

Leomanni (P. Andreæ) mors & elogium. lib. 5. p. 244. n. 52.

Leopoldus Austriacus bene meretur de gymnasio nostro Molshemiensi. lib. 1. p. 36. n. 86. Societatem inducit Friburgum in Brisgovia. lib. 5. p. 238. n. 30. Residentiam Traunkirchensem instituit. lib. 7. p. 359. n. 47. Collegii Tridentini patrocinium suscipit. lib. 10. p. 567. n. 26.

Leopoli atrox incendium extinguitur beneficio SS. Ignatii, Francisci Xaverii, & Stanislai Kostkæ. lib. 4. pag. 195. n. 75. Alia calamitas depellitur ope S. Aloysii Gonzagæ. n. 77.

Leovardiæ duo hæretici divinitus plectuntur ob irrogatam sacris imaginibus injuriam. lib. 3. p. 151. n. 47.

Lermæus Dux transferendum curat ab Urbe Matritum S. Francisci Borgiæ corpus. lib. 2. p. 111. n. 106. Domum Professorum Matriti erigit suo sumptu. n. 107.

Lessii (P. Leonardi) obitus & elogium. lib. 8. p. 425. n. 39.

Levesquii (P. Guillelmi) obitus & elogium. lib. 7. p. 352. n. 25.

Liberfart (Baro) Societatem ingrediens bona sua addicit collegio Bethunienſi. lib. 1. pag. 35. num. 79.

Libertas Indorum a nostris defenditur in Paraquaria. lib. 1. p. 81. n. 246. In Chilo. n. 248. Et in Brasilia. p. 82. n. 252.

Libido procacis feminæ subito terrore compescitur. lib. 3. p. 174. n. 153.

Limæ duo vigent eximiæ utilitatis sodalitia. lib. 4. p. 220. n. 183. Famuli ad pietatem excitantur. n. 184. Ancillarum institutioni consulitur. n. 185. Itemque villicorum. p. 624. n. 211. Seminarium adolescentum Societas suscipit administrandum. p. 220. n. 186. Respuit administrationem alterius domus. num. 187. Diœcesim nostri percurrunt. lib. 10. p. 622. n. 206. Neophytos primo admittunt ad perceptionem Eucharistiæ. n. 207.

Lincienses deliberant de pellenda Societate. Bene illis vertit quod sententiam mutaverint. lib. 4. p. 193. n. 63. Perdiu veritatem repellunt, at eam demum amplectuntur. lib. 9. p. 488. n. 48.

Linea, & Codumbus, Madurensium insignia. lib. 3. p. 168. n. 121.

Lippius (P. Daniel) in ægrorum ministerio occumbit Duderstadii. lib. 9. p. 494. n. 75.

Lipstadii laboribus confecti decedunt operarii duo. lib. 9. p. 494. n. 76.

Lipski (Andreas) Episcopus Luceorienſis bene meretur de collegio Brestensi. lib. 6. p. 294. num. 45.

Lira (P. Gonzalus) provinciam Novi Regni ad-

INDEX.

miniſtrat. lib. 1. p. 79. n. 238. Provinciæ præfecturam deponit ad præcidendam domeſticam diſſenſionem. lib. 5. p. 277. n. 195.

Liræ erigitur domus tertiæ probationis. lib. 1. p. 33. n. 74.

Liſii (P. Antonii) obitus, & elogium. lib. 3. p. 141. n. 11.

Lithuanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 31. a n. 66. ad 73.
Anno 1617. lib. 2. p. 97. a n. 46. ad 50.
Anno 1619. lib. 4. p. 186. a n. 78. ad 84.
Anno 1620. lib. 5. p. 243. a n. 48. ad 53.
Anno 1621. lib. 6. p. 294. a n. 48. ad 59.
Anno 1625. lib. 10. p. 573. a n. 42. ad 46.

Livonia ſacris miſſionibus excolitur. lib. 1. p. 31. num. 68.

Loandenſe collegium vexatur a Luſitanorum præfecto. lib. 8. p. 448. n. 104.

Lobati (P. Franciſci) labores, ac res geſtæ in Braſilia. lib. 4. p. 224. n. 206.

Loffredi (Antonii) ſcholaſtici obitus, & elogium. lib. 4. p. 181. n. 12.

Lombardus (Laurentius) domum probationis condit Ulyſſipone. lib. 4. p. 204. n. 110. Ingreditur deinde Societatem in gradu domeſtici adjutoris. n. 111.

Lomzenſis collegii Sacerdos in Pruſſiam proficiſcitur, ubi multa ex uſu rei catholicæ gerit. lib. 2. p. 97. n. 47. Lomzæ ægrotorum cura ſuſcipitur peſte ſæviente. lib. 10. p. 573. num. 43.

Londini intereunt ſub ædificii ruina catholici nonaginta. lib. 8. p. 433. n. 66. Spes de ipſorum ſalute ſempiterna. n. 67. Diverſa hominum judicia de caſu tam luctuoſo. n. 68.

Longobardus (P. Nicolaus) libellum edit de motu terræ valde laudatum in Sina. lib. 9. p. 535. n. 211.

De Loos (Joannes) Abbas Cœnobii Choquenſis bene meretur de collegio Bethunienſi. lib. 1. p. 34. n. 79.

Lopez (Alphonſus) Epiſcopus Vallifoletanus ſcribit ad Urbanum VIII. de virtutibus P. Ludovici a Ponte. lib. 9. p. 513. n. 147.

Lorenzanæ (P. Marcelli) res geſtæ in Paraquaria. lib. 6. p. 339. n. 218.

Lotharingiæ Dux. Vide Henricus.

Loyolæ ædes a Societate diu expetitæ non acquiruntur, niſi tempore Caroli II. Regis. lib. 7. p. 381. n. 132. Concurſus ad eas facti anno 1622. n. 134.

Lublinum piis precibus a peſtilentia ſervatur. lib. 5. p. 240. n. 41. Novum ibi conſtatur ſodalitium. lib. 10. p. 575. n. 49.

Luca, ac Diœceſis Lucenſis per uſitata ſacræ miſſionis miniſteria excolitur. lib. 4. p. 178. num. 5.

Luceoriæ piæ ſupplicationes peraguntur ad peſtilentiam arcendam. lib. 10. pag. 574. n. 49. Inde noſtri excurrunt in regia caſtra. p. 575. num. 50.

Luceri (P. Ferdinandi) mors & elogium. lib. 10. p. 595. n. 122.

Lucernenſis collegii Patres coguntur moderari duo ſacrarum Virginum monaſteria. lib. 10. p. 564. n. 16.

Lucheſius (Antonius) bene meretur de collegio Narenſi. lib. 4. p. 182. n. 16.

S. Ludovici Feſtum apparatiſſime celebratur in noſtro templo Pariſienſi. lib. 3. p. 155. n. 68.

Ludovicus XIII. Galliæ Rex impetrat a Pontifice decretum ut feſtum S. Ludovici ex præcepto celebretur in Gallia, & celebritatem inſignem edit in noſtro Templo Pariſienſi. lib. 3. pag. 155. n. 68. Celebritatem illuſtrat ipſe præſentia ſua, & eximiæ pietatis exemplo. n. 69. Fruſtra ſollicitatus ut illam transferat in aliam ædem. n. 70. Bearnienſium contumaciam ſola præſentia comprimit. lib. 6. p. p. 303. n. 83. Cultum catholicum in Bearnia reſtituit. n. 85. Favet fundationi domus Profeſſorum Toloſanæ. p. 304. n. 91. Ejus templum dedicari B. Ignatio jubet, ac primum ipſe lapidem ponit. n. 92. Dimittit P. Joannem Arnulphum, quo utebatur a confeſſionibus. n. 93. Ejus loco adſciſcit P. Gaſparem Seguiranum, nec tamen de ſua erga Arnulphum benevolentia remittit. num. 95. Commendat Summo Pontifici cauſam B. P. Ignatii efficaciſſimis litteris. lib. 7. p. 344. n. 2. Pietatem ingentem exhibet Lugduni. lib. 7. p. 371. n. 94. Tradit Societati gymnaſium Borbonium Aquis ſextiis. p. 373. n. 103. Fundat collegium Palenſe. p. 375. n. 109. Collegium Senonenſe ex integro ædificat. lib. 8. p. 438. num. 82.

Ludovicus Japon cruciatus acerbiſſimos pro Chriſto ſubit incredibili fortitudine. lib. 1. p. 66. num. 190.

Ludovicus Fanſuquius necatur in Japonia quia recuſat indicare de noſtro Sacerdote. lib. 6. p. 324. n. 161.

Ludoviſius (Ludovicus) Cardinalis agit apud Gregorium XV. patruum, ut Mutio decernat honorem purpuræ. lib. 6. pag. 280. n. 4. Canonizationem B. Ignatii urget efficaciſſime. lib. 7. p. 345. n. 2. Templum Societatis Bononienſe multis incommodis eximit. lib. 10. p. 561. n. 7.

Lugdunenſis provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 45. a n. 112. ad 116.
Anno 1617. lib. 2. p. 113. a n. 72. ad 79.
Anno 1618. lib. 3. p. 157. a n. 74. ad 80.
Anno 1619. lib. 4. p. 200. a n. 97. ad 103.
Anno 1620. lib. 5. p. 251. a n. 83. ad 87.
Anno 1621. lib. 6. p. 306. n. 97. & 98.
Anno 1622. lib. 7. p. 370. a n. 92. ad 105.
Anno 1623. lib. 8. p. 439. a n. 85. ad 88.
Anno 1624. lib. 9. p. 506. a n. 115. ad 120.
Anno 1625. lib. 10. p. 588. a n. 97. ad 100.

Lugduni novum Societati templum extruitur. lib. 2. p. 103. n. 72. Solemni ritu dedicatur.

lib. 7. p. 370. n. 92. Memorabilia quædam, quæ in ejus extructione evenerunt. n. 93.
Lugduni Batavorum ad ſacram menſam admittuntur pueri quinquaginta duo. lib. 5. p. 248. num. 68.
De Luna (Fr. Joannes) temerario facinore gravem Societati conflat invidiam Hiſpali. lib. 10. p. 597. n. 127. Dimittitur e Societate, & invidia extinguitur. n. 130.
Lupienſes V. P. Bernardinum Realinum morientem eligunt in patronum ſuæ civitatis. lib. 1. pag. 22. n. 36. Qua celebritate mortuo parentaverint. n. 37. Eidem tumulum ornatiſſimum extruunt. n. 38.
Luſitanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 53. a n. 139. ad 141.
Anno 1617. lib. 2. p. 113. a n. 116. ad 126.
Anno 1618. lib. 3. p. 159. a n. 85. ad 87.
Anno 1618. lib. 3. p. 159. a n. 85. ad 87.
Anno 1619. lib. 4. p. 214. a n. 110. ad 116.
Anno 1620. lib. 5. p. 255. a n. 97. ad 103.
Anno 1621. lib. 6. p. 308. a n. 103. ad 111.
Anno 1622. lib. 7. p. 384. a n. 142. ad 149.
Anno 1623. lib. 8. p. 446. a n. 98. ad 106.
Anno 1624. lib. 9. p. 520. a n. 158. ad 166.
Anno 1625. lib. 10. p. 599. a n. 137. ad 147.
Luſitanæ Inquiſitionis judicium de cauſa P. Nobilii. lib. 6. p. 311. n. 114.
Luſitani in Ceylano contra ſeditioſos pie ac feliciter certant. lib. 1. p. 62. n. 173. Bengalenſe regnum deſerunt. n. 174. Societatem non æque ferunt in Braſilia, & quare. p. 82. n. 252. Arma & imperium proferunt in Maranionem. pag. 83 n. 257. Exiguntur Armutia. lib. 7. p. 386. n. 150. Evocantur Macao in Sinam cum tormentis bellicis. p. 406. n. 229. Depellere conantur noſtros ex Maranione. lib. 8. p. 472. n. 189. Quibus deinde favent impenſe. n. 190. Cafros bellum inferentes coercent. lib. 9. p. 529. n. 190. Non negatur Luſitanis facultas navigandi in Japoniam, ſed certis legibus circumſcribitur. p. 543. n. 242. Bahiam Braſiliæ metropolim non ſatis viriliter defendunt. p. 544. n. 244.
Luxemburgi uſitata ordinis miniſteria cum fructu exercentur. lib. 1. p. 35. n. 81.

M

MAchadus (P. Franciſcus) necatur in regno Adelis. lib. 9. p. 530. n. 194. De quodam oſtento ad ejus tumulum. n. 195. Ipſius elogium. n. 196.
Machadus (P. Jo. Baptiſta) comprehenditur in Japonia. lib. 2. p. 119. n. 138. Ejus litteræ ex carcere. n. 139. Capitalem ſententiam excipit incredibili gaudio. n. 141. Obtruncatur. n. 143. Ejus elogium. n. 144.
Macaſſar inſula. Expeditio in eam ſuſcepta a ſuis initiis uſque ad exitum. lib. 3. p. 160. n. 87. & ſeq.
Madagaſcar, ſive Inſula S. Laurentii. Infelix exitus expeditionis Madagaſcarenſis. lib. 1. p. 54. n. 143.
Madeiræ inſulæ excoluntur. lib. 10. pag. 600. num. 141.
Madruccius (Carolus) Cardinalis, & Epiſcopus Tridentinus, conatur Societatem Tridento excludere. lib. 10. p. 567. n. 25. Interventu Cæſaris, & Leopoldi Archiducis, voluntatem commutat. n. 26.
Madurenſis miſſio turbatur ob quaſdam controverſias. lib. 3. p. 165. n. 108. Quæ diſceptantur Goæ in conventu Theologorum. n. 117. Expenduntur apud tribunal ſacræ Inquiſitionis in Luſitania. lib. 6. p. 311. n. 114. Conſtitutio Gregorii XV. circa illas. n. 116. Neophyti Madurenſes vexantur ab ethnicis. p. 314. n. 122. Religio feliciter propagatur, & miraculis illuſtratur. lib. 8. p. 451. n. 113. & ſeq. Brachmanis cujuſdam mira converſio. p. 553. n. 121. Duorum Neophytorum pietas ad exemplum memorabilis. p. 554. n. 122.
Magdeburgi fovetur ſtudium pietatis in cœnobio ſacrarum Virginum. lib. 9. p. 495. n. 77.
Majoricæ juvenis ſupplicio afficiendus honorificum Societati teſtimonium reddit. lib. 2. p. 111. n. 105. Noſtri tenerioris ætatis inſtitutioni conſulunt. lib. 10. p. 593. n. 117. Agrum circumpoſitum excolunt fructuoſa miſſione. ibid.
Malabaricæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 60. a n. 165. ad 183.
Anno 1618. lib. 3. p. 165. a n. 108. ad 131.
Anno 1620. lib. 5. p. 260. a n. 120. ad 146.
Anno 1621. lib. 6. p. 310. a n. 111. ad 124.
Anno 1622. lib. 7. p. 391. a n. 170. ad 173.
Anno 1623. lib. 8. p. 450. a n. 108. ad 124.
Anno 1624. lib. 9. p. 534. a n. 207. ad 210.
Malbodii collegium conditur. lib. 1. p. 35. n. 80. Sociorum concionibus reprimitur ebrietas. lib. 5. p. 250. n. 81.
Malpaſſii (Edmundi) tironis mors, & elogium lib. 9. p. 528. n. 84.
Malpica (P. Ludovicus) mittitur in Thibetum. lib. 9. p. 528. n. 186. Male excipitur in ipſo regni aditu. n. 187.
Malveſius (P. Hervæus) ab hæreticis interficitur Cleraci. lib. 7. p. 374. n. 105.
Mambrianus (P. Philippus) rector collegii Mutinenſis juſſu ſacræ Inquiſitionis comprehenditur, & Romam tranſmittitur. lib. 3. p. 140. n. 6. Brevi moritur. n. 7.
Mancinelli (P. Julii) obitus & elogium. lib. 3. p. 141. n. 12.
Mandarini plures in Sina fiunt Chriſtiani, itemque in Cocincina. Vide res Sinicas, & Cocincinenſes.
Manilæ noſtri Hiſpanos exſtimulant contra Regis & Fidei hoſtes, & pro pugnantibus preces fundunt. lib. 2. p. 135. n. 210. Extinguunt quaſdam ſuperſtitionis reliquias. lib. 3. p. 174. n. 151. Uni ſociorum divinitus ſignificatur ca-

INDEX.

caram esse Deo Societatem. lib. 6. pag. 331. n. 189. Seminarii adolescentes juramento se obstringunt ad propugnandam Deiparæ conceptionem immaculatam. n. 190. Augetur cultus SS. Ignatii & Francisci Xaverii. lib. 10. p. 619. n. 195. Collegio nostro tribuitur jus creandi doctores. n. 196.

Mansfeldius (Ernestus Comes) cum exercitu Protestantium excurrit circa Rhenum. lib. 7. p. 364. n. 60. Potitur Hagenoa, at nostros frustra perquirit. n. 61. Commisso prælio profligatur. p. 363. n. 83. Mansfeldiana lues grassatur in Belgio. Ex nostris aliqui lue contactis famulantes occumbunt. ibid.

Mansfeldius (Philippus Comes) cum Ecclesia conciliatur Antuerpiæ. lib. 8. p. 429. n. 52.

Mansuetudinis exemplum a nostris editum Zamoræ. lib. 1. p. 48. n. 123. Aliud Ocaniæ. lib. 2. p. 112. n. 112. Aliud in Ceylano. lib. 7. p. 392. num. 172.

Mantuæ B. Aloysius Gonzaga insigni religione colitur, & patronus civitatis eligitur. lib. 3. p. 140. n. 4. Academia omnium disciplinarum in collegio nostro erigitur. lib. 10. pag. 560. num. 4.

Mantuæ Dux. Vide Ferdinandus.

Manuel (Joannes) Episcopus Visensis ad genus vitæ sanctioris traducitur. lib. 5. p. 256. n. 102.

Mappenæ in Embslandia Societas collocatur. lib. 1. p. 37. n. 88.

Maranion Lusitanorum imperio subjicitur. lib. 1. p. 83. n. 257. Prima religionis semina in eo jaciuntur. n. 259. Lusitani excludere conantur nostros, & quare. lib. 8. p. 471. n. 188. Mutant eorum animi; nostri rem utiliter gerunt. num. 191.

Marchia Badensis. Vide Badensis.

Marchienense cœnobium per sacras B. Ignatii exercitationes excolitur. lib. 1. p. 35. n. 81.

Mardochi (P. Gulielmi) mors & elogium. lib. 1. p. 41. n. 99.

Marescallus (P. Nicolaus) in obsequio tabidorum occumbit Atrebati. lib. 4. p. 197. n. 84.

Margaritæ Austriacæ Hispaniarum Reginæ testamentum de condendo Salmanticensi collegio. lib. 2. p. 107. n. 87.

Maria Virgo quo præsertim titulo appellari gaudeat. lib. 3. p. 147. n. 30.

Mariæ Virginis beneficentia erga suos clientes, ejusque exempla quædam selecta. Vesaliæ. lib. 1. p. 34. n. 77. In portu S. Mariæ. p. 52. n. 135. In provincia Aragonensi. lib. 2. p. 110. n. 103. Panormi. lib. 3. p. 145. n. 26. Pragæ. p. 149. n. 38. In Flandrobelgica. lib. 4. p. 198. n. 87. In Peruvia. p. 221. n. 189. Bracharæ. lib. 8. p. 447. n. 191. Graudenti. lib. 10. pag. 576. n. 53. Gedani. n. 54. Matriti. p. 596. n. 124. Calari. p. 599. n. 136.

S. Mariæ majoris oppidum conditur in Paraquaria. lib. 9. p. 551. n. 268.

Mariæburgi familia Societatis collocatur. lib. 4. p. 195. n. 73. Lue sæviente nostri charitatem impendunt ægrotis. lib. 5. p. 240. n. 39.

Mariana (P. Joannes) moritur non sine nota audacioris ingenii. lib. 9. p. 517. n. 151.

Marincola (P. Ludovicus) pie moritur in navigatione Philippinensi. lib. 8. p. 467. n. 175.

Mariuduquensis parœcia Societati committitur. lib. 8. p. 465. n. 169. Mira rerum commutatio sub novo Parocho. n. 170.

Marini (Joannis) scholastici mors, & elogium. lib. 10. p. 594. n. 118.

Marinus (Franciscus) scholasticus lethalem ex charitate morbum contrahit. lib. 9. pag. 480. num. 16.

Marinus (Michael Angelus) bene meretur de collegio Thermitano. lib. 5. p. 230. n. 10.

Mariverdes in Brasilia nostros operarios excipiunt. lib. 8. p. 472. n. 192. Transferuntur in coloniam S. Spiritus. num. 195. Corripiuntur gravi lue, nemo tamen dilabitur. n. 196.

Marques (P. Petrus) appellit in Cocincinam cum P. Christophoro Borro. lib. 2. pag. 124. n. 162. Vix appulsi deposcuntur ambo ad necem, & quare. n. 163. Liberantur periculo, ac retinentur. n. 164.

Martellangæi (P. Benedicti) obitus, & elogium. lib. 4. p. 201. n. 102.

Martellus (Hieronymus) Spoletinum Collegium perficit. lib. 6. p. 284. n. 13.

Martinii (Fr. Francisci) obitus, & elogium. lib. 6. p. 332. n. 195.

Martinii (P. Perpetui) obitus, & elogium. lib. 8. p. 430. n. 58.

Martinitzius (Jaroslaus Comes) præceps e fenestra datus, ope Deiparæ servatur incolumis. lib. 3. p. 149. n. 38.

Martinus Suguimotus Christi fidem obsignat sanguine in Japonia. lib. 1. p. 66. n. 189.

Martonius (Raymundus) Episcopus Lemovicensis bene meretur de collegio Tutellensi. lib. 5. p. 253. n. 90.

Martyria quædam illustria sparsim narrata vide in rebus Japonicis.

Martyrum corpora ostentis illustrata. In Hungaria. lib. 4. p. 193. n. 66. In Japonia. lib. 7. p. 400. n. 204. In regno Adelis. lib. 9. pag. 530. num. 195. In Cafraria. lib. 10. pag. 609. num. 167.

Mascarenia (P. Antonius) privilegia Societatis tuetur contra Collectorem Pontificium in Lusitania. lib. 5. p. 255. n. 98.

Massilienses favere incipiunt Societati. lib. 4. p. 200. n. 98.

Mastrillus (P. Carolus) concionatur per quadragesimam jejuniorum Melitæ. lib. 2. p. 85. n. 2. Grave dissidium componit inter Equites Melitenses. n. 3. Ejus obitus, & elogium. lib. 9. p. 475. n. 2.

Mastrilli (P. Francisci) obitus, & elogium. lib. 7. p. 353. n. 27.

Mathiæ Imperatoris beneficentia erga collegium Pragense. lib. 1. p. 27. n. 52. Ejusdem liberalitate conditur, ac dotatur collegium Tyr-

navienſe, n. 53. Moritur, adoptato prius Ferdinando Archiduce. lib. 4. n. 185. n. 35.
Mathias Neophytus Japon dire cruciatur, & inter tormenta exſpirat. lib. 5. p. 266. n. 149.
De Mathos (P. Didacus) in Æthiopiam proficiſcitur per Turcarum terras, & in itinere adjuvatur a Turcis. lib. 5. p. 260. n. 118. Monachorum inſignem fraudem detegit in Æthiopia. lib. 9. p. 533. n. 203.
De Mathos (P. Gabriel) pervadit in Cocincinam cum poteſtate Viſitatoris. lib. 10. p. 614. n. 180. Quædam decernit circa mortuorum exequias. n. 181. Tres conſtituit ſedes Societatis in Cocincina. n. 182.
Matrimonia quam facile diſſolverentur in Æthiopia. lib. 3. p. 163. n. 100. Huic malo occurritur. l. 9. p. 532. n. 200.
Matriti piis precibus pluvia impetratur. lib. 1. pag. 50. n. 127. Huc defertur ab urbe corpus S. Franciſci Borgiæ. lib. 2. p. 111. num. 106. Erigitur Domus Profeſſorum. n. 107. Itemque Domus perfugii pro mulierculis. n. 108. Inchoatur templum collegii Imperialis. lib. 7. p. 381. n. 130. Piæ peraguntur ſupplicationes in honorem B. Franciſci Borgiæ. lib. 10. pag. 595. n. 120.
Matthæus inſigni pietate Neophytus moritur Quamcei in Sina. lib. 5. p. 276. n. 192.
Mauriacenſis collegii fructuoſæ expeditiones. lib. 9. p. 508. n. 126.
Maximilianus Bavariæ Dux collegium Societatis condit Mindelhemii. lib. 4. p. 185. n. 30. Ducit exercitum in Bohemiam. Noſtrorum in eo labores & funera. lib. 5. p. 236. num. 25. Prælio uno totam Bohemiam Cæſari ſubjicit. p. 244. n. 53. In præmium victoriæ augetur Palatini principatu. n. 55. Societatem inducit in Palatinatum ſuperiorem. lib. 6. p. 302. n. 80. Commendat Pontifici cauſam B. P. Ignatii. lib. 7. p. 344. n. 2. Alit de ſuo ſtationem Societatis Heildelbergenſem. pag. 367. n. 75. In collegium ſeptemvirale cooptatur, non ſine opera noſtrorum. lib. 9. pag. 487. n. 45. Fundat pro Anglicana provincia collegium Leodienſe. p. 501. n. 98. Duos ſuſcipit liberos ope S. Ignatii. n. 100.
Mayr (P. Andreæ) mors, & elogium. lib. 5. p. 237. n. 27.
Mazarini (P. Julii) mors, virtutes, & quædam naturæ vitia. lib. 6. p. 290. n. 33.
Mazetæ (P. Simonis) labores apoſtolici in Guairana. lib. 6. p. 336. n. 206. Ejuſdem periculum in oppido Lauretano. n. 212.
Mazzulla (P. Jo. Baptiſta) a Societate deficit, & quare. lib. 9. p. 480. n. 18. Impetrat facultatem revertendi ad Societatem. n. 19. Obſequio tabidorum ſe devovet, ac pie moritur Panormi. n. 20.
Meaci in Japonia comburuntur una die Chriſtiani quinquaginta duo. lib. 4. p. 211. n. 146. & ſeq.
De Mean (Joannes & Ægidius) germani fratres collegium Huenſe de ſuo patrimonio fundant. lib. 1. p. 34. n. 78.
Mechliniæ ſocii fructuoſe laborant. lib. 5. pag. 249. n. 74. Quatuor in ægrorum miniſterio occumbunt. lib. 7. p. 368. n. 84.
De Medina (Aloyſia) bene meretur de collegio Anticarienſi. lib. 7. p. 380. n. 125. Ægre tamen impetrat latinitatis magiſtros. n. 126.
Mediolanenſis provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 21. a n. 32. ad 34.
Anno 1617. lib. 2. p. 90. a n. 19. ad 24.
Anno 1619. lib. 4. p. 183. a n. 23. ad 30.
Anno 1620. lib. 5. p. 234. a n. 19. ad 23.
Anno 1621. lib. 6. p. 284. a n. 14. ad 24.
Anno 1624. lib. 9. p. 476. a n. 3. ad 11.
Medonza (P. Emmanuel) rem proſpere gerit in Cafraria. lib. 9. p. 529. n. 190. Puerulos ab indigenis vorandos baptizat. n. 191.
Megglinus (P. Joachimus) amovetur Friburgo. Civitas ob eam rem iraſcitur Societati. lib. 1. p. 26. n. 46.
Melchiorris (P. Joſephi) obitus & elogium, lib. 1. p. 24. n. 41.
Melitæ concionator de Societate multa perficit ad animarum ſalutem. lib. 2. p. 85. n. 2.
De Mello (Joſeph) Archiepiſcopus Eborenſis multimodis turbat Societatem. lib. 6. p. 308. n. 103. & ſeq.
Menardierius (Robertus) bene meretur de collegio Senonenſi. lib. 8. p. 438. n. 81.
Mendez (P. Alphonſus) renunciatur Æthiopiæ Patriarcha. lib. 7. p. 391. n. 167. Goam navigat cum duobus Epiſcopis adjutoribus. n. 168. Litteras accipit Goæ ab Imperatore Æthiopiæ, & ab ejus fratre Cela-Chriſto. lib. 10. p. 604. n. 150. Bailurum navigat cum comitibus undeviginti. n. 152. Progreditur ad regiam Dancalenſem itinere perincommodo. n. 153. Parum liberaliter excipitur a Rege. n. 154. Dimittitur tamen cum aliquali honore. n. 155. Tranſgreditur celebres ejus terræ ſalinas. p. 606. n. 156. Æthiopiæ fines ingreditur. n. 157. Reliquum iter conficit inter ſexcenta pericula. n. 158. Excipitur multorum occurſu, ac Fremonam deducitur. n. 159. Ibi ſubſiſtit aliquandiu, ac demum ad aulam proficiſcitur. p. 607. n. 161. Quo honore exceptus ubique fuerit in itinere. n. 163. Qua pompa ad Imperatorem deductus. pag. 618. n. 164. Ejus primus cum Imperatore congreſſus. n. 166.
Mendoza (Didacus) Braſiliæ Prætor Societatem reducit in Maranionem. lib. 8. p. 471. n. 188. Colonos nobis adverſos litteris reprimit. n. 189. Bahiam dedere cogitur Batavis ob ſuorum ignaviam. lib. 9. p. 544. n. 244.
Mendoza (Ferdinandus) Epiſcopus Cuzquenſis moritur. lib. 2. p. 136. n. 217. Ejus erga nos benevolentia poſtquam eſſe deſiit de Societate. n. 218.
Mendoza (P. Innicus) Hiſpanorum ſodalitium in-

INDEX.

instituit Neapoli. lib. 6. p. 349. n. 16. Ibique collegium S. Xaverii provehit. n. 17.

Mendoza (P. Joannes) ad montem Arabonem proficiscitur in Brasilia. lib. 4. p. 222. n. 196. Dubitatur apud barbaros an sit de Societate, quia apparet sine socio. n. 198.

Menochius (P. Stephanus) provinciæ Mediolanensis Præpositus renuit socios mittere in Vallem Tellinam tumescente rebellione. lib. 6. p. 285. n. 16.

Meridæ in Mexico collegium conditur. lib. 2. p. 138. n. 222. Supplicatio quadraginta horarum instituitur. n. 223. Jubilæus cum insigni pompa promulgatur. n. 224.

Messanæ duo instituuntur de novo sodalitia. lib. 3. pag. 145. n. 24. Componuntur quædam controversiæ inter Ecclesiasticam & civilem potestatem exortæ. lib. 5. p. 232. n. 14.

Metellus (P. Joannes) crudeliter interficitur in Ceylano. lib. 1. p. 61. n. 171.

Metempsycosim admittentes aliqui Sinensium veritatem Evangelicam contumaciter respuunt. lib. 1. p. 71. n. 206.

Metense collegium sæpius disturbatum aliquando tandem perficitur. lib. 7. p. 376. n. 112.

A Metternich (Jo. Rheinardus) catholicis aggregatur Heildelbergæ. lib. 10. p. 578. n. 62.

Mexicanæ provinciæ res per suos annos distributæ.

Anno 1616. lib. 1. p. 73 a n. 214. ad 234.
Anno 1617. lib. 2. p. 137. a n. 219. ad finem libri.
Anno 1618. lib. 3. p. 175. a n. 155 ad finem libri.
Anno 1619. lib. 4. p. 218. a n. 174. ad 183.
Anno 1621. lib. 6. p. 333. a n. 197. ad 201.
Anno 1622. lib. 7. p. 413. a n. 255. ad finem libri.
Anno 1623. lib. 8. p. 467. a n. 176. ad 188.
Anno 1624. lib. 9. p. 548. n. 259.
Anno 1625. lib. 10. p. 621. a n. 201. ad 206.

Mexici sodalitium clericorum instituitur. lib. 2. p. 137. n. 221. Archiepiscopus Societati irascitur. lib. 3. pag. 175. n. 155. Grave oritur dissidium inter Proregem & Archiepiscopum. lib. 8. p. 467. n. 176. Populus concitatur contra Proregem. n. 177. Nostri seditionem componunt. n. 178.

Michael Mandarinus Sinensis domum Societatis constituit Hamcei. Ejus eximia pietas, & studium religionis. lib. 1. p. 69. n. 199.

Millavi religio restituitur. lib. 1. p. 44. n. 108.

Miloncius (P. Joannes) in obsequio contagiosorum occumbit Lomzæ. lib. 10. p. 573. n. 43.

Mindelhemii collegium constituitur. lib. 4. p. 185. n. 30.

Minoresiæ inchoatur collegium, spelunca S. Ignatii hospitio consecrata nobilitatur. lib. 1. p. 48. n. 124.

Miracula non temere promittenda. lib. 10. pag. 617. n. 189.

Mirandulanum collegium dotatur. lib. 3. p. 141. num. 10.

Misericordia erga pauperes præsenti præmio remunerata in Mexico. lib. 3. pag. 175. n. 155. Exemplum ejusdem generis Potosii. lib. 10. p. 625. n. 214.

Missio castrensis in Germaniam invehitur. lib. 4. p. 186. n. 33. Patrum labores & funera in una missione castrensi. lib. 5. p. 236. n. 25.

Missio navalis instituitur in Belgio. lib. 9. pag. 495. n. 81. Primum ejus experimentum. p. 496. n. 82. Altera expeditio navalis, nostrorumque labores ac res gestæ. n. 83. & seq.

Missio perpetua instituitur in Sicilia. lib. 5. p. 232. n. 15.

Missio urbana instituitur Romæ. lib. 1. pag. 15. num. 13.

Missiones ad diversa loca susceptæ videantur in singulis provinciis.

Missionarii Japoniæ dissentiunt circa modum promulgandi Evangelii tempore persecutionis. lib. 1. p. 65. n. 185. Iterum. lib. 2. pag. 122. n. 150. Sinenses immerito notati, quod geometricis disciplinis viam sibi sternerent ad promulgandum Evangelium. lib. 5. pag. 274. num. 185.

A Missis (P. Joannes) a Mahometanis interficitur. lib. 10. pag. 620. n. 199. Interfectores impii divinitus plectuntur. n. 200.

Mizre Zulcharnen nobilis Armenus collegium fundat in imperio magni Mogoris. lib. 5. p. 257. n. 107.

Modestia nostrorum juvenum occasionem resipiscendi præbet mulierculæ flagitiosæ. lib. 8. p. 421. n. 21.

Mogoris imperium a nostris operariis excolitur cum magna spe. lib. 1. p. 59. n. 160. Ob subitam Regis offensionem Patres a suis domiciliis exturbantur. n. 162. Restituuntur, sed exinde res in deterius ruunt. p. 60. n. 164. Mogolicus ager cultorum laboribus non respondet, & quare. lib. 5. p. 257. n. 106. Fundatur ibi collegium Agrense. n. 107. Nova statio collocatur in urbe Patanensi. lib. 6. p. 315. n. 124. Christianus adolescens fidei causa necatur, P. Figueredus vulneratur. n. 125. Aliqui Patrum ex Mogore transeunt in Thibetum. lib. 9. p. 524. n. 170.

Mogoris Rex. Vide Selimus Jehanguirus.

Moguntinus Archiepiscopus. Vide Crombergius.

Molineus (Fr. Henricus) in ministerio contagiosorum vitam claudit Dionanti. lib. 10. p. 584. n. 86.

Molshemii gymnasium Societatis augetur dignitate & proventu. lib. 1. p. 36. n. 86.

Molucensis missio revirescit. lib. 1. p. 63. n. 177. Batavorum adventu denuo concidit. n. 178. Hispani recuperare conantur Molucas insulas, sed conatu irrito. n. 179.

Monachi in Æthiopia errorem Dioscori mordicus defensant, & turbas movent contra Imperatorem. lib. 1. p. 58. n. 157. Nequiter abutuntur populi credulitate. lib. 9. p. 532. n. 202. Eorum artes nefariæ sparsim indicatæ reperiuntur in rebus Æthiopicis.

INDEX.

Monachus fidei defertor ad profeſſionem catholicam revocatur Ambergæ. lib. 8. pag. 420. n. 20. Simile exemplum Belloloci. lib. 10. p. 591. n. 108.

Monaſterienſe collegium cenſu perpetuo donatur a muliere hæretica. lib. 1. p. 38. n. 92. Patres fructuoſe laborant in Embslandia. lib. 9. p. 493. n. 67. Peſtilentia graſſante ægrotis opitulantur. lib. 10. p. 582. n. 76.

Monebricæ venerationi publicæ proponitur Imago S. Ignatii, & miraculis inclareſcit. lib. 8. p. 443. n. 92. & ſeq.

Monhemii plures ab hæreſi ad Eccleſiam traducuntur. lib. 3. p. 147. n. 32.

Monita privata titulus famoſi libelli contra Societatem editi in Polonia. lib. 1. p. 29. n. 60.

Monogamia multos in Sina retrahit a Baptiſmo. lib. 1. p. 68. n. 197.

Monpeſſulani, ne admittant noſtrum concionatorem, proprium Epiſcopum excludunt oppido. lib. 2. p. 104. n. 76.

Monregalenſis collegii Patres fructuoſa miſſione funguntur. lib. 4. p. 183. n. 24.

Montanus (P. Sebaſtianus) Ordinis Prædicatorum necatur a barbaris in Cinoloa. Ejus corpus poſt tres menſes incorruptum invenitur. lib. 1. p. 76. n. 227.

Monteiri (P. Dominici) labores apoſtolici in Braſilia. lib. 4. p. 244. n. 205.

Montelimarii ſtatio Societatis ponitur. lib. 5. p. 251. n. 83.

Montenſe Seminarium erigitur. lib. 2. p. 100. n. 61. Ejus adminiſtratio traditur Societati. lib. 5. p. 250. n. 79.

Montilii ſacro deferendo viatico apparatus decernitur. lib. 1. p. 52. n. 134.

Mons Albanus obſidetur. Noſtrorum labores in regiis caſtris. lib. 6. p. 304. n. 88. Miſſio ad Montem albanum, ejuſque exitus non pigendus. lib. 10. p. 586. n. 90.

Montmorancyus (Franciſcus) abrupto honorum curſu ingreditur Societatem. lib. 3. p. 153. n. 56. Ejus mira conſtantia in novo ſtatu. n. 57.

De Montoya (P. Antonius Ruizius) Guairanam excolit in Paraquaria. lib. 6. p. 336. n. 206. Lue ſæviente curam tabidorum gerit in oppido Lauretano. lib. 9. p. 551. n. 269. Progreditur ad Ibitirambetanos, & oppidum condit S. Xaverii. p. 552. n. 272. Pervadit ad Tajobenſes cum neophytis quindecim. p. 553. n. 275. Septem neophyti trucidantur: Ipſe providentia ſingulari in tutum evadit. n. 277. Oppidum S. Joſephi excitat inter Tucutienſes. p. 555. n. 279. In extrema anguſtia præſentem Dei opem experitur. n. 280. Oppidum Incarnationis extruit inter Tajatienſes. num. 282.

Monumentum Chriſtianæ religionis caſu reperitur in Sina. lib. 10. p. 611. n. 171. Summa rerum in eo lapide deſcriptarum. pag. 612. n. 174.

Moquoti (P. Stephani) obitus & elogium. lib. 10. p. 589. n. 103.

Morales (P. Antonii) mors, & elogium. lib. 1. p. 54. n. 140.

Moranta (P. Hieronymus) a barbaris interficitur in Cinaloa. lib. 1. p. 75. n. 222. Ejus elogium. p. 77. n. 232.

Moravi Societatem in exilium agunt. lib. 4. p. 188. n. 40. Edictum proſcriptionis contra illam editum. n. 41. Reſtituta in Moraviam Societas multa patitur a militibus Gaborianis. lib. 7. p. 357. n. 38. Suis miniſteriis cum fructu perfungitur, & paræciarum adminiſtrationem ſuſcipit. n. 39.

Mortuis apponuntur dapes in Cocincina. lib. 7. p. 410. n. 246. Hæc conſuetudo tollitur, vel potius mutatur. n. 247.

Mortuus ad vitam redit in Paraquaria. lib. 6. p. 338. n. 214.

De Motha (Alphonſus) Epiſcopus Angelopolitanus collegium Societatis apto cenſu dotat in urbe ſua Epiſcopali. lib. 10. p. 621. n. 201. Moritur magno ſui deſiderio relicto. n. 202.

Mozambique inſula quæ regio ſit, utque in eam fuerit Societas inducta. lib. 1. pag. 55. n. 145. Domicilium Societatis Mozambiquenſe diruitur. n. 147.

Murciæ Mahometanus morti proximus beneficio S. Ignatii ad baptiſmum adducitur. lib. 2. p. 112. n. 111.

Murena (Franciſcus) ſcholaſticus, dum purgat infectorum domos, contagione ejuſdem tabis extinguitur Saccæ. lib. 9. p. 485. n. 40.

Muſſiponti noſter ſcholaſticus mortem impetrat, ne dimittatur a Societate. lib. 7. pag. 377. num. 115.

Mutinæ duo Patres a tribunali S. Inquiſitionis capiuntur, & Romam tranſmittuntur. lib. 3. p. 140. n. 6. Eorum alter brevi moritur, alter abſolvitur, & ad priora miniſteria revertitur. n. 8. Erigitur Mutinæ ſodalitium nobilium, & a Principibus frequentatur. n. 9.

Mutinenſium Dux. Vide Cæſar.

P. Mutius Vitelleſchus quam aptus eſſet ad gubernandam Societatem. lib. 1. pag. 13. n. 4. Præpoſitus Generalis communi utitur menſa. n. 5. In Generali Congregatione patrocinium ſuſcipit adverſariorum ſuorum. n. 8. Congregationem dimittens inſigne edit demiſſionis exemplum. n. 9. Siciliæ Proregem Societati infenſum prudenti conſilio mitigat. pag. 17. n. 20. Itemque Marchionem Caſtellionenſem. p. 19. n. 24. Campaniæ provinciam conſtituit. pag. 41. n. 95. Litteras accipit ab Imperatore Æthiopiæ de ſucceſſu illius miſſionis. lib. 2. p. 118. n. 134. Nihil movetur minacibus litteris incertorum auctorum. lib. 3. pag. 140. n. 8. Miſſionem Anglicanam in Vice-provinciam erigit. lib. 4. p. 199. n. 93. Ac ſimiliter Sinicam. p. 216. n. 171. Rigidus in exigendo obſequio Principibus Eccleſiæ debito. lib. 5. p. 231. n. 13. Transfert collegium Turnonenſe a provincia Lugdunenſi in Toloſanam. p. 252. n. 88. Transferre conatur Rhe-

do-

donenſe ex Pariſienſi in Aquitanicam, ſed conatu irrito. n. 89. P. Emmanuelem Viegam turbas moventem compeſcit, ac dimittit e Societate. p. 255. n. 97. Deſtinatur ad purpuram a Paulo V., & honorem prudenter declinat. lib. 6. pag. 279. n. 1. Idem periculum incurrit ſub Gregorio XV. n. 4. In ſociorum numerum recipit Alexandrum Urſinum Cardinalem, eumque aggregat Romanæ Profeſſorum familiæ. p. 281. n. 10. Nullos eſſe in collegiis Iudimagiſtros mavult, quam ſtipendium pro iis exigi. p. 287. n. 22. Scribit ad Senatum Venetum, rogans ut Societatem in ſuam ditionem revocet, ſed nullo effectu. p. 287. num. 24. Abrogandum curat quoddam Philippi IV. decretum de magiſtratu extraordinario pro Indiis. p. 307. n. 102. B. P. Ignatii corpus in aliam arcam transfert, & ſub altari proprio collocat. lib. 7. p. 346. n. 7. Abdicari a noſtris jubet præfecturam Academiæ Viennenſis quia nimis ſplendidam. p. 361. n. 52. Recipit in Societatem Carolum a Lotharingia Epiſcopum Virdunenſem. pag. 379. n. 121. Reſpuit oblatum a Philippo IV. gymnaſium omnium diſciplinarum Matriti, & quare. p. 381. n. 129. P. Honuphrium a Vermi ambitus manifeſtum ejicit. lib. 8. p. 418. n. 12. Bohemiam dividit a Provincia Auſtriaca. p. 420. n. 16. Angliæ provinciam conſtituit. p. 432. num. 64. Miſſionem Thibetanam collapſam conatur reſtituere. lib. 9. p. 528. n. 186. Ejus litteræ ad Imperatorem Æthiopiæ. p. 531. n. 199. Multat P. Armandum Franciæ Provincialem, quod negotium periculi plenum minus caute tractaverit. p. 437. n. 78. P. Lenortii levitatem caſtigat, nec tamen Ducem Lotharingiæ illi faventem offendit. p. 438. n. 83. Chilenum regnum dividit a provincia Paraquariæ, & in Vice-provinciam erigit. p. 555. n. 283. Reſiſtit P. Stephano Peraltæ irritam eſſe contendenti profeſſionem ſuam, eumque migrare cogit ad alium ordinem. lib. 10. p. 591. n. 110.

N

NAmurei lue ſæviente noſtri ægrorum miniſterio ſe devovent. lib. 2. pag. 100. num. 62.

Nancei collegium extruitur. lib. 1. p. 41. n. 97.

Nangaſachii in Japonia curioſiſſime perquiruntur Chriſtianæ fidei magiſtri. lib. 3. p. 173. n. 146. Refodiuntur Chriſtianorum cadavera, noſocomia diruuntur. lib. 5. p. 266. n. 146. Capiuntur quatuor egregii juvenes. lib. 6. p. 322. n. 154. Una die lento igne comburuntur religioſi viginti quatuor, ac neophyti triginta obtruncantur. lib. 7. p. 394. num. 180. & ſeq.

Nankini in Sina mirum ſtudium charitatis Neophyti profitentur. lib. 1. p. 68. n. 198. Graviſſima tempeſtas exoritur contra noſtros, qui demum extra Sinam ejiciuntur. lib. 2. p. 127. a n. 173. ad 201. Adrepunt illuc denuo, ac ſtabili domicilio donantur. lib. 5. p. 275. n. 187. Bonzius paulo ante mortem Chriſto initiatur. lib. 8. pag. 458. n. 138. Alia movetur procella, Neophyti multa fortiter perferunt. lib. 7. p. 407. n. 232. & ſeq.

Nankiumi in Sina noſtrorum labor infructuoſus, & quare. lib. 1. p. 70. n. 205.

Nari collegium conditur. lib. 4. p. 182. n. 16.

Nativitatis oppidum extruitur in Paraquaria. lib. 9. p. 550. n. 264.

Navarolæ (P. Octaviani) obitus, & elogium. lib. 2. p. 89. n. 16.

Navarrei præcipuam pietatem profitentur erga S. Franciſcum Xaverium. lib. 7. p. 381. n. 131.

Navarretus (P. Alphonſus) Dominicanus pro fide interficitur in Japonia. lib. 2. pag. 121. num. 146.

Navarrus (P. Petrus Paulus) magno labore agrum Japonicum excolit. lib. 2. p. 123. n. 154. Lento igne crematur cum aliis duobus de Societate. lib. 7. p. 403. n. 214. Ejus elogium. p. 405. n. 221.

Neapoli quædam inſtituuntur ad fovendam pietatem inter carceres. lib. 1. p. 86. n. 4. & ſeq. Exagitantur noſtri a Prorege, & quare. lib. 2. p. 87. n. 10. Dies B. Virgini ſine labe conceptæ ſacer apparatiſſime celebratur Proregis juſſu ſumptuque. p. 88. n. 13. Ejuſdem juſſu juramentum ſolemne editur in noſtro templo pro Conceptione immaculata. lib. 3. p. 143. n. 15. & ſeq. Concionator religioſus nobis ob eam cauſam obloquens in ordinem redigitur. n. 21. Novum publicatur templum apud forum mercatus. lib. 4. p. 180. n. 1. Captivi plures ex manibus Turcarum recepti ad aram S. Franciſci Xaverii procedunt ſupplicantium ritu. lib. 5. p. 229. n. 9. Conditur poſt multas difficultates collegium S. Franciſci Xaverii. lib. 7. p. 349. n. 16. & ſeq. Inchoatur collegium S. Joſephi ad Chiajam. n. 20. In magna annonæ penuria piæ ſupplicationes peraguntur, nec fruſtra. n. 22.

Neapolitanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 21. a n. 34. ad 42.
Anno 1617. lib. 2. p. 86. a n. 4. ad 15.
Anno 1618. lib. 3. p. 141. a n. 11. ad 24.
Anno 1619. lib. 4. p. 180. n. 10.
Anno 1620. lib. 5. p. 229. a n. 7. ad 10.
Anno 1621. lib. 6. p. 349. a n. 16. ad 29.
Anno 1623. lib. 8. p. 417. a n. 9. ad 12.
Anno 1624. lib. 9. p. 475. n. 2.

Nebienſis Sinus in Corſica ſolemni comprecatione fit piſcoſus. lib. 5. p. 234. n. 20.

D. Nedonchelius domum noſtram Bethunienſem bonorum ſuorum hæredem ſcribit. lib. 1. p. 35. n. 79.

Nemauſi penſio annua conſtituitur pro operariis Societatis. lib. 1. p. 45. n. 113. Vir ordine religioſus ad Calvinianos tranſgreſſus retrahitur

hitur ad Eccleſiam . lib. 3. p. 157. n. 77. Certamen litterarium ſuſcipitur cum miniſtris Calvinianis. Ejus exitus. lib. 4. p. 210. n. 99. Societas oppido ejicitur ab hæreticis . lib. 6. p. 303. num. 87.
Neoburgi collegium conditur. lib. 1. p. 26. n. 45. Eripitur Lutheranis gymnaſium, & Societati traditur. lib. 2. p. 91. n. 24. Addicitur collegio templum in uſum Lutheranorum extructum. lib. 3. p. 148. n. 34.
Neoburgicus Dux. Vide Wolfangus.
Neocaſtrenſe collegium fundatur in Inſubria. lib. 4. p. 183. n. 23.
Neomagi Calviniani plures cum Eccleſia conciliantur. lib. 9. p. 506. n. 116. Contemptores religionis divinitus puniuntur. n. 117.
Neoſtadii Societas collocatur. lib. 10. pag. 576. n. 57. Cives initio nobis adverſi cito fiunt benevoli. n. 58.
Neraci utile ſodalitium inſtituitur ex piis feminis. lib. 9. p. 510. n. 133.
Nicauræ (P. Juliani) labores apoſtolici in Japonia. lib. 5. p. 272. n. 176.
Nieſviſii Patres fructuoſe laborant. lib. 2. p. 97. n. 46. Peſtilentia graſſante publicæ ſaluti ſe devovent. lib. 10. p. 573. n. 42. Excurrunt in Palatinatum Novogradenſem cum magno fructu animarum. n. 44.
Niſſenſe collegium fundatur. lib. 7. pag. 359. num. 45.
Nivellenſe collegium fundatur. lib. 5. pag. 250. num. 78.
De Nobilibus (P. Robertus) quoſdam aſſumit mores nobilium Madurenſium. lib. 3. p. 165. n. 108. Diverſa hominum judicia de ejuſmodi re. n. 109. Adeſſe jubetur Goæ coram Archiepiſcopo. n. 112. Adeſt, & in confeſſu Theologorum rationem prolixe reddit inſtitutorum ſuorum. n. 117. & ſeq. Maduram repetit. lib. 6. p. 312. n. 117. Conſpirant contra illum quidam neophyti, & reum faciunt multorum criminum. n. 118. Provincialis non ſatis prudenti ratione cognoſcit de accuſationibus. num. 119. Nobilius relegatur in collegium Cranganorenſe. n. 120. Ejus innocentia in lucem educitur. n. 121. Redit ad intermiſſos labores, & Chriſti gregem tuetur contra vim præpotentis cujuſdam ethnici. n. 122. Fidem infert in aliquot urbes, & miraculis intervenientibus fructum ingentem colligit. lib. 8. p. 481. n. 113. & ſeq.
Noelius (Fr. Nicolaus) curam gerens contagioſorum occumbit Atrebati. lib. 4. pag. 197. n. 84.
Le Nort (P. Carolus) aliena attingens a ſua profeſſione, perturbationem non levem creat moderatoribus. lib. 8. p. 438. n. 83. Tranſit denique ad alium ordinem. n. 84.
Norvegi (P. Laurentii) mira fortitudo adverſus minas Guſtavi Svecorum Regis. lib. 6. p. 295. n. 49.
Novarienſe collegium conditur. lib. 9. p. 476. num. 5.
Novi Regni provincia domicilliis augetur. lib. 1. p. 79. n. 239. Suſcipitur Æthiopum procuratio Carthagine. p. 81. n. 243. Archiepiſcopus S. Fidei teſtatur de utili noſtrorum labore. lib. 5. p. 276. n. 193. Hondenſis parœcia committitur Societati. p. 277. n. 194. Periculum diſcordiæ domeſticæ ob duplicem deſignationem Præpoſiti Provincialis. n. 195.
De Noyelles (P. Hugo) in obſequio tabidorum moritur peſte abſumptus Dionanti. lib. 10. p. 584. n. 86.
Noyrotius (P. Philibertus) navigat in novam Franciam. lib. 10. p. 626. n. 218. Redit in Galliam, & pellendos curat ex Canada Calvinianos. n. 219. Renavigans in Canadam, metu Anglorum cogitur iterum ſe recipere in Galliam. n. 224.
Numantiæ noſtri operam aſſiduam navant ægrotis. lib. 1. p. 48. n. 122.
Nunez (P. Didacus) proficiſcitur in Maranionem cum claſſe Luſitana, & prima religionis ſemina ibi jacit. lib. 1. p. 83. n. 256.
Nuocmani in Cocincina Societas ſedem figit, ac liberaliter habetur a Gubernatore. lib. 2. p. 125. n. 167. Templum extruitur uno die, n. 168. Gubernator baptizari differens, moritur ſine baptiſmo. n. 169. Poſt ejus obitum Patres graviſſima incurrunt pericula. n. 170. Per occaſionem lunaris eclipſeos ethnici plures ad Chriſtum adducuntur. lib. 6. p. 327. n. 171. Nobilis matrona baptiſmum poſcit incredibili ardore. p. 328. n. 174. Ejus exemplum ſequuntur multi, omnia ſatis belle procedunt. n. 177. Vocantur in periculum Patres ob Onſajorum calumniam. lib. 7. p. 411. n. 249. Veritas innoteſcit, Patres periculo liberantur. n. 251.

O

Obedientia miraculo comprobata. lib. 6. pag. 317. n. 133. Simile exemplum. lib. 9. p. 488. n. 89.
De Ocampo (Gonzalus) Hiſpalenſe Conceptionis collegium amplificat. lib. 7. p. 380. n. 127.
Ocaniæ circulator improbus noſtro concionatori calumniam inurit, ſed non impune. lib. 2. p. 112. n. 112.
Occultus Mercatus Jeſuitarum titulus libelli contra nos editi in Hollandia. lib. 2. p. 100. num. 57.
Oenipontani collegii Patres fructuoſe laborant Brixinæ. lib. 6. p. 301. n. 77.
Oettingæ quidam Monachi ſacris B. Ignatii commentationibus exercentur cum magno fructu. lib. 4. p. 185. n. 31. Muliercula flagitioſa, conſpecta noſtrorum juvenum modeſtia, reſipiſcit. lib. 8. p. 421. n. 21.
Ogilbæus (P. Joannes) pro fide necatus in Scotia, videndum ſe præbet cuidam Moniali Ipris

INDEX.

Ipris . lib. 3. p. 152. num. 53.
Ognates (P. Petrus) provinciam Paraquarienſem cum laude adminiſtrat, domiciliis, & numero ſociorum amplificat. lib. 6. p. 334. n. 201. & ſeq.
Ognes Borgia (Magdalena) præclare meretur de Societate. lib. 7. p. 382. n. 132.
Olaus (P. Theophylus) in Daniam proficiſcens intercipitur ab hæreticis. lib. 8. p. 422. n. 26. Pie moritur in Embslandia. lib. 9. p. 493. num. 67.
Oleartius (P. Franciſcus) in obſequio tabidorum occumbit Atrebati. lib. 4. p. 197. n. 84.
Olerone Calviniani terrifico oſtento perturbantur. lib. 1. p. 47. n. 121.
Oliveiræ (P. Gonzali) obitus, & vaticinium P. Joſephi de Anchieta circa illum. lib. 8. p. 474. n. 198.
Olomucii gravis exoritur perturbatio ob ſcholaſticorum tumultum. lib. 2. p. 95. n. 35. Indicitur noſtris exilium. Rector collegii recuſat tradere hæreticis claves templi. lib. 4. pag. 189. n. 49. Reverſi Olomucium Patres duas civitates ab hæreſi vindicant. lib. 7. p. 358. n. 38. Illata collegio damna ſarciuntur liberalitate Cæſaris. p. 360. n. 48.
Omurani in Japonia carceris forma. lib. 4. p. 214. n. 160. Ejus incommoda. lib. 5. p. 268. n. 155. Piæ religioſorum occupationes intra illum. n. 156.
Onſaji Cocincinenſium ſacrificuli ſeditionem concitant contra noſtros. lib. 1. p. 71. n. 208. Unius falſum miraculum, verum ſcelus, & juſta pœna. n. 210. Alterius converſio, & mira poſt baptiſmum pietas. lib. 6. p. 330. num. 184. Onſajorum incredibilis multitudo ac varietas. n. 185. Unus ſtulte conjungit Chriſtum cum ſuis idolis. lib. 7. p. 410. num. 245.
Orangii Princeps. Vide Auriacus.
Orgileti obtrectator S. Ignatii pœnas luit impiæ dicacitatis. lib. 7. p. 372. n. 100.
Oriſtani Archiepiſcopus jus indebitum ſibi arrogat in ſeminarium Saſſaritanum. lib. 7. p. 382. n. 136.
De Oroſco (P. Didacus) Paraquariæ Provincialis accuſationes contra P. Valdiviam admittit parum caute. lib. 1. p. 82. n. 249.
Orſenſis collegii Patres miſericordiam impendunt Moſchis captivis. lib. 2. p. 97. n. 48. Collegium ſtabili cenſu firmatur. lib. 6. p. 295. n. 51.
Ortizii (P. Andreæ) mors & elogium. lib. 2. p. 136. n. 216.
Oſnabrugenſis Eccleſiæ ſtatus. lib. 10. p. 578. n. 63. Acta noſtrorum in illa diœceſi. n. 65. Excitatur collegium Oſnabrugi. p. 579. n. 66. Et in rebus dubiis mira providentia conſervatur. n. 68.
Oſorii (Ferdinandi) Prætoris Canarienſis litteræ ad Mutium de Patribus in eas inſulas profectis. lib. 3. p. 159. n. 84.
Oſtentum in Æthiopia conſpectum in adventu Patriarchæ. lib. 10. p. 606. n. 157. Oſtenta quædam circa Martyrum corpora. Vide Martyrum.
Oſtrogienſe collegium fundatur. lib. 10. p. 576. num. 56.
Ota (Auguſtinus) vix receptus in Societatem pro Chriſto interficitur in Japonia. lib. 7. p. 402. n. 211.
De Ovalle (Alphonſus) Societatem amplectitur parentibus invitis. Mira ejus conſtantia. lib. 6. p. 342. n. 232.
Ovetenſis collegii Patres procurrunt ad Aſturiæ montes cum evangelico miniſterio. lib. 1. p. 48. n. 122. In eadem miſſione unus mira providentia ab interitu liberatur. lib. 2. p. 108. n. 93.
Outreloufius (Lambertus) bene meretur de collegio Huenſi. lib. 1. p. 34. n. 78.
Oxunæ Dux. Vide Gironus.

P

PAc (Nicolaus) Epiſcopus Samogitiæ collegii Croſenſis fundationem promovet. lib. 1. p. 32. n. 70.
Pacificatio inſignis in diœceſi Cranganorenſi. lib. 1. p. 60. n. 167. Simile exemplum in Pedemontio. lib. 4. p. 183. n. 24. Inter quoſdam Monachos & Abbatem. p. 185. n. 31. In Sicilia. lib. 9. p. 478. n. 12., & alibi ſæpe.
Padenſes in Auſtria fiunt ex toto Catholici. lib. 10. p. 569. n. 29.
Paderbornæ ſtudiorum Univerſitas conſtituitur. lib. 1. p. 36. n. 86. Tirones Societatis inſigne præbent charitatis exemplum. lib. 2. p. 102. n. 68. Urbs Duci Proteſtantium deditur. lib. 7. p. 364. n. 63. Quinque ex noſtris indigne vexantur. n. 64. Collegium a noſtris deſeritur, mox recuperatur. n. 68. Hæreſis omnino extinguitur. p. 367. n. 76.
Paez (P. Emmanuel) in contagioſorum procuratione diem obit ſuum Goæ. lib. 5. p. 257. n. 103.
Paez (D. Gaſpar) ſchiſmaticos plures lucratur in Æthiopia. lib. 10. p. 603. n. 148.
Paez (P. Petrus) templum opere cæmentitio extruit in Æthiopia. lib. 3. p. 163. n. 101. Deprecator accedit apud Imperatorem pro Agais pacem orantibus. p. 164. n. 104. Ejus obitus & elogium. lib. 7. p. 389. n. 161.
Palapagenſis collegii Patres reliquias quaſdam ſuperſtitionis exſcindunt. lib. 2. p. 135. n. 208.
Palatinus Rheni Comes. Vide Fridericus.
Palatinatus Noricus ad Eccleſiam reducitur. lib. 5. p. 236. n. 23.
Palatinatus ſuperior per ſacram miſſionem excolitur. lib. 6. p. 302. n. 80.
Pali collegium fundatur. lib. 7. p. 375. n. 109.

Pa-

Patres fructuoſe rem gerunt . lib. 9. p. 510. n. 133. Miniſter Calvinianorum a noſtro Theologo provocatus ad diſputandum de religione , cauſam deſerit . lib. 10. p. 590. n. 105. Adoleſcens ſalutari terrore ad fidem compellitur . n. 106.

Palmerius (P. Andreas) Indiæ viſitator in controverſia Madurenſi adverſatur Patri Nobilio . lib. 3. p. 165. n. 102. Lecto quodam ejus opuſculo mutat ſententiam . n. 114.

Pampilone in mores inducitur Communio generalis menſtrua. lib. 2. p. 108. n. 92. Homo flagitioſiſſimus ope S. Ignatii ab interitu liberatur . n. 94.

Panataguæ ad Chriſtum adducuntur in Mexico. lib. 10. p. 623. n. 209.

Panagæi (Fr. Joannis) obitus & elogium . lib. 9. p. 507. n. 121.

Panormi ſodalitium nobilium inſigne edit exemplum charitatis , & chriſtianæ demiſſionis. lib. 3. p. 145. n. 25. Puella pudicitiam ſervat conſilio audaciſſimo , at felici . n. 26. Tempore peſtilentiæ noſtri curam tabidorum ſuſcipiunt , in eoque miniſterio multi moriuntur . lib. 9. p. p. 479. n. 14. Excitare conantur populum ad pœnitentiam criminum. p. 481. n. 21. Detegitur corpus S. Roſaliæ Virginis . p. 482. n. 25. Ejus veritatem noſtri & voce , & ſcriptis tuentur . p. 483. num. 30.

Pantoja (P. Didacus) Sina exulare jubetur cum ſociis . lib. 2. p. 131. n. 190. Pollicitus ſe diſceſſurum , fidem ſervat . p. 133. n. 202.

Paranenſis regio a noſtris operariis excolitur in Paraquaria , in eaque plura oppida extruuntur . lib. 6. p. 339. n. 218. Iterum lib. 9. p. 550. n. 264. & ſeq.

Paraninfi (P. Gaſparis) obitus & elogium . lib. 9. p. 485. n. 41.

Paraquariæ res , lib. 1. p. 81. a n. 246. ad 252. Lib. 6. p. 334. n. 201. & ſeq. Lib. 9. p. 549. an. 260. ad finem libri .

Pariſienſis provinciæ res per ſuos annos diſtributæ .
Anno 1616. lib. 1. p. 42. a n. 100. ad 107.
Anno 1618. lib. 3. p. 68. a n. 68. ad 71.
Anno 1620. lib. 5. p. 252. n. 87.
Anno 1622. lib. 7. p. 374. a n. 107. ad 109.
Anno 1623. lib. 8. p. 436. a n. 76. ad 79.

Pariſiis nonnulla inſtituuntur ad pietatem augendam . lib. 1. p. 42. n. 102. Feſtum S. Ludovici cum exquiſita pompa celebratur in noſtro templo . lib. 3. p. 155. n. 68.

Parmæ Dux . Vide Raynutius.

Parochorum noſtrorum opera valde fructuoſa quia gratuita. lib. 1. p. 80. n. 240.

Paroeciæ admittuntur a Societate in Philippinis , ſub certis tamen legibus . lib. 1. p. 72. n. 211. Adimuntur nobis in Braſilia , & quare . p. 82. n. 253. Reſtituuntur . n. 254. Idem accidit in ora Piſcariæ , & in regno Travancoris . lib. 5. p. 261. n. 124. & ſeq. uſque ad 141. Mutius recipi paroecias vetat , niſi neophytorum . p. 276. n. 193. Tamen recipiuntur ad tempus in Bohemia , Moraviaque . lib. 7. p. 358. n. 39.

Parrenſes in Cinaloa benigne juvantur lue ſæviente . lib. 8. p. 468. n. 182. Ab inſigni fraude dæmonis liberantur . n. 183.

Paſtorius (P. Joannes) in urbe Aſſumptionis graviter offendit Epiſcopum . lib. 6. p. 342. n. 229. Eidem reconciliatur . n. 231.

Patriarcha diu negatus Æthiopiæ demum conceditur . lib. 7. p. 391. n. 166. Eligitur P. Alphonſus Mendez . Vide Mendez .

Pauleti (F. Jacobi) obitus & elogium . lib. 9. p. 507. n. 119.

Paulus V. Pont. accuſatores Mutii confuſos dimittit reſponſo notabili . lib. 1. p. 14. n. 7. Miſſionem urbanam , & communionem generalem promovet Indulgentiarum largitionibus . p. 17. n. 18. B. Aloyſii Gonzagæ cultum amplificat . lib. 3. p. 139. n. 1. Franciſcum Xaverium catalogo Beatorum adſcribit . lib. 4. p. 178. n. 1. Privilegia quædam concedit miſſioni Sinenſi . p. 216. n. 169. De Mutio in collegium Cardinalium cooptando deliberat . lib. 6. p. 279. n. 1. Removetur ab eo conſilio . n. 3. Moritur n. 4.

Paulus Mandarinus Sinenſis eximie favet religioni Chriſtianæ , & Societati . lib. 3. p. 171. num. 134. Reſpondet ad epiſtolam Cardinalis Bellarmini . lib. 4. p. 217. n. 173. Ejus conſilium de inferenda religione in Coream . lib. 5. p. 274. n. 181. Ipſius induſtria fides invehitur in provinciam Xamſienſem . n. 183. Revocandos curat in Sinam Patres exilio damnatos . lib. 7. p. 406. n. 228. Alia de ipſo paſſim occurrunt in rebus Sinicis .

Paulus Tariſuquius glorioſam pro Chriſto mortem oppetit in Japonia . lib. 1. p. 66. n. 188.

Paulus Tarobiojus nobilis Japon Chriſti fidem amplificat , eamque capite amputato confirmat . lib. 3. p. 171. n. 136.

Paulus Xabinus Mandarinus Cocincinenſis ad Regem Siamenſem legatus proficiſcitur . Mira ejus pietas in itinere , & poſt peractam legationem . lib. 10. p. 615. n. 185. & ſeq.

Pax Julia per ſacram miſſionem excolitur . lib. 9. p. 522. n. 163.

De Paz (P. Alvari) obitus & elogium . lib. 5. p. 277. n. 196.

Pazmanius (P. Petrus) , poſtea Cardinalis , ex Societate migrat in Congregationem Somaſchæ , mox ad Strigonienſem Archiepiſcopatum aſſumitur . lib. 1. p. 28. n. 55. An apud Somaſchas religionis ſacramento ſe obligaverit . n. 58. Seminarium erigit Viennæ pro juventute Hungarica . lib. 8. p. 419. n. 16.

Pectorellus (Petrus) domicilii Buxetani fundator noſtris ſubiraſcitur , & quare . lib. 1. p. 20. n. 30. Delinitur . ibid.

Pekini in Sina moleſtia exhibetur noſtris ob bonzios quoſdam ſceleratos chriſtianam pie-

tatem ſimulantes. lib. 1. p. 68. n. 196. Noſtri exulare jubentur. lib. 2. n. 131. n. 190. Evocantur Macao Luſitani cum tormentis bellicis. lib. 7. p. 406. n. 229. Sed ob eventum male auſpicatum dimittuntur. lib. 8. p. 454. n. 124. Novum creatur noſtris periculum, & diſcutitur. p. 455. n. 125. Præclara mors cujuſdam neophyti. lib. 9. p. 535. n. 213.

Pelinchiaji, latronum natio, Sinam deprædantur. Inde noſtris periculum, & moleſtiæ. lib. 7. p. 407. n. 233.

Pelingottus (P. Matthæus) religionis odio interficitur in Ceylano. lib. 1. p. 61. n. 171.

Peralta (P. Stephanus) turbas movet in Societate, irritam eſſe contendens profeſſionem ſuam. lib. 10. p. 591. n. 109. & ſeq. Agnoſcit denique jus Societatis, & tranſit ad Ciſtercienſes. n. 112. Quid hujus occaſione controverſiæ fuerit declaratum. n. 113.

Percæus (P. Joannes) calumniis proſcinditur a Clero Angliæ ſæculari ob quamdam diſputationem. lib. 8. p. 435. n. 73. & ſeq.

Pereira (P. Andreas) ob judaici ſanguinis maculam dimittitur e Societate. lib. 9. p. 528. n. 186.

Pereira (P. Bernardus) Chriſti cauſa necatur in regno Adelis. lib. 9. p. 53. n. 194. Ejus elogium. n. 196.

Pereiræ (P. Franciſci) obitus & elogium. lib. 4. p. 205. n. 115.

Perez (P. Franciſci) obitus & elogium. lib. 8. p. 441. n. 89.

Perlinus (P. Gabriel) rector collegii Boniaerenſis parum prudenter ſe gerit in quodam negotio. lib. 6. p. 341. n. 226. In ordinem redigitur. n. 227.

Pernambucenſis collegii Patres nationes barbaras Chriſto, ac nomini Luſitano conciliant. lib. 4. p. 224. n. 205. Ingruentibus Braſiliæ Batavis, neophytos continent in obſequio Regis. lib. 9. p. 547. n. 256.

Perpiniani augetur cultus Euchariſtiæ. lib. 1. p. 49. n. 125.

Perronii Cardinalis beneficentia erga collegium Senonenſe. lib. 8. p. 438. n. 81

Perù (Fr. Petrus) in obſequio tabidorum vitam ponit Inſulis. lib. 2. p. 101. n. 63.

Peruanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 78. a n. 234. ad 238.
Anno 1617. lib. 2. p. 136. a n. 213. ad 219.
Anno 1619. lib. 4. p. 220. a n. 183. ad 193.
Anno 1620. lib. 5. p. 277. a n. 196. ad finem.
Anno 1622. lib. 7. p. 411. a n. 252. ad 255.
Anno 1624. lib. 9. p. 547. n. 258.
Anno 1625. lib. 10. p. 622. a n. 206. ad 217.

Peſtilentia ſæviente homines Societatis contagioſorum obſequio ſe devovent, multi eo in officio intereunt. Friburgi in Helvetia. lib. 1. p. 26. num. 48. In Braſilia. p. 83. num. 255. In Gallobelgica. lib. 2. p. 110. n. 62. Iterum lib. 3. p. 353. n. 58. Iterum lib. 4. p. 197. n. 84. In Polonia lib. 5. p. 240. n. 38. & ſeq. In Flandrobelgica. lib. 5. p. 249. n. 73. Goæ. p. 257. n. 103. Iterum in Flandrobelgica. lib. 7. p. 368. n. 84. & ſeq. Ibidem lib. 8. p. 429. n. 54. Iterum in Gallobelgica. p. 430. n. 58. In Sicilia. lib. 9. p. 479. n. 13. & ſeq. In Paraquaria. p. 551. n. 269. In Bohemia. lib. 10. p. 570. n. 34. In Lithuania. p. 673. n. 42. In provincia Rhenana. p. 582. n. 76. Denuo in Flandrobelgica. p. 582 n. 78. & ſeq. Denuo in Gallobelgica. p. 584. n. 86. Socii in eo charitatis officio extincti recenſentur ſuis locis uſque ad nonaginta octo.

Petinkoviezius (P. Gaſpar) in obſequio tabidorum occumbit Toruni. lib. 10. p. 574. num. 47.

Petruccius (Alexander) Archiepiſcopus Senenſis diœceſim luſtrat cum noſtrorum pari. Mira ejus pietas. lib. 4. p. 178. n. 2. Ejuſdem conſilium de ineunda Societate. n. 4.

P. Petrus ab Aſcenſione Franciſcanus pro Chriſto obtruncatur in Japonia. lib. 2. p. 120. num. 143.

Petrus Sandajus Japon, in Societatem receptus, interficitur religionis cauſa. lib. 7. p. 403. num. 214.

Philippinarum res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 72. ad n. 211. ad 214.
Anno 1617. lib. 2. p. 134. a n. 207. ad 213.
Anno 1618. lib. 3. p. 174. a n. 151. ad 155.
Anno 1621. lib. 6. p. 331. a n. 189. ad 197.
Anno 1623. lib. 8. p. 464. a n. 165. ad 176.
Anno 1625. lib. 10. p. 619. a n. 195. ad 201.

Philippus III. Rex Hiſpaniæ, in Luſitaniam veniens, multis obſequii ſignificationibus a noſtris excipitur Eboræ, & Ulyſſipone. Mira ejus humanitas erga noſtros. lib. 4. p. 204. n. 112. & ſeq. Decretum de paræciis Indorum inſtituti noſtri rationibus adverſum antiquari permittit. lib. 5. p. 278 n. 201. Moriens aſſiſtere ſibi jubet unum ex noſtris, ejuſque alloquio mirifice recreatur. lib. 6. p. 306. n. 99.

Philippus IV. decernit, ut etiam in Societate conſtituatur magiſtratus extraordinarius pro Indiis. lib. 6. p. 307. n. 101. Sed interceſſione Mutii decretum inducit. n. 102. Offert Societati gymnaſium omnium diſciplinarum Matriti erigendum. lib. 7. p. 380. n. 128. Statuit ne in Japoniam alii navigent religioſi præter noſtros, idque a Pontifice confirmandum curat. p. 406. n. 227.

Phœbejus (Sebaſtianus) bene meretur de collegio Urbevetano. lib. 5. p. 228. n. 5.

Piancius (P. Paulus) peſte contactis aſſiſtens moritur Lomzæ. lib. 10. p. 573. n. 43.

Pica (Jo. Aloyſius) miſerandum in modum interficitur Aquilæ. lib. 7. p. 351. n. 24.

Pictavii, graſſante morbo peſtilenti, ægrotis præſto ſunt homines noſtri. lib. 1. p. 46. num. 117. Perturbantur ob offenſionem Epiſcopi.

INDEX.

Quæ fuerit causa, lib. 5. p. 254. num. 93. & seq.

Pictor ob elaboratam tabulam minus pudicam divinitus plectitur. lib. 3. p. 151. n. 48.

Pictorum insulæ in officio continentur dubio tempore. lib. 2. p. 135. n. 211. Ibi nostri antidota conficiunt contra serpentes, eaque gratis distribuunt. n. 212.

Picus (Alexander) Dux Mirandulæ collegium Mirandulanum apto censu confirmat. lib. 3. p. 141. n. 10.

Pielaskenskius (Fr. Jacobus) in obsequio tabidorum occumbit Plociæ. lib. 10. pag. 573. num. 43.

Pignatellus (Hector) familiam Societatis collocat Vibone. lib. 5. p. 229. n. 7.

Pillæ in comitatu Avenionensi familiæ duodecim cum Ecclesia conciliantur. lib. 9. p. 506. num. 116.

Pina (P. Franciscus) Christi cultum propagat in Cocincina. lib. 7. p. 409. n. 242. Ejus luctuosa mors & elogium. lib. 10. p. 616. num. 187.

Pinarolensis collegii ortus. lib. 6. p. 287. n. 23.

Pineirus (P. Emmanuel) pacis conditiones proponit inter Lusitanos & Mogoles. lib. 1. p. 60. n. 163. Ejus mors & elogium. lib. 4. p. 205. n. 116.

De Pinis (Paulus) Societatem ingrediens, bene meretur de domo Professorum Tolosana. lib. 6. p. 304. n. 90.

Piotrouskius (P. Albertus) contagiosis assistens, victima charitatis concidit Plociæ. lib. 10. p. 573. n. 43.

Piquer (P. Valerius) venerationi publicæ proponendam curat B. P. Ignatii effigiem Monebricæ. lib. 8. p. 443. n. 92. & seq.

Piscarienses Ecclesiæ nobis per vim adimuntur ab Episcopo Coccinensi. lib. 5. p. 261. num. 124. & seq. In eas nostri reducuntur jussu Regis. Qua gratulatione excepti sint a neophytis. p. 265. n. 142. Earum damna narrantur. lib. 7. p. 391. n. 170. Turbatur iterum in ora Piscariæ, & res nostræ in discrimen ultimum adducuntur. lib. 8. p. 450. n. 108. Mira Numinis providentia componuntur omnia. p. 451. n. 112.

Piscense collegium fundatur in Peruvia. lib. 5. p. 278. n. 199.

Pisquedæ (P. Salvatoris) mors & elogium. lib. 9. p. 519. n. 157.

Plangius (Fr. Jo. Baptista) in contagiosorum ministerio moritur Panormi. lib. 9. p. 480. num. 17.

Plarer (Jo. Jacobus) stabilem nostrorum sedem collocandam curat Eluaci. lib. 2. p. 93. n. 28.

Platamonius (P. Hieronymus) contagiosis assistens, pestem haurit, ac moritur Panormi. lib. 9. p. 483. n. 33.

Platæ in Peruvia seminarium nobilium committitur Societati. lib. 5. p. 278. n. 200.

Plociæ collegium conditur. lib. 1. p. 32. n. 72. Lue grassante nostri curam infectorum gerunt. lib. 10. p. 573. n. 43.

Podolia sacris missionibus excolitur. lib. 1. p. 30. n. 64.

Poix (Fr. Michael) in ministerio contagiosorum occumbit Duaci. lib. 2. p. 101. n. 63.

Pollieni (P. Nicolai) obitus & elogium. lib. 8. p. 440. n. 87.

Polocii Episcopus a schismaticis interficitur. lib. 6. p. 296. n. 57. Nostri ærumnas inopum sublevant tempore pestilentiæ. lib. 10. p. 573. n. 42.

Polonæ provinciæ res per suos annos distributæ.

Anno 1616. lib. 1. p. 29. a n. 60. ad 66.
Anno 1617. lib. 2. p. 96. a n. 39. ad 46.
Anno 1619. lib. 4. p. 194. a n. 70. ad 78.
Anno 1620. lib. 5. p. 245. a n. 38. ad 48.
Anno 1621. lib. 6. p. 291. a n. 37. ad 48.
Anno 1622. lib. 7. p. 363. n. 59.
Anno 1625. lib. 10. p. 574. a n. 46. ad 57.

Poloniæ Rex. Vide Sigismundus.

Ponce (P. Hernandus) pie moritur Hispali. lib. 9. p. p. 518. n. 153.

Pondi (Thomæ) mors, elogium, & vitæ compendium. lib. 1. p. 38. n. 94.

Pongratzius (P. Stephanus) crudeliter cruciatur ab hæreticis, & interficitur Cassoviæ. lib. 4. p. 191. n. 58. & seq. Ejus elogium num. 64.

Pontanum collegium restituitur. lib. 6. p. 285. n. 19. Pontanorum eximia benevolentia erga nos. n. 20. Collegii periculum irrumpentibus in Vallem Tellinam Gallis & Grisonibus. lib. 9. p. 477. n. 7. Dux exercitus fœderati collegium tuetur. n. 8.

A Ponte (P. Ludovici) obitus & elogium. lib. 9. p. 513. n. 141.

De Ponte (P. Nicolaus) in obsequio infectorum vitam ponit Duaci. lib. 10. p. 584. num. 86.

Pontisalii quidam ex adversis fiunt nobis addictissimi. lib. 7. p. 371. n. 96.

Popelius (Ladislaus) Societatem collocat Holeskoviæ. lib. 2. p. 94. n. 32.

Porcellettus (Joannes) Episcopus Tullensis fundat collegium Nancejanum. lib. 1. p. 41. num. 97.

Portuensis civitas in magno tumultu a nostris sedatur. lib. 9. p. 522. n. 164.

Portus securi residentia constituitur. lib. 8. p. 473. n. 197.

Posnaniæ nostri a fœda calumnia vindicantur. lib. 1. p. 29. n. 61. Rem utiliter gerunt. p. 30. n. 63. Hæreticos ad Ecclesiam revocant. lib. 2. p. 96. n. 42. Pietatem excitant, pravam consuetudinem abolent. lib. 5. p. 240. n. 41. Navant ægrotis operam pestilentia sæviente. lib. 10. p. 574. n. 47.

Potorius (Fr. Martinus) curam tabidorum gerens, pie moritur Posnaniæ. lib. 10. p. 574. num. 47.

Po-

INDEX.

Potosii pietas excitatur inter metallicos & mercatores. lib. 1. p. 79. n. 235. Socii tres oppressi ruina cujusdam ædificii moriuntur. lib. 2. p. 136. n. 213. Pium certamen circa eorum exequias. n. 214. Civitas beneficum experitur S. Ignatium. lib. 4. p. 221. n. 191. Eumque eligit in patronum. n. 192. Collegium apto censu constabilitur. lib. 8. p. 468. n. 181. Dira calamitas ab improvisa eluvione. lib. 10. p. 624. n. 212. Nostrorum in ea utilis labor. n. 213.

Prædestinationis exemplum memorabile in Brasilia. lib. 4. p. 222. n. 194. Simile exemplum in Cinaloa. lib. 10. p. 622. n. 204.

Præstigiator divinos honores affectans in Cocincina, agnoscitur, & plectitur. lib. 1. p. 71. n. 208. Alius in Cinaloa seditionem movet contra Hispanos. p. 73. n. 215. Alius fuste corrigitur in Paraquaria. lib. 6. p. 337. num. 209.

Pragæ collegium augetur proventu, Academia ab Imperatore Mathia confirmatur. lib. 1. p. 27. n. 52. Hæretici plures ad Ecclesiam revocantur. lib. 2. p. 94. n. 34. Cooriuntur in seditionem hæretici, & Societatem ejiciunt. lib. 3. p. 148. n. 36. & seq. Redeunt nostri in suum collegium. Quale illud invenerint. lib. 5. p. 245. n. 56. Collegium censu augetur. lib. 7. p. 360. n. 48. Peste sæviente nostri ægrorum procurationem suscipiunt. lib. 10. p. 570. n. 34.

Premisliensis residentia ad statum collegii assurgit. lib. 2. p. 96. n. 40.

Presdieskius (P. Joannes) contagiosis operam navans vitam claudit Lomzæ. lib. 10. p. 573. num. 43.

De Pretere (P. Gulielmus) pueris utitur ad puerorum institutionem Antuerpiæ. lib. 1. p. 33. num. 75. Scholas ibidem instituit pro pueris pauperioribus. lib. 3. p. 151. n. 49. Ad Ecclesiam trahit Comitem Philippum Mansfeldium. lib. 8. p. 429. n. 52.

Promontorius (Nicolaus) adhuc scholasticus missionem urbanam inchoat Romæ. lib. 1. p. 16. n. 17. Institutum Communionis generalis propagat per provinciam Mediolanensem. lib. 2. p. 91. n. 20. Deficit a Societate. n. 21.

Proost (P. Philippus) moritur in obsequio contagiosorum Mechliniæ. lib. 7. p. 368. n. 84.

Protestantes Principes fœdus percutiunt contra Ferdinandum Imperatorem. lib. 7. p. 364. num. 62.

Providentiæ cœlestis exempla quædam in tuendis hominibus Societatis. In provincia Castellana. lib. 2. p. 108. n. 93. In Philippinis. lib. 6. p. 331. n. 189. Leobii. lib. 9. p. 490. n. 56. Doesburgi. p. 494. n. 72. In provincia Tolosana. p. 508. n. 126. In Paraquaria. p. 554. n. 278. Iterum p. 555. n. 280. Tolosæ. lib. 10. p. 587. n. 94. Aurilliaci. n. 95. In Æthiopia p. 606. n. 158.

Provinciales præpositi Societatis Episcopatum Japoniæ administrant absente Episcopo. lib. 3. p. 173. n. 146.

Prusinoskius (P. Joannes) in obsequio tabidorum occumbit Varsaviæ. lib. 10. p. 573. num. 43.

Pucci (P. Francisci) epistola de suis laboribus ex arce Othoniensi. lib. 1. p. 73. n. 213.

Pudicitiæ exempla quædam memorabilia. Panormi. lib. 3. p. 145. n. 26. In Sina p. 170. n. 135. Neapoli. lib. 7. p. 401. n. 209. In Lusitania. lib. 9. p. 590. n. 158.

Pujolii (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 2. p. 105. n. 79.

Pulicambis Cocincinæ provincia. Vide Nuocmani.

Pultoviæ in ædem Societatis transferuntur sacra corpora SS. Pelagiæ & Eugeniæ MM. lib. 4. p. 196. n. 78. Curam contagiosorum nostri gerunt. lib. 10. p. 573. n. 43.

Q

Quamcei in Sina moritur insigni pietate neophytus. lib. 5. p. 276. n. 192.

Quebeci in nova Francia collegium Societatis collocatur. lib. 10. p. 626. n. 218. Coloni Quebecenses a nobis summe alieni, perspectis Patrum moribus, voluntatem commutant. n. 219. Oppidum penuria laborat hæreticorum malignitate. p. 627. n. 222. Cedit in potestatem Anglorum, & Patres inde exturbantur. p. 628. n. 226.

Quinionius (Joannes) Tucumaniæ Prætor fundat collegium Riocense. lib. 9. p. 556. n. 286.

De Quiros (P. Augustini) mors & elogium. lib. 7. p. 414. n. 277.

R

Radzicovienſis (P. Lucas) contagiosis operam navans pestem haurit, ac moritur Pultoviæ. lib. 10. p. 573. n. 43.

Radzivilius (Nicolaus Christophorus) bene meretur de Collegio Crosensi. lib. 1. p. 32 num. 71.

Radzodkouskius (P. Gabriel) in obsequio tabidorum occumbit Vilnæ. lib. 10. p. 573. num. 43.

Rakoczius (Georgius) Cassoviam expugnat, ac duos ex nostris odio Romanæ Fidei neci crudelissimæ dedit. lib. 4. p. 191. num. 58. & seq.

Ramirez (P. Hieronymi) obitus & elogium. lib. 6. p. 334. n. 200.

Ratisbonensis collegii periculum ex fortuito incendio. lib. 8. p. 421. num. 23. Scholastici mira providentia servantur. n. 24.

Ravensis residentia erigitur in collegium. lib. 4. p. 195.

p. 195. n. 71. Noſtri ægrotis opitulantur tempore peſtilentiæ. lib. 10. p. 574. n. 47.
Ravennæ collegium fundatur. lib. 7. p. 356. n. 33. Exoritur procella contra ſcholas, & componitur. n. 34.
Ravus (P. Joannes) in ægrorum miniſterio occumbit Duderſtadii. lib. 9. p. 494. n. 75.
Raynutius Parmæ Dux domicilii Buxetani fundationem promovet. lib. 1. p. 20. n. 29. Moritur poſt collata nobis multa & maxima beneficia. lib. 7. p. 355. n. 31. Documenta quædam benevolentiæ, qua Societatem complectebatur. n. 32.
Realini (P. Bernardini) obitus & elogium. lib. 1. p. 21. n. 34. Honores ejus corpori habiti a Lupienſibus. n. 37. Quoddam ejus vaticinium circa collegium Tarentinum. lib. 5. p. 229. n. 8. Et circa Carpenſe. lib. 6. p. 289. num. 28.
Realtii in Mexico deteguntur occulti idololatræ, & ab impietate abducuntur. lib. 8. p. 468. n. 179.
Rebelli (P. Amatoris) obitus & elogium. iib. 7. p. 385. n. 147.
Recidivi peccatoris mors luctuoſa. lib. 3. p. 174. n. 154.
Regalei in Mexico collegium decernitur, ſed nullo effectu. lib. 6. p. 334. n. 199.
Regienſis reſidentia vertitur in collegium. lib. 2. p. 89. n. 15.
Reginaldi (P. Valerii) mors & elogium. lib. 8. p. 439. n. 85.
Regiomonte in Pruſſia unus noſtrorum rem utiliter gerit. lib. 2. p. 97. n. 47. Vocantur illuc ab Electore Brandeburgico duo Patres, & liberaliter habentur. lib. 5. p. 243. n. 50.
Regordus (P. Alexander) congreditur Lectoraci cum Daniele Chamerio: diſputationis quis fuerit exitus. lib. 3. p. 158. n. 81. Iterum cum miniſtro Calviniano certat Biterris, & pari exitu. lib. 10. p. 586. n. 91.
Regum inſula. Vide Tutucurinum.
Remigius (P. Ludovicus) in ægrorum miniſterio extinguitur Goæ. lib. 5. p. 257. n. 103.
Reſinghem (Fr. Ignatii) obitus & elogium. lib. 5. p. 251. n. 82.
Rhedonenſis civitas intercedit ne illud collegium transferatur ad provinciam Aquitanicam. lib. 5. p. 252. n. 89.
Rheingius (P. Jacobus) religionis negotium præclare agit Neoburgi. lib. 1. p. 25. n. 43. Idem miſere deficit a Societate, & ad hæreticos transfugit. lib. 6. p. 300. n. 74. Defectionis quæ fuerint cauſæ. n. 75. De quodam ejus volumine. n. 76.
Rhem (P. Jacobi) mors & elogium. lib. 3. p. 146. n. 229.
Rhenanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 35. a n. 82. ad 94.
Anno 1617. lib. 2. p. 101. a n. 66. ad 72.
Anno 1620. lib. 5. p. 238. a n. 32. ad 38.
Anno 1622. lib. 7. p. 364. a n. 60. ad 83.
Anno 1623. lib. 8. p. 422. a n. 26. ad 32.
Anno 1624. lib. 9. p. 492. a n. 66. ad 81.
Anno 1625. lib. 10. p. 576. a n. 57. ad 78.
Rhodumnæ deſertor Societatis pœnas inconſtantiæ luit. lib. 10. p. 588. n. 97.
Ribera (P. Franciſcus) a Mauris interficitur in Cafraria. lib. 5. p. 257. n. 105.
Riberæ (P. Joannis) mors & elogium. lib. 8. p. 466. n. 171.
Riccii (P. Matthæi) conſilia circa modum adminiſtrandæ religionis in Sina. lib. 1. p. 67. num. 194.
Richelius (Armandus Cardinalis) Canadenſem negotiationem ab hæreticis transfert ad Catholicos. lib. 10. p. 627. n. 223.
Richeomi (P. Ludovici) obitus & elogium. lib. 10. p. 589. n. 102.
Rigæ labor noſtrorum ſterilis, & quare. lib. 1. p. 31. n. 68. Patres utilem religioni operam navant in Curlandia. lib. 2. p. 97. n. 47. Suo domicilio exturbantur bello Svecico. lib. 6. p. 294. n. 48.
Riocæ in Tucumania collegium conditur. lib. 9. p. 556. n. 286.
Riſerii (P. Joannis) labores apoſtolici per provincias fœderatas. lib. 2. p. 99. n. 54.
Riſwichius (P. Theodorus) a Batavis comprehenditur Gochii, & Neomagum deportatur. lib. 10. p. 580. n. 69. Dire vexatur, ſed non impune. n. 70. In carcere moritur. n. 72.
Rivultii (Franciſci) tironis obitus & elogium. lib. 2. p. 105. n. 80.
Roborea (Iſabella) Principis Biſiniani vidua moritur Neapoli. Ejus præclara in noſtrum ordinem merita. lib. 4. p. 180. n. 10. Ejuſdem pietas eximia. n. 11.
Robuſtellus (Jacobus) ducem ſe præbet Valtellinenſibus ad excutiendum Griſonum jugum. lib. 6. p. 285. n. 15. Et Societatem conatur in regionem revocare. n. 16.
Rocha (P. Joannes) Hierapolitani Epiſcopi titulo ornatur, & adjutor datur Patriarchæ Æthiopiæ. lib. 7. p. 391. n. 167.
Rodericius (P. Michael) puerorum ſaluti conſulit in Cafraria. lib. 9. p. 530. n. 192.
Rodes (P. Michaelis) obitus & elogium. lib. 8. p. 442. n. 91.
Rodondum Luſitaniæ oppidum excolitur ſacra miſſione. Loci dominus pietatem eximiam exhibet. lib. 10. p. 600. n. 140.
Rodriguez (P. Alphonſi) obitus & elogium. lib. 1. p. 52. n. 136.
Rodriguez (Fr. Alphonſi) obitus, & elogium. lib. 2. p. 109. n. 95.
Romanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 15. a n. 11. ad 20.
Anno 1618. lib. 3. p. 139. a n. 1. ad 4.
Anno 1619. lib. 4. p. 178. a n. 1. ad 10.
Anno 1620. lib. 5. p. 226. a n. 1. ad 7.
Anno 1621. lib. 6. p. 279. a n. 1. ad 14.

An-

INDEX.

Anno 1622. lib. 7. p. 344. a n. 1. ad 16.
Anno 1623. lib. 8. p. 418. a n. 1. ad 9.
Anno 1624. lib. 9. p. 475. n. 1.
Anno 1625. lib. 10. p. 558. a n. 1. ad 4.

Romæ instituitur celebre oratorium a P. Gravita appellatum. Ejus utilitas multiplex. lib. 1. pag. 15. n. 11. Incipit missio urbana, & consuetudo menstruæ Communionis generalis. n. 13. & seq. Instauratio votorum in collegio Romano assignatur diei anniversariæ B. Aloysii. lib. 3. p. 139. n. 2. Franciscus Xaverius beatorum catalogo adscriptus insigni celebritate colitur in basilica Professorum. lib. 4. p. 178. n. 1. Collegium Græcorum redditur Societati. lib. 7. p. 347. n. 9. Charitas impenditur peregrinis quibusdam Polonis. n. 11. In magna annonæ penuria unus ex nostris pauperum curam suscipit. lib. 8. p. 416. n. 5.

Romani (P. Laurentii) obitus & elogium. lib. 6. p. 317. n. 134.

Romanus (P. Carolus) missionem perpetuam instituit in Sicilia. lib. 5. p. 232. n. 15. Ejus obitus & elogium. lib. 9. p. 486. n. 42.

S. Romuli domicilium in ora Ligustica Societati adimitur, ac deinde redditur. lib. 1. p. 21. n. 32.

Rongerii (P. Thimothei) mors & elogium. lib. 9. p. 506. n. 118.

S. Rosaliæ corpus pestilentiæ tempore invenitur in Sicilia, & miraculis illustratur. lib. 9. p. 482. n. 25. Disceptatur de ipsius veritate, quam nostri tuentur. p. 483. n. 30. Novo interveniente miraculo decernitur ejus cultus. n. 34. Circumfertur per urbem insigni pompa, ac pestilentia Panormi extinguitur. p. 484. n. 37.

Rosarii cultus propagatur in Helvetia a nostro Operario, qui ob eam causam molestia afficitur. lib. 10. p. 564. n. 17. Religio Rosarii miraculis comprobatur. p. 565. n. 19.

Rose (Guillelmus) Societatem ingrediens, bene meretur de collegio Calvomontano. lib. 3. p. 156. n. 72.

Roseffi (P. Gregorii) obitus & elogium. lib. 8. p. 421. n. 25.

Roterodami augetur numerus Catholicorum. lib. 2. p. 98. n. 51.

Rothomagi baptismo consignatur adolescens Canadensis cum cæremonia insigni. lib. 10. p. 626. n. 220.

Rozus (P. Franciscus) Thomæorum antistes renunciatus, sedem archiepiscopalem ab Angamala transfert Cranganorem. lib. 1. p. 60. n. 165. Fundat collegium Cranganorense. n. 166. In controversia Madurensi sententiam dicit pro P. Nobilio. lib. 3. p. 169. n. 126. Adjutorem in Episcopatu poscit, datum ægrius admittit, & quare. lib. 5. p. 266. n. 145. Ejus mors & elogium. lib. 9. p. 534. n. 207. Moriens Proepiscopum nominat Archidiaconum sibi inimicissimum. n. 208.

Roxæ in Tucumania domicilium offertur Societati, sed non admittitur. lib. 6. p. 335. n. 203.

Rubinus (P. Antonius) obsequio demeretur Episcopum Coccinensem Societati adversum. lib. 5. p. 260. n. 122. Insigne edit exemplum mansuetudinis. lib. 7. p. 392. n. 172.

Ruffiniæ familiæ beneficentia erga collegium Regiense. lib. 2. p. 89. n. 15.

Ruizius (Joannes) collegium Societatis condit Alcaratii. lib. 4. p. 203. n. 105.

Rumer (P. Gregorius) privilegia Academiæ Olomucensis tueri studet. lib. 2. p. 95. n. 35.

Ruthenensis diœcesis per sacram missionem excolitur cum ingenti fructu. lib. 2. p. 105. n. 81.

S

Saccæ navatur ægrotis opera tempore pestilentiæ. lib. 9. p. 485. n. 39. Et domus infectæ expurgantur. n. 40.

Sacchini (P. Francisci) mors & elogium. lib. 10. p. 558. n. 1.

Sailii (P. Thomæ) mors & elogium. lib. 8. p. 426. n. 44.

Salinæ Æthiopicæ quales sint, & viatoribus, quam incommodæ. lib. 10. p. 606. n. 156.

Salmanticæ collegium ex integro ædificatur regio sumptu. lib. 2. p. 107. n. 87. Primus lapis in collegii fundamento positus, n. 88. Socii tres in restinguendo quodam incendio pereunt. lib. 8. p. 442. n. 90.

Salsettæ insulæ excoluntur. Duo in ea sodalitia excitantur. lib. 4. p. 205. n. 1 Salsettanorum pietas erga ven. Eucharistiam. lib. 6. p. 317. n. 132.

Saltæ in Tucumania collegium instituitur. lib. 9. p. 556. n. 284.

Samblasius (P. Franciscus) periculum incurrit Pekini. lib. 5. p. p. 273. n. 180.

D. Sammarsalius bene meretur de collegio Tutelensi. lib. 5. p. 253. n. 90.

Sampo (Petrus) vitam agitat religiosissimam in Japonia cum tribus sodalibus. lib. 6. p. 322. n. 154. Cum iisdem capitur, & in Societatem recipitur. n. 156. Cum iisdem supplicio afficitur. lib. 7. p. 394. n. 180. Communes eorum litteræ ex carcere ad quemdam de Societate. p. 400. n. 202.

Sanchez (P. Gabrielis) obitus & elogium. lib. 2. p. 134. n. 207.

Sancii (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 2. p. 110. n. 102.

Sandæus (P. Joannes) ab hæreticis mactatur. lib. 7. p. 368. n. 79. Cum honore tumulatur. n. 80.

Sandalum apud Madurenses quid sit. lib. 3. p. 168. n. 123.

Sandomiriæ nostri pestilentia misere conflictantur. lib. 5. p. 241. n. 42. Seminarium erigitur. lib. 10. p. 576. n. 55.

San-

INDEX.

Sandovallius (P. Alphonsus) procurationem Æthiopum primus suscipit Carthagine. lib. 1. p. 80. n. 244. Librum edit aureum de modo illos erudiendi. ibid.

Santanderani collegii Patres fructuose laborant in sacris expeditionibus. lib. 1. p. 48. n. 122. Malus dæmon attestari cogitur de meritis SS. Ignatii, & Francisci Xaverii. lib. 7. p. 382. n. 135.

De Santareno (P. Ferdinandus) necatur a barbaris in Cinaloa. lib. 1. p. 75. n. 223. Ejus elogium. n. 233.

Santillanus (P. Ludovicus) utile sodalitium instituit in urbe S. Fidei. lib. 1. p. 80. n. 241.

Sapieha (Leo) Brestense collegium perficit. lib. 6. p. 294. n. 45.

Sardiniæ res per suos annos distributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 53. a n. 137. ad 139.
Anno 1622. lib. 7. p. 384. a n. 140. ad 142.
Anno 1623. lib. 8. p. 441. a n. 96. ad 98.
Anno 1624. lib. 9. p. 519. n. 156.
Anno 1625. lib. 10. p. 599. a n. 135. ad 137.

Sassari evocantur assidue nostri, ut assistant morientibus. lib. 1. p. 53. n. 137. Nonnihil dissensionis oritur inter Rectorem Seminarii, & Archiepiscopum Oristani. lib. 7. p. 382. n. 136.

Savonæ collegium conditur. lib. 6. p. 286. n. 21. Stipendii genus pro magistris exigitur. Id Mutius vetat. n. 22.

Sawickii (P. Gasparis) obitus & elogium. lib. 5. p. 241. n. 44.

Scaglia (Fr. Marius) in obsequio tabidorum occumbit Panormi. lib. 9. p. 480. n. 15.

Scalabitanum collegium fundatur. lib. 5. p. 256. num. 101.

Scapius (Alexander) Apostolicus Nuncius apud Helvetios reddendum curat Societati corpus P. Canisii. lib. 10. p. 565. n. 20.

Schallus (P. Adamus) specimen edit scientiæ mathematicæ in Sina. lib. 9. p. 535. n. 210.

Schatchius (P. Henricus) mittitur in Daniam. lib. 8. p. 422. n. 26. Divertit in Sveciam, ac nonnullos ad Ecclesiam trahit. n. 27. Capite damnatur. n. 28. Mutatur illi pœna capitis in exilium. n. 30.

Schedulæ sententiis ex Evangelio decerptis inscriptæ ad morbos depellendos utiles. lib. 1. p. 61. n. 168.

Scheinerus (P. Christophorus) magnam incurrit invidiam Viennæ ob quamdam calumniam. lib. 9. p. 489. n. 53. Ejus innocentia ad liquidum demonstratur. n. 54.

Scholestadienses ad pietatis studia traducuntur, lib. 9. p. 495. n. 79.

Scholæ Societatis ab ipsis laudantur hæreticis. lib. 1. p. 38. n. 92. In Hungaria necessariæ judicantur ad restituendam religionem. lib. 10. p. 569. n. 31.

Schottus (P. Franciscus) in obsequio infectorum moritur Antuerpiæ. lib. 10. p. 582. n. 78. Ejus elogium. n. 79.

Scondonchi (P. Ægidii) obitus & elogium. lib. 2. p. 101. n. 64.

Scribanus (P. Carolus) Provincialis domum Professorum excitandam curat Antuerpiæ. lib. 1. p. 33. n. 73.

Scutellanus (P. Joannes) laboribus confectus occumbit in sacra missione. lib. 9. p. 491. num. 59.

Sczerbinius (P. Martinus) vitam ponit in infectorum obsequio Varsaviæ. lib. 10. p. 573. num. 43.

Sebastiani (P. Joannis) mors & elogium. lib. 7. p. 412. n. 254.

Sebastianopoli collegium inchoatur. lib. 9. p. 511. n. 137. Multorum molitiones ad illud evertendum. n. 138. Nostri coguntur loco cedere, & inclementer exiguntur. n. 139. Denuo collegium inchoatur. n. 140.

Secus (P. Jacobus) Episcopi Nicæni titulo decoratur, & Patriarchæ Æthiopiæ successor designatur. lib. 7. p. 391. n. 166. In Æthiopiam navigans moritur. lib. 10. p. 603. n. 149.

Seguiranus (P. Gaspar) arbiter conscientiæ eligitur a Rege Galliæ. lib. 6. p. 305. n. 95.

Selimus Jehanguirus magni Mogoris Rex religioni favet, & Societati. lib. 1. p. 59. n. 160. Irascitur Lusitanis, & nostros ex suis domiciliis exturbat. n. 161. Pace cum Lusitanis sancita, nostros restituit in suas sedes. n. 164. Christianam religionem approbat, sed nunquam amplectitur. lib. 9. p. 524. n. 170.

Selini (P. Humberti) obitus & elogium. lib. 6. p. 306. n. 98.

Seltan-Seguedus Æthiopiæ Imperator qua esset indole. lib. 1. p. 56. n. 148. Religioni catholicæ, & Societati eximie favet, quod videre est in rebus Æthiopicis ad annos singulos. Exposcit auxilium militum Lusitanorum. lib. 2. p. 118. n. 133. Ejus litteræ ad Mutium. n. 134. Nondum audet palam se gerere pro catholico, & quare. lib. 3. p. 162. n. 98. E cœno libidinum emergit ad tempus. lib. 4. p. 206. n. 123. Impetrat a Prætore Suaqueni Mahometano, ut nostros homines tuto transmittat in Æthiopiam. lib. 5. p. 260. n. 118. Ejus edicta contra Monachos contumaces, & pro Fide catholica. lib. 6. p. 319. num. 143. Catholicum profitetur palam, & de sacra mensa participat. lib. 7. p. 388. n. 160. Patriarcham Latinum etiam atque etiam exposcit. p. 391. n. 166. Octo Patres recens in Æthiopiam advectos, & Mutii litteras benignissime excipit. lib. 9. n. 531. n. 198. Goam scribit ad Patriarcham. lib. 10. p. 604. n. 150. Ejus adventum promulgari jubet in castris. p. 607. n. 160. Ipsum advenientem excipit summo honore. p. 608. n. 165. Loquentem attentissime audit, & conventum Imperii indicit ad dicendum sacramentum Romano Pontifici. n. 166. Prælia multa conserit, semper victor. lib. 2. p. 116.

INDEX.

p. 116. n. 128. Et lib. 3. p. 164. n. 104. Et lib. 5. p. 259. n. 115.

Semedus (P. Alvarus) in vincula conjicitur Nankini, lib. 2. p. 128. n. 179. Detinetur in carcere perincommodo licet ægrotus. n. 185. Variis modis vexatur. n. 194. Cum maxima ignominia ejicitur extra Sinam. n. 198. & seq. Redit in Sinam. lib. 5. p. 275. n. 189.

Senensis Archidiæcesis percurritur cum ipsius Antistite. lib. 4. p. 178. n. 2.

Senonense collegium conditur. lib. 8. p. 438. n. 81. Ex integro ædificatur munificentia Regis. n. 82.

Senticæ nostri patrocinium suscipiunt obtrectatoris sui. lib. 1. p. 48. n. 123.

Seriants (P. Jacobus) contagiosis subserviens moritur Mechliniæ. lib. 7. p. 368. n. 84.

Seripandi (P. Claudii) obitus & elogium. lib. 7. p. 352. n. 26.

Siboldus (P. Michael) rem strenue gerit in Palatinatu Norico. lib. 5. p. 236. n. 23. Accusatur apud Provincialem, quod modum excesserit, & defenditur. n. 24.

Siccus (P. Seraphinus) Generalis Magister Ordinis Prædicatorum favet uni ex nostris Rosarii cultum propaganti, lib. 10. pag. 564. num. 17.

Siciliæ res per suos annos distributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 17. a n. 20. ad 24.
Anno 1617. lib. 2. p. 81. a n. 1. ad 4.
Anno 1618. lib. 3. p. 145. a n. 24. ad 29.
Anno 1619. lib. 4. p. 181. a n. 15. ad 23.
Anno 1620. lib. 5. p. 230. a n. 10. ad 18.
Anno 1621. lib. 6. p. 289. a n. 31. ad 37.
Anno 1622. lib. 7. p. 353. a n. 29. ad 31.
Anno 1623. lib. 8. p. 417. a n. 12. ad 16.
Anno 1624. lib. 9. p. 479. a n. 11. ad 43.
Anno 1625. lib. 10. p. 562. n. 11.

Sigismundus III. Poloniæ Rex ferro petitur, ac leviter vulneratur ab homine scelestissimo, vel potius furioso. lib. 5. p. 243. n. 88. Transferendum curat in Poloniam ab urbe caput B. Stanislai Kostkæ. lib. 6. p. 291. n. 37. Quo honore illud exceperit Varsaviæ, ac deinde colere perrexerit. n. 41. Dotat collegia Orsense, & Smolenskense. p. 295. num. 51.

Silesitæ Societatem proscribunt, licet nullibi inter eos habitantem. lib. 4. p. 187. n. 39.

De Silva (P. Feliciani) cadaver incorruptum invenitur in Sina. lib. 2. p. 132. n. 196.

Silvæ Ducis insigne miraculum S. Ignatii. lib. 8. p. 430. n. 57.

Silveiræ (P. Consalvi) pro fide cæsi corpus ostentis illustratur in Cafraria. lib. 10. p. 609. n. 167.

Simon Bocusajus nobilis Japon Christi doctrinam explicat, eaque causa in crucem agitur. lib. 5. p. 272. n. 176. & seq.

Sinarum Imperator. Vide Vanlieus, & Tienkius.

Sinensis missio in Vice-provinciam erigitur. lib. 4. p. 216. n. 171.

Sinicæ res per suos annos distributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 67. a n. 194. ad 207.
Anno 1617. lib. 2. p. 127. a n. 173. ad 207.
Anno 1618. lib. 3. p. 170. a n. 131. ad 136.
Anno 1619. lib. 4. p. 214. a n. 162. ad 174.
Anno 1620. lib. 5. p. 273. a n. 178. ad 193.
Anno 1622. lib. 7. p. 406. a n. 228. ad 242.
Anno 1623. lib. 8. p. 454. a n. 124. ad 139.
Anno 1624. lib. 9. p. 535. a n. 210. ad 214.
Anno 1625. lib. 10. p. 610. a n. 169. ad 179.

Sirianæ arcis, & missionis excidium in regno Bengalensi. lib. 1. p. 62. n. 175.

Sirinagar quæ regio sit. lib. 9. p. 524. n. 173.

Slavata (Gulielmus Comes) præceps dejicitur ex fenestra in conjuratione Bohemica. lib. 3. p. 149. n. 38.

Smith (P. Nicolai) obitus & elogium. lib. 5. p. 249. n. 75.

Smolenskense collegium dotatur. lib. 6. p. 295. n. 51. Ibi schismaticus proxime ante supplicium ad fidem adducitur. n. 52.

Sobet (Fr. Jacobus) in obsequio infectorum occumbit Posnaniæ. lib. 10. pag. 574. num. 47.

Sobrinus (P. Gaspar) ex Paraquaria venit in Europam ad conquirenda sociorum auxilia. lib. 9. p. 557. n. 289.

Societas Jesu in quo esset statu cum ejus administrationem accepit Mutius, quibusque floreret viris. lib. 1. p. 15. n. 2. Famosis libellis impetitur in Polonia. p. 29. n. 60. Periclitatur in comitiis Gallicanis, sed egregie defenditur a Clero, & Nobilitate. p. 42. n. 100. Gravem incurrit invidiam in Paraquaria apud Hispanos, quia tuetur libertatem Indorum. p. 81. n. 246. Itemque in regno Chileno. n. 249. Et in Brasilia apud Lusitanos ob eandem causam. 252. Proscribitur a magistratibus Frisiæ, & quare. lib. 2. p. 99. n. 55. Exulare cogitur Bohemia. lib. 3. p. 149. n. 40. Ejicitur Moravia. lib. 4. p. 188. n. 39. Proscribitur in Hungaria. p. 191. n. 56. Revocatur in Bohemiam. lib. 5. p. 245. n. 56. Itemque in Moraviam. n. 58. Extruditur ab ora Piscariæ, ac regno Travancoris. p. 261. n. 124. & seq. Priores ibi sedes recuperat. p. 264. n. 141. Revocatur in Vallem Tellinam. lib. 6. p. 285. n. 16. Tentatur frustra, ut revocetur in ditionem Venetam. p. 287. n. 24. Redit in Hungariam. p. 297. n. 60. Summa laborat inopia in Paraquaria. p. 340. n. 222. Multis in locis contagiosorum obsequio se devovet. Vide Pestilentia. Ubique pro Dei gloria, & animarum salute viriliter certat, ut ex tota serie annalium colligitur.

Sommalii (P. Henrici) mors & elogium. lib. 4. p. 197. n. 85.

Sosa (P. Antonius) occulte penetrat in Japoniam. lib. 6. p. 326. n. 167.

Sosa (Gaspar) Brasiliæ Prætor Societatem a calumniis vindicat. lib. 1. p. 83. num. 254.

Ma-

Maranionem subjicit Lusitanorum imperio. n. 257. & seq.
Sotelus (P. Ludovicus) Franciscanus igne lento comburitur in Japonia. lib. 9. p. 541. n. 235. Ei falso adscribitur quædam epistola in Societatem contumeliosa. p. 542. n. 239.
Sousæ (P. Simonis) obitus & elogium. lib. 8. p. 446. n. 99.
Speremaker (Fr. Franciscus) vitam ponit in obsequio infectorum Antuerpiæ. lib. 7. pag. 369. n. 87.
Spinellus (Marcellus) recipitur in Societatem parente invito. Gravis inde oritur perturbatio Neapoli. lib. 2. p. 87. n. 10. & seq.
Spinula (Ambrosius), armorum præfectus in Belgio, ope S. Francisci Xaverii Antuerpiam servat. lib. 7. p. 369. n. 88.
Spinula (P. Carolus) comprehenditur in Japonia. lib. 3. p. 172. n. 142. Trahitur ad Gubernatorem Nangasachiensem, & libera voce rationem reddit instituti sui. n. 143. Mittitur in carcerem Omuranum. n. 144. Lento igne comburitur cum aliis octo de Societate. lib. 7. p. 394. n. 180. & seqq. Ejus elogium. p. 397. n. 181.
Spirau (Fr. Joannes) in officio charitatis moritur contagiosis inserviens Vilnæ. lib. 10. p. 573. n. 43.
Spirensis civitas ab imminenti pestilentia eximitur piis supplicationibus. lib. 10. p. 582. n. 77.
Spoletinum collegium conditur. lib. 6. p. 284. n. 12.
Stadiera (P. Franciscus) Societatem deserere cogitans, ab eo consilio divinitus removetur. lib. 2. p. 90. n. 17.
B. Stanislai Kostkæ sacrum caput Roma defertur in Poloniam. lib. 6. p. 291. n. 37. In ejus adventu Polonia a Turcarum exercitu liberatur. n. 38. Transfertur Varsaviam, ac debito honore colitur. n. 41.
B. Stanislai miracula quædam Leopoli, ac Jaroslaviæ. lib. 4. p. 195. n. 75. Posnaniæ. lib. 6. p. 292. n. 43. Varsaviæ. p. 293. n. 44.
Stannæi (P. Thomæ) obitus & elogium. lib. 2. p. 101. n. 65.
Stephani (P. Thomæ) obitus & elogium. lib. 4. p. 205. n. 117.
Stephensoni (P. Thomæ) obitus & elogium. lib 9. p. 502. n. 104.
Stephonii (P. Bernardini) obitus & elogium. lib. 5. p. 226. n. 1.
Stocholmiæ obtruncantur duo viri nobiles a nostro Sacerdote ad Ecclesiam adducti. lib. 8. p. 422. n. 27.
Strata montana per curiale ministerium excolitur: anno uno multi heterodoxi cum Ecclesia conciliantur. lib. 10. p. 577. n. 59.
Suaqueni Gubernator Mahometanus nostros homines in Æthiopiam transmittentes benigne adjuvat. lib. 5. p. 260. n. 118.
Suarez (P. Francisci) Doctoris Eximii, mors & elogium. lib. 2. p. 113. n. 116.
Suarez (P. Joannes) accipit ab ignoto homine celebres Eucharistici panis formulas Complutenses. lib. 4. p. 202. n. 103. Ejus mors & elogium. lib. 10. p. 595. n. 123.
Sveciæ Rex. Vide Gustavus.
Svecica missio P. Henrici Scatchii. Vide Schatchius.
Suguitius (Christophorus) Heildelbergensis gymnasii rector ad fidem catholicam adducitur. lib. 10. p. 578. n. 62.
Sundiva insula occupatur a nobili Lusitano, mox relinquitur barbaris. Religio in ea reflorescens concidit. lib. 1. p. 63. n. 176.
Surdisius Cardinalis dissensionem quamdam componit inter nos, & Episcopum Engolismensem. lib. 7. p. 376. n. 111. Ædem nostram Burdigalensem solemni ritu dedicat. lib. 9. p. 510. n. 130.
Surunga, tormentum apud Japones usitatum, cujusmodi sit. lib. 1. p. 66. n. 192.
Sutoris (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 5. p. 237. n. 28.
Syzkowskius (Martinus) Episcopus Plocensis fundat collegium Societatis Ploci. lib. 1. p. 32. n. 72.

T

Taclsmans (P. David) in ægrotantium obsequio vitam claudit Antuerpiæ. lib. 7. p. 369. n. 87.
Tagliavia (P. Hieronymus) offendit apud Siciliæ Proregem, & quare. lib. 1. p. 17. n. 20. Amovetur Panormo, & ad regendum collegium Romanum transfertur. n. 21.
Tajobenses in Paraquaria implacabili odio infectantur Hispanos, & quare. lib. 9. p. 553. n. 275. Procurrunt ad eos nostri, & crudeliter excipiuntur. p. 554. n. 277.
Tamujæ, Brasiliæ natio, cum Lusitanis conciliantur, & in oppidum contrahuntur. lib. 4. p. 224. n. 207.
Tanaæ in summa calamitate nostri opem ferunt Civitati. lib. 3. p. 162. n. 97.
Tanariæ familiæ beneficentia erga nostrum templum Bononiense. lib. 10. p. 561. n. 8.
Tarentini collegii ortus. lib. 5. p. 229. n. 8.
Tarracone piscatorum institutioni consulitur. lib. 1. p. p. 49. n. 125.
Tartari penetrant in Sinam, & aliquot urbes occupant. lib. 4. p. 214. n. 162. Commisso prælio fugant Sinarum exercitum. n. 166.
Tavarius (P. Alvarus) Goanus Provincialis missionem Thibetanam dissolvit. lib. 9. p. 528. n. 185. Ob eam rem acriter objurgatur a Mutio. n. 186.
Taurinensium Patrum labores in castris. lib. 2. p. 90. n. 19.
Taxilli (Simonis) scholastici obitus & elogium. lib. 8. p. 431. n. 60.

INDEX.

Tepeguani. Vide Cinaloa.
Tergeſtinum collegium fundatur. lib. 6. p. 300. num. 71.
Theati refloreſcit magnæ utilitatis ſodalitium. lib. 8. p. 417. n. 9.
Thelen (P. Godefridus) ab hæreticis interficitur. lib. 5. p. 239. n. 36. Quid factum ſit ejus corpori. ibid.
Thermitanum collegium erigitur. lib. 5. p. 230. n. 10.
Thibetum quæ regio ſit. lib. 9. p. 524. n. 171. Illuc aliqui ex noſtris pervadunt difficillimo itinere. n. 172. & ſeq. Excipiuntur honorifice in urbe regni primaria. p. 526. n. 177. Regem nanciſcuntur religioni propitium. n. 178. Alii ſubmittuntur in Thibetum Patres. p. 527. n. 180. Lamæ contra Regem conſpirant. n. 181. Qui regno ſpoliatur a Rege Ladacenſi. n. 182. Hinc ſequitur Eccleſiæ naſcentis excidium. n. 183. Iterum ac tertio tentatur miſſio Thibetana, ſed nullo ſucceſſu. p. 528. n. 184. & ſeq.
Thibetum aliud a noſtris pariter deſertum. lib. 9. p. 529. n. 189.
De Thier (Fr. Petrus) in obſequio contagioſorum occumbit Namurci. lib. 2. p. 101. n. 63.
Thomæ Mandarini Sinenſis converſio memorabilis. lib. 8. p. 457. n. 135. Ejuſdem mirus ardor in profitenda religione. n. 136.
Thomæ Suquezayemonis illuſtre martyrium in Japonia. lib. 10. p. 618. n. 194.
Thomæi qui nam ſint. lib. 1. p. 60. n. 165.
Thomas Cotenda ſanguinem pro Chriſto fundit in Japonia. lib. 4. p. p. 209. n. 137.
Tienkius Sinarum Imperator ſalutatur. lib. 5. p. 273. n. 179. Spes de ipſo conceptæ. p. 275. n. 188. Privatos quoſcunque cœtus vetat: inde apud noſtros ſolitudo. lib. 8. p. 455. n. 129.
Tigris infeſta prohibet Europæos ne Indos abducant in ſervitutem. lib. 6. p. 337. n. 208. Alia cogit Indos intra oppidum ſe includere. lib. 9. p. 550. n. 265.
Tillius (Joannes) exercitum Proteſtantium profligat ad Hoeſtum. lib. 7. p. 365. n. 66. Iterum ad Necarum. p. 366. n. 70. Societatem inducit Heildelbergam. p. 367. n. 75. Inſignem victoriam refert in Weſtphalia. lib. 9. p. 492. n. 66.
Toletanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 50. a n. 127. ad 130.
Anno 1617. lib. 2. p. 111. a n. 106. ad 113.
Anno 1619. lib. 4. p. 202. a. n. 103. ad 118.
Anno 1620. lib. 5. p. 252. a n. 88. ap 90.
Anno 1621. lib. 6. p. 306. a n. 99. ad 103.
Anno 1622. lib. 7. p. 380. a n. 128. ad 131.
Anno 1623. lib. 8. p. 441. n. 88.
Anno 1624. lib. 9. p. 516. a n. 149. ad 152.
Anno 1625. lib. 10. p. 595. n. 120.
Toleti domus Profeſſorum amplificatur. lib. 2. p. 111. n. 209.
Toletus (Petrus) collegium inchoat Villæfranchæ in regno Legionenſi. lib. 7. p. 383. n. 137.
Tolgſdorffi (P. Ertmanni) mors & elogium. lib. 5. p. 242. n. 45.
Toloſæ domus Profeſſorum conſtituitur. lib. 6. p. 304. n. 90. Primus templi lapis ponitur ab ipſo Rege. n. 92. Periclitanti puellarum pudicitiæ conſulitur. lib. 9. p. 508. n. 123. Noſtri in gravi periculo mira providentia ſervantur. lib. 10. p. 587. n. 94.
Toloſanæ provinciæ res per ſuos annos diſtributæ.
Anno 1616. lib. 1. p. 44. a n. 107. ad 112.
Anno 1617. lib. 2. p. 105. a n. 79. ad 83.
Anno 1618. lib. 3. p. 158. n. 81.
Anno 1621. lib. 6. p. 304. a n. 89. ad 97.
Anno 1622. lib. 7. p. 374. a n. 105. ad 107.
Anno 1623. lib. 8. p. 437. n. 79.
Anno 1624. lib. 9. p. 507. a n. 120. ad 130.
Anno 1625. lib. 10. p. 586. a n. 90. ad 97.
De Tonhauſen (Balthaſar Baro), & uxor Urſula, fundant communi ſumptu collegium Judemburgenſe. lib. 7. p. 358. n. 40.
Tormenta bellica Macao deferuntur in Sinam. lib. 7. p. 406. n. 229. In eorum experimento unum diſrumpitur, & plures ex circumſtantibus necat. Res in omen ſiniſtrum vertitur. lib. 8. p. 454. n. 124.
Tornaci peſtilentia graſſante præclara oritur contentio inter PP. Auguſtinianos, & noſtros. lib. 10. p. 584. n. 87.
Torres (P. Franciſci) mors & elogium. lib. 10. p. 562. n. 11.
Torres (P. Joannis) mors & elogium. lib. 10. p. 620. n. 198.
Toruni ægrotis navatur opera tempore peſtilentiæ. lib. 10. p. 574. n. 47.
De Tovar (P. Ferdinandus) crudeliter necatur in Cinaloa. lib. 1. p. 74. n. 217. Ejus elogium. n. 228.
Trajecti ad Moſam charitas ægrotis impenditur peſtilentia ſæviente. lib. 8. p. 429. n. 54. Puer graviter ægrotans perſanatur ope Sancti Ignatii. p. 430. n. 56.
Tranſilvanica miſſio inſtauratur. lib. 9. p. 488. num. 50.
Travancoris regno noſtri coguntur excedere. lib. 5. p. 263. n. 130. Reducuntur in ſuas ſedes juſſu Regis Catholici. p. 264. n. 140.
Traunkirchenſis reſidentia inſtituitur. lib. 7. p. 359. n. 47. Ex oppidanis multi ad Eccleſiam adducuntur. lib. 9. p. 488. n. 48.
Tremeſnenſis (P. Joannes) in obſequio tabidorum occumbit Poſnaniæ. lib. 10. p. 574. n. 47.
Tridenti collegium inchoatur. Difficultates in hoc opere ſuperatæ. lib. 10. p. 567. n. 25. & ſeq.
Trigautius (P. Nicolaus) redit in Sinam, & Sinenſem Eccleſiam recreat nonnullis privilegiis Romæ impetratis. lib. 4. p. 216. n.

167. Stationem figit in provincia Xenſienſi. lib. 10. p. 611. n. 170.
Tucumania. Vide Paraquariæ res.
Tucutienſes, natio Paraquariæ, in oppidum deducuntur. lib. 9. p. 555. n. 279.
Tungiæ in novo regno domus probationis conſtituitur. lib. 1. p. 79. n. 239.
Turnonenſe collegium ex provincia Lugdunenſi tranſcribitur in Toloſanam. lib. 5. p. 252. n. 8. Turnonii ſodalitas puerorum conflatur. Primi ejus fructus. lib. 9. p. 508. n. 124.
Turocienſis præpoſitura oneratur penſione pro collegio Tyrnavienſi. lib. 1. p. 27. n. 53.
Tuſculi in mores inducitur novum inſtitutum Communionis generalis. lib. 1. p. 17. n. 19.
Tutelenſe collegium fundatur. lib. 5. p. 253. n. 90. Ejus acta ad publicam utilitatem. lib. 10. p. 591. n. 108.
Tutucurinum, oræ Piſcariæ oppidum primarium, deſeritur ab oppidanis in inſulam regum demigrantibus. lib. 5. p. 261. n. 125. Iterum frequentatur. p. 263. n. 132. Noſtri oppido extruduntur. lib. 8. p. 451. n. 111. Reſtituuntur in ſuam ſedem providentia admirabili. n. 112.
Typographi quidam Sinenſes in carcerem conjiciuntur ob impreſſam Societatis apologiam. lib. 2. p. 129. n. 182.
Tyrnaviæ collegium conditur, & apto cenſu dotatur. lib. 1. p. 27. n. 53. In Hungarica rebellione a noſtris hominibus deſeritur. lib. 4. p. 191. n. 55. Hæretici noſtro templo potiuntur, unus miſerando eventu moritur. n. 57. Recuperatur collegium. lib. 6. p. 297. n. 60. Iterum amittitur. p. 298. n. 63. Tertio recipitur. lib. 7. p. 357. n. 36. In periculum adducitur. n. 37. Scholæ Tyrnavienſes ab ipſis laudantur hæreticis. lib. 10. p. 569. n. 31.
Tzugara, Japoniæ angulus, inviſitur a noſtro Sacerdote. lib. 2. p. 123. n. 156. Quam pie viverent chriſtiani illuc relegati. num. 157. Ex iis quinque pro Chriſto vivi cremantur. n. 158. Ad eoſdem peregrinatur alter ex noſtris. lib. 5. p. 271. n. 171.
Tzugi (P. Thomas) occulte penetrat in Japoniam. lib. 6. p. 326. n. 167.

V

VAel (Levinus) ſcholaſticus pie moritur in ægrorum miniſterio Trajecti ad Moſam. lib. 8. p. 429. n. 54.
Vagnonus (P. Alphonſus) Chriſti gregem egregie paſcit Nankini. lib. 1. p. 68. n. 198. Dum rem gerit fidentius, graviſſimam excitat tempeſtatem. lib. 2. p. 127. num. 173. Contruditur in carcerem cum P. Alvaro Semedo, multis modis vexatur, ac demum caveæ aviariæ incluſus deportatur Quamceum, unde Macaum navigat a n. 178. ad 201. Reddit in Sinam, & ſedem figit in provincia Xanſienſi. lib. 10. p. 610. n. 169.
Valcii Societatis familia collocatur. lib. 4. p. 195. n. 73.
Valditari (Bartholomæi) tironis mors, & elogium. lib. 3. p. 146. n. 28.
Valdivia (P. Ludovicus) in Chilo calumniis proſcinditur, quia tuetur libertatem Indorum. lib. 1. p. 81. n. 248. Redire cogitur in Hiſpaniam. n. 250. Ejus præclara merita in Societatem & Regem. n. 251.
Valencenis per ſacras B. P. Ignatii commentationes excoluntur Monachi. lib. 1. p. 35. n. 81. Lue ſæviente, noſtri ægrorum procurationem ſuſcipiunt. Singularis ardor cujuſdam ſenis. lib. 10. p. 585. n. 88.
Valentiæ vinctorum ærumnæ ſublevantur. lib. 1. p. 49. n. 125. Conflatur ſodalitium utile ex ſacerdotibus. lib. 2. p. 110. n. 104. Fit quoddam ab Academia decretum contra ſcholas Societatis. lib. 10. p. 593. n. 114. Componitur grave diſſidium inter ſcholaſticos. n. 115.
A Valle (P. Joannes) necatur a barbaris in Cinaloa. lib. 1. p. 75. n. 221. Ejus elogium. n. 230.
Valliſoleti turbæ oriuntur in ſeminario Anglorum. lib. 2. p. 107. n. 89. Regis auctoritate componuntur. n. 91.
Valſteinius (Albertus Comes) collegium condit Gitzini. lib. 7. p. 358. n. 42.
Valtellinenſes Griſonum jugum excutiunt. lib. 6. p. 285. n. 15. Et Societatem ante novem annos pulſam ad ſe revocant. n. 17. Irrumpunt in Vallem Tellinam Galli & Griſones. lib. 9. p. 477. n. 6. Eandem noſtri percurrunt cum magno fructu animarum. p. 479. num. 9.
Valterus (P. Simon) in obſequio contagioſorum vitam claudit Gedani. lib. 10. p. 574. num. 47.
Vanderbeke (P. Guillelmus) operam navans ægrotis moritur Antuerpiæ. lib. 10. p. 583. num. 80.
Vanderboel (Fr. Bernardus) moritur Antuerpiæ afflatus peſte in ægrorum miniſterio contracta. lib. 10. p. 583. n. 80.
Vanderbos (Fr. Franciſcus) vitam ponit in obſequio contagioſorum Antuerpiæ lib. 7. p. 369. n. 87.
Vanderburchius (Franciſcus) Archiepiſcopus Cameracenſis bene meretur de collegio Malbodienſi. lib. 1. p. 35. n. 80. Hallæ Societatem collocat. lib. 8. p. 428. n. 50. Athenſem reſidentiam inſtituit, alitque de ſuo. p. 431. n. 61.
Vanderlacnen (P. Georgius) ægrotis aſſiſtens Antuerpiæ, contagione abſumitur. lib. 7. p. 369. n. 87.
Vanderzipen (P. Jacobus) fructuoſe deſudat inter barbaros Mexicanos. lib. 4. p. 218. n. 176.

INDEX.

Vanlieus Sinarum Imperator desidiæ coarguitur ab uno Mandarinorum. lib. 4. p. 215. n. 164. Exercitum educit contra Tartaros. n. 165. Fugatur. n. 166. Auxilium hominum & tormentorum postulat a Lusitanis. lib. 7. p. 406. n. 229. Moritur. Præclari ejus sensus in morbo extremo. lib. 5. p. 273. n. 178.

Vantadorius (Henricus Dux) instaurandam curat missionem Canadensem. lib. 10. p. 625. n. 217.

Varadini monumentum religionis casu reperitur. lib. 9. p. 489. n. 52.

Varsaviæ flagitium mulieris mirabili modo detegitur. lib. 4. p. 196. n. 82. Ejus pietas in subeundo supplicio. n. 83. Rex vulneratur ab impio parricida. lib. 5. p. 243. n. 48. Quem nostri ad supplicium pie excipiendum præparant. n. 49. Collocatur in sacello regali sacrum caput B. Stanislai. lib. 6. p. 292 n. 41. Grassante peste plures ex nostris in officio charitatis decedunt. lib. 10. p. 573. n. 43.

Vartembergius (Franciscus Guillelmus) eligitur Episcopus Osnabrugensis, & collegium ejus urbis tuetur. lib. 10. p. 580. n. 68.

Vasæus (P. Joannes) artem musicam invehit in Paraquariam. lib. 6. p. 338. n. 216. Lue contactis assistens moritur. Ejus elogium. lib. 9. p. 551. n. 270.

Vasatensis Diœcesis lustratur ab Episcopo cum nostrorum pari. lib. 2. p. 106. n. 84.

Vasconcellii (P. Antonii) obitus & elogium. lib. 7. p. 386. n. 148.

Vasquez (P. Michaelis) obitus & elogium. lib. 9. p. 518. n. 153.

Vatenensis tirocinii ortus usque ad perfectum ipsius statum. lib. 9. p. 500. n. 95.

Ucetiense domicilium nobis adimitur ab hæreticis. lib. 6. p. 363. n. 87.

Vectæ in Embslandia perdiu nostri laborant nullo fructu. lib. 1. p. 37. n. 88. Flectitur paulatim contumacia civium, donec omnes fiunt Catholici. lib. 9. p. 493. n. 67.

S. Vedasti Monachi collegium Atrebatense perficiunt. lib. 2. p. 100. n. 60.

Veilchius Calvinianorum minister cum nostro sacerdote congreditur, ac superatur. lib. 1. p. 46. n. 119.

Velaminius (Josephus) Ruthenorum Metropolita nostrorum opera utitur ad instaurandam Monachorum disciplinam. lib. 1. p. 31. n. 66.

Velavia sacris ministeriis excolitur. lib. 2. p. 99. n. 54.

Vendæ in Livonia collocatur statio Societatis. lib. 1. p. 32. num. 69. Ibi juvenis flagitiosus mortem obit miserrimam. lib. 4. p. 196. n. 81. Vendense domicilium amittitur bello Svecico. lib. 6. p. 295. n. 50.

Venetæ provinciæ res per suos annos distributæ.

Anno 1616. lib. 1. p. 19. a n. 24. ad 32.
Anno 1617. lib. 2. p. 89. a n. 15. ad 19.
Anno 1618. lib. 3. p. 140. a n. 4. ad 11.
Anno 1620. lib. 5. p. 233. n. 18.
Anno 1621. lib. 6. p. 287. a n. 24. ad 31.
Anno 1622. lib. 7. p. 355. a n. 32. ad 36.
Anno 1625. lib. 10. p. 560. a n. 4 ad 11.

Venetus Senatus rogatur frustra, ut Societatem revocet ab exilio. lib. 6. p. 288. n. 26.

Ventzeri (P. Gerardi) obitus & elogium. lib. 9. p. 495. n. 80.

Veracrucense domicilium in Mexico incendio absumitur. lib. 3. p. 175. n. 157.

Verbiestus (P. Ferdinandus) laudatur ab Innocentio XI. quod naturalium disciplinarum scientia uteretur ad conciliandos sibi Sinensium animos. lib. 5. p. 275. n. 186.

Vercellinus (Jo. Baptista) Episcopus Augustæ Prætoriæ collocare Societatem conatur in ea urbe, sed conatu irrito. lib. 10. p. 588. num. 99.

Verduccius (Fr. Antonius) in obsequio contagiosorum occumbit Saccæ. lib. 9. p. 485. num. 39.

Verdugus (Guillelmus) Societatem inducit Neostadium. lib. 10. p. 577. n. 57.

Verlein (Fr. Thomas) in obsequio tabidorum vitam ponit Antuerpiæ, lib. 10. p. 583. n. 80.

Vermius (P. Honuphrius) aliena molitur a Societate. lib. 8. p. 418. n. 12. Insolescit ob favorem principum. n. 13. Episcopatum quærit, ac dimittitur a Societate. n. 14. Reliqua ejus vita infelix. n. 15.

Vernianus (P. Gerardus) sæviente Duaci lue populum in officio continet, ac peste afflatus moritur. lib. 3. p. 153. n. 58.

Vesaliæ nihil proficitur inter cives, multum inter milites. lib. 1. p. 33. n. 76.

Vianæ (P. Joannis) mors & elogium. lib. 9. p. 556. n. 287.

Vibonense collegium fundatur. lib. 5. p. 229. num. 7.

Vicecomes (Fabricius) collegium Tarentinum a patruo suo inchoatum perficit. lib. 5. p. 229. n. 8.

Vicense collegium extruitur. lib. 7. p. 383. n. 138.

Vicus (P. Antonius) fructuose laborat in regno Madurensi. lib. 8. p. 453. n. 121.

Viega (P. Emmanuel) turbas movet in Societate. lib. 5. p. 255. n. 97. Resipiscit, & nihilominus dimittitur. n. 100.

Viennæ admittuntur religiosi S. Joannis de Deo, adnitentibus præsertim nostris. lib. 1. p. 27. n. 51. Academia contra nostrum collegium commovetur, & quare. lib. 7. p. 360. n. 49. Collegium cum Academia conjungitur. n. 50. & seq. Tribuitur Societati schola provincialis. p. 361. n. 54. Erigitur collegium Pazmanianum. lib. 8. p. 419. n. 16. Domus Professorum constituitur. lib. 10. p. 568. n. 27. Hæretici plures ad Ecclesiam revocantur. p. 569. n. 28. & seq.

Viennæ in Gallia nostri laborant utiliter. lib. 7. p. 371. n. 96.

Viera (P. Franciſcus) ex Japonia evadit Macaum difficillima navigatione, ac moritur. lib. 3. p. 173. n. 148.
Vigliegas (P. Bernardinus) excurrit in Extremaduram, & gentem inimiciſſimam ſibi ac Societati conciliat. lib. 10. p. 596. n. 125.
Villæ Franchæ collegium inchoatur in regno Legionenſi. lib. 7. p. 383. n. 137.
Villaregienſis Senatus jurejurando ſe obſtringit ad defendendam conceptionem immaculatam Deiparæ. lib. 2. p. 112. n. 110.
Villaricæ in Guairana per inſignem perfidiam decipiuntur aliqui Indorum. lib. 9. p. 553. n. 275. Collegium Societatis inchoatur. p. 556. n. 285.
Vilnæ gravis oritur rixa inter noſtros ſcholaſticos & lutheranos. lib. 4. p. 196. n. 79. Graſſatur lues, nonnulli ex noſtris in officio charitatis decedunt. lib. 10. p. 573. n. 43. Patres diœceſim peragrant, & reliquias quaſdam ſuperſtitionis exſcindunt. n. 44. Sodalitium novi generis inſtituitur. n. 45.
Vilſius (Jacobus) bene meretur de collegio Aloſtano. lib. 10. p. 584. n. 83.
De Vinghe (Antonius) Abbas monaſterii Lætienſis bene meretur de collegio Malbodienſi. lib. 1. p. 35. n. 80. Itemque de Hallenſi. lib. 8. p. 429. n. 51.
Vinnicenſis ſtationis utilitas in Ukrania. lib. 2. p. 97. n. 44.
Viridianus (Fulvius) fundat collegium Amantheanum, ac bene meretur de Aquilano. lib. 4. p. 181. n. 14.
Viringus (P. Joannes) in officio charitatis occumbit cum tribus ſociis. lib. 7. p. 368. n. 84.
Viſcherus (P. Juſtus) rem catholicam adminiſtrans Altenæ, per ſeditionem extruditur. lib. 8. p. 424. n. 35.
Viſocki (P. Simonis) obitus & elogium. lib. 7. p. 363. n. 59.
Viſveillerus (Arnoldus) domum atque operam ſuam addicit noſtris Miſſionariis in Dania. lib. 8. p. 423. n. 33. Conjicitur in carcerem. p. 424. n. 36. Suſpendio necatur n. 38.
Viterbienſe collegium fundatur. lib. 7. p. 348. num. 14.
Vitonianæ Congregationis reformatæ hiſtoria in multis, quæ ad nos pertinent, emendanda. lib. 9. p. 504. n. 110. & ſeq.
Vittembergenſes Lutherani litteras encyclicas ſcribunt de ſuo anno ſæculari. lib. 2. p. 96. num. 42.
Vivarienſis miſſio inſtituitur. lib. 2. p. 103. num. 72.
Ukrania cum ſacro miniſterio peragratur. lib. 1. p. 30. n. 64. Poloniæ Societatis India merito appellata. lib. 2. p. 97. n. 44.
Ultrajectum perquam utiliter excolitur. lib. 2. p. 98. n. 53.
Ulyſſipone conditur domus probationis. lib. 4. p. 204. n. 110. Drama ſplendidiſſimum datur Philippo Regi. n. 114. Commiſſarius Bullæ Cruciatæ nonnihil moleſtiæ noſtris exhibet. lib. 7. p. 384. n. 142. Patres multa gerunt utiliter. lib. 8. p. 447. n. 100. Milites claſſiarii expiantur. lib. 9. p. 521. n. 160. Adoleſcens a ſervitute dæmonis vindicatur. p. 522. n. 162. Turbæ oriuntur in ſeminario Hibernorum, & componuntur. p. 523. num. 165. Incorruptum invenitur corpus Franciſci Fregiani ante annos ſexdecim mortui. lib. 10. p. 599. n. 137. Ejus aſpectu negotiator Anglus ad Catholicos tranſit. n. 138. Archiepiſcopus moriens benevolum Societati ſe præbet. p. 600. n. 139.
Unverdorben (P. Ludovicus) peſtem in ægrorum miniſterio contrahit Monaſterii, ac divinitus perſanatur. lib. 10. p. 582. n. 76.
Vogadus (P. Hieronymus) collegium inchoat in urbe primaria Congi. lib. 8. p. 447. num. 102. Regem Congenſem Luſitanis arma inferentem mitigat. n. 103.
Vogleri (P. Jo. Georgii) obitus & elogium. lib. 10. p. 581. n. 74.
Volfangus Dux Neoburgicus, ſuſcepta catholica religione, Societatem collocat Neoburgi. lib. 1. p. 26. num. 44. Gymnaſium civitatis Societati tradit. lib. 2. p. 91. n. 24. Paſtores Luteranos ejicit, iiſque noſtros ſubſtituit. n. 25. Magnificum templum attribuit Societati. lib. 3. p. 148. n. 34. Noſtros operarios immittit in Noricum ſibi ſubjectum, & faceſſere hæreticos jubet. lib. 5. p. 236. n. 23. Fundat collegium Duſſeldorpii. p. 239. n. 34. Defectionem P. Rheingii graviter dolet, nec tamen vacillat in Catholica religione. lib. 6. p. 301. n. 75.
Volhinia ſacris miſſionibus excolitur. lib. 1. p. 30. n. 64.
Volverenus (P. Andreas) in obſequio tabidorum occumbit Varſaviæ. lib. 10. p. 573. n. 43.
Volukius (Paulus) Epiſcopus Luceorienſis bene meretur de collegio Ravenſi. lib. 4. p. 195. n. 71. Societatis familiam collocat Breſtæ. lib. 6. p. 294. n. 45.
Vormatiæ collegium conditur. lib. 1. p. 35. n. 82. Senatus quiddam decernit iniquius contra Societatem. Noſtrorum conſtantia adverſus illud. lib. 2. p. 102. n. 70.
Vortingtonus (P. Thomas) exulare jubetur Anglia. lib. 3. p. 154. n. 65.
Vouters (P. Livinus) contagioſis opem ferens Antuerpiæ, pie moritur. lib. 10. p. 583. num. 80.
Voxuanus Rex in Japonia. Vide Idates.
Uragovitii (P. Petri) obitus & elogium. lib. 2. p. 96. n. 38.
Urbanus VIII. Societati favet, ex eaque aſſumit confeſſarium. lib. 8. p. 415. n. 3. Accuſationes contra Japonicam Societatem diſſeminatas contemnit. lib. 7. p. 406. n. 227. Reddit nobis ac Laureto ſeminarium Illyricæ juventutis. lib. 10. p. 559. n. 3.

Urbevetanum collegium conditur. lib. 5. p. 228. n. 5.
Uremani (P. Joannis) obitus & elogium. lib. 5. p. 275. n. 190.
Urgelitani collegii Patres fructuosa missione funguntur. lib. 1. p. 49. n. 125.
Ursini (P. Julii) mors & elogium. lib. 5. p. 227. n. 2.
Ursinus (Alexander) Cardinalis admitti aliquo modo postulat in Societatem. Ejus hac de re litteræ. lib. 6. p. 281. n. 8. Romanæ domui Professorum adscribitur. n. 10.
Ursinus (Georgius) pro fide obtruncatur in Svecia. lib. 8. p. 422. n. 27.
De Ursis (P. Sabbatinus) exulare cogitur Sina. lib. 2. p. 131. num. 190. Quamceum venit, atque inde Macaum. p. 133. n. 202. Ejus obitus & elogium. lib. 5. p. 276. n. 191.
Ursula matrona Cocincinensis quo pacto Christum amplexa sit. lib. 6. p. 328. n. 174.
Urvaicæ amnis, & accolarum brevis notitia. lib. 9. p. 549. n. 251. Missionis Urvaicensis acta. n. 262. & seq.
Ustini (P. Adami) fructuosæ circuitiones per diœcesim Cracovienſem. lib. 10. p. 575. n. 50.
Uta genus exitiale culicis in Peruvia. lib. 9. p. 548. n. 258.
Utreræ collegium inchoatur. lib. 10. p. 598. n. 134.

X

XAnthensis residentiæ initia. lib. 1. p. 36. n. 87.
Xantoniæ Prorex, aliique transitionem faciunt ad partes catholicas. lib. 10. p. 590. n. 104.
S. Xaverii oppidum conditur in Paraquaria. lib. 9. p. 552. n. 274. Oppidanorum pietas. p. 555. n. 281.
Xaverius (P. Hieronymus) rem præclare gerit in missione Mogolica. lib. 1. p. 59. n. 160. Ejus obitus & elogium. lib. 2. p. 116. n. 126.
Ximenius (P. Petrus) Olomucensis collegii rector exilii sententiam fortiter excipit. lib. 4. p. 190. n. 50. Recusat hæreticis tradere claves templi. ibid.
Xinus, Mandarinus in Sina præpotens, atrocissimam contra nostros tempestatem excitat, quam vide lib. 2. p. 127. a n. 175. ad 203. Pœnam impietatis non unam pendit. lib. 3. p. 170. n. 131. Denuo rem christianam disturbat. lib. 7. p. 406. n. 230. Loco movetur, & in ordinem redigitur. n. 237.
Xogunus Japoniæ Imperator cujus esset indolis, quamque infensus Christiano, & Hispano nomini. lib. 1. p. 64. n. 183. Edictum atrox proponit contra Christianos. n. 186. Ex iis quinquaginta duos simul comburi jubet. lib. 4. p. 212. n. 156. Ira exæstuat ob tentatam ab uno religiosorum fugam ex carcere. lib. 7. p. 393. n. 176. Filium regni hæredem declarat, per eamque occasionem viri cremantur Christiani quadraginta septem. lib. 8. p. 460. n. 147. Extrema conatur ad exstirpandam Christi religionem. lib. 9. p. 536. n. 214. Legationem Hispanorum rejicit, iisque Japonia interdicit. p. 547. n. 241. Lusitanos non excludit præcise, sed certas iis leges præscribit. n. 242. Alia atque alia proponit edicta contra Christianos. n. 243. Ejus molestæ suspiciones contra Hispanos. lib. 10. p. 617. n. 191.
Xumpo (Michael) adolescens Japon vitam religiosæ simillimam agit cum tribus sodalibus. lib. 6. p. 322. n. 154. Cum iis rapitur in vincula, & Societati adscribitur. n. 156. Cum iisdem producitur ad supplicium. lib. 7. p. 394. num. 180. Communes eorum litteræ ad quemdam de Societate. p. 400. n. 202.

Y

YEdi, in urbe regia Japoniæ, lento igne cremantur Christiani quadraginta septem. lib. 8. p. 460. n. 147. Necantur alii viginti quatuor. p. 463. n. 157. Deinde alii septendecim. n. 158.
Yphausen (P. Henricus) primus collegio Osnabrugensi rector imponitur. Ejus labores apostolici, & singularis modestia in concionibus. lib. 10. p. 579. n. 67.
Yuqui (P. Didacus) strenue rem gerit in Japonia. lib. 2. p. 123. n. 156.

Z

ZAbala (Joannes) fundat collegium Potosinum. lib. 8. p. 468. n. 181.
Zacatecani collegii primordia in Mexico. lib. 2. p. 138. n. 222.
Zacchias (Ludovicus) Nuncius Pontificius causam agit Societatis in Senatu Veneto, sed nullo effectu. lib. 6. p. 288. n. 24.
Zafarana (P. Josephus) pie moritur in obsequio contagiosorum Panormi. lib. 9. p. 480. n. 217.
Zagrabiense collegium dotatur. lib. 7. p. 360. n. 48.
Zannonii (P. Bernardini) mors & elogium. lib. 4. p. 184. n. 26.
Zapata (Antonius) Cardinalis, & Prorex Neapolitanus, prius adversatur, deinde favet collegio S. Xaverii. lib. 7. p. 549. n. 17.
Zara Moraviæ oppidum ab hæresi purgatur. lib. 2. p. 94. n. 33.
Zebuani collegii Patres opera puerorum utuntur ad exstirpandam jurandi licentiam. lib. 6. p. 332. n. 194. Imaginem B. Virginis fœde violatam vindicant ab injuria. lib. 8. p. 465. n. 168.

Zei-

INDEX.

Zeilæ duo Patres in Æthiopiam contendentes interficiuntur. lib. 9. p. 530. n. 194.
Zertkovius (Fr. Joannes) in obsequio tabidorum occumbit Ravæ. lib. 10. p. 574. n. 47.
Zeschlinus (Joannes) in aula Palatina Cancellarius ad Catholicos trahitur. lib. 2. p. 92. n. 25.
Zicavenses in Corsica legem sibi sponte imponunt contra furta. lib. 4. p. 185. n. 28.
Zinneri (P. Philippi) labores apostolici Badæ. lib. 7. p. 366. n. 73.
Znoymæ collegium constituitur. lib. 9. p. 491. n. 63. Cives anno uno ad Ecclesiam revocantur omnes. p. 492. n. 64.
Zolkevichius (Stanislaus) rem catholicam adjuvat in Podolia, & bene meretur de collegio Camenecensi. lib. 1. p. 31. n. 65. Idem Barensis collegii fundationem promovet, lib. 2. p. 96. n. 39.
De Zuilen (Isabella) collegium Nivellense perficit. lib. 5. p. 250. n. 78.
A Zunica (P. Petrus) Augustinianus, in Japonia comprehensus, de se confitetur magno animo. lib. 7. p. 392. n. 173. Christi causa comburitur. p. 394. n. 178.

ER.

ERRATA	*CORRIGE.*
Præſentatæ Virginis	Viſitationis B. Virginis. p. 22. n. 35.
Namureum	Namurcum. p. 34. n. 78.
Sannis ac ſtabilis	Sannis ac ſibilis. p. 39. n. 94.
Conſuetudinem	Conſuetudinum. p. 67. n. 194.
Paraquariæ	Paraquarii. p. 81. n. 247.
Vita	Vitæ. p. 82. n. 250. in margine.
Emergit	Emerſit. p. 121. n. 148.
Viribus talibus	Viris talibus. p. 140. n. 6.
Ergatis	Erogatis. p. 175. n. 155.
Ad extortis	Sed extortis. p. 187. n. 36.
Boza	Boxa. p. 294. n. 46.
Et & catholicæ	*delendum unum* Et. p. 302. n. 82.
Et controverſia	Ut controverſia. p. 310. n. 111.
Collegis	Collegii. p. 349. n. 18. in margine.
Non migraſſet	Cum migraſſet. p. 352. n. 25.
Diſſeſſionem	Diſſenſionem. p. 360. n. 49.
Luthorum	Lutherum. p. 488. n. 48.
Quæreret	Quærere. p. 502. n. 103.
Decreatur	Recreatur. p. 525. n. 176. in marg.
Guaranæ	Guairanæ. p. 551. n. 269.
Extruxiſſe	Extruxiſſent. p. 565. n. 20.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th
1170a